

Charles Dickens

David Copperfield

PRÒLEG

Dickens intenta escriure, en aquest llibre, una obra diferent, sens dubte, i l'empresa resulta gairebé tan cavalleresca com una càrrega sencera de cavalleria. Fa una temptativa romàntica per ser realista: aquesta és, gairebé, la definició de *David Copperfield*. En el seu darrer llibre, *Dombey and Son*, observem una certa maduresa i fins i tot una lleugera fatiga del seu ridícul mètode dels primers temps. Cada llibre de Dickens conté alguns elements destacables, i Toots n'és, de destacable. Tot i així, a mi, ni el capità Cuttle ni Mr. Sol Gills mai no m'han semblat gaire divertits, i tot el Wooden Midshipman em sembla massa encartonat^[1]. A *David Copperfield*, de sobte s'entreobre un nou torrent de veritat, la veritat sorgida de la vida de l'autor. L'impuls de tot plegat és l'autobiografia: Dickens intenta descriure totes les coses absurdes que li han passat, així com descriure's a si mateix, que Déu n'hi do! I encara que es tracti del llibre més hàbil i clar, hi trobem el declivi d'alguna cosa singular.

Parlant en termes generals, hi ha, encara que sembli sorprenent, molt poca fatiga en els llibres de Dickens. Alguna vegada va escriure obres dolentes; algun cop va escriure fins i tot obres poc importants, però dubto que redactés una sola línia que no fos plena de la seva ferotge vitalitat i fascinació. Si resulta gris, difícilment és perquè no pugui pensar en res; ho és perquè, per alguna excitació estúpida o algun lapsus momentani de raciocini, va pensar en alguna cosa que no hauria hagut de pensar. Si el seu acudit és fluix, és com un acudit improvisat, que pot resultar fluix en un sopar tumultuós. L'acudit és fluix, però no és cap signe de feblesa. Parlant en termes generals, això es compleix en el cas de Dickens. Si el seu estil no ens diverteix, com a mínim sí que l'està divertint a ell mateix: fins i tot quan resulta fatigant, ell no està fatigat.

Però en el cas de *David Copperfield* sí que hi ha una raó real per notar un aire de fatiga. Perquè, encara que es tracti de la millor de totes les obres de Dickens, decep constantment el lector crític i assenyat. La raó és que Dickens el va començar a redactar sota el sobtat impuls emocional d'escriure tota la veritat sobre la seva persona, i gradualment va permetre que aquesta veritat esdevingués més i més difosa, fins que cap al final del llibre trobem un retorn a l'antic estil de Dickens, pedant i decoratiu, un estil que nosaltres admirem en el seu propi context i amb les seves pròpies paraules, però que ens molesta quan notem que retorna de manera gradual mitjançant una història concebuda originalment en clau més pràctica i corprenedora. Aquest és el millor exemple de la fatiga de Dickens: comença la seva història en un estil nou per després retornar a un d'antic. La primera part està feta segons l'última forma; l'última part està feta segons la primera.

Hi ha molts indicis d'esgotament i enfosquiment al final de *David Copperfield*. Aquí, per exemple, hi ha un d'aquests indicis que simbolitza bona part de l'opinió de l'Anglaterra moderna: per què Dickens va encabir, al final del llibre, el típic

optimisme anglès sobre l'emigració? Sembla com si hagués pensat que era capaç de guarir les ànimes de tota una carretada o, millor encara, de tota una tripulació de personatges, enviant-los tots a les colònies. Peggotty és un pare injuriat i desolat, amb la llar profanada i l'orgull per terra; per tant, deixem-lo marxar cap a Austràlia. Emily és una dona amb el cor trencat i l'honor ferit, però serà una dona feliç si se'n va a Austràlia. Mr. Micawber és un home amb una ànima sense capacitat per comprendre la tirania dels temps o els límits de l'esperança humana, però entendrà totes aquestes coses si se'n va a Austràlia. D'aquesta manera, veiem que Dickens no utilitza el recurs de l'emigració només com una manera de fer desaparèixer els seus personatges; no els envia lluny senzillament com un símbol, per suggerir que surten totalment de la vida del seu auditori. El que Dickens intenta suggerir, en definitiva, és que Austràlia és una mena de Terra Promesa on l'ànima pot guarir les seves ferides profundes. Se'ns suggereix seriosament que Peggotty troba la pau a Austràlia. Se'ns diu amb certesa que Emily recupera la dignitat a Austràlia. Se'ns explica que Mr. Micawber no sols és feliç a Austràlia (perquè ho podria ser en qualsevol lloc), sinó també que s'hi fa ric i té èxit; i això, no podria passar enlloc més. No es parla de la colonització com un tosc recurs econòmic per entrar en un nou mercat, sinó que es proposa com un factor que podrà guarir la desesperança tragèdia de Peggotty; com un factor que guarirà l'encara més desesperança comèdia de Micawber.

No vull posar massa èmfasi en les aventures que sorgeixen d'aquesta il·lusió tan sentimental i tan típicament anglesa. Seria una exageració dir que Dickens, en aquest sentit, és una espècie de precursor de l'imperialisme modern. Els seus punts de vista polítics eren de tal mena que hauria contemplat l'imperialisme modern amb horror i menyspreu. No obstant això, aquí hi ha alguna cosa d'aquell sentimentalisme boiràs que fa que alguns imperialistes prefereixin parlar de la perifèria de l'imperi, de la qual no saben res, abans que parlar del cor de l'imperi, que saben que és malaltís. Es diu que en el capvespre i la decadència de Roma, tocant a l'edat fosca, la gent de la Gàl·lia creia que la Gran Bretanya era una terra de fantasmes (potser per la boira), i que els morts eren traslladats cap allà des de les costes del nord de França. Si el nostre propi segle apareix davant les generacions futures com un temps de capvespre i decadència temporal, cosa que no és del tot impossible, podria dir-se que Anglaterra tenia adjuntada una illa beneïda anomenada Austràlia, on eren portades les ànimes dels «morts socials» per quedar-s'hi sempre més en la felicitat absoluta.

Aquest element, que està representat per l'optimisme colonial al final de *David Copperfield*, és de caire moral. La veritat és que aquest tipus d'optimisme té una cosa un pèl nociva. No m'agrada gens la imatge d'un David Copperfield assegut còmodament, prenent el te amb Agnes després d'haver-se tret de sobre tots els personatges inconvenients o angoixosos de la història, enviant-los a l'altra banda del món. Tot plegat té alguna cosa de l'egoisme d'una família que envia el bala perduda de torn a les colònies perquè s'hi mori de gana amb el seu vistiplau. En tot plegat, hi ha massa d'aquell element que va ser satiritzat amb la interpretació irònica de

l'epitafi «Pau, pau perfecta amb els éssers estimats ben lluny». Hauríem hagut de pensar més en David Copperfield (i també en Charles Dickens) si el personatge, mitjançant la conversa i el confort, s'hagués esforçat durant la resta dels seus dies a guarir les ferides dels seus amics de la costa. Hauríem hagut de pensar més en David Copperfield (i també en Charles Dickens) si aquest hagués considerat l'opció de continuar fins als seus darrers dies fent préstecs a Mr. Wilikins Micawber. Hauríem hagut de pensar més en David Copperfield (i també en Charles Dickens) si no hagués considerat el matrimoni amb Dora com un mer flirteig, un episodi en el qual ell va sobreviure perquè havia de sobreviure. I la veritat és que enlloc de la ficció no sentim tan vivament l'instint i principi primari de l'home que un casament és un casament i que, com a tal, és irrevocable, i que aquestes coses deixen una ferida i també un vincle, com en el cas del breu lligam de David amb la seva pobrissona dona. Quan tot això ja està dit i fet, quan Dickens ho ha fet de la millor i pitjor manera que ha pogut, quan ha sentimentalitzat les pàgines i ha intentat entrelligar-ho tot dins la cara rosa de l'optimisme, el fet encara roman en la psicologia del lector, que té la sensació que el casament de David amb Dora era un casament real, i que el seu casament amb Agnes no era res més que un compromís d'edat madura, un segon plat, una mena de noces de conveniència espiritualitzades i sublimades. Per als lectors de Dickens, Dora és venjada a consciència. El món modern (decidit a implantar l'anarquia a tot arreu, fins i tot al govern) es nega a veure el factor permanent de constància tràgica que rau en tota passió, i que és l'origen del matrimoni. El matrimoni descansa sobre el fet que no pots conservar el pastís i alhora menjar-te'l; que no pots perdre el teu cor i alhora conservar-lo. Però, com he dit, potser no hi ha cap lloc en la literatura on puguem sentir més vivament aquest instint monògam de l'home com a *David Copperfield*. Un home és monògam fins i tot si només ho és durant un mes; l'amor és etern fins i tot si només és etern durant un mes. Sempre deixa darrere seu la sensació d'una cosa trencada i traïda.

Però he relacionat Dora amb això només perquè il·lustra el mateix fet que Micawber: que al final d'aquest llibre s'observa una tendència massa exagerada a donar el vistiplau a la gent i a desfer-se'n. Micawber és empipador. Dickens el dèspota el condemna a l'exili. Dora és una nosa. Dickens el dèspota la condemna a morir. I, malgrat això, tota la feina de Dickens consisteix a expressar que aquesta gent són la salsa, l'interès de la vida. L'essència de Dickens consisteix en el fet que val la pena viure al costat d'una nosa poderosa, esplèndida, entretinguda i immortal. Micawber trenca amb la seva vida pràctica. Però, per què la vida pràctica hauria d'atrevir-se a trencar amb Micawber? Dora destorba el manteniment de la llar, i ens enfadem amb el manteniment de la llar perquè destorba Dora. Repeteixo, i mai no ho repetiré prou, que l'aprenentatge que Dickens vol transmetre és aquest. És millor conèixer Micawber que no tenir idea de les preocupacions que sorgeixen en conèixer-lo. És millor tenir un mal deute i un bon amic. I, de la mateixa manera, és millor casar-se amb una personalitat humana i saludable que sembla atreure't, que no pas

casar-se amb una simple mestressa de casa; perquè una simple mestressa de casa és només una dona que s'encarrega de mantenir la llar. Tot això era el que Dickens defensava; que la poca gent que resulta irritant en les tasques ínfimes és sovint la gent que resulta més agradable en els llargs camins de l'experiència de la vida. L'home que embogeix quan demana un bistec o planeja una cita és probablement l'home en la companyia de qui val la pena caminar lentament cap a la tomba. Distribueix la gent digna i capacitada, així com els experts en negocis, per totes les situacions que la seva innata ambició o corrupció pugui exigir; però no allunyis del teu cor i conserva en el teu fur interior la gent absurda. Deixa que els llestos creguin que et governen, deixa que els incorruptibles creguin que t'estan aconsellant, però tolera només la influència dels babaus; deixa que aquella gent ridícula que comet uns errors que tu veus i comprens siguin els únics que siguin realment dins de la teva vida, que realment siguin a prop teu i que t'acompanyin en la teva marxa solitària cap a la darrera impossibilitat. Això és tot el que vol dir Dickens: que hauríem de tenir com a amics la gent absurda. I aquí, al final de *David Copperfield*, sembla que, de manera subtil, ho estigui negant. Sembla voler desfer-se de la gent ridícula només perquè sempre seran ridículs. Tinc l'horrible sensació que David Copperfield enviarà fins i tot la seva tieta a Austràlia, si ella fa que es preocupi massa dels ases.

Repeteixo, així, que aquest final erroni de *David Copperfield* és un dels pocs exemples d'un símptoma real de fatiga en l'obra de Dickens. Després de crear éssers esplèndids pels quals val la pena viure, no és capaç de suportar la idea que el seu heroi convisqui amb ells. Després de donar amics superbs i terribles al seu heroi, té por de les perspectives horribles i tempestuoses de la seva amistat. Aleshores, torna a un tipus d'història més superficial i li dóna un final encara més superficial. Té por de les coses que ha fet; del terrible personatge que és Micawber, del personatge encara més terrible que és Dora. No pot fer-se a la idea de veure el seu heroi perpètuament involucrat en les sublimes tortures i les sorpreses sagrades que procedeixen de viure amb gent autènticament individual i insondable. No pot suportar la idea que el seu príncep de conte de fades no tingui per sempre més una vida perfectament amena. Però els savis i antics contes de fades (que són la cosa més sàvia del món, o en qualsevol cas la cosa més sàvia que tingui l'origen en la paraula), els savis i antics contes de fades mai no van ser tan ingenus per afirmar que el príncep i la princesa van viure en pau per sempre més. Els contes de fades diuen que el príncep i la princesa van viure *feliços* per sempre més, i així ha estat. Van viure feliços, malgrat que sigui molt probable que de tant en tant s'esbatussessin. Gran part dels matrimonis, opino, són matrimonis feliços. Però no existeix tal cosa com un matrimoni satisfet. Tot el plaer del matrimoni es resumeix dient que viu una crisi perpètua. David Copperfield i Dora es barallen perquè la carn de xai és freda; i si s'haguessin barallat fins a la fi dels seus dies, això hauria volgut dir que s'haurien estimat fins a la fi: hauria estat un matrimoni humà. David Copperfield i Agnes, en

canvi, haurien estat d'acord pel que fa a la carn de xai freda. I la carn hauria estat molt freda.

M'he escarrassat per suggerir alguns dels molts mèrits de Dickens en el marc d'un dels seus errors. He dit que *David Copperfield* representa una transició bastant trista des del seu estil més fort fins al més feble. Ningú no s'hauria queixat mai si Charles Dickens hagués continuat escrivint el seu singular tipus de novel·la. Si hi ha al món algú a qui li agradin els bons llibres, aquest desitjaria l'existència de quatre *Oliver Twists* i de quaranta-quatre *Pickwicks*, com a mínim. Si hi hagués algú a qui li agradés l'humor i l'originalitat, estaria content de llegir un centenar de *Nicholas Nickleby* i dos centenars de *The Old Curiosity Shop*. Però així com qualsevol hauria rebut amb beneplàcit una altra de les novel·les endreçades i convencionals de Dickens, no va ser aquest l'esperit amb què es va rebre *David Copperfield*.

David Copperfield comença com si pogués tractar-se d'un nou tipus de novel·la de Dickens; llavors, gradualment, va prenent la forma del primer tipus de novel·la dickensiana. És aquí on molts lectors d'aquest esplèndid llibre s'han irritat de manera subtil i secreta. *Nicholas Nickleby* està molt bé; l'acceptem com una cosa que és necessària per entrelligar-ho tot. Nicholas és una mena de cordill o de fil d'estendre la roba d'on penja la figura flàccida de Smeke, el titella de Mr. Squeers i les nines bessones anomenades Cheeryble. Si no acceptem *Nicholas Nickleby* com a heroi de la història, com a mínim podem acceptar-lo com a títol de la història. En canvi, a *David Copperfield*, Dickens comença una obra que cerca el moment fresc i llampant. Als primers capítols (els increïbles primers capítols d'aquest llibre) realment sembla com si estigués a punt d'explicar-nos la realitat viva d'un noi i d'un home vius, i resulta malenconiós veure com aquest foc sobtat s'apaga lentament. Resulta trist veure com *David Copperfield* es va tornant gradualment un altre *Nicholas Nickleby*. *Nicholas Nickleby* no existeix; és una espècie d'incolora condició primària de la narració. A través de *Nicholas Nickleby* busquem la història de la mateixa manera que mirem a través d'una finestra el carrer. Però *David Copperfield* sí que comença existint, i és només de manera gradual que abandona aquest hàbit exhaustiu.

Tota consideració crítica de l'obra de Dickens que aspiri a ser justa sempre haurà de considerar-lo més insignificant del que és. Perquè qualsevol crítica pertinent de Dickens ha de fer esment dels seus errors més evidents, de la mateixa manera que jo n'he tingut en compte un d'aquests al llarg de les darreres dues o tres pàgines. Ni tan sols seria lleial que els encobríssim. No obstant això, cap crítica honesta, cap tipus de crítica, parli amb una llengua humana o supraterrènica, no podria parlar mai de Dickens. En tot el que he estat dient no he parlat en absolut de Dickens. Ho afirmo amb equanimitat; ho afirmo, fins i tot, amb arrogància: he parlat dels buits que deixa Dickens. He parlat de les omissions de Dickens. He parlat de l'ensopiment de Dickens i de la inconsciència i la falta de memòria de Dickens. En una paraula, no he parlat de Dickens, sinó de l'absència de Dickens. Però, quan acudim a ell i a la seva obra en si, què se'n pot dir? Què pot dir-se del terratrèmol i de la posta de sol? Ell ha

creat, especialment en aquest llibre de *David Copperfield*, éssers que se'ns adhereixen i que ens tiranitzen, éssers que si poguéssim no oblidariem, éssers que no podríem oblidar si volguéssim, éssers que són més actuals que l'home que els va crear.

Aquesta és l'excusa per a tota aquesta crítica indeterminada i embrolladora i potser fins i tot sentimental de la qual Dickens, més que qualsevol altre, n'és la víctima, i de la qual em temo que jo mateix l'he fet víctima aquí. Quan jo era petit no podia entendre per què els dickensians es preocupaven tan penosament de Dickens, d'on havia anat a l'escola i on sopava, de com duia els pantalons i com es tallava els cabells. Acostumava a preguntar-me per què no escrivien alguna cosa que jo pogués llegir sobre un home com Micawber. Però he arribat a la conclusió que aquesta tasca quasi històrica de l'home, combinada amb una crítica comparativament dèbil de les seves obres, és justa i natural. Dickens va ser un home com nosaltres; podem veure on es va equivocar, i estudiar-lo sense que ens desconcerti o sense que ens agafi cap insolació. Però Micawber no és un home; Micawber és el Superhome. L'única cosa que podem fer és donar voltes i més voltes preguntant-nos què podríem dir d'ell. Tots els crítics de Dickens, quan tot ja està dit i fet, només han estat capaços de donar voltes i més voltes entorn de Micawber preguntant-se què podrien dir d'ell. En aquest moment, jo mateix estic donant voltes i més voltes entorn de Micawber preguntant-me què en puc dir. I encara no he trobat la resposta.

G. K. CHESTERTON^[2]

PREFACI

No m'és gens fàcil, amb les sensacions immediates a la conclusió d'aquest llibre, distanciar-me'n prou per parlar-ne amb la calma que semblaria requerir la formalitat d'aquest encapçalament. L'interès que hi tinc és tan recent i tan intens, i el meu ànim està tan dividit entre el plaer i la recança —plaer per haver fet realitat un antic projecte, recança per haver-me hagut de separar de tants companys—, que corro el risc d'avorrir l'estimat lector amb confidències personals i amb emocions privades.

D'altra banda, tot el que pogués dir sobre aquesta història, en qualsevol sentit, ja m'he esforçat per dir-ho a les seves pàgines.

No sé si al lector li pot importar gaire la tristesa amb què l'autor deixa la ploma després d'un treball imaginatiu de dos anys, o la sensació que té de deixar una part d'ell mateix a la mercè de les ombres d'aquest món quan una multitud de criatures de la seva imaginació l'abandonen per sempre. Sigui com vulgui, jo ja no tinc res més a dir, tret de confessar (cosa que probablement encara té menys importància) que a ningú que llegeixi aquesta narració no li podrà semblar mai tan creïble com m'ho ha semblat a mi quan l'escrivia.

Així, doncs, en comptes de mirar enrere, miraré endavant. No m'imagino una manera més agradable de tancar aquest volum que pensant amb esperança en el dia que es tornaran a publicar els meus dos fulls verds mensuals, i recordant fidelment el sol i la pluja benignes que han caigut sobre aquests fulls de David Copperfield, i m'han fet feliç.

CHARLES DICKENS

Londres, octubre del 1850

En el prefaci original d'aquesta obra vaig explicar que, tot just finalitzar-la, no m'era fàcil distanciar-me'n prou i, per tant, referir-m'hi amb el capteniment que exigia un text de presentació com aquell. El meu interès per la història era tan recent i tan colpidor, i el meu cap estava tan dividit entre el plaer i el dolor per la consecució d'una llarga fita, per la separació de tants companys, que vaig incórrer en el perill de cansar el lector amb confidències personals i emocions particulars. Més enllà d'això, tot el que jo podia dir sobre la història en qualsevol context, ja havia intentat dir-ho a través d'ella.

No afecta gaire el lector, segurament, saber amb quina tristor es deixa caure el bolígraf en acabar una feina imaginativa de dos anys de durada, o com l'autor sent com si estigués acomiadant-se d'una part de si mateix que s'endinsa en el món de les tenebres, quan la multitud de criatures del seu cervell se'n van per sempre. No obstant això, no tenia res més a explicar, si no és que, de fet, jo confessés (i potser

tampoc no és ara el moment) que ningú podrà mai creure en aquesta narració quan la llegeixi més del que jo hi he cregut mentre l'escrivia.

Les afirmacions d'aquell moment segueixen vigents. Tant és així que ara només puc aportar al lector una confiança més: de tots els meus llibres, aquest és el meu preferit. És fàcil pensar que sóc un pare afectuós amb tots els fills de la meva imaginació, i que cap altre progenitor estima la seva família amb tanta tendresa com jo. Tanmateix, com molts pares afectuosos, tinc un fill favorit en el fons del meu cor. I es diu David Copperfield.

CHARLES DICKENS, 1869

HISTÒRIA I EXPERIÈNCIA PERSONALS DE DAVID COPPERFIELD, FILL

1

Neixo

Si seré jo l'heroi de la meva pròpia vida o bé aquest títol recaurà en algú altre, aquestes pàgines ho diran. Per començar la meva vida pel començament, constato que vaig néixer (així m'ho han explicat, i així ho crec) un divendres a les dotze de la nit. Va ser observat que el rellotge es posava a tocar, i jo a plorar, simultàniament.

Tenint en compte el dia i l'hora del meu naixement, la llevadora i unes dones sàvies del veïnat, que ja havien començat a interessar-se vivament per mi uns quants mesos abans que hi hagués cap possibilitat de coneixe'ns en persona, van declarar, en primer lloc, que estava destinat a ser infeliç a la vida, i, en segon lloc, que tindria el privilegi de veure fantasmes i esperits; dues facultats estretament unides, segons creien, a totes les infortunades criatures de l'un i l'altre sexe nascudes pels voltants de les hores petites d'un divendres a la nit.

Del primer punt no cal que en digui res, aquí, perquè la història de la meva vida ja demostrarà, millor que cap altra cosa, si aquella predicció ha estat verificada o desmentida pels resultats. Pel que fa al segon apartat de la qüestió, només observaré que, si no és que vaig ensopegar amb aquesta part de la meva herència quan era un nen de bolquers, encara és hora que l'hagi d'experimentar. Però no me'n queixo en absolut, d'haver estat privat d'aquest do; i, si és que hi ha algú altre que en gaudeix actualment, per mi ja se'l pot ben quedar.

Vaig néixer amb la mantellina, la qual va ser posada a la venda, amb un anunci als diaris, al mòdic preu de quinze guinees^[3]. No sé si és que la gent de mar anava escassa de diners en aquella època, o bé anava escassa de fe i preferia els salvavides de suro; l'únic que sé és que hi va haver una sola i única oferta i la va fer un agent de canvi i borsa, que ofería dues lliures esterlines en metàl·lic i la resta en xerès, però que, si es tractava de pagar un preu més alt, renunciava a la garantia de no morir ofegat. En conseqüència, l'anunci va ser retirat sense haver produït més que despeses —perquè, pel que fa al xerès, la meva pobra mare ja havia posat a la venda el que tenia a casa— i, deu anys després, la mantellina sortia en una rifa que es va fer prop d'on vivíem: cinquanta postors a mitja corona per barba, i el guanyador havia de pagar cinc xílings. Jo també hi era present, i recordo que em vaig sentir bastant incòmode i bastant confós de veure que una part de mi era despatxada d'aquella manera. La mantellina la va guanyar, recordo, una senyora gran que duia un cistell i que, molt a contracor, en va treure els cinc xílings estipulats, tot en monedes de mig penic, i n'hi faltaven dos i mig; i me'n recordo perquè l'esforç infructuós de demostrar-l'hi va requerir una immensitat de temps i una gran malversació d'aritmètica. Un fet que durant molt de temps serà recordat com a extraordinari per aquestes latituds és que la dona no es va ofegar mai, i va morir triomfalment al llit a

l'edat de noranta-dos anys. Tinc entès que la cosa de què més va enorgullir-se, fins a l'últim moment, és de no haver estat sobre l'aigua ni un sol cop a la vida, tret de quan passava per un pont, i que, mentre prenia el te (al qual era extremament addicta), va expressar sempre, fins al final, la indignació que sentia per la impietat dels mariners i d'altres que tenien la presumpció d'anar a «vagarejar» pel món. Era inútil voler-li fer entendre que alguns articles de consum, potser incloent-hi el mateix te, eren el resultat d'aquesta censurable pràctica. Ella sempre replicava, encara amb més èmfasi i amb una consciència instintiva de la força de la seva objecció: «Ja està bé, de vagarejar».

Així és que, per no ser jo qui vagaregi ara, tornaré al meu naixement.

Vaig néixer a Blunderstone, al comtat de Suffolk, o «per aquells topants», que dirien a Escòcia. Vaig ser un fill pòstum. Feia mig any que els ulls del meu pare s'havien tancat a la llum d'aquest món quan els meus s'hi van obrir. Se'm fa estrany, fins i tot avui dia, quan penso que ell no em va arribar a veure; i encara més estrany se'm fa el record imprecís que tinc de les meves primeres visites infantils a la làpida blanca de la seva tomba al cementiri de l'església, i de la indefinible compassió que sentia per aquella tomba solitària enmig de la nit fosca, mentre a la nostra saleta hi havia l'escalfor i la llum de la llar de foc i de les espelmes, i les portes de casa nostra se li tancaven —gairebé amb crueltat, pensava jo aleshores— amb pany i clau.

Una tia del meu pare, i en conseqüència tia àvia meva, de qui aviat tindrè més coses per relatar, era la principal potentada de la nostra família. La senyoreta Trotwood, o senyoreta Betsey, com l'anomenava sempre la meva pobra mare quan aconseguia vèncer una mica (cosa que passava molt poc) el terror que li causava aquest personatge formidable i esmentar-la pel nom, s'havia casat amb un home més jove que ella, un home molt afavorit, però no precisament en el sentit del conegut adagi que diu: «El més afavorit és qui fa el bé», perquè hi havia sospites molt fundades que havia atonyinat la senyoreta Betsey, i fins i tot que una vegada, discutint per una qüestió d'interessos, va fer una sèrie de passos precipitats però decidits per tirar-la daltabaix d'una finestra d'un segon pis. Aquestes proves d'incompatibilitat de caràcters van induir la senyoreta Betsey a untar-lo amb una bona suma i a tramitar la separació de mutu acord. Ell se'n va anar a l'Índia amb el seu capital, i allà, segons una estrambòtica llegenda familiar, va ser vist una vegada a l'om d'un elefant i acompanyat d'un babuí; però jo penso que devia ser un babuí... o una begum^[4]. Sigui com vulgui, el cas és que al cap de deu anys van arribar de l'Índia notícies de la seva mort. No es va saber mai com van afectar la meva tia aquestes notícies, perquè, immediatament després de la separació, va tornar a adoptar el cognom d'abans de casar-se, es va comprar una caseta en un llunyà poblet de la costa, s'hi va establir com a dona soltera amb una criada, i sembla que va viure reclosa, per sempre més, en un retir inflexible.

Del meu pare n'havia estat molt, tinc entès; però la dona es va considerar mortalment afrontada quan ell es va casar, i deia que la meva mare era «una nina de

cera». No l'havia vista mai, però sabia que encara no havia fet els vint anys. El meu pare i la senyoreta Betsey no es van tornar a veure mai més. Ell doblava l'edat a la meva mare quan es van casar, i era de constitució delicada. Va morir un any després, i, com ja he dit, mig any abans que jo vingués al món.

Així estaven les coses la tarda d'aquell —si se'm dispensa que l'anomeni així— important i crucial divendres. El que no vull fer creure, per descomptat, és que jo aleshores en pogués estar al corrent, de com estaven les coses; ni que tingui cap record, fundat en l'evidència dels meus propis sentits, del que segueix.

La meva mare seia a la vora del foc, però, delicada de salut i abatuda com estava, mirava fixament les flames a través de les llàgrimes i pensava amb pessimisme en ella i en aquell petit desconegut orfe de pare, que ja tenia unes quantes dotzenes d'agulles profètiques esperant, en un calaix del pis de dalt, la seva arribada a un món que no mostrava el més petit entusiasme per rebre'l; la meva mare, com dic, seia a la vora del foc, aquella tarda clara i esventada de març, molt apocada, molt trista i molt poc segura de poder sobreviure a la prova que li queia a sobre, quan va alçar els ulls, mentre se'ls eixugava, i per la finestra de davant seu va veure una senyora estranya que s'acostava pel jardí.

La meva mare, al segon cop d'ull, ja va tenir la premonició certa que era la senyoreta Betsey. El sol ponent, per sobre de la reixa del jardí, il·luminava aquella estranya senyora mentre avançava cap a la porta amb uns aires i un posat tan rígids i amenaçadors que no podien pertànyer a ningú més.

Quan va arribar a la casa va donar una altra prova de la seva identitat. El meu pare havia insinuat sovint que aquella dona es comportava molt escasses vegades com els altres cristians; i ara, en comptes de tocar la campaneta, es va acostar i va mirar per aquella mateixa finestra, estampint la punta del nas contra el vidre fins a tal punt que la meva pobra mare sempre deia que havia quedat perfectament pla i perfectament blanc en un moment.

Va espantar la meva mare de tal manera, que sempre he estat convençut que el fet d'haver nascut un divendres és un deute que tinc amb la senyoreta Betsey.

La meva mare, presa de l'esverament, s'havia alçat i estava en un racó, darrere la cadira. La senyoreta Betsey es va posar a observar la sala a poc a poc i amb aire inquisitiu; va començar per l'altre costat i va anar desplaçant els ulls, com els caps de sarraí dels rellotges holandesos, fins que es van trobar amb els de la meva mare. Després va arrugar el front i li va fer un gest, com aquell qui està acostumat a ser obeït, perquè l'anés a obrir. La meva mare hi va anar.

—Senyora de David Copperfield, suposo —va dir la senyoreta Betsey, subratllant l'última paraula, probablement en al·lusió a la roba de dol de la meva mare i a l'estat d'ànim en què es trobava.

—Sí —va fer la meva mare, amb un fil de veu.

—Has sentit a parlar de la senyoreta Trotwood, oi? —va preguntar la visitant.

La meva mare va contestar que sí, que havia tingut aquell plaer... però amb la molt desagradable seguretad de no haver donat a entendre que aquell plaer hagués estat aclaparador.

—Doncs aquí la tens —va dir la senyoreta Betsey.

La meva mare va abaixar el cap i li va pregar que entrés.

Van entrar a la saleta d'on havia sortit la meva mare, perquè el foc de la sala gran, a l'altra punta del passadís, no estava encès —de fet, no l'havien tornat a encendre des de l'enterrament del meu pare—, i, quan van estar assegudes totes dues i la senyoreta Betsey no deia res, la meva mare, després d'un intent fallit de contenir-se, es va posar a plorar.

—Ei, ei, ei, ei! —va fer la senyoreta Betsey, precipitadament—. Res de plorar! Vinga, vinga!

Però la meva mare no se'n podia estar, i va plorar fins a quedar-se sense llàgrimes.

—Treu-te la còfia, filla —va dir la senyoreta Betsey—, i deixa'm que et vegi.

La meva mare li tenia massa por per desobeir aquella estranya petició, suposant que li hagués passat pel cap de fer-ho. Va fer, per tant, el que li havia dit, i ho va fer amb unes mans tan nervioses que els cabells (uns cabells preciosos i abundants) li van caure per sobre de la cara.

—Però, Déu del cel —va exclamar la senyoreta Betsey—, si ets una criatura!

La meva mare, sens dubte, tenia un aspecte insòlitàment juvenil, fins i tot per a la seva edat; va abaixar el cap —com si fos culpa seva, pobreta— i va dir, entre sanglots, que sí, que ja sabia que era massa jove per ser viuda, i que, si no es moria abans, seria massa jove per fer de mare. En la breu pausa que va seguir, li va semblar com si notés que la senyoreta Betsey li tocava els cabells, i amb una mà no del tot hostil; però quan se la va mirar, amb aquella tímida esperança, es va trobar la dona asseguda amb el baix del vestit arremangat, les mans plegades sobre un genoll i els peus sobre el guardafoc, mirant fixament les flames amb el front arrugat.

—En nom del cel —va dir la senyoreta Betsey, de cop i volta—, per què «La Grallera»?

—Us referiu a la casa, senyora? —va preguntar la meva mare.

—Per què «La Grallera»? —va afegir la senyoreta Betsey—. Hauria estat més apropiat «La Graella», si cap dels dos haguéssiu tingut la més petita idea de les coses pràctiques de la vida.

—El nom el va triar el senyor Copperfield —va contestar la meva mare—. Quan va comprar la casa, li agradava pensar que hi havia gralles pel voltant.

El vent del capvespre, aleshores, causava un tal estrèpit entre els oms del final del jardí, que ni la meva mare ni la senyoreta Betsey no es van poder estar de mirar en aquella direcció. Mentre els oms es torçaven els uns cap als altres, com gegants que es murmuressin secrets a l'orella, i després d'uns quants segons de repòs tornaven a agitar-se violentament, sacsejant per aquí enllà els seus braços embogits, com si, en

realitat, les seves últimes confidències fossin massa perverses per poder apaivagar els seus esperits, uns quants nius de gralla, vells i castigats per la intempèrie, que resistien a les branques més altes, oscil·laven com les restes d'un naufragi en un mar tempestuós.

—On són els ocells? —va preguntar la senyoreta Betsey.

—Els...?

La meva mare pensava en alguna altra cosa.

—Les gralles. Què se n'ha fet? —va preguntar la senyoreta Betsey.

—No n'hi ha hagut cap des que vam venir a viure aquí —va respondre la meva mare—. Vam pensar... el senyor Copperfield va pensar... que era una grallera prou gran; però els nius eren molt vells, i els ocells ja fa molt temps que els han abandonat.

—Geni i figura! —va exclamar la senyoreta Betsey—. David Copperfield fins a la mort! D'una casa en diu una grallera quan no hi ha ni una sola gralla pels voltants, i ja dóna els ocells per descomptats només perquè veu els nius!

—El senyor Copperfield —va replicar la meva mare— és mort, i si goseu malparlar-ne davant meu...

La meva pobra mare, suposo, va tenir la intenció momentània de cometre un delicte d'agressions contra la meva tia, que hauria pogut reduir-la fàcilment amb una sola mà, encara que la mare hagués estat molt més ben preparada del que ho estava aquell vespre per a un enfrontament d'aquest tipus. Però la cosa no va passar d'aixecar-se de la cadira; es va tornar a asseure molt dòcilment i es va desmaiar.

Quan va tornar en si —o quan la senyoreta Betsey la va haver fet recuperar, fos quina fos de les dues coses—, va trobar aquesta última a peu dret, ran de finestra. El crepuscle, a hores d'ara, anava deixant pas a la penombra i, si encara es veien poc o molt l'una a l'altra, no era sinó gràcies a l'ajuda del foc.

—I què... —va dir la senyoreta Betsey, tornant cap a la seva cadira, com si no hagués fet res més que una ullada al paisatge—, quan esperes que...?

—Tremolo de cap a peus —va fer la meva mare, balbucejant—. No sé què em passa. Em moriré, segur!

—No, no, no —va exclamar la senyoreta Betsey—. Pren una mica de te.

—Oh, Senyor, Senyor... creieu que em farà cap bé? —va preguntar la meva mare, en un to d'impotència.

—I és clar que sí —va respondre la senyoreta Betsey—. No són més que cabòries, tot això. Com li dius, a la noia?

—Encara no sé si serà noia o noi, senyora —va contestar la meva mare, amb aquella innocència.

—Ai, Déu et faci bona! —va exclamar la senyoreta Betsey, citant sense adonar-se'n la segona jaculatòria del coixí d'agulles del calaix de dalt, però no aplicant-lo pas a mi sinó a la meva mare—. No vull dir això: vull dir la minyona.

—Peggotty —va dir la meva mare.

—Peggotty! —va repetir la senyoreta Betsey, amb una certa indignació—. Insinues, criatura, que alguna persona humana ha pogut entrar en una església cristiana i li han posat el nom de Peggotty?

—És el cognom —va contestar la meva mare, d'esma—. El senyor Copperfield l'anomenava pel cognom, perquè de nom es diu igual que jo.

—Peggotty, vingui! —va cridar la senyoreta Betsey, obrint la porta de la saleta—. Te. La seva mestressa està una mica indisposada. No s'encanti.

Havent dictat aquesta ordre amb tanta contundència com si hagués estat una autoritat reconeguda en aquella casa d'ençà que era una casa, i havent tret el cap a fora per corroborar que l'astorada Peggotty s'acostava pel passadís amb una espelma a instàncies d'una veu desconeguda, la senyoreta Betsey va tancar la porta novament i va tornar a seure igual que abans: amb els peus sobre el guardafoc, el baix del vestit arremangat i les mans plegades sobre un genoll.

—Parlaves de si seria una nena —va dir la senyoreta Betsey—. Jo no en tinc cap dubte, que serà una nena. Tinc el pressentiment que ha de ser una nena, i fixa't bé en el que et dic, filla: des del mateix instant del naixement d'aquesta noia...

—O d'aquest noi, potser... —La meva mare es va prendre la llibertat de precisar.

—Et dic que tinc el pressentiment que serà una nena —va replicar la senyoreta Betsey—. No em contradiguis. Des del mateix instant del naixement d'aquesta noia, filla, penso ser la seva amiga. I penso ser la seva padrina, i et prego que li posis el nom de Betsey Trotwood Copperfield. *Aquesta* Betsey Trotwood no farà cap pas en fals, a la vida. I ningú no jugarà amb els seus sentiments, pobrissona. La pujaran com Déu mana, i no hi haurà perill que dipositi confiances idiotes en aquells que no s'ho mereixen. Ja me'n guardaré jo prou, que això no passi.

El cap de la senyoreta Betsey feia com una contracció després de cada una d'aquestes sentències, com si els seus propis greuges antics es remoguessin a dintre seu i s'hagués de reprimir per no fer-hi cap referència més directa. Això, almenys, és el que va sospitar la meva mare mentre l'observava amb el tènue parpelleig del foc: massa espantada per la senyoreta Betsey, massa angoixada pels seus propis neguits i, en definitiva, massa atabalada i perplexa per poder observar res amb gaire claredat o per saber què dir.

—I en David et tractava bé, nena? —va preguntar la senyoreta Betsey, quan es va haver estat una estoneta en silenci i van haver cessat de mica en mica aquells moviments del cap—. Estàveu còmodes, l'un amb l'altre?

—Érem molt feliços —va contestar la meva mare—. El senyor Copperfield era massa bo i tot, amb mi.

—Vols dir que et consentia massa, potser? —va replicar la senyoreta Betsey.

—Ara que torno a estar sola i haig de tornar a dependre de mi mateixa en aquest món tan dur, penso que sí: sí, em consentia massa —va dir la meva mare, entre sanglots.

—Bé, bé... no ploris, ara! —va fer la senyoreta Betsey—. No éreu una parella gaire ben conjuntada... si és que n'hi ha cap, de parella ben conjuntada..., i per això t'ho he preguntat. Tu eres òrfena, oi?

—Sí.

—I feies d'institutriu?

—Era institutriu i mainadera en una casa on el senyor Copperfield venia de visita. El senyor Copperfield era molt amable amb mi, i es fixava molt en mi, i em prestava molta atenció, i al final em va fer proposicions de matrimoni. I jo el vaig acceptar. I ens vam casar —va dir la meva mare, amb senzillesa.

—Ha! Pobra criatura... —va murmurar la senyoreta Betsey, amb el front arrugat i sense treure la vista del foc—. Tu saps fer res?

—Perdó... com dieu, senyora? —va preguntar la meva mare, balbucejant.

—De la casa, per exemple —va dir la senyoreta Betsey.

—Poca cosa, més aviat —va contestar la meva mare—. Molt menys del que desitjaria. Però el senyor Copperfield me n'ensenyava...

(«Com si ell en sabés gaire!»), va dir la senyoreta Betsey entre parèntesis.

—... i suposo que hauria millorat, tenint en compte les ganades d'aprendre que tenia, i la paciència que tenia ell per instruir-me, si la gran desgràcia de la seva mort... —Aquí la meva mare es va tornar a enfonsar, i ja no va poder seguir parlant.

—Va, va... —va dir la senyoreta Betsey.

—Jo portava un llibre d'economia domèstica, i cada vespre feia balanç amb el senyor Copperfield —va dir plorant la meva mare, en un altre esclat de desconsol i ensorrant-se novament.

—Va, va... —va tornar a fer la senyoreta Betsey—. No ploris més.

—... i estic segura que mai no vam tenir ni una sola paraula de discrepància respecte a això, tret de quan el senyor Copperfield em retreia que feia uns tresos i uns cincs que s'assemblaven massa, o que posava cues arrissades als sets i als nous —va prosseguir la meva mare en un altre esclat, i es va tornar a enfonsar.

—Al final acabaràs malalta —va dir la senyora Betsey—, i tu saps que això no serà bo ni per a tu ni per a la meva fillola. Va, prou: ja està bé!

Aquest argument va tenir un cert efecte apaivagador sobre la meva mare, però potser era més fort l'efecte de la seva creixent indisposició. Va haver-hi un interval de silenci, només trencat per algun «Ha!» ocasional de la senyoreta Betsey, que continuava asseguda amb els peus al guardafoc.

—Sé que en David s'havia fet una renda vitalícia amb els seus diners —va dir, al final—. Què va fer, per a tu?

—El senyor Copperfield —va contestar la meva mare, amb una certa dificultat— va ser prou bo i prou considerat per assegurar que una part de la renda revertís sobre mi.

—I quant puja, aquesta part? —va preguntar la senyoreta Betsey.

—Cent cinc lliures l'any —va respondre la meva mare.

—Hauria pogut ser pitjor —va dir la meva tia.

La paraula «pitjor» era apropiada al moment. La meva mare havia empitjorat tant que Peggotty, quan va entrar amb la safata del te i les espelmes i amb un cop d'ull es va adonar del seu estat deplorable —cosa que la senyoreta Betsey ja hauria fet abans si hi hagués hagut prou llum—, va córrer a acompanyar-la a dalt, a la seva habitació, sense perdre ni un segon, i llavors va enviar immediatament Ham Peggotty, el seu nebot, que des de feia uns quants dies estava amagat a la casa, sense saber-ho la meva mare, per fer de missatger especial en cas d'emergència, a buscar la llevadora i el metge.

Aquells poders aliats van quedar extraordinàriament sorpresos, en arribar amb una diferència de cinc minuts l'un de l'altre, de trobar una senyora desconeguda d'aspecte portentós, asseguda davant del foc, amb el barret lligat al braç esquerre i ficant-se cotó fluix a les orelles. Com que Peggotty no en sabia res i la meva mare no els en donava cap explicació, constituïa tot un misteri en aquella saleta; i el fet que dugués un paquet de cotó fluix a la butxaca i s'entaforés aquell article a les orelles d'aquella manera no restava gens de solemnitat a la seva presència.

El metge, havent pujat a dalt i tornat a baixar, i havent pogut constatar, suposo, que hi havia alguna probabilitat que aquesta dama desconeguda i ell haguessin de seure allà l'un davant de l'altra durant unes quantes hores, va decidir ser educat i sociable. Era el representant més dòcil del seu sexe, l'homenet més afable de tots els homenets. Entrava i sortia dels llocs arrambat a la paret, per ocupar menys espai. Caminava tan silenciosament com l'espectre de *Hamlet*, i més a poc a poc encara. Anava amb el cap inclinat cap a un cantó, en part com a senyal de modesta devaluació de si mateix, en part com a senyal de modesta propiciació de tota l'altra gent. Dient que no hauria alçat la veu a un gos ens quedem curts. No hauria engegat una paraula brusca ni a un gos rabiós. Potser, a tot estirar, li hauria ofert una paraula amable, o mitja, o un trosset —perquè parlava tan a poc a poc com caminava—, però mai no li hauria alçat la veu, ni li hauria parlat en un to ofès, per res del món.

El doctor Chillip, mirant la meva tia afablement, amb el cap de gairell i fent-li una petita reverència, va dir, en al·lusió al cotó fluix, mentre es tocava suaument l'orella esquerra:

—Alguna irritació local, senyora?

—Com? —va dir la meva tia, arrencant-se el cotó fluix d'una orella com si fos un tap.

El doctor Chillip es va alarmar tant per aquella brusquedat —com després explicaria a la meva mare—, que si no va perdre la presència d'ànim va ser per miracle. Però va repetir, dolçament:

—Alguna irritació local, senyora?

—Romanços! —va contestar la meva tia, i es va tornar a tancar l'orella d'una revolada.

El doctor Chillip, després d'això, no va poder fer altra cosa que quedar-se-la mirant tot arronsat, mentre ella seia mirant el foc, fins que el van reclamar novament a dalt. Després d'una absència d'uns quinze minuts, va tornar.

—Què? —va preguntar la meva tia, traient-se d'un batzac el cotó fluix que li tapava l'orella més propera al doctor.

—Doncs que... —va contestar el doctor Chillip— anem... anem progressant lentament, senyora.

—Ba-a-ah! —va fer la meva tia, subratllant la interjecció de menyspreu amb un trèmolo perfecte. I es va tornar a posar el tap, com abans.

Realment... realment... tal com va explicar després a la meva mare, el doctor Chillip va quedar gairebé horroritzat; parlant només des d'un punt de vista professional, va quedar gairebé horroritzat. Però va continuar allà assegut, mirant-se-la, durant quasi dues hores, mentre ella mirava el foc, fins que el van cridar altra vegada. Després d'una altra absència, va tornar novament.

—Què? —va preguntar la meva tia, tornant-se a treure el cotó fluix d'aquell cantó.

—Doncs que... —va contestar el doctor Chillip— anem... anem progressant lentament, senyora.

—Ja-ah-ah-ahg! —va exclamar la meva tia, amb un grunyit tan fort que el doctor Chillip no ho va poder suportar. Era perfectament calculat per enfonsar-li l'ànim, com ell mateix va dir després. Va preferir anar a seure a les escales, a les fosques i amb aquell fort corrent d'aire, fins que el tornessin a cridar.

Ham Peggotty, que anava a l'Escola Nacional i era una autèntica figura amb el catecisme, i que, per tant, pot ser considerat un testimoni creïble, va informar l'endemà que, havent tret el cap per casualitat per la porta de la saleta una hora després d'això, va ser albirat instantàniament per la senyoreta Betsey, que aleshores caminava amunt i avall en un estat d'agitació, i que li va saltar a sobre abans no pogués fugir. Que hi havia sorolls ocasionals de passes i de veus a dalt, els quals, va pensar ell, no hi havia cotó fluix que pogués aïllar del tot, atesa la circumstància que era sistemàticament aferrat per la senyora aquella com a víctima sobre la qual dependre la seva sobreabundant excitació quan els sorolls eren més forts. Que, arrossegant-lo constantment amunt i avall agafat pel coll de la camisa (com si hagués pres massa làudanum), ella, en aquelles ocasions, el sacsejava, li esbullava els cabells, li esllenegava la camisa i li tapava les orelles com si les confongués amb les seves pròpies, a part de maltractar-lo i baquetejar-lo de totes les maneres possibles. Això va ser parcialment confirmat per la seva tia, que el va veure a dos quarts d'una en punt, poc després d'haver estat alliberat, i va afirmar que aleshores estava tan vermell com jo.

L'afable doctor Chillip no es podia sentir rancorós en uns moments com aquells, si és que podia sentir-s'hi mai. Va entrar a la saleta arrambat a la paret tan aviat com va ser lliure per fer-ho, i va dir a la meva tia, en el seu to més dòcil:

—Sóc molt feliç de poder-vos felicitar, senyora.

—Per què? —va saltar la meva tia.

El doctor Chillip, novament estremit per la severitat extrema del to de la meva tia, li va fer una altra mica de reverència, acompanyada d'un lleu somriure, a veure si l'apacava.

—Però, valga'm Déu! Què fa, ara, aquest home? —va exclamar la meva tia, impacient—. Que no pot parlar?

—Calmeu-vos, estimada senyora —va dir el doctor Chillip, amb els seus accents més suaus—. Ja no hi haurà cap més causa de neguit, senyora. Calmeu-vos.

Des d'aleshores s'ha considerat com gairebé un miracle que la meva tia no es posés a sacsejar-lo i a arrencar-li allò que hagués de dir a còpia de sacsejades. L'únic que va sacsejar va ser el cap, però d'una manera que va fer tremolar el metge.

—Sóc molt feliç —va repetir el doctor Chillip, així que va recuperar el valor per fer-ho— de poder felicitar-vos, senyora. Ara ja s'ha acabat tot, senyora, i s'ha acabat bé.

Durant els cinc minuts aproximats que el doctor Chillip va dedicar a emetre aquest enunciat, la meva tia el va estar observant de molt a prop.

—I ella, com està? —va preguntar la meva tia, plegant els braços amb el barret encara lligat en un d'ells.

—Doncs bé, espero que aviat s'haurà refet prou, senyora —va contestar el doctor Chillip—. En la mesura en què es pugui refer una jove mare en aquestes tristes circumstàncies domèstiques. No hi ha cap mena d'inconvenient perquè l'aneu a veure ben aviat, senyora. Li podria ser bo.

—I ella? Com està, ella? —va tornar a preguntar la meva tia, bruscament.

El doctor Chillip va decantar el cap una mica més, i es va mirar la meva tia com un ocell simpàtic.

—La nena —va dir la meva tia—. Com està?

—Senyora —va contestar el doctor Chillip—, em pensava que ja ho sabíeu. És un nen.

La meva tia no va dir ni una paraula més: va agafar el barret pels llaços, com si fos una fona, el va rebotre contra el cap del doctor Chillip, se'l va posar de gairell, va sortir i ja no va tornar. Es va esfumar com una fada descontenta —o com un d'aquells éssers sobrenaturals que jo, segons la veu popular, representava que havia de veure— i ja no va tornar mai més.

No. Jo jeia en el meu cabàs, i la meva mare jeia en el seu llit; però Betsey Trotwood Copperfield es va quedar per sempre a la terra dels somnis i de les ombres, la tremenda regió de la qual jo acabava d'arribar feia tan poc; i la claror de sobre la finestra de la nostra habitació il·luminava la destinació terrenal de tots aquests viatgers, i el monticle de sobre les cendres i la pols que un dia havia estat aquell home sense el qual jo no hauria existit mai.

2

Observo

Els primers objectes que assumeixen davant meu una presència definida, quan reculo fins als llimbs de la meva infància, són la meva mare, amb els seus cabells preciosos i les seves formes juvenils, i Peggotty, sense formes de cap mena i amb uns ulls tan foscos que semblava que enfosquessin tot allò que li envoltava la cara, i unes galtes i uns braços tan durs i tan vermells que m'estranyava que els ocells no s'estimessin més picotejar la seva pell abans que la de les pomes.

Em sembla recordar-les a poca distància l'una de l'altra, empetitides als meus ulls perquè estan ajupides o agenollades a terra, mentre jo em moc amb pas vacil·lant entre totes dues. Conservo una impressió, indestruïble del que són records autèntics, del contacte de l'índex que Peggotty m'oferia perquè m'hi agafés, un dit tan raspós a causa de les agulles de cosir que semblava un ratllador de nou moscada.

Potser són imaginacions meves, però penso que la majoria de la gent tenim una memòria capaç de remuntar-se més enrere del que molts imaginem, de la mateixa manera que crec que els poders d'observació de moltes criatures poden ser admirablement afinats i precisos. I estic convençut que, en el cas de molts homes adults especialment dotats en aquest aspecte, és més adequat de dir que no han perdut aquesta facultat que no pas que l'hagin adquirida; només cal veure, com jo he pogut observar en general, la frescor, l'afabilitat i la capacitat d'estar contents que caracteritzen aquests homes, i que són també una herència que conserven de la seva infància.

Temo que se'm podria retreure que «vagarejo» pel fet d'entretenir-me a dir això, però m'afanyo a remarcar que aquestes conclusions es fonamenten, en part, en la meva pròpia experiència personal, i, per si res del que explico en aquesta narració fa pensar que era un nen molt observador, o que de gran tinc una sòlida capacitat de recordar, precisaré que jo m'atribueixo, sens dubte, la possessió de totes dues capacitats.

Quan reculo, com deia, fins als llimbs de la meva infància, els primers objectes que recordo com a identificables entre una confusió de coses són la meva mare i Peggotty. Què més recordo? A veure.

D'entre la boira general sorgeix la nostra casa, que en els meus records més llunyans no em resulta pas desconeguda sinó perfectament familiar. A la planta baixa hi ha la cuina de Peggotty, que dóna a una eixida posterior amb un colomar sense coloms, al mig, i una gran caseta de gos sense gos, en un racó, i tot d'aviram que sembla espantosament enorme als meus ulls i es passeja per allà amb uns aires ferotges i amenaçadors. Hi ha un pollastre que s'enfila en una perxa per cantar i sembla prestar-me una atenció especial quan jo me'l miro per la finestra de la cuina, i és tan feréstec que em fa tremolar. I, pel que fa a les oques de fora, que em segueixen

remenant el cul i estirant els colls llargaruts quan surto per la tanca del costat, diré que les somio a les nits, de la mateixa manera que un home acorralat per animals salvatges podria somiar lleons.

Hi ha un llarg passadís —quina perspectiva enorme que adquireix, als meus ulls! — que va des de la cuina de Peggotty fins a la porta principal, i on hi ha la porta d'un rebost tenebrós del qual convé passar de llarg a les nits, perquè no sé què hi pot haver entremig d'aquelles gerres i d'aquelles terrines i d'aquelles velles capses de te quan allà dins no hi ha ningú amb cap llàntia de claror esmoreïda, i de la porta mateixa en surt un baf de florit on es barregen les olors de sabó, de confitats, de pebre, de cera i de cafè. I llavors hi ha les dues sales: la saleta on ens estem als vespres la meva mare, jo i Peggotty —perquè Peggotty ens fa molta companyia quan ha enllestit la feina i estem sols—, i la sala gran, on ens estem els diumenges; una sala ostentosa però no gaire confortable, i que per a mi té un aire una mica tètric perquè Peggotty m'ha parlat —no sé quan, però sembla que faci segles— del dia de l'enterrament del meu pare i de la gent que es va reunir allà dins, tots amb les seves capes negres posades. Un diumenge al vespre, la meva mare ens llegeix a Peggotty i a mi la història de Llätzer quan va ressuscitar d'entre els morts. I jo tinc tanta por, que després es veuen obligades a treure'm del llit i a ensenyar-me el plàcid cementiri des de la finestra del dormitori, amb tots els morts reposant ben tranquils a les tombes, sota la lluna solemne.

No sé de res d'aquest món que sigui, ni de lluny, tan verd com l'herba d'aquell cementiri, tan ombrós com els seus arbres, tan plàcid com les seves tombes. Les ovelles hi pasturen quan, a primera hora del matí, jo m'agenollo al meu llit, en un quartet annex al dormitori de la meva mare, per mirar-me'l; i veig la llum vermellosa que brilla en el rellotge de sol, i penso: «Deu estar content, el rellotge, de poder tornar a marcar l'hora?».

I heus aquí el nostre banc, a l'església. Quin respatller més alt que té! Amb una finestra a la vora, des d'on es pot observar casa nostra, cosa que Peggotty no deixa de fer durant tot el servei matinal, perquè li agrada assegurar-se tant com pot que no hi han entrat lladres ni s'està cremant. Però, si els seus ulls divaguen constantment, en canvi, s'ofèn molt quan ho fan els meus, i amb un arrufament de celles, quan estic dret al meu banc, em dóna a entendre que el que haig de fer és mirar el clergue. Però no me'l puc pas mirar tota l'estona, jo: estic acostumat a veure'l sense aquella cosa blanca que porta, i em fa por que li estranyi que me'l miri tant, o fins i tot que arribi a interrompre el servei per preguntar-m'ho... i què puc fer, si no? Badar és de molt mala educació, però bé haig de fer una cosa o altra. Em miro la meva mare, però ella fa com si no em veiés. Em miro un nen que seu al costat del passadís, i ell em fa ganyotes. Em miro la claror del sol que entra per la porta oberta a través del porxo, i allà veig una ovella esgarriada —no vull dir un pecador, sinó una ovella de veritat— que s'està rumiant si entra o no entra. Em fa l'efecte que si em quedo mirant-la gaire estona potser estaré temptat de dir alguna cosa en veu alta, i què seria de mi,

aleshores? Aixeco els ulls i miro les làpides monumentals de la paret, i provo de pensar en el difunt senyor Bodgers, «feligrès que fou d'aquesta parròquia», i en l'aflicció que devia sentir la senyora Bodgers quan, «després d'una llarga malaltia, contra la qual foren en va tots els metges...», i em pregunto si devien avisar el doctor Chillip, i si ell també «fou en va»... i, suposant que fos així, no sé si li deu fer gaire gràcia que l'hi recordin un cop per setmana. Els meus ulls passen del doctor Chillip —que va amb la seva corbata dels diumenges— al púlpit, i penso que seria un lloc esplèndid per jugar-hi, com si fos un castell, amb un altre nen que pugés per les escales disposat a atacar-lo i jo que li tirés al cap el coixí de vellut amb borles. De mica en mica se'm van tancant els ulls i vaig passant de sentir la salmòdia monòtona del clergue enmig d'aquella calor a no sentir res, fins que caic del seient amb un gran terrabastall i Peggotty se m'emporta a fora, més mort que viu.

I ara veig l'exterior de casa nostra, amb les finestres de gelosia del dormitori obertes per deixar entrar l'aire perfumat, i els nius de gralles vells i esparracats que encara pengen dels oms que hi ha al fons del jardí de davant. Ara sóc al jardí de darrere, més enllà de l'eixida on hi ha el colomar i la caseta del gos buits —una autèntica reserva de papallones, tal com jo ho recordo, amb una tanca molt alta i una reixa amb cadenat—, on la fruita s'arraïma als arbres, més opulenta i madura que cap altra fruita que hagi vist des d'aleshores en cap altre jardí, i on la meva mare en va collint i ficant en un cistell, mentre jo sóc allà mirant-m'ho, engolint furtivament quatre groselles i fent el desentès. Es gira una ventada i, en un moment, s'ha acabat l'estiu. Juguem sota la llum del crepuscle hivernal, i ens fem un tip de ballar per la saleta. Quan la meva mare es queda sense alè i s'asseu a descansar en una butaca, jo me la miro i veig com es cargola aquells rínxols brillants al voltant dels dits, i com s'estreny la cintura, i ningú sap millor que jo que li agrada fer goig, i que està orgullosa de ser tan bonica.

Aquesta és una de les meves impressions més antigues. Això, i la sensació que Peggotty ens feia una mica de por a tots dos, i que en la majoria de les coses ens sotmetíem a les seves ordres, són algunes de les primeres opinions —si és que se'n pot dir així— que mai he derivat d'allò que veia.

Peggotty i jo sèiem un vespre a la saleta, a la vora del foc, tots dos sols. Jo li havia estat llegint una història de cocodrils. Devia haver llegit d'una manera molt diàfana, o bé la bona dona s'hi havia interessat profundament, perquè recordo que es va quedar amb la tèrbola impressió, quan vaig haver acabat, que es tractava d'una espècie de vegetals. Jo estava cansat de llegir i em moria de son; però, com que tenia permís excepcional per estar llevat fins que la mare tornés de passar la vetllada a casa d'uns veïns, abans hauria mort al peu del canó (naturalment) que anar-me'n a dormir. Havia arribat a aquell estadi de l'endormiscament en què semblava que Peggotty s'inflés i que adquirís una grandària descomunal. Vaig aguantar-me les parpelles obertes amb el dit índex de cada mà i me la vaig quedar mirant amb insistència, allà asseguda feinejant; i em vaig mirar el trosset d'espelma que tenia per al fil —que vell

que es veia, tan masegat de tot arreu!—, i la caseta amb la teulada de palla, on vivia la cinta de prendre mides, i la capsa de les labors amb la tapa corredissa, on hi havia pintada una vista de la catedral de Sant Pau (amb la cúpula rosa), i el didal de llautó que duia posat al dit... i ella, que em va semblar encantadora. Tenia tanta son que, si perdia res de vista ni que fos un moment, sabia que estaria llest.

—Peggotty —vaig preguntar, tot d'un plegat—: tu has estat mai casada?

—Déu del cel, Davy —va contestar—. Qui t'ho ha ficat al cap, això del matrimoni?

Va contestar d'una manera tan sobresaltada que gairebé em va desvetllar. I llavors va interrompre la feina que feia i se'm va quedar mirant, amb l'agulla estirada tot al llarg del fil.

—Però ho has estat o no, Peggotty? —vaig dir jo—. Ets una dona molt guapa, no?

La trobava d'un estil diferent del de la meva mare, certament; però, del que seria una altra escola de bellesa, per a mi n'era un exemple perfecte. A la sala gran hi havia un tamboret de vellut, en el qual la meva mare havia pintat un ramet de flors. A mi, el fons d'aquell tamboret i el cutis de Peggotty em semblaven una mateixa cosa. El tamboret era suau i Peggotty era rasposa, però això no tenia cap importància.

—Jo, guapa, Davy? —va dir—. I ara, sant cristià... Però qui t'ho ha ficat al cap, això del matrimoni?

—No ho sé!... I no et pots pas casar amb més d'una persona al mateix temps, oi, Peggotty?

—No, és clar que no —va fer ella, amb la rotunditat més diligent.

—Però, si et cases amb una persona i aquesta persona es mor, llavors sí que et pots casar amb una altra persona, oi, Peggotty?

—Poder, pots —va dir—; si així ho desitges, rei. És qüestió d'opinions.

—Però la teva opinió quina és, Peggotty?

Li vaig fer aquesta pregunta mentre la mirava amb la mateixa curiositat amb què ella em mirava a mi.

—La meva opinió —va explicar, desviant la mirada després d'una breu indecisió i reprenent la feina— és que jo no he estat mai casada, senyoret Davy, i que no espero pas estar-ho. Això és tot el que sé sobre aquest tema.

—No et deus pas haver enfadat, oi, Peggotty? —vaig preguntar jo, després d'un moment de silenci.

Estava convençut que sí, que s'havia enfadat, perquè m'havia contestat amb quatre paraules... però m'equivocava de mig a mig, perquè va deixar estar la feina (que era una mitja seva que s'estava sargint) i, obrint els braços ben oberts i tancant-los al voltant del meu cap arrissat, em va clavar una gran abraçada. I jo sabia que es tractava d'una gran abraçada perquè, com que era molt revinguda, sempre que feia algun petit esforç bo i vestida li saltaven uns quants botons de l'esquena, i sé que en vaig veure dos anant a espetegar a l'altra punta de la saleta mentre ella m'abraçava.

—I ara sentim alguna cosa més dels *cocombrils* aquests —va dir Peggotty, que encara no acabava d'encertar el nom—, perquè no en tinc pas prou amb el que m'has llegit fins ara.

Jo no entenia gaire per què feia un posat tan estrany, ni per què tenia tantes ganes de tornar als cocodrils, però el cas és que vam tornar amb aquells monstres, amb un desvetllament total per part meva, i vam deixar els seus ous a la sorra perquè el sol els anés covant; i vam fugir-ne, i els vam despistar fent giragonses constants, que ells no podien imitar amb la mateixa rapidesa perquè la seva complexió era massa rígida; i ens vam tirar a l'aigua darrere seu, com si fóssim nadius, i els vam ficar troncs punxeguts a dins la gola i, en fi, que vam fer una sessió completa de cocodrils. O més ben dit: jo sí que la vaig fer, però em van quedar els meus dubtes respecte a Peggotty, que no va parar en tota l'estona de clavar-se l'agulla en diversos punts de la cara i dels braços.

Haviem exhaurit el tema dels cocodrils i encetat el dels caimans, quan va sonar la campaneta del jardí. Vam anar cap a la porta, i era la meva mare —insòlitàment bonica, segons em va semblar a mi—, i amb ella hi havia un senyor amb uns magnífics cabells i patilles negres, que el diumenge ens havia acompanyat a casa sortint de l'església.

Mentre la mare s'ajupia al llindar per agafar-me a coll i fer-me un petó, aquell senyor va dir que jo era un homenet més privilegiat que un monarca... o alguna cosa per l'estil; perquè, en aquest punt concret, sóc conscient que m'assisteix la meva experiència posterior.

—Què vol dir, això? —li vaig preguntar, per sobre l'espatlla de la mare.

Ell em va donar uns copets al cap amb la mà plana; però hi havia alguna cosa d'ell i de la seva veu profunda que no m'agradava, i em sentia gelós de pensar que la seva mà pogués tocar la de la meva mare en tocar-me a mi... cosa que va passar. Jo li vaig apartar la mà tan bruscament com vaig poder.

—Oh, Davy... —va protestar la mare.

—Estimat noi! —va dir el senyor—. No m'estranya gens, la seva devoció!

Jo no havia vist mai un color tan preciós en el rostre de la meva mare. Em va renyar suaument per la meva grolleria i, retenint-me ben a frec del seu xal, es va girar i va donar les gràcies a aquell senyor per haver-se pres la molèstia d'acompanyar-la a casa. I mentre deia això li allargava la mà i, quan es va trobar amb la d'ell, em va semblar que em mirava de reüll.

—Diguem-nos bona nit, bon minyó —va dir el senyor, després d'inclinar el cap (sí, jo ho vaig veure!) sobre el petit guant de la meva mare.

—Bona nit —vaig fer jo.

—Vinga... siguem els millors amics del món! —va afegir ell, rient—. Donem-nos la mà!

La meva mà dreta era dins la mà esquerra de la meva mare, i li vaig donar l'altra.

—Però no és aquesta mà, Davy! —va dir el senyor, rient.

La mare va allargar la meva mà dreta, però jo estava decidit, pel motiu que he dit abans, a no donar-l'hi, i no ho vaig fer. Li vaig donar l'altra, i ell la va estrènyer efusivament, i va dir que era un xicot molt valent, i se'n va anar.

És com si encara el veiés fent la volta al jardí i enviant-nos una última mirada amb els seus ulls negres i funestos, abans no es tanqués la porta.

Peggotty, que no havia dit una paraula ni havia mogut un dit, va passar les baldes instantàniament, i vam anar tots tres cap a la sala. La meva mare, contràriament al seu costum habitual, en comptes d'instal·lar-se a la butaca d'arran de foc, es va asseure a l'altre cantó de la saleta, cantussejant molt baixet.

—Espero que hàgiu tingut una vetllada agradable, senyora —va dir Peggotty, a peu dret i rígida com una escombria al mig de la sala, amb una espelma a la mà.

—Ai, gràcies, Peggotty —va contestar la meva mare, en un to molt animat—. Ha estat molt agradable, certament.

—Una nova coneixença de tant en tant sempre fa la vida més distreta —va suggerir Peggotty.

—Molt més distreta, sens dubte —va contestar la meva mare.

Peggotty va continuar immòbil allà al mig de la sala, la mare va seguir cantussejant i jo em vaig adormir, però no tan profundament que no pogués sentir veus, encara que no distingís què deien. Quan em vaig despertar d'aquest endormiscament incòmode, vaig trobar la mare i Peggotty plorant i enraonant totes dues alhora.

—Com aquest no: com aquest no li hauria agradat, al senyor Copperfield —deia Peggotty—. I ho juraria amb els ulls tancats!

—Déu del cel! —clamava la meva mare—. Em faràs parar boja! No hi ha hagut mai cap pobra noia tan maltractada pels seus criats com jo!... I per què em faig la injustícia d'anomenar-me «noia» jo mateixa? Que no he estat mai casada, Peggotty?

—Déu sap que sí, senyora —va contestar Peggotty.

—Doncs com t'atreveixes —va dir la meva mare—... no, tu saps que no vull dir «com t'atreveixes», sinó «com tens el valor»... de fer-me sentir tan incòmoda i de dir-me unes coses tan dures, quan saps perfectament que no tinc, fora d'aquesta casa, ni un sol amic a qui pugui acudir?

—Raó de més —va contestar Peggotty— per dir que no us convé. No! No us convé. No! No us convé a cap preu. No!

Jo em pensava que Peggotty llançaria el canelobre per terra de tan encesa que estava.

—Com pots ser tan exasperant —va exclamar la meva mare, vessant encara més llàgrimes que abans— de parlar d'una manera tan injusta, com si estigués tot dat i beneït, Peggotty, quan m'he cansat de dir-te, dona cruel, que més enllà dels compliments més habituals no ha passat res? I parles d'admiració. Què vols que faci, jo? Si la gent és tan ximple de deixar-se portar per aquest sentiment, que és culpa meva, potser? Què vols que faci, digues! Què voldries? Que m'afaités el cap i

m'emascarés la cara, o que em desfigurés amb una cremada, o una escaldada, o alguna cosa per l'estil? Això és el que voldries, oi, Peggotty? Segur que això et faria feliç.

Em va semblar que Peggotty es prenia aquesta imputació molt a la valenta.

—I tu, fill meu del meu cor —va dir la meva mare, acostant-se a la butaca on era jo i acariciant-me—, el meu petit Davy! M'haig de sentir insinuar que no dedico prou afecte al meu tresor preciós, a la cosa més dolça d'aquest món?

—Qui ho ha insinuat mai, això? —va preguntar Peggotty.

—Tu! —va contestar la meva mare—. Bé prou que ho saps. Què més era possible inferir del que has dit, descastada, quan saps tan bé com jo que per ell, de tres mesos cap aquí, no m'he comprat ni un para-sol nou, per molt que aquell de color verd ja el tingui tot esfilagarsat i amb la vora totalment gastada? Tu saps que és així, Peggotty. I no ho pots negar! —I llavors, girant-se cap a mi amb posat afectuós i recolzant la galta contra la meva, va dir—: Sóc una mama dolenta, per a tu, Davy? Sóc una mama desagradable, cruel, malvada i egoista? Digues que sí, fill; digues: «Sí», rei meu, i Peggotty t'estimarà, i l'estimació de Peggotty serà molt millor que la meva, Davy. Jo no t'estimo gens, oi?

I, havent dit això, ens vam posar a plorar tots tres junts. Em sembla que jo era el que plorava més fort, però segur que tots tres ho fèiem amb la mateixa sinceritat. Jo estava molt desconsolat, i temo que, en els primers rampells de tendresa ferida, vaig tractar Peggotty de «mala bèstia». Aquella persona honesta se sentia profundament afligida, recordo, i en aquella ocasió devia quedar especialment desproveïda de botons; perquè una petita descàrrega d'aquells explosius va sortir disparada quan, després d'haver fet les paus amb la meva mare, es va agenollar al costat de la butaca per fer-les amb mi.

Ens en vam anar a dormir amb un gran abatiment. Els meus propis sanglots em van anar despertant durant una bona estona, i, quan un sanglot molt fort em va fer incorporar de cop, vaig trobar la meva mare asseguda sobre el cobrellit i inclinada cap a mi. Després em vaig adormir entre els seus braços, i vaig dormir profundament.

No recordo si va ser el diumenge següent que vaig tornar a veure el senyor aquell, o bé va passar un lapse de temps més llarg abans no tornés a aparèixer. Reconec que no sé afinar gaire en qüestió de dates. Però allà el teníem novament, a l'església, i després acompanyant-nos també a casa. I va entrar i tot, per mirar-se un famós gerani que teníem a la finestra de la sala. A mi no em va semblar que hi prestés gaire atenció, als geranis, però abans de marxar en va demanar un a la meva mare. Ella li va pregar que el triés ell mateix, però ell es va negar a fer-ho —no vaig entendre per què— i va acabar arrencant-l'hi i donant-l'hi ella mateixa. Ell li va dir que mai, mai de la vida, no se separaria d'aquella flor, i jo vaig pensar que era bastant idiota si no sabia que al cap d'un parell de dies ja s'hauria esmicolat.

Peggotty va començar a estar menys estones amb nosaltres als vespres. La meva mare li delegava moltes responsabilitats —més que de costum, em semblava—, i tots

tres érem excel·lents amics, però les coses ja no eren com abans, i ja no ens trobàvem tan còmodes quan estàvem tots tres junts. De vegades pensava que potser a Peggotty no li semblava bé que la mare es posés tots els vestits més bonics que tenia als calaixos, ni que anés tan sovint de visita a casa d'aquells veïns; però em vaig quedar amb les ganes de saber si era això o no.

De mica en mica em vaig anar acostumant a veure el senyor de les patilles negres. No em queia pas més bé que al principi, i em seguia provocant la mateixa gelosia incòmoda; però, si allò era atribuïble a algun altre motiu que l'antipatia instintiva de les criatures i a la vaga idea que Peggotty i jo ja ens bastàvem per cuidar la meva mare sense l'ajuda de ningú, aquest motiu no era, sens dubte, cap dels que hauria pogut trobar si hagués tingut uns quants anys més. Res d'això no em va passar pel cap ni remotament. Era capaç d'observar a trossets, per dir-ho així; però confeigir una xarxa amb tots aquells trossets per atrapar-hi algú encara era una cosa que quedava fora del meu abast.

Un matí de tardor, jo era amb la meva mare al jardí de davant, quan vam veure venir el senyor Murdstone —ara ja sabia com es deia— dalt d'un cavall. Va fer aturar el cavall per saludar la meva mare, i va dir que se n'anava a Lowestoft a veure uns amics que eren allà amb un veler, i va proposar alegrement d'emportar-se'm a mi, assegut a la sella davant d'ell, si és que em venia de gust la passejada.

L'aire era tan clar i tan agradable, i al cavall mateix, que esbufegava i piafava a la porta del jardí, semblava que li fes tanta il·lusió la idea de la passejada, que em va venir un gran desig d'anar-hi. Em van enviar a dalt perquè Peggotty m'arreglés una mica, i el senyor Murdstone, mentrestant, va baixar del cavall i, amb la brida recolzada sobre el braç, es va posar a caminar a poc a poc resseguint la tanca d'englantina per la part de fora, mentre la meva mare caminava a poc a poc resseguintla per la part de dins, per fer-li companyia. Recordo que Peggotty i jo els espiàvem des de la meva finestreta, i recordo la minuciositat amb què semblaven examinar l'englantina que els separava, mentre anaven passejant, i com, d'estar d'un humor perfectament angelical, Peggotty va passar en un moment a quedar-se emmurriada, i es va posar a pentinar-me a contrapèl i amb una força excessiva.

El senyor Murdstone i jo aviat vam ser fora, i trotant per la gespa verda del costat de la carretera. Ell m'aguantava amb un braç com aquell qui res, i jo, que no crec pas que fos neguitós de mena, no era capaç d'anar assegut allà davant sense girar-me de tant en tant per mirar-li la cara. Tenia aquella mena d'ulls negres i superficials —no trobo cap paraula millor per definir uns ulls que no tenen cap profunditat per escutarlos— que, quan estan abstrets, sembla que alguna llum peculiar els desfiguri i que, per un moment, els faci mirar guenyo. Unes quantes vegades que me'l vaig mirar vaig observar aquest efecte amb una mena de sobresalt, i em preguntava què devia estar pensant amb tanta concentració. Els cabells i les patilles, vistos de tan a prop, eren encara més negres i més espessos del que jo hauria jurat que eren. La seva mandíbula quadrada i els puntets indicatius d'una barba negra i serrada que s'afaitava

arran diàriament em recordaven una figura de cera que havia vingut pel nostre veïnat feia cosa de mig any. Això, les celles regulars i la combinació de blanc, negre i moreno de la seva fesomia —al diable la seva fesomia, i el seu record!— feien que el trobés, a pesar dels meus recels, un home molt ben plantat. I no tinc pas cap dubte que la meva pobra mare també l’hi trobava.

Vam arribar a un hotel arran de mar, on hi havia dos senyors tot sols en una sala, fumant puros. Cada un estava estirat sobre quatre cadires, com a mínim, i duia un jaquetó de tela basta. En un racó hi havia una pila d’abrics i d’impermeables, i una bandera, tot en un mateix farcell.

Tots dos es van posar drets d’una manera bastant desmanegada quan vam entrar nosaltres i van dir:

—Hola, Murdstone! Si ens pensàvem que eres mort!

—No encara —va dir el senyor Murdstone.

—I qui és aquest vailet? —va preguntar un dels senyors, agafant-me.

—És Davy —va contestar el senyor Murdstone.

—Davy què més? —va fer l’altre—. Jones?^[5]

—Copperfield —va dir el senyor Murdstone.

—Com! L’espelma de l’encisadora senyora Copperfield —va exclamar l’altre—, aquella viudeta tan bufona?

—Quinion —va dir el senyor Murdstone—, vigila, sisplau. Hi ha algú que està a l’aguait.

—I qui és? —va preguntar l’altre, rient.

Vaig alçar la vista ràpidament: tenia curiositat per saber-ho.

—Un tal Brooks, de Sheffield —va fer el senyor Murdstone.

Em vaig sentir molt alleujat de saber que era un tal Brooks de Sheffield, perquè al principi estava convençut que era jo.

Devia haver-hi alguna cosa molt còmica en la reputació del senyor Brooks de Sheffield, perquè tots dos senyors es van posar a riure molt sonorament quan el van sentir esmentar, i el senyor Murdstone també semblava molt divertit. Després de riure una estona, el senyor anomenat Quinion va dir:

—I quina és l’opinió del senyor Brooks de Sheffield, en referència al negoci en perspectiva?

—Doncs, la veritat, no crec que Brooks hi entengui gran cosa, ara com ara —va contestar el senyor Murdstone—, però, en general, em penso que no hi està a favor.

Això va provocar més rialles, i el senyor Quinion va dir que trucaria perquè portessin més xerès per brindar a la salut de Brooks. I així ho va fer, i quan va arribar el vi me’n va fer beure una mica, amb una galeta, i abans que me’l begués em va fer posar dret i dir: «Al diable Brooks de Sheffield!». El brindis va ser rebut amb una gran ovació, i amb una rialla tan sonora que em va fer riure a mi i tot, amb la qual cosa ells van riure encara més. Total, que ens ho vam passar la mar de bé.

Després vam anar a passejar pel penya-segat, i vam seure a l'herba, i vam mirar coses amb un telescopi —jo no veia res quan me'l posaven a l'ull, però dissimulava—, i després vam tornar a l'hotel per fer un berenar sopar. Els dos senyors no van parar de fumar en tota l'estona que vam ser fora —i, tenint en compte la pudor que feien les seves rudes jaquetes, vaig pensar que no devien haver parat de fer-ho des que aquelles peces de roba van sortir de cal sastre—. I, abans que me'n descuidi, també he de dir que vam pujar a bord del veler, on tots tres van baixar a la cabina i van estar remenant uns papers. Quan vaig mirar a baix per la claraboia oberta, els vaig veure molt enfeinats. Durant aquesta estona em van deixar amb un home molt simpàtic, amb una gran forra de cabells panotxa i un barret molt petit i lluent al capdamunt, i una camisa o armilla de franges horitzontals, amb la paraula «Skylark» inscrita en lletres majúscules sobre el pit. Jo em vaig pensar que es deia així, i que, com que vivia en una embarcació i no tenia un cancell per posar-hi el seu nom, per això se l'havia escrit allà; però, quan el vaig anomenar senyor Skylark, ell em va dir que era el nom del veler.

Tot el dia vaig notar que el posat del senyor Murdstone era més greu i més formal que el dels altres dos senyors, que es mostraven molt alegres i despreocupats. Es feien bromes sense manies l'un a l'altre, però rares vegades n'hi feien a ell. Em va semblar que era més intel·ligent i més fred, i que el que els altres dos sentien per ell no devia ser gaire diferent del que sentia jo. Em vaig fixar que el senyor Quinion, un parell de vegades, quan parlava, se'l mirava de cua d'ull, com per assegurar-se que no se sentís molest; i que una vegada, quan el senyor Passnidge (l'altre senyor) estava especialment embalat, ell li va trepitjar un peu i li va fer una advertència secreta amb els ulls perquè observés el senyor Murdstone, que seia tot ferreny i silenciós. No recordo tampoc que el senyor Murdstone rigués ni una sola vegada aquell dia, exceptuant la broma sobre Sheffield, que, a més a més, era seva.

Vam tornar a casa a primera hora del vespre. Feia un temps esplèndid, i la meva mare i ell van fer una altra passejada al llarg de l'englantina, mentre jo era enviat a dins a prendre'm el te. Quan ell va haver marxat, la mare em va demanar que li expliqués punt per punt com havia passat el dia i què havien dit i què havien fet ells. Vaig esmentar el que havien dit d'ella, i ella va riure i em va dir que eren uns homes impúdics que deien bestieses... però jo sabia que allò li havia agradat. Ho sabia tan bé com ho sé ara. Vaig aprofitar per preguntar-li si coneixia de res un tal senyor Brooks de Sheffield, però ella va contestar que no, però que s'imaginava que devia ser algun fabricant del ram de la coberteria.

Puc dir que el rostre de la meva mare —ara que tinc motius per recordar-lo tan alterat, i ara que sé que és mort— ja no existeix, quan el veig davant meu en aquest mateix instant, tan discernible com qualsevol cara que reconegués en un carrer ple de gent? Puc dir que la seva bellesa innocent i infantil va esvair-se i va deixar d'existir, quan sento el seu alè sobre la galta ara mateix, tal com el vaig sentir aquella nit? Puc dir que hagi canviat mai, quan el record només la fa tornar a la vida tal com era

aleshores, i, més lleial a la seva encantadora joventut del que ho hagi estat jo, o del que ho pugui ser mai cap home, continua aferrant-se a allò que aleshores estimava?

La descripció tal com era quan me'n vaig anar a dormir després d'aquesta conversa i ella em va venir a dir bona nit. Va agenollar-se amb aire juganer al costat del llit i, repenjan la barbeta sobre les mans i rient, va dir:

—Què és el que han dit, Davy? Torna-m'ho a dir. No m'ho puc creure.

—«Encisadora»... —vaig començar a dir.

La mare em va posar les mans als llavis perquè callés.

—«Encisadora» no ho he sigut mai, jo —va dir, rient—. No pot ser que hagin dit «encisadora», Davy. Segur que no han dit això!

—Que sí. «L'encisadora senyora Copperfield» —vaig repetir, amb fermesa—. I «bufona», també han dit.

—No, no, jo no he sigut mai «bufona». No pot ser que diguessin «bufona» —em va interrompre la meua mare, tornant-me a posar els dits sobre els llavis.

—Doncs ho han dit. «Aquella viudeta tan bufona».

—Quina gent més poca-solta i més descarada! —va exclamar la meua mare, rient i tapant-se la cara—. Quins homes més ridículs, oi?... Davy, estimat...

—Què, mama?

—No ho diguis a Peggotty: es podria enfadar amb ells. Jo també hi estic enfadadíssima, però m'estimo més que ella no ho sàpiga.

L'hi vaig prometre, naturalment, i ens vam tornar a besar, una vegada i una altra, i aviat em vaig quedar profundament adormit.

Em fa l'efecte, amb aquesta distància en el temps, com si fos l'endemà mateix quan Peggotty va deixar anar la sorprenent i aventurada proposta que ara esmentaré, però és possible que fos un parell de mesos després.

Era un vespre en què tornàvem a estar ella i jo sols (i la meua mare tornava a ser fora), en companyia de la mitja i de la cinta de prendre mides, i del tros de cera, i de la capsa amb la catedral de Sant Pau a la tapa, i del llibre dels cocodrils, quan Peggotty, després de mirar-me unes quantes vegades i d'obrir la boca com si estigués a punt de parlar, sense fer-ho —i vaig voler pensar que és que badallava i prou, perquè, si no, m'hauria alarmat bastant—, va dir en un to molt persuasiu:

—Davy, no t'agradaria venir amb mi a passar quinze dies a casa del meu germà, a Yarmouth? No et faria il·lusió?

—És un home simpàtic, el teu germà, Peggotty? —vaig preguntar jo, provisionalment.

—Simpatiquíssim, és! —va exclamar ella, ajuntant les mans—. I després hi ha el mar, i les barques i els vaixells, i els pescadors, i la platja, i l'Am, per jugar-hi...

Peggotty es referia al seu nebot Ham, esmentat en el meu primer capítol; però en parlava com si fos un trosset de gramàtica anglesa.^[6]

Jo, acalorat per tot aquell repertori de delícies, vaig contestar que sí, que em faria il·lusió, per descomptat; però què hi diria la meua mare?

—Doncs mira, jo m’hi jugaria una guinea —va dir Peggotty, mirant-me fixament — que ens hi deixarà anar. L’hi demanaré així que arribi a casa, si vols. Què et sembla?

—Però què farà, quan nosaltres no hi siguem? —vaig preguntar jo, posant els meus petits colzes sobre la taula per discutir la qüestió—. Ella no pot viure sola.

Si el que Peggotty es va posar a buscar de sobte era un forat a la mitja, devia ser un forat tan petit que ni valia la pena de sargir-lo.

—Em sents, Peggotty? Ella no pot viure sola, et dic.

—Ai, criatura! —va dir, finalment tornant-me a mirar—. Però que no ho saps? S’estarà quinze dies amb la senyora Grayper. Tindrà molts altres convidats, la senyora Grayper.

Ah! Doncs, si era així, jo estava més que disposat a anar-hi. Vaig esperar, amb la màxima impaciència, que la mare tornés de casa de la senyora Grayper (perquè era sempre aquella mateixa veïna), per determinar si podíem obtenir el permís per dur a terme aquesta gran idea. Sense emportar-se’n ni de lluny la sorpresa que jo m’havia esperat, la meva mare s’hi va avenir de seguida; i aquell vespre mateix es van fer tots els preparatius i el càlcul del que costaria el menjar i l’allotjament durant l’estada.

El dia de marxar va arribar molt aviat. Era al cap de tan pocs dies que se’m va fer curt a mi i tot, que estava enfebrit d’impaciència i em feia mitja por que un terratrèmol, o l’erupció d’un volcà, o qualsevol altra convulsió de la natura pogués interposar-s’hi i aturar l’expedició. Havíem d’anar amb el carro d’un traginer, que sortia al matí després d’esmorzar. Jo hauria pagat el que fos perquè m’haguessin deixat dormir embolicat amb una manta i amb el barret i les botes posats.

Em commou profundament —encara que ho expliqui en un to desenfadat— recordar el defici que sentia per anar-me’n de la meva llar feliç, i pensar que era tan lluny de sospitar que algunes coses les abandonaria per sempre.

M’alegra recordar que, quan el carro era a la porta del jardí i la meva mare era allà dreta besant-me, l’estimació i l’agraïment que sentia per ella, i per aquella casa que no havia abandonat mai fins aleshores, em van fer plorar. M’alegra recordar que també va plorar ella, i que vaig sentir el seu cor bategar a freqüència del meu.

M’alegra recordar que, quan el carro es va començar a moure, la meva mare va sortir corrents per la porta del jardí i li va dir cridant que parés, perquè pogués besar-me una altra vegada. M’alegra recrear-me en el fervor i en l’amor amb què va alçar la seva cara cap a la meva i em va fer el petó.

Mentre ens allunyàvem i la deixàvem enrere, plantada al mig del carrer, va sortir el senyor Murdstone i va semblar que la reconvenia per estar tan emocionada. Jo mirava enrere, traient el cap per sota la vela del carro, i em preguntava per què s’hi havia de ficar, ell. Peggotty, que també mirava enrere des de l’altre cantó, semblava lluny de sentir-se satisfeta, si hem de jutjar per la cara que feia quan va tornar a ficar el cap a dins.

Me la vaig quedar mirant una estona, mentre feia cabòries sobre el cas hipotètic següent: si jo, suposant que li haguessin encarregat d'extraviar-me com el nen del conte, seria capaç de trobar el camí de tornada a casa pels botons que ella anés deixant per terra.

3

Hi ha un canvi

El cavall del traginer era el cavall més mandrós del món —vull suposar—, i avançava arrossegant les potes i amb el cap baix, com si li agradés fer esperar la gent a qui anaven dirigits els paquets. Hauria jurat que de vegades fins i tot reia per sota el nas en fer aquesta reflexió, però el traginer deia que només eren accessos de tos.

El traginer tenia el costum d'anar amb el cap abaix, com el cavall, i d'inclinar-se endavant amb aire somnolent mentre menava el carro, amb un braç sobre cada genoll. Dic «menava», però em feia l'efecte que el carro hauria anat fins a Yarmouth perfectament bé sense ell, perquè ho feia tot el cavall; i, el que és a l'hora de conversar, tota la conversa d'aquell home consistia en xiulets.

Peggotty duia a la falda un cistell de provisions que ens hauria allargat perfectament bé si amb aquell mateix mitjà de transport haguéssim hagut d'anar fins a Londres. Vam menjar molt i vam dormir molt. Peggotty sempre s'adormia amb la barbata sobre la nansa del cistell, que no deixava anar ni un moment, i jo no hauria cregut mai, si no fos que l'hi vaig sentir fer, que una dona sola i indefensa pogués roncar tant.

Vam fer tantes desviacions, pujant i baixant per camins diferents, i ens vam entretenir tanta estona descarregant un llit en un hostel i parant en altres llocs, que em vaig sentir esgotat i contentíssim quan per fi vam veure Yarmouth. Em va semblar, mentre recorria amb els ulls la gran planura monòtona que s'estenia més enllà del riu, un lloc més aviat esponjós i humit, i no em vaig poder estar de preguntar-me com podia ser, si el món era realment tan rodó com deia el llibre de geografia, que hi hagués trossos de món tan plans com aquell. Però vaig pensar que potser Yarmouth estava situat en un dels pols, i que això ho explicaria tot.

Quan ens hi vam acostar una mica més i vam veure tota la perspectiva adjacent que traçava una línia recta baixa sota el cel, vaig insinuar a Peggotty que un turonet de tant en tant ho hauria millorat, i també que, si la terra hagués estat una mica més separada del mar, i la ciutat i la marea no haguessin estat tan barrejades que semblaven pa i sopes, hauria resultat més agradable. Però Peggotty, amb més èmfasi que de costum, va dir que havíem de prendre les coses tal com les trobàvem, i que, per la seva part, estava molt orgullosa de ser una arengada fumada, que és com en diuen de la gent de Yarmouth.

Quan vam entrar al carrer (que a mi ja em va sorprendre molt) i vam ensumar el peix, i la brea, i l'estopa, i el quitrà, i vam veure els mariners caminant amunt i avall i els carros cascavellejant sobre les pedres, em va semblar que havia estat injust amb un lloc tan ple de vida com aquell, i així ho vaig dir a Peggotty, que va sentir les meves expressions de delectació amb gran complaença, i em va dir que era cosa prou

sabuda (suposo que per part dels qui tenien la sort de ser arengades fumades de naixement) que Yarmouth era, en conjunt, el lloc més esplèndid de l'univers.

—I aquí tenim el meu Am! —va dir Peggotty, fent un crit—. Ha crescut tant, que aviat no el coneixeré!

Ham ens esperava a l'hostal, de fet, i em va saludar com si ens coneguéssim de tota la vida. A mi, d'entrada, no em va semblar pas que el conegués tan bé com em coneixia ell a mi, perquè no havia tornat més a casa nostra des de la nit en què vaig néixer i, és clar, en aquest sentit ell em portava avantatge. Però la nostra relació es va fer molt més estreta de cop, quan ell em va pujar a collibè per dur-me fins a casa seva. S'havia convertit en un xicotàs alt i cepat, de sis peus d'alçada, de proporcions amples i carregat d'espatlles, però amb una cara d'infeliç i uns cabells clars i arrissats que li donaven un aspecte com de nen vergonyós. Portava una jaqueta de lona i uns pantalons tan encarcarats que s'haurien aguantat sols, sense unes cames a dintre. I no es podia dir ben bé que portés barret, perquè només duia el terrat cobert, com un vell edifici, amb una mena de cosa embreada.

Amb ell portant-me a collibè i duent una de les nostres maletes petites sota el braç, i Peggotty traginant una altra maleta petita, vam anar fent giragonses per carrerons sembrats de serradures i de petits monticles de sorra, i vam passar per davant de gasòmetres, de fàbriques de cordes, drassanes, tallers de demolició, tallers de calafatament, antostes d'aparellament, ferreries i una gran escampada de llocs per l'estil, fins que vam anar a parar a la planura monòtona que jo ja havia vist des de lluny; quan Ham va dir: «I heus aquí casa nostra, senyoret Davy!», vaig mirar en totes direccions fins on m'allargava la vista, per sobre la planura i mar enllà, però de casa no en vaig poder distingir cap. No gaire lluny hi havia una barcaça —o algun tipus d'embarcació desnonada— de color negre, falcada a terra i amb un tub de ferro que servia de xemeneia i desprenia un fumerol molt acollidor, però, a part d'això, no vaig saber veure res més que pogués ser cap habitacle.

—No és pas allò, oi? —vaig preguntar—. No és pas aquella cosa que sembla una barcaça?

—Justa la fusta, senyoret Davy —va contestar Ham.

Si hagués estat el palau d'Aladí, amb l'ou de l'ocell Roc i tot, no crec que hagués pogut quedar més embadalit amb la romàntica idea de viure allà dins. En un costat hi havien fet una porta deliciosa, i a dins hi havia sostre i unes quantes finestretes, però la cosa més encantadora és que era una embarcació de veritat, que sens dubte havia navegat centenars de vegades sense que ningú hagués tingut cap intenció de viure-hi en terra ferma. Això és el que més em va captivar. Si hagués estat una cosa construïda per viure-hi a dins m'hauria pogut semblar petita, o desavinent, o solitària, però el fet de no haver estat dissenyada per a aquest ús la convertia en un habitatge perfecte.

L'interior era d'una pulcritud extrema, i tan ben endreçat que no ho podia estar més. Hi havia una taula, i un rellotge holandès, i una calaixera, i sobre la calaixera una safata de te amb un dibuix d'una dama amb un para-sol, passejant amb una

criatura d'aspecte militar que feia girar una rutlla. Una Bíblia aguantava la safata perquè no caigués, i la safata, si hagués caigut, hauria esclafat tota una sèrie de tasses i platets i una tetera que hi havia agrupats al voltant del llibre. A les parets hi havia alguns cromos bastant xarons, emmarcats i amb el vidre glaçat, de temàtica bíblica, i no he tornat a veure mai un sol cromo d'aquests en mans d'un venedor ambulat sense que se m'aparegués de cop tot l'interior de la casa del germà de Peggotty. Un Abraham de color vermell a punt de sacrificar un Isaac de color blau, i un Daniel grogós llançat a dins d'un cau de lleons verds, eren els que més destacaven. Sobre la petita lleixa de la llar de foc hi havia un dibuix del lugre *Sarah Jane*, construït a Sunderland, amb una petita popa de fusta autèntica, una obra d'art que combinava la composició amb la fusteria, i que jo vaig considerar com una de les possessions més envejables que el món podia oferir. Hi havia uns quants ganxos a les bigues del sostre, l'ús dels quals aleshores no vaig endevinar; i uns quants caixons i caixes i articles per l'estil, que servien per seure i eren més soferts que les cadires.

Tot això és el que vaig veure en un primer cop d'ull després de travessar el llindar —la facultat observadora dels nens, segons la meva teoria—, i aleshores Peggotty va obrir una porteta i em va ensenyar el meu dormitori. Era el dormitori més complet i desitjable que s'hagi vist mai: estava situat a la popa de la barca, amb una finestreta per on abans passava el timó; un mirallet, just a l'altura convenient per a mi, clavat a la paret i emmarcat amb petxines d'ostra; un llit on hi havia l'espai just per ficar-s'hi, i un ramell d'algues en una gerra blava sobre la taula. Les parets, encalcinades, eren blanques com la llet, i el cobrellit de retalls em va fer mal als ulls de tan llampant com era. Una cosa que em va cridar especialment l'atenció, en aquesta casa deliciosa, va ser l'olor de peix; una fortor tan intensa que, quan em vaig treure el mocador de butxaca per mocar-me, vaig descobrir que feia exactament el mateix tuf que si hi hagués embolicat una llagosta. Quan vaig confiar aquest descobriment a Peggotty, ella em va informar que el seu germà era comerciant de llagostes, crancs i gambes, i després vaig descobrir que una pila d'aquestes bestioles, en un estat increïble de conglomeració i sempre a punt de pessigar qualsevol cosa que se'ls posés a tret, s'acostumava a trobar en un petit annex de fusta on desaven els pots i les olles.

Vam ser rebuts per una dona molt educada, amb davantal blanc, que jo havia vist fent reverències a la porta quan Ham em duia a collibè, cosa d'un quart de milla abans d'arribar, i també per una nena preciosa (o així m'ho va semblar a mi) que duia un collaret de grans blaus i que no va permetre que li fes cap petó quan em disposava a fer-ho, sinó que va fugir i es va amagar. Al cap de poca estona, quan sopàvem sumptuosament palaies bullides, mantega fosa i patates, amb un llonzat de porc per a mi, va arribar un home pelut amb cara de molt bona persona. Com que a Peggotty li va dir «nena» i li va fer un sonor petonàs a la galta, no vaig tenir cap dubte, vista la general correcció de la seva conducta, que era el seu germà. I així era, efectivament, i em va ser presentat de seguida com el senyor Peggotty, l'amo de la casa.

—Molt de gust de coneixeu-us, senyoret —va dir el senyor Peggotty—. Ens trobareu ordinaris, senyoret, però disposats a servir-vos.

Li vaig donar les gràcies, i vaig contestar que estava segur que em sentiria molt feliç en un lloc tan deliciós.

—Què fa la vostra mare, senyoret? —va preguntar el senyor Peggotty—. L'heu deixat ben eixerida?

Jo li vaig donar a entendre que la mare estava tan eixerida com jo podia desitjar i que li enviava salutacions —cosa que em vaig inventar, per educació.

—I jo que l'hi agraeixo, vatua —va dir el senyor Peggotty—. Així és que, senyoret, si voleu fer estada aquí un parell de setmanetes, juntament amb ella —indicant amb el cap la seva germana—, i Ham, i la petita Emily, estarem orgullosos de la vostra companyia.

Un cop em va haver ofert la casa de manera tan hospitalària, el senyor Peggotty va sortir a rentar-se amb una mica d'aigua escalfada amb la tetera, remarcant que «el fred, a ell, no li trauria mai la ronya». Aviat va tornar, amb un aspecte considerablement millorat, però tan vermell de cara que no em vaig poder estar de creure que el seu rostre tenia això en comú amb les llagostes, les gambes i els crancs: que entraven negres dins l'aigua calenta i en sortien de color vermell.

Després del te, quan van tancar la porta perquè fos tot més confortable i més acollidor (ara les nits eren fredes i boiroses), em va semblar el refugi més deliciós que la imaginació de l'home pogués concebre. Sentir bufar el vent que venia del mar, saber que la boira baixa s'arrossegava per sobre de l'ermot desolat de fora, i mirar el foc, i pensar que no hi havia cap més casa pels voltants, i que aquesta era una embarcació, resultava com un encantament. La petita Emily havia superat la timidesa i seia al meu costat, sobre el caixó més baix i més petit, que era de la mida justa per seure-hi tots dos i encaixava en el racó de la llar de foc. La senyora Peggotty, amb el seu davantal blanc, feia mitja al cantó oposat del foc. Peggotty, amb la seva labor a la falda, estava tan a gust com si la catedral de Sant Pau i el tros de cera d'espelma no haguessin conegut mai cap altre sostre. Ham, que m'havia donat la primera lliçó de jugar a cartes, ara intentava recordar com es deia la bonaventura amb la mateixa baralla, ja bastant bruta, i anava deixant sospitoses empremtes del seu dit gros sobre totes les cartes que girava. El senyor Peggotty fumava amb pipa. Em va semblar un moment que es prestava a la conversa i a les confidències.

—Senyor Peggotty —vaig començar.

—Senyoret... —diu ell.

—Al vostre fill li vau posar el nom de Ham perquè vivíeu en una espècie d'arca?

[7]

Va semblar que ho trobava una idea molt profunda, però va contestar:

—No, senyoret. No li he posat mai cap nom, jo.

—Doncs qui l'hi va posar, aquest nom? —vaig preguntar jo, formulant al senyor Peggotty la pregunta número dos del catecisme.

—L’hi va posar son pare, senyoret —va respondre.

—Però que no sou vós, el seu pare?

—Son pare era el meu germà Joe —va dir el senyor Peggotty.

—Mort, senyor Peggotty? —vaig insinuar, després d’una pausa respectuosa.

—Ofegat —va precisar ell.

Em va sorprendre molt que el senyor Peggotty no fos el pare de Ham, i vaig començar a preguntar-me si no m’havia equivocat respecte al seu parentiu amb tota l’altra gent que hi havia allà. Tenia tanta curiositat per saber-ho, que vaig decidir continuar estirant-li la llengua.

—La petita Emily —vaig dir— és la vostra filla, oi, senyor Peggotty?

—No, senyor. El pare d’ella era el meu cunyat Tom.

No me’n vaig poder estar:

—Mort, senyor Peggotty? —vaig insinuar, després d’un altre silenci respectuós.

—Ofegat —va tornar a precisar ell.

Jo era conscient de la dificultat de reprendre el tema, però encara no havia arribat al fons de la qüestió i havia de fer-ho com fos. De manera que vaig dir:

—I vós no en teniu cap, de fill, senyor Peggotty?

—No, senyoret —va contestar, amb una rialleta—. Sóc solter, jo.

—Solter! —vaig dir jo, astorat—. Doncs així, qui és aquesta, senyor Peggotty? —vaig afegir, assenyalant la persona del davantal que feia mitja.

—Aquesta és la senyora Gummidge —va aclarir ell.

—Gummidge, senyor Peggotty?

En aquest punt, però, Peggotty —vull dir *la meva* Peggotty— em va fer uns gestos tan exagerats perquè no preguntés res més, que no vaig poder fer altra cosa que quedar-me mirant tota aquella companyia silenciosa fins que va ser hora d’anar al llit. Aleshores, en la intimitat del meu quartet, ella em va informar que Ham i Emily eren un nebot i una neboda orfes que el meu amfitrió havia adoptat en èpoques diferents de la seva infància, quan van quedar en la indigència, i que la senyora Gummidge era la viuda d’un que tenia una barca a mitges amb ell i que havia mort molt pobre. Ell també no era sinó un home pobre, va dir Peggotty, però tan bo com l’or i tan lleial com l’acer —i ho dic amb els símils que va fer servir ella—. L’únic tema, em va informar, que li podia fer adoptar un humor violent o engegar algun reneç, era aquesta generositat seva; i, si mai algú s’hi referia, clavava una trompada a la taula amb la mà dreta (en una ocasió d’aquestes l’havia partida pel mig), i amb un reneç horrorós deia que «l’esgombessin viu» si no tocava el dos per sempre si n’hi tornaven a parlar. Fetes les meves indagacions, vaig arribar a la conclusió que ningú no tenia la més petita idea de l’etimologia d’aquesta locució terrible, «esgombar viu», però que tots coincidien a considerar-la com la més solemne de les imprecacions.

Jo era molt conscient de la bondat del meu amfitrió, i vaig escoltar com les dones se n’anaven a dormir en un altre jaç tan petit com el meu a l’altra punta de l’embarcació, i com ell i Ham penjaven dues hamaques per a ells dos en els ganxos

del sostre que jo havia descobert abans, en un estat de gran voluptuositat mental accentuat per la meva somnolència. A mesura que la son em vencia, sentia el vent udolant sobre el mar i travessant la planura tan ferotgement, que vaig tenir la vaga aprensió que les grans profunditats poguessin alçar-se durant la nit. Però em vaig recordar a mi mateix que em trobava en una barca, al capdavant, i que tenir a bord una persona com el senyor Peggotty no estava gens malament si arribava a passar alguna cosa.

Però no va passar res, tret de fer-se clar. A penes el matí començava a brillar sobre el marc de petxines del meu mirall que jo ja m'havia llevat i era a fora amb la petita Emily, collint petxines a la platja.

—Tu ja deus ser com un mariner, suposo, oi? —li vaig dir. No sé si era veritat que ho suposava, però em va semblar que per galanteria havia de dir alguna cosa; i en aquell moment, molt a prop nostre, una vela brillant es reflectia en els seus ulls clars i feia un efecte tan preciós que em va suggerir aquest comentari.

—No —va contestar ella, movent el cap—; em fa por el mar.

—Por? —em vaig sorprendre jo, amb el to de fatxenderia que feia al cas i mirant de fit a fit el poderós oceà—. Doncs a mi no!

—És molt cruel, el mar —va dir—. Jo l'he vist ser molt cruel amb alguns dels nostres homes. L'he vist deixar feta miques una barca tan grossa com la nostra casa.

—Espero que no fos la barca on...

—On anava el meu pare quan es va ofegar? —va preguntar—. No. No era aquella. Jo no la vaig arribar a veure, aquella barca.

—Ni a ell? —vaig preguntar-li també.

La petita Emily va fer que no amb el cap.

—No pas que jo recordi!

Això sí que era una coincidència! De seguida em vaig posar a explicar-li que jo tampoc no l'havia arribat a veure, el meu pare, i que la meva mare i jo sempre havíem viscut sols en l'estat més feliç que es pugui imaginar, i que hi continuàvem vivint i teníem intenció de viure-hi per sempre més; i que la tomba del meu pare era al cementiri de l'església, prop de casa nostra i amb un arbre que li feia ombra, sota les branques del qual jo m'havia passejat i havia sentit cantar els ocells més d'un agradable matí. Però, pel que semblava, hi havia algunes diferències entre l'orfandat d'Emily i la meva. Ella havia perdut la mare abans que el pare, i la tomba del seu pare ningú no sabia on era; només sabien que es trobava en algun lloc de les profunditats del mar.

—I, a més a més —va dir, mentre buscava petxines i pedretes—, el teu pare era un senyor i la teva mare és una senyora; i el meu pare era pescador i la meva mare era la filla d'un pescador, i el meu oncle Dan també és pescador.

—Aquest Dan és el senyor Peggotty, oi? —vaig preguntar jo.

—Vols dir l'oncle Dan? —va fer, assenyalant amb el cap la barca.

—Sí. Deu ser molt bon home, em fa l'efecte.

—Bon home? —va dir ella—. Si jo arribés mai a ser una senyora, li regalaria un gec de color blau cel amb botons de diamants, uns pantalons de nanquins, una armilla de vellut vermell, un barret de tres puntes, un rellotge d'or ben gros, una pipa de plata i una caixa de diners.

Vaig dir que no tenia cap dubte que el senyor Peggotty era prou mereixedor de tots aquests tresors. He de reconèixer que em va costar d'imaginar-me'l gaire còmode amb tot aquell abillament que li adjudicava la seva agraïda neboteta, i que dubtava especialment de la idoneïtat del barret de tres puntes, però aquestes opinions les vaig callar.

La petita Emily s'havia aturat i havia estat mirant el cel mentre enumerava tots aquests articles, com si fossin una visió gloriosa. Després vam seguir caminant i recollint petxines i pedretes.

—T'agradaria ser una senyora? —li vaig preguntar.

Em va mirar, va riure i va fer que sí amb el cap.

—M'agradaria molt. Tots seríem senyors, aleshores. Jo, i l'oncle, i Ham, i la senyora Gummidge. I ja no hauríem de patir quan hi hagués tempesta... vull dir patir per nosaltres. Patiríem pels pobres pescadors, això sí, i els ajudaríem amb diners si prenien mal.

Això em va semblar una perspectiva molt satisfactòria, i, per tant, no gens improbable. Vaig expressar la meva satisfacció en imaginar-me-la, i la petita Emily es va envalentir prou per dir, tímidament:

—No creus que a tu també et fa por el mar, ara?

El mar estava prou quiet per tranquil·litzar-me, però no tinc cap dubte que si hagués vist acostar-se una onada moderadament alta hauria fugit cames ajudeu-me, amb un record espantós de tots els parents d'ella que s'havien ofegat. Però tanmateix vaig dir que no, i vaig afegir:

—I a tu no sembla pas que te'n faci, tampoc, per molt que diguis —perquè anava caminant molt a prop del caire d'una mena d'embarcador o escullera on havíem anat a parar, i em feia por que caigués.

—No és aquesta mena de por —va dir la petita Emily—. Però em desperto quan hi ha mala mar, i tremolo de pensar en l'oncle Dan i en Ham, i em sembla com si els sentís que criden i demanen ajuda. Per això m'agradaria tant ser una senyora. Però això no em fa gens de por. Gens ni mica. Mira!

Es va apartar del meu costat i es va posar a córrer per un tros de fusta boterut que sobresortia del lloc on érem i penjava a una certa altura sobre l'aigua profunda, sense la més petita defensa. L'incident va quedar tan imprès en el meu record que, si fos dibuixant, podria fer-ne un dibuix ara mateix i goso dir que amb la mateixa precisió que el primer dia, amb la petita Emily saltant endavant cap a la seva destrucció (o, almenys, això em va semblar a mi), amb una mirada que es perdia mar enllà i que no he oblidat mai.

La seva figueta fràgil, agosarada i volàtil es va girar i va tornar il·lesa cap a mi, i jo aviat em vaig riure de les meves pors, i del crit que havia fet; un crit infructuós, en qualsevol cas, perquè no hi havia ningú pels voltants. Però, des d'aleshores, en la meua edat adulta hi ha hagut moments, molts moments, en què he pensat si no podria ser, entre les possibilitats de les coses ocultes, que en la sobtada precipitació d'aquella criatura, i en la seva mirada salvatge mar enllà, hi hagués hagut alguna misericordiosa atracció cap al perill, com si el seu pare mort la temptés atraient-la cap a ell, i la seva vida s'hagués pogut acabar aquell mateix dia. I ja fa temps que em pregunto si, suposant que la vida que ella tenia al davant m'hagués pogut ser revelada d'un sol cop d'ull, i de tal manera que una criatura ho pogués entendre del tot, i si la seva salvació hagués pogut dependre d'un sol gest meu, jo li hauria d'haver donat la mà per salvar-la. I hi va haver un temps, des d'aleshores —no dic que fos un temps gaire llarg, però hi va ser—, en què em preguntava si no hauria valgut més per a la petita Emily que les aigües l'haguessin engolida aquell matí, davant dels meus ulls... i em contestava a mi mateix que sí, que hauria valgut més.

Pot ser que això sigui prematur. Ho he escrit massa aviat, potser. Però, en fi, ja està dit.

Vam caminar un bon tros, i ens vam carregar de coses que ens van semblar curioses, i vam tornar a tirar a l'aigua, amb molt de compte, alguna estrella de mar encallada —encara no conec prou l'espècie per saber amb certesa si ho agraien, o bé tot el contrari— i després vam emprendre el camí de tornada cap a l'habitatge del senyor Peggotty. Ens vam aturar a l'aixopluc de l'annex de les llagostes per intercanviar un petó innocent i vam entrar a esmorzar radiants de salut i de joia.

—Ben bé com dos toixets —va dir el senyor Peggotty. Jo sabia que això, en el dialecte de la nostra regió, volia dir «com dos colomins», i m'ho vaig prendre com un compliment.

És evident que estava enamorat de la petita Emily. Estic segur que estimava aquella criatura amb més sinceritat, amb més tendresa, més puresa i més generositat que les que hi pugui haver en l'amor més autèntic de l'edat madura, per elevat i ennoblidor que sigui. Estic segur que la meua imaginació va alimentar, al voltant d'aquella criatureta d'ulls blaus, alguna cosa que la feia etèria i la convertia en un autèntic àngel. Si en una tarda assolellada hagués estès unes petites ales i se n'hagués anat volant davant dels meus ulls, no crec pas que ho hagués vist com un fet inesperat.

Passejàvem per aquella vella i trista planura de Yarmouth hores i hores, com dos enamorats. Els dies transcorrien enjogassats, com si el Temps encara no hagués crescut i fos també un infant, i sempre amb ganes de jugar. Vaig dir a Emily que l'adorava, i que, si ella no confessava que també m'adorava a mi, em veuria en la necessitat de matar-me amb una espasa. Ella va dir que sí, que m'adorava, i jo no tinc cap dubte que era cert.

Pel que fa a qualsevol sensació de desigualtat, d'immaduresa o de cap altra dificultat que se'ns pogués interposar, la petita Emily i jo no teníem cap problema d'aquest tipus, perquè no teníem futur. No pensàvem mai que ens haguéssim de fer grans, com no pensàvem mai que havíem estat més petits. Érem l'admiració de la senyora Gummidge i de Peggotty, que als vespres sempre deia en veu baixa, quan sèiem, encaterinats, en el nostre petit caixó l'un al costat de l'altra: «Déu meu... i que n'és, de bonic!». El senyor Peggotty ens somreia des de darrere la seva pipa, i Ham també es passava tot el vespre somrient. Suposo que els devíem fer una gràcia semblant a la que fa contemplar una joguina bonica, o una miniatura del Colosseu.

Aviat vaig saber que la senyora Gummidge no sempre era tan agradable com es podia esperar, tenint en compte que el senyor Peggotty l'havia acollida a casa seva. Mostrava una actitud més aviat rondinaire, i de vegades ploriquejava tant que incomodava l'altra gent que compartia amb ella un allotjament tan petit. A mi em feia molta llàstima, però hi havia moments en què hauria estat preferible, pensava jo, que la senyora Gummidge hagués tingut un habitatge personal més convenient per retirar-s'hi, i s'hagués estat allà fins que l'ànim se li hagués revifat.

El senyor Peggotty anava de tant en tant a una taverna anomenada La Bona Voluntat. Ho vaig saber perquè va ser fora el segon o tercer vespres després de la nostra arribada, i perquè la senyora Gummidge va alçar la vista cap al rellotge holandès, entre les vuit i les nou, i va dir que era allà, i que —cosa encara pitjor— des del matí ella ja sabia que hi aniria.

La senyora Gummidge havia estat molt espessa tot el dia, i al matí, quan el foc fumejava, havia esclatat en plors.

—Sóc una criatura sola i desemparada —van ser les seves paraules, quan va tenir lloc aquella desagradable incidència— i tot em va en contra.

—Ah, però aviat passarà, això —va dir Peggotty (vull dir, altra vegada, la *nostra* Peggotty)—; i, a més a més, penseu que no és pas més desagradable per a vós que per a nosaltres.

—Jo ho acuso molt més —va afegir la senyora Gummidge.

Feia un dia molt fred, amb unes ràfegues de vent esmolat. El racó de la llar de foc reservat a la senyora Gummidge em semblava el més càlid i el més còmode de tots, perquè la seva cadira era sens dubte la més confortable, però aquell dia no li estava bé res. Es queixava constantment del fred, i d'un trastorn que es veu que el fred li ocasionava a l'esquena, i que ella anomenava «el formigueig». Al final va vessar llàgrimes sobre aquella qüestió, i va tornar a dir que era «una criatura sola i desemparada» i que «tot li anava en contra».

—Fa molt de fred, sí, sens dubte —va dir Peggotty—. Tothom ho deu notar.

—Jo ho noto més que l'altra gent —va precisar la senyora Gummidge.

I, a l'hora de dinar, tres quarts del mateix: la senyora Gummidge era sempre servida immediatament després que jo, a qui donaven preferència com a visitant de categoria. Els peixos eren esquifits i plens d'espines, i les patates una mica cremades.

Tots vam reconèixer que ens sentíem una mica decebuts, però la senyora Gummidge va dir que ella s'hi sentia més que nosaltres, i va tornar a vessar llàgrimes, i va declarar allò mateix d'abans amb una gran amargor.

En conseqüència, quan el senyor Peggotty va tornar a casa pels volts de les nou, aquesta infortunada senyora Gummidge feia mitja en el seu raconet en unes condicions francament deplorables. Peggotty havia estat treballant de molt bon humor. Ham havia estat apedaçant unes enormes botes d'aigua, i jo, amb la petita Emily al meu costat, els havia estat llegint coses. La senyora Gummidge no havia fet cap altra observació que algun sospir afligit, i no havia alçat els ulls ni una sola vegada des de l'hora del te.

—Què, família? —va preguntar el senyor Peggotty, mentre s'asseia—. Com anem?

Tots vam dir alguna cosa, o vam expressar alguna cosa amb la mirada, per donar-li la benvinguda; tots, menys la senyora Gummidge, que es va limitar a moure el cap a banda i banda sense aixecar la vista de la mitja que estava fent.

—Què és el que no va a l'hora? —va preguntar el senyor Peggotty, picant de mans—. Animeu-vos, mestressa!

La «mestressa» era la senyora Gummidge, però no semblava pas gaire capaç d'animar-se. Va treure un vell mocador negre de seda i es va eixugar els ulls, però en comptes de tornar-se'l a ficar a la butxaca el va deixar fora i se'ls va tornar a eixugar, i el va tornar a deixar fora, a punt per tornar-lo a fer servir.

—Què és el que no va a l'hora, mestressa? —va tornar a preguntar el senyor Peggotty.

—Res —va contestar la senyora Gummidge—. Veniu de La Bona Voluntat, oi?

—Doncs sí, he anat a passar una estoneta a La Bona Voluntat, aquest vespre —va dir el senyor Peggotty.

—Em sap greu que sigui jo la que us empeny a anar-hi —va fer la senyora Gummidge.

—Empènyer? No necessito que m'hi empenyi ningú, jo —va replicar el senyor Peggotty, amb una rialla franca—. Hi vaig amb molt de gust.

—Amb molt de gust —va dir la senyora Gummidge, movent el cap i eixugant-se els ulls—. Sí, sí, amb molt de gust. Em sap greu que sigui per causa meva que hi aneu amb tant de gust.

—Per causa vostra! No és pas per causa vostra! —va precisar el senyor Peggotty—. No us ho cregueu pas, això.

—Sí, sí que ho és —va dir la senyora Gummidge, plorant—. Jo sé el que sóc, jo. Sé que sóc una criatura sola i desemparada, i no tan sols totes les coses em van en contra, sinó que jo vaig en contra de tothom. Sí, sí. Jo ho noto més que l'altra gent, i ho demostro més. És la meva desgràcia.

Jo, francament, mentre escoltava tot això, no em podia estar de pensar que la desgràcia es feia extensiva a alguns altres membres d'aquella família, a més de la

senyora Gummidge. Però el senyor Peggotty no va pas replicar res d'això: només va contestar amb un altre prec a la senyora Gummidge perquè s'animés.

—No sóc pas com a mi m'agradaria ser —va dir la senyora Gummidge—. No ho sóc ni de bon tros. Jo sé el que sóc. Els meus problemes m'han fet rondinaire. Jo acuso els meus problemes, i ells em fan rondinaire. Tant de bo no els acusés, però els acuso. Tant de bo estigués endurida per encaixar-los, però no ho estic. Jo faig que hi estigueu incòmodes, en aquesta casa. I no m'estranya gens. Tot el dia que li faig la murga a la vostra germana, i al senyoret Davy.

Aquí jo em vaig commoure de cop i volta, i vaig dir cridant i amb una gran aflicció mental:

—No, no és veritat, senyora Gummidge!

—I això no és gens el cas, no és gens correcte —va afegir la senyora Gummidge—. No és així com es paguen els favors. Valdria més que em retirés a un hospici i em morís. Sóc una criatura sola i desemparada, i seria molt millor que deixés de fer nosa aquí. Si les coses m'han d'anar en contra, i jo haig d'anar en contra de les coses, val més que vagi a fer la contra a la meva parròquia. Daniel, val més que em retiri a un hospici i em mori allà, i hauré deixat de fer nosa!

I, dit això, la senyora Gummidge va fer mutis i se'n va anar a dormir. Quan va ser fora, el senyor Peggotty, que no havia exhibit ni rastre de cap sentiment que no fos la més profunda compassió, ens va mirar a tots i, movent el cap amunt i avall amb una vívida expressió d'aquell sentiment que encara li brillava a la cara, va dir en un murmuri:

—Ha estat pensant en el vell...

No vaig acabar d'entendre quin vell era aquell en qui representava que la senyora Gummidge havia centrat els seus pensaments, fins que Peggotty, en acompanyar-me al llit, em va explicar que era el difunt senyor Gummidge, i que el seu germà sempre ho donava per descomptat en aquelles ocasions, i que sempre tenia un efecte commovedor en el seu estat d'ànim. Aquella nit, poc després de situar-se a la seva hamaca, vaig sentir que repetia a Ham:

—Pobreta! Ha estat pensant en el vell!

I, a cada recaiguda semblant que la senyora Gummidge va tenir durant la resta de la nostra estada (cosa que va passar unes quantes vegades), ell sempre deia el mateix com a atenuant de les circumstàncies, i sempre amb la més tendra commiseració.

I així es van anar escolant aquells quinze dies, sense altra variació que els canvis de la marea, cosa que incidia en les hores de sortida i de tornada del senyor Peggotty, i també en les obligacions de Ham. Quan aquest últim estava desenfeinat, de vegades venia a caminar amb nosaltres per ensenyar-nos les barques i els vaixells, i en un parell d'ocasions ens va portar a remar. No sé per què una sèrie de petites impressions ha d'anar molt més associada a un lloc que no pas a un altre, però crec que això és així en el cas de la majoria de les persones, i sobretot pel que fa als records de la infància. Jo mateix no he pogut mai sentir ni veure escrit el nom de Yarmouth sense

recordar un cert matí de diumenge a la platja, amb les campanes de l'església sonant, la petita Emily recolzada a la meva espatlla, Ham tirant pedres a l'aigua mandrosament, i el sol en la distància, sobre el mar, traient el cap per entre l'espessa boira baixa i mostrant-nos uns vaixells que semblaven les ombres de si mateixos.

Al final va arribar el dia de tornar a casa. Vaig encaixar bastant bé el fet de separar-me del senyor Peggotty i de la senyora Gummidge, però l'angoixa per haver de deixar la petita Emily em travessava el cor. Vam anar de bracet fins a l'hostal on posava el traginer, i jo, pel camí, li vaig prometre que li escriuria. (I vaig complir la promesa, i amb unes lletres més grosses que les que fan servir per anunciar un habitatge quan el volen llogar.) Aquella separació ens aclaparava a tots dos en gran manera; i, si mai a la vida se m'ha fet un buit al cor, va ser aquell dia.

He de dir que tot el temps que va durar la meva estada allà jo havia estat molt ingrati amb casa meva, perquè hi havia pensat molt poc o gens. Però, així que vaig enfilar el camí de casa, la meva jove consciència plena de retrets va semblar que apuntés en aquella direcció amb un dit amatent, i vaig tenir la seguretat, accentuada pel decandiment del meu ànim, que allò era el meu niu, i que la meva mare era el meu consol i la meva amiga.

Aquesta sensació es va anar apoderant de mi a mesura que avançàvem: com més ens hi acostàvem, més familiar es tornava tot el que trobàvem pel camí, i més em delia jo per arribar i per córrer cap als braços de la mare. Però Peggotty, en comptes de compartir aquest delit, intentava refrenar-lo (per bé que molt amablement), i se la veia molt tova i molt confosa.

Però Blunderstone i La Grallera arribarien, a pesar d'ella i quan el cavall del traginer ho volgués —i ho va voler—. Que bé que ho recordo, en aquella tarda freda i grisa i amb aquell cel opac que amenaçava pluja!

Es va obrir la porta, i jo, mig rient i mig plorant en la meva agradable agitació, vaig buscar amb els ulls la meva mare. No era ella, sinó una minyona desconeguda.

—Però, Peggotty —vaig dir, tot atribolat—, que no és a casa, ella?

—Sí, sí, Davy —va fer Peggotty—. Sí que és a casa. Espera un moment, Davy, que... que t'haig d'explicar una cosa.

Entre l'agitació i la natural ineptitud per baixar del carro, Peggotty feia un espectacle llastimós, però jo em sentia massa atordit i confós per dir-l'hi. Quan va haver baixat, em va donar la mà, em va portar —amb gran estupor meu— cap a dins de la cuina i va tancar la porta.

—Peggotty! —vaig dir, espantat—. Què passa?

—No res, no passa, sant cristià, Davy del meu cor! —va contestar, adoptant un aire desenfadat.

—Alguna cosa passa, n'estic segur. On és la mama?

—On és la mama, Davy? —va repetir Peggotty.

—Sí. Per què no ha sortit a rebre'ns, i per què som aquí dins? Oh, Peggotty!

Tenia els ulls a punt d'esclatar i em sentia com si estigués a punt de caure.

—Ai, pobre fill! —va exclamar Peggotty, agafant-me—. Què tens? Parla, rei meu!

—No em diguis que és morta! No és morta, oi que no, Peggotty?

—No! —va exclamar ella, en un to de veu eixordador; i després es va asseure i va començar a panteixar, i va dir que li havia fet venir «un cobriment».

Jo la vaig abraçar perquè el cobriment se n'anés, o perquè n'hi vingués un altre en la direcció adequada, i després em vaig plantar al seu davant i em vaig quedar mirant-la amb un posat mig ansiós i mig inquisitiu.

—És que t'ho hauria d'haver dit abans, saps, rei? —va dir Peggotty—, però no he trobat el moment. Sí, ho hauria d'haver fet, suposo, però no he trobat el moment *endequat* (això, en el particular vocabulari de Peggotty, era el substitut d'«adequat») per atrevir-me a fer-ho.

—Va, Peggotty! —vaig exclamar, encara més espantat que abans.

—Davy —va fer ella, deslligant-se el barretet amb mà tremolosa i parlant com si li faltés l'alè—, no ho diries mai: tens un papa!

Jo vaig empal·lidir i em vaig posar a tremolar. Era com si alguna cosa —no sé quina, ni com— relacionada amb la tomba del cementiri, i amb la resurrecció dels morts, em masegués igual que un vent pernicios.

—Un de nou —va dir Peggotty.

—Un de nou? —vaig repetir jo.

Ella va fer un cop de coll, com si tingués alguna cosa que li costés d'empassar, i em va allargar la mà i em va dir:

—Vine a veure'l.

—No el vull veure.

—... i a veure la mama —va afegir.

Vaig deixar de resistir-m'hi i vam anar directes a la sala gran, i allà em va deixar. A un costat del foc seia la meva mare; a l'altre, el senyor Murdstone. La mare va deixar caure la costura i es va aixecar precipitadament, però diria que també amb timidesa.

—Clara, estimada —va dir el senyor Murdstone—: refrena't! Control, control per damunt de tot!... Davy, com estàs, noi?

Li vaig donar la mà. Després d'un moment d'incertesa, vaig anar cap a la meva mare i li vaig fer un petó; ella me'n va fer un a mi, em va donar uns copets suaus a l'espatlla i es va tornar a asseure per reprendre la labor. Jo no gosava mirar-la ni podia mirar-lo a ell, però sabia prou bé que ell ens mirava a tots dos; i em vaig girar cap a la finestra i em vaig quedar mirant uns arbustos que hi havia a fora, mig arronsats pel fred.

Així que vaig poder, vaig esmunyir-me cap a dalt. El meu estimat dormitori estava tot canviat, i jo havia de dormir molt més lluny. Vaig tornar a baix i em va costar bastant trobar alguna cosa que estigués com abans, de tan alterat que semblava tot; vaig sortir al pati, mig d'esma, però de seguida vaig tornar cap a dins perquè la

caseta del gos ja no era buida, sinó ocupada per un gos enorme —un gos de boca grossa i pèl negre, com *ell*—, que es va mostrar molt indignat de veure'm i va saltar cap enfora disposat a atacar-me.

4

Caic en desgràcia

Si l'habitació a la qual van traslladar el meu llit fos una cosa sensible i pogués testificar, jo hi podria recórrer ara mateix —qui deu dormir-hi, actualment?— perquè donés testimoni de l'encongiment de cor amb què vaig entrar-hi. Vaig anar a dalt sentint tota l'estona el gos que em bordava des de l'eixida mentre jo pujava les escales; i, mirant l'habitació amb el mateix desconcert i la mateixa estranyesa amb què ella em mirava a mi, vaig seure amb les mans encreuades i em vaig posar a rumiar.

Vaig pensar en les coses més estranyes. En la forma de l'habitació, en les esquerdes del sostre, en el paper de les parets, en les imperfeccions dels vidres de la finestra, que desfiguraven el paisatge amb sotets i ondulacions, en el rentamans, que s'aguantava mig atrotinat sobre les seves tres potes, i amb un cert aire de descontentament que em recordava la senyora Gummidge sota la influència del vell... Em vaig passar tota l'estona plorant, però, a part del fet que era conscient de tenir fred i de sentir-me abatut, estic segur que ni per un moment vaig pensar per què plorava. Al final, en la meua desolació, vaig començar a considerar que estava terriblement enamorat de la petita Emily, i que m'havien arrencat del seu costat per dur-me aquí, on no semblava que ningú sentís per mi ni la meitat de l'amor i de l'interès que sentia ella. Això feia que tot plegat resultés tan depriment, que em vaig arraulir en un racó del cobrellit i vaig plorar fins a adormir-me.

Em va despertar algú que deia: «És aquí!», i deixava al descobert el meu cap entresuat. La meua mare i Peggotty havien vingut a buscar-me, i era una d'elles la que havia parlat.

—Davy —va dir la meua mare—, què tens?

Vaig trobar molt estrany que ella pogués preguntar-me això, i vaig contestar:

—No res.

Recordo que em vaig girar de cara al coixí per amagar el meu llavi tremolós, que li contestava amb molta més sinceritat.

—Davy —va fer la meua mare—. Davy, fill meu!

Dubto que cap altra paraula que hagués pogut pronunciar m'hagués afectat tant, aleshores, com el fet d'anomenar-me fill seu. Vaig amagar les llàgrimes entre els llençols, i amb la mà vaig apartar-la quan ella em volia aixecar.

—Això és culpa teva, Peggotty, dona cruel! —va dir la meua mare—. No en tinc cap mena de dubte. Com pots predisposar el meu propi fill contra mi, o contra qualsevol persona que jo estimi, i estar en pau amb la teua consciència? Què pretens, amb això, Peggotty?

La pobra Peggotty va aixecar les mans i els ulls, i només va respondre, en una mena de paràfrasi de l'oració que jo solia resar havent sopat:

—Que Déu us perdoni, senyora Copperfield, i que mai no us hàgiu de penedir vertaderament del que acabeu de dir ara mateix!

—Això és suficient per fer-me parar boja! —va afegir la meva mare—. I a més a més durant la meva lluna de mel, quan fins i tot el meu pitjor enemic potser transigiria i deixaria d'envejar una estona la meva pau d'esperit i la meva felicitat. Davy, dolent, més que dolent! Peggotty, criatura salvatge! Oh, Déu meu! —va exclamar la meva mare, mirant-nos a tots dos alternativament amb un posat d'indignació obstinada—, en quin món més carregós ens toca viure, quan tindríem tot el dret d'esperar que fos el més agradable possible!

Vaig notar el tacte d'una mà que no era ni la seva ni la de Peggotty, i em vaig esmunyir cap a fora del llit. Era la mà del senyor Murdstone, i la va mantenir sobre el meu braç mentre deia:

—Què és això? Clara, estimada, que ja no te'n recordes?... Fermesa, estimada!

—Em sap molt de greu, Edward —va dir la meva mare—. Jo voldria ser molt bona, però em sento tan incòmoda...

—I ara! —va contestar ell—. No m'agrada gens sentir-te dir això tan aviat, Clara.

—Sí, és molt dur que em facin sentir així en uns moments com aquests —va replicar la meva mare, fent el petarrell—; i és... és molt dur... oi?

Ell se la va acostar, li va parlar a cau d'orella i li va fer un petó. I aleshores vaig saber —veient la meva mare recolzant el cap a la seva espatlla i posant-li el braç al coll—, vaig saber perfectament que ell podia emmotllar la seva naturalesa mal·leable de la manera que volgués, com a hores d'ara sé perfectament que ho va fer.

—Vés a baix, estimada —va dir el senyor Murdstone—. David i jo ja vindrem. Amiga meva —va afegir, girant-se cap a Peggotty amb el rostre enfosquit, quan la meva mare va ser fora i després d'acomiar-la amb un moviment del cap i un somriure—, sabeu el nom de la vostra mestressa?

—És la meva mestressa des de fa molt de temps, senyor —va contestar Peggotty—. Malament aniria que no el sabés.

—És cert —va afirmar ell—. Però m'ha semblat, mentre pujava, que us sentia adreçar-vos-hi amb un nom que no és el seu. Ara ha adoptat el meu, d'acord? Oi que ho tindreu present?

Peggotty, enviant-me unes quantes mirades incòmodes, va sortir de l'habitació entre reverències i sense contestar, suposo que veient que allà hi sobrava i no tenia cap excusa per quedar-se. Quan ens vam trobar sols nosaltres dos, va tancar la porta i, asseient-se en una cadira i deixant-me a mi dret davant seu, em va mirar fixament als ulls. Jo vaig notar que els meus es clavaven en els seus amb no menys intensitat. Quan recordo la situació, tots dos l'un davant de l'altre i cara a cara, sembla que torni a sentir els batecs accelerats del meu cor.

—David —va dir, estrenyent els llavis fins a convertir-los en una línia finíssima—: si he de tractar amb un cavall o amb un gos molt tossut, què diries que faig?

—No ho sé.

—L'estovo.

Jo havia contestat amb una mena de murmuri ofegat, però ara, en silenci, vaig notar que l'alè m'acabava d'abandonar.

—Li faig veure les estrelles. Dic: «Aquest el domaràs». I, mal que li hagi de costar fins a l'última gota de sang, acabo domant-lo. Què hi tens, a la cara?

—Brutícia —vaig dir jo.

Ell sabia tan bé com jo que era la marca de les llàgrimes. Però, ni que m'hagués fet la pregunta vint vegades, acompanyant-la amb vint cops cada vegada que la fes, estic segur que el meu cor de criatura hauria explotat abans de confessar-ho.

—Ets molt intel·ligent, per ser tan petit —va afegir, amb un somriure greu que era molt propi d'ell—, i, pel que veig, m'has entès molt bé. Renta't la cara i acompanya'm a baix.

Va assenyalar el rentamans, que jo m'havia fixat que era igual que el de la senyora Gummidge, i em va indicar amb el cap que l'obeís immediatament. Aleshores jo ja veia molt clar —i encara ho veig més clar a hores d'ara— que m'hauria estovat sense el més petit remordiment per poc que hagués vacil·lat.

—Clara, estimada —va dir, quan jo vaig haver fet el que m'havia manat i em va fer entrar a la sala, amb la mà encara sobre el meu braç—, no tornaran mai més a fer-te sentir incòmoda, espero. Aviat corregirem aquests rampells juvenils.

Déu sap que jo m'hauria pogut corregir per a tota la vida, que fins i tot m'hauria pogut convertir en una criatura diferent, a canvi d'una paraula amable en aquells moments. Una paraula d'encoratjament i d'explicació, de llàstima per la meva ignorància infantil, de benvinguda a casa, una paraula que m'assegurés que allò continuava sent *casa meva*; hauria pogut fer que a partir d'aleshores assumís els meus deures envers ell de tot cor i no pas hipòcritament, i que el mirés amb respecte en comptes de mirar-lo amb odi. Em va semblar com si a la meva mare li sabés greu de veure'm a peu dret allà al mig de la sala, tan espantat i confós, i com si al cap d'un moment, quan em vaig esquitllar cap a una cadira, em seguís amb uns ulls encara més compungits —potser trobant a faltar tot senyal de llibertat en el meu caminar infantil—, però la paraula no va ser pronunciada i l'ocasió per fer-ho va expirar de seguida.

Vam sopar nosaltres tres sols. Semblava que ell n'estigués molt, de la meva mare —cosa que feia que em caigués encara més malament, suposo—, i que ella n'estigués molt d'ell. Vaig deduir, pel que deien, que havia d'arribar una germana gran d'ell i que l'esperaven aquell vespre mateix. No sé si va ser aleshores o més tard que vaig descobrir que ell, sense participar-hi activament, tenia algunes accions —o alguna participació en els beneficis anuals— d'un negoci de vins a Londres, al qual la seva família havia estat vinculada des del temps del seu besavi, i en el qual la seva germana tenia uns interessos similars; però, sigui com vulgui, aquí queda dit.

Havent sopat, quan sèiem a la vora del foc i jo rumiava alguna manera de fugir i anar-me'n amb Peggotty sense tenir l'audàcia de fer-ho, no fos cas que ofengués l'amo de la casa, un carruatge es va aturar a la porta del jardí i ell va sortir a rebre la

visita. La meva mare el va seguir. Jo també la seguia tímidament quan ella es va girar a la porta de la sala, en la penombra, i, abraçant-me com abans solia fer-ho, em va dir molt baixet que estimés i obeís el meu nou pare. Això ho va fer d'una manera precipitada i furtiva, com si estigués mal fet, però no sense tendresa, i, allargant el braç per darrere, em va donar la mà fins que vam arribar prop d'ell, que era al jardí, i allà la meva mare em va deixar anar la mà per agafar-lo a ell de braçet.

Qui havia arribat era la senyoreta Murdstone, una dama d'aspecte francament tenebrós, morena com el seu germà, a qui s'assemblava molt de la cara i de la veu, i amb unes celles espessíssimes que gairebé se li ajuntaven sobre un nas prominent, com si, privada de portar bigoti per les injustícies del seu sexe, les hagués destinades a aquella altra funció. Portava dos baguls negres, inflexibles i durs, amb les inicials a les tapes, inscrites amb uns rígids claus de llautó. Per pagar el trajecte al cotxer es va treure els diners d'un rígid moneder d'acer, i el moneder el guardava en una bossa que era ben bé com una presó i li penjava sobre el braç amb una cadena pesant, i es tancava com una queixalada. Mai de la vida havia vist una dama tan íntegrament metàl·lica com la senyoreta Murdstone.

La van fer entrar a la sala amb moltes expressions de benvinguda, i allà va reconèixer formalment la meva mare com una nova parenta pròxima. Llavors em va mirar a mi i va dir:

—Aquest és el teu noi, cunyada?

La meva mare ho va confirmar.

—Parlant en general —va afegir la senyoreta Murdstone—, la canalla no m'agrada. Com estàs, noi?

En aquestes encoratjadores circumstàncies, vaig contestar que estava molt bé i que esperava que ella també ho estigués; però vaig dir-ho en un to tan desmenjat que la senyoreta Murdstone em va esbandir amb tres paraules:

—Urbanitat, falta aquí!

I, pronunciat això amb la més gran nitidesa, va sol·licitar que l'acompanyessin a la seva habitació, la qual se'm convertiria, a partir d'aleshores, en un lloc d'esverament i de terror on hi havia aquells dos baguls negres que ningú no va veure mai oberts ni se sap pas que fossin mai deixats sense tancar amb clau, i on (i ho sé perquè un parell de vegades hi vaig treure el nas quan ella era fora) nombrosos grillonets i rivetets d'acer, que la senyoreta Murdstone es posava quan s'havia de mudar, generalment penjaven sobre el mirall en un desplegament formidable.

Em va semblar entendre que havia vingut per quedar-se i que no tenia intenció de tornar-se'n a anar mai més. Va començar a «ajudar» la meva mare l'endemà al matí, i es va passar tot el dia entrant i sortint del rebost, canviant coses de lloc i capgirant-ho tot. Diria que el primer tret remarcable que vaig observar en la senyoreta Murdstone és que estava constantment obsessionada per la sospita que les minyones tenien un home amagat en algun lloc o altre de la casa. Sota la influència d'aquesta falsa il·lusió, es capbussava dins la carbonera a les hores més intempestives, i gairebé mai

no obria la porta del rebost en penombra sense tornar-la a tancar de cop, convençuda que l'havia atrapat.

Si bé no podem dir que la senyoreta Murdstone fos precisament gaire etèria, a l'hora de llevar-se era una autèntica alosa. Ja estava de peus a terra (i buscant l'home aquell, com sempre vaig creure i continuo creient) abans no s'hagués llevat ningú més de la casa. Peggotty va aventurar l'opinió que fins i tot dormia amb un ull obert; una idea amb la qual jo no podia coincidir, perquè ho vaig intentar personalment després de sentir llançar aquella insinuació i vaig descobrir que no es podia fer.

L'endemà mateix d'arribar ja estava llevada i tocant la campaneta coincidint amb el cant del gall. Quan la meva mare va baixar a esmorzar i volia fer el te, la senyoreta Murdstone li va donar una mena de cop de bec a la galta, que en el seu cas era la cosa que més es podia assemblar a un petó, i va dir:

—Clara, reina, jo he vingut aquí a alleugerir-te de tantes càrregues com pugui, m'entens? Ets massa bonica i massa irreflexiva —la meva mare es va tornar vermella però va riure, i va semblar que no li desagradava aquella descripció— perquè se t'imposi cap deure del qual em pugui fer càrrec jo. Si tens l'amabilitat de donar-me les teves claus, estimada, en el futur seré jo qui m'ocuparé de totes aquestes coses.

A partir d'aquell moment, la senyoreta Murdstone va guardar les claus a la seva petita presó particular tot el dia, i sota el seu coixí tota la nit, i la meva mare ja no hi va tenir més accés que el que hi pogués tenir jo.

La mare no podia consentir que li prenguessin l'autoritat sense ni una ombra de protesta. Una nit, quan la senyoreta Murdstone havia estat exposant uns certs projectes domèstics al seu germà, sobre els quals ell expressava la seva aprovació, la meva mare es va posar a plorar de sobte i va dir que pensava que l'hi haurien pogut consultar.

—Clara! —va dir el senyor Murdstone, amb severitat—. Clara! Em deixes parat.

—Oh, per a tu és molt fàcil dir que et deixo parat, Edward! —va exclamar la meva mare—, i per a tu és molt fàcil parlar de fermesa, però no t'agradaria pas que t'ho fessin a tu.

La fermesa, observo de passada, era la qualitat sublim en què fonamentaven la seva vida el senyor i la senyoreta Murdstone. Per molt que aleshores, si m'ho haguessin consultat, jo hauria pogut expressar-hi la meva comprensió, el que sí que entenia clarament, a la meva manera, era que es tractava d'un altre nom per a la tirania, i per a un cert humor diabòlic, tètric i arrogant que tots dos posseïen. El seu credo, com a hores d'ara ho definiria, era el següent. El senyor Murdstone era ferm; ningú del seu món no podia ser tan ferm com el senyor Murdstone; ningú més del seu món no podia ser ferm en absolut, perquè tothom havia de cedir a la fermesa d'ell. La senyoreta Murdstone era una excepció. Ella podia ser ferma, però només per parentiu, i en un grau inferior i tributari. La meva mare era una altra excepció. Ella podia ser ferma, i ho havia de ser; però només per suportar la fermesa d'ells dos, i creure fermament que no hi havia altra fermesa sobre la terra.

—És molt dur —va dir la meva mare— que a casa meva mateix...

—«A casa meva...»! —va repetir el senyor Murdstone—. Clara!

—A casa *nostra*, vull dir —va corregir la meva mare, balbucejant i clarament espantada—. Espero que entenguis el que vull dir, Edward... És molt dur que a casa *teva* mateix jo no pugui tenir ni veu ni vot en qüestions domèstiques. Estic segura que me'n sortia prou bé abans que ens caséssim. N'hi ha proves —va afegir la meva mare, sanglotant—; pregunta-ho a Peggotty, si no ho feia prou bé quan ningú no m'hi posava entrebancs!

—Edward —va dir la senyoreta Murdstone—, posem punt final a tot això. Demà mateix me'n vaig.

—Jane Murdstone —va precisar el seu germà—, vols callar? Com goses insinuar que no coneixes el meu caràcter millor del que semblen suggerir les teves paraules?

—Jo us asseguro —va prosseguir la meva pobra mare, en dolorós desavantatge i feta una mar de llàgrimes— que no vull que se'n vagi ningú. Em sentiria molt desgraciada i molt infeliç si algú se n'hagués d'anar. No demano pas gran cosa. No sóc pas tan insensata. Jo només vull que se'm consultin les coses. Estic molt agraïda a qualsevol que m'ajudi, i només vull que se'm consultin les coses com a simple formalitat, de vegades. Jo em pensava que abans t'agradava que fos una mica inexperta i una mica infantil, Edward... així ho vas dir, n'estic segura... però ara sembla que m'odiïs precisament per això, de tan sever que et mostres.

—Edward —va dir la senyoreta Murdstone, novament—, posem punt final a tot això. Demà mateix me'n vaig.

—Jane Murdstone —va saltar el senyor Murdstone, amb una veu de tro—, vols callar, et dic? Com t'atreveixes?

La senyoreta Murdstone va alliberar de la presó el seu mocador de butxaca i se'l va posar davant dels ulls.

—Clara —va prosseguir ell, mirant la meva mare—, em sorprrens! Em deixes atònit!... Sí, em satisfieia la idea de casar-me amb una persona ingènua i sense experiència, i de formar-li el caràcter, i d'infondre-li una mica d'aquella fermesa i d'aquella decisió de què estava tan necessitada. Però, quan Jane Murdstone té l'amabilitat de venir a assistir-me en aquest esforç, i d'assumir, pel meu bé, una condició semblant a la d'una majordoma, i es troba amb una reacció tan indigna...

—Oh, Edward, Edward, t'ho prego —va exclamar la meva mare—, no m'acusis de ser desagraïda! Estic segura que no ho sóc. Ningú m'ho havia dit mai, que fos desagraïda. Tinc molts defectes, però no aquest. Oh, no, estimat!

—Quan Jane Murdstone es troba, dic —va continuar ell, després d'esperar que la meva mare acabés de parlar—, amb una reacció tan indigna, el que jo hauria pogut sentir abans es refreda i resulta alterat.

—No, amor meu, no diguis això! —va implorar la meva mare, en un to molt llastimós—. Oh, no, Edward! No suportó sentir aquestes coses. Puc ser el que

vulguis, però sóc afectuosa. Jo sé que sóc afectuosa, i no ho diria si no n'estigués segura. Pregunta-ho a Peggotty. Segur que et dirà que sóc afectuosa.

—La pura i simple debilitat, Clara —va dir el senyor Murdstone, en resposta—, no pot produir mai el més petit efecte sobre mi. Parles en va.

—Siguem amics, t'ho prego —va suplicar la meva mare—. Jo no podria viure envoltada de fredor o d'hostilitat. Em sap molt de greu. Tinc moltíssims defectes, ja ho sé, i és molt generós per part teva, Edward, que, amb la teva força d'esperit, facis tots els possibles per corregir-me'ls. Jane, jo no poso objeccions a res. Em sentiria tan desgraciada si te n'anessis, que...

La meva mare estava massa aclaparada per poder continuar.

—Jane Murdstone —va dir el senyor Murdstone a la seva germana—: espero que qualsevol paraula brusca entre nosaltres sigui un fet insòlit. No és culpa meva que un incident tan inusual hagi tingut lloc aquest vespre. M'hi he vist abocat a traïció, per una altra persona. Tampoc no és culpa teva. Tu també t'hi has vist abocada per una altra persona. Procurem oblidar-ho, t'ho prego. I, com que això —va afegir, després d'aquestes magnànimes paraules— no és una escena adient per al noi... David, vés a dormir!

Amb prou feines vaig poder trobar la porta entre les llàgrimes que em negaven els ulls. Em dolia molt l'aflicció de la meva mare, però vaig sortir a les palpentes, i a les palpentes vaig pujar fins al meu dormitori en penombra, sense esma ni tan sols per anar a dir bona nit a Peggotty o a demanar-li una espelma. Quan em va venir a veure, aproximadament una hora més tard, i em va despertar, va dir-me que la mare se n'havia anat al llit indisposada i que el senyor i la senyoreta Murdstone eren a baix tots dos sols.

L'endemà al matí vaig baixar bastant més d'hora que de costum i em vaig aturar davant la porta de la sala, en sentir la veu de la meva mare. Estava demanant perdó, de tot cor i amb gran humilitat, a la senyoreta Murdstone, i aquella dama l'hi va concedir, i va tenir lloc una perfecta reconciliació. Després d'això ja no li vaig sentir mai més donar cap opinió sobre cap cosa sense abans consultar-ho a la senyoreta Murdstone, ni sense abans haver verificat amb tota certesa quina era l'opinió de la senyoreta Murdstone; i no vaig veure mai que la senyoreta Murdstone, quan perdia els estreps (patia aquesta dolència), fes un gest amb la mà cap a la bossa com si anés a treure'n les claus i restituir-les a la meva mare, sense veure la meva mare terriblement espantada.

El color lúgubre de la sang dels Murdstone enfosquia la seva religió, que era austera i colèrica. Jo he pensat, des d'aleshores, que el fet que tingués aquest caire era una conseqüència necessària de la fermesa del senyor Murdstone, la qual no li permetia eximir ningú del pes feixuguíssim dels càstigs més severs que ell pogués trobar per infligir. Sigui com vulgui, recordo bé les cares tremebundes amb què anàvem a l'església, i l'aire canviat d'aquell lloc. Sento com torna a arribar el temut diumenge, i jo, al capdavant, desfilo cap a dins del banc de sempre, com un captiu

conduït sota custòdia al servei religiós dels condemnats. I just darrere meu la senyoreta Murdstone, amb un vestit de vellut negre que sembla fet d'un tros de tela mortuòria; després la meva mare; després el seu marit. Ara Peggotty no hi és, a diferència dels vells temps. Torno a escoltar la senyoreta Murdstone remugant les respostes litúrgiques, i subratllant-ne les paraules més temibles amb una cruel delectació. Torno a veure els seus ulls foscos resseguint tota l'església quan diu «miserables pecadors», com si estigués passant llista de tots els feligresos. Torno a caçar alguna mirada escadussera de la meva mare, que mou els llavis tímidament amb un dels dos germans a cada banda, cadascun remugant-li a l'orella com un tro esmorteït. Em torno a preguntar, amb un temor sobtat, si és probable que el nostre bon vicari estigui equivocat i tinguin raó el senyor i la senyoreta Murdstone, i que tots els àngels del cel puguin ser àngels destructors. I torno a rebre, si moc un dit o relaxo un sol múscul de la cara, la batzegada de la senyoreta Murdstone amb el devocionari, que em deixa les costelles adolorides.

Sí, i quan tornem cap a casa observo una altra vegada alguns veïns que ens miren, a la meva mare i a mi, i xiuxiuegen. I, mentre ells tres caminen de bracet, jo torno a romancejar al darrere tot sol, seguint algunes d'aquestes mirades i preguntant-me si és veritat que el caminar de la meva mare és menys lleuger que abans, i que la seva alegre bellesa gairebé l'han esborrada les preocupacions. I em torno a preguntar si a cap dels veïns li vénen a la memòria, com m'hi vénen a mi, aquells dies en què refèiem el camí de casa plegats, ella i jo, i m'ho segueixo preguntant estúpidament durant tota la resta d'aquell dia tètric i funest.

S'havia plantejat més d'una vegada la qüestió d'enviar-me a un internat. Havien tret el tema el senyor i la senyoreta Murdstone, i la meva mare, naturalment, havia estat d'acord amb ells. De moment, però, encara no s'havia arribat a cap conclusió respecte a això, i mentrestant jo rebia lliçons a casa.

Com les podré oblidar mai, aquelles lliçons? Nominalment les presidia la meva mare, però en realitat ho feien el senyor Murdstone i la seva germana, que sempre hi eren presents i aprofitaven l'ocasió per allisonar la meva mare sobre aquella mal anomenada *fermesa*, que ens amargava la vida a tots dos. Estic convençut que em feien quedar a casa amb aquella intenció. Jo havia demostrat ser prou apte per aprendre, i estar-hi prou disposat, quan vivíem sols la mare i jo. Recordo vagament com aprenia l'alfabet a la seva falda. Encara avui, quan miro les lletres negres i gruixudes del manual, sempre sembla que la novetat desconcertant de les seves formes i la fàcil afabilitat de la O i de la Q i de la S es tornin a aparèixer davant meu, com abans. Però no em recorden cap sentiment de repugnància, ni de reticència. Al contrari: sembla que hagi caminat per un camí de flors fins a arribar al llibre dels cocodrils, i que m'hagin donat ànim la suavitat de la veu i les maneres de la meva mare durant tot el camí. Però les lliçons solemnes que van venir després d'aquelles les recordo com un cop mortal a la meva pau, i com un profund i monòton suplicí diari. Eren llarguíssimes, nombrosíssimes, duríssimes —i algunes, per a mi,

perfectament intel·ligibles—, i estic segur que a la meva pobra mare la deixaven tan desconcertada com a mi mateix.

Permeteu-me que recordi com era tot allò i que intenti recrear un d'aquells matins.

Entro a la sala havent esmorzat, amb els meus llibres, un quadern i una pissarreta. La mare seu al seu escriptori, preparada, però ni la meitat de preparada que el senyor Murdstone, que seu a la seva butaca arran de finestra i fa veure que llegeix un llibre, ni que la senyoreta Murdstone, que seu prop de la meva mare enfilant grans d'acer en un collaret. Només el fet de veure aquest parell ja m'influeix de tal manera que començo a notar com les paraules que he tingut uns treballs infinits per ficar-me dins el cap comencen a fugir i se'n van cap a no sé on. Cap on se'n deuen anar, per cert?

Entrego el primer llibre a la meva mare. Potser és una gramàtica, potser un llibre d'història, o de geografia. Faig un últim cop d'ull desesperat a la pàgina mentre li deixo el llibre a la mà, i em poso a recitar a tota velocitat mentre encara ho tinc fresc. M'entrebanco amb una paraula. El senyor Murdstone aixeca la vista. M'entrebanco amb una altra paraula. La senyoreta Murdstone aixeca la vista. Em torno vermell, ensopego amb mitja dotzena de paraules, i paro. Em sembla que la meva mare m'ensenyaria el llibre, si gosés; però no gosa, i diu suaument:

—Oh, Davy, Davy...

—No, no, Clara —diu el senyor Murdstone—: sigues ferma amb aquest noi. No diguis: «Oh, Davy, Davy». Això és infantil. O se sap la lliçó o no se la sap.

—No se la sap —interposa, molt desagradablement, la senyoreta Murdstone.

—No, suposo que no —diu la meva mare.

—Doncs aleshores, Clara —respon la senyoreta Murdstone—, el que hauries de fer és tornar-li el llibre fins que se la sàpiga, m'entens?

—Sí, sí, és clar —diu la meva mare—; això és el que pensava fer, estimada Jane... A veure, Davy: torna-ho a provar i no facis el beneit.

Obeeixo la primera clàusula de l'ordre provant-ho una vegada més, però no me'n surto pel que fa a la segona perquè sóc un beneit. Ja m'entrebanco abans d'arribar allà on era abans, a un punt on abans ho havia dit bé, i m'aturo per pensar. Però no puc pensar en la lliçó. Penso en el nombre de metres que deu fer la ret que porta al cap la senyoreta Murdstone, o en el preu del batí del senyor Murdstone, o en qualsevol altre problema ridícul que no em va ni em ve, i que no té absolutament res a veure amb mi. El senyor Murdstone fa un moviment d'impaciència que he estat esperant des de fa molta estona. La senyoreta Murdstone fa el mateix. La meva mare els adreça mirades de submissió a tots dos, tanca el llibre i el deixa de banda, com un deute ajornat que hauré de satisfer quan les meves altres tasques estiguin enllestides.

Aviat ja n'hi ha una pila, de deutes ajornats d'aquests, i es va inflant com una bola de neu que rodola. Com més grossa es fa la bola, més estúpid em torno jo. El cas és tan desesperat, i jo noto que m'estic rebolcant en un femer de ximpleries tan absurd, que renuncio a la idea de sortir-me'n i m'abandono al destí. La manera abatuda amb

què la meva mare i jo ens mirem, mentre em vaig equivocant, és realment lamentable. Però el moment més efectista d'aquestes deplorables lliçons és quan la meva mare (pensant que no l'observa ningú) intenta fer-me d'apuntadora movent els llavis. En aquell instant, la senyoreta Murdstone, que no ha esperat altra cosa durant tota l'estona, diu amb una veu fonda i admonitòria:

—Clara!

La meva mare té un sobresalt, es ruboritza i somriu dèbilment. El senyor Murdstone s'aixeca de la seva butaca, agafa el llibre, me'l tira o me l'estampeix contra les orelles i em treu fora de la sala aferrant-me per les espatlles.

I quan s'han acabat les lliçons encara falta la pitjor part, que pren la forma d'una espantosa suma. Ha estat inventada per a mi i és transmesa oralment pel senyor Murdstone, i comença: «Si entro en una formatgeria i compro cinc mil formatges dobles de Gloucester a quatre penics i mig cadascun, pagament al comptat...», i aquí veig la senyoreta Murdstone secretament desbordant d'alegria. Vaig donant voltes a aquests formatges sense cap resultat ni dilucidació fins a l'hora de sopar, quan, havent-me convertit en un mulato a còpia d'impregnar amb brutícia de la pissarreta tots els porus de la meva pell, rebo una llesca de pa per ajudar-me amb l'assumpte dels formatges i caic en desgràcia per a la resta del vespre.

Em fa l'efecte, des d'aquesta distància en el temps, com si aquest fos el curs habitual dels meus desgraciats estudis. Me n'hauria pogut sortir molt bé sense tenir els Murdstone allà, però la influència dels Murdstone sobre mi era com la fascinació de dues serps sobre un infortunat ocelllet. Fins i tot quan arribava a superar el matí amb un èxit tolerable, no hi havia cap gran recompensa fora del dinar: la senyoreta Murdstone no podia sofrir mai de veure'm inactiu, i si jo, precipitadament, donava cap mostra de trobar-me desvagat, cridava l'atenció del seu germà respecte a mi dient:

—Clara, estimada, no hi ha res com el treball: posa-li algun exercici, al teu noi.

Cosa que feia que m'encolomessin algun altre deure immediatament.

I, el que és oportunitats d'esbarjo amb altres nens de la meva edat, en tenia ben poques; perquè la lúgubre teologia dels Murdstone convertia tots els nens de fora en un eixam de petits escurçons (per molt que, una vegada, un Infant concret hagués estat enmig dels Deixebles), i sostenia que es contaminaven els uns als altres.

El resultat natural d'aquest tractament, que em sembla que va continuar durant mig any o més, va ser que em vaig tornar esquerp, ensopit i obstinat. I no hi va tenir pas menys a veure, també, la sensació que cada dia em separaven i m'allunyaven més de la meva mare. Penso que hauria estat a punt de caure en l'estupefacció si no hagués estat per una determinada circumstància.

Que va ser la següent. El meu pare havia deixat una petita col·lecció de llibres en una saleta de dalt, on jo tenia accés (perquè era adjunta a la meva habitació) i on a ningú més de casa se li acudia mai entrar. D'aquella beneïda saleta sortien Roderick Random, Peregrine Pickle, Humphrey Clinker, Tom Jones, el Vicari de Wakefield,

Don Quixot, Gil Blas i Robinson Crusoe^[8], en gloriós exèrcit, a fer-me companyia. Ells —i *Les mil i una nits*, i *Els contes dels genis*— em mantenien viva la imaginació i l'esperança en alguna cosa més enllà d'aquell lloc i d'aquell temps, i no em feien cap mal; perquè el mal que hi pogués haver en qualsevol d'ells no anava destinat a mi; no en sabia res, jo. Encara no m'explico d'on podia treure el temps, enmig dels meus encaparraments i entrebancades amb temes més espessos, per llegir tots aquells llibres. Ara em resulta curiós que hagués pogut mai consolar-me enmig dels meus petits problemes (que per a mi eren grans problemes) a còpia d'adoptar el paper dels meus personatges favorits, com feia, i d'assignar al senyor i a la senyoreta Murdstone els de tots els dolents, com també feia. Jo he estat Tom Jones (un Tom Jones infantil, una criatura inofensiva) durant tota una setmana. He encarnat la meva pròpia concepció de Roderick Random, i juraria que durant un mes seguit. Sentia una àvida fruïció per uns quants volums de *Viatges i expedicions* —ara no recordo quins— que hi havia en aquells prestatges, i recordo que durant dies i dies vaig voltar pel meu petit territori de la casa, armat amb la part central d'un vell joc de formes de sabates, com una reencarnació perfecta del Capità Algú, de la Reial Marina Britànica, en perill de ser assetjat per salvatges i decidit a vendre la seva vida a un preu molt alt. El Capità no perdia mai la dignitat pel fet que li escalfessin les orelles amb la Gramàtica Llatina. Jo sí; però el Capità era un Capità, i un heroi, a pesar de totes les gramàtiques de totes les llengües del món, mortes o vives.

Aquest era el meu únic consol, i el més constant. Quan hi penso, sempre em revifa en el record la imatge d'un capvespre d'estiu, amb els nens jugant al cementiri i jo assegut al meu llit, llegint com si m'hi anés la vida. Cada graner del veïnat, cada pedra de l'església i cada pam del cementiri anaven associats a alguna cosa que jo tenia al cap, en relació amb aquests llibres, i representaven algun lloc que les seves pàgines havien fet famosos. He vist Tom Pipes enfilant-se al campanar de l'església; he contemplat Strap, amb la motxilla a l'esquena, aturant-se per descansar sobre la portella, i sé que el Comodore Trunnion tenia aquella tertúlia amb el senyor Pickle al saló de la nostra petita taverna de poble.

Ara el lector ja pot entendre, tan bé com jo mateix, el que era jo en aquell punt de la meva història juvenil al qual ara estic a punt d'arribar.

Un matí, quan vaig entrar a la sala amb els meus llibres, vaig trobar la meva mare amb un posat ansiós, la senyoreta Murdstone amb cara de fermesa i el senyor Murdstone lligant alguna cosa al voltant dels baixos d'un bastó àgil i flexible; quan vaig entrar va deixar de fer-ho, i va sospesar i va fer oscil·lar el bastó en l'aire.

—Tal com t'ho dic, Clara —deia el senyor Murdstone—: a mi mateix m'assotaven sovint.

—Oh i tant, ja ho crec que sí —feia la senyoreta Murdstone.

—Sens dubte, estimada Jane —va afegir la meva mare, amb un balbuceig dòcil—. Però... però tu creus que li va fer cap bé, a l'Edward?

—Tu creus que li va fer cap mal, Clara? —va preguntar el senyor Murdstone, en un to greu.

—Aquesta és la qüestió —va dir la seva germana.

—Certament, estimada Jane —va replicar la meva mare, i ja no va dir res més.

Jo temia que aquest diàleg m'incumbís personalment, i vaig buscar la mirada del senyor Murdstone en el moment en què els seus ulls s'aturaven sobre els meus.

—David —va dir, i mentre deia això vaig tornar a veure aquella mirada guenya —, avui has d'anar molt més amb compte que de costum.

Va tornar a sospesar el bastó, i va tornar a fer-lo oscil·lar; i, havent acabat de preparar-lo, el va deixar al seu costat, amb una mirada molt eloqüent, i va agafar un llibre.

Això va ser molt útil per refrescar la meva presència d'ànim de bon començament. Vaig notar com les paraules de les meves lliçons s'anaven esmunyint, no pas paraula per paraula ni ratlla per ratlla, sinó pàgina per pàgina; vaig intentar agafar-les, però semblava —si puc expressar-ho així— que s'haguessin posat patins, i fugien de mi amb una agilitat irrefrenable.

Vam començar malament i vam continuar pitjor encara. Jo havia entrat amb la idea que faria un bon paper, pensant que estava molt ben preparat, però va resultar que m'equivocava de mig a mig. Llibre darrere llibre s'afegia a la pila de fracassos, i la senyoreta Murdstone ens observava amb fermesa tota l'estona. I, quan finalment vam arribar als cinc mil formatges (recordo que aquell dia eren bastons), la meva mare va esclatar en plors.

—Clara! —va dir la senyoreta Murdstone, en aquell to admonitori.

—Em sembla que no em trobo gaire bé, Jane, estimada —va fer la meva mare.

Vaig veure com ell, solemnement, picava l'ullet a la seva germana mentre s'aixecava i deia, agafant el bastó:

—Comprendràs, Jane, que no podem pas esperar que Clara suporti, amb perfecta fermesa, els disgustos i el turment que David li ha ocasionat avui. Això seria estoïcisme. Clara ja és molt més forta que abans i ha millorat molt, però no podem demanar-li tant. David: tu i jo anirem a dalt, noi.

Mentre ell em duia cap a la porta, la mare va venir corrents.

—Clara, que no tens res al cap? —va preguntar la senyoreta Murdstone, i s'hi va interposar.

Llavors vaig veure com la meva mare es tapava les orelles, i vaig sentir com plorava.

Ell em va conduir fins al meu dormitori amb un pas lent i greu —estic segur que li agradava recrear-se en aquella exhibició formal de justícia executiva—, i, un cop vam ser allà, de sobte em va estrènyer el cap sota el seu braç.

—Senyor Murdstone! Senyor! —vaig implorar-li—. No! No em pegui, sisplau! Jo he intentat aprendre, senyor, però no puc aprendre quan hi són vostè i la senyoreta Murdstone. No puc, de debò!

—No pots, David? De debò? —va dir—. Ara ho provarem.

Em tenia agafat el cap com amb unes tenalles, però jo, no sé com, vaig enroscar-me al seu voltant i vaig aturar-lo per un moment, mentre li suplicava que no em pegués. Però va ser només un moment, perquè ell em va estovar de valent un instant després, i en el mateix instant jo li agafava amb la boca la mà amb què em subjectava i l'hi clavava una mossegada. Em carrisquegen les dents només de pensar-hi.

Llavors es va posar a pegar-me com si em volgués matar. Per sobre de tot el soroll que fèiem, les vaig sentir a elles que pujaven corrents i ploraven (qui vaig sentir plorar va ser la meva mare, i també Peggotty). Després ell se'n va anar, va tancar la porta per fora i jo em vaig quedar allà a terra, febril, acalorat, lacerat, adolorit i dominat per una ràbia impotent.

Amb quina precisió recordo l'estranya quietud que va semblar regnar per tota la casa, quan em vaig quedar en silenci! Amb quina precisió recordo el sentiment de culpa que es va apoderar de mi quan la coïssor i la ràbia van començar a minvar!

Em vaig quedar una bona estona escoltant, però no se sentia res. Vaig aixecar-me de terra com vaig poder, i en veure, reflectida al mirall, la meva cara tan vermella, tan inflada i tan desfigurada, gairebé em vaig fer por a mi mateix. Les bastonades m'havien tibats la pell, i em feien tant mal que les llàgrimes em tornaven a negar els ulls a cada moviment que feia; però això no era res comparat amb la culpa que sentia, i que m'oprimia el pit com si fos el més atroç dels delinqüents.

Es començava a fer fosc, i jo havia tancat la finestra (bona part del temps havia estat amb el cap repenjat a l'ampit, a estones plorant, a estones dormitant i a estones mirant a fora com un enze), quan vaig sentir la clau i vaig veure entrar la senyoreta Murdstone amb una mica de pa, carn i llet. Ho va deixar sobre la taula sense dir res, mentre em mirava fixament i amb una ferma exemplar; després va retirar-se i va tornar a deixar la porta tancada amb clau.

Molt després d'haver-se fet fosc jo encara seia allà preguntant-me si vindria ningú més. Quan ja em va semblar del tot improbable, almenys per a aquell vespre, em vaig despullar i em vaig ficar al llit; i allà vaig començar a preguntar-me, espantat, què seria de mi: havia comès un acte criminal? Em detindrien i em tancarien a la presó? Corria el risc d'acabar a la forca?

No oblidaré mai l'endemà al matí, quan em vaig despertar; si en un primer moment em vaig sentir fresc i animat, no va trigar gens a envair-me la rància i tenebrosa opressió del record. Encara era al llit quan va reaparèixer la senyoreta Murdstone, i em va dir textualment que era lliure de sortir al jardí, però només durant mitja hora, i, deixant la porta oberta, es va retirar perquè pogués aprofitar-me d'aquell permís.

Així ho vaig fer i ho vaig continuar fent cada matí del meu captiveri, que va durar cinc dies. Si hagués pogut veure la meva mare a soles, m'hauria agenollat als seus peus i li hauria implorat que em perdonés; però durant tot aquell temps no vaig veure ningú tret de la senyoreta Murdstone —exceptuant l'estona de les pregàries del

vespre a la sala, on ella em conduïa escortat quan tots els altres ja ocupaven els seus llocs, i m'ordenava que em quedés tot sol prop de la porta, com un jove malfactor; i, en acabat, la meva carcellera se'm tornava a emportar solemnement abans que ningú hagués abandonat la postura devocional—. Només vaig observar que la meva mare era tan lluny de mi com era possible, i tenia la cara tombada cap a un altre cantó perquè jo no l'hi pogués veure ni un moment, i que la mà del senyor Murdstone estava embolicada amb un gran embenatge de fil.

Ningú no es pot fer una idea de com se'm van fer llargs aquells cinc dies: en el meu record ocupen l'espai d'uns quants anys. La manera com escoltava tots els incidents de la casa que se'm feien audibles: campanetes que sonaven, portes que s'obrien i es tancaven, murmuri de veus, passes a les escales... La meva solitud i el meu oprobí convertien qualsevol rialla, qualsevol xiulet o qualsevol cant que vingués de fora en la cosa més sinistra del món; el pas incert de les hores, sobretot a la nit, quan em despertava pensant que era al matí i descobria que la gent de la casa ni tan sols se n'havia anat a dormir, i que la nit inacabable encara havia de començar; els somnis i els malsons depriments que vaig tenir; el retorn del dia, del migdia, de la tarda, del vespre, quan els nens jugaven al cementiri i jo els observava mantenint-me a una certa distància de la finestra, sense gosar deixar-me veure, no fos cas que sabessin que em tenien presoner; l'estranya sensació de no sentir mai la meua veu; els fugaços intervals d'alguna cosa semblant a l'alegria, que apareixia i desapareixia amb el menjar i el beure; aquell vespre que va ploure, i l'olor fresca de la pluja, que queia cada cop amb més intensitat entre mi i l'església, fins que la pluja i les ombres de la nit va semblar que em sadollaven de melancolia, de por i de remordiment... tot això sembla que hagués durat anys i anys, en comptes d'uns quants dies, de tan vívidament i tan profundament que ho tinc estampat en el record.

L'última nit del captiveri em vaig despertar en sentir que algú pronunciava el meu nom en un xiuxiueig. Em vaig incorporar sobtadament al llit i, allargant els braços enmig de la foscor, vaig dir:

—Ets tu, Peggotty?

No hi va haver cap resposta immediata, però aviat vaig tornar a sentir el meu nom, en un to tan misteriós i tan terrible que em sembla que hauria tingut un atac si no se m'hagués acudit que aquella veu devia haver entrat pel forat del pany.

Vaig anar a les palpentes fins a la porta i, posant els llavis al forat del pany, vaig dir molt baixet:

—Ets tu, Peggotty, estimada?

—Sí, Davy meu del meu cor —va contestar ella—. Sigues tan silenciós com un ratolí, que, si no, el Gat ens sentirà.

Jo vaig entendre que es referia a la senyoreta Murdstone, i em vaig fer càrrec de la urgència del cas perquè el seu dormitori era molt a prop.

—Com està la mama, estimada Peggotty? Està molt enfadada amb mi?

Vaig sentir com plorava calladament a la seva banda del forat del pany, com també ho feia jo a la meva, abans que contestés.

—No. Molt no.

—Què em faran, Peggotty estimada? Ho saps?

—Internat. Prop de Londres —va ser la resposta de Peggotty. Em vaig veure obligat a fer-l’hi repetir, perquè les seves paraules m’havien anat a parar directament a la gola a conseqüència de no haver pensat a apartar la boca del forat del pany i posar-hi l’orella, i, si bé em van fer moltes pessigolles, no les vaig entendre.

—Quan, Peggotty?

—Demà.

—És per això que la senyoreta Murdstone m’ha tret tota la roba dels calaixos? Cosa que havia fet, però jo m’havia descuidat d’esmentar-ho.

—Sí —va dir Peggotty—. Bagul.

—I no veuré la mama?

—Sí —va contestar Peggotty—. Matí.

Llavors Peggotty va col·locar la boca arran del forat del pany, i va pronunciar-hi aquestes paraules a través amb tot el sentiment i la sinceritat que hagin estat mai transmesos per un vehicle de comunicació com és el forat d’un pany, m’aventuraria a afirmar: disparant cap a dins cada trosset de frase en una petita ràfega individual.

—Davy, rei meu. Si últimament no he estat *enzactament*. Tan a prop teu. Com abans. No és pas perquè no t’estimi. Igual que abans i més i tot. Nino bufó del meu cor. És perquè m’ha semblat millor per a tu. I, a més a més, per algú altre. Davy, tresor, m’escoltes? Em sents?

—S-s-s-sí, Peggotty! —vaig dir jo, entre sanglots.

—El meu rei! —va fer Peggotty, amb una compassió infinita—. El que vull dir és que. No has d’oblidar-me mai. Perquè jo no t’oblidaré mai a tu. I cuidaré tan bé la teva mama, Davy. Com t’he cuidat sempre a tu. I no la deixaré. Pot arribar un dia que torni a tenir ganes de repenjar el seu pobre cap. Sobre el braç de la seva vella, beneïda i geniüda Peggotty. I jo t’escriuré, estimat. No sé gaire de lletra, però. Jo... jo... —Peggotty es va posar a fer petons al forat del pany, com me’ls hauria fet a mi.

—Gràcies, estimada Peggotty! —vaig dir jo—. Oh, gràcies! Gràcies! Vull que em prometis una cosa, Peggotty: que escriuràs al senyor Peggotty i a la petita Emily, i a la senyora Gummidge i a Ham, i els diràs que no sóc tan dolent com ells podrien suposar, i que els envio una abraçada molt forta... sobretot a la petita Emily... Ho faràs, Peggotty, sisplau?

Aquella ànima bondadosa va prometre que ho faria, mentre tots dos besàvem el forat del pany amb el més gran afecte —jo hi vaig donar uns copets amb la mà, recordo, ben bé com si fos la cara d’aquella santa— i ens vam acomiadar. D’ençà d’aquella nit va créixer dintre meu un sentiment per Peggotty que no puc definir gaire bé. No és que substituís la meva mare, però va entrar en un lloc vacant del meu cor i allà es va quedar, i jo vaig sentir per ella una cosa que no he sentit mai per cap altra

persona. Era un afecte una mica còmic, això sí; però, si ella s'hagués mort, no m'imagino pas què hauria fet, jo; ni com hauria interpretat la tragèdia que això hauria estat per a mi.

Al matí va aparèixer la senyoreta Murdstone, com de costum, i em va dir que me n'anava cap a l'internat (una notícia molt menys fresca del que ella suposava). També em va fer saber que, quan estigués vestit, havia de baixar a la sala a esmorzar. Allà vaig trobar la meva mare, molt pàl·lida i amb els ulls vermells; vaig llançar-me corrents als seus braços i li vaig demanar perdó, des del fons de la meva ànima sofrent.

—Oh, Davy! —va dir ella—. Com pots haver ferit una persona que jo estimo? Intenta ser millor, resa perquè siguis millor! Jo et perdono; però em mortifica tant, Davy, que puguis albergar unes passions tan dolentes dins el cor...

L'havien convençuda que jo era un individu malvat, i li sabia més greu això que no pas el fet que me n'anés. Me'n vaig sentir profundament dolgut. Vaig intentar prendre'm l'esmorzar de comiat, però les llàgrimes em queien sobre el pa amb mantega i em gotejaven dins el te. Vaig veure que la meva mare em mirava de tant en tant, i després mirava la vigilant senyoreta Murdstone, i després abaixava els ulls o els desviava cap a un altre lloc.

—El bagul del senyoret Copperfield! —va anunciar la senyoreta Murdstone, quan es va sentir soroll de rodes a la porta del jardí.

Jo esperava veure Peggotty, però no era ella; no van aparèixer ni ella ni el senyor Murdstone. A la porta hi havia aquell vell conegut meu, el traginer; van portar el bagul cap al carro i el van carregar.

—Clara! —va dir la senyoreta Murdstone, en el seu to admonitori.

—Ja estic, estimada Jane —va contestar la meva mare—. Adéu, Davy. Te'n vas pel teu bé. Adéu, fill meu. Vindràs a casa per vacances, i sigues més bon minyó.

—Clara! —va repetir la senyoreta Murdstone.

—Sí, sí, estimada Jane —va contestar la meva mare, que em tenia abraçat—. Jo et perdono, rei. Que Déu et beneeixi!

—Clara! —va repetir la senyoreta Murdstone.

La senyoreta Murdstone va tenir el detall d'acompanyar-me fins al carro, i de dir-me, pel camí, que esperava que me'n penedís abans de fer una mala fi, i després vaig pujar al carro, i el mandrós cavall va emprendre la marxa.

5

M'envien lluny de casa

Devíem haver fet cosa de mitja milla, i jo tenia el mocador ben xop, quan el traginer va parar de sobte.

Vaig mirar a fora per aclarir què passava i, amb gran astorament, vaig veure que Peggotty sortia disparada de darrere una tanca i s'enfilava al carro. Em va agafar amb tots dos braços i em va estrènyer fins que la pressió del seu pit sobre el meu nas va resultar gairebé insuportable, encara que en això no hi vaig pensar fins després, quan me'l vaig notar tot adolorit. No va pronunciar ni una sola paraula. Va alliberar un braç, se'l va ficar a la butxaca fins al colze i en va treure unes paperines de pastes, que va entaforar dins les meves butxaques, i un moneder que em va posar dins la mà, però no va dir ni una sola paraula. Després d'una última abraonada amb tots dos braços, va baixar del carro i se'n va anar corrent, i juraria —així ho crec i així ho he cregut sempre— que sense ni un sol botó al vestit. Jo en vaig collir un dels que rodolaven per allà terra, i el vaig guardar com un tresor durant molt de temps.

El traginer em va mirar, com volent saber si ella tornaria. Jo vaig moure el cap i li vaig dir que em semblava que no.

—Doncs arri —va dir el traginer al cavall mandrós, el qual va procedir en conseqüència.

Havent plorat ja tant com era capaç de plorar, vaig començar a pensar que no servia de res continuar plorant, sobretot tenint en compte que ni Roderick Random ni aquell capità de la Reial Marina Britànica havien plorat mai, que jo recordés, en situacions difícils. El traginer, veient la decisió que havia pres, va proposar d'estendre el mocador sobre l'esquena del cavall perquè s'eixugués. Jo hi vaig estar d'acord i li vaig donar les gràcies; i, col·locat en aquella posició, el meu mocador em va semblar més petit que mai.

Ara em vagava d'examinar el moneder. Era un moneder de pell dura, amb una tanca metàl·lica, i a dins hi havia tres monedes lluent de xíling que Peggotty, evidentment, havia abrillantat amb blanc d'Espanya perquè em fessin més il·lusió. El seu contingut més valuós, però, eren dues mitges corones embolicades amb un tros de paper on hi deia, amb lletra de la meva mare: «Per a Davy, amb tot el meu amor». Això em va commoure tant que vaig demanar al traginer si seria tan amable de tornar-me a passar el mocador, però ell va dir que creia que valia més que en prescindís i jo vaig pensar que tenia raó, de manera que em vaig eixugar els ulls amb la màniga i em vaig contenir.

I ja no vaig plorar més —tot i que, a conseqüència de les meves anteriors emocions, encara m'embargava de tant en tant algun sanglot tempestuós—. Després d'avançar trontollant una estoneta, vaig preguntar al traginer si feia tot el trajecte.

—Tot el trajecte fins on? —va preguntar.

—Fins allà —vaig contestar jo.

—On és, allà? —va dir ell.

—Prop de Londres —vaig explicar.

—Aquest cavall —va dir el traginer, assenyalant la bèstia amb un sacseig de la regna— ja fóra a l'altre barri abans no hagués fet ni mig camí.

—Així només aneu fins a Yarmouth, doncs? —vaig preguntar.

—Més o menys —va dir el traginer—. I allà et duré fins a la diligència, i la diligència et portarà fins... fins on sigui que hakis d'anar.

Com que això era un discurs excepcional per al traginer (que es deia senyor Barkis), perquè, com ja he observat en el capítol anterior, era un home de temperament flegmàtic i no gens enraonador, li vaig agrair l'esforç oferint-li una pasta que ell es va empassar sencera, exactament com si fos un elefant, i que no va causar cap més alteració en les seves amples faccions que la que hauria causat en la cara d'un elefant.

—Les ha fetes ella, *podé?* —va preguntar el senyor Barkis sense abandonar la seva posició encorbada cap endavant, sobre el marxapeu del carro i amb un braç repenjat a cada genoll.

—Peggotty, voleu dir, senyor?

—Justa —va contestar el senyor Barkis.

—Sí. Ella ens fa tota la rebosteria i és la que cuina sempre.

—Fixa't —va dir el senyor Barkis.

Va posar la boca com si volgués xiular, però no va xiular. Va mirar fixament les orelles del cavall, com si hi veiés alguna cosa de nou, i així es va quedar durant una estona considerable.

—Cap pollastre? —va preguntar al final.

—Pollastre, senyor Barkis?

Vaig pensar que s'havia quedat amb gana, i que per això al·ludia a aquell tipus d'aviram.

—Que si té cap pollastre que la rondi —va aclarir.

—Qui? Peggotty?

—Justa.

—Ah, no, no. No n'ha tingut mai cap, de pretendent.

—Fixa't —va dir el senyor Barkis.

I novament va posar la boca com si volgués xiular, i novament no va xiular, sinó que es va quedar mirant les orelles del cavall.

—Així ella us fa —va dir el senyor Barkis, després d'un llarg interval de reflexió— tots els pastissos de poma i és la que cuina sempre?

Jo li vaig dir que sí, que efectivament.

—Doncs escolta una cosa —va afegir el senyor Barkis—: penses escriure-l'hi, *podé?*

—Oh i tant que l'hi penso escriure —vaig contestar.

—Ah —va dir ell, girant els ulls lentament cap a mi—. Doncs, si l’hi penses escriure, no te’n recordaries pas de dir-li que Barkis té intencions?

—Que Barkis té intencions —vaig repetir jo, amb aquella innocència—. Això és tot el missatge?

—Doncs... sí —va fer ell, després de rumiar-s’ho—. Sí. Que Barkis té intencions.

—Però vós tornareu a ser a Blunderstone demà mateix, senyor Barkis —li vaig dir, amb una veu una mica tremolosa en recordar que jo, aleshores, seria tan lluny—, i li podeu transmetre el missatge en persona, que sempre és molt millor.

Però, com que va rebutjar aquest suggeriment i, movent el cap, va tornar a confirmar la seva petició anterior dient, amb profunda gravetat: «Barkis té intencions; aquest és el missatge», jo em vaig comprometre a transmetre’l sense cap reserva. Aquella tarda mateix, mentre esperava la diligència a l’hostal de Yarmouth, vaig procurar-me un full de paper i un tinter i vaig escriure una nota per a Peggotty, que deia així: «Estimada Peggotty, he arribat sa i estalvi. Barkis té intencions. Records a la mama. Teu afectíssim. PS: Diu que li interessa molt especialment que sàpigues que *Barkis té intencions*».

Quan vaig haver-me compromès a complir aquest encàrrec en el seu moment, el senyor Barkis va tornar a recaure en un silenci absolut; i jo, que estava bastant rendit per tot el que havia passat últimament, em vaig ajeure sobre un sac que hi havia al carro i em vaig adormir. Vaig dormir com un soc fins que vam arribar a Yarmouth, i el lloc em va semblar tan estrany i tan desconegut, des del pati de l’hostal on vam entrar, que de seguida vaig abandonar l’esperança latent de trobar-me amb algú de la família del senyor Peggotty, i qui sap si amb la petita Emily en persona.

La diligència era al pati, tota lluent de dalt a baix però encara sense cap cavall fermat, i, en aquestes condicions, semblava com si la possibilitat que aquella diligència anés a Londres fos la cosa més remota del món. Això pensava jo, mentre em preguntava què se’n faria del meu bagul (que el senyor Barkis havia deixat a terra, al costat de l’estaca, abans de travessar el pati per anar a tancar el carro) i també què em passaria finalment a mi, quan una senyora va treure el cap per una galeria on penjaven unes quantes peces d’aviram i uns quants trossos de carn, i va dir:

—Aquest és el jove que ve de Blunderstone?

—Sí, senyora —vaig dir jo.

—Nom? —va inquirir la senyora.

—Copperfield, senyora —vaig contestar.

—Doncs no anem bé —va replicar ella—. Aquí no hi ha cap sopar pagat, amb aquest nom.

—Doncs Murdstone, potser, senyora? —vaig dir jo.

—Si vostè és el senyoret Murdstone —va afegir ella—, per què m’ha hagut de donar un altre nom, primer?

Jo li vaig explicar a la senyora el que feia al cas, i llavors ella va tocar una campaneta i va dir:

—William! Acompanya'l al menjador!

I en aquestes un cambrer va sortir corrent d'una cuina situada a l'altre extrem del pati, i va semblar molt sorprès de veure que només era jo la persona que havia d'acompanyar.

El menjador era una sala gran i llarga, amb uns quants mapes a la paret. Dubto que m'hagués sentit més estrany si els mapes haguessin estat autèntics països estrangers i jo hagués anat a espetegar en un d'ells. Amb la sensació de prendre'm una llibertat excessiva, em vaig treure la gorra i vaig seure a la punta de la cadira situada més arran de porta; i quan el cambrer va col·locar unes tovalles expressament per a mi, i va posar-hi a sobre un joc de salers, em va fer tanta vergonya que em devia tornar vermell de cap a peus.

Em va portar llonzats de porc amb verdures, i va destapar les safates tan enèrgicament que em va fer por que no l'hagués ofès en alguna cosa. Però de seguida se'm va alleujar l'esperit quan va acostar una cadira a la taula i em va dir, en un to molt afable:

—Cap a taula, milhomes!

Jo li vaig donar les gràcies i em vaig asseure a taula; però em va resultar extremament difícil agafar el ganivet i la forquilla amb una mínima destresa, o evitar d'esquitxar-me amb el suc de la carn, mentre ell, plantat allà davant meu, em mirava fixament i em feia envermellir de la manera més espantosa cada cop que les nostres mirades coincidien. Després d'observar com envestia el segon llonzat, va dir:

—Amb això hi entra mitja pinta de cervesa. La voldràs ara?

—Sí —vaig contestar, després de donar-li les gràcies.

I, dit això, va abocar la cervesa d'una gerra en un gran vas i el va posar a contrallum per impressionar-me.

—Goita! —va dir—. Sembla qui sap què, oi, noi?

—Sí, sembla qui sap què —vaig contestar jo, amb un somriure, perquè trobava francament deliciós que aquell home em resultés tan simpàtic. Tenia uns ulls molt vius, la cara plena de grans i tots els cabells de punta, i, allà dret amb una mà a la cintura i l'altra aguantant el got a contrallum, era la cordialitat personificada.

—Ahir va venir un senyor —va explicar—... un senyor gros, corpulent, que responia al nom de Topsawyer... No el coneixes pas?

—No —vaig dir jo—. No crec que...

—Amb bombatxos i polaines, barret d'ales amples, jaquetó gris, llaç de puntets al coll —va afegir el cambrer.

—No —vaig dir jo, tímidament—, no tinc el gust de...

—L'home entra aquí —va insistir el cambrer, mirant cap al llum a través del got —, demana un got d'aquesta cervesa... tant sí com no... jo li havia dit que no li convenia... ell se la beu, i cau mort a terra. Era massa forta per a ell. No se n'hauria de servir, de tan forta; ve-t'ho aquí.

A mi em va trasbalsar molt el relat d'aquest lamentable accident i vaig dir que m'estimava més prendre aigua.

—Però és que, veuràs —va dir el cambrer, encara mirant el llum a través del got, amb un ull tancat—, aquí no agrada gaire que la gent demani una cosa i encabat la deixi. Es considera una ofensa. Però si de cas me la puc beure jo, si vols. Jo ja hi estic acostumat, i el costum és el tot en aquesta vida. Si tiro el cap enrere i me la bec d'una tirada no crec pas que em faci cap mal. Què hi dius?

Jo li vaig contestar que em faria un gran favor si se la bevia, però, això sí, suposant que fos segur que se la podia prendre sense cap perill. Confesso que, quan va tirar el cap enrere i la va enviar coll avall d'un sol glop, jo estava mort de por pensant que pogués fer la mateixa fi que el malaguanyat senyor Topsawyer i caure mort sobre la catifa. Però no li va fer cap mal. Al contrari: em va semblar que fins i tot se'l veia més eixerit que abans.

—I què hi tenim, aquí? —va preguntar, ficant una forquilla dins el meu plat—. No és pas llonzat, oi?

—Doncs sí —vaig respondre jo.

—Déu del cel! —va exclamar—. Poc ho sabia, jo, que fossin llonzats. Però si un llonzat és la cosa més indicada per contrarestar els efectes d'aquesta cervesa! Ves si no és tenir sort, això!

I ja el tens agafant un llonzat per l'os amb una mà, i una patata amb l'altra, i menjant-s'ho tot amb tanta gana com satisfacció per part meva. Després va agafar un altre llonzat, i una altra patata, i, en acabat, un altre llonzat i una altra patata. Quan ho va haver fet em va portar un púding i, després de posar-me'l al davant, va semblar que rumiava i que es quedava com absent durant uns instants.

—Què, el pastís? —va preguntar, quan va tornar a la realitat.

—És un púding —vaig contestar jo.

—Púding! —va exclamar—. Ai Déu me valgui, però si tens raó!... Però, què veig? —va afegir, mirant-s'ho més de prop—. No em diguis que és de brioix, a més a més!

—Doncs sí, efectivament.

—Púding de brioix, mareta meva —va dir, agafant una cullera sopera—... però si és el meu púding preferit! Ves si no és tenir sort, això! Vinga, homenet, *veiam* qui en menja més tros.

Qui en va menjar més tros va ser el cambrer, sens dubte. Més d'un cop va semblar com si em volgués donar peixet, però, amb la seva cullera sopera al costat de la meva cullereta de te, la seva promptitud al costat de la meva promptitud i la seva gana al costat de la meva gana, ja vaig quedar molt enrere a la primera queixalada i no hi vaig tenir res a fer. Em penso que no havia vist mai ningú que gaudís tant amb un púding, i quan ja no en quedava gens, es va posar a riure com si encara en seguís gaudint.

El trobava tan simpàtic i tan sociable que vaig aprofitar per demanar-li una ploma, tinta i paper per escriure a Peggotty. No tan sols m'ho va portar immediatament, sinó que va tenir l'amabilitat de mirar per sobre la meva espatlla mentre jo escrivia la carta. Quan la vaig tenir enllestida, em va preguntar on aniria a escola.

Jo vaig dir: «Prop de Londres», que era tot el que sabia.

—Ah, vatua... —va dir ell, amb un posat molt afligit—. Si que em sap greu.

—Per què? —li vaig preguntar.

—Déu del cel —va contestar, movent el cap—... és l'escola on van trencar les costelles a aquell noi... dues costelles... era una criatura, encara. Devia tenir... a veure... quants anys tens, tu, més *u* menys?

Li vaig dir que entre vuit i nou.

—Just l'edat que tenia ell —va fer—. Tenia vuit anys i sis mesos quan li van trencar la primera costella, i vuit anys i vuit mesos quan li van trencar la segona i el van deixar llest.

No vaig poder negar —ni al cambrer ni a mi mateix— que allò era una coincidència molt incòmoda, i li vaig preguntar com havia anat la cosa. La resposta no em va aixecar gaire els ànims, perquè va consistir en una paraula sinistra:

—*Apallissament*.

El so de la botzina de la diligència al pati va ser una distracció molt oportuna: va fer que m'aixequés i que, en un to vacil·lant i amb la barreja d'orgull i d'inseguretat que em provocava el fet de tenir un moneder (el qual vaig treure'm de la butxaca), li preguntés si hi havia res a pagar.

—Hi ha un full de paper de carta —va contestar ell—. Has comprat mai un full de paper de carta?

No recordava que ho hagués fet mai.

—És caret —va dir ell—, per la cosa dels impostos. Tres penics. Així és com ens grava hisenda, en aquest país. I, a part d'això, res més, tret del cambrer. La tinta és igual: va a compte meu.

—I què us pertoca de... què em pertoca de... quant us hauria... què vindria a ser... quina vindria a ser la retribució adequada per al cambrer, si no és gaire preguntar? —vaig afegir, a batzegades i ruboritzant-me.

—Si jo no tingués una família, i aquesta família no tingués la verola —va explicar ell—, no acceptaria sis penics. Si no estigués mantenint un pare vell i una preciosa germana —aquí ja se'l veia bastant afectat— no acceptaria ni un quart de penic. Si tingués una bona feina i aquí se'm tractés bé, et pregaria que acceptessis algun caleró en comptes de cobrar-te'l. Però visc d'escorrialles... i dormo sobre el carbó... —I aquí ja es va posar a plorar a llàgrima viva.

Em van commoure molt les seves desventures, i vaig considerar que qualsevol retribució per sota dels nou penics seria pura brutalitat i duresa de cor. Per tant, li vaig donar un d'aquells tres xílings tan lluent i ell el va rebre amb gran humilitat i veneració, mentre el feia saltar amb el dit gros per comprovar si era bo.

Va ser una mica violent descobrir, quan m'ajudaven a pujar al darrere de la diligència, que tothom es pensava que m'havia menjat tot el dinar jo sol, sense cap ajuda. Això vaig descobrir-ho en sentir com la senyora de la galeria deia al mosso del cotxer: «Cuida bé aquesta criatura, George, no fos cas que explotés!», i en observar que les criades de l'hostal sortien a veure'm entre rialletes, com si fos un jove fenomen. Al meu infortunat amic, el cambrer, que havia recobrat bastant el bon humor, no semblava pas que això el torbés gaire, perquè es va afegir a l'admiració general sense el més petit rubor. La mica de dubte que pogués tenir respecte a ell suposo que me'l va mig despertar aquest fet; però m'inclino a creure que, entre la ingènua confiança pròpia de les criatures i la tendència natural que tenen a refiar-se de qui els supera en edat (qualitats que jo lamento molt que alguns infants canviïn prematurament per la saviesa mundana), en general no em va causar cap greu desconfiança, ni tan sols aleshores.

Em semblava bastant dur, ho reconec, que sense ser-ne mereixedor se'm convertís en l'objecte de les bromes que intercanviaven el cotxer i el mosso respecte al sobrepès de la part posterior de la diligència, derivat del fet que hi seia jo, i respecte a la conveniència que hagués viatjat en un carro de traginers. En escampar-se la història de la meva suposada gana entre els passatgers de fora, aquests també van sucari-hi pa, i em van preguntar si a l'escola hauria de pagar la mensualitat de dos germans o bé de tres, si em feien tractes especials o bé pagava igual que tothom, i altres cosetes també agradables. Però el pitjor de tot era que jo sabia que em faria vergonya menjar res quan se me'n presentés l'oportunitat, i que, després d'un dinar més aviat lleuger, hauria de passar gana tota la nit (perquè, amb les presses, m'havia deixat les pastes a l'hostal). Els meus temors es van fer realitat. Quan vam parar per sopar, no vaig tenir valor per fer ni una queixalada, tot i que m'hauria agradat molt, i em vaig quedar assegut a la vora del foc i vaig dir que no volia res. Però això no em va salvar d'unes quantes bromes més, perquè un senyor de veu ronca i cara hirsuta, que havia estat menjant d'una carmanyola gairebé tot el camí —quan no bevia d'una ampolla—, va dir que jo era com una boa constrictor, que en un sol àpat menja prou perquè li allargui molt de temps, i, dit això, li va sortir una erupció de tant menjar bou bullit.

Havíem sortit de Yarmouth a les tres de la tarda i estava previst que arribéssim a Londres l'endemà al matí, cap a les vuit. Feia un temps estiuenc i el capvespre era molt agradable. Quan travessàvem un poble, jo intentava imaginar-me com devien ser els interiors de les cases i què devien fer els seus habitants; i quan els nens venien corrent darrere nostre, i s'enfilaven al pescant de darrere i s'hi gronxaven una estona, em preguntava si els seus pares devien ser vius, i si devien ser feliços a casa seva. Això vol dir que tenia moltes coses en què pensar, a part de les cabòries contínues sobre el lloc on anava —un tipus d'especulacions francament espantoses—. A estones, recordo, em resignava a pensar en casa meva i en Peggotty, i a esforçar-me, d'una manera confusa i cega, per recordar com em sentia i quina mena de nen era jo

abans d'ensopegar amb el senyor Murdstone, cosa que no hi havia manera d'aconseguir, perquè semblava que el conegués des de l'antiguitat més remota.

La nit ja no va ser tan agradable com el vespre, perquè es va girar fred i perquè a mi m'havien col·locat entremig de dos senyors (el de la cara hirsuta i un altre) per impedir que caigués de la diligència, i vaig estar a punt d'ofegar-me quan ells es van adormir i em van deixar totalment encaixonat. A estones m'estrenyien tan fort que no em podia estar de cridar: «Oh, per l'amor de Déu!»... cosa que no els agradava gens, perquè els despertava. Davant meu hi anava una senyora gran amb una enorme capa de pells, que en aquella foscor semblava més un farcell de palla que no pas una senyora, de tan embolicada que anava. Aquesta senyora duia un cistell i va passar molta estona que no sabia què fer-ne, fins que va descobrir que, com que jo tenia les cames curtes, el podia ficar a sota meu. Em comprimia tant i em feia tant de mal que em sentia absolutament desgraciat; però, només que em bellugués una mica i fes dringar algun got dels que hi havia al cistell contra algun altre objecte (cosa que passava inevitablement), em clavava el cop de peu més cruel i deia:

—Noi, estigue't quiet. Segur que tu tens els ossos prou joves, encara!

Per fi va sortir el sol, i va semblar que els meus companys de viatge agafaven més bona jeia. No es poden arribar a concebre les dificultats amb què havien pugat durant tota la nit, i que s'havien traduït en els panteixos i esbufecs més terrorífics. A mesura que es va anar aixecant el sol se'ls va fer el son més lleuger, i l'un darrere l'altre es van anar despertant tots. Sé que vaig quedar molt sorprès de veure com tothom fingia que no havia dormit en absolut, i com la gent saltava amb una insòlita indignació quan li retreien que ho havia fet. Encara avui estic en pugna amb el mateix tipus de perplexitat, perquè he observat invariablement que, de totes les febleses humanes, la que la nostra naturalesa comuna està menys disposada a confessar (no em puc imaginar per què) és la feblesa d'haver-se adormit en una diligència.

No cal que m'entretingui a relatar l'efecte sorprenent que em va causar Londres des de lluny, i com vaig creure que totes les aventures de tots els meus herois favorits es representaven i es tornaven a representar constantment en aquella ciutat, i com me la vaig imaginar, difusament, més plena de meravelles i de maldat que totes les ciutats de la Terra. De mica en mica ens hi vam anar acostant, i a l'hora prevista arribàvem a la posada del districte de Whitechapel, que era la nostra destinació. No recordo si es deia El Toro Blau o El Senglar Blau, però el que sé és que era el No-sé-què Blau, i que dúiem el rètol d'aquell establiment pintat a la part posterior de la diligència.

L'ull del mosso va ensopegar amb mi mentre ell baixava i va dir a la porta del despatx dels bitllets:

—Hi ha algú que esperi un jove registrat a nom de Murdstone, de Blunderstone, Suffolk, que s'ha de quedar aquí fins que el reclamin?

No va contestar ningú.

—Provi amb el nom de Copperfield, sisplau, senyor —vaig dir jo, de dalt estant i amb un posat d'impotència.

—Hi ha algú que esperi un jove registrat a nom de Murdstone, de Blunderstone, Suffolk, però que respon al nom de Copperfield, que s'ha de quedar aquí fins que el reclamin? —va preguntar el mosso—. Què? Hi ha algú, sí o no?

No. No hi havia ningú. Vaig mirar al meu voltant, inquisitiu i ansiós, però el meu gest no va causar la més petita impressió en cap dels presents, exceptuant un home guenyo amb polaines que va suggerir que em posessin un collar de llautó al coll i em lliguessin a l'estable.

Van portar una escala i vaig baixar, després de la senyora aquella que era com un farcell de palla, sense gosar ni moure'm fins que el cistell no va ser fora. La diligència va quedar buida de passatgers, aviat van descarregar tots els equipatges (els cavalls ja els havien desfermat abans), i ara uns mossos de quadra empenyien la mateixa diligència per treure-la del mig del pas. Però continuava sense aparèixer ningú reclamant l'empolsegat jove de Blunderstone, Suffolk.

Més solitari que Robinson Crusoe, que no tenia ningú que se'l mirés per constatar la seva solitud, vaig entrar al despatx dels bitllets i, a invitació de l'empleat que estava de servei, vaig passar darrere el taulell i em vaig asseure a la bàscula on pesaven l'equipatge. Allà, mentre em mirava els paquets, els embalatges i els llibres, i ensumava el tuf dels estables (que sempre més he associat a aquell matí), dins el meu cap va començar a desfilar una processó de tremendes especulacions. Suposant que no arribés a venir-me a buscar ningú, quant temps em deixarien estar-me allà? M'hi deixarien estar-me prou temps per gastar set xílings? Dormiria a les nits en un d'aquells escons de fusta, amb la resta d'equipatges, i em rentaria a la bomba d'aigua del pati als matins, o bé em farien fora cada nit i esperarien que tornés per deixar-me allà fins que em reclamessin, quan el despatx tornés a obrir l'endemà? Suposant que en el meu cas no es tractés de cap error, i el senyor Murdstone hagués ideat aquest pla per desfer-se de mi, què faria, jo? Encara que em deixessin quedar allà fins que m'hagués gastat els meus set xílings, no podia pas esperar seguir-m'hi estant quan comencés a morir-me de fam. Això, evidentment, seria inoportú i desagradable per als clients, a més de comportar, per al No-sé-què Blau, el risc de despeses funeràries. Si me n'anés immediatament i provés de tornar a casa a peu, com podria mai trobar el camí?, com podria esperar arribar a peu fins tan lluny?, com podia fiar-me de ningú, tret de Peggotty, suposant que hi arribés? Si em presentés a les autoritats competents més properes i m'hi oferís per allistar-me com a soldat, o com a mariner, era tan esquifit que el més probable era que no m'hi volguessin. Aquests pensaments, i un centenar més de pensaments com aquests, em feien bullir el cap i m'atordien de temor i de consternació. Em trobava en el cim del meu estat febril quan va entrar un home i va dir una cosa a cau d'orella a l'empleat, el qual, al cap d'un moment, em va fer baixar de la bàscula i em va empènyer cap a ell, com si jo fos una cosa que es pesa, es compra, s'entrega i es paga.

Quan sortia del despatx dels bitllets, donant la mà a aquesta nova coneixença, me'l vaig mirar un moment de reüll. Era un jove adust i grogós, xuclat de galtes i amb una barbeta gairebé tan negra com la del senyor Murdstone; però aquí s'acabava la semblança, perquè les patilles les duia afaitades, i els cabells, en comptes de ser llustrosos, eren secs i rovellats. Portava un vestit negre que també era bastant sec i rovellat, i bastant curt de mànigues i de cames, i al coll hi duia un mocador blanc, no excessivament net. No vaig suposar, ni suposo, que aquell mocador del coll fos l'única roba blanca que duia, però era tota la que ensenyava o deixava entreveure.

—Vostè és el nou? —va preguntar.

—Sí, senyor —vaig respondre jo.

Vaig suposar-ho, que ho era. No ho sabia.

—Sóc un dels mestres de Salem House —va dir ell.

Li vaig fer una reverència i em vaig sentir molt intimidat. Em feia tanta vergonya al·ludir a una cosa tan vulgar com el meu bagul davant d'un erudit i mestre de Salem House, que no vaig gosar fer-ho fins que ja ens havíem allunyat un bon trosset. Vam girar cua, havent jo insinuat humilment que podria menester aquell bagul en un futur, i ell va dir a l'empleat que el cotxer tenia instruccions de passar-lo a recollir al migdia.

—Senyor —vaig preguntar, quan vam haver cobert aproximadament la mateixa distància que abans—, em pot dir si és gaire lluny, sisplau?

—És prop de Blackheath —va contestar ell.

—I això és gaire lluny, senyor? —vaig demanar, tímidament.

—Déu n'hi do —va respondre ell—. Hi anirem amb la diligència. És a unes sis milles d'aquí.

Jo estava tan cansat i defallit que la idea d'aguantar sis milles més em resultava excessiva. Vaig reunir forces per dir-li que estava en dejú des del dia abans, i que li estaria molt agraït si em permetia comprar alguna cosa de menjar. Va semblar que el sorprenia sentir això —és com si encara el veiés, aturant-se i mirant-me— i, després de rumiar-s'ho un moment, va dir que volia passar a veure una persona gran que vivia no gaire lluny, i que el millor seria que comprés una mica de pa, o el que em vingués de gust mentre fos saludable, i que esmorzés a casa d'ella, on podríem prendre una mica de llet.

Així, doncs, vam examinar l'aparador d'un forner i, després que jo fes un seguit de propostes de comprar tot el que era més repugnant de la botiga i que ell les rebutgés una per una, vam decantar-nos per una barreta de pa moreno que em va costar tres penics. Després, en una tenda de queviures, vam comprar un ou i un tall de cansalada viada, i encara em va sobrar, del canvi del segon d'aquells dos flamants xílings, una quantitat que per a mi no estava gens malament, i que em va fer pensar que Londres era un lloc prou barat. Comprades aquestes provisions, vam avançar a través d'un xivarri i d'un tumult que van deixar el meu pobre cap, ja prou cansat, més atordit del que es pugui descriure, i vam passar per un pont que sens dubte era

London Bridge (de fet, em penso que ell m'ho va dir, però jo estava mig adormit), fins a arribar a casa d'aquella persona pobre, que formava part d'unes quantes cases de beneficència, com vaig deduir per l'aspecte i per una inscripció que hi havia en una pedra de sobre la porta de fora, on deia que aquell grup de cases havia estat construït per a vint-i-cinc dones pobres.

El mestre de Salem House va aixecar la balda d'una porteta negra d'un seguit de portetes negres que eren totes iguals, i cada una tenia a sobre una finestreta en forma de diamant, i vam entrar a la caseta d'una d'aquelles pobres velles, que avivava el foc perquè un tupinet arrenqués el bull. En veure entrar el mestre, la vella va parar de bufar i, amb els colzes sobre el genoll, va dir una cosa que em va semblar que sonava com: «El meu Charley!», però, en veure'm entrar a mi també, es va aixecar i, fregant-se les mans, va fer una mena de mitja reverència atribolada.

—Li podeu coure l'esmorzar, a aquest jove, si us plau? —va preguntar el mestre de Salem House.

—Que si puc? —va dir la vella—. Oh, i tant que puc!

—I com es troba, avui, la senyora Fibbitson? —va demanar el mestre, mirant una altra vella que seia en una gran cadira arran de foc, i que era un tal farcell de roba que encara dono gràcies de no haver-me assegut damunt d'ella per equivocació.

—Ah, està pioca —va dir la primera vella—. Té un dia dels dolents. Si s'apagués el foc per algun accident, estic segura que s'apagaria ella i tot i ja no es tornaria a revifar.

Ells se la miraven i jo també me la vaig quedar mirant. No feia pas un dia gens fred, però semblava que no pensés en altra cosa que en el foc. Em vaig imaginar que estava gelosa fins i tot del tupí que s'escalfava; i tinc motius per pensar que va encaixar molt malament la decisió de destinar el foc al servei de bullir el meu ou i coure la meva cansalada, perquè vaig veure, amb els meus propis ulls desconcertats, com sacsejava el puny cap a mi una vegada, mentre tenien lloc aquelles operacions culinàries i els altres no miraven. El sol entrava a raig, però ella seia amb la cadira col·locada d'esquena a la finestreta per on entrava el sol, tapant el foc com si fos ella la que s'hagués d'escarrassar per escalfar-lo en lloc de ser al revés, i observant-lo amb l'actitud més desconfiada. L'acabament dels preparatius del meu esmorzar, en deixar el foc lliure, li va causar una alegria tan extrema que va riure sorollosament — i he de dir que era un riure ben poc melodiós, per cert.

Em vaig asseure davant del meu pa moreno, el meu ou i el meu tall de cansalada, amb un tassó de llet al costat, i vaig fer un àpat d'allò més deliciós. Mentre encara l'assaboria, la vella de la casa va dir al mestre:

—No portes pas la flauta?

—Sí —va contestar ell.

—Toca alguna cosa —va dir la vella, persuasivament—, va!

I, dit això, el mestre es va posar la mà sota els faldons del gec i en va treure una flauta de tres peces, la va muntar i es va posar a tocar immediatament. Al cap de

molts anys de reflexionar-hi, la meva conclusió és que no hi pot haver hagut mai ningú al món que toqués tan malament. Produïa els sons més depriments que jo hagi sentit mai sortir de qualsevol instrument, natural o artificial. No sé quines eren les tonades —si és que en la seva actuació hi va haver res per l'estil, cosa que dubto—, però les conseqüències de la tensió que em van anar provocant van ser, primera, fer-me pensar en totes les meves penes fins que amb prou feines em vaig poder aguantar les llàgrimes; segona, fer-me passar la gana, i, finalment, fer-me venir tanta son que no podia tenir els ulls oberts. Ara se'm tornen a tancar, i començo a pesar figures mentre se'm revifa aquest record. Una vegada més, la saleta, amb l'armari cantoner obert, i les cadires de respatllet quadrat, i l'escaleta angular que portava a l'habitació de dalt, i les tres plomes de paó col·locades al relleix de la llar de foc —recordo que vaig preguntar-me, quan vaig entrar, què hauria pensat aquell paó si hagués sabut la fi a què estaven condemnades les seves gales—, s'esvaeix de davant meu, i faig un cop de cap, i m'adormo. La flauta es fa inaudible i dóna pas al soroll de les rodes de la diligència, i jo torno a estar en camí. La diligència troba un sotrac, jo em desperto amb un sobresalt i la flauta ha tornat novament, i el mestre de Salem House seu amb una cama sobre l'altra, tocant-la llastimosament, mentre la vella de la casa s'ho mira embadalida. Però ella es torna a esvaïr, i ell també s'esvaeix, i s'esvaeix tot, i ja no hi torna a haver ni flauta, ni mestre, ni Salem House, ni David Copperfield ni res més que un son profund.

I em sembla que vaig somiar que en un moment determinat, mentre ell feia sonar aquella lúgubre flauta, la vella de la casa, que s'hi havia anat acostant cada vegada més en la seva extàtica admiració, s'inclinava per sobre el respatllet de la cadira d'ell i l'agafava afectuosament pel coll, cosa que el feia parar de tocar per un moment. Jo em trobava a l'estat intermedi entre el son i la vetlla, no sé ben bé si aleshores o immediatament després, perquè, quan ell hi va tornar —que havia parat de tocar era un fet real—, vaig veure i vaig sentir com la vella en qüestió preguntava a la senyora Fibbitson si no era una delícia (referint-se a la flauta), a la qual cosa la senyora Fibbitson contestava: «Prou, prou! Sí!», i feia cops de cap mirant el foc, al qual, n'estic convençut, atorgava tot el mèrit de l'actuació.

Quan va semblar que jo havia estat dormitant una bona estona, el mestre de Salem House va desmuntar la flauta, va tornar a desar les tres peces i se'm va endur. Vam trobar la diligència molt a prop, i vam pujar a l'imperial; però jo estava tan mort de son que, quan vam parar a la carretera per recollir algú altre, em van ficar a dins, on no hi havia cap passatger i on vaig dormir profundament, fins que vaig notar que la diligència avançava a pas de persona per una pujada molt drete envoltada de fulles verdes. Al cap d'un moment es va aturar: ja havia arribat a la destinació.

Una breu caminada va portar-nos —vull dir al mestre i a mi— a l'internat de Salem House, el qual estava encerclat per un alt mur de maó i presentava un aspecte molt desolat. En aquest mur, sobre una porta, hi havia un rètol que deia salem house, i a través d'una reixeta d'aquesta porta vam ser inspeccionats, després de tocar la

campaneta, per una cara esquerpa que, en obrir-se la porta, vaig descobrir que pertanyia a un home rabassut amb un coll de toro, una cama de fusta, un front protuberant i uns cabells arranats tot al voltant del crani.

—El noi nou —va dir el mestre.

L'home de la cama de fusta em va mirar de dalt a baix —no va trigar gaire estona, perquè no n'hi havia gaire tros—, va tancar la porta darrere nostre i es va quedar la clau. Pujàvem cap a la casa, entre uns quants arbres foscos i gruixuts, quan va fer un crit al meu acompanyant:

—Ei!

Vam mirar enrere i el vam veure a la porta d'una garita de vigilant, on ell vivia, amb un parell de botes a la mà.

—Tingui! —va dir—. Ha vingut el sabater mentre vostè era fora, senyor Mell, i diu que ja no les pot adobar més. Diu que ja no queda ni un trosset de la bota original i que li estranya que encara es fes il·lusions.

I dit això va tirar les botes al senyor Mell, que va retrocedir uns quants passos per recollir-les i se les va mirar (molt desconsoladament, temo) mentre continuàvem pujant. Llavors vaig observar, per primera vegada, que les botes que duia estaven gastadíssimes i que a les mitges se li estava fent un estrip, com un brot que s'obris.

Salem House era un edifici quadrat d'obra vista, amb dues ales i amb un aspecte nu i desmantellat. Regnava una tal quietud pertot arreu que vaig preguntar al senyor Mell si els nois eren fora, però ell va semblar sorprès de veure que jo no sabia que era època de vacances, que tots els nois eren fora, a les seves cases respectives, que el senyor Creakle —el director— era a la costa amb la senyora i la senyoreta Creakle, i que a mi m'hi enviaven en època de vacances com a càstig pel meu mal comportament, i tot això m'ho va explicar mentre anàvem arribant.

Vaig fer un cop d'ull general a l'aula on vam entrar, i em va semblar el lloc més trist i desolat que hagués vist mai. És com si encara la veiés. Una sala llarga, amb tres llargues fileres de pupitres i sis files de bancs, i amb les parets atapeïdes de ganxos per penjar-hi les gorres i les pissarretes. Trossos de vells quaderns i llibretes d'exercicis cobreixen tot el terra ple de pols. Hi ha algunes capsas de cucs de seda, fetes dels mateixos materials, escampades per sobre dels pupitres. Dos miserables ratolins blancs, abandonats pel seu amo, corren amunt i avall d'un resclosit castell fet de cartró i filferro, buscant per tots els racons, amb els ulls enrogits, alguna cosa per menjar. Un ocell, dins una gàbia no gaire més grossa que ell, fa un sorollet llastimós de tant en tant en fer bots sobre la perxa, o en saltar des de les seves dues polzades d'altura, però ni canta ni refila. Per tota l'aula es respira un estrany tuf insalubre, com de pana florida, de pomes dolces poc airejades i de llibres florits. No hi hauria hagut pas més esquitxos de tinta pertot arreu si l'haguessin construïda sense sostre i hagués rebut del cel pluges, nevades, granissades i ràfegues de tinta al llarg de les diverses estacions de l'any.

Mentre el senyor Mell havia anat a deixar les seves botes irreparables a dalt, vaig avançar tímidament cap a l'altra punta de l'aula i vaig anar observant tot el que m'envoltava. De cop vaig ensopegar amb un cartell de cartró que descansava sobre un pupitre i exhibia, pulcrament escrites, aquestes paraules: «Vigileu, que mossega».

D'un salt vaig enfilar-me al pupitre, tement que com a mínim hi hagués un gos enorme a sota. Però, després de mirar pertot arreu amb ulls aprensius, no vaig veure ni rastre de cap gos. Encara estava concentrat escorcollant quan va tornar el senyor Mell i em va preguntar què hi feia, allà enfilat. Dic:

—Perdoni, senyor, però és que estic buscant el gos...

—El gos? —diu ell—. Quin gos?

—No és un gos, senyor?

—No és un gos, el què?

—Això que s'ha de vigilar perquè mossega.

—No, Copperfield —va fer ell, en un to greu—; no és cap gos. És un noi. Tinc instruccions, Copperfield, de penjar-li aquest cartell a l'esquena. Lamento molt que s'hagi d'estrenar d'aquesta manera, però ho haig de fer.

I, dit això, em va baixar del pupitre i va lligar el cartell, que havia estat pulcrament confeccionat per a l'ocasió, a les meves espatlles com si fos una motxilla; i a partir d'aleshores vaig tenir el gran consol de tragar-lo a tot arreu, anés on anés.

Ningú no es pot fer una idea de com em va arribar a fer patir, aquell cartell. Tant si em podia veure algú com si no, sempre imaginava que algú o altre l'estava llegint. Girar-se i no trobar ningú no era cap alleujament: fos on fos la meva esquena, jo sempre estava convençut que allà al darrere hi havia algú. I aquell home cruel de la cama de fusta agreujava els meus sofriments. Tenia molta autoritat, i, si mai em veia repenjat a un arbre, o a un mur, o a l'edifici, rugia des de la porta de la seva garita amb una veu de tro:

—Ei, vostè! Copperfield! El cartell aquest, que es vegi, o el denunciaré!

El pati era una extensió de grava, oberta a tota la part posterior de l'edifici i a les dependències del servei, i jo sabia que els criats ho llegien, i que ho llegia el carnisser, i ho llegia el forner; en una paraula: que tothom qui anava o venia de l'edifici, qualsevol matí que m'ordenessin de sortir allà, llegia que calia vigilar amb mi perquè mossegava. Recordo que vaig començar a tenir-me por a mi mateix, com una mena de criatura salvatge que mossegués de veritat.

Hi havia una porta vella que donava a aquest pati, i els nois tenien el costum de gravar-hi els seus noms. Estava totalment atapeïda d'inscripcions. Amb el terror que em produïa el final de les vacances i la tornada dels alumnes, no podia llegir el nom de cap noi sense pensar en el to i en l'èmfasi amb què cada un llegiria: «Vigileu, que mossega». Un d'ells —un tal J. Steerforth— tenia el nom gravat moltes vegades i amb un traç molt decidit, i em vaig imaginar que ho llegiria amb una veu bastant potent i que després m'estiraria els cabells. N'hi havia un altre, un tal Tommy Traddles, que ja vaig intuir que se'm passejaria i que faria veure que em tenia una por

horrorosa. I un tercer, George Demple, em vaig imaginar que ho diria cantant. Em quedava mirant aquella porta, encongit i acoquinat, fins que els propietaris de tots els noms —a l'escola hi havia quaranta-cinc interns, segons el senyor Mell— semblaven enviar-me a la presó de Coventry per decisió unànime, mentre exclamaven, cadascú en el seu estil: «Vigileu, que mossega!».

I amb les aules, i els pupitres, i els bancs, i tota aquella jungla de llits deserts que jo espiava quan me n'anava cap al meu, o des de dins, passava el mateix. Recordo que somiava, nit rere nit, que estava amb la meva mare tal com ella era abans, o que anava a una festa a casa del senyor Peggotty, o que viatjava a l'imperial de la diligència, o que tornava a dinar amb el meu infortunat amic, el cambrer, i en totes aquestes circumstàncies la gent cridava, i se'm quedava mirant quan descobrien el fet lamentable que no duia res més a sobre que una trista camisa de dormir i aquell cartell.

Quina aflicció més insuportable, enmig de la monotonia de la meva vida, aquell temor constant que sentia per la reobertura de l'escola! Diàriament tenia deures llarguíssims que em posava el senyor Mell; però, no havent-hi cap senyor Murdstone ni cap senyoreta Murdstone, els feia i me'n sortia de manera bastant honrosa. Abans i després de fer-los, estava constantment sota la vigilància de l'home de la cama de fusta. Amb quina viva recordo la humitat que hi havia pels voltants de l'edifici, les lloses verdes i esquerdades del pati, un vell barril esberlat que perdia aigua, les soques descolorides d'alguns d'aquells arbres sinistres, que semblaven haver regalimat més aigua i absorbit menys sol que els altres! A la una dinàvem, el senyor Mell i jo, a l'extrem superior d'un menjador llarg i nu, ple de taules de pi i que feia pudor de greix. Després venien més deures fins a l'hora del te, que el senyor Mell es prenia amb una tassa blava i jo amb un pot de llauna. Tot el dia, fins a les set o les vuit del vespre, el senyor Mell, en el seu propi escriptori de l'aula, treballava de valent amb ploma, tinta, regle, llibres i paper, confeccionant (com vaig descobrir després) les factures de l'últim semestre. Quan havia desat les seves coses fins l'endemà treia la flauta, i es posava a tocar fins que semblava gairebé que, a còpia de bufar, tot el seu ésser hagués d'escolar-se pel gran forat de dalt i anar traspunt després, de mica en mica, per tots els altres foradets.

Veig la meva figura insignificant a dins d'aquelles sales mal il·luminades, assegut amb la mà aguantant-me el cap, escoltant el planyívol recital del senyor Mell i estudiant les lliçons de l'endemà. Em veig amb els llibres tancats, amb el planyívol recital del senyor Mell que encara dura i jo escoltant, per sobre de les seves notes, els sorolls familiars de casa i la remor del vent sobre les planes de Yarmouth, i sentint-me molt trist i solitari. Em veig pujant a dormir, passant entremig d'aquelles habitacions no utilitzades i asseient-me al costat del llit, plorant per la nostàlgia d'una sola paraula reconfortant de Peggotty. Em veig baixant al matí, i mirant, a través d'una finestra estreta i espectral, a mitja escala, la campana de l'escola que penjava a dalt de tot d'una torreta amb un penell al capdamunt, i tement el dia en què aquella

campana sonarà per cridar a la feina el tal J. Steerforth i tots els altres, cosa que només és superada, en els meus terrors premonitoris, pel dia en què l'home de la cama de fusta obrirà la porta rovellada de fora per deixar entrar l'horrible senyor Creakle. No puc pas creure que jo fos un personatge gaire perillós en cap d'aquestes activitats, però en cada una havia d'arrossegar la mateixa advertència a l'esquena.

El senyor Mell no em deia mai gran cosa, però no em tractava mai amb severitat. Suposo que ens fèiem companyia l'un a l'altre, encara que no parléssim. Em descuidava de dir que ell de vegades enraonava sol, i somreia, i serrava el puny i feia xerricar les dents, i s'estirava els cabells d'una manera inexplicable. Però el senyor Mell tenia aquestes peculiaritats, i al principi m'espantaven, però aviat m'hi vaig acostumar.

6

Amplio el cercle de coneixences

Havia fet aquesta vida durant un mes, aproximadament, quan l'home de la cama de fusta es va posar a anar com frenètic amunt i avall amb una baieta i una galleda d'aigua, de la qual cosa vaig inferir que havien començat els preparatius per rebre el senyor Creakle i els nois. No m'equivocava, perquè ben aviat la baieta va entrar a l'aula i ens va fer fora al senyor Mell i a mi, que vam viure i vam anar tirant com vam poder durant uns quants dies, fent nosa constantment a dues o tres dones joves que rares vegades s'havien deixat veure fins aleshores, i estàvem tan contínuament immersos en pols que jo gairebé feia tants esternuts com si Salem House hagués estat una gran capsa de rapè.

Un dia, el senyor Mell em va informar que el senyor Creakle arribava aquell vespre. Al vespre, després del te, vaig sentir que ja havia arribat. Abans de l'hora d'anar a dormir, l'home de la cama de fusta em va venir a buscar per conduir-me a la seva presència.

La part de la casa que ocupava el senyor Creakle era molt més còmoda que la nostra, i tenia un jardinet que es veia força agradable comparat amb el polsós pati de jugar, el qual recordava tant un desert en miniatura que només un camell o un dromedari —vaig pensar— s'hi haurien sentit com a casa. Fins i tot em va semblar agosarat trobar que el passadís tenia un aire confortable, mentre avançava tremolant cap a veure el senyor Creakle, i vaig passar tanta vergonya, quan em van fer entrar, que amb prou feines vaig veure la senyora Creakle ni la senyoreta Creakle (que eren allà al saló totes dues), ni altra cosa que el senyor Creakle, un senyor gruixut, amb un manyoc de cadena de rellotge i segells, que seia en una butaca amb un got i una ampolla al costat.

—Vaja! —va dir el senyor Creakle—. Aquest és el jove a qui hem de llimar les dents? Tomba'l d'esquena.

L'home de la cama de fusta em va fer tombar d'esquena perquè exhibís el cartell, i, havent deixat passar l'estona suficient perquè fos plenament supervisat, em va tornar a girar de cara al senyor Creakle i es va anar a col·locar al seu costat. El senyor Creakle era molt caravermell i tenia uns ulls petits i molt enfonsats, venes gruixudes al front, un nas petit i un mentó prominent. Era calb de la part de davant i de la coroneta, i duia uns quants cabells llepats i grisosos pentinats al través, de tal manera que sortien de cada templa i s'enllaçaven al front. Però el detall de la seva persona que més em va impressionar va ser que no tenia veu i que parlava en un xiuxiueig. L'esforç que això li costava, o la consciència de parlar d'aquella manera feble, enfurismaven encara més el seu rostre enfurismat, i les venes del front se li arribaven a inflar tant, quan parlava, que no m'estranya gens, en recordar-ho, que aquesta peculiaritat em semblés la principal de totes.

—A veure —va dir el senyor Creakle—, quin és l'informe d'aquest noi?

—No hi ha res en contra d'ell, encara —va contestar l'home de la cama de fusta—. No hi ha hagut l'oportunitat.

Em va semblar que el senyor Creakle tenia un desengany. Em va semblar que la senyora i la senyoreta Creakle (que ara mirava per primera vegada, i eren primes i callades totes dues) no tenien cap desengany.

—Vingui aquí, senyor! —va dir el senyor Creakle, fent-me un senyal perquè m'hi acostés.

—Vingui aquí! —va fer l'home de la cama de fusta, repetint el gest.

—Tinc la satisfacció de conèixer el seu padrastru —va xiuxiuejar el senyor Creakle, agafant-me per l'orella—, un home respectable i amb una gran personalitat. Ell em coneix a mi, i jo el conec a ell. Vostè em coneix, a mi? Eh? —va preguntar, pessigant-me l'orella amb una complaença ferotge.

—No encara, senyor —vaig contestar, estremint-me de dolor.

—No encara, eh? —va repetir el senyor Creakle—. Però aviat em coneixerà. Eh?

—Aviat el coneixerà. Eh? —va repetir l'home de la cama de fusta. Després vaig descobrir que, amb la seva veu potent, acostumava a fer d'interpret del senyor Creakle davant dels nois.

Jo estava molt espantat i li vaig dir que això esperava, amb el seu permís. Tota l'estona em va semblar com si tingués l'orella encesa, de tan fort que me la va pessigar.

—Li diré el que jo sóc —va dir el senyor Creakle en un xiuxiueig i deixant anar finalment l'orella, amb una cargolada de comiat que em va inundar els ulls—. Sóc un àtila.

—Un àtila —va repetir l'home de la cama de fusta.

—Quan dic que faré una cosa, la faig —va anunciar el senyor Creakle—; i, quan dic que faré fer una cosa, la faig fer.

—... faré fer una cosa, la faig fer —va repetir l'home de la cama de fusta.

—Sóc una persona decidida —va explicar el senyor Creakle—. Això és el que sóc. Compleixo el meu deure. Això és el que faig, jo. La sang de la meua sang —i mentre deia això va mirar la senyora Creakle—, quan es rebel·la contra mi, no és sang de la meua sang. La repudio. Aquell individu —va dir, adreçant-se a l'home de la cama de fusta—, ha tornat a venir?

—No —va ser la resposta.

—No —va dir el senyor Creakle—. Ja sap el que es fa. Ell em coneix. Val més que no s'acosti gaire. Dic que val més que no s'acosti gaire —va afegir el senyor Creakle, clavant un cop de mà a la taula i mirant la senyora Creakle—, perquè ell em coneix. I ara vostè també m'ha començat a conèixer, jove amic meu, i ja se'n pot anar. Emporteu-vos-el.

Em vaig alegrar molt de sentir que ordenava que me n'anés, perquè tant la senyora com la senyoreta Creakle s'eixugaven els ulls i jo em sentia tan incòmode

per elles com per mi mateix. Però tenia al cap una petició que em concernia tan de prop que no em vaig poder estar de dir, no sense meravellar-me del meu propi coratge:

—Si us plau, senyor...

El senyor Creakle va xiuxiuejar:

—Què passa? Què és això? —I va abaixar els ulls cap a mi, com si em volgués cremar amb la mirada.

—Si us plau, senyor —vaig repetir, vacil·lant—, si se'm permetés (lamento de tot cor el que vaig fer, senyor) de treure'm aquesta inscripció abans no tornin els nois...

No sé si el senyor Creakle ho va fer seriosament o només per espantar-me, però el cas és que es va alçar disparat de la cadira i jo em vaig retirar precipitadament, sense esperar l'escorta de l'home de la cama de fusta, i no em vaig aturar fins que vaig ser al meu dormitori, on, comprovant que no m'empaitaven, em vaig ficar al llit (ja era hora d'anar a dormir) i em vaig passar un parell d'hores tremolant.

L'endemà al matí va arribar el senyor Sharp. El senyor Sharp era el mestre principal, i estava per sobre del senyor Mell. El senyor Mell menjava amb els nois, però el senyor Sharp dinava i sopava a la taula del senyor Creakle. Era un senyor d'aspecte fràgil i delicat, em va semblar, i tenia un nas considerable i una tendència a anar amb el cap tort, com si li pesés una mica massa. Tenia cabells molt suaus i ondulats, però el primer noi que va arribar em va informar que era una perruca (de segona mà, segons ell), i que el senyor Sharp sortia cada dissabte a la tarda a fer-se-la arrissar.

Qui em va donar aquesta informació va ser ni més ni menys que Tommy Traddles. Va arribar abans que ningú. Va presentar-se informant-me que trobaria el seu nom a l'angle de la dreta de la porta de fora, sobre la balda de dalt de tot, i jo, sentint això, vaig dir:

—Traddles?

A la qual cosa ell va contestar:

—En persona.

I llavors va demanar-me un informe complet de mi mateix i de la meva família.

Va ser una feliç circumstància que Traddles fos el primer de tornar. Li va fer tanta gràcia, el meu cartell, que em va estalviar tant la vergonya d'haver-ho de revelar com la d'haver-ho de dissimular: va presentar-me a tots i cadascun dels altres nois que tornaven, grans o petits, immediatament després de la seva arribada, amb aquesta fórmula d'introducció:

—Mira! No em diguis que no és bona, aquesta!

També va ser una circumstància feliç que la major part dels nois tornessin més aviat pansits i no armessin tant rebombori a costa meva com m'havia imaginat. N'hi va haver alguns, això sí, que es van posar a ballar al meu voltant com indis salvatges, i molts no van poder resistir la temptació de fer veure que jo era un gos, fent-me festes i donant-me copets, no fos cas que els mossegués, i dient: «Jegui, senyor», i

anomenant-me «Quisso». Això, sens dubte, resultava violent, enmig de tants desconeguts, i em va costar unes quantes llàgrimes, però en general me'n vaig sortir bastant més ben parat del que havia previst.

Però no vaig ser formalment admès a l'escola fins que no va arribar J. Steerforth. Em van portar davant d'aquest noi, que tenia fama de ser molt instruït i era molt ben plantat, i almenys mitja dotzena d'anys més gran que jo, com si em portessin davant d'un magistrat. Ell es va interessar, sota un cobert que hi havia al pati, pels detalls del meu càstig, i es va complaure a expressar la seva opinió dient que era «perfectament lamentable», cosa que va fer que em sentís unit a ell per sempre més.

—Quants diners tens, Copperfield? —va preguntar, mentre caminava al meu costat després d'haver enllestit el meu cas en aquells termes.

Li vaig dir que set xílings.

—Val més que me'ls donis a mi perquè te'ls guardi —va dir—. Si et sembla, vaja. No cal que ho facis, si no vols.

Jo em vaig afanyar a obeir aquell amistós suggeriment i, obrint el moneder de Peggotty, el vaig girar de cap per avall sobre la seva mà.

—Vols gastar res, ara? —em va preguntar.

—No, gràcies —vaig contestar.

—Si vols, pots fer-ho, d'acord? —va dir Steerforth—. No has de fer res més que dir-ho.

—No, gràcies, senyor —vaig repetir jo.

—No et vindria de gust gastar un parell de xílings en una ampolleta de vi de panses, d'aquí a una estona, a dalt al dormitori? —va preguntar Steerforth—. T'estàs al meu dormitori, tinc entès.

El cas és que no m'havia ni passat pel cap, però vaig dir que sí, que em vindria de gust.

—Molt bé —va fer Steerforth—. I un altre xíling en pastes ametllades, què et semblaria?

Jo vaig dir que sí, que allò també em vindria de gust.

—I un altre en galetes, i un altre en fruita, eh? —va afegir Steerforth—. No ens estem de res, eh, Copperfield?

Jo vaig somriure perquè ell somreia, però en realitat em sentia una mica confós.

—Entesos! —va dir Steerforth—. Del que es tracta és de fer-los rendir tant com puguem. Faré per tu tot el que estigui a les meves mans. Jo puc sortir quan vull i passaré la mercaderia d'estranquis.

I dit això es va posar els diners a la butxaca i, molt amablement, va dir-me que no em neguitegés, que ell ja faria per manera que tot sortís bé.

Va complir la seva paraula, suposant que se'n pogués dir «sortir bé» d'allò que jo, secretament, recelava que devia estar més aviat malament —perquè temia que era malversar les dues mitges corones de la meva mare—; el que sí que vaig fer va ser guardar-me el tros de paper en què estaven embolicades, perquè per a mi tenia un

gran valor. Quan vam pujar al dormitori, ell va treure el producte de la despesa dels set xílings i ho va estendre tot sobre el meu llit, al clar de lluna, mentre deia:

—Aquí ho tens, Copperfield; què et sembla, quin bé de Déu?

Era impensable, a la meua edat, que jo pogués fer els honors de la taula mentre ell era present, i em tremolava la mà només d'imaginar-m'ho. Li vaig pregar que em fes el favor de presidir la taula ell i, com que el meu prec van secundar-lo els altres nois que hi havia en aquell dormitori, ell va accedir a fer-ho: es va asseure sobre el meu coixí i es va posar a repartir les viandes —amb una perfecta justícia, val a dir-ho— i a dispensar el vi de panses en una petita copa sense peu, que era de la seva propietat. Jo seia a la seva esquerra i la resta s'havien agrupat al nostre voltant, sobre els llits més propers o asseguts a terra.

Amb quina precisió recordo com sèiem tots allà, parlant molt baixet —o parlant ells i jo escoltant respectuosament, més aviat—, amb la llum de la lluna entrant esbiaixada per la finestra del dormitori i pintant una finestra esblanqueïda a terra, i com la majoria estàvem en penombra menys quan Steerforth introduïa un llumí en una capsa de fòsfor, per buscar alguna cosa a l'armari, i vessava sobre nosaltres una resplendor blavosa que desapareixia immediatament! Una certa sensació de misteri, associada amb la foscor, amb el secretisme d'aquell xeflis i amb el xiuxiueig amb què es deia tot, torna a envair-me novament, i escolto tot el que ells em diuen amb una vaga sensació de solemnitat i de por, que em fa sentir content perquè són tots allà tan a prop, i em fa espantar (per molt que faci veure que ric) quan Traddles diu que ha vist un fantasma en un racó.

Vaig sentir explicar tota mena de coses sobre l'escola i sobre tot allò que s'hi relacionava. Vaig saber que el senyor Creakle no havia proclamat la seva condició d'àtila sense motiu; que era el mestre més dur i més sever de tots; que no passava dia que no escometés a tort i a dret, carregant contra els nois com un soldat de cavalleria i repartint estopa sense misericòrdia. Que no coneixia altra cosa que l'art de repartir estopa, perquè era més ignorant (va dir J. Steerforth) que el pitjor alumne de l'escola; que molts anys enrere havia estat un petit comerciant de llúpol al Borough, i que s'havia passat al negoci de l'ensenyament després d'arruïnar-se amb el llúpol i polir-se els diners de la senyora Creakle... i moltes coses més d'aquest estil, que jo em preguntava com les havien pogut esbrinar.

Vaig saber que l'home de la cama de fusta, que es deia Tungay, era un bàrbar obstinat que abans havia treballat en el negoci del llúpol però havia entrat en la línia escolàstica juntament amb el senyor Creakle, a conseqüència, suposaven els nois, d'haver perdut la cama al servei del senyor Creakle, d'haver fet moltes feines deshonestes per a ell i de conèixer els seus secrets. Vaig saber que, amb l'única excepció del senyor Creakle, Tungay considerava tot l'establiment, mestres i alumnes, com els seus enemics naturals, i que l'únic al·licient de la seva vida era mostrar-se esquerp i maligne. Vaig saber que el senyor Creakle tenia un fill, que no havia estat amic de Tungay i que, fent d'ajudant a l'escola, havia expressat algun

retret al seu pare una vegada que s'hi va aplicar la disciplina amb excessiva crueltat, i suposaven, a més a més, que havia protestat contra l'explotació que el seu pare exercia sobre la seva mare. Vaig saber que el senyor Creakle l'havia fet fora de resultes d'això, i que la senyora i la senyoreta Creakle arrossegaven una gran tristor des d'aleshores.

Però allò que més em va meravellar, de tot el que vaig sentir sobre el senyor Creakle, és que hi havia un noi a l'escola al qual no s'atrevia mai a posar la mà a sobre, i que aquest noi era J. Steerforth. El mateix Steerforth va confirmar-ho, i va dir que pobre d'ell si mai gosava fer-ho. Quan un noi molt discret va preguntar-li com reaccionaria si mai es presentava l'ocasió, va introduir un llumí expressament dins la capsa de fòsfor per il·luminar la seva resposta, i va dir que d'entrada l'esterrecaria d'un cop al front amb el tinter de set xílings i sis penics que hi havia sempre al relleix de la llar de foc. Ens vam quedar una estona tots allà quietes a les fosques, aguantant la respiració.

Vaig saber que tant el senyor Sharp com el senyor Mell, pel que semblava, eren pèssimament retribuïts, i que, quan a la taula del senyor Creakle hi havia carn calenta i freda, s'esperava que el senyor Sharp sempre digués que s'estimava més la freda, cosa que novament va ser corroborada per J. Steerforth, l'únic alumne que tenia accés al menjador dels Creakle. Vaig saber que la perruca del senyor Sharp no li anava a la mida, i que no calia que fos tan «picallós» —algú altre va dir «presumptuós»— respecte a aquella qüestió, perquè els seus propis cabells panotxes eren perfectament visibles per la part del clatell.

Vaig saber que un dels nois era fill d'un comerciant de carbó, i que s'estava allà a canvi de la factura del carbó, i que per aquest motiu li deien «el Bescanvi o Permuta» —nom amb què es designava aquest tipus d'arranjament en el llibre d'aritmètica—. Vaig saber que la cervesa que servien a taula era un robatori perpetrat contra els pares, i el púding una imposició. Vaig saber que l'escola en general considerava que la senyoreta Creakle estava enamorada de Steerforth; i estic segur que mentre seia allà a les fosques, pensant en l'agradable veu de Steerforth, i en les seves nobles faccions i en la naturalitat de les seves maneres, i en els seus cabells arrissats, ho vaig considerar més que probable. Vaig saber que el senyor Mell no era mala persona, però no arrossegava ni mig penic, i que quedava fora de tot dubte que la senyora Mell, la seva mare, era més pobra que Job. Llavors vaig pensar en l'esmorzar d'aquell dia, i en aquell «El meu Charley!» que em va semblar sentir, però m'alegra recordar que no vaig dir ni mitja paraula sobre la qüestió.

Vaig anar descobrint tot això, i moltes coses més, fins una bona estona després que s'hagués acabat el banquet. La majoria dels convidats se n'havien anat al llit així que es va acabar el menjar i el beure, i els que encara quedàvem i havíem seguit fent-la petar en veu baixa i escoltant, mig desvestits, al final també ens en vam anar a dormir.

—Bona nit, Copperfield —va dir Steerforth—. Jo em cuidaré de tu.

—Sou molt amable —vaig fer jo, molt sincerament—, i us ho agraeixo molt.

—No tens pas cap germana? —va preguntar Steerforth, fent un badall.

—No —vaig contestar.

—És una llàstima —va dir Steerforth—. Si tinguessis una germana, segur que seria una noia bufona, tímida, menuda i d'ulls brillants. M'hauria agradat coneixe-la. Bona nit, Copperfield.

—Bona nit, senyor —vaig contestar jo.

Vaig pensar molt en ell després de ficar-me al llit, i recordo que em vaig llevar per observar-lo allà ajagut en el seu, sota el clar de lluna, amb aquell rostre agraciat de cara al sostre i amb el cap recolzat laxament sobre el braç. Als meus ulls se'm mostrava com una persona amb un gran poder; era per això, sens dubte, que no podia allunyar-me'l del pensament. Cap futur tèrbol no entelava els raigs de lluna que l'il·luminaven. No hi havia cap ombra que enfosquís els seus passos pel jardí on vaig somiar que em passejava durant tota la nit.

El meu primer semestre a Salem House

Les classes van començar l'endemà. Recordo la profunda impressió que em van causar el xivarri que hi havia a l'aula i el silenci sepulcral que s'hi va fer de sobte quan va arribar el senyor Creakle, després d'esmorzar, i es va quedar al llindar de la porta mirant-nos a tots com un gegant d'un llibre de contes que supervisés els seus captius.

Tungay era al costat del senyor Creakle, i vaig pensar que no tindria ocasió de fer el seu crit ferotge de «Silenci!» perquè tota la classe havia quedat paralitzada i sense parla.

Vam veure el senyor Creakle —i vam sentir Tungay— pronunciar les paraules següents:

—Avui comença un nou semestre, nois. Alerta amb el que feu durant aquest nou semestre. I us aconsello que poseu els cinc sentits en les lliçons, perquè jo els posaré en els càstigs. Jo no afluixaré. Per molt que us fregueu, no servirà de res: no esborrareu els senyals que us deixaré. I ara tots a la feina, del primer a l'últim!

Quan va haver acabat aquest horrible exordi i Tungay va desaparèixer ranquejant, el senyor Creakle va venir allà on seia jo i em va dir que, si jo tenia fama de mossegar, ell també. Llavors em va ensenyar el bastó i em va dir que què en pensava, d'aquella *dent*. Era una dent esmolada? Eh? De les que valen per dues? Eh? Amb un bon esperó? Eh? Mossegava? Eh? Mossegava? I a cada pregunta m'endinyava una bastonada que em feia recargolar, de manera que molt aviat vaig quedar franc de deutes amb Salem House (com deia Steerforth) i, també molt aviat, amb els ulls negats de llàgrimes.

No vull pas dir que això fossin marques especials de distinció i que només les rebés jo. Al contrari: una gran majoria dels nois (sobretot els més petits) solien rebre mostres d'atenció semblants mentre el senyor Creakle feia la ronda per l'aula. Mitja escola ja es recargolava de dolor i plorava abans de començar la jornada escolar; i ni tan sols m'atreveixo a recordar quin percentatge de l'escola havia plorat i s'havia recargolat abans que la jornada acabés, perquè potser semblaria que exagero.

Diria que no hi ha hagut mai cap home que exercís tan de gust el seu ofici com el senyor Creakle. La fruïció amb què bastonejava els nois era com la satisfacció d'un apetit voraç. I estic segur que amb els que menys es podia resistir era amb els més grassons, que la fascinació que li causaven aquests nois li provocava un tal desfici que no cessava fins que no els havia deixat ben baldats i assenyalats fins l'endemà. I sé el que em dic, perquè jo també era grassó. Estic segur que actualment, quan penso en aquell individu, se m'encenen les sangs amb la desinteressada indignació que sentiria si hagués estat al corrent dels seus fets sense haver estat mai sota el seu poder, però se m'encenen sobretot perquè sé que era una espècie d'energumen

implacable, i tan legitimat per ocupar el càrrec que ocupava com ho podia estar per ocupar el d'almirall d'una flota o el de comandant en cap d'un exèrcit: en qualsevol d'aquestes funcions, és molt probable que el mal que hagués pogut causar fos infinitament inferior.

Que abjectes que érem, davant d'ell, aquells petits i miserables adoradors d'un ídol despietat! Vist ara al cap dels anys, penso: quina manera d'iniciar-se a la vida, haver estat tan mesquins i tan servils amb un home de semblants facetes i de semblants pretensions!

Em torno a veure assegut al pupitre, observant els seus ulls; observant humilment els seus ulls, mentre ell traça les ratlles amb un regle en un altre quadern d'aritmètica per a una altra víctima, que té les mans acabades d'allisar amb aquell mateix regle i s'embolica les ferides amb un mocador de butxaca. Tinc moltes coses a fer. No és perquè sí que observo els seus ulls, sinó perquè m'hi sento mòrbidament atret, en un desig aterridor de saber què farà a continuació, i si el següent a qui li tocarà el rebre seré jo o bé serà algú altre. Tota una fila de nens petits, un tros enllà, també l'observen amb el mateix interès. Jo penso que ell ho sap, per molt que faci veure que no. Fa unes ganyotes horribles mentre va ratllant el llibre d'aritmètica, i ara observa de cua d'ull la nostra fila, i tots ens encorbem sobre els llibres i tremolem. Un moment després ja tornem a estar amb els ulls clavats en la seva mirada. Un infeliç, declarat culpable d'un exercici imperfecte, se li acosta obeint les seves ordres. El culpable balbucejia excuses i proclama la ferma decisió d'aplicar-s'hi més l'endemà. El senyor Creakle fa no sé quina broma abans de pegar-li, i nosaltres li riem la broma; nosaltres, petits gossos miserables, riem amb unes cares blanques com la cera i amb el cor a l'altura de les botes.

Em torno a veure assegut al pupitre, en una tarda somnolent d'estiu. Sento un brunzit i un zumzeig al meu voltant, com si els nois fossin borinots. M'envaeix la sensació embafadora del tebi greix de la carn (fa un parell d'hores que hem dinat) i el cap em pesa com si fos de plom. Donaria el que fos per poder dormir. Sec amb els ulls clavats en el senyor Creakle, parpellejant com un mussol jove; quan la son em venç durant un minut, ell continua senyorejant els meus somnis mentre va fent ratlles en aquells llibres d'aritmètica, fins que se'm col·loca al darrere silenciosament i, perquè pugui tenir una percepció més nítida de la seva persona, em deixa un senyal vermell al través de l'esquena.

Em torno a veure al pati de jugar, amb els ulls encara fascinats per ell, tot i que ara no el veig. Em miro la finestra prop de la qual sé que dina, i m'imagino que el veig. Si la seva cara es fa visible arran de finestra, la meua adopta una expressió implorant i submissa. Si mira a fora a través del vidre, el noi més atrevit (exceptuant Steerforth) s'interromp enmig d'un crit o d'un udol i es torna contemplatiu. Un dia, Traddles (el noi més desventurat del món) trenca aquella finestra accidentalment, amb una pilota. M'estremeixo recordant aquest moment, i recordant la sensació de

veure-ho amb els meus propis ulls i el convenciment que la pilota ha anat directa a la testa sacrosanta del senyor Creakle.

Pobre Traddles! Amb el vestit blau cel, que li anava estret i feia que els seus braços i cames semblessin salsitxes alemanyes o braços de gitano, era el més feliç i el més desgraciat de tots els nois. Sempre rebia bastonades —em sembla que va ser bastonejat cada un dels dies d'aquell semestre, exceptuant un dilluns que era festa i que només va rebre un cop de regle a cada mà—, i sempre deia que escriuria al seu oncle per denunciar-ho, però no ho feia mai. Després d'una estoneta amb el cap sobre el pupitre, es revifava poc o molt i es tornava a posar a riure, i omplia d'esquelets la seva pissarreta abans que els ulls se li haguessin assecat. Jo, al principi, em preguntava quin consol en treia de dibuixar esquelets, i durant un quant temps el vaig tenir per una mena d'ermità que es recordava a si mateix, amb aquells símbols de la mortalitat, que el bastoneig no duraria per sempre. Però em fa l'efecte que només els dibuixava perquè eren fàcils i no calia fer-hi les faccions de la cara.

Traddles tenia un gran sentit de l'honor, i considerava un deure solemne que els nois es fessin costat els uns als altres. Això ho va pagar car en més d'una ocasió, sobretot una vegada que Steerforth va riure a l'església i el bidell es va pensar que era Traddles, i se'l va endur a fora. És com si encara el veiés, sortint sota custòdia i menyspreat per la congregació. No va arribar a confessar qui era l'autèntic infractor, tot i que l'endemà encara se'n ressentia i va ser empresonat tantes hores que va sortir amb els esquelets de tot un cementiri sencer apinyant-se a les pàgines del seu diccionari de llatí. Però va tenir la seva recompensa: Steerforth va dir que Traddles no tenia res de delator, i tots ho vam considerar el més gran dels elogis. Jo hauria estat capaç de suportar moltes coses (tot i que era molt menys valent que Traddles i molt més petit) per haver obtingut una recompensa com aquella.

Veure Steerforth anar cap a l'església davant nostre, de bracet amb la senyoreta Creakle, ha estat un dels grans espectacles de la meva vida. Jo no considerava la senyoreta Creakle equiparable a la petita Emily en qüestió de bellesa, i no n'estava enamorat (no gosava); però la trobava una senyoreta d'uns atractius extraordinaris i, en qüestió de refinament, insuperable. Quan Steerforth, amb aquells pantalons blancs, caminava al seu costat portant-li el para-sol, jo em sentia orgullós de coneixe'l, i estava convençut que ella no podia fer altra cosa que adorar-lo amb tot el seu cor. El senyor Sharp i el senyor Mell eren dos personatges notables, als meus ulls; però Steerforth, comparat amb ells, era com el sol al costat de les estrelles.

Steerforth no va deixar de protegir-me i va demostrar ser un amic molt útil: ningú no gosava ficar-se amb una persona que ell honorés amb la seva acceptació. No podia —o almenys no ho va fer— defensar-me del senyor Creakle, que era molt sever amb mi, però si mai jo era tractat pitjor que de costum, ell sempre em deia que em faltava una mica del seu coratge, i que ell, en el meu lloc, no ho hauria consentit, cosa que jo em prenia com un intent d'animar-me, i ho considerava molt amable per part seva. Hi havia un avantatge —només un, que jo sàpiga— en la severitat del senyor Creakle:

com que el cartell que jo duia a l'esquena li feia nosa quan passava per darrere meu i em volia estovar, aviat me'l van treure i no el vaig veure més.

Una circumstància accidental va consolidar l'amistat entre Steerforth i jo, cosa que em va causar un gran orgull i una gran satisfacció per més que de vegades provoqués alguna inconveniència. Un dia que ell em feia l'honor de parlar amb mi al pati, vaig aventurar l'observació que alguna cosa —o algú, ara no ho sabia dir— em recordava alguna cosa o algú de *Peregrine Pickle*. Aleshores no va dir res, però al vespre, quan me n'anava a dormir, va preguntar-me si tenia aquell llibre.

Jo li vaig dir que no, però li vaig explicar com l'havia llegit i com havia llegit tots aquells altres llibres que ja he esmentat.

—I te'n recordes? —va preguntar.

—I tant —vaig contestar; tenia bona memòria i estava convençut que els recordava molt bé.

—Doncs farem una cosa, Copperfield —va dir Steerforth—: tu me'ls explicaràs. Em costa una mica d'adormir-me, i als matins em desperto bastant d'hora. Els anirem passant tots un per un, com a *Les mil i una nits*.

Em vaig sentir extremament afalagat per aquest conveni, i vam començar a dur-lo a terme aquell mateix vespre. Els estralls que vaig arribar a cometre contra els meus autors preferits, en el transcurs de les versions que en feia, no puc ni vull recordar-los a hores d'ara; però tenia una fe profunda en aquells escriptors, i crec sincerament que també tenia una manera simple i honesta de narrar allò que narrava, i aquestes qualitats donaven molt de si.

L'inconvenient era que jo, als vespres, sovint tenia son o em sentia decaigut, i amb poca disposició a continuar el relat; i aleshores costava molt posar-s'hi, però ho havia de fer, perquè decebre Steerforth o donar-li un disgust era, per descomptat, inimaginable. I llavors, als matins, quan estava mort de cansament i de bona gana, m'hi hauria tombat una hora més, era molt dur que et despertessin, com a la sultana Xahrazad, i t'obliguessin a explicar una llarga història abans no sonés la campana de llevar-se, però Steerforth era inflexible, i com que ell, a canvi, m'ajudava amb les sumes i amb els exercicis i amb qualsevol deure que se'm fes massa difícil, no es pot dir que jo sortís perdent amb la transacció. Deixeu, però, que em faci justícia a mi mateix: jo no actuava per cap mòbil interessat ni egoista, ni perquè li tingués por; jo l'admirava i l'apreciava, i ja em considerava prou recompensat amb la seva aprovació, que per a mi era una cosa d'un valor tan gran que ara, en recordar aquestes nimietats, fins em fa mal el cor i tot.

Però Steerforth era considerat, també; i, en un cas concret, va demostrar la seva consideració d'una manera immutable i que, sospito, devia fer una mica de denteta al pobre Traddles i a tots els altres. La carta que Peggotty m'havia promès —i que en va ser, de reconfortant, aquella carta!— va arribar abans que haguessin passat gaires setmanes d'aquell primer semestre, i acompanyada d'un pastís, presentat dins un perfecte niu de taronges, i de dues ampolles de vi de prímula. Aquest tresor, com era

el meu deure, vaig dipositar-lo als peus de Steerforth i li vaig pregar que l'administrés.

—Mira, farem una cosa, Copperfield —va dir—: el vi el guardarem perquè tu et vagis mullant la gargamella quan m'expliquis les històries.

Allò em va fer ruboritzar, i li vaig suplicar tímidament que s'ho tragués del cap. Però ell havia observat, va dir, que de vegades jo estava ronc —«un pèl rogallós», va ser l'expressió exacta—, i que calia destinar fins a l'última gota d'aquell líquid al propòsit acabat d'esmentar. En conseqüència, el vi va ser tancat amb clau al seu bagul i ell mateix el treia en un flascó i me l'administrava a través d'un os de ploma enganxat al tap de suro cada cop que jo semblava que necessitava un reconstituent. De vegades, perquè acabés de fer l'efecte d'un remei autèntic, tenia l'amabilitat de barrejar-hi suc de taronja o gingebre, o de dissoldre-hi una gota de licor de menta; i, si bé no puc afirmar que el sabor millorés amb aquests experiments, ni que fos exactament el tipus de compost que un hauria triat com a estomacal abans d'anar a dormir i després de despertar-se, m'ho bevia agraït i era molt sensible a tots aquells detalls.

Em sembla com si hi haguéssim dedicat mesos sencers, al *Peregrine Pickle*, i més mesos encara a les altres històries. La institució no va decaure mai per falta d'una història, n'estic segur; i el vi va durar gairebé tant com la matèria narrativa. El pobre Traddles —no penso mai en aquell noi sense una estranya barreja de ganes de riure i de plorar— acostumava a fer el paper del cor: fingia atacs de riure als trossos còmics, i accessos de terror quan a la narració hi havia qualsevol passatge de caràcter alarmant. A mi, això, en general, em molestava. Recordo que una de les seves gràcies preferides era fingir que no podia evitar que li petessin les dents sempre que jo esmentava un *alguacil* en relació amb les aventures de Gil Blas, i recordo també que, quan Gil Blas es va trobar per Madrid el capità dels lladres, l'infeliç humorista va estrafer una tal febre de terror que ho va sentir el senyor Creakle, que rondava pel passadís, i va ser estomacat generosament per conducta desordenada al dormitori.

Tot el que jo pogués tenir de romàntic i de somiador va ser potenciat per tantes hores de narrar històries a les fosques (i, en aquest sentit, potser l'activitat en qüestió no em va ser gaire beneficiosa), però el fet de ser valorat com un instrument de distracció en el meu propi dormitori, i la consciència que aquest meu privilegi era divulgat entre els altres nois i atreia una atenció considerable cap a mi malgrat ser el més petit de tots, m'estimulava fins al límit. En una escola regida per la més pura crueltat, tant si la presideix un ase com si no, no és probable que s'hi aprengui gran cosa. Jo penso que aquells nois, en general, eren el grup d'escolars més ignorants que pogués existir; patien i rebien massa per poder aprendre res; no podien pas treure'n més profit que el que es pot treure d'una vida de constants desgràcies, turments i preocupacions. Però la meva petita vanitat, amb l'ajuda de Steerforth, m'esperonava en certa manera, i, sense que em salvés de gran cosa pel que fa als càstigs, va

convertir-me, durant el temps que vaig ser allà, en una excepció a la regla general, en el sentit que aconseguia collir regularment unes quantes engrunes de coneixements.

En això m'hi ajudava molt el senyor Mell, el qual em professava una estima que recordo amb agraïment. Sempre em resultava dolorós de veure com Steerforth el tractava amb un menyspreu sistemàtic, i rares vegades perdia l'ocasió de ferir-li els sentiments, o d'induir els altres a fer-ho. I això encara em va turmentar més, durant molt de temps, perquè m'havia afanyat a revelar a Steerforth —a qui era tan incapaç d'amagar-li un secret com d'amagar-li un pastís o qualsevol altra possessió tangible — l'existència d'aquelles dues velles que el senyor Mell m'havia dut a veure, i temia constantment que Steerforth ho esbombés i ho fes servir per prendre-li el número.

Suposo que ben poc ens imaginàvem, ni ell ni jo, aquell matí que vaig esmorzar allà i em vaig adormir a l'ombra de les plomes de paó i al so de la flauta, les conseqüències que es derivarien de l'aparició de la meva insignificant persona en aquelles cases de beneficència. Però la visita va tenir les seves conseqüències imprevistes, i, a la seva manera, bastant serioses.

Un dia que el senyor Creakle es va quedar a les seves dependències per una indisposició, cosa que naturalment escampava una alegria esclatant per tota l'escola, hi va haver molt soroll durant les classes del matí. El gran alleujament i la gran satisfacció que els nois experimentaven els feia difícils de controlar; i, si bé el temut Tungay, amb la seva cama de fusta, va entrar dues o tres vegades i va prendre nota dels noms dels principals infractors, allò no va causar cap gran impressió, perquè estaven segurs que l'endemà rebrien igualment, fessin el que fessin, i els va semblar prudent, sens dubte, aprofitar tant com poguessin aquell dia per divertir-se.

En realitat era mitja festa, perquè era dissabte. Però a la tarda, com que el soroll del pati hauria destorbat el senyor Creakle i el temps no era propici per sortir a passejar, ens van fer entrar a l'escola i ens van posar uns deures més lleugers que de costum, ideats a propòsit per a l'ocasió. Era el dia de la setmana en què el senyor Sharp sortia a fer-se arrissar la perruca, i el senyor Mell, que sempre havia de carregar els neulers en tot, era l'únic que quedava a l'escola.

Si pogués associar la imatge d'un toro o d'un ós amb un home tan afable com el senyor Mell, podria comparar-lo, quan penso en el moment de la tarda en què el disturbi va arribar al punt més alt, amb un d'aquells animals assetjats per un miler de gossos. El recordo inclinant el cap adolorit, apuntalat en una mà ossuda, sobre el llibre que tenia a la taula i esforçant-se llastimosament per tirar endavant la seva tediosa feina, enmig d'un aldarull que hauria marejat el mateix president de la Cambra dels Comuns. Hi havia nois que entraven i sortien dels seus llocs jugant a tocar i parar; n'hi havia que reien, n'hi havia que cantaven, n'hi havia que enraonaven, n'hi havia que ballaven, n'hi havia que udolaven; n'hi havia uns que arrossegaven els peus i uns altres que s'arremolinaven al seu voltant, fent ganyotes, fent cares strafetes, escarnint-lo per darrere i per davant; burlant-se de la seva

pobresa, de les seves botes, del seu gec, de la seva mare: de tot allò que li pertanyia i que hauria hagut de merèixer alguna consideració per part d'ells.

—Silenci! —va dir el senyor Mell, aixecant-se de sobte i clavant un cop de llibre sobre la taula—. On s'és vist? Això és impossible de suportar. És per tornar-se boig. Com podeu fer-me això, nois?

El llibre amb què va donar el cop a la taula era el meu; i jo, allà dret al seu costat, vaig seguir els seus ulls mentre recorrien l'aula de dalt a baix i vaig veure com tots els nois paraven en sec, alguns sobtadament sorpresos, altres mig espantats i altres potser peneditos.

El lloc de Steerforth era al fons de tot, a l'extrem oposat de la llarga aula. S'estava sense fer res, amb l'esquena repenjada a la paret i les mans a la butxaca, i mirava el senyor Mell amb la boca tancada, com si xiulés, quan els seus ulls es van trobar.

—Calli, senyor Steerforth! —va dir el senyor Mell.

—Calli vostè —va contestar Steerforth, enrogint—. Amb qui parla?

—Segui —va ordenar el senyor Mell.

—Segui vostè —va afegir Steerforth—, i no es fiqui on no el demanen.

Es va sentir una rialleta ofegada i alguns aplaudiments, però el senyor Mell estava tan blanc que tot seguit es va fer el silenci, i un noi, que havia anat corrents darrere seu per tornar a imitar la seva mare, va canviar d'opinió i va fer veure que se li havia espatllat la ploma.

—Si es pensa, Steerforth —va dir el senyor Mell—, que no estic al corrent del poder que vostè pot exercir sobre la ment de qualsevol d'aquests nois —i va posar la mà (diria que inconscientment) sobre el meu cap—, o que no he vist, ara fa pocs minuts, com incitava els seus companys més petits a cometre tota mena d'ultratges contra mi, va molt equivocat.

—Jo no em prenc la molèstia de pensar en vostè en absolut —va explicar Steerforth, fredament—; per tant, d'equivocat no hi vaig gens.

—I, aprofitant la seva posició de favoritisme —va prosseguir el senyor Mell, amb el llavi que li tremolava molt— per insultar un cavaller...

—Un què...? On és? —va preguntar Steerforth.

Aquí algú va cridar: «Afluixa, J. Steerforth! Ja està bé!». Era Traddles, el qual no va entendre res quan el senyor Mell es va afanyar a demanar-li que tingués la boca tancada.

—... per insultar una persona que no ha tingut sort a la vida, senyor, i que mai no l'ha ofès en absolut, i que no es mereix que l'insultin per moltes altres raons que vostè ja és prou gran i prou intel·ligent per entendre —va dir el senyor Mell, amb els llavis que li tremolaven cada cop més—, comet un acte vil i mesquí. Pot seure o quedar-se dret: faci el que vulgui, senyor. Copperfield, segueixi.

—Copperfield —va dir Steerforth, avançant cap al centre de l'aula—, para un moment. Li diré una cosa, senyor Mell, i d'una vegada per sempre: quan es pren la llibertat de dir-me que sóc vil o mesquí, o qualsevol altra cosa per l'estil, demostra

que és un mendicant insolent. Un mendicant ho és sempre, però, quan fa això, és un mendicant insolent.

No sé del cert si era ell qui volia pegar al senyor Mell o si era el senyor Mell qui volia pegar-li a ell, ni si hi havia cap intenció d'aquestes per part de cap dels dos. Vaig veure tota la classe envaïda per una rigidesa tal que semblava que els haguessin convertit en pedres, i vaig trobar el senyor Creakle enmig de nosaltres, amb Tungay al seu costat, i la senyora i la senyoreta Creakle traient el cap per la porta com si tinguessin por. El senyor Mell, assegut amb els colzes a la taula i la cara entre les mans, es va quedar una estona totalment immòbil.

—Senyor Mell —va dir el senyor Creakle mentre li sacsejava el braç, i amb un xiuxiueig tan audible que Tungay no va creure necessari repetir les seves paraules—, espero que no hagi perdut el control.

—No, senyor, no —va contestar el mestre, mostrant la cara i movent el cap, i fregant-se les mans amb gran agitació—. No, senyor. No. M'he controlat, sí... no, senyor Creakle, no he perdut el control, no... M'he controlat, senyor. Només que... tant de bo s'hagués recordat de mi una mica abans, senyor Creakle. Hauria... hauria... hauria estat més amable per part seva, senyor, més just, senyor. M'hauria estalviat alguna cosa, senyor.

El senyor Creakle, mirant fixament el senyor Mell, va repenjar la mà a l'espatlla de Tungay, va posar els peus sobre el banc que tenia més a prop i es va asseure damunt del pupitre. Des d'aquell tron, sense deixar de mirar fixament el senyor Mell, que movia el cap, i es fregava les mans, i seguia en el mateix estat d'agitació, el senyor Creakle es va dirigir a Steerforth i li va dir:

—A veure, senyor: ja que ell no accedeix a explicar-m'ho, digui'm vostè de què es tracta.

Steerforth va trigar una estona a contestar: es va quedar en silenci, sense deixar de mirar amb despit i amb ràbia el seu adversari. Recordo que no vaig poder evitar d'admirar, fins i tot en aquells moments, la seva noble presència i el contrast que oferia amb l'aspecte vulgar i poc afavorit del senyor Mell.

—Què ha volgut dir, quan ha parlat de favoritisme? —va dir Steerforth al final.

—Favoritisme? —va repetir el senyor Creakle, i se li van inflar ràpidament les venes del front—. Qui ha parlat de favoritisme?

—Ell —va dir Steerforth.

—Farà el favor d'explicar-me què ha volgut dir, amb això, senyor Mell? —va exigir el senyor Creakle, girant-se indignat cap al seu ajudant.

—He volgut dir, senyor Creakle —va contestar l'altre en veu baixa—, el que ja he dit abans: que cap alumne no té dret a aprofitar-se de la seva posició de favoritisme per degradar-me a mi.

—Per degradar-lo a vostè? —va dir el senyor Creakle—. Pots comptar...! Però permeti'm que li pregunti, senyor Com-es-digui —i aquí el senyor Creakle va plegar els braços sobre el pit, aferrant el bastó, i va contreure les celles de tal manera que els

ullets se li van fer gairebé invisibles—, si, quan parla de favoritismes, demostra el respecte que és degut a la meva persona. A mi, senyor meu —va afegir el senyor Creakle, tirant el cap endavant i tornant-lo a enretirar—, que sóc el director d'aquest establiment i el tinc a vostè d'empleat.

—Ha estat poc reflexiu per part meva, senyor;estic disposat a admetre-ho —va dir el senyor Mell—. Si hagués tingut el cap fred no ho hauria dit.

I aquí va saltar Steerforth.

—Llavors ell m'ha tractat de vil i de mesquí, i jo l'he tractat de mendicant. Si jo hagués tingut el cap fred potser tampoc no l'hauria tractat de mendicant. Però ho he fet, i estic disposat a assumir-ne les conseqüències.

Segurament sense aturar-me a considerar si hi havia cap conseqüència a assumir, jo em vaig sentir abrandat per aquell noble discurs. També devien sentir-s'hi els altres nois, perquè ningú no va pronunciar ni una paraula, però una sorda agitació va envair tota la classe.

—Em sorprèn, Steerforth, tot i que reconec que la seva franquesa l'honora —va dir el senyor Creakle—. Em sorprèn, Steerforth, francament, que adjudiqui un epítet com aquest a cap persona pertanyent a la nòmina de Salem House, senyor.

Steerforth va fer una breu rialla.

—Això no és cap resposta, senyor —va fer el senyor Creakle—, que jo sàpiga. Espero alguna cosa més de vostè, Steerforth.

Si el senyor Mell es veia vulgar al costat d'aquell noi tan atractiu, no hi ha paraules per expressar fins a quin punt s'hi veia el senyor Creakle.

—Que ho negui —va dir Steerforth.

—Que negui que és un mendicant, Steerforth? —va exclamar el senyor Creakle—. Però, des de quan demana caritat?

—Si ell no és un mendicant, ho és la persona amb qui té un parentiu més directe —va explicar Steerforth—. Pel que fa al cas és el mateix.

Llavors em va llançar una mirada, i la mà del senyor Mell em va donar uns copets suaus a l'espatlla. Jo vaig alçar la vista, amb vermellor a la cara i remordiment al cor, però el senyor Mell tenia els ulls clavats en Steerforth. Em copejava suaument l'espatlla a mi, però se'l mirava a ell.

—Ja que espera que em justifiqui, senyor Creakle —va afegir Steerforth—, i que aclareixi el que vull dir, diré que la seva mare viu de la caritat en una casa de beneficència.

El senyor Mell, que continuava mirant-lo a ell i copejant-me afablement l'espatlla a mi, va dir molt baixet, com si parlés amb si mateix (si és que ho vaig sentir bé):

—Sí, ja és el que em pensava.

El senyor Creakle es va adreçar al seu ajudant, amb expressió severa i amb una cortesia molt forçada:

—Ja ha sentit el que ha dit aquest jove, senyor Mell. Tingui la bondat de desmentir-ho davant tota la classe, si és tan amable.

—Té raó, senyor —va contestar el senyor Mell, enmig d'un silenci sepulcral—; no li he de fer cap correcció: el que ha dit és veritat.

—Doncs aleshores tingui la bondat de declarar públicament —va dir el senyor Creakle, decantant el cap i resseguint tota la classe amb la mirada— si aquest fet havia arribat mai a orelles meves abans d'ara.

—No pas directament, suposo —va contestar l'altre.

—Què vol dir, amb això? —va preguntar el senyor Creakle—. Contesti!

—Em consta que vostè no ha suposat mai que les meves circumstàncies materials fossin gaire bones —va contestar l'ajudant—. Vostè sap quina és, i ha estat sempre, la meva posició aquí.

—I a mi em consta, ja posats a dir —va afegir el senyor Creakle, amb les venes que se li inflaven més que mai—, que vostè ha estat en una posició totalment equivocada, i que ha confós això amb una escola de beneficència. Senyor Mell, faci el favor de donar-se per despatxat. I com més aviat millor.

—No hi ha millor moment —va contestar el senyor Mell, aixecant-se— que ara mateix.

—Com vostè vulgui, senyor! —va dir el senyor Creakle.

—M'acomiado de vostè, senyor Creakle, i de tots vostès —va anunciar el senyor Mell, recorrent la sala amb la mirada i tornant-me a copejar l'espatlla suaument—. James Steerforth, el millor desig que puc deixar-li és que arribi a avergonyir-se del que ha fet avui. De moment preferiria veure'l com qualsevol cosa abans que un amic, tant meu com de qualsevol de les persones que aprecio.

Una vegada més em va posar la mà sobre l'espatlla, i llavors, agafant la flauta i uns quants llibres de la taula, i deixant la clau a dins per al seu successor, va sortir de l'aula amb les seves possessions a sota el braç. El senyor Creakle aleshores va fer un discurs, a través de Tungay, en el qual va donar les gràcies a Steerforth per haver fet valer (bé que potser amb un acalorament excessiu) la independència i la respectabilitat de Salem House, i va rematar-ho fent una encaixada amb Steerforth mentre nosaltres llançàvem tres visques —jo no sabia ben bé per què, però vaig suposar que eren per Steerforth i, per tant, vaig afegir-m'hi entusiàsticament, tot i que em sentia molt miserable—. Llavors el senyor Creakle va clavar un cop de bastó a Tommy Traddles perquè el va descobrir plorant, en comptes de cridar visques, per l'acomiadament del senyor Mell, i va tornar cap al seu sofà, o el seu llit, o d'on fos que havia vingut.

Ens vam quedar tots sols i ens vam mirar els uns als altres, recordo, amb unes cares molt inexpressives. El que és jo, sentia tant remordiment i tanta contrició per la meva part de culpa en el que havia passat, que res no m'hauria fet retenir les llàgrimes sinó la por que Steerforth, que em mirava sovint, pel que vaig veure, pogués considerar-ho poc amistós —o potser hauria de dir poc lleial, tenint en compte l'edat de cadascú i la consideració que jo li tenia— si jo mostrava l'emoció

que em consternava. Ell estava molt enfadat amb Traddles, i va dir que s'alegrava que li hagués tocat el rebre.

El pobre Traddles, que ja havia passat la fase del cap contra el pupitre i s'alleujava, com de costum, amb un devessall d'esquelets, va dir que tant li feia. El senyor Mell havia estat maltractat.

—Qui l'ha maltractat, mitja nena? —va preguntar Steerforth.

—Tu —va contestar Traddles.

—Què he fet, jo? —va demanar Steerforth.

—Que què has fet? —va replicar Traddles—. Doncs ferir els seus sentiments i fer-li perdre el càrrec.

—Els seus sentiments? —va repetir Steerforth, amb desdeny—. Els seus sentiments aviat s'hauran refet, n'estic segur. Els seus sentiments no són com els teus, senyoreta Traddles. I pel que fa al càrrec, que segons tu era tan valuós, tu creus que no escriuré a casa perquè li facin arribar alguns diners, reina?

Aquest propòsit ens va semblar molt noble per part de Steerforth, la mare del qual era viuda i rica i, segons deien, faria gairebé qualsevol cosa que ell li demanés. Tots ens vam alegrar moltíssim de veure Traddles tan humiliat, i vam elevar Steerforth a l'altura dels núvols, i més quan va condescendir a aclarir-nos que el que acabava de fer ho havia fet expressament per nosaltres, i per la nostra causa, i que ens havia atorgat el gran favor de fer-ho desinteressadament.

Però he de dir que aquella nit, mentre explicava una història allà a les fosques, em va semblar més d'un cop que sentia la vella flauta del senyor Mell sonant luctuosament a les meves orelles, i que quan, per fi, Steerforth va tenir son i jo em vaig estirar al llit, em vaig imaginar aquella flauta sonant en algun lloc amb tanta pena que em vaig sentir absolutament desgraciat.

Aviat va fer-me'l oblidar la contemplació de Steerforth, el qual, d'una manera desimbolta i no professional, i sense cap llibre (hauries dit que s'ho sabia tot de memòria), es va fer càrrec d'algunes de les classes del senyor Mell mentre buscaven un mestre nou. El mestre nou va venir d'una escola secundària i, abans de començar a exercir el càrrec, un dia va dinar al menjador del director perquè el presentessin a Steerforth. Steerforth hi va donar la seva aprovació entusiasta, i ens va dir que era de curs legal. No vaig entendre ben bé quina culta distinció implicava aquest qualificatiu, però em va infondre un gran respecte i no vaig dubtar ni un segon de l'excel·lència dels seus coneixements, tot i que mai no va mostrar per mi, ni de bon tros —i no és pas que jo fos ningú—, l'interès que havia mostrat el senyor Mell.

Només un altre esdeveniment, durant aquest semestre i fora de la vida escolar quotidiana, em va causar una impressió que encara sobreviu. I sobreviu per moltes raons.

Una tarda, quan érem tots fustigats enmig d'una absoluta confusió i el senyor Creakle repartia llenya a tort i a dret, Tungay va entrar i va anunciar, amb la seva brusquedat habitual:

—Visites per a Copperfield!

Ell i el senyor Creakle es van intercanviar unes quantes paraules: qui eren les visites, a quina sala se'ls havia de fer passar... i llavors jo, que segons el costum m'havia aixecat en produir-se l'anunci i estava totalment atordit per la sorpresa, vaig sentir com em deien que pugés per les escales de darrere i em posés un coll net abans de presentar-me al refectori. Vaig obeir aquestes ordres atropelladament, i en l'estat d'agitació més extrem que el meu jove esperit hagués conegut mai fins aleshores, i quan vaig ser a la porta del refectori i em va passar pel cap la possibilitat que fos la meva mare —fins a aquell moment només havia pensat en el senyor o la senyoreta Murdstone—, vaig enretirar la mà del pany i vaig plorar una mica abans d'entrar.

Primer no vaig veure ningú, però, en sentir una pressió contra la porta, vaig mirar al darrere i, amb gran astorament, vaig descobrir el senyor Peggotty i Ham, que em feien reverències barret en mà i s'estampien l'un a l'altre contra la paret. No em vaig poder aguantar el riure, però va ser molt més pel plaer de veure'ls que no pas per la fila que feien. Ens vam donar la mà amb una gran cordialitat, i jo vinga a riure, i vinga a riure, fins que em vaig treure el mocador de butxaca i em vaig eixugar els ulls.

El senyor Peggotty (que recordo que no va tancar la boca en tota la visita) es va mostrar molt preocupat quan va veure que treia el mocador, i va clavar un cop de colze a Ham perquè digués alguna cosa.

—Animeu-vos, senyoret Davy! —va dir Ham, amb el seu posat de beneit—. Però com heu crescut!

—He crescut? —vaig preguntar jo, eixugant-me els ulls. No plorava per res en particular, que jo sàpiga; senzillament, tornar a veure uns vells amics em feia plorar.

—Que si ha crescut, pregunta el senyoret Davy? Que si ha crescut? —va dir Ham.

—Que si ha crescut? —va repetir el senyor Peggotty.

I en riure's l'un de l'altre em van tornar a fer riure a mi, i vinga a riure tots tres fins que jo vaig tornar a estar en perill d'acabar plorant.

—Que sabeu com està la mama, senyor Peggotty? —vaig dir—. I la meva estimadíssima Peggotty, com està?

—De primera —va contestar el senyor Peggotty.

—I la petita Emily? I la senyora Gummidge?

—De primera —va repetir.

Es va fer un silenci. El senyor Peggotty, per salvar la situació, es va treure de les butxaques dues llagostes prodigioses, un cranc enorme i una gran bossa de lona plena de llagostins, i ho va anar apilant tot als braços de Ham.

—És que —va dir—, sabent que us venia de gust algun requisit de tant en tant quan us vau estar amb nosaltres, ens hem pres aquesta llibertat. Els ha bullits la mestressa, sabeu? Els ha bullits la senyora Gummidge. Sí, sí —va fer el senyor Peggotty recreant-s'hi molt, i em va semblar que s'aferrava a aquell tema perquè no

en tenia cap més de disponible—, la senyora Gummidge, ja ho crec que sí; la senyora Gummidge, els ha bullits.

Jo vaig expressar el meu agraïment, i el senyor Peggotty, després de mirar Ham, que estava allà plantat amb el marisc, amb un somriure tímid i sense cap intenció d'ajudar-lo, va dir:

—Hem vingut, oi, amb el vent i la marea a favor nostre, en un dels nostres lugres, de Yarmouth a Gravesend. La meva germana em va escriure donant-me el nom d'aquí, i em va dir que, si mai em deixava caure per Gravesend, que m'arribés aquí i demanés pel senyoret Davy i li donés les seves expressions més humils i els seus millors desitjos, i l'informés que a la família estaven tots molt rebé i de primera. La petita Emily escriurà a la meva germana quan jo torni, dient-li que us he vist, oi, i que també us trobàveu de primera, i de teves a meves i tal dia farà un any.

Em vaig veure obligat a rumiar una estona per entendre el que el senyor Peggotty havia volgut dir amb aquesta figura, utilitzada per il·lustrar la transmissió circular de les notícies. Llavors li vaig donar les gràcies efusivament i, conscient que em tornava vermell, vaig dir que suposava que la petita Emily també devia haver canviat força des dels dies aquells en què anàvem a collir petxines i pedretes a la platja.

—S'està fent tota una doneta, ja us ho ben asseguro —va dir el senyor Peggotty—. Que us ho digui aquest, si no.

Es referia a Ham, el qual, amb un somriure d'orella a orella, anava fent que sí a la bossa dels llagostins.

—Una bellesa, se'ns està tornant! —va afegir el senyor Peggotty, amb uns ulls que brillaven com un far.

—Una bellesa instruïda! —va dir Ham.

—I fa una lletra...! —va explicar el senyor Peggotty—. Negra com el carbó i tan grossa que la veus de deu hores lluny.

Era una autèntica delícia observar l'entusiasme que inspirava el senyor Peggotty quan pensava en la nineta dels seus ulls. És com si encara el veiés, amb aquella cara franca i peluda irradiant un amor i un orgull tan eufòrics que no trobo paraules per descriure'ls. Els seus ulls honestos s'il·luminen, i guspiregen, com si una llum intensa els remogués des del fons. El seu pit ample batega de satisfacció. Les seves mans forçudes i desllorigades s'estrenyen l'una contra l'altra amb el fervor que el domina, i subratlla tot allò que diu amb un braç dret que, als meus ulls de pigmeu, sembla una massa d'estellar.

Ham s'ho prenia amb tant fervor com ell, i goso dir que encara haurien continuat els elogis de la petita Emily si no fos que els va cohibir l'arribada imprevista de Steerforth, el qual, veient-me en un racó parlant amb dos desconeguts, va interrompre una cançó que cantava i va dir: «No et feia pas aquí dins, Copperfield!» (perquè no era la sala de visites habitual), i va travessar pel costat nostre camí de la sortida.

No sé del cert si va ser per l'orgull de tenir un amic com Steerforth, o pel desig d'explicar-li com havia fet amistat amb un home com el senyor Peggotty, però el cas

és que el vaig cridar abans que sortís i li vaig dir, modestament (Déu meu, com em retornen tots aquests detalls al cap de tants anys!):

—Steerforth, sisplau, no te'n vagis. Aquests senyors són uns barquers de Yarmouth, molt amables i molt bona gent; són parents de la meva mainadera, i han vingut de Gravesend per veure'm.

—Ah, vaja, vaja —va contestar Steerforth—. M'alegro de coneixe-us, senyors. Com esteu?

Hi havia una tal desimboltura en les seves maneres —unes maneres alegres i desenfadades, però en cap moment arrogants—, que no he deixat mai de pensar que posseïen com un encanteri. No he deixat mai de pensar que, en virtut del seu comport, de la seva vitalitat animal, de la seva veu deliciosa, de les seves faccions i de la seva planta, i afegiria que també d'algun poder innat d'atracció (que no crec pas que gaire gent posseeixi), desprenia un encant al qual cedies com la cosa més natural del món, i que molt poques persones podien resistir. Vaig veure de seguida que els deixava a tots dos embadalits i que semblaven disposats a obrir-li els seus cors en un moment.

—Senyor Peggotty, si us plau —vaig dir—, vull que els feu saber a casa, quan escriviu la carta, que el senyor Steerforth és molt amable amb mi i que no sé pas què faria aquí sense ell.

—Ximpleries! —va exclamar Steerforth, rient—. No li feu cas.

—I, si mai el senyor Steerforth ve per Norfolk o per Suffolk mentre jo hi sóc, senyor Peggotty —vaig afegir—, ja podeu estar segur que el portaré a Yarmouth, si ell m'ho permet, per ensenyar-li on viuen. No has vist mai cosa igual, Steerforth: viuen en una barca!

—En una barca, dius? —va respondre Steerforth—. Home, és la casa més indicada per a un llop de mar com aquest senyor...

—Justa la fusta, sí senyor! —va assentir Ham, somrient—. Té tota la raó. Senyoret Davy, aquest senyor té tota la raó. Un llop de mar! Justa, justa! Això és el que és, sí senyor!

El senyor Peggotty no estava pas menys cofat que el seu nebot, encara que la seva modèstia li privés de celebrar un compliment personal de manera tan sorollosa.

—Home —va dir, inclinant-se, rient per sota el nas i ficant-se el mocador de coll dintre l'armilla—, no sabeu com us ho agraeixo, senyor, no sabeu com us ho agraeixo... Jo, en el que és el meu ofici, oi, miro de fer tot el que puc, senyor.

—El millor dels homes no fa pas més, senyor Peggotty —va afegir Steerforth. Ja se n'havia après el nom.

—Segur que això és el que feu vós, senyor —va dir el senyor Peggotty, movent el cap—, i segur que ho feu molt bé... molt rebé, ho feu, segur! Gràcies, senyor. Us estic molt agraït, senyor, per la manera tan acollidora com em tracteu. Potser em trobareu ordinari, senyor, però disposat a servir-vos... o almenys això espero, oi... El meu habitatge no és gran cosa, senyor, però de tot cor el posaré al vostre servei si mai

veniu amb el senyoret Davy a veure'l. Jo sóc com una espècie de paparra, oi —va dir el senyor Peggotty, amb la qual cosa volia explicar que no acabava mai d'anar-se'n, perquè després de cada frase semblava que ho hagués de fer però no hi havia manera —, però us desitjo el millor del món a tots dos, i us desitjo felicitat!

Ham es va fer ressò d'aquest sentiment, i els vam acomiadar de la manera més cordial. Jo gairebé vaig estar temptat, aquell vespre, de parlar a Steerforth de la petita Emily, però em feia massa vergonya pronunciar-ne el nom, i tenia massa por que ell es rigués de mi. Recordo que vaig pensar molt, i amb una certa incomoditat, en allò que el senyor Peggotty havia dit que s'estava fent tota una doneta, però al final vaig decidir que era una bestiesa.

Vam transportar el marisc —o els «requisits», com el senyor Peggotty ho havia anomenat modestament— a dalt al dormitori sense que ens veiés ningú, i aquell vespre vam fer un gran sopar. Però Traddles no se'n va poder sortir sense entrebancs. Era tan desgraciat que no podia ni pair un sopar com l'altra gent. Tota la nit es va trobar malament —ben prostrat, va quedar— a conseqüència del cranc, i, després de ser medicat amb pocions i píndoles blaves, en unes quantitats que Demple (que era fill de metge) va dir que eren suficients per debilitar la constitució d'un cavall, va rebre un fart de bastó i sis capítols del Testament Grec per negar-se a confessar.

La resta del semestre se'm barreja en la memòria entre els turments i el combat diari de les nostres vides: l'estiu minvant, els canvis d'estació, els matins glaçats en què ens feien saltar del llit a toc de campana, la intensa olor de fred de les nits fosques en què a toc de campana ens feien tornar al llit... aquella aula tan mal il·luminada i pobrament escalfada als vespres, i que als matins no era sinó una màquina de produir calfreds... l'alternança de vedella bullida amb vedella rostida i de xai bullit amb xai rostit, crostons de pa amb mantega, llibres amb les planes deformades de tant passar la lliçó, pissarretes esquerdades, quaderns tacats de llàgrimes, garrotades, cops de regle, esquilades, diumenges plujosos, púdings de greix i un aire empastifat de tinta que ho envoltava tot.

Recordo bé, però, com la idea llunyana de les vacances, després d'haver semblat una taqueta immòbil durant un temps inacabable, va començar a fer-se'ns més pròxima i a créixer sense parar. Recordo com de comptar mesos vam passar a comptar setmanes, i després dies, i com vaig començar a tenir por que no em vingués a buscar ningú, i com, quan Steerforth em va dir que sí, que em vindrien a buscar i que sens dubte tornaria a casa, vaig començar a tenir la lleu premonició que abans em trencaria una cama. I recordo com el dia de final de curs es va anar desplaçant ràpidament, per fi, de «la setmana que ve no l'altra» a «la setmana que ve», a «aquesta setmana», a «demà passat», a «demà», a «avui», a «aquest vespre»... fins que em vaig trobar dalt de la diligència de Yarmouth, i camí de casa.

Dalt de la diligència de Yarmouth vaig tenir més d'un son trencat, i més d'un somni incoherent sobre totes aquestes coses. Però quan em despertava, de tant en tant, allò que veia per la finestreta no era el pati de Salem House, i el que sentien les

meves orelles no era el senyor Creakle infligint un càstig a Traddles, sinó el cotxer atiant els cavalls.

8

Les meves vacances, i una tarda especialment feliç

Quan vam arribar, abans de l'alba, a l'hostal on parava la diligència —que no era l'hostal on vivia el meu amic cambrer—, vaig ser instal·lat en un petit i agradable dormitori amb la paraula «dofí» pintada a la porta. Estava tan enfredorit, malgrat el te calent que m'havien donat a baix davant d'un gran foc, com content de poder ficar-me al llit del Dofí, colgar-me sota les mantes del Dofí i adormir-me.

El senyor Barkis, el traginer, m'havia de cridar a les nou del matí. Em vaig llevar a les vuit, una mica atordit per un descans nocturn tan breu, i abans de l'hora convinguda ja estava a punt. Ell em va rebre exactament com si no haguessin passat ni cinc minuts des que ens havíem vist per última vegada, i com si jo només hagués entrat a l'hostal, posem per cas, a buscar canvi de sis penics.

Així que jo i el meu bagul vam ser dalt del carro i ell es va haver assegut, el mandrós cavall va emprendre la marxa al seu pas habitual.

—Teniu molt bon aspecte, senyor Barkis —vaig dir, pensant que li agradaria saber-ho.

El senyor Barkis es va fregar la galta amb la màniga i se la va quedar mirant, com si esperés trobar-hi algun rastre del seu bon aspecte, però no va oferir cap altra resposta al compliment.

—Vaig transmetre el vostre missatge, senyor Barkis —vaig afegir—: vaig escriure a Peggotty.

—Ah —va dir el senyor Barkis.

Se'l veia emmurriat i va respondre secament.

—No vaig fer ben fet, senyor Barkis? —vaig preguntar, després d'una mica de vacil·lació.

—Doncs no —va contestar ell.

—D'enviar el missatge?

—No, el missatge rai —va dir el senyor Barkis—; però aquí es va acabar la cosa.

No vaig entendre què volia dir, i, molt encuriós, vaig repetir:

—Es va acabar la cosa, senyor Barkis?

—No en vaig treure res —va explicar, mirant-me de biaix—. Cap resposta.

—Esperàveu una resposta, senyor Barkis? —vaig dir jo, obrint els ulls; això aportava una nova llum a la qüestió.

—Quan un home diu que té intencions —va explicar el senyor Barkis, tornant a girar els ulls lentament cap a mi—, aquest home també està dient que espera una resposta.

—I doncs, senyor Barkis?

—I doncs? —va contestar, tornant a desviar els ulls cap a les orelles del cavall—. Doncs que aquest home ha estat esperant una resposta des de llavors.

—L’hi heu fet saber, senyor Barkis?

—N... no —va remugar, mentre s’ho rumiava—. No li haig de fer saber res, jo. No li he dit mai ni sis paraules seguides. *Jo* no aniré a dir-li res.

—Voldríeu que ho fes jo, senyor Barkis? —vaig preguntar, dubtant.

—Si vols —va fer ell, tornant-me a mirar lentament—, li pots dir que Barkis esperava una resposta. Li dius a... com li dieu?

—A ella?

—Mmm —va remugar el senyor Barkis, amb un moviment afirmatiu del cap.

—Peggotty.

—De nom o de cognom? —va preguntar.

—No, de nom no; de nom es diu Clara.

—Fixa’t —va dir el senyor Barkis.

Va semblar com si aquesta circumstància li oferís un cabal immens de reflexions, i es va quedar una estona sospesant la cosa i xiulant entre dents.

—Molt bé —va concloure al final—, doncs li dius: «Peggotty, Barkis espera una resposta». I si ella diu, posem per cas: «Una resposta de què?», tu li dius: «Una resposta a allò que et vaig dir». «I què és allò que em vas dir?», diu ella. «Que Barkis té intencions», li dius tu.

Aquesta idea extremament enginyosa va anar acompanyada d’un cop de colze que em va masegar una costella, i tot seguit el senyor Barkis es va encorbar sobre el cavall de la manera habitual, i no va fer més referències al tema fins al cap de mitja hora, quan es va treure un tros de guix de la butxaca i va escriure, a la part interior de la vela del carro: «Clara Peggotty», com aquell qui s’ho apunta a l’agenda.

Ah, quina estranya sensació tornar a casa quan ja no era casa meua, i trobar que cada cosa que veia em recordava la llar feliç d’abans, que era una espècie de somni que mai més no tornaria a tenir! Els temps en què la meua mare i jo i Peggotty vivíem tots tres sols, sense ningú que s’interposés entre nosaltres, m’anaven retornant al llarg de la carretera i m’entristien tant que no estic pas segur que m’alegrés de trobar-me on em trobava; si d’una cosa estic segur és que m’hauria estimat més quedar-me on era i oblidar tot allò en companyia de Steerforth. Però el cas és que era allà, i aviat vaig ser a casa i vaig veure tots aquells oms antics i despullats que retorçaven els seus múltiples braços en l’aire inhòspit de l’hivern, i les restes dels vells nius de gralles esparracats que voleiaven amb el vent.

El tragner va deixar el meu bagul a la porta del jardí i se’n va anar. Vaig enfilel el caminet que duia fins a la casa, mirant furtivament les finestres i tement, a cada pas, que en una o altra hi veuria abocats el senyor o la senyoreta Murdstone amb aires amenaçadors. Però no vaig veure ningú; i un cop vaig ser a la porta de la casa, i sabent que abans de fer-se fosc s’entrava sense trucar, vaig entrar amb un pas tímid i silencios.

Només Déu sap fins a quin punt van despertar-se els meus records infantils quan vaig sentir la veu de la meva mare a la saleta de tota la vida, just en el moment en què posava els peus al vestíbul. Cantava en veu molt baixa. Així és com jo devia sentir-la cantar, suposo, quan era un nen de bolquers i ella em tenia a coll. No coneixia la tonada, però al mateix temps em semblava tan antiga que m'omplia el cor a vessar; com un amic que ha tornat després d'una llarga absència.

Per la manera absorta i taciturna amb què cantussejava vaig pensar que devia estar sola, i vaig entrar de puntetes. Seia a la vora del foc; donava el pit a una criatura, i sostenia, recolzada al seu coll, la maneta minúscula d'aquell infant. Tenia els ulls abaixats, mirant la seva carona mentre li cantava aquella tonada. Fins aquí ho havia encertat: no hi havia ningú més amb ella.

Li vaig parlar i ella va fer un crit, sobresaltada. En veure'm, però, em va dir: «El meu estimat Davy, el meu fillet!», i, venint fins a mitja sala, on era jo, va agenollar-se a terra i em va besar, i va recolzar el meu cap sobre el seu pit, prop de la criatureta que tenia allà arraulida, i em va acostar la mà de la criatura als llavis.

M'hauria volgut morir. M'hauria volgut morir aleshores, amb aquella sensació en el cor! Mai més no he estat tan segur, com en aquells moments, que hauria anat directe al cel.

—És el teu germà —va dir la mare, mentre m'acariciava—. Davy, el meu rei! Pobret! —I llavors em va fer encara més petons, aferrada al meu coll. I és aleshores quan va entrar Peggotty corrents, i es va tirar a terra al costat nostre i va semblar ben bé que es tornés boja durant un quart.

Es veu que no m'esperaven tan aviat, perquè el traginer havia arribat molt abans de l'hora habitual. I es veu, també, que el senyor i la senyoreta Murdstone havien sortit a fer una visita a algú del veïnat, i no tornarien fins al vespre. Això no m'ho esperava pas. Ni de lluny no m'havia imaginat que poguéssim tornar a estar tots tres sols, sense ningú que ens destorbés... i em vaig fer la il·lusió que els bons temps havien tornat.

Vam dinar junts a la vora del foc. Peggotty volia servir-nos, però la mare no l'hi va permetre, i la va fer dinar amb nosaltres. Jo tenia el meu plat de sempre, amb un dibuix marró d'un vaixell de guerra a plena vela, que Peggotty havia guardat durant tot aquell temps que vaig ser fora i que no hauria permès que es trenqués, va dir, ni per cent lliures. I el meu tassó de sempre, amb el meu nom gravat, i el ganivet i la forquilla que no tallaven...

Mentre dinàvem vaig pensar que era un moment propici per parlar del senyor Barkis a Peggotty, la qual, abans que hagués acabat de dir-li el que li havia de dir, va començar a riure i es va tancar la cara amb el davantal.

—Peggotty! —va cridar la meva mare—. Què et passa?

Peggotty encara reia més, i s'estrenyia més el davantal contra la cara quan la meva mare va provar d'enretirar-l'hi, i era com si tingués el cap a dins d'una bossa.

—Què fas, beneita? —va dir la meva mare, rient.

—Ai carai d’home! —va exclamar Peggotty—. Que es vol casar amb mi, diu!

—Seria un bon partit, no trobes? —va preguntar la meva mare.

—No ho sé —va contestar Peggotty—. No ho sé ni m’interessa. No el voldria ni que estigués fet d’or. Ni a ell ni a ningú.

—Doncs, si és així, per què no l’hi dius, ximpleta? —li va demanar la meva mare.

—Dir-l’hi? —va saltar Peggotty, traient el nas per sota el davantal—. Ell no me n’ha dit mai ni una paraula, d’això, i pobre d’ell que ho fes. Si mai gosés ni insinuar-ho, li marcaria els cinc dits a la cara.

La seva estava tan encesa que no crec que hagués vist mai un vermell tan pujat, ni en la seva cara ni en la de ningú; però no feia més que tornar-se-la a tapar, durant uns quants minuts, cada vegada que tornava a tenir un atac violent de riure, i, després de dos o tres atacs d’aquests, va continuar dinant.

Em vaig fixar que la meva mare, tot i que somreia quan Peggotty la mirava, s’havia anat quedant més seriosa i més absorta. Des del primer moment ja m’havia adonat que estava canviada. La seva cara conservava la bellesa d’abans, però es veia massa aclaparada pels maldecaps, i massa delicada; i les seves mans, tan fines i tan blanques, semblaven gairebé transparents. Però el canvi a què em refereixo era un altre, que se sumava a tot això: era un canvi en les seves maneres, que ara semblaven molt més angoixades i nervioses que abans. Al final, allargant la mà i posant-la afectuosament sobre la de la seva minyona de sempre, va dir:

—Peggotty, estimada, tu no et penses casar?

—Jo, senyora? —va contestar Peggotty, mirant-la fixament—. I ara, Déu me’n guard!

—Vols dir que encara és massa aviat, per fer-ho ara? —va preguntar la meva mare, amb tendresa.

—Ni ara ni mai! —va exclamar Peggotty.

La meva mare li va agafar la mà, i va dir:

—No em deixis, Peggotty. Queda’t amb mi. Potser no serà gaire temps, però... què faria, jo, sense tu?

—Jo, deixar-vos, vida meva? —va exclamar Peggotty—. Ni per tot l’or d’aquest món i part de l’altre. Qui us ho ha ficat, això, en aquest caparró tan ple de serradures? —I és que Peggotty ja feia molt de temps que estava acostumada a parlar a la meva mare, de vegades, com si fos una criatura.

La mare no va contestar; només li va donar les gràcies, i Peggotty va continuar xerrant en aquell to.

—Jo, deixar-vos? On s’és vist? Peggotty, anar-se’n i deixar-vos aquí? Se’n guardarà prou! No, no, no —anava dient, movent el cap i plegant els braços—; ella no ho farà mai, això, reina. I no és pas que no hi hagi algun gat mesquer i alguna gata maula que estarien més que contents si ho fes, però no els donarà aquesta alegria. S’hauran de fer retratar. Jo em quedaré amb vós fins que sigui una vella geniüda i maniàtica. I quan sigui massa sorda, i massa ranca, i massa cega, i massa

embarbussada en el parlar per falta de dents i ja no sigui bona per a res, ni tan sols per fer-vos enrabiari, llavors acudiré al meu Davy i li demanaré que se'm quedi ell.

—I jo, Peggotty —vaig sentenciar jo—, m'alegraré de veure't i et rebré com si fossis una reina.

—Si jo ja ho sé, àngel meu! —va exclamar Peggotty—. Si jo ja ho sé, que ho faràs!

I em va besar, donant-me anticipadament les gràcies per l'hospitalitat. Després es va tornar a tapar el cap amb el davantal i es va tornar a enriolar a costa del senyor Barkis. Després va agafar la criatura i va portar-la al seu petit bressol, i la va acotxar. Després va desaparar la taula; després va entrar amb una altra còfia, i amb la capsa de la costura i la cinta de prendre mides i el trosset de cera, tot ben bé igual que sempre.

Vam seure al voltant del foc i vam tenir una conversa deliciosa. Els vaig parlar de la severitat del senyor Creakle, i elles em van plànyer molt. Els vaig cantar les excel·lències de Steerforth, i els vaig explicar com em protegia, i Peggotty va dir que faria una vintena de milles a peu per poder-lo conèixer. Jo vaig agafar la criatura quan es va despertar i vaig gronxar-la entre els meus braços. Quan va tornar a estar adormida, vaig esmunyir-me al costat de la mare segons el nostre antic costum, interromput durant tant de temps, i vaig seure abraçat a la seva cintura, recolzant la meva galta petita i enrogida sobre la seva espatlla, i una vegada més em vaig sentir aixoplugat pels seus cabells de seda —recordo que per a mi eren com l'ala d'un àngel — i vaig ser immensament feliç.

Allà assegut, mentre mirava el foc i els seus carbons roents em suggerien dibuixos imaginaris, gairebé em va semblar com si no hagués marxat mai; com si el senyor i la senyoreta Murdstone fossin uns dibuixos d'aquells, que desapareixerien quan minvés el foc, i com si res de tot allò que recordava fos real, tret de la meva mare, Peggotty i jo.

Peggotty anava sargint una mitja fins que ja no s'hi veia, i després es quedava amb la mitja enfundada a la mà esquerra, com un guant, i amb l'agulla a la dreta, esperant que hi hagués una altra flamarada per tornar-s'hi a posar. No em sé imaginar de qui podien ser aquelles mitges que Peggotty sempre estava sargint, ni d'on podia venir una provisió tan inesgotable de mitges foradades. Des de la meva més tendra infància jo l'havia vist entregada a aquell tipus de labor, sense alternar-la mai amb cap altra ni per casualitat.

—Em pregunto —va dir Peggotty, que de vegades era presa d'un atac de preguntar-se coses totalment imprevistes— què se'n deu haver fet de la tia àvia de Davy.

—Déu meu, Peggotty! —va exclamar la meva mare, desvetllant-se d'un ensonyament—. Quines bestieses que dius!

—Però és que m'ho pregunto de veritat, senyora —va dir Peggotty.

—Com t'ha pogut passar pel cap aquesta persona? —li va preguntar la meva mare—. No hi ha ningú més al món, en qui ocupar els pensaments?

—No sé què ho fa —va dir Peggotty—, si no és que sóc idiota, però el cas és que el meu cap no pot seleccionar mai les persones. Entren i surten, o no entren ni surten, ben bé com els dóna la gana. Em pregunto què se'n deu haver fet...

—Mira que ets poca-solta, de vegades, Peggotty —va replicar la meva mare—. Que tens ganas que ens faci una altra visita, potser?

—Déu nos en guard! —va exclamar Peggotty.

—Doncs sigues bona noia i no parlis de coses desagradables —va dir la meva mare—. La senyoreta Betsey viu tancada a la seva caseta arran de mar, sens dubte, i allà continuarà vivint. I, tant si ho fa com si no, no és gens probable que ens torni a molestar mai més.

—No! —va exclamar Peggotty, reflexionant—. No, és clar, no és gens probable, no... Però el que em pregunto és: si es morís, li deixaria res, a Davy?

—Peggotty, per l'amor de Déu —va replicar la meva mare—, però com en pots arribar a dir de tan grosses, quan saps de sobres que el sol fet que el meu pobre fillet nasqués ja va semblar-li una ofensa?

—Sí, però imagineu que ara estigués disposada a perdonar-lo... —va insinuar Peggotty.

—I per què hauria d'estar disposada a perdonar-lo, ara? —va preguntar la meva mare, bastant bruscament.

—Ara que té un germanet, vull dir —va precisar Peggotty.

La meva mare es va posar a plorar immediatament, fent-se creus que Peggotty fos capaç de dir una cosa així.

—Com si aquest pobre angelet, des del seu bressol, t'hagués fet cap mal a tu o a qualsevol altra persona, gelosa, més que gelosa! —va dir—. Valdria més que et casessis amb el senyor Barkis, el traginer. Per què no ho fas?

—No vull donar aquest gust a la senyoreta Murdstone —va respondre Peggotty.

—Quin mal caràcter que tens, Peggotty! —va replicar la meva mare—. Estàs tan gelosa de la senyoreta Murdstone que arribes a fer pena i tot. Vols tenir les claus tu i manegar-ho tot tu, oi? Sí, no m'estranyaria gens, no... Quan saps que ella només ho fa per amabilitat i amb les intencions més bones! Tu saps que és així, Peggotty; ho saps perfectament.

Peggotty va remugar alguna cosa com ara: «A fer punyetes, les bones intencions!», i alguna cosa més en el sentit que, de bones intencions, l'infern n'era ple.

—No, si ja sé el que vols dir, rondinaire —va dir la meva mare—. T'entenc perfectament, Peggotty. Tu saps que jo t'entenc, i m'estranya que no et tornis vermella com el foc. Però cada cosa al seu moment, i de qui estem parlant ara és de la senyoreta Murdstone, i no fugis d'estudi. Que és que no li has sentit a dir contínuament que em considera massa irreflexiva i massa... massa... massa...?

—Bufona —va suggerir Peggotty.

—Bé, sí —va prosseguir la meva mare, mig rient—... doncs, si ella insisteix a dir una bestiesa com aquesta, que és culpa meva, potser?

—No ho diu ningú, que sigui culpa vostra —va dir Peggotty.

—Oh, és que només faltaria! —va replicar la meva mare—. No li has sentit a dir contínuament que és per aquest motiu que em vol estalviar maldecaps, perquè hi ha moltes coses per les quals no estic preparada i que ni jo mateixa en sóc conscient, que no ho estic? La veus a totes hores anant amunt i avall sense parar, i feinejant pertot arreu, per la carbonera, pel rebost, per tots aquells llocs que no són precisament gaire agradables... i goses insinuar que això no és una mostra de devoció?

—Jo no insinuo res —va dir Peggotty.

—Sí que ho fas, Peggotty —va replicar la meva mare—. A part de la teva feina, no fas mai altra cosa. Sempre insinues coses. T'hi recrees. I, quan parles de les bones intencions del senyor Murdstone...

—No n'he parlat, jo, d'això —va dir Peggotty.

—No, Peggotty —va contestar la meva mare—, però ho has insinuat. Això és justament el que t'acabo de dir. I és el pitjor vici que tens: que *insinues* coses. Ja t'he dit que t'entenc, i pots veure que és veritat. Quan parles de les bones intencions del senyor Murdstone i fas veure que en parles amb desdeny (i dic «fas veure» perquè no em puc creure que en el fons pensis així, Peggotty), hauries d'estar tan convençuda com ho estic jo que són bones de veritat, i que aquestes bones intencions presideixen tots els seus actes. Si mai ha semblat massa dur amb una certa persona, Peggotty (i tant tu com Davy enteneu que no em refereixo a cap dels aquí presents), és únicament perquè està convençut que això beneficia aquesta certa persona. Ell se l'estima, aquesta persona, naturalment; i és per mi que se l'estima; i tot allò que fa és pel bé d'aquesta persona. Ell està molt més en condicions de jutjar que no pas jo; perquè jo sé molt bé que sóc una persona dèbil, infantil i lleugera, i que ell és un home ferm, seriós i responsable. I es pren... —va afegir la meva mare, amb unes llàgrimes que brollaven del seu cor afectuós—... es pren moltes molèsties, amb mi; i jo hauria d'estar-li molt agraïda, i ser-li molt submisa, fins i tot de pensament; i quan no ho sóc, Peggotty, pateixo i tinc remordiments, i dubto del meu propi cor, i no sé què fer.

Peggotty seia amb la barbata recolzada en el peu de la mitja, mirant el foc en silenci.

—Va, Peggotty —va dir la meva mare, canviant de to—, no ens enfadem, tu i jo, que no podria suportar-ho. Sé que ets una amiga fidel, si és que en tinc cap en aquest món. Quan dic que de vegades m'arribes a fer pena, o ràbia, o qualsevol altra cosa per l'estil, Peggotty, jo només vull dir que tu ets la meva amiga més fidel, i que sempre ho has estat, des d'aquell vespre mateix que el senyor Copperfield em va portar a aquesta casa i tu vas sortir a rebre'm a la porta.

Peggotty va trigar ben poc a respondre, i va segellar el pacte d'amistat obsequiant-me amb una de les seves millors abraçades. Em sembla que aleshores només vaig intuir a mitges el significat autèntic d'aquella conversa, però ara estic

segur que aquella excel·lent persona la va provocar, i va tenir-hi el seu paper, només perquè la meva mare pogués trobar una mica de confort en aquella petita discussió. I el pla va resultar eficaç, perquè recordo que la mare va semblar més tranquil·la durant la resta del vespre, i que Peggotty no la va observar tan de prop.

Quan vam haver pres el te, i després d'escampar les cendres per damunt del foc i esmocar les espelmes, vaig llegir a Peggotty un capítol del llibre dels cocodrils, en record dels vells temps —ella se'l va treure de la butxaca, on qui sap si l'havia guardat des d'aleshores—, i en acabat vam parlar de Salem House, cosa que em va portar novament a parlar de Steerforth, que era el meu tema preferit. Vam ser molt feliços, i aquell vespre, l'últim de la seva espècie i destinat a tancar per sempre aquell volum de la meva vida, mai no s'esvairà del meu record.

Eren gairebé les deu quan vam sentir soroll de rodes. Llavors tots tres ens vam aixecar, i la meva mare va dir precipitadament que, com que era tan tard i el senyor i la senyoreta Murdstone eren partidaris que el jovent anés a dormir d'hora, potser valia més que me n'anés al llit. Li vaig fer un petó i me'n vaig anar de pressa cap a dalt amb la meva espelma, abans que entressin ells. La meva fantasia infantil va imaginar, mentre pujava cap al dormitori on m'havien desterrat, que amb ells entrava a la casa una ràfega d'aire fred i s'endua el vell sentiment familiar com si fos una ploma.

La idea de baixar a esmorzar l'endemà al matí em feia sentir incòmode, perquè no havia vist el senyor Murdstone des del dia que vaig cometre la meva memorable infracció. Però s'havia de fer, i ho vaig fer: després de dos o tres intents fallits a mig camí i el mateix nombre de corredisses de puntetes cap al meu dormitori, vaig presentar-me a la sala.

Ell estava dret d'esquena al foc, mentre la senyoreta Murdstone preparava el te. Em va mirar fixament quan entrava, però no va fer cap mena de senyal de reconeixement.

Jo m'hi vaig acostar, després d'un moment de desconcert, i vaig dir:

—Li demano perdó, senyor. Em sap molt de greu el que vaig fer, i espero que em perdoni.

—M'alegro de saber que et sap greu, David —va respondre ell.

La mà que em va donar era la que jo havia mossegat. No vaig poder evitar que els meus ulls s'aturessin un instant sobre una taca vermella que hi tenia... però no era tan vermella com em vaig tornar jo quan vaig topar amb l'expressió sinistra de la seva cara.

—Com està, senyora? —vaig preguntar a la senyoreta Murdstone.

—Ai, Senyor... —va sospirar la senyoreta Murdstone, donant-me la cullereta de la capsa del te en comptes de la mà—. Quant han de durar, aquestes vacances?

—Un mes, senyora.

—Comptant des de quin dia?

—Des d'avui, senyora.

—Ah —va dir la senyoreta Murdstone—, doncs aleshores ja falta un dia menys.

Portava un calendari de les vacances, i cada matí, invariablement, ratllava un dia. Ho va fer amb un posat decaigut fins que no va arribar a deu, però quan va haver arribat a les dues xifres ja va anar agafant més esperances i, amb el pas dels dies, ganes de fer broma i tot.

Just en aquest primer dia ja vaig tenir la desgràcia de provocar-li, tot i que en general no era pas gens propensa a tals debilitats, un estat de violenta consternació. Vaig entrar a la sala on seien ella i la meva mare, i, estant la criatura (que només tenia unes setmanes) a la falda de la meva mare, vaig agafar-la a coll molt delicadament. De cop i volta, la senyoreta Murdstone va fer un xiscle tan fort que vaig estar a punt de deixar-la caure.

—Jane, estimada! —va exclamar la meva mare.

—Déu del cel, Clara, però que no ho veus? —va cridar la senyoreta Murdstone.

—Si no veig què, estimada Jane? —va preguntar la meva mare—. On?

—L'ha agafada ell! —va contestar la senyoreta Murdstone, cridant—. El noi té la criatura!

Semblava que l'horror l'hagués paralizada, però es va posar rígida per llançar-se a sobre meu i em va prendre el nen dels braços. Llavors li va venir un basqueig, i es va trobar tan malament que es van veure obligats a donar-li licor de cireres. Jo vaig rebre la seva prohibició solemne, quan es va haver recuperat, de tornar a tocar el meu germà per cap mena de concepte, i la meva pobra mare, la qual, com vaig poder veure, desitjava el contrari, va confirmar dòcilment la prohibició, tot dient:

—Sens dubte tens raó, estimada Jane.

En una altra ocasió, quan estàvem tots tres junts, aquest pobre angelet —jo me l'estimava de debò, per amor a la meva mare— va ser el causant innocent d'un rampell d'ira de la senyoreta Murdstone. La mare, que tenia el nen a la falda i li mirava els ulls, va dir:

—Vine aquí, Davy. —I va mirar els meus.

Vaig veure com la senyoreta Murdstone deixava el collaret que estava enfilant.

—Clavats —va dir la meva mare, tendrament—: he de dir que són clavats. Suposo que retiren cap als meus; són del mateix color que els meus. Però els tenen exactament iguals... quina meravella.

—Què estàs dient, Clara? —va preguntar la senyoreta Murdstone.

—Jane, estimada —va balbucejar la meva mare, una mica avergonyida per la brusquedat de la pregunta—, trobo que la criatura i Davy tenen els ulls exactament iguals.

—Clara! —va dir la senyoreta Murdstone—. De vegades sembla que no hi toquis.

—Jane, estimada... —va protestar la meva mare.

—Ho sembla ben bé. A qui se li acut, comparar el fill del meu germà amb el teu noi? No s'assemblen de res. Són absolutament diferents. Són com la nit i el dia en

tots els sentits. I espero que no deixin mai de ser-ho. No estic disposada a escoltar comparacions d'aquesta mena.

I, dit això, va sortir indignada i clavant un cop de porta.

En resum: que jo no era precisament la nineta dels ulls de la senyoreta Murdstone. En resum: que jo, allà, no semblava que fos la nineta dels ulls de ningú, ni tan sols de mi mateix; perquè les persones que m'apreciaven no ho podien demostrar, i les que no, ho demostraven tan descaradament que tenia la clara consciència d'adoptar sempre un posat encongit, maldestre i mig babau.

Tenia la impressió que els feia sentir tan incòmodes com ells m'hi feien sentir a mi. Si entrava a la sala on eren ells conversant i la meva mare semblava animada, un núvol d'ansietat li enfosquia l'expressió des de l'instant mateix de la meva aparició. Si el senyor Murdstone estava de bon humor, jo el posava de mal humor. Si la senyoreta Murdstone estava de mal humor, jo li intensificava. I tenia prou coneixement per saber que la víctima era sempre la meva mare; que tenia por de parlar-me o de ser amable amb mi, perquè, segons com ho fes, ells s'ofendrien i després li clavarien un sermó; i que no únicament patia sempre per no ofendre'ls ella, sinó també perquè no els ofengués jo, i espiava cohibida les seves mirades així que jo em movia una mica. Per tant, vaig decidir evitar-los tant com vaig poder, i més d'una hora hivernal vaig sentir tocar el rellotge de l'església des del meu trist dormitori, embolicat amb l'abric i absort en un llibre.

Al vespre, de vegades, anava a veure Peggotty a la cuina. Allà em sentia còmode, i no tenia por de ser tal com era. Però cap d'aquests dos recursos no era vist amb bons ulls des de la sala. L'esperit torturador que hi dominava va posar fi a tots dos. Encara se'm considerava necessari per a la formació de la meva pobra mare, i, com que jo era una de les proves que havia de superar, no podien permetre que m'absentés.

—David —va dir el senyor Murdstone un dia, havent sopat, quan jo anava a sortir del menjador com de costum—, lamento observar que mostres una disposició esquerpa.

—Esquerpa com la d'un ós! —va puntualitzar la senyoreta Murdstone.

Jo em vaig quedar immòbil i amb el cap baix.

—I pensa, David —va afegir el senyor Murdstone—, que una disposició obstinadament esquerpa és, de tots els humors, el pitjor.

—I, de totes les disposicions d'aquest tipus que jo hagi vist mai —va remarcar la seva germana—, la d'aquest noi és la més tossuda i la més empedreïda. Segur, estimada Clara, que tu mateixa també ho deus haver notat...

—Dispensa'm, estimada Jane —va dir la meva mare—, però estàs ben segura... i no t'ho prenguis malament, Jane estimada... estàs ben segura que l'entens, el meu fill?

—Més aviat me'n donaria vergonya, Clara —va contestar la senyoreta Murdstone—, si no fos capaç d'entendre aquest noi, o qualsevol altre noi. No presumeixo pas de ser gaire profunda, jo; però, si una cosa em sembla que tinc, és sentit comú.

—Sens dubte, estimada Jane —va dir la meva mare—, el teu discerniment és més que notable...

—No, per l'amor de Déu! Clara, t'ho prego, no diguis això —va saltar la senyoreta Murdstone, indignada.

—Però és que estic segura que és així —va insistir la meva mare—, i tothom ho sap. Jo mateixa en trec tant de profit, en molts sentits (o, almenys, hauria de fer-ho), que ningú no en pot estar tan convençut com jo; per tant, Jane estimada, t'asseguro que parlo amb ple coneixement de causa.

—Suposem que jo no entenc el noi, Clara —va contestar la senyoreta Murdstone, mentre es posava bé les cadenetes dels punys—. Convinguem, si tu vols, que no l'entenc en absolut; que és massa impenetrable, per a mi. Però el meu germà, en canvi, potser sí que té prou capacitat de penetració per arribar a entendre una mica el seu caràcter. I, si no m'equivoco, el meu germà parlava justament d'això quan hem comès la descortesia d'interrompre'l.

—Jo penso, Clara —va dir el senyor Murdstone, en veu baixa i profunda—, que sobre aquesta qüestió hi pot haver jutges millors, i més desapassionats, que no pas tu.

—Edward —va replicar la meva mare, tímidament—, tu estàs molt més capacitat per jutjar les coses del que jo pugui pretendre estar-ho mai. Tant tu com la Jane. Jo només he dit que...

—Tu només has dit una cosa inconsistent i desconsiderada —la va interrompre ell—. Procura no tornar-ho a fer, estimada Clara, i vigila més el que fas.

La meva mare va moure els llavis, com si contestés: «Sí, estimat Edward», però no es va sentir res.

—Et comentava, David —va dir el senyor Murdstone, girant el cap i els ulls rígidament cap a mi—, que m'ha sabut molt de greu observar que mostres una disposició esquerra, i jo no puc comportar que un caràcter d'aquest tipus es desenvolupi davant dels meus ulls sense un esforç per superar-ho. T'has d'esforçar per canviar aquest caràcter, noi. Ens hem d'esforçar per fer-te'l canviar.

—Dispensi, senyor —vaig dir, balbucejant—. No he pretès mai mostrar-me esquerp des que vaig tornar.

—No et refugiïs en una mentida, noi! —va saltar ell, en un to tan ferotge que vaig veure que la meva mare, involuntàriament, allargava una mà tremolosa com per interposar-s'hi—. La teva displicència t'ha portat a recloure't a la teva habitació. T'has estat a la teva habitació quan hauries hagut de ser aquí. Sàpigues, doncs, d'una vegada per sempre, que el que jo requereixo és que t'estiguis aquí, i no allà. I no tan sols que t'estiguis aquí, sinó que siguis obedient. Tu em coneixes, David: si dic que ha de ser així, serà així.

La senyoreta Murdstone va fer una rialleta ronca.

—Faré que tinguis un comportament respectuós, diligent i ben disposat respecte a mi —va prosseguir ell—, a Jane Murdstone i a la teva mare. No consentiré que

esquivis aquesta sala com si estigués empestada, només per un caprici de criatura. Seu.

Em donava ordres com si fos un gos, i jo l'obeïa com a tal.

—I una altra cosa —va dir—. Observo que tens una tirada per les companyies inferiors i ordinàries. No vull que et relacionis amb el servei. La cuina no et corregirà cap dels nombrosos aspectes en què necessites ser corregit. De la dona que és l'esca del pecat no en diré res... vist que tu, Clara —i això ho va dir abaixant la veu i adreçant-se a la meva mare—, de resultes d'una relació antiga i d'uns capricis molt arrelats, mostres una debilitat per ella que encara no ha estat superada.

—Un error d'allò més inexplicable, en diria jo! —va exclamar la senyoreta Murdstone.

—Jo només dic —va prosseguir ell, adreçant-se a mi— que desaprovo el fet que prefereixis companyies com la de la senyora Peggotty, i que caldrà posar-hi fi. Sé que m'entens perfectament, David, i que saps quines seran les conseqüències si no m'obeeixes al peu de la lletra.

Ho sabia de sobres —potser més bé i tot del que ell es pensava, almenys en el que es referia a la meva pobra mare—, i el vaig obeir al peu de la lletra. No vaig tornar a tancar-me a la meva habitació ni vaig tornar a buscar refugi en Peggotty, i vaig seure resignadament a la sala un dia darrere l'altre, esperant que arribés el vespre i l'hora d'anar a dormir.

Quina tortura exasperant haver d'estar-me hores i hores en una mateixa posició, sense gosar moure ni un braç ni una cama per por que la senyoreta Murdstone es queixés (com feia amb el més petit pretext) del meu neguit, i amb por de moure un ull no fos cas que topés amb alguna mirada de disgust o d'escrutini que pogués trobar una nova causa de retret en la meva! Quin insofrible ensopiment, haver de seure allà escoltant el tic-tac del rellotge, i observant com la senyoreta Murdstone enfilava aquells granets d'acer lluent en el seu collaret, i preguntant-me si es casaria mai (i, suposant que ho fes, amb quina mena d'infeliç), i comptant les divisions de la motllura de la llar de foc, i deixant que els meus ulls es perdessin pel sostre, entre els cargols i els bucles del paper de la paret!

Quines caminades que feia jo tot sol, per senders enfangats, sota les inclemències de l'hivern i traginant pertot arreu aquella sala, amb el senyor i la senyoreta Murdstone a dins, com una monstruosa càrrega que em veia obligat a portar, com un malson diürn del qual era impossible despertar, com un pes tan feixuc que m'embotia el seny i els sentits!

Quants àpats silenciosos i cohibits no vaig fer, sempre amb la sensació que hi sobraven uns coberts, i que eren els meus; que hi sobrava una boca, i que era la meva; que hi sobraven un plat i una cadira, i que eren els meus; que hi sobrava una persona, i que era jo!

Quins vespres, quan venien les espelmes i em tocava aplicar-me en la lectura, però no gosava llegir cap llibre entretingut i em submergia en un tractat d'aritmètica

tan pràctic com despietat; quan les taules de pesos i mesures es tornaven lletres de cançons com ara «Rule Britannia», o «Away with Melancholy», i es resistien a ser memoritzades, i, com una agulla de fer mitja, entraven dins el meu cervell desventurat per una orella i en sortien per l'altra!

Quants badalls, quants cops de cap no vaig fer, a pesar de tots els meus esforços per no adormir-me; quantes vegades no em vaig despertar sobresaltat i esforçant-me per dissimular; quantes respostes mudes a les meves escassíssimes observacions; quantes vegades de sentir-me com un espai en blanc, que era com si no hi fos però destorbava a tothom; quin pesant alleujament quan sentia la senyoreta Murdstone saludar la primera campanada de les nou del vespre i ordenar-me que me n'anés a dormir!

I així es van anar escolant les vacances, fins que va arribar el matí en què la senyoreta Murdstone va exclamar: «L'últim dia, per fi!», i em va donar la tassa de te que donava les vacances per clausurades.

No em va saber gens de greu anar-me'n. Estava immers en un estat d'embrutiment, però ja em començava a refer una mica amb la il·lusió de retrobar-me amb Steerforth, per molt que al seu darrere hi hagués l'ombra amenaçadora del senyor Creakle. Una vegada més va comparèixer el senyor Barkis a la porta del jardí, i una vegada més la veu admonitòria de la senyoreta Murdstone va dir: «Clara!» quan la meva mare es va inclinar a sobre meu per acomiadar-me.

Jo vaig besar-la, i vaig besar el meu germanet petit, i és aleshores quan vaig sentir una gran recança, però no pas recança per haver de marxar, perquè l'abisme que ens separava ja l'havia patit diàriament tot aquell temps. I allò que més perviu a dins del meu record no és tant l'abraçada que em va fer —tot i el fervor que hi va posar— com allò altre que va venir després de l'abraçada.

Jo ja era dalt del carro del senyor Barkis quan la vaig sentir que em cridava. Vaig mirar a fora i la vaig veure tota sola a la porta del jardí, amb el nen als braços i enlairant-lo perquè jo el veiés. Feia un dia fred i sense un alè d'aire, i ni un sol dels seus cabells, ni un sol dels plecs del seu vestit no es movia mentre ella em mirava fixament i aguantant la criatura ben enlaire.

I així és com vaig deixar de veure-la. I així és com la vaig veure després, a l'escola, quan dormia —una presència callada a la vora del meu llit—, mirant-me amb la mateixa mirada fixa i alçant la criatura que duia a coll.

9

Un aniversari memorable

Em saltaré tot el que va passar a l'escola fins que va arribar el març i el dia del meu aniversari. A part del fet que la meva admiració per Steerforth va créixer més que mai, no recordo res més. Ell se n'anava al final del semestre, si no abans i tot, i als meus ulls apareixia encara més vital i més independent que abans i, per tant, més simpàtic que mai; però, més enllà d'això, no recordo res més. És com si el gran esdeveniment que marca el meu record d'aquella època s'hagués empassat qualsevol altre fet menor, i existís ell i prou.

Fins em costa de creure que hi hagués un interval de dos mesos sencers entre la meva tornada a Salem House i la celebració d'aquell aniversari. I si m'ho crec és perquè sé que devia ser així; si no, em pensaria ben bé que no hi havia hagut cap interval, i que un esdeveniment havia trepitjat els talons a l'altre.

Amb quina precisió recordo el temps que va fer aquell dia! Encara ensumo la boira baixa que ho envoltava tot; encara veig, a través d'ella, el gebre fantasmal; encara em noto els cabells sobre la galta, enganxosos d'humitat; encara observo la fosca perspectiva d'aquella aula, amb l'espurneig de quatre espelmes enceses per il·luminar el boirós matí, i la boirina de l'alè fumejant dels alumnes enmig d'aquell fred esmolat, mentre es bufaven els dits i picaven de peus a terra.

Acabàvem d'esmorzar, i ens havien fet entrar del pati, quan va aparèixer el senyor Sharp i va dir:

—David Copperfield, al saló del director.

Jo esperava una cistella de Peggotty, i em vaig animar en rebre aquella ordre. Vaig abandonar el pupitre amb una gran promptitud mentre alguns dels meus veïns em suplicaven que no els oblidés en la distribució de les provisions.

—No cal que corris, David —va dir el senyor Sharp—. Hi ha temps de sobres, fill; no cal que corris.

M'hauria pogut sorprendre l'emotivitat amb què em parlava si m'hagués parat a pensar-hi, però no hi vaig pensar fins després. Vaig córrer cap al saló i vaig trobar-hi el senyor Creakle esmorzant, amb el bastó i el diari davant seu, i la senyora Creakle amb una carta oberta a la mà. Però ni rastre de cap cistella.

—David Copperfield —va dir la senyora Creakle, portant-me cap a un sofà i asseient-se al meu costat—, vull parlar amb tu molt particularment: t'he de dir una cosa, fill meu.

Vaig mirar el senyor Creakle, per descomptat, però ell no em mirava: anava movent el cap, i va estroncar un sospir amb un bon tros de torrada amb mantega.

—Encara ets massa jove per saber com canvia el món d'un dia per l'altre —va dir la senyora Creakle—, i com la gent ara hi som i ara no hi som. Però tots ho hem

d'aprendre, David; hi ha qui ho aprèn de molt jove, hi ha qui ho aprèn de gran, hi ha qui ho aprèn al llarg de tota la seva vida.

Jo me la mirava amb una gran atenció.

—Quan vas tornar de casa, acabades les vacances —va explicar la senyora Creakle, després d'una pausa—, estaven tots bé? —I, després d'una altra pausa—: La mama, estava bé?

Jo tremolava sense saber ben bé per què, i seguia mirant-la atentament, sense aventurar cap resposta.

—Perquè és que em sap molt de greu —va prosseguir—, però t'haig de dir que acabo de saber que la teva mare està molt malalta.

Es va aixecar una boirina entre la senyora Creakle i jo, i dins d'aquella boirina va semblar per un instant com si la seva figura es mogués. Després vaig notar la cremor de les llàgrimes que em queien cara avall, i la figura es va deixar de moure.

—Està molt greument malalta —va afegir.

Ara jo ja ho sabia tot.

—És morta.

No calia que m'ho hagués dit: jo ja m'havia posat a plorar desconsoladament, i em sentia orfe i sol enmig de l'ample món.

Va ser molt amable amb mi. Em va deixar estar allà tot el dia, i a estones em deixava sol; i jo plorava, i m'adormia de cansament, i em despertava i tornava a plorar. Quan ja no em quedaven llàgrimes, vaig començar a pensar, i va créixer l'opressió que sentia al pit, i la pena es va tornar un dolor sord que no hi havia res que pogués alleujar.

Però els meus pensaments eren dispersos: no se centraven en la calamitat que m'oprimia el cor, sinó que divagaven al seu voltant. Vaig pensar en la casa, que devia estar tancada i en silenci. Vaig pensar en la criatura, la qual —segons va dir la senyora Creakle— ja feia temps que s'anava consumint, i creien que també es moriria. Vaig pensar en la tomba del meu pare al cementiri de l'església, al costat de casa, i ara hi vaig veure també la meva mare, enterrada sota l'arbre que jo coneixia tan bé. Quan em vaig quedar sol, vaig enfil·lar-me a una cadira i em vaig mirar al mirall, per veure si tenia els ulls gaire vermells i l'expressió gaire afligida. Passades unes quantes hores, i quan ja semblava molt difícil que pogués vessar més llàgrimes, vaig preguntar-me quin seria el pensament que més m'afectaria, en relació amb aquella pèrdua, a mesura que m'anés acostant a casa meva per assistir a l'enterrament. I sé que vaig sentir-me investit d'una importància i d'una dignitat provocades per la meva aflicció, i que em distingien de tots els altres nois.

Dubto que gaires criatures s'hagin sentit mai tan aclaparades per un dolor sincer com em sentia jo aleshores, però recordo, tanmateix, que aquesta sensació d'importància em produïa una mena de satisfacció quan vaig sortir al pati aquella tarda, mentre els altres eren a classe. Quan els vaig veure que em miraven per les finestres, mentre pujaven a les aules, em vaig sentir distingit, i vaig accentuar el posat

melancòlic, i vaig alentir el pas. Quan es van haver acabat les classes i van sortir, i van venir a parlar amb mi, em vaig enorgullir de no mostrar-me altiu amb ningú, i de prestar-los a tots exactament la mateixa atenció que abans.

L'endemà al vespre me n'anava cap a casa, però no amb la diligència del correu, sinó amb la pesant diligència nocturna, que anomenaven «la dels pagesos» i que era utilitzada sobretot per gent del camp que recorria distàncies curtes sobre la ruta. Aquell vespre no hi va haver sessió d'explicar històries, i Traddles em va voler deixar el seu coixí tant sí com no. No sé de què es pensava que em serviria, perquè jo ja tenia el meu, però el pobre noi no tenia altra cosa per deixar-me, tret d'un full de paper de carta tot ple d'esquelets; i el full me'l va donar en el moment d'anar-me'n, per alleujar-me les penes i contribuir a la meva pau d'esperit.

Vaig deixar Salem House l'endemà a la tarda, i poc m'imaginava aleshores que me n'anava per no tornar-hi més. El viatge de nit va ser molt lent, i no vam arribar a Yarmouth fins a les nou o les deu del matí. Vaig mirar si veia el senyor Barkis, però no hi era; en comptes d'ell, un homenet gras, ja d'una certa edat, amb propensió a ofegar-se, d'aspecte feliç i vestit de negre, amb uns llacets grogosos als genolls dels pantalons, mitges negres i un barret d'ala ampla, va venir esbufegant fins a la finestreta de la diligència i va dir:

—El senyoret Copperfield?

—Sí, senyor.

—Si feu el favor d'acompanyar-me, senyoret —va dir, obrint la porta—, us portaré a casa amb molt de gust.

Li vaig donar la mà, tot preguntant-me qui podia ser, i vam anar caminant fins a una botiga que hi havia en un carrer estret, i on deia «Omer, draperia, sastreria, merceria, pompes fúnebres, etc.» Era una botigueta sufocant i resclosida, plena de tota mena de teles i peces de vestir enllestides o a mig fer, i amb un aparador ple de barrets de pell de castor i de gorres. Vam entrar en una petita rebotiga on vam trobar tres noies treballant amb tot de peces de tela negra apilades sobre la taula, i tot el terra estava ple de trossos i retalls escampats. Hi havia un bon foc, i se sentia una olor asfixiant de crespó escalfat (aleshores no sabia de què era aquella olor, però ara ja ho sé).

Les tres noies, que es veien molt diligents i molt disteses, van alçar el cap per mirar-me i després van seguir treballant. Punt, punt, repunt. Al mateix temps, d'un taller que hi havia al final d'un petit pati, arran de finestra, arribava el soroll regular d'un martelleig que marcava una espècie de tonada —RAT, tat-tat, RAT, tat-tat, RAT, tat-tat— sense la més petita variació.

—Què? —va preguntar el meu acompanyant a una de les tres noies—, com ho tenim, això, Minnie?

—Estarà a punt per a l'hora d'emprovar —va contestar ella alegrement, sense aixecar la vista—. No tingueu por, pare.

El senyor Omer es va treure el barret d'ala ampla i es va asseure, panteixant. Estava tan gras que es va veure obligat a seguir panteixant una estona abans de poder dir:

—Correcte.

—Pare —va fer Minnie, en un to enjogassat—, us esteu posant com un toixó!

—Mira, filleta, jo no sé què ho fa —va contestar ell, després de rumiar-hi—, però sóc així, què vols que t'hi digui.

—Això és perquè us preneu la vida tan bé —va dir Minnie—: sempre anar fent, amb aquella parsimònia...

—De què serveix prendre-s'ho d'una altra manera, estimada? —va preguntar el senyor Omer.

—No, no, és clar —va contestar la seva filla—. Aquí tots estem sempre de bon humor, gràcies a Déu! Oi, pare?

—Això espero, filleta —va dir el senyor Omer—. I, ara que ja m'he refet, em sembla que prendré les mides a aquest jove estudiant. Voleu passar a la botiga, senyoret Copperfield?

Vaig tornar a entrar a la botiga seguit del senyor Omer, en compliment de la seva petició, i, després d'ensenyar-me un plec de tela dient-me que era un gènere finíssim, i fins i tot malaguanyat si no era per al dol d'un pare o d'una mare, em va prendre unes quantes mides i les va anar apuntant en una llibreta. Mentre les anotava, em va dir que em fixés en les seves existències, i em va anar indicant certs articles que eren «la moda que estava venint» i altres que eren «la moda que ja estava passant».

—I Déu n'hi do del que hi perdem, sovint, amb aquesta història —va dir el senyor Omer—. Però això de les modes és com les persones: ara vénen, ara se'n van, i ningú sap ni com ni per què han vingut ni com ni per què se n'han anat. I és que és el que jo dic: que, segons com t'ho miris, tot és com la vida mateixa.

Jo estava massa afligit per entrar en el debat —i suposo que tampoc hi hauria estat a l'altura, fossin quines fossin les circumstàncies—, i el senyor Omer va tornar a conduir-me cap a la rebotiga, respirant amb una certa dificultat.

Llavors, abocant-se a un petit tram d'esglaons molt drets, va dir:

—Pugeu el te i el pa amb mantega!

El qual, al cap d'una estona (que jo vaig ocupar observant el meu entorn i pensant, i escoltant el punteig de la rebotiga i la tonada del martelleig que venia del final del pati), va aparèixer en una safata i va resultar que era per a mi.

—Jo a vós us conec —va dir el senyor Omer, després d'observar-me uns quants minuts, durant els quals jo no havia fet gaire cas de l'esmorzar perquè tota aquella negror m'havia tret la gana—; us conec des de fa molt de temps, jove.

—De debò, senyor?

—De tota la vida —va fer el senyor Omer—. O d'abans i tot, vaja. Vaig conèixer el vostre pare abans que vós. Feia cinc peus i nou polzades i mitja d'alçada, i ara reposa sota vint-i-cinc peus de terra.

«RAT, tat-tat, RAT, tat-tat, RAT, tat-tat...», a l'altra punta del pati.

—Vint-i-cinc peus de terra, i potser em quedo curt —va dir el senyor Omer, en un to bonhomiós—. No sé si per desig d'ell mateix o per instruccions d'ella, ara no ho recordo.

—Sabeu com està, el meu germanet, senyor? —vaig preguntar jo.

El senyor Omer va moure el cap.

«RAT, tat-tat, RAT, tat-tat, RAT, tat-tat...».

—És als braços de la seva mare —va dir.

—Oh, pobra criatura! Que és mort?

—No us hi amoïneu més del compte, que ja no s'hi pot fer res —va dir el senyor Omer—. Sí. La criatura és morta.

En rebre aquesta informació se'm van tornar a obrir les ferides. Vaig deixar l'esmorzar, que a penes havia tocat, i vaig anar a recolzar el cap sobre una altra taula, en un racó de la rebotiga, que Minnie va desembarassar corrents perquè les meves llàgrimes no taquessin els teixits de dol que hi havia allà sobre. Era una noia de bastant bon caràcter, i em va apartar els cabells de davant dels ulls amb un toc suau i amable, però ella estava tan contenta perquè gairebé havia acabat la feina, i perquè anava tan bé de temps... i era tan diferent de mi!

Al cap d'un moment es va deixar de sentir la música del martelleig, i un home jove i ben plantat va travessar el pati i va entrar a la rebotiga. Duia un martell a la mà i la boca plena de claus, que es va veure obligat a treure's per poder parlar.

—Què, Joram? —va preguntar el senyor Omer—. Com ho tenim, això?

—Molt bé, senyor —va contestar Joram—. Ja està.

Minnie es va tornar una mica vermella, i les altres dues noies van intercanviar un somriure.

—I doncs? Que potser hi vas treballar ahir vespre amb una espelma, mentre jo era al club? Eh? —va dir el senyor Omer, picant l'ullet.

—Sí —va fer Joram—. Com que vau dir que quan ho hagués enllestit podríem anar a fer un voltet, la Minnie i jo... i vós...

—Ah! Em pensava que ja no m'hi comptàveu, a mi! —va dir el senyor Omer, rient fins que li va venir tos.

—... com que vau tenir el detall de proposar això —va prosseguir el jove—, m'hi he afanyat tant com he pogut, oi... Us ho voleu mirar, a veure què us sembla?

—Prou —va dir el senyor Omer, aixecant-se; llavors es va girar de sobte cap a mi i va dir-me—: Jove, us agradaria veure el d'això de...?

—No, pare —el va interrompre Minnie.

—Noi, jo he pensat que li podria interessar... —va dir el senyor Omer—, però potser tens raó.

No sabia dir per què, però estava segur que allò que sortien a veure era el taüt de la meva estimadíssima mare. No havia sentit mai construir cap taüt, no n'havia vist

mai cap, que jo sàpiga... però se'm va acudir mentre sentia aquell soroll, i, quan va entrar aquell jove, ja no em quedava cap dubte del que havia estat fent.

Havent enllestit la feina, les altres dues noies (que no havia sentit com es deien) es van espolsar els fils i els retalls dels vestits i van sortir a la botiga per endreçar una mica i esperar els clients. Minnie es va quedar a dins per plegar el que havien fet i embalar-ho en dos cistells. Això ho va fer agenollada, mentre taral·lejava una cançoneta. Joram, que sense cap mena de dubte era el seu enamorat, va entrar i li va robar un petó mentre ella feinejava (no va semblar que la meva presència el cohibís en absolut), i va dir que el seu pare havia anat a buscar el carruatge i que ell s'havia d'afanyar per estar a punt. Llavors va tornar a sortir i, un cop va ser fora, ella es va posar el didal i les tisoires a la butxaca, es va apuntar amb molt de compte una agulla amb fil negre sobre la pitrera del vestit i es va posar amb molta gràcia la roba de sortir, mirant-se en un mirallet de darrere la porta, on jo vaig veure reflectida la seva cara satisfeta.

Observava tot això, assegut a la taula del racó amb el cap repenjat a la mà, mentre els meus pensaments divagaven per coses molt diverses. Aviat va arribar el carruatge i va parar davant de la botiga; primer hi van carregar els cistells, després m'hi van pujar a mi i finalment van pujar ells tres. Recordo que era com una barreja de carruatge, furgó i piano de cua, pintat d'un color tètric i arrossegat per un cavall negre amb una cua molt llarga. Hi havia espai de sobres perquè hi cabéssim tots.

No crec que mai de la vida hagi experimentat una sensació tan estranya (ara ja estic més rodat, potser) com la d'estar amb aquella gent i recordar per què els havien contractat, i veure com disfrutaven de l'excursió. I no és que em fessin ràbia: més aviat em feien por, com si em trobés enmig d'unes persones amb qui no tenia cap afinitat de caràcter. Estaven animadíssims. El vell seia a davant per portar les regnes i la parella seia darrere seu, i cada cop que els deia alguna cosa s'inclinaven cap endavant, cada un a un cantó de la seva cara rodanxona, i li prestaven una gran atenció. Amb mi també hi haurien parlat, però jo seia arronsat i deprimat en un racó; m'espantaven tot aquell festeig i tota aquella alegria, encara que no armessin cap gran escàndol, i gairebé em sorprenia que no rebessin cap càstig per la insensibilitat dels seus cors.

Per això, quan van parar per donar pinso al cavall, i van menjar i van beure i es van divertir, no vaig poder tocar res que haguessin tocat ells i em vaig quedar en dejú. Per això, quan vam arribar a casa, vaig baixar del carruatge per darrere i tan de pressa com vaig poder, per no haver d'estar en companyia d'ells davant d'aquelles finestres solemnes, que em miraven cegament com uns ulls molt brillants que ara s'haguessin tancat. I quina poca necessitat que vaig tenir de rumiar què era el que em faria plorar quan tornés, un cop vaig veure la finestra de l'habitació de la meva mare i, al seu costat, la d'aquella que en uns temps millors havia estat la meva!

Abans d'arribar a la porta ja vaig ser als braços de Peggotty, i ella em va portar a dins de la casa. El seu dolor va esclatar així que em va veure, però aviat es va

controlar, i parlava molt baixet, i caminava sense fer soroll, com si tingués por de destorbar els morts. Vaig descobrir que no s'havia ficat al llit des de feia dies. Durant la nit es quedava asseguda i sense moure's, vetllant. Mentre la pobra reina del seu cor no fos enterrada, deia, ella no l'abandonaria ni un moment.

El senyor Murdstone no em va fer ni cas quan vaig entrar a la sala; era a la vora del foc, plorant en silenci i meditant, assegut a la seva butaca. La senyoreta Murdstone estava enfeïnada al seu escriptori, que era ple de cartes i de papers; em va oferir les seves ungles gelades i em va preguntar, en un xiuxiueig metàl·lic, si ja m'havien pres les mides per a la roba de dol.

Jo li vaig dir que sí.

—I les camises —va dir—, les has portades?

—Sí, senyora. He portat tota la meva roba.

Això va ser tot el consol que la seva fermesa em va proporcionar. No dubto que li produïa un plaer exquisit poder exhibir allò que ella en deia el seu autodomini, i la seva fermesa, i la seva força d'esperit, i el seu sentit comú, i tot el diabòlic catàleg de les seves detestables qualitats, en una ocasió com aquella. Estava especialment orgullosa del seu talent administratiu, i ara el podia demostrar reduint-ho tot a paperassa i no commovent-se per res. Tota la resta d'aquell dia, i del matí al vespre durant els dies següents, no es va moure d'aquell escriptori, guixant amb una ploma dura i rasposa sense perdre mai la calma, parlant amb el mateix murmuri impertorbable a tothom; sense relaxar mai ni un sol múscul de la cara, ni endolcir en absolut el to de veu ni deixar que un sol plec del vestit se li mogués de lloc.

El seu germà de vegades agafava un llibre, però no vaig veure que n'arribés a llegir cap. L'obria i se'l mirava com si llegís, però es passava una hora sense girar full i després el deixava, i es posava a caminar amunt i avall de la sala. Jo seia hores i hores amb les mans plegades, observant-lo i comptant les seves passes. Molt rarament parlava amb ella, i amb mi no hi parlava mai. Semblava l'únic objecte en moviment, tret dels rellotges, en tota aquella casa immòbil.

Durant aquells dies anteriors a l'enterrament vaig veure molt poc Peggotty: només la veia quan, pujant o baixant les escales, me la trobava invariablement prop de l'habitació on jeien la meva mare i la criatura, i quan als vespres venia a seure al capçal del meu llit fins que jo m'adormia. Un parell de dies abans de l'enterrament — em sembla que va ser un parell de dies abans, però sóc conscient que els records se'm confonen quan penso en aquells dies feixucs, sense res que en marqui la progressió —, em va portar a dins del dormitori. Només recordo que allà, sota una mena de cobrellit blanc i embolcallada amb una netedat i una frescor immaculades, em va semblar que jeia l'encarnació de la solemne quietud que regnava a la casa; i que, quan ella estava a punt d'enretirar suaument el cobrellit, jo vaig cridar: «No, no! No!», i li vaig agafar la mà.

No recordaria millor aquell enterrament si hagués tingut lloc ahir mateix. L'aire que es respirava a la sala gran des de la porta, quan hi vaig entrar, la resplendor del

foc, la brillantor del vi en els decantadors, els dissenys de les copes i dels plats, l'olor tènue i dolça de pastís, l'aroma del vestit de la senyoreta Murdstone, les nostres robes negres... El doctor Chillip és a la sala, i ve a parlar amb mi.

—I com està el senyoret David? —em pregunta, amablement.

Jo no li puc pas dir que molt bé. Li dono la mà, i ell la reté entre la seva.

—Valga'm Déu! —diu el doctor Chillip, amb un somriure plàcid i un punt de guspireig als ulls—. Com van creixent, els nostres amiguets... Si és que creixen que ni ens n'adonem, oi, senyora?

Això va adreçat a la senyoreta Murdstone, que no articula cap resposta.

—S'han fet grans progressos, en aquest sentit, eh, senyora? —repeteix el doctor Chillip.

La senyoreta Murdstone es limita a contestar amb un arrufament de celles i una inclinació de compromís; el doctor Chillip, amb la cua entre cames, se'n va cap a un racó, sense deixar-me anar, i no obre més la boca.

Em fixo en això perquè em fixo en tot el que m'envolta, no pas perquè m'importi en absolut res del que em passi ni m'hagi importat des que he tornat a casa. I ara comença a sonar la campana, i el senyor Omer i un altre vénen a preparar-nos. Tal com Peggotty m'havia explicat, molt temps enrere, els membres del seguici que va acompanyar el meu pare a la mateixa tomba van ser preparats en aquella mateixa sala.

Hi ha el senyor Murdstone, el nostre veí senyor Grayper, el doctor Chillip i jo. Quan sortim per la porta, els portants del fèretre i la seva càrrega són al jardí, i avancen davant nostre pel caminet, i per davant dels oms, i a través de la porta del jardí, i cap a dins de l'església on tan sovint he sentit cantar els ocells en un matí d'estiu.

Som tots al voltant de la tomba. El dia em sembla diferent de qualsevol altre dia, i la llum no sembla del mateix color: té un color més trist. Regna un silenci solemne, que hem portat nosaltres de casa amb allò que ara reposa dins la fossa, i, mentre som allà a peu dret i amb el cap descobert, sento la veu del clergue, que a l'aire lliure adquireix un so remot, però, tanmateix, m'arriba clara i nítida quan diu: «Jo sóc la Resurrecció i la Vida, diu el Senyor!». Llavors sento sanglots, i, destacant entre el públic, veig aquella bona i fidel criada, que és la persona que més m'estimo de totes les que hi ha sobre la Terra, i a qui el meu cor infantil està segur que el Senyor, un dia, li dirà: «T'has portat bé».

Entre el grup d'assistents hi ha moltes cares conegudes; cares que conec de l'església, de quan la meva pròpia cara s'ho mirava tot encuriosida; cares que havien vist la meva mare per primera vegada quan va arribar al poble, en la flor de la seva joventut. Aquesta gent m'importa ben poc —no m'importa res més que la meva pena—, però els veig i els reconec a tots, i fins i tot, allà al fons, veig Minnie que s'ho mira des de lluny, i els seus ulls es concentren sobretot en el seu enamorat, que és a prop meu.

I s'ha acabat la cerimònia: la terra ja és aplanada i nosaltres girem cua per tornar cap a la casa, que apareix davant nostre, tan bonica i tan igual que sempre, tan indestruable, en el meu cervell infantil, de la idea d'allò que ja he perdut, de la idea que tot el meu dolor no ha estat res comparat amb el que aquella visió m'inspira. Però se m'emporten cap allà, i el doctor Chillip em va dient coses, i quan som a casa em posa una mica d'aigua als llavis, i, quan li demano permís per pujar a la meva habitació, m'acomia amb la tendresa d'una dona.

Tot això, dic, són els esdeveniments d'aquell dia. Molts esdeveniments posteriors han fugit de mi, i han voleiat cap a la platja on reapareixeran totes les coses oblidades; però els d'aquell dia sobresurten com un penyal enmig de l'oceà.

Jo sabia que Peggotty vindria a la meva habitació. La quietud sabàtica del moment (com em recordava un diumenge, ara que hi penso!) ens convenia a tots dos. Ella es va asseure al llit, al meu costat; em va agafar la mà, i a estones l'acostava als seus llavis, i a estones l'acariciava, tal com hauria pogut confortar el meu germanet; i, a la seva manera, em va explicar tot el que tenia per explicar-me en relació amb el que havia passat.

—Ja feia molt de temps que no estava bé —va dir Peggotty—. Tenia el cap emboirat, i no era feliç. Quan va néixer la criatura vaig pensar que potser es refaria, però encara va quedar més delicada i cada dia s'apagava una mica més. Abans de néixer el nen li agradava estar-se tota sola, i es passava estones plorant; un cop va haver nascut li agradava cantar-li cançons, però ho feia amb un filet de veu que una vegada, sentint-la, vaig pensar que era com una veu que flotés per l'aire i es perdés cel amunt.

»Em sembla que en els últims temps es va tornar més tímida, i com més espantadissa, i quan sentia una paraula brusca era com si rebés un cop de puny. Però, per a mi, sempre va ser la mateixa. Per a la beneita de la seva Peggotty no va canviar mai, pobre àngel meu.

I aquí va deixar de parlar, i es va passar una estona acaritant-me la mà amb uns copets suaus.

—L'últim cop que la vaig veure tal com era abans va ser aquell vespre que tu vas tornar a casa, rei. El dia que te'n vas anar, em va dir: «No tornaré a veure mai més aquest fill meu del meu cor. Tinc un pressentiment, i sé que és un pressentiment que no enganya».

»Després va anar aguantant tot el que va poder; i més d'una vegada, quan li deien que era irreflexiva i desenfadada, ella feia veure que s'ho creia, però tot allò, aleshores, ja era cosa del passat. El seu marit no ho sabia, el que m'havia dit a mi, perquè ella no gosava dir-ho a ningú més... fins que un vespre, poc més d'una setmana abans que passés, li va dir: “Estimat, em sembla que m'estic morint”.

»“Ara ja ho he dit i ja estic tranquil·la, Peggotty”, em va dir aquell mateix vespre, quan la vaig ficar al llit. “D'aquí a uns quants dies ja s'ho haurà acabat de creure, pobre home, i després ja haurà passat tot. Estic molt cansada. Si això és que tinc son,

queda't al meu costat mentre dormo; no em deixis. Que Déu beneeixi els meus dos fills! Que Déu guardi i protegeixi el meu noi orfe de pare!”.

»Després ja no la vaig deixar més —va prosseguir Peggotty—. Sovint parlava amb aquells dos, perquè se'ls estimava (era incapaç de no estimar la gent que tenia a prop), però, quan se'n tornaven a baix, ella sempre em buscava amb els ulls, com si només pogués trobar el descans allà on era Peggotty, i mai no s'adormia de cap altra manera.

»L'últim dia, al vespre, em va fer un petó i em va dir: “Si el meu fillet també es morís, Peggotty, sisplau, que el posin entre els meus braços i ens enterrin a tots dos junts”. (I així es va fer, perquè el pobre anyellet només va viure un dia més que ella.) “Deixeu que el fillet del meu cor vingui amb nosaltres al nostre lloc de repòs”, va dir, “i digueu-li que la seva mare, en el seu llit de mort, va beneir-lo no pas una vegada, sinó mil”.

Això va anar seguit d'un altre silenci i d'uns quants copets més a la mà.

—Ja era bastant entrada la nit —va prosseguir Peggotty— quan em va dir que tenia set, i, quan va haver begut una mica, em va mirar amb un somriure tan plàcid... pobrissona meva... tan preciós...!

»Ja despuntava el dia, i el sol es començava a aixecar, quan va parlar-me de l'afecte i de la consideració amb què sempre l'havia tractada el senyor Copperfield, i de la paciència que havia tingut amb ella, i de les moltes vegades que li havia dit, quan es mostrava insegura, que un cor afectuós era millor i més fort que la saviesa, i que el seu cor el feia feliç. “Peggotty, estimada”, va dir llavors, “posa'm més a prop teu”, perquè estava molt dèbil. “Posa'm el braç sota el coll, reina”, va dir, “i tomba'm cap a tu, perquè la teva cara se m'allunya i jo la vull tenir a prop”. Jo li vaig posar el cap tal com em demanava, i... oh, Davy!... llavors es van confirmar les primeres paraules de comiat que jo t'havia dit: va estar contenta de poder repenjar el seu pobre cap sobre el braç de la seva vella, beneïda i geniüda Peggotty... i es va morir com una criatura que s'adorm!

I així es va acabar el relat de Peggotty. Des del moment que vaig saber la mort de la meva mare, el record de com era últimament se m'havia esvaït. Vaig passar a recordar-la, des d'aquell instant, només com la jove mare de les meves primeríssimes impressions, la que solia cargolar i recargolar amb el dit els seus rínxols brillants, la que ballava amb mi els capvespres a la saleta. El que Peggotty m'acabava d'explicar, lluny de fer-me tornar als últims temps, encara va acabar d'afermar la imatge primitiva en el meu record. Pot resultar curiós, però és així. La mort l'havia retornada a la seva joventut tranquil·la i sense maldecaps, i allò anul·lava qualsevol altra imatge.

La mare que jeia dins la tomba era la mare de la meva infància; la criatura entre els seus braços era jo mateix, tal com havia estat en un temps: aixoplugat per sempre en el seu pit.

M'abandonen, i després s'ocupen de mi

La primera gestió que va dur a terme la senyoreta Murdstone, quan va haver passat el dia de la cerimònia i es va deixar entrar claror a la casa lliurement, va ser donar a Peggotty un mes de coll per acomiadar-se. Per molt que li hagués desagradat continuar al servei d'aquella casa, jo penso que Peggotty, per poder seguir al meu costat, s'hauria estimat més quedar-se allà que al lloc millor de la Terra. Em va dir que ens havíem de separar, i me'n va explicar el motiu; i ens vam donar el condol mútuament, amb tota sinceritat.

Respecte a mi i al meu futur, ningú no va dir una sola paraula ni va fer cap pas. Goso dir que haurien estat encantats de poder despatxar-me a mi també, amb un mes d'avís. Un dia em vaig armar de valor per preguntar a la senyoreta Murdstone quan tornaria a l'escola, i ella, molt secament, va contestar que no creia pas que hi tornés. I això és tot el que se'm va dir. Jo estava molt frisós per saber què farien de mi, i Peggotty també, però ni ella ni jo no vam poder obtenir cap informació sobre el tema.

Hi va haver un canvi en la meva situació, un canvi que, si bé m'alleujava bastant els deficiències del present, m'hauria pogut fer sentir —si hagués estat capaç d'analitzar-ho més de prop— encara més incòmode sobre el futur. Es tractava del següent. Van abandonar la repressió que havien exercit sobre mi: no únicament ja no estava obligat a aguantar el tipus hores i hores a la sala, sinó que més d'una vegada, quan m'hi asseia, la senyoreta Murdstone em clavava una mala mirada perquè me n'anés. No únicament ja no em prohibien la companyia de Peggotty, sinó que, mentre no voltés per la casa del senyor Murdstone, ningú no em buscava mai ni preguntava per mi. Al principi temia diàriament que ell decidís tornar-se a fer càrrec de la meva educació, o que fos la senyoreta Murdstone qui decidís dedicar-s'hi, però aviat vaig començar a pensar que aquells temors no eren fonamentats, i que no havia d'esperar altra cosa que abandonament.

No crec pas que aquest descobriment m'afectés gaire, aleshores. Encara estava atordit per la mort de la meva mare, i envaït per una mena d'estupor respecte a totes les altres coses. Puc recordar, això sí, que en més d'una ocasió vaig sospesar la possibilitat que ja no es reprenguessin més les lliçons, i que es desentenguessin totalment de mi, i que em tornés una persona taciturna i deixada que es passava la vida vagabundejant pel poble; o també la d'alliberar-me d'aquesta imatge i anar-me'n a buscar fortuna en algun altre lloc, com l'heroi d'una història; però això eren visions passatgeres, somnis diürns a què em lliurava de vegades, com si estiguessin tènuelement pintats o escrits a la paret de la meva habitació i, a mesura que s'anaven dissipant, tornessin a deixar la paret nua.

—Peggotty —vaig dir un vespre, en un murmuri absort, quan m'escalfava les mans amb el foc de la cuina—, el senyor Murdstone encara em té menys afecte que

abans. No és que me n'hagués tingut mai gaire, Peggotty, però és que ara, si pogués, no em voldria ni veure.

—Potser és la pena que l'afligeix —va afegir Peggotty, acariciant-me els cabells.

—Jo també passo molta pena, Peggotty. Si pensés que és per la pena, no hi donaria la més petita importància. Però no és això; segur que no és això.

—Com ho saps, que no és això? —va preguntar Peggotty, després d'un silenci.

—Perquè la seva pena és una cosa totalment diferent. Ara, assegut allà a la vora del foc amb la senyoreta Murdstone, està trist; però si jo entrés, Peggotty, a la tristesa s'hi afegiria una altra cosa.

—Quina altra cosa? —em va demanar Peggotty.

—La indignació —vaig contestar, imitant sense voler el seu tenebrós arrufament de celles—. Si només estigués trist, no em miraria com em mira. Jo sí que estic trist i prou, i això em fa ser més benèvol.

Peggotty no va dir res més durant una estoneta, i jo em vaig seguir escalfant les mans, tan silenciosos com ella.

—Davy —va fer al final.

—Sí, Peggotty?

—Jo he fet tots els possibles, rei meu... o, més ben dit, tots els possibles i tots els impossibles... per trobar una casa que em convingués, a Blunderstone mateix, per entrar-hi a servir, però aquesta casa no existeix, fill.

—I què penses fer, Peggotty? —li vaig preguntar jo, amb recança—. Penses anar-te'n a buscar fortuna?

—Em sembla que em veuré obligada a anar-me'n a Yarmouth —va contestar Peggotty— i quedar-m'hi a viure.

—Doncs encara podries anar més lluny —vaig dir jo, animant-me una mica—, i llavors sí que et perdria per sempre. Però allà et podré venir a veure de tant en tant, estimada Peggotty... perquè tampoc no és l'altra punta de món, oi?

—No, no! Tot al contrari, si Déu vol! —va exclamar Peggotty, acaloradament—. Mentre tu siguis aquí, rei meu, jo et vindré a veure cada setmana sens falta. Un dia a la setmana, sens falta!

Em vaig notar l'esperit molt alleujat en sentir aquesta promesa, però això no era tot, perquè Peggotty va dir a continuació:

—Primer, Davy, me'n vaig a cal meu germà, saps?, per fer-hi una altra estada de quinze dies... el temps just per prendre vistes una mica i tornar a ser poc o molt la que era abans, i he pensat que... com que ara aquí més aviat hi fas nosa, potser et deixarien venir amb mi.

Res, en aquells moments (tret d'una relació diferent amb les persones de casa, exceptuant Peggotty), no hauria pogut fer-me tanta il·lusió com aquell projecte. La idea de tornar a estar rodejat d'aquelles cares honrades, somrients i hospitalàries; de retrobar la dolça pau d'aquell diumenge al matí, amb les campanes repicant, les pedres rebotent a l'aigua i els vaixells espectrals trencant la boira; de passejar amunt i

avall amb la petita Emily, explicant-li els meus neguits i conjurant-los amb els encanteris de les petxines i els còdols de la platja, em va inundar el cor de pau. Una pau que tot seguit va ser esguerrada, naturalment, pels dubtes referents al consentiment de la senyoreta Murdstone... però no va ser sinó una alarma passatgera, perquè ella va sortir a fer la inspecció nocturna de l'armari del rebost mentre nosaltres encara enraonàvem, i Peggotty, amb una gosadia que em va deixar astorat, va abordar la qüestió allà mateix.

—Allà estarà desvagat, el noi —va dir la senyoreta Murdstone, mentre inspeccionava un pot de confitats—, i la inactivitat és la mare de tots els mals. És clar que també estaria desvagat aquí... o a qualsevol altre lloc, al meu entendre.

Vaig veure que Peggoty estava a punt de saltar, però, pensant en mi, es va mossegar la llengua i va guardar silenci.

—Mmm... —va fer la senyoreta Murdstone, sense deixar d'inspeccionar els confitats—. La cosa més important, més que qualsevol altra... la cosa més primordial... és que ningú no destorbi ni incomodi el meu germà. Suposo que val més que digui que sí.

Jo li vaig donar les gràcies, però sense fer cap demostració d'alegria que pogués induir-la a retirar el permís. I vaig pensar que havia fet santament, sobretot quan vaig veure que, per sobre el pot de confitats, m'engegava una mirada tan plena de vinagre com si els seus ulls negres n'haguessin absorbit tot el contingut. Sigui com vulgui, l'autorització no va ser retirada i, quan el mes va haver transcorregut, Peggotty i jo estàvem a punt de marxa.

El senyor Barkis va entrar a casa a buscar els baguls de Peggotty. Jo no havia vist mai que passés de la porta del jardí, però en aquesta ocasió va arribar a entrar. I quan sortia, carregat amb el bagul més gros a l'esquena, em va mirar, i jo vaig pensar que aquella mirada tenia algun significat (suposant que les faccions del senyor Barkis poguessin albergar cap significat de cap mena).

Peggotty estava molt tova, naturalment, perquè deixava allò que havia estat casa seva durant tants anys, i perquè els dos vincles afectius més sòlids de la seva vida — amb la meva mare i amb mi— s'havien format en aquella casa. I també havia anat a caminar pel cementiri, a primera hora del matí; i, quan va pujar al carro i es va asseure, no es treia el mocador dels ulls.

Mentre ella va continuar en aquest estat, el senyor Barkis no va donar cap mena de senyal de vida. Seia en el lloc de sempre i amb l'actitud habitual, com una gran figura dissecada. Però quan ella va començar a mirar al seu voltant, i a parlar amb mi, va moure el cap amunt i avall i va somriure unes quantes vegades. No sé a qui anaven adreçats aquells somriures, ni tinc la més petita idea de què podien significar.

—Quin bo que fa, oi, senyor Barkis? —li vaig dir, com a senyal de cortesia.

—Suposo —va fer el senyor Barkis, que en general matisava els seus enunciats i no solia comprometre's.

—Ara Peggotty ja se sent més còmoda, senyor Barkis —vaig comentar, pensant que li interessaria saber-ho.

—Fixa't —va dir el senyor Barkis.

Després de rumiar-s'ho, i amb un posat sagaç, el senyor Barkis se la va mirar i va preguntar:

—Diu que està còmoda, doncs?

Peggotty va riure i va respondre afirmativament.

—Però de debò de debò, vull dir. Ho està? —va remugar el senyor Barkis, desplaçant-se un trosset més a prop d'ella i donant-li un petit cop de colze—. Ho està? De debò de debò, està còmoda? Ho està? Eh?

Amb cada una d'aquestes interpel·lacions se li acostava una miqueta més i li donava un altre cop de colze, fins que al final ens vam quedar tots tres tan apinyats a l'esquerra del seient del carro, i jo tan estampit, que amb prou feines podia suportar-ho.

Quan Peggotty li va fer notar les meves estretors, el senyor Barkis va afanyar-se a deixar-me una mica més d'espai i es va anar enretirant gradualment. Però jo vaig intuir que havia descobert un recurs excel·lent per expressar-se de manera clara, agradable i directa sense l'embaràs d'haver-se d'inventar cap conversa. Aquest descobriment el va fer riure per sota el nas durant una bona estona. Després es va tornar a adreçar a Peggotty, repetint: «Està prou còmoda, per'xò?», i se'ns va tirar a sobre una vegada més, fins que el meu cos va quedar tan espremut que l'asfíxia semblava imminent. Una estona després se'ns va tornar a abalançar formulant la mateixa pregunta, i amb el mateix resultat, fins que al final vaig decidir aixecar-me cada cop que s'acostava una altra envestida i fer veure que mirava el paisatge, i ja va ser tota una altra cosa.

Va tenir la cortesia de parar en un hostel, en atenció a nosaltres, i de convidar-nos a xai rostit i cervesa. Un moment que Peggotty estava a mig beure, li va tornar a venir un altre d'aquests rampells aproximatiu i va estar a punt de fer-la ennuegar. Però després, a mesura que ens acostàvem al final del trajecte, ja va anar tenint més coses a fer i menys temps per a galanteries, i, un cop vam ser dins el terme de Yarmouth, em sembla que tots tres estàvem massa sacsejats i masegats perquè tinguéssim esma de pensar en res més.

El senyor Peggotty i Ham ens esperaven al lloc habitual. A Peggotty i a mi ens van rebre amb grans mostres d'afecte i van donar la mà al senyor Barkis, el qual, amb el barret pràcticament al clatell i un posat entre murri i vergonyós que se li encomanava fins i tot a les cames, em va semblar que presentava un aspecte una mica absent. Cadascú va agafar un dels baguls de Peggotty i, quan ja marxàvem, el senyor Barkis em va fer un senyal solemne amb el dit índex perquè l'acompanyés a sota un porxo.

—La cosa —va dir, remugant— va anar bé.

Jo vaig alçar la vista i li vaig mirar la cara i, esforçant-me per semblar molt profund, vaig contestar:

—Ah.

—No es va acabar allà, la cosa —va afegir el senyor Barkis, movent el cap amunt i avall amb aire confidencial—. Va anar bé.

—Ah —vaig repetir jo.

—Tu saps qui era, que tenia intencions —va dir el meu amic—. Era Barkis, i ningú més que Barkis.

Vaig assentir amb el cap.

—Tot conforme —va sentenciar el senyor Barkis, donant-me la mà—. Tu i jo som amics. Vas fer el que havies de fer. Tot està conforme.

En els seus esforços per fer-se intel·ligible, el senyor Barkis resultava tan extremament misteriós que m'hauria pogut passar una hora seguida mirant-li la cara i el més segur és que n'hauria tret tanta informació com de l'esfera d'un rellotge parat, si no fos que Peggotty em va cridar perquè hi anés. Mentre marxàvem, ella em va preguntar què havia dit, i jo vaig explicar-li que havia dit que tot estava conforme.

—Com la seva insolència —va afegir Peggotty—, però això m'és igual! Davy, estimat, què pensaries si jo pensés casar-me?

—Doncs... suposo que em seguiries apreciant com m'aprecies ara, oi, Peggotty? —vaig contestar, després de rumiar-m'ho una mica.

Amb gran sorpresa per part de la gent que passava pel carrer, així com dels seus parents que anaven més endavant, aquella santa es va veure obligada a aturar-se i a abraçar-me allà mateix, amb múltiples declaracions d'amor inalterable.

—Digue'm què diries, rei meu —va tornar a inquirir, quan això es va haver acabat i seguíem caminant.

—Si estiguessis pensant casar-te... amb el senyor Barkis, Peggotty?

—Sí —va dir Peggotty.

—Doncs pensaria que està molt bé. Perquè llavors sempre tindries el cavall i el carro per venir-me a veure, i et sortiria de franc i així vindries segur, oi que m'entens, Peggotty?

—Quin cap que té, el meu rei! —va exclamar Peggotty—. En què pensava, jo, tot aquest mes? Sí, tresor meu; i, en general, jo crec que seria més independent, saps? I no cal dir que, a la meva pròpia casa, jo faria la feina més de gust que no pas a casa dels altres. No sé pas si m'hi veuria amb cor, ara, de treballar per a gent desconeguda. I estaré sempre a la vora del lloc on reposa la meva nineta —va afegir, a mitja veu—, i podré anar-hi quan vulgui, i, quan sigui a mi que m'arribi l'hora, em podran enterrar no gaire lluny de la reina del meu cor!

Ens vam quedar tots dos en silenci durant una estona.

—Però m'ho trauria del cap ara mateix —va dir Peggotty, festivament— si resultés que el meu Davy hi està en contra... ni que m'ho haguessin demanat deu mil vegades al peu de l'altar i ja tingués l'anell a dins de la butxaca.

—Mira'm, Peggotty —vaig afegir jo—, i fixa't si no estic content de debò i no ho desitjo sincerament! —I era veritat que ho desitjava, i de tot cor.

—Mira, tresor —va dir Peggotty, clavant-me una rebregada—: jo hi he pensat dia i nit, del dret i del revés, i espero prendre la decisió correcta, però m'ho tornaré a rumiar, i en parlaré amb el meu germà, i mentrestant serà un secret entre nosaltres dos, eh, Davy?, entre tu i jo. Barkis és un sant baró —va explicar—, i em sembla que no tindria perdó si volgués complir els meus deures amb ell i no... i no m'hi sentís «de debò de debò prou còmoda» —va dir, rient de bona gana.

Aquesta frase del senyor Barkis era tan apropiada, i ens va fer tanta gràcia a tots dos, que ens hi vam fer un tip de riure i estàvem d'un humor excel·lent quan vam arribar a les envistes de l'estatge del senyor Peggotty.

Estava exactament igual —encara que, als meus ulls, potser s'havia encongit una mica—, i la senyora Gummidge s'esperava a la porta com si no se n'hagués mogut en tot aquell temps. A dintre no havia canviat res, ni tan sols les algues marines del gerro blau del meu dormitori. Vaig entrar a l'annex per fer-hi una mirada, i les mateixes llagostes, els mateixos crancs i les mateixes gambes, posseïts pel mateix desig de pessigar el món en general, continuaven al mateix racó d'abans i en el mateix estat de conglomeració.

Però la petita Emily no es veia per enlloc, i vaig preguntar al senyor Peggotty on era.

—És a col·legi, senyoret —va contestar el senyor Peggotty, eixugant-se les gotes de suor que el transport del bagul de Peggotty havia fet aparèixer en el seu front—; serà a casa —va dir, mirant el rellotge holandès— d'aquí a vint minuts o mitja hora. Bé prou que la trobem a faltar tots, creieu-me!

La senyora Gummidge va gemegar.

—Animeu-vos, mestressa! —li va explicar el senyor Peggotty.

—Jo ho acuso més que ningú —va dir la senyora Gummidge—. Sóc una criatura sola i desemparada, i ella era gairebé l'única que no m'anava en contra.

I, dit això, ploriquejant i movent el cap, va dedicar-se a ventar el foc. El senyor Peggotty, mirant-nos a nosaltres mentre ella estava entretinguda amb allò, va dir en veu baixa i amb la mà al costat de la boca:

—El vell...

D'aquí vaig deduir, encertadament, que des de la meva visita anterior no s'havia produït cap millora en l'estat d'ànim de la senyora Gummidge.

Tota la casa era —o hauria d'haver estat— un lloc tan deliciós com sempre, i tanmateix no em va impressionar de la mateixa manera que abans. Me'n vaig endur una decepció considerable, i potser era perquè no hi havia trobat la petita Emily. Jo sabia per quin cantó vindria, i en un tres i no res ja em teniu enfilant el caminet per anar-la a rebre.

Al cap de poc va aparèixer una figura en la distància, i aviat vaig saber que era ella i vaig veure que s'havia fet gran, per molt que d'alçada encara fos una nena. Però

quan va ser més a prop i li vaig veure els ulls blaus, que encara eren més blaus, i els clotets de les galtes, encara més lluents, i tota ella encara més bonica i més alegre, vaig experimentar una sensació curiosa que em va dur a fingir que no la coneixia, i a passar de llarg com si mirés alguna cosa un tros lluny. No em voldria equivocar, però diria que aquesta mena de reacció l'he tornada a tenir algun altre cop, ja de gran.

No va semblar que això l'amoïnés gaire, a la petita Emily. M'havia conegut perfectament, però, en comptes de girar-se i cridar-me, es va posar a riure i va arrencar a córrer. Això em va obligar a empaitar-la, però corria tan de pressa que no la vaig atrapar fins que ja érem molt a prop de la barca.

—Ah, ets tu? —va dir.

—Però si m'has conegut de sobres, Emily —vaig explicar jo.

—I tu, a mi, no m'has conegut? —va preguntar.

Volia fer-li un petó, però ella es va cobrir aquells llavis de cirera amb les mans i va dir que ja no era cap nena petita, i se'n va anar cap a dins, corrent i rient més fort que mai.

Semblava que trobés gust a riure's de mi, i això era una novetat que em va fer rumiar molt. La taula del te ja estava parada, i el nostre caixonet va ser instal·lat en el mateix lloc de sempre; ella, però, en comptes de venir a seure al meu costat, va anar a fer companyia a aquell corcó de la senyora Gummidge, i, quan el senyor Peggotty li va preguntar per què seia allà, es va tapar la cara amb els cabells esbullats i no sabia fer altra cosa que riure.

—Una gateta, és aquesta noia! —va dir el senyor Peggotty, donant-li uns copets amb la seva manassa.

—Això és el que és, això és el que és! —va afegir Ham—. Això és el que és, senyoret Davy! Sí senyor! —I es va passar una estona mirant-la i rient per sota el nas, amb una barreja d'admiració i de plaer que li tenyia la cara d'un roig encès.

La petita Emily, de fet, estava consentida de tothom, i sobretot del senyor Peggotty, que hauria fet qualsevol cosa només que ella li fregués la galta contra aquelles patilles rasposes. Això és almenys el que vaig pensar quan l'hi vaig veure fer, i vaig entendre perfectament el senyor Peggotty. Però era tan afectuosa i d'un caràcter tan dolç, i era tan deliciosament tímida i múrria al mateix temps, que em va captivar més que mai.

I, a més a més, tenia bon cor; perquè, quan vam seure tots al voltant del foc després de prendre el te, i el senyor Peggotty, darrere el fum de la pipa, va fer una al·lusió a la pèrdua que jo havia sofert, se li van humitejar els ulls i em va mirar tan amorosament, des de l'altre cantó de la taula, que em vaig sentir immensament agraït.

—Ah —va dir el senyor Peggotty, jugant amb els rínxols com si fossin un doll d'aigua—, i aquí tenim una altra orfeneta, sabeu, senyoret?... I aquí —va afegir, clavant un copet al pit de Ham amb el revés de la mà— un altre orfenet, encara que no ho sembli gaire.

—Si vós fóssiu el meu tutor, senyor Peggotty —vaig replicar, movent el cap—, jo no crec pas que m’hi sentís gaire, tampoc.

—Ben dit, senyoret Davy, molt ben dit! —va dir Ham, extasiat—. Hurra! Ben dit! Més ben dit ja no pot ser! Hip, hip, hurra! —I mentre deia això va tornar el revés al senyor Peggotty, i la petita Emily es va aixecar i va fer un petó a aquest últim.

—I el vostre amic com està, senyoret? —va preguntar-me el senyor Peggotty.

—Steerforth? —vaig dir jo.

—Justa! —va fer ell, girant-se cap a Ham—. Ja sabia jo que era un nom que ens tocava de prop.^[9]

—Vós vau dir Rudderforth —va replicar Ham, rient.

—Sí home, Rudderforth, Steerforth... —va dir el senyor Peggotty—, pam més pam menys... Com està, senyoret?

—Quan me’n vaig anar estava la mar de bé, senyor Peggotty.

—Això és un amic! —va sentenciar el senyor Peggotty, apuntant amb la pipa—. Si hem de parlar d’amics, això és un amic! I, valga’m Déu, quin goig que fa de mirar!

—És ben plantat, oi? —vaig dir jo, amb el cor encès de sentir aquest elogi.

—Ben plantat, dieu? —va exclamar el senyor Peggotty—. Si és que el veies allà amb aquella planta, que semblava... que semblava... que semblava jo què sé, què semblava. Valent com ell sol, es veia!

—Sí, sí, és que és ben bé aquest, el seu caràcter —vaig dir—. És valent com un lleó, i franc com no us podeu arribar a afigurar, senyor Peggotty.

—I m’imagino, és clar —va afegir el senyor Peggotty, mirant-me a través del fum de la pipa—, que en qüestió d’aprendre coses dels llibres li deu passar la mà per la cara a tothom, pràcticament.

—Sí —vaig dir jo, satisfet—: sap de tot. És tan intel·ligent que quedés parat.

—Això és un amic! —va murmurar el senyor Peggotty, amb un solemne moviment de cap.

—I sembla que no hi hagi res que li costi cap esforç —vaig dir jo—. Es mira un cop una cosa i ja li queda. És el millor jugador de criquet que hàgiu vist mai, i, jugant a dames, et dóna tant peixet com vulguis i t’acaba guanyant com si res.

El senyor Peggotty va fer un altre cop de cap abans de dir:

—Ho crec, ho crec.

—Parla tan bé —vaig prosseguir— que deixa enrere qualsevol; i no sé pas què diríeu si el sentíssiu cantar, senyor Peggotty.

El senyor Peggotty va fer un altre cop de cap abans de dir:

—No en tinc cap dubte.

—I, després, és un company tan generós, tan excel·lent, tan noble —vaig explicar, ja totalment engrescat pel meu tema preferit—, que és pràcticament impossible dedicar-li tots els elogis que es mereix. Jo estic segur que no podré agrair-li mai prou la generositat amb què m’ha protegit, i això que em porta tants anys i és tan superior a mi en els estudis.

I així anava seguint, cada cop més embalat, quan els meus ulls es van fixar en la cara de la petita Emily, que seia a taula inclinada cap endavant, escoltant amb l'atenció més profunda, contenint la respiració, amb aquells ulls blaus centellejant com dues joies i un mantell de color sobre les galtes. Era tan bonica, i mostrava un fervor tan extraordinari, que vaig deixar de parlar de tan meravellat que em sentia, i tots els altres l'observaven al mateix temps, perquè, quan vaig callar, van riure i se la van quedar mirant.

—Emily és com jo —va dir Peggotty—: també li agradaria coneixe'l.

En veure's observada per tots, Emily va abaixar el cap i es va ruboritzar fins a l'arrel dels cabells. Després, alçant els ulls a través dels seus rínxols deixats anar i veient que encara ens la miràvem tots (jo, almenys, m'hauria passat hores mirant-la), va fugir corrents i no va tornar fins que gairebé ja era hora d'anar a dormir.

Em vaig estirar en el meu petit catre, a la popa de l'embarcació, i se sentien els gemecs del vent a la planura ben bé igual que l'altra vegada. Ara, però, no vaig poder evitar d'imaginar-me que el vent gemegava per aquells que ens havien deixat, i, en comptes de pensar que les aigües podien aixecar-se durant la nit i endur-se'ns mar enllà, vaig pensar en les aigües que s'havien alçat des de l'última vegada que havia sentit aquells sons, i havien ofegat la meva llar feliç. Recordo que, quan el soroll del vent i de l'aigua va començar a minvar, vaig afegir a les meves oracions una breu clàusula que demanava que pogués fer-me gran i casar-me amb la petita Emily, i així em vaig anar adormint dolçament.

Els dies van passar d'una manera molt semblant a l'altra vegada, amb l'excepció —i va ser una excepció molt important— que la petita Emily i jo vam anar poquíssimes vegades a caminar per la platja. Ara tenia lliçons per estudiar, i costura per fer, i gran part del dia era fora. Però jo intuïa que, encara que no hagués estat així, tampoc no hauríem fet aquelles caminades d'abans. Per molt que encara fos esbojarrada i plena de capricis infantils, Emily havia crescut més del que jo m'esperava. En poc més d'un any semblava haver-se distanciat enormement de mi. M'apreciava, però es burlava de mi, i em turmentava; i, quan sortia a buscar-la, ella sempre trobava alguna drecera per arribar abans a casa i ja era a la porta, rient, quan jo tornava decebut. Els millors moments eren quan treballava en silenci asseguda a l'entrada i jo seia a l'esglaó de fusta, als seus peus, i li llegia alguna cosa. Ara, quan ho recordo, em sembla com si no hagués vist mai brillar tant el sol com en aquelles tardes lluminoses d'abril; com si no hagués vist mai cap altra figureta tan radiant com la que contemplava, aleshores, asseguda a l'entrada de la vella barca; com si no hagués tornat a veure mai un cel, ni una aigua ni uns vaixells tan gloriosos com els que veia navegar aleshores sota l'aire daurat.

El mateix vespre d'haver arribat nosaltres va comparèixer el senyor Barkis, amb un posat extremament incòmode i distret i amb un farcell de taronges embolicades amb un mocador. Quan se'n va anar i vam veure que ens deixava el farcell en qüestió sense haver-hi fet cap mena de referència, vam suposar que s'havia descuidat

d'agafar-lo; Ham va sortir corrents darrere seu per donar-l'hi, però aviat va tornar amb la informació que el farcell anava destinat a Peggotty. Després va anar venint cada vespre a la mateixa hora exacta, i sempre amb un farcellet, al qual no al·ludia mai: es limitava a posar-lo sempre darrere la porta, i allà el deixava. Aquestes mostres d'afecte presentaven unes característiques d'allò més variades i excèntriques. Entre elles recordo dos parells de peus de porc, un enorme coixí per a les agulles, mitja faneca aproximada de pomes, unes arracades d'atzabeja, un manat de cebes espanyoles, un joc de dòmino, una gàbia amb un canari i una cuixa de porc escabetxada.

El senyor Barkis, tal com jo ho recordo, tenia un festejar absolutament peculiar. Gairebé mai no deia res: seia a la vora del foc, pràcticament amb el mateix posat de quan menava el carro, i es mirava fixament Peggotty, que seia davant seu. Un vespre, suposo que inspirat per l'amor, va engrapar el trosset d'espelma que tenia ella per encerar el fil, se'l va ficar a la butxaca de l'armilla i se'l va endur. Després d'això, la seva gran satisfacció era treure'l quan ella l'havia de menester, mig fos i mig enganxat al folre de la butxaca, i tornar-se'l a guardar quan ja estava. Feia l'efecte de passar-s'ho la mar de bé, i de no sentir la més petita necessitat de parlar. Fins i tot quan s'enduia Peggotty a passejar per la planura, dubto que aquella qüestió li provoqués cap mena d'inquietud: preguntant-li de tant en tant si se sentia còmoda ja en tenia prou, i recordo que de vegades, quan ell ja era fora, Peggotty es tapava la cara amb el davantal i es passava mitja hora rient. La veritat és que tots ho trobàvem més o menys divertit, excepte la infeliç senyora Gummidge, que es veu que havia tingut un prometatge d'una naturalesa exactament paral·lela, i aquest festeig d'ara li recordava constantment «el vell».

Al final, quan ja faltava molt poc perquè la meva estada s'acabés, van anunciar que Peggotty i el senyor Barkis anirien a passar un dia de festa junts, i que la petita Emily i jo els hi acompanyaríem. Aquella nit jo havia dormit molt a sotracs, engrescat per la perspectiva de tot un dia amb Emily. Al matí estàvem tots de peus a terra abans d'hora, i quan encara esmorzàvem ja vam veure venir d'un tros lluny el senyor Barkis, menant una calessa en direcció a l'objecte dels seus amors.

Peggotty anava vestida de dol, com de costum, i amb la seva discreció i pulcritud habituals; el senyor Barkis, en canvi, lluïa una jaqueta blava nova de trinca, amb les mides de la qual el sastre havia estat tan generós que els punys haurien fet innecessaris els guants en el dia més cru de l'hivern, mentre que el coll era tan alt que li empenyia cap amunt els cabells del clatell. Els llampants botons de la jaqueta, a més, ja no podien ser més grossos. Uns pantalons grisosos i una armilla beix arrodonien el conjunt de tal manera, que el senyor Barkis em va semblar tot un fenomen de respectabilitat.

Vam abocar-nos tots a la porta i, un cop a fora, vaig descobrir que el senyor Peggotty tenia preparada una sabata vella, que ens havien de tirar quan marxéssim

per desitjar-nos sort, i que va ser oferta a la senyora Gummidge perquè fos ella qui tingués aquell honor.

—No, no, val més que ho faci algú altre, Daniel —va dir la senyora Gummidge—. Jo sóc una criatura sola i desemparada, i tot allò que em fa pensar en criatures que no estan soles ni desemparades, em va en contra.

—Au vinga, dona! —va exclamar el senyor Peggotty—. Agafeu-la i tireu-la!

—No, Daniel —va replicar la senyora Gummidge, ploriquejant i fent que no amb el cap—. Què més voldria jo, que no ser tan sensible. Vós no sentiu el que jo sento, Daniel; les coses no us van en contra, ni vós aneu en contra de les coses; val més que ho feu vós.

Però en aquest moment, Peggotty, que havia estat atrafegada fent petons a tothom, va dir cridant des de la calessa, on ja sèiem tots quatre (Emily i jo de costat, en dues cadiretes), que qui ho havia de fer era la senyora Gummidge. I així ho va fer, i lamento haver de dir que va enfosquir el caràcter festiu de la nostra partida arrencant a plorar immediatament, caient mig defallida en braços de Ham i declarant que ja sabia que era una càrrega, i que valia més que la portessin a l'hospici com més aviat millor. Jo, val a dir-ho, vaig pensar que Ham hauria fet molt santament d'actuar en conseqüència.

I així va començar la nostra excursió festiva. La primera cosa que vam fer va ser parar davant d'una església, on el senyor Barkis va entrar amb Peggotty, després de lligar el cavall a una reixa, i la petita Emily i jo ens vam quedar tots dos sols a dalt de la calessa. Jo vaig aprofitar l'ocasió per posar-li el braç al voltant de la cintura i proposar-li que, tenint en compte que aviat ja me n'anava, miréssim de tractar-nos ben afectuosament i de ser ben feliços durant tot aquell dia. La petita Emily s'hi va mostrar d'acord i em va permetre que li fes un petó, cosa que em va causar un tal defici que —ho recordo perfectament— vaig informar-la que mai no en podria estimar cap altra, i que estava disposat a vessar la sang de qualsevol que aspirés a merèixer el seu afecte.

Si n'hi va fer de gràcia, això, a la petita Emily! Amb quina púdica seguretat de ser immensament més gran i més assenyada que jo, aquella petita fada va dir que jo era «un beneitó»!... i després va riure, i d'una manera tan encantadora, que el plaer de mirar-la em va fer oblidar la pena d'haver estat qualificat amb aquell nom desdenyós.

El senyor Barkis i Peggotty es van estar una bona estona dins l'església, però al final van sortir i vam emprendre el camí de la campanya. Un tros enllà, el senyor Barkis es va girar i em va dir, picant-me l'ullet (cosa que no hauria dit mai que sabés fer, per cert):

—Quin nom hi vaig escriure, jo, a la vela del carro?

—Clara Peggotty —vaig contestar.

—Quin nom hi escriuria, ara, si això tingués vela?

—Clara Peggotty, també? —vaig suggerir.

—Clara Peggotty BARKIS! —va contestar ell, deixant anar una riallada que va fer trontollar la calessa.

Resumint: que s'havien casat, i no era amb cap altra intenció que havien entrat a l'església. Peggotty havia volgut una cosa discreta, i el clergue mateix havia fet de testimoni, sense cap altre assistent a la cerimònia. Es va sentir una mica violenta quan el senyor Barkis va anunciar l'enllaç d'una manera tan brusca, i es va posar a abraçar-me com si no hi fos a temps, per demostrar-me que el seu afecte continuava intacte; però aviat es va calmar, i va dir que s'alegrava molt que ja haguessin enllestit.

Vam aturar-nos en una petita posada d'un camí veïnal, on ja ens esperaven; vam fer-hi un àpat molt reconfortant, i el dia va transcórrer enmig d'una gran alegria. Peggotty es comportava amb tanta naturalitat com si durant deu anys s'hagués casat cada dia; el fet d'haver-se casat no l'alterava en absolut: era ben bé la mateixa de sempre, i va anar a fer una passejada amb la petita Emily i amb mi abans del te, mentre el senyor Barkis es fumava una pipa filosòficament, i es recreava, suposo, en la perspectiva de la seva felicitat. I el cas és que això li va esmolar la gana considerablement, perquè recordo com si fos ara que, tot i que havia menjat molt porc i molta verdura per dinar, i ho havia rematat amb un parell de peces d'aviram, encara va demanar cansalada freda per acompanyar el te i se'n va polir una gran quantitat sense immutar-se.

Quants cops no he recordat, des d'aleshores, l'estranyesa, la innocència i la singularitat d'aquell casament! Vam tornar a pujar a la calessa poc després de fer-se fosc, i vam fer el camí de tornada plàcidament, mirant el cel estrellat i parlant de les estrelles. Jo era el ponent més il·lustrat sobre la matèria, i vaig ampliar els coneixements del senyor Barkis d'una manera increïble. Li vaig explicar tot el que sabia, però ell s'hauria cregut qualsevol informació que se m'hagués pogut acudir de donar-li: tenia una profunda veneració per les meves capacitats, i allà mateix va dir a la seva esposa, davant meu, que jo era «un jove Roscius» —cosa que em sembla que volia dir «un nen prodigi».

Quan vam haver esgotat el tema de les estrelles —o, més ben dit, quan vaig haver esgotat la capacitat mental del senyor Barkis—, la petita Emily i jo vam fer una capa amb una bata vella i ens hi vam arrecerar a sota durant la resta del viatge. Ah, com me l'estimava! Quina felicitat (pensava jo) si ens caséssim, i ens n'anéssim lluny, a qualsevol lloc, a viure al camp, entre els arbres, i no ens féssim mai vells, ni ens féssim mai més savis, i sempre fóssim uns nens que passegen donant-se la mà sota el sol i entre els prats florits, i a les nits recolzéssim el cap sobre la molsa, en un son dolç de puresa i de pau, i ens enterressin els ocells quan fóssim morts! Aquesta imatge, que no albergava cap món real al seu interior, que brillava amb la llum de la nostra innocència i era tan imprecisa com els estels més remots, em va ocupar el pensament durant tot el camí. Estic content de pensar que hi va haver, en el casament de Peggotty, dos cors tan cànדים com la petita Emily i jo. Estic content de pensar que

els Amors i les Gràcies van adquirir unes formes tan etèries en aquell seguici tan casolà.

Arribàvem, doncs, a la vella barcaassa en una hora prudent de la nit, i allà el senyor i la senyora Barkis ens deien adéu i emprenien, ben acomboiats, el camí de casa seva. Aleshores vaig sentir, per primera vegada, que havia perdut Peggotty. Me n'hauria anat a dormir amb un cor ben adolorit si no fos perquè en aquell mateix sostre s'hi aixoplugaria la petita Emily.

El senyor Peggotty i Ham sabien tan bé com jo quins pensaments em rondaven, i em van oferir una mica de sopar i les seves cares hospitalàries per ajudar a conjurar-los. La petita Emily va venir a seure al meu costat sobre el caixó, per primer i únic cop en tota aquella estada, i tot plegat va ser una cloenda meravellosa per a un dia meravellós.

Aquella nit hi havia marea i, poc després que ens n'anéssim a dormir, el senyor Peggotty i Ham van sortir a pescar. A mi em va fer sentir molt valent que m'haguessin deixat sol dins la casa solitària, com a únic protector d'Emily i de la senyora Gummidge, i només desitjava que ens ataqués un lleó o una serp, o qualsevol monstre malintencionat, per poder destruir-lo i cobrir-me de glòria. Però, com que resulta que cap ésser d'aquests no va rondar per les planes de Yarmouth aquella nit, vaig procurar-me el millor succedani que vaig poder: vaig somiar dragons fins l'endemà al matí.

Amb el matí va arribar Peggotty, i em va cridar, com de costum, sota la meua finestra, com si el traginer senyor Barkis també hagués estat un somni de principi a fi. Després d'esmorzar se'm va endur a casa seva, que per cert era una caseta preciosa. De tots els mobles que hi havia, em sembla que el que més em va impressionar va ser un vell buró de fusta fosca que hi havia a la sala (la cuina, de terra enrajolat, era la sala d'estar general), amb una tapa de persiana que, un cop oberta, el convertia en un escriptori dins el qual hi havia una gran edició en quart del *Llibre dels màrtirs* de John Foxe. Així que vaig haver descobert aquest preciós volum, del qual no recordo ni una paraula, m'hi vaig aplicar immediatament, i no vaig tornar mai a visitar la casa sense agenollar-me en una cadira, obrir el cofre que custodiava aquesta joia, allargar els braços sobre l'escriptori i submergir-me en el llibre novament. Confesso, però, que el que trobava més edificant eren les il·lustracions, que eren nombroses i representaven tota mena d'horror macabres; però els *Màrtirs* i la casa de Peggotty, des d'aleshores, sempre més han estat inseparables dins el meu record.

Aquell dia em vaig acomiadar del senyor Peggotty, de Ham, de la senyora Gummidge i de la petita Emily, i vaig passar la nit a casa de Peggotty, en una petita habitació a les golfes (amb el llibre dels cocodrils en un prestatge, al costat del capçal del llit) que ja seria la meua per sempre més, segons va dir Peggotty, i que sempre em tindrien preparada exactament de la mateixa manera.

—Jove o vella, Davy estimat, mentre jo visqui i tingui aquest sostre damunt del cap —va dir Peggotty—, tu sempre trobaràs aquesta habitació com si jo t'esperés a

cada moment. Te la tindrè a punt cada dia, igual que et tenia a punt el teu quartet d'abans, rei meu; i, ni que te n'anessis a la Xina, pots estar segur que seguiria guardant-la exactament igual tot el temps que fossis fora.

Vaig apreciar de tot cor la lleialtat i la constància de la meva estimada mainadera, i li vaig donar les gràcies tan bé com vaig saber. Que no va ser gran cosa, perquè ella em parlava així, amb els braços al voltant del coll, al matí, i jo me n'anava a casa aquell matí mateix, i així ho vaig fer, en companyia d'ella i del senyor Barkis, dalt del carro. Em van deixar a la porta del jardí, no pas sense dificultat i recança, i va ser una experiència francament estranya de veure com el carro seguia el seu camí, i s'emportava Peggotty i em deixava a mi sota els vells oms mirant la casa, dins la qual ja no quedava cap rostre que pogués mirar el meu amb amor ni amb simpatia.

I aleshores vaig caure en un estat d'abandonament que no puc recordar sense compassió. Em vaig sumir immediatament en una sensació de solitud —sense ningú que estigués per mi, sense cap altre noi de la meva edat, sense cap altra companyia que la dels meus pensaments desesmats— que encara sembla projectar la seva melangia sobre aquest paper on ara escric.

Què no hauria donat perquè m'haguessin enviat a l'escola més severa que hagi existit mai; perquè algú, a qualsevol lloc, m'hagués ensenyat alguna cosa, el que fos! Però no podia entreveure cap esperança d'aquest tipus. Ells em detestaven, i em negligien adustament, severament, constantment. Em sembla que el senyor Murdstone passava estretors econòmiques, en aquella època; però això hi té ben poc a veure. Ell no em podia suportar, i, arraconant-me a mi, suposo que intentava arraconar la idea que jo tingués cap dret sobre ell... i ho aconseguia.

No em maltractaven activament, però el mal que em feien no coneixia treva: m'era infligit d'una manera indiferent i sistemàtica. Passaven els dies, les setmanes, els mesos, i sempre aquella fredor i aquell desinterès. De vegades, quan hi penso, em pregunto què haurien fet si hagués agafat cap malaltia: m'haurien deixat consumir a la meva habitació, tan solitari com sempre, o potser algú m'hauria ajudat?

Quan els Murdstone eren a casa, jo feia els àpats amb ells; quan eren fora, menjava tot sol. Vagarejava a totes hores per la casa i pels voltants, sense despertar en ells cap sentiment tret del recel davant la possibilitat que fes algun amic, segurament perquè pensaven que podria expressar-li les meves queixes. És per això que, si bé el doctor Chillip em demanava sovint que l'anés a veure (feia uns quants anys que havia enviadat d'una senyora menuda de cabells rossos, la qual no puc recordar si no és associant-la a un gatet d'un pàl·lid color tortuga), només molt de tant en tant em podia donar el gust de passar una tarda a la seva minúscula consulta, llegint algun llibre que desconeixia, amb el nas impregnat de l'olor de tota la farmacopea sencera, o triturant alguna cosa en un morter sota les seves afables instruccions.

I és pel mateix motiu, sens dubte incrementat per l'antipatia que sentien per ella, que molt rarament em permetien anar a visitar Peggotty. Ella, fidel a la seva promesa, o bé em venia a veure o bé m'esperava en algun lloc proper, un dia a la setmana i mai

amb les mans buides; però van ser molt més nombroses les amargues decepcions que vaig tenir, cada vegada que em negaven el permís per anar-la a veure a casa seva. Només molt de tant en tant m'hi deixaven anar, i en aquelles ocasions vaig descobrir que el senyor Barkis era una mica avar (o «un pèl ronyoset», com deia Peggotty respectuosament) i guardava un dineral sota el llit, dins una caixa on, segons ell, només hi havia jaquetes i pantalons. En aquest cofre, les seves riqueses s'ocultaven amb una timidesa tan tenaç que la porció més petita no es podia sostreure si no era a còpia de moltes maniobres: Peggotty havia d'idear unes estratègies més complexes que el Complot de la Pólvora^[10] per poder afrontar les despeses de cada dissabte.

Durant tot aquest temps vaig ser tan conscient de la pèrdua de qualsevol esperança de futur, i del fet que se'm tenia totalment desatès, que m'hauria sentit perfectament desgraciat, no en tinc cap dubte, si no hagués estat pels meus llibres. Eren el meu únic consol, i jo els era tan fidel com ells m'ho eren a mi, i els vaig tornar a llegir i rellegir no sé pas quantes vegades.

Ara m'acosto a una època de la meva vida que no podré oblidar mai mentre conservi la memòria, i el record de la qual, sense que jo l'invoqués, se m'ha aparegut sovint com un fantasma i ha enfosquit temps més feliços.

Un dia que havia sortit, i vagabundejava amb l'actitud apàtica i meditativa que la meva forma de vida engendrava, vaig ensopegar, tombant la cantonada d'un carreró de prop de casa, amb el senyor Murdstone que anava amb un altre senyor. Mentre m'hi acostava, bastant desconcertat, aquell altre senyor va exclamar:

—Com! En Brooks?

—No, senyor, David Copperfield —vaig dir jo.

—Què dius, home! Tu ets en Brooks —va fer el senyor—. Tu ets en Brooks de Sheffield. Aquest és el teu nom.

I aleshores el vaig observar més atentament, i, en sentir la seva rialla, el vaig recordar: era el senyor Quinion, el que jo havia anat a veure a Lowesoft amb el senyor Murdstone, abans que... tant se val: no cal que recordi quan va ser.

—Què expliques, Brooks? I com van els estudis? —va preguntar el senyor Quinion.

M'havia posat la mà a l'espatlla i em va fer girar, perquè caminés al costat d'ells. Jo no sabia què contestar, i vaig dirigir una mirada vacil·lant al senyor Murdstone.

—Actualment s'està a casa —va dir aquest últim—. No estudia enlloc. No sé què fer-ne, d'ell. És un noi molt difícil.

Em va clavar aquella mirada ambigua que jo coneixia tan bé, però de seguida se li van enfosquir els ulls, va arrufar les celles amb aversió i va mirar cap a un altre lloc.

—Mmmm... —va dir el senyor Quinion mirant-nos a tots dos, pel que em va semblar—. Quin bo que fa, oi?

Després es va fer un silenci, i jo mirava de trobar la millor manera d'alliberar l'espatlla de la seva mà i escapar-me, quan va dir:

—Suposo que encara ets un minyó força espavilat, oi, Brooks?

—Sí, Déu n’hi do —va dir el senyor Murdstone, impacient—. Val més que el deixis estar. No esperis que et doni les gràcies per haver-lo molestat.

El senyor Quinion li va fer cas i em va deixar anar, i vaig tornar cap a casa tan de pressa com vaig poder. Quan entrava al jardí, vaig mirar enrere i vaig veure el senyor Murdstone repenjat a la porteta del cementiri i el senyor Quinion parlant amb ell. Tots dos em miraven, i vaig tenir la sensació que parlaven de mi.

El senyor Quinion va fer nit a casa. L’endemà, havent esmorzat, jo havia enretirat la meva cadira i anava a sortir de la sala quan el senyor Murdstone em va cridar. Llavors, amb posat greu, va dirigir-se cap a una altra taula mentre la seva germana s’asseia a l’escriptori. El senyor Quinion estava dret amb les mans a les butxaques, mirant per la finestra, i jo també em vaig quedar dret, mirant-me’ls a tots.

—David —va dir el senyor Murdstone—: aquest món vol que el jovent estigui actiu, i no pas decaigut i mandrejant per casa.

—... com fas tu —va afegir la seva germana.

—Jane Murdstone, deixa-m’ho a mi, si no et fa res. Et deia, David, que aquest món vol que el jovent estigui actiu, i no pas decaigut i mandrejant per casa. I més amb un temperament com el teu, que requereix ser corregit en gran mesura, i per al qual res no pot ser més indicat que obligar-lo a sotmetre’s als hàbits del món del treball, i doblegar-lo i domesticar-lo.

—Perquè la tossuderia no porta enlloc, en aquest cas —va dir la seva germana—. És necessari reprimir-la, i ha de ser reprimida, i ho serà!

Ell li va fer una mirada que era una barreja de retret i d’aprovació, i va continuar:

—Suposo que ja saps, David, que jo no sóc ric. I, si és que no ho sabbies, t’ho dic ara. Ja has rebut una educació considerable. L’educació és costosa, i, encara que no ho fos i jo me la pogués permetre, sóc del parer que no fóra en absolut convenient tenir-te en una escola. El que et convé afrontar és un combat amb el món, i com més aviat el comencis, millor.

No sé si aleshores, en el meu interior, vaig pensar que ja l’havia començat feia temps; però, si no ho vaig pensar aleshores, ho penso ara.

—En més d’una ocasió has sentit parlar de «l’oficina» —va dir el senyor Murdstone.

—L’oficina, senyor? —vaig repetir jo.

—De Murdstone & Grinby, el negoci de vins —va contestar.

Suposo que vaig fer cara de perplexitat, perquè ell es va afanyar a prosseguir:

—Has sentit esmentar l’«oficina», o el negoci, o els cellers, o el moll; alguna cosa n’has sentit a dir.

—Em sembla que he sentit esmentar el negoci, senyor —vaig dir, recordant allò que vagament sabia del patrimoni d’ell i de la seva germana—. Però no sé quan.

—Tant se val, quan —va replicar ell—. El senyor Quinion dirigeix aquell negoci.

Jo vaig mirar amb deferència aquest senyor, que estava dret mirant per la finestra.

—El senyor Quinion diu que té empleats altres nois, i que no veu cap motiu perquè no et pugui donar feina a tu amb les mateixes condicions.

—Això si és que ell no té —va precisar el senyor Quinion, en veu molt baixa i mig girant-se— cap altra perspectiva, Murdstone.

El senyor Murdstone va fer un gest d'impaciència, o gairebé d'irritació, i va seguir parlant com si no l'hagués sentit:

—Aquestes condicions són que guanyaràs prou per pagar-te la manutenció i per dur alguns diners a la butxaca. L'allotjament el pago jo i ja m'he ocupat de concertar-lo. I la bugada, també.

—... per uns imports que no podran superar els meus càlculs —va dir la seva germana.

La roba també anirà a càrrec nostre —va afegir el senyor Murdstone—, perquè de moment encara no estaràs en condicions d'ocupar-te'n tu. Així, doncs, David, te n'aniràs a Londres amb el senyor Quinion, a afrontar el món pel teu propi compte.

—En resum: que nosaltres et mantindrem —va observar la seva germana— i esperem que tu compleixis el teu deure.

Si bé vaig veure claríssim que el propòsit del que m'acabaven d'anunciar era treure-se'm de sobre, no recordo amb precisió si em va complaure o si em va espantar. Més aviat diria que em trobava en un estat de confusió que em feia oscil·lar entre les dues sensacions sense quedar-me amb cap. I tampoc és que tingués gaire temps per aclarir-me les idees, perquè el senyor Quinion ja se n'anava l'endemà mateix.

I allà em teniu l'endemà al matí, amb un barretet blanc tot gastat i cenyit amb un crespó negre per la meva mare, una jaqueta negra i uns pantalons de pana durs i encarcerats, que la senyoreta Murdstone considerava la millor armadura per a les cames en aquell combat amb el món que estava a punt de començar; allà em teniu, guarnit d'aquesta manera i amb les meves escasses pertinences al davant, en un petit bagul, assegut, com una criatura sola i desemparada (tal com hauria dit la senyora Gummidge), a la calessa que transportava el senyor Quinion fins a Yarmouth, per agafar la diligència de Londres! I vet aquí com casa nostra i l'església es van empetitint en la distància; com la tomba de sota l'arbre és esborrada per objectes que s'hi interposen; com també desapareix el campanar que presidia els meus jocs infantils, i el cel queda ben buit!

Començo a viure pel meu compte, i no m'agrada

Ara que ja conec prou el món per haver perdut gairebé tota capacitat d'estranyar-me de res, encara em produeix una certa sorpresa que em poguessin aviar tan fàcilment i en una edat com aquella. Em sembla inexplicable que, sent com era un noi amb unes excel·lents capacitats i un gran poder d'observació, viu, aplicat, sensible i delicat de cos i d'esperit, ningú no pogués ni un dit en defensa meva. Però la cosa va anar així, i, a l'edat de deu anys, em convertia en un petit esclau al servei de Murdstone & Grinby.

El magatzem de Murdstone & Grinby era a Blackfriars, a la banda del riu. La zona ha estat modernitzada posteriorment, però era l'últim edifici d'un carrer estret que baixava serpentejant fins al riu, amb uns quants esglaons al final per servir d'embarcador. Era una casa vella i atrotinada, amb un moll propi, que tocava amb l'aigua quan pujava la marea i amb el fang quan baixava, i estava literalment envaïda per les rates. Les seves estances, revestides de fusta, descolorides per la brutícia i pel fum de cent anys (i no crec que exageri), el deteriorament dels terres i de l'escala, els xiscles i les escaramusses de les velles rates grises als cellers de sota i la brutícia i podridura de tot plegat, són coses que conservo tan presents que no em semblen pas un record de fa molts anys, sinó d'ara mateix. Les veig exactament tal com eren en aquella hora infausta en què m'hi vaig enfrontar per primer cop, donant la mà tremolosa al senyor Quinion.

Murdstone & Grinby comerciaven amb tota mena de gent, però el gruix de la seva activitat era el subministrament de vins i licors a uns paquebots determinats. No recordo quins trajectes feien majoritàriament, però em penso que n'hi havia alguns que viatjaven a les Índies, tant les orientals com les occidentals. Sé que una de les conseqüències d'aquest tràfic era un gran nombre d'ampolles buides, i que la feina d'una sèrie d'homes i de nois consistia a examinar-les a contrallum, per rebutjar les que tenien alguna tara, i esbandir-les i rentar-les. Quan s'acabaven les ampolles buides hi havia etiquetes per enganxar a les plenes, o taps de suro per col·locar-hi, o segells per posar sobre els taps de suro, o ampolles enllestides per encaixar en uns barrils. Tot això era la meva feina; jo era un dels nois empleats per dur-la a terme.

Érem tres o quatre, comptant-m'hi jo. El meu lloc de treball es trobava en un racó del magatzem, on el senyor Quinion em pogués veure quan s'enfilava al travessar del seu tamboret de l'oficina, i mirar-me per una finestra que hi havia sobre l'escriptori. I és aquí on, el primer matí d'aquest inici tan prometedor de la meva vida pel meu compte, el més gran dels nois fixos va rebre ordres d'ensenyar-me la feina. Es deia Mick Walker, i portava un davantal espellifat i una gorra de paper. Em va informar que el seu pare era barquer, i que desfilava, amb un barret de vellut negre, en el festival de l'alcalde. També em va informar que el nostre principal col·lega era un noi

que em va presentar amb el nom —que a mi em va semblar extraordinari— de Mealy Potatoes. Vaig descobrir, però, que aquest no era el nom amb què l’havien batejat, sinó que l’hi havien adjudicat al magatzem, a causa de la seva pell, que era pàl·lida i farinosa com una patata grillada. El seu pare era aiguader, i també exhibia la distinció de fer de bomber en un dels grans teatres de la ciutat, on alguna persona de la família —la germana petita de Mealy, em sembla— feia de follet a les pantomimes.

No hi ha paraules que puguin expressar l’íntima angoixa de la meva ànima quan em vaig veure enmig d’aquesta companyia; comparava aquells nois, que a partir d’ara serien els meus col·legues quotidians, amb els de la meva felicitat infància —i, sobretot, amb Steerforth, Traddles i la resta dels companys de l’escola—, i notava a dintre meu com s’ensorrava qualsevol esperança de convertir-me en un home culte i distingit. El record intens d’aquella sensació absoluta de desesperança, de la vergonya que sentia per la meva situació, del suplici que representava, per al meu cor jove, la creença que, dia rere dia, tot el que havia après, tot el que havia pensat, tot allò que m’havia complagut i que m’havia estimulat la fantasia i l’afany de superació m’aniria abandonant de mica en mica per no recuperar-ho mai més, és impossible de descriure. Durant aquell matí, cada moment que Mick Walker se n’anava, les meves llàgrimes es barrejaven amb l’aigua on rentava les ampolles, i vaig plorar com si al meu pit hi hagués una esquerda i corregués perill d’explotar.

El rellotge de l’oficina marcava dos quarts d’una, i tothom es preparava per sortir a dinar quan el senyor Quinion va donar uns copets a la finestra de l’oficina i em va fer senyals perquè hi entrés. Jo hi vaig entrar, i allà vaig trobar una persona de mitjana edat tirant a rabassuda, amb un sobretot marró i mitges i sabates negres, amb no pas més cabells al cap (que era gros i molt lluent) que els que hi ha a la closca d’un ou, i amb una cara amplíssima que es va girar frontalment cap a mi. La seva roba es veia atrotinada, però el coll de la camisa feia molta impressió. Duia un bastó molt cridaner, amb un parell de borles rovellades, i un petit monocle li penjava a l’exterior del gec, per fer bonic més que per altra cosa, perquè, com vaig descobrir després, molt rarament hi mirava a través, i quan ho feia encara s’hi veia menys.

—És aquest —va dir el senyor Quinion, referint-se a mi.

—Aquest —va repetir el desconegut, amb un cert deix de condescendència a la veu i amb un cert aire indescriptible de fer una cosa molt distingida, que em va impressionar— és el senyoret Copperfield. Esteu bé, senyor?

Déu sap fins a quin punt em sentia incòmode, però, com que en aquella època de la meva vida no tenia per costum queixar-me gaire, vaig dir que estava molt bé i que esperava que ell també.

—Estic —va dir el desconegut—, gràcies a Déu, la mar de bé. He rebut una carta del senyor Murdstone, on esmenta que desitjaria que jo acollís, en una dependència de la part posterior de casa meva, que actualment està desocupada... i que, en suma, està per llogar com a... en suma —va dir el desconegut, amb un somriure i en un rampell de confiança—... com a dormitori... el jove aprenent a qui ara tinc el plaer

de... —i el desconegut va fer un gest amb la mà i es va encaixar la barbeta dins el coll de la camisa.

—Aquest és el senyor Micawber —em va dir el senyor Quinion.

—Ehem! —va fer el desconegut—, aquest és el meu nom.

—El senyor Micawber —va explicar el senyor Quinion— és un conegut del senyor Murdstone. Ens pren comandes a comissió, quan en pot aconseguir alguna. Ha rebut una carta del senyor Murdstone, sobre la qüestió del teu allotjament, i et tindrà de llogater.

—La meva adreça —va dir el senyor Micawber— és Windsor Terrace, City Road. Jo... en suma —va fer el senyor Micawber, amb el mateix aire de distinció i en un altre rampell de confiança—, visc allà.

Li vaig fer una inclinació de cap, respectuosament.

—Amb la impressió —va dir el senyor Micawber— que els vostres pelegrinatges a aquesta metròpoli no han estat encara gaire extensius, i que podríeu tenir una certa dificultat per penetrar als arcans de la Moderna Babilònia pel camí de City Road... en suma —va concloure el senyor Micawber, en un altre rampell de confiança—, que us podríeu perdre, estaré encantat de venir-vos a buscar aquest vespre i d'instruir-vos en l'esbrinament del camí més dreturer.

Jo li vaig donar les gràcies de tot cor, perquè era d'agrair que s'oferís a prendre's aquella molèstia.

—A quina hora —va preguntar el senyor Micawber— diríem que...?

—Cap a les vuit —va respondre el senyor Quinion.

—Cap a les vuit —va repetir el senyor Micawber—. Permeteu-me que us desitgi un bon dia, senyor Quinion. Ja us he destorbat prou.

I, dit això, es va posar el barret i va sortir amb el bastó sota el braç, tot enravenat i cantussejant una tonada així que va ser fora de l'oficina.

Llavors el senyor Quinion em va fer comprometre formalment a ser tan útil com pogués en el magatzem de Murdstone & Grinby, a canvi d'un salari que em sembla recordar que era d'uns sis xílings setmanals. No estic segur de si eren sis o set. M'inclino a creure, des de la meva incertesa en aquest punt, que van ser sis al principi i set després. Em va pagar una setmanada per endavant (de la seva butxaca, em penso), sis penics de la qual els vaig pagar a Mealy per transportar el meu bagul a Windsor Terrace al vespre, perquè pesava massa per a la meva edat i les meves forces. Vaig pagar sis penics més per al dinar, que va consistir en una empanada de carn i un viatge a una bomba d'aigua d'allà a la vora, i vaig passar l'hora destinada a aquell àpat passejant pels carrers.

El senyor Micawber va comparèixer al vespre, a l'hora convinguda. Jo em vaig rentar les mans i la cara, per fer més honor al seu refinament, i vam anar caminant cap a casa nostra, que és com suposo que ara l'haig d'anomenar; el senyor Micawber, pel camí, m'anava fent fixar en els noms dels carrers i en les formes de les cases cantoneres, a fi que l'endemà pogués trobar fàcilment el camí de tornada.

Quan vam haver arribat a la seva casa de Windsor Terrace (la qual vaig descobrir que era tan atrotinada com ell, però també amb els mateixos deliris de grandesa), em va presentar la senyora Micawber, una senyora prima, esblanqueïda i no precisament jove, que seia a la sala (el primer pis estava totalment desproveït de mobles, i amb les finestres tancades per enganyar els veïns) donant el pit a una criatura. Aquesta criatura tenia un germanet bessó, i aquí aprofito per dir que gairebé mai, en tot el temps que vaig estar amb aquella família, no vaig veure tots dos bessons separats de la senyora Micawber al mateix temps. Sempre n'hi havia un dels dos alimentant-se.

Hi havia dos fills més: el senyoret Micawber, que tenia uns quatre anys, i la senyoreta Micawber, que en devia tenir tres. Aquests dos fills, i una noia de pell morena que tenia el costum d'esbufegar i era la minyona, i que abans de mitja hora ja em va haver informat que era «una orfeneta» i que procedia de l'hospici de Sant Lluc, completaven la nòmina d'aquella casa. El meu dormitori era a dalt de tot, a la part de darrere: una habitació tancada, amb un paper a les parets que a la meva jove imaginació li va semblar que representava tot de panets de color blau, i molt escassament moblada.

—No hauria pensat mai —va dir la senyora Micawber, quan va pujar ella i bessons a ensenyar-me l'estança, i es va asseure per recobrar l'alè—, abans de casar-me, quan vivia amb el papà i la mamà, que arribaria a trobar-me en la necessitat d'agafar un llogater. Però, com que el senyor Micawber està passant dificultats, els sentiments privats s'han de deixar de banda.

—Sí, senyora —vaig assentir jo.

—Les dificultats del senyor Micawber, en aquests moments, són gairebé aclaparadores —va dir la senyora Micawber—, i no sé pas si serà possible de fer que les arribi a superar. Quan jo vivia a casa amb el papà i la mamà, la veritat és que a penes hauria entès què significava la paraula, en el sentit en què ara la utilitzo, però «*experientia docet*», com solia dir el papà.

No aconseguixo recordar si em va dir que el senyor Micawber havia estat oficial de la Marina, o si m'ho he imaginat. L'únic que sé és que sempre he estat convençut que hi havia servit, a la Marina, i no sabia dir per què. Actualment feia com de representant al mateix Londres per a una gran varietat de cases, però temo que en treia ben pocs beneficis, si és que en treia cap.

—Si els creditors del senyor Micawber s'entesten a no donar-li temps —va dir la senyora Micawber—, s'hauran d'atenir a les conseqüències i, com més aviat ho enllesteixin, millor. No es pot treure sang d'una pedra, i ara com ara no es pot pas obtenir res a compte (i ja no parlem de les despeses legals) del senyor Micawber.

No he sabut mai del cert si és que la meva precoç emancipació va confondre la senyora Micawber respecte a la meva edat, o si és que aquella qüestió l'obsessionava tant que n'hauria parlat als mateixos bessons si no hi hagués hagut ningú més amb qui comunicar-se, però aquest va ser el tema d'aquella primera conversa i ja no va deixar de ser-ho en tot el temps que la vaig tractar.

Pobra senyora Micawber! Va dir que ella s'hi havia escarrassat moltíssim, i no tinc cap dubte que era veritat. El centre de la porta del carrer l'ocupava totalment una gran placa de llautó que deia: «Sra. Micawber, pensionat per a senyoretas», però jo no vaig veure mai cap senyoreta que hi rebés cap instrucció, ni cap senyoreta que vingués mai, ni tingués cap intenció de venir, ni que es fes mai el més petit preparatiu per rebre cap senyoreta. Les úniques visites que vaig veure, o de les quals vaig sentir parlar, eren les dels creditors. Ells sí que venien a totes hores, i alguns eren considerablement ferotges. Un home emmascarat de cara, que em sembla que era sabater, s'esquitllava cap a dins del passadís a una hora tan intempestiva com les set del matí i cridava des del peu de les escales, adreçant-se al senyor Micawber: «Vinga, que encara no sou fora! Va, pagueu-nos! No us amagueu, que això és de miserables! No sé com podeu ser tan miserable. Va, pagueu-nos! Pagueu-nos, m'heu sentit? Vinga!». I, en no rebre cap resposta a tots aquests penjaments, llavors se li encenia la sang i ja passava a fer servir adjectius com ara «estafadors» i «lladres», i, com que tampoc no aconseguia cap efecte amb aquestes paraules, de vegades arribava a l'extrem de travessar el carrer i començar a udolar de cara a les finestres del segon pis, on sabia que hi havia el senyor Micawber. En aquestes ocasions, el senyor Micawber es posava a desvariar de pena i de mortificació, fins a arribar al punt (com m'ho va revelar, una vegada, un xiscler de la seva dona) d'amenaçar-se a si mateix amb una navalla d'afaitar; però, abans no havia passat mitja hora, ja s'enllustrava les botes amb uns miraments extraordinaris i sortia cantussejant una tonada amb uns aires més distingits que mai. La senyora Micawber tenia un caràcter tan elàstic com ell. L'havia vista caure en basca pels impostos reials a les tres, i menjar costelletes de xai arrebossades i beure cervesa calenta (pagada amb dues culleretes que havien anat a parar al mont de pietat) a les quatre. Un dia que acabaven de rebre un avís d'embargament i jo, per casualitat, a les sis ja era a casa, la vaig trobar estesa (amb un bessó, naturalment) sota la campana de la llar de foc, víctima d'un esvaïment i amb els cabells tots esbullats per sobre la cara, però mai no l'havia vista tan animada com aquell mateix vespre, menjant-se una llonza de vedella davant del foc de la cuina i explicant-me històries del seu papà i la seva mamà, i parlant-me de la companyia que li feien.

En aquesta casa, i amb aquesta família, hi passava el temps lliure. El meu esmorzar, consistent en un penic de pa i un penic de llet, me'l pagava jo de la meva butxaca. Em guardava un altre panet, i un rosegó de formatge, en un prestatge concret d'un armari concret, per poder tenir una mica de sopar quan tornés al vespre. I sé prou bé el forat que feia això en els sis o set xílincs de la meva setmanada; em passava tot el dia al magatzem, i amb aquells diners m'havia de mantenir tota la setmana. Des del dilluns al matí fins al dissabte al vespre, jo no rebia cap consell, cap orientació, cap encoratjament, cap consol, cap assistència, cap suport de cap mena per part de ningú, que jo recordi... i això és tan cert com que espero anar al cel!

Era tan jove, tan infantil i tan poc qualificat —com podia ser d’una altra manera? — per assumir tota la càrrega de la meva pròpia existència, que molts matins, quan anava cap a Murdstone & Grinby, no em podia resistir al pastisset mig ranci que oferien a meitat de preu a l’aparador de la pastisseria, i m’hi gastava els diners que hauria d’haver guardat per al dinar. Llavors passava sense dinar, o em comprava un panet o un tall de púding. Recordo que les meves preferències es dividien entre dues pastisseries, segons la meva economia. Una es trobava en una placeta, tocant a l’església de Sant Martí —darrere mateix—, que ja fa temps que ha desaparegut. El púding d’aquella botiga el feien de panses de Corint, i era un púding bastant especial, però car: un tall de dos penics no era pas més gros que el d’un púding dels normals, que te’n costava un. Aquests els feien molt bons en una botiga que hi havia en una part de l’Strand que ara està molt canviada. Eren uns púdings consistents i descolorits, pesants i flonjos, i amb quatre panses grosses i planes incrustades a dins, totes senceres. Sortien del forn si fa no fa a la mateixa hora cada dia, que era quan jo passava per allà, i més d’una vegada allò havia estat el meu dinar. Quan feia un dinar més com Déu mana, em menjava una salsitxa i un pa d’un penic, o un plat de vedella vermella de quatre penics comprada en una rostisseria, o un plat de pa amb formatge amb un got de cervesa en una vella i miserable taverna que hi havia davant mateix de la feina i que es deia El Lleó, o El Lleó... i alguna cosa més que m’ha marxat de la memòria. Una vegada recordo que em vaig emportar el meu propi pa (que havia agafat de casa al matí) sota el braç, embolicat amb un paper com si fos un llibre, vaig entrar en un restaurant de carn de bou molt selecte que hi havia prop de Drury Lane i vaig demanar un «platet» d’aquell requisit per menjar-me’l amb el pa. No em pregunteu què va pensar el cambrer quan va veure aparèixer aquella personeta tota sola, perquè no ho sé; però és com si encara el veiés mirant-me fixament mentre dinava, i fent venir l’altre cambrer a presenciar-ho. Li vaig donar mig penic de propina, i tant de bo no l’hagués acceptat.

Em sembla que ens donaven mitja hora per al te. Quan tenia prou diners, comprava mitja pinta de cafè acabat de fer i una llesca de pa amb mantega. Quan no en tenia, acostumava a mirar-me una tenda de caça de Fleet Street o aprofitava aquella estona per anar fins al mercat de Covent Garden, a mirar-me les pinyes americanes. M’agradava rondar pels voltants dels Adelphi^[11], perquè era un lloc misteriós, amb aquells arcs i aquelles voltes tan foscos. Recordo una tarda que, passant per sota d’una volta d’aquelles, vaig anar a parar a una petita taverna a tocar del riu, amb un espai obert al davant, on hi havia uns quants descarregadors de carbó que ballaven, i em vaig asseure en un banc per mirar-me’ls. Qui sap què devien pensar de mi!

Era tan jovenet i tan menut que, sovint, quan m’acostava al taulell d’una taverna desconeguda i demanava un got de cervesa per tirar avall el que havia menjat per dinar, la gent no gosava servir-me’l. Recordo una tarda calorosa que vaig entrar en una taverna i vaig dir al taverner:

—Què val un got de la millor cervesa, però de la millor millor que tingueu?

Perquè era una ocasió especial. No sé què celebrava. Potser era el meu aniversari.

—La selecta superior —va dir el taverner— val dos penics i mig.

—Doncs així —vaig afegir jo, traient els diners— poseu-me un got de selecta superior, i amb força espuma.

El taverner em va mirar de dalt a baix des de l'altra banda del taulell, amb un somriure estrany a la cara, i, en comptes de posar-me la cervesa, va ficar el cap darrere la cortina i va dir no sé què a la seva dona, que va sortir amb la costura a la mà i es va afegir a l'escrutini. És com si encara ho veiés: el taverner en mànigues de camisa, recolzat contra el marc del taulell, la seva dona mirant per sobre la mitja porteta, i jo, una mica violent, mirant-los a tots dos des de l'altre costat. Em van preguntar mil coses: com em deia, quants anys tenia, on vivia, de què treballava, com havia anat fins allà...

I jo, per no comprometre a ningú, em sembla molt que em vaig inventar totes les respostes. Em van servir la cervesa, si bé sospito que no era la selecta superior; i la dona del taverner, obrint mitja porteta del taulell i ajupint-se, em va tornar els diners i em va fer un petó que era mig admiratiu i mig compassiu, però absolutament tendre i femení, n'estic segur.

Jo sé que no exagero, ni inconscientment ni sense voler, l'escassetat dels meus recursos ni les dificultats de la meua vida. Sé que, qualsevol xíling que rebés del senyor Quinion, me'l gastava en un dinar o en un berenar. Sé que treballava del matí al vespre, vestit amb els meus parracs, amb homes i nois vulgars. Sé que vagarejava pels carrers, alimentat escassament i de qualsevol manera. I sé que, si no fos per la misericòrdia de Déu, el més probable és que m'hagués convertit, per l'abandonament en què vivia, en un petit lladre o en un petit vagabund.

Però el cas és que em tenien una certa consideració, a Murdstone & Grinby. El senyor Quinion feia tot el que podia fer un home despistat i enfeinat com ell, i en un cas tan anòmal com el meu, per oferir-me un tracte una mica diferent del que oferia als altres, i jo no vaig explicar mai, a cap home ni a cap noi, com havia anat a parar allà, ni vaig donar el més petit indici que em sabés greu de ser-hi. Ningú no va saber mai que jo sofria en secret, i que sofria intensament. Fins a quin punt sofria, com ja he dit, és una cosa que no em veig capaç d'expressar amb paraules. Però m'ho guardava a dins, i anava fent la meua feina. Sabia des de bon principi que, si no treballava tan bé com qualsevol dels altres, no podria escapar-me del desdeny ni del menyspreu. Ben aviat vaig ser, com a mínim, tan expeditiu i tan hàbil com qualsevol d'aquells dos nois. Tot i la familiaritat del tracte, la meua conducta i les meues maneres eren prou diferents de les seves per marcar una distància entre nosaltres. Tant ells com els homes grans es referien a mi dient-me «el senyoret» o «el noiet de Suffolk». Un tal Gregory, que era el capatàs dels embaladors, i un tal Tipp, que era el recader i duia una jaqueta vermella, se m'adreçaven de vegades dient-me David, però em penso que era només quan parlàvem en un to molt confidencial, i quan jo havia

fet alguns esforços per distreure'ls, mentre treballàvem, amb alguns resultats de les meves antigues lectures; les quals, per cert, s'anaven deformant molt de pressa en el meu record. Una vegada, Mealy Potatoes es va revoltar, i va protestar del fet que jo fos tan distingit, però Mick Walker el va fer quadrar en un tancar i obrir d'ulls.

Ja no em feia paga de poder ser mai rescatat d'aquest tipus d'existència, i n'havia abandonat tota esperança. Estic solemnement convençut que mai, ni per un sol moment, no m'hi vaig reconciliar, ni vaig deixar de sentir-me miserablement desgraciat, però ho suportava, i ni tan sols a Peggotty, en part per l'estimació que li tenia i en part per vergonya, no li vaig revelar mai la veritat en les moltíssimes cartes que ens vam escriure.

Les dificultats del senyor Micawber incrementaven l'aflicció del meu esperit. El meu estat d'abandonament em va unir moltíssim a aquella família, i anava pel món arrossegant els càlculs del senyor Micawber sobre els seus mitjans i recursos, i carregat amb el pes dels seus deutes. Les tardes de dissabte, que era el meu gran dia —en part per la satisfacció de tornar a casa amb sis o set xílings a la butxaca, mirant les botigues i rumiant què podria comprar amb una suma com aquella, i en part perquè plegava d'hora—, la senyora Micawber em feia les confidències més estremidores; i tres quarts del mateix els diumenges al matí, quan barrejava en un petit bol d'afaitar la mica de te o de cafè que havia comprat el dia abans, i m'asseia a esmorzar tard. No tenia res d'insòlit que el senyor Micawber plorés a llàgrima viva al principi d'una d'aquestes converses del dissabte al vespre, i cantés «Els amors de Jack i Nancy» cap al final. L'havia vist tornar a casa a l'hora de sopar fet una mar de llàgrimes, declarant que ja no li quedava més futur que la presó, i anar-se'n a dormir calculant el pressupost de fer posar unes finestres voladisses a la casa, «per si es presentava alguna cosa» (que era la seva expressió favorita). I la senyora Micawber feia exactament igual.

Una curiosa complicitat, derivada, suposo, de les nostres respectives circumstàncies, va sorgir entre aquesta gent i jo, tot i l'exagerada diferència d'edat. Però jo no vaig voler cedir mai a la invitació de menjar amb ells, de les seves pròpies existències (sabent com sabia que estaven renyits amb el carnisser i amb el forner, i que sovint no tenien gran cosa ni per a ells mateixos), fins que la senyora Micawber se'm va acabar de confiar plenament un vespre, i la cosa va anar de la manera següent:

—Senyoret Copperfield —va dir la senyora Micawber—, jo no us considero cap estrany, i, per tant, no dubto a dir-vos que les dificultats del senyor Micawber estan arribant al seu punt més crític.

Jo em vaig sentir molt desgraciat en sentir això, i vaig mirar els ulls enrogits de la senyora Micawber amb la més gran simpatia.

—Fent excepció d'una punteta de formatge d'Holanda, la qual no està a l'altura de les necessitats d'una família jove —va dir la senyora Micawber—, no hi ha, en realitat, ni una engruna de res més al rebost. Jo estava acostumada a sentir parlar del

rebot quan vivia amb el papà i la mamà, i utilitzo la paraula gairebé inconscientment. El que vull expressar és que no hi ha res per menjar en tota la casa.

—Déu meu! —vaig dir jo, francament preocupat.

Portava a la butxaca dos o tres xílings de la meva setmanada —cosa que em fa pensar que la conversa devia tenir lloc un dimecres al vespre— i em vaig afanyar a treure'ls, i amb emoció sincera vaig pregar a la senyora Micawber que els acceptés en préstec. Però aquella senyora em va besar, va fer que me'ls tornés a posar a la butxaca i va dir que ni pensar-hi.

—No, estimat senyoret Copperfield —va dir—, res tan lluny dels meus pensaments! Però vós teniu una discreció molt superior als vostres anys, i em podeu fer un altre tipus de servei, si us sembla bé, i aquest sí que us l'acceptaré agraïda.

Vaig pregar a la senyora Micawber que em digués quin era.

—M'he després de la vaixella personalment —va explicar la senyora Micawber—. Sis tasses de te, dos salers i un parell de sucreres m'han servit per manllevar diners en secret, amb les meves pròpies mans. Però els bessons em tenen molt lligada, i per a mi, que tants records tinc del papà i la mamà, aquestes transaccions resulten molt doloroses. Encara hi ha quatre cosetes de les quals ens podríem desprendre. El senyor Micawber no ho faria mai, perquè els seus sentiments no l'hi permetrien, i Clickett —Clickett era la noia de l'hospici—, com que té un esperit vulgar, es prendria unes penoses llibertats si li dipositéssim aquesta confiança. Senyoret Copperfield, si em permetéssiu demanar-vos que...

Vaig veure per on anava, i li vaig pregar que comptés amb mi en tot i per tot. Aquell vespre mateix vaig començar a desfer-me de les possessions que feien de més bon portar, i cada matí, abans d'anar a Murdstone & Grinby, feia una expedició similar.

El senyor Micawber tenia uns quants llibres en un petit xifonier, que ell anomenava «la biblioteca», i això és el que va sortir primer. Els vaig portar tots, l'un darrere l'altre, a una parada de llibres de City Road —en una part de la qual, prop de casa, quasi tot eren parades de llibres i botigues d'ocells—, i els vaig vendre per qualsevol preu. L'home d'aquesta parada, que vivia en una caseta darrere mateix, s'engatava una mica cada nit i era violentament esbroncat per la dona cada matí. Més d'una vegada, quan jo hi anava d'hora, em rebia estirat en un catre plegable, amb un tall al front o un ull de vellut que testimoniaven els seus excessos de la nit anterior (temo que, quan bevia, li agradava buscar raons), i amb una mà tremolosa s'esforçava per trobar els xílings necessaris en una o altra de les butxaques de la seva roba, que era escampada per terra, mentre la dona, amb una criatura a coll i les sabates a retaló, no parava d'escriu-dassar-lo. De vegades havia perdut els diners i em demanava que hi tornés a passar, però la seva dona sempre en tenia —per a mi que li agafava els seus quan estava borratxo— i em liquidava l'import secretament a les escales, mentre baixàvem plegats.

També vaig començar a ser molt conegut al mont de pietat. A l'empleat principal que oficiava darrere el taulell li vaig cridar molt l'atenció, i recordo que sovint em feia declinar-li un nom o adjectiu llatins, o conjuguar-li un verb llatí, a cau d'orella, mentre s'ocupava de la meva transacció. Després de cada una d'aquestes ocasions, la senyora Micawber feia alguna coseta especial per celebrar-ho, i generalment era un sopar; recordo com si fos ara la curiosa delectació que presidia aquells àpats.

Les dificultats del senyor Micawber van entrar en crisi definitivament, i un dia a primera hora el van venir a arrestar i se'l van endur a la presó del King's Bench, al Borough. Quan sortíem al carrer em va dir que el déu del dia havia deixat d'il·luminar-lo, i vaig pensar sincerament que el seu cor estava tan destrossat com ho estava el meu. Després, però, vaig saber que abans del migdia ja l'havien vist jugant una animada partida de bitlles.

El diumenge següent a la detenció, jo havia d'anar a veure'l i dinar amb ell. Vaig haver de preguntar com s'hi anava: just abans d'arribar a aquell lloc trobaria un altre lloc semblant, i just abans d'aquell lloc semblant veuria un pati, que havia de travessar, i després seguir recte fins que veiés un guàrdia. Vaig fer-ho tot al peu de la lletra i, quan per fi vaig veure el guàrdia, la meva pobra imaginació infantil em va fer pensar en Roderick Random quan era a la presó de morosos, i en aquell home que hi havia a dins, només amb un tros d'estora per tota vestimenta, i la figura del guàrdia es va difuminar davant dels meus ulls entelats i del meu cor bategant.

El senyor Micawber m'esperava darrere la porta de fora, i vam pujar a la seva habitació (que era al penúltim pis) i ens vam fer un tip de plorar. Recordo que ell em va exhortar solemnement a prendre exemple de la seva desgràcia, i a recordar que, si un home tenia uns ingressos de vint lliures anuals i gastava dinou lliures, dinou xílings i sis penics, seria feliç, però que si gastava vint lliures i un xíling seria desgraciat. I, dit això, va demanar-me un xíling per a cervesa, em va donar un pagaré a càrrec de la senyora Micawber per aquell import, es va guardar el mocador a la butxaca i es va reanimar.

Vam seure davant d'un petit foc, amb un totxo a cada costat de la reixeta rovellada perquè no cremés massa carbó, fins que va entrar un altre morós que compartia habitació amb el senyor Micawber; venia del forn, amb un llom de moltó que havia de ser el nostre àpat compartit. Llavors em van enviar a dalt, a «cal capità Hopkins», perquè saludés el tal capità de part del senyor Micawber i li digués que era amic seu, i que si em deixaria una forquilla i un ganivet.

El capità Hopkins em va deixar la forquilla i el ganivet, i em va tornar les salutacions per al senyor Micawber. En aquesta petita habitació hi havia una senyora molt bruta i les seves dues filles, unes noietes pàl·lides i escabellades. Vaig pensar que, al capità Hopkins, era més prudent demanar-li el ganivet i la forquilla que no pas la pinta. Ell mateix era la imatge més extrema de la deixadesa, amb unes llargues patilles i un decrèpit sobretot marró, sense cap altra peça d'abric a sota. Vaig veure el seu llit cargolat en un racó i, en un prestatge, tots els plats i olles que tenia, i vaig

intuir (Déu sap per què) que, si bé les dues noies de les grenyes eren filles del capità Hopkins, la senyora bruta no devia ser la seva dona. No em vaig estar pas més de dos minuts, mig cohibit, al llindar d'aquella porta, però vaig tornar cap a baix amb el convenciment que totes aquelles especulacions eren tan certes com el ganivet i la forquilla que portava a la mà.

Aquell dinar va ser un punt agitanat, però francament agradable. Vaig tornar el ganivet i la forquilla al capità Hopkins a primera hora de la tarda, i me'n vaig anar cap a casa a consolar la senyora Micawber explicant-li com havia anat la visita. Quan em va veure arribar, primer es va desmaiar i després va preparar una gerreta de ponx per consolar-nos tots dos mentre en parlàvem.

Jo no sé com va anar la venda del mobiliari de la casa en benefici de la família, ni qui el va vendre: l'únic que sé és que no vaig ser jo. Però el cas és que s'ho havien endut tot en un carro de mudances, excepte el llit, unes quantes cadires i la taula de la cuina. Amb aquestes possessions vam acampar, per dir-ho així, a les dues sales de la desmoblada casa de Windsor Terrace, la senyora Micawber, els nens, l'orfeneta i jo; i en aquelles dues sales vam viure dia i nit, no recordo quant de temps, però tinc la sensació que van ser molts dies. Al final, la senyora Micawber va decidir traslladar-se a viure a la presó, on el senyor Micawber havia aconseguit una habitació per a ell sol. Jo vaig tornar la clau de la casa al propietari, que se'n va alegrar moltíssim, i els llits van ser enviats a la presó del King's Bench —exceptuant el meu: jo em vaig instal·lar en una petita habitació de lloguer no gaire lluny d'aquella institució, cosa que em va satisfer moltíssim, perquè els Micawber i jo ens havíem acostumat massa a compartir les nostres desgràcies per haver-nos de separar—. L'orfeneta també va ser acomodada en un allotjament econòmic del mateix veïnat. La meva habitació eren unes tranquil·les golfes al darrere d'una casa, amb una teulada inclinada que m'oferia una agradable vista del pati de la llenya, i quan m'hi vaig instal·lar, amb la reflexió que els problemes del senyor Micawber havien entrat definitivament en crisi, em va semblar ben bé com un paradís.

Durant tot aquest temps vaig treballar a Murdstone & Grinby igual que sempre, amb els mateixos companys vulgars i amb la mateixa sensació constant de degradació no merescuda que al principi. Per sort, però, no vaig fer ni una sola coneixença, ni vaig parlar mai amb cap dels molts nois que veia diàriament quan anava i tornava del magatzem, o quan rondava pels carrers a les hores dels àpats. Portava la mateixa vida secretament infeliç, però en solitari i sense haver de dependre de ningú. Els únics canvis que recordo són, en primer lloc, que m'havia tornat més deixat, i, en segon lloc, que m'havia tret de sobre bona part de la càrrega dels Micawber, perquè alguns parents i amics s'havien compromès a ajudar-los en el tràngol que passaven ara i vivien més còmodament a la presó del que havien viscut a fora durant molt de temps. Jo acostumava a esmorzar amb ells, gràcies a no sé quin arranament que ara no puc recordar. També he oblidat l'hora en què obrien les portes de la presó al matí perquè hi pogués entrar, però sé que molt sovint a les sis ja estava llevat, i que el meu lloc

d'espera preferit era el vell Pont de Londres, on acostumava a seure en una de les fornícules de pedra i veia passar la gent, o contemplava, més enllà de les balustrades, els reflexos del sol que brillava sobre l'aigua i feia resplendir la flama daurada del capdamunt del Monument^[12]. De vegades m'hi trobava amb l'orfeneta, i li explicava unes terribles històries inventades sobre els molls i la Torre, unes històries de les quals no puc dir altra cosa sinó que me les creia jo i tot, o almenys això espero. Al vespre solia tornar a la presó, i passejava pel pati d'armes amb el senyor Micawber o jugava a cartes amb la seva senyora, que continuava explicant-me grandeses del seu papà i la seva mamà. No sé si el senyor Murdstone sabia on parava jo, però el cas és que, a Murdstone & Grinby, no ho vaig dir mai a ningú.

Els afers del senyor Micawber, tot i que ja havien superat la crisi forta, encara estaven molt embolicats a causa d'una certa «escriptura» de la qual jo sentia a parlar molt, i que ara m'imagino que devia ser algun compromís adquirit anteriorment amb els seus creditors; però he de dir que jo, aleshores, anava tan perdut respecte a aquella qüestió que és molt probable que ho confongués amb aquells pergamins diabòlics que, segons diuen, havien circulat en altres temps, sobretot a Alemanya. Finalment va semblar que el document en qüestió desapareixia del mapa; no sé si va anar ben bé així, però el cas és que va deixar de ser l'obstacle infranquejable que havia estat, i la senyora Micawber em va informar que «la seva família» havia decidit que el seu marit hauria d'acollir-se al Decret de Deutors Insolvents, gràcies al qual esperava que quedés en llibertat en cosa de sis setmanes.

—I aleshores —va dir el senyor Micawber, que hi era present— no tinc cap dubte que, si el cel ho vol així, podré afrontar aquest món amb uns altres ulls i encetar una nova vida, suposant que... en suma, que es presenti alguna cosa.

Ara em ve a la memòria que el senyor Micawber, amb la intenció de no deixar res per verd, va redactar, més o menys per aquesta època, una instància adreçada a la Cambra dels Comuns sol·licitant una modificació de la llei d'empresonament per deutes. I, si constato aquí aquest fet, és perquè em recorda la manera com jo mateix adaptava les velles lectures a la meua nova vida, i confegia històries de collita pròpia que m'inspiraven els carrers i els homes i les dones; i com alguns aspectes principals del caràcter que suposo que aniré perfilant inconscientment, en redactar la història de la meua vida, van començar a prendre forma durant tot aquell temps.

A la presó hi havia un cercle on el senyor Micawber, per raó de la seva categoria, tenia una gran autoritat. Havia exposat a tots els membres del cercle la intenció de presentar aquesta sol·licitud, i ells s'hi havien adherit unànimement. Per la qual cosa el senyor Micawber (que era un sant baró i l'home més expeditiu del món en tots els assumptes excepte els propis, i no era mai tan feliç com quan estava enfeinat amb alguna cosa que no podia aportar-li cap benefici) es va posar a treballar en la sol·licitud, va redactar-la, va passar-la en net en un immens full de paper, va estendre-la sobre una taula i va convocar tots els membres del cercle, i tots els residents entre

aquelles quatre parets si així ho desitjaven, perquè pugessin a la seva habitació a firmar-la en el seu dia i hora.

Quan vaig saber que s'acostava el dia d'aquesta cerimònia, em va fer tanta il·lusió veure'ls entrar a tots un per un —si bé la majoria ja els coneixia, i ells em coneixien a mi— que vaig aconseguir un permís d'absència de Murdstone & Grinby i em vaig instal·lar en un racó per contemplar l'espectacle. Tots els membres principals del cercle que van poder encabir-se en aquella petita habitació sense omplir-la van donar suport a la sol·licitud del senyor Micawber, i el meu vell amic el capità Hopkins (que, per fer honor a una ocasió tan solemne, s'havia rentat) va col·locar-s'hi a prop per llegir-la en veu alta a tots aquells que no estiguessin al corrent del contingut. Llavors van obrir la porta de bat a bat i va començar a entrar el públic en general, en una llarga fila: mentre uns quants s'esperaven a fora, un d'ells entrava, estampava la firma i tornava a sortir. El senyor Hopkins anava repetint a cada un: «L'heu llegida?»... «No»... «Us agradaria sentir el que hi diu?»... Si l'al·ludit mostrava la més petita disposició a sentir-ho, el capità Hopkins, amb una veu potent i sonora, l'hi llegia de dalt a baix. Ho hauria llegit vint mil vegades si vint mil persones, una darrere l'altra, l'haguessin escoltat. Recordo la sensualitat amb què es recreava en frases com ara «Reunits al Parlament els representants del poble», o «Els infrascrits s'adrecen humilment a aquesta excel·lentíssima cambra», o «Els infortunats súbdits de Sa Graciosa Majestat», com si les paraules fossin una cosa tangible i deliciosa, i les assaborís dins la boca; el senyor Micawber, mentrestant, s'ho escoltava amb aquella mica de vanitat d'autor i contemplava (no pas severament) els barrots de la paret del davant.

Mentre jo recorria diàriament el trajecte entre Southwark i Blackfriars, i rondava a l'hora dels àpats per carrers obscurs, les pedres dels quals potser encara conserven l'empremta dels meus passos infantils, quantes d'aquestes persones em devia descuidar quan feia reviure, davant dels meus ulls, aquella processó inacabable i presidida per la veu del capità Hopkins?... Quan rememoro aquella lenta agonia de la meva joventut, quantes d'aquelles històries inventades que explicava a la gent no entelen, com una boirina de ficció, els fets reals? Com em pot estranyar, quan reculo en el temps, que planyi, quan el veig passar davant meu, aquell noieta innocent i romàntic que s'edificava un món imaginari amb unes experiències tan estranyes i unes coses tan sòrdides?

La vida independent no m'agrada pas més, i prenc una gran decisió

Un cop enllestida la sol·licitud del senyor Micawber, va ser presentada a les instàncies pertinents i tot seguit es va ordenar l'alliberament d'aquell senyor en virtut del decret, amb gran alegria per part meua. Els creditors no van ser del tot implacables, i la senyora Micawber em va informar que fins i tot el venjatiu sabater havia declarat davant del tribunal que no li guardava cap rancor, només que quan li devien diners li agradava que els hi paguessin. Així era la naturalesa humana, va dir.

El senyor Micawber encara va tornar a la presó del King's Bench un cop tancat el cas, perquè calia liquidar alguns honoraris i observar algunes formalitats abans no quedés definitivament en llibertat. Tots els membres del cercle el van rebre embadalits, i aquell vespre mateix van celebrar una filharmònica reunió en honor seu; la senyora Micawber i jo, mentrestant, ens vam menjar privadament un freginat de xai, envoltats per la família adormida.

—Aprofitant aquesta avinentesa, senyoret Copperfield —va dir la senyora Micawber—, us proposaré un brindis —i ja n'havia fet uns quants— a la memòria del meu papà i de la meua mamà.

—Són morts, senyora? —vaig preguntar jo, després d'haver brindat amb una copa de vi.

—La mamà va abandonar aquest món —va contestar la senyora Micawber— abans no comencessin les dificultats del senyor Micawber, o almenys abans no esdevinguessin peremptòries. El papà encara va poder satisfer unes quantes fiances del senyor Micawber, abans de traspasar i de ser plorat per una esfera nombrosíssima de gent.

La senyora Micawber va moure el cap i va vessar una piadosa llàgrima sobre el bessó que li quedava a mà en aquell moment.

Com que difícilment podia esperar una ocasió més favorable per fer-li una pregunta que em tocava de prop, li vaig dir:

—Puc preguntar-vos, senyora, què penseu fer vós i el vostre marit, ara que el senyor Micawber ja ha superat les dificultats i està en llibertat? Heu pres cap decisió?

—La meua família —va respondre la senyora Micawber, que sempre deia aquestes tres paraules amb una certa pompa, tot i que no vaig poder arribar a descobrir qui entrava dins d'aquella denominació—, la meua família és de l'opinió que el senyor Micawber hauria de deixar Londres i exercir el seu talent fora de la ciutat. El senyor Micawber és un home de gran talent, senyoret Copperfield.

Vaig dir que no en tenia el més petit dubte.

—De gran talent —va repetir la senyora Micawber—. La meva família és de l'opinió que, amb una mica d'interès, alguna cosa es podria fer per un home de la seva capacitat al Servei de Duanes. Com que la influència de la meva família se centra en la regió, el seu desig és que el senyor Micawber es traslladés a Plymouth. Consideren indispensable que sigui allà on convé.

—Per estar preparat? —vaig aventurar jo.

—Exacte —va contestar la senyora Micawber—. Que estigui preparat... per si de cas es presentés alguna cosa.

—I vós també us n'aneu, senyora?

Els esdeveniments del dia, combinats amb la influència dels bessons —i del vi, per descomptat—, havien alterat la senyora Micawber fins al punt que va respondre, entre llàgrimes:

—Jo no abandonaré mai el senyor Micawber. D'acord que en un primer moment el senyor Micawber em va ocultar les seves dificultats, però això és perquè el seu temperament optimista li devia fer esperar que les superaria. El collaret i els braçalets de perles que vaig heretar de la mamà han estat venuts per menys de la meitat del que valen, i el joc de coralls, que era el regal de noces del papà, pràcticament va ser regalat. Però jo no abandonaré mai el senyor Micawber. No! —va exclamar la senyora Micawber, més afectada que abans—. No ho faré mai! És perdre el temps, demanar-m'ho!

Jo em vaig sentir bastant incòmode —com si la senyora Micawber suposés que jo li havia demanat res d'allò!— i em vaig quedar mirant-la, alarmat.

—El senyor Micawber té els seus defectes. No negaré que és poc previsor. No negaré que m'ha tingut desinformada, tant pel que fa als seus recursos com als seus deutes —va prosseguir, mirant cap a la paret—: però jo... mai... no abandonaré... el senyor... Micawber!

Ara la veu de la senyora Micawber ja havia assolit el timbre del xiscle absolut, i jo vaig espantar-me tant que vaig anar corrents cap a la sala on hi havia el cercle reunit i vaig interrompre el senyor Micawber, que estava a mig presidir una llarga taula i a mig dirigir la tornada d'aquella cançó que diu:

Arri Dobbin,
arri-ho,
arri Dobbin,
arri-arri-ho!,

i li vaig donar la notícia que la senyora Micawber es trobava en un estat alarmant, a conseqüència de la qual es va posar a plorar immediatament i va venir amb mi amb l'armilla plena dels caps i les cues dels llagostins dels quals havia estat partícip.

—Emma, àngel meu! —va dir el senyor Micawber, mentre entrava corrents a l'habitació—. Què tens?

—No t'abandonaré mai, Micawber! —va exclamar ella.

—Vida meva! —va lloar-la el senyor Micawber, prenent-la entre els seus braços—. Ho sé perfectament.

—Ell és el pare dels meus fills! Ell és el pare dels meus bessons! Ell és l'espòs del meu cor! —cridava la senyora Micawber, enmig d'extremituds—, i jo... mai... no aban... donaré el se... nyor Micawber!

El senyor Micawber estava tan profundament afectat per aquestes mostres de devoció (i, el que és jo, plorava a llàgrima viva) que es va abocar a sobre d'ella i, apassionadament, li va implorar que alcés els ulls i que es calmés. Però, com més li demanava ell que alcés la vista, més es perdien els ulls de la senyora Micawber en el buit, i, com més li demanava que recuperés el comport, menys ho feia. En conseqüència, el senyor Micawber no va trigar a sentir-se tan aclaparat que va afegir les seves llàgrimes a les d'ella i a les meves; fins que em va pregar que li fes el favor de portar una cadira fins a l'escala mentre ell duia la seva dona al llit. Jo ja m'hauria retirat a descansar, però em va dir que no en volia ni sentir parlar fins que no hagués sonat la campaneta del desconegut. Així és que em vaig quedar esperant assegut a la finestra de l'escala, fins que ell va sortir amb una altra cadira i se'm va asseure al costat.

—Com està la senyora Micawber, senyor? —vaig preguntar.

—Molt tova —va respondre el senyor Micawber, movent el cap—. És la reacció. Ah, quin dia més espantós! Ens hem quedat sols... ens hem quedat sense res!

El senyor Micawber em va estrènyer la mà, i va gemegar, i després va vessar llàgrimes. Jo estava molt emocionat, però també decebut, perquè havia comptat que em sentiria francament alegre en aquesta ocasió feliç i llargament esperada. Però el senyor i la senyora Micawber estaven tan acostumats a les seves dificultats de tota la vida, que em sembla que els va caure el món a sobre quan es van adonar que se n'havien alliberat. Tota l'elasticitat que abans tenien havia desaparegut, i no els havia vist mai tan abatuts com aquesta nit, fins al punt que, quan va sonar la campaneta i el senyor Micawber va sortir al vestíbul amb mi i, un cop allà, va acomiadar-me amb una benedicció, el vaig notar tan profundament deprimat que em va inquietar bastant deixar-lo sol.

Però, enmig de tota aquella confusió i de tota aquella desmoralització en què —tan inesperadament per a mi— havíem estat immersos, vaig discernir clarament que el senyor Micawber, la senyora Micawber i tota la família se n'anaven de Londres, i que el moment de separar-nos semblava imminent. Va ser mentre tornava caminant cap a casa, i en les hores d'insomni que van venir després, quan era al llit, que per primera vegada em va passar pel cap —tot i que ignoro com se'm va acudir— una idea que més tard adoptaria la forma d'una decisió irrevocable.

M'havia acostumat tant als Micawber, havia viscut tan de prop les seves penúries i em sentia tan completament desproveït d'amics sense ells, que la perspectiva de veure'm altre cop canviant d'allotjament i anant a viure una vegada més entre gent

desconeguda va semblar que m'enviava a la deriva, en aquell mateix instant, cap a una vida a la qual, gràcies a l'experiència, ja li tenia la mida més que presa. Tots els sentiments íntims que m'havien ferit tan cruelment, tota la vergonya i tot l'oprobri que mantenia vius dins el meu pit, es van fer encara més punyents mentre pensava tot això, i vaig arribar a la conclusió que la vida era insuportable.

Que no hi havia manera de fugir-ne, si no és que la fugida la provocava jo mateix, era una cosa que sabia perfectament. M'havien arribat poquíssimes notícies de la senyoreta Murdstone, i cap ni una del senyor Murdstone, però havia rebut dos o tres paquets de roba confeccionada o arreglada, a través del senyor Quinion, i a dins de cada un hi havia un tros de paper dient que J. M. confiava que D. C. s'apliqués força a la feina i es consagrés plenament als seus deures, i sense insinuar ni remotament que jo pogués arribar a ser altra cosa que l'animal de càrrega en què anava camí de convertir-me.

L'endemà mateix, quan el meu cap encara estava agitat pels primers efectes de la idea que havia tingut, ja vaig veure claríssim que la senyora Micawber no havia parlat d'anar-se'n sense fonament. Van instal·lar-se vuit dies com a dispesers a la casa on jo vivia, i al final d'aquest període havien de marxar cap a Plymouth. El mateix senyor Micawber va baixar a l'oficina, a la tarda, per dir al senyor Quinion que el dia que ell marxés m'havia de deixar en llibertat i per desfer-se en elogis de la meva persona, cosa que estic segur que mereixia. I el senyor Quinion va cridar Tipp, el carreter, que era un home casat i tenia una habitació per llogar, perquè m'allotgés provisionalment —amb el nostre mutu consentiment, com ell tenia tots els motius per pensar; perquè jo no vaig dir res, però la meva decisió ja estava presa.

Durant els últims dies de la nostra estada sota un mateix sostre, vaig passar cada vespre amb el senyor i la senyora Micawber, i em penso que, com més anava, més estimació sorgia entre nosaltres. L'últim diumenge em van convidar a dinar, i vam menjar llom de porc amb salsa de poma i un púding. Jo, el vespre abans, havia comprat un cavall de fusta puntejat com a regal de comiat per al petit Wilkins Micawber —així es deia el nen— i una nina per a la petita Emma. I també havia fet donació d'un xíling a l'orfeneta, que estava a punt de ser acomiadada.

Vam passar un dia molt agradable, i això que tots estàvem molt tous per la proximitat del dia que ens hauríem de separar.

—No recordaré mai, senyoret Copperfield —va dir la senyora Micawber—, l'època en què el senyor Micawber tenia dificultats, sense pensar en vós. El vostre comportament ha estat sempre d'allò més delicat i més atent. No heu estat mai un llogater: heu estat un amic.

—Estimada —va dir el senyor Micawber—: Copperfield —últimament s'havia acostumat a anomenar-me així— té un cor que se solidaritza amb les desgràcies dels altres quan el món se'ls ennuvola, i un cap que sap planificar, i una mà que... en suma, una general capacitat per desfer-se de tots aquells objectes que resulten prescindibles.

Jo vaig expressar el meu agraïment per aquests elogis, i vaig dir que lamentava molt que estiguéssim a punt de perdre'n un altre.

—Jove amic meu —va dir el senyor Micawber—, jo sóc més gran que vós; sóc un home amb una certa experiència de la vida i amb... en suma, amb una certa experiència en les dificultats, parlant en general. En aquests moments (i fins que no es presenti res, cosa que, val a dir, espero amb candeletes), no tinc res per oferir sinó consells. Però els meus consells, tanmateix, són tan mereixedors de ser escoltats que... en suma, que jo mateix no me'ls he escoltat mai i sóc... —i aquí el senyor Micawber, que havia mostrat un somriure radiant tota l'estona, va contenir-se i va arrugar el front—... i sóc aquest pobre desgraciat que teniu aquí al davant.

—Estimat Micawber! —va implorar la seva dona.

—Repeteixo —va insistir el senyor Micawber, perdent la contenció i tornant a somriure—: aquest pobre desgraciat que teniu aquí al davant. El meu consell és: «El que puguis fer avui, no ho esperis fer demà». L'ajornament és el lladre de la vida: poseu-li un collar!

—La màxima del meu pobre papà —va observar la senyora Micawber.

—Estimada —va dir el senyor Micawber—, el teu papà era una persona excel·lent a la seva manera, i Déu me'n guard de menysprear-lo. Però, per damunt de tot, mai no tindrem... en suma, mai no tindrem ocasió de conèixer ningú més que posseeixi, a la seva edat, unes cames tan ben modelades i una vista capaç de llegir sense ulleres unes lletres tan petites. Però aquella màxima la va aplicar al nostre matrimoni, estimada, i, en conseqüència, vam abraçar aquest estat tan prematurament que no he arribat mai a cobrir-ne les despeses.

El senyor Micawber va mirar de reüll la senyora Micawber i va afegir:

—I no és pas que ho lamenti. Tot al contrari, amor meu.

I, dit això, va quedar molt seriós durant un parell de minuts.

—L'altre consell, Copperfield —va afegir—, ja sabeu quin és. Ingressos anuals: vint lliures; despeses anuals: dinou lliures, dinou xílings i sis penics; saldo: felicitat. Ingressos anuals: vint lliures; despeses anuals: vint lliures, zero xílings i sis penics; saldo: desgràcia. La flor agafa malura, la fulla s'asseca, el déu del dia il·lumina aquest paisatge depriment i... i en suma, que ja no aixequés mai més el cap. Com jo!

Per fer l'exemple encara més convincent, el senyor Micawber es va beure un got de ponx amb expressió de gran plaer i de gran satisfacció, i va xiular una dansa de mariners.

Jo no em vaig estar pas d'assegurar-li que guardaria a la memòria aquells preceptes, encara que de fet no calia que ho digués perquè en aquells moments m'afectaven de manera prou visible. L'endemà al matí vaig anar a acomiadar tota la família al despatx de la diligència i, amb un cor desolat, vaig veure que anaven ocupant els seus llocs a la part posterior de l'imperial.

—Senyoret Copperfield —va dir la senyora Micawber—, que Déu us beneeixi! Sapiguen que no podré oblidar-ho mai, tot això, i, si pogués, tampoc no ho faria.

—Copperfield —va afegir el senyor Micawber—, adéu-siau! Us desitjo tota mena de felicitat i de prosperitat! Si, en el decurs volàtil dels anys, em pogués arribar a convèncer a mi mateix que el meu destí malaguanyat us ha servit d'advertència, pensaria que no he esguerrat del tot el pas d'un altre home sobre la Terra. En cas que es presenti res (cosa en la qual confio força), em sentiré enormement encantat si està a les meves mans de millorar les vostres perspectives.

Em sembla que, mentre la senyora Micawber seia a la part posterior de la diligència, amb la canalla, i jo me'ls mirava compungit des de la carretera, se li va esvair un tel que li tapava els ulls i es va adonar, per fi, que jo no era més que una criatura. I m'ho sembla perquè em va pregar que pugés amb una expressió nova a la cara, una expressió maternal, i va posar-me el braç al voltant del coll i va fer-me un petó que era ben bé el mateix que hauria fet al seu fill. Jo vaig tenir el temps just de tornar a baixar abans no es posés en marxa la diligència, i a penes vaig poder veure les cares de tota aquella família per culpa dels mocadors que feien voleiar. Al cap d'un minut ja no es veien. L'orfeneta i jo ens vam quedar mirant-nos d'esma, allà al mig de la carretera, i després ens vam donar la mà i ens vam dir adéu; ella, suposo, va tornar a l'hospici de Sant Lluç, mentre jo me n'anava a començar la meva interminable jornada a Murdstone & Grinby.

Però sense cap intenció de passar-hi gaires interminables jornades més. No, havia decidit fugir: anar-me'n, pel mitjà que fos, al camp, a trobar l'única parenta que em quedava al món, i a explicar la meva història a la meva tia, la senyoreta Betsey.

Ja he dit abans que no sé com se'm va ficar al cap una idea tan desesperada. Però, un cop a dins, ja no en va tornar a sortir, i va anar agafant cos, fins que es va convertir en el propòsit més decidit que mai hagi covat en la meva vida. No estic pas gens segur que gosés fer-me il·lusions de cap mena, però la meva determinació era tan gran que calia dur-lo a terme tant sí com no.

Una vegada més, i una altra, i cent vegades més, des de la nit en què se'm va acudir per primer cop i em va privar de dormir, jo havia donat voltes a aquella història que la meva pobra mare m'explicava sobre el meu naixement, que era una de les coses que més em delectaven en aquells temps llunyans, i me la sabia de memòria. La meva tia entrava i sortia d'aquella història, sempre com un personatge imponent i temible, però en el seu comportament hi havia un petit detall en el qual m'agradava recrear-me, i que em proporcionava una ombra tènue d'encoratjament. No podia oblidar aquell tros que deia que li havia semblat com si notés que li tocava els cabells, i amb una mà no del tot hostil; i, tot i que podria ser que fossin imaginacions de la meva mare i que la cosa no tingués cap fonament real, me'n vaig fer com una vinyeta en què la meva terrorífica tia s'amorosia davant d'aquella bellesa gairebé infantil que jo recordava tan bé i estimava tant, i això suavitzava tot el relat. És molt possible que ja fes molt de temps que la tenia al cap, i que de mica en mica hagués engendrat la meva decisió.

Com que no sabia ni tan sols on vivia la senyoreta Betsey, vaig escriure a Peggotty una llarga carta on, de passada, li vaig preguntar si ella se'n recordava, fent veure que havia sentit a parlar d'una senyora que vivia en un cert lloc que vaig triar a l'atzar, i que tenia curiositat per saber si era ella. També li deia, a la carta, que tenia una particular necessitat de mitja guinea, i que l'hi agrairia moltíssim si em pogués prestar aquella suma fins que jo l'hi pogués restituir, i que ja li diria després per què la volia.

La resposta de Peggotty no es va fer esperar gens i, com de costum, era una carta plena d'afecte i devoció. Adjuntava la mitja guinea (vaig sospitar que no devia haver-li estat gens fàcil de sostreure de la caixa del senyor Barkis), i em deia que la senyoreta Betsey vivia prop de Dover, però si vivia a Dover mateix, o a Hythe, o a Sandgate o a Folkestone, això ja no m'ho sabia dir. Un dels treballadors, però, en parlar-li d'aquests llocs, em va informar que eren tots molt a prop l'un de l'altre, i aquesta informació ja em va semblar suficient i vaig decidir anar-me'n al final d'aquella setmana.

Com que era un noi molt honrat i no volia deixar un mal record de la meva estada a Murdstone & Grinby, em vaig creure obligat a quedar-m'hi fins al dissabte al vespre, i, com que en entrar a treballar-hi m'havien pagat una setmanada per endavant, també vaig creure que no m'havia de presentar a l'oficina a l'hora habitual per cobrar el meu estipendi. És per aquesta raó que havia demanat el préstec de la mitja guinea: per tenir alguna cosa amb què cobrir les despeses del viatge. Així, doncs, quan va arribar el dissabte al vespre i tots ens esperàvem al magatzem per cobrar, i Tipp el carreter, que sempre tenia preferència, va ser el primer d'entrar a retirar la seva paga, vaig estirar la mà a Mick Walker i li vaig demanar que, quan li toqués a ell, digués al senyor Quinion que havia anat a dur el meu bagul a casa de Tipp, i, dient bona nit per última vegada a Mealy Potatoes, me'n vaig anar corrents.

El meu bagul era al meu antic allotjament, a l'altra banda del riu, i jo havia escrit, al dors d'una de les targetes que clavàvem als barrils, la instrucció següent: «Senyoret David, guardar fins que el reclamin. Despatx de la Diligència, Dover». Aquesta targeta la duia a la butxaca, preparada per adjuntar-la al bagul després de treure'l de la casa, i, mentre anava cap al meu allotjament, vaig mirar al meu voltant per si veia ningú que em pogués ajudar a portar-lo fins al despatx dels bitllets.

Hi havia un noi camallarg, amb un burret enganxat a un carro minúscul i buit, aturat a la vora de l'obelisc, a Blackfriars Road; jo el vaig mirar mentre passava, i ell, després d'anomenar-me «mala peça de sis penics», va dir que «com hi ha Déu que el reconeixeria si el tornava a veure» —fent al·lusió, sens dubte, al fet que me l'havia quedat mirant—. Jo em vaig aturar per assegurar-li que no ho havia fet pas per mala educació, però que no sabia del cert si li vindria de gust fer aquella feina.

—Quina feina? —va preguntar el noi camallarg.

—Transportar un bagul —vaig contestar.

—Quin bagul? —va tornar a preguntar el noi camallarg.

Li vaig dir que era el meu, i que el tenia al final d'aquell carrer d'allà, i que si me'l podia portar fins al despatx de bitllets de Dover per sis penics.

—Sis penics? Fet! —va dir el noi camallarg, i va pujar immediatament al carret, que no era més que una gran safata de fusta amb rodes, i va arrencar sotraguejant amb tal empenta que feina vaig tenir per seguir el ritme de l'ase.

Aquest noi tenia un cert aire desafiant, sobretot en la manera amb què mastegava palla mentre parlava amb mi, que no em va agradar gaire; però ja havíem fet tractes, i vaig portar-lo a dalt, a l'habitació que deixava, i vam baixar el bagul i el vam pujar en el seu carret. Encara no gosava posar-hi la targeta amb les instruccions, no fos cas que algú de la família de l'amo de la casa s'ensumés el que feia i em volgués aturar; per tant, vaig dir-li que li agrairia que parés un moment quan fóssim davant de la paret cega de la presó del King's Bench. Amb prou feines acabava de pronunciar aquestes paraules que va sortir llampat, com si ell, el meu bagul, el carro i l'ase s'haguessin tornat bojós de cop; i, quan el vaig atrapar en el lloc que havíem acordat, estava sense alè del tip de córrer i de cridar-lo que m'havia fet.

Acalorat i agitat com estava, vaig deixar caure la mitja guinea quan vaig treure'm la targeta de la butxaca. Vaig aguantar-la amb la boca per més seguretat i, tot i que em tremolaven molt les mans, havia aconseguit lligar la targeta de manera bastant satisfactòria quan el noi camallarg em va clavar una trompada sota la barbeta i vaig veure com la meva mitja guinea em saltava de la boca i aterrava dins la seva mà.

—Què, noi? —va dir, agafant-me per la solapa i fent una ganyota espantosa—. Hi ha la policia per entremig, aquí, eh? Volies tocar el dos, eh? Au, 'nem a veure la policia, petita bestiola, 'nem a veure la policia!

—Fes el favor de tornar-me els meus diners —li vaig manar jo, molt espantat—, i deixa'm en pau.

—'Nem a la policia —va dir ell—, i quan siguem allà demostra que són teus.

—Dóna'm el meu bagul i els meus diners, vols fer el favor? —vaig ordenar-li jo, cridant i amb llàgrimes als ulls.

El noi encara va tornar a repetir: «'Nem a la policia!», i m'arrossegava cap a l'ase amb una violència que semblava que hi hagués alguna afinitat entre aquell animal i un jutge, però llavors va canviar d'idea: va pujar al carro d'un salt, es va asseure sobre el meu bagul i, exclamant que se n'anava de pet cap a la policia, es va allunyar sotraguejant amb més empenta que mai.

Em vaig posar a empaitar-lo tan de pressa com vaig poder, però no em quedava alè per cridar ni hauria gosat fer-ho encara que me n'hagués quedat. Vaig estar a punt de ser esclafat vint vegades, com a mínim, en un trajecte de mitja milla. Ara el perdia de vista, ara el tornava a veure, ara el tornava a perdre, ara rebia un cop de tralla, ara m'escriassaven, ara queia enmig del fang, ara em tornava a aixecar, ara anava a parar als braços d'algú, ara de nassos contra un fanal. A l'últim, atordit per la por i per l'acalorament i preguntant-me si a hores d'ara no tindria ja mig Londres mobilitzat per arrestar-me, vaig deixar que aquell noi se n'anés on li vingués de gust

amb el meu bagul i els meus diners, i, panteixant i plorant però sense aturar-me ni un moment, vaig enfilar el camí de Greenwich, que tenia entès que era tirant per la carretera de Dover, cap al recés de la meva tia, la senyoreta Betsey, amb un bagatge de coses d'aquest món no gaire més nodrit que el que portava quan hi vaig arribar, aquell vespre en què el meu naixement li va causar un ultratge tan greu.

Les seqüeles de la meva decisió

Pot molt ben ser que, quan vaig abandonar la persecució del noi del carret i l'ase i vaig emprendre el camí de Greenwich, m'hagués passat pel cap la insensatesa de voler anar corrent fins a Dover; però, suposant que fos així, el meu deteriorat sentit comú aviat va recompondre's pel que fa a aquest punt, perquè em vaig aturar a Kent Road en una plaça amb una mena de font, al centre de la qual hi havia una estàtua ridícula i enorme que bufava dins una petxina seca. Em vaig asseure al portal d'una casa, rendit i extenuat pels esforços que ja havia fet i gairebé sense alè ni per plorar la pèrdua del meu bagul i de la meva mitja guinea.

Ja s'havia fet fosc i, mentre seia allà reposant, vaig sentir els rellotges que tocaven les deu. Però era una nit d'estiu, per sort, i feia bo. Quan vaig haver recuperat l'alè i em vaig refer d'una sensació d'ofec que tenia a la gola, vaig aixecar-me i vaig seguir caminant. Tot i que estava molt desanimat, la possibilitat de tornar enrere ni tan sols em va passar pel cap: dubto que ho hagués fet encara que s'hagués produït un temporal de neu a Kent Road.

Però el fet de saber que tot el meu patrimoni es reduïa a tres monedes de mig penic (i encara com les conservava a la butxaca, un dissabte a la nit!) no deixava de preocupar-me, per molt decidit que estigués a tirar endavant. Vaig començar a imaginar-me la notícia de diari que, al cap d'un parell de dies, anunciaria que m'havien trobat mort a sota d'una tanca, i vaig seguir caminant, moralment enfonsat però tan de pressa com podia, fins que vaig ensopegar amb una botigueta on deia que compraven roba de senyor i de senyora, i que pagaven un preu immillorable per draps, ossos i estris de cuina. El botiguer seia a la porta, en mànigues de camisa i fumant; i, com que del sostre de la botigueta penjaven un bon nombre de jaquetes i pantalons, a penes distingibles a la llum de dues tristes espelmes, me'l vaig imaginar com un home venjatiu que descansava satisfet després d'haver penjat tots els seus enemics.

La meva experiència recent amb els Micawber em feia pensar que potser trobaria alguna manera d'enganyar la gana durant uns dies. Em vaig ficar en el primer carreró que vaig trobar, em vaig treure l'armilla, me la vaig posar ben cargolada sota el braç i em vaig tornar a presentar a la porta de la botiga.

—Senyor, si us plau —vaig dir—, he de vendre això a un preu raonable.

El senyor Dolloby —o, almenys, Dolloby era el nom que figurava a la porta— va agafar l'armilla, va deixar la pipa de cap per avall contra el muntant de la porta, vam entrar a la botiga, va apagar les dues espelmes amb els dits, va estendre l'armilla sobre el taulell i se la va mirar, la va posar a contrallum, se la va tornar a mirar i al final va dir:

—*Veiam*, quin preu hi posaries, tu, a aquesta armilleta?

—Ah, això vós ho sabeu més bé que jo, senyor —vaig contestar, humilment.

—No puc ser comprador i venedor al mateix temps —va dir el senyor Dolloby—. Va, posa preu a aquesta armilleta.

—Divuit penics, potser...? —vaig insinuar, després d'un moment de dubte.

El senyor Dolloby va cargolar l'armilla novament i me la va tornar.

—Seria prendre-li el menjar de la boca a la meva família —va dir— només que te n'oferís nou.

Em va semblar una manera molt desagradable de plantejar el tracte, perquè m'encolomava a mi, un perfecte desconegut, l'ingrat paper de demanar al senyor Dolloby que prengués el menjar de la boca als seus familiars per culpa meva. Les meves circumstàncies, però, eren tan crítiques que li vaig dir que l'hi deixava per nou penics, si li semblava bé. El senyor Dolloby, no sense remugar una mica, em va donar els nou penics. Li vaig dir bona nit i vaig sortir de la botiga, amb aquella suma de més i amb una armilla de menys. Però, un cop cordada la jaqueta, vaig pensar que no n'hi havia per a tant.

Veia molt clar, sens dubte, que a continuació li tocaria a la jaqueta i que bona part del camí fins a Dover l'hauria de fer amb camisa i pantalons, i que ja seria molt si aconseguia arribar-hi conservant aquelles dues peces. Però aquesta qüestió no em va tenir tan encaparrat com es podria suposar: tret de la sensació general que m'esperava un llarg camí i que el noi del carret s'havia aprofitat de mi sense pietat, no crec pas que tingués cap consciència urgent de les meves dificultats quan vaig tornar a posar-me en marxa amb els meus nou penics a la butxaca.

Se m'havia acudit un pla per passar la nit, i em disposava a dur-lo a terme. Consistia a anar a dormir darrere el mur posterior de la meva antiga escola, en un racó on sabia que hi havia un paller. Vaig pensar que em faria una certa companyia tenir tan a prop meu els nois i el dormitori on abans explicava les històries, per molt que ells no sabessin que era allà i que el dormitori no em pogués donar aixopluc.

Havia estat un dia molt dur i jo estava força rebentat quan, per fi, vaig arribar a l'altura de Blackheath. Em va costar una mica trobar Salem House, però ho vaig trobar, i vaig trobar també el racó on hi havia el paller, i m'hi vaig ajeure al costat després de fer una volta al mur, observar les finestres i comprovar que a dins tot estava a les fosques i en silenci. Com podré oblidar mai la sensació de solitud que vaig tenir en el moment d'estirar-me, sense cap sostre damunt del cap!

La son va apoderar-se de mi tal com devia apoderar-se, aquella nit, de tants altres marginats al pas dels quals es tancaven les portes i bordaven els gossos de les cases... i vaig somiar que jeia en el meu llit de l'escola, i que parlava amb els nois del meu dormitori, i em vaig trobar incorporat d'una revolada, amb el nom de Steerforth als llavis, mirant amb ulls esperitats les estrelles que brillaven i centellejaven damunt meu. Quan vaig recordar on era en aquella hora intempestiva, vaig sentir-me envaït per una sensació que em va impulsar a aixecar-me, temorós de no sé què, i a posar-me a caminar amunt i avall. Però el centelleig minvant de les estrelles, i la llum

pàl·lida del cel allà on s'anunciava el dia, em van tranquil·litzar; i, com que em pesaven molt els ulls, em vaig tornar a estirar i vaig dormir —tot i que, en somnis, vaig ser conscient que tenia fred— fins que els raigs tebis del sol, i el so de la campana de llevar-se a Salem House, em van despertar—. Si hagués tingut cap esperança que Steerforth hi fos, hauria estat rondant per allà fins que el veiés sortir sol; però jo sabia que ja feia temps que se'n devia haver anat. Traddles encara hi era, potser, però era bastant improbable, i jo no em refiava prou de la seva discreció ni de la seva bona sort, per molt que em refiés de la seva bondat, per desitjar confiar-li la meva situació. Així és que em vaig allunyar furtivament del mur mentre els nois del senyor Creakle es llevaven, i vaig anar a parar en una calçada llarga i polsosa que sabia que era la carretera de Dover de quan també estava amb ells, i poc m'imaginava que els ulls de ningú m'hi poguessin veure mai, convertit en el caminant que era aleshores.

Quin matí de diumenge més diferent d'aquell llunyà matí de diumenge a Yarmouth! Quan va ser l'hora, vaig sentir repicar les campanes de l'església, mentre avançava feixugament; i vaig trobar gent que hi anava; i vaig passar per davant d'un parell d'esglésies on els feligresos ja eren a dins, i d'on sortien els càntics i els rebia el sol de fora, mentre el sagristà prenia la fresca assegut a l'ombra del porxo, o dret sota el teix, fent visera amb la mà i fulminant-me amb la mirada quan jo passava. Però tot respirava aquella pau i aquella calma dels matins de diumenge; tot, menys jo. Aquesta era la diferència. Em sentia totalment abjecte, ple de pols i brutícia i amb els cabells embullats. Si no fos per la callada evocació de la meva mare amb la seva bellesa juvenil, plorant a la vora del foc i sota la mirada fugaçment entenedrida de la meva tia, dubto que hagués tingut prou ànim per seguir caminant fins l'endemà. Però sempre em precedia aquella imatge, i jo la seguia.

Aquell diumenge vaig fer vint-i-tres milles per carretera, i no sense dificultat, perquè aquell tipus d'esforç em venia de nou. Em veig a entrada de fosc arribant al pont de Rochester, cansat, amb els peus adolorits i menjant un rosegó de pa que havia comprat per sopar. M'havien temptat un parell de casetes on penjava el rètol d'«al·lotjament per a viatgers», però em feia por gastar-me els pocs penics que em quedaven, i més por em feien encara les mirades ferotges dels caminants que havia trobat o deixat enrere. No vaig buscar, per tant, altre aixopluc que el del cel; i, havent entrat penosament a Chatham —un lloc que, de nits, presenta un aire totalment espectral, amb els seus murs de guix, els seus ponts llevadissos i el seu riu enfangat, amb tot d'embarcacions sense pals i dotades d'uns sostres que recorden l'arca de Noè —, vaig arribar per fi, mig arrossegant-me, a una mena d'esplanada militar coberta d'herba i enlairada per sobre d'un camí on un sentinella caminava amunt i avall. Allà em vaig ajeure, prop d'un canó, i, feliç per la companyia dels passos del sentinella, si bé l'home estava tan al corrent de la meva presència allà dalt com els nois de Salem House ho havien estat del meu sojorn arran del mur, vaig dormir com un soc fins l'endemà.

Al matí em notava francament encarcerat i adolorit de peus, i bastant atordit per un redoblament de tambors i un desfilar de tropes que semblaven rodejar-me per totes bandes quan vaig baixar en direcció al carrer llarg i estret. Conscient que aquell dia no podria fer cap gran distància si volia que em quedessin forces per arribar a la meva destinació, vaig decidir centrar la principal ocupació de la jornada en la venda de la jaqueta. Me la vaig treure, doncs, per començar a acostumar-me a anar sense; i, amb la jaqueta sota el braç, vaig emprendre una ronda d'inspecció per les diverses botigues de drapaires.

Semblava un lloc bastant propici per vendre una jaqueta: els marxants de roba usada eren nombrosos i, en general, s'estaven a les portes de les botigues a l'aguait de possibles clients. Però, com que la majoria, entre les seves existències, hi tenien un parell de casaques d'oficial, amb xarretes i tot, em vaig sentir intimidat per l'opulència d'aquell gènere i vaig estar una bona estona voltant per allà sense oferir el meu article a ningú.

Aquesta timidesa va fer que em decantés per les botigues d'efectes navals, i per les que em recordaven la del senyor Dolloby, amb preferència als comerços més habituals. Per fi en vaig trobar una que semblava que em podia convenir, a la cantonada d'un sòrdid carreró que moria en un tancat ple d'ortigues, contra les estakes del qual hi havia tot de robes de mariner usades que semblava que haguessin sobreixit de la botiga i onejaven entremig de somiers, i d'armes rovellades, i de barrets impermeables, i de safates plenes d'una tal quantitat i varietat de claus velles i rovellades que hauríeu dit que donaven per obrir totes les portes del món.

Va ser amb el cor palpitant que vaig entrar en aquella botiga esquifida i baixa de sostre, amb una finestreta que més que il·luminar-la semblava que l'enfosquís, atapeïda de roba i amb uns quants graons que havies de baixar per accedir-hi. I les palpitations no van minvar quan un vell estrafet, amb la part inferior de la cara coberta per una barba grisa d'uns quants dies, va sortir corrents d'un catau fosc que hi havia al darrere i em va engrapar pels cabells. Era un vell que feia basarda de mirar, amb una armilla ronyosa de franel·la i un tuf espantós de rom. El seu catre, sota un cobrellit de pedaços rebregat i esparracat, era dins el catau d'on ell havia sortit, on una altra finestreta mostrava un paisatge amb més ortigues i un ase atrotinat.

—Què? Què vols? —va preguntar el vell, amb una ganyota i una veu que era com un grinyol ferotge i monòton—. Pels meus ulls i extremitats, què vols? Pels meus pulmons i fetge, què vols? Oh, gurú, gurú!

Vaig quedar tan sobtat per aquestes paraules, i sobretot per aquell final enigmàtic i repetitiu que era com si li espetegués la gargamella, que no vaig poder contestar, amb la qual cosa el vell, que encara m'agafava pels cabells, va repetir:

—Què? Què vols? Oh, pels meus ulls i extremitats, què vols? Oh, pels meus pulmons i fetge, què vols? Oh, gurú! —I aquella tirallonga va sortir expulsada de dintre seu amb una energia que semblava que li haguessin de saltar els ulls del cap.

—Jo volia saber —vaig dir, tremolant— si em compraríeu una jaqueta.

—Ah, *veiam* aquesta jaqueta! —va fer el vell—. Va, pel meu cor incendiat, ensenya'm la jaqueta! Va, pels meus ulls i extremitats, porta aquesta jaqueta!

Les seves mans tremoloses, que eren com les urpes d'un ocellot, em van alliberar els cabells, i es va posar unes ulleres que no decoraven gens ni mica els seus ulls inflamats.

—Què, quant en demanes, per la jaqueta? —va exclamar el vell, després d'examinar-la—. Oh... gurú!... quant en demanes, per la jaqueta?

—Mitja corona —vaig dir jo, recuperant-me.

—Pels meus pulmons i fetge —va exclamar el vell—, no! Pels meus ulls, no! Per les meves extremitats, no! Divuit penics. Gurú!

Cada cop que proferia aquesta exclamació semblava que els seus ulls correguessin el perill de saltar-li del cap, i cada frase la pronunciava sempre amb la mateixa cantarella, més semblant a una ràfega de vent, que arrenca a poc a poc i va prenent embranzida i després torna a afluir, que no a cap altra cosa amb què se'm pugui acudir de comparar-la.

—D'acord —vaig dir, content d'haver tancat el tracte—, deixem-ho en divuit penics.

—Oh, pel meu fetge! —va exclamar el vell, tirant la jaqueta sobre un prestatge—. Surt d'aquesta botiga! Oh, pels meus pulmons, surt d'aquesta botiga! Oh, pels meus ulls i extremitats... gurú!... No em demanis diners: ha de ser una permuta!

Mai de la vida he passat tanta por com en aquells moments, però li vaig dir humilment que necessitava diners, i que no em serviria cap altra cosa; però que m'esperaria a fora, si així ho desitjava, perquè el que no volia pas era donar-li presses. Així és que vaig sortir de la botiga i em vaig asseure en un racó, a l'ombra. I allà vaig estar-me tantes hores que el racó a l'ombra es va tornar racó assolellat, i el racó assolellat va tornar a quedar a l'ombra, i jo encara seia allà esperant els diners.

No hi ha hagut mai un home tan boig i tan torrat en aquest ram del comerç, o almenys això espero. No vaig trigar a descobrir que era molt conegut al barri, i que tenia fama d'haver-se venut l'ànima al diable, i ho dic per les visites que rebia de la canalla, que feia escaramusses constants pels volts de la botiga pregonant a crits aquella llegenda i dient-li que ensenyés l'or:

—Charley, tu fas veure que ets pobre però no ho ets! Ensenya'ns l'or! Ensenya'ns una mica d'aquest or que tens, de vendre't l'ànima al diable! Vinga! És sota la funda del matalàs, Charley! Descús la funda i ensenya'ns una mica d'or!

Tot això, combinat amb ofertes de deixar-li un ganivet per dur-ho a terme, l'exasperava de tal manera que tot el dia va ser una successió constant de sortides precipitades per part d'ell i corredisses per part de la canalla. La ràbia, de vegades, feia que em prenguéss per un d'ells i que se m'acostés amenaçant-me que em faria miques; llavors em reconeixia a l'últim moment, es tornava a colgar dins la botiga i se n'anava a jeure al catre —o això vaig deduir, pel so de la veu—, i s'arrencava a entonar, amb uns esgarips frenètics i la cantarella habitual, «La mort de Nelson»,

encetant cada vers amb un «Oh!» i ficant un sens fi de «gurús» per entremig. I, per si jo no anés ja prou servit amb això, la canalla, relacionant-me amb la botiga per la paciència i la perseverança amb què seia allà fora, a mig vestir, es van passar el dia sencer apedregant-me i llançant-me tota mena de penjaments.

Ell va fer moltes temptatives d'induir-me a acceptar una permuta: ara sortia amb una canya de pescar, ara amb un violí, ara amb un barret de tres puntes, ara amb una flauta. Però jo anava resistint totes aquestes envestides i em quedava allà assegut i consumit de desesperació; cada cop li demanava, amb llàgrimes als ulls, que em donés els diners o em tornés la jaqueta. Al final va decidir donar-me mig penic cada vegada, i van haver de passar dues hores ben bones perquè aquell degoteig arribés a sumar un xíling.

—Oh, pels meus ulls i extremitats! —va dir llavors, traient aquell cap espantós per la porta després d'una llarga pausa—. Te n'aniràs, si et dono dos penics més?

—No puc —vaig dir jo—; em moriria de gana.

—Pels meus pulmons i fetge! I si te'n dono tres?

—Me n'aniria de franc, si pogués —vaig insistir—; però necessito els diners desesperadament.

—Oh, guuu... rú! —És impossible d'expressar amb paraules el recargolament amb què va escopir aquesta exclamació, mentre m'espiaava pel muntant de la porta i traient només aquell cap de vell astut—. I si te'n dono quatre?

Jo estava tan exhaust i defallit que vaig acceptar l'oferta, i, agafant els diners de la seva urpa i sense deixar de tremolar, me'n vaig anar afamat i assedegat com mai no m'havia sentit a la vida, poc abans que es pongués el sol. Però, a un cost de tres penics, aviat em vaig poder refer completament, i aleshores, amb l'ànim ja bastant revifat, vaig seguir ranquejant fins que vaig haver fet set milles més de camí.

El meu jaç, aquella nit, va ser a redós d'un altre paller, on vaig descansar còmodament després de rentar-me els peus embutllofats en un rierol i d'embenar-me'ls com bonament vaig poder, amb quatre fulles fresques. Quan vaig tornar a sortir a la carretera, l'endemà al matí, vaig descobrir que estava flanquejada per una successió d'horts i de camps de llúpol. L'any era prou avançat perquè els horts es veiessin rubicunds de pomes madures, i, en alguns llocs, els collidors de llúpol ja havien començat la feina. Vaig trobar-ho tot d'una bellesa extrema, i vaig decidir que aquella nit dormiria entre els llúpols; ja m'imaginava l'alegre convivència amb llargues perspectives d'estaques, amb tot de fulles gràcilment enroscades al seu voltant.

Aquell dia els caminants eren pitjors que mai, i m'inspiraven un terror que encara tinc ben fresc a la memòria. Alguns eren rufians amb un aspecte d'allò més ferotge, que se'm quedaven mirant quan passava; o fins i tot s'aturaven, i em cridaven que tornés enrere i que parlés amb ells; i, quan jo tocava el dos, em tiraven pedres. En recordo un de jove —un calderer ambulat, suposo, perquè duia l'alforja i el braser—

que anava amb una dona, i que va fer mitja volta i se'm va quedar mirant, i després em va cridar amb un rugit tan fort que jo vaig parar en sec i em vaig girar.

—Vine aquí, noi, quan et criden —va dir el calderer—, o t'esberlaré de dalt a baix.

Jo vaig pensar que era millor que tornés. Mentre m'hi acostava, procurant adoptar un posat conciliador, vaig observar que la dona tenia un ull de vellut.

—On vas? —va preguntar el calderer, aferrant-me pel pit de la camisa amb la seva mà emmascarada.

—A Dover —vaig contestar jo.

—D'on véns? —va preguntar el calderer, recargolant-me encara més la camisa per poder aferrar-me amb més seguretat.

—De Londres —vaig dir.

—Quin rastre empaites? —va preguntar el calderer—. Ets un pillet?

—N... no —vaig dir jo.

—Ah, no, vatua D...? Si te les dones d'honorat amb mi —va amenaçar el calderer—, t'esbotzaré el cap.

I amb la mà lliure em va fer el gest de pegar-me, i després em va mirar de dalt a baix.

—Dus a sobre el que val una pinta de cervesa? —va dir el calderer—. Si ho dus a sobre, ja ho estàs traient, abans no ho hagi d'agafar jo!

Estava decidit a treure els diners quan vaig ensopegar amb els ulls de la dona i vaig veure que movia lleugerament el cap, i que amb els llavis articulava un «No!».

—Sóc molt pobre —vaig afegir, intentant somriure—, i no tinc diners.

—Com! Però, on s'és vist? —va exclamar el calderer, mirant-me amb tanta severitat que gairebé vaig témer que hagués vist els diners que duia a la butxaca.

—Senyor... —vaig dir, balbucejant.

—On s'és vist —va repetir el calderer—, portar el mocador de seda del meu germà? Dóna-me'l! —I en un moment em va haver tret el mocador del coll i el va tirar a la dona.

La dona va agafar un atac de riure, com si pensés que allò era una broma i, tornant-me a tirar el mocador, va moure el cap altra vegada, tan lleugerament com abans, i va articular un «Vés-te'n!» amb els llavis. Abans que tingués temps d'obeir, però, el calderer em va arrencar el mocador de les mans amb una brusquedat que em va fer tremolar com una ploma i, posant-se'l al voltant del coll de qualsevol manera, es va girar cap a la dona engegant un renec i va tombar-la d'un cop. No oblidaré mai com la vaig veure caure d'esquena sobre la dura carretera, i com va quedar estesa amb el seu barretet un tros enllà i amb els cabells tots blanquinosos de pols; ni com, en mirar enrere d'una certa distància, la vaig veure asseguda al marge de la carretera i eixugant-se la sang de la cara amb una punta del xal, mentre ell marxava.

Aquesta aventura em va deixar tan espantat que, després, quan veia venir qualsevol altra d'aquestes persones, girava cua i buscava un amagatall, i allà em

quedava fins que s'hagués perdut de vista, cosa que passava tan sovint que em va fer ressagar considerablement. Però, en un destret com aquest, com en qualsevol dels altres que em trobava pel camí, semblava que em sostingués i em fes tirar endavant l'evocació imaginària de la meva mare en la seva primera joventut, abans que jo vingués al món. I aquesta imatge sempre em feia companyia. Era allà, enmig del llúpol, quan em vaig ajeure per dormir; era amb mi al matí, quan em vaig despertar, i la vaig tenir davant meu tot el dia. Des de llavors sempre l'he associada amb el carrer assolellat de Canterbury, que semblava dormir sota la llum ardent, i amb la visió d'aquelles cases i aquelles portalades tan antigues, i d'aquella catedral majestuosa i grisa, amb les gralles que planaven al voltant de les torres. Quan, per fi, vaig arribar als turons amples i pelats de prop de Dover, aquella imatge va tenir d'esperança l'aspecte solitari del paisatge, i no em va abandonar fins que no vaig assolir el primer gran objectiu del meu viatge i els meus peus van trepitjar els carrers de la ciutat mateixa, el sisè dia de la meva fugida. Aleshores, però —i per molt estrany que sembli—, quan vaig ser, amb les meves sabates esparracades i la meva figura mig vestida, polsosa i cremada pel sol, al lloc anhelat des de feia tants dies, va semblar que s'esvaís com un somni i que em deixés alacaigut i desemparat.

Vaig preguntar per la meva tia, començant pels barquers, i vaig rebre diverses respostes. Un em va dir que vivia al far de South Foreland, i que s'hi havia socarrimat els bigotis; un altre, que estava lligada a la gran boia de davant del port, i que només es podia visitar quan baixava la marea; un tercer, que era a la presó de Maidstone per haver robat criatures; un quart, que l'havien vista muntada dalt d'una escombra, durant l'última ventada forta, i que se n'anava directa a Calais. Els cotxers de fiacre, que són els que vaig interrogar després, eren tant o més de la broma i tant o més irrespectuosos; i als botiguers no els va agradar el meu aspecte i, en general, abans i tot de saber què volia, ja contestaven que no tenien res per a mi. Mai, des que havia emprès l'escapada, no m'havia sentit tan indigent i miserable. Tots els diners m'havien volat, i ja no em quedava res de què desprendre'm; tenia gana, set, i estava exhaust; i em sentia tan lluny de la meva destinació com si m'hagués quedat a Londres.

El matí s'havia consumit en aquestes indagacions, i jo seia al pedrís d'una botiga buida, en una cantonada, a la vora del mercat, rumiant si m'arribava o no a aquells altres llocs de què m'havien parlat, quan a un cotxer que passava a prop meu amb el seu carruatge li va caure una manta del cavall. Un toc de bonhomia en la cara d'aquell home, quan l'hi vaig donar, em va animar a demanar-li si em podia dir on vivia la senyoreta Trotwood, però l'havia formulada tantes vegades, aquella pregunta, que gairebé ja va sortir esbravada dels meus llavis.

—Trotwood —va dir—. *Veiam*. El nom em sona, sí. Gran?

—Sí —vaig afirmar jo—, més aviat.

—Tirant a encarcarada? —va preguntar ell, posant l'esquena molt rígida.

—Sí —vaig contestar—. Més aviat diria que sí.

—Porta una bossa? —va dir ell—. Una bossa on caben moltes coses?... És eixuta, i t'engega un moc per no res?

El cor em va fer un salt en reconèixer la innegable exactitud d'aquella descripció.

—Doncs mira, et diré una cosa: si pugues allà dalt —va dir, assenyalant els turons amb la tralla— i vas seguint tot recte fins que arribis a unes cases que miren al mar, em sembla que la trobaràs allà. Però jo per mi que poca cosa en trauràs, de manera que aquí tens un penic.

Vaig agrair l'obsequi i vaig gastar-me'l en una barra de pa. Vaig despatxar aquest refrigeri pel camí, agafant la direcció que m'havia indicat el meu amic i caminant un bon tros sense trobar les cases que m'havia dit. Al final van aparèixer; m'hi vaig acostar, vaig entrar en una botigueta (una d'aquelles que a casa en dèiem «basars») i vaig preguntar si tindrien la bondat de dir-me on vivia la senyoreta Trotwood. Em vaig adreçar a un home de darrere el taulell, que pesava una mesura d'arròs per a una jove clienta, però va ser aquesta última qui, fent com si la pregunta anés dirigida a ella, es va girar de cop.

—La meva mestressa? —va dir—. Què li vols, noi?

—Voldria —vaig contestar— parlar amb ella, si és tan amable.

—Demanar-li caritat, deus voler dir —va replicar la damisel·la.

—No —vaig dir—, de debò que no.

Però, recordant de sobte que el meu objectiu, de fet, no era altre sinó aquell, em vaig quedar en silenci, tot confós, i vaig notar que les galtes em cremaven.

La minyona de la meva tia (que és el que vaig suposar que era, pel que havia dit) es va ficar l'arròs a dins d'un cistellet i va sortir de la botiga, dient-me que podia seguir-la si volia saber on vivia la senyoreta Trotwood. Jo no m'ho vaig fer dir dos cops, tot i que, a hores d'ara, em trobava en un estat d'agitació i de consternació que les cames em tremolaven. Vaig seguir aquella noia i aviat vam arribar a una caseta molt polida, amb alegres finestres voladisses; a la part de davant, un petit pati o jardí quadrat, cobert de grava, ple de flors i cuidat amb molta gràcia, desprenia una aroma deliciosa.

—Aquí és a casa de la senyoreta Trotwood —va dir la noia—. Ara ja ho saps, i ja no t'haig de dir res més.

I, dit això, va entrar corrents cap a dins de la casa, com per espolsar-se la responsabilitat de la meva aparició, i em va deixar allà plantat, mirant desconsoladament, des de la porta del jardí, cap a la finestra de la saleta, on una cortina d'organdí mig oberta, un gran ventall de color verd en forma de pantalla, collat a l'ampit de la finestra, una tauleta i una butaca, em van fer pensar que la meva tia, en aquells moments, potser era allà repapada amb tota la seva tremenda pompa.

L'estat de les meves sabates ja era absolutament deplorable. Les soles s'havien anat desfent de mica en mica, i la pell de sobre s'havia esqueixat i rebentat fins a perdre tot rastre de la forma i el contorn del calçat. El barret (que no m'havia tret ni per dormir) estava tan torçat i aixafat que un cassó vell de qualsevol femer, abonyegat

i sense mànec, hi hauria pogut competir sense cap mena de vergonya. La camisa i els pantalons, bruts per la calor, la rosada, l'herba i la terra de Kentish que m'havien fet de jaç —a més a més d'estripats—, haurien pogut espantar els ocells del jardí de la meva tia mentre jo era allà a fora. Els meus cabells no havien conegut cap pinta ni raspall des que havia sortit de Londres. La cara, el coll i les mans, pel desacostumat contacte amb l'aire i amb el sol, tenien el color torrat de les mores silvestres. Anava tan emblanquinat de guix i pols de cap a peus com si acabés de sortir d'un forn de calç. En aquestes condicions, i plenament conscient de la fila que feia, esperava el moment de presentar-me, i produir la primera impressió, a la meva formidable tia.

La quietud ininterrompuda de la finestra em va induir a pensar, al cap d'una estona, que no devia ser a la saleta; vaig aixecar la vista cap a la finestra de sobre i allà vaig veure un senyor caravermell, d'aspecte cordial i amb una barba grisa, que em va picar l'ullet d'una manera grotesca, va fer uns quants cops de cap amunt i avall i uns quants més a banda i banda, va riure i va desaparèixer.

Jo estava ja prou desconcertat, però aquest comportament inesperat em va acabar de desconcertar fins a tal punt que ja em plantejava de fer mutis, per poder rumiar què feia o què no feia, quan va sortir de la casa una senyora amb un mocador lligat sobre la còfia i les mans enfundades en uns guants de jardiner, un butxacó de jardiner que semblava el davantal d'un cobrador i un ganivet de grans dimensions. Vaig saber de seguida que era la senyoreta Betsey, perquè va sortir de la casa exactament amb els mateixos aires que quan s'acostava pel jardí de La Grallera de Blunderstone, tal com la meva pobra mare me l'havia descrita tantes vegades.

—Fora! —va cridar la senyoreta Betsey, sacsejant el cap i tallant l'aire d'un tros lluny amb el ganivet—. Va, vés-te'n! No hi vull canalla, aquí!

Jo me la vaig quedar mirant, amb el cor a la boca, mentre anava decidida cap a un angle del jardí i s'ajupia a arrencar alguna arrel. Llavors, amb molta més desesperació que no pas valor, vaig entrar a poc a poc, vaig anar fins al seu costat i vaig tocar-la amb un dit.

—Si us plau, senyora... —vaig començar a dir.

Ella va mirar amunt, sorpresa.

—Si us plau, tieta...

—Què? —va exclamar la senyoreta Betsey, en un to d'estupor impossible d'equiparar a cap altre que hagi sentit mai.

—Tieta, si us plau; sóc el vostre nebot.

—Déu del cel! —va dir la meva tia, i va quedar aclofada sobre el caminet del jardí.

—Sóc David Copperfield, de Blunderstone, Suffolk... on vau venir a veure la meva estimada mare la nit que vaig néixer. He estat molt desgraciat des que ella es va morir. M'han menyspreat, no m'han ensenyat res, m'han abandonat a la meva sort i m'han fet treballar en una feina que no em convenia. I és per això que he fugit i he

vingut fins aquí. Em van robar tot just d'haver-me posat en camí, i he fet tot el camí a peu, i des que vaig emprendre el viatge que no dormo en un llit.

Aquí l'aplom em va abandonar completament i, fent un gest amb les mans perquè es fixés en el meu lamentable aspecte com a prova del meu sofriment, vaig començar a vessar totes les llàgrimes que devia haver anat reprimint durant tota aquella setmana.

La meva tia, amb un semblant desproveït de qualsevol expressió que no fos l'estupor, se m'havia quedat mirant, asseguda a la grava, fins que vaig començar a plorar, moment en què es va aixecar precipitadament, em va agafar pel ganyot i se'm va endur cap a la saleta. El primer pas que va fer va ser obrir un armari, treure'n unes quantes ampolles i abocar una part del contingut de cada una dins la meva boca. Suposo que les va agafar a l'atzar, perquè estic segur que vaig notar gust d'aigua anisada, de salsa d'anxoves i de vinagreta. Quan em va haver administrat aquests constituents, i veient que jo encara plorava a llàgrima viva i no em podia controlar, em va asseure al sofà i em va posar un xal sota el cap i el seu propi mocador sota els peus, no fos cas que embrutés la tapisseria; llavors es va asseure darrere el ventall en forma de pantalla del qual ja he parlat, perquè no li pogués veure la cara, i es va posar a exclamar «Déu ens ajudi!» a intervals regulars, com si fos una salva de canonades.

Al cap d'una estona va tocar la campaneta.

—Janet —va dir, quan va entrar la criada—. Vés a dalt, saluda el senyor Dick de part meva i li dius que vull parlar amb ell.

Janet va semblar una mica sorpresa de veure'm ajagut al sofà, tot encarcerat (tenia por de moure'm, no fos cas que la meva tia es molestés), però va anar a complir l'encàrrec. La meva tia, amb les mans al darrere, va estar caminant amunt i avall de la saleta fins que aquell senyor que m'havia picat l'ullet des de la finestra de dalt va entrar rient.

—Senyor Dick —va dir la meva tia—: no feu el ximple, que quan voleu podeu ser més discret que ningú. Tots ho sabem. De manera que no feu el ximple, tant si ho sou com si no.

El senyor Dick es va posar seriós immediatament, i em va mirar d'una manera que penso que volia donar a entendre que no digués res de la finestra.

—Senyor Dick —va seguir la meva tia—, m'heu sentit parlar de David Copperfield, oi? I no feu veure que us falla la memòria, perquè ja ens coneixem.

—David Copperfield? —va preguntar el senyor Dick, que no em va semblar que el recordés gaire—. *David Copperfield*? Ah, és clar, sí home. David, i tant...

—Doncs aquest —va dir la meva tia— és el seu noi. El seu fill. Seria pastat al seu pare si no fos que és pastat a la seva mare.

—El seu fill? —va preguntar el senyor Dick—. El fill de David? De debò?

—Sí —va prosseguir la meva tia—, i n'ha fet una com un cove. Ha fugit. Ah... Betsey Trotwood, la seva germana, no hauria fugit mai.

La meva tia va sacsejar el cap rotundament, segura de conèixer el caràcter i el comportament d'una noia que ni tan sols havia nascut.

—Ah, penseu que no hauria fugit mai, ella? —va dir el senyor Dick.

—Ai carai d'home! —va exclamar la meva tia, bruscament—. Ves què diu, ara! Com si jo no ho sabés de sobres, que no ho hauria fet! Ella hauria viscut amb la seva tia i haurien estat molt unides. Ara digues per quins set sous hauria d'haver fugit Betsey Trotwood, la seva germana... i per anar on?

—Enlloc —va dir el senyor Dick.

—Doncs així —va replicar la meva tia, una mica assossegada per la resposta—, per què feu veure que baixeu de l'hort, Dick, quan sou més agut que el bisturí d'un metge? A veure: aquí teniu David Copperfield fill, i la pregunta és: què en faig, jo, ara?

—Què en feu? —va preguntar el senyor Dick, amb veu feble i gratant-se el cap—. Ah! Que què en feu?

—Sí —va dir la meva tia, amb una mirada greu i amb l'índex aixecat—. Au, vinga! Vull algun consell assenyat.

—Doncs jo, en el vostre lloc —va començar a explicar el senyor Dick, mentre s'ho rumiava i em mirava amb expressió absent—, el que faria és... —i va semblar que el fet de mirar-me l'inspirava de sobte, i va dir, precipitadament—: el que faria és banyar-lo!

—Janet —va dir la meva tia, girant-se amb una expressió silenciosa de victòria que aleshores no vaig entendre—, el senyor Dick té raó. Prepara un bany calent!

En el transcurs d'aquest diàleg, tot i que m'interessava molt, no em vaig poder estar d'observar la meva tia, i el senyor Dick, i Janet, i de completar una inspecció que ja havia iniciat per tota la saleta.

La meva tia era una senyora alta, de faccions dures però no pas gens desagradables. Hi havia una inflexibilitat en el seu rostre, en la seva veu, en els seus aires i en el seu posat, que explicava sobradament l'efecte que havia causat en una persona tan delicada com la meva mare, però les seves faccions, per bé que fèrries i severes, eren més aviat atractives que no pas el contrari. Em vaig fixar, sobretot, que tenia uns ulls brillants i vivíssims. Els cabells, ja grisos, els duia pentinats amb una senzilla clenxa al mig, sota el que em sembla que se'n deia una lligadura; vull dir una mena de còfia, molt més corrent aleshores que no pas ara, amb unes cintes laterals que es lligaven sota la barbeta. El vestit era de color blau lavanda, molt polit però també senzillíssim, perquè l'engavanyés el mínim possible. Recordo que em va fer pensar, per la forma, més en un hàbit de muntar sense la faldilla supèrflua de sobre que en cap altra cosa. En un costat hi portava un rellotge d'or de senyor, si hem de jutjar per la grandària i per la forma, amb la cadena i els segells corresponents; la gorgera blanca de fil que duia al coll i les coses que portava als canells recordaven força un coll i uns punys de camisa.

El senyor Dick, com ja he dit, era un home de cabells grisos i caravermell; dient això ja ho hauria dit tot, si no fos que acotava el cap d'una manera curiosa —i no pas pel pes dels anys, sinó que em recordava el cap d'un dels alumnes del senyor Creakle després d'una bastonada— i els seus ulls grisos eren molt grossos i prominents, amb una estranya brillantor com aigualida que, en combinació amb el posat absent, la submissió a la meva tia i l'alegria infantil que li causava qualsevol elogi que ella li dediqués, em va fer pensar que era una mica boig; és clar que, suposant que fos boig, el que no m'explicava de cap manera és què hi feia, allà. Vestia com qualsevol altre senyor normal i corrent, amb una jaqueta grisa bastant baldera, una armilla i uns pantalons blancs; a la butxaqueta de l'armilla hi duia el rellotge, i a les butxaques hi portava els diners, que feia dringar com si n'estigués molt orgullós.

Janet era una noia bonica i radiant, d'uns dinou o vint anys, i la viva imatge de la pulcritud. De moment no em vaig fixar en res més del seu aspecte, però ja avanço una cosa que no vaig descobrir fins més tard: a saber, que era una de les diverses protegides que la meva tia havia pres successivament al seu servei amb la intenció expressa d'educar-les en la renúncia a les persones de l'altre sexe, i la majoria de les quals havien consumat la seva abjuració casant-se amb el forner.

La saleta era tan endreçada com Janet o com la meva tia. Ara fa un moment, quan he deixat la ploma per recordar-la, he tornat a sentir com si entrés la brisa del mar, barrejada amb el perfum de les flors, i he vist tots aquells mobles antiquats, polits i lluents, la butaca i la taula inviolables de la meva tia al costat de la pantalla verda ran de finestra, l'alfombra llanuda, el gat, el suport de la tetera, els dos canaris, la porcellana antiga, la sopera plena de pètals de rosa assecats, l'armari que contenia tota mena d'ampolles i de pots, i, desentonant extraordinàriament amb la resta, la meva bruta i polsegosa persona, asseguda al sofà i prenent nota de tot.

Janet se n'havia anat a preparar el bany quan la meva tia, de sobte i amb un gran esverament per part meva, es va quedar rígida d'indignació i gairebé sense veu per cridar:

—Janet! Ases!

I en aquestes Janet va córrer escales avall com si es calés foc a la casa, va anar llampada cap a una mica de parcel·la amb herba que hi havia a fora i va foragitar dos ases ensellats, muntats per senyores, que havien gosat posar-hi les potes, mentre la meva tia sortia disparada de la casa, aferrava la brida d'un tercer animal que transportava una criatura cama aquí cama allà, li feia girar cua, l'apartava d'aquell recinte sagrat i escalfava les orelles de l'infortunat pillet que el menava i que s'havia atrevit a profanar aquella terra santificada.

Encara no sé, a hores d'ara, si la meva tia tenia cap dret legal de pas sobre aquell petit prat d'herba, però el cas és que a ella tant se li'n donava perquè s'havia ficat al cap que l'hi tenia. L'ultratge més gran que se li podia fer, i que calia venjar constantment, era el pas d'un ase per aquella parcel·la immaculada. Fos quina fos la cosa que estigués fent, per molt interessant que fos la conversa en què participés, un

ase desviava en un moment el curs de les seves idees i la tenia a sobre en un tancar i obrir d'ulls. Gerres d'aigua i regadores esperaven en amagatalls secrets, a punt per ser buidades al damunt dels petits infractors; hi havia bastons emboscats darrere la porta, sortides precipitades a totes hores i un estat de guerra incessant. Això potser constituïa una agradable distracció per als nois dels ases; o potser els ases més astuts, veient per on anaven els trets, insistien amb constitucional obstinació a passar per allà. L'únic que sé és que hi va haver tres alarmes abans que el bany estigués a punt, i que, en el cas de l'última i més desesperada de les tres, vaig veure com la meva tia les emprenia, sense l'ajuda de ningú, amb un noi ros panotxa de quinze anys i li estampia el cap ros panotxa contra la porta del jardí abans que el noi tingués temps d'entendre de què anava la cosa. I el que feia més ridícules aquestes interrupcions era quan es produïen mentre m'estava peixant caldo amb una cullera (convençuda que jo estava greument desnodrit i que els primers aliments els havia de rebre en quantitats molt petites) i, mentre jo encara tenia la boca oberta per rebre la cullera, ella la tornava a deixar en el tassó, cridava: «Janet! Ases!», i es llançava a l'assalt.

El bany va ser molt reconfortant, perquè havia començat a sentir-me d'uns dolors aguts als braços i a les cames a conseqüència de dormir al ras, i ara em notava tan cansat i abatut que amb prou feines si podia estar despert cinc minuts seguits. Quan vaig estar banyat, elles (vull dir la meva tia i Janet) em van enfundar en una camisa i uns pantalons que eren del senyor Dick, i em van embolicar amb dos o tres xals enormes. No sé pas quina mena de farcell devia semblar, però el que sé és que era un farcell abrigadíssim. I, com que també em sentia molt dèbil i tenia molta son, aviat em vaig tornar a ajeure al sofà i em vaig quedar adormit.

Pot ser que fos un somni, originat per l'evocació imaginària que m'havia ocupat el pensament durant tants dies, però el cas és que em vaig despertar amb la impressió que la meva tia se m'havia acostat, s'havia ajupit, m'havia apartat els cabells de la cara, m'havia posat el cap en una posició més còmoda i després s'havia quedat mirant-me. I, a més a més, a les orelles hi tenia el ressò de les paraules «pobrissó» i «pobre fill»; però sens dubte no hi havia res més, quan em vaig despertar, que em pogués induir a creure que haguessin estat pronunciades per la meva tia, que seia ran de finestra mirant el mar des de darrere la pantalla verda, la qual estava instal·lada sobre una mena de plataforma giratòria i girava en qualsevol direcció.

Vam dinar al cap de poc de despertar-me, i vam menjar una peça d'aviram rostida i púding; jo, assegut a taula, també semblava una altra peça d'aviram lligada a un pal de galliner i movia els braços amb una dificultat considerable. Però, com que m'havia enfarcit la meva tia, em vaig guardar prou d'exclamar-me. Tota aquella estona vaig estar amb l'ai al cor pensant què decidiria fer-ne, de mi, però ella anava dinant en un profund silenci, tret de les ocasions en què clavava els ulls en mi, que seia davant seu, i deia un «Déu ens ajudi!» que no ajudava precisament a alleujar-me l'ansietat.

Un cop tretes les estovalles i portada una ampolla de xerès (del qual vaig beure una copeta), la meva tia va tornar a fer avisar el senyor Dick, que es va reunir amb

nosaltres i va procurar semblar tan entenimentat com va poder quan ella li va demanar que escoltés la meva història, que jo anava desgranant de mica en mica a còpia de respondre la sèrie de preguntes que ella m'anava fent. Durant la meva narració no va treure els ulls de sobre el senyor Dick, que em penso que s'hauria adormit si no fos per això, i que veia estroncat cada somriure que dibuixava per un arrufament de celles de la meva tia.

—Del que no em sé avenir —va dir, quan vaig haver acabat— és que a aquella pobra criatura infortunada se li pogués acudir de tornar-se a casar.

—Potser s'hi va casar enamorada, amb el segon marit —va suggerir el senyor Dick.

—Enamorada! —va repetir la meva tia—. Què voleu dir? Per quins set sous s'havia d'enamorar?

—Potser —va dir el senyor Dick, somrient com un beneit i després de rumiar-s'ho una mica— perquè li va venir de gust.

—De gust, sí, pots comptar! —va replicar la meva tia—. Ja em direu quin gust, per a la pobra criatura, dipositar la seva ingènua confiança en el primer pocavergonya que va trobar, que per força havia de maltractar-la d'una manera o altra. M'agradaria saber què pretenia, francament! Ja n'havia tingut un, de marit. Va fer posar seny a David Copperfield, que havia empaitat nines de cera des que anava de quatre grapes. Havia tingut una criatura... oh, quin parell de criatures que eren, mare i fill, quan va tenir aquest noi que seu aquí, aquell divendres a la nit!... i què més volia?

El senyor Dick em va fer que no amb el cap, secretament, com si pensés que allò no portava enlloc.

—Ni tan sols no va poder tenir una criatura com l'altra gent —va dir la meva tia—. On és Betsey Trotwood, la germana d'aquest noi? Encara l'esperem. No me'n parreu!

El senyor Dick semblava ben espantat.

—I el metge, aquell homenet amb el cap de gairell —va dir la meva tia—... Jellips, o com es digués, què hi feia, allà? L'única cosa que sabia fer era anar-me dient, com un pit-roig (perquè això és el que és): «És un noi». Un noi! Vés, home... quina imbecil·litat, tots plegats!

La fogositat d'aquesta exclamació va sobresaltar de mala manera el senyor Dick, i a mi també, si haig de dir la veritat.

—I després, com si això no fos prou, com si no hagués fet un greuge a Betsey Trotwood, la germana d'aquest noi —va dir la meva tia—, es torna a casar... va i es casa amb un tal Munster (o algun nom per l'estil), i li fa un greuge al seu fill! I la conseqüència natural d'això, com hauria previst qualsevol que no fos una criatura, és que el noi se'n va a vagar per aquests mons de Déu, convertit en una mena de Caïn abans de fer-se gran.

El senyor Dick em va mirar fixament, com si intentés identificar-me amb aquell personatge.

—I llavors, aquella dona que no té ni un nom cristià —va dir la meva tia—, la tal Peggotty, va i també es casa. Com si no hagués vist prou els mals que comporten aquestes coses, va i també es casa, tal com explica aquest noi. Només espero —va afegir, movent el cap— que el seu home sigui un d'aquests marits cafres que surten al diari cada dos per tres, i li clavi un bon gec de llenya.

Jo no podia sofrir que es parlés de la meva mainadera en un to tan denigrant, i que se'n fes l'objecte d'un desig com aquell. Vaig dir a la meva tia que anava molt equivocada. Que Peggotty era l'amiga i la minyona més bona, més fidel, més lleial, més sol·lícita i més abnegada del món, i que ningú com ella no havia tingut mai, ni per mi ni per la meva mare, una estimació tan gran, i que havia sostingut el cap agonitzant de la meva mare en els seus propis braços, i que la seva galta havia rebut l'últim petó agraït de la meva mare. I, amb l'ennuegament que em causava el record de totes dues, no vaig poder afegir que casa seva era com si fos casa meva, i que era meu tot el que ella tenia, i que hauria anat a buscar el seu aixopluc si no fos per la seva humil condició, que em feia témer que li pogués causar maldecaps... tot això, com deia, ja no ho vaig poder afegir, i em vaig quedar amb la cara entre les mans.

—Sí, és clar, és clar —va dir la meva tia—; és lògic que aquest noi faci costat a les persones que n'hi han fet a ell... Janet! Ases!

Estic convençut que, si no hagués estat per aquells ases desafortunats, hauríem arribat a una bona entesa, perquè la meva tia m'havia posat la mà a l'espatlla i, encoratjat per aquell gest, vaig estar a punt d'abraçar-la i suplicar-li que em protegís. Però aquella interrupció, i el trastorn que va causar-li el batibull de fora, van estroncar de moment qualsevol altre senyal de tendresa i van deixar la meva tia immersa en un discurs adreçat al senyor Dick, que va durar fins a l'hora del te, sobre la seva determinació de presentar recurs a la justícia del país i d'exigir que fossin condemnats per intrusisme tots els propietaris d'ases de Dover.

Després del te vam seure tots arran de finestra —a l'aguait de més invasions, pel que em va suggerir l'expressió inflexible de la meva tia—, i, quan es va fer fosc, Janet va instal·lar espelmes i un tauler de *backgammon* sobre la taula i va tancar els finestrons.

—I ara, senyor Dick —va dir la meva tia, amb la mirada greu i el dit alçat com abans—, us faré una altra pregunta. Mireu aquest noi.

—El fill de David? —va preguntar el senyor Dick, amb expressió atenta i desconcertada.

—Exactament —va contestar la meva tia—. Vós què en faríeu, ara?

—Del fill de David? —va dir el senyor Dick.

—Justa —va contestar la meva tia—, del fill de David.

—Ah, és clar! —va dir el senyor Dick—. Doncs... el ficaria al llit.

—Janet! —va cridar la meva tia, amb la mateixa expressió de victòria que ja li havia observat abans—. El senyor Dick té raó. Si el llit està preparat, el portarem a dormir.

I, havent informat la noia que el llit estava preparadíssim, em van dur cap a dalt; amablement, però en certa manera com si fos un presoner: la meva tia al davant i Janet a la rereguarda. L'única circumstància que em va donar una mica d'esperança va ser que la meva tia es va aturar a les escales per inquirir sobre una pudor de cremat que se sentia, i Janet va contestar que havia fet servir la meva camisa vella d'esca per encendre el foc de la cuina. Però a la meva habitació no hi havia altra roba que els quatre parracs que jo duia, i quan em van deixar allà, amb una espelmeta que la meva tia em va advertir que cremaria durant exactament cinc minuts, vaig sentir que tancaven la porta per fora. Reflexionant sobre aquestes coses, vaig creure possible que la meva tia, que no podia saber res de mi, sospités que tenia el costum d'escapar-me i, en conseqüència, prengué precaucions per tenir-me ben custodiat.

Era un dormitori agradable; es trobava a dalt de tot de la casa i donava al mar, sobre el qual brillava intensament la lluna. Quan vaig haver resat les meves oracions i es va haver apagat l'espelma, recordo que encara em vaig quedar mirant el clar de lluna sobre l'aigua com si fos un llibre il·luminat i jo pogués llegir-hi el meu destí; o com si pogués veure la meva mare amb la seva criatura, baixant del cel per aquell camí lluminós i venint a cuidar-me com havia fet fins que vaig veure la seva dolça cara per última vegada. I recordo que la sensació solemne amb què al final vaig desviar la mirada va donar pas a la sensació de gratitud i de repòs que em va inspirar la visió d'aquella alcova de cortines blanques... accentuada més encara quan vaig tastar la seva flonjor, i vaig arraulir-me entre els seus llençols blancs com la neu... Recordo com vaig pensar en tots els llocs solitaris en què havia dormit sota el cel nocturn, i com vaig resar perquè no em tornés a faltar mai més un sostre i perquè no oblidés mai la gent que no en tenia cap. Recordo com em va semblar, aleshores, que flotava sobre el mar per aquell camí gloriós i melancòlic i me n'anava cap a un món de somnis.

La meva tia fa un pensament respecte a mi

Al matí, quan vaig baixar, vaig trobar la meva tia cavil·lant tan profundament, asseguda davant de l'esmorzar i amb el colze damunt de la safata, que el contingut de la tetera havia vessat i estava inundant les estovalles, però la meva entrada va esgarriar les seves meditacions. Estava segur que el tema de les seves reflexions era jo, i frisava més que mai per saber quines intencions tenia respecte a mi, però no vaig gosar expressar els meus neguits per no molestar-la.

Els ulls, però, que no podia controlar tant com la llengua, se me'n van anar cap a la meva tia molt sovint durant l'esmorzar. Era incapaç de mirar-la gaire estona seguida, però vaig veure que ella em mirava a mi —i d'una manera estranya i abstreta, com si em trobés a una distància immensa en lloc d'estar assegut davant d'ella en aquella tauleta rodona—. Quan va haver acabat d'esmorzar, va reclinar-se a la cadira amb una gran parsimònia, va arrugar el front, va plegar els braços i se'm va quedar mirant una bona estona, tan fixament que vaig sentir-me intimidat de mala manera. Com que jo encara no havia acabat, vaig intentar amagar el meu torbament concentrant-me en l'esmorzar; però el ganivet se m'encallava amb la forquilla, la forquilla ensopegava amb el ganivet i jo enviava trossets de cansalada pels aires a unes altures sorprenents en comptes d'enviar-me'ls a la boca, i m'ennuegava amb el te, que s'obstinava a entrar pel conducte equivocat, fins que al final ho vaig deixar córrer i em vaig quedar vermell com un tomàquet sota els ulls escrutadors de la meva tia.

—Hola! —va dir ella, al cap de molta estona.

Jo vaig aixecar els ulls i vaig sostenir, respectuosament, la seva mirada incisiva i brillant.

—L'hi he escrit —va afegir la meva tia.

—A...?

—Al teu padrastra —va aclarir—. Li he enviat una carta que espero que es prengui la molèstia de contestar, perquè, si no, ell i jo acabarem malament, ja en pot estar ben segur!

—I ell sap on sóc, tieta? —vaig preguntar jo, alarmat.

—L'hi he dit jo —va contestar la meva tia, movent el cap afirmativament.

—I hauré... i hauré de... de tornar amb ell? —vaig dir, amb un fil de veu.

—No ho sé —va fer ella—. Ja ho veurem.

—Oh, no sé pas què faré —vaig exclamar— si he de tornar amb el senyor Murdstone!

—Jo no en sé res, d'això —va dir la meva tia, movent el cap—. No en sé absolutament res. Ja ho veurem.

En sentir aquestes paraules em va caure l'ànima als peus, i em vaig quedar molt abatut i amb el cor enconguit. La meva tia, sense semblar que em prestés gaire atenció, es va posar un davantal amb pitet que va treure de l'armari, va rentar ella mateixa les tasses del te i, quan tot va estar net i col·locat novament a la safata, amb el drap ben plegat i posat al damunt, va tocar la campaneta perquè Janet vingués a endur-s'ho. Després va escombrar les engrunes amb una escombreta (havent-se posat uns guants prèviament), fins que no va semblar que quedés ni una brossa microscòpica a l'alfombra; llavors va treure la pols i va endreçar la saleta, que abans de fer-ho ja estava endreçada i sense un bri de pols. Un cop va haver executat totes aquestes tasques a la seva plena satisfacció, es va treure els guants i el davantal, els va plegar, els va tornar a desar a l'armari en el racó exacte d'on els havia tret, va dur la capsa de la costura a la seva taula d'arran de la finestra oberta i es va asseure a treballar, amb la pantalla verda entre ella i la claror.

—Convindria que m'anessis a dalt —va dir la meva tia, mentre enfilava l'agulla—, saludessis de part meva el senyor Dick i li diguessis que m'agradaria saber com té allò del memorial.

Em vaig aixecar amb una gran promptitud, disposat a complir l'encàrrec.

—Suposo —va dir la meva tia, mirant-me tan de prop com havia mirat l'agulla quan l'enfilava— que deus trobar que «senyor Dick» és un nom molt curt, oi?

—Ahir em va semblar un nom més aviat curt, sí —vaig confessar.

—Això no t'ha de fer pensar que no té un nom més llarg, si volgués fer-lo servir —va precisar la meva tia, amb un posat més altiu—. Babley. Senyor Richard Babley: aquest és el nom autèntic d'aquest senyor.

Jo estava a punt d'insinuar, amb la tímida consciència dels meus pocs anys i de la familiaritat de la qual ja m'havia mostrat culpable, que potser fóra més convenient que l'honorés amb aquell nom sencer, quan la meva tia va afegir:

—Però no t'hi adrecis mai de la vida, amb aquest nom. No el pot sofrir. És una de les seves rareses. És clar que no n'estic tan segura, que sigui una raresa; perquè altra gent que porta aquest mateix nom l'ha fet sofrir tant, i el cel n'és testimoni, que no m'estranya que hi senti una antipatia mortal. Ara el seu nom és «senyor Dick», tant aquí com a fora... suposant que anés mai a cap altre lloc, que no ho fa. Així és que, noi, guarda't prou de dir-li mai de cap altra manera que no sigui «senyor Dick».

Jo vaig prometre que així ho faria, i me'n vaig anar cap a dalt a transmetre el missatge; i, tot pujant, vaig pensar que, si el senyor Dick feia gaire temps que treballava en el seu memorial al mateix ritme amb què l'havia vist fer-ho a través de la porta oberta, quan vaig baixar, devia tenir-lo francament molt avançat. El vaig trobar que hi seguia treballant, amb una llarga ploma i amb el cap que gairebé li tocava el paper. Hi estava tan concentrat que vaig poder observar tranquil·lament el gran estel de paper que hi havia en un racó, el feix caòtic de lligalls manuscrits, el gran nombre de plomes i, sobretot, l'enorme quantitat de tinta (que semblava que

adquirís a dotzenes de flascons de mig galó), abans que ell s'adonés de la meva presència.

—Ah! Per Febus! —va dir el senyor Dick, deixant la ploma—. En quin món vivim! I et diré una cosa —va afegir, abaixant la veu—: més val que no surti d'aquí, però és... —i aquí em va fer senyal perquè m'hi acostés, i em va posar els llavis arran d'orella—... és un món de bojós. De bojós rematats, noi! —va dir el senyor Dick, agafant un pessic de rapè d'una capsula rodona de sobre la taula i fent una gran riallada.

Sense comptar que hagués de pronunciar-me sobre la qüestió, li vaig transmetre el missatge.

—Doncs mira —va contestar el senyor Dick—, li tornes les salutacions i li dius que... que em sembla que ja ho tinc encarrilat. Em penso que ja ho tinc encarrilat —va dir el senyor Dick, passant-se una mà pels cabells grisosos i dirigint un cop d'ull no gaire convençut al manuscrit—. Tu has anat a estudi?

—Sí, senyor —vaig contestar—; durant uns mesos.

—Recordes l'any —va dir el senyor Dick, mirant-me amb una gran atenció i agafant la ploma per apuntar-ho— que van tallar el cap al rei Carles I?

Vaig dir que era el mil sis-cents quaranta-nou, si no m'equivocava.

—Sí —va contestar el senyor Dick, gratant-se l'orella amb la ploma i mirant-me amb recel—, això diuen els llibres; però jo no crec que pugui ser veritat. Perquè, si fa tants anys, com és possible que la gent del seu temps tingués la poca-soltada de fer que una part de les cabòries que ell tenia al cap, abans de perdre'l, vinguessin a parar al meu?

Jo vaig quedar molt sorprès per la pregunta, però no vaig poder aportar cap informació pel que feia al cas.

—És molt estrany —va dir el senyor Dick, fent un cop d'ull desmoralitzat als seus papers i passant-se novament la mà pels cabells— que no ho pugui arribar a aclarir, això. No en puc arribar a treure l'aigua clara. Però és igual, és igual! —va afegir tot animat, i aixecant-se—. Hi ha temps de sobres! Saludes de part meva la senyoreta Trotwood, i li dius que això va vent en popa.

Estava a punt de sortir quan em va fer fixar en l'estel.

—Què et sembla, aquest estel? —va preguntar.

Vaig contestar que el trobava preciós. Em sembla que devia fer set peus d'altura ben bons.

—És fet meu. L'anirem a fer volar, tu i jo —va dir el senyor Dick—. Veus això?

I em va ensenyar que estava fet de papers manuscrits, amb lletra molt atapeïda i laboriosa, però prou intel·ligible perquè, en resseguir aquelles línies, m'hi semblés veure alguna referència a allò del cap del rei Carles I en un parell de llocs.

—El cordill és molt llarg —va explicar el senyor Dick—, i, quan s'enlaira molt, fa arribar les dades fins molt lluny. És la meua manera de difondre-les. No sé on deuen anar a parar, perquè depèn de les circumstàncies, del vent, etcètera... però jo provo sort.

La seva cara mostrava una expressió tan afable i simpàtica, i amb un toc tan reverencial, malgrat el seu aire franc i saludable, que vaig pensar si no m'estava gastant una broma innocent. De manera que em vaig posar a riure, i ell també, i ens vam acomiadar com els millors amics del món.

—Què, noi? —va preguntar la meva tia, quan vaig tornar a ser a baix—. Què diu el senyor Dick, aquest matí?

La vaig informar que li enviava salutacions i que la cosa anava vent en popa.

—Què en penses, d'aquest senyor? —va dir la meva tia.

Vaig mirar d'esquivar la pregunta com vaig poder, i li vaig dir que el trobava un senyor molt agradable, però la meva tia no acceptava fàcilment les evasives i, deixant la costura sobre la falda i plegant els braços al damunt, va dir:

—Vinga, vinga! La teva germana Betsey Trotwood m'hauria dit sense embuts el que pensava de la gent. Procura assemblejar-te a la teva germana tant com puguis, i parla clar!

—Doncs que... que el senyor Dick... ho pregunto perquè no ho sé, tieta... però... que potser està una miqueta trastocat? —vaig dir, balbucejant, perquè era conscient que em ficava en un terreny perillós.

—En absolut —va fer la meva tia.

—Ah, no? —vaig dir, amb un fil de veu.

—Si alguna cosa no és, el senyor Dick —va explicar la meva tia, en un to molt decidit i enèrgic—, és boig.

Jo no tenia res millor per oferir que un altre tímid: «Ah, no?».

—L'hi han fet passar, per boig —va dir la meva tia—. Tinc la satisfacció egoista de dir que l'han fet passar per boig, perquè, si no, jo no hauria pogut gaudir de la seva companyia ni dels seus consells des de fa més de deu anys... Per ser més exactes, des que la teva germana Betsey Trotwood em va donar aquell disgust.

—Tant de temps, fa? —vaig preguntar jo.

—I quins uns, els que van tenir la gosadia de tractar-lo de boig! —va prosseguir la meva tia—. El senyor Dick és una espècie de parent llunyà meu... però ara això tant se val, no cal que hi entrem. Si no hagués estat per mi, el seu propi germà l'hauria fet tancar per a tota la vida. Ja està tot dit.

Suposo que va ser una reacció hipòcrita, però el cas és que, veient que la meva tia s'agafava aquell tema tan a la valenta, jo vaig fer veure que també me l'hi agafava.

—Quin ximple més orgullós! —va dir la meva tia—. Només perquè el seu germà era una mica excèntric... tot i que ni la meitat d'excèntric que molts altres que jo sé...; no li agradava que la gent el veiés per casa seva i va enviar-lo a una mena d'asil privat, i això que el seu pare, abans de morir, li n'havia confiat personalment la custòdia, perquè es veu que el tenia per mig idiota. També hi devia tocar, com hi ha món, que pensés això! Ell sí que estava boig, sens dubte.

I una vegada més, veient la meva tia tan convençuda, jo també vaig procurar semblar perfectament convençut.

—Total, que hi vaig intervenir jo —va continuar la meva tia— i li vaig fer una oferta. Li vaig dir, dic: «El teu germà no és boig; té més enteniment del que tu puguis arribar a tenir mai, espero. Dóna-li la mica de renda que li correspon, i me l'emporto a viure amb mi. Jo no li tinc cap por ni sóc gens orgullosa, i estic disposada a fer-me'n càrrec, i no el maltractaré com altra gent (a més a més del personal de l'asil) ha fet». Després de molt estira-i-arronsa —va dir la meva tia— me'l vaig endur; i de llavors ençà que el tinc aquí. És la persona més afable i més dòcil d'aquest món, i a l'hora de donar consells, noi... Però jo sóc l'única que entén com li funciona el cap, a aquest home.

La meva tia es va espolsar el vestit i va sacsejar el cap, com si amb el primer gest espolsés el desafiament del món sencer, i el sacsegés amb el segon.

—Tenia una germana que n'estava molt —va dir la meva tia—; era una bona persona, i li tenia un gran afecte. Però va fer el que fan totes: buscar-se un marit. I el marit va fer el que fan tots: convertir-la en una desgraciada. Cosa que va causar una gran alteració en el cap del senyor Dick (i això no és pas bogeria, espero!), la qual, combinada amb la por que li tenia al seu germà i amb el fet de saber que ell el repudiava, el va fer caure en un estat febril. Això va ser abans que vingués a viure amb mi, però el record de tot això encara l'oprimeix a hores d'ara. T'ha fet cap comentari sobre el rei Carles I, fill?

—Sí, tieta.

—Ah! —va exclamar la meva tia, fregant-se el nas com una mica contrariada—. És la seva manera al·legòrica d'expressar-ho. Relaciona el seu trastorn amb una gran alteració i una gran agitació, naturalment, i aquesta és la figura, o el símil, o com se'n digui, que ha decidit fer servir. I per què no hauria de fer-ho, si ho creu convenient?

—I és clar, tieta —vaig dir jo.

—No és una forma de parlar gens realista —va explicar la meva tia— ni gaire d'aquest món, i en sóc conscient; i és per això que insisteixo que no hauria de sortir per res al memorial.

—Són unes memòries personals, això que escriu, tieta?

—Sí, fill —va contestar la meva tia, tornant-se a fregar el nas—. Escriu un memorial adreçat al Lord Canceller, o al Lord com se'n digui... una d'aquestes persones que cobren per rebre memorials... sobre els seus assumptes privats. Suposo que el tindrà enllestit qualsevol dia d'aquests. Encara no ha sigut capaç de redactar-ho sense introduir-hi aquesta manera que té d'expressar-se, però tant se val: així el tenim entretingut.

Després vaig saber, de fet, que el senyor Dick feia més de deu anys que s'esforçava per excloure el rei Carles I del memorial, però se l'hi tornava a ficar constantment, i no en sortia.

—Repeteixo —va dir la meva tia— que jo sóc l'única que entén com li funciona el cap, a aquest home, i que és la persona més afable i més dòcil d'aquest món. De vegades li agrada fer volar un estel, sí, però, i què? Benjamin Franklin també en feia

volar, d'estels. Era quàquer, o alguna cosa per l'estil, si no m'equivoco. I un quàquer fent volar un estel és molt més ridícul que cap altra persona.

Si hagués pogut suposar que la meva tia havia airejat aquests detalls en atenció a mi, i com a mostra de confiança, m'hauria sentit molt més honorat i hauria fet auguris favorables a partir d'aquest indici de la seva bona opinió. Però era evident que els havia deixat anar més que res perquè aquella qüestió la tenia encaparrada, i no pas amb cap intenció especial d'explicar-me'ls: si s'havia adreçat a mi, era perquè no tenia ningú més al davant.

També he de dir, al mateix temps, que la seva generositat a l'hora de defensar el pobre i anodí senyor Dick no únicament va infondre en el meu jove esperit unes certes esperances egoistes, sinó que em va predisposar desinteressadament a favor d'ella. Em sembla que vaig començar a veure que la meva tia, malgrat les seves moltes excentricitats i els seus canvis d'humor, tenia alguna faceta honorable i digna de confiança. Tot i que aquell dia va estar tan brusca com el dia abans, i va anar entrant i sortint darrere els ases amb la mateixa freqüència, i es va sumir en un estat de tremenda indignació quan un noi que passava va clissar Janet en una finestra i se la va menjar amb els ulls (un dels delictes més greus que es podien cometre contra la dignitat de la meva tia), em va semblar que el meu respecte per ella havia augmentat, encara que el temor no hagués disminuït.

Les angúnies que vaig passar, en l'interval que necessàriament va transcórrer abans que pogués arribar cap resposta del senyor Murdstone, van ser extremes; però em vaig esforçar per dissimular-les, i per mostrar-me tan agradable i discret com vaig poder amb la meva tia i amb el senyor Dick. Amb aquest últim hauríem anat a fer volar aquell magnífic estel, si no fos que jo encara no tenia altra roba que els induments amb què m'havien investit el primer dia, que eren qualsevol cosa menys decoratius i em condemnaven a no sortir de la casa tret d'una hora després de fer-se fosc, en què la meva tia, per raons de salut, em feia desfilar amunt i avall de l'espadat de fora abans d'anar a dormir. Finalment va arribar la resposta del senyor Murdstone, i la meva tia em va informar, amb un terror infinit per part meva, que l'endemà vindria a parlar amb ella personalment. L'endemà, enfundat encara en els meus curiosos abillaments, vaig anar comptant les hores, enfebrit i acalorat per les frustrades esperances i els temors creixents que es debatien a dintre meu, i esperant amb l'ai al cor l'aparició d'aquella cara sinistra, que com més es feia esperar més neguitós em tenia.

La meva tia es veia més autoritària i severa que de costum, però res més no em va semblar indicar que es preparés per rebre el visitant que a mi em feia tanta por. Va seure arran de finestra fent les seves labors, mentre jo seia allà prop, divagant sobre tots els resultats possibles i impossibles de la visita del senyor Murdstone, fins a una hora bastant avançada de la tarda. El sopar s'havia posposat indefinidament, però es feia tan tard que la meva tia va ordenar preparar-lo; de sobte, però, va donar l'alarma dels ases i, amb gran consternació i sorpresa, vaig veure com la senyoreta Murdstone,

muntada de costat dalt d'un ase, trepitjava deliberadament la sagrada parcel·la d'herba, s'aturava davant de la casa i mirava al seu voltant.

—Fora! —va dir la meva tia, sacsejant el cap i el puny de cara a la finestra—. Què s'ha cregut? Està prohibit entrar-hi, aquí! Fora! Fora d'aquí, pocavergonya!

La meva tia estava tan exasperada per la fredor amb què la senyoreta Murdstone mirava al seu voltant, que estic convençut que va quedar paralitzada i que, en un primer moment, va ser incapaç de sortir corrents com era el seu costum. Jo vaig aprofitar l'ocasió per informar-la de qui era aquella dona, i per dir-li que el senyor que ara arribava darrere la intrusa (perquè el camí feia molta pujada, i s'havia ressagat) era el senyor Murdstone en persona.

—Tant se me'n dóna, de qui sigui! —va dir la meva tia, que encara sacsejava el cap des de la finestra i feia uns gestos que no eren precisament de benvinguda—. No tolero intrusos, jo. No estic disposada a permetre-ho. Fora! Janet, fes-li fer mitja volta. Avia-la!

I aleshores vaig veure, des de darrere la meva tia, una mena de batalla precipitada en què l'ase plantava cara a tothom, amb les quatre potes apuntant en direccions diferents, mentre Janet intentava fer-lo girar tibant-lo per la brida, el senyor Murdstone intentava fer-lo anar endavant, la senyoreta Murdstone agredia Janet amb un para-sol, i uns quants nois, que havien vingut a presenciar el combat, llançaven crits vigorosos. Però la meva tia, que entre aquells nois va reconèixer de sobte el jove malfactor que era el guardià de l'ase i un dels seus agressors més inveterats, tot i que no devia tenir ni tretze anys, va sortir disparada cap al lloc de l'acció, li va saltar al damunt, va capturar-lo, va arrossegar-lo cap a dins del jardí amb la jaqueta sobre el cap i escatinyant el terra amb els talons i, mentre cridava perquè Janet anés a buscar agents de policia i magistrats per detenir-lo, jutjar-lo i executar-lo allà mateix, va mantenir-lo a ratlla. Aquesta escena, però, no va durar gaire, perquè el petit bergant, que era un expert en una varietat d'ardits i estratagemes que la meva tia ignorava completament, ben aviat es va escapar fent esgarips, va deixar tota una sèrie de profundes marques de les seves botes clavetejades en els parterres i es va emportar l'ase amb actitud triomfal.

La senyoreta Murdstone havia desmuntat durant l'última part de la contesa i era al peu de les escales amb el seu germà, esperant que a la meva tia li vagués de rebre'ls. La meva tia, una mica descomposta pel combat, va desfilar pel seu costat, amb pas digníssim, cap a dins de la casa, sense fer el més petit cas de la seva presència fins que Janet no els va anunciar.

—Me'n vaig, tieta? —vaig preguntar jo, tremolant.

—No senyor —va dir la meva tia—, de cap manera!

I, dit això, em va empènyer cap a un racó prop d'ella i em va parapetar amb una cadira, com si fos una presó o un banc d'acusats. Aquesta és la posició que vaig ocupar durant tota l'entrevista, i des de la qual vaig veure entrar a la saleta el senyor i la senyoreta Murdstone.

—Ah! —va dir la meva tia—, en un primer moment no he sabut amb qui tenia el plaer de confrontar-me, però no permeto que ningú trepitgi aquella herba. No faig excepcions. No ho permeto a ningú.

—Aquesta normativa desconcerta una mica els forasters —va afegir la senyoreta Murdstone.

—Ja veus! —va dir la meva tia.

El senyor Murdstone va semblar que temia una represa de les hostilitats i es va afanyar a interposar-s'hi:

—Senyoreta Trotwood! —va dir.

—Perdoni —va observar la meva tia, amb una mirada penetrant—, vostè és el senyor Murdstone que es va casar amb la viuda del meu difunt nebot David Copperfield, de La Grallera de Blunderstone... que, per cert, no sé per què se'n deia La Grallera?

—Per servir-la —va dir el senyor Murdstone.

—Doncs em perdonarà que li digui, senyor —va replicar la meva tia—, que penso que hauria fet molt més santament si hagués deixat tranquil·la aquella pobra criatura.

—Estic d'acord amb el que acaba de dir la senyoreta Trotwood —va dir la senyoreta Murdstone, encrespada—, en el sentit que considero que la nostra malaguanyada Clara, en tots els aspectes essencials, no era més que una criatura.

—I, afortunadament per a vostè i per a mi, senyora —va afegir la meva tia—, que ja tenim una edat i no és probable que ningú ens faci desgraciades per culpa dels nostres encants personals, no es pot dir el mateix de nosaltres.

—Sens dubte! —va replicar la senyoreta Murdstone, si bé diria que amb un assentiment no del tot entusiasta—. I, certament, tal com ha dit vostè, el meu germà hauria fet molt més santament de no embarcar-se en un matrimoni com aquell. Sempre ho he vist així.

—No en tinc cap mena de dubte —va dir la meva tia—. Janet —va afegir, tocant la campaneta—, saluda el senyor Dick de part meva i demana-li que baixi.

Fins que no va haver baixat el senyor Dick, la meva tia es va quedar absolutament rígida i encarcarada, i mirant fixament la paret amb el front arrugat. Quan ell va entrar, la meva tia va iniciar la cerimònia de les presentacions.

—El senyor Dick. Un amic íntim de molts anys. De l'opinió del qual —va dir la meva tia, subratllant les paraules com a amonestació adreçada al senyor Dick, que es mossegava un dit i feia cara de beneit— em refio.

El senyor Dick, captant la indirecta, es va treure el dit de la boca i es va quedar dret allà al mig, amb una expressió greu i atenta. La meva tia es va inclinar cap al senyor Murdstone, que va reprendre la paraula:

—Senyoreta Trotwood —va dir—: en rebre la vostra carta, vaig considerar que era més just envers mi mateix, i que potser demostrava més respecte envers vós...

—Gràcies —va fer la meva tia, que seguia mirant-lo molt atentament—. Per mi no cal que pateixi.

—... si responia en persona, per molt desavinent que fos el viatge —va prosseguir el senyor Murdstone—, en lloc de fer-ho per carta. Aquest infeliç minyó que ha fugit dels seus amics i de la seva ocupació...

—I l'aspecte del qual —el va interrompre la seva germana, dirigint l'atenció general cap a mi i la meva indefinible indumentària— és un escàndol i una vergonya...

—Jane Murdstone —va dir el seu germà—, tingues la bondat de no interrompre'm. Aquest infeliç minyó, senyoreta Trotwood, ha estat el causant de molts problemes i contratemps domèstics, tant en vida de la meva estimada esposa com després. Té un esperit esquerp i rebel, un caràcter violent i un temperament indigne i intractable. Tant la meva germana com jo mateix hem intentat corregir els seus vicis, però ha estat en va. I he pensat... o, més ben dit, *hem* pensat, perquè la meva germana gaudeix de la meva plena confiança... que el més adient era que rebéssiu la ferma i objectiva constància d'aquests fets dels nostres propis llavis.

—És totalment innecessari que jo confirmi res del que diu el meu germà —va dir la senyoreta Murdstone—, però us prego que prengueu nota que, de tots els nois del món, penso que aquest és el pitjor.

—No és molt fort, això? —va preguntar la meva tia, en un to incisiu.

—No pas si es tenen en compte els fets —va replicar la senyoreta Murdstone.

—Ah —va dir la meva tia—. I bé, senyor?

—Jo tinc les meves pròpies opinions —va prosseguir el senyor Murdstone, l'expressió del qual s'enfosquia a mesura que ell i la meva tia s'anaven observant, cosa que feien molt de prop— respecte a la millor manera de criar-lo; unes opinions fundades, en part, en la coneixença que tinc d'aquest noi, i en part en la coneixença dels meus propis mitjans i recursos. D'aquestes opinions jo en sóc el responsable i actuo en conseqüència, i no cal que en digui res més. N'hi haurà prou que constati el següent: que jo poso aquest noi sota la custòdia d'un amic meu, en un negoci respectable; que, al noi, això no li agrada; que s'escapa, que es converteix en un vulgar rodamón i que es presenta aquí, esparracat, a demanar que l'acolliu, senyoreta Trotwood. I permeteu-me que us exposi, amb tots els respectes, les conseqüències exactes (en la mesura en què jo en tinc coneixement) que pot tenir el fet que accediu a acollir-lo.

—Parlem d'aquest negoci respectable, primer —va dir la meva tia—. Si hagués estat fill vostre, l'hi hauríeu col·locat igualment?

—Si hagués estat el fill del meu germà —va replicar la senyoreta Murdstone, ficant-hi cullerada—, estic segura que el seu caràcter seria tot un altre.

—O si la seva mare, aquella pobra criatura, encara visqués, també l'hauríeu col·locat en aquest respectable negoci?

—Etic convençut —va dir el senyor Murdstone, amb una inclinació de cap— que Clara no s'hauria oposat a res del que jo mateix i la meva germana Jane Murdstone haguéssim acordat que era el més oportú.

La senyoreta Murdstone va confirmar aquestes paraules amb un murmuri ben audible.

—Mmm! —va fer la meva tia—. Pobra criatura!

El senyor Dick, que no havia parat de fer dringar els diners de la butxaca, ara els feia dringar tan sorollosament que la meva tia va creure necessari avisar-lo amb una mirada abans de dir:

—La renda vitalícia d'aquella pobra criatura va morir amb ella?

—Va morir amb ella —va contestar el senyor Murdstone.

—I aquella mica de finca, la casa i el jardí (La Grallera sense gralles, o com se'n digui), no va ser testada a favor del seu fill?

—El seu primer marit l'havia llegada a ella sense cap condició —va començar a dir el senyor Murdstone, però la meva tia el va interrompre, impacient i furiosa:

—Déu del cel! No, si no calia pas que m'ho diguéssiu! Llegada sense condicions! No m'imagino David Copperfield preveient cap condició de cap mena, ni que hi topés de nassos! És clar, l'hi va deixar sense cap condició. Però quan ella es va tornar a casar... és a dir, quan va fer el pas catastròfic de casar-se amb vós —va dir la meva tia—, per dir-ho clar: ningú no va dir ni mitja paraula a favor d'aquest noi, aleshores?

—La meva difunta esposa s'estimava el seu segon marit, senyora —va dir el senyor Murdstone—, i confiava en ell implícitament.

—La vostra difunta esposa, senyor meu, era la criatura més poc pràctica, més infeliç i més desgraciada d'aquest món —va replicar la meva tia, sacsejant el cap—. Això és el que era, entesos? Doncs au: què més m'heu de dir?

—Simplement això, senyoreta Trotwood —va contestar ell—: que he vingut aquí a emportar-me aquest noi; a emportar-me'l incondicionalment, per fer-ne allò que em sembli correcte i per tractar-lo com em sembli adequat. No he vingut a prometre res, ni a donar cap garantia de res a ningú. Pot molt ben ser que estigueu disposada, senyoreta Trotwood, a acollir-lo en la seva fugida, i a escoltar les seves queixes. La vostra actitud, que he de dir que no sembla gens propícia, m'indueix a pensar que és possible que així sigui. Però he d'advertir-vos que, si cediu a les seves pretensions una vegada, ja hi haureu de cedir per sempre més; si ara us interposeu entre ell i jo, senyoreta Trotwood, ja us hi haureu d'interposar per sempre. No estic disposat a jugar ni a deixar que juguïn amb mi. He vingut aquí, per primera i última vegada, a emportar-me'l. Està disposat a venir? Si no ho està... si em dieu que no ho està, amb qualsevol pretext, tant me fa quin sigui... les meves portes li restaran tancades d'ara endavant, i les vostres dono per descomptat que li restaran obertes.

La meva tia havia escoltat tot aquest discurs molt atentament, asseguda amb l'esquena com un pal, amb les mans plegades sobre un genoll i mirant l'orador amb una gran serietat. Quan va haver acabat, ella va girar els ulls imperativament cap a la senyoreta Murdstone, sense modificar en res més la seva actitud, i va dir:

—Què, senyora? Teniu cap comentari a fer?

—Sens dubte, senyoreta Trotwood —va replicar la senyoreta Murdstone—, tot el que jo podria dir ja ho ha dit tan ben dit el meu germà, i tots els fets de què jo tinc constància ja els ha exposat ell amb tanta claredat, que no tinc res a afegir sinó que us agraeixo el detall. Perquè, sincerament, penso que ha estat tot un detall —va afegir la senyoreta Murdstone, amb una ironia que no va afectar pas més la meva tia del que hauria torbat el canó a recer del qual jo havia dormit a Chatham.

—I el noi, què hi diu? —va preguntar la meva tia—. Estàs disposat a anar-te'n, David?

Jo vaig contestar que no, i li vaig suplicar que no ho permetés. Vaig dir que ni el senyor ni la senyoreta Murdstone m'havien apreciat mai, ni m'havien tractat mai amb afecte. Que havien fet que la meva mare, que sempre m'havia estimat, fos molt infeliç per causa meva, i que jo ho sabia perfectament, i que Peggotty també ho sabia. Vaig dir que havia estat més desgraciat del que pogués imaginar qualsevol que sabés, tan sols, els pocs anys que tenia. I vaig pregar i suplicar a la meva tia —ara no recordo en quins termes, però sé que aleshores em van afectar molt— que em concedís la seva amistat i la seva protecció, en memòria del meu pare.

—Senyor Dick —va dir la meva tia—, què faig, amb aquest noi?

El senyor Dick s'ho va rumiar, va dubtar, se li va il·luminar la cara i va dir:

—Feu que li prenguin mides immediatament, per fer-li un vestit.

—Senyor Dick —va fer la meva tia, amb expressió de triomf—, doneu-me la mà, perquè el vostre sentit comú no té preu.

I, havent fet una cordial encaixada amb el senyor Dick, em va agafar, em va acostar cap a ella i va dir al senyor Murdstone:

—Ja us en podeu anar quan vulgueu: jo assumeixo el risc de quedar-me aquest noi. Si és realment tot això que dieu que és, almenys jo podré fer per ell tant o més del que heu fet vós. Però no me'n crec ni una paraula.

—Senyoreta Trotwood —va replicar la senyoreta Murdstone, arronsant les espatlles mentre s'aixecava—, si vostè fos un home...

—Bah! Solemne bestiesa! —va dir la meva tia—. No m'atabaleu!

—Quina educació més exquisida! —va exclamar la senyoreta Murdstone, acabant-se d'aixecar—. Estic francament impressionada!

—Us penseu que no sé —va dir la meva tia, obviant la germana i adreçant-se únicament al germà, sense deixar de moure el cap amb una expressió indescriptible— la mena de vida a què vau condemnar aquesta pobra criatura infeliç i mal aconsellada? Us penseu que no sé quin dia deplorable no va ser, per a aquella pobra noia, quan vós us vau interposar en el seu camí i li vau fer l'aleta amb miradetes i somriures, com si no haguéssiu trencat mai cap plat ni cap olla?

—No havia sentit mai unes paraules tan elegants! —va sentenciar la senyoreta Murdstone.

—Us penseu que no us calo tan bé com si us hagués vist —va prosseguir la meva tia—, ara que us veig i us sento (cosa que, parlant clar, dista molt de resultar-me

agradable)? Mare meva... però si no hi havia ningú tan gentil i delicat com el senyor Murdstone, al principi! Aquella pobra noia, innocent i ignorant, no havia conegut mai un home com ell. Era la dolçor personificada. Ella el venerava. Ell adorava el noi... l'adorava tendrament! Havia de ser com un segon pare per a ell, i havien de viure tots tres junts en un jardí de roses, oi? Ecs! Au vinga, home! —va dir la meva tia.

—Mai de la vida no havia sentit ningú que parlés com aquesta persona! —va exclamar la senyoreta Murdstone.

—I quan us vau haver guanyat del tot aquella pobra bleada —va dir la meva tia— ... i que Déu em perdoni per anomenar-la així, ara que se n'ha anat allà on vós no teniu cap pressa per seguir-la..., com si no li haguéssiu fet ja prou mal a ella i als seus, llavors us vau disposar a educar-la, oi? A ensinistrar-la, com un pobre ocellet engabiat, i a deixar que s'anés consumint, contenta i enganyada, mentre li anàveu ensenyant a ballar al so que vós li dictàveu!

—Una de dues: o és bogeria o és embriaguesa —va afegir la senyoreta Murdstone, desesperada en veure's totalment incapaç de desviar el discurs de la meva tia cap a ella—; i jo m'inclino a sospitar que és embriaguesa.

La senyoreta Betsey, sense fer el més petit cas d'aquesta interrupció, va continuar adreçant-se al senyor Murdstone com si la interrupció no s'hagués produït.

—Senyor Murdstone —va dir, assenyalant-lo amb un dit acusador—, vau tiranitzar aquella criatura ignorant, i vau destrossar-li el cor. Era una criatura afectuosa (n'estic convençuda, i ja n'estava anys abans que vós ni tan sols l'haguéssiu vista), i, aprofitant-vos de la part millor de la seva debilitat, li vau ocasionar unes ferides que la van dur a la tomba. Aquesta és la veritat, pel vostre bon govern, tant si us agrada com si no. Traieu-ne tant partit com pugueu, vós i els vostres còmplices.

—Em permeteu que us pregunti, senyoreta Trotwood —va intervenir la senyoreta Murdstone—, a qui teniu el gust de referir-vos, en uns termes amb els quals no estic gens familiaritzada, quan parleu dels còmplices del meu germà?

La senyoreta Betsey, tan indiferent i sorda com abans al so d'aquella veu, va prosseguir el seu discurs.

—Era prou evident, com us dic, anys abans que vós ni tan sols l'haguéssiu vista (i com les decisions inescrutables de la Providència van poder permetre que arribéssiu mai a veure-la és cosa que supera la comprensió humana), era prou evident que aquella pobra noieta indefensa es casaria amb algú, un dia o altre; però jo esperava que la cosa no acabés tan malament com ha acabat. I això era, senyor Murdstone, quan va donar a llum aquest noi d'aquí —va dir la meva tia—; aquesta pobra criatura de qui sovint us vau servir per turmentar-la, i que ara no podeu sofrir perquè us porta records desagradables. Sí, sí, no us esgarrifeu, no! Jo sé que és veritat, amb esgarrifances o sense.

Ell havia estat dret arran de porta tota aquesta estona, observant-la amb un somriure als llavis però amb aquelles celles negres profundament contretes, i ara em

vaig fixar que, si bé el somriure encara persistia, havia empal·lidit de sobte i respirava com si hagués estat corrent.

—Passi-ho bé, senyor —va dir la meva tia—, i que tingueu un bon dia! I vós també, senyora —va afegir, girant-se de cop i volta cap a la germana—. Si us torno a veure dalt d'un ase trepitjant la meva herba, és tan segur com que teniu un cap damunt de les espatlles que us faré volar aquest barretet que porteu i el deixaré fet miques!

Faria falta un pintor, i no pas un pintor qualsevol, per reproduir la cara de la meva tia quan va deixar anar aquesta amenaça del tot inesperada, i la cara de la senyoreta Murdstone quan la va sentir. Però, com que la forma d'articular la sentència havia estat tant o més ferotge que el seu contingut, la senyoreta Murdstone, discretament i sense replicar ni mitja paraula, va agafar de bracet el seu germà i va sortir altivament de la casa. La meva tia es va quedar a la finestra, mirant com sortien i disposada, sens dubte, a executar immediatament la seva amenaça en el cas que l'ase reaparegués.

Però, com que no hi va haver cap intent de desafiar-la, la seva cara es va anar relaxant de mica en mica, fins a adquirir una expressió tan agradable que jo em vaig veure amb cor de fer-li un petó i donar-li les gràcies, cosa que vaig fer molt efusivament, i aferrant-me-li al coll amb tots dos braços. Després vaig donar la mà al senyor Dick, el qual em va tornar l'encaixada no sé quantes vegades i va celebrar aquest feliç desenllaç de la gestió amb una sèrie de rialles compulsives.

—Podeu considerar-vos, juntament amb mi, el tutor d'aquest noi, senyor Dick —va dir la meva tia.

—Serà un plaer —va afegir el senyor Dick— poder ser el tutor del fill de David.

—Molt bé —va dir la meva tia—, doncs no en parlem més. He pensat, senyor Dick, a veure què us sembla, que podria anomenar-lo Trotwood.

—Oh i tant. Sí, sí, oh i tant, anomeneu-lo Trotwood —va dir el senyor Dick—. Trotwood, fill de David.

—Trotwood Copperfield, deveu voler dir —va replicar la meva tia.

—Sí, és clar. Sí. Trotwood Copperfield —va dir el senyor Dick, una mica avergonyit.

La meva tia s'ho va prendre tan a la valenta que, damunt la roba que em van comprar aquella mateixa tarda, va escriure-hi «Trotwood Copperfield» de la seva mà i amb una tinta indeleble, abans que jo me la posés, i va deixar dit que tota l'altra roba que em fessin fer (aquella tarda em van encarregar un vestit sencer fet a mida) fos marcada de la mateixa manera.

I així vaig començar la meva nova vida, estrenant nom i estrenant tot allò que m'envoltava. Ara que ja s'havien esvaït tots els dubtes, em vaig sentir durant molts dies com si visqués dins un somni. No vaig pensar ni per un moment que la meva tia i el senyor Dick formessin cap estranya parella de tutors, ni tampoc vaig pensar res gaire definit respecte a mi. Les dues coses que tenia més clares eren que la vida a Blunderstone s'havia convertit en un record llunyà, com submergit en la boirina

d'una distància immesurable, i que havia caigut un teló definitiu sobre la meua vida a Murdstone & Grinby. Ningú no l'ha tornat a alçar mai més, aquell teló. Jo l'he aixecat per un moment en el transcurs d'aquesta narració, però amb una certa recança, i l'he tornat a abaixar amb molt de gust. És un record que se'm fa tan dolorós, i està tan impregnat de sofriments mentals i de falta d'esperances, que no he tingut mai el valor de calcular ni tan sols el temps que vaig estar condemnat a aquella vida. Si va durar un any, o més d'un any, o menys, no ho sé. Només sé que va existir, i que va deixar d'existir; i aquí ho he escrit, i aquí es queda.

Un nou començament

El senyor Dick i jo vam lligar de seguida una gran amistat, i molt sovint, quan ell havia acabat la jornada, sortíem junts a fer volar aquell gran estel. Cada dia del món es passava llargues hores assegut davant del memorial, que mai no feia el més petit avenç, per molt que ell s'hi escarrassés, perquè el rei Carles I sempre hi treia el cap, tard o d'hora, i llavors l'arraconava i en començava un altre. La paciència i l'esperança amb què suportava aquestes frustracions perpètues, la lleu sensació que amb el rei Carles I hi havia alguna cosa que no anava a l'hora, els febles esforços que feia per barrar-li el pas i la infal·libilitat amb què el monarca reapareixia i enviava a dida tot el memorial, em causaven una gran impressió. Les perspectives sobre el resultat d'aquella espècie de memòries —suposant que arribés a enllestir-les—, o sobre la seva destinació, o sobre els seus efectes, em sembla que el senyor Dick les veia tan poc clares com qualsevol altra persona. Però no calia pas que es preocupés gens ni mica per aquestes qüestions, perquè, si una cosa segura hi havia en aquest món, era que aquell memorial no s'enllestiria mai.

Jo ho trobava francament commovedor quan el veia amb l'estel enlairat a grans altures. El que ell m'havia explicat, a la seva habitació, sobre la fe que tenia en el poder de l'estel per disseminar les sentències que duia enganxades, i que no eren res més que vells fulls de memorials avortats, pot ser que de vegades fossin fantasies seves; però no pas quan era a fora, mirant com volava l'estel i notant com el cordill tibava i s'afluixava a les seves mans. No es veia mai tan serè com en aquells moments. Jo m'imaginava, quan seia al seu costat al capvespre, sobre el pendent d'un prat, i veia com observava l'estel flotant per l'aire tranquil, que allò esvaïa la seva confusió mental i feia volar el seu esperit (això pensava el meu cervell infantil) cel amunt. Mentre recuperava el cordill, i l'estel anava baixant de les altures lluminoses fins que aterrava tremolós i es quedava allà a terra com un objecte sense vida, semblava que ell es despertés gradualment d'un somni; i recordo que, quan el veia collir l'estel i dirigir al seu voltant una mirada perduda, com si tots dos haguessin baixat plegats, el compadia amb tota l'ànima.

Mentre la meva amistat i intimitat amb el senyor Dick anaven progressant, tampoc no perdia posicions als ulls de la seva amiga incondicional, la meva tia. Em va anar agafant tant d'afecte que, al cap de poques setmanes, va escurçar el meu nom adoptat de Trotwood i el va convertir en Trot, i fins i tot em va donar motius per esperar que, si continuava com havia començat, podria arribar a adquirir el mateix rang en els seus afectes que la meva germana Betsey Trotwood.

—Trot —va dir la meva tia un vespre, després que fos instal·lat el tauler de *backgammon* perquè hi juguessin ella i el senyor Dick—, no hem d'oblidar la teva educació.

Això era l'única qüestió que m'angoixava, i vaig estar molt content de sentir que s'hi referia.

—T'agradaria anar a escola a Canterbury? —va preguntar la meva tia.

Jo vaig contestar que m'agradaria molt, perquè així estaria molt a prop d'ella.

—Molt bé —va respondre la meva tia—. T'agradaria anar-hi demà mateix?

Com que ja no em venia de nou la general rapidesa de les decisions de la meva tia, no em va sorprendre gens el caràcter sobtat d'aquesta proposta, i vaig dir que sí.

—Molt bé —va repetir—. Janet, lloga el cavallet gris i la calessa per demà al matí a les deu, i prepara l'equipatge del senyor Trotwood aquest vespre.

Jo em vaig posar molt eufòric en sentir aquestes ordres, però vaig tenir mala consciència pel meu egoisme quan vaig comprovar l'efecte que causaven en el senyor Dick, el qual havia quedat tan compungit per la perspectiva de la nostra separació, i en conseqüència jugava tan malament, que la meva tia, després de clavar-li uns quants cops admonitoris als nusos dels dits amb el seu gobelet, va plegar el tauler i es va negar a seguir jugant amb ell. Però, en sentir que ella deia que alguns dissabtes jo els podria venir a veure, i que ell em podria venir a veure a mi alguns dimecres, es va revifar, i va prometre que faria un altre estel per a aquestes ocasions, i que seria d'unes dimensions molt superiors a l'actual. L'endemà al matí tornava a estar alacaigut, i decidit a donar-me tots els diners, tot l'or i tota la plata que posseïa, si no fos que la meva tia s'hi va interposar i va limitar la donació a cinc xílings, quantitat que, cedint a la insistent petició d'ell, després va ser augmentada fins a deu. Ens vam acomiadar a la porta del jardí de la manera més afectuosa, i el senyor Dick no va tornar a entrar fins que la calessa menada per la meva tia no es va perdre de vista.

La meva tia, que mostrava una indiferència absoluta pel que diran, va travessar Dover menant el cavallet gris d'una manera magistral: rígida i encarcarada com un cotxer de gala, no perdent passada en cap moment i obstinada a no deixar que l'animal fes la seva en cap sentit. Quan vam ser a camp obert, però, el va deixar relaxar una mica, i, mirant-me a mi, que era al seu costat submergit en una vall de coixins, em va preguntar si estava content.

—Contentíssim, tieta, gràcies —vaig dir.

Ella es va sentir molt gratificada i, com que tenia ocupades totes dues mans, em va donar uns copets al cap amb la tralla.

—És una escola gran, tieta? —li vaig preguntar.

—Doncs no ho sé —va dir la meva tia—. Primer anem a veure el senyor Wickfield.

—Té una escola, aquest senyor? —vaig preguntar.

—No, Trot —va dir la meva tia—. Té un despatx.

No li vaig demanar cap més informació sobre el senyor Wickfield, vist que ella no me n'oferia cap més, i vam parlar d'altres coses fins que vam arribar a Canterbury, on, com que era dia de mercat, la meva tia va tenir una gran oportunitat de fer evolucionar el cavallet gris per entremig de carros, cistells, verdures i mercaderies de

venedors ambulants. Les giragoneses i els equilibris que vam fer, esquivant-ho tot pels pèls, van regalar-nos tot un repertori d'expressions per part de la gent que hi havia per allà, i no totes eren exactament de cortesia; però la meva tia seguia endavant amb una indiferència absoluta, i goso dir que ho hauria fet amb la mateixa fredor si hagués travessat un país enemic.

Al final vam parar davant d'una casa molt antiga que s'abocava més sobre el carrer que les altres; una casa amb unes altes finestres de gelosia que encara sobresortien més, i unes bigues amb els extrems esculpits que també sobresortien, fins al punt que em va semblar com si tota la casa s'inclinés cap endavant per poder veure qui passava per l'estreta vorera de sota. Era d'una pulcritud immaculada. L'antiquada baula que hi havia a la porta baixa i en forma d'arc, ornamentada amb garlandes esculpides que representaven fruites i flors, resplendia com una estrella; els dos graons de pedra que baixaven fins a la porta eren tan blancs com si els haguessin cobert amb un llençol, i tots els angles i racons, tots els tallats i totes les motllures, tots els petits i pintorescos vitralls i totes les finestretes igualment pintoresques, per bé que eren més vells que les muntanyes, eren també tan nets i purs com la neu que les cobreix.

Quan la calessa es va aturar davant la porta i jo vaig observar la casa, vaig veure com un rostre cadavèric apareixia per una finestreta de la planta baixa (en una torreta rodona que formava una ala de l'edifici) i tornava a desaparèixer ràpidament. Llavors es va obrir la porta baixa en forma d'arc i va sortir aquella cara. Era tan cadavèrica com m'havia semblat des de la finestra, però vista més de prop tenia aquell matís vermellós que de vegades s'observa a la pell de les persones pèl-roges. La cara pertanyia a una persona pèl-roja —un noi de quinze anys, com vaig saber després, però que semblava molt més gran—, que duia els cabells tallats tan arran com un camp de rostoll; gairebé no tenia celles ni pestanyes, i els seus ulls, d'un color roig marronós, es veien tan desprotegits i tan mancats d'ombra que sé que em vaig preguntar com s'ho devia fer per dormir. Era ossut i ample d'espatlles i vestia decorosament de negre, amb una mica de mocador blanc al coll; anava embotonat fins a dalt de tot, i les seves mans llargues, desmanyotades i esquelètiques em van cridar especialment l'atenció quan el vaig veure allà dret al costat del cap del cavall, fregant-hi la barbata i observant els que ocupàvem la calessa.

—El senyor Wickfield és a casa, Uriah Heep? —va preguntar la meva tia.

—El senyor Wickfield és a casa, senyora —va respondre Uriah Heep—; si teniu la bondat de passar... —va afegir, assenyalant amb la seva mà llarga la sala a la qual es referia.

Vam baixar de la calessa i, deixant-lo a ell al càrrec del cavall, vam entrar en una gran sala que donava al carrer, i des de la finestra de la qual vaig entreveure, quan entràvem, com Uriah Heep llançava l'alè dins els narius del cavall i immediatament després els tapava amb la mà, com si el sotmetés a alguna mena d'encanteri. Davant per davant de l'alta llar de foc hi havia dos retrats: un era d'un senyor de cabells

grisos (si bé no era pas vell, ni de bon tros) i celles negres, que es mirava uns papers relligats amb cinta vermella; l'altre era d'una senyora, amb una expressió molt plàcida i molt dolça, que em mirava a mi.

Em sembla que va ser en el moment en què buscava amb els ulls el retrat d'Uriah Heep quan es va obrir una porta a l'altra punta de la sala i va entrar un senyor, a la vista del qual em vaig tornar a mirar el primer retrat per assegurar-me que no hagués sortit del quadre. Però el retrat continuava immòbil i, quan aquell senyor va fer unes passes cap a la llum, vaig veure que ja tenia uns quants anys més que quan l'havien retratat.

—Senyoreta Betsey Trotwood —va dir el senyor—: entreu, si us plau. Ara mateix estava enfeinat, però estic segur que em dispensareu. Ja en sabeu el motiu. No en tinc cap més en aquesta vida.

La senyoreta Trotwood li va donar les gràcies i ell va entrar a la seva habitació, que estava equipada com un despatx, amb llibres, papers, caps de llauna, etcètera. Donava a un jardí, i a la paret hi havia encastada una caixa forta, tan arran de la lleixa de la llar de foc que, mentre m'asseia, vaig preguntar-me com s'ho devien fer els escura-xemeneies per esquivar-la quan netejaven.

—I doncs, senyoreta Trotwood —va dir el senyor Wickfield (perquè aviat vaig saber que era ell, i que era advocat i marmessor del patrimoni d'un ric propietari rural)—, quin vent us porta per aquí? Espero que no siguin mals vents...

—No —va contestar la meva tia—, no he vingut per cap qüestió legal.

—Ben fet, senyora —va dir el senyor Wickfield—. És molt millor que vingueu per qualsevol altra cosa.

Ara ja tenia els cabells ben blancs, però conservava la negror de les celles. Tenia una fesomia molt agradable, i vaig trobar que era un home atractiu. La seva complexió mostrava una certa opulència que jo ja feia temps que estava acostumat, gràcies als ensenyaments de Peggotty, a associar amb el vi de Porto, i em va semblar que també se li notava a la veu, i vaig atribuir la seva obesitat creixent a la mateixa causa. Anava molt pulcrament vestit, amb un jaqué blau, armilla de ratlles i pantalons de nanquins, i l'elegant camisa de volants i el mocador de batista que duia al coll eren d'un blanc tan excepcional, que recordo que a la meva fantasia divagant li van recordar el plomatge del pit d'un cigne.

—Aquest és el meu nebot —va dir la meva tia.

—No sabia que en tinguéssiu cap, senyoreta Trotwood —va replicar el senyor Wickfield.

—El meu nebot net, per ser més exactes —va precisar la meva tia.

—No sabia que tinguéssiu cap nebot net, paraula d'honor —va dir el senyor Wickfield.

—L'he adoptat —va explicar la meva tia, fent un gest amb la mà per donar a entendre que tant li feia el que sabés o deixés de saber—, i l'he portat aquí per dur-lo

a una escola on puguin instruir-lo i tractar-lo com Déu mana. Digueu-me, doncs, quina és aquesta escola, i quina mena d'escola és, i tot el que en sapigueu.

—Abans que us pugui aconsellar adequadament, oi —va dir el senyor Wickfield—, us he de fer la pregunta de sempre: quin és el motiu que us indueix a fer-ho, això?

—Diantre d'home! —va exclamar la meva tia—. Sempre volent pescar motius, quan són a la superfície mateix! Doncs fer que aquest noi arribi a ser una persona feliç i útil.

—Ha de ser un motiu compost, em penso —va dir el senyor Wickfield, movent el cap i somrient amb incredulitat.

—Romanços, compost! —va replicar la meva tia—. Vós afirmeu que tots els vostres actes només els presideix un sol i únic motiu. No em voldreu fer creure que sou l'única persona del món que segueix un camí sense revolts, espero!

—És que és veritat, senyoreta Trotwood: jo només tinc un sol motiu, a la vida —va insistir ell, somrient—. Hi ha altra gent que en té a dotzenes, a vintenes, a centenars. Jo només en tinc un. Aquesta és la diferència. Però, en fi, això ara no fa al cas. La millor escola? Sigui quin sigui el motiu, voleu la millor?

La meva tia va fer un gest afirmatiu.

—A la millor que tenim —va dir el senyor Wickfield, després de rumiar-s'ho—, el vostre nebot no hi podria entrar, ara com ara.

—Però podria entrar en alguna altra, suposo —va suggerir la meva tia.

El senyor Wickfield va dir que probablement. Després de discutir-ho una mica, va proposar de dur la meva tia a l'escola, perquè pogués jutjar-la personalment, i també de dur-la, amb el mateix objectiu, a dues o tres cases on pensava que em podrien allotjar. La meva tia va acceptar la proposta, i ens disposàvem a sortir tots tres quan ell es va aturar i va dir:

—El nostre jove amic podria ser que tingués algun motiu per qüestionar aquests plans. Em sembla que valdria més que es quedés aquí.

La meva tia semblava disposada a rebatre aquell punt, però, per facilitar les coses, jo vaig dir que em quedaria amb molt de gust si no hi tenien inconvenient; i vaig tornar al despatx del senyor Wickfield, on em vaig tornar a asseure a la mateixa cadira d'abans a esperar que tornessin.

Resulta que aquesta cadira estava situada davant d'un estret passadís, que acabava a la petita habitació on havia vist la cara pàl·lida d'Uriah Heep mirant per la finestra. Uriah havia dut el cavall a un estable del veïnat i ara treballava en un escriptori de la seva habitació, que tenia un marc de llautó a sobre per penjar-hi papers, i del qual penjava l'escrit que copiava en aquells moments. Tenia la cara cap a mi, però jo, durant una estona, vaig pensar que l'escrit s'interposava entre nosaltres i que no em podia veure; però, fixant-m'hi més, vaig observar amb incomoditat que, de tant en tant, els seus ulls insomnes apareixien per sota de l'escrit, com dos sols vermells, i em miraven furtivament durant un minut sencer, i no exagero. I, mentre feia això, la seva ploma continuava escrivint —o ho feia veure— amb la mateixa destresa. Vaig

fer diversos intents d'esquivar aquells ulls, com ara enfil·lar-me en una cadira per mirar un mapa a l'altre extrem de l'habitació, o concentrar-me en les columnes d'un diari de Kentish, però sempre em tornaven a atraure, i, cada cop que em mirava aquells dos sols vermells, els descobria indefectiblement aixecant-se o ponent-se.

Al final, i amb gran alleujament per part meva, van tornar la meva tia i el senyor Wickfield després d'una absència bastant llarga. No havien tingut tot l'èxit que jo hauria volgut, perquè, si bé els avantatges de l'escola eren innegables, a la meva tia no li havia fet el pes cap de les pensions que ell havia proposat.

—És realment lamentable —va dir la meva tia—. No sé què fer, Trot.

—És lamentable, però són coses que passen —va replicar el senyor Wickfield—. Però, sabeu què podeu fer, senyoreta Trotwood?

—Què? —va preguntar la meva tia.

—Deixeu el vostre nebot aquí, de moment. És un noi prou discret, i no em molestarà en absolut. Aquesta casa és ideal per estudiar. Tranquil·la com un monestir, i gairebé igual d'espaiosa. Deixeu-lo aquí.

És evident que a la meva tia li va agradar la proposta, encara que per delicadesa no gosés acceptar-la. I a mi també em va agradar.

—Sí, dona —va dir el senyor Wickfield—: és la millor manera de trampejar aquesta dificultat. Només serà un arranjament provisional. Si no resulta, o si no acabava d'ajustar-se a les conveniències de tots dos, ell sap que sempre podrà agafar els trepants, i mentrestant hi haurà hagut temps de trobar-li un lloc millor. Però, ara com ara, val més que decidiu deixar-lo aquí.

—Jo us ho agraeixo molt —va fer la meva tia—, i ell veig que també, però...

—No, si ja sé què voleu dir —va replicar el senyor Wickfield—, però no patiu: no us estaré a sobre per cobrar-me el favor, senyoreta Trotwood. Podeu pagar-me un tant, si voleu. No discutirem pas, per això: si voleu, podeu pagar un tant.

—Doncs, si és així —va dir la meva tia—, encara que això no atenua l'obligació principal, us el deixaré aquí amb molt de gust.

—Veni, doncs, que us presentaré la meva petita majordoma —va ordenar el senyor Wickfield.

I, dit això, vam pujar per una esplèndida escalinata antiga, amb una balustrada tan ampla que hi hauríem pogut caminar per sobre tranquil·lament, i vam entrar en una sala d'estar vella i obaga, il·luminada per tres o quatre de les pintoresques finestres que jo havia vist des del carrer; sota cada finestra hi havia uns vells bancs de fusta que semblaven procedir dels mateixos arbres que el lluent empostissat de roure i les magnífiques bigues del sostre. Era una sala molt ben moblada, amb un piano, uns quants mobles molt vistosos, pintats de vermell i de verd, i unes quantes flors. Tot eren racons i raconets, i a cada racó i raconet hi havia alguna curiosa tauleta, o un armari, o una llibreria, o una cadira, o alguna altra cosa per l'estil, i cada un que veia em semblava el millor raconet de la sala; fins que veia el següent, i el trobava tant o

més agradable que l'anterior. Tot tenia el mateix aire de recolliment i pulcritud que caracteritzava l'exterior de la casa.

El senyor Wickfield va trucar a una porta que hi havia en un angle de la paret envitrallada, i una noieta que devia tenir si fa no fa la mateixa edat que jo va sortir corrents i li va fer un petó. A la seva cara hi vaig veure immediatament la dolça i plàcida expressió de la senyora del retrat que em mirava fixament a la sala de baix. La meva fantasia va imaginar que el retrat s'havia fet gran i que l'original no havia deixat de ser una nena. Tenia una expressió feliç i plena de vida, però al mateix temps regnava una tranquil·litat en el seu rostre, i en tota ella —un esperit bondadós, plàcid i calmat—, que no he oblidat ni oblidaré mai.

Aquesta era la seva petita majordoma, la seva filla Agnes, va dir el senyor Wickfield. Quan vaig sentir la manera com ho deia i vaig veure com li agafava la mà, vaig endevinar quin era l'únic motiu de la seva vida.

Un cistellet minúscul, amb claus a dins, li penjava de la cintura, i em va semblar la majordoma més formal i més discreta que podia tenir aquell vell casal. Es va escoltar el seu pare mentre li parlava de mi, amb expressió agradable, i, quan va haver acabat, ella va proposar a la meva tia que pugéssim a veure la meva habitació. Vam pujar tots junts, amb ella al davant, i vam entrar en una habitació vetusta i superba, amb més bigues de roure i vitralls diamantins, i l'ampla balustrada arribava fins arran de porta.

No recordo on ni quan, en la meva infància, havia vist un vitrall d'església. Ni recordo tampoc la temàtica que representava. Però sé que quan ella es va girar, sota la vella escalinata sòbriament il·luminada, per esperar que acabéssim de pujar, em va venir a la memòria aquell vitrall; i sempre més he tendit a associar la seva llum tranquil·la amb Agnes Wickfield.

La meva tia estava tan satisfeta com jo de l'arranjament que s'havia fet per a mi, i vam tornar a baixar a la sala d'estar, contents i gratificats. Com que no va voler ni sentir a parlar de quedar-se a sopar, no fos cas que per aquelles coses no pogués arribar a casa amb el cavallet gris abans de fer-se fosc, i em fa l'efecte que el senyor Wickfield la coneixia prou per no discutir-li res, li van servir un refrigeri allà mateix; Agnes va tornar amb la seva institutriu, el senyor Wickfield va tornar al seu despatx i ens vam quedar nosaltres dos sols per poder acomiadar-nos amb tota llibertat.

Ella em va dir que el senyor Wickfield s'ocuparia de tot i que procuraria que no em faltés res, i em va adreçar les paraules més afectuoses i els consells més assenyats.

—Trot —va dir la meva tia, per acabar—: procura quedar bé, i fer-nos quedar bé a mi i al senyor Dick, i que el cel et protegeixi!

Jo estava tan commogut que no vaig saber fer altra cosa que donar-li les gràcies no sé quantes vegades i dir-li que donés records al senyor Dick.

—No siguis mai mesquí en res —va dir la meva tia—, ni fals ni cruel. Evita aquests tres vicis, Trot, i jo em podré refiar sempre de tu.

Jo li vaig prometre, tan bonament com vaig saber, que no abusaria de la seva amabilitat ni oblidaria els seus advertiments.

—El cavall és a la porta —va dir la meva tia—, i jo me'n vaig! Tu queda't aquí.

I mentre deia això em va abraçar a correcció, va sortir de la sala i va tancar la porta darrere seu. Primer em va sobtar aquell comiat tan brusc, i gairebé vaig tenir por que no l'hagués molestada en alguna cosa; però, quan vaig mirar a fora i vaig veure amb quin abatiment pujava a la calessa i s'allunyava sense aixecar el cap, ho vaig entendre i em vaig guardar prou de jutjar-la injustament.

A les cinc, que era l'hora que sopava el senyor Wickfield, jo ja havia recuperat l'ànim i tenia la gana feta. Van parar la taula només per a nosaltres dos, però Agnes era a la sala d'estar esperant que el sopar estigués a punt, i després va baixar amb el seu pare i va seure a taula davant d'ell. No em sabia imaginar que ell hagués pogut sopar sense ella.

Havent sopat no ens vam quedar allà, sinó que vam tornar a pujar a la sala d'estar; Agnes va col·locar unes copes i una ampolla de porto per al seu pare, en un raconet acollidor de la sala, i vaig pensar que en aquell vi no hi hauria pas trobat el sabor habitual si l'hi haguessin servit unes altres mans.

Allà es va estar assegut, prenent el seu porto (i en quantitats considerables), durant dues hores, mentre Agnes tocava el piano, feinejava i parlava amb ell i amb mi. El senyor Wickfield, en general, mostrava una actitud alegre i animada, però de vegades els seus ulls es fixaven en la seva filla i queia en un estat meditatiu, i es quedava en silenci. Em va semblar que ella se n'adonava de seguida, i sempre li tornava a aixecar l'ànim amb alguna pregunta o amb alguna carícia. Ell, aleshores, abandonava les seves meditacions i bevia una mica més de vi.

Agnes va preparar el te, i el va presidir; i el temps va anar passant, després del te, tal com havia passat després de sopar, fins que va dir que se n'anava a dormir. Llavors el seu pare la va abraçar i li va fer un petó; quan ella va ser fora, va ordenar que li portessin espelmes al seu despatx, i jo també me'n vaig anar a dormir.

Però aquella tarda jo m'havia arribat fins a la porta i havia sortit una estona al carrer, per tornar a fer un cop d'ull a aquelles cases antigues i a la grisa catedral, i vaig trobar curios que en arribar hagués travessat aquella vella ciutat i hagués passat per davant de la casa on ara m'estava, sense saber quina era. Quan tornava, vaig veure Uriah Heep que tancava el despatx, i, com que em sentia predisposat a ser amic de tothom, vaig entrar a saludar-lo i, abans de tornar a sortir, li vaig donar la mà. Però quina mà més freda i més humida!... Era tan fantasmal al tacte com a la vista. Després em vaig fregar la mà que li havia donat, per fer-la entrar en calor i, sobretot, per esborrar el contacte de la seva.

Era una mà tan desagradable, que, quan vaig entrar a la meva habitació, encara conservava a la memòria aquella fredor i aquella humitat. Vaig abocar-me a la finestra i, veient que una de les cares tallades a l'extrem de les bigues em mirava de

reüll, em vaig imaginar que era Uriah Heep que s'havia enfilat allà dalt aneu a saber com, i vaig tancar la finestra precipitadament.

Sóc tot un altre noi, i en més d'un sentit

L'endemà al matí, havent esmorzat, vaig reprendre la vida escolar. Vaig presentar-me, acompanyat del senyor Wickfield, a l'escenari dels meus futurs estudis —un edifici auster situat en un pati, amb un aire docte que ho presidia tot i que semblava fet a mida per a les gralles i els corbs escadussers que baixaven de les torres de la catedral per caminar amb aires d'erudit per sobre l'herba—, i vaig ser presentat al doctor Strong, el meu nou mestre.

El doctor Strong em va semblar gairebé tan rovellat com les altes tanques i reixes de l'exterior de la casa, i gairebé tan rígid i massís com les grans urnes de pedra que les flanquejaven i que estaven col·locades sobre el mur de maó vermell, a intervals regulars tot al voltant del pati, com unes bitlles colossals posades allà perquè el Temps hi jugués. Ell (vull dir el doctor Strong) era a la seva biblioteca, amb la roba no gaire ben raspallada i els cabells no gaire ben pentinats; duia les cintes dels genolls sense lligar i els botons de les llargues polaines sense cordar, i les sabates li badallaven com dues cavernes sobre l'estora de davant de la llar de foc. Es va girar i, mirant-me amb uns ulls deslluïts que em van tornar a la memòria el record llunyà d'un cavall cec i decrèpit que pasturava per l'herba i s'entrebancava amb les tombes del cementiri de Blunderstone, va dir que s'alegrava de veure'm, i després em va donar la mà; una mà tan desmaiada que no vaig saber què fer-ne.

Però no gaire lluny del doctor Strong, asseguda amb les seves labors, hi havia una noia molt bonica —que ell va anomenar Annie, i que vaig suposar que era la seva filla—, la qual va salvar la situació agenollant-se per lligar els cordons de les sabates del doctor Strong i cordar-li les polaines, cosa que va fer amb una gran rapidesa i amb aquella alegria. Quan va haver enllestit i sortíem per anar cap a l'aula, em vaig sorprendre molt de sentir com el senyor Wickfield, en desitjar-li un bon dia, s'hi adreçava dient-li «senyora Strong», i em vaig quedar amb el dubte de si era la dona del fill del doctor Strong o bé la dona del doctor, quan ell mateix em va treure de dubtes inconscientment.

—Per cert, Wickfield —va dir, aturant-se en un passadís amb una mà sobre la meva espatlla—: encara no heu trobat res que li pugui convenir al cosí de la meva dona?

—No —va respondre el senyor Wickfield—. No. Encara no.

—M'agradaria que poguéssiu trobar-l'hi al més aviat possible, Wickfield —va dir el doctor Strong—, perquè Jack Maldon es troba desvagat i passant necessitats; i, si aquestes dues coses ja són prou dolentes, encara se'n poden derivar coses pitjors. Com diu el doctor Watts^[13] —va afegir, mirant-me a mi i movent el cap al compàs

d'aquesta citació—, «Satanàs sempre troba alguna malifeta per entretenir unes mans desvagades».

—Per Déu, doctor —va replicar el senyor Wickfield—; si el doctor Watts hagués conegut el gènere humà, hauria pogut escriure, amb tant o més fonament: «Satanàs també troba alguna malifeta per entretenir les mans que ja estan enfeinades». La gent enfeïnada també té part en les maleses d'aquest món, ja us ho ben asseguro. Què me'n dieu, si no, de la gent que ha estat més enfeïnada acumulant diners, i acumulant poder, des de fa un parell de segles? No fan cap malifeta, aquests?

—Jack Maldon no estarà mai enfeïnat acumulant cap d'aquestes dues coses, espero —va dir el doctor Strong, gratant-se la barbeta amb posat meditatiu.

—Potser no —va replicar el senyor Wickfield—, i això em porta a la qüestió inicial, i perdoneu la digressió. No, encara no he pogut trobar res per al senyor Jack Maldon. I em sembla —va afegir, després d'una certa vacil·lació— que intueixo el vostre motiu, cosa que ho fa encara més difícil.

—El meu motiu —va respondre el doctor Strong— és trobar alguna col·locació adient per a un cosí, i antic company de jocs, d'Annie.

—Sí, ja ho sé —va dir el senyor Wickfield—. Ja sigui al país o bé a l'estranger.

—Exacte! —va contestar el doctor, aparentment estranyat que subratllés tant aquesta frase—: ja sigui al país o bé a l'estranger.

—Són les vostres pròpies paraules, recordeu —va dir el senyor Wickfield—: «o bé a l'estranger».

—Sens dubte —va contestar el doctor—. Sens dubte. O una cosa o l'altra.

—O una cosa o l'altra? No teniu cap preferència? —va preguntar el senyor Wickfield.

—No —va contestar el doctor.

—No? —va repetir l'altre, astorat.

—Cap ni una.

—Cap motiu —va dir el senyor Wickfield— per preferir l'estranger, per desitjar clarament que se li trobi alguna cosa a l'estranger, i no al país?

—No —va respondre el doctor.

—Us he de creure, i per descomptat que us crec —va dir el senyor Wickfield—. Hauria simplificat molt la meva gestió si ho hagués sabut abans, però confesso que la impressió que tenia era tota una altra.

El doctor Strong se'l va mirar amb una expressió desconcertada i dubitativa, però tot seguit la va reemplaçar per un somriure que em va animar moltíssim; perquè era un somriure ple d'amabilitat i de dolçor, i presidit per la mateixa simplicitat que presidia tot el seu fer, quan es trencava la glaçada capa d'erudició i de ponderació que el cobria, i resultava francament atractiva i esperançadora per a un jove estudiant com jo. Mentre anava repetint «No», «Cap ni una» i altres sentències breus en la mateixa línia, el doctor Strong va continuar avançant, a un pas peculiar i desigual, amb

nosaltres al darrere, i vaig notar que el senyor Wickfield estava molt seriós i anava movent el cap en silenci, sense saber que jo el veia.

L'aula era una sala bastant gran, a la banda més tranquil·la de la casa; estava presidida per la mirada senyorial d'una mitja dotzena d'aquelles urnes enormes, i deixava entreveure un vell jardí arrecerat que pertanyia al doctor, on maduraven els préssecs contra l'assolellada paret de migdia. Hi havia tres grans sèvers, a dins d'uns cossis, sobre l'herba de sota les finestres, i les seves fulles amples i dures (semblaven fetes de llauna pintada) les he associades sempre, des d'aleshores, amb el símbol del silenci i del recolliment. Uns vint-i-cinc nois estaven abocats diligentment sobre els seus llibres quan vam entrar, però es van aixecar per dir bon dia al doctor i van continuar a peu dret quan ens van veure a nosaltres dos.

—Un alumne nou, senyors —va dir el doctor—; Trotwood Copperfield.

Un tal Adams, que era el primer de la classe, va abandonar el seu lloc per donar-me la benvinguda. Semblava un clergue adolescent, amb el seu llacet blanc, però era molt afable i cordial; i em va mostrar on havia de seure i em va presentar als mestres d'una manera tan educada que m'hauria fet passar la timidesa, suposant que allò fos possible.

Em semblava, però, que feia tant de temps que no em trobava entre uns nois com aquells, ni entre cap mena de companys de la meva edat, exceptuant Mick Walker i Mealy Potatoes, que em vaig sentir estrany com no m'hi havia sentit mai de la vida. Era tan conscient d'haver viscut unes coses de les quals ells no podien tenir cap coneixement, i d'haver adquirit una experiència totalment insòlita per a la meva edat, aspecte i condició, que mig pensava que era una impostura presentar-me allà com un alumne corrent. Durant l'estada a Murdstone & Grinby, tant si havia estat curta com llarga, m'havia desacostumat tant a les diversions i als jocs dels nois, que les coses que per a ells eren més normals em feien sentir incòmode i maldestre. Tot el que hagués pogut aprendre ho havia desaprès entre les sòrdides trifulgues diàries de la meva vida, fins al punt que ara, quan van examinar-me per determinar els meus coneixements, no sabia res de res, i em van posar al nivell més baix de tota la classe. Però, tot i que em preocupava molt la meva incompetència, tant en les habilitats pròpies de la meva edat com en les escolars, em feia sentir infinitament més incòmode considerar que em separava molt més dels meus companys allò que sabia que no pas allò que no sabia. Què pensarien —em preguntava— si descobrissin la meva familiaritat amb la presó del King's Bench? Hi havia res en mi que pogués revelar la meva col·laboració en les gestions de la família Micawber —tots aquells empenyoraments, totes aquelles vendes, tots aquells sopars—, contra la meva voluntat? I si algun d'aquells nois m'havia vist passar per Canterbury, exhaust i esparracat, i em posava en evidència? Què dirien, ells que tan poca importància donaven als diners, si sabessin com havia espremut el meu mig penic per a la compra diària de la meva salsitxa i la meva cervesa, o els meus tallets de púding? Com reaccionarien, ells que desconeixien tant la vida londinenca, i els carrers de Londres,

si descobrissin fins a quin punt jo era expert (i m'averkonyia de ser-ho) en alguns dels aspectes més miserables d'aquelles dues coses? Tots aquests pensaments m'encaparraven tant, aquell meu primer dia a l'escola del doctor Strong, que em malfiava de la mirada o del gest més insignificant que pogués fer; em posava a la defensiva cada cop que se m'acostava algun company, i em va faltar temps per sortir escopetejat així que es van acabar les classes, per por de respondre de manera comprometedora si era objecte de qualsevol atenció o al·lusió cordials.

Però el vell casal del senyor Wickfield exercia una tal influència que, quan vaig trucar a la porta, amb els llibres nous de trinca sota el braç, vaig començar a notar que la incomoditat anava minvant. Mentre pujava a la meva vella i espaiosa habitació, l'ombra greu de l'escalinata va semblar que cobria els meus dubtes i els meus temors, i que convertia el passat en una cosa més desdibuixada. Vaig seure i vaig estar fullejant els llibres fins a l'hora de sopar (a les tres ja s'acabaven les classes), i quan vaig baixar encara conservava una mica d'esperança de convertir-me en un noi més o menys passable.

Agnes era a la sala d'estar esperant el seu pare, que encara era al despatx amb algú que el retenia. Em va rebre amb el més afable dels somriures, i em va preguntar si m'agradava l'escola. Jo li vaig dir que esperava que arribés a agradar-me molt, però que d'entrada se'm feia una mica estranya.

—Tu no hi has anat mai, a l'escola, oi? —li vaig dir.

—Oh i tant! Hi vaig cada dia.

—Ah, però, vols dir aquí, a casa teva mateix?

—El papà no em deixaria pas anar enlloc més —va contestar, somrient i fent que no amb el cap—. La seva majordoma s'ha d'estar a casa, saps?

—Segur que t'estima molt —vaig dir.

Ella va fer que sí amb el cap i es va dirigir a la porta per veure si el sentia baixar, i amb la intenció de rebre'l al peu de l'escala. Però, veient que encara no venia, va tornar.

—La mamà va morir quan jo vaig néixer —va dir, en el seu to més suau—. Només la conec pel quadre que hi ha a baix. Ahir vaig veure que te'l miraves. No vas endevinar qui era?

Jo li vaig dir que sí, perquè ella s'hi assemblava molt.

—El papà també ho diu —va fer Agnes, satisfeta—. Però calla, que ja el sento!

La seva cara tranquil·la i radiant es va il·luminar de plaer quan va anar a rebre'l i van entrar tots dos donant-se la mà. Ell em va saludar cordialment, i em va assegurar que estaria encantat amb el doctor Strong, perquè era una bellíssima persona.

—Pot ser que hi hagi algú... no ho sé, però és possible... que abusi de la seva amabilitat —va dir el senyor Wickfield—. No siguis mai una d'aquestes persones, Trotwood, en cap sentit. És l'home menys desconfiat del món; no sé si això és un mèrit o una imperfecció, però es mereix que siguem considerats amb ell en tots els tractes que hi tinguem, tant si són molt freqüents com si no.

Em va semblar que parlava en un cert to de cansament o d'insatisfacció, per algun motiu o altre, però no hi vaig donar gaires voltes perquè en aquell moment van anunciar que el sopar ja era a taula; vam baixar i vam seure cadascú en el mateix lloc que l'altra vegada.

Tot just ens acabàvem d'asseure quan Uriah Heep va treure aquell cap vermellós i aquella mà desmanyotada per la porta, i va dir:

—Hi ha el senyor Maldon que us prega que li concediu unes paraules, senyor.

—Ja no hi tinc res a veure, jo, amb el senyor Maldon —va dir el seu amo.

—No, senyor —va contestar Uriah—; però el senyor Maldon ha tornat, i us prega que li concediu unes paraules.

Mentre aguantava la porta oberta amb la mà, Uriah em va mirar a mi, i va mirar Agnes, i va mirar els plats, i va mirar les plates, i va mirar tots els objectes de la sala... però tanmateix vaig pensar que era com si els seus ulls enrogits no miressin enlloc i els tingués tota l'estona respectuosament fixats en el seu amo.

—Dispenseu-me; només era per dir-vos que he pensat que —va dir una veu des de darrere Uriah, alhora que el cap d'Uriah era apartat i substituït per la persona que parlava—... i us demano disculpes per aquesta intrusió..., que, vist que sembla que no tinc cap altra opció, valdrà més que me'n vagi a l'estranger al més aviat possible. La meva cosina Annie, quan en vam parlar, va dir que s'estimava més tenir els seus amics a prop que no pas a l'exili, i el vell doctor...

—El doctor Strong, voleu dir? —el va interrompre el senyor Wickfield, molt seriós.

—El doctor Strong, exacte —va contestar l'altre—. Jo li dic el vell doctor, perquè per al cas és el mateix, sabeu?

—No, no ho sé —va replicar el senyor Wickfield.

—Molt bé: el doctor Strong, doncs... —va dir l'altre—. El doctor Strong era de la mateixa opinió, em va semblar. Però, com que la manera com vós porteu el meu cas em fa pensar que ha canviat d'opinió, doncs no hi ha res més a dir sinó que, com més aviat me'n vagi, millor. Quan t'has de tirar de cap a l'aigua, no té cap sentit romancejar per la riba.

—En el vostre cas, senyor Maldon, hi haurà tan poc romanceig com sigui possible, us ho ben asseguro —va dir el senyor Wickfield.

—No, és clar... —va contestar l'altre—. Només venia a dir-vos, de fet, que ella volia que unes certes coses es fessin d'una certa manera, i que, per descomptat, es farien d'aquella manera.

—I per què, «per descomptat», senyor Maldon? —va preguntar el senyor Wickfield, mentre sopava amb tota la calma.

—Doncs perquè Annie és una noia encantadora, i el vell doctor... vull dir el doctor Strong... és un noi que no ho és tant, d'encantador —va dir el senyor Maldon, rient—. I sense ànim d'ofendre a ningú, senyor Wickfield. Jo només vull dir que

algun tipus de compensació em semblaria justa i raonable, en un matrimoni com aquest.

—Compensació a favor de la senyora, voleu dir, senyor? —va preguntar el senyor Wickfield, molt seriós.

—Efectivament, senyor —va contestar Jack Maldon, rient. Però, com que veia que el senyor Wickfield continuava sopant amb la mateixa calma i la mateixa impassibilitat, i que no hi havia cap esperança d'ablanir-li ni un sol múscul de la cara, va afegir—: Jo, de totes maneres, ja he dit el que venia a dir i, disculpant-me de nou per la intrusió, em retiraré. Penso seguir, naturalment, les vostres instruccions, perquè considero que la qüestió ha de ser dirimida entre vós i jo únicament, sense sotmetre-la a la consideració del doctor.

—Heu sopat? —va preguntar el senyor Wickfield, assenyalant la taula amb la mà.

—Gràcies —va dir el senyor Maldon—. Sopo amb la meva cosina Annie. Passi-ho bé!

El senyor Wickfield, sense aixecar-se, se'l va quedar mirant pensativament mentre sortia. Es veia un jove bastant superficial, vaig pensar, de faccions agradables, amb facilitat de paraula, agosarat i segur de si mateix. Aquest era el primer cop que veia el senyor Maldon, i, francament, no havia esperat pas veure'l tan aviat quan vaig sentir que el doctor Strong en parlava aquell matí.

Havent sopat vam tornar a pujar a dalt, on tot va transcórrer exactament com el primer dia. Agnes va col·locar les copes i les ampolles en el mateix racó de la sala, i el senyor Wickfield va asseure's a beure, i va beure molt. Agnes va tocar el piano, va seure al seu costat, va feinejar i va parlar, i va fer unes quantes partides de dòmino amb mi. Quan va ser l'hora va preparar el te, i després, quan vaig baixar els meus llibres, ella se'ls va mirar i em va indicar quines coses ja sabia de les que hi anava trobant (que no eren poques, per molt que ella digués), i quina era la millor manera d'estudiar-les i d'entendre-les. Mentre escric això és com si encara la veiés, amb el seu aire modest, plàcid i metòdic, i com si encara sentís la seva veu preciosa i calmada. I la benèfica influència que havia d'exercir sobre mi posteriorment ja es comença a fer sentir dins la meva ànima. Estimo la petita Emily i no estimo Agnes —no, no pas de la mateixa manera—, però penso que, arreu on sigui Agnes, hi regna la bondat, la pau i la sinceritat; i que la llum suau del vitrall acolorit de l'església, que vaig veure fa tant de temps, sempre la inunda a ella i m'inunda a mi quan sóc a prop d'ella, i inunda tot allò que hi ha al voltant.

Quan va ser l'hora que s'havia de retirar a dormir i ens va haver deixat, jo vaig donar la mà al senyor Wickfield, també amb la intenció de retirar-me. Però el senyor Wickfield em va retenir i em va dir:

—Què t'estimes més, Trotwood: quedar-te aquí amb nosaltres o anar-te'n a algun altre lloc?

—Quedar-me aquí —vaig afanyar-me a contestar.

—N'estàs segur?

—Si us plau. Si no hi teniu inconvenient!

—Però és que la vida que portem aquí, fill, temo que és més aviat ensopida —va dir ell.

—Tan ensopida com em pugui resultar Agnes, senyor; és a dir: gens ni mica!

—Com em pugui resultar Agnes... —va repetir ell, acostant-se lentament a la gran llar de foc i recolzant-s'hi—. «Com em pugui resultar Agnes»!

Aquell vespre, el senyor Wickfield havia begut tant vi (o així m'ho va semblar) que tenia els ulls injectats de sang. Ara no els hi podia veure, perquè els tenia abaixats i es feia ombra amb la mà, però una estona abans havia pogut observar-ho.

—El que em pregunto —va murmurar— és si Agnes no es deu estar cansant de mi. Com podria mai cansar-me jo d'ella!... Però és diferent... sí, és molt diferent.

No semblava que m'ho digués a mi: era com si parlés sol; per tant, em vaig quedar en silenci.

—Una casa vella i ensopida —va dir—, i una vida monòtona; però jo la necessito a prop meu. L'he de continuar tenint a prop meu. Si el pensament que em puc morir i deixar la meva filla estimada, o que es pot morir la meva filla estimada i deixar-me ella a mi, apareix com un espectre que afligeix les meves hores més felices, i només el puc ofegar amb...

No va pronunciar la paraula: va limitar-se a tornar lentament al lloc on seia i a fer el gest mecànic de servir-se vi de l'ampolla, però l'ampolla era buida, i va tornar cap a la llar de foc.

—Si ja és difícil de suportar quan ella hi és —va dir—, com seria, si no hi fos? No, no, no. No puc ni imaginar-m'ho.

Es va repenjar contra la llar de foc, i es va quedar rumiant tanta estona que jo no sabia si córrer el risc de destorbar-lo sortint de la sala o bé quedar-me en silenci allà on era, fins que retornés del seu ensonyament. Al final va retornar, i els seus ulls van resseguir tota la sala fins que es van trobar amb els meus.

—Queda't aquí amb nosaltres, Trotwood, eh? —va dir, en el seu to habitual i com si contestés alguna pregunta que jo acabés de fer-li—. Jo me n'alegraré, si et quedes. Ens fas companyia a tots dos. És saludable, tenir-te aquí. Saludable per a mi, per a Agnes i potser per a tots nosaltres.

—Per a mi segur que ho és, senyor —vaig afirmar—. Jo, aquí, hi estic molt bé.

—Així m'agrada, noi! —va dir el senyor Wickfield—. Mentre hi estiguis bé, queda't.

I, dit això, em va estrènyer la mà i em va donar uns copets a l'esquena, i em va dir que, si mai tenia res per fer als vespres quan Agnes ja fos a dormir, o si mai desitjava recrear-me en la lectura, podia baixar a la seva habitació amb tota llibertat, si ell hi era i si em venia de gust, per tenir companyia i estar-me amb ell. Li vaig donar les gràcies per ser tan considerat amb mi; i poc després, quan se'n va haver anat cap a baix, com que jo encara no tenia son, també hi vaig baixar, amb un llibre, per aprofitar durant mitja hora l'oferiment que m'havia fet.

Però, veient que hi havia llum al despatxet rodó i sentint-me immediatament atret cap a Uriah Heep, que em produïa una estranya fascinació, vaig decidir entrar-hi. Vaig trobar Uriah llegint un llibre molt voluminós, amb una atenció tan vehement que el seu dit allargassat anava resseguint cada línia mentre llegia, i deixant un rastre humit al llarg de la pàgina (o aquest, almenys, és ben bé l'efecte que em va causar), com si fos un cargol.

—Treballes fins molt tard, avui, Uriah —li vaig dir.

—Sí, senyoret Copperfield —va afirmar Uriah.

Quan em disposava a seure en el tamboret de davant seu, per parlar més còmodament, vaig observar que era incapaç de dibuixar un somriure, i que allò que més s'hi assemblava era un rictus que consistia a eixamplar molt la boca i mostrar un plec molt marcat a cada galta.

—No faig feina de despatx, senyoret Copperfield —va dir.

—Què fas, doncs? —vaig preguntar-li.

—Amplio els meus coneixements legals, senyoret Copperfield —va respondre Uriah—. Estudio la *Pràctica* de Tidd^[14]. Quin gran escriptor, el senyor Tidd, senyoret Copperfield!

El meu tamboret era una torre d'observació tan bona que, mentre el mirava com seguia llegint després d'aquesta calorosa exclamació, i resseguint les línies amb el dit, vaig observar que els seus forats del nas, que eren prims i estrets, i amb uns bonys molt acusats, tenien una forma singular i extremament desagradable d'expandir-se i contraure's, fins al punt que semblava que parpellegés amb el nas en comptes de fer-ho amb els ulls, que gairebé no parpellejaven mai.

—Suposo que ja deus ser un gran advocat, oi? —vaig preguntar, després de mirar-me'l una estona.

—Jo, senyoret Copperfield? —va dir Uriah—. No, no! Jo sóc una persona molt humil.

Em vaig fixar que allò de les mans no eren imaginacions meves; perquè sovint estrenyia els palmells l'un contra l'altre com perquè se li assequessin i se li escalfessin, a més d'eixugar-se-les, com d'amagat, amb el mocador de butxaca.

—Sé prou bé que sóc la persona més humil que hi ha —va dir Uriah Heep, modestament—; que els altres siguin com vulguin. La meva mare és també una persona molt humil. Vivim en un humil estatge, senyoret Copperfield, però tenim moltes coses de què estar agraïts. El meu pare havia exercit una professió humil. Feia de sagristà.

—I ara de què fa? —vaig preguntar jo.

—Ara participa de la glòria eterna, senyoret Copperfield —va respondre—. Però tenim moltes coses de què estar agraïts. Si n'he d'estar, jo, d'agraït, per estar-me amb el senyor Wickfield!

Vaig preguntar-li si feia gaire temps que s'hi estava, amb el senyor Wickfield.

—Aviat farà quatre anys, senyoret Copperfield —va dir Uriah, tancant el llibre sense descuidar-se de marcar la pàgina on s’havia quedat—. Des d’un any després de la mort del meu pare. Si en tinc, de coses per agrair-li, en aquest sentit! Si n’hi he d’estar, d’agraït, al senyor Wickfield, per l’amable atenció de proporcionar-me un aprenentatge, cosa que altrament no hauria estat a l’abast dels humils mitjans de la meva mare i meus!

—Així, un cop acabat l’aprenentatge, seràs un autèntic advocat, suposo —vaig dir jo.

—Amb el consentiment de la Providència, senyoret Copperfield —va contestar Uriah.

—Potser qualsevol dia d’aquests et faran soci del negoci del senyor Wickfield —vaig dir, per fer-me simpàtic—; i es dirà Wickfield & Heep, o Heep, successor de Wickfield.

—No, no, senyoret Copperfield! —va replicar Uriah, sacsejant el cap—. Sóc massa humil, per això!

Allà assegut, amb aquella humilitat i mirant-me de biaix, amb la boca esllenegada i els plecs a les galtes, tenia certament una semblança extraordinària amb la cara tallada de la biga que jo veia des de la meva finestra.

—El senyor Wickfield és un home d’allò més excel·lent, senyoret Copperfield —va dir Uriah—. Si fa temps que el coneixeu, estic segur que no cal pas que us ho digui perquè ja ho deveu saber prou bé.

Vaig contestar que n’estava convençut, que ho era, però que no el coneixia de gaire temps, si bé era amic de la meva tia.

—Ah, de debò, senyoret Copperfield? —va dir Uriah—. La vostra tia és una dama encantadora, senyoret Copperfield!

Quan volia expressar entusiasme feia unes contorsions que resultaven molt desagradables, i allò em va fer desviar l’atenció del compliment que havia dedicat a la meva parenta i fixar-me en els retorçaments serpentins del seu coll i del seu cos.

—Una dama encantadora, senyoret Copperfield! —va repetir Uriah Heep—. Té una gran admiració per la senyoreta Agnes, oi, senyoret Copperfield?

Jo em vaig aventurar a contestar que sí, sense tenir-ne (i que Déu em perdoni!) la més petita idea.

—I espero que vós també, senyoret Copperfield —va dir Uriah—. N’estic segur, vaja.

—Tothom n’hi deu tenir, d’admiració —vaig contestar.

—Oh, gràcies, senyoret Copperfield —va dir Uriah Heep—, per aquesta observació! És la pura veritat! Humil com sóc, jo sé que és la pura veritat! Oh, gràcies, senyoret Copperfield!

Els recargolaments causats per l’excitació que l’embargava el van fer baixar del tamboret, i ho va aprofitar per començar a fer els preparatius per tornar a casa seva.

—La mare m'està esperant —va afegir, assenyalant un rellotge pàl·lid i de cara inexpressiva que duia a la butxaca—, i ja deu patir; perquè, si bé som molt humils, senyoret Copperfield, ella i un servidor estem molt units. Si volguéssiu venir, qualsevol tarda, a prendre una tassa de te en el nostre modest habitatge, la mare estaria tan orgullosa de la vostra companyia com jo mateix.

Li vaig dir que hi aniria amb molt de gust.

—Gràcies, senyoret Copperfield —va respondre Uriah, mentre deixava el llibre en un prestatge—. Suposo que us hi estareu un quant temps, aquí, oi, senyoret Copperfield?

Jo li vaig dir que, segons tenia entès, m'estaria en aquella casa durant tot el temps que anés a l'escola.

—Ah, sí? De debò? —va exclamar Uriah—. Per mi que encara acabareu entrant en el negoci, al final, senyoret Copperfield!

Li vaig aclarir que no en tenia cap intenció, i que cap perspectiva d'aquell tipus no era contemplada per ningú en nom meu; però Uriah insistia a replicar maquinalment, a totes les meves objeccions: «Que sí, senyoret Copperfield, jo estic segur que sí que ho fareu, sens dubte!», i «Oh i tant, senyoret Copperfield, jo estic segur que sí, seguríssim!», una vegada i una altra. Quan finalment estava a punt per abandonar el despatx fins l'endemà, va preguntar-me si em semblava oportú que apagués el llum, i, en contestar jo que sí, va apagar-lo immediatament. Després de donar-me la mà —tocar la seva mà a les fosques era com tocar un peix—, va obrir només una mica la porta del carrer, va sortir de puntetes i va tancar la porta, i jo vaig haver de tornar cap a dins de la casa a les palpentes, cosa que em va causar algun problema i em va fer entrebancar amb el seu tamboret. D'aquí ve, suposo, que el somiés durant la meitat d'aquella nit, o així m'ho va semblar; i, entre altres coses, vaig somiar que havia fet salpar la casa del senyor Peggotty en una expedició pirata, amb una bandera negra que ostentava la inscripció «*Pràctica de Tidd*», i que sota aquella ensenya diabòlica se'ns enduia a mi i a la petita Emily per ofegar-nos en aigües espanyoles.

Vaig superar una mica la timidesa quan vaig tornar a l'escola l'endemà, i encara molt més l'endemà, i me'n vaig anar desfent de tal manera que abans de quinze dies ja em sentia del tot còmode i feliç entre els meus nous companys. Era maldestre en els jocs i anava endarrerit en els estudis, però confiava que ja aniria millorant a còpia de costum en el primer aspecte, i a còpia de perseverança en el segon. Així és que em vaig posar a treballar de valent, tant a l'hora dels jocs com dels estudis, i vaig merèixer grans elogis. I, al cap de molt poc temps, la vida a Murdstone & Grinby ja em semblava una cosa tan estranya que dubtava i tot que hagués existit mai, mentre que la meva situació actual se'm va anar fent tan familiar que semblava que fes qui sap el temps que la vivia.

L'escola del doctor Strong era excel·lent, i tan diferent de la del senyor Creakle com el bé del mal. Estava organitzada de manera molt formal i decorosa, i seguint un

sistema molt sòlid; apel·lava, en totes les coses, a l'honor i a la bona fe dels alumnes, i en la intenció declarada de pressuposar que posseïen aquelles qualitats mentre ells no s'hi mostressin indignes, cosa que donava uns resultats magnífics. A tots ens feia l'efecte que participàvem una mica en el govern de l'escola, i en el manteniment del seu caràcter i la seva dignitat. Per això aviat li agafàvem una gran estima —en el meu cas puc assegurar que va ser així, i durant tot el temps que hi vaig estar no vaig conèixer ni un sol noi que fos una excepció— i estudiàvem amb una gran voluntat, desitjosos de fer honor a la institució. Fora d'hores practicàvem esports nobles, i teníem molta llibertat; però, tot i així, que jo recordi, ningú no parlava malament de nosaltres a la ciutat, i gairebé mai, ni en l'aspecte ni en les maneres, no fèiem desmerèixer la reputació del doctor Strong ni dels alumnes del doctor Strong.

Alguns dels alumnes més grans s'allotjaven a casa del doctor, i per ells vaig conèixer, de retop, alguns detalls de la història d'aquell home, com ara que no feia ni un any que s'havia casat amb aquella noia preciosa que jo havia vist al despatx, i que s'hi havia casat per amor; que ella no en tenia ni cinc, però que el que sí que tenia era un fotimer de parents pobres (o això deien els nostres companys) disposats a envair la casa del seu marit fins que gairebé no hi cabia ni ell. I també que l'actitud meditativa del doctor era atribuïble al fet que sempre estava capficat buscant les arrels gregues, cosa que, en la meva innocència i ignorància, vaig interpretar com un furor botànic per part del doctor, i més tenint en compte que sempre mirava a terra quan caminava, fins que vaig descobrir que es tractava de les arrels de les paraules i que tenia entre mans la confecció d'un diccionari. Adams, el primer de la classe, que era molt bo en matemàtiques, havia fet el càlcul (segons em van informar) del temps que trigaria a ser enllestit aquell diccionari, tenint en compte les previsions i el ritme de treball del doctor. Considerava que podia estar enllestit en 1.649 anys, comptant a partir de l'últim aniversari del doctor, que n'havia fet seixanta-dos.

Però el cas és que el doctor era l'ídol de tota l'escola, i hauria estat una escola molt poc presentable si no hagués estat així, perquè era l'home més afable del món, i d'una bona fe que hauria commogut els cors de pedra de les mateixes urnes que hi havia al mur. Quan passejava amunt i avall d'aquella part del pati contigua a la façana lateral de la casa, amb les gralles i els corbs escadussers que se'l miraven amb el cap astutament decantat, com si estiguessin convençuts que sabien molt més de les coses del món que no pas ell, si qualsevol vagabund podia acostar-se prou a les seves sabates xerriquejants per atreure la seva atenció cap a una sola frase d'una llista de desgràcies, aquell vagabund tenia la vida resolta per un parell de dies. Era una cosa tan sabuda de tota la casa, que els mestres i els alumnes més grans no donaven l'abast de barrar el pas a aquells saltamarges pels racons de l'edifici, o de saltar per les finestres per allunyar-los del pati abans que el doctor pogués ser conscient de la seva presència, cosa que de vegades aconseguien amb èxit a una distància de pocs metres sense que ell, que caminava incansable amunt i avall, en tingués el més petit coneixement. Fora dels seus dominis i desprotegit, era com un xai a la mercè dels

esquiladors. S'hauria tret les polaines i tot per regalar-les a algú. De fet, circulava una història entre nosaltres (no sé ni he sabut mai fins a quin punt era ben fonamentada, però me l'he creguda durant tants anys que estic bastant convençut que és certa) segons la qual, un dia d'hivern que feia un fred glacial, havia regalat literalment les polaines a una mendicant, la qual va ocasionar un cert escàndol en el veïnat exhibint de porta en porta una criatureta embolicada amb aquests induments, que van ser reconeguts per tots els veïns perquè eren més famosos que la catedral. La llegenda afegia que l'única persona que no va identificar les polaines va ser el mateix doctor, el qual, quan poc després van aparèixer exposades a la porta d'una botiga de segona mà de no gaire bona reputació, on aquell tipus de coses eren adquirides a canvi de ginebra, va ser vist més d'una vegada sostenint-les a les mans amb posat d'aprovació, com si admirés alguna novetat curiosa en el disseny i trobés que estaven més aconseguïdes que les seves.

Era molt agradable veure el doctor amb la seva jove i atractiva esposa. Tenia una manera paternal i benigna de mostrar-li el seu afecte que, per si mateixa, ja posava en evidència que era un bon home. Jo els veia passejar sovint per l'hort on hi havia els presseguers, i de vegades els vaig poder observar de prop al despatx o a la sala. Semblava que ella estava molt per ell, i que l'apreciava molt; el que no em va semblar, en canvi, és que estigués vitalment interessada pel diccionari, alguns fragments del qual sempre farcién les butxaques i el folre del barret del doctor, i sobre el qual ell li solia fer unes grans explicacions quan passejaven.

Jo la veia molt sovint, la senyora Strong; en part perquè li havia caigut molt bé el dia que em van presentar al doctor, i des d'aleshores sempre em va mostrar un gran afecte i un gran interès, i en part perquè tenia una gran estimació per Agnes i venia a casa cada dos per tres. Em va semblar que entre ella i el senyor Wickfield hi havia una curiosa cohibició (com si ella li tingués por), que mai no va arribar a desaparèixer del tot. Les tardes que ella venia de visita sempre procurava esquivar el seu oferiment d'acompanyar-la a casa, i s'ho feia venir bé perquè l'hi acompanyés jo. I de vegades, quan travessàvem el pati de la catedral corrent i tan feliços, sense esperar trobar ningú, ensopegàvem amb el senyor Jack Maldon, que sempre estava molt sorprès de veure'ns.

La mamà de la senyora Strong era una dama que a mi em feia molta gràcia. Es deia senyora Markleham, però els nois de l'escola li deien la Coronela, a causa del seu do de comandament i de l'habilitat amb què conduïa el seu nombrós exèrcit de parents contra el doctor. Era una dona menuda i amb uns ulls de fura, i solia portar, quan es mudava, un sempitern barretet ornamentat amb flors artificials i amb dues papallones, les quals representava que voletejaven per sobre les flors. Corria entre nosaltres la superstició que aquest barret havia vingut de França, i que només havia pogut sorgir de la destresa artesanal d'aquella enginyosa nació; però l'únic que jo sé del cert és que aquell barret sempre apareixia a les tardes, on fos que la senyora Markleham fes la seva aparició; que a les reunions d'amics era transportat en un

cistell hindú, que les papallones tenien el do de tremolar constantment i que donaven realç a les hores lluminoses a costa del doctor Strong, com abelles diligents.

Vaig poder recrear-me especialment en l'observació de la Coronela —i faig servir aquest nom sense cap ànim de ser irrespectuós— un vespre que ha quedat imprès en el meu record per una causa que ara explicaré. Se celebrava una petita festa a casa del doctor, amb motiu de la partida del senyor Jack Maldon cap a l'Índia, on anava en qualitat de cadet o d'alguna altra cosa per l'estil (el senyor Wickfield, finalment, havia dut les gestions a bon terme). I, a més a més, era l'aniversari del doctor. Havíem tingut festa, al matí li havíem fet regals, el primer de la classe li havia adreçat un discurs en nom de tots i l'havíem victorejat fins a acabar nosaltres afònics i ell amb llàgrimes als ulls. I ara, a la tarda, el senyor Wickfield, Agnes i jo havíem anat a prendre el te amb ell en una celebració més íntima.

El senyor Jack Maldon hi havia arribat abans que nosaltres. La senyora Strong, vestida de blanc i amb unes cintes de color cirera, tocava el piano quan vam entrar, i ell s'inclinava al seu costat per anar-li girant els fulls. Hauria dit que la rosada blancor del seu cutis, quan es va girar, no era tan radiant i gemada com de costum; però estava preciosa, increïblement preciosa.

—Encara no us he transmès, doctor —va dir la mamà de la senyora Strong, un cop vam seure tots—, la meva felicitació en aquesta diada... tot i que en el meu cas, com ja podeu suposar, dista moltíssim de ser una simple felicitació. Permeteu-me que us desitgi molts i molts anys de joia i de prosperitat.

—Gràcies, senyora —va contestar el doctor.

—Per molts anys, doctor, per molts anys —va repetir la Coronela—. I no tan sols us ho desitjo a vós, sinó també a l'Annie, i a John Maldon, i a molta altra gent. Em sembla com si fos ahir, John, que eres una criatureta d'un pam menys d'alçada que el senyoret Copperfield, i jugaves a festejar amb l'Annie darrere les groselles del jardí.

—Mamà, estimada —va dir la senyora Strong—... deixem-ho estar, això, ara.

—Annie, no siguis bleada —va replicar la seva mare—. Si et ruboritza sentir aquestes coses ara que ja ets una senyora gran i casada, quan les podràs sentir sense ruboritzar-te?

—Gran? —va exclamar el senyor Jack Maldon—. L'Annie, gran? I ara!

—Sí, John —va contestar la Coronela—. Això és el que és, pràcticament. Encara que per edat no sigui gran (quan m'has sentit mai a dir, o quan ha sentit mai ningú que digués que una noia de vint anys és gran?), la teva cosina és l'esposa del doctor i, com a tal, respon a la descripció que n'he fet. I és una sort per tu, John, que sigui així: en el doctor hi has trobat un amic bondadós i influent, que serà encara més bondadós amb tu, goso pronosticar, si t'ho mereixes. Jo no tinc fals orgull. No m'estic mai de reconèixer, amb tota franquesa, que hi ha alguns membres de la nostra família necessitats d'un amic. Tu mateix n'eres un, abans que la influència de la teva cosina te'l proporcionés.

El doctor, que era tot bondat, va fer un gest amb la mà per suggerir que no n'hi havia per a tant, i per estalviar a Jack Maldon que li retraguessin més coses. Però la senyora Markleham va anar a seure més a prop del doctor i, recolzant el vano en la solapa del seu gec, va dir:

—No, de veritat, doctor, dispenseu-me si sembla que hi insisteixo massa, però és que és una cosa que em toca el cor d'una manera molt especial. Jo en dic «la meva obsessió»: és una dèria que tinc. Vós sou una benedicció, per a nosaltres. Com un regal caigut del cel, bé, vaja.

—Fugiu, dona, fugiu —va dir el doctor.

—No, no, perdoneu —va replicar la Coronela—. No havent-hi ningú més aquí present que el senyor Wickfield, el nostre gran amic de confiança, no puc consentir que se'm faci passar per mentidera. Si continueu així em veuré obligada a fer valer els meus privilegis de mare política, i us renyaré. Parlo amb tota franquesa i amb el cor a la mà. El que dic és el que ja vaig dir quan em vau deixar estupefacta (recordeu la sorpresa que vaig tenir?) en demanar la mà de la meva filla Annie. I no és pas que hi hagués res a objectar al simple fet de la proposició, perquè dir una cosa així seria totalment absurd, sinó perquè, sabent que havíeu conegut el seu pobre pare i que la coneixíeu a ella d'ençà que tenia sis mesos, no us havia vist mai com a possible pretendent seu ni, de fet, com a possible pretendent de ningú... No és res més que això, compreneu?

—Sí, dona, sí —va contestar el doctor Strong, de bon humor—. No té cap importància.

—Per a mi sí, que en té —va dir la Coronela, posant-li el vano sobre els llavis—. Per a mi en té molta, d'importància. Si recordo tot això és perquè em guardin de mentir, si cal. Només faltaria! Quan vaig explicar a l'Annie el que havia passat, vaig dir-li: «Filla, el doctor Strong t'acaba de fer objecte d'una positiva declaració i proposició de matrimoni». Vaig pressionar-la en absolut, jo? No senyor. Vaig dir-li: «Annie, digue'm la veritat ara mateix: estàs enamorada d'algú?». «Mamà», va dir ella, plorant, «si encara sóc tan jove (cosa que era la pura veritat) que no sé ni el que és, enamorar-se...». «Aleshores, tresor», vaig dir jo, «tens el cor ben lliure, ja t'ho asseguro. Però el cas, estimada», vaig dir, «és que el doctor Strong està tan neguitós que necessita una resposta. No se'l pot tenir amb l'ai al cor d'aquesta manera». «Mamà», va dir l'Annie, sense deixar de plorar, «seria desgraciat, ell, sense mi? Perquè, si és així, l'honoro i el respecto tant que em sembla que m'hi casaré». Ni més ni menys. I no va ser fins aleshores que jo li vaig dir: «Annie, el doctor Strong no únicament serà el teu marit, sinó que també representarà el teu difunt pare: serà el nostre cap de família, i representarà la respectabilitat i la condició, i gosaria dir que també els possibles, de la nostra família; i serà, en suma, un regal caigut del cel». Vaig fer servir aquesta expressió aleshores, i l'he tornada a fer servir ara. Si algun mèrit puc tenir, és la coherència.

La filla havia estat immòbil i en silenci durant tot aquest discurs, amb els ulls fixos a terra; el cosí estava dret al seu costat, i també mirant a terra. I ara, molt baixet i amb veu tremolosa, ella va dir:

—Mamà... ja heu acabat, espero.

—No, estimada Annie —va contestar la Coronela—. Encara no he acabat. Ja que m'ho preguntes, reina, jo et responc que no he acabat. Em vull queixar de l'actitud una mica desnaturalitzada que tens amb la teva família; i, com que no servirà de res que t'exposi la queixa a tu, vull exposar-la al teu marit. Estimat doctor, mireu la beneïta de la vostra esposa.

Quan el doctor la va mirar, amb aquell rostre bondadós i aquell somriure ingenu i afable, ella encara va abaixar més el cap. Vaig notar que el senyor Wickfield l'observava fixament.

—L'altre dia, quan li vaig dir a aquest dimoniet —va prosseguir la seva mare, assenyalant-la mig en broma amb un sacseig del cap i del vano— que hi havia una circumstància familiar de la qual convindria... o, més ben dit, *calia*... que us parlés, ella va dir que el sol fet de parlar-ne ja era demanar un favor, i que, com que éreu tan generós i, per a ella, demanar una cosa sempre volia dir obtenir-la, no ho faria.

—Annie, estimada —va dir el doctor—. Vas fer molt mal fet. Em vas privar d'una satisfacció.

—Això mateix li vaig dir jo, pràcticament amb les mateixes paraules! —va exclamar la seva mare—. I una altra vegada, francament, ara que sé que ella s'està de dir-vos les coses per aquest motiu, penso que valdrà més, estimat doctor, que us ho digui jo mateixa.

—Feu-ho, si us plau —va contestar el doctor.

—De veritat?

—Sens dubte.

—Doncs ho faré, ja ho crec que ho faré! —va dir la Coronela—. No en parlem més.

I convençuda, suposo, que ja havia dit tot el que havia de dir, va donar uns quants copets a la mà del doctor amb el vano (després de fer-hi un petó) i va tornar amb aire triomfal al lloc on seia abans.

En arribar més convidats, entre ells els dos mestres i Adams, la conversa va agafar un caire més general: va desviar-se, naturalment, cap al senyor Jack Maldon i el seu viatge, i el país on se n'anava, i els seus diversos projectes i perspectives. Aquell vespre mateix, havent sopat, agafava una calessa de posta per anar fins a Gravesend, on l'esperava el vaixell amb el qual havia de fer el viatge; i seria fora —si no és que tornava a casa de permís, o per raons de salut— no sé quants anys. Recordo que va ser establert per unanimitat que l'Índia era un país amb una mala fama que no es mereixia, i que si alguna objecció podia fer-s'hi no eren sinó un parell de tigres i una mica de calor a les hores de sol. Als meus ulls, el senyor Jack Maldon resultava com un modern Simbad, i me l'imaginava com l'amic de l'ànima de tots els rajàs de

l'Orient, seient a l'ombra de baldaquins i fumant pipes d'or recargolades, d'aquelles que farien una milla de llarg si es poguessin descargolar.

La senyora Strong era una cantant molt apreciable, cosa que jo ja sabia perquè sovint la sentia cantar tota sola. Però, fos perquè li feia por cantar en públic, fos perquè aquell vespre no tenia veu, el cas és que va ser incapaç de cantar res. Va fer l'intent d'interpretar un duet amb el seu cosí Maldon, però ni tan sols va poder començar; i després, quan va provar de cantar ella sola, va aconseguir encetar la cançó prou bé, però de cop i volta es va quedar sense veu i totalment consternada, amb el cap inclinat sobre les tecles. El doctor Strong va dir que eren els nervis i, per treure-la d'aquell mal pas, va proposar unes partides de cartes, amb les quals era tan hàbil com en l'art de tocar el trombó. Però jo vaig observar que la Coronela se'n feia càrrec personalment i l'agafava com a parella, i l'instava, com a preàmbul del ritual iniciàtic, a donar-li totes les monedes que dugués a la butxaca.

Va ser una partida molt animada, a la qual cosa van contribuir els errors del doctor, que cometia amb una profusió considerable a pesar de l'atenta vigilància de les papallones, i amb gran irritació per part d'elles. La senyora Strong havia refusat de jugar, argumentant que no es trobava gaire bé, i el seu cosí Maldon s'havia excusat dient que havia d'acabar de fer l'equipatge. Després, però, va tornar, i van estar conversant tots dos asseguts al sofà. De tant en tant ella venia a fer un cop d'ull a les cartes del doctor, i li indicava les que havia de tirar. Estava molt pàl·lida i, quan s'inclinava des de darrere seu per assenyalar-li les cartes, em va fer l'efecte que els dits li tremolaven; però el doctor Strong, content de rebre la seva atenció, no es va adonar en absolut d'allò que a mi m'havia semblat observar.

El sopar no va ser pas tan animat, ni de bon tros. La gent semblava que pensés que un comiat com aquell era una cosa una mica violenta i, com més s'aproximava, més violent se sentia tothom. El senyor Jack Maldon procurava mostrar-se molt enraonador, però la incomoditat que sentia encara empitjorava més les coses. I no em va semblar tampoc que la Coronela ajudés gaire a millorar-les, perquè no parava de recordar episodis de la joventut del senyor Jack Maldon.

El doctor, en canvi, que estic segur que creia que tothom era perfectament feliç, estava com unes pasqües i ni sospitava tan sols que poguéssim no trobar-nos en el punt culminant de l'eufòria.

—Annie, estimada —va dir, mirant el rellotge i omplint-se la copa—, s'està fent tard i no hauríem de retenir el nostre cosí Jack, perquè el temps i la marea (i mai més ben dit, en aquest cas) no esperen a ningú. Senyor Jack Maldon: us espera un llarg viatge i un país desconegut; però molts homes han passat i passaran per la mateixa experiència fins a la fi dels temps. Els vents que haureu d'afrontar han conduït milers i milers de navegants vers la fortuna, i han permès a milers i milers de retornar feliçment.

—Sempre commou —va dir la senyora Markleham—... es miri com es miri, sempre commou de veure un jove excel·lent que coneixes des de la infantesa anar-

se'n fins a l'altra punta de món, deixant enrere tot allò que coneix i no sabent amb què s'ha de trobar. Qualsevol home jove que assumeixi un sacrifici com aquest és mereixedor —va afegir, mirant el doctor— de suport i patrocini constants.

—El temps us passarà de pressa, senyor Jack Maldon —va prosseguir el doctor—, i a tots nosaltres també. Alguns potser no tenim gaires possibilitats, per llei natural de vida, de ser aquí per saludar-vos quan torneu. Sempre queda alguna esperança, tanmateix, i aquest és el meu cas. Però ara no us atabalaré amb consells. Durant prou temps ja heu tingut un bon model a prop, en la persona de la vostra cosina Annie. Imiteu les seves virtuts tant com pugueu.

La senyora Markleham es va ventar i va moure el cap.

—Adéu-siau, senyor Jack —va dir el doctor, aixecant-se, i darrere seu ens vam aixecar tots—. Us desitjo un pròsper viatge d'anada, una brillant carrera a l'estranger i un feliç retorn a casa!

Vam fer tots un brindis i una encaixada amb el senyor Jack Maldon; després ell es va afanyar a acomiadar-se de les senyores i se'n va anar corrents cap a la porta, on va ser rebut, mentre pujava a la calessa, amb una formidable salva de visques disparades pels meus companys, que s'havien reunit a l'herba per a aquest propòsit. Vaig córrer a barrejar-m'hi per engruixir encara més les files, i era molt a prop de la calessa quan va emprendre la marxa; i em va quedar la viva impressió, enmig d'aquell soroll i d'aquella polseguera, d'haver vist allunyar-se el senyor Jack Maldon amb les faccions convulses i una cosa de color cirera entre les mans.

Després d'una altra salva per al doctor, i d'una altra per a l'esposa del doctor, els nois es van dispersar i jo vaig tornar a entrar a la casa, on vaig trobar tots els convidats, a peu dret i al voltant del doctor, comentant la partida del senyor Maldon, i la fermesa amb què ho havia encaixat, i el sentiment amb què ho havia viscut, etcètera. Enmig d'aquestes observacions, la senyora Markleham va exclamar:

—On és l'Annie?

No es veia per enlloc, i, quan la van cridar, no va respondre. Però, en sortir tots de la sala, amuntegats i a empentes, per veure què passava, la vam trobar al vestíbul estesa a terra. Primer es va produir una gran alarma, fins que es va veure que havia tingut un esvaniment, i que l'esvaniment responia bé als mitjans habituals de recuperació; i aleshores el doctor, que li havia alçat al cap i el tenia sobre el genoll, va enretirar-li els rínxols amb la mà i va dir, mirant al seu voltant:

—Pobra Annie! És tan lleial i té un cor tan tendre! És la partida del seu antic company de jocs i amic, del seu cosí preferit, el que li ha provocat això. Ah, quina llàstima! Quin greu que em sap!

Quan ella va obrir els ulls i va veure on es trobava, i que érem tots allà drets al seu voltant, va demanar que l'ajudéssim a aixecar-se, i, mentre ho feia, va decantar el cap per recolzar-lo a l'espatlla del doctor (o per amagar-lo, no sabia dir quina de les dues coses). Vam entrar a la sala d'estar, per deixar-la amb el doctor i la seva mare; ella, però, sembla que va dir que es trobava més bé del que s'havia trobat des del

matí, i que s'estimava més estar amb nosaltres; de manera que la vam entrar, i vaig observar-li una gran pal·lidesa i una gran debilitat quan l'assèiem en un sofà.

—Annie, estimada —va dir la seva mare, retocant-li el vestit—. Mira! Ja has perdut una cinta. Algú seria tan amable de buscar una cinta, una cinteta de color cirera?

Era la que duia posada al pit. Tots ens vam posar a buscar-la —jo mateix vaig mirar pertot arreu, n'estic segur—, però no la va poder trobar ningú.

—Recordes on la tenies l'últim cop que l'has vista, Annie? —va dir la seva mare.

Vaig preguntar-me com havia pogut trobar que estava pal·lida, o de qualsevol altre color que no fos un roig encès, quan va contestar que li semblava que la tenia feia una estoneta, però que no valia la pena que la busquéssim.

La recerca, però, va continuar, i novament sense cap èxit. Ella ens va suplicar que no la busquéssim més, però es va continuar buscant, una mica d'esma, fins que ella ja va estar ben refeta i els convidats van començar a retirar-se.

Vam tornar a casa, molt a poc a poquet, el senyor Wickfield, Agnes i jo; nosaltres dos admiràvem el clar de lluna, i el senyor Wickfield amb prou feines alçava els ulls de terra. Quan finalment vam arribar a la porta de casa, Agnes va descobrir que s'havia descuidat la ret que duia al cap. Jo, encantat de poder fer-li aquell servei, vaig tornar corrents a buscar-la.

Vaig entrar al menjador, on l'havia deixada. Estava desèrtic i a les fosques, però, veient oberta una porta que comunicava amb el despatx del doctor, i que allà hi havia llum, vaig entrar-hi per dir el que volia i per demanar una espelma.

El doctor seia a la seva butaca arran de foc, i la seva jove esposa en un tamboret als seus peus. El doctor, amb un somriure satisfet, llegia en veu alta alguna explicació o declaració manuscrita d'una teoria pertanyent a aquell interminable diccionari. Ella se'l mirava de baix estant, però amb una cara com no li havia vist mai: d'una tal bellesa en la forma, d'un pal·lid tan cendrós, tan concentrada i abstreta al mateix temps, tan plena d'un horror frenètic, somnàmbul i ensonyat per no sé què... Tenia els ulls oberts de bat a bat, i els cabells castanys li queien sobre les espatlles, com dos brols espessos, i sobre el vestit blanc, desbaratat a causa de la cinta desapareguda. Tan clarament que recordo la seva mirada, i en canvi no sabia pas dir què expressava. Ni tan sols sabia dir què m'expressa ara, que la recordo amb un judici molt més experimentat. Penitència, humiliació, vergonya, orgull, amor i confiança: hi veig tot això alhora, i en tot això hi veig aquell horror de no sabia dir què.

La meva entrada i la meva petició van fer que s'aixequés. També van interrompre el doctor, perquè, quan vaig anar-hi per tornar l'espelma que havia agafat de la taula, el vaig trobar acaronent-li el cap amb aquell aire paternal, i dient-li que seria un indolent desprietat si permetia que ella el temptés a continuar llegint, i que el que havia de fer era anar-se'n a dormir.

Però ella li va demanar, d'una manera ràpida i urgent, que la deixés quedar... per poder estar ben segura (li vaig sentir murmurar algunes paraules atropellades en

aquest sentit) que aquella nit era mereixedora de la seva confiança. I quan es va tornar a girar cap a ell, després d'observar un moment com jo anava cap a la porta de la sala, vaig veure que encreuava les mans sobre el genoll del seu marit i se'l mirava amb la mateixa cara, potser una mica més serena, mentre ell reprenia la lectura.

Allò em va fer una gran impressió i vaig recordar-ho durant molt de temps, com ja tindrè ocasió de relatar en el seu moment.

Es presenta una persona

No he pensat a parlar de Peggotty des que vaig fugir, però, naturalment, li vaig escriure una carta així que vaig tenir un sostre a Dover, i una altra de més llarga, amb un relat exhaustiu de tots els detalls, quan la meva tia em va acollir formalment sota la seva protecció. Un cop instal·lat amb el doctor Strong n'hi vaig escriure una altra, transmetent-li l'alegria i l'optimisme que aquella nova situació m'inspirava. El plaer de gastar els diners que m'havia donat el senyor Dick no era res comparat amb el que vaig sentir en poder enviar tota una mitja guinea a Peggotty, amb aquesta última carta, per eixugar la suma que li havia manllevat; i és en aquesta epístola —i no abans— on vaig esmentar el noi de l'ase i el carret.

Peggotty va respondre a aquestes cartes amb tanta diligència, si bé amb no tanta concisió, com un empleat de comerç. Els seus poders d'expressió més elevats (que, amb paper i ploma, no es pot dir que fossin res de l'altre món) van ser espremuts al màxim en l'intent d'escriure el que pensava en relació amb el meu viatge. Quatre pàgines de frases encetades de manera incoherent i exclamatòria, sense altre final que el que marcaven els esborralls, no bastaven per proporcionar-li cap alleujament. Però jo trobava els esborralls més expressius que la millor de les redaccions, perquè em demostraven que Peggotty havia estat plorant sobre el paper..., i, és clar, què més podia desitjar, jo?

Vaig desxifrar, sense gaire dificultat, que la meva tia encara no acabava de fer-li el pes. La notícia era massa breu després d'haver-se esplaiat tant en l'altre sentit. La gent no l'arribem a conèixer mai, deia; però pensar que la senyoreta Betsey pogués semblar tan diferent del que un havia pensat que era, allò era tota una moralitat! (És la paraula que va fer servir ella.) Era evident que la senyoreta Betsey encara li feia por, perquè li enviava els seus respectes agraiïts però amb una certa timidesa, i era evident que jo també n'hi feia, perquè no descartava la probabilitat que em volgués tornar a escapar, si he de jutjar per les constants indirectes que llançava en el sentit que del passatge de la diligència de Yarmouth se'n faria càrrec ella només que se l'hi demanés.

Em va donar una notícia que em va afectar molt, i era la següent: que els mobles de la nostra antiga casa s'havien posat a la venda, el senyor i la senyoreta Murdstone se n'havien anat i la casa estava tancada, a l'espera de ser llogada o venuda. Déu sap que a mi no se m'hi havia perdut res, mentre ells encara hi eren, però ara em feia pena imaginar-me la vella i estimada casa totalment abandonada, amb tot de males herbes creixent incontrolades al jardí i un gruix humit de fulles cobrint els senders. La veia a la mercè dels vents hivernals, que udolarien al seu voltant, i de la pluja freda que espetegaria contra els vidres de les finestres, i dels fantasmes que la lluna projectaria sobre les parets de les habitacions buides, vigilant a les nits la seva

solitud. Vaig tornar a pensar en la tomba del cementiri de l'església, sota l'arbre, i em va semblar com si ara la casa també fos morta, i com si tot allò que es relacionava amb el meu pare i la meva mare s'hagués esvanit.

Les cartes de Peggotty no contenien més novetats. El senyor Barkis era un excel·lent marit, però encara un pèl estret de puny; és clar que tots teníem els nostres defectes, i ella en tenia molts (tot i que no sé pas quins devien ser), i m'enviava records de part seva i em deia que el meu quartet estava sempre a la meva disposició. El senyor Peggotty estava bé, i Ham també, i la senyora Gummidge d'aquella manera, i la petita Emily no enviava records però deia que els podia enviar Peggotty de part seva, si volia.

Tota aquesta informació la vaig transmetre disciplinadament a la meva tia, ometent només l'al·lusió a la petita Emily, perquè l'instint em deia que allò no provocaria exactament les seves simpaties. Al començament d'estar-me amb el doctor Strong m'havia vingut a veure a Canterbury unes quantes vegades, i sempre a hores intempestives, amb la intenció —suposo— d'agafar-me per sorpresa. Però, trobant-me ben instal·lat i amb una bona disposició, i sabent per boca de tothom que feia ràpids progressos a l'escola, aviat va interrompre aquestes visites. La veia un cop cada tres o quatre setmanes, quan me n'anava a passar el dissabte a Dover; i el senyor Dick el veia cada quinze dies: arribava els dimecres al migdia, amb la diligència, i no se'n tornava a anar fins l'endemà.

En aquestes ocasions, el senyor Dick no viatjava mai sense un maletí de cuir que contenia un joc d'articles d'escriptori i el memorial, document sobre el qual intuïa que el temps començava a pressionar i que ara sí que convenia treure-se'l dels dits.

El senyor Dick tenia una debilitat especial pel pa de gingebre. Per fer-li més agradables les visites, la meva tia m'havia donat instruccions d'obrir un crèdit a nom seu en una pastisseria, amb l'estipulació de restringir-ne el subministrament a un valor no superior a un xíling per dia. Això, i l'ordre d'enviar a la meva tia totes les facturetes de la fonda on s'estava abans no les pagués, m'induíen a sospitar que només li era permès fer dringar els diners a la butxaca, però no gastar-se'ls. Investigant més a fons vaig descobrir que així era, efectivament, o almenys que havien acordat que ell donaria compte a la meva tia de tots els seus desemborsaments. Com que no l'hauria enganyada per res del món, i sempre desitjava complaure-la, això era la manera d'evitar que gastés desenfrenadament. En aquest sentit, així com en qualsevol altre sentit possible, el senyor Dick estava convençut que la meva tia era la més sàvia i la més estupenda de totes les dones, tal com reiteradament em deia amb un secretisme infinit, i sempre molt baixet.

—Trotwood —em va dir el senyor Dick un dimecres, amb aires de misteri, després d'impartir-me les seves confidències—, qui és l'home que s'amaga prop de casa nostra, i que la fa espantar?

—Que fa espantar la meva tia, senyor?

El senyor Dick va fer que sí amb el cap.

—Jo em pensava que res no podia espantar-la —va afegir—, perquè és —i aquí va abaixar molt la veu—... que quedi entre nosaltres, eh... la més sàvia i la més estupenda de les dones.

I, havent dit això, es va tirar enrere per observar l'efecte que m'havia produït aquella descripció.

—El primer cop que va venir —va explicar el senyor Dick— va ser... a veure... el 1649 és l'any de l'execució del rei Carles I. 1649, vas dir, oi?

—Sí, senyor.

—Doncs no veig com pot ser —va dir el senyor Dick, profundament desconcertat i movent el cap—. Jo em sembla que no sóc pas tan vell.

—Va ser aquell any, senyor, que va aparèixer l'home? —vaig preguntar.

—Francament —va respondre el senyor Dick—, no sé com va poder ser aquell any, Trotwood. L'has tret dels llibres d'història, aquesta data?

—Sí, senyor.

—I els llibres d'història no menteixen mai, és clar... —va dir el senyor Dick, amb una espurna d'esperança.

—No, no! I ara, senyor...! —vaig contestar, molt decidit. Jo era ingenu i jove, i així ho creia.

—No em surten els càlculs —va dir el senyor Dick, sacsejant el cap—. Aquí hi ha alguna cosa que no quadra. Ara, això sí: el primer cop que va venir aquell home va ser molt poc després que algú tingués la poca-soltada de fer que una part de les cabòries que el rei Carles I tenia al cap vinguessin a parar al meu. Era després del te i jo sortia a passejar amb la senyoreta Trotwood, just quan es feia fosc, i allà el vaig veure: a quatre passes de casa.

—Caminant per allà? —vaig inquirir jo.

—Caminant per allà? —va repetir el senyor Dick—. A veure. Deixa'm fer una mica de memòria... No. No, no: no caminava.

Llavors, com a manera més directa d'anar al gra, vaig preguntar-li què feia exactament.

—És que no hi era —va dir el senyor Dick—; no hi era pas. Fins que no va aparèixer al seu darrere i li va xiuxiuejar alguna cosa. Llavors ella es va tombar i es va desmaiar, i jo em vaig quedar allà quiet mirant-me'l, i ell se'n va anar; però pensar que es va estar tot aquell temps amagat (a sota terra, o allà on fos)... quina cosa més extraordinària!

—I ha estat amagat des de llavors? —vaig preguntar-li.

—Oh i tant —va respondre el senyor Dick, movent el cap amb posat greu—. I no havia sortit mai fins ahir! Ahir al vespre passejàvem, i ell va tornar a aparèixer darrere seu, i jo el vaig tornar a reconèixer.

—I va tornar a fer espantar la meva tia?

—Esgarrifances, va tenir —va dir el senyor Dick, imitant aquella afecció a còpia de fer petar les dents—. Estampida a les estaques de la tanca, plorant. Però acosta't,

Trotwood —va afegir, tibant-me cap a ell perquè pogués parlar encara més baixet—: per què li va donar diners sota el clar de lluna, amic meu?

—Potser era un pobre.

El senyor Dick va fer que no amb el cap, com rebutjant totalment aquella possibilitat, i, després de repetir moltes vegades, i amb un gran convenciment: «No, no, un pobre no, un pobre no, un pobre no, no, no senyor!», va afegir que després, des de la seva finestra i a altes hores de la nit, havia vist la meva tia donant diners a aquella persona, que era a la part de fora de la reixa del jardí, sota el clar de lluna, i que després va desaparèixer (novament sota terra, creia molt probable) i ja no se la va veure més, mentre que la meva tia va tornar a entrar a la casa de pressa i mig d'amagatotis, i que l'endemà al matí no era pas la mateixa de sempre, cosa que tenia el senyor Dick molt capficat.

Jo no tenia el més petit dubte, des del principi d'aquest relat, que la persona en qüestió no era sinó un deliri de la imaginació del senyor Dick, en la mateixa línia que l'infortunat monarca que tants entrebancs li ocasionava; però, reflexionant-hi una mica, vaig començar a pensar en la possibilitat que algú hagués intentat —o amenaçat d'intentar—, en dues ocasions, prendre a la meva tia la custòdia del pobre senyor Dick, i que la meva tia, la gran estimació de la qual pel senyor Dick jo coneixia perquè m'ho havia dit ella mateixa, podia haver estat induïda a pagar un preu per preservar la pau i la tranquil·litat d'aquell home. Com que jo, al senyor Dick, a hores d'ara ja li havia agafat un gran afecte i em preocupava molt pel seu benestar, els meus temors van inclinar-se a favor d'aquesta hipòtesi, i, durant molt de temps, rares vegades arribava un dimecres que no em rondés el dubte de si arribaria o no amb la diligència com de costum. Però sempre el veies arribar, amb els seus cabells blanquinosos, rient i més feliç que mai; i ja mai més no va tornar a sortir allò de l'home capaç d'espantar la meva tia.

Aquests dimecres eren els dies més feliços de la vida del senyor Dick, i no es pot dir precisament que fossin els més infeliços de la meva. Ben aviat ja el coneixien tots els nois de l'escola i, si bé mai no prenia part en cap joc que no fos el de fer volar estels, mostrava un interès tan profund per tots els nostres jocs com qualsevol de nosaltres. Quantes vegades no el vaig veure, concentrat en una partida de bales o de baldufa, mirant-s'ho amb un interès indescriptible i gairebé aguantant-se la respiració en els moments crítics! Que sovint no el vaig veure, quan jugàvem al llebrer i la llebre, enfilat en un petit monticle i animant des d'allà dalt tots els participants, i brandant el barret per sobre d'aquell cap blanquinós, oblidant-se del cap del rei màrtir Carles I i de tot el que hi tingués res a veure! Quantes hores felices d'estiu no vaig veure com li transcorrien més de pressa que si fossin minuts, al camp de criquet! Quants dies d'hivern no el vaig veure amb el nas congelat, dret sobre la neu i contra el vent de llevant, presenciant com els nois baixaven pel llarg pendent, i aplaudint embadalit amb els seus guants d'estam!

S'havia guanyat l'estimació de tots, i el seu enginy en les petites coses era il·limitat. Sabia tallar les taronges d'unes maneres que cap de nosaltres no s'hauria ni tan sols imaginat. Sabia fer una barca amb qualsevol cosa, d'una broqueta en amunt. Sabia convertir una ròtula de be en una peça d'escacs, fabricar quadrigues romanes amb naips, fer rodes de carro amb rodets de fil i gàbies d'ocells amb filferro vell. Però el que més dominava, potser, eren els articles de cordill i de palla, amb els quals estàvem tots convençuts que era capaç de fer qualsevol cosa que es pogués fabricar manualment.

La fama del senyor Dick no va quedar restringida a nosaltres durant gaire temps. Al cap d'uns quants dimecres, el mateix doctor Strong s'hi va interessar i em va preguntar algunes coses, i jo li vaig dir tot el que m'havia explicat la meva tia, cosa que li va despertar un interès tan gran que, amb motiu de la visita següent, va demanar-me que l'hi presentés. Jo vaig oficiar la cerimònia en qüestió i, com que el doctor va pregar al senyor Dick que, si mai no em trobava al despatx de la diligència, vingués allà a l'escola a reposar fins que s'haguessin acabat les classes del matí, molt aviat el senyor Dick va agafar per costum de venir-hi sempre, sistemàticament; i, si plegàvem una mica tard, com passava molts dimecres, es passejava pel pati fins que jo sortia. Aquí és on va fer coneixença amb l'atractiva i jove esposa del doctor (ara més pàl·lida que abans, més cara de veure per a mi, i em penso que per a tothom, i menys alegre, però no pas menys bonica), i així va anar adquirint cada cop més familiaritat, fins que al final ja entrava a esperar-se a dins de l'escola. Sempre s'asseia en un mateix racó i en un mateix tamboret, que més tard seria batejat amb el nom de «Dick» en honor seu; s'asseia allà, amb el seu cap blanquinós tirat cap endavant, escoltant atentament per si sentia res, i amb una profunda veneració pels coneixements que ell no havia pogut adquirir mai.

Aquesta veneració la feia extensiva al doctor, a qui veia com el filòsof més subtil i consumat de tots els temps. Això va ser molt abans que el senyor Dick gosés parlar-hi mai si no era descobrint-se; i, fins i tot quan ell i el doctor ja havien fet una bona amistat i es passejaven junts durant hores per aquella part del pati que nosaltres en dèiem el Passeig del Doctor, el senyor Dick es treia el barret de tant en tant per demostrar el respecte que li mereixien la saviesa i els coneixements. El que no he sabut mai és com va ser que el doctor comencés a llegir-li trossets del famós diccionari durant aquestes passejades; potser, al principi, li semblava com si s'ho llegís a si mateix. Però, fos com fos, allò també va convertir-se en un costum, i el senyor Dick, que s'ho escoltava amb una cara resplendent d'orgull i de plaer, en el fons del seu cor estava convençut que el diccionari era el llibre més deliciós del món.

Quan els recordo caminant amunt i avall davant les finestres de l'aula —el doctor llegint amb un somriure satisfet, i fent de tant en tant una floritura amb el manuscrit o un moviment greu amb el cap, i el senyor Dick escoltant-s'ho totalment captivat, amb el seu pobre magí volant vers qui sap on, sobre les ales de les paraules difícils—, em sembla una de les coses més agradables, en la seva placidesa, que hagi vist mai. Em

fa l'efecte com si poguessin continuar caminant amunt i avall per sempre, i això pogués fer el món una mica millor... com si un miler de coses per les quals el món fa tant soroll no fossin ni tan sols la meitat de bones, ni per a ell ni per a mi.

Agnes també es va fer amiga del senyor Dick molt aviat, i arran d'això, com que venia sovint a la casa, el senyor Dick va fer coneixença amb Uriah. L'amistat entre ell i jo creixia contínuament, i recolzava sempre sobre una mateixa base: que, si bé el senyor Dick era oficialment el meu tutor, sempre era ell el que em consultava coses a mi quan sorgia el més petit dubte sobre el que fos, i seguia invariablement els meus consells; perquè no únicament tenia un gran respecte per la meva sagacitat innata, sinó que considerava que n'havia heretat molta de la meva tia.

Un dijous al matí, quan sortia de l'hotel amb el senyor Dick per anar cap al despatx de la diligència abans de tornar a l'escola (perquè abans d'esmorzar teníem una hora de classe), vaig trobar Uriah pel carrer, i em va recordar la promesa que li havia fet d'anar a prendre el te amb ell i la seva mare, afegint, amb una contorsió:

—Però no esperava pas que la complíssi, senyoret Copperfield, perquè som tan humils...

Jo, la veritat, encara no havia pogut decidir si Uriah m'inspirava simpatia o aversió, i allà al carrer, mentre el mirava a la cara, els meus dubtes no minvaven pas gens. Però em va semblar una injúria que se'm fes passar per orgullós, i li vaig dir que només desitjava que m'ho demanés.

—Ah, doncs si és això només, senyoret Copperfield —va dir Uriah—, i he de creure que no és la nostra humilitat el que us frena, que voldríeu venir aquest vespre? ... Però, si és la nostra humilitat, espero que no us estigieu de dir-ho, senyoret Copperfield, perquè nosaltres som molt conscients de la nostra condició.

Jo li vaig dir que en parlaria amb el senyor Wickfield, i que si a ell li semblava bé, cosa de la qual no dubtava, hi aniria amb molt de gust. Així és que aquella tarda, a les sis (era un dels dies que el despatx tancava d'hora), anunciava a Uriah que ja estava a punt.

—La mare n'estarà d'allò més orgullosa —va dir, mentre sortíem plegats—. O, més ben dit, n'estaria orgullosa si no fos pecat, senyoret Copperfield.

—En canvi, aquest matí, no has tingut pas inconvenient a considerar-m'hi a mi, d'orgullós —vaig replicar jo.

—Oh, no, i ara, senyoret Copperfield! —va contestar Uriah—. Oh, no, creieu-me, no! Ni m'ha passat pel cap, un pensament com aquest! Ni se m'hauria acudit que pogués ser cap mostra d'orgull, si ens haguéssiu trobat massa humils per a vós. Perquè és que ho som, i molt...

—Has estudiat gaires lleis, últimament? —vaig preguntar-li, per canviar de tema.

—Ai, senyoret Copperfield —va dir, amb un posat d'abnegació—, no sé si se'n pot dir estudiar, de les lectures que faig... però sí, alguns vespres he dedicat un parell d'hores al senyor Tidd.

—Deu ser difícil, oi? —vaig preguntar jo.

—Jo de vegades l’hi trobo, sí —va contestar Uriah—. Però una persona amb més talent no sé com ho trobaria.

Després de marcar una estona el ritme d’una cançoneta repicant sobre el mentó amb dos dits esquelètics de la mà dreta, mentre caminàvem, va afegir:

—Hi ha certes expressions, senyoret Copperfield... paraules i termes llatins... en l’obra del senyor Tidd, que posen a prova un lector tan pobrament instruït com jo.

—No voldries pas aprendre llatí? —vaig dir, de sobte—. Jo te n’ensenyaria amb molt de gust, mentre en vaig aprenent.

—Oh, gràcies, senyoret Copperfield —va contestar, fent que no amb el cap—. Sens dubte sou molt amable de fer-me aquest oferiment, però jo sóc massa humil per acceptar-lo.

—Romanços, Uriah!

—No, no, m’haureu de dispensar, senyoret Copperfield! Us ho agraeixo de tot cor, i no hi ha res que em vingués tan de gust, us ho asseguro... però és que sóc massa humil. Ja hi ha prou gent que s’aprofita de la meva modesta condició per trepitjar-me, i només faltaria que jo encara els ultratgés adquirint coneixements erudits. L’erudició no és per a mi. Una persona com jo, val més que no tingui aspiracions. Si una persona com jo vol tirar endavant a la vida, ha de tirar endavant humilment, senyoret Copperfield.

No li havia vist mai una boca tan esllenegada, ni uns plecs de les galtes tan profunds, com quan em va expressar aquests sentiments, entre constants sacsejos de cap i modestes contorsions.

—Em sembla que t’equivoques, Uriah —li vaig dir—. Jo diria que hi ha unes quantes coses que et podria ensenyar, si les volguessis aprendre.

—No, si no en dubto pas, senyoret Copperfield —va contestar—; no en dubto gens ni mica. Però, com que vós no sou humil, potser no jutgeu com cal aquells qui ho són. No provocaré pas els meus superiors adquirint coneixements, Déu me’n guard. Sóc massa humil, jo... I aquí teniu el meu humil estatge, senyoret Copperfield!

Vam entrar en una habitació antiquada i baixa de sostre, que donava directament al carrer, i allà vam trobar la senyora Heep, que era la viva imatge d’Uriah, sinó que més menuda. Em va rebre amb la humilitat més extrema, disculpant-se’m per fer un petó al seu fill i observant que, tot i ser una gent tan modesta, també tenien els seus afectes naturals, que esperava que no resultessin ofensius a ningú. Era una habitació prou correcta, mig cuina i mig sala d’estar, però no tenia res d’acollidora. Hi havia les coses del te sobre la taula i l’aigua que bullia al fogonet. També hi havia un moble que era mig calaixera i mig escriptori, perquè Uriah pogués llegir i escriure als vespres; la bossa blava d’Uriah a terra, plena de papers a vessar; un grapat de llibres d’Uriah, presidits pel senyor Tidd; un armari cantoner, i la resta de mobles habituals. No recordo que cap d’aquelles coses, per si sola, tingués un aire especialment

descarnat, ni antipàtic, ni eixut; però el que sí que recordo és que l'estança, en conjunt, feia aquesta sensació.

Potser en consonància amb la seva humilitat, la senyora Heep encara portava dol. Malgrat el temps que havia passat des del traspàs del senyor Heep, anava endolada. Potser la còfia era una petita concessió, però la resta de la seva indumentària era tan negra com en els primers dies del dol.

—Avui serà sens dubte un dia memorable, Uriah, fill —va dir la senyora Heep, mentre preparava el te—, gràcies a la visita del senyoret Copperfield.

—Ja li vaig dir que així ho creuríeu, mare —va fer Uriah.

—Si per algun motiu hagués pogut desitjar que el teu pare encara fos entre nosaltres —va afegir la senyora Heep—, hauria estat perquè pogués gaudir de la seva companyia aquesta tarda.

Tots aquests compliments em feien sentir incòmode, però d'altra banda era conscient que se'm tractava com un convidat d'honor, i vaig trobar que la senyora Heep era una dona prou agradable.

—El meu Uriah —em va dir la senyora Heep— feia molt de temps que esperava aquest dia, senyor. Tenia por que la nostra humilitat s'hi interposés, i jo mateixa compartia aquests temors. Humils som, humils hem estat i humils serem sempre —va sentenciar la senyora Heep.

—No teniu cap raó per dir això, senyora —vaig replicar jo—, si no és que així ho desitgeu.

—Gràcies, senyor —va respondre la senyora Heep—. Sabem quina és la nostra condició, i n'estem agraïts.

Vaig observar que la senyora Heep se m'acostava cada cop més, i que Uriah se'm posava cada cop més al davant, i que m'oferien respectuosament les coses més selectes que hi havia a la taula —val a dir que de selecte no en tenia res, aquell te; però vaig acceptar la bona voluntat, i em van semblar tots dos molt atents—. Aviat van començar a parlar de tietes, i llavors jo els vaig parlar de la meva; i després la senyora Heep va començar a parlar de padrastres, i llavors jo els vaig començar a parlar del meu... però me'n vaig desdir, perquè la meva tia m'havia aconsellat que guardés silenci sobre aquella qüestió. Però un tap de suro jove i tendre davant d'un parell de llevataps, o un queixal jove i tendre davant d'un parell de dentistes, o una jove i tendra pilota de tennis davant d'un parell de raquetes, no haurien estat tan indefensos com ho estava jo davant d'Uriah Heep i la seva mare. Em feien anar ben bé per on volien, i m'estiraven la llengua i em feien dir coses que no tenia cap desig de dir, amb una infal·libilitat que em fa ruboritzar quan ho recordo; i més tenint en compte que, amb la meva franquesa juvenil, jo veia com un mèrit el fet de ser tan bocamoll, i estava convençut que era jo el que duia la batuta davant dels meus dos respectuosos amfitrions.

S'apreciaven molt l'un a l'altre, això no es pot pas negar, i suposo que em va fer l'efecte de ser un toc de la natura; en canvi, la destresa amb què cada un reprenia el

fil de qualsevol cosa que digués l'altre era un toc d'artifici, contra el qual jo encara tenia menys defenses. Quan ja no va quedar res més per fer-me dir respecte a mi mateix (perquè, sobre la vida a Murdstone & Grinby i sobre la fugida, vaig ser una tomba), van decantar-se cap al senyor Wickfield i Agnes. Uriah tirava la pilota a la senyora Heep, la senyora Heep l'entomava i la tornava a tirar a Uriah, Uriah la retenia una estoneta i després la tornava a enviar a la senyora Heep, i així se la van anar passant l'un a l'altra fins que jo ja no sabia pas qui la tenia i estava francament atabalat. La pilota mateixa també anava canviant. Ara era el senyor Wickfield, ara Agnes, ara l'excel·lència del senyor Wickfield, ara la meva admiració per Agnes; ara l'abast dels negocis i recursos del senyor Wickfield, ara la nostra vida domèstica d'havent sopat; ara el vi que bevia el senyor Wickfield, el motiu per què en bevia i el greu que sabia que en begués tant; ara una cosa, ara l'altra, ara tot alhora... en resum: que, sense semblar que parlés gaire sovint, ni que fes altra cosa que animar-los una mica de tant en tant, per por que se sentissin aclaparats per la seva humilitat i per l'honor de la meva companyia, va resultar que constantment esbombava alguna cosa o altra que no tenia per què haver esbombat, i en constatava l'efecte en el parpelleig dels narius boteruts d'Uriah.

Havia començat a sentir-me una mica violent i a tenir ganes que s'acabés la visita, quan una figura que baixava pel carrer va passar per davant de la porta —que era oberta perquè s'airegés l'habitació, ja que el temps era xafogós per a l'època que érem i s'havia escalfat molt—, va tornar enrere, va mirar a dins i va entrar, mentre exclamava sorollosament:

—Copperfield! És possible?

Era el senyor Micawber! Era el senyor Micawber, amb el seu monocle, i el seu bastó, i el seu coll de camisa, i el seu aire senyorial, i la inflexió condescendent de la seva veu, tot al complet!

—Estimat Copperfield —va dir el senyor Micawber, allargant la mà—, això és sens dubte un retrobament calculat per imprimir en la ment la sensació de la inestabilitat i la incertesa de tot el que és humà... en suma, un retrobament d'allò més extraordinari. Bo i caminant pel carrer, i reflexionant sobre la possibilitat que alguna cosa es presentés (la qual, actualment, m'inclino a judicar bastant factible), se'm presenta un jove però valuós amic que es relaciona amb l'etapa de la meva vida més plena d'incidents, i gosaria dir que amb el moment decisiu de la meva existència. Copperfield, benvolgut company, com esteu?

Jo no puc dir —sincerament, no ho puc dir— que m'alegrés de veure el senyor Micawber *allà*; però el cas és que m'alegrava de veure'l, i li vaig donar la mà efusivament mentre li preguntava per la senyora Micawber.

—Gràcies —va dir el senyor Micawber, fent amb la mà aquell gest de sempre i encaixant-se la barbeta dins el coll de la camisa—. Es troba en un estat de moderada convalescència. La subsistència dels bessons ja no deriva de les fonts de la Natura... en suma —va explicar el senyor Micawber, en un dels seus rampells de

confidencialitat—, que els hem deslletat... i la senyora Micawber és, en el moment present, la meva companya de viatge. S'alegrarà immensament, Copperfield, de renovar la coneixença amb aquell qui ha demostrat, en tots els sentits, ser un digne oficiant al sacre altar de l'amistat.

Vaig dir que estaria encantat de tornar-la a veure.

—Sou molt bona persona —va dir el senyor Micawber.

Llavors el senyor Micawber va riure, es va tornar a encaixar la barbeta i va mirar al seu voltant.

—He descobert el meu amic Copperfield —va anunciar molt refinadament, i sense dirigir-se a ningú en particular— no pas en solitud, sinó participant en un convit social en companyia d'una dama viuda i d'aquell qui fa l'efecte de ser-ne un descendent... en suma —va dir el senyor Micawber, en un altre rampell de confidencialitat—, el seu fill. Ho consideraré un honor si me'ls presenteu.

Jo, en aquelles circumstàncies, no podia fer menys que presentar el senyor Micawber a Uriah Heep i a la seva mare, cosa que, en conseqüència, vaig fer. Mentre ells se li desfeien en humiliacions, el senyor Micawber va seure i va fer un gest amb la mà en el seu estil més distingit.

—Qualsevol amic del meu amic Copperfield —va fer el senyor Micawber— té accés als meus afectes personals.

—Som massa humils, senyor —va dir la senyora Heep—, el meu fill i jo, per ser amics del senyoret Copperfield. Ell ha tingut la bondat de venir a prendre el te a casa nostra, i nosaltres li agraïm la companyia, com també us agraïm a vós, senyor, que hàgiu reparat en nosaltres.

—Senyora —va contestar el senyor Micawber, amb una inclinació de cap—, sou molt amable. I què, com van les coses, Copperfield? Continueu en el comerç dels vins?

Jo estava impacient per endur-me el senyor Micawber, i vaig contestar, amb el barret a la mà i sens dubte amb una cara molt vermella, que era alumne del doctor Strong.

—Alumne? —va dir el senyor Micawber, aixecant les celles—. M'alegro extraordinàriament de saber-ho. Per bé que un intel·lecte com el del meu amic Copperfield —va afegir, dirigint-se a Uriah i a la senyora Heep— no requereix aquell conreu que sense el seu coneixement dels homes i les coses requeriria, no per això deixa de ser un terreny fèrtil i pletòric de vegetació latent... en suma —va dir somrient, i en un altre rampell de confidencialitat—, és una ment capaç d'assimilar els clàssics del primer al darrer.

Uriah, enllaçant a poc a poc les seves mans llargarudes, va fer una horrible contorsió de cintura en amunt per expressar el seu assentiment amb aquella valoració de mi.

—Anem a veure la senyora Micawber, senyor? —vaig preguntar jo, per veure si m'endua el senyor Micawber.

—Si sou servit de fer-li aquest honor, Copperfield —va contestar el senyor Micawber, aixecant-se—. No tinc inconvenient a dir, en presència d'aquests nostres amics, que sóc un home que, durant uns quants anys, ha combatut la pressió de les dificultats pecuniàries. —Jo estava convençut que diria alguna cosa per l'estil: sempre tendia a fer ostentació de les seves dificultats—. De vegades m'hi he sobreposat, a les meves dificultats. De vegades són les meves dificultats les que... en suma, les que m'han subjugat a mi. Hi ha hagut moments en què he pogut contraposar-hi una sèrie de murs de contenció: hi ha hagut moments en què elles m'han desbordat, i jo m'he rendit, i he dit a la senyora Micawber, en paraules de Cató: «Plató, raones bé. Ja tot està perdut. No puc combatre més». Però en cap moment de la meva vida —va dir el senyor Micawber— no he gaudit d'una més gran mesura de satisfacció com quan he pogut abocar les meves penes (si és que puc designar amb aquest mot les dificultats majoritàriament sorgides d'ordres judicials i pagarés a trenta, seixanta i noranta dies) sobre el pit del meu amic Copperfield.

El senyor Micawber va rubricar aquest esplèndid tribut dient: «Senyor Heep! Bona tarda. Senyora Heep! Als vostres peus», sortint al meu costat amb els seus aires més senyorials, fent un soroll considerable amb les sabates sobre la vorera i cantussejant una melodia mentre anàvem marxant.

El senyor Micawber s'estava en un petit hostel, on ocupava una petita habitació que estava separada de la sala comuna i feia un tuf considerable de fum de tabac. Em sembla que era sobre la cuina, perquè semblava pujar una olor tèbia i greixosa a través de les escletxes del terra, i les parets semblaven impregnades de suor. Sé que era prop del bar, per la fortor d'alcohol i la dringadissa de gots. Aquí, reclinada en un petit sofà, sota una pintura d'un cavall de carreres, amb el cap a la vora de la llar de foc i amb els peus contra el mostassera del trinxant de l'altre extrem de l'habitació, hi havia la senyora Micawber, a qui el senyor Micawber, que va entrar primer, va saludar dient:

—Estimada, permete'm que et presenti un alumne del doctor Strong.

Vaig observar, per cert, que, si bé el senyor Micawber estava més desorientat que mai respecte a la meva edat i condició, en canvi, recordava perfectament, com a cosa distingida, que era alumne del doctor Strong.

La senyora Micawber va quedar molt parada, però es va alegrar molt de veure'm. Jo també me'n vaig alegrar molt i, després d'una afectuosa salutació per totes dues parts, vaig seure al seu costat en el petit sofà.

—Estimada —va dir el senyor Micawber—, si poses Copperfield al corrent de la nostra present situació, cosa que sens dubte li plaurà de saber, jo aniré mentrestant a fer un cop d'ull a la secció d'anuncis del diari, per veure si es presenta res.

—Jo us feia a Plymouth, senyora —vaig explicar a la senyora Micawber, quan ell va ser fora.

—Estimat senyoret Copperfield —va contestar ella—... vam anar-hi, a Plymouth, sí.

—Per ser allà on calia —vaig insinuar jo.

—Justa —va dir la senyora Micawber—. Per ser allà on calia. Però la veritat és que, al servei de duanes, no volen persones de talent. La influència local de la meva família va ser del tot infructuosa a l'hora d'obtenir, en aquell àmbit, una col·locació per a un home amb les capacitats del senyor Micawber. Més aviat s'estimen més no tenir-ne, d'homes amb les capacitats del senyor Micawber, perquè posarien en evidència la incapacitat dels altres. I d'altra banda —va dir la senyora Micawber— no us amagaré pas, estimat senyoret Copperfield, que quan aquella branca de la meva família que resideix a Plymouth va saber que el senyor Micawber no hi anava sol, sinó amb una servidora, el petit Wilkins, la seva germana i els bessons, no el van rebre amb el fervor que hauria pogut esperar, tenint en compte que feia tan poc que havia abandonat el captiveri. De fet —va afegir, abaixant la veu—, i que quedi entre nosaltres: vam ser rebuts molt fredament.

—Què em dieu? —vaig exclamar jo.

—El que sentiu —va dir la senyora Micawber—. És certament dolorós d'encarar-se amb aquesta faceta del gènere humà, senyoret Copperfield, però el cas és que vam ser rebuts, decididament, d'una manera molt freda. D'això no n'hi ha cap dubte. De fet, aquella branca de la meva família que resideix a Plymouth va acabar molt de punta amb el senyor Micawber abans no havia passat ni una setmana.

Jo vaig dir —i així ho pensava— que se n'haurien hagut de donar vergonya.

—Però així estaven les coses —va prosseguir la senyora Micawber— i, en aquelles circumstàncies, què podia fer un home amb l'esperit del senyor Micawber? Quedava, però, una sortida evident: demanar a aquella branca de la meva família que ens deixessin els diners per tornar a Londres, a costa de qualsevol sacrifici.

—Així vau tornar tots altra vegada, senyora? —vaig preguntar.

—Vam tornar tots altra vegada —va contestar la senyora Micawber—. Des d'aleshores, he consultat altres branques de la meva família respecte als passos més oportuns que hauria de fer el senyor Micawber... perquè jo sostinc que un pas o altre hauria de fer, senyoret Copperfield —va dir, en un to bel·ligerant—. És evident que una família de sis, sense comptar la domèstica, no pot pas viure de l'aire del cel.

—Certament, senyora —vaig afirmar.

—L'opinió d'aquestes altres branques de la meva família —va prosseguir la senyora Micawber— és que caldria que el senyor Micawber es decantés immediatament cap al sector del carbó.

—Del què, senyora?

—Del carbó —va dir la senyora Micawber—. Cap al comerç del carbó. El senyor Micawber va ser induït a creure, després de fer indagacions, que en el comerç del carbó del riu Medway hi podria haver alguna vacant per a un home del seu talent. Aleshores, com molt encertadament va dir el senyor Micawber, el primer pas a fer, per lògica, era anar a veure el riu Medway. Cosa que vam fer. I dic «vam», senyoret

Copperfield, perquè jo mai —va dir, emocionada— no abandonaré el senyor Micawber.

Vaig expressar amb un murmuri el meu assentiment i la meva aprovació.

—Vam anar —va dir la senyora Micawber— a veure el Medway. El meu parer sobre el comerç del carbó en aquell riu és que pot ser que requereixi talent, però el que sens dubte requereix és capital. El senyor Micawber, de talent, en té; de capital, no. Em penso que vam veure la major part del Medway, i aquesta és la conclusió que jo personalment en vaig treure. I, essent tan a la vora d'aquí, el senyor Micawber va dir que fóra una insensatesa si no veníem a veure la catedral. Primera perquè és una cosa tan digna de ser vista, i nosaltres no l'havíem vista mai, i segona per les grans possibilitats que hi ha que es presenti alguna cosa en una ciutat catedralícia. Vam arribar —va dir la senyora Micawber— fa tres dies. No s'ha presentat res, de moment; i és possible, estimat senyoret Copperfield, que no us estranyi tant com estranyaria a un desconegut de saber que ens trobem a l'espera d'un gir postal de Londres per tal d'eixugar les nostres obligacions pecuniàries en aquest hostal. Fins que no arribi aquesta tramesa —va dir la senyora Micawber, amb un gran sentiment—, hauré de viure separada de casa meva (em refereixo a l'allotjament de Pentonville), del meu fill, de la meva filla i dels bessons.

Vaig sentir la simpatia més sincera pel senyor i la senyora Micawber en una situació tan extrema i angoixosa com aquesta, i així vaig dir-ho al senyor Micawber —que ara havia tornat—, afegint que, si una cosa lamentava, era no tenir prou diners per deixar-los la quantitat que els feia falta. La resposta del senyor Micawber va expressar la seva alteració mental. Em va donar la mà i va dir:

—Copperfield, sou un amic de debò; però, quan un hom ha tocat fons, mai no li mancarà un amic mentre posseeixi estris d'afaitar.

En sentir aquesta espantosa insinuació, la senyora Micawber es va abraçar al coll del senyor Micawber i li va suplicar que es calmés. Ell plorava, però de seguida es va haver refet prou per tocar la campaneta i encarregar al cambrer un púding de ronyó calent i una plata de llagostins per esmorzar l'endemà.

Quan me'n vaig acomiadar, tots dos em van insistir tant que hi anés a dinar abans no marxessin, que no vaig poder negar-m'hi. Però, com que sabia que l'endemà no hi podia anar, perquè a la tarda tenia moltes coses a fer, el senyor Micawber s'ho va fer venir bé per anar a veure el doctor Strong durant el matí (amb el pressentiment que el gir postal arribaria amb aquell correu) i proposar l'endemà, si a mi m'anava més bé. Així, doncs, l'endemà al matí, em van fer sortir de classe i, al saló, vaig trobar el senyor Micawber que havia vingut a dir que el dinar tindria lloc tal com estava previst. Quan li vaig preguntar si havia arribat el gir, ell em va estrènyer la mà i se'n va anar.

Mentre mirava per la finestra, aquella mateixa tarda, em va sorprendre, i em va inquietar bastant, veure passar el senyor Micawber i Uriah Heep agafats de braçet: Uriah humilment sensible a l'honor que se li feia, i el senyor Micawber delectant-se

innòcuament a poder fer extensiva a Uriah la seva protecció. Però encara vaig quedar més parat quan l'endemà vaig anar a dinar al petit hostel, a l'hora convinguda, que eren les quatre de la tarda, i vaig saber, pel que em va dir el senyor Micawber, que havia anat amb Uriah a casa seva i havien estat prenent conyac amb la senyora Heep.

—I us diré una cosa, estimat Copperfield —va dir el senyor Micawber—: el vostre amic Uriah és un jove que podria arribar a fiscal general. Si jo, aquest jove, l'hagués conegut a l'època en què les meves dificultats van entrar en crisi, només us dic que hauríem trampejat molt més bé els meus creditors, segur.

Jo no acabava d'entendre com hauria estat possible, tenint en compte que, tal com havia anat la cosa, el senyor Micawber no els havia pagat ni cinc, però em vaig estar de preguntar-ho. Com també em vaig estar de dir-li que esperava que no s'hagués mostrat gaire comunicatiu amb Uriah, i de preguntar-li si havien parlat gaire de mi. Tenia por de ferir els sentiments del senyor Micawber, o, en qualsevol cas, els de la senyora Micawber, sabent que era tan sensible; però la veritat és que allò em feia sentir incòmode, i posteriorment hi vaig pensar sovint.

Va ser un dinar més que acceptable. Un plat de peix finíssim, un llom de vedella rostit, salsitxes fregides, una perdiu i un púding, tot regat amb vi i amb cervesa forta; i, havent dinat, la senyora Micawber ens va fer un bol de ponx calent amb les seves pròpies mans.

El senyor Micawber estava insòlitàment expansiu. No l'havia vist mai tan sociable. El ponx li va deixar una cara tan lluent com si l'hi haguessin envernissat. Es va posar eufòricament sentimental parlant de la ciutat, i va brindar pel seu èxit, alhora que observava que tant ell com la senyora Micawber s'hi havien trobat extremament còmodes i ben acollits, i que no oblidaria mai les hores agradables que havien passat a Canterbury. Després va fer un brindis a la meua salut, i ell, la senyora Micawber i jo vam fer una revisió de la nostra antiga coneixença, en el decurs de la qual vam tornar a vendre totes les possessions. Després jo vaig brindar per la senyora Micawber —o, més ben dit, vaig limitar-me a dir modestament: «Si em permeteu, senyora Micawber, que faci un brindis a la vostra salut...», perquè el senyor Micawber va engegar immediatament un panegíric del caràcter de la senyora Micawber i va dir que havia estat la seva guia, filòsofa i amiga, i que em recomanava, per a quan m'arribés l'edat de pensar en el matrimoni, que em casés amb una dona com ella, suposant que se'n pogués trobar cap.

Una vegada liquidat el ponx, el senyor Micawber encara estava més cordial i més sociable. Com que la senyora Micawber també s'havia animat força, vam acabar tots tres cantant «De tant de temps ençà», fent ella el solo i el senyor Micawber i jo el cor. Quan vam arribar al tros que diu: «Dem-nos les mans, fidels germans...», ens vam donar les mans tots tres al voltant de la taula, i, quan vam declarar que faríem «libacions de mirífica volença», sense tenir la més petita idea del que allò significava, vam quedar realment afectats.

En una paraula: que no havia vist mai ningú tan absolutament jovial com es va mostrar el senyor Micawber fins a l'últim moment de la vetllada, quan em vaig acomiadar efusivament d'ell i de la seva galant esposa. I és per això que, l'endemà, a les set del matí, no estava preparat per rebre el comunicat següent, datat el dia abans a dos quarts de deu del vespre (és a dir, un quart després d'haver-me'n anat):

Estimat i jove amic,

Els daus estan tirats: tot s'ha acabat. Bo i ocultant els estralls de la inquietud amb una malaltissa màscara de joia, no us he informat, aquest vespre, que no hi ha cap esperança de rebre el gir postal! Ateses unes circumstàncies tan humiliants de suportar com de contemplar i relatar, he liquidat el deute pecuniari contret amb aquest establiment lliurant un pagaré manuscrit, amb venciment a quinze dies vista, al meu domicili de Pentonville, Londres. Quan el pagaré venci, no serà satisfet. El resultat és la destrucció. El llamp és imminent, i l'arbre ha de caure.

Que l'home infortunat que ara us adreça aquestes ratlles, estimat Copperfield, us sigui una lliçó durant tota la vida. És amb aquesta intenció que us les escriu, i amb aquesta esperança. Si l'infrascrit sabés que pot ser útil per a un tal propòsit, una esclatxa de llum podria tal vegada penetrar la sòrdida masmorra de la resta de la seva existència —si bé les seves actuals perspectives de longevitat són (per no dir-ho altrament) extremament problemàtiques.

Aquest, estimat Copperfield, és el darrer comunicat que rebreu.

El vostre marginat
i arruïnat
amic,

Wilkins Micawber

El contingut d'aquesta escruixidora carta em va afectar fins a tal punt, que vaig sortir corrents cap al petit hostel amb la intenció de passar-hi abans d'anar a l'escola del doctor Strong i d'intentar calmar el senyor Micawber amb unes paraules de consol. A mig camí, però, em vaig trobar la diligència de Londres amb el senyor i la senyora Micawber a dalt; el senyor Micawber, la viva imatge de la més plàcida felicitat, conversava somrient amb la senyora Micawber, mentre menjava nous d'una paperina i una ampolla treia el cap per la butxaca de dalt de la seva jaqueta. Com que ells no m'havien vist, em va semblar que el més oportú, sospesant-ho tot, era que jo tampoc no els veiés a ells. Així, doncs, amb la sensació d'haver-me tret un gran pes de sobre, em vaig ficar en un carreró que feia drecera per arribar a l'escola i em vaig sentir, en general, alleujat d'haver-los vist marxar, si bé continuava apreciand-los molt, tanmateix.

Una mirada enrere

Aquells meus dies de col·legial! Aquell lliscar silencios de la meva existència, el pas inadvertit i invisible dels anys, de la infància a la joventut! Deixeu-me rumiar si, en contemplar retrospectivament aquelles aigües fluides que ara són una séquia coberta de fulles, puc descobrir cap marca en el seu curs que em permeti recordar com fluïen.

En un moment em trobo ocupant el meu lloc a la catedral, on anàvem tots junts cada diumenge al matí després de concentrar-nos a l'escola. L'olor de terra, l'aire desproveït de sol, la sensació d'estar aïllats del món, l'orgue que ressonava a través dels passadissos i les voltes blanques i negres de les galeries, són unes ales que em transporten a aquells dies i m'hi deixen suspès al damunt, somiant mig adormit i mig despert.

Ja no sóc l'últim de la classe —en pocs mesos he avançat unes quantes posicions—, però el noi que ocupa el primer lloc em sembla una criatura imponent que habita unes altures remotes, inabastables i vertiginoses. Agnes em diu que no, però jo li dic que sí, i que no pot ni imaginar-se l'arsenal de coneixements acumulats per aquell Ésser meravellós, el lloc del qual, segons ella, fins i tot un dèbil aspirant com jo pot arribar a ocupar algun dia. No és el meu amic íntim ni el meu protector oficial com era Steerforth, però li tinc un respecte reverencial. I em pregunto, sobretot, què serà quan hagi abandonat l'escola del doctor Strong, i què farà la humanitat per plantar-li cara.

Però, qui és aquesta persona que apareix davant meu? És la senyoreta Shepherd, que jo estimo.

La senyoreta Shepherd és una interna del pensionat de les senyoretes Nettingall. Jo l'adoro, la senyoreta Shepherd. És una nena amb jaqueteta curta, rodoneta de cara i amb uns cabells rossos i arrissats. Les internes de les senyoretes Nettingall també vénen a la catedral. Sóc incapaç de mirar el devocionari perquè no puc apartar els ulls de la senyoreta Shepherd. Quan el cor canta, jo només sento la senyoreta Shepherd. Durant el servei, jo insereixo mentalment el nom de la senyoreta Shepherd entre els de la Família Reial. Quan sóc a casa, a la meva habitació, de vegades exclamo: «Oh, senyoreta Shepherd!», transportat per un èxtasi amorós.

Durant un temps tinc els meus dubtes sobre els sentiments de la senyoreta Shepherd, però al final el Destí m'és propici i ens trobem a l'escola de dansa. Tinc la senyoreta Shepherd de parella. Toco el guant de la senyoreta Shepherd, i noto una esgarrifança que em puja pel braç dret de la jaqueta i em surt per les puntes dels cabells. No dic res tendre a la senyoreta Shepherd, però ens entenem. La senyoreta Shepherd i jo no vivim sinó per estar units.

Per què regalo secretament a la senyoreta Shepherd dotze nous del Brasil, em pregunto? No són pas un símbol d'afecte, costen d'embolicar en una paperina de

dimensions regulars, costen de trencar, fins i tot amb les portes de les habitacions, i un cop trencades són olioses; però, tot i així, a mi em semblen apropiades per a la senyoreta Shepherd. També obsequio la senyoreta Shepherd amb galetes flonges i granelludes, i amb un sens fi de taronges. Un dia faig un petó a la senyoreta Shepherd al guarda-roba. Èxtasi! I quin calvari i quina indignació quan, l'endemà, m'arriba el rumor que les senyoretetes Nettingall han argollat els peus a la senyoreta Shepherd perquè caminava amb les plantes cap a dins!

Si la senyoreta Shepherd és l'únic tema i visió dominant de la meua vida, com puc arribar mai a trencar amb ella? No ho puc ni concebre. I, això no obstant, creix una fredor entre la senyoreta Shepherd i jo. M'arriben veus que la senyoreta Shepherd ha dit que li agradaria que no me la mirés tant, i que ha manifestat les seves preferències pel senyoret Jones... per Jones! Un noi sense cap mena de mèrit! L'abisme entre la senyoreta Shepherd i jo s'eixampla. Al final, un dia, trobo tot l'internat de les senyoretetes Nettingall passejant pel carrer. La senyoreta Shepherd fa una ganyota quan em passa pel costat, i es mira la seva companya i riu. Tot s'ha acabat. La devoció de tota una vida —sembla tota una vida, és com si ho fos— arriba al seu final; la senyoreta Shepherd deixa de barrejar-se amb les pregàries del matí, i els membres de la Família Reial ja no la coneixen.

He avançat molt a l'escola, i ningú no interromp la meua pau. Ara no sóc gens educat amb les internes de les senyoretetes Nettingall, i no sentiria adoració per cap d'elles ni que hi hagués el triple de noies i fossin vint vegades més boniques. L'escola de ball em sembla una cosa pesadíssima, i em pregunto per què les noies no poden ballar soles i deixar-nos tranquils a nosaltres. M'estic fent un expert en versos llatins, i em desentenc dels cordons de les botes. El doctor Strong es refereix a mi, en públic, com un jove estudiant que promet molt. El senyor Dick no s'hi veu de content i la meua tia m'envia una guinea amb el primer correu.

Sorgeix l'ombra d'un jove carnisser, com si fos l'aparició d'un cap armat a *Macbeth*. Qui és aquest jove carnisser? És el terror de tots els nois de Canterbury. Corre una vaga creença segons la qual el sagí de bou amb què s'unta els cabells li dóna una força sobrenatural, i pot plantar cara a qualsevol home. És un jove carnisser ample de cara i amb un coll de toro, galtavermell i de pell aspra, amb un temperament irritable i una llengua ofensiva. L'ús principal d'aquesta llengua és menysprear els joves pupils del doctor Strong. Diu públicament que, si volen res, ell els ho donarà. Diu fins i tot els noms d'alguns (entre els quals hi ha el meu), que podria despatxar amb una sola mà i l'altra lligada a l'esquena. Aborda els més petits i els clava cops de puny sobre el cap descobert, i a mi em desafia a crits al mig del carrer. Raons, totes aquestes, més que suficients perquè jo decideixi mesurar-me amb el carnisser.

És un capvespre d'estiu, en una clotada verda, al caire d'una tàpia. Em trobo amb el carnisser a l'hora convinguda. A mi m'assisteix una selecta representació dels meus companys; el carnisser va assistit per dos carnisseres més, un jove taverner i un escura-xemeneies. Enllesteixen els preliminars, i el carnisser i jo ens quedem drets

cara a cara. En un moment, el carnisser fa sortir deu mil llumetes incandescentes de la meua cella esquerra. En un altre moment no sé on és la tàpia, ni on sóc jo, ni on és ningú. Amb prou feines si sé quin dels dos sóc jo i quin dels dos és el carnisser: estem tota l'estona agarbonats i entortolligats, engegant cops a tort i a dret sobre l'herba trepitjada. A estones veig el carnisser, sagnant però refiat; a estones no veig res, i sec panteixant sobre els genolls del meu padrí de duel; a estones envesteixo el carnisser com un boig i m'obro els nusos dels dits contra la seva cara, sense que això sembli alterar-lo en absolut. Al final em desperto, emmigranyat, com si tornés d'un somni vertiginós, i veig el carnisser que se'n va, rebent les felicitacions dels altres dos carnisseres i de l'escura-xemeneies i del taverner, i acabant-se de posar el gec, cosa que em fa presagiar, encertadament, que la victòria és seva.

Em porten a casa en un estat deplorable, i m'encasten bistecs als ulls, i em fan fregues de vinagre i aiguarent, i descobreixo una gran butllofa blanca en el meu llavi superior, que no para d'inflar-se i sembla a punt d'explotar. M'estic a casa tres o quatre dies, fet un sant llàtzer i amb una visera verda sobre els ulls; i em sentiria molt abatut si no fos que Agnes és com una germana per a mi, i em plany, i em llegeix coses, i fa que el temps passi lleuger i feliç. Agnes té sempre la meua confiança més absoluta; li parlo del carnisser, i de tots els greuges que ha anat acumulant sobre mi; i ella pensa que no hauria pogut fer altra cosa que desafiar el carnisser, mentre s'arronsa i tremola al mateix temps quan pensa que vaig fer-ho.

El temps s'ha escolat inadvertidament, perquè Adams ja no és el primer de la classe en els dies venidors, ni ho ha estat des de fa molts i molts dies. Fa tant de temps que va deixar l'escola que, quan torna per fer una visita al doctor Strong, ja no en quedem gaires que l'haguéssim conegut. Adams està a punt de llicenciar-se en lleis, i exercirà d'advocat, i durà perruca. Em sorprèn descobrir un noi més modest del que em pensava, i amb un aspecte molt menys imposant. I encara no ha deixat el món estupefacte, tampoc; perquè el món continua girant (que jo sàpiga, almenys) pràcticament igual que si ell no s'hi hagués afegit.

Un parèntesi, a través del qual els guerrers de la poesia i de la història desfilen en exèrcits majestàtics que no semblen tenir fi... i el que ve a continuació! Ara sóc jo, el primer de la classe; i d'allà dalt estant em miro tota aquella renglera de nois que hi ha per sota meu, amb un interès condescendent en aquells que em recorden el noi que era jo quan vaig arribar aquí. Aquell noiet ja no sembla ni que formi part de mi mateix; el recordo com una cosa que he deixat enrere en el camí de la vida —com si no hagués estat jo, sinó que, simplement, li hagués passat pel costat—, i gairebé hi penso com si fos una altra persona.

I la noieta que vaig veure aquell dia, en arribar a casa del senyor Wickfield? Ja no hi és, tampoc. En comptes d'ella, governa la casa la còpia exacta del quadre, que ja no és una còpia infantil; i Agnes —la meua dolça germana, com l'anomeno jo de pensament, la meua consellera i amiga, l'àngel bo de les vides de tots aquells que reben la seva tranquil·la, bondadosa i abnegada influència— ja és tota una dona.

Quins altres canvis he experimentat, a part dels canvis en l'alçada i en l'aspecte, i en els coneixements que he adquirit durant tot aquest temps? Porto un rellotge d'or amb cadena, un anell al dit petit, i levita; i faig servir molt greix d'ós —cosa que, afegida a l'anell, no és gaire bon senyal—. Torno a estar enamorat? Sí. Adoro la més gran de les senyoretetes Larkins.

La gran de les senyoretetes Larkins no és cap nena. És una dona amb una esplèndida figura, alta, morena i d'ulls negres. La gran de les senyoretetes Larkins no és cap noieta; perquè la petita de les senyoretetes Larkins ja no ho és, i amb la gran es deuen portar tres o quatre anys. La gran de les senyoretetes Larkins pot ser que tingui uns trenta anys. Sento per ella una passió sense límits.

La gran de les senyoretetes Larkins coneix oficials de l'exèrcit, i és una cosa duríssima de suportar. Els veig parlant amb ella pel carrer. Els veig travessar el carrer per anar-la a saludar així que veuen el seu barretet (té una tirada pels barretets vistosos) venint per la vorera, acompanyat del barretet de la seva germana. Ella riu i enraona, i sembla que li agrada. Jo passo bona part del temps lliure caminant amunt i avall per trobar-me amb ella. Si puc saludar-la un cop al dia (conec el senyor Larkins i, per tant, tinc dret a saludar-la), sóc més feliç. Em mereixo poder-la saludar de tant en tant. Els horribles turments que pateixo la nit del Ball de les Carreres, on sé que la gran de les senyoretetes Larkins ballarà amb els militars, mereixerien alguna compensació si la justícia d'aquest món fos una mica imparcial.

La passió em treu la gana, i em fa portar al coll, contínuament, el mocador de seda més nou que tinc. Res no em produeix ni mica d'alleujament si no és posar-me la meva millor roba, i fer-me enllustrar les botes una vegada i una altra. Aleshores em sembla que sóc més digne de la gran de les senyoretetes Larkins. Tot allò que li pertany, o que s'hi relaciona, em sembla d'un valor immens. El senyor Larkins (un vell eixut, amb sotabarba i un ull que no se li mou) és un element d'un gran interès, per a mi. Quan no puc trobar la seva filla, vaig allà on és probable que el trobi a ell. Dir-li: «Com esteu, senyor Larkins? I les vostres filles i la família, estan bé?» sembla tan intencionat, que em ruboritzo.

Penso contínuament en la meva edat. Diguem que tinc disset anys, i diguem que disset anys és ser jove per a la gran de les senyoretetes Larkins... però, i què?... A més, d'aquí a no res ja en tindrè vint-i-un. Faig passejades regulars davant la casa del senyor Larkins als vespres, tot i que em clava una punyalada al cor veure entrar-hi els oficials, o sentir-los a dalt, a la sala d'estar, on la gran de les senyoretetes Larkins toca l'arpa. Fins i tot, en un parell o tres d'aquestes ocasions, em poso a donar voltes a la casa, amb un aire enfavat i malaltís, després que la família se n'ha anat a dormir, imaginant quina deu ser l'habitació de la gran de les senyoretetes Larkins (i em sembla molt que confonent-la, ara que hi penso, amb la del senyor Larkins); desitjant que es declari un incendi; que la gent allà reunida quedi horroritzada; que jo pugui obrir-me pas amb una escala, a tota velocitat, i apuntalar l'escala sota la seva finestra, salvar-li la vida prenent-la entre els meus braços, tornar a dins a buscar alguna cosa que ella

s'hagi deixat i morir entre les flames. Perquè el meu amor, en general, és un amor desinteressat, i penso que ja en tindria prou d'impressionar la senyoreta Larkins, i a continuació expirar.

En general, però no sempre. De vegades, davant meu, sorgeixen unes visions més brillants. Quan em vesteixo (operació que m'ocupa dues hores) per assistir a un ball de gala a casa dels Larkins, que he esperat amb anhel (operació que m'ha ocupat tres setmanes), esplaio la imaginació en imatges agradables, em veig armant-me de valor i declarant-me a la senyoreta Larkins. M'imagino la senyoreta Larkins repençant el cap a la meva espatlla i dient: «Oh, senyor Copperfield, no em puc creure el que sento!». M'imagino el senyor Larkins rebent-me l'endemà al matí i dient: «Benvolgut Copperfield, la meva filla m'ho ha explicat tot. La joventut no és cap obstacle. Aquí teniu vint mil lliures, i que sigueu feliços!». M'imagino la meva tia transigint, i donant-nos la seva benedicció; i el senyor Dick i el doctor Strong assistint al casament. Jo sóc un noi assenyat, penso —vull dir que ho penso ara, retrospectivament—, i sens dubte modest; però, tanmateix, totes aquestes coses passen.

Però tornem a la casa encantada, on es veu llum, i hi ha converses, i música, i flors, i oficials (lamento comprovar-ho), i la gran de les senyoretas Larkins, desbordant de bellesa. Va vestida de blau i amb flors als cabells —són miosotis—, com si ella en tingués cap necessitat, d'adornar-se amb miosotis! De fet, és la primera vegada que em conviden a una festa de persones adultes, i em noto una mica incòmode, perquè no acabo de semblar del tot vinculat a ningú, i ningú no sembla que tingui res a dir-me, excepte el senyor Larkins, que em pregunta com estan els meus companys d'escola (cosa que s'hauria pogut estalviar, perquè jo no he vingut aquí perquè m'insultin). Però, quan m'he passat una estona a la porta i m'he regalat els ulls amb la deessa del meu cor, ella se m'acosta —ella, la gran de les senyoretas Larkins!— i em pregunta, en un to simpàtic, si ballo.

—Si és amb vós, sí, senyoreta Larkins —dic jo, balbucejant i amb una inclinació de cap.

—I amb ningú més? —pregunta la senyoreta Larkins.

—No em seria cap estímul ballar amb ningú més.

La senyoreta Larkinsriu i es torna vermella (o m'ho sembla a mi, que es torna vermella), i diu:

—D'aquí a dos balls, ballaré amb vós amb molt de gust.

Arriba el moment.

—És un vals, em penso —observa la senyoreta Larkins, dubitativa, quan em veu arribar—. Vós el balleu, el vals? Perquè, si no, el capità Bailey...

Però jo ballo el vals (i, per cert, bastant bé), i trec la senyoreta Larkins a ballar. Me l'enduc sense manies del costat del capità Bailey, cosa que, sens dubte, el fa sentir molt humiliat. Però a mi també m'hi han fet sentir. Ballo un vals amb la gran de les senyoretas Larkins! No sé pas on, ni entremig de qui, ni quanta estona. Només sé

que floto per l'espai, amb un àngel blau, en un estat de delirant beatitud, fins que em trobo sol amb ella en una saleta, descansant en un sofà. Ella admira una flor (camèlia rosa del Japó, mitja corona la unitat) que porto a la solapa. L'hi dono, i dic:

—En demano un preu inestimable, senyoreta Larkins.

—Ah, sí? I quin és? —pregunta ella.

—Una flor vostra, que jo atresoraré com els avars atresoren l'or.

—Sou un noi molt agosarat —diu la senyoreta Larkins—. Teniu.

Me la dona, i no pas de mala gana, i jo me la poso als llavis, i després al pit. La senyoreta Larkins, rient, m'agafa de bracets i diu:

—I ara porteu-me amb el capità Bailey.

Estic immers en el record d'aquesta deliciosa conversa, i del vals, quan ella es torna a acostar, del braç d'un senyor madur i d'aspecte mediocre que ha estat jugant al *whist* tot el vespre, i diu:

—Ah! Aquí tenim el meu agosarat amic! El senyor Chestle us vol conèixer, senyor Copperfield.

De seguida intueixo que és un amic de la família, cosa que em satisfà moltíssim.

—Admiro el vostre gust, senyor —comenta el senyor Chestle—. Diu molt a favor vostre. Suposo que no us deu interessar gaire el llúpol, però jo tinc unes quantes terres dedicades a cultivar-ne i, si mai us hi volguéssiu arribar (són al terme d'Ashford) i fer un tomb per les nostres propietats, us hi podríeu estar tant de temps com us vingués de gust.

Dono efusivament les gràcies al senyor Chestle, i fem una encaixada. Sóc tan feliç que em fa l'efecte que somio. Ballo un altre vals amb la gran de les senyoretetes Larkins —em diu que ballo tan bé...!— i torno a casa en un estat de beatitud indescriptible, i m'imagino que segueixo ballant el vals tota la nit, amb el braç al voltant de la cintura de la meva adorada divinitat. Després em passo uns quants dies absort en reflexions extasiades... però no la veig: ni pel carrer, ni quan vaig a casa seva. Em consola una mica d'aquesta decepció la sagrada penyora d'aquella flor ja marcida.

—Trotwood —diu Agnes, un dia, havent dinat—. Qui diries que es casa, demà? És una persona que tu admires.

—No ets pas tu, suposo, oi, Agnes?

—No, i ara! —fa ella, en un to jovial i alçant els ulls de la partitura que està copiant—. L'heu sentit, papà?... La gran de les senyoretetes Larkins.

Jo amb prou feines tinc esma per preguntar:

—Amb... amb el capità Bailey?

—No, res de capitans. Es casa amb el senyor Chestle, un cultivador de llúpol.

Durant uns quinze dies em sento horriblement desmoralitzat. Em trec l'anell, porto la pitjor roba que tinc, no em poso greix d'ós i sovint em lamento amb la pansida flor de la senyoreta Larkins als dits. Bastant cansat d'aquest tipus de vida, i

havent rebut una nova provocació del carnisser, llenço la flor, surto a enfrontar-me al carnisser i el derroto gloriosament.

Això, i la readopció de l'anell, així com del greix d'ós en quantitats moderades, són els últims senyals que actualment puc discernir del meu avanç cap als disset anys.

Miro al meu voltant i faig un descobriment

No sabia dir ben bé si, quan va arribar el final dels meus dies escolars i l'hora de deixar l'escola del doctor Strong, me'n vaig alegrar o em va saber greu. Allà hi havia estat molt feliç, sentia un gran afecte pel doctor Strong i, en aquell petit món, jo era una persona eminent i distingida. Per aquestes raons em sabia greu d'anar-me'n; però per altres raons, més aviat insubstancials, me n'alegrava. La vaga idea de convertir-me en un jove independent, de la importància que s'atribuïa al fet de ser un jove independent, de les coses prodigioses que podien veure i fer, i de la prodigiosa influència social que sens dubte exercien aquells magnífics espècimens, m'atreïa poderosament. Tenien tant poder aquestes visionàries consideracions sobre la meua jove imaginació, que, tal com veig les coses ara, em fa l'efecte que vaig deixar l'escola sense cap recança natural. Aquella separació em va afectar bastant menys del que m'han afectat altres separacions. M'esforço en va per recordar la sensació que va causar-me, i les circumstàncies en què es va produir, però són coses que la meua memòria no ha retingut. Suposo que em desconcertava la perspectiva del món que se m'obria. Sé que, fins aleshores, les meves experiències juvenils havien estat escasses o nul·les, i que la vida, més que res, era per a mi com un gran conte de fades que estava a punt de començar a llegir.

La meua tia i jo havíem mantingut greus deliberacions sobre la professió cap on havia d'encarrilar la meua vida. Durant un any o més, m'havia escarrassat per trobar una resposta satisfactòria a la pregunta que ella em feia tan sovint: «Què voldràs ser?». Però no hi havia manera de descobrir cap cosa per la qual em sentís especialment atret. Si hagués estat imbuït d'uns coneixements de la ciència de la navegació, i hagués pogut prendre el comandament d'alguna expedició a punt de salpar i fer la volta al món en un triomfal viatge iniciàtic, em sembla que m'hi hauria considerat completament idoni. Però, en absència d'aquest dot miraculós, el meu desig era centrar-me en algun objectiu que no comportés una càrrega excessiva per a la seva butxaca i, fos quin fos, aplicar-m'hi tant com pogués.

El senyor Dick havia assistit regularment als nostres conciliàbuls, amb actitud meditativa i assenyada. No feia mai cap suggeriment; només en va fer un, una vegada que de cop i volta (no sé com li va passar pel cap) va proposar que em fes «calderer». La meua tia va rebre aquella proposta tan a contrapèl, que ell ja no va gosar fer-ne cap més: després d'això es va limitar a fixar-se molt atentament en el que suggeria ella i a fer dringar els diners de la butxaca.

—Trot, escolta una cosa, fill —va dir la meua tia un matí, pels volts de Nadal, quan jo havia deixat l'escola—: com que aquesta espinosa qüestió encara no està resolta, i hem de fer tots els possibles per no prendre decisions equivocades, em

sembla que val més que ens agafem un petit descans. I, mentrestant, el que tu hauries de fer és no mirar-t'ho només com un col·legial, sinó amb un punt de vista nou.

—Ho procuraré, tieta.

—Se m'ha acudit —va prosseguir la meva tia— que un petit canvi, i un cop d'ull a la vida exterior, pot ser bo per ajudar a aclarir-te les idees i a jutjar les coses més fredament. Posem per cas que emprems un viatget. Posem per cas que tornes al teu lloc d'origen, per exemple, a veure aquella... aquella dona estrambòtica de nom incivilitzat —va dir, gratant-se el nas, perquè no havia pogut mai perdonar a Peggotty que es digués com es deia.

—No hi ha res al món que em pugui fer tanta il·lusió, tieta!

—Doncs mira —va dir la meva tia—, és una sort, perquè a mi també em sembla una bona cosa. Però és natural i raonable que a tu et faci il·lusió. I estic perfectament convençuda que qualsevol cosa que facis, Trot, serà sempre natural i raonable.

—Així ho espero, tieta.

—La teva germana Betsey Trotwood —va dir— hauria estat la noia més natural i més raonable d'aquest món. Sabràs ser digne de la teva germana, oi?

—Jo espero ser digne de vós, tieta. Amb això ja en tindrè prou.

—Sort que la teva mare ja no és entre nosaltres, pobra criatura —va dir la meva tia, mirant-me amb un posat d'aprovació—, perquè estaria tan orgullosa del seu fill que aquell pobre caparró se li hauria capgirat completament, si és que hi quedava res per capgirar. —(La meva tia sempre dissimulava qualsevol debilitat que pogués sentir per mi desviant-la cap a la meva pobra mare)—. Déu del cel, Trotwood, i com me la recordes!

—Espero que per a bé, oi, tieta? —vaig dir jo.

—Me la recorda tant, Dick —va fer la meva tia, amb vehemència—... em recorda tant la seva mare aquella tarda, abans que comencés a neguitejar-se... Déu meu Senyor, és tan cert que me la recorda com aquests seus dos ulls que ara m'estan mirant!

—De debò? —va preguntar el senyor Dick.

—I és pastat a en David, també —va dir la meva tia, categòricament.

—Pastat a en David, és! —va afirmar el senyor Dick.

—Però el que jo vull que siguis, Trot —va prosseguir ella—... i no vull dir físicament, sinó moralment, perquè físicament ja estàs prou bé... és una persona ferma. Una persona ben ferma i amb voluntat pròpia. Amb decisió —em va dir, movent el cap i tancant el puny—. Amb determinació. Amb caràcter, Trot; amb un caràcter prou fort perquè no hi puguin influir res ni ningú, si no és per una bona raó. Això és el que jo vull que siguis. Això és el que tant el teu pare com la teva mare haurien hagut de ser, com hi ha Déu, i tots hi hauríem sortit guanyant.

Jo vaig insinuar que esperava poder-me ajustar a aquella descripció.

—Doncs perquè puguis començar, ni que sigui en les petites coses, a dependre de tu mateix i a actuar per tu mateix —va dir la meva tia—, t'enviaré a fer aquest viatge

tot sol. Primer havia pensat que t'hi podria acompanyar el senyor Dick, però, rumiant-ho bé, he decidit que es quedi per cuidar-me a mi.

El senyor Dick, per un moment, va semblar una mica decebut; de seguida, però, l'honor i la dignitat d'haver de cuidar la dona més estupenda del món li van tornar a il·luminar la cara.

—I a més a més —va dir la meva tia—, hi ha això del memorial...

—Oh, i tant —es va afanyar a dir el senyor Dick—. Tinc intenció, Trotwood, d'enllestir-lo immediatament... *cal* que l'enllesteixi immediatament! I llavors l'enviaré, saps... i llavors... —va dir el senyor Dick, després de fer una llarga pausa i un esforç per controlar-se—, allò ja seran figures d'un altre paner!

Poc després, i seguint el generós programa de la meva tia, vaig ser proveït d'una bona suma de diners i d'un bagul de viatge, i tendrament acomiadat per encetar la meva expedició. Abans d'anar-me'n, la meva tia em va donar alguns bons consells i em va fer molts petons, i va dir que, com que la seva idea era que fes un cop d'ull al meu voltant i reflexionés una mica, em recomanava que passés uns quants dies a Londres, si em venia de gust, ja fos anant cap a Suffolk o bé tornant. Resumint: que tenia llibertat per fer el que em semblés durant tres setmanes o un mes, i no se'm va imposar cap altra condició a la meva llibertat que allò que acabo de dir de mirar al meu voltant i reflexionar, i el prec d'escriure tres vegades per setmana donant part, amb tota fidelitat, de com anava tot.

Primer vaig anar a Canterbury, per acomiadar-me d'Agnes i del senyor Wickfield (a la casa dels quals encara conservava la meva habitació), i també del meu apreciat doctor Strong. Agnes va estar molt contenta de veure'm, i em va dir que la casa ja no era la d'abans des que jo havia marxat.

—I ben segur que jo tampoc no sóc el mateix, quan sóc fora —vaig dir jo—. Quan no et tinc a tu, és com si em faltés la mà dreta. És clar que això no és dir gran cosa, perquè la meva mà dreta no té cap, ni cor. Tothom qui et coneix es refia dels teus consells i de la teva guia, Agnes.

—Tothom qui em coneix m'avicia, em fa l'efecte —va contestar ella, amb un somriure.

—No. És perquè tu no ets com l'altra gent. No hi ha ningú tan bondadós com tu, ni de tan bon caràcter. Ets la persona més tendra del món, i sempre tens raó en tot.

—Parles ben bé —va dir Agnes, rient de bona gana i mentre s'asseia per continuar treballant— com si jo fos l'exsenyoreta Larkins.

—Agnes, sisplau! No és just que abuisis de la meva confiança —vaig contestar, i em vaig tornar vermell en recordar la meva tirana vestida de blau—. Però seguiré confiant en tu, Agnes. Això no puc deixar de fer-ho mai. Sempre que tingui algun problema, o m'enamori, jo sempre t'ho explicaré, si m'ho permetes... fins i tot si estic enamorat de debò.

—Però, que no ho has estat sempre, de debò? —va preguntar Agnes, i es va tornar a posar a riure.

—No, dona! Llavors era una criatura, un col·legial —vaig dir, rient també però sense poder evitar una expressió una mica avergonyida—. Ara les coses han canviat, i suposo que un dia o altre m' enamoraré perdudament d'algú. El que no sé és si a hores d'ara tu ja ho has fet, Agnes.

Ella va tornar a riure i va fer que no amb el cap.

—No, jo sé prou bé que no! —vaig afegir jo—. Perquè, si t'haguessis enamorat de debò, m'ho hauries dit. O, com a mínim —vaig afegir, veient que es ruboritzava una mica—, m'hauries deixat endevinar-ho. Però ningú que jo conegui no es mereix estimar-te, Agnes. Algú amb un caràcter més noble, i molt més digne de tu que cap de les persones que he vist mai passar per aquí, apareixerà algun dia abans jo no hi doni el meu consentiment. D'ara endavant em miraré amb més recel tots els admiradors, i t'asseguro que seré molt exigent amb l'afortunat.

Fins ara havíem parlat amb una barreja de brometa confidencial i serietat, conseqüència natural d'una llarga relació de confiança iniciada quan érem encara dues criatures. Però ara, de sobte, Agnes va alçar els ulls per mirar-me i, en un to molt diferent, va dir:

—Trotwood, hi ha una cosa que et vull preguntar, i que potser no tindrè cap altra ocasió de preguntar-te durant molt de temps... una pregunta que no faria a ningú més, em penso. Tu has observat algun canvi gradual, en el papà?

Jo l'havia observat, sí; i sovint m'havia preguntat si ella també. I ara la meua expressió devia delatar-ho massa, perquè al cap d'un moment va tornar a abaixar els ulls i vaig descobrir-hi alguna llàgrima.

—Digue'm què és —va dir, en veu baixa.

—Em sembla... puc parlar amb tota franquesa, Agnes, tot i que l'aprecio molt?

—Sí —va contestar ella.

—Em sembla que no li fa cap bé aquest hàbit que li ha anat augmentant d'ençà que us vaig conèixer. Sovint està molt nerviós... o potser m'equivoco.

—No, no t'equivoques —va dir Agnes, recalcant la negació amb un moviment de cap.

—Li tremolen les mans, no l'entens gaire quan parla i té els ulls com extraviats. He observat que en aquestes ocasions, i quan té menys control de si mateix, gairebé sempre el demana algú per a alguna cosa.

—I aquest algú és Uriah —va dir Agnes.

—Sí; i la sensació de no estar en condicions per a allò que li demanen, o de no haver entès de què es tracta, sembla incomodar-lo tant que l'endemà encara està pitjor, i pitjor encara l'endemà passat, i el veus cada vegada més fastiguejat i més ullerós. No voldria alarmar-te amb el que et diré, Agnes, però l'altre dia al vespre el vaig veure de cap a l'escriptori i plorant com una criatura.

No havia encara acabat de parlar que em va passar la mà suaument per davant dels llavis, i al cap d'un moment havia anat a rebre el seu pare a la porta de la sala i se li recolzava a l'espatlla. L'expressió d'Agnes, mentre eren tots dos allà mirant-me,

em va commoure sincerament. Els seus ulls preciosos mostraven una profunda estimació, i una gratitud immensa per tot l'amor i les atencions que ell li dedicava; i em suplicaven intensament que el tractés amb tendresa, fins i tot en els meus pensaments més íntims, i que mirés de no jutjar-lo amb excessiva severitat; manifestaven un tal orgull i una tal devoció pel seu pare, i al mateix temps una pena i una compassió tan grans, i es refiaven tant que jo fes el mateix, que res del que hagués pogut dir no hauria resultat tan expressiu ni tan commovedor.

Haviem d'anar a prendre el te a casa del doctor. Hi vam anar a l'hora de costum i vam seure tots al voltant de la llar de foc del seu estudi, amb la seva jove esposa i la mare d'ella. El doctor, que donava tanta transcendència al meu viatge com si me n'anés a la Xina, em va rebre com a invitat d'honor, i va demanar que li portessin un tronc perquè pogués tirar-lo al foc, i veure així la cara del seu antic alumne enrogint-se amb les flames.

—No veuré gaires cares noves en el lloc de Trotwood, Wickfield —va dir el doctor, mentre s'escalfava les mans—; m'estic tornant mandrós, i em vull prendre les coses amb més calma. D'aquí a mig any deixaré els meus nois i faré una vida més tranquil·la.

—Això ja fa deu anys que ho dieu, doctor —va contestar el senyor Wickfield.

—Però ara ho penso fer —va replicar el doctor—. Em reemplaçarà el meu cap d'estudis... la cosa va de debò, finalment; de manera que aviat ens haureu de redactar els contractes i fer que els complim estrictament, com si fóssim un parell de truans.

—I vigilar —va dir el senyor Wickfield— que no en sortiu escaldat, oi?... com segur que passaria amb qualsevol contracte que redactéssiu vós mateix. Doncs bé, sí: estic preparat. Hi ha feines pitjors que aquesta, en la meua professió.

—Així no hauré de preocupar-me de res més —va afegir el doctor, somrient— que del meu diccionari, i d'aquest altre contracte... l'Annie.

En sentir això, el senyor Wickfield la va mirar, però ella, que seia amb Agnes a la taula del te, va semblar que l'esquivava amb una vacil·lació i una timidesa tan insòlites que ell va continuar mirant-la fixament, com si li hagués vingut al pensament alguna cosa.

—Veig que ha arribat el correu de l'Índia —va dir, després d'un breu silenci.

—Sí senyor! I, per cert, amb cartes de Jack Maldon! —va anunciar el doctor.

—Ah, sí?

—Pobre Jack! —va dir la senyora Markleham, movent el cap—. Amb aquell clima tan dur!... M'han dit que és com viure en un monticle de sorra i sota un vidre d'augment! Semblava un xicot fort, però no ho era. Estimat doctor, és el seu esperit, no la seva constitució, el que ha posat en perill amb aquesta temeritat. Annie, estimada, estic segura que recordes perfectament que el teu cosí no va ser mai gaire fort... bé, vaja, que no era el que se'n diu un noi *robust* —va aclarir la senyora Markleham, emfàticament i mirant-nos a tots en general—, ni a l'època en què la

meva filla i ell eren dues criaturetes i es passaven el dia voltant pertot arreu agafats de braç.

Annie no va donar cap resposta a aquesta al·lusió.

—He d'inferir del que dieu, senyora, que el senyor Maldon està malalt? —va preguntar el senyor Wickfield.

—Malalt! —va contestar la Coronela—. Benvolgut senyor Wickfield, Jack Maldon té de tot...

—Menys bona salut? —va dir el senyor Wickfield.

—Menys bona salut, exacte! —va afirmar la Coronela—. Ha sofert unes insolacions terribles, sens dubte, i febres de la jungla, i paludisme, i tot el que se us acudeixi d'enumerar. I el que és del fetge —va dir la Coronela, amb resignació—... suposo que ja se'n va acomiadar al mateix moment d'anar-se'n!

—Ho diu ell, tot això? —va preguntar el senyor Wickfield.

—Que si ho diu?... Amic meu —va contestar la senyora Markleham, sacsejant el cap i el vano—, que poc que coneixeu el meu pobre Jack Maldon, si pregunteu això. Ell no n'ha dit ni una paraula. L'hauríeu de fer arrossegar pels talons per quatre cavalls salvatges, i encara.

—Mamà! —va dir la senyora Strong.

—Annie, estimada —va replicar la seva mare—, d'una vegada per totes, et demano que facis el favor de no interrompre'm, si no és per confirmar el que dic. Tu saps tan bé com jo que el teu cosí Maldon l'haurien d'arrossegar pels talons no sé quants cavalls salvatges... per què m'haig de limitar a quatre? No tinc per què limitar-m'hi, a quatre... vuit, setze, trenta-dos..., abans de dir res calculat per capgirar els plans del doctor.

—Els plans de Wickfield —va dir el doctor, fregant-se la cara i mirant amb aire pensatiu la seva consellera—. És a dir, els plans que ell i jo vam fer per a ell. Jo mateix vaig dir: a casa o bé a l'estranger.

—I jo vaig dir —va afegir el senyor Wickfield, en un to greu—: a l'estranger. Va ser per via meva que se'n va anar a l'estranger. La responsabilitat és meva.

—Oh! Responsabilitat! —va dir la Coronela—. Tot es va fer a fi de bé, estimat senyor Wickfield; tot es va fer a fi de bé i amb les millors intencions, ja ho sabem. Però, si el pobre xicot no pot viure allà, doncs no hi pot viure. I, si no hi pot viure, s'hi morirà, i abans i tot de poder capgirar els plans del doctor. Jo el conec —va afegir la Coronela, ventant-se amb un posat com de patiment calmat i profètic—, i sé que es morirà allà abans de poder capgirar els plans del doctor.

—Bé, bé, senyora —va dir el doctor, jovialment—, jo no sóc cap fanàtic dels meus plans, i els puc capgirar jo mateix. Els puc substituir per uns altres. Si el senyor Jack Maldon torna per raons de salut, no podem pas permetre que se'n torni a anar, i haurem de mirar de trobar-li alguna ocupació més idònia i més afortunada en aquest país.

La senyora Markleham va quedar tan impressionada amb aquest generós discurs —que, no cal dir-ho, ni s'esperava en absolut ni havia provocat— que no va poder fer altra cosa que dir al doctor que allò era molt propi d'ell, fer unes quantes vegades l'operació de besar les barnilles del vano i a continuació donar-l'hi uns copets a la mà. Després de la qual cosa va renyar afablement la seva filla Annie per no haver estat més efusiva quan va ser pronunciat tot aquell doll de paraules amables, pel seu bé, a favor del seu antic company de jocs; i ens va entretenir amb uns quants detalls relacionats amb altres dignes membres de la seva família que mereixien poder redreçar les seves dignes vides.

Durant tota aquesta estona, la seva filla Annie no va badar boca ni va aixecar la vista. Durant tota aquesta estona, el senyor Wickfield va tenir els ulls clavats en ella, que seia al costat de la seva pròpia filla. Em va semblar que no era conscient que l'observés ningú; perquè és que la mirava tan fixament, i estava tan concentrat en els seus propis pensaments en relació amb ella, que es veia totalment absort. Però ara va preguntar què era el que el senyor Maldon havia explicat a les cartes respecte a si mateix i a qui ho havia explicat.

—Doncs aquí mateix —va dir la senyora Markleham, agafant una carta que hi havia a la lleixa de la llar de foc, sobre el cap del doctor—, el pobre xicot li diu, al doctor... on és?... Ah, sí: «Lamento informar-vos que la meva salut es deteriora molt seriosament, i que em fa por que em veuré reduït a la necessitat de tornar a casa durant un temps, com a única esperança de poder-me refer». Em sembla que ho diu ben clar, pobre xicot! La seva única esperança de poder-se refer!... Però a la carta de l'Annie encara ho diu més clar. Annie, torna'm a ensenyar aquella carta.

—Ara no, mamà —va suplicar ella, a mitja veu.

—Ja et dic jo, filla, que en algunes coses ets una de les persones més ridícules del món —va replicar la seva mare—, i potser la més insensible respecte als interessos de la nostra família. No hauríem sabut mai res de la carta, em penso, si no fos que te la vaig demanar jo mateixa. D'això, estimada, en dius tenir confiança al doctor Strong? Em sorprèn. Hauries de ser més sensata.

La carta va ser mostrada a contracor, i jo, mentre la donava a la vella, vaig veure tremolar la mà poc disposada de la qual l'havia agafat.

—I ara busquem —va dir la senyora Markleham, col·locant-se el monocle— on és aquell tros. «El record dels vells temps, estimadíssima Annie», etcètera... no, no és aquí. «L'amable deutor»... Què vol dir, això? Déu meu, Annie, quina lletra més il·legible que fa el teu cosí, i que estúpida que sóc jo!... «Doctor», és clar. Ah! Sí, amable, sens dubte! —I aquí va interrompre la lectura, va tornar a besar el vano i el va sacsejar en direcció al doctor, que ens mirava en un estat de plàcida satisfacció—. Ja ho he trobat. «A tu no et sorprendrà de saber, Annie»... no, és clar, sabent com sabem que no va ser mai un noi gaire fort; què us deia, fa un moment?... «que és tant el que he sofert, en aquest lloc remot, que he decidit abandonar-lo tant sí com no; amb un permís per malaltia, si puc; o dimitint definitivament, si no puc obtenir el

permís. El que he passat aquí, i continuo passant, és insuportable». I, si no fos per la promptitud d'aquesta bellíssima persona —va dir la senyora Markleham, tornant a enviar senyals telegràfics al doctor, i plegant la carta—, també seria insuportable per a mi només de pensar-ho.

El senyor Wickfield no va dir ni paraula, encara que la vella se'l mirés com esperant un comentari a aquesta informació: es va quedar en silenci i amb actitud severa, amb els ulls clavats a terra. Quan ja feia molta estona que havíem abandonat aquest tema de conversa i ens ocupàvem d'altres qüestions, ell continuava igual, gairebé sense aixecar els ulls, si no era per mirar un moment, emmurriat i taciturn, el doctor o la seva esposa, o tots dos alhora.

El doctor era molt aficionat a la música. Agnes cantava amb gran delicadesa i expressivitat, i la senyora Strong també. Van cantar juntes, i van tocar duets juntes, i ens van oferir tot un petit concert. Però jo vaig observar dues coses: primera, que, si bé Annie va recuperar aviat el componiment i va tornar a ser la de sempre, hi havia un buit entre ella i el senyor Wickfield que els separava totalment; i, segona, que al senyor Wickfield semblava que li desagradés la intimitat que hi havia entre ella i Agnes, i que la presenciés amb incomoditat. I ara, he de confessar-ho, el record del que havia vist aquell vespre en què el senyor Maldon se'n va anar començava a adquirir un significat que no havia tingut mai, i allò m'inquietava. La bellesa innocent del seu rostre ja no em semblava tan innocent com abans; desconfiava de la gràcia natural i de l'encant de les seves maneres, i quan mirava Agnes, asseguda al seu costat, i pensava en la bondat i en la noblesa d'Agnes, vaig començar a sospitar que aquella era una amistat que no lligava.

A ella, però, la feia tan feliç, i l'altra també s'hi veia tant, que entre elles dues van fer que la vetllada ens passés volant, com si no hagués durat més que una hora. Es va acabar amb un incident que recordo molt bé. S'acomiadaven l'una de l'altra, i Agnes estava a punt d'abraçar-la i besar-la, quan el senyor Wickfield s'hi va ficar entremig, com qui no vol la cosa, i se'n va endur Agnes ràpidament. I aleshores vaig veure, com si tot aquell temps no hagués passat i jo encara fos a la porta aquell vespre del comiat, la mateixa expressió en el rostre de la senyora Strong, quan s'encarava amb el d'ell.

No sabia dir quina impressió em va causar, això, ni fins a quin punt després em resultava impossible, quan pensava en ella, dissociar-la d'aquesta mirada i tornar-la a recordar amb tot l'encant innocent de la seva cara. M'obsessionava encara quan vaig arribar a casa. Semblava que hagués deixat el sostre del doctor amb un núvol fosc planant al seu damunt. La veneració que sentia pels seus cabells grisos se'm barrejava amb una commiseració per la seva fe en aquells qui el traïen, i amb un ressentiment contra aquells qui el ferien. L'ombra imminent d'una gran aflicció, i d'una gran deshonra que encara no adquiria cap forma concreta, queia com una taca damunt del lloc tranquil on jo havia treballat i jugat de jovenet, i li causava un greuge cruel. Ja no em proporcionava cap plaer pensar en els greus i antics sèvers d'amples fulles que es

cloïen en si mateixos des de feia cent anys, ni en el petit prat d'herba llisa i ben cuidada, ni en les urnes de pedra, ni en les passejades del doctor, ni en el simpàtic repicar de la campana de la catedral que ho presidia tot. Era com si el tranquil refugi de la meua infància hagués estat saquejat davant dels meus ulls, i com si la seva pau i el seu honor se'ls hagués endut el vent.

Però amb el matí va arribar la meua separació de l'antiga casa, que Agnes havia omplert amb la seva influència, i això ja em va tenir el pensament prou ocupat. Hi tornaria aviat, sens dubte; podria ser que tornés a dormir —i qui sap si sovint— a la meua antiga habitació; però els dies en què havia viscut allà ja havien passat, i els vells temps s'havien acabat. Tenia el cor més afligit, quan empaquetava els llibres i la roba que encara hi quedaven per fer-los enviar a Dover, del que vaig demostrar davant d'Uriah, el qual es desvivia tant per ajudar-me que jo, injustament, vaig pensar que estava contentíssim que me n'anés.

Em vaig separar d'Agnes i del seu pare amb una certa actitud indiferent, com volent demostrar que ja era tot un home, i em vaig instal·lar al pescant de la diligència de Londres. Em sentia tan estovat i tan propens a perdonar, quan travessàvem la ciutat, que vaig estar temptat de saludar el meu vell enemic, el carnisser, i tirar-li cinc xílings perquè es prengués alguna cosa. Però es veia un carnisser tan obstinat, allà dins la botiga esmolant el ganivet, i el seu aspecte havia millorat tan poc amb la pèrdua de la dent de davant que jo li havia fet saltar, que em va semblar millor no provocar-lo.

L'objectiu principal que jo tenia al cap, quan ja érem un bon tros carretera enllà, recordo que era el de semblar tan adult com fos possible als ulls del cotxer, i de parlar amb una veu extremament fonda. Això últim ho vaig aconseguir amb unes grans molèsties físiques, però m'hi vaig aferrar, perquè trobava que feia persona gran.

—Fareu tot el trajecte, senyor? —va preguntar el cotxer.

—Sí, William —vaig contestar jo, en un to condescendent (el coneixia)—; vaig a Londres. I després m'arribaré a Suffolk.

—A caçar, senyor? —va dir el cotxer.

Ell sabia tan bé com jo que, en aquella època de l'any, era molt més probable que hi anés a pescar balenes; però, tot i així, em vaig sentir afalagat.

—No sé encara —vaig contestar, fent veure que encara estava indecís— si aniré a cremar un parell de cartutxos.

—Diu que els ocells s'han tornat molt espantadissos —va afegir William.

—Sí, això tinc entès —vaig dir jo.

—Sou del comtat de Suffolk, senyor? —va preguntar William.

—Sí —vaig respondre, donant-me una certa importància—. Sóc del comtat de Suffolk.

—Diu que hi fan unes mandonguilles de les millors que hi ha —va dir William.

Jo no n'estava al corrent, d'aquell fet; però, com que vaig creure necessari defensar les institucions de la meua terra i demostrar que hi estava familiaritzat, vaig

moire el cap com volent dir: «Efectivament!».

—I els poltres? —va insistir William—. Noi, quin bestiar! Un cavall de Suffolk, quan surt bé, val el seu pes en or. No n'heu criat mai cap, de cavall de Suffolk, senyor?

—N... no —vaig dir—, no exactament.

—Doncs juraria que aquí darrere meu hi ha un senyor —va explicar William— que els cria a l'engròs.

El senyor al·ludit era un senyor amb un estrabisme molt poc prometedor i una barbeta prominent, que duia un barret blanc de copa alta i ala estreta i plana, i uns pantalons d'un color verd apagat cordats per fora amb una rastellera de botons que semblava que cordessin des de les botes fins als malucs. Apuntava la barbeta per damunt l'espatlla del cotxer, i jo el tenia tan a prop que el seu alè em feia pessigolles al clatell, i quan em vaig girar per mirar-me'l, ell escrutava els cavalls davanters amb l'ull bo i amb un posat de gran expert.

—No és veritat? —va dir William.

—El què? —va preguntar el senyor de darrere.

—Que crieu poltres de Suffolk a l'engròs.

—Diria que sí —va dir el senyor—. No hi ha cap espècie de cavall que jo no hagi criat, ni cap espècie de gos. Hi ha gent que hi té molta afició, als cavalls i als gossos. Per a mi són com el menjar i el beure... com la casa, la dona i els fills... com el llegir, l'escriure i l'aritmètica... com el rapè, el fumar i el dormir.

—No esperes trobar un home com aquest viatjant darrere el pescant d'una diligència, oi? —em va confessar William a cau d'orella, sense deixar anar les regnes.

Jo vaig interpretar aquest comentari com l'expressió del desig que li cedís el lloc i, ruboritzant-me, em vaig oferir a cedir-l'hi.

—Si no us fa res, senyor —va dir William—, jo penso que seria més correcte.

Sempre he considerat que això va ser la primera claudicació de la meva vida. Quan vaig comprar el bitllet, m'hi havia fet escriure «Pescant» i havia donat mitja corona a l'empleat. Duia un sobretot i un mantó de mudar, que m'havia posat expressament per fer honor a aquella distingida posició, n'estava molt orgullós i em pensava que jo donava llustre a la diligència. I ara, a la primera etapa del viatge, ja era suplantat per un home guenyo i mal engiponat, sense altre mèrit que el de fer pudor d'estable, i que es veia amb cor de passar-me per sobre, més com una mosca que no pas com una persona, mentre els cavalls anaven a mig galop!

Sens dubte, aquest petit incident dalt de la diligència de Canterbury no va contribuir a frenar una desconfiança creixent en mi mateix, que sovint m'ha assetjat en ocasions menors de la meva vida, quan m'hauria pogut passar perfectament. Voler refugiar-me en un parlar d'home gran no em va servir de res. Durant la resta del viatge vaig parlar des del forat de l'estómac, però em sentia absolutament insignificant i espantosament jove.

Tanmateix, era curiós i interessant seure allà dalt, darrere quatre cavalls, ben educat, ben vestit i amb molts diners a la butxaca, i buscar amb la mirada els llocs on havia dormit durant el meu fatigós èxode. Cada objecte que destaqués pel camí m'ocupava els pensaments d'una manera constant. Quan em mirava, des d'allà dalt, els caminants que passaven i miraven amunt, i veia aquell estil de cares tan conegut, era com si la mà ennegrida del calderer em tornés a aferrar el pit de la camisa. Quan vam passar sotraguejant per l'estret carrer de Chatham i vaig entreveure el carreró on vivia aquell vell monstre que m'havia comprat la jaqueta, vaig estirar el coll tant com vaig poder per si veia el lloc on havia segut, a sol i ombra, esperant els meus diners. Quan finalment vam ser a l'última etapa abans d'arribar a Londres, i vam passar ni més ni menys que per davant d'aquella Salem House que el senyor Creakle governava amb mà de ferro, hauria donat tot el que tenia per poder obtenir el permís legal de baixar i estomacar-lo, i deixar en llibertat tots els nois, com si fossin pardals engabiats.

Vam arribar a La Creu Daurada de Charing Cross, un establiment decrepit que hi havia aleshores en un barri proper. Un cambrer em va fer passar a la sala del cafè, i una cambrera em va acompanyar al meu petit dormitori, que feia tuf de cotxe de lloguer i es veia tan tancat com un panteó familiar. La meva extrema joventut era tan penosament manifesta, que no semblava que imposés cap mena de respecte a ningú: la cambrera es mostrava del tot indiferent a les meves opinions sobre qualsevol cosa, i el cambrer em tractava amb una familiaritat total i m'oferia consells per compensar la meva inexperiència.

—I què —va dir el cambrer, en un to confidencial—, què voldràs, per dinar? Al jovent en general li agrada l'aviram: un pollastret, *podé*?

Jo li vaig respondre, tan majestàticament com vaig saber, que no em venia de gust cap pollastret.

—Ah, no? —va preguntar el cambrer—. El jovent, en general, es fan un tip de vedella i de xai: una mitjana de vedella, *podé*?

Vaig acceptar la proposta, davant la impossibilitat de suggerir cap altra cosa.

—Hi posem unes patates? —va insistir el cambrer, amb un somriure insinuant i decantant el cap—. El jovent en general se n'acostumen a afartar, de patates.

Jo li vaig fer, amb la veu més fonda que em va sortir, la comanda d'una mitjana de vedella amb patates i tota la guarnició completa, i li vaig demanar que preguntés al bar si hi havia cap carta a nom del senyor Trotwood Copperfield (jo ja sabia que no podia haver-n'hi cap, però vaig pensar que faria home gran aparentar que esperava correu).

Aviat va tornar, em va dir que no hi havia cap carta (amb una reacció de gran sorpresa per part meva) i em va començar a parar taula sobre una caixa que hi havia al costat del foc. Mentre estava ocupat amb això, va preguntar-me què beuria per acompanyar el dinar; i, quan jo vaig contestar: «Mitja pinta de xerès», temo que li va semblar una oportunitat favorable per extreure aquella mesura de vi dels pòsits rancis

de diverses garrafetes. I dic això perquè, mentre jo llegia el diari, vaig observar-lo darrere un envà de fusta baix, que era el seu territori privat, molt enfeinat abocant el contingut d'una sèrie d'aquests recipients en un de sol, com un químic o un apotecari que preparés una recepta. A més, quan el vi va arribar, el vaig trobar insípid; i, sens dubte, amb moltes més engrunes angleses de les que esperes trobar en un vi estranger suposadament en estat pur; però estava tan esporuguit que me'l vaig beure sense dir ni piu.

Després, trobant-me en un estat d'esperit força agradable (cosa que em fa deduir que la intoxicació no sempre és negativa en algunes fases del procés), vaig decidir anar al teatre. Vaig triar el Covent Garden Theatre, i allà, des de darrere d'una llotja central, vaig presenciar *Juli Cèsar* i la pantomima d'aquell Nadal. Veure tots aquells nobles romans cobrar vida davant meu, i entrar i sortir per entretenir-me, en comptes de ser aquells ossos tan durs de rosegat que havien estat a l'escola, em va causar un efecte insòlit i deliciós. Però la barreja de realitat i misteri de tota l'obra, l'efecte que em van produir els versos, les llums, la música, la companyia i tots aquells decorats rutilants i fastuosos, que anaven canviant amb una fluïdesa extraordinària, era tan enlluernador, i m'obria les portes a unes regions de delícies tan il·limitades, que quan vaig sortir al carrer a les dotze de la nit, sota la pluja, em va semblar que baixava dels núvols, on havia viscut una romàntica existència des de feia segles, per retrobar un món enfangat i depriment, cridaner, xipollejant i enlluminat amb torxes, entre paraigües en guerra, carruatges embussats i clapoteig d'esclops.

Havia sortit per una altra porta i em vaig quedar una estona aturat al carrer, com si fos realment un foraster a la terra; però les poc cerimonioses empentes i masegades que vaig rebre em van fer reaccionar aviat i em van fer emprendre el camí de tornada a l'hotel, durant el qual no vaig parar de pensar en aquell gloriós espectacle; i, un cop allà, després de prendre'm unes ostres amb cervesa negra, encara hi vaig estar pensant fins passada la una, amb els ulls fixos en el foc de la sala del cafè.

Estava tan absort en la funció de teatre, i en el passat —perquè era, en certa manera, com una brillant transparència a través de la qual veia avançar la meua vida passada—, que ignoro quan va ser que la figura d'un jove afavorit i ben plantat, vestit amb una desimbolta i elegant negligència que tinc motius per recordar molt bé, va convertir-se'm en una presència real. Però recordo que vaig ser conscient de la seva companyia sense haver-me adonat de la seva entrada... i que vaig seguir allà assegut i pensatiu davant del foc de la sala del cafè.

Finalment vaig aixecar-me per anar a dormir, amb gran alleujament de l'endormiscat cambrer, que no podia tenir les cames quietes i les encreuava, i s'hi donava cops, i les sotmetia a tota mena de contorsions dins el seu petit rebost. Quan anava cap a la porta, vaig passar pel costat de la persona que havia entrat abans i la vaig poder veure de prop. Em vaig girar immediatament, vaig tornar enrere i me'l vaig tornar a mirar. Ell no em coneixia, però jo el vaig reconèixer de seguida.

En un altre moment m'haurien faltat la confiança o la decisió suficients per parlar-hi, i potser ho hauria deixat per a l'endemà, i potser ja se m'hauria escapat. Però, en l'estat mental en què em trobava aleshores, amb l'obra de teatre encara en plena ebullició dins el meu pensament, el seu antic paper de protector meu em va semblar tan mereixedor de gratitud, i el meu antic afecte per ell em va inundar el pit amb una tal frescor i espontaneïtat, que m'hi vaig acostar immediatament, amb el cor bategant, i li vaig dir:

—Steerforth! No penses dir-me res?

Ell em va mirar —era el mateix mirar que de vegades ja tenia aleshores—, però no vaig veure que la seva expressió donés cap mostra d'haver-me reconegut.

—Em sembla que ja no et recordes de mi —vaig dir.

—Déu meu! —va exclamar, de sobte—. Si és el petit Copperfield!

Jo li vaig agafar totes dues mans, i no les hi podia deixar anar. Si no hagués estat per la vergonya, i per la por de molestar-lo, m'hi hauria tirat al coll i m'hauria posat a plorar.

—Mai, mai, mai no havia tingut una alegria tan gran! Estimat Steerforth, estic tan i tan content de veure't...!

—I jo també m'alegro molt de veure't a tu! —va dir ell, estrenyent-me les mans efusivament—. Vinga, va, Copperfield, company, domina't! —Però en el fons li feia gràcia, vaig pensar, de veure fins a quin punt m'afectava la il·lusió d'aquell retrobament.

Vaig eixugar-me les llàgrimes que el meu ferm determini no havia estat capaç de contenir, i me'n vaig riure amb poca traça, i ens vam asseure l'un al costat de l'altre.

—I doncs, com és que ets aquí? —va preguntar Steerforth, mentre em donava uns copets a l'espatlla.

—He arribat avui, amb la diligència de Canterbury. M'ha adoptat una meva tia que viu a prop d'aquella ciutat, on fa poc que he acabat els estudis. I tu, com és que ets aquí, Steerforth?

—Doncs mira, que sóc allò que en diuen un oxfordià —va contestar ell—; és a dir, em moro periòdicament de fàstic a Oxford, i ara vaig a casa de la meva mare. Tens el mateix aspecte rematadament afable de sempre, Copperfield. Ben bé igual que abans, ara que et miro! No has canviat gens ni mica!

—Jo t'he conegut immediatament —vaig dir—; però tu ets més fàcil de recordar.

Es va posar a riure, mentre es passava la mà per aquells cabells espessos i arrissats, i va dir alegrement:

—Sí, em trobo en una expedició de servei. La meva mare viu una mica apartada de la ciutat, i com que l'estat de les carreteres és horripilant i casa nostra és un solemne avorriment, he decidit fer nit aquí en comptes de continuar. No fa ni sis hores que sóc a Londres, i bona part les he passades rondinant i pesant figures al teatre.

—Jo també he anat al teatre —vaig dir—. Al Covent Garden. Quina funció més deliciosa i més magnífica, Steerforth!

Steerforth va riure de bona gana.

—Estimat Davy —va fer, tornant-me a donar uns copets a l'espatlla—, ets una autèntica Floreta. Les floretes dels prats, quan surt el sol, no són tan càndides com tu! Jo també he anat al Covent Garden, i no he vist mai cosa més depriment... Ep! Senyor!

Això últim anava dirigit al cambrer, que d'un tros lluny havia estat seguint amb una gran atenció el nostre retrobament, i ara se'ns va acostar amb un posat de deferència.

—On l'heu instal·lat, el meu amic senyor Copperfield? —va preguntar Steerforth.

—Perdó, senyor?

—On dorm? A quin número d'habitació? Ja m'enteneu —va dir Steerforth.

—Ah, sí, senyor —va respondre el cambrer, com disculpant-se—. El senyor Copperfield s'està a la quaranta-quatre, senyor.

—I on dimonis s'és vist —va replicar Steerforth—, posar el senyor Copperfield en unes golfes esquifides de sobre un estable?

—És que veurà, senyor, nosaltres no sabíem —va contestar el cambrer, en el mateix to de disculpa— que el senyor Copperfield fos cap client especial. Podem donar-li la setanta-dos, senyor, si sembla més convenient. Al costat vostre, senyor.

—I és clar que és més convenient —va dir Steerforth—. Vinga, ja hi esteu anant.

El cambrer es va retirar immediatament per anar a fer el canvi. Steerforth, a qui li feia molta gràcia que m'haguessin donat la quaranta-quatre, es va tornar a posar a riure i em va tornar a donar uns copets a l'espatlla, i em va convidar a esmorzar amb ell l'endemà a les deu, una invitació que em vaig sentir orgullós i contentíssim de poder acceptar. Com que ja era bastant tard, vam agafar cadascú la seva espelma i vam anar cap a dalt, on ens vam separar amb un amistós entusiasme davant la seva porta, i on vaig poder constatar que la meva nova habitació era una gran millora respecte a la d'abans: no era gens humida, i hi havia un llit immens de quatre columnes que semblava ben bé una petita hisenda rural. I allà, entre un nombre de coixins suficient per a sis persones, no vaig trigar a adormir-me en un estat de beatitud, i vaig somiar en l'antiga Roma, en Steerforth i en l'amistat, fins que les diligències de primera hora del matí, sortint amb gran estrèpit per l'arcada de sota, em van fer somiar en llamps i trons i en la fúria dels déus romans.

A casa de Steerforth

Quan la cambrera va trucar a la meva porta a les vuit i em va informar que em deixava l'aigua d'afaitar allà fora, vaig lamentar profundament l'absència de motius per utilitzar-la i em vaig ruboritzar del llit estant. La sospita que ella havia rigut quan ho deia va turmentar-me els pensaments durant tota l'estona de vestir-me, i estava convençut que m'atorgava un aire furtiu i culpable quan vaig passar pel seu costat a les escales, baixant a esmorzar. Era tan susceptible al fet de ser molt més jove del que hauria volgut, que abans de decidir-me a passar-li al davant en tan innobles circumstàncies, i sentint-la que era allà escombrant, em vaig quedar arran de finestra mirant l'estàtua eqüestre del rei Carles, envoltada d'un garbuix de carruatges de lloguer i amb un aspecte ben poc reial sota el plugim i la boira baixa d'un color marró fosc, fins que el cambrer em va advertir que el senyor m'esperava.

No és a la sala del cafè que vaig trobar Steerforth esperant-me, sinó en una acollidora saleta privada, amb cortines vermelles i alfombres turques, on resplendia un bon foc i on un esplèndid esmorzar fumejant estava a punt sobre una taula coberta amb unes estovalles impecables, i una alegre miniatura de la saleta, del foc, de l'esmorzar, de Steerforth i de tot plegat brillava en el petit mirall rodó de sobre el bufet. En un principi em vaig sentir bastant cohibit de veure Steerforth tan segur de si mateix, tan elegant i tan superior a mi en tots els aspectes (incloent-hi l'edat), però la seva natural condescendència aviat em va tranquil·litzar i em va fer sentir perfectament a gust. No em cansava d'admirar el canvi que Steerforth havia operat a La Creu Daurada, ni de comparar l'estat d'abatiment i de tristesa en què em trobava el dia abans amb el confort i els atractius d'aquest matí. I, pel que fa a les familiaritats del cambrer, s'havien esfumat com si no haguessin existit mai. Gairebé diria que ens va servir donant-se cops al pit.

—I ara, Copperfield —va dir Steerforth, quan ens vam quedar sols—, m'agradaria saber què fas, i cap on vas... en fi, que em possessis al corrent de tot. Et considero com si fossis de la meva propietat.

Radiant de satisfacció en veure que seguia interessant-se tant per mi, vaig explicar-li que la meva tia havia proposat aquella petita expedició que ara encetava, i li vaig dir quin n'era l'objectiu.

—Doncs, com que veig que no tens cap pressa —va afegir Steerforth—, vine amb mi a casa meva, a Highgate, i queda-t'hi un parell de dies. La meva mare t'encantarà... es fa una mica pesada i s'omple massa la boca parlant de mi, però se li pot perdonar..., i tu també li encantaràs.

—Ja m'agradaria estar-ne tan segur com tu, d'això que tens l'amabilitat de dir —vaig contestar, somrient.

—Sí, home, sí! —va dir Steerforth—. Tothom qui m'aprecia a mi té uns drets adquirits que ella li ha de reconèixer forçosament.

—Així, doncs, em sembla que seré la nineta dels seus ulls —vaig concloure jo.

—Molt bé! —va dir Steerforth—. Doncs vine a comprovar-ho. Passarem un parell d'hores veient els lleons, perquè sempre és bo poder-los ensenyar a un nouvingut com tu, Copperfield, i després anirem cap a Highgate amb la diligència.

Em costava de creure que allò no fos un somni, i d'un moment a l'altre em veia despertant-me a l'habitació quaranta-quatre, esmorzant a la tauleta solitària de la sala del cafè i tornant a suportar les impertinències del cambrer. Quan vaig haver escrit una carta a la meva tia, parlant-li d'aquell afortunat retrobament amb el meu admirat company d'escola i de la invitació que m'havia fet, vam sortir en un carruatge de lloguer i vam veure el Panorama^[15] i altres curiositats, i vam fer un tomb pel Museu Britànic, on vaig poder comprovar les moltes coses que Steerforth sabia sobre una infinita varietat de temes, i la poca importància que semblava donar als seus coneixements.

—Deuràs llicenciar-te amb unes notes excel·lents, Steerforth —li vaig dir—, vist tot el que ja saps a hores d'ara; i a la universitat tindran bons motius per estar orgullosos de tu.

—Jo, llicenciar-me? —va exclamar Steerforth—. I ara!... Estimada Floreta... no et fa res que et digui Floreta, oi?

—No, en absolut! —vaig dir jo.

—Així m'agrada! Estimada Floreta —va repetir Steerforth, rient—, no tinc el més petit desig ni ganes d'obtenir cap distinció d'aquest tipus. Ja he fet prou i massa per al que són els meus propòsits, i a hores d'ara ja em resulta prou insofrible a mi mateix.

—Però la fama... —vaig insinuar jo.

—Ai, la Floreta romàntica! —va dir Steerforth, rient encara més fort—. Per què hauria de molestar-me a deixar quatre setciències bocabadats i amb les mans enlaire d'admiració? Que ho guardin per a algú altre, això. Si algú altre vol fama, ja l'hi regalo.

Em vaig avergonyir d'haver comès un error tan colossal, i tenia moltes ganes de canviar de tema. Cosa que, afortunadament, no va ser gens difícil, perquè Steerforth sempre era capaç de passar d'un tema a un altre amb la desimboltura i la senzillesa que el caracteritzaven.

Després de la visita als llocs d'interès va venir el dinar, i els dies hivernals eren tan curts que ja s'havia fet fosc quan la diligència ens deixava a Highgate, davant d'una antiga casa de maó vermell al capdamunt d'una pujada. Una senyora gran, però no pas d'una edat massa avançada, amb un posat orgullós i unes faccions molt agradables, era a la porta quan vam baixar; i, saludant Steerforth amb un: «Estimadíssim James!», el va estrènyer entre els seus braços. Ell me la va presentar com la seva mare, i la senyora em va donar una solemne benvinguda.

Era una casa antiga i senyorial, i respirava ordre i tranquil·litat. Des de les finestres de la meua habitació es veia tot Londres en la distància, com un gran vapor, amb unes quantes llums centellejant aquí i allà. A penes havia tingut temps, mentre em canviava, de fer una ullada al sòlid mobiliari, a les labors emmarcades (fetes, vaig suposar, per la mare de Steerforth quan era joveneta) i a uns quants retrats al llapis de senyores amb cosset i amb els cabells empolvorats, que apareixien i desapareixien de les parets amb la crepitació i l'espurneig d'un foc acabat d'encendre, que ja em van cridar per sopar.

Al menjador també hi havia una altra senyora, més aviat baixa d'estatura, morena i d'un aspecte no gaire agradable sense que es pogués dir que fos lletja, que em va cridar l'atenció; potser perquè no esperava trobar-la, potser perquè vam seure davant per davant, potser perquè hi havia en ella alguna cosa realment notable. Tenia els cabells negres i uns ulls intensos i també molt negres, i era prima, i tenia una cicatriu sobre el llavi. Era una cicatriu antiga —i jo més aviat en diria una sutura, perquè no era descolorida i feia anys que havia cicatritzat—, que en altres temps li havia travessat tota la boca fins a la barbata, però que ara resultava a penes visible des de l'altra banda de la taula, excepte sobre el llavi superior, la forma del qual havia alterat. Vaig calcular interiorment que devia rondar els trenta anys i que tenia ganes de casar-se. Es veia una mica atrotinada, com les cases que fa massa temps que estan per llogar; però no es podia dir, com ja he observat, que fos gens lletja. La seva flaqueza semblava ser l'efecte d'algun foc interior desaprofitat, que trobava una sortida en els seus ulls espectrals.

Me la van presentar com «la senyoreta Dartle», i tant Steerforth com la seva mare li deien Rosa. Vaig saber que vivia allà, i que era la dama de companyia de la senyora Steerforth des de feia molt de temps. Em va semblar que mai no deia el que volia dir d'una manera directa, sinó que ho insinuava, i amb aquesta pràctica en treia molt més partit. Per exemple, quan la senyora Steerforth va comentar, més en to de broma que no pas seriosament, que li feia por que el seu fill no portés una vida dissipada a la universitat, la senyoreta Dartle hi va intervenir dient:

—Ah, sí?... Ja sabeu que jo sóc molt ignorant i que l'únic que faig és demanar informació, però, no passa sempre, això? Jo em pensava que aquest tipus de vida era considerat en general com... oi?

—Com una formació per exercir una professió molt seriosa, si és això el que vols dir, Rosa —va contestar la senyora Steerforth, amb una certa fredor.

—Oh, i tant! Sí, sí, ben cert —va replicar la senyoreta Dartle—. Però, tot i així, no és com...? Vull que se'm corregeixi si m'equivoco, però... no és una mica com...?

—Una mica com què? —va dir la senyora Steerforth.

—Ah! Voleu dir que no ho és, doncs? —va contestar la senyoreta Dartle—. Ah, doncs m'alegro molt de saber-ho! Ara ja sé el que he de fer. És l'avantatge de preguntar les coses. No permetré mai que la gent torni a parlar davant meu de

dilapidació, ni de llibertinatge ni de res de tot això, en referència a aquell tipus de vida.

—I faràs ben fet —va dir la senyora Steerforth—. El tutor del meu fill és un senyor molt assenyat, i si no fos que confio implícitament en el meu fill, confiaria en ell.

—Això, faríeu? —va preguntar la senyoreta Dartle—. Valga'm Déu! Assenyat, dieu? Assenyat de debò?

—Sí, n'estic convençuda —va respondre la senyora Steerforth.

—Noi, quina sort! —va exclamar la senyoreta Dartle—. Quin consol! Assenyat de debò? Així vol dir que no és... és clar que, si és assenyat de debò, no pot pas ser... Bé vaja, que ja puc estar tranquil·la respecte a l'opinió que em mereix, ara que sé del cert que és assenyat de debò!

Tots els seus judicis sobre qualsevol qüestió, així com les esmenes a qualsevol cosa que es digués i de la qual dissentís, la senyoreta Dartle els insinuava de la mateixa manera. I no podré negar que de vegades ho feia amb una gran contundència, ni que fos per contradir el mateix Steerforth. Un exemple d'això es va produir abans que acabéssim de dinar. La senyora Steerforth parlava amb mi de la meva intenció d'anar a Suffolk, i jo vaig cometre la imprudència de dir com m'agradaria que Steerforth m'hi pogués acompanyar, i en explicar a Steerforth que hi anava per veure la meva antiga mainadera, i la família del senyor Peggotty, vaig recordar-li que era aquell pescador que havia conegut a l'escola.

—Ah, aquell personatge tan trempat! —va dir Steerforth—. I anava amb un seu fill, oi?

—No, era un nebot —vaig contestar—; tot i que el té adoptat com a fill. També té una nebodeta molt atractiva, que va adoptar com a filla. En resum, que la seva casa (o més ben dit la seva barca, perquè viu en una barca en terra ferma) és plena de gent que ha estat objecte de la seva bondat i de la seva generositat. T'encantaria conèixer aquella família.

—De veritat? —va dir Steerforth—. Sí, em fa l'efecte que sí. M'ho pensaré. Suposo que el viatge s'ho val (i més podent tenir el plaer de fer-lo amb tu, Floreta), si es tracta de veure en el seu element aquesta classe de persones, i de poder ser com un més de la família.

El cor em va fer un salt davant d'aquella nova esperança de delectació. Però, a propòsit del to amb què ell havia dit «aquesta classe de persones», la senyoreta Dartle, que no ens havia tret de sobre aquells ulls espujants, va tornar a saltar.

—Ah, sí? De debò? Digueu-me: ho són, realment? —va dir.

—Si són què? Si són què? Qui? —va preguntar Steerforth.

—Aquest tipus de persones. Són realment uns animals primitius, uns éssers d'una espècie diferent? Estic frisant per saber-ho.

—Hi ha una considerable distància entre nosaltres i ells, sí —va dir Steerforth, amb indiferència—. No s'espera que siguin tan sensibles com nosaltres. No és gaire

fàcil escandalitzar-los ni ferir la seva sensibilitat. Són prodigiosament virtuoses, gosaria dir... o almenys hi ha gent que així ho afirma, i no els contradiré pas..., però no són fets d'una pasta gaire refinada, i és una sort per a ells que siguin tan difícils de ferir com la seva pell aspra i endurida.

—Ves què et sembla! —va replicar la senyoreta Dartle—. No sé si mai havia sentit res que em complagués tant. Que tranquil·la que em quedo! És tan reconfortant saber que, quan pateixen, no se n'adonen! De vegades m'he sentit força incòmoda, pensant en aquesta classe de persones; però ara ja sé que puc deixar de pensar-hi tranquil·lament. Cada dia s'aprenen coses noves. Confesso que tenia els meus dubtes, però ara ja s'han dissipat. No ho sabia, i ara ja ho sé; i això demostra els avantatges de preguntar les coses... no?

Jo estava convençut que Steerforth havia dit allò en to de broma, o per estirar la llengua a la senyoreta Dartle, i esperava que m'ho confirmés quan ella va ser fora i ens vam quedar ell i jo asseguts vora el foc. Però va limitar-se a preguntar-me què opinava d'aquella dona.

—És una dona molt llesta, oi? —vaig preguntar.

—Llesta? Ho passa tot per la pedra d'esmolar —va dir Steerforth—, com hi ha passat la seva cara i la seva figura en aquests últims anys. S'ha desgastat a còpia d'esmolar-se constantment. És un autèntic esmolet.

—Quina cicatriu més sorprenent que hi té, sobre el llavi! —vaig afegir jo.

Steerforth es va posar seriós i es va quedar un moment en silenci.

—La veritat és que —va contestar—... l'hi vaig fer jo.

—Un infortunat accident?

—No. Jo era petit, i ella em va fer exasperar i li vaig tirar un martell. Quin angelet més prometedor que devia ser, jo!

Vaig lamentar profundament haver tocat un tema tan dolorós, però ara ja estava fet.

—I li ha quedat la marca des d'aleshores, com has pogut veure —va dir Steerforth—; i l'arrossegatà fins a la tomba, si mai hi troba el repòs... perquè em costa de creure que mai pugui trobar-lo enlloc. Era òrfena de mare, i filla d'una espècie de cosí del meu pare que també es va morir. I la meva mare, que aleshores ja era viuda, la va portar a viure aquí perquè li fes companyia. Deu tenir un capital d'unes dues mil lliures, i n'estalvia els interessos anuals per engrossir el patrimoni. I vet aquí la història de la senyoreta Dartle.

—I ben segur que a tu t'estima com a un germà, oi? —vaig preguntar.

—Mmm! —va contestar Steerforth, mirant el foc—. No tots els germans es tenen la mateixa estimació, i hi ha estimacions que... Però serveix-te, Copperfield! Brindarem per les floretes del prat, en honor teu; i pels lliris de la vall, que no treballen ni filen, en honor meu... o per vergonya meva!

Un somriure lacònic que li havia envaït les faccions es va dissipar, mentre deia això en un to jovial, per deixar pas a la seva expressió franca i encantadora de

sempre.

No vaig poder evitar que els ulls se me n'anessin cap a aquella cicatriu, amb un interès morbós, quan vam entrar a prendre el te. No vaig trigar a observar que era la part més susceptible de la seva cara, i que, quan es tornava pàl·lida, aquell senyal era la primera cosa que s'alterava i es convertia en una veta d'un color apagat i plomís, i recuperava l'extensió completa com els senyals de tinta invisible quan s'acosten al foc. Ella i Steerforth van tenir un petit altercat respecte a una tirada de daus al *backgammon*: per un moment em va semblar que ella estava a punt d'explotar de ràbia, i vaig veure ressorgir la cicatriu com la famosa frase bíblica del mur.

No em va sorprendre gens descobrir que la senyora Steerforth tenia una autèntica devoció pel seu fill. No semblava que sabés parlar de res més, ni pensar en res més. Em va ensenyar un seu retrat de petit, en un reliquiari, amb uns quants cabells de la criatura a dins; me'n va ensenyar un altre de l'època en què jo el vaig conèixer, i sobre el pit n'hi duia un de tal com era actualment. Totes les cartes que ell li havia escrit, de la primera a l'última, les guardava en una vitrina que hi havia prop de la butaca on seia ella vora el foc; i me'n volia llegir unes quantes, i jo també hauria estat molt content de saber el que deien, si no fos que ell s'hi va interposar i l'hi va treure del cap amablement.

—Diu el meu fill que us vau conèixer a l'internat del senyor Creakle, oi? —va dir la senyora Steerforth, mentre ella i jo parlàvem en una taula i ells jugaven al *backgammon* en una altra—. I, efectivament, recordo que parlava, en aquella època, d'un alumne més petit que ell, que li tenia el cor robat; però el vostre nom, com podeu suposar, no el vaig retenir a la memòria.

—Us asseguro, senyora, que durant tot aquell temps va ser d'allò més noble i generós amb mi —vaig explicar—, i jo necessitava molt un amic com ell. Sense ell hauria viscut molt mortificat.

—Sempre és molt noble i generós, el meu fill —va dir la senyora Steerforth, orgullosa.

Déu sap que m'adheria de tot cor a aquelles paraules. I ella en devia ser prou conscient, perquè la solemnitat de les seves maneres, parlant amb mi, ja havia minvat, excepte quan parlava per elogiar el seu fill: el seu posat, aleshores, no deixava mai de ser altiu.

—En general no era una escola digna del meu fill —va sentenciar—, ni de bon tros, però en aquells temps calia tenir en compte unes determinades circumstàncies, que encara eren més importants que aquella tria. El caràcter impetuós del meu fill feia recomanable dur-lo a un lloc on hi hagués algú capaç de percebre la superioritat del seu caràcter, i que sabés acatar-la de bon grat; i allà hi havia un home que complia aquests requisits.

Jo ho sabia de sobres, perquè coneixia l'home en qüestió. I, tanmateix, això no va fer créixer el menyspreu que m'inspirava, sinó que ho vaig considerar com una

qualitat que el redimia una mica (suposant que se li pogués atorgar cap mèrit pel fet de no resistir-se a algú tan irresistible com Steerforth).

—Allà, les grans capacitats del meu fill es van veure molt temptades per un sentiment d'emulació voluntària i d'orgull conscient —va prosseguir l'entusiasta senyora—. S'hauria rebel·lat davant qualsevol tipus de repressió, però, en veure que era el rei de la casa, va prendre l'altiu determini d'estar a l'altura del lloc que ocupava. Cosa molt pròpia d'ell, per cert.

Jo, fent-me ressò amb cos i ànima d'aquelles paraules, vaig repetir que sí, que era molt propi d'ell.

—I per això va triar, per pròpia voluntat i sense que ningú l'hi obligués, aquell camí en el qual, si ell vol, pot deixar enrere qualsevol competidor —va prosseguir—. El meu fill m'ha informat, senyor Copperfield, que li teníeu una gran devoció, i que ahir, quan us vau retrobar, us vau donar a conèixer amb llàgrimes d'alegria. Seria molt hipòcrita si pretengués fer-vos creure que em sorprèn el fet que el meu fill despertí aquest tipus d'emocions; però no puc ser indiferent a aquells qui són sensibles als seus mèrits, i m'alegro molt de tenir-vos aquí, i us puc assegurar que ell sent una amistat molt infreqüent per vós, i que us podeu refiar de la seva protecció.

La senyoreta Dartle jugava al *backgammon* amb el mateix fervor que posava en tot allò que feia. Si l'hagués vista per primer cop allà davant del tauler, hauria pogut pensar que aquella activitat era l'única del món capaç d'estilitzar-li la figura i eixamplar-li els ulls. Però em sembla que no m'equivoco si dic que no es va perdre ni una sola d'aquestes paraules, ni va deixar d'observar el plaer extrem que em provocava escoltar aquelles confidències de la senyora Steerforth, que em feien sentir més gran del que m'havia sentit des que havia marxat de Canterbury.

Cap al final de la vetllada, quan van entrar una safata de copes i ampolles de cristall, Steerforth va prometre, allà davant de la llar de foc, que pensaria seriosament en la possibilitat d'acompanyar-me en la meva excursió. Va dir, però, que no hi havia cap pressa i que es podia ajornar perfectament fins al cap de vuit dies, i la seva mare, hospitalàriament, li va donar la raó. En més d'una ocasió, mentre parlàvem, va anomenar-me Floreta, i això va fer que la senyoreta Dartle hi tornés a ficar cullerada.

—Però, què és això, senyor Copperfield? —va preguntar—. Un sobrenom? I per què us diu així? Eh? Que potser és perquè us troba molt jove i innocent? Sóc tan obtusa, jo, per a aquestes coses...

Jo em vaig tornar vermell en contestar que sí, que em semblava que era per aquell motiu.

—Ah! —va dir la senyoreta Dartle—. Doncs m'alegro de saber-ho! Jo pregunto les coses, i me n'alegro molt quan me les aclareixen. Ell us troba molt jove i innocent, i tanmateix sou amics. Veus que bonic?

Poc després de dir això se'n va anar a dormir, i la senyora Steerforth també es va retirar. Steerforth i jo, després d'allargar la conversa mitja hora més allà davant del foc, parlant de Traddles i de tota l'altra gent d'aquells dies llunyans de Salem House,

vam pujar a dalt plegats. L'habitació de Steerforth era al costat de la meva, i vaig entrar a fer-hi un cop d'ull. Era la viva imatge del confort, tota plena de butaques, coixins i escambells, fets per les mans de la seva mare... no hi faltava ni un detall que pogués ajudar a acabar-ho d'arrodonir. I, des d'un retrat de la paret, les agradables faccions d'aquella dama contemplaven el seu fill de l'ànima, com si s'hagués proposat de vetllar-lo, ni que fos des d'un quadre, fins i tot quan dormia.

Ara a la meva habitació hi havia un foc molt viu, i les cortines de l'habitació i del llit estaven tirades, i tot plegat hi conferia un aire còmode i acollidor. Vaig seure en una gran butaca a la vora del foc, per meditar sobre la meva felicitat, i feia una estona que m'hi recreava quan vaig descobrir un retrat de la senyoreta Dartle que em mirava fixament des del relleix de la llar de foc.

La semblança era impressionant, i la mirada, per tant, no podia ser d'altra manera. L'artista no hi havia inclòs la cicatriu, però jo l'hi vaig incloure mentalment; i vet aquí la cicatriu apareixent i desapareixent, ara confinada al llavi superior, tal com l'havia vista quan dinàvem, ara mostrant tota l'extensió de la ferida infligida pel martell, tal com l'havia vista quan s'apassionava amb alguna cosa.

Vaig preguntar-me, irritat, per què no haurien pogut posar-la en algun altre lloc en comptes d'allotjar-la amb mi. Per alliberar-me'n, em vaig desvestir amb una esgarrapada, vaig apagar el llum i em vaig ficar al llit. Però, mentre m'adormia, no em podia treure del cap que ella continuava allà, mirant-me... «I ho és? De debò? A veure, expliqueu-m'ho»... I en plena nit, quan em vaig despertar, vaig tenir la sensació inquietant d'haver estat preguntant a tota mena de gent, en somnis, si ho era o no ho era... sense saber què volia dir.

21

La petita Emily

En aquella casa hi havia un criat que, pel que em va semblar entendre, acompanyava normalment Steerforth i havia entrat al seu servei a la universitat, i tenia l'aspecte de ser la respectabilitat personificada. Dubto que hi hagi hagut mai ningú, en la seva professió, amb una aparença tan respectable. Era un home taciturn, de passa esmoreïda, parsimoniós, deferent, observador, sempre a mà quan el necessitaven i sempre absent quan no el necessitaven; però allò que el feia més digne de consideració era la seva respectabilitat. Tenia un rostre inflexible, un coll bastant rígid, un cap més aviat estret i llis, amb uns cabells molt curts arrapats als costats de la calba, i un parlar suau, amb una tendència tan peculiar a fer xiular les esses que semblava que en pronunciés moltes més que qualsevol altra persona; però feia respectables totes les seves peculiaritats. Si hagués tingut el nas capgirat, allò també hauria estat respectable. S'envoltava d'un ambient de respectabilitat, i allò el feia anar segur pel món. Era tan respectable, tot ell, que resultava gairebé impossible sospitar que pogués fer res mal fet. Era tan altament respectable que ningú no hauria gosat vestir-lo de lliurea. Imposar-li qualsevol feina humil hauria estat insultar gratuïtament els sentiments d'un home respectabilíssim. Cosa que, pel que vaig observar, era assumida tan intuïtivament per les criades de la casa, que sempre s'ocupaven elles de fer aquelles feines, i generalment mentre ell llegia el diari vora el foc del rebost.

No havia vist mai un home tan reservat com aquell. Però aquesta qualitat, com totes les altres que posseïa, no semblava sinó fer-lo encara més respectable. Fins i tot el fet que ningú no sabés quin era el seu nom de pila semblava formar part de la seva respectabilitat. No hi havia res a objectar contra el seu cognom, Littimer, pel qual era conegut. Un «Peter» podia acabar a la forca, un «Tom» podia ser deportat... però un «Littimer» era perfectament respectable.

No sé si era per la naturalesa venerable de la respectabilitat en abstracte, però el cas és que jo em sentia particularment jove en presència d'aquell home. Era incapaç d'endevinar-ne l'edat, i això no era sinó un altre punt a favor seu; perquè, en la placidesa d'aquella respectabilitat, tant hauria pogut tenir cinquanta anys com trenta.

Littimer va entrar a la meva habitació al matí, abans que em llevés, per dur-me aquella admonitòria aigua d'afaitar i deixar-me la roba preparada. Quan vaig obrir les cortines del llit i vaig mirar a fora, el vaig veure allà, amb la seva temperatura estable de respectabilitat, tan immune al vent glaçat de gener que ni tan sols li fumejava l'alè, col·locant la bota dreta i la bota esquerra en la posició del primer pas de ball i bufant els borrallons de pols de la meva jaqueta mentre la col·locava amb la mateixa delicadesa que si fos un nadó.

Li vaig dir bon dia i li vaig preguntar quina hora era. Ell es va treure de la butxaca el rellotge més respectable que jo havia vist mai i, aguantant la tapa amb el dit gros perquè no s'obrís del tot, va mirar l'esfera del rellotge com si consultés una ostra oracular, el va tornar a tancar i va dir-me que, amb el meu permís, eren dos quarts de nou.

—El senyor Steerforth s'alegrarà de saber com heu descansat, senyor.

—Gràcies —vaig dir jo—; he descansat de primera, francament. El senyor Steerforth, està bé?

—Gràcies, senyor. El senyor Steerforth es troba raonablement bé.

Una altra de les seves característiques: que no feia servir mai cap superlatiu. Sempre aquell fred i calmat terme mitjà.

—Hi ha cap altra cosa que pugui tenir l'honor de fer per vós, senyor? La campaneta sonarà a les nou; la família esmorza a dos quarts de deu.

—No, això és tot; gràcies.

—Gràcies a vós, senyor, si sou servit.

I dit això, i fent una lleu reverència quan passava pel costat del llit, com disculpant-se per haver-me rectificat, va sortir tancant la porta tan delicadament com si jo m'hagués sumit en un son dolç del qual depengués la meva vida.

Cada matí teníem exactament la mateixa conversa —ni una paraula més, ni una paraula menys—, però invariablement, per molt que el vespre abans hagués pogut créixer la meva autoestima i hagués pogut fer algun pas més cap a la maduresa, gràcies a la companyia de Steerforth, o a les confidències de la senyora Steerforth, o a la conversa de la senyoreta Dartle, en presència d'aquell home respectabilíssim jo sempre tornava a ser, com canten els nostres poetes menors, «un minyó de bell nou».

Va procurar-nos uns cavalls, i Steerforth, que sabia fer de tot, em va donar lliçons d'equitació. Ens va proporcionar uns florets, i Steerforth em va donar lliçons d'esgrima... i després uns guants, i jo vaig començar, amb el mateix mestre, a millorar en la tècnica de la boxa. No em preocupava en absolut que Steerforth detectés la meva inexperiència en aquestes disciplines, però haver de demostrar la meva poca destresa als ulls del respectable Littimer em resultava insuportable. No tenia per què creure que el mateix Littimer en dominés cap, d'aquestes arts; no em va donar mai, ni amb la més lleu vibració d'una pestanya, cap motiu per suposar-ho, i això no obstant, quan ell hi era present mentre practicàvem, em sentia com el més novell i el més inepte dels mortals.

Tenia un particular interès a parlar d'aquest home per l'empremta també molt particular que em va deixar aleshores, i també pel que va passar després.

Aquells vuit dies van transcórrer de la manera més deliciosa. I van passar de pressa, com es pot suposar tenint en compte el meu estat d'embadaliment; amb tot, van oferir-me tantes oportunitats de conèixer millor Steerforth, i d'admirar-lo encara més en un miler d'aspectes, que en arribar al final d'aquella setmana em va semblar que havia estat amb ell durant molt més temps. La desimboltura amb què em tractava

com si fos una joguina em satisfieia més que qualsevol altra actitud que hagués pogut adoptar. Em recordava els vells temps, i era com si en fos la seqüela més natural; em demostrava que ell no havia canviat; m'estalviava qualsevol incomoditat que hagués pogut sentir en comparar els meus mèrits amb els seus, i en mesurar els meus drets a la seva amistat amb qualsevol barem igualitari, i, per damunt de tot, hi havia aquella actitud tan desimbolta i tan afectuosa que no mostrava davant de ningú més que jo. Si a l'escola ja m'havia tractat d'una manera diferent de tots els altres, m'il·lusionava pensar que ara, en el món de fora, també em tractava com no havia tractat mai cap altre amic que hagués tingut. Jo em considerava més a prop del seu cor que qualsevol altre amic, i el meu s'inflamava d'estimació per ell.

Va decidir que m'acompanyaria al camp, i va arribar el dia que havíem de marxar. Primer dubtava de si endur-se'n Littimer o no, però al final va dir que s'estimava més deixar-lo a casa. Aquell ésser respectable, satisfet amb tot allò que li assignessin, fos el que fos, va disposar els nostres baguls de viatge, en el petit carruatge que ens duria a Londres, d'una tal manera que semblava que haguessin de desafiar els embats dels segles; i va rebre la modesta donació que jo li vaig oferir amb una tranquil·litat absoluta.

Ens vam acomiadar de la senyora Steerforth i de la senyoreta Dartle, amb moltes expressions de gratitud per part meva i grans mostres d'afecte per part d'aquella mare devota. L'última cosa que vaig veure van ser els ulls impertorbables de Littimer, impregnats —pel que a mi em va semblar— de la callada convicció que jo era, certament, molt jove.

El que vaig sentir, en retornar amb tan bons auspicis als antics llocs familiars, no intentaré descriure-ho. Hi vam anar amb la diligència del correu. Jo estava tan preocupat per l'efecte que Yarmouth pogués produir a Steerforth, que quan ell va dir, mentre passàvem pels seus foscos carrers camí de l'hostal, que, pel que havia vist de moment, li semblava un racó de món prou agradable, curiós i pintoresc, jo no tocava de peus a terra. Així que vam arribar ens en vam anar a dormir (vaig observar unes sabates empolsinades i unes polaines quan passàvem per davant de la porta del meu vell amic el Dofí), i l'endemà al matí vam esmorzar tard. Steerforth, que estava molt animat, havia passejat per la platja abans que jo em llevés, i em va dir que havia fet coneixença amb la meitat dels barquers locals. I també havia vist, en la distància, allò que estava segur que havia de ser la casa del senyor Peggotty, amb un fumerol a la xemeneia, i em va dir que havia estat a punt d'entrar-hi i de fer-se passar per mi, dient que havia canviat tant que no em reconeixien.

—Quan penses presentar-me a aquella gent, Floreta? —va dir—. Estic a la teva disposició. Fes els teus plans.

—Potser aquest vespre seria un bon moment, Steerforth. Quan siguin tots al voltant del foc. És una casa tan curiosa que m'agradaria que la veiessis quan és més acollidora.

—Fet! —va contestar Steerforth—. Aquest vespre, doncs.

—Jo no els avisaré que tu ets aquí, saps? —vaig dir, tot il·lusionat—. Els hem d'agafar per sorpresa.

—Ah, per descomptat! —va fer Steerforth—. Si no els agafem per sorpresa, no té gràcia. Hem de veure els nadius en el seu estat aborigen.

—Pensa, però, que són d'aquella «classe de persones» que tu vas dir —vaig respondre.

—Ah, veig que encara te'n recordes, de les meves batusses amb Rosa, eh? —va exclamar ell, enviant-me una mirada fugaç—. Diantre de dona! Em fa mitja por i tot. Com si fos un mal esperit. Però deixem-la estar. A veure: i ara què faràs? Aniràs a veure la teva mainadera, suposo.

—Doncs sí —vaig dir—. Primer de tot he de veure Peggotty.

—Molt bé —va contestar Steerforth, mirant el rellotge—. Si et concedeixo un parell d'hores perquè rebis el teu bany de llàgrimes, et sembla que n'hi haurà prou?

Em vaig posar a riure i li vaig dir que sí, que em semblava que amb un parell d'hores ho enllestiríem, però que ell també havia de venir, perquè descobriria que la seva fama l'havia precedit, i que ja era gairebé un personatge tan important com jo mateix.

—Vindré allà on tu diguis —va dir Steerforth— i faré el que tu diguis. Explica'm on és, i d'aquí a dues hores em presentaré amb el posat que tu vulguis: sentimental o còmic.

Vaig explicar-li detalladament la manera de trobar el domicili del senyor Barkis, tragner a Blunderstone i a altres llocs, i, un cop enteses les instruccions, se'n va anar tot sol. Feia un aire esmolat i tonificant; el terreny era sec; el mar es veia nítid i transparent; el sol irradiava llum en abundància, però no gaire escalfor, i tot es veia fresc i ple de vida. Jo mateix també em sentia tan fresc i ple de vida, pel plaer de ser allà, que de bona gana hauria aturat la gent pel carrer i els hauria fet una encaixada.

Els carrers, naturalment, em semblaven estrets. Els carrers que només hem vist de petits sempre ens ho semblen, quan els tornem a veure. Però els recordava amb tot detall, i vaig trobar que no havia canviat res, fins que vaig ser a l'altura de la botiga del senyor Omer. Allà on abans deia «OMER» i prou, ara hi deia «OMER & JORAM»; però la inscripció «DRAPERIA, SASTRERIA, MERCERIA, POMPES FÚNEBRES, etc.» continuava igual.

Va semblar que els meus passos se sentien atrets cap a la botiga amb tanta naturalitat, després d'haver llegit aquelles paraules des de l'altra vorera, que vaig travessar el carrer i vaig mirar a dins. Al fons de la botiga hi havia una dona jove i atractiva que duia un nen petit a coll i el feia ballar, mentre un altre marrec se li aferrava al davantal. No em va costar gens d'identificar-los com Minnie i els seus fills. La ventalla del salonet no era oberta, però del taller del final del pati m'arribava, esmorteït, aquell martelleig compassat d'altres temps, com si no hagués parat mai de sonar.

—Que hi ha el senyor Omer? —vaig preguntar, quan entrava—. M'agradaria veure'l un moment, si hi és.

—Ah, sí, senyor; sí que hi és —va contestar Minnie—. Amb aquest temps que fa i la seva asma, sortir no li provaria gens. Joe, crida l'avi!

El marrec, que seguia agafat al davantal, va fer un crit tan vigorós que ell mateix se'n va donar vergonya i va amagar la cara entre les faldilles de la seva mare, amb gran admiració per part d'ella. Vaig sentir uns forts panteixos i esbufecs que s'acostaven, i aviat vaig tenir davant meu el senyor Omer, ofegant-se més que mai, però no pas gaire envellit.

—Al vostre humil servei, senyor —va fer el senyor Omer—. En què us puc servir, senyor?

—Podríeu saludar-me fent una encaixada, senyor Omer, si us sembla bé —vaig anunciar, allargant-li la mà—. En altres temps vau ser molt bondadós amb mi, i jo, en canvi, em sembla que no em vaig mostrar gaire agraït.

—Ah, sí? —va respondre el vell—. M'alegro de saber-ho, però no recordo pas quan va ser. N'esteu segur, que era jo?

—Oh i tant.

—Deu ser que la memòria ja em falla tant com la respiració —va dir el senyor Omer, mentre em mirava i movia el cap—, però no recordo pas qui sou.

—No recordeu que em vau venir a rebre a la diligència, i que vaig esmorzar aquí, i que vam anar plegats fins a Blunderstone, vós i jo, i la senyora Joram, i també el senyor Joram, que encara no era el seu marit aleshores?

—Déu Totpoderós! —va exclamar el senyor Omer, després de patir un atac de tos ocasionat per la sorpresa—. No pot ser! Minnie, filla, no te'n recordes? I és clar, home... sí... el difunt era una senyora, oi?

—La meva mare —vaig contestar.

—Entesos —va dir el senyor Omer, tocant-me l'armilla amb el dit índex—. I hi havia una criatureta, també! Dos difunts, eren. El menut va ser enterrat juntament amb la mare. A Blunderstone, va ser, oh i tant. Déu meu! I com us han anat, les coses, de llavors ençà?

Li vaig donar les gràcies i li vaig dir que molt bé, i que esperava que a ell també.

—Home, no em puc queixar, no em puc queixar... —va explicar el senyor Omer—. Cada vegada m'empitjora més això de l'asma, però el que seria estrany, quan et fas vell, és que millorés. És qüestió de prendre paciència i encaixar-ho tan bé com puguis. És el millor que es pot fer, oi?

El senyor Omer va tornar a tossir, a conseqüència d'haver rigut, i el va ajudar a superar l'atac la seva filla, que ara se'ns havia acostat i feia ballar la criatura sobre el taulell.

—Mare meva! —va dir el senyor Omer—. Sí noi, sí sí... Dos difunts! No us ho creureu, però durant aquell trajecte, justament, es va fixar la data del casament de la meva Minnie amb Joram. «Fixeu-la vós, senyor», diu Joram. «Sí, si us plau, pare»,

diu Minnie..., i ara ell ha entrat en el negoci. I mireu qui hi tenim, aquí! El més menut de la casa!

Minnie va riure i es va apartar els cabells del front, mentre el seu pare ficava un dels seus dits rabassuts dins la mà de la criatura que ella feia ballar sobre el taulell.

—Dos difunts, sí home! —va dir el senyor Omer, movent el cap amunt i avall mentre feia memòria—. Exacte! I ara mateix tenim Joram treballant en una caixeta grisa amb claus de plata, que no fa aquesta mida —referint-se a la mida de la criatura que ballava al taulell— per dues polzades ben bones... Prendreu alguna cosa?

Jo li vaig agrair l'ofertament, però vaig dir que no volia res.

—A veure —va dir el senyor Omer—: la dona de Barkis, el traginer... Peggotty... que és germana del pescador... tenia alguna cosa a veure amb la vostra família? Servia en aquella casa, oi?

La meva resposta afirmativa el va deixar molt satisfet.

—Em sembla que em millorarà una mica l'asma, perquè la memòria em va millorant molt —va afegir el senyor Omer—. Doncs mireu, senyor: tenim una jove parenta d'ella que fa l'aprenentatge aquí, i que té un gust molt refinat en qüestió de modisteria... No crec que hi hagi ni una sola duquessa a Anglaterra que li pugui passar la mà per la cara.

—No és pas la petita Emily? —vaig preguntar, involuntàriament.

—Emily, es diu, sí —va contestar el senyor Omer—, i també és petitona. Però mireu què us dic: té una carona, la noia, que la meitat de les dones d'aquest poble l'hi porten votada.

—Au vinga, vinga, pare! —va exclamar Minnie.

—Filleta —va dir el senyor Omer—, jo no dic que sigui el teu cas —i em va picar l'ullet—, però el que dic és que la meitat de les dones de Yarmouth... oh!, i de cinc milles a la rodona... l'hi porten votada, a aquesta noia.

—Doncs si no hagués volgut sortir del seu ambient, pare —va afegir Minnie—, i no hagués fet enraonar, ningú hi tindria res a dir.

—Ningú hi tindria res a dir! —va replicar el senyor Omer—. Ningú hi tindria res a dir! Què en saps, tu, de la vida? Què no diria, una dona... què no faria, una dona... sobretot quan es tracta de la bellesa d'una altra dona?

Després d'haver fet aquesta brometa maliciosa, em vaig pensar que el senyor Omer s'hi quedava allà mateix. Va tossir fins a tal punt, i la respiració eludia tots els seus intents de recuperar-la amb una tal obstinació, que ja em veia el seu cap desapareixent darrere el taulell, i els seus pantalons negres, amb els llacets descolorits als genolls, arremangant-se tremolosos en un últim esforç ineficaç. Al final, però, es va refer —tot i que encara esbufegava molt—, i estava tan exhaust que es va veure obligat a seure al tamboret de l'escriptori de la botiga.

—Mireu —va dir, eixugant-se el cap i respirant amb dificultat—, ella no ha fet gaires amistats, aquí; no es pot dir que hagi fet cap coneixença ni cap amic, i encara menys cap pretendent. Per això va començar a córrer la història malintencionada que

Emily volia arribar a ser una senyora. La meva opinió és que es va posar en circulació principalment perquè ella, a l'escola, de vegades deia que si mai arribava a ser una senyora li agradaria fer això, i allò altre, pel seu oncle... m'enteneu?... i comprar-li no sé quantes coses de primera qualitat.

—Us asseguro, senyor Omer —vaig replicar, amb vehemència—, que això ja m'ho deia a mi quan érem petits.

El senyor Omer va fer un gest d'assentiment amb el cap i es va gratar la barbeta.

—Precisament. Aleshores ja sabia fer goig amb molt poca cosa quan les altres s'hi gastaven un dineral, i això no agradava a ningú. I es veu que també deien que era bastant capritxosa... i, si us he de ser franc, suposo que tenien raó —va dir el senyor Omer—. No acabava de saber gaire el que volia... era una mica aviciada... i al principi no es pot dir que fos gaire capaç de dominar-se. I ja no hi ha res més que s'hagi dit en contra seu, oi, Minnie?

—No, pare —va concloure la senyora Joram—. Això és tot, suposo.

—Per això, quan va trobar una col·locació —va dir el senyor Omer— de dama de companyia d'una senyora vella i geniüda, no es van avenir gaire i aviat van partir peres. I al final va venir aquí, com a aprenenta per tres anys. Ja gairebé n'han passat dos, i ha estat la noia més complidora d'aquest món. Ella sola val per mitja dotzena! No és veritat, Minnie, que ella sola val per mitja dotzena?

—Sí, pare —va contestar Minnie—. Jo no he dit mai que li vulgui treure cap mèrit...

—Molt bé —va dir el senyor Omer—. Correcte. Així, doncs, jove —va afegir, quan es va haver gratat una mica més la barbeta—, com que no vull que em trobeu tan llarg de llengua com curt d'alè, em penso que això és tot.

Havien parlat d'Emily sense alçar gaire la veu, cosa que em va fer pensar que no podia ser gaire lluny. I, quan vaig preguntar si efectivament era per allà, el senyor Omer va fer que sí amb el cap i va assenyalar la porta de la sala. Vaig demanar de seguida si podia fer-hi una ullada i, un cop obtingut el permís per fer-ho lliurement, vaig mirar a través del vidre i la vaig veure allà asseguda, treballant. Aquella criatura bellíssima, amb aquells ulls blaus i serens que havien vist per dins el meu cor infantil, s'abocava rient cap a un altre dels fills de Minnie, que jugava a prop seu, amb prou obstinació en la seva cara radiant per justificar el que m'havien explicat; mostrava encara algun rastre de la coqueteria capritxosa d'abans, però en la seva gràcil persona no hi havia res, n'estic segur, que no anunciés una vida plena de bondat i de felicitat.

El martelleig compassat que venia del pati, i que semblava que no hagués parat mai de sonar —ah, la tonada que mai no s'interromp...!—, anava repicant, esmorteït i monòton.

—Que no voleu entrar a parlar amb ella? —va preguntar el senyor Omer—. Entreu a parlar-hi, senyor: amb tota llibertat!

Em sentia massa intimidat per fer-ho aleshores —tenia por de violentar-la massa, i de sentir-me jo mateix massa violent—, però em vaig informar de l'hora que

plegava al vespre per poder programar adequadament la nostra visita; i, després d'acomiar-me del senyor Omer, de la seva atractiva filla i dels seus néts, me'n vaig anar cap a casa de la meva estimada Peggotty.

I allà la vaig trobar, a la seva cuina enrajolada, fent el dinar! Així que vaig trucar va obrir la porta de seguida, i em va preguntar què se m'oferia. Jo la vaig mirar somrient, però ella no em va tornar el somriure. No havia deixat mai d'escriure-li, però devien haver passat set anys de l'última vegada que ens havíem vist.

—El senyor Barkis és a casa, senyora? —vaig preguntar, fingint un to de brusquedat.

—Sí, senyor; és a casa —va contestar Peggotty—, però ha de fer llit per culpa del reuma.

—Ja no va a Blunderstone, ara? —vaig preguntar.

—Quan està bo, sí —va contestar ella.

—I vós hi aneu mai, senyora Barkis?

Em va mirar més atentament, i vaig notar-li un ràpid moviment de les mans per ajuntar-les.

—És que volia preguntar una cosa referent a aquella casa que en diuen la... d'això... La Grallera —vaig dir.

Va fer un pas enrere i va allargar les mans amb un gest indecís i espantat, com si volgués apartar-me.

—Peggotty! —vaig dir.

—Ai el rei del meu cor! —va exclamar ella, i ens vam posar a plorar tots dos, en una estreta abraçada.

No em veig amb cor de descriure les extravagàncies que va arribar a cometre, les rialles i els plors que va abocar a sobre meu, l'orgull que va mostrar, l'alegria, la pena de pensar que la persona que més se'n podria enorgullir i alegrar ja no em podia estrènyer entre els seus braços... Vaig correspondre a les seves emocions sense cap por de semblar massa infantil, i goso dir que no havia rigut ni plorat mai tant en la meua vida (ni tan sols davant d'ella), ni amb tanta llibertat com ho vaig fer aquell matí.

—Barkis estarà tan content —va dir Peggotty, eixugant-se els ulls amb el davantal —, que li farà més efecte això que no pas tot el liniment del món. Li vaig a dir que ets aquí? Vols venir a dalt a veure'l, rei meu?

I és clar que ho volia. Però ella semblava que no hagués d'acabar de sortir mai de la sala, perquè, cada vegada que anava cap a la porta i es girava per mirar-me, tornava enrere i feia una altra sessió de rialles i de plors sobre la meua espatlla. Al final, per fer les coses més fàcils, vaig decidir pujar amb ella, i, després d'esperar un moment a fora perquè pogués dir unes paraules preparatòries al senyor Barkis, em vaig presentar davant del malalt.

Ell em va rebre amb un entusiasme absolut. No em va poder donar la mà per culpa del reuma, però em va pregar que fes una encaixada amb la borla de

l'estrenyecaps, cosa que jo vaig fer amb la màxima cordialitat. Quan vaig asseure'm al costat del llit, em va dir que li feia un gran bé imaginar-se que em tornava a conduir amb el carro per la carretera de Blunderstone. Allà ajagut, de cara amunt i tapat fins al coll, semblava un rostre sense cos —com un d'aquells típics querubins— i m'oferia la visió més estranya que hagués contemplat mai.

—Quin nom hi vaig escriure, al carro, senyor? —va preguntar el senyor Barkis, amb un laboriós somriure de reumàtic.

—Ah, senyor Barkis...! Quines converses més profundes que vam tenir, sobre això, oi?

—Vaig tenir intencions durant molt de temps, oi, senyor? —va dir el senyor Barkis.

—Déu n'hi do —vaig fer jo.

—I no em sap gens de greu —va dir—. Recordeu que una vegada em va dir que ella feia els pastissos de poma, i que era sempre la que cuinava?

—Perfectament —vaig contestar.

—Doncs era una veritat com un temple. Era tan cert —va dir el senyor Barkis, movent l'estrenyecaps, que era el seu únic recurs per subratllar el que deia— com ho són els impostos. I no hi ha res al món que sigui tan cert com els impostos.

El senyor Barkis se'm va quedar mirant, com si esperés el meu assentiment al resultat d'aquelles reflexions que feia des del llit, i jo l'hi vaig donar.

—No hi ha res al món que sigui tan cert com els impostos —va repetir—, i un home pobre com jo ho veu més clar que mai quan està malalt i ha de fer llit. Sóc un home molt pobre, senyor.

—Em sap molt greu de saber-ho, senyor Barkis.

—Molt pobre, sóc; molt pobre —va dir.

I llavors, amb penes i treballs, la seva mà dreta va sortir de sota els llençols i, vacil·lant i insegura, va empunyar un bastó que hi havia, lligat amb un nus balder, al costat del llit. Després d'uns quants intents, acompanyats de tot un repertori de ganyotes de dolor, el senyor Barkis va aconseguir donar uns copets amb el bastó en una caixa, que jo havia clissat de seguida perquè sortia una mica per sota el llit. I llavors se li va asserenar la cara.

—Roba vella —va dir el senyor Barkis.

—Ah... —vaig fer jo.

—Tant de bo fossin diners, senyor —va afegir el senyor Barkis.

—Sí, tant de bo... —vaig afirmar jo.

—Però no ho són! —va dir el senyor Barkis, obrint els ulls tant com podia.

Jo li vaig expressar la meva total seguretat sobre aquell fet, i ell, mirant amb més tendresa la seva dona, va dir:

—C. P. Barkis és la millor i la més eficient de les dones. Tots els elogis que se li puguin dedicar, C. P. Barkis se'ls mereix, i més i tot! Oi que faràs un bon dinar, reina, avui que tenim convidats? Alguna cosa especial per menjar i beure?

Jo volia protestar contra aquestes efusions innecessàries en honor meu, però en veure que Peggotty, des de l'altre costat del llit, mostrava un desig anhelant que no ho fes, vaig decidir guardar silenci.

—Haig de tenir quatre cèntims per un lloc o altre, reina —va dir el senyor Barkis—, però ara estic una mica cansat. Si el senyor David i tu em deixeu fer una mica de becaina, miraré si els trobo quan em desperti.

Vam sortir de l'habitació per complaure el seu desig. Quan vam ser fora, Peggotty em va informar que el senyor Barkis, que s'havia tornat «un pèl més ronyoset» del que era, sempre recorria a aquell mateix truc abans de treure una sola moneda del seu amagatall, i que suportava uns turments inaudits per baixar del llit tot sol i obrir aquella infortunada caixa. I, en efecte, aviat el vam sentir que feia uns gemecs sufocats però que trencaven el cor, mentre els seus moviments de garsa li devien castigar totes les articulacions; però Peggotty, amb els ulls plens de compassió, va dir que aquell impuls generós li seria bo, i que valia més no reprimir-l'hi. Així és que va continuar gemegant fins que es va haver tornat a ficar al llit, sofrint —no en tinc cap dubte— un autèntic martiri; després ens va cridar que entréssim, va fer veure que s'acabava de despertar d'un son reparador i va treure una guinea de sota el coixí. I va semblar que la satisfacció d'haver-nos fet beure a galet, i d'haver preservat el secret impenetrable de la caixa, li compensava llargament totes aquelles tortures.

Vaig preparar Peggotty per a l'arribada de Steerforth, que no va trigar gaire a presentar-se. Estic convençut que, per a ella, el fet de ser un bon amic meu ja el feia mereixedor de tanta gratitud i devoció com si hagués estat el seu benefactor personal, i com a tal estava disposada a acollir-lo. I val a dir que l'actitud vivaç, planera i jovial de Steerforth, la simpatia, la bona planta, els dots naturals per adaptar-se a tothom i apuntar directament, quan volia, a allò que tocava més de prop el cor de qualsevol persona, la van tenir captivada en cinc minuts. Ho hauria aconseguit igualment només que ella hagués sabut com em tractava a mi, però crec sincerament que, amb la combinació de tots aquests factors, Peggotty va acabar sentint una autèntica adoració per ell abans que abandonés la casa aquell vespre.

Steerforth es va quedar a dinar amb nosaltres, i estava a punt de dir que de bon grat, però no expressaria ni a mitges l'alegria i l'entusiasme que va mostrar. Va entrar a l'habitació del senyor Barkis i la va inundar de llum i d'aire fresc, com una saludable ratxa de bon temps. No hi havia estridències, ni esforços, ni afectació en res del que feia: tot semblava fer-ho amb una facilitat indescriptible, amb una aparent impossibilitat d'actuar de cap altra manera o de fer cap altra cosa més bé que allò; i produïa un tal efecte de gràcil i agradable naturalitat, que a hores d'ara, en recordar-ho, encara em continua impressionant.

Vam passar una molt bona estona a la saleta, on el *Llibre dels màrtirs*, que ningú més no havia fullejat després de mi, continuava sobre l'escriptori com abans, i on ara vaig tornar a contemplar les seves terrorífiques il·lustracions, recordant les sensacions que en altres temps m'havien provocat, però sense tornar a experimentar-les. Quan

Peggotty va parlar del que ella en deia la meva habitació, i va dir que la tenia preparada amb l'esperança que jo l'ocupés aquella nit, Steerforth, abans i tot que jo tingués temps de consultar-lo amb la mirada, ja s'havia fet perfecte càrrec de la situació.

—No en parlem més —va dir—. Mentre siguem aquí, tu dormiràs en aquesta habitació i jo dormiré a l'hotel.

—Doncs la veritat, que t'hagi fet venir de tan lluny i ara et deixi sol... —vaig replicar jo—, no sembla gaire propi d'un bon amic, Steerforth.

—Però, per l'amor de Déu, si això és com casa teva! —va dir ell—. Quina importància té el que pugui «semblar», comparat amb això?

I no se'n va parlar més.

Va conservar totes aquestes delicioses qualitats fins a l'últim moment, quan, a les vuit, vam emprendre la marxa cap a la barca del senyor Peggotty. I no tan sols va conservar-les, sinó que les va anar exhibint d'una manera cada cop més brillant segons anaven passant les hores; i jo llavors ja pensava —i ara no en tinc cap dubte— que la seguretat en l'èxit dels seus propòsits de complaure li donava una capacitat de percepció encara més afinada i, si bé molt subtilment, li feia l'èxit encara més fàcil. Si algú m'hagués dit, aleshores, que tot allò no era més que un joc brillant, amb l'únic objectiu de passar l'estona i d'esbravar la seva vitalitat, només pel gust irreflexiu de sentir-se superior, en un simple afany despreocupat i gratuït per guanyar allò que per a ell no tenia cap valor i, un cop guanyat, llençar-ho de seguida... si, com dic, aquell vespre algú m'hagués volgut fer creure una mentida com aquesta, no sé pas com hauria reaccionat, ni si hauria estat capaç de contenir la meva indignació!

Probablement la meva reacció hauria estat accentuar més encara, suposant que fos possible, els sentiments romàntics de fidelitat i d'amistat que m'envaiïen mentre caminàvem junts per la sorra fosca, aquell vespre d'hivern, cap a la vella barca, amb el vent sospirant i gemegant al voltant nostre encara amb més tristesa que aquella nit en què, per primer cop, vaig franquejar la porta del senyor Peggotty.

—Quin lloc més feréstec, oi, Steerforth?

—Bastant depriment, a les fosques —va dir ell—; i el mar rugeix com si ens volgués devorar. És allà on veig aquella llum, la barca?

—Exacte —vaig afirmar jo.

—Doncs és la mateixa que he vist aquest matí —va contestar—. Hi dec haver vingut a parar instintivament.

Ens vam seguir acostant a aquella llum sense dir-nos res més, i vam anar silenciosament cap a la porta. Vaig posar la mà a la balda i, mentre deia a Steerforth en veu baixa que es mantingués a prop meu, vam entrar.

De fora estant ja se sentia un murmuri de veus, i ara, just en el moment que entràvem, vam sentir uns aplaudiments que, amb gran sorpresa, vaig comprovar que procedien de l'habitualment desconsolada senyora Gummidge. Però la senyora Gummidge no era pas l'única persona insòlitàment engrescada, allà dins: el senyor

Peggotty, amb la cara radiant d'una satisfacció desacostumada i rient amb totes les seves forces, estava amb els seus rudes braços oberts, com perquè la petita Emily corregués a llançar-s'hi; Ham, amb una expressió a la cara que era una barreja d'admiració, exultació i una mena de feixuga tímida que li encaixava molt bé, donava la mà a la petita Emily com si la presentés al senyor Peggotty; la mateixa Emily, ruboritzada i vergonyosa però encantada de veure el senyor Peggotty tan content, com expressaven els seus ulls joiosos, es va veure interrompuda per la nostra entrada (perquè ella ens va veure abans que ningú) en el mateix moment en què deixava anar la mà de Ham per arraulir-se entre els braços del senyor Peggotty. Aquesta era l'actitud en què es trobaven tots ells al nostre primer cop d'ull, quan vam deixar enrere les ombres fredes de la nit per entrar en aquella estança il·luminada i càlida, i amb la senyora Gummidge al fons, picant de mans com una boja.

Aquella escena es va dissoldre tan instantàniament, quan vam entrar, que gairebé semblava que no hagués estat real. Jo era allà entremig d'aquella atònita família, cara a cara amb el senyor Peggotty i allargant-li la mà, quan Ham va dir cridant:

—El senyoret Davy! És el senyoret Davy!

En un no res ja ens teníeu a tots donant-nos la mà, i preguntant-nos com estàvem, i transmetent-nos mútuament l'alegria d'haver-nos retrobat, i enraonant tots alhora. El senyor Peggotty estava tan orgullós i tan content de veure'ns que no sabia pas què dir ni què fer, i ens estrenyia la mà contínuament, primer a mi i després a Steerforth, i llavors altra vegada a mi, i després s'esbullava aquell cap de cabells enredats i deixava anar una rialla tan entusiasta i triomfal que era una cosa digna de veure.

—Que dos senyors com vosaltres... dos senyors fets i refets... aparegueu avui sota aquest sostre, justament avui —va dir el senyor Peggotty—, és una cosa que no havia passat mai, ho puc jurar i perjurar! Emily, estimada, vine aquí! Vine aquí, dimoniet! Aquest és l'amic del senyoret Davy, tresor! Aquest és el senyor de qui has sentit a parlar, Emily. I t'ha vingut a veure, en companyia del senyoret Davy, justament aquest vespre que és el més lluminós que hi hagué i hi haurà mai en la vida del teu oncle, i que el diable m'esgormi i se m'endugui si dic mentida!

Després de deixar anar aquest discurs d'una tirada, i amb una eufòria i una delectació extraordinàries, el senyor Peggotty va posar efusivament aquelles manasses una a cada costat de la cara de la seva neboda i, fent-li una dotzena de petons, va recolzar-la amb un orgull i un amor tendríssims sobre el seu ample pit, i li donava uns copets tan delicats com si la seva mà fos la mà d'una dona. Llavors la va deixar anar, i mentre ella corria cap a dins de la petita habitació on jo dormia abans, ens va mirar a tots, acalorat i sense alè, i posseït d'aquella insòlita satisfacció.

—Si dos senyors com vosaltres... dos senyors fets i refets, i quins senyors... —va dir el senyor Peggotty.

—Sí noi, sí noi! I quins senyors! —va exclamar Ham—. Molt ben dit, sí senyor! I el senyoret Davy, noi... dos senyors fets i refets... noi, quins senyors!

—Si dos senyors com vosaltres, dos senyors fets i refets —va continuar el senyor Peggotty—, no m'excuseu per trobar-me en aquest estat d'esperit; quan sapigueu de què va la cosa, m'hauré de disculpar. Emily, reina!... Ella sap que ho penso explicar —i aquí va tenir un altre rampell de delectació— i per això s'ha amagat. Oi que tindreu la bondat d'estar per ella un moment, mestressa?

La senyora Gummidge va assentir amb el cap i va desaparèixer.

—Si aquest no és —va dir el senyor Peggotty, asseient-se vora el foc entremig de nosaltres— el vespre més gloriós de la meva vida, és que jo sóc una ostra... i una ostra bullida, a més a més... i amb això ja està tot dit. Aquí la petita Emily, senyor —va explicar, adreçant-se a Steerforth en veu baixa—, aquesta que acaba de veure ara mateix aquí tornant-se vermella...

Steerforth no va fer més que un moviment afirmatiu amb el cap, però amb una tal expressió de complaença i d'interès, i de compenetració amb els sentiments del senyor Peggotty, que aquest li va contestar com si hagués parlat.

—Justa —va dir el senyor Peggotty—: ella, sí, sí, ni més ni menys. Gràcies, senyor.

Ham va dedicar-me uns gestos d'assentiment amb el cap, com si ell hagués dit el mateix.

—Aquí aquesta noieta, la nostra Emily —va insistir el senyor Peggotty—, ha estat, a casa nostra, el que suposo (jo sóc un ignorant, però ho crec així) que ningú sinó una criatureta d'ulls brillants pot ser en una casa. No és filla meva, jo no n'he tingut, de fills; però més del que l'estimo no podria estimar-la. Ho enteneu? No podria!

—Ho entenc perfectament —va dir Steerforth.

—Jo sé que ho enteneu, senyor —va contestar el senyor Peggotty—, i us ho torno a agrair. El senyoret Davy pot recordar com era, aquesta noia... vós podeu jutjar com és ara amb els vostres propis ulls... però cap dels dos no pot arribar a saber del tot allò que ha estat, és i serà per al meu cor afectuós. Jo sóc un home rústec, senyor —va dir el senyor Peggotty—, tan rústec com un eriçó de mar, però penso que ningú, tret potser d'una dona, no pot saber el que significa la petita Emily per a mi. I, entre nosaltres —i aquí va abaixar encara més la veu—: aquesta dona no és la senyora Gummidge, tot i que té mèrits de sobres.

El senyor Peggotty es va tornar a esbullar els cabells amb totes dues mans, com a següent pas preparatori per al que anava a dir, i va prosseguir amb una mà sobre cada genoll.

—Hi havia una certa persona que coneixia la nostra Emily de quan es va ofegar son pare, i que l'havia vista sempre constantment, de petitona, de joveneta i de gran. No era precisament un home gaire afavorit —va dir el senyor Peggotty—: si fa no fa la meva complexió... rústec... el que podríem dir-ne un típic home de la costa... amb tuf de sal i de mar... però, en general, bon xicot, i que tenia el cor on s'ha de tenir.

Em sembla que no havia vist mai Ham somriure tan exageradament com ens somreia ara a nosaltres, allà assegut.

—I què diríeu que va fer, aquest llop de mar mig beneit? —va preguntar el senyor Peggotty, amb una cara resplendent com el sol de migdia—. Doncs deixar-se robar el cor per la nostra petita Emily! La seguia pertot arreu, ben bé com si fos el seu criat, va perdre com aquell qui diu la gana i tot, i al final vaig acabar sabent d'on li venien els mals. I alerta, que jo sóc el primer que tinc ganes de veure la nostra petita Emily ben encarrilada cap al matrimoni. Sóc el primer que la voldria veure, no cal dir-ho, ben col·locada amb un bon home capaç de protegir-la. Jo no sé si viuré gaires anys o si em moriré aviat, però sé que si qualsevol nit m'arreglés un temporal a mig camí de Yarmouth i veiés brillar per última vegada les llums del poble entremig de les onades i no pogués arribar-hi, m'enfonsaria més tranquil si pensava: «Hi ha un home en terra ferma que és fidel com l'acer a la meva petita Emily, que Déu la beneeixi, i res de mal no pot passar-li, a la meva Emily, mentre aquest home visqui!».

El senyor Peggotty, per rematar el fervor d'aquelles paraules, va fer un gest amb la mà dreta com si digués adéu per última vegada a les llums del poble, i llavors, intercanviant un moviment de cap amb Ham quan les seves mirades van coincidir, va prosseguir en el mateix to el seu relat.

—Doncs bé: jo li aconsello que parli amb Emily. És un ganàpia, però més vergonyós que la canalla, i diu que no ho vol fer. Total, que hi parlo jo. «Com? Ell?», diu Emily. «Ell, que és el meu íntim amic de fa tants anys, i que aprecio tant? No m'hi podria casar mai, amb ell, oncle! És tan bon noi...!».

Jo li faig un petó i només li dic això, dic: «Filla, fas molt ben fet de dir el que penses; tu tens la paraula, i ets lliure com un ocell». Llavors me'n torno amb ell i li dic: «Noi, m'agradaria que hagués pogut ser, però no pot ser. Però tu i ella podeu continuar com sempre, i jo només et dic una cosa, i és que et comportis com un home i la tractis com sempre l'has tractada». I ell em fa una encaixada de mà i em diu: «Així ho faré!», diu. I així ho ha fet, com un home d'honor, des d'aviat farà dos anys, i aquí en aquesta casa tots hem continuat com sempre.

La cara del senyor Peggotty, que havia anat variant d'expressió seguint les diverses fases del relat, ara va recuperar la delectació triomfal del principi mentre posava una mà sobre el meu genoll i l'altra sobre el genoll de Steerforth (després d'humitejar-se-les per donar més èmfasi a l'acció), i ens va dedicar el discurs següent a parts iguals:

—I passa que un vespre, que podria ser aquest vespre mateix, arriba la petita Emily de treballar, i acompanyada d'ell! No és pas que això tingui res d'estrany, direu. No, perquè ell la cuida com un germà, quan és fosc, i abans de fer-se fosc també, i a totes hores. Però el llop de mar beneit me li agafa la mà i em diu, cridant d'alegria: «Mireu! Aquesta serà la meva doneta!». I ella, mig vergonyosa i mig agosarada, i mig rient i mig plorant: «Sí, oncle! Si us sembla bé»... Si em sembla bé! —va exclamar el senyor Peggotty, movent el cap extasiat en recordar-ho—; Déu meu,

com si em pogués semblar de cap altra manera!... «Si us sembla bé», diu, «ara he posat més seny i m'ho he rumiat més bé, i li seré tan bona esposa com sàpiga, perquè és encantador i és la bondat personificada!». I encabat la senyora Gummidge es posa a aplaudir com al teatre, i entreu vosaltres, i pam!, es descobreix el marro! —va dir el senyor Peggotty—... Quan heu entrat! Just en aquest precís moment! I aquí teniu l'home que s'hi casarà tan aviat com ella hagi acabat l'aprenentatge.

Ham va estar a punt de caure, com no podia ser d'una altra manera, de resultes de la trompada que el senyor Peggotty li va clavar, endut per la seva alegria sense límits i en senyal de confiança i d'amistat; però, veient-se obligat a dir-nos alguna cosa, va dir, balbucejant contínuament i amb una gran dificultat:

—No era pas més alta del que éreu vós, senyoret Davy... quan vau venir... i jo ja pensava com seria de gran. L'he vista créixer... senyors... com una flor. Jo donaria la vida per ella... senyoret Davy... oh, i content i agraït, la donaria! Ella, per a mi... senyors... és més... per a mi és més del que jo pugui mai desitjar, i del que mai... del que mai pugui expressar. Jo... jo me l'estimo de debò. No hi ha ni un sol senyor en aquestes terres... ni navegant pels mars tampoc... que pugui estimar més aquesta noia del que jo me l'estimo, per molt que hi hagi més d'un home corrent que... que sàpiga dir més ben dit... el que vol dir.

Jo em vaig emocionar en veure Ham, que estava fet tot un homenàs, tremolant a causa de la intensitat del que sentia per la preciosa criatura que li havia robat el cor. I vaig pensar que el sol fet que tant el senyor Peggotty com ell haguessin volgut fer-nos aquelles confidències, ja era commovedor per si sol. Tot el relat em va commoure, del principi al final. No sé fins a quin punt les meves emocions estaven influïdes pels records d'infància. I no sé tampoc si conservava cap residu de la fantasia que encara estava enamorat de la petita Emily. Però el que sé és que tot allò va omplir-me d'alegria, encara que al principi fos una alegria indescriptiblement fràgil, que la més petita cosa hauria pogut convertir en dolor.

I és per això que, si m'hagués tocat a mi de fer vibrar, amb una mínima destresa, la corda més sensible d'aquella gent, hauria fet un paper ben trist. Però era Steerforth qui ho havia de fer, i va fer-ho amb tanta habilitat que, al cap de pocs minuts, estàvem tots tan distesos i feliços que no ho podíem estar més.

—Senyor Peggotty —va dir Steerforth—, sou una bellíssima persona i mereixeu ser sempre tan feliç com ho sou aquest vespre. Vinga aquesta mà! Ham, per molts anys. I vinga aquesta mà, també, noi! I tu, Floreta, atia el foc, i a veure si el revifes ben revifat!... Senyor Peggotty, si no convenceu la vostra gentil neboda perquè torni a ocupar el seu lloc aquí al racó, jo me n'aniré. Ni per tot l'or de les Índies voldria ser el causant d'una absència al voltant del vostre foc en un vespre com aquest... i menys d'aquesta absència concreta!

Així és que el senyor Peggotty va entrar en el meu antic dormitori a buscar la petita Emily. Ella al principi no volia venir, i després hi va anar Ham, el qual no va trigar pas gaire a portar-la vora el foc, molt torbada i molt avergonyida; aviat, però,

va anar agafant més confiança, veient la delicadesa i el respecte amb què Steerforth li parlava, i la destresa amb què esquivava qualsevol comentari que pogués violentar-la, i la manera com parlava amb el senyor Peggotty de barques, de vaixells, de mareas i de peixos, i com parlava amb mi del dia que va conèixer el senyor Peggotty a Salem House, i com cantava les excel·lències de la barca i de tot el que hi pertanyia, i la fluïdesa i la naturalitat amb què s'expressava, fins que de mica en mica ens va anar fent entrar en una mena de cercle màgic, i vam acabar tots conversant sense cap mena de reserva.

Emily va parlar ben poc en tot el vespre; però mirava, i escoltava, i se li va anar animant la cara, i estava encantadora. Steerforth va explicar una història d'un trist naufragi (a propòsit de la seva conversa amb el senyor Peggotty), ben bé com si ho presenciés amb els seus propis ulls... i els de la petita Emily van estar clavats en ell tota l'estona, com si ella també ho veiés. Llavors, per compensar, ens va explicar una seva aventura divertidíssima, i amb tanta gràcia com si fos tan nova per a ell com ho era per a nosaltres... i la petita Emily va riure fins que tota la barca es va omplir amb la música de les seves rialles, i al final vam riure tots (Steerforth també), irresistiblement contagiats de la comicitat i l'agudeses d'aquella història. Va aconseguir que el senyor Peggotty cantés (si se'n pot dir cantar) «Quan bufa, bufa, bufa la tramuntana», i ell mateix va cantar una cançó de mariners, tan afinada i amb tant de sentiment, que gairebé em va semblar com si el mateix vent, arrossegant-se amb tristesa pels voltants de la casa i murmurant esmorteït per no trencar el nostre silenci, també hagués vingut a escoltar-la.

I fins i tot va eixorir la senyora Gummidge, aquella víctima de l'aflicció, com ningú més no havia estat capaç de fer-ho (segons em va informar el senyor Peggotty) des del traspàs del vell. Fins a tal punt va aconseguir fer-li oblidar les seves penes, que ella mateixa, l'endemà, va dir que era com si l'haguessin embuixada.

En cap moment, però, no va monopolitzar l'atenció general ni la conversa. Quan la petita Emily va anar perdent la por i em va parlar (tot i que encara amb timidesa), des de l'altra banda del foc, de quan anàvem a la platja a caminar i a collir petxines i pedretes, i jo li vaig preguntar si recordava la gran devoció que li tenia, i vam riure tots dos i ens vam tornar vermells amb aquests records dels bons temps passats, que ara semblaven tan irreals, ell no va deixar d'observar-nos en silenci, atent i pensatiu. Emily va seure tot el vespre damunt del vell caixó en el seu raconet de vora el foc, amb Ham al seu costat, on seia jo en altres temps. No vaig poder aclarir si era per un desig de turmentar-lo una mica o bé per una púdica reserva davant nostre, però el cas és que vaig observar que, en tot el vespre, no va deixar d'estar molt arrambada a la paret i apartada d'ell.

Recordo que era gairebé mitjanit quan ens vam acomiadar. Havíem menjat galeta i peix assecat per sopar, i Steerforth s'havia tret de la butxaca una ampolla de ginebra holandesa, que els homes (i ara puc dir «els homes», incloent-m'hi jo mateix, sense cap rubor) ens vam beure fins a l'última gota. Va ser un comiat molt alegre; i, mentre

ells s'havien apinyat al voltant de la porta per il·luminar-nos el camí fins allà on poguessin, vaig veure els dolços ulls blaus de la petita Emily espiant-nos des de darrere Ham, i vaig sentir la seva veu suau dient-nos que vigiléssim on posàvem els peus.

—Una preciositat de noia, sí senyor! —va dir Steerforth, agafant-me pel braç—. I en fi... tot plegat és un lloc prou pintoresc, i una gent prou pintoresca, i la seva companyia ha estat tota una experiència!

—I quina sort que hem tingut —vaig afegir jo— d'haver arribat just en el moment de presenciar la seva felicitat davant la perspectiva d'aquest matrimoni! No havia vist mai una gent tan feliç. Quina delícia, haver-ho pogut veure, i haver pogut compartir la seva honesta alegria, com hem pogut fer nosaltres!

—I quin beneit, el personatge aquell, al costat d'ella, no trobes? —va dir Steerforth.

Havia estat tan cordial amb ell, i amb tots els altres, que aquesta rèplica tan freda i tan inesperada em va desconcertar. Però, en girar-me tot seguit per mirar-me'l i veure-li una rialla als ulls, vaig contestar, molt alleujat:

—Ah, Steerforth! Ja et pots anar rient dels pobres, ja... ja pots esbatussar-te amb la senyoreta Dartle, o mirar d'amagar-me les teves simpaties, que a mi no m'enganyaràs. Quan veig la gran facilitat que tens per entendre'ls perfectament, o la delicadesa amb què saps compartir la felicitat d'un humil pescador com aquest, o condescendir a uns afectes com els de la meva antiga mainadera, jo sé que no hi ha ni una sola alegria, ni una sola pena ni una sola emoció d'aquestes persones que et sigui indiferent. I això, Steerforth, fa que t'admiri i t'aprecii mil vegades més!

Ell es va aturar i, mirant-me a la cara, em va dir:

—Floreta, estic segur que parles seriosament i que ets una bona persona. Tant de bo ho fóssim tots!

I al cap de poc ja xiulava alegrement la cançó del senyor Peggotty, mentre tornàvem a bon pas cap a Yarmouth.

Vells escenaris i gent nova

Steerforth i jo ens vam quedar més de quinze dies en aquella part del país. Vam passar moltes estones junts, no cal dir-ho, però de tant en tant ens separàvem unes quantes hores. Ell era un bon mariner, i jo no era més que un mariner regular; i, quan ell sortia amb la barca del senyor Peggotty, que era la seva diversió preferida, jo acostumava a quedar-me a terra. El fet d'estar-me a casa de Peggotty m'imposava unes limitacions constants que ell es podia estalviar; i és que jo, sabent l'assiduitat amb què ella cuidava el senyor Barkis durant tot el dia, procurava no tornar gaire tard del vespre, mentre que Steerforth, que dormia a l'hostal, no depenia de res més que del seu propi humor. I així va ser com vaig saber que oferia uns petits festins als pescadors a La Bona Voluntat —la taverna habitual del senyor Peggotty— quan jo ja era a dormir, i que es passava nits senceres navegant al clar de lluna, enfundat en robes de pescador, i no tornava fins que havia pujat la marea del matí. Però jo, a hores d'ara, ja sabia que el seu temperament inquiet i el seu esperit temerari gaudien esbravant-se amb les feines més dures i el temps més inclement, com amb qualsevol altre vehicle d'emocions fortes que se li presentés, de manera que no em va sorprendre cap d'aquelles seves activitats.

Un altre motiu de separació era que jo, com és natural, tenia interès a arribar-me a Blunderstone per tornar a visitar els escenaris de la meva infància, mentre que Steerforth, després d'haver-hi estat un cop, i com també és natural, ja no tenia cap interès a tornar-hi. Per tant, que ara mateix recordi, va haver-hi tres o quatre dies que, després d'esmorzar bastant d'hora, vam tirar cadascú pel seu cantó i no ens vam retrobar fins a última hora del vespre per sopar. Jo ignorava totalment a què dedicava les hores d'entremig: només tenia la certesa que s'havia fet molt popular entre la gent del poble, i que trobava mil maneres de divertir-se activament allà on qualsevol altra persona no n'hauria trobat ni una.

I jo, en les meves solitàries peregrinacions, em dedicava a recordar cada pam de l'antiga carretera mentre feia camí, i a freqüentar tots aquells llocs d'abans, dels quals no em cansava mai. Els freqüentava, com tan sovint els havia freqüentat la meva memòria, i m'hi entretenia com s'hi havien entretingut els meus records juvenils quan era lluny de casa. La tomba de sota l'arbre, on reposaven els meus pares i que jo havia contemplat, quan només era la tomba del meu pare, amb uns sentiments de compassió tan curiosos, i al peu de la qual m'havia sentit tan desolat el dia que es va obrir per rebre la meva preciosa mare i el seu nadó... prop de la tomba que Peggotty, amb la seva lleial sol·licitud, havia cuidat sempre des d'aleshores i havia convertit en un jardí, jo em passejava hores i hores. Quedava una mica apartada del sender del cementiri, en un racó tranquil, però no tan lluny que no pogués llegir els noms inscrits a la làpida tot caminant amunt i avall, sobresaltat per la campana de l'església quan

tocava les hores, perquè em semblava com si fos la veu dels difunts. Les meves reflexions, en aquells moments, giraven sempre al voltant del lloc que em reservava la vida i de les coses distingides que faria en el futur. El ressò dels meus passos no seguia cap altra melodia: s'hi mantenia tan constant com si hagués tornat a casa per construir els meus castells a l'aire al costat d'una mare encara viva.

A la casa on vaig néixer hi havia hagut grans canvis. Dels nius esparracats, abandonats per les gralles des de feia tant de temps, ja no en quedava res i, els arbres, els havien podat i retallat fins a tal punt que a penes els podia reconèixer. El jardí era ple de males herbes, i hi havia la meitat de les finestres tancades. La casa estava habitada, però només per un pobre senyor mig guillat i per la gent que el cuidava. Sempre el veia assegut a la meva finestreta, mirant cap al cementiri, i em preguntava si els seus pensaments extraviats ensopegaven mai amb cap de les fantasies en què jo solia ocupar els meus, aquells matins rosats en què espiava a fora des de la mateixa finestreta, amb camisa de dormir, i veia les ovelles pasturant tranquil·les a la llum del sol naixent.

Els nostres veïns d'abans —el senyor i la senyora Grayper— se n'havien anat a Amèrica del Sud, i la pluja havia traspasat la teulada de la seva casa buida i havia deixat les parets de fora tacades d'humitat. El doctor Chillip s'havia tornat a casar, amb una senyora alta, escardalenca i nassuda, i tenien una criatura desnerida, amb un cap que li pesava massa per poder-lo aguantar i uns ulls badocs i entelats que semblaven preguntar-se contínuament per què havia nascut.

Era amb una estranya barreja de tristesa i plaer que rondava pels volts de la meva casa natal, fins que el sol rogenic d'hivern m'advertia que ja era hora d'emprendre el camí de tornada. Però, quan havia deixat la casa, i sobretot quan Steerforth i jo sopàvem còmodament a la vora d'un foc guspirejant, era deliciós pensar que hi havia estat. I és amb aquest pensament al cap que em vaig anar acostumant, si bé molt de mica en mica, a entrar a la meva acollidora habitació als vespres, i, mentre fullejava el llibre dels cocodrils (que sempre era allà, damunt d'una tauleta), recordava amb el cor agraït la gran benedicció que era tenir un amic com Steerforth, una amiga com Peggotty i, per substituir allò que havia perdut, una persona tan excel·lent i generosa com la meva tia.

La manera més ràpida per anar a Yarmouth, quan tornava d'aquestes llargues passejades, era amb el transbordador. Em deixava a la planura que separava el poble del mar, i jo podia travessar per allà i estalviar-me una marrada considerable per la carretera. Com que la casa del senyor Peggotty es trobava en aquella planura, i a menys de cent metres del meu camí, sempre hi anava a treure el cap quan passava. Gairebé sempre hi trobava Steerforth esperant-me, i després marxàvem junts sota l'aire glaçat i la boira que s'anava espessint, en direcció a les llums parpellejants del poble.

Un vespre tenebrós que jo tornava més tard que de costum —havia fet la visita de comiat a Blunderstone, perquè ja estàvem a punt de marxar—, el vaig trobar sol a

casa del senyor Peggotty, tot pensatiu a la vora del foc. Estava tan concentrat en les seves reflexions que no es va adonar que jo arribava. Això, sens dubte, també hauria pogut passar fàcilment encara que no hagués estat tan absort, perquè les passes quedaven esmorteïdes pel terreny arenós de fora, però ni tan sols la meva entrada el va fer reaccionar. Em vaig quedar al seu costat, mirant-me'l; però ell, amb el front arrugat, continuava perdut en les seves meditacions.

Es va sobresaltar de tal manera, quan li vaig posar la mà a l'espatlla, que em vaig espantar jo i tot.

—Te'm presentes aquí —va dir, gairebé enfadat— com un fantasma que em vingués a renyar!

—D'una manera o altra m'havia d'anunciar —vaig respondre—. Que és que t'he fet baixar dels núvols, potser?

—No —va contestar ell—. No.

—T'he fet pujar d'algun lloc, doncs? —vaig dir, mentre m'asseia a prop seu.

—Mirava els dibuixos que fan les flames —va contestar.

—Però me'ls estàs esguerrant —vaig dir jo, en veure que es posava a atiar-lo ràpidament amb un tronc encès i feia saltar una rècula de guspises candents que pujaven llampades per la petita xemeneia i sortien espeternegant en l'aire de fora.

—Tu no els hauries vist —va contestar—. No puc sofrir aquestes hores híbrides que no és de dia ni de nit. Arribes molt tard, avui: on eres?

—M'he anat a acomiadar de les meves passejades.

—I jo m'he estat aquí assegut —va dir Steerforth, passejant la mirada per la sala—, pensant que tots aquells que vam veure tan contents, el vespre que vam arribar, podria molt ben ser... si jutgem per la desolació que regna en aquest lloc... que s'haguessin dispersat, o que s'haguessin mort, o que haguessin patit qui sap quines desgràcies. Donaria el que fos, David, per haver tingut un pare assenyat durant aquests vint anys!

—Què tens, estimat Steerforth?

—No saps com desitjaria que algú m'hagués pogut guiar més bé! —va exclamar—. No saps com desitjaria que m'hagués sabut guiar més bé jo mateix!

Parlava amb un desànim tan profund que em va deixar sorprès. Estava més desconegut del que hauria cregut mai possible.

—De bona gana em canviaria per aquest pobre Peggotty, o per l'infeliç del seu nebot —va dir, aixecant-se i quedant-se repenjat a la lleixa de la llar de foc, mirant les flames amb aire taciturn—, i renunciaria a ser qui sóc, vint vegades més ric i vint vegades més savi, si això m'hagués estalviat de turmentar-me com m'he turmentat, en aquest tros de barca del diable, des de fa mitja hora!

Veure'l tan alterat em va desconcertar fins a tal punt que, al principi, no vaig poder fer altra cosa que observar-lo en silenci, mentre ell s'aguantava el cap amb una mà i mirava el foc amb tristesa. Al final li vaig pregar, amb tot el fervor que sentia, que m'expliqués què havia passat que hagués pogut contrariar-lo de manera tan poc

habitual, i que, si no pensava que pogués donar-li cap consell, almenys em permetés compadir-lo. Abans que hagués acabat es va posar a riure, primer amb una certa angoixa però aviat amb renovada alegria.

—Res, home, res; no passa res, Floreta! —va contestar—. Ja et vaig dir, a l’hostal de Londres, que de vegades puc ser molt pesat amb mi mateix. Com ara fa una estona, que és com si jo tot sol m’hagués provocat un malson... sí, deu ser això: que he tingut un malson... De tant en tant, en moments baixos, em vénen a la memòria contes infantils, sense que els acabi de reconèixer. Em dec haver identificat amb «el noi que no volia creure» i se’l van menjar els lleons... que sempre és més poètic que els gossos, no trobes?... M’ha agafat «un treball», que dirien les velles, i m’he estremit de cap a peus. M’he fet por a mi mateix.

—No te’n podria fer ningú més, suposo —vaig dir.

—No, potser no; i això que tinc prou coses de què tenir por... —va dir ell—. Però ja està; ja ha passat! No penso tornar a caure en la meva pròpia trampa, David; però et dic una vegada més, estimat company, que hauria estat beneficiós per a mi... i no tan sols per a mi... si hagués tingut un pare ferm i assenyat!

La seva cara era sempre d’una gran expressivitat, però no li havia observat mai una vehemència tan profunda com aleshores, quan va dir aquestes paraules amb els ulls fixos en el foc.

—Deixem-ho córrer! —va concloure, fent un gest amb la mà com si tirés enlaire algun objecte lleuger—. «Ja se n’ha anat, i jo torno a ser un home», com Macbeth. I ara, a sopar! Si no és que (a la manera de Macbeth) he esguerrat el banquet amb un desordre admirable, Floreta.

—Però, on és, la gent? —vaig preguntar jo.

—Vés a saber —va dir Steerforth—. M’he arribat fins al transbordador, tot passejant, a veure si et trobava, i en tornar resulta que no hi havia ningú. És per això que m’he posat a meditar, i així és com m’has vist.

L’arribada de la senyora Gummidge amb un cistell ens va aclarir per què havíem trobat la casa buida. Havia sortit corrents a comprar alguna cosa que feia falta, abans que el senyor Peggotty tornés amb la marea, i havia deixat la porta oberta per si Ham i la petita Emily, que aquell vespre tornaven d’hora, arribaven mentre ella era fora. Steerforth, després d’aixecar molt l’ànim de la senyora Gummidge amb una cordial salutació i una festiva abraçada, em va agafar pel braç i em va empènyer cap a fora.

A ell també se li havia refet l’ànim, tant o més que a la senyora Gummidge, perquè tornava a estar tan eufòric com sempre i no va parar de xerrar pels colzes en tot el camí.

—O sigui que —va dir, alegrement— demà mateix abandonem aquesta vida de bucaners, oi?

—Així vam quedar —vaig contestar jo—. I ja estan fetes les reserves a la diligència, naturalment.

—Sí! Ja no s’hi pot fer res, suposo —va dir Steerforth—. Ja gairebé no recordava que hi hagués res més al món que fer-se a la mar i deixar-se gronxar per les onades. Tant de bo no hi hagués res més.

—Mentre durés la novetat —vaig afegir jo, rient.

—Probablement... —va contestar ell—, però, en aquesta observació, m’hi ha semblat veure una intenció molt sarcàstica per a un model d’innocència com el meu jove amic. En fi! Suposo que dec ser un individu capritxós, David. Ho sóc, sí; però, mentre el ferro encara és calent, jo em desfogo martellejant-lo. Ja estic en condicions de superar un examen relativament dur com a pilot en aquestes aigües, em penso.

—El senyor Peggotty diu que ets tot un prodigi —vaig explicar.

—Un fenomen de la nàutica, oi? —va dir Steerforth, rient.

—Doncs sí, això diu; i saps perfectament que és veritat, coneixent la passió que poses en qualsevol activitat que emprens, i la facilitat amb què la domines. I això és el que més sorprèn de tu, Steerforth: que ja et donis per satisfet amb aquests usos tan inconstants de les teves capacitats.

—Satisfet? —va contestar ell, alegrement—. A mi no em satisfà mai res, tret de la teva frescor, tendríssima Floreta. I, respecte a això que dius de la inconstància, et diré que no he après mai l’art de lligar-me a cap de les rodes sobre les quals els Ixions dels nostres dies no paren de girar. No vaig saber-ho aprendre en el seu moment, però ara ja no em preocupa en absolut. Saps que he comprat un veler?

—Ets realment increïble, Steerforth! —vaig exclamar, aturant-me, perquè era la primera notícia que en tenia—. Però si mai més no et tornaràs a deixar caure per aquí!

—No se sap mai —va fer—. M’hi començava a trobar bé. I, en qualsevol cas —va afegir, empenyent-me perquè seguís caminant—, el veler que he comprat és de segona mà... un clíper, segons el senyor Peggotty; i ho és, efectivament..., i el senyor Peggotty en disposarà durant la meva absència.

—Ara t’entenc, Steerforth! —vaig dir jo, exultant—. Vols fer veure que te l’has comprat per a tu, però en realitat ho has fet en benefici d’ell. Hi hauria hagut de caure de bon principi, coneixent-te com et conec. Estimadíssim Steerforth, com et puc expressar el que penso de la teva generositat?

—Calla, home, calla —va contestar ell, tornant-se vermell—. Com menys se’n parli, millor.

—Si ja ho sabia, jo! —vaig exclamar—. No et vaig dir que no hi havia ni una sola alegria, ni una sola pena, ni una sola emoció d’aquests cors honestos que et fos indiferent?

—Sí, sí —va afirmar—, tot això ja m’ho vas dir, i no cal insistir-hi. Ja m’ho vas dir: no cal que en parlem més!

Per por d’ofendre’l insistint en aquell tema quan era evident que ell hi volia treure importància, jo em vaig limitar a recrear-m’hi de pensament mentre fèiem camí a un pas encara més viu que abans.

—S’ha de fer tornar a aparellar —va dir Steerforth—, i deixaré Littimer aquí perquè ho supervisi, per assegurar-se que el deixin com nou. No t’ho havia dit, que Littimer és aquí?

—No.

—Doncs sí; ha arribat aquest matí, amb una carta de la meva mare.

En coincidir les nostres mirades, vaig observar que havia empal·ludit; em mirava fixament, però fins i tot els llavis els tenia pà·lids. Em feia por que alguna diferència amb la seva mare no hagués estat l’origen d’aquell estat d’ànim en què l’havia trobat davant del foc, tot sol, i així ho vaig insinuar.

—No, i ara! —va dir, movent el cap i fent una petita rialla—. Res d’això!... Doncs ja ho veus: ens ha vingut el gran Littimer.

—I és el mateix de sempre? —vaig preguntar.

—El mateix de sempre —va respondre Steerforth—. Distant i silenciós com el pol Nord. Ell s’encarregarà del canvi de nom. Ara es diu *Petrell tempestuós*, aquest veler... però, què li importen, al senyor Peggotty, els petrells tempestuosos? Vull fer-lo rebatejar.

—I com li posaràs? —vaig preguntar-li.

—*Petita Emily*.

Com que no havia deixat de mirar-me fixament, ho vaig interpretar com un recordatori de la seva aversió a qualsevol elogi per tots aquells detalls. No vaig poder evitar que el meu rostre demostrés fins a quin punt allò em feia feliç, però poca cosa vaig dir; i ell va recuperar el somriure habitual, i va semblar alleujat.

—Però mira —va dir, assenyalant cap endavant—, aquí s’acosta la petita Emily autèntica! I amb aquell al seu costat, eh? Noi, com hi ha món que és un autèntic cavaller... No l’abandona mai!

Ham treballava de calafat, en aquella època, i havia desenvolupat l’enginy natural que ja tenia per a aquell ofici fins a convertir-se en un gran expert. Duia la roba de treball i presentava un aspecte bastant desmanegat, però força viril, i es veia un protector molt adient per a aquella radiant preciositat que anava amb ell. I val a dir que el seu rostre mostrava una expressió tan franca i tan honesta, i un orgull i un amor tan evidents per la seva acompanyant, que als meus ulls semblava la persona més atraient del món. Mentre se’ns acostaven, vaig trobar que feien bona parella fins i tot en aquell sentit.

Ella, tímidament, va retirar la mà del seu braç quan vam aturar-nos a parlar amb ells, i es va ruboritzar quan ens la va donar a nosaltres dos. Quan van continuar el seu camí, després d’haver intercanviat unes quantes paraules amb nosaltres, vaig veure que no restituïa la mà al seu lloc d’abans i, amb un aire encara tímida i cohibit, seguia caminant sola. Jo ho vaig trobar molt bonic i simpàtic, tot plegat; i Steerforth va semblar que també ho creia així, mentre els vàiem allunyar-se sota la lluna nova.

De sobte ens va passar pel costat —seguint-los a ells, evidentment— una dona jove que no havíem advertit que s’acostés; jo li vaig poder veure la cara, quan

passava, i vaig pensar que m'era vagament familiar. Duia un vestit lleuger i tenia un aire audaç, demacrat, fatxendós i pobre al mateix temps; però, en aquells moments, semblava com si hagués deixat que tot allò s'ho endugués el vent i no tingués al cap altre propòsit que el de seguir-los. Mentre l'horitzó fosc i llunyà absorbia les altres dues figures i només ell ens era encara visible entre el mar i els núvols, la figura d'aquella dona va desaparèixer de manera semblant, però sempre mantenint la mateixa distància respecte a ells.

—Aquesta ombra fosca segueix la noia —va dir Steerforth, totalment immòbil—; què significa, això?

Parlava en una veu tan baixa que gairebé em va sorprendre.

—Deu ser que té intenció de demanar-los caritat, suposo —vaig fer jo.

—Una captaire no seria res de nou —va dir Steerforth—, però el que és estrany és l'aspecte que tenia aquesta, i justament aquesta nit.

—Per què? —vaig preguntar-li.

—Senzillament, perquè pensava —va dir, després d'una pausa— en un cosa semblant quan ens ha passat pel costat. D'on dimonis deu haver sortit?

—De l'ombra d'aquest mur —vaig respondre, quan sortíem a una carretera amb la qual afrontava una paret.

—Ja ha desaparegut! —va dir ell, mirant per sobre l'espatlla—. I així s'endugui tots els mals al seu darrere. I ara, cap a sopar!

Però va tornar a mirar dues vegades més, per sobre l'espatlla, en direcció al mar que brillava tènueament en l'horitzó llunyà. En diverses ocasions, durant el trosset de camí que ens quedava, va expressar el seu desconcert amb unes quantes frases inconnexes, i només va semblar que se n'oblidés quan, a la llum del foc i de les espelmes, vam seure a taula feliços i resguardats del fred.

Allà vam trobar Littimer, i em va produir l'efecte habitual. Quan li vaig preguntar com estaven la senyora Steerforth i la senyoreta Dartle, va contestar respectuosament (i respectablement, per descomptat) que estaven raonablement bé, em va agrair l'interès i em va donar expressions de part d'elles. Això és tot el que va dir, però em va semblar, no obstant això, com si digués amb tota claredat: «Sou molt jovenet, senyor; sou exageradament jove».

Ja gairebé acabàvem de sopar quan, fent un parell de passos en direcció a la taula des del racó on semblava que ens vigilés —o, més ben dit, que em vigilés a mi—, va dir al seu amo:

—Dispenseu-me, senyor. La senyoreta Mowcher és aquí.

—Qui? —va exclamar Steerforth, atònit.

—La senyoreta Mowcher, senyor.

—Però què dintre hi fa, aquí? —va preguntar Steerforth.

—Sembla que aquesta és la seva regió natal, senyor. M'ha informat que cada any ve a fer una visita aquí per raons professionals, senyor. Aquesta tarda l'he trobada pel carrer, i desitjava saber si tindria l'honor de poder visitar-vos havent sopat, senyor.

—Coneixes la geganta en qüestió, Floreta? —em va preguntar Steerforth.

Em vaig veure obligat a confessar —fins i tot en això m'averkonyia de mostrar la meva inferioritat davant de Littimer— que la senyoreta Mowcher i jo no ens coneixíem absolutament de res.

—Doncs l'has de conèixer —va dir Steerforth—, perquè és una de les set meravelles del món. Quan arribi la senyoreta Mowcher, feu-la passar.

Aquesta dama em tenia una mica intrigat i encuriosit, sobretot perquè a Steerforth li va agafar un atac de riure quan m'hi vaig interessar, i es va negar rotundament a contestar cap pregunta que li fes relacionada amb ella. Em vaig quedar, per tant, en un estat d'expectació considerable. Quan feia cosa de mitja hora que havien desparat taula i sèiem vora el foc amb la nostra gerra de vi, es va obrir la porta i Littimer, amb la seva habitual i impertorbable serenitat, va anunciar:

—La senyoreta Mowcher.

Vaig mirar cap a la porta i no vaig veure res. I seguia mirant cap a la porta, i pensant que l'aparició de la senyoreta Mowcher es feia esperar molt, quan, amb infinita sorpresa, vaig veure que sortia caminant com un ànec, de darrere un sofà que hi havia entre ella i jo, una mena de pigmea rabassuda d'uns quaranta o cinquanta anys, amb un cap i una cara enormes, uns ulls grisos i plens de picardia, un nas arremangat i uns braços tan extremament curts que, per poder-se gratar el nas amb un dit, mentre mirava Steerforth fixament, es va veure obligada a fer que el dit i el nas es trobessin a mig camí. Tenia un sotabarba tan voluminós que s'empassava totalment les vetes del barret, amb nus i tot. De coll no en tenia; de cintura tampoc; de cames, pràcticament, tampoc; perquè, si bé les seves mides eren més que normals del cap fins on hi hauria hagut la cintura si n'hagués tingut, i el seu cos s'acabava, com en la majoria dels humans, amb un parell de peus, era tan baixa que es va col·locar darrere una cadira de dimensions mitjanes com si fos una taula, mentre hi deixava al damunt una bossa que portava. I aquesta senyora, que vestia amb un estil lleuger i despreocupat, que ajuntava dit i nas amb les dificultats que ja he descrit i que tenia un cap que se li decantava inevitablement, va aclucar un d'aquells ulls penetrants amb una insòlita expressió de complicitat i, sense haver deixat de mirar Steerforth fixament, va prorrompre en un doll inesgotable de paraules.

—Ai el meu pom de flors! —va començar dient, en un to simpàtic i sacsejant aquell cap enorme—. De manera que ets aquí, eh?... Ah, trapella, pocaverkonya: què hi fas, tan lluny de casa? Malifetes, segur. Si n'ets de murri, Steerforth!... però jo també, oi que sí? Ha, ha, ha! T'hi hauries jugat cent lliures contra cinc que no m'hi veuries mai, aquí, oi, noi? Doncs, reiet meu, ja ho veus: jo sóc a tot arreu! Sóc aquí i sóc allà, i sóc a tot arreu, com la mitja corona de l'il·lusionista en el mocador de la dama. Parlant de mocadors... i parlant de dames... quin consol que ets, per a la santa de la teva mare, oi, fill? M'hi jugaria un ull de la cara, i no dic quin!

En aquest punt del seu discurs, la senyoreta Mowcher es va deslligar el barretet, va tirar les vetes cap enrere i va seure, esbufegant, en un tamboret de davant del foc,

aixoplugada sota la taula com si fos una mena de pèrgola de caoba.

—Per totes les estrelles i per tots els dallonses! —va prosseguir, clavant-se una plantofada a cada genollet i escrutant-me amb malícia—. Sóc de constitució massa plena, Steerforth, ve-t'ho aquí. Després d'un tram d'escales, cada cop que he de respirar és com si tingués el cap a dins d'una galleda. Si em veiessis en una finestra una mica enlairada trobaries que faig goig i tot, oi?

—Això ho pensaria sempre, us veiéu on us veiéu —va contestar Steerforth.

—Calla, calla, animal! —va exclamar aquella personeta, ventant-li uns copets amb el mocador amb què s'eixugava la cara—. I no siguis descarat! Però et dono la meva paraula d'honor que la setmana passada vaig estar a casa de lady Mithers... Allò sí que és una dona! I com es conserva!... i el mateix Mithers va entrar quan jo esperava la senyora, i... allò sí que és un home! I com es conserva!... I la perruca també, que fa deu anys que porta la mateixa... i se'm va desfer en compliments de tal manera que vaig pensar que al final em veuria obligada a tocar la campaneta. Ha, ha, ha! És simpaticot, però no té principis.

—I què li vau anar a fer, a lady Mithers? —va preguntar Steerforth.

—Ah, això és preguntar molt, angelet —va contestar, tornant-se a tocar el nas, fent una ganyota i parpellejant com un dimoniet d'intel·ligència sobrenatural—. Però què? Què vols saber? Si li freno la caiguda dels cabells, o si els hi tenyeixo, o si la maquillo, o si li arreglo les celles?... Doncs ho sabràs, rei meu... quan jo t'ho digui! Saps com es deia el meu besavi?

—No —va dir Steerforth.

—Es deia Walker, nino del meu cor —va contestar la senyora Mowcher—, i venia d'una llarga nissaga de Walkers, de qui jo he heretat tota la hisenda dels Hookey.

No havia vist mai res que es pogués comparar al parpelleig de la senyora Mowcher, exceptuant la seva desimboltura. I un altre aspecte extraordinari d'aquella dona era que, quan escoltava alguna cosa que li deien o bé quan esperava la resposta a alguna cosa que hagués dit ella, decantava el cap maliciosament i girava un ull cap amunt, com si fos una garsa. Em dominava l'estupor i la mirava fixament, oblidant —temo— totes les lleis de la urbanitat.

Ara s'havia acostat la cadira i estava atrafegada traient de la bossa (submergint-hi un d'aquells bracets fins a l'espatlla) una sèrie d'ampolletes, esponges, pintes, raspalls, tovallolletes, pinces d'arriassar i altres instruments, que anava deixant amuntegats sobre la cadira. De cop va desistir d'aquesta activitat i va dir a Steerforth, amb gran esverament per part meva:

—Com es diu el teu amic?

—És el senyor Copperfield —va contestar Steerforth—, i us voldria conèixer.

—Molt bé! Doncs em coneixerà!... Ja m'ho semblava, a mi, que en tenia ganes! —va dir la senyoreta Mowcher, mentre se m'acostava amb aquell caminar d'ànec, rient i amb la bossa a la mà—. Una carona com un préssec! —va exclamar; i, posant-se de puntetes, va aconseguir arribar-me a la galta i pessigar-me-la, perquè estava

assegut—. Molt temptador! M'agraden molt, a mi, els préssecs. Em plau moltíssim de coneixeu-us, senyor Copperfield.

Jo li vaig dir que també em congratulava de tenir l'honor de conèixer-la, i que el plaer era mutu.

—Senyor Déu meu, i que ben educats que som! —va exclamar la senyoreta Mowcher, fent un intent absurd de tapar-se aquella cara enorme amb aquella miniatura de mà—. Quin món de plagues i de comedians, aquest, oi?

Això anava adreçat confidencialment a tots dos, mentre la miniatura de mà s'apartava de la cara i es tornava a submergir, amb braç i tot, dins la bossa.

—Què voleu dir, senyoreta Mowcher? —va preguntar Steerforth.

—Ha, ha, ha! Quins tocacampanes que som, tots plegats, oi, nino del meu cor? —va contestar aquell esquitx de dona, remenant dins la bossa amb el cap de gairell i un ull mirant enlaire—. Mireu! —va dir, traient una cosa—. Retalls de les ungles del príncep rus! El príncep Alfabet Trabucat, que li dic jo, perquè el seu nom té totes les lletres sense ordre ni concert.

—És client vostre, el príncep rus? —va dir Steerforth.

—Tu ho has dit, tresor meu —va contestar la senyoreta Mowcher—. Jo li arreglo les ungles. Dos cops per setmana! Mans i peus!

—Deu pagar bé, suposo —va dir Steerforth.

—Paga igual que parla, fillet: a raig —va contestar la senyoreta Mowcher—. No és un d'aquests barbamecs que corren avui dia, el príncep. Si li veiessis els mostatxos ja m'ho sabries dir. Rojos de natural, negres per l'art.

—Pel vostre art, naturalment —va dir Steerforth.

La senyoreta Mowcher va picar l'ullet en senyal d'assentiment.

—Es van veure obligats a avisar-me. Per força. El clima li afectava el tenyit. A Rússia rai, cap problema... però aquí no hi havia manera. Per anys que visquis no veuràs un príncep tan rovellat com aquell. Ferro vell, semblava!

—És per això que heu dit allò dels tocacampanes, potser? —va preguntar Steerforth.

—La saps molt llarga, tu, noi! —va replicar la senyoreta Mowcher, movent el cap violentament—. Jo he dit que això era un món de tocacampanes en general, i us he ensenyat els retalls de les ungles del príncep per demostrar-ho. Les ungles del príncep m'obren moltes més portes de categoria que tots els meus talents plegats. Sempre les duc a sobre. Són les millors credencials. Si la senyoreta Mowcher talla les ungles al príncep, és que és una persona que val. Les regalo a les senyoretetes, i tinc entès que elles les posen en uns àlbums. Ha, ha, ha! Paraula d'honor que «la totalitat del sistema social» (com en diuen els homes que fan discursos al Parlament) és un sistema d'ungles de príncep! —va dir aquella dona minúscula, esforçant-se per plegar aquells braços tan curts i fent anar amunt i avall aquell cap enorme.

Steerforth reia de bona gana, i jo també. La senyoreta Mowcher no parava de moure el cap (que se li decantava molt) ni de mirar enlaire amb un sol ull, mentre

aclucava l'altre.

—Però vinga, vinga —va dir, picant de genollets i aixecant-se—, que aquí s'ha d'anar per feina! Va, Steerforth: explorem les regions polars i enllestim.

Llavors va seleccionar dos o tres d'aquells petits instruments, i una ampolleta, i va preguntar (amb gran sorpresa meva) si la taula aguantaria. En sentir la resposta afirmativa de Steerforth, hi va arrambar una cadira i, sol·licitant l'ajuda de la meva mà, s'hi va enfilem amb una considerable agilitat, com si fos un escenari.

—Si algun de vosaltres m'ha vist els turmells —va dir, un cop ben instal·lada allà dalt—, que ho digui, i me n'aniré a casa i em segaré la vida.

—Jo no els he vist —va fer Steerforth.

—Jo tampoc —vaig dir jo.

—Doncs així —va exclamar la senyoreta Mowcher—, consentiré a continuar vivint. Au vinga: tites, tites, tites... que és tard i vol ploure!

Això era una invocació a Steerforth perquè es col·loqués sota les seves mans, i ell, en conseqüència, va seure d'esquena a la taula, em va mirar aguantant-se el riure i va sotmetre el cap a la seva inspecció, sens dubte amb l'únic propòsit de continuar-nos divertint. Veure la senyoreta Mowcher allà dalt, dreta darrere seu i mirant la seva forra de cabells castanys a través d'una gran lupa rodona que s'havia tret de la butxaca, era un espectacle realment extraordinari.

—Ets un xicot afavorit, sí —va dir la senyoreta Mowcher, després d'una breu inspecció—; però, si no fos per mi, abans d'un any tindries una coroneta com un frare. Mig minutet, jove, i t'hi farem una fricció que no et caurà ni un sol rínxol en deu anys!

I, dient això, va abocar una mica del contingut del flascó sobre una de les tovallolletes i, impartint a un dels raspallets una altra mica de les virtuts d'aquell preparat, va començar a fregar i a rascar, amb totes dues coses, la coroneta de Steerforth de la manera més enèrgica que he presenciat mai, i sense parar d'enraonar ni un moment.

—Charley Pyegrave, per exemple, el fill del duc —va dir—: el coneixes, en Charley? —va afegir, abocant-se endavant per veure-li la cara.

—Una mica —va respondre Steerforth.

—Quin home, aquell també! I quins mostatxos, noi! I, el que és les cames, si les tingúes igual de rectes (que no és el cas), no tindrien rival. Creuràs que va intentar prescindir dels meus serveis?... I això que és de la Guàrdia Reial!

—Ha d'estar boig! —va dir Steerforth.

—Això sembla. Però, boig o no boig, ho va intentar —va afirmar la senyoreta Mowcher—. I ara agafa't: saps quina una en va fer? Entra en una perfumeria i demana una ampolla d'aigua de Madagascar.

—En Charley? —va preguntar Steerforth.

—En Charley. Però no tenien aigua de Madagascar.

—Què és? Una beguda? —va demanar Steerforth.

—Beguda? —va saltar la senyoreta Mowcher, aturant-se per clavar-li una plantofada—. Un tractament per als mostatxos és, home! Si ho saps de sobres! La dona que hi havia a la botiga... una dona ja grandota... una espècie de grifó... no n'havia sentit a parlar mai. «Disculpeu, senyor», va dir el grifó a en Charley; «no és pas COLORET, oi?». «Coloret? I què cordills (i ho dic així per no ofendre les orelles delicades) us penseu que n'haig de fer, jo, del coloret?». «No us ofengueu, senyor», va dir el grifó; «és que m'ho han demanat amb tants noms diferents, que he pensat que podria ser això». I aquí, fillet —va prosseguir la senyoreta Mowcher, sense parar de fregar amb més energia que mai—, tens un altre exemple d'allò que deia dels tocacampanes. Jo també en faig algunes, de coses en aquesta línia... potser moltes... potser poques... s'ha de ser viu, en aquest món, rei meu... però tant se val!

—En quina línia voleu dir? En la línia del coloret? —va preguntar Steerforth.

—Barreja això amb allò, tendre deixeble meu —va contestar la recelosa Mowcher, tocant-se el nas—; tracta-ho segons la regla dels secrets en tots els oficis, i el producte et donarà el resultat que desitges. Jo dic que jo mateixa faig alguna cosa, en aquesta línia. Una matrona en diu «ungüent de llavis». Una altra en diu «guants». Una altra en diu «vora de pitet». Una altra en diu «vano». Jo en dic el que la gent en digui. Jo els ho proporciono, però sabem fer tan bé la comèdia, l'una amb l'altra, i fingir amb una cara, que abans s'ho aplicarien davant de tot un saló ple de gent que no pas davant meu. I, quan les atenc, de vegades em diuen... *amb allò posat*... i ben espès, creu-me... em diuen: «Com estic, Mowcher? Em veig pàl·lida?». Ha, ha, ha! No em diguis que no és bona, aquesta, jove amic meu!

No havia vist mai un espectacle semblant al que oferiria la senyoreta Mowcher, allà enfilada a la taula de menjador, passant-s'ho la mar de bé amb aquell tonificant, fent enèrgiques fregues al cap de Steerforth i picant-me l'ullet des de darrere seu.

—Ah! —va dir—. No n'hi ha gaire demanda, per aquí, d'aquestes coses... I, per cert! Encara no he vist ni una sola dona guapa d'ençà que he arribat, Jemmy.

—No? —va fer Steerforth.

—Ni l'ombra de cap dona guapa, no he vist —va contestar la senyoreta Mowcher.

—Doncs n'hi podríem ensenyar una de carn i ossos, em penso —va dir Steerforth, mirant-me a mi—. Oi, Floreta?

—Sens dubte —vaig contestar jo.

—Ahà? —va exclamar aquella personeta, clavant-me una mirada penetrant i després fent un cop d'ull a la cara de Steerforth—. Uh-hum?

Va fer l'efecte que la primera exclamació era una pregunta dirigida a tots dos, i la segona només a Steerforth. No va semblar que rebés una resposta a cap de les dues, però va continuar friccionant, amb el cap decantat i l'ull mirant enlaire, com si busqués la resposta al sostre i estigués convençuda que no trigaria a aparèixer.

—Una germana vostra, senyor Copperfield? —va dir, després d'una pausa i sense desviar aquell ull expectant—. Eh, eh?

—No —va respondre Steerforth, abans que jo pogués contestar—. Res d'això. Al contrari: el senyor Copperfield, si no m'equivoco, tenia una gran admiració per aquesta persona.

—I ja no l'hi té? —va replicar la senyoreta Mowcher—. Que és tastaolletes? Vergonya, se n'hauria de donar! Que potser «papallonejava, i amb cap flor no es quedava, fins que Polly el seu cor li entregava»?... No es diu pas Polly, ella?

La brusquedat de follet amb què em va engegar aquesta pregunta, acompanyada d'una mirada inquisitiva, em va deixar, per un moment, bastant desconcertat.

—No, senyoreta Mowcher —vaig contestar—. Es diu Emily.

—Ahà? —va dir, exactament igual que abans—. Uh-hum? Si en sóc, de tafanera! Senyor Copperfield, oi que sóc eixelebrada?

Tant el seu to com la seva mirada semblaven suggerir alguna cosa que no m'acabava d'agradar en relació amb aquell tema, i per això vaig dir, en un to de gravetat que cap de nosaltres no havia adoptat encara:

—És tan virtuosa com bonica. Està promesa amb un home digníssim i honorable que pertany al seu ambient. Jo la valoro tant per la seva sensatesa com l'admiro pels seus atractius.

—Molt ben dit! —va exclamar Steerforth—. Sí senyor, sí senyor, sí senyor! Satisfaré la curiositat d'aquesta petita Fàtima, estimada Floreta, fins que no li quedi res per endevinar. Actualment fa d'aprenenta, o fa pràctiques, o el que sigui, amb Omer & Joram, Draperia, Sastreteria, Merceria, etcètera, d'aquesta localitat. Queda clar? Omer & Joram. El compromís de matrimoni del qual ha parlat el meu amic és adquirit amb un seu cosí; nom de pila, Ham; cognom, Peggotty; ofici, constructor de barques; també d'aquesta localitat. Ella viu amb un parent; nom de pila, desconegut; cognom, Peggotty; ofici, home de mar. És la petita fada més bonica i més encantadora del món. Sento per ella, igual que el meu amic, una admiració extrema. I si no fos que podria semblar un menyspreu al seu futur cònjuge, cosa que sé que desagradaria al meu amic, afegiria que a mi em sembla malaguanyada, perquè estic convençut que podria aspirar a alguna cosa millor i juraria que ha nascut per ser tota una senyora.

La senyoreta Mowcher va escoltar aquestes paraules, que van ser pronunciades a poc a poc i molt clarament, amb el cap de gairell i amb l'ull mirant enlaire, com si encara esperés aquella resposta. Quan Steerforth va haver acabat, ella va recuperar el nervi en un instant i va tornar a engegar la xerrameca amb una volubilitat sorprenent.

—Ah! I això és tot, doncs? —va exclamar, mentre anava retallant les patilles de Steerforth amb unes tisoretetes infatigables que ballaven com centelles al voltant del seu cap, en totes direccions—. Molt bé. Molt rebé! És una història prou llarga. Hauria d'acabar dient «i visqueren molt feliços per sempre més», oi? Ah! Com és aquell joc de penyores? Jo estimo el meu amor amb la lletra E, perquè és encisadora; l'odio amb la lletra E, perquè ja està emparaulada. L'he portada a l'ensenyada de l'exquisidesa, i

l'he temptada a l'evasió, es diu Emily i viu a l'est? Ha, ha, ha! Senyor Copperfield, oi que sóc eixelebrada?

Limitant-se a mirar-me amb una malícia extrema, i sense esperar cap resposta, va continuar, sense ni agafar aire:

—Llestos! Si mai hi ha hagut un cràpula xollat i empolainat a la perfecció, aquest cràpula ets tu, Steerforth. Si en aquest món hi ha una clepsa que jo entengui, és la teva. M'has sentit el que t'he dit, rei meu? Entenc la teva clepsa —va repetir, abocant-se endavant per veure-li la cara—. I ara ja pots guillar, Jemmy (com diem als tribunals), i, si el senyor Copperfield es vol acomodar, m'ocuparé d'ell.

—Què hi dius, Floreta? —va preguntar-me Steerforth, rient i aixecant-se de la cadira—. Vols que t'arreglin?

—Gràcies, senyoreta Mowcher; no pas aquest vespre.

—No digueu que no —va contestar la doneta, mirant-me amb un posat d'experta—. Correm una miqueta les celles?

—Gràcies —vaig contestar—; un altre dia potser.

—Mig ditet cap a les temples? —va dir la senyoreta Mowcher—. En quinze dies ho enllestim.

—No, gràcies. De moment no.

—Una punteta de res —va insistir—. No? I després aixequem una mica els bastiments de les patilles. Vinga, home!

Vaig declinar l'oferiment sense poder evitar de ruboritzar-me, perquè sabia que ara tocàvem el meu punt feble. Però la senyoreta Mowcher, veient clar que de moment no estava disposat a sotmetre'm a cap ornamentació dins l'abast del seu art, i que em mostrava immune, ara com ara, a l'incentiu de l'ampolleta que sostenia davant d'un ull per reforçar els seus mètodes de persuasió, va dir que ja ens hi posaríem un altre dia, ben d'horeta, i va sol·licitar l'assistència de la meva mà per descendir de la seva enlairada posició. Amb l'assistència esmentada, va baixar fent un salt i amb una gran agilitat, i es va posar a lligar-se el sotabarba amb les vetes del barretet.

—Els honoraris —va dir Steerforth— són...

—Cinc xílings —va contestar la senyoreta Mowcher—; i és un preu rebentat, pollastret meu. Oi que sóc eixelebrada, senyor Copperfield?

—En absolut —vaig respondre, educadament.

Però vaig pensar que sí, que ho era, sobretot quan vaig veure que llançava enlaire les dues mitges corones, com un follet pastisser, les tornava a entomar, se les ficava a la butxaca i ho rematava amb un cop amb la mà plana.

—Això és la caixa! —va observar la senyoreta Mowcher, tornant-se a enfilat a la cadira i restituint a l'interior de la bossa tota aquella miscel·lània de petits objectes que n'havia tret abans—. Ja tinc tots els meus estris? Diria que sí. No voldria pas semblar com Ned Beadwood el Llarg, quan el van dur a l'església per «casar-lo amb algú», que diu ell, i es van descuidar la núvia. Ha, ha, ha! Quin pocapena, el tal

Ned... Molt de la broma, això sí!... I bé, ja sé que us donaré un gran disgust, però ara em veig obligada a deixar-vos. Haureu de fer el cor fort i suportar-ho. Adéu, senyor Copperfield! Cuideu-vos, genet de Norfolk! Com he arribat a xerrar! I és culpa de vosaltres dos, pocavergonyes. Però us perdono. «Bon suar»!, que deia aquell que començava a estudiar francès i el trobava tan semblant a la seva llengua. «Bon suar», reietons!

Amb la bossa en bandolera i sense parar de xerrar, va anar amb aquell remenar d'ànec fins a la porta, on es va aturar per preguntar-nos si volíem que ens deixés un floc dels seus cabells.

—Oi que sóc eixelebrada? —va afegir, a propòsit d'aquest oferiment; i, amb el dit a la punta del nas, se'n va anar.

Steerforth va riure tant de gust que jo no em vaig poder estar d'afegir-m'hi, encara que no sé si ho hauria fet si ell no m'hi hagués induït. Quan vam haver rigut fins que el cor ens va dir prou (cosa que no va ser fins al cap d'un bona estona), em va dir que la senyoreta Mowcher tenia un nombre de contactes bastant extens, i que prestava els seus serveis a una gran varietat de persones i d'una gran varietat de maneres. Hi havia gent que es distreia amb ella com una simple raresa, va dir; però va afegir que era la persona més astuta i més agudament observadora que coneixia, i que era tan llarga de magí com curta de braços. Va assegurar-me que, quan havia dit que era aquí, i allà, i a tot arreu, era la pura veritat; perquè feia petites escapades a províncies i es veu que a tot arreu pescava clients, i que coneixia a tothom. Li vaig preguntar quin era realment el seu caràcter, si sota aquella façana maliciosa no hi havia un fons de bondat; però, després de dos o tres intents fracassats d'atraure la seva atenció sobre aquestes qüestions, vaig abstenir-me d'insistir (o me'n vaig oblidar). Del que sí que em va parlar molt, i sense fer-se pregar gens, és de la seva destresa i dels seus beneficis, i va afegir que era una autèntica experta en l'aplicació de ventoses, si mai tenia ocasió de requerir els seus serveis en aquella especialitat.

La senyoreta Mowcher va ser el tema de conversa principal durant tot el vespre, i, quan ens vam acomiadar per anar a dormir, Steerforth em va dir, des del replà: «Bon suar!», mentre jo baixava les escales.

Em vaig quedar parat, quan vaig arribar a casa del senyor Barkis, de veure Ham a fora, caminant amunt i avall, i encara més quan em va dir que la petita Emily era a dins. Com és natural, vaig preguntar-li per què no hi era ell, també, en comptes de passejar-se pel carrer tot sol.

—És que mireu, senyoret Davy —va replicar, en un to vacil·lant—: Emily està parlant amb una persona.

—I no et sembla —vaig dir jo, somrient— que justament per això tu també hauries de ser-hi, Ham?

—Doncs sí, senyoret Davy; en un sentit general, sí —va contestar—; però mireu, senyoret Davy —va afegir, abaixant la veu i en un to molt seriós—: és que és una

noia, senyor... una noia que Emily coneixia d'abans, però que ara seria millor que no s'hi fes.

Quan vaig sentir aquestes paraules se'm va encendre una llumeta, i vaig recordar la figura que unes hores abans havia vist que els seguia.

—És una pobra desgraciada, senyoret Davy —va dir Ham—, i aquí tothom la trepitja com si fos un cuc. Ni un sol dels cucs que hi ha sota el verdet del cementiri no fa tant de fàstic a la gent com ella.

—Pot ser que l'hagi vista aquest vespre a la planura, Ham, després de trobar-vos a vosaltres?

—I ens seguia de prop? —va preguntar Ham—. Ja pot ser, ja, senyoret Davy. Jo llavors no ho sabia, que fos allà, però encabat ha vingut sota la finestreta d'Emily quan hi ha vist llum, i li ha dit molt baixet: diu: «Emily, Emily, per l'amor de Déu, tingues un cor de dona per a mi. Jo abans era com tu!»... I això són paraules molt solemnes de sentir, senyoret Davy!

—Certament, Ham. I Emily, què ha fet?

—Li ha dit: «Ets tu, Martha?»; diu: «Oh, Martha! Pot ser que siguis tu?»... perquè és que havien treballat plegades molt de temps a cal senyor Omer.

—Ja sé qui és! —vaig exclamar, recordant una de les dues noies que havia vist el primer dia que hi vaig entrar—. La recordo perfectament!

—Martha Endell —va dir Ham—. Dos o tres anys més gran que Emily, però havien anat a estudi juntes.

—No sé com es deia —vaig afegir—. I perdona que t'hagi interromput.

—No, i ara, senyoret Davy —va replicar Ham—, si ja està tot dit amb aquestes paraules: «Emily, Emily, per l'amor de Déu, tingues un cor de dona per a mi. Jo abans era com tu!»... Volia parlar amb Emily, però ella no hi podia parlar allà perquè havia d'arribar el seu oncle que se l'estima tant, i no hauria comportat —va dir Ham, amb una gran convicció—... no hauria comportat, bondadós i comprensiu com és, de veure-les a tots dues juntes l'una al costat de l'altra, ni per tots els tresors que hi ha en el fons del mar.

Ho vaig entendre perfectament. Ho vaig entendre de seguida, tan bé com ell.

—I encabat Emily escriu amb llapis una cosa en un tros de paper —va prosseguir— i l'hi dóna per la finestra perquè ho porti aquí. Diu: «Ensenya-li això a la meva tia, la senyora Barkis, i ella et farà seure a la vora del foc, veient que hi vas de part meva, fins que l'oncle sigui fora i jo pugui venir». I llavors ella em diu el que us he dit, senyoret Davy, i em demana que la porti aquí. Què podia fer, jo? No hauria de tenir-hi tractes, ella, amb aquesta noia, però no l'hi puc pas privar quan veig que té llàgrimes als ulls.

Es va ficar la mà a la butxaca del pit de la seva jaqueta llanuda i, amb molt de compte, en va treure un petit moneder molt bonic.

—I, si encara hagués sigut capaç de privar-l'hi quan li he vist llàgrimes als ulls, senyoret Davy —va dir Ham, aguantant delicadament aquell petit moneder sobre el

palmell de la seva mà rugosa—, com podia privar-l’hi quan m’ha dit que li portés això... sabent com sabia per què l’hi duia? Una joguina com aquesta! —va fer Ham, mirant-se el moneder tot pensatiu—. I amb tants pocs cèntims a dintre, Emily del meu cor!

Jo li vaig estrènyer la mà calorosament quan el va haver desat —em va semblar més apropiat aquell gest que no pas cap paraula— i ens vam passar un parell de minuts caminant amunt i avall tots dos, en silenci. Llavors es va obrir la porta, va aparèixer Peggotty i va demanar a Ham que entrés. Jo m’hauria quedat a fora, però ella se’m va acostar i va pregar-me que hi entrés jo també. I, tot i així, un cop a dins hauria evitat d’entrar allà on eren tots, si no fos que eren a la cuina enrajolada de la qual ja he parlat més d’un cop. Com que s’hi entrava directament venint del carrer, em vaig trobar enmig de tots ells abans de poder rumiar on anava.

La noia —la mateixa que havia vist al sorral— era a la vora del foc. Seia a terra, amb el cap i un braç recolzats en una cadira. Vaig deduir, per la posició en què es trobava, que Emily s’acabava d’aixecar de la cadira i que potser havia tingut aquell cap desolat sobre la falda. No li vaig poder veure la cara gaire bé, perquè quedava mig tapada pels seus cabells embullats i deixats anar, com si s’hagués escabellat amb les seves pròpies mans; però vaig veure que era jove, i de faccions agradables. Peggotty havia estat plorant, i la petita Emily també. Ningú no va dir ni una paraula fins al cap d’una estona d’entrar nosaltres; i el tic-tac del rellotge holandès del bufet, enmig d’aquell silenci, semblava que sonés amb força redoblada.

Emily va trencar el silenci.

—Martha vol anar a Londres, Ham —va dir.

—Per què, a Londres? —va preguntar Ham.

Estava dret enmig d’elles dues, mirant aquella noia postrada amb una tal barreja de compassió i de gelosia per la intimitat que li atorgava aquella que ell estimava tant, que encara ho recordo com si fos ara. Tots dos parlaven com si la noia estigués malalta: amb una veu tan baixa i continguda que era poca cosa més que un xiuxiueig, però perfectament audible.

—Val més allà que no pas aquí —va dir, molt més fort, una tercera veu: era la veu de Martha, que tanmateix no s’havia mogut gens—. Allà no em coneix ningú, i aquí em coneix tothom.

—I què hi farà, allà? —va preguntar Ham.

Ella va aixecar el cap i, per un moment, va dirigir una lúgubre mirada al seu voltant; després el va tornar a abaixar i va plegar el braç dret sobre el coll, com es retorçaria una dona que patís les febres o els dolors terribles d’un tret.

—Procurarà sortir-se’n —va dir la petita Emily—. Tu no saps el que ens ha dit. Ho sap... ho saben..., tieta?

Peggotty va fer que no amb el cap, plena de compassió.

—Ho intentaré —va dir Martha—, si vosaltres m’ajudeu a marxar. Més malament del que m’ha anat aquí ja no m’hi pot anar. Pot ser que em vagi més bé... Oh! —va

afegir, enmig d'una horrible esgarrifança—, traieu-me d'aquests carrers, on tot el poble em coneix des de petita!

Emily va allargar la mà, i vaig veure que Ham hi posava un saquet de lona. Ella el va agafar, com si pensés que era el seu moneder, i va fer un o dos passos endavant; però, en adonar-se de l'error, va tornar cap a ell, que s'havia apartat del mig i era prop meu, i l'hi va ensenyar.

—Són teus, Emily —vaig poder sentir que deia ell—. Jo no tinc res en aquest món que no sigui teu, estimada. Jo no en gaudiria, si no fossin per tu!

Els ulls d'Emily es van tornar a omplir de llàgrimes, però es va girar i va anar cap al costat de Martha. No sé què li va donar, però vaig veure que s'ajupia i que li ficava uns diners dins el pit. Va dir alguna cosa en veu molt baixa i li va preguntar si allò seria suficient.

—Més que suficient —va dir l'altra, i va agafar-li la mà i va besar-l'hi.

Llavors Martha es va aixecar i, embolicant-se amb el mantó fins a cobrir-se la cara i plorant obertament, va dirigir-se a poc a poc cap a la porta. Es va aturar un moment abans de sortir, com si volgués dir alguna cosa o tornar enrere, però ni una sola paraula no va sortir dels seus llavis. I, sufocant amb el mantó aquells gemecs desconsolats i depriments, se'n va anar.

En tancar-se la porta, Emily ens va mirar un moment a tots tres i després, amagant la cara entre les mans, es va posar a plorar.

—No, Emily! —va dir Ham, donant-li uns copets suaus a l'espatlla—. No, estimada! No hauries de plorar, bonica!

—Oh, Ham! —va exclamar ella, sense deixar de plorar llastimosament—. No sóc tan bona noia com hauria de ser! Jo sé que, de vegades, el meu cor no és prou agraït!

—Que sí que ho és, que sí... n'estic segur —va dir Ham.

—No, no, no! —va exclamar la petita Emily, plorant i sacsejant el cap—. No sóc tan bona noia com hauria de ser. Ni de bon tros! Ni de bon tros!

I va continuar plorant, com si se li hagués de trencar el cor.

—Sóc massa ingrata amb el teu amor, ho sé! —va dir, entre sanglots—. Sovint et faig mala cara, i sóc capritxosa amb tu, quan hauria de ser molt diferent. Tu no m'hi tractes mai, així. Per què ho faig, jo, quan no hauria de pensar en res més que a estar-te agraïda i fer-te feliç?

—Sempre m'hi fas, estimada! —va afirmar Ham—. Només de veure't ja sóc feliç. Sóc feliç tot el dia només de pensar en tu.

—Ah!, però amb això no n'hi ha prou! —va exclamar ella—. Això vol dir que tu ets bona persona, no que ho sigui jo! Oh, estimat, t'hauria convingut molt més enamorar-te d'algú altre... d'una noia molt més estable i molt més digna que jo, que et fos submissa en tot, sense la meva vanitat ni els meus capricis!

—Pobre àngel meu —va dir Ham, a mitja veu—. Martha l'ha deixada ben trasbalsada.

—Tieta, si us plau —va fer Emily—, veniu aquí i deixeu-me recolzar el cap a la vostra espatlla. Oh, em sento tan desgraciada, aquesta nit, tieta...! Oh, no sóc tan bona noia com hauria de ser. No ho sóc. Jo sé que no ho sóc!

Peggotty es va afanyar a acostar-se a la cadira de davant del foc. Emily, abraçada al seu coll, es va agenollar al seu costat i se la va quedar mirant intensament.

—Oh, tieta, mireu d'ajudar-me, us ho prego! Ham, estimat, mira d'ajudar-me! Senyor David, en record dels vells temps, si us plau, mireu d'ajudar-me! Vull ser més bona noia del que sóc. Vull ser mil vegades més agraïda del que sóc. Vull ser més conscient de la benedicció que representa ser l'esposa d'un bon home, i fer una vida tranquil·la. Oh, Déu! Oh, Déu! Oh, el meu cor, el meu cor!

Va deixar caure el rostre sobre el pit de la meva antiga mainadera i, havent pronunciat aquestes paraules adolorides i angoixades, aquesta súplica mig infantil i mig adulta, com era tot el seu comportament (que, al meu parer, era més natural i s'avenia més amb la seva bellesa que qualsevol altre), va continuar plorant en silenci, mentre Peggotty la consolava com si fos una criatura.

De mica en mica es va anar calmant, i entre tots vam acabar-la de tranquil·litzar amb una barreja de paraules encoratjadores i de petites bromes, fins que va començar a aixecar el cap i a parlar amb nosaltres. I així vam continuar, fins que va ser capaç de somriure, i després de riure, i finalment d'incorporar-se i asseure's, mig avergonyida; i Peggotty, mentrestant, li posava bé els rínxols esgarriats, li eixugava els ulls i la tornava a deixar presentable, no fos cas que el seu oncle es preguntés, en tornar a casa, per què havia plorat la nineta dels seus ulls.

I el que aquell vespre vaig poder presenciar va ser una cosa que no li havia vist fer mai: va fer un petó innocent a la galta del marit que havia triat, i es va arraulir a la vora d'aquell home senzill com si fos el seu millor suport. I, mentre els contemplava allunyar-se tots dos, sota la lluna minvant, i comparava mentalment la seva partida amb la de Martha, vaig veure que ella li agafava el braç amb totes dues mans i no se separava del seu costat.

Corroboro l'opinió del senyor Dick, i trio una professió

L'endemà al matí, quan em vaig despertar, vaig pensar molt en la petita Emily i en el seu trasbals de la nit passada, després que Martha se n'anés. Tenia la sensació d'haver accedit al coneixement d'aquelles debilitats i tendreses domèstiques gràcies a una sagrada confidència, i pensava que faria mal fet de revelar-les a ningú, ni que fos a Steerforth. No he tingut mai per ningú uns sentiments tan tendres com els que he tingut per la preciosa criatura que havia estat la meva companya de jocs, i he estat i estaré sempre convençut, fins a la mort, que aleshores l'estimava amb devoció. Considerava que explicar a algú —ni que fos a Steerforth— allò que ella havia estat incapaç de reprimir quan em va obrir el cor de manera accidental, seria un joc brut, indigne de mi, indigne de la nostra infància lluminosa, que sempre havia vist brillar com una aurèola al voltant del seu cap. Vaig prendre, doncs, la decisió de guardar-me aquell secret dins el cor, i la seva imatge, allà dins, encara va adquirir un nou encant.

Mentre esmorzàvem, em va arribar una carta de la meva tia. Com que, llegint-la, vaig pensar que contenia assumptes sobre els quals Steerforth em podia aconsellar més bé que ningú, i jo sabia que estaria encantat de demanar-li consell, vaig decidir que en faria tema de conversa durant el viatge de tornada. De moment, però, ja teníem prou feina a acomiadar-nos de tots els nostres amics. El senyor Barkis no era pas, ni de bon tros, el que menys lamentava la nostra marxa; i em penso que hauria estat capaç de tornar a obrir la caixa, i de sacrificar una altra guinea, si amb allò ens hagués pogut retenir quaranta-vuit hores més a Yarmouth. Peggotty i tota la seva família ens van acomiadar amb un gran sentiment. Tota la casa Omer & Joram en pes va sortir a dir-nos adéu; i hi havia tants mariners voluntaris al servei de Steerforth, per transportar els baguls cap a la diligència, que dubto que ens haguessin faltat camàlics ni que haguéssim dut l'equipatge de tot un regiment. En una paraula: que ens n'anàvem enmig de la recança i de l'admiració de tots els implicats i deixant una pila de gent afligida.

—Us hi estareu gaire temps, Littimer? —vaig preguntar, en veure'l allà esperant que la diligència es posés en marxa.

—No, senyor —va contestar—; probablement no gaire, senyor.

—Encara no ho pot dir, de moment —va observar Steerforth, amb indiferència—. Ell sap el que ha de fer, i ho farà.

—D'això n'estic segur —vaig dir jo.

Littimer es va tocar el barret, en reconeixement a la meva opinió favorable, i jo em vaig sentir com si tingués uns vuit anys. Va repetir el mateix gest per desitjar-nos un bon viatge, i el vam deixar plantificat al mig de la calçada, misteriós i respectable com una piràmide d'Egipte.

Vam trigar una estona a encetar cap conversa: Steerforth estava insòlitàment callat, i jo prou concentrat preguntant-me quan tornaria a veure els llocs antics i quins canvis experimentaria mentrestant. Al final, Steerforth, animant-se i agafant ganes d'enraonar en un moment, com sabia fer sempre en qualsevol cas, em va estirar el braç i em va dir:

—Parla d'una vegada, David. I aquella carta de què m'has parlat quan esmorzàvem?

—Ah! —vaig dir, traient-me-la de la butxaca—. És de la meva tia.

—I què diu, que sigui digne de consideració?

—Doncs em recorda, Steerforth —vaig respondre—, que vaig emprendre aquesta expedició per mirar al meu voltant i reflexionar una mica.

—Cosa que has fet, per descomptat...

—No ho sé pas, francament. Si t'he de ser sincer, em sembla que ho havia oblidat.

—Doncs, va: mira al teu voltant i recupera el temps perdut! —va dir Steerforth—. Mira a la dreta i veuràs un paisatge pla, amb un bon nombre d'aiguamolls; mira a l'esquerra, i veuràs la mateixa cosa. Mira endavant, i no hi trobaràs cap diferència; mira enrere, i tres quarts del mateix.

Jo em vaig posar a riure, i li vaig dir que en tot aquell panorama no hi veia cap professió adequada, cosa que potser era atribuïble al fet de ser tan pla.

—I la teva tia, què hi diu? —va preguntar Steerforth, fent una ullada a la carta que jo tenia a la mà—. Suggereix alguna cosa?

—Doncs, sí —vaig dir jo—: aquí a la carta em pregunta si m'agradaria ser procurador. Tu què en penses?

—Ah, no ho sé —va contestar Steerforth, fredament—. Tant pots ser això com qualsevol altra cosa, suposo.

No em vaig poder estar de tornar a riure en veure que ficava totes les vocacions i professions en un mateix sac, i així l'hi vaig dir.

—Què és un procurador, Steerforth? —vaig preguntar-li.

—Doncs és com una mena d'advocat eclesiàstic —va contestar Steerforth—. Exerceix en uns tribunals estantissos que en diuen els Doctors' Commons, una mena de tuguri ranci que hi ha prop del cementiri de Sant Pau, i és l'equivalent del que seria un advocat en un tribunal de justícia. És un tipus de funcionari que, si les coses seguissin el seu curs natural, ja s'hauria extingit fa gairebé dos-cents anys. Ho entendràs més bé si t'explico què són els Doctors' Commons. Són un lloc desavinent, on administren allò que s'anomena llei eclesiàstica i fan tota mena de tripijocs amb unes monstruoses lleis parlamentàries de l'any de la picor, sobre les quals tres quarts parts de la humanitat no en saben res, i l'altra quarta part suposa que les van desenterrar, en estat fòssil, a l'època eduardiana. Un lloc que monopolitza des de fa segles els judicis sobre testaments i matrimonis, i els plets sobre barques i vaixells.

—Au, vinga, Steerforth! —vaig exclamar—. Em faràs creure que hi ha alguna afinitat entre els assumptes nàutics i els assumptes eclesiàstics?

—No, és clar que no, estimat company —va contestar—; jo només dic que tant uns assumptes com els altres són tractats i decidits per la mateixa gent, allà als Doctors' Commons. Hi aniràs un dia i els trobaràs embarbussant-se amb la meitat dels termes nàutics del diccionari Young's, a propòsit del *Nancy* que ha investit el *Sarah Jane*, o del senyor Peggotty i els pescadors de Yarmouth, que, enmig d'un vendaval, han sortit a assistir amb àncora i cable el mercant *Nelson*, que demanava auxili; i hi aniràs un altre dia i els trobaràs embrancats en les proves a favor i en contra d'un clergue que n'ha fet alguna; i trobaràs el jutge del cas nàutic fent de defensor del cas del clergue, o viceversa. Són com actors: tan aviat un fa de jutge com no fa de jutge; tan aviat fa d'això, com d'allò, com d'allò altre; canvien constantment, però sempre es tracta d'una petita funció privada molt distreta i molt rendible, representada davant d'un públic extraordinàriament selecte.

—Però, els advocats i els procuradors, no són una mateixa cosa? —vaig preguntar, una mica desconcertat—. No són més o menys el mateix?

—No —va contestar Steerforth—; els advocats són experts en dret civil, homes que s'han doctorat a la universitat... i és justament per això que jo en sé alguna cosa. Els procuradors donen feina als advocats. Tant els uns com els altres cobren uns honoraris prou generosos, i entre tots plegats fan un petit gremi força apanyadet. En general, jo et recomanaria que et fessis de bo amb els Doctors' Commons, David. Aquella gent se les donen de ser molt refinats, ja t'ho asseguro, si això t'ha de donar alguna satisfacció.

Vaig ser indulgent amb la lleugeresa amb què Steerforth tractava aquell tema i, considerant-ho en relació amb l'aire saberut, de gravetat i d'antiguitat, que associava amb aquell «tuguri ranci que hi ha prop del cementiri de Sant Pau», no vaig veure amb mals ulls el suggeriment que em feia la meva tia; ella, però, ho deixava a la meva lliure decisió, i no tenia inconvenient a dir-me que se li havia acudit feia poc, un dia que va anar als Doctors' Commons a visitar el seu procurador per regular el testament a favor meu.

—Sigui com vulgui, és un gest encomiable per part de la teva tia —va dir Steerforth, en sentir-ho—, i mereix un decidit encoratjament. Floreta, el meu consell és que et facis de bo amb els Doctors' Commons.

Vaig decidir que així ho faria, i llavors vaig dir a Steerforth que la meva tia m'esperava a la ciutat (com vaig saber per la carta) i que s'estaria vuit dies en una mena d'hotelet privat de Lincoln's Inn Fields, on hi havia una escala de pedra i una molt oportuna portella al sostre: la meva tia estava fermament convençuda que cada nit s'havia de calar foc a totes i cadascuna de les cases de Londres.

Vam tenir una resta del viatge molt agradable, reprenent de tant en tant el tema dels Doctors' Commons i imaginant que ja ens trobàvem en aquell futur llunyà en què jo hi exerciria de procurador, cosa que Steerforth va il·lustrar amb tants

comentaris humorístics i fantasiosos que tots dos ens hi vam fer un tip de riure. Quan vam arribar al terme del viatge, ell se'n va anar a casa seva amb el compromís de venir-me a veure l'endemà passat, i jo vaig dirigir-me cap a Lincoln's Inn Fields, on vaig trobar la meva tia llevada i esperant el sopar.

Si jo hagués fet la volta al món d'ençà que ens vam separar, no hauria estat ni la meitat de contenta de veure'm. Es va posar a plorar descaradament mentre m'abraçava, i, fent veure que reia, va dir que, si la meva pobra mare hagués viscut, segur que aquella bleada hauria vessat llàgrimes.

—Així, heu deixat el senyor Dick a casa, tieta? —vaig preguntar—. Si que em sap greu... Ah, Janet! Com estàs?

Mentre Janet feia una reverència i també s'interessava pel meu estat, vaig observar que la meva tia feia una cara molt llarga.

—A mi també me'n sap, de greu —va dir la meva tia, fregant-se el nas—. D'ençà que sóc aquí que visc amb l'ai al cor, Trot.

Abans que pogués preguntar-li per què, m'ho va explicar ella.

—Estic convençuda —va explicar, posant la mà sobre la taula amb melancòlica fermesa— que el caràcter de Dick no és el més adequat per tenir a ratlla els ases. Estic segura que li falta determinació. Hauria d'haver deixat Janet a casa en comptes d'ell, i llavors potser hauria tingut una mica de pau d'esperit. Si mai cap ase ha trepitjat la meva parcel·la d'herba —va dir la meva tia, molt emfàticament—, segur que això ha passat aquesta tarda a les quatre. He tingut una esgarrifança de cap a peus, i jo sé que era un ase!

Vaig intentar consolar-la sobre aquella qüestió, però ella va rebutjar qualsevol mena de consol.

—Era un ase —va afirmar—, i era aquell de la cua escapçada que muntava aquella dona, la germana del tal Munster aquell, quan va venir a casa meva. —Aquest era el nom amb què la meva tia, des d'aleshores, havia designat invariablement la senyoreta Murdstone—. Si hi ha cap ase a Dover amb un atreviment que em costi més de suportar que el de qualsevol altre, és justament —va dir, clavant un cop a la taula— aquest animal!

Janet va gosar insinuar que potser la meva tia s'amoïnava sense cap necessitat, i que tenia entès que l'ase en qüestió es dedicava últimament a l'especialitat de la sorra i la grava, i no estava disponible per a cap servei relacionat amb la violació de propietats privades. Però ella va fer com si no ho sentís.

Ens van servir un sopar calent i molt reconfortant, tot i que les cambres de la meva tia eren a dalt de tot —no sé si perquè havia volgut tenir, preu per preu, més esglaons de pedra, o bé per poder estar més a prop de la teulada—; va consistir en pollastre rostit, bistec i guarnició de verdures, i jo hi vaig fer ampla justícia perquè tot era excel·lent. Però la meva tia tenia les seves pròpies teories respecte al subministrament de queviures a Londres, i va menjar poquíssim.

—Segur que aquest infortunat pollastre va néixer i es va criar en un soterrani —va dir—, i no li va tocar l'aire si no és que va viatjar a l'imperial d'una diligència. Espero que el bistec sigui de vedella, però no ho crec. Per a mi que, en aquesta ciutat, l'única cosa autèntica és la brutícia.

—No creieu possible que el pollastre sigui de pagès, tieta? —vaig insinuar.

—De cap manera —va contestar la meva tia—. Un comerciant de Londres no trobaria cap gust a vendre res que fos realment allò que representa que és.

No vaig gosar contradir aquesta opinió, però vaig fer un bon sopar, i ella va estar contentíssima de veure'm menjar tan de gust. Quan van haver desparat la taula, Janet la va ajudar a recollir-se els cabells, a posar-se l'estrenyecaps, que era un model més elegant que de costum («per si es calés foc», va dir la meva tia), i a arremangar-se la faldilla fins als genolls, que eren els seus preparatius habituals per escalfar-se abans d'anar a dormir. Llavors li vaig preparar, seguint determinades normes establertes, respecte a les quals no era permès cap tipus de desviació, per lleu que fos, un got de vi calent amb aigua i una llesca de pa torrat tallada en tires llargues i estretes. Amb tots aquests additaments ens vam quedar sols per acabar la vetllada, la meva tia asseguda davant meu bevent-se el seu vi amb aigua, sucant-hi les tiretes de pa torrat, una per una, abans de menjar-se-les, i contemplant-me amb expressió benigna per entremig de les sanefes del seu estrenyecaps.

—Què, Trot? —va començar dient—. Com ho veus, això de ser procurador? O potser encara no hi has rumiat?

—Hi he pensat molt, estimada tieta, i n'he parlat molt amb Steerforth. Em fa molta il·lusió, de veritat. Em fa una il·lusió extraordinària.

—Molt bé, home! —va dir la meva tia—. Me n'alegro!

—Només tinc una reserva, tieta.

—Digue'm quina és, Trot —va demanar.

—Doncs que us volia preguntar, tieta, que, si aquesta professió, pel que tinc entès, és molt restringida... no costarà molts diners, el meu aprenentatge?

—La teva passantia —va contestar ella— costarà exactament mil lliures.

—Justament, estimada tieta —vaig dir jo, acostant més la cadira cap a ella—: per això ho veig amb una certa recança. És una suma de diners molt considerable. Ja n'heu gastat molts en la meva educació, i heu estat sempre, en tots els aspectes, tan generosa amb mi com no se'n pot ser més. Heu estat la generositat personificada. Segur que hi ha d'haver alguna manera de començar a obrir-me pas a la vida gairebé sense cap inversió, i tot i així puc tenir moltes esperances de sortir-me'n a còpia de voluntat i d'esforç. Voleu dir que no valdria més intentar-ho per aquest camí? Esteu segura que us podeu desprendre de tants diners, i que és correcte gastar-los en això? Jo només us demano que ho reconsidereu, perquè sou com la meva segona mare. N'esteu segura?

La meva tia es va acabar el tros de torrada que en aquells moments tenia entre mans, sense deixar de mirar-me fixament; i llavors, deixant el got sobre el relleix de

la llar de foc i plegant les mans sobre la seva faldilla arremangada, va contestar de la manera següent:

—Trot, fill: si tinc algun objectiu en aquesta vida, és garantir que arribis a ser un home de bé, assenyat i feliç. Per a mi és una qüestió d'amor propi... i per a Dick també. Més d'un que conec m'agradaria que sentís les coses que diu Dick sobre aquesta qüestió. Té una sagacitat prodigiosa. Però ningú no coneix els recursos de l'intel·lecte d'aquest home, excepte jo!

Va fer una pausa per agafar-me la mà entre les seves, i després va continuar:

—És perdre el temps, Trot, recordar el passat si no és que pot influir d'alguna manera sobre el present. Potser el teu pobre pare i jo hauríem pogut ser més amics. Potser també hauria pogut ser més bona amiga de la teva mare, aquella pobra criatura, després i tot que la teva germana Betsey Trotwood em donés aquell desengany. I potser això és el que vaig pensar quan vas presentar-te a casa meva, fugitiu i indefens, tot ple de pols i castigat pel viatge. Des d'aquell dia fins ara, Trot, sempre has estat per a mi un motiu de satisfacció, un orgull i un plaer. No tinc res més en què invertir els meus recursos, o almenys... —i aquí, amb gran sorpresa meva, va dubtar i va semblar confosa—... no, no tinc *res* més en què invertir els meus recursos, i tu ets el meu fill adoptiu. Sigues tan sols un fill afectuós a les meves velleses, i pren paciència amb els meus capritxos i les meves fantasies, i hauràs fet més per una vella que a la flor de la vida no va ser tan feliç ni tan conciliadora com hauria pogut ser, del que aquesta vella haurà fet mai per tu.

Era la primera vegada que sentia la meva tia referir-se al seu passat. Hi havia una tal magnanimitat, en la manera tranquil·la amb què ho va fer i tot seguit ho va desestimar, que encara hauria incrementat el respecte i l'estimació que em mereixia si això hagués estat possible.

—Ara tot ha quedat entès i acordat entre tu i jo, Trot —va dir—, i no cal que en parlem més. Fes-me un petó, i demà, havent esmorzat, anirem als Commons.

La vam fer petar molta estona vora el foc abans de retirar-nos. Jo vaig dormir en una habitació del mateix pis que la meva tia, i en el transcurs de la nit van destorbar-me una mica els seus trucs a la porta, cada cop que l'esverava el soroll distant de cotxes de lloguer o de carros del mercat i venia a preguntar-me «si havia sentit els bombers». Però cap a la matinada ja va dormir més bé, i de passada, em va deixar dormir a mi.

Pels volts del migdia vam fer cap als despatxos dels senyors Spenlow i Jorkins, als Doctors' Commons. La meva tia, que també tenia una altra opinió general sobre Londres (a saber: que cada home que veia era un lladre), va demanar-me que li portés jo el moneder, el qual contenia deu guinees i unes quantes peces de plata.

Ens vam parar a la botiga de joguines de Fleet Street, per veure els gegants de Saint Dunstan com tocaven les campanes —haviem calculat l'hora de sortida per poder-hi coincidir, a les dotze—, i després vam seguir en direcció a Ludgate Hill i al cementiri de Sant Pau. Travessàvem per anar cap al primer d'aquests dos llocs quan

vaig notar que la meva tia accelerava el pas i semblava espantada. Vaig observar, al mateix temps, que un home tèrbol i mal vestit, que una mica abans s'havia aturat per mirar-nos quan passàvem, se'ns acostava fins a quedar-se a frec d'ella.

—Trot! Estimat Trot! —va exclamar la meva tia, en un murmuri aterrit i estrenyent-me el braç—. No sé pas què faré.

—No us alarmeu —vaig dir jo—. No heu de tenir por de res. Entreu en una botiga i jo em trauré de sobre aquest individu en un moment.

—No, no, fill! —va contestar—. No hi parlessis pas, per res del món. T'ho prego, t'ho ordeno!

—Déu del cel, tieta! —vaig dir—. Si no és més que un mendicant descarat...

—Tu no ho saps, el que és! —va contestar la meva tia—. No saps qui és! No saps el que et dius!

Mentre això passava, ens havíem aturat en un portal buit, i ell també s'havia aturat.

—No te'l miris! —va dir la meva tia, mentre jo em girava indignat—. Avisa'm un cotxe, fill, i espera'm al cementiri de Sant Pau.

—Que us esperi? —vaig repetir.

—Sí —va insistir ella—. Hi he d'anar sola. He d'anar amb ell.

—Amb ell, tieta? Amb aquest home?

—Sé el que em faig —va contestar—, i et dic que hi he d'anar. Avisa'm un cotxe!

Tot i el meu gran estupor, era conscient que no tenia cap dret a desobeir una ordre tan peremptòria. Vaig fer unes quantes passes precipitadament, i vaig cridar un cotxe de lloguer que passava buit. Abans i tot que tingués temps de desplegar l'escaleta, la meva tia hi va pujar disparada, no sé com, i l'home darrere seu. Ella em va indicar amb un gest de la mà que me n'anés, amb tanta fermesa que, tot i el meu gran desconcert, vaig girar cua immediatament. Mentre ho feia, vaig sentir que deia al cotxer:

—Porteu-nos on sigui! Tireu!

I un moment després el cotxe em passava pel costat, pujada amunt.

El que m'havia dit el senyor Dick, i que jo havia suposat que eren imaginacions seves, ara em va tornar a la memòria. No tenia cap dubte que aquella persona era la mateixa que ell havia esmentat amb tant misteri, però em veia totalment incapaç d'imaginar quina era la naturalesa del domini que pogués tenir sobre la meva tia. Després de mitja hora provant d'asserenar-me al cementiri, vaig veure el cotxe que tornava. El cotxer va parar al meu costat, i vaig veure que la meva tia anava sola.

Encara no s'havia refet prou de l'agitació per estar en condicions d'afrontar la visita que havíem de fer. Va demanar-me que pugés al cotxe i digués al cotxer que ens passegéssim una estona amunt i avall, sense presses. No va dir res més, tret de la frase: «Fill meu estimat, no em preguntis mai qui era, ni en tornis a parlar», fins que va haver recuperat perfectament l'aplom i em va dir que ja li havia passat i que podíem baixar. Quan em va donar el seu moneder perquè pagués l'import del trajecte,

vaig veure que totes les guinees havien desaparegut i que només hi quedaven les quatre monedes de plata.

Als Doctors' Commons s'hi arribava per un passadís estret i baix, de sostre voltat. No havíem fet gaires passes, després de travessar-lo, quan va semblar com si el soroll de la ciutat es fongués, com per art de màgia, en una distància esmorteïda. Uns quants patis insulsos i passatges estrets ens van portar fins als despatxos claraboiats de Spenlow & Jorkins, un temple en el vestíbul del qual, accessible als pelegrins sense la cerimònia de trucar, hi havia tres o quatre escriptors treballant. Un d'ells, un homenet eixut que seia tot sol i duia una rígida perruca fosca que semblava feta de pa de gingebre, es va aixecar per rebre la meva tia i ens va acompanyar al despatx del senyor Spenlow.

—El senyor Spenlow és al tribunal, senyora —va dir l'home eixut—: avui és dia d'audiència; però és aquí a la vora, i ara mateix el faig avisar.

Mentre anaven a buscar el senyor Spenlow, vaig aprofitar l'oportunitat per fer una ullada al meu voltant. El mobiliari del despatx era antiquat i polsós, i la tela verda de sobre l'escriptori havia perdut tot el color i es veia pàl·lida i pansida com un vell mendicant. Sobre l'escriptori hi havia un munt de lligalls de papers: en alguns hi deia «Al·legacions», en altres (cosa que em va sorprendre) «Libels», en altres «Tribunal Diocesà», en altres «Tribunal d'Apel·lacions», en altres «Tribunal de Prerrogatives», en altres «Tribunal de l'Almirallat» i en altres «Tribunal de Delegats», cosa que em va donar ocasió de preguntar-me, intrigat, quants tribunals devia haver-hi en total, i quant de temps es devia trigar a arribar-los a entendre tots. A més d'aquests lligalls, hi havia uns quants Llibres de Proves Circumstancials immensos, plens de declaracions jurades manuscrites i fortament enquadrats i aplegats en uns patracols descomunals, un per a cada causa, com si cada causa fos una història en deu o vint volums. Tot això es veia relativament costós, vaig pensar, i em va proporcionar una agradable idea de la feina d'un procurador. Recorria amb la mirada, amb una complaença creixent, aquests objectes i altres de semblants, quan es van sentir uns passos apressats a la sala contigua, i el senyor Spenlow, amb una toga negra rivetejada amb pells blanques, va entrar precipitadament mentre es treia el birret.

Era un senyor baixet i de cabells clars, amb unes botes esplèndides i la corbata blanca i el coll de camisa més encarcarats del món. Anava de vint-i-un botó i cordat fins al coll, i devia haver dedicat una atenció especial a les patilles, perquè les duia meticulosament arrissades. El seu rellotge d'or amb cadena era tan enorme que me'l vaig imaginar amb un braç d'or musculós per poder-se'l treure, com aquells que hi ha penjats a fora de les orfebreries. Anava tan empolainat i tan encarcarat que amb prou feines es podia doblegar, i, per mirar els papers de sobre l'escriptori, un cop assegut, es veia obligat a moure tot el tronc des del capdavall de l'espinada, igual que un putxinel·li.

Un cop la meva tia ens va haver presentat i ell em va haver saludat amb una gran cortesia, va dir:

—Així, doncs, senyor Copperfield, heu pensat abraçar la nostra professió? Vaig esmentar casualment a la senyoreta Trotwood, quan vaig tenir el plaer d'entrevistar-m'hi l'altre dia —va dir, amb una altra inclinació de cintura en amunt: altre cop el putxinel·li—, que teníem una plaça vacant. La senyoreta Trotwood va ser prou amable de comentar que tenia un nebot, sota la seva particular custòdia, i per al qual buscava una posició de profit a la vida. Aquell nebot, suposo, és qui ara tinc el plaer de... —altre cop el putxinel·li.

Vaig confirmar-ho amb una inclinació de cap, i vaig dir que la meva tia m'havia parlat d'aquella passantia i que creia que m'interessaria molt. Que era una feina que m'atreia en gran manera, i que m'havia adherit a la proposta immediatament. Que no podria garantir completament que m'agradés fins que no en posseís una mica més d'informació. Que, encara que fos poc més que un simple formalisme, esperava tenir l'oportunitat de provar-ho per veure si m'agradava abans de comprometre-m'hi de manera irrevocable.

—Oh, i tant! I tant! —va dir el senyor Spenlow—. Aquí, en aquesta casa, sempre proposem un mes... un mes de prova. Jo no tindria cap inconvenient a proposar dos mesos... o tres... o, tant per tant, un període indefinit..., però tinc un soci. El senyor Jorkins.

—I la taxa, senyor —vaig dir—, són mil lliures?

—I la taxa, incloent-hi el segell, són mil lliures —va respondre el senyor Spenlow—. Com ja he comentat a la senyoreta Trotwood, sóc l'home menys procliu a moure'm per interessos mercenaris... però el senyor Jorkins té les seves opinions pel que fa a aquestes coses, i jo estic obligat a respectar les opinions del senyor Jorkins. El senyor Jorkins, en una paraula, considera que mil lliures és massa poc.

—Suposo, senyor —vaig dir, encara amb el desig d'estalviar despeses a la meva tia—, que no deu ser pas costum d'aquesta casa, en el cas que un passant demostrés una particular eficiència i adquirís un perfecte domini de la professió —això semblava un elogi tan descarat de mi mateix que em vaig tornar vermell—... suposo que no deu ser pas costum d'aquesta casa que, en els últims anys del seu aprenentatge, se li concedeixi algun tipus de...

El senyor Spenlow, fent un gran esforç, va aconseguir desencaixonar una mica el cap de dins de la corbata per sacsejar-lo i va respondre, anticipant-se a la paraula «sou»:

—No. No us dic que jo no sotmetés a consideració aquest punt, senyor Copperfield, si estigués lliure de traves. Però el senyor Jorkins és inamovible.

Aquest terrible Jorkins ja em tenia consternat abans que el conegués. Però després vaig poder veure que era un home afable, d'un caràcter una mica aturat, que en aquell despatx tenia la funció de mantenir-se en un segon terme i de veure's constantment citat com l'home més irreductible i més desprietat del món. Si un empleat volia un augment de sou, toparia amb la rotunda negativa del senyor Jorkins. Si un client trigava a satisfer la minuta dels honoraris, sabia que el senyor Jorkins estava decidit a

costrar-la, i, per molt doloroses que poguessin ser aquestes coses (i ho eren sempre) per als sentiments del senyor Spenlow, el senyor Jorkins no en deixaria passar ni una. El cor i la mà de l'angelical Spenlow sempre estarien oberts, si no fos pel repressiu i diabòlic Jorkins. A mesura que m'he anat fent gran, diria que he pogut conèixer més d'un altre negoci que basava el seu funcionament en el mateix principi que Spenlow & Jorkins...

Es va decidir que podia començar el mes de prova tan aviat com a mi em semblés, i que la meva tia no calia que es quedés a Londres ni que tornés en expirar el termini, perquè el contracte que em vinculava se li podia enviar perfectament a casa perquè hi afegís la seva firma. Arribats en aquest punt, el senyor Spenlow es va oferir a acompanyar-me a veure el tribunal tot seguit, perquè em fes una idea de com era. Com que jo estava impacient per veure'l, vam sortir amb aquest propòsit; la meva tia es va quedar, perquè desconfiava d'un lloc com aquell, i em sembla que considerava tots els tribunals de justícia com una mena de polvorins que podien explotar d'un moment a l'altre.

El senyor Spenlow em va conduir a través d'un pati de llambordes rodejat de solemnes edificis de rajol —els quals vaig deduir, pels noms dels doctors que hi havia a les portes, que eren els habitatges oficials dels doctes advocats de qui m'havia parlat Steerforth—, i vam anar a parar en una sala lúgubre i molt espaiosa que hi havia a l'esquerra, i que em va recordar bastant una capella. La part superior d'aquesta sala estava separada de la resta per una balustrada, i allà, a tots dos costats d'una tarima en forma de ferradura, asseguts en unes còmodes i antiquades cadires de menjador, hi havia uns quants senyors amb togues vermelles i perruques grises, que resultava que eren els doctors en qüestió. Parpellejant de cap a una tauleta que semblava el faristol d'una trona, en la corba de la ferradura, hi havia un senyor d'edat que, si l'hagués vist en un gabial, l'hauria pres sens dubte per un mussol, però que vaig saber que era el president del tribunal. En l'espai interior de la ferradura, a un nivell inferior —és a dir, pràcticament a peu pla—, hi havia uns quants senyors més, del mateix rang que el senyor Spenlow, que també vestien togues negres amb rivets de pells, i seien en una llarga taula de color verd. Em va semblar que les seves corbates eren en general encarcerades, i que mostraven tots un aire altiu; però, en aquest últim aspecte, aviat vaig veure que els havia avaluat injustament, perquè, quan dos o tres es van haver d'alçar per contestar una pregunta del dignatari president, no havia vist mai cosa tan encongida. El públic, representat per un noi amb bufanda i un home d'una elegància atrotinada que menjava engrunes de pa traient-se-les de les butxaques de la jaqueta, s'escalfava en una estufa que hi havia al centre de la sala. La lànguida quietud d'aquell lloc només era trencada pel crepitjar d'aquell foc i per la veu d'un dels doctors, que anava recurrent a poc a poc una perfecta biblioteca de proves circumstancials i que, de tant en tant, s'aturava per reprendre forces en petits hostals d'arguments que trobava pel camí. Mai de la vida no he tornat a presenciar, en cap mena de circumstància, una petita reunió familiar tan plàcida, endormiscada,

anacrònica, oblidada del temps i soporífera; i vaig pensar que seria com un relaxant narcòtic poder-hi pertànyer en qualitat del que fos (excepte en qualitat de pretendent, suposo).

Molt satisfet pel caràcter somnolent d'aquest recer, vaig informar el senyor Spenlow que de moment ja en tenia prou, i vam tornar amb la meva tia, en companyia de la qual, poc després, vaig partir en direcció als Commons, sentint-me extremament jovenet, quan vaig sortir del despatx de Spenlow & Jorkins, en notar que tots els empleats es donaven copets de ploma i m'anaven assenyalant.

Vam arribar a Lincoln's Inn Fields sense cap més aventura, exceptuant potser que vam trobar un infortunat ase davant d'un carro de fruites i verdures, el qual va provocar associacions doloroses en la meva tia. Un cop sota teulada i fora de perill, vam tenir una altra conversa sobre els meus plans; i, com que sabia que ella estava impacient per tornar a casa i, entre els incendis, el menjar i els lladres de carrer, no podia tenir ni mitja hora de tranquil·litat mentre fos a Londres, vaig insistir que no calia que es continués incomodant per causa meva i que podia anar-se'n, que jo ja m'espavilaria sol.

—Demà farà una setmana que sóc aquí, fill, i jo també hi he pensat contínuament —va contestar—. Als Adelphi hi ha uns pisets moblats de lloguer que em sembla que t'anirien com l'anell al dit, Trot.

I, amb aquest breu preàmbul, es va treure un anunci de la butxaca, pulcrament retallat d'un diari, on deia que a Buckingham Street, als Adelphi, es llogaven, moblats i amb vistes al riu, una sèrie d'habitatges especialment atractius i compactes que constituïen una elegant residència per a joves distingits, pertanyents a alguna facultat de dret o a qualsevol altra, per entrar-hi a viure immediatament. Les condicions eren raonables, i, si calia, podien ser llogats per un mes.

—Això és exactament el que em convé, tieta! —vaig dir, exaltat per la possible dignitat de viure en un pis.

—Doncs au —va contestar la meva tia, tornant-se a col·locar de seguida el barretet que s'havia tret feia un moment—, anem a veure'ls.

I així ho vam fer. L'anunci deia que un cop allà demanéssim per la senyora Crupp, i vam tocar la campaneta de fora, suposant que devia comunicar amb la senyora Crupp. Fins que no vam haver trucat tres o quatre vegades no vam aconseguir que la senyora Crupp comunicés amb nosaltres, però a l'últim va aparèixer: era una senyora robusta, amb la vora d'uns enagos de franel·la que li sortia per sota d'un vestit de nanquins.

—Voldríem veure aquest pis que llogueu, senyora, si sou tan amable —va dir la meva tia.

—Per a aquest senyor? —va preguntar la senyora Crupp, mentre buscava les claus a la butxaca.

—Sí, per al meu nebot —va respondre la meva tia.

—Ni fet a mida, ja ho veuran! —va dir la senyora Crupp.

I vam anar cap a dalt.

Era a dalt de tot de l'edifici —un gran punt a favor per a la meva tia, perquè la sortida d'incendis quedava a prop—, i consistia en un petit rebedor amb molt poques obertures, on amb prou feines si t'hi veies, un petit rebost sense obertura de cap mena i on no t'hi veies gens, una sala d'estar i un dormitori. Els mobles eren bastant atrotinats, però per a mi ja feien el fet; i, efectivament, des de les finestres es veia el riu.

Com que el lloc em va encantar, la meva tia i la senyora Crupp van retirar-se al rebost per discutir les condicions mentre jo em quedava al sofà de la sala d'estar, sense acabar-me de creure que fos possible que estigués destinat a viure en unes estances tan nobles com aquelles. Quan van tornar, després d'un combat singular d'una certa durada, vaig poder comprovar amb gran alegria, tant per l'expressió de la senyora Crupp com per la de la meva tia, que havien fet tractes.

—El mobiliari és de l'últim inquilí? —va preguntar la meva tia.

—Sí, senyora —va dir la senyora Crupp.

—I què se n'ha fet? —va preguntar la meva tia.

La senyora Crupp va sofrir un molest atac de tos, enmig del qual va articular, amb gran dificultat:

—Va caure malalt mentre era aquí, senyora, i... cof!, cof!, cof! Déu meu!... i es va morir.

—Vaja! I de què va morir? —va preguntar la meva tia.

—Doncs de resultes de la beguda —va respondre la senyora Crupp, confidencialment—. I del fum.

—Del fum? Us referiu al fum de les xemeneies? —va dir la meva tia.

—No, senyora —va contestar la senyora Crupp—: del fum dels puros i de les pipes.

—Això rai, Trot: no s'encomana —va observar la meva tia, girant-se cap a mi.

—No, és clar —vaig dir jo.

En resum: la meva tia, veient el meu embadaliment per aquell habitatge, el va llogar per un mes, amb l'opció de prorrogar el lloguer per tot un any quan s'acabés aquell termini. La senyora Crupp s'ocuparia de proporcionar-me les mantes i els llençols, i de cuinar; tota la resta de l'equipament ja hi era; i la senyora Crupp va donar a entendre clarament que em cuidaria sempre com si fos un fill seu. Vam quedar que en prendria possessió l'endemà passat, i la senyora Crupp va donar gràcies a Déu per haver trobat, finalment, un estadant per poder cuidar...

Quan tornàvem, la meva tia em va informar del seu convenciment que la vida que jo portaria d'ara endavant em proporcionaria la fermesa i la independència que necessitava. L'endemà va tornar a dir el mateix unes quantes vegades, durant els intervals dels preparatius per traslladar la meva roba i els meus llibres de casa del senyor Wickfield a la meva nova residència; en relació amb això, i amb les meves recents vacances, vaig escriure una llarga carta a Agnes, que es va endur

personalment la meua tia perquè ja se n'anava l'endemà. Per no allargar-me més en aquests detalls, només afegiré que em va fer una generosa donació per cobrir tota despesa possible durant el mes de prova; que Steerforth, amb gran decepció per part meua i també per part d'ella, no va aparèixer per poder-la acomiadar; que vaig deixar-la confortablement instal·lada a la diligència de Dover, recreant-se en el destorb imminent dels ases vagabunds, amb Janet al seu costat, i que, quan la diligència va ser fora, em vaig encaminar cap als Adelphi, pensant en aquells temps passats en què deambulava per les seves arcades subterrànies, i en els canvis feliços que m'havien ajudat a sortir a la superfície.

La meva primera dissipació

Era una autèntica meravella disposar d'aquell castell enlairat per a mi sol, i poder-me sentir, quan tancava la porta de fora, com Robinson Crusoe quan entrava a la seva fortificació i retirava l'escala. Era una autèntica meravella passejar per la ciutat amb la clau de casa meva a la butxaca, i saber que podia convidar qui volgués amb la seguretat que allò no molestaria a ningú, mentre no em molestés a mi. Era una autèntica meravella entrar i sortir quan em semblés, i anar i venir sense haver de donar comptes a ningú, i tocar la campaneta i veure sorgir la senyora Crupp, esbufegant, de les profunditats de la terra, sempre que la necessités... i que ella estigués disposada a pujar. Tot això, com dic, era una autèntica meravella; però també haig de dir que a estones resultava molt depriment.

Als matins era ideal, sobretot si feia bo. La vida, quan es feia clar, era fresca i lliure; i més fresca i lliure encara sota la llum del sol. Però, quan el dia declinava, la vida també semblava que decaigués. No sé què ho feia, però, a la llum de les espelmes, la vida no em somreia gairebé mai. A aquelles hores em faltava algú per poder-hi enraonar. Trobava a faltar Agnes. El lloc d'aquella somrient dipositària de les meves confidències l'ocupava un buit terrible. La senyora Crupp semblava viure deu hores lluny. Pensava en el meu predecessor, que havia mort de resultes de beure i de fumar, i gairebé desitjava que hagués tingut l'amabilitat de continuar vivint en comptes de fastiguejar-me amb la seva defunció.

Passats dos dies i dues nits, ja em semblava com si fes un any que hi vivia. Però jo no havia envellit ni tan sols una hora, i la meva extrema joventut em turmentava més que mai.

Com que Steerforth continuava sense aparèixer, i això em va induir a pensar que devia estar malalt, el tercer dia vaig plegar més d'hora dels Commons i em vaig arribar a Highgate. La senyora Steerforth es va alegrar molt de veure'm, i em va dir que el seu fill havia anat, amb un dels seus amics d'Oxford, a veure un altre amic que vivia prop de St. Albans, però que esperava que tornés l'endemà mateix. N'estava tant, jo, de Steerforth, que em vaig sentir força gelós dels seus amics d'Oxford.

Va insistir que em quedés a dinar, i així ho vaig fer; i em sembla recordar que en tot el dia no vam parlar de res més que d'ell. Jo li vaig dir com l'apreciaven a Yarmouth, i el deliciós company de viatge que havia estat. La senyoreta Dartle tenia un extens repertori d'insinuacions i de preguntes misterioses, però va mostrar un gran interès per les nostres activitats allà, i va dir: «Ah, sí? De debò?», etcètera, tan sovint, que va aconseguir que li digués tot el que volia saber. El seu aspecte era ben bé tal com el vaig descriure quan la vaig conèixer, però la companyia de les dues dames era tan agradable, i em semblava una cosa tan natural, que vaig notar que m'enamorava una mica de la senyoreta Dartle. Més d'un cop i més de dos vaig pensar, en el

transcurs de la vetllada i sobretot quan tornava cap a casa al vespre, que podria ser una companyia deliciosa a Buckingham Street.

L'endemà prenia el meu cafè i el meu panet del matí, abans d'anar als Commons —i aquí aprofitaré per dir, de passada, que és sorprenent la quantitat de cafè que gastava la senyora Crupp per fer un cafè tan fluix—, quan va entrar Steerforth en persona, amb infinita alegria per part meva.

—Estimat Steerforth —vaig exclamar—, començava a pensar que ja no et tornaria a veure mai més!

—Se'm van endur arrossegant —va dir— l'endemà mateix d'haver tornat a casa. Però, Floreta, si semblas un vell conco, aquí dins!

Li vaig ensenyar tot l'habitatge, sense ometre el rebost, amb no poc orgull, i ell es va desfer en elogis.

—Et diré una cosa, company —va afegir—: convertiré aquest lloc en el meu refugi ciutadà, si no és que tu me'n fas fora.

Jo vaig quedar encantat de la vida en sentir això, i li vaig dir que hauria d'esperar fins al dia del judici final perquè el fes fora d'aquell pis.

—Però ara esmorzaràs! —vaig dir, allargant la mà cap a la campaneta—. I la senyora Crupp et farà cafè, i jo et rostiré una mica de cansalada en un forn holandès de solter que tinc aquí.

—No, no! —va cridar Steerforth—. No truquis! No puc! Vaig a esmorzar amb un d'aquells dos, que s'està a l'hotel Piazza, a Covent Garden.

—Però vindràs a sopar? —vaig preguntar jo.

—No puc, t'ho juro. Res no em vindria tant de gust, però m'haig de quedar amb aquell parell. Marxem demà al matí tots tres.

—Doncs porta'ls a sopar aquí —vaig replicar jo—. Creus que voldrien venir?

—No s'ho farien dir dues vegades! —va dir Steerforth—... Però et causariem massa molèsties. Val més que vinguis tu a sopar amb nosaltres en algun lloc.

Jo no podia consentir-ho de cap manera, perquè em feia gràcia celebrar una petita festa d'inauguració del pis i vaig pensar que no tindria cap oportunitat millor que aquella. Sentia un orgull renovat pel meu allotjament després que ell l'hagués elogiat, i em moria de ganes d'explotar-ne els recursos al màxim. Per tant, li vaig fer prometre solemnement, en nom d'aquells dos amics, que vindrien, i vam quedar a les sis en punt.

Quan va ser fora, vaig avisar la senyora Crupp, i li vaig comunicar el meu audaç propòsit. La senyora Crupp, d'entrada, va dir que era cosa prou sabuda que ella, per descomptat, no ens podia fer de cambrera, però que coneixia un jove molt manyós i li semblava que el podria convèncer perquè vingués a servir-nos ell, i que cobrava cinc xílings, i que si em semblava bé. Jo li vaig dir que em semblava perfecte. Tot seguit, la senyora Crupp va dir que, evidentment, ella no podia pas ser a dos llocs alhora (cosa que em va semblar prou raonable), i que seria indispensable «una minyoneta» perquè s'instal·lés al rebost amb una espelma del dormitori i no deixés de rentar plats

en tota l'estona. Jo li vaig preguntar què ens costaria aquella noia, i la senyora Crupp em va dir que, amb divuit penics que li donés, no creia que hagués de ser més ric ni més pobre. Jo li vaig dir que, efectivament, no ho seria, i no se'n va parlar més. I llavors la senyora Crupp va dir: «I ara parlem del sopar».

Era un exemple extraordinari de falta de previsió, per part del ferreter que havia construït la cuina econòmica de la senyora Crupp, que no s'hi pogués fer altra cosa que bistecs i purés de patates. I, pel que fa al peix fregit, la senyora Crupp va dir que només calia que anés a fer un cop d'ull a la cuina, i que amb allò ja estava tot dit. Em va insistir que anés a fer-hi un cop d'ull, però jo, com que no n'hauria tret res d'anar-la a veure, vaig refusar la invitació i vaig dir: «Doncs deixem córrer el peix». Però la senyora Crupp em va dir que no, que de cap manera, que hi havia ostres i que per què no unes ostres, i no se'n va parlar més. Llavors la senyora Crupp va afegir que el que ella recomanaria seria un parell de pollastres rostits (de la rostisseria), un estofat de bou amb verduretes (de la rostisseria) i un parell de cosetes per acompanyar-ho, com ara un suflé i uns ronyonets (de la rostisseria), un pastís i, si volia, un flam de gelatina (de la rostisseria). Així, va dir la senyora Crupp, ella tindria plena llibertat per concentrar-se en les patates i per preparar el formatge amb api d'una certa manera que sabia ella.

Fent cas de l'opinió de la senyora Crupp, jo mateix vaig fer la comanda a la rostisseria. I després, mentre caminava per l'Strand, i observant, a l'aparador d'una xarcuteria, una substància tota plena de vetes que semblava marbre però duia una etiqueta que deia «Sucedani de tortuga», hi vaig entrar i vaig comprar-ne un tros que encara avui tinc motius per creure que hauria pogut alimentar quinze persones. La senyora Crupp va consentir a escalfar el preparat en qüestió, no sense abans oposar-hi una certa resistència, i va quedar reduït a una espècie de líquid; de tal manera que, al final, ens vam quedar amb allò que Steerforth en va dir «una ració més aviat justeta» per a quatre.

Feliçment enllestits aquests preparatius, vaig comprar una mica de postres al mercat de Covent Garden i vaig fer una comanda bastant dispendiosa en un detallista de vins d'aquell mateix veïnat. A la tarda, quan vaig tornar a casa i vaig veure les ampolles al rebost, disposades a terra en forma de quadrat, em van semblar tan nombroses (tot i que n'hi faltaven dues, cosa que va incomodar molt la senyora Crupp) que vaig quedar absolutament horroritzat.

Un dels amics de Steerforth es deia Grainger, i l'altre es deia Markham. Tots dos eren uns personatges igualment alegres i vitals: Grainger era una mica més gran que Steerforth, mentre que Markham, d'aspecte gairebé adolescent, no crec pas que passés dels vint anys. Vaig observar que aquest últim sempre parlava de si mateix amb el subjecte indefinit «un hom», i molt rares vegades —o mai— en primera persona del singular.

—Un hom hi estaria de primera, aquí, senyor Copperfield —va dir Markham, referint-se a si mateix.

—No està gens mal situat —vaig fer jo—, i les habitacions són francament molt còmodes.

—Espero que tots dos hàgiu portat força gana —va dir Steerforth.

—Paraula d'honor —va afegir Markham— que aquesta ciutat sembla esmolar la gana d'un hom. Un hom té gana tot el sant dia. Un hom es passa la vida menjant.

Com que al principi em sentia una mica violent, i massa jove per presidir la taula, vaig demanar a Steerforth que ho fes ell quan van anunciar que el sopar ja estava servit, i jo em vaig asseure davant seu. Tot era boníssim; no vam mirar gens prim amb el vi, i ell va fer uns esforços tan brillants per amenitzar la vetllada, que allò va ser una festa ininterrompuda. Jo, durant el sopar, no vaig ser tan bon amfitrió com hauria desitjat, perquè seia davant de la porta i em vaig distreure molt observant com aquell jove tan manyós sortia molt sovint del menjador i com immediatament després, a la paret del rebedor, es projectava la seva ombra amb una ampolla a la boca. La «minyoneta» també em va ocasionar una certa inquietud, no tant perquè s'encantava a l'hora de rentar els plats, sinó perquè els trencava. Com que era tafanera de mena i totalment incapaç de centrar l'atenció (tal com tenia instruccions de fer) en el rebost, ens espiava constantment i li semblava constantment que era pescada *in fraganti*, amb la qual cosa més d'un cop, en retirada, ensopegava amb els plats (que havia escampat meticulosament per terra) amb la destrossa consegüent.

Però això eren inconvenients menors, i van ser fàcilment oblidats un cop retirades les estovalles i servides les postres, moment de la vetllada en el qual vam descobrir que el «jove molt manyós» s'havia quedat sense parla. Després d'instruir-lo, en privat, perquè anés a fer companyia a la senyora Crupp al soterrani i de passada s'hi endugués també la «minyoneta», em vaig abandonar de ple a la festa.

Em va agafar una sensació d'alegria i lleugeresa realment singular; vaig arrencar-me a parlar de tota mena de coses mig oblidades que m'anaven venint a la memòria, i que em donaven una insòlita loquacitat. Vaig celebrar estrepitosament els meus propis acudits i els dels altres; vaig cridar Steerforth a l'ordre perquè no em passava el vi; vaig comprometre'm repetidament a anar a Oxford; vaig anunciar que, fins a nova ordre, em proposava oferir un sopar exactament igual que aquell un cop per setmana, i vaig prendre rapè de la capsa de Grainger tan desenfrenadament que em vaig veure obligat a entrar al rebost i celebrar-hi una sessió privada d'esternuts que va durar deu minuts ben bons.

Vaig seguir fent córrer el vi cada vegada més de pressa, i estava constantment amb el llevataps als dits per obrir una altra ampolla molt abans que fos necessari. Vaig brindar a la salut de Steerforth. Vaig dir que era el meu amic de l'ànima, el protector de la meva infància i el company de la meva joventut. Vaig dir que era un plaer poder brindar per ell. Vaig dir que li devia tantes coses que no les hi podria pagar mai, i que mai no tindria paraules per expressar l'admiració que sentia per ell. Vaig acabar dient: «A la salut de Steerforth! Que Déu el beneeixi! Visca!», i li vam dedicar tres vegades tres hures, i un altre, i un altre com a traca final. Jo vaig trencar

la copa mentre anava cap a l'altra punta de la taula per estrènyer-li la mà, i li vaig dir (en dues paraules): «Etzlallumdelamevexistència».

Després vaig descobrir, de cop i volta, que algú havia encetat una cançó. Markham era el cantant, i cantava «Quan el cor d'un hom es consumeix de pena». Quan va haver acabat va proposar un brindis «a la salut de les dones», i jo m'hi vaig oposar dient que no ho podia consentir. Vaig dir que era una manera massa poc respectuosa de brindar, i que jo, a casa meva, no permetria mai que aquell brindis es fes si no era «a la salut de les senyores». M'hi vaig posar molt fort, més que res, suposo, perquè vaig veure que Steerforth i Grainger s'hi feien un tip de riure, no sé si a costa meva, d'ell o de tots dos. Markham va dir que un hom no tolerava que li donessin ordres, i jo vaig replicar que donava ordres a qualsevol hom que em donés la gana. Llavors va dir que un hom no tolerava que l'insultessin. Jo li vaig dir que en això hom li donava la raó, i més sota el meu sostre, on els Lars eren sagrats i les lleis de l'hospitalitat regien per damunt de tot. Ell va dir que la dignitat d'un hom no es veia en absolut menyscabada si un hom reconeixia que jo era un individu excel·lent, i tot seguit vaig proposar un brindis a la seva salut.

Algú fumava. Fumàvem tots. Jo fumava, mirant de reprimir una esgarripança creixent. Steerforth m'havia dedicat un discurs, durant el qual m'havia emocionat fins a les portes del plor. Jo vaig respondre agraït, dient que esperava que la present companyia tornés a sopar amb mi l'endemà, i l'endemà passat... cada dia a les cinc, perquè poguéssim gaudir dels plaers de la conversa i la companyonia durant una llarga vetllada. Em vaig sentir amb el deure de proposar un brindis a títol personal, i vaig brindar per la meva tia: «Per la senyoreta Betsey Trotwood, el bo i millor del seu sexe!».

Hi havia algú abocat a la finestra del meu dormitori, refrescant-se el front contra la pedra freda del parapet i fent que li toqués l'aire a la cara. Era jo. M'adreçava a mi mateix amb el nom de «Copperfield», i em deia: «Per què has de fumar? Ja hauries de saber que no et convé». I ara hi havia algú que, fent tentines, es mirava al mirall. També era jo. El mirall em retornava un rostre pal·lidíssim; els meus ulls tenien una expressió perduda, i els meus cabells... els cabells i prou: res més... presentaven un aspecte emborratxat.

Algú em va dir: «Anem al teatre, Copperfield!». Davant dels meus ulls ja no hi havia cap dormitori: tornava a haver-hi la taula vacil·lant plena de copes, el llum, Grainger a la meva dreta, Markham a la meva esquerra i Steerforth davant meu... tots tres asseguts enmig d'una boirina i a una gran distància de mi. Al teatre? Oh i tant. No en parlem més. Anem! Però ja em dispensarien si els feia sortir a ells primer per apagar el llum... en previsió d'un incendi.

A causa d'una certa confusió produïda per l'obscuritat, la porta havia desaparegut. Jo la buscava a les palpentes entre les cortines de la finestra quan Steerforth, rient, em va agafar pel braç i em va ajudar a sortir. Vam baixar les escales l'un darrere l'altre. Poc abans d'arribar a baix, algú va caure i va acabar de baixar rodolant. Algú altre va

dir que el que havia caigut era Copperfield. Jo vaig reaccionar indignat a aquell informe fals, fins que, trobant-me estès de panxa enlaire al passadís, vaig començar a pensar que potser tenia algun fonament.

Una nit de boira baixa, amb grans aurèoles al voltant dels fanals del carrer! Veus indistintes comentaven que la nit era humida. Per a *mi* era una nit glacial. Steerforth em va desempolsar sota un fanal i va restituir la forma al meu barret, que algú havia fet aparèixer de no sé on de la manera més extraordinària, perquè jo abans no el duia pas. Llavors Steerforth va dir: «Et trobes bé, Copperfield?», i jo vaig contestar: «'Sdubendabent».

Un home assegut en una espècie de colomar va treure el cap entre la boira i va agafar uns diners que algú li donava, preguntant si jo també era un dels senyors que havien d'entrar i mostrant un gran recel (pel que recordo del moment que el vaig poder entreveure) a l'hora d'acceptar els diners de la meva entrada. Poc després estàvem tots instal·lats al galliner d'un teatre molt calorós, amb una gran platea a sota d'on em va semblar que sortia fum; el públic que l'omplia era una massa indistingible. També hi havia un gran escenari, extremament polit i llis comparat amb els carrers, i sobre l'escenari hi havia unes persones que parlaven d'alguna cosa o altra però amb paraules impossibles de desxifrar. Hi havia una abundància de llums resplendents, i hi havia música, i senyores a les llotges, i no sé què més hi havia. Tot l'edifici em semblava com si aprengués a nedar, per la manera inexplicable com es va comportar quan jo intentava que s'aguantés.

A proposta d'algú vam decidir baixar a les llotges, on hi havia les senyores. Un senyor ajaçat en un sofà, de vint-i-un botó i amb uns binocles a la mà, va passar davant dels meus ulls, com també hi va passar la meva figura, de cos sencer, en un mirall. Llavors vaig ser acompanyat a l'interior d'una d'aquelles llotges i em vaig sentir pronunciar alguna cosa mentre seia, i la gent del meu voltant cridava: «Silenci!», dirigint-se a algú, i les senyores em llançaven mirades d'indignació, i... Què veig? Sí!... Agnes, asseguda al seient de davant meu, a la mateixa llotja, acompanyada d'un senyor i una senyora que jo no coneixia de res. És com si ara mateix tornés a veure la seva cara (i gosaria dir que molt més bé que aleshores), amb aquella expressió indeleble de retret i d'estupor clavada a sobre meu.

—Agnes! —vaig dir, amb la boca espessa—. Barebeva! Agnes!

—Xsst! Per favor... —va contestar, sense que jo pogués concebre per què—. Molestes aquests senyors. Estigues per l'obra!

Jo vaig mirar de creure i de fixar l'atenció en l'escenari, i de sentir alguna cosa del que hi deien, però va ser totalment en va. Al cap de poc la vaig tornar a mirar i la vaig veure arraulida en el seu raconet, amb la mà enguantada al front.

—Agnes! —vaig dir—. Fazbalagara.

—No, no. No pateixis per mi, Trotwood —va contestar—. Escolta! Que te'n vas aviat?

—Guezibenvadjaviat? —vaig repetir.

—Sí.

Tenia la intenció de contestar, estúpida, que m'esperaria per acompanyar-la a baix. I suposo que a la meua manera ho devia dir, perquè ella, després de mirar-me atentament una estona, va semblar que ho entenia i va contestar, en veu baixa:

—Sé que faràs el que jo et demani, si et dic que t'ho demano molt seriosament. Ara vés-te'n, Trotwood; fes-ho per mi, i demana als teus amics que et portin a casa.

Les seves paraules m'influïen de tal manera que, si bé estava molt dolgut amb ella, em vaig sentir avergonyit i, amb un breu «Borari» (que figurava que volia dir «Bona nit»), vaig aixecar-me i me'n vaig anar. Els altres tres em van seguir, i vaig passar directament de la porta de la llotja al meu dormitori, on no hi havia ningú més que Steerforth, que m'ajudava a desvestir-me, i on jo tan aviat li deia que Agnes era la meua germana com que fes el favor de passar-me el llevataps, que havia d'obrir una altra ampolla.

I algú que jeia en el meu llit va continuar dient, durant tota la nit i enmig d'un somni febril, aquestes dues coses, mentre el llit era una mar agitada que no es podia estar quieta ni un moment... I aquest algú, que a poc a poc es va tornar a encarnar en la meua persona, va començar a notar una set abrasadora i a sentir com si la seva pell exterior fos un tauló de fusta, la llengua fos el fons d'un calderó sense aigua, ple de tosca de tant fer-lo servir i cremant a foc lent, i les palmes de les mans fossin dues planxes de metall roent que cap gel no podia refredar!

Però quina angoixa d'esperit, quina vergonya, quin remordiment, quan l'endemà vaig recobrar la consciència! L'horrible sensació d'haver comès mil delictes que no recordava, i que res no podria expiar mai... el record de l'expressió indeleble amb què Agnes m'havia mirat... la tortura de pensar que havia estat incapaç de comunicar-m'hi i que, totalment embrutit, m'havia quedat sense saber ni per què era a Londres ni on s'estava... la repugnància que em causava el sol fet de veure l'estança on havia tingut lloc aquella bacanal... el meu cap emmigranyat... la pudor de fum, la visió de les copes, la impossibilitat de sortir, fins i tot de llevar-me... Oh, quin dia!

I quin vespre, quan seia vora el foc de la meua habitació amb un tassó de brou de xai cobert de llunes de greix, i em veia seguint els passos del meu predecessor, i heretant la seva trista història al mateix temps que el seu pis, i em va passar pel cap de tornar a Dover corrents i explicar-ho tot! Quin vespre, quan la senyora Crupp va pujar a endur-se'n el tassó del brou i em va mostrar un plat amb un ronyó solitari com a únic supervivent del festí del dia abans, i vaig estar a punt de llançar-me sobre el seu pit de nanquins i dir, sincerament penedit: «Oh, senyora Crupp, senyora Crupp... deixeu-les estar, les sobres! Em sento tan desgraciat...!». Només que vaig dubtar, fins i tot en aquell estat, que la senyora Crupp fos la dona més indicada per sincerar-m'hi.

Àngels bons i dolents

Estava a punt de sortir de casa, l'endemà d'aquell dia deplorable de migranyes, mareig i penediment, amb una estranya confusió mental respecte a la data del sopar, com si una munió de titans, amb un alçaprem enorme, hagués fet retrocedir uns quants mesos enrere la vigília del dia abans, quan vaig veure un emissari que pujava les escales amb una carta a la mà. No semblava que tingués gaire pressa a complir l'encàrrec, però, quan em va veure al replà de dalt, mirant-me'l per sobre la barana, es va posar a anar al trot i va arribar esbufegant com si hagués corregut fins a l'esgotament.

—El senyor T. Copperfield? —va dir l'emissari, tocant-se l'ala del barret amb un bastonet que duia.

La torbadora convicció que aquella carta era d'Agnes va estar a punt d'impedir-me contestar afirmativament. Però li vaig dir que sí, que jo era el senyor T. Copperfield, i ell s'ho va creure i em va donar la carta, i em va dir que esperava una resposta. Jo el vaig deixar a fora, al replà, esperant la resposta, i vaig tornar a entrar al pis en un tal estat de nervis que vaig preferir deixar la carta sobre la taula on havia esmorzat, per familiaritzar-me una mica amb l'exterior del sobre abans de decidir-me a obrir-lo.

Vaig veure, quan el vaig obrir, que era una nota molt amable i sense cap referència a l'estat en què em trobava al teatre. Tot el que deia era: «Estimat Trotwood, m'estic a casa del representant del meu pare, el senyor Waterbrook, a Ely Place, Holborn. Voldries venir a veure'm avui, a qualsevol hora que et vagi bé de concertar? Afectuosament teva, AGNES».

Vaig trigar tant a escriure una resposta que em semblés mínimament passable, que no sé pas què devia pensar l'emissari, tret d'imaginar-se que aprenia a escriure. Devia redactar mitja dotzena de respostes pel cap baix. En vaig començar una: «Com puc pretendre mai, estimada Agnes, esborrar del teu record la vergonyosa impressió...», però no em va agradar i vaig estripar-la. En vaig començar una altra: «Shakespeare va observar, estimada Agnes, si n'arribava a ser d'estrany que un hom es posés un enemic a la boca...», però allò em va fer pensar en Markham i ja no vaig continuar. Fins i tot vaig temptejar una resposta en vers. Vaig començar una nota amb un vers de set síl·labes: «Esborra del teu record...», però em sortia un rodolí amb «anar de tort» i ho vaig trobar una absurditat. Després de molts intents, vaig escriure: «Estimada Agnes, la teva carta s'assembla a tu: què més podria dir que pogués fer-ne un elogi més alt? Vindré a les quatre. Amb el penediment més afectuós, T. C.». Finalment, amb aquesta missiva (que vaig estar vint cops temptat de reclamar així que me la van prendre dels dits), l'emissari se'n va anar.

Si hi va haver cap altre professional dels Doctors' Commons per a qui aquell dia fos ni tan sols la meitat de paorós del que va ser per a mi, jo crec sincerament que va expiar bastant la part que li tocava d'aquell ranci formatge eclesiàstic. Tot i que vaig plegar a dos quarts de quatre, i després em vaig passar uns quants minuts deambulant pel lloc de la cita, l'hora que havíem concertat va ser excedida en un quart d'hora ben bo, segons el rellotge de Saint Andrew's, Holborn, abans no vaig acumular la desesperació suficient per estirar el pom de la campaneta que hi havia en el muntant esquerre de la porta de cal senyor Waterbrook.

La vida professional de l'establiment del senyor Waterbrook es desenvolupava a la planta baixa, i la vida de societat (de la qual n'hi havia molta) a la part superior de l'edifici. Em van fer entrar en una sala d'estar agradable però bastant enxubada, i allà hi havia Agnes, confeccionant un moneder de ganxet.

Es veia tan serena i bondadosa, i em recordava tan intensament la saludable frescor dels meus dies escolars a Canterbury, i la conducta miserable i estúpida, intoxicada de fum i d'alcohol, que jo havia mostrat l'altra nit, que, veient que no hi havia ningú més, vaig donar lliure curs als retrets personals i a la vergonya, i... en resum: que vaig fer el ridícul. No puc negar que vaig vessar llàgrimes. Encara dubto a hores d'ara si, en definitiva, va ser la cosa més sensata que hauria pogut fer... o la més ridícula.

—Si hagués estat qualsevol altra persona, Agnes —vaig dir, amagant la cara—, no m'hauria sabut ni la meitat de greu. Però que fossis tu, justament, la que em veiés! ... Gairebé hauria preferit morir-me abans.

Em va posar la mà —cap altra mà no tenia el seu tacte— sobre el braç durant un moment; i em vaig sentir tan emparat, i tan reconfortat, que no em vaig poder estar de dur-me aquella mà als llavis i besar-la, ple d'agraïment.

—Seu —va dir Agnes, en un to jovial—. No et sentis desgraciat, Trotwood. Si no pots confiar en mi, en qui confiaràs?

—Oh, Agnes! —vaig contestar—. Ets el meu àngel bo!

Ella va dibuixar un somriure (bastant trist, em va semblar) i va moure el cap.

—Sí, Agnes, el meu àngel bo! Sempre el meu àngel bo!

—Si ho fos de veritat, Trotwood —va contestar—, hi ha una cosa que desitjaria de tot cor.

La vaig mirar amb actitud interrogant, però ja pressentia el que volia dir.

—Prevenir-te —va dir Agnes, aguantant-me la mirada— contra el teu àngel dolent.

—Estimada Agnes —vaig començar a dir—, si et refereixes a Steerforth...

—A ell em refereixo, Trotwood —va contestar.

—Doncs, aleshores, Agnes, ets molt injusta. Ell, el meu àngel dolent, l'àngel dolent de ningú? Ell, que per a mi no és sinó un guia, un suport i un amic? Estimada Agnes! No trobes que és una injustícia, i que no fa per a tu, jutjar-lo per l'estat en què em vas veure l'altra nit?

—No el jutjo per l'estat en què et vaig veure l'altra nit —va dir, amb calma.

—Per què, doncs?

—Per moltes coses... trivals en si mateixes, però que, posades totes juntes, no m'ho semblen gens. Jo el jutjo, en part, pel que tu m'has explicat d'ell, Trotwood, i pel teu caràcter i per la influència que té sobre tu.

En el to de modèstia de la seva veu sempre hi havia alguna cosa que semblava fer vibrar, dins el meu cor, una corda que només responia a aquell so. Sempre era un so greu, però quan ho era molt, com ara, contenia una emoció que em subjugava. Me la vaig quedar mirant mentre tenia els ulls fixos en el ganxet, i era com si encara la sentís; i la imatge de Steerforth, tot i l'afecte que sentia per ell, se m'enfosquia a causa d'aquell to de veu.

—És molt agosarat —va dir Agnes, tornant a aixecar la vista— que jo, que he viscut sempre tan reclosa i sé tan poques coses del món, et doni consells amb tanta confiança, o fins i tot que tingui aquesta opinió tan contundent. Però jo sé d'on neix, Trotwood: del record sincer d'aquells anys en què tu i jo vam créixer junts, i de l'interès tant o més sincer que tinc per tot allò que es relaciona amb tu. És això, el que em fa ser agosarada. Estic segura que el que dic és veritat. N'estic convençuda. Em sembla com si fos una altra persona qui parla, i no jo, quan t'adverteixo que has fet una amistat perillosa.

La vaig tornar a mirar, i vaig tornar a sentir-la quan ja havia deixat de parlar... i la imatge de Steerforth, tot i que encara estava arrelada en el meu cor, es va tornar a enfosquir.

—No sóc tan insensata —va dir Agnes al cap d'una estona, reprenent el seu to habitual— d'esperar que vulguis o que puguis canviar, d'un dia per l'altre, uns sentiments dels quals estàs tan convençut, i menys un sentiment que ha fet arrels tan fondes en el teu caràcter refiat. I no és bo que ho facis precipitadament. Jo només et demano, Trotwood, que si mai penses en mi... vull dir —va corregir amb un somriure discret, en veure que estava apunt d'interrompre-la i sabent prou bé per què— sempre que pensis en mi, que reflexionis sobre el que he dit. M'ho perdones, tot això?

—T'ho perdonaré, Agnes —vaig contestar—, quan hakis fet justícia a Steerforth i l'apreciïs tant com jo.

—Però no abans? —va dir Agnes.

Vaig veure una ombra passatgera en el seu rostre quan vaig fer aquesta referència a Steerforth, però em va tornar el somriure i tots dos vam recuperar la desinhibició i la confiança mútua d'abans.

—I tu, Agnes —vaig afegir—, quan em perdonaràs allò de l'altra nit?

—Quan me'n recordi —va contestar Agnes.

I amb això ja hauria donat la qüestió per tancada, però jo n'estava massa imbuït per consentir-ho i vaig insistir a explicar-li per què havia fet aquell paper tan lamentable, i quin era el seguit de circumstàncies que, com la baula final de la cadena, havien culminat en l'escena del teatre. Em va ser un gran alleujament

explicar-li tot això, i afegir-hi la gratitud que jo devia a Steerforth per haver-se ocupat de mi quan no estava en condicions d'ocupar-me de mi mateix.

—Recorda que vam quedar —va dir Agnes, canviant tranquil·lament de tema així que vaig haver acabat— que sempre m'ho explicaries tot, no únicament quan tinguessis problemes, sinó també quan t'enamoressis. Qui és la successora de la senyoreta Larkins, Trotwood?

—Ningú, Agnes.

—Algú hi ha d'haver —va dir ella, rient i aixecant el dit.

—No, Agnes, paraula d'honor! Hi ha una senyora, això sí, a casa de la senyora Steerforth, que és molt intel·ligent, i amb qui m'agrada parlar... la senyoreta Dartle... però no li tinc cap adoració.

Agnes va tornar a riure, aquest cop de la seva perspicàcia, i em va dir que, si li era franc en les meves confidències, pensava que podria dur un registre dels meus fogosos apassionaments, amb la data, la durada i el final de cada un, com la taula dels reis i les reines de la *Història d'Anglaterra*. I després em va preguntar si havia vist Uriah.

—Uriah Heep? —vaig dir—. No. Que és a Londres?

—Ve cada dia aquí baix, al despatx —va contestar Agnes—. Va arribar a Londres una setmana abans que jo. M'ensumo algun assumpte desagradable, Trotwood.

—Un assumpte que et neguiteja molt, Agnes, pel que veig —vaig dir jo—. Què pot ser?

Agnes va deixar el ganxet i va respondre, plegant les mans una sobre l'altra i mirant-me pensativament amb aquells ulls suaus i preciosos:

—Em sembla que es farà soci del papà.

—Qui? Uriah? Aquell individu mesquí i adulator, a còpia d'ensabonades, aconseguirà promocionar-se fins a aquest punt? —vaig exclamar, indignat—. I tu no hi has expressat cap objecció, Agnes? Pensa quin tipus de relació serà! Has de pronunciar-te. No pots permetre que el teu pare faci un pas tan insensat. Ho has d'impedir, Agnes, abans no sigui massa tard.

Sense deixar de mirar-me, Agnes havia anat movent el cap mentre jo parlava, amb un dèbil somriure veient com m'anava acalorant, i després va contestar:

—Recordes l'última conversa que vam tenir sobre el papà? Doncs al cap de molt pocs dies... dos o tres, no pas més... em va parlar per primera vegada del que t'acabo de dir. Era molt trist de veure com es debatia entre el desig de fingir que havia estat decisió seva i la incapacitat d'amagar que l'hi havien imposat. Em va fer molta pena.

—Que l'hi havien imposat, Agnes? Qui és, que li imposa les coses?

—Uriah —va contestar, després d'un moment de dubte— s'ha fet indispensable per al meu pare. És subtil i vigilant. Ha descobert totes les febleses del papà, se les ha fet seves i se n'ha aprofitat, fins que al final... per dir en una paraula tot el que vull dir, Trotwood... fins que, al final, el papà ha acabat tenint-li por.

Hi havia més coses de les que havia dit, més coses que sabia, o que sospitava; ho vaig veure claríssim. No la podia turmentar preguntant-li de què es tractava, perquè sabia que volia ocultar-m'ho per no fer mal al seu pare. Jo era conscient que feia molt de temps que durava, allò; sí: per poc que hi reflexionés, no podia sinó intuir que allò feia molt de temps que durava. Però vaig callar.

—El seu ascendent sobre el papà —va dir Agnes— és enorme. Es mostra humil i agraït... potser sincerament, o almenys això espero..., però en realitat ocupa una posició de poder, i temo que en fa un mal ús, d'aquest poder.

Jo li vaig dir que era un gos perdiguer, i això, de moment, em va deixar molt satisfet.

—Quan el papà me'n va parlar —va prosseguir Agnes—, ell li havia dit que se n'anava; que li sabia molt de greu i que marxava a contracor, però que tenia unes perspectives millors. El papà, aleshores, estava molt deprimat, i més abatut pels maldecaps del que ni tu ni jo l'hi hàgim vist mai... però va semblar que l'alleujava aquest recurs de formar societat, tot i que al mateix temps semblava que el fes sentir dolgut i avergonyit.

—I tu, com vas rebre la notícia, Agnes?

—Vaig fer, Trotwood —va contestar—, allò que espero que fos el més correcte, convençuda com estava que aquell sacrifici era necessari perquè el papà recobrés la tranquil·litat. Li vaig pregar que ho fes. Vaig dir que allò li faria la vida menys feixuga... i espero que així sigui..., i que ell i jo tindriem més oportunitats per estar junts. Oh, Trotwood! —va exclamar Agnes, tapant-se la cara amb les mans mentre se li negaven els ulls—. Gairebé em sento com si hagués estat l'enemiga del papà, en comptes de la seva filla estimada. Perquè jo sé com l'ha fet canviar la seva devoció per mi. Jo sé que ha anat reduint el cercle de les seves simpaties i dels seus deures, a força de centrar tots els seus pensaments en mi. Jo sé la immensitat de coses a què ha renunciat per culpa meva, i com l'angoixa de patir sempre per mi li ha enfosquit la vida, i com el fet que els seus pensaments giressin sempre al voltant d'una sola idea li ha minvat les forces i l'energia. Oh, si jo pogués reparar-ho, això! Si pogués ser l'artífex de la seva recuperació, ja que, amb tota la innocència, he estat la causa del seu declivi!

Mai no l'havia vista plorar fins aleshores. Li havia vist llàgrimes als ulls quan jo tornava de l'escola amb algun premi, i l'última vegada que vam parlar del seu pare, i li havia vist girar el cap discretament quan ella i jo ens vam acomiadar; però no l'havia vista mai plorar amb aquell sentiment. Em va fer tanta pena que només vaig saber dir, amb una estúpida impotència:

—No, Agnes, t'ho prego! No! No ploris, estimada germana!

Però Agnes era massa superior a mi en caràcter i en voluntat (com ara sé molt bé, independentment del que aleshores sabés o no sabés) per necessitar gaire estona les meves súpliques. Aquella actitud admirable i calmada, que en el record me la fa

veure tan diferent de qualsevol altra persona, va reparèixer com si s'hagués escampat un núvol que tapava el cel serè.

—No crec que puguem estar sols gaire estona més —va dir Agnes—, i, mentre en tinc l'oportunitat, deixa'm suplicar-te de tot cor que siguis amable amb Uriah. No el rebutgis. No et deixis influir (com sé que en general tendeixes a fer) per aquelles coses que te'l poden fer antipàtic. Podria ser que no s'ho mereixés, perquè, de fet, no tenim cap prova concloent en contra seu... Sigui com vulgui, per damunt de tot, pensa en el papà i en mi!

Agnes no va tenir temps de dir res més, perquè es va obrir la porta i la senyora Waterbrook, que era una dama voluminosa (o que duia un vestit voluminós; no sé del cert quina era de les dues coses, perquè no sé on s'acabava el vestit i on començava la dama) va irrompre dins la sala. Jo recordava vagament haver-la vist al teatre, com si l'hagués vista a la llum pàl·lida d'una llanterna màgica, però va semblar que ella a mi em recordava perfectament, i que encara sospitava que no havia sortit del meu estat d'embriaguesa.

Però, a mesura que es va anar convencent que estava serè i (espero) que era un jove formal i decent, la senyora Waterbrook va suavitzar en gran manera la seva actitud respecte a mi, i va preguntar-me, en primer lloc, si anava gaire pels jardins públics, i, en segon lloc, si feia gaire vida de societat. Després de contestar-li negativament a totes dues preguntes, em va semblar que recuperava la seva estima; ella, però, ho va dissimular amb molta elegància, i em va convidar a dinar l'endemà. Vaig acceptar la invitació i em vaig acomiadar; abans de sortir vaig entrar al despatx per fer una visita a Uriah, però, en veure que no hi era, li vaig deixar una targeta.

Quan vaig anar al dinar de l'endemà i, en obrir-se la porta del carrer, vaig submergir-me en un bany turc de cuixa de moltó, vaig endevinar que no era l'únic convidat, perquè immediatament vaig identificar l'emissari disfressat, ajudant el criat de la família i esperant al peu de les escales per anunciar-me. Amb una habilitat extraordinària, quan em va preguntar el nom confidencialment, va fingir que no m'havia vist mai; però jo el coneixia perfectament, i ell a mi també. La consciència ens feia covards a tots dos.

Vaig descobrir que el senyor Waterbrook era un senyor de mitjana edat, molt curt de coll i amb un coll de camisa d'unes dimensions considerables, i que només li faltava un musell negre per ser la viva imatge d'un bulldog. Em va dir que s'alegrava molt de tenir l'honor de fer la meva coneixença, i, quan vaig haver retut homenatge a la senyora Waterbrook, va presentar-me, amb una gran cerimònia, a una espantosa dama amb un vestit i un barret de vellut negre, que recordo que semblava una parenta directa de Hamlet (la seva tia, per exemple).

Era la senyora de Henry Spiker, i també hi havia el seu marit: un home tan fred, que el seu cap, en comptes de ser gris, semblava esquitxat amb gebre. Els Spiker eren objecte d'una gran deferència, tant ell com ella, i Agnes em va explicar que allò es

devia al fet que el senyor Henry Spiker era l'advocat de no sé què o de no sé qui, ja no me'n recordo, remotament relacionat amb el Tresor Públic.

Vaig trobar Uriah Heep entre els presents, vestit de negre i en actitud de profunda humilitat. Em va dir, quan vaig donar-li la mà, que s'enorgullia que jo hagués reparat en ell, i que agraiïa sincerament la meva condescendència. Jo hauria preferit una mica menys d'agraïment per part d'ell, perquè la seva gratitud no me'l va treure de sobre en tota la vetllada, i, sempre que deia una paraula a Agnes, indefectiblement, els seus ulls sense pestanyes i el seu rostre cadavèric ens observaven adustament des de darrere nostre.

Hi havia altres convidats —tot els quals em va semblar com si els haguessin posat en gel per a l'ocasió, igual que el vi—, però un d'ells em va cridar l'atenció abans i tot que entrés, en sentir que l'anunciaven com a... senyor Traddles! El pensament em va volar cap a Salem House, i vaig pensar que podia ser perfectament aquell Tommy que dibuixava esquelets!

Vaig buscar amb la mirada el senyor Traddles, amb un singular interès. Era un jove d'aspecte sobri i formal, amb un posat retret, uns cabells francament còmics i uns ulls considerablement oberts; i es va afanyar tant a instal·lar-se en un raconet discret, que vaig tenir una certa dificultat per distingir-lo. A l'últim el vaig poder veure bé, i vaig concloure que, si la vista no m'enganyava, aquell jove era l'infortunat Traddles de tota la vida.

Vaig acostar-me al senyor Waterbrook, i li vaig dir que em semblava que tenia el plaer d'haver vist un antic company d'escola.

—Ah, sí? —va dir el senyor Waterbrook, sorprès—. No sou massa jove, per haver anat a l'escola amb el senyor Henry Spiker?

—No, no em refereixo pas a ell! —vaig aclarir—. Em refereixo al senyor anomenat Traddles.

—Ah, sí, sí! Prou... —va afirmar el meu amfitrió, amb un interès molt disminuït—. És possible.

—Si és realment la mateixa persona —vaig dir, mirant-me'l des d'allà—, va ser en un lloc anomenat Salem House que vam coincidir, i era un noi excel·lent.

—Ah, sí. Traddles és bona persona, sí —va contestar el meu amfitrió, movent el cap en un gest de tolerància—. Traddles és molt bona persona.

—Quina curiosa coincidència —vaig dir jo.

—El que és una coincidència —va respondre el meu amfitrió— és que Traddles sigui avui aquí. Sí. Traddles ha estat convidat aquest mateix matí, quan el cobert del germà de la senyora Spiker ha quedat vacant a conseqüència d'una indisposició. Tot un senyor, el germà de la senyora Spiker, senyor Copperfield.

Vaig murmurar unes paraules d'assentiment, bastant sinceres tenint en compte que no coneixia de res aquell senyor, i tot seguit em vaig interessar per la professió del senyor Traddles.

—Traddles —va contestar el senyor Waterbrook— és un jove que es prepara per exercir l'advocacia. Sí. És prou bona persona... no té cap enemic, tret d'ell mateix.

—És enemic de si mateix? —vaig dir jo, tot preocupat.

—Home —va respondre el senyor Waterbrook, arrufant els llavis i jugant amb la cadena del rellotge, amb un aire de comfortable prosperitat—, jo diria que és d'aquesta mena de persones que es fan ombra a si mateixes. Sí, jo diria que no arribarà mai a les cinc-centes lliures anuals, per exemple. Me'l va recomanar un company de professió. Oh i tant. Sí. Té un gran talent per redactar expedients, i per exposar un cas per escrit d'una forma planera. És molt probable que li trobi alguna cosa en el decurs d'aquest any; alguna cosa... considerable. Oh i tant. Sí.

Vaig quedar molt impressionat pel to extremament comfortable i satisfet amb què el senyor Waterbrook pronunciava aquesta parauleta, «Sí», de tant en tant. Hi donava una esplèndida expressivitat. Transmetia perfectament la idea d'un home que, en el moment de néixer, no duia un pa sota el braç sinó una escala, i que havia anat pujant tots els graons de la vida l'un darrere l'altre, i que a hores d'ara, des de les altures de la seva fortificació, es mirava la gent de les trinxeres amb uns ulls de filòsof i de protector.

Les meves reflexions sobre això encara duraven quan van anunciar que el dinar ja estava a punt. El senyor Waterbrook va baixar amb la tia de Hamlet, i el senyor Henry Spiker amb la senyora Waterbrook. Agnes, de qui m'hauria agradat ser la parella, va baixar amb un individu fluix de cames i amb cara de beneit. Uriah, Traddles i jo, com a convidats més joves, vam ser els últims de baixar, cadascú al seu aire. El fet que m'haguessin pres Agnes no va irritar-me tant com m'hauria pogut irritar, perquè em va oferir l'oportunitat, a mitja escala, de donar-me a conèixer Traddles, el qual va saludar-me fervorosament; i Uriah, mentrestant, es va recargolar amb una satisfacció tan molesta i autodegradant, que de bona gana l'hauria tirat daltabaix de les escales.

Traddles i jo no vam poder seure junts a taula, perquè ens havien col·locat en dos racons molt distants: ell sota la resplendor d'una dama vestida de vellut vermell, i jo sota la penombra de la tia de Hamlet. El dinar va ser molt llarg, i els temes de conversa van ser l'Aristocràcia... i la Sang. La senyora Waterbrook no es va cansar de dir-nos que, si una debilitat tenia, era la Sang.

En més d'una ocasió vaig pensar que potser ens hauria convingut no ser tan refinats. Ens comportàvem amb un refinament tan extrem, que els temes de conversa quedaven limitadíssims. Hi havia un tal senyor Gulpidge i la seva senyora, els quals tenien alguna relació indirecta (el senyor Gulpidge, almenys) amb els serveis jurídics del Banc d'Anglaterra; i, entre el Banc d'Anglaterra i el Tresor Públic, érem més exclusius que el butlletí oficial de la cort. Per acabar-ho d'adobar, la tia de Hamlet patia la debilitat congènita dels soliloquis, i s'hi entregava desganadament cada vegada que sorgia algun nou tema de conversa. No és que en sorgissin gaires, per descomptat; però, com que sempre reincidíem en el tema de la Sang, ella tenia un camp d'especulacions abstractes tan extens com el del seu mateix nebot.

Fins a tal punt el tema de la Sang va presidir la conversa, que allò hauria pogut ser perfectament una assemblea d'ogres.

—Confesso que jo sóc del mateix parer que la meva senyora —va dir el senyor Waterbrook, amb la copa de vi al costat de l'ull—: no negaré que hi pugui haver altres coses interessants, a la seva manera... però a mi doneu-me Sang!

—Oh, no hi ha res —va observar la tia de Hamlet— que pugui resultar tan satisfactori! No hi ha res més que pugui dir que constitueixi el que és el meu *beau-ideal* de... de tota mena de coses, parlant en general. Hi ha alguns esperits mesquins (no gaires, em complau de pensar, però n'hi ha alguns) que abans preferirien fer allò que jo en diria doblegar-se davant dels ídols. Ídols autèntics! La utilitat, l'intel·lecte, etcètera. Però tot això són coses intangibles. Veiem Sang en un nas i la reconeixem. La distingim en un mentó, i diem: «Entesos! Això és Sang». És una cosa que salta a la vista. La identifiquem. No admet el més petit dubte.

L'individu fluix de cames i amb cara de beneit, que havia acompanyat Agnes a baix, va rematar la qüestió d'una manera, al meu entendre, encara més definitiva.

—Perquè és clar, què diantre —va dir aquest senyor, mirant a totes bandes amb un somriure imbècil—: no en podem prescindir, de la Sang, oi? De Sang n'hem de tenir, oi? Algun jovent, oi, pot estar una mica per sota de la seva condició, potser, pel que fa a educació i a comportament, i pot anar una mica pel mal camí, oi, i ficar-se, i ficar-hi altra gent, en una sèrie de trencacolls... i és clar, demana... però què diantre, dóna gust de pensar que aquest jovent també hi té Sang, a les venes! Jo mateix, oi, preferiria mil vegades que em tombés d'un cop de puny un home amb Sang a les venes, que no que m'ajudés a alçar-me un home que no en tingués!

Aquest raonament, en demostrar-se capaç de resumir la qüestió general en poques paraules, va produir la satisfacció més entusiasta i va convertir aquell senyor en un dels centres d'atenció principals fins que les dames es van retirar. Després d'això, vaig observar que el senyor Gulpidge i el senyor Henry Spiker, que havien adoptat una actitud molt distant fins aleshores, decidien constituir una aliança defensiva contra nosaltres, l'enemic comú, i, d'un costat a l'altre de la taula, intercanviaven un misteriós diàleg encaminat a derrotar-nos estrepitosament.

—Aquell assumpte de la primera lletra de 4.500 lliures no ha seguit el curs que s'esperava, Spiker —va dir el senyor Gulpidge.

—Us referiu al D. d'A.? —va preguntar el senyor Spiker.

—Al C. de B. —va contestar el senyor Gulpidge.

El senyor Spiker va aixecar les celles i va semblar molt preocupat.

—Quan la qüestió es va sotmetre a lord... no cal que l'anomeni... —va dir el senyor Gulpidge, contenint-se.

—Comprendc —va fer el senyor Spiker—: us referiu a lord N.

El senyor Gulpidge va assentir amb un obscur moviment de cap.

—... quan se li va sotmetre la qüestió, la seva resposta va ser: «Sense diners no hi ha cessió».

—Déu Totpoderós! —va exclamar el senyor Spiker.

—«Sense diners no hi ha cessió» —va repetir el senyor Gulpidge, amb fermesa—. I aleshores, el successor per dret legal... m'enteneu?

—K. —va dir el senyor Spiker, amb una mirada que no augurava res de bo.

—... aleshores, K. es va negar rotundament a firmar. L'havien convocat a Newmarket expressament per a això, i ell s'hi va negar en rodó.

El senyor Spiker, interessadíssim pel tema, va guardar un silenci sepulcral.

—Així és, doncs, com estan les coses ara com ara —va concloure el senyor Gulpidge, repapant-se a la cadira—. El nostre amic Waterbrook em perdonarà si m'abstinc de donar explicacions més generals, atesa la magnitud dels interessos implicats.

Em va semblar que el senyor Waterbrook estava encantadíssim que uns interessos i uns noms com aquells circulessin, ni que fos només en forma d'insinuacions, d'un costat a l'altre de la seva taula. Va adoptar una expressió de misteriosa complicitat (tot i que estic convençut que ignorava tant com jo de què anava la conversa), i va aprovar decididament la discreció que havien observat els dos interlocutors. El senyor Spiker, un cop rebuda una confiança com aquesta, va desitjar correspondre al seu amic, naturalment, amb una confiança pròpia; en conseqüència, el diàleg anterior va anar seguit d'un altre, durant el qual li tocava al senyor Gulpidge de mostrar-se sorprès, i, a continuació, d'un altre en què el paper de sorprès li va tornar a tocar al senyor Spiker, i així successivament, per torns estrictes. Durant tota aquesta estona, els aliens a la conversa ens ho vam escoltar oprimits pels formidables interessos que s'hi veien involucrats, mentre el nostre amfitrió ens observava, orgullós, com a víctimes d'un estupor i un espantament d'allò més saludables.

Vaig estar molt content de poder tornar a dalt amb Agnes, i de poder-hi parlar en un racó, i de poder presentar-li Traddles, el qual va fer un paper tímid però agradable, i es va mostrar com la mateixa gran persona que ja era abans. Com que es va veure obligat a anar-se'n d'hora, perquè l'endemà al matí s'absentava per un mes, no hi vaig poder conversar tan àmpliament com hauria volgut; però ens vam donar les adreces, i ens vam prometre el plaer d'una trobada posterior quan ell hagués tornat a Londres. Va mostrar un gran interès quan va saber que Steerforth i jo encara ens vàiem, i me'n va parlar tan fervorosament que el vaig instar a dir-li a Agnes l'opinió que ell en tenia. Però Agnes no va deixar de mirar-me en tota l'estona, i movia el cap molt discretament quan només me la mirava jo.

Com que estava segur que en tot aquell ambient no s'hi sentia especialment còmoda, gairebé em vaig alegrar de saber que se n'anava al cap de pocs dies, encara que em dolgués la perspectiva d'haver-me'n de tornar a separar tan aviat. Això va fer que em quedés fins que se'n van haver anat tots els altres convidats. El fet de parlar amb ella, i de sentir-la cantar, era un recordatori tan deliciós dels dies feliços que havia viscut en aquella casa antiga i circumspecta que ella havia inundat de bellesa, que m'hauria estat allà fins a altes hores de la nit; però, no tenint cap excusa per

quedar-me, quan tots els llums de la reunió del senyor Waterbrook es van haver apagat, vaig acomiadar-me molt en contra dels meus desitjos. Tenia, més que mai, la sensació que ella era el meu àngel bo, i, en pensar en el seu rostre dolç i en el seu plàcid somriure com si fossin una resplendor que vingués d'algun ésser remot, qui sap si d'un àngel, espero no haver estat irreverent.

He dit que tots els convidats ja se n'havien anat, però hauria d'haver fet excepció d'Uriah, perquè ni el puc incloure en aquesta denominació ni havíem deixat de tenir-lo a sobre ni un moment. El tenia enganxat darrere meu quan vaig baixar. El tenia enganxat al meu costat quan vaig sortir de la casa, enfundant lentament els seus dits llargs i esquelètics en els dits encara més llargs d'uns enormes guants d'espantaocells.

No era precisament perquè em vingués de gust la seva companyia, sinó perquè vaig recordar la súplica que Agnes m'havia fet, que li vaig proposar de venir al meu pis a prendre cafè.

—Oh, francament, senyoret Copperfield —va contestar—... ai, dispenseu, vull dir senyor Copperfield, però és que de l'altra manera em surt tan natural... no vull que us imposeu la càrrega de convidar a casa vostra una persona tan humil com un servidor.

—No és una imposició de cap mena —vaig dir—. Vols venir o no?

—No sabeu pas com em plauria —va contestar Uriah, amb una contorsió.

—Doncs va, anem —vaig concloure jo.

No em vaig poder estar de tractar-lo una mica bruscamment, però a ell no va semblar que li importés. Vam agafar el camí més ràpid, sense dir-nos gran cosa en tota l'estona, i ell era tan humil respecte a aquells guants d'espantaocells, que encara se'ls estava posant, i no semblava que hagués avançat gaire en aquella operació, quan vam arribar a casa meva.

El vaig guiar per la foscor de les escales, per evitar que es donés un cop de cap amb alguna cosa, i la veritat és que el contacte de la seva mà freda i humida, dins la meva, em recordava tant una granota que vaig estar temptat de deixar-la anar i fugir corrents. Però Agnes i l'hospitalitat van imposar-se, i el vaig continuar guiant fins a la meva llar de foc. Quan vaig encendre les espelmes, la visió d'aquella sala el va deixar submisament extasiat, i quan vaig escalfar el cafè en un senzill pot de llauna, on a la senyora Crupp li encantava preparar-lo (més que res, penso, perquè era un pot d'afaitar i no estava previst per a aquell ús, i també perquè hi havia un article de marca molt costós morint-se de fàstic al rebost), va emocionar-se fins a tal punt que de bona gana l'hauria escaldat.

—És que penseu, senyoret Copperfield... vull dir senyor Copperfield —va dir Uriah—, que això de veure-us a vós servint-me a mi és una cosa que mai no m'hauria imaginat! Però, d'una manera o d'una altra, em passen tantes coses que us ben asseguro que no m'hauria imaginat mai, vista la meva humil condició, que és com si sobre el meu cap caigués una pluja de benediccions. Suposo que heu sentit alguna

cosa referent a un canvi en les meves expectatives, oi, senyoret... què dic, senyoret... *senyor Copperfield*?

Veient-lo allà assegut en el meu sofà, amb aquells genolls ossuts doblegats sota la tassa de cafè i amb el barret i els guants a terra, al costat, remenant a poc a poc però incansablement, i amb aquells ulls enrogits sense pestanyes, com si les hi haguessin socarrimat, dirigits cap a mi sense mirar-me, i aquells bonys repulsius dels forats del nas que ja he descrit anteriorment, que anaven i venien al compàs de la respiració, i amb aquella ondulació serpentina que li posseïa el cos del mentó fins a les botes, vaig arribar a la conclusió que el detestava intensament. M'incomodava molt tenir-lo com a hoste, perquè aleshores encara era molt jove i estava poc acostumat a dissimular els meus sentiments més intensos.

—Suposo que heu sentit alguna cosa referent a un canvi en les meves expectatives, oi, senyoret... què dic, senyoret..., *senyor Copperfield*? —va repetir Uriah.

—Sí —vaig dir jo—, alguna cosa.

—Ah! Ja sabia que la senyoreta Agnes n'estaria al corrent! —va afegir, en veu baixa—. Me n'alegro, que ho sàpiga la senyoreta Agnes. Oh, gràcies, senyoret... *senyor Copperfield*!

Li hauria d'haver tirat el calçador (era allà a punt, sobre l'alfombra) per haver-me fet caure en la trampa de fer cap revelació respecte a Agnes, per molt irrellevant que fos. Però em vaig limitar a anar prenent cafè.

—Si en vau ser, de profètic, senyoret Copperfield! —va prosseguir Uriah—. Déu meu, quin gran profeta que heu demostrat que sou! No recordeu que una vegada em vau dir que potser arribaria a ser el soci del senyor Wickfield, i que potser el bufet s'acabaria dient Wickfield & Heep? És molt possible que no ho recordeu; però, quan una persona és humil, senyoret Copperfield, conserva aquestes coses com un tresor!

—Recordo haver-ne parlat —vaig dir—, però he de confessar que aleshores no em semblava gaire probable.

—Oh! I qui ho hauria pensat, que fos probable, *senyor Copperfield*? —va respondre Uriah, entusiàsticament—. No pas un servidor, ja em podeu ben creure. Recordo haver dit, amb els meus propis llavis, que jo era massa humil. Així em considerava, de debò i amb tota sinceritat.

Seia mirant el foc, amb aquella ganyota esculpida en el rostre, mentre jo l'observava.

—Però les persones més humils, senyoret Copperfield —va prosseguir al cap d'un moment—, poden ser instruments del bé. Jo estic content de pensar que he estat l'instrument del bé per al senyor Wickfield, i que potser encara ho seré més. Oh, quin home més honorable que és, *senyor Copperfield*, però que imprudent que ha estat!

—Em sap greu de saber-ho —vaig dir jo. I no em vaig poder estar d'afegir, bastant intencionadament—: i en tots els sentits.

—Decididament, senyor Copperfield —va respondre Uriah—: en tots els sentits. I, sobretot, pel que fa a la senyoreta Agnes! Vós no recordeu les vostres eloqüents expressions, senyoret Copperfield, però jo sí; i recordo que un dia va dir que tothom hauria d'admirar-la, i jo us ho vaig agrair tant...! Segur que ja ho heu oblidat, oi, senyoret Copperfield?

—No —vaig dir jo, secament.

—Oh, que content que estic que no ho hàgiu oblidat! —va exclamar Uriah, amb arravatament—. Pensar que sou vós qui va encendre les primeres guspises d'ambició en el meu cor humil, i que no ho heu oblidat!... Puc gosar demanar-vos una altra tassa de cafè?

En la manera com va recalcar allò d'encendre les guspises, i en la mirada que em va fer quan ho deia, hi havia alguna cosa que em va sobresaltar, com si l'hagués vist il·luminat per una flamarada. La seva petició —que hauria preferit en un to de veu molt diferent— em va fer reaccionar, i vaig agafar el pot d'afaitar per servir-li el cafè; però ho vaig fer amb una mà tan insegura, amb una sensació tan sobtada de tenir les de perdre i amb una sospita tan perplexa i angoixant respecte al que diria a continuació, que em va semblar que res d'això no podia passar-li inadvertit.

No va dir res. Va tornar a remenar el cafè incansablement, en va fer petits glops, es va tocar suaument la barbeta amb aquella mà truculenta, va mirar el foc, va recórrer l'habitació amb la mirada, va dibuixar algun somriure que més que un somriure era un panteix, va retorçar-se i ondular-se de tot arreu en el seu deferent servilisme, va tornar a remenar el cafè i a fer-ne uns quants glopets... però va deixar que fos jo qui reprengué la conversa.

—De manera que el senyor Wickfield —vaig dir, al final—, que val cinc-centes vegades més que tu... o que jo —juro per la meva vida que no em vaig poder estar de dividir la frase en aquell punt amb un estrany espasme—... ha estat imprudent, oi, Heep?

—Ja ho crec: molt imprudent, senyoret Copperfield —va contestar Uriah, sospirant modestament—. Molt i molt, ja ho crec! Però m'estimaria més que em diguéssiu Uriah, si us plau. Com als vells temps.

—Molt bé, doncs... Uriah —vaig dir, i el nom se'm va encallar a mig coll abans de sortir.

—Gràcies! —va respondre ell, amb fervor—. Gràcies, senyoret Copperfield! Sentir-vos dir «Uriah» és com sentir bufar antigues brises, o com sentir repicar antigues campanes... Però perdoneu: estava fent alguna observació?

—Sobre el senyor Wickfield —vaig suggerir.

—Ah, sí! Certament —va dir—. Ah!... Una gran imprudència, senyoret Copperfield. És un tema que jo no tocaria amb ningú més que amb vós, i encara, perquè només el puc tocar per sobre i prou. Qualsevol altre que aquests últims anys hagués estat en el meu lloc, a hores d'ara ja tindria el senyor Wickfield (oh, i quin home més honorable que és, senyoret Copperfield!) sota el dit gros. Sota... el dit...

gros —va puntualitzar Uriah, molt a poc a poc, mentre estenia aquella mà d'aspecte cruel sobre la meua taula, fent-hi pressió amb el dit gros fins que la taula (i tota l'habitació) va trontollar.

Si l'hagués vist trepitjant el cap del senyor Wickfield amb un dels seus peus matussers, dubto que l'hagués pogut odiar més que aleshores.

—Oh i tant, i tant, senyoret Copperfield! —va prosseguir, en un to de veu suau que encara sorprenia més en contrast amb la pressió del seu dit gros, que no havia disminuït en absolut—, no n'hi ha el més petit dubte. Hi hauria hagut pèrdues, i deshonra, i què sé jo què més. I el senyor Wickfield ho sap. Jo sóc l'humil instrument que el serveix humilment, i ell em col·loca en un pedestal que jo no hauria ni somiat mai d'assolir. Que agrait que hauria d'estar-li! —I, dient aquestes últimes paraules amb la cara girada cap a mi però sense mirar-me, va retirar el dit gros del punt on l'havia plantat, i amb aquell mateix dit, a poc a poc i amb aire pensatiu, es va gratar la llarga mandíbula com si s'afaités.

Recordo bé la indignació amb què em batejava el cor en contemplar la seva cara de guineu, sota l'apropiada resplendor vermella del foc, preparant-se per continuar.

—Senyoret Copperfield —va començar—... però, no us privo pas d'anar a dormir?

—No, no em prives d'anar a dormir. Acostumo a anar a dormir tard.

—Gràcies, senyoret Copperfield! La meua condició no és tan humil com era el primer dia que em vau dirigir la paraula, però encara sóc humil. I espero no ser mai cap altra cosa que humil. No pensareu pas malament de la meua humil persona si us faig una petita confidència, oi, senyoret Copperfield? Oi que no?

—No, no —vaig dir, fent un esforç.

—Gràcies! —I es va treure el mocador de la butxaca i es va posar a eixugar-se els palmells de les mans—. La senyoreta Agnes, senyoret Copperfield...

—Què, Uriah?

—Oh, quin plaer, sentir que em dieu Uriah espontàniament! —va exclamar, amb una convulsió de peix agonitzant—. L'heu vista especialment bonica, aquest vespre, senyoret Copperfield?

—L'heu vista com la veig sempre: com una persona superior, en tots els aspectes, a tothom qui l'envolta —vaig contestar.

—Oh, gràcies! És tan cert...! —va exclamar—. Oh, com us ho agraeixo...!

—No cal —vaig dir, altivament—. No tens per què agrair-me res.

—És que, de fet, senyoret Copperfield —va afegir Uriah—, això és la confidència que em prendré la llibertat de fer-vos. Humil com sóc —va dir, eixugant-se els palmells amb més força, i mirant les seves mans i el foc alternativament—, humil com és la meua mare, i modest com ha estat sempre el nostre pobre però honorat sostre, la imatge d'Agnes (i no em fa res confiar-vos aquest secret, senyoret Copperfield, perquè jo sempre us he tingut en gran estima, d'ençà del dia que vaig tenir el plaer de veure-us dalt d'aquella calessa) la porto dins el cor des de fa anys.

Oh, senyoret Copperfield, amb quin afecte més pur estimo el terra que trepitja la meva Agnes!

Em penso que vaig tenir la idea delirant d'arreglar l'atiador de ferro roent de dins del foc i clavar-l'hi fins a travessar-lo: em va sobrevenir amb un impacte semblant al de la bala d'un fusell; però la imatge d'Agnes, ultratjada ni que fos per un sol pensament d'aquella bèstia de pèl roig, encara era present a dintre meu quan me'l vaig mirar allà assegut, fet un cabdell, com si la seva ànima mesquina li aferrés el cos, i em va fer rodar el cap. Va semblar que s'inflava i que creixia davant dels meus ulls; l'habitació semblava plena dels ecos de la seva veu, i vaig sentir que em posseïa l'estranya sensació (a la qual, probablement, ningú és del tot aliè) que tot allò ja havia passat anteriorment, en algun temps imprecís, i que sabia perfectament el que diria a continuació.

Una oportuna observació del sentiment de poder que hi havia en el seu rostre va fer més per tornar-me a la memòria la súplica d'Agnes, en tota la seva força, que qualsevol esforç que hagués pogut fer jo. Li vaig preguntar, amb una aparença de serenitat que uns minuts abans no hauria cregut possible, si havia donat a conèixer els seus sentiments a Agnes.

—Oh, no, senyoret Copperfield! —va respondre—; no, i ara, no! No ho sap ningú més que vós. Tot just començo a remuntar el meu baix estament, com podeu veure. Tinc moltes esperances que ella observi fins a quin punt sóc útil al seu pare (perquè confio poder arribar a ser-li utilíssim, senyoret Copperfield), i li aplano el camí, i faig que no es desvii. És tan gran l'estimació que sent pel seu pare, senyoret Copperfield (oh, quin sentiment més preciós, per a una filla!), que penso que, a través d'aquesta estimació, arribarà a ser amable amb mi.

Vaig mesurar la profunditat de tot el projecte d'aquell pocavergonya, i vaig entendre per què me'l revelava.

—Si teniu la bondat de guardar-me el secret, senyoret Copperfield —va prosseguir—, i, en general, de no anar en contra meu, m'ho prendré com un favor particular. Ja sé que no voldríeu pas crear situacions desagradables, perquè sé com és d'amigable el vostre cor; però, havent-me conegut només en la meva situació humil (o, més ben dit, humilíssima, perquè encara sóc molt humil), podria ser que, sense saber-ho, us poséssiu contra mi per mor de la meva Agnes. Us fixeu que li dic «meva», senyoret Copperfield? Hi ha una cançó que diu: «Al tron renunciaria, perquè fos meva un dia!»... i jo espero que aquest, un dia o altre, pugui ser el meu cas.

Agnes, estimada! Si era tan afectuosa i tan bona que no se m'acudia ningú que la pogués merèixer, com era possible que estigués destinada a ser l'esposa d'un desgraciat com aquell?

—No hi ha cap pressa, de moment, senyoret Copperfield —va prosseguir Uriah, en el seu estil llefiscós, mentre jo me'l mirava amb aquest pensament al cap—. La meva Agnes encara és molt jove; i la mare i jo ens haurem de guanyar a pols la nostra remuntada, i fer una bona colla d'arranjaments, abans no sigui el moment apropiat.

Jo, mentrestant, tindrè temps de fer que es vagi familiaritzant de mica en mica amb les meves esperances, segons que se me'n vagin presentant les oportunitats. Oh, us estic tan agraït, per aquesta confiança! Oh, no us podeu imaginar com em sento d'alleujat de saber que enteneu la nostra situació, i que no haig de tenir cap por (perquè vós no voldríeu pas crear situacions desagradables) que us poseu en contra meu!

Em va agafar la mà que jo no vaig gosar retirar i, després de fer-hi una humida encaixada, va consultar l'esfera pàl·lida del seu rellotge.

—Déu meu! —va dir—, però si és més de la una! Els instants passen tan de pressa, entre les confidències d'altres temps, senyoret Copperfield, que gairebé ja són dos quarts de dues!

Jo vaig contestar que em pensava que encara era més tard. No pas perquè ho hagués pensat realment, sinó perquè les meves facultats conversadores estaven literalment destrossades.

—Déu meu! —va afegir, rumiant—. A la casa on m'estic... una mena de fondeta i dispesa particular, senyoret Copperfield, prop del New River... ja deu fer dues hores que són tots a dormir.

—Lamento —vaig respondre— disposar d'un sol llit, i, a més, jo...

—No, ni parlar-ne, de llits, senyoret Copperfield! —va replicar extasiat i aixecant una cama—. Però, que hi tindríeu cap inconvenient, si m'estirava aquí davant del foc?

—En aquest cas —vaig dir— tu dorm en el meu llit, sisplau; jo ja m'estiraré vora el foc.

La negativa a acceptar aquesta oferta va ser prou estrident, en el seu excés de sorpresa i d'humilitat, per penetrar les orelles de la senyora Crupp, que aleshores dormia —suposo— en una habitació distant, situada aproximadament al nivell de la marea baixa, amb el son agombolat pel tic-tac d'un rellotge incorregible, al qual ella sempre es referia quan teníem petites diferències relatives a la puntualitat, i que no anava mai menys de tres quarts endarrerit, i que al matí de l'endemà sempre tornava a coincidir amb les autoritats horàries més fiables de la ciutat. Com que cap argument dels que jo hi vaig contraposar, en les meves perplexes condicions, va produir el més petit efecte en la seva modèstia per poder induir-lo a acceptar el meu dormitori, em vaig veure obligat a preparar, tan bé com vaig saber, el seu sojorn vora el foc. El matalàs del sofà (que era un bon tros massa curt per al seu cos llargarut), els coixins del sofà, una manta, el cobretaula, unes estovalles netes d'esmorzar i un sobretot, van bastir un llit i uns cobrellits pels quals es va mostrar més que reconegut. Un cop li vaig haver deixat un estrenyecaps, que es va col·locar immediatament i que li conferia un aspecte tan horripilant que jo, des d'aquell dia, no me n'he posat mai més cap, vaig retirar-me.

Aquella nit no l'oblidaré mai. No oblidaré mai els tips que em vaig fer de regirar-me i donar voltes al llit, i de pensar en Agnes i en aquella feristela fins a

l'esgotament, i de rumiar què podia fer i què hauria de fer, malgrat la impossibilitat d'arribar a cap altra conclusió que no fos que la millor manera de garantir la pau d'Agnes era no fer res i mantenir en secret allò que havia sentit. Si m'adormia uns moments, la imatge d'Agnes, amb els seus ulls tendres, i la del seu pare, contemplant-la amorosament com tan sovint li havia vist fer, sorgien davant meu amb expressió suplicant i m'omplien d'un terror imprecís. Quan em despertava, el fet de recordar que Uriah jeia a l'habitació del costat pesava sobre mi com si tingués un malson tot i estant despert, i m'oprimia amb un terror plomós com si tingués allotjat a dintre meu un dimoni de l'espècie més vil.

L'atiador també havia envaït els meus ensonyats pensaments, i no se'n volia anar. Vaig imaginar, entre el son i la vetlla, que encara estava roent, i que l'havia arrabassat del foc per travessar-li el cos. Al final ja m'obsessionava tant la idea, tot i saber que no tenia cap solta, que em vaig esquitllar a l'habitació del costat per mirar-me'l. Allà el vaig veure, jaient de cara amunt, amb les cames estirades cap a no sé on, un clapoteig a la gola, el nas tapat i la boca oberta com una bústia de correus. Era molt pitjor al natural que en la meva febroso imaginació, fins al punt que després ja m'atreia per la mateixa repulsió que causava, i no em podia estar d'anar entrant i sortint cada mitja hora i tornar-me'l a mirar. Aquella llarga nit, però, no va deixar en cap moment de semblar-me feixuga i desesperançada, i el cel ennuvolat no permetia intuir cap senyal del dia.

Quan el vaig veure baixar les escales l'endemà a primera hora (perquè, gràcies a Déu!, va dir que no es quedava a esmorzar), em va semblar com si la nit mateixa se n'anés en la seva persona. Quan vaig sortir per anar als Commons, vaig donar instruccions expresses a la senyora Crupp de deixar les finestres obertes, perquè la meva sala d'estar pogués airejar-se i ser porgada de la seva presència.

Caic presoner

No vaig tornar a veure Uriah Heep fins al dia que Agnes va deixar la ciutat. Havia anat al despatx de la diligència per acomiadar-me'n i veure-la marxar, i me'l trobo allà que torna a Canterbury amb el mateix mitjà de transport. Vaig tenir una petita satisfacció en observar el seu abric morat, auster, curt de cintura i alt d'espatlles, penjat, en companyia d'un paraigua com si fos una petita tenda, al caire del seient posterior de l'imperial, mentre que Agnes, naturalment, anava a dins... però els esforços que vaig haver de fer per mostrar-me cordial amb ell, mentre Agnes mirava, potser mereixien aquella petita recompensa. A la finestra de la diligència, igual que en el sopar, va planar damunt nostre sense ni un sol moment de pausa, com un gran voltor: assaborint goludament cada síl·laba que jo deia a Agnes o que Agnes em deia a mi.

En l'estat d'inquietud en què m'havia deixat immers la seva revelació vora el foc, havia pensat molt en les paraules que havia utilitzat Agnes fent referència a la societat: «Vaig fer allò que espero que fos el més correcte, convençuda com estava que aquell sacrifici era necessari perquè el papà recobrés la tranquil·litat. Li vaig pregar que ho fes». El trist presentiment que ella també estaria disposada a cedir, i a suportar qualsevol sacrifici pel bé del seu pare, no havia deixat d'oprimir-me des d'aleshores. Sabia com se l'estimava. Coneixia el seu caràcter abnegat. Sabia dels seus propis llavis que es considerava la causa innocent dels seus errors, i que estava convençuda d'haver contret un deute enorme que desitjava fervorosament poder-li pagar. No em consolava gens de veure fins a quin punt era diferent d'aquell detestable Rufus de l'abric morat, perquè pensava que era justament allà, en aquella diferència entre ells dos, en l'abnegació de l'ànima pura d'ella i en la sòrdida baixesa d'ell, on residia el perill més gran. Tot això, sens dubte, ell ho sabia perfectament i, astut com era, hi havia rumiat a fons.

Sí; estava tan convençut que la perspectiva d'un sacrifici com aquell, per llunyana que fos, destruiria la felicitat d'Agnes, i estava tan segur, per la manera com es comportava, que encara no era conscient de res ni sospitava res, que qualsevol comentari encaminat a prevenir-la contra aquella amenaça li hauria fet més mal que bé. Així, doncs, ens vam acomiadar sense cap explicació: ella fent-me adéu amb la mà i somrient des de la finestreta de la diligència, i el seu geni malèfic contorsionant-se a l'imperial, com si ja la tingués, victoriós, entre les seves urpes.

Vaig trigar molt de temps a treure'm del cap aquesta última imatge d'ells dos. Quan Agnes em va escriure dient-me que havien arribat bé, estava tan deprimat com quan els vaig veure marxar. Sempre que queia en un estat meditatiu, aquest record es presentava indefectiblement i no deixava mai d'accentuar la meva inquietud. A penes

hi havia una sola nit que no hi somiés. Va convertir-se en una part de la meva vida, en una cosa tan inseparable de la meva vida com el meu propi cap.

Vaig tenir temps de sobres per recrear-m'hi, en aquell neguit: Steerforth era a Oxford, tal com em va dir per carta, i jo, quan no era als Commons, estava molt sol. Em sembla que en aquells dies em rondava una certa desconfiança respecte a Steerforth. Vaig contestar-li de la forma més afectuosa, però, en general, diria que em vaig alegrar que aleshores no pogués venir a Londres. Sospito que em devia trobar sota l'influx d'Agnes, i aquest influx no es veia destorbat per la presència d'ell; i crec també que el poder d'ella sobre mi encara l'intensificava el fet que ocupés una part tan extensa dels meus pensaments i de les meves cabòries.

I van anar passant els dies, i les setmanes. Jo treballava de passant a Spenslow & Jorkins, i rebia noranta lliures anuals (exclòs el lloguer de la casa i altres despeses col·laterals) de la meva tia. Tenia un contracte de lloguer per a dotze mesos i, si bé aquell pis encara em resultava depriment a entrada de fosc, i els vespres se m'hi feien molt llargs, era capaç d'instal·lar-me en un estat de desànim bastant equilibrat, i em resignava a prendre cafè (que, recordant-ho al cap dels anys, em fa l'efecte que en aquella època de la meva existència me'l prenia a litres). I també és en aquesta època que vaig descobrir tres coses: primera, que la senyora Crupp era víctima d'un curiós trastorn anomenat «els *espàsoms*», el qual solia anar acompanyat d'inflamació de nas i requeria ser tractat constantment amb licor de menta; segona, que alguna peculiaritat en la temperatura del meu rebost feia que les ampolles d'aiguarent explotessin; tercera, que em trobava sol al món, i molt inclinat a plasmar aquella circumstància en fragments de versificació anglesa.

El dia del meu ingrés definitiu al bufet no hi va haver cap celebració, tret de convidar els empleats a sandvitxos i xerès i d'anar-me'n tot sol al teatre aquell vespre. Feien *El foraster*, una obra amb una ambientació tan semblant als Doctors' Commons, i que em vaig prendre tan a la valenta, que amb prou feines em reconeixia en el mirall quan vaig tornar a casa. El senyor Spenslow va observar, en aquesta ocasió, quan vam cloure el contracte, que amb molt de gust m'hauria convidat a la seva casa de Norwood per celebrar-ho, si no fos que els seus arranjaments domèstics es trobaven en un cert desordre a causa del retorn imminent de la seva filla, que estava a punt de completar la seva educació a París. Em va donar a entendre, però, que quan la seva filla hagués tornat esperava tenir el plaer de rebre'm a casa seva. Jo sabia que era viudo i que només tenia aquella filla, i li vaig expressar el meu agraïment.

El senyor Spenslow va complir la seva paraula. Al cap de quinze dies es tornava a referir al seu compromís i em deia que, si li feia l'honor d'anar-hi aquell dissabte i quedar-m'hi fins dilluns, se sentiria immensament feliç. Vaig accedir, per descomptat, a fer-li aquell honor; i vam quedar que ell m'hi duria i em tornaria a casa en el seu faetó.

Quan va arribar el dia, la meva bossa de viatge ja era per si sola objecte de l'admiració dels assalariats, per als quals la casa de Norwood era un misteri inviolable. Un d'ells em va informar que, pel que havia sentit a dir, el senyor Spenlow no menjava res si no era amb coberteria de plata i vaixel·la de porcellana, i un altre va insinuar que allà el xampany corria a raig d'aixeta, com la cervesa. El vell empleat de la perruca, que es deia senyor Tiffey, hi havia estat per qüestions de feina diverses vegades al llarg de la seva carrera, i en cada una d'aquestes ocasions va poder accedir al saló d'esmorzar. El va descriure com una estança extremament sumptuosa, i va dir que li havien donat un vi ranci de les Índies Orientals tan espaterrant que els ulls et feien pampallugues.

Aquell dia, al Consistori, teníem una causa ajornada referent a l'excomunió d'un forner que, en una sagristia, havia protestat contra una quota de pavimentació i, com que el plec de proves era el doble d'extens que *Robinson Crusoe*, segons un càlcul que vaig fer, no vam acabar fins a una hora bastant avançada. El resultat, però, va ser l'excomunió per sis setmanes i la condemna a pagar un sens fi de costos; i, en acabat, el procurador del forner, els jutges i els advocats de totes dues parts (que gairebé estaven emparentats) van marxar junts de la ciutat, i el senyor Spenlow i jo ens en vam anar amb el faetó.

Era un carruatge magnífic, i els cavalls arquejaven el coll i aixecaven les potes com si sabessin que pertanyien als Doctors' Commons. Hi havia una gran rivalitat, als Commons, a l'hora de fer qualsevol tipus d'ostentació, i això feia que hi hagués un equipament molt selecte; tot i que jo sempre he considerat i sempre consideraré que, a la meva època, el principal article d'ostentació que hi havia era el midó, que els procuradors gastaven en la mesura màxima que, al meu entendre, la naturalesa humana és capaç de suportar.

El trajecte va ser molt agradable, i el senyor Spenlow em va fer alguns suggeriments sobre la meva professió. Va dir que era la més distingida del món, i que de cap manera s'havia de confondre amb la professió d'advocat, perquè era tota una altra cosa: infinitament més exclusiva, menys mecànica i més lucrativa. Va observar que als Commons ens podíem prendre les coses molt més tranquil·lament que a qualsevol altre lloc, i que allò ens distingia com a classe privilegiada. Va dir que era impossible ocultar el fet desagradable que depeníem bàsicament dels advocats, però em va donar a entendre que els advocats eren com una raça inferior i objecte del desdeny de qualsevol procurador amb cara i ulls.

Vaig preguntar-li quins considerava que eren els casos professionals més agraïts. Ell em va contestar que un bon plet testamentari, on sempre hi havia un patrimoni net de trenta o quaranta mil lliures netes, era probablement el millor de tots. En un cas d'aquells, va dir, no únicament hi havia uns guanys molt suculents, a causa de les discussions que es produïen a totes les fases del procés, i muntanyes i muntanyes de proves d'interrogatoris i de contrainterrogatoris (i això per no parlar de les apel·lacions que primer se sotmetien a la Cambra dels Delegats i després a la dels

Lords), sinó que, com que el més segur era que la liquidació dels costos acabés sortint del patrimoni, totes dues parts s'hi llançaven amb gran ímpetu i amb gran vitalitat, i no es mirava prim amb les despeses. I a continuació es va arrencar en un elogi general dels Commons. El que era especialment d'admirar en els Commons, va dir, era el caràcter tan compacte. Era el lloc més còmodament organitzat del món, la quinta essència de la comoditat. Eren faves comptades. Per exemple: presentaves un cas de divorci, o un cas d'indemnització, al Consistori. Molt bé. El posaves a prova al Consistori. Era com si juguessis tranquil·lament a un joc de rotllana, en família, i t'ho podies fer anar ben bé al teu aire. Posem que no quedaves satisfet amb el Consistori: què feies, aleshores? Doncs ho portaves a Apel·lació. Què era Apel·lació? Doncs el mateix tribunal, a la mateixa sala i amb els mateixos lletrats, però amb un altre jutge, perquè allà el jutge del Consistori, qualsevol dia hàbil, pogués pledejar com a advocat. I allà tornaves a jugar al mateix joc d'abans. Tampoc no quedaves satisfet. Molt bé. Què feies, aleshores? Doncs acudies als Delegats. Qui eren els Delegats? Doncs els Delegats Eclesiàstics eren els advocats sense feina que havien presenciat el joc de rotllana a tots dos tribunals, i havien vist com es barrejaven les cartes, i com es tallaven, i com es jugaven, i n'havien parlat amb tots els advocats, i ara entraven en escena com a jutges i resolien la qüestió a gust de tothom! La gent descontenta podia parlar de corrupció als Commons, d'hermetisme als Commons i de la necessitat de reformar els Commons, va dir el senyor Spenlow solemnement, com a conclusió; però quan el preu del blat per faneca havia estat més alt que mai era quan els Doctors' Commons havien anat més atrafegats, i qualsevol ciutadà podia posar-se la mà al cor i dir, davant del món sencer: «Toqueu els Commons i el país s'ensorra!».

Jo m'ho vaig escoltar tot amb gran atenció; i, si bé haig de dir que tenia els meus dubtes que el país estigués tan agraït als Commons com donava a entendre el senyor Spenlow, vaig deferir respectuosament a la seva opinió. Però allò del preu del blat per faneca, vaig pensar modestament, ja era superior a les meves forces i saldava rotundament la qüestió. Encara és hora que hagi d'entendre allò de la faneca de blat. Ha reaparegut per anihilar-me, durant tota la meva vida, en relació amb tota mena de temes. Encara no sé exactament què té a veure amb mi, ni quin dret té a esclafar-me en una infinita varietat d'ocasions, però, sempre que veig la meva vella amiga la faneca de blat portada triomfalment a pes de braços, tiro el barret al foc.

Això és una digressió. No era pas jo qui pensava tocar els Commons i ensorrar el país. Vaig expressar submisament, amb el meu silenci, una aquiescència en tot el que havia sentit en boca del meu superior en edat i en coneixements; i vam parlar d'*El foraster* i del teatre, i de la parella de cavalls, fins que vam arribar a la porta del jardí de casa del senyor Spenlow.

A la finca del senyor Spenlow hi havia un jardí preciós, i, si bé no era la millor època de l'any per admirar un jardí, estava tan esplèndidament cuidat que em va fascinar. Hi havia una gespa encantadora, i petites arbredes, i senders en perspectiva que amb prou feines podia distingir en la foscor, amb voltes enreixades on brotaven

flors i arbustos quan n'era el temps. «Aquí es passeja la senyoreta Spenlow tota sola», vaig pensar. «Déu meu!».

Vam entrar a la casa, que estava alegrement il·luminada, i en un vestíbul on hi havia tota mena de barrets, gorres, abrics, mantons, guants, fuets i bastons.

—On és la senyoreta Dora? —va dir el senyor Spenlow al criat.

«Dora!», vaig pensar. «Quin nom més preciós!».

Llavors vam entrar en una sala que hi havia allà mateix (em sembla que no era altra que la sala d'esmorzar immortalitzada pel vi ranci de les Índies Orientals), i vaig sentir una veu que deia:

—Senyor Copperfield: la meva filla Dora, i l'amiga de confiança de la meva filla Dora...

Era la veu del senyor Spenlow, sí; però jo no ho sabia, ni em preocupava en absolut de qui fos. En un moment tot havia canviat. Havia acomplert el meu destí. M'havia convertit en un captiu, en un esclau. Estava bojament enamorat de Dora Spenlow!

Era més que humana, per a mi. Era una fada, una sílfide... no ho sé, el que era... tot allò que ningú no veia mai, i tot allò que tothom desitjava sempre. Se'm va empassar un abisme d'amor en un instant. Res d'aturar-me al caire del precipici; res de mirar avall, res de mirar enrere: ja m'havia tirat daltabaix abans de tenir el sentit comú de dirigir-li ni una sola paraula.

—Jo —va observar una veu que jo recordava bé, un cop vaig haver fet una reverència i vaig haver murmurat alguna cosa—, ja el conec, el senyor Copperfield.

Qui havia parlat no era Dora. No: era l'amiga de confiança. La senyoreta Murdstone!

No crec pas que quedés gaire astorat. Que jo sàpiga, ja no em quedava la més petita capacitat d'astorament. En el món material ja no quedava pràcticament res de què astorar-se, tret de Dora Spenlow. Vaig dir: «Com està, senyoreta Murdstone? Espero que bé». Ella va contestar: «Molt bé». Jo vaig dir: «Com està el senyor Murdstone?». Ella va contestar: «El meu germà té una salut de ferro, gràcies per preguntar-m'ho».

El senyor Spenlow, que m'imagino que s'havia sorprès de veure que ens coneixíem, hi va ficar cullerada.

—M'alegro de saber, Copperfield —va dir—, que amb la senyoreta Murdstone ja us coneixíeu.

—El senyor Copperfield i jo —va dir la senyoreta Murdstone, amb severa dignitat— som parents. El vaig tractar durant un temps, quan era petit. Les circumstàncies ens havien separat des d'aleshores. No l'hauria reconegut.

Vaig replicar que jo, a ella, l'hauria reconeguda on fos. Cosa que era veritat.

—La senyoreta Murdstone ha tingut la bondat —em va dir el senyor Spenlow— d'acceptar el càrrec... si ho puc anomenar així... d'amiga de confiança de la meva

filla Dora. Com que, desgraciadament, la meva filla Dora és òrfena de mare, la senyoreta Murdstone té l'amabilitat d'oferir-li la seva companyia i protecció.

Se'm va acudir la idea passatgera de comparar la senyoreta Murdstone amb aquelles armes de butxaca anomenades «salvavides», que estan més pensades per intimidar que no pas per protegir. Però, com que no tenia sinó idees passatgeres sobre qualsevol cosa que no fos la senyoreta Dora, la vaig mirar tot seguit i em va semblar deduir, pel seu posat de gràcil desdeny, que no estava especialment predisposada a confiar en la seva companya i protectora. Llavors va sonar una campaneta, i el senyor Spenlow va dir que era el primer avís del sopar, i, dit això, va acompanyar-me a la meva habitació perquè em pogués canviar.

La idea de canviar-me de roba, o de fer cap altra cosa que impliqués alguna activitat, en aquell estat d' enamorament, era més aviat ridícula. Només vaig ser capaç de seure davant del foc, mossegant la clau de la meva bossa de viatge, i de pensar en la captivadora, ingènua i deliciosa Dora d'ulls brillants. Quina figura, quin rostre, quines maneres més volubles, més gràcils i més encantadores!

La campaneta va tornar a sonar molt aviat, cosa que em va obligar a vestir-me a correuita i de qualsevol manera, en lloc de fer-ho amb la minuciositat que haurien requerit aquelles circumstàncies, i vaig anar cap a baix. Hi havia altres persones. Dora parlava amb un senyor gran de barba grisa. Per molt que tingués el cabells blanquinosos —i, a més a més, fos besavi, segons va dir ell mateix—, em va fer sentir furiosament gelós.

En quin estat d'esperit no em trobava! Estava gelós de tothom. No suportava la idea que ningú pogués conèixer el senyor Spenlow més que jo. Em torturava sentir-los parlar de coses en les quals jo no havia tingut art ni part. Quan una persona amabilíssima, amb una calba llustrosa i rutilant, va preguntar-me, des de l'altre costat de la taula, si era la primera vegada que visitava aquella finca, li hauria pogut fer qualsevol cosa salvatge i venjativa.

No recordo qui hi havia, tret de Dora. No sé ni remotament què hi va haver per a sopar, tret de Dora. La impressió que tinc és que em vaig alimentar exclusivament de Dora, i vaig deixar mitja dotzena de plats intactes. Vaig seure al seu costat. Hi vaig parlar. Tenia la veueta més deliciosa, la rialleta més alegre i el posadet més agradable i fascinant que mai hagin llançat un jove infeliç a l'esclavitud més desesperada. Era, en conjunt, bastant menuda, cosa que encara feia que la trobés més atractiva.

Quan va sortir del menjador amb la senyoreta Murdstone (eren les dues úniques dames del grup), vaig submergir-me en una espècie de somni, només torbat per l'aprensió cruel que la senyoreta Murdstone li pogués parlar malament de mi. L'amable personatge de la calba llustrosa em va explicar una llarga història, diria que relacionada amb la jardineria. Em sembla que li vaig sentir a dir «el meu jardiner» unes quantes vegades. Feia veure que me l'escoltava amb l'atenció més profunda, però em vaig passar tota l'estona deambulant amb Dora pel jardí de l'Edèn.

El meus temors de ser bescantat davant l'objecte de la meva passió van créixer més encara quan vam entrar a la sala d'estar, en veure l'actitud adusta i distant de la senyoreta Murdstone, però aquests temors van esvaïr-se d'una manera inesperada.

—David Copperfield —va dir la senyoreta Murdstone, indicant-me que la seguís cap a l'ampit d'una finestra—: una paraula.

Estàvem sols la senyoreta Murdstone i jo, cara a cara.

—David Copperfield —va dir la senyoreta Murdstone—: no cal que m'estengui sobre circumstàncies familiars. No són un tema gens atractiu.

—Gens ni mica, senyora —vaig contestar.

—Gens ni mica —va assentir la senyoreta Murdstone—. No tinc cap desig de fer reviure el record d'antigues diferències, ni d'antics ultratges. He rebut ultratges d'una persona... una dona, lamento haver de dir, per vergonya del meu sexe... que no pot ser esmentada sense repugnància ni menyspreu; i, en conseqüència, prefereixo no esmentar-la.

L'al·lusió a la meva tia em va encendre la sang, però vaig contestar que sí: que, amb la vènia de la senyoreta Murdstone, seria preferible no esmentar-la. No hauria pogut sentir cap referència poc respectuosa a aquella persona, vaig afegir, sense expressar amb rotunditat la meva opinió.

La senyoreta Murdstone va tancar els ulls i, desdenyosament, va inclinar el cap; llavors, tornant a obrir-los a poc a poc, va prosseguir:

—David Copperfield, no pretendré amagar el fet que, en la teva infantesa, em vaig formar una opinió desfavorable de tu. Pot ser que fos una opinió equivocada, o pot ser que hagi deixat de merèixer-la... però no és això el que ara ens ocupa. Pertanyo a una família que es destaca, penso, per una certa fermesa, i no tinc un caràcter gens propens a variar segons les circumstàncies. Jo puc tenir la meva opinió de tu i tu pots tenir la teva opinió de mi.

Ara em tocava a mi inclinar el cap.

—Però no hi ha cap necessitat —va dir la senyoreta Murdstone— que, aquí on som ara, aquestes opinions entrin en conflicte. Vistes les actuals circumstàncies, és preferible, en tots els sentits, que no ho facin. Com que els atzars de la vida han fet que coincidíssim novament, i poden fer que tornem a coincidir en altres ocasions, suggeriria que ens tractéssim com a parents llunyans. Les circumstàncies familiars són un motiu suficient perquè ens tractem només en aquests termes, i és del tot innecessari que cap dels dos comenti res respecte a l'altre. Hi estàs d'acord?

—Senyoreta Murdstone —vaig contestar—, penso que tant vostè com el senyor Murdstone van ser molt cruels amb mi, i van tractar la meva mare amb una gran desconsideració, i així ho continuaré pensant, per anys que visqui. Però estic perfectament d'acord amb el que em proposa.

La senyoreta Murdstone va tornar a tancar els ulls i va torçar el cap. Llavors, tocant-me el dors de la mà només amb les puntes d'aquells dits freds i rígids, es va allunyar, mentre es posava bé els petits grillons dels canells i del voltant del coll —els

quals, per cert, hauria dit que eren els mateixos, i estaven en el mateix estat, que l'últim cop que ens havíem vist—. Em recordaven, a propòsit del caràcter de la senyoreta Murdstone, els grillons de la porta d'un calabós, que, vistos des de fora, ja ens suggereixen el que podem esperar trobar a dins.

Tot el que sé de la resta de la vetllada és que vaig sentir l'emperadriu del meu cor cantar balades encisadores en llengua francesa —la lletra de les quals, fos quina fos la temàtica, sempre acabava dient que tots danséssim *tral·larà, tral·larà*—, acompanyant-se amb un gloriós instrument semblant a una guitarra. Que estava immers en un deliri extasiat. Que vaig refusar tot refrigeri. Que el meu esperit reculava especialment davant del ponx. Que, quan la senyoreta Murdstone va prendre Dora sota la seva custòdia i se la va endur, ella va somriure i em va oferir la seva mà deliciosa. Que jo em vaig veure de reüll al mirall, amb una cara d'enze perfectament idiotitzat. Que em vaig retirar a dormir en un estat mental d'allò més lacrimogen, i em vaig llevar en una crisi de debilitat enfigassada.

Feia un matí esplèndid; encara era molt d'hora, i vaig pensar que podia anar a caminar una mica per un d'aquells senders d'amples enramades, i obsequiar la meva passió recreant-me en la imatge de Dora. Quan travessava el vestíbul, vaig ensopegar amb un gosset que es deia *Gip*, abreviació de *Gipsy*. Vaig acostar-m'hi tendrament, perquè fins i tot ell em despertava estimació; però em va ensenyar tota la dentadura, es va ficar sota una cadira amb la intenció expressa de grunyar i no va voler saber res de la més petita familiaritat.

El jardí era fresc i solitari, i em vaig posar a passejar-hi mentre em preguntava quins sentiments de felicitat no arribaria a experimentar si mai podia ser el promès d'aquell prodigi adorable. Pel que fa a les perspectives de matrimoni, de fortuna i de tot allò, les ignorava amb la mateixa innocència i la mateixa imprevisió que quan estimava la petita Emily. Poder-la anomenar «Dora», poder-li escriure, poder adorar-la i venerar-la, tenir motius per pensar que quan estava amb altra gent també pensava en mi, em semblava el sùmmum de l'ambició humana... i estic segur que era el sùmmum de la meva ambició. És indubtable que jo era un jove displicent i beneit, però hi havia en tot això, tanmateix, una puresa de cor que impedeix que ho recordi amb un total menyspreu, per molt que em faci riure.

No feia gaire estona que passejava quan vaig tombar una recolzada i vaig ensopegar amb ella. Encara noto un formigueig de cap a peus quan recordo aquell moment, i la ploma em tremola als dits.

—Sortiu... molt... d'hora, senyoreta Spenlow —vaig dir.

—Estar-me a casa és tan carregós —va contestar—, i la senyoreta Murdstone diu unes coses tan absurdes...! Sempre m'està dient que, abans de sortir, haig de deixar que el dia s'airegi. «Que el dia s'airegi»! —(I en aquest punt va deixar anar la més melodiosa de les rialles)—. Els diumenges al matí no estudio, i bé haig de fer una cosa o altra. Per això ahir al vespre vaig dir al papà que *havia* de sortir. I, a més a més, és l'hora més lluminosa del dia. No ho creieu així?

Vaig arriscar una resposta d'una certa volada i li vaig dir (no sense entrebancar-me) que en aquell moment també era l'hora més lluminosa per a mi, però que un moment abans era molt fosc.

—Això és un compliment —va dir Dora— o voleu dir que el temps ha canviat de cop?

Jo, entrebancant-me més i tot que abans, vaig contestar que no era un compliment sinó la pura veritat, però que no havia observat que es produís cap canvi en el temps: era l'estat dels meus sentiments, vaig afegir, per rematar l'explicació.

No havia vist mai uns rínxols —com els podia haver vist, si no havien existit mai! — semblants a aquells amb què ella va intentar ocultar el seu rubor. I, pel que fa al barretet de palla amb cintes blaves que coronava els rínxols... quin trofeu impagable, si l'hagués pogut penjar a la meva habitació de Buckingham Street!

—Acabeu de tornar de París... —vaig dir.

—Sí —va afirmar ella—. Hi heu estat mai?

—No.

—Ah, doncs espero que no trigueu a anar-hi! Us agradaria tant...!

Indicis d'una angoixa fonament arrelada van sorgir en el meu rostre. Que ella esperés que me n'anés, que ella *cregués possible* que me n'anés, era insuportable. Vaig menysprear París, vaig menysprear tot França. Vaig dir que, en les presents circumstàncies, cap motiu terrenal imaginable no em podria fer abandonar Anglaterra. Res no m'induiria a fer-ho. En resum, que ella tornava a jugar amb els seus rínxols, quan el gosset va venir corrents pel camí a auxiliar-nos.

Estava mortalment gelós de mi, i s'obstinava a bordar-me. Ella el va agafar a coll —oh Déu meu— i el va acariciar, però continuava bordant. No es va deixar tocar quan jo vaig intentar-ho, i llavors ella va fer com si el pegués. Van créixer enormement els meus suplicis en veure els copets que ella li donava, com a càstig, en aquell morro aixafat, mentre ell parpellejava i li llepava la mà, i encara anava fent uns grunys esmorteïts com si fos un contrabaix. Al final va callar —què hauria pogut fer, si no, amb el cap sota els clotets d'aquella barbeta?—, i ens en vam anar a veure un hivernacle.

—No hi teniu una relació gaire estreta, amb la senyoreta Murdstone, oi? —va dir Dora—... Rei meu!

(Les dues últimes paraules anaven dirigides al gos. Oh, si me les hagués dit a mi!)

—No —vaig contestar—. Gens ni mica.

—És pesadíssima —va dir Dora, fent morrets—. No sé pas què pensava, el papà, quan va triar-me una companyia tan insuportable. Per què la necessito, jo, una protectora? Per a res. *Gip* em pot protegir molt més bé que la senyoreta Murdstone... oi, *Gip*, tresor?

Gip es va limitar a parpellejar mandrosament quan ella va besar aquell caparró que era com un cabdell de llana.

—El papà l'anomena «la meua amiga de confiança», però jo estic segura que no ho és pas... oi que no, *Gip*? Ves si hem de confiar en gent tan antipàtica, el meu *Gip* i jo... Nosaltres volem dipositar la confiança en qui vulguem, volem buscar-nos les amistats nosaltres mateixos, i no que ens les busquin... oi, *Gip*?

El gosset va contestar amb un sorollet confortable, que recordava una mica el xiulet d'una tetera quan bull. I, per a mi, cada paraula era un nou grilló en la cadena que m'empresonava.

—És molt dur que, pel fet de no tenir una mamà afectuosa, hàgim d'aguantar una vella sinistra i geniüda com la senyoreta Murdstone, que ens segueix pertot arreu... oi, *Gip*? Però és igual, *Gip*. Nosaltres no li farem cap confiança, i mirarem de ser tan feliços com puguem a pesar d'ella, i ens en riurem, i no la complaurem... oi que no, *Gip*?

Si la cosa hagués durat gaire més, em sembla que m'hauria agenollat sobre la grava, amb la probabilitat de pelar-me els genolls i el risc de ser expulsat de la finca. Per sort, però, l'hivernacle no era gaire lluny i, acabades de pronunciar aquestes paraules, ja hi vam arribar.

Hi havia tot un repertori de geranis preciosos. Ens vam passar una bona estona contemplant-los, i Dora s'aturava sovint per admirar aquest o aquell altre, i jo també m'aturava per sumar-me a la seva admiració, i ella, enjogassada i riallera, agafava el gos a coll perquè ensumés les flors. No sé si érem tots tres al País de les Fades, però jo sí. A hores d'ara, l'olor d'una fulla de gerani encara em provoca un estupor mig còmic i mig seriós per l'alteració que experimento de cop, i després veig un barretet de palla i unes cintes blaves, i un bé de Déu de rinxols, i un gosset negre sostingut per dos braços esvelts contra un emparrat de flors i de fulles resplendents.

La senyoreta Murdstone ens buscava. Ens va trobar allà, i va parar aquella ufanosa galta, tota plena d'arrugues empolvorades, perquè Dora l'hi besés. Després la va agafar de bracet, i ens va portar a esmorzar com si fóssim el seguici d'un funeral militar.

Ignoro quantes tasses de te em vaig arribar a prendre, només perquè l'havia fet Dora. El que recordo perfectament és que vaig beure te fins que tot el sistema nerviós se'm va acabar de desmanegar. Després vam anar a l'església. La senyoreta Murdstone es va col·locar entre nosaltres dos, però jo només sentia cantar Dora, i tots els altres feligresos van desaparèixer. Va ser pronunciat un sermó —sobre Dora, naturalment—, i em sembla molt que això és tot el que recordo d'aquell servei religiós.

El dia va transcórrer plàcidament: sense visites, amb una passejada, un dinar en família, una tarda fullejant llibres i mirant il·lustracions... La senyoreta Murdstone, amb un llibre de sermons a les mans i els ulls sobre nosaltres, mantenia una fèrria vigilància. Ah! Que poc que s'imaginava el senyor Spenlow, quan seia davant meu aquell dia, havent dinat, amb el mocador lligat al cap, el fervor amb què la meua fantasia l'havia adoptat com a pare polític! Poc es pensava al vespre, quan me'n vaig

acomiar per anar-me'n a dormir, que acabava de donar el seu ple consentiment al meu prometatge amb Dora, i que jo el feia objecte de tota mena de benediccions!

Vam marxar a primera hora del matí, perquè ell tenia un cas de dret de salvament al Tribunal de l'Almirallat, i el cas en qüestió requeria un coneixement bastant precís de tota la ciència de la navegació, per la qual cosa (com que als Commons no dominàvem el tema ni de bon tros) el jutge havia demanat a dos vells experts en la matèria que, per caritat, vinguessin a donar-li un cop de mà. Abans de marxar, però, vaig poder veure Dora que preparava el te de l'esmorzar, i vaig tenir el trist plaer de descobrir-me des del faetó per dir-li adéu, mentre ella era al llindar de la porta amb *Gip* entre els seus braços.

Qualsevol esforç que fes seria estèril per descriure l'efecte que aquell dia em va produir l'Almirallat, el desgavell mental amb què feia veure que seguia el judici, la presència constant de la paraula «DORA» gravada sobre el rem de plata que hi havia damunt la taula, com a emblema d'aquella alta jurisdicció... i l'esma amb què vaig veure com el senyor Spenlow se'n tornava a casa seva sense mi (havia alimentat la insensata esperança que se'm tornés a endur), sentint-me com si jo també fos un mariner abandonat, i el meu vaixell hagués salpat deixant-me sol en una illa deserta. Si aquell vell tribunal endormiscat pogués ressuscitar i presentar d'alguna forma visible el tip de somiar despert que m'hi vaig fer, pensant en Dora, revelaria la veritat molt més bé que jo.

No em refereixo únicament als somnis que vaig tenir aquell dia, sinó un dia després de l'altre, setmana rere setmana, sessió rere sessió. Jo no assistia al tribunal per seguir els judicis, sinó per pensar en Dora. Si mai vaig dedicar un sol pensament als casos en litigi que s'arrossegaven davant meu en sessions interminables, va ser només per preguntar-me com era possible que, en les causes matrimonials (pensant en Dora, és clar), els cònjuges poguessin experimentar cap sentiment que no fos la felicitat... o, en els judicis per qüestions hereditàries, per rumiar quins plans faria respecte a Dora si els diners en qüestió me'ls deixessin a mi. Durant la primera setmana de la meva passió, vaig comprar dues sumptuoses armilles —no pas pensant en mi, que tant me feia, sinó pensant en Dora—, i em va agafar la dèria d'anar pel carrer amb uns guants de cabritilla de color palla, i d'assentar els fonaments de tots els ulls de poll que he tingut posteriorment. Si pogués trobar les botes que portava en aquella època i comparar-les amb les mides naturals dels meus peus, resultarien la prova més commovedora de l'estat en què es trobava el meu cor.

Però, tot i les miserables deformitats que em provocava aquest acte d'homenatge a Dora, jo caminava milles i milles cada dia amb l'esperança de veure-la. Ben aviat, no únicament vaig ser tan conegut a Norwood Road com el carter d'aquella zona, sinó que vaig estendre els meus dominis a tot Londres. Vaig caminar pels carrers on hi havia les millors botigues de roba de senyora, vaig freqüentar el Basar de Leicester Square com una ànima en pena, vaig resseguir Hyde Park fins a excedir els límits de l'esgotament. De vegades, molt de tard en tard, la veia. Potser veia agitar-se el seu

guant a la finestra d'un cotxe; potser ens trobàvem, caminava un trosset amb ella i amb la senyoreta Murdstone, i li parlava. En aquest últim cas sempre acabava enormement deprimat quan m'adonava que no havia dit res del que volia dir-li, o quan pensava que ella no tenia ni idea de l'abast de la meva devoció, o que jo no li importava en absolut. Sempre esperava, com ja es pot suposar, una altra invitació a casa del senyor Spenlow. I sempre m'emportava un desengany, perquè la invitació no arribava mai.

La senyora Crupp devia ser una dona molt perspicaç, perquè, quan només feia unes setmanes del meu enamorament i les coses més explícites que jo havia gosat dir a Agnes, per carta, eren que havia estat a casa del senyor Spenlow, «la família del qual», vaig afegir, «constava d'una filla»... dic que la senyora Crupp devia ser una dona molt perspicaç perquè, en aquella fase tan prematura, ja ho va descobrir. Un vespre que jo estava molt deprimat va pujar a preguntar-me (ja que estava afectada pel trastorn que ja he esmentat) si faria el favor de proporcionar-li una miqueta de tintura de cardamom barrejada amb ruibarbre i adobada amb set gotes d'essència de clavell, que era el millor remei per a la seva afecció, o, en el cas que no en tingués, si li podia oferir una mica d'aiguardent, perquè després d'allò era el millor remei que hi havia. Com que del primer remei jo no n'havia ni sentit a parlar, i del segon sempre en tenia a l'armariet, vaig donar a la senyora Crupp un got del segon, i ella (perquè no sospités que era destinat a cap ús impropis) se'l va començar a beure en presència meua.

—Animeu-vos, senyor —va dir la senyora Crupp—. No puc sofrir de veure-us així, senyor; jo també sóc mare.

No vaig acabar de percebre la relació d'aquest fet amb el *meu* cas, però li vaig fer un somriure tan benigne com vaig poder.

—Vinga, senyor —va afegir—. Dispenseu-me, però jo ja sé què teniu. Hi ha una senyoreta per entremig.

—Senyora Crupp...? —vaig replicar, envermellint.

—Ai, mare meua... No us hi amargueu, senyor! —va dir la senyora Crupp, fent uns moviments encoratjadors amb el cap—. No es pot dir mai, senyor! Si ella no us somriu, n'hi ha moltes altres que ho faran. Sou un jove que s'ho mereix, que li somriuin, senyor Copperfull, i valeu més del que us penseu.

La senyora Crupp sempre em deia senyor Copperfull: en primer lloc, sens dubte, perquè no era el meu nom; i en segon lloc, m'inclino a pensar, per alguna associació instintiva amb les calderes de la bugada.

—Què us fa suposar que hi hagi cap senyoreta per entremig, senyora Crupp? —vaig preguntar.

—Senyor Copperfull! —va respondre ella, amb una gran vehemència—. Jo també sóc mare.

Durant una estona, la senyora Crupp no va poder fer res més que recolzar la mà sobre la seva pitrera de nanquins i protegir-se contra nous dolors fent glopets del seu

reconstituent. Al final va tornar a parlar.

—Quan la vostra estimada tia us va llogar aquest pis, senyor Copperfull —va dir—, el meu comentari va ser que finalment havia trobat algú que podria cuidar. «Gràcies a Déu», va ser l'expressió, «que he trobat un estadant que podré cuidar!»... No em mengeu prou, senyor; ni em beveu prou.

—És en això que fundeu la vostra sospita, senyora Crupp? —vaig dir jo.

—Senyor —va explicar la senyora Crupp, en un to que s'acostava a la severitat—, he fet la bugada d'altres joves, a part de la vostra. Un jove pot ser massa mirat amb si mateix, o pot ser massa desmirat. Pot ser que es raspalli els cabells massa sovint, o massa insovint. Pot ser que dugui unes botes que li ballen o unes botes que li estrenyen. Això depèn de com el jove tingui format el seu caràcter personal. Però, pequi de l'extrem que pequi, senyor, a cada un d'aquests extrems hi haurà una senyoreta.

La senyora Crupp movia el cap amb un tal determini que no em va quedar ni esma de replicar.

—Ara mateix, el jove que va morir aquí abans que vinguéssiu —va dir la senyora Crupp— es va enamorar... d'una cambrera... i li va faltar temps per fer-se estrènyer totes les armilles, i això que estava molt inflat per la beguda.

—Senyora Crupp —vaig afegir—, us pregaria que no comparéssiu la senyoreta del meu cas amb cap cambrera ni amb res que se li assembla, si us plau.

—Senyor Copperfull —va dir la senyora Crupp—: no tingueu por, que jo també sóc mare. Disculpeu-me, senyor, si hi fico cullerada. Per res del món voldria ficar-me on no em demanen. Però vós sou jove, senyor Copperfull, i el que jo us aconsello és que us animeu, senyor, que no us hi amargueu i que tingueu present que valeu més del que us penseu. Si agaféssiu afició per alguna cosa, senyor —va dir la senyora Crupp—... si us aficionéssiu al joc de bitlles, posem per cas, que és una cosa saludable, trobaríeu que us prova i que us distreu de les cabòries.

I, amb aquestes paraules, la senyora Crupp, fingint que anava molt amb compte de no vessar l'aiguarent —del qual ja no quedava ni una gota—, em va donar les gràcies amb una majestuosa reverència i es va retirar. Mentre la seva figura desapareixia en la foscor de l'entrada, em va semblar que la senyora Crupp s'havia pres més llibertats del compte en donar-me aquell consell; però, al mateix temps, i des d'un altre punt de vista, m'alegrava d'haver-lo rebut, perquè em posava en guàrdia i em servia d'avís perquè, en un futur, guardés millor el meu secret.

Tommy Traddles

No sé si a conseqüència del consell de la senyora Crupp, o bé senzillament perquè hi havia una certa semblança entre el so de la paraula «bitlles» i el del nom de Traddles, l'endemà se'm va acudir anar a veure si trobava Traddles. Ja feia temps de sobres que devia haver tornat, i vivia en un carreró prop de la Facultat de Veterinària, a Camden Town, que era majoritàriament habitat —segons em va informar un dels escriptors, que vivia per aquella zona— per joves estudiants que vivien a dispesa, compraven ases vius i feien experiments amb aquells quadrúpedes en els seus allotjaments privats. Havent rebut, d'aquest mateix escriptor, les instruccions per arribar a la reserva universitària en qüestió, vaig sortir aquella mateixa tarda per anar a visitar el meu antic company d'escola.

Vaig trobar que el carrer no acabava d'ajustar-se al que jo hauria desitjat pel bé de Traddles. Feia l'efecte que els veïns tenien una propensió a llençar al mig del carrer qualsevol nimietat que no necessitessin, per la qual cosa, a part de ser un carrer pudent i fangós, també tenia un aspecte deplorable a causa de les fulles de col. I les deixalles no eren únicament vegetals, perquè jo mateix hi vaig veure una sabata, una paella desmanegada, una boina negra i un paraigua, en diverses fases de descomposició, mentre buscava el número de la casa.

L'aspecte general d'aquell lloc em recordava inevitablement els dies que vaig viure amb els Micawber. Un aire indescriptible de noblesa tronada que caracteritzava la casa en qüestió, i que la feia diferent de totes les altres cases del carrer —si bé totes havien estat construïdes seguint un mateix patró monòton, i semblaven els primers esbossos d'algun noi maldestre que comencés a aprendre a fer cases i encara no hagués superat les beceroles del totxo i el morter—, em recordava encara més el senyor i la senyora Micawber. I, en coincidir que vaig arribar a la porta en el moment que l'obrien al lleter de la tarda, encara em va recordar els Micawber més inevitablement.

—Què —va dir el lleter a una criada molt joveneta—, se'n sap res, d'aquella factueta meva?

—Ah, el senyoret diu que se n'ocuparà de seguida —va ser la resposta.

—Perquè —va prosseguir el lleter, com si no hagués rebut cap resposta i, pel que em va suggerir el seu to, dirigint-se més a algú que hi havia a dins que no pas a la criada joveneta (una impressió reforçada pel fet que no treia la vista del passadís)— ... perquè la factueta aquesta fa tant temps que està en circulació, que ja em comença a fer por que hagi fugit per sempre i no en sapiguem res més. I això no ho comportaré, entesos? —va dir el lleter, sense deixar de dirigir la veu cap a dins de la casa ni treure la vista del passadís.

I, sigui dit de passada, jo no havia vist mai una manera més anòmala de tractar un article tan innocu com és la llet. Aquell comportament s'hauria considerat ferotge fins i tot en un carnisser o en un comerciant de licors.

La veu de la criada joveneta es va anar apagant, però em va semblar, pel moviment dels llavis, que tornava a murmurar que la factura seria satisfeta de seguida.

—Escolta'm una cosa —va dir el lleter, mirant-la fixament per primer cop i agafant-li la barbata—: a tu t'agrada, la llet?

—Sí, sí que m'agrada —va contestar ella.

—Molt bé —va dir el lleter—. Doncs demà no en tindràs. M'has sentit? Ni un pensament de llet, no tindràs, demà.

Em va semblar que se sentia més aviat alleujada per la perspectiva de tenir-ne per a avui, com a mínim. El lleter, després de dedicar-li un tètric moviment de cap, li va deixar anar la barbata i, amb un gest que ho suggeria tot menys bona voluntat, va obrir el seu bidó i va abocar la quantitat de llet habitual dins el pot d'aquella família. Un cop fet això, se'n va anar murmurant i va repetir el crit de guerra del seu ofici a la porta del veí, amb un esgarip venjatiu.

—El senyor Traddles viu aquí? —vaig preguntar jo, aleshores.

Una veu misteriosa, des del fons del passadís, va contestar: «Sí». I, a continuació, la criada joveneta va repetir:

—Sí.

—És a casa? —vaig dir.

La veu misteriosa va tornar a respondre afirmativament, i la criada es va tornar a fer ressò de la resposta. Amb la qual cosa jo vaig entrar i, seguint les instruccions de la criada, vaig pujar a dalt, conscient, mentre passava per davant de la porta posterior del vestíbul, que era observat per uns ulls misteriosos que probablement feien joc amb la misteriosa veu.

Quan vaig arribar al capdamunt de les escales —la casa només tenia planta baixa i pis—, Traddles ja m'esperava al replà. Va estar encantat de veure'm, em va rebre efusivament i em va fer entrar a la seva petita habitació. Era a la part del davant de la casa, i es veia extremament polida però escassament moblada. Vaig comprovar que era la seva única habitació, perquè hi havia un sofà llit i enmig dels llibres hi tenia els raspalls de les sabates i el betum (al prestatge de dalt, darrere un diccionari). La taula era plena de papers, i ell duia un abric posat i semblava enfeinadíssim. No vaig fixar la vista en res concret, que jo sàpiga, però mentre m'asseia ho vaig veure tot, incloent-hi l'estampa d'una església sobre l'escrivania de porcellana... i aquesta facultat de veure-ho tot alhora també la conservava dels temps de conviure amb els Micawber. Tot un seguit de maniobres enginyoses que Traddles havia fet per dissimular la calaixera i per acomodar les botes, el mirallet d'afaitar, etcètera, em van cridar especialment l'atenció com a vestigis d'aquell mateix Traddles que feia caus d'elefants en miniatura amb fulls de llibreta per tancar-hi mosques a dins, i es

consolava dels maltractaments amb les memorables obres d'art de què he parlat tan sovint.

En un racó de l'habitació hi havia una cosa pulcrament tapada amb un gran llençol blanc. No vaig poder aclarir de què es tractava.

—Traddles —vaig dir, tornant a estrènyer-li la mà després de seure—, no saps pas com m'alegro de veure't.

—I jo també, Copperfield —va contestar—. Me n'alegro moltíssim, de debò. I és per la gran alegria que vaig tenir en retrobar-te a Ely Place, i per la gran alegria que vaig veure que també tenies tu, que et vaig donar aquesta adreça en comptes de la del despatx.

—Ah, tens despatx? —vaig preguntar.

—Bé, sí... la quarta part d'una habitació i un passadís, i la quarta part d'un escriptori —va contestar Traddles—. Tres més i jo ens vam ajuntar per compartir un despatx... per tenir un lloc amb aspecte professional..., i també compartim un escriptori a quatre parts iguals. Mitja corona setmanal, em costa.

En el somriure amb què em va fer aquesta explicació m'hi va semblar veure aquell caràcter senzill i aquell bon humor d'abans... i també una mica d'aquella mala sort de sempre.

—Entén-me: no és pas per una qüestió d'orgull, Copperfield —va dir Traddles— que no acostumo a donar aquesta adreça. Només és per les persones que em vénen a veure i que potser no els faria gràcia haver de venir aquí. Però, de cara a mi mateix, que m'obro pas a la vida amb grans dificultats, seria molt ridícul que volgués aparentar una cosa per altra.

—El senyor Waterbrook em va dir que estudiaves lleis —vaig explicar.

—Doncs sí —va afirmar Traddles, fregant-se les mans a poc a poc—. Estudio per a advocat. El cas és que tot just he començat a posar-me al dia després d'un retard bastant llarg. Ja fa temps que vaig acabar la passantia, però el pagament d'aquelles cent lliures se'm va fer molt costa amunt. Moltíssim! —va dir Traddles amb una ganyota de dolor, com si li haguessin arrencat un queixal.

—Saps què és el que em ve a la memòria sense voler, Traddles, ara que et miro? —li vaig preguntar.

—No —va respondre ell.

—Aquell tern blau cel que duies.

—Mare meva, és veritat! —va exclamar Traddles, rient—. Estret de braços i de cames, oi? Déu meu!... Noi, quins dies més feliços, aquells, eh?

—Però jo diria que ho haurien estat més si el mestre que teníem no hagués estat cruel amb ningú —vaig replicar.

—Sí, potser sí... —va dir Traddles—, però quines bones estones que vam passar, també. Recordes aquelles nits al dormitori, quan fèiem aquells ressopons? I les històries que tu ens explicaves? Ha, ha, ha! I te'n recordes, quan em va tocar el rebre

per plorar pel senyor Mell? El vell Creakle!... Em faria gràcia tornar-lo a veure, ves què et dic!

—Amb tu va ser una mala bèstia, Traddles —vaig afegir jo, indignat, perquè el seu bon humor em feia reviure com si fos ahir aquelles pallisses que li clavaven.

—Vols dir? —va contestar—. De debò? Sí, potser sí... però ja ha passat a la història, tot això... El vell Creakle!

—A tu et va criar un oncle, oi? —vaig dir.

—Sí noi! —va afirmar Traddles—. Aquell que jo sempre deia que li havia d'escriure, i que no ho feia mai, oi?... Ha, ha, ha! Sí, jo tenia un oncle, aleshores. Va morir poc després que jo deixés l'escola.

—Què dius, ara?

—Sí. Era un... com en dieu... un draper... un comerciant de teixits retirat, i m'havia nomenat hereu. Però, quan vaig ser més gran, l'home no em podia veure.

—Ho dius de debò? —vaig preguntar. Se'l veia tan serè que vaig pensar que potser volia dir una altra cosa.

—Oh i tant si ho dic de debò, Copperfield! —va contestar Traddles—. Va ser molt trist, però l'home no em podia veure ni en pintura. Deia que no era en absolut com ell s'esperava, i es va casar amb la seva majordoma.

—I tu què vas fer? —vaig preguntar-li.

—No vaig fer res en especial —va respondre Traddles—. Vaig viure amb ells, a l'espera de poder anar per les meves, fins que, desgraciadament, la gota li va afectar l'estómac i es va morir... i ella es va tornar a casar amb un home jove i jo vaig quedar desemparat.

—No et va deixar res, al final, Traddles?

—Sí, sí! —va dir—. Vaig heretar cinquanta lliures. No m'havien preparat per exercir cap ofici, i al principi estava bastant perdut i no sabia per on tirar. Però el cas és que, amb l'ajuda del fill d'un advocat, un noi que havia estat a Salem House... Yawler, aquell del nas tort... te'n recordes?

No. No hi havia coincidit; quan jo hi era, tots els nassos eren rectes.

—És igual —va dir Traddles—. El cas és que, amb la seva ajuda, vaig començar a fer de copista de documents legals. Allò no em donava gran cosa, i llavors vaig començar a redactar expedients per a ells, i sumaris, i coses per l'estil. Perquè jo sóc molt formigueta, Copperfield, i havia après a fer aquest tipus de coses d'una manera molt concisa. Total, que allò em va fer venir ganes d'estudiar la carrera d'advocat, i així és com va volar el que em quedava de les cinquanta lliures. Però Yawler em va recomanar a un parell d'altres bufets (un d'ells era el del senyor Waterbrook), i em van anar sortint moltes feines. I també vaig tenir la sort de conèixer una persona del món editorial, que preparava una enciclopèdia, i m'ha anat passant feina; i la veritat —va dir, fent una ullada a la taula—, ara mateix estava treballant per a ell. No sóc un mal compilador, Copperfield —va afegir, en el mateix to de confiança optimista amb

què ho deia tot—, però d'inventiva no en tinc gens; gens ni mica. Suposo que no hi ha hagut mai cap noi amb tan poca originalitat com jo.

Com que Traddles esperava que jo hi assentís com a cosa ja sabuda, vaig fer que sí amb el cap; i ell va continuar, amb la mateixa paciència animosa —no trobo una expressió millor— que abans.

—Així és que, de mica en mica i estant-me de moltes coses, al final vaig aconseguir reunir les cent lliures —va dir— i, gràcies a Déu, ja està pagat... ara, això sí: se'm va fer... pensa que se'm va fer —va dir Traddles, tornant a fer una ganyota de dolor com si li haguessin arrencat un altre queixal— molt costa amunt, eh... Em segueixo guanyant la vida amb la mateixa feina que ja t'he dit, i espero poder entrar en contacte, un dia d'aquests, amb algun diari, cosa que seria, gairebé, el cop de sort de la meva vida... Copperfield, ets tan exactament igual que abans, amb la teva expressió tan agradable, i he estat tan content de veure't, que amb tu no vull tenir-hi cap secret. Per tant, vull que sàpigues que estic promès.

Promès! Oh, Dora...!

—És filla d'un vicari de Devonshire —va dir Traddles—, i són deu germanes. Sí! —va afegir, en veure que jo, sense voler, feia una ullada a l'estampa de l'escrivania —, aquesta és l'església! Tombes per aquí, a l'esquerra, sortint d'aquest cancell —va dir, traçant l'itinerari amb el dit sobre l'escrivania—, i exactament aquí, on tinc posada la ploma, hi ha la casa... amb la façana mirant cap a l'església, m'entens?

La fruïció amb què s'havia recreat en tots aquests detalls no se'm va fer evident fins al cap d'una estona, perquè aleshores els meus pensaments egoistes dibuixaven un plànol de la casa i el jardí del senyor Spenlow.

—És una noia tan adorable...! —va exclamar Traddles—. Una mica més gran que jo, però és adorable! Oi que et vaig dir que me n'anava de la ciutat? Doncs he estat allà. Hi vaig anar a peu, vaig tornar a peu, i vaig passar-hi uns dies deliciosos! Diria que és un prometatge que s'allargarà bastant, però el nostre lema és: «Paciència i esperança!». És el que sempre diem. «Paciència i esperança», sempre diem. I ella m'esperaria, Copperfield, fins que tingués seixanta anys, o l'edat que fos!

Traddles es va aixecar de la cadira i, amb un somriure triomfal, va posar la mà sobre el llençol blanc que jo havia observat.

—De tota manera —va dir—, això no vol dir pas que no hàgim començat a pensar en el parament de la casa. No, no; ja hem fet els primers passos. Serà una cosa molt de mica en mica, però ja hem fet els primers passos. Aquí tens —va fer, retirant el llençol amb gran orgull i precaució— dos mobles, per començar. Aquest gerro amb aquest peu els va comprar ella. És per posar-ho arran d'una finestra de la sala —va explicar Traddles, reculant una mica per contemplar-ho amb la més gran admiració —, amb una planta, i... i ara mira! Aquesta tauleta rodona amb el sobre de marbre (fa dos peus i deu polzades de circumferència), la vaig comprar jo. Que vols deixar-hi un llibre, o ve algú a veure't a tu, o a la teva senyora, i necessita un lloc per deixar-hi la

tassa de te?, doncs... doncs mira: solucionat! —va dir Traddles—. És una peça d'artesanía realment admirable... resistent com una roca!

Jo vaig fer uns grans elogis de totes dues peces, i Traddles les va tornar a tapar amb tanta precaució com les havia destapades.

—Encara no és gran cosa, per equipar la casa —va dir—, però més val això que res. El que em fa més muntanya són els jocs de taula, i les coixineres, i els articles d'aquesta mena, Copperfield. I la ferreteria, i els canelobres, i les graelles, i tots els estris aquests..., perquè aquestes coses compten, saps, i van sumant. Però, en fi, «paciència i esperança!»... I t'asseguro que és la noia més adorable del món!

—N'estic convençut —vaig afirmar jo.

—I mentrestant —va dir Traddles, tornant a seure a la cadira— ..., i paro ja d'atabalar-te parlant de mi..., jo vaig fent el que puc per anar tirant. No guanyo gaire, però tampoc no gasto gaire. Acostumo a fer els àpats amb la gent que viu a baix, que són, per cert, una gent molt agradable. El senyor i la senyora Micawber n'han vist de tots colors, i són una companyia excel·lent.

—Estimat Traddles! —vaig exclamar jo, de seguida—. Què m'estàs dient?

Traddles se'm va quedar mirant, com preguntant-se què li estava dient jo.

—Els Micawber? —vaig repetir—. Però si els conec moltíssim!

Dos trucs molt oportuns a la porta, que jo coneixia molt bé dels temps de Windsor Terrace i que no podien ser de ningú més que del senyor Micawber, van dissipar qualsevol dubte que em pogués quedar sobre la identitat dels veïns de sota. Vaig pregar a Traddles que fes pujar l'amo de la casa, i així ho va fer. El va cridar des del replà de l'escala, i el senyor Micawber, que no havia canviat en absolut —les seves mitges, el seu bastó, el seu coll de camisa i el seu monocle, tot igual que sempre—, va entrar a l'habitació amb un aire refinat i juvenil.

—Dispenseu-me, senyor Traddles —va dir el senyor Micawber, amb aquell engolament de sempre, mentre es reprimia de cantussejar una tonada—, però no era assabentat de la presència, en el vostre santuari, de cap persona aliena a aquest immoble.

El senyor Micawber em va fer una lleu inclinació de cap i es va posar bé el coll de la camisa.

—Com esteu, senyor Micawber? —vaig preguntar.

—Senyor —va respondre el senyor Micawber—, sou d'una amabilitat extrema. Estic *in statu quo*.

—I la senyora Micawber? —vaig afegir.

—La meva senyora —va dir el senyor Micawber— també es troba, gràcies a Déu, *in statu quo*.

—I els nens, senyor Micawber?

—Em plau poder respondre —va dir el senyor Micawber— que ells també gaudeixen de perfecta salubritat, senyor.

Durant tota aquesta estona, el senyor Micawber, tot i que em mirava directament a la cara, no havia mostrat el més petit indici d'haver-me reconegut. Ara, però, veient-me somriure, va examinar la meva fesomia més atentament, es va fer enrere i va exclamar:

—És possible? Tinc el plaer de poder esguardar Copperfield novament?

I em va fer una encaixada amb totes dues mans i amb un fervor extraordinari.

—Déu del cel, senyor Traddles! —va dir el senyor Micawber—. Pensar que coneixeu l'amic de la meva joventut, el meu company de dies pretèrits!... Estimada! —va afegir, cridant la senyora Micawber des de dalt de les escales, mentre Traddles es mostrava (i amb raó) no pas poc sorprès d'aquella descripció meva que acabava de sentir—. El senyor Traddles té un senyor aquí al seu estatge, i desitjaria tenir el plaer de presentar-te'l, amor meu!

El senyor Micawber va reparèixer immediatament i em va fer una altra encaixada de mans.

—I com està el nostre bon amic el doctor, Copperfield —va preguntar—, i tot el cercle de coneixences de Canterbury?

—No en tinc sinó bones notícies —vaig respondre.

—Em plau enormement de saber-ho —va dir el senyor Micawber—. Fou a Canterbury quan vam coincidir per última vegada. A l'ombra, per dir-ho figuradament, d'aquell eclesiàstic edifici que Chaucer immortalitzà i que havia estat, antigament, redós de pelegrins dels indrets més remots de... en suma —va precisar el senyor Micawber—, als encontorns de la catedral.

Jo ho vaig corroborar. El senyor Micawber va continuar parlant amb tota la loquacitat de què era capaç, però em va semblar, per alguns indicis de preocupació en el seu rostre, que estava pendent d'algun soroll a l'habitació contigua: era la senyora Micawber que es rentava les mans, i que obria i tancava precipitadament calaixos que se li resistien.

—Ens trobeu, Copperfield —va dir el senyor Micawber, mirant Traddles de reüll—, actualment establerts en allò que es podria designar com un estatus relativament modest i sense pretensions; però, com sabeu perfectament, en el decurs de la meva carrera he superat dificultats i he conquerit obstacles. No sou aliè al fet que hi ha hagut èpoques de la meva vida en què ha calgut que m'aturés fins que no es presentessin uns certs esdeveniments inesperats, en què m'ha urgit contenir-me abans de fer allò que espero no semblar pretensions si anomeno... un salt. El moment actual és un d'aquells estadis decisius en la vida d'un home. Em trobeu contenint-me a l'espera de saltar, i tinc tota mena de raons per creure que un salt vigorós en serà aviat el resultat.

Jo expressava la meva satisfacció quan va entrar la senyora Micawber; es veia una mica més deixada que abans —o, almenys, això semblava als meus ulls inhabituats—, però, tot i així, es notava que s'havia arreglat en atenció a la visita, i duia uns guants de color marró.

—Estimada —va dir el senyor Micawber, acostant-la cap a mi—, aquí tens un senyor que respon al nom de Copperfield i que desitja un renovellament de la vostra coneixença.

Hauria valgut més, tal com van anar les coses, haver-la preparada una mica abans de fer-li aquest anunci, perquè la senyora Micawber, que estava delicada de salut, va resultar-ne tan aclaparada i es va trobar tan malament que el senyor Micawber es va veure obligat, enmig d'un gran esverament, a anar corrents cap a la bomba d'aigua del pati posterior i omplir-ne un cossi per humitejar el front de la seva esposa. Ella, però, no va trigar a refer-se, i es va mostrar realment encantada de veure'm. Ens vam passar mitja hora conversant tots tres; i jo em vaig interessar pels bessons, els quals, va dir la senyora Micawber, ja eren «dues personetes molt crescudes», i pel senyoret i la senyoreta Micawber, que ella va descriure com «dos autèntics gegants», però en aquella ocasió no em van ser mostrats.

El senyor Micawber desitjava de tot cor que em quedés a dinar. Jo no m'hauria oposat a quedar-me si no fos que em va semblar que detectava, en els ulls de la senyora Micawber, alguna inquietud i alguns càlculs relatius al que el rebost podia donar de si. Vaig esgrimir, per tant, un altre compromís; i, observant que l'ànim de la senyora Micawber millorava immediatament, vaig resistir-me a qualsevol intent de persuadir-me perquè el cancel·lés.

Però vaig dir a Traddles, i al senyor i a la senyora Micawber, que no me n'aniria sense haver concertat un dia perquè vinguessin ells a dinar. Les mil obligacions del senyor Micawber van fer necessari fixar una data bastant llunyana, però al final es va poder trobar un dia i hora que ens anés bé a tots quatre i, tot seguit, em vaig acomiadar.

El senyor Micawber, amb el pretext d'ensenyar-me un camí de tornada més ràpid, em va acompanyar fins a la cantonada; tenia ganes, pel que em va explicar, de poder intercanviar quatre paraules confidencials amb el seu vell amic.

—Estimat Copperfield —va dir—, no cal pas que us digui que tenir sota el nostre sostre, i en les circumstàncies actuals, un cervell tan rutilant... si se'm permet l'expressió... tan rutilant... com el del vostre amic Traddles, és un confort inexpressable. Tenint de veïna una bugadera que ven secalls i els té exposats a la finestra del saló, ja podeu suposar que la companyia d'aquest jove és una font de consol per a la senyora Micawber i per a un servidor. Jo em trobo actualment, estimat Copperfield, embarcat en la venda de gra a comissió. No és que sigui una tasca exactament qualificable de remunerativa (en altres paraules, no en trec ni cinc), i alguns oprobis de caràcter pecuniari n'han estat la conseqüència. Tinc, no gensmenys, la satisfacció de poder afegir que hi ha la perspectiva immediata que es presenti alguna cosa (no estic en condicions de dir-vos en quina direcció), la qual confio que em permetrà de regularitzar la situació, tant pel que fa a mi mateix com al meu amic Traddles, per qui sento un interès d'allò més sincer. Goso pensar, també, que no us agafaré del tot desprevingut si us dic que l'actual estat de salut de la senyora

Micawber no fa del tot improbable un nou increment del nombre de penyores d'afecte que... en suma, de la nostra prole. La família de la senyora Micawber ha tingut el detall d'expressar la seva insatisfacció per aquest estat de coses. Jo, simplement, he d'observar que no em consta que sigui cap afer de la seva incumbència, i que rebutjo aquesta exhibició de sentiments amb menyspreu i amb desafiament!

I, amb aquestes paraules, el senyor Micawber em va donar la mà i se'n va anar.

El senyor Micawber llança el guant

Fins que no va arribar el dia que havia de rebre els meus vells amics acabats de retrobar, vaig viure principalment de Dora i de cafè. Perdudament enamorat com estava, la gana m'havia abandonat; i jo me n'alegrava, perquè m'hauria semblat un acte de perfídia envers Dora haver sentit cap delectació pel menjar. Els tips de caminar que em feia no anaven, en aquest sentit, acompanyats de la seva conseqüència habitual, perquè la decepció contrarestavava els efectes positius de l'exercici. També tinc els meus dubtes, fundats en l'aguda experiència adquirida en aquest període de la meua vida, sobre la possibilitat que una apetència raonable pels aliments es pugui desenvolupar lliurement en cap persona humana que visqui en un turment constant perquè li estrenyen les botes. Penso que les extremitats requereixen un cert benestar perquè l'estómac pugui comportar-se amb vigor.

En la preparació d'aquest petit festí domèstic no vaig repetir els excessos de l'altra vegada. Vaig procurar-me simplement un parell de llenguados, una petita cuixa de moltó i una empanada de perdiu. La senyora Crupp va rebel·lar-se amb la primera insinuació que vaig gosar fer respecte a la cocció del peix i de la cuixa de moltó, i va dir, amb una sensació de dignitat agreujada:

—No! No senyor! No em podeu demanar una cosa així, perquè ja em coneixeu prou per saber que no sóc capaç de fer el que no puc fer amb plena satisfacció dels meus sentiments!

Al final, però, vam arribar a una solució de compromís, i la senyora Crupp va acceptar d'assumir aquesta comesa a condició que jo, després, dinés fora de casa durant quinze dies.

I aquí voldria remarcar que el que jo vaig haver d'aguantar a la senyora Crupp, a conseqüència de la tirania que va establir damunt meu, va ser espantós. Mai ningú no m'havia fet tanta por. Havíem d'arribar a un compromís en totes les coses. Si jo dubtava, ella es veia afectada per aquell prodigiós trastorn que sempre estava a l'aguait en el seu organisme, disposat, a la mínima, a apoderar-se dels seus budells. Si jo tocava la campaneta amb impaciència, després de mitja dotzena de tímides i estèrils estrebades, i ella acabava apareixent —cosa que no es podia donar mai per descomptada, ni de bon tros—, apareixia amb un posat de retret, s'enfonsava sense alè en una butaca de prop de la porta, recolzava la mà en el seu pit de nanquins i es trobava tan malament que jo, de bona gana, sacrificava aiguardent o el que fos per poder treure-me-la de sobre. Si gosava exclamar-me de no tenir el llit fet fins a les cinc de la tarda —cosa que no ha deixat mai de semblar-me francament incòmoda—, amb un moviment de la seva mà en direcció a la mateixa zona de nanquins de sensibilitat ferida n'hi havia prou perquè m'afanyés a balbucejar una disculpa.

Resumint, que hauria fet qualsevol cosa —dins els límits de l'honorabilitat— abans que ofendre la senyora Crupp; i ella era el terror de la meva vida.

Per a aquest convit vaig comprar una tauleta amb rodes, de segona mà, per no haver de tornar a contractar el «jove manyós», contra el qual m'havia format uns certs prejudicis a conseqüència de trobar-me'l a l' Strand, un diumenge al matí, amb una armilla que s'assemblava extraordinàriament a una de les meves i que trobava a faltar des de l'ocasió anterior. La «minyoneta» va ser contractada novament, però amb l'estipulació que només portaria els plats i que després es quedaria al replà, a l'altra banda de la porta, on l'hàbit de tafanejar que havia contret passaria desapercebut pels convidats, i on li resultaria físicament impossible de batre's en retirada damunt dels plats.

Vaig deixar a punt els materials necessaris perquè el senyor Micawber pogués elaborar un bol de ponx, vaig proveir-me d'una ampolla d'aigua de lavanda, dues espelmes, un cartronet d'agulles variades i un coixinet per a les agulles, que vaig col·locar sobre el meu tocador perquè la senyora Micawber es pogués fer la toaleta, i, després de fer encendre el foc del meu dormitori per a la conveniència de la senyora Micawber i de posar jo mateix les estovalles, em vaig quedar a l'espera dels esdeveniments.

A l'hora concertada van arribar els meus convidats, tots tres junts: el senyor Micawber amb més coll de camisa que mai i amb una cinta nova en el monocle, la senyora Micawber amb la seva còfia embolicada amb un paper marronós, i Traddles transportant el paquet i amb la senyora Micawber repenjada al braç. Tots tres van quedar encantats amb el meu habitatge. Quan vaig acompanyar la senyora Micawber al meu tocador i va veure tot el parament que jo li havia deixat a punt, va quedar tan extasiada que va cridar el senyor Micawber perquè ho vingués a veure.

—Estimat Copperfield —va dir el senyor Micawber—, això és un luxe. Això és un tren de vida que em recorda l'època en què jo mateix em trobava en un estat celibatari i la senyora Micawber encara no havia estat sol·licitada per tal d'acudir davant l'altar de l'himeneu.

—Vol dir sol·licitada per ell, senyor Copperfield —va precisar la senyora Micawber, irònicament—. Dels altres no en pot respondre.

—Estimada —va contestar el senyor Micawber, amb sobtada serietat—, no tinc cap desig de respondre dels altres. Sóc plenament conscient que, quan els decrets inescrutables del Fat et reservaren per a mi, probablement et reservaren un home que, després de prolongats escarrassaments, estava destinat a esdevenir la víctima d'uns compromisos pecuniaris de naturalesa complicada. Entenc la teva al·lusió, amor meu. Em dol, però sóc capaç d'encaixar-la.

—Micawber! —va exclamar la senyora Micawber, amb llàgrimes als ulls—. Això, em mereixo? Jo, que mai no t'he abandonat i que mai no t'abandonaré, Micawber?

—Amor meu —va dir el senyor Micawber, molt afectat—, sé que sabràs disculpar, iestic segur que el nostre antic i sofert amic Copperfield també, la momentània laceració d'una ànima ferida i sensibilitzada per una col·lisió recent amb un subaltern del Poder... dit d'una altra manera, amb un esbirro vinculat a la companyia d'aigües... i, més que condemnar-ne els excessos, te'n sabràs compadir.

Llavors el senyor Micawber va abraçar la senyora Micawber i em va estrènyer la mà, deixant que inferís el que em semblés d'aquella enrevessada al·lusió al fet que aquella tarda li havien tallat el subministrament domèstic d'aigua, a causa de l'impagament dels rebuts de la companyia.

Per desviar-li els pensaments d'aquest assumpte lamentable, vaig informar el senyor Micawber que comptava amb ell per a l'elaboració d'un bol de ponx, i el vaig conduir cap a les llimones. La seva recent aflicció —per no dir desesperació— va desaparèixer a l'instant. No havia vist mai ningú tan summament delectat enmig de la fragància de les pells de llimona i del sucre, de l'aroma del rom que cremava i del vapor de l'aigua que bullia, com el senyor Micawber aquella tarda. Era meravellós de veure com ens mirava, radiant, darrere la boirina d'aquests delicats efluvís, mentre anava remenant, i barrejant, i tastant, i hauríeu dit que, més que un ponx, preparava una fortuna per a tota la seva família fins a la més remota posteritat. I, el que és la senyora Micawber, no sé si per l'efecte de la còfia, o de l'aigua de lavanda, o de les agulles de cap, o del foc, o de les espelmes, el cas és que va sortir de la meva habitació amb un aspecte relativament afavorit. I l'alosa no ha estat mai tan alegre com aquella dona excel·lent.

Suposo —no vaig gosar mai preguntar-ho, però ho suposo— que la senyora Crupp, un cop fregits els llenguados, es devia trobar malament, perquè a partir d'aquí va venir la catàstrofe. La cuixa de be va quedar vermella per dins i pàl·lida per fora, a part d'estar arrebossada amb una substància aliena de caràcter sorrenc, com si hagués caigut dins les cendres d'aquella cuina singular. Potser l'estat del suc de rostit ens ho hauria pogut aclarir, però no va ser possible, perquè la «minyoneta» l'havia abocat tot per les escales —on, per cert, es va quedar regalimant fins a morir-se de fàstic—. L'empanada de perdiu no estava malament, però resultava una empanada il·lusòria: la crosta, en termes frenològics, era com un crani decebedor, tot ple de bonys i de protuberàncies però sense res de l'altre món a sota. En resum, que el banquet va ser un tal fracàs que jo m'hauria d'haver sentit realment infeliç —respecte al fracàs, vull dir, perquè respecte a Dora m'hi sentia sempre— si no m'hagués alleujat el bon humor dels meus companys de taula i la brillant proposta que va fer el senyor Micawber.

—Benvolgut amic Copperfield —va dir—, d'accidents en passen a les famílies més ben regulades, i, a les famílies no regulades per aquella prevalent influència que santifica, alhora que realça, la... la... en suma, no regulades per la influència de la Dona, en el seu noble paper d'Esposa... s'han de donar per descomptats i s'han de suportar amb filosofia. Si em permeteu que em prengui la llibertat de remarcar que

poques menges superen l'excel·lència de la carn a la brasa, i que, en la meva opinió, es poden obtenir uns resultats bastant satisfactoris amb una petita divisió del treball, si la jove persona que ens serveix pogués proporcionar-nos unes graelles, jo us demostraria que aquest petit infortuni és fàcilment reparable.

Hi havia unes graelles al rebost, que servien per coure el meu tall de cansalada dels matins. Les vam tenir en un tancar i obrir d'ulls, i ens vam aplicar immediatament a posar en pràctica la idea del senyor Micawber. La divisió del treball a què s'havia referit era la següent: Traddles va anar tallant el moltó a llenques; el senyor Micawber (que sabia fer a la perfecció aquest tipus de coses) les va cobrir de pebre negre, pebre vermell i mostassa; jo les vaig posar a les graelles, les vaig anar tombant amb una forquilla i les vaig anar traient, seguint les instruccions del senyor Micawber, i la senyora Micawber, mentrestant, remenava sense parar una mica de salsa de tomàquet amb xampinyons que s'escalfava en un cassó. Quan vam tenir prou llenques cuites per poder començar, vam llançar-nos a l'atac, encara amb les mànigues arremangades als canells —mentre n'hi havia més que es coïen i espeternegaven al foc— i amb l'atenció dividida entre el moltó que teníem al plat i la tanda següent que s'estava preparant.

Entre aquesta novetat culinària i l'excel·lència dels resultats, el tràfec que implicava, el freqüent anar i venir del foc per vigilar la carn i anar-la despatxant abans no es refredessin les llenques cruixents que sortien de les graelles, i aquell no parar, i aquell acalorament a causa del foc, i aquella diversió, i aquell crepitjar i aquella aroma tan temptadors, d'aquella cuixa de moltó només en va quedar l'os. Jo havia recuperat la gana miraculosament. Em fa vergonya constatar-ho, però em sembla que durant una estoneta em vaig oblidar de Dora. Estic segur que el senyor i la senyora Micawber no haurien gaudit tant del banquet ni que s'haguessin venut un llit per cobrir-ne les despeses. Traddles no va parar de riure, amb el mateix entusiasme amb què menjava i feinejava. I, com ell, tots plegats; i gosaria dir que la vetllada va ser un èxit sense precedents.

Ens trobàvem en el punt més dolç del festí, cadascú enfeinadíssim en el seu terreny, esforçant-nos per arrodonir-lo elevant l'última tanda de llenques a un estat de perfecció, quan vaig percebre una presència estranya a l'habitació i els meus ulls van coincidir amb els del circumspecte Littimer, que estava dret davant meu, barret en mà.

—Què passa? —vaig preguntar, involuntàriament.

—Dispenseu, senyor; m'han donat instruccions d'entrar. No és aquí, el meu amo, senyor?

—No.

—L'heu vist, senyor?

—No. No us envia ell?

—No pas directament, senyor.

—Us ha dit que el trobaríeu aquí?

—No exactament, senyor. Però jo diria que, si avui no és aquí, hi serà demà.

—Ha de venir d'Oxford?

—Us prego, senyor —va contestar respectuosament—, que segueu i que em deixeu fer a mi.

I, dit això, em va prendre la forquilla de la mà sense que jo hi oposés cap resistència i es va ajupir sobre les graelles, com si ara tota la seva atenció es concentrés allà.

No ens hauríem pas sentit gaire torbats, goso dir, si hagués aparegut el mateix Steerforth en persona, però en un moment vam convertir-nos en els més submisos d'entre els submisos davant d'aquell respectable domèstic. El senyor Micawber, cantussejant una tonada per demostrar que estava plenament relaxat, es va repapar a la seva cadira, amb el mànec d'una forquilla amagada a correuita traient el cap per la pitrera de la seva jaqueta com si s'hagués clavat una punyalada. La senyora Micawber es va posar aquells guants marrons i va adoptar un posat de refinada llangor. Traddles es va passar les mans greixoses pels cabells, que li van quedar rabiosament de punta, i es va quedar mirant les estovalles amb expressió confusa. I, el que és jo, em sentia com un nen petit assegut al cap de taula i amb prou feines gosava mirar aquell fenomen de la respectabilitat, que havia vingut de Déu sap on, a posar ordre en el meu allotjament.

Va treure el moltó de les graelles i el va repartir amb un posat greu. Tots en vam agafar una mica, però ja havíem perdut la capacitat d'assaborir-ho i, simplement, vam fer veure que ens ho menjàvem. A mesura que cadascú anava enretirant el seu plat, ell se'ls anava emportant, sense fer gens de soroll, i en acabat va dur el formatge. Un cop servits, se'l va tornar a emportar. Va desaparar la taula, ho va deixar tot apilat a la tauleta de rodes, ens va donar les copes de vi i, per pròpia iniciativa, va empènyer la tauleta fins al rebost. Va fer-ho tot d'una manera perfecta, i en cap moment no va aixecar la vista del que feia. Però fins i tot els seus colzes, quan em donava l'esquena, semblaven traspuar la ferma convicció que jo era extremament jove.

—Puc fer res més, senyor?

Li vaig donar les gràcies i li vaig dir que no, però li vaig preguntar si no volia menjar alguna cosa.

—No, senyor; moltes gràcies.

—Vindrà d'Oxford, el senyor Steerforth?

—Perdó, senyor?

—Que si el senyor Steerforth vindrà d'Oxford.

—M'imagino que hauria de ser aquí demà, senyor. El cas és que pensava que ja hi seria avui, senyor. L'error és meu, sens dubte, senyor.

—Si el veiéssiu primer... —vaig dir.

—Dispenseu, senyor: no crec que el vegi jo primer.

—Però, per si de cas —vaig insistir—, digueu-li, si us plau, que m'ha sabut greu que no fos aquí avui, perquè hi havia un seu antic company d'escola.

—Així ho faré, senyor.

I va repartir una reverència entre mi i Traddles, fent una ullada a aquest últim.

Es dirigia silenciosament cap a la porta quan, en un últim esforç per parlar amb una mica de naturalitat —cosa que, davant d'aquell home, no aconseguia mai—, vaig dir:

—Ah, Littimer...

—Senyor?

—Us hi vau quedar gaire temps, a Yarmouth?

—No gaire, senyor.

—Vau veure l'embarcació enllestida?

—Sí, senyor. Em vaig quedar amb l'objectiu de veure'n completar la reparació.

—Ja ho sé! —Va alçar la vista i em va mirar respectuosament—. El senyor Steerforth encara no l'ha vista, suposo.

—No l'hi sabria dir, senyor. Em penso... però no l'hi sabria dir, senyor. Que tingueu bona nit, senyor.

Va rubricar aquestes paraules amb una respectuosa reverència que incloïa tots els presents, i va desaparèixer. Va semblar que els meus convidats tornaven a respirar més lliurement quan ell va ser fora i, el que és jo, em vaig sentir profundament alleujat, perquè, a la inhibició que derivava de l'extraordinari sentiment d'inferioritat que sempre tenia en presència d'aquell home, s'hi afegia la meva consciència, que em deia que havia desconfiat del seu amo, i no vaig poder reprimir un vague però incòmode temor que ell pogués descobrir-ho. Com podia ser que, tenint tan poca cosa per amagar, sempre tingués la sensació que aquell home m'havia de descobrir?

El senyor Micawber em va treure d'aquestes reflexions —que es barrejaven amb un cert temor culpable de veure aparèixer Steerforth en persona— desfent-se en elogis de l'absent Littimer, dient que era un home d'una gran respectabilitat i un domèstic absolutament admirable. El senyor Micawber, constato de passada, s'havia sentit més al·ludit que ningú en la reverència general i l'havia rebuda amb infinita condescendència.

—Però el ponx, estimat Copperfield —va dir el senyor Micawber, tastant-lo—, igual que el temps i la marea, no espera a ningú. Ah!... en aquest precís moment es troba en el punt més àlgid del sabor. Estimada, me'n pots donar la teva opinió?

La senyora Micawber el va qualificar d'excel·lent.

—Així, doncs, brindaré —va dir el senyor Micawber—, si el meu amic Copperfield em permet que em prengui aquesta sociable llibertat, pels dies en què el meu amic Copperfield i un servidor érem més joves i ens escarrassàvem per obrir-nos camí braç a braç. Puc dir, respecte a un servidor i al senyor Copperfield, en paraules que ja anteriorment havíem entonat ell i jo junts, que:

Hem corregut plegats per les riberes,
collint pasqüetes...

... en un sentit figurat... en diverses ocasions. No sé amb exactitud —va dir el senyor Micawber, amb aquell seu engolament de la veu i aquell aire indescriptible de dir una cosa refinadíssima— què són les «pasqüetes», però no tinc cap dubte que el senyor Copperfield i un servidor n'hauríem collit moltes si això hagués estat factible.

I, dit això, el senyor Micawber va fer un trago del seu ponx i ens hi vam afegir tots: Traddles, evidentment, absort preguntant-se en quin temps remot podíem haver estat camarades el senyor Micawber i jo, en el combat d'aquesta vida.

—Ehem! —va dir el senyor Micawber, aclarint-se la gola i acalorat pel foc i pel ponx—. Tornem-hi, estimada?

La senyora Micawber va dir que sí, però que només un ditet, però nosaltres no ho podíem permetre i el ditet va convertir-se en un ditàs.

—Com que aquí estem entre amics, senyor Copperfield —va explicar la senyora Micawber, fent glopets del seu ponx—, i el senyor Traddles ja és part del nostre entorn domèstic, m'agradaria molt saber la vostra opinió sobre les perspectives del senyor Micawber. Perquè el gra —va dir la senyora Micawber en un to bel·ligerant—, com jo he dit repetidament al senyor Micawber, pot ser una activitat molt noble, però no és remunerativa. Una comissió de l'ordre de dos xílings i nou penics en quinze dies no es pot considerar, per molt limitades que siguin les nostres idees, remunerativa.

Tots vam estar d'acord sobre aquest punt.

—Aleshores —va dir la senyora Micawber, que presumia de tenir una visió molt clara de les coses i de fer anar dret el senyor Micawber gràcies al seu bon seny femení, quan d'altra manera aniria molt de tort—... aleshores em faig aquesta pregunta: si no ens podem refiar del gra, de què podrem refiar-nos? Del carbó? En absolut. Ja vam dirigir l'atenció vers aquell experiment, a instàncies de la meva família, i se'ns va mostrar fal·laç.

El senyor Micawber, reclinant-se a la cadira amb les mans a la butxaca, ens va mirar de biaix i va moure el cap amunt i avall, com volent dir que el cas havia estat exposat molt clarament.

—Atès que tant el gra com el carbó —va continuar la senyora Micawber, en un to encara més bel·ligerant— són dos articles que hem de descartar, tant l'un com l'altre, senyor Copperfield, jo, com és natural, faig una ullada general al món i dic: «Quina cosa hi pot haver, en què el talent d'una persona com el senyor Micawber tingui possibilitats de reeixir?». I n'excloc qualsevol feina a comissió, perquè les comissions no són cosa segura. Allò que més convé al peculiar temperament d'una persona com el senyor Micawber són, n'estic convençuda, les coses segures.

Tant Traddles com jo vam expressar, amb un murmuri convençut, que aquella gran revelació sobre el senyor Micawber era absolutament certa, i que deia molt a favor d'ell.

—No us amagaré, estimat senyor Copperfield —va afegir la senyora Micawber—, que des de fa molt temps he pensat que la indústria cervesera s'adiu d'una manera

especial amb el senyor Micawber. Penseu en Barclay & Perkins! Penseu en Truman, Hanbury & Buxton! És en aquest camp tan extens que el senyor Micawber, i ho dic perquè em sembla que el conec, està previst que excel·leixi; i els beneficis, tinc entès, són e-NOR-mes!... Però, si el senyor Micawber no pot entrar en cap d'aquests establiments, i ells es neguen a respondre les seves cartes quan els ofereix els seus serveis, ni que sigui en qualitat de subaltern, quin sentit té continuar alimentant aquesta idea? Cap ni un. Jo puc estar convençuda que la distinció del senyor Micawber...

—Ehem! Estimada, vols dir que no...? —la va interrompre el senyor Micawber.

—Silenci, amor meu —va seguir la senyora Micawber, posant el guant marró sobre la mà del seu home—. Jo puc estar convençuda, senyor Copperfield, que la distinció del senyor Micawber el qualifica molt especialment per al negoci de la banca. Puc dir-me a mi mateixa que, si jo tingués algun dipòsit en una entitat bancària, la distinció del senyor Micawber, com a representant de la tal entitat, possiblement m'inspiraria prou confiança per incrementar la quantia del dipòsit. Però, si les diverses entitats bancàries renunciïn a beneficiar-se de les capacitats del senyor Micawber, o en reben l'oferiment amb contumèlia, quin sentit té alimentar aquesta altra idea? Cap ni un. I, pel que fa a crear un negoci bancari propi, intueixo que alguns membres de la meva família, abans de dipositar el seu capital en mans del senyor Micawber, en fundarien un ells mateixos. Però, si no tenen intenció de dipositar els seus diners en mans del senyor Micawber, que no la tenen, de què serveix? Jo sostinc, novament, que no ens hem mogut gens ni mica d'allà on érem.

Jo vaig moure el cap i vaig dir:

—Gens ni mica.

Traddles també va moure el cap, i va dir:

—Gens ni mica.

—Què en dedueixo, de tot això? —va prosseguir la senyora Micawber, encara amb aquell aire d'estar exposant un cas amb una gran lucidesa—. Quina és la conclusió, estimat Copperfield, a la qual em veig irresistiblement abocada? Creieu que m'equivoco en dir que, si una cosa és evident, és que hem de viure?

Jo vaig contestar:

—En absolut!

I Traddles va contestar:

—En absolut!

I a mi, després, se'm va acudir afegir assenyadament —jo sol— que una persona havia de triar entre viure o morir.

—Justa —va contestar la senyora Micawber—. És això, precisament. I el cas és que, estimat Copperfield, nosaltres no podem viure si no se'ns presenta aviat alguna cosa que difereixi àmpliament de les circumstàncies actuals. Però jo estic convençuda, i així ho he assenyalat darrerament al senyor Micawber diverses vegades, que les coses no es pot esperar que es presentin per si soles. Cal, en certa

mesura, que nosaltres les ajudem a presentar-se. Pot ser que m'equivoqui, però aquesta és l'opinió que m'he format.

Tant Traddles com jo vam assentir-hi amb entusiasme.

—Molt bé —va dir la senyora Micawber—. Doncs, aleshores, què és el que jo recomano? Aquí tenim el senyor Micawber, amb tota una sèrie de qualificacions... amb un talent excepcional...

—Amor meu, vols dir que no...? —va interrompre el senyor Micawber.

—Deixa'm concloure, estimat, t'ho prego. Aquí tenim el senyor Micawber, amb tota una sèrie de qualificacions, amb un talent excepcional... i jo afegiria que també genial, però això pot ser degut a la subjectivitat d'una esposa...

Traddles i jo vam murmurar:

—No, no...

—I aquí tenim el senyor Micawber sense ofici ni benefici. Qui n'hem de fer responsable, d'això? La societat, sens dubte. Doncs jo, aleshores, donaria a conèixer un fet tan lamentable i emplaçaria ardidament la societat a reparar-lo. A mi em sembla, estimat senyor Copperfield —va dir la senyora Micawber, amb contundència—, que el que ha de fer el senyor Micawber és llançar el guant a la societat, i dir, ni més ni menys: «Qui pensi recollir-lo, que faci tot seguit un pas endavant».

Jo em vaig aventurar a preguntar a la senyora Micawber com ho pensaven fer, això.

—Amb un anunci —va dir la senyora Micawber— a tots els diaris. A mi em sembla que el que ha de fer el senyor Micawber, per ser just amb si mateix, per ser just amb la seva família i fins i tot arribaria a dir que per ser just amb la societat, la qual fins ara l'ha deixat de banda, és anunciar-ho a tots els diaris; descriure's clarament a si mateix de tal i tal manera, amb tals i tals qualificacions, i acompanyar-ho d'aquestes paraules: «I ara assigneu-me un càrrec, en termes remuneratius, i adreceu-vos, a ports pagats, a W. M., Llista de Correus, Camden Town».

—Aquesta idea de la senyora Micawber, estimat Copperfield —va dir el senyor Micawber, fent encaixar el coll de la camisa davant de la barbeta i mirant-me de reüll—, és, de fet, el salt a què vaig al·ludir quan vaig tenir el plaer de retrobar-vos.

—Posar un anunci és bastant car —vaig observar jo, en un to vacil·lant.

—Exacte! —va intervenir la senyora Micawber, amb aquell mateix aire de racionalitat—. Totalment cert, estimat senyor Copperfield! Aquesta idèntica observació l'he feta jo al senyor Micawber. I és concretament per aquest motiu que penso que el senyor Micawber (per tal de ser just, com ja he dit, amb si mateix, amb la seva família i amb la societat) hauria de reunir una certa suma de diners... mitjançant una lletra de canvi.

El senyor Micawber, reclinat a la cadira, jugava amb el monocle i tenia els ulls clavats al sostre; però a mi em va semblar que també observava Traddles, el qual mirava fixament el foc.

—Si cap membre de la meva família —va dir la senyora Micawber— no posseeix els sentiments naturals suficients per negociar aquesta lletra... penso que hi ha algun terme comercial més adient per expressar el que vull dir...

El senyor Micawber, encara amb els ulls clavats al sostre, va suggerir:

—Descomptar.

—Per descomptar aquesta lletra —va explicar la senyora Micawber—, aleshores la meva opinió és que el senyor Micawber vagi a la City, presenti aquesta lletra al mercat monetari i en tregui el que pugui. Si les persones del mercat monetari obliguen el senyor Micawber a realitzar un gran sacrifici, això serà un assumpte entre ells i la seva consciència. Jo ho veig clarament com una inversió. I recomano al senyor Micawber, estimat senyor Copperfield, que faci el mateix: que ho consideri com una inversió que tindrà uns rèdits segurs, i que es mostri disposat a *qualsevol* sacrifici.

No sabia dir per què, però em va semblar que això era una mostra d'abnegació i de devoció per part de la senyora Micawber, i vaig articular un murmuri a tal efecte. Traddles, que en tot es feia eco de mi, va fer el mateix, sense deixar de mirar el foc.

—No m'allargaré —va dir la senyora Micawber, mentre s'acabava el ponx i es recollia el xal sobre les espatlles, com a pas previ a retirar-se a la meva habitació— en més observacions sobre els afers pecuniaris del senyor Micawber. Arran del vostre foc, estimat senyor Copperfield, i en presència del senyor Traddles, el qual, si bé no és un amic de tants anys, és com si fos un més de nosaltres, no em podia estar de posar-vos al corrent respecte als passos que aconsello al senyor Micawber que emprengui. Penso que ja ha arribat l'hora que el senyor Micawber s'esforci, i afegiria també que es faci valer, i em sembla a mi que aquest és el camí adequat. No oblidó que només sóc una dona, i que un parer masculí sempre és considerat més competent per discutir aquestes qüestions; però tampoc no oblidó que, quan vivia a casa amb els papàs, el meu papà solia dir: «Emma és físicament fràgil, però la seva capacitat per copsar les coses no és inferior a la de ningú». El meu papà no era imparcial, ho sé prou bé; però, que era un notable observador del caràcter de les persones, és una cosa que tant el deure com el sentit comú em prohibeixen de dubtar.

Amb aquestes paraules, i resistint-se als nostres precis perquè honorés amb la seva presència la circulació de les restes del ponx, la senyora Micawber es va retirar al meu dormitori. I vaig pensar, sincerament, que era una dona d'una gran noblesa: el tipus de dona que podria haver estat una matrona romana i haver fet tota mena d'actes heroics en èpoques convulses.

En el fervor d'aquesta impressió, vaig felicitar el senyor Micawber pel tresor que posseïa. I el mateix va fer Traddles. El senyor Micawber ens va allargar la mà a tots dos successivament, i tot seguit es va tancar la cara amb el mocador —el qual, per cert, em sembla que estava més impregnat de rapè del que ell mateix es pensava—. Després va tornar al ponx, en l'estat d'eufòria més extrem.

Era l'eloqüència personificada. Ens va donar a entendre que la gent reviviem en els nostres fills, i que, sota la pressió de les dificultats pecuniàries, qualsevol increment de la prole era doblement benvingut. Va dir que la senyora Micawber, últimament, havia tingut els seus dubtes respecte a això, però que ell els hi havia dissipat i li havia retornat la confiança. I, pel que fa als parents de la seva senyora, va dir que eren totalment indignes d'ella i que a ell li mereixien la més absoluta indiferència, i que —transcripció literalment la seva expressió— ja se'ls podia endur el diable.

Lavors el senyor Micawber va pronunciar un encès panegíric de Traddles. Va dir que era un home respecte a les sòlides virtuts del qual ell (el senyor Micawber) no es podia atribuir cap mèrit, però que agraiïa al cel la possibilitat d'admirar-les. Va al·ludir emotivament a la senyoreta, desconeguda, que Traddles havia honorat amb el seu afecte, i que havia correspost a aquell afecte honorant i beneint Traddles amb el seu propi. El senyor Micawber va brindar per ella. I jo també. Traddles ens va donar les gràcies a tots dos, dient, amb una senzillesa i una honestat que jo vaig tenir prou sentit comú per trobar encantadores:

—Us ho agraeixo molt sincerament, i us asseguro que és la noia més adorable del món...!

El senyor Micawber no es va perdre l'oportunitat de deixar anar una insinuació, amb la més gran delicadesa i cerimònia, sobre l'estat dels *meus* afectes. Res, tret de la seriosa confirmació del contrari per part del seu amic Copperfield —va observar—, no podia privar-lo de la impressió que el seu amic Copperfield estava enamorat i era correspost. Al cap d'una estona de sentir-me incòmode i acalorat, i després de tornar-me molt vermell i formular unes quantes negatives embarbussades, vaig dir, amb el got a la mà:

—Bé, doncs... a la salut de D.!

Això va complaure i engrescar el senyor Micawber fins a tal punt que va córrer cap al meu dormitori amb un got de ponx, a fi que la senyora Micawber també pogués brindar a la salut de D., cosa que ella va fer amb entusiasme i cridant des de dins, amb un espinguet de veu:

—Salut, salut! Estimat senyor Copperfield, no sabeu pas com me n'alegro. Salut!

I anava donant cops a la paret, a tall d'aplaudiment.

Després d'això, la nostra conversa va agafar un caire més mundà; el senyor Micawber ens va explicar que trobava Camden Town molt desavinent, i que el primer que pensava fer, quan l'anunci dels diaris hagués originat que es presentés alguna cosa satisfactòria, era canviar de domicili. Va parlar d'una filera de cases a l'extrem occidental d'Oxford Street, davant de Hyde Park, una de les quals tenia ullada de feia temps, però que ho deixava per a més endavant atesa la quantia d'una tal mudança. Probablement hi hauria un interval de temps, va explicar, durant el qual es conformaria amb els dalts d'una casa, en alguna respectable zona de negocis — Piccadilly, per exemple—, situació que podria resultar molt engrescadora per a la

senyora Micawber; i on, construint-hi un mirador o bé aixecant-hi una planta més, o fent-hi qualsevol altre canvi per aquell estil, podrien viure, de manera confortable i honrosa, durant uns quants anys. Fos el que fos el que el futur li reservés, va dir explícitament, o fos on fos que residís, podíem estar segurs d'una cosa: que sempre hi hauria una habitació per a Traddles i un plat a taula per a mi. Vam agrair la seva amabilitat, i ell ens va pregar que el perdonéssim per haver-se recreat en uns detalls tan prosaics i tan materialistes, i que ho excuséssim com una cosa natural en un home que reorganitzava la seva vida de cap i de nou.

La senyora Micawber, tornant a picar a la paret per saber si l'aigua per al te ja estava a punt, va interrompre aquesta fase concreta de la nostra amigable conversa. Ens va preparar un te absolutament deliciós, i, cada cop que jo m'hi acostava perquè em passés les tasses o el pa amb mantega, ella em preguntava, molt baixet, si D. era rossa o morena, o alta o baixa, o qualsevol altra cosa per l'estil, i em fa l'efecte que a mi no em desagradava. Després del te vam parlar de coses molt diverses a la vora del foc, i la senyora Micawber va tenir la bondat de cantar, amb una veueta prima i aigualida (recordo que, la primera vegada que la vaig sentir, em va semblar que era com el vi de taula de l'acústica), les balades favorites de «L'ardit sergent blanc» i d'«El petit Tafflin». Tant una cançó com l'altra li havien donat fama quan vivia a casa amb els papàs. El senyor Micawber ens va dir que quan li va sentir cantar la primera, el primer dia que l'havia vista sota el sostre pairal, havia atret la seva atenció d'una manera extraordinària, però que, quan va sentir «El petit Tafflin», va decidir conquistar aquella dona o expirar en l'intent.

Entre les deu i les onze, la senyora Micawber es va aixecar per tornar a embolicar la seva còfia amb el paper marronós i posar-se el barretet. El senyor Micawber va aprofitar que Traddles es posava l'abric per donar-me una carta dissimuladament, mentre em pregava amb veu baixa que la llegís quan em vagués. Jo també vaig aprofitar que era al replà il·luminant-los amb un canelobre mentre començaven a baixar —el senyor Micawber al davant, seguit de la senyora Micawber, i Traddles al darrere amb la còfia— per retenir Traddles un moment.

—Traddles —vaig dir—, el senyor Micawber és un tros de pa, pobre home; però jo, de tu, em guardaria de deixar-li res.

—Estimat Copperfield —va fer Traddles, somrient—, no tinc res per deixar.

—Tens un nom, no? —vaig preguntar jo.

—Ah! I d'això en dius una cosa per deixar? —va respondre Traddles, amb una mirada pensativa.

—Sens dubte.

—Ah! —va dir Traddles—. Sí, és clar! T'ho agraeixo molt, Copperfield, però... temo que això ja l'hi he prestat.

—Per a aquesta lletra que ha de donar uns rèdits tan segurs? —vaig preguntar-li.

—No —va dir Traddles—, per a aquesta no. És la primera notícia que en tinc. Això és molt probable que m'ho proposi ara, camí de casa... però la meva és una

altra.

—Espero que no hi hagi cap problema —vaig insistir.

—Jo també —va dir Traddles—. Però diria que no n'hi ha d'haver cap, perquè l'altre dia em va dir que tot estava en ordre. I ho dic amb la mateixa expressió que va fer servir el senyor Micawber: «Tot en ordre».

Com que, en aquest moment, vaig veure que el senyor Micawber mirava cap amunt, només vaig tenir temps per repetir l'advertència. Traddles em va donar les gràcies i va baixar. Però em va fer molta por, en observar el posat bondadós amb què baixava amb la còfia a la mà i oferia el braç a la senyora Micawber, que aniria a parar al mercat monetari lligat de peus i mans.

Vaig tornar vora el foc, i reflexionava, mig seriós i mig rient, sobre el caràcter del senyor Micawber i sobre l'antiga relació que hi havia entre nosaltres, quan vaig sentir uns passos ràpids que pujaven les escales. Primer vaig pensar que devia ser Traddles, que tornava a buscar alguna cosa que la senyora Micawber s'havia descuidat; però, a mesura que els passos s'acostaven, vaig saber amb tota seguretat, mentre sentia que se m'acceleraven els batecs del cor i la sang em pujava a la cara, que era Steerforth.

Jo no oblidava mai Agnes, i ella no havia abandonat mai el santuari —si és que en puc dir així— que li havia assignat des del principi en els meus pensaments. Però, quan ell va entrar i se'm va plantar allà al davant oferint-me la mà, les ombres que havien caigut damunt seu van convertir-se en llum, i em vaig sentir confós i avergonyit per haver dubtat d'aquell que apreciava tan efusivament. No per això l'estimava menys a ella: la seguia veient com el mateix àngel dolç i benigne de la meva vida; era a mi mateix, i no a ella, a qui adreçava el retret d'haver-lo jutjat injuriosament, i li hauria ofert qualsevol desgreuge si hagués sabut què fer i com fer-ho.

—Però, Floreta, amic meu... que t'has quedat sense parla? —va dir Steerforth rient i estrenyent-me la mà amb energia, i tornant-la a deixar anar jovialment—. T'he pescat en un altre banquet, eh, sibarita? Aquests dels Doctors' Commons sou la gent més alegre de la ciutat, n'estic convençut... i ens passeu la mà per la cara als ensopits d'Oxford! —La seva mirada radiant va recórrer alegrement l'habitació, mentre seia al sofà que hi havia davant meu i que la senyora Micawber acabava de deixar vacant, i va atiar el foc fins que es va produir una flamarada.

—És que he quedat tan parat —vaig afegir jo, donant-li la benvinguda amb tota la cordialitat que sentia— que amb prou feines he tingut alè per saludar-te, Steerforth.

—«Veure'm a mi és un remei per als ulls malalts», que diuen els escocesos —va contestar Steerforth—... i veure't a tu també, Floreta en plena floració! Com estàs, estimat Bacus?

—Jo estic molt bé —vaig dir—, i això d'avui no ha estat cap bacanal... si bé he tingut tres convidats, això sí.

—Que jo m'acabo de trobar pel carrer, cantant les teves excel·lències en veu alta —va contestar Steerforth—. Qui és aquest teu amic de les mitges?

Vaig oferir-li la millor descripció que vaig poder, en poques paraules, del senyor Micawber. Ell va riure de bona gana en sentir el meu feble retrat d'aquell personatge, i va dir que era un home digne de conèixer, i que l'hi havia de presentar.

—Però, l'altre amic, qui diries que és? —vaig preguntar.

—Ni idea —va contestar Steerforth—. Un pesat, potser?... He trobat que ho semblava una mica.

—Traddles! —vaig contestar, triomfalment.

—I qui és, aquest? —va preguntar Steerforth, amb el seu estil despreocupat.

—No te'n recordes, de Traddles? Traddles, el del nostre dormitori, a Salem House?

—Ah, aquell...! —va dir Steerforth, donant un cop amb l'atiador a un tros de carbó de sobre les brases—. És tan tou com sempre? I d'on dimoni l'has tret?

Jo vaig respondre elogiant Traddles tant com vaig poder, perquè m'havia semblat que Steerforth en parlava amb un cert desdeny; ell, però, va desestimar aquells elogis amb un somriure i un lleu moviment de cap, i amb el comentari que ell també s'alegraria de tornar a veure l'antic company d'escola, perquè sempre havia estat un individu pintoresc, i tot seguit va preguntar-me si li podia oferir res de menjar. Durant bona part d'aquest breu diàleg, quan no parlava amb una vivacitat desenfrenada, havia segut ociosament donant cops amb l'atiador al tros de carbó. Vaig observar que feia el mateix mentre jo treia les restes de l'empanada de perdiu, i així successivament.

—Però, Floreta, si això és un sopar digne d'un rei! —va exclamar, trencant bruscament el seu silenci i seient a taula—. Hi faré justícia, perquè acabo d'arribar de Yarmouth.

—Em pensava que venies d'Oxford —vaig dir.

—No, no —va contestar ell—. He aprofitat més el temps: he fet vida de mariner.

—Littimer ha estat aquí, avui; preguntava per tu —vaig observar—, i m'ha semblat entendre que eres a Oxford... però, ara que hi penso, ell no ho ha dit pas.

—Littimer és més beneït del que em pensava, si s'ha dedicat a preguntar per mi —va dir Steerforth, omplint-se alegrement una copa de vi i bevent a la meva salut—. I, el que és entendre'l... si tu l'entens, Floreta, és que ets un individu molt més llest que jo i que la majoria de la gent.

—Sí, en això tens raó —vaig afirmar, acostant la cadira a la taula—. De manera que has estat a Yarmouth, Steerforth? —vaig dir, amb ganes que m'ho expliqués tot—. Hi has estat gaires dies?

—No —va contestar—. Una escapada d'una setmaneta, més o menys.

—I com estan, tots? Suposo que la petita Emily encara no és casada, és clar...

—No encara. Però es casarà, suposo... d'aquí unes quantes setmanes, o uns quants mesos, o el que sigui. No els he vist gaire. Per cert —i aquí va deixar la forquilla i el ganivet, que havia utilitzat amb una gran diligència, i es va ficar les mans a les butxaques—, tinc una carta per tu.

—De qui?

—Doncs de la teva antiga mainadera —va contestar, traient-se uns papers de la butxaca del pit—. «A l'atenció del senyor J. Steerforth, La Bona Voluntat»... no, no és això. Paciència, que ja sortirà. El vell aquell... com es digui... no està gaire fi, i em penso que és referent a això.

—Barkis, vols dir?

—Sí! —va dir, buscant encara per les butxaques i examinant-ne el contingut—. El pobre Barkis té els dies comptats, temo. Vaig veure un homenet d'allà, un apotecari... o metge, o el que sigui..., el que va portar al món la Vostra Senyoria. Em va semblar que estava informadíssim sobre el cas, però el resultat final de la seva opinió va ser que el traginer feia el seu últim viatge bastant de pressa... Fica la mà a la butxaca de dalt del meu abric, que és en aquella cadira, i em sembla que hi trobaràs la carta. Hi és?

—Sí, és aquí! —vaig dir jo.

—Exacte!

Era de Peggotty, una mica menys llegible que de costum, i molt breu. M'informava de l'estat crític del seu marit, i insinuava que s'havia tornat encara «un pèl més ronyoset» que abans i que, per tant, es feia molt difícil procurar-li les atencions necessàries. No deia res de la seva pròpia fatiga ni de les hores de vetlla que li costava, i el deixava pels núvols. Estava redactada amb una compassió senzilla, planera i casolana que jo sabia que era del tot genuïna, i acabava amb un «sempre al servei del meu estimadíssim...», referint-se a mi.

Mentre jo anava desxifrant la carta, Steerforth va continuar menjant i bevent.

—Sap greu, sí —va dir, quan vaig haver acabat—; però el sol surt cada dia, i es mor gent a cada minut, i no ens hem d'espantar per una cosa que ens ha de tocar a tots. Si ens haguéssim d'arronsar davant d'«aquella mà inexorable que truca a cada porta», ens deixaríem perdre moltes coses d'aquesta vida. No! Sempre endavant i al galop! Per camins aspres, si cal... per camins fressats, si és possible, però al galop! Sempre al galop, per superar tots els obstacles i guanyar la cursa!

—Quina cursa? —vaig preguntar jo.

—La cursa que hagi emprès —va dir—. Sempre al galop!

Quan, després de dir això, em va mirar tirant una mica enrere aquell cap tan atractiu i amb la copa alçada a la mà, recordo que a la seva cara, tot i que tenia un bon color i mostrava la frescor del vent del mar, hi havia alguns senyals —apareguts des de l'última vegada que l'havia vist— de l'energia fervent que tenia tendència a malgastar tan sovint. Anava a fer-li alguna objecció a la manera desesperada que tenia d'entregar-se a qualsevol activitat que li vingués de gust —com ara això de plantar cara als embats de la mar i del mal temps, per exemple— quan, mentalment, vaig tornar a centrar l'atenció en el tema més immediat de la nostra conversa i el vaig reprendre.

—Et diré una cosa, Steerforth —vaig dir—, si és que la teva eufòria et permet d'escoltar-me...

—La meva eufòria dóna molt de si i farà el que tu vulguis —va contestar, aixecant-se de taula i tornant a la vora del foc.

—Doncs aleshores et diré una cosa, Steerforth: em sembla que aniré a veure la meva antiga mainadera. No és que la pugui treure d'aquest mal pas ni fer-li cap servei tangible, però em té una estimació tan gran que la meva visita li produirà el mateix efecte que si jo fos capaç de fer totes dues coses. Li farà tanta il·lusió, que pot servir-li de consol i de suport. Ha estat tan bona amiga que no em representarà cap esforç, creu-me. Tu, en el meu lloc, no faries una escapada d'un dia?

Tenia una expressió pensativa, i s'ho va rumiar una mica abans de contestar, en un to greu:

—Bé, sí... Vés-hi. No li faràs cap mal.

—Com que tu acabes d'arribar —vaig dir—, suposo que seria en va que et demanés que m'hi acompanyessis, oi?

—Efectivament —va contestar—. Aquest vespre mateix me'n vaig a Highgate. No he vist la meva mare en tot aquest temps, i tinc mala consciència, perquè és que això de ser estimat com ella estima el seu fill pròdig... Bah! Romanços!... Pensaves marxar demà, suposo —va dir, apartant-me tant com li allargaven els braços i posant-me una mà a cada espatlla.

—Sí, em sembla que sí.

—Doncs no te'n vagis fins demà passat. Jo volia que vinguessis a passar uns quants dies amb nosaltres, i ara resulta que vinc aquí a proposar-t'ho i tu te'n vols anar volant a Yarmouth!

—Quin un, tu, per parlar d'anar-se'n volant, Steerforth, quan sempre surts disparat a fer alguna expedició o altra!

Em va mirar un moment sense dir res, i després va prosseguir, sense treure'm les mans de les espatlles i sacsejant-me una mica:

—Vinga, home! Digues que marxaràs demà passat, i que almenys tindràs tot demà per passar tantes hores com puguis amb nosaltres! Qui sap quan ens tornarem a veure? Vinga! Digues que te'n vas demà passat! Vull que t'interposis entre Rosa Dartle i jo, i que ens puguis mantenir separats.

—Que és que us estimaríeu massa, sense mi?

—Sí... o ens odiaríem —va dir Steerforth, rient—; una de dues. Vinga! Digues que te'n vas demà passat!

Jo, finalment, vaig accedir-hi, i ell es va posar l'abric, va encendre un cigar i es va disposar a tornar a casa caminant. Veient que tenia aquesta intenció, jo també em vaig posar l'abric (però no vaig encendre cap cigar, perquè amb l'altra vegada ja n'havia tingut prou) i el vaig acompanyar fins a la carretera, que a aquelles hores del vespre oferia un aspecte desolat. Va estar molt animat tot el camí; i, quan ens vam separar i jo me'l vaig quedar mirant, camí de casa seva amb aquell pas airós i lleuger, vaig

pensar en el que havia dit: «Sempre al galop, per superar tots els obstacles i guanyar la cursa!»... i, per primera vegada, vaig desitjar que tingués alguna cursa que valgués la pena de córrer.

Era a la meva habitació, desvestint-me, quan em va caure a terra la carta del senyor Micawber, que ja havia oblidat. La vaig obrir i vaig llegir el que segueix (estava datada una hora i mitja abans del dinar; no sé si he dit, per cert, que el senyor Micawber, sempre que travessava alguna crisi desesperada, feia servir una mena de fraseologia legal, com si allò hagués d'ajudar-lo a resoldre els seus assumptes):

Senyor (perquè no goso dir «benvolgut Copperfield»),

S'imponeu que us informi que l'infrascrit està esclafat. No descarto que en el dia d'avui li hàgiu detectat alguns esforços vacil·lants per estalviar-vos el coneixement prematur de la seva situació calamitosa, però el cas és que tota l'esperança s'ha enfonsat darrere l'horitzó, i l'infrascrit està esclafat.

La present missiva és redactada amb la proximitat física (no puc dir-ne «en companyia») d'un individu que voreja l'embriaguesa i està a sou d'un agent de la propietat. Aquest individu es troba en possessió legal del meu habitatge, en qualitat d'embargament. El seu inventari inclou no tan sols els béns mobles i els efectes de tota mena pertanyents a l'infrascrit, com a inquilí anual d'aquest habitatge, sinó també els que pertanyen al senyor Thomas Traddles, llogater i membre de l'Honorable Societat de l'Inner Temple.

Si cap gota de penombra hagués pogut mancar en el vas ja prou curull, que a hores d'ara és «ofrenat» (per manllevar el llenguatge d'un escriptor immortal) als llavis de l'infrascrit, la trobaríem en el fet que l'amistosa acceptació concedida a l'infrascrit, per part de l'abans mencionat senyor Thomas Traddles, per un import de vint-i-tres lliures esterlines, quatre xílings i nou penics i mig, ha vençut i NO ha estat satisfeta. I també en el fet que les responsabilitats vitals que l'infrascrit ja arrossegava es veuran incrementades, si les coses segueixen el seu curs natural, per l'addició d'una altra víctima indefensa, la trista aparició de la qual pot produir-se —en xifres rodones— a l'expiració d'un termini no superior als sis mesos lunars a partir d'aquesta data.

Després d'haver exposat tot això, seria un cas de supererogació afegir que pols i cendres cobriran

per
sempre
el
cap
de

Wilkins Micawber

Pobre Traddles! Jo coneixia prou el senyor Micawber, a hores d'ara, per preveure la possibilitat que *ell* es refés del cop; però el meu descans nocturn es va veure amargament torbat pensant en Traddles, i en la filla del vicari de Devonshire, que tenia nou germanes més i era una noia tan adorable, i que esperaria Traddles (oh, elogi premonitori!) fins que tingués seixanta anys o l'edat que calgués.

Torno a visitar Steerforth a casa seva

L'endemà al matí vaig dir al senyor Spenlow que necessitava un breu permís d'absència i, com que no percebia cap salari i, per tant, no perjudicava l'implacable Jorkins, no hi va haver cap impediment. Vaig aprofitar aquella ocasió per expressar, amb una veu escanyada i uns ulls ennuvolats, l'esperança que la senyoreta Spenlow estigués bé de salut... a la qual cosa el senyor Spenlow va contestar, sense més emoció que si parlés d'un ser humà qualsevol, que m'agraïa molt l'interès i que la seva filla estava perfectament.

Els passants, com a gèrmens de l'orde patrici dels procuradors, érem tractats amb tanta consideració que jo podia fer el que volia gairebé a totes hores. El cas, però, és que no tenia ganes d'arribar a Highgate abans de la una o les dues del migdia; i, com que aquell matí teníem un altre petit cas d'excomunió al tribunal —un cas anomenat «Acció judicial promoguda per Tipkins contra Bullock per a la correcció de la seva ànima»—, vaig assistir-hi durant un parell d'hores amb el senyor Spenlow, i va ser molt agradable. L'havia originat una batussa entre dos coadjutors, un dels quals acusava l'altre d'haver-lo empès contra una bomba d'aigua, el mànec de la qual s'endinsava en una aula escolar situada sota el gablet de la teulada de l'església, cosa que convertia l'empenta en un delictes eclesiàstic. Era un cas divertit, i amb el record d'aquell cas me'n vaig anar cap a Highgate, a l'imperial de la diligència, pensant en els Commons i en la frase del senyor Spenlow: «Toqueu els Commons, i el país s'ensorra!»...

La senyora Steerforth es va alegrar de veure'm, i Rosa Dartle també. Vaig tenir l'agradable sorpresa de constatar que Littimer no hi era i que ens servia una tímida criadeta amb llaços blaus a la còfia, amb els ulls de la qual era molt més agradable i molt menys torbador d'ensopegar que no amb els d'aquell home respectable. Però el que vaig observar especialment, quan no feia ni mitja hora que havia arribat, va ser l'estreta i atenta vigilància a què la senyoreta Dartle em sotmetia, i el posat indagador amb què semblava comparar la meva cara amb la de Steerforth, i la de Steerforth amb la meva, com si volgués pescar alguna mirada de complicitat. Cada cop que la mirava, inevitablement, veia aquella fesomia expectant, aquella cella escrutadora i aquells ulls negres i febrils clavats en els meus, o desviant-se de sobte cap a Steerforth, o controlant-nos a tots dos alhora. Aquella mirada de linx, lluny de vacil·lar quan veia que jo l'observava, encara m'escrutava amb més intensitat. Tot i saber-me innocent de qualsevol maldat de la qual ella em pogués considerar sospitós, jo m'encongia davant dels seus ulls estranys, totalment incapaç de suportar el seu àvid centelleig.

Em va semblar, durant tot el dia, com si la seva presència dominés tota la casa. Si jo parlava amb Steerforth a la seva habitació, li sentia el fregadís del vestit a la petita

galeria de fora. Quan practicàvem algun dels nostres antics exercicis sobre l'herba del jardí, veia passar la seva cara de finestra a finestra, com una llum itinerant, fins que s'aturava en una i ens observava. Quan vam sortir tots quatre a passejar, a la tarda, ella em va aferrar el braç amb la seva mà prima, com si fos una pinça, per retenir-me fins que Steerforth i la seva mare s'haguessin allunyat prou per no poder-nos sentir, i llavors em va parlar.

—Heu trigat molt a tornar a venir —va dir-me—. Tan absorbent i tan interessant és, la vostra feina, que us reclami tota l'atenció? Us ho pregunto perquè jo sempre vull que se m'informi quan no sé una cosa. És així, doncs?

Vaig contestar que m'agradava molt la meva professió, però no pas fins a aquell punt.

—Ah!... M'alegro de saber-ho, perquè sempre m'agrada que em corregeixin si m'equivoco —va puntualitzar Rosa Dartle—. Voleu dir que és una mica àrida, potser?

Jo li vaig dir que potser sí, que era una mica àrida.

—Ah!... I és per això que us convé un descans i un canvi d'aires... una mica d'esbarjo, i tot això? —va dir ella—. Ah! Ben cert! Però no és una mica... eh?... per ell, vull dir; no per vós.

La ullada ràpida que va fer en direcció a Steerforth, que caminava de bracet amb la seva mare, va deixar clar a qui es referia; però, a part d'això, jo estava totalment perdut. I sens dubte se'm notava.

—No creieu... i no ho afirmo pas, no, i ara, jo només ho pregunto... no creieu que a ell sí que l'absorbeix, més aviat? No li fa negligir una mica més que de costum les visites a la que, amb una devoció tan cega..., eh? —I els va llançar una altra ullada ràpida, i me'n va clavar una a mi que va semblar penetrar els meus pensaments més recòndits.

—Senyoreta Dartle —vaig contestar—, si us plau, no penseu...

—No, no, i ara! —va dir—. Déu meu Senyor, no suposéssiu pas que penso res, jo! No sospito pas res: només faig una pregunta. No formulo cap opinió. El que vull és formar-me'n una a partir del que em digueu. Aleshores, no és així?... Bé, doncs m'alegro molt de saber-ho!

—Si una cosa és certa —vaig continuar, perplex— és que jo no sóc responsable del fet que Steerforth hagi estat absent més temps del que és habitual... suposant que sigui així; cosa que en aquest moment ignoro, si no és que em refio del que vós em dieu. Jo, en tot aquest temps, no l'havia tornat a veure fins ahir al vespre.

—No?

—Doncs no, senyoreta Dartle: no!

Em va mirar obertament i vaig poder comprovar com el seu rostre es feia més esmolat i més pàl·lid, i el senyal de l'antiga ferida s'allargava fins a travessar-li tot el llavi desfigurat, després tot l'altre llavi i finalment, de biaix, tot el mentó. Hi havia un

no sé què de positivament espantós en això, i en la brillantor dels seus ulls, quan em va dir, sense deixar de mirar-me:

—Què fa?

Jo vaig repetir les paraules, més per a mi mateix que per a ella, de tan perplex que estava.

—Què fa? —va preguntar, amb una vehemència que era com un foc que l'hagués de consumir—. En què l'està ajudant, aquell home que no em mira mai sense una falsedat inescrutable als ulls? Si sou fidel i honorable, no us demano que traïu el vostre amic. Només us demano que em digueu què és: és còlera, és odi, és orgull, és inquietud, és alguna fantasia desfermada, és amor?... *Què és*, el que guia els seus actes?

—Senyoreta Dartle —vaig contestar—, com us he de dir, perquè us ho cregueu, que jo no sé res més de Steerforth que el que ja sabia la primera vegada que vaig venir aquí? No se m'acut res. Crec fermament que no hi ha res. I ni tan sols entenc el que voleu dir.

Mentre encara em mirava fixament, un tremolor espasmòdic, que jo no vaig poder dissociar de la idea de dolor, es va emparar d'aquella cicatriu cruel i li va alçar la comissura del llavi, amb una barreja de menyspreu i de pietat despectiva. Es va afanyar a tapar-se-la amb la mà —una mà tan prima i delicada que, quan l'havia vist alçada per fer-se ombra a la cara davant del foc, l'havia comparada mentalment amb la porcellana fina— i va dir, en un to brusc, ferotge i apassionat:

—Us commino a no dir ni una paraula de tot això!

I ja no va dir res més.

La senyora Steerforth es veia especialment feliç en companyia del seu fill, i Steerforth, en aquesta ocasió, va estar també especialment atent i respectuós amb ella. Vaig trobar molt interessant de veure'ls junts, no únicament per constatar el seu afecte mutu sinó també per la gran semblança física que hi havia entre ells dos, i pel fet d'adonar-me que tot allò que en ell era altivesa o arrauxament quedava suavitzat en ella, per raons d'edat i de sexe, i es convertia en una refinada dignitat. Vaig pensar, més d'una vegada, que era una sort que entre ells dos no hagués sorgit mai cap motiu seriós de trencament, perquè dos caràcters com aquells —o potser hauria de dir, més aviat, dos matisos d'un mateix caràcter— haurien estat més difícils de reconciliar que els dos extrems més oposats de la creació. La idea, ho he de confessar, no va sorgir del meu discerniment sinó de les paraules de Rosa Dartle quan, a l'hora de dinar, va dir:

—Oh, però que algú m'ho expliqui, perquè no he deixat de pensar-hi en tot el dia i ho voldria saber.

—Què és el que vols saber, Rosa? —va preguntar la senyora Steerforth—. Rosa, Rosa, fes el favor, no siguis tan misteriosa.

—Misteriosa? —va exclamar—. Oh! De debò, em considereu misteriosa?

—Et prego constantment —va dir la senyora Steerforth— que parlis clar i de la manera més natural que puguis.

—Ah!... Així, aquesta no és la meva manera natural de parlar? —va replicar ella—. Doncs aleshores haureu de prendre paciència, perquè jo només demano informació. No sabem mai tot el que hauríem de saber.

—Ja és com un tret afegit de la teva personalitat —va dir la senyora Steerforth, sense cap ressentiment—, però me'n recordo... i tu també te n'hauries de recordar, penso... de quan tenies un caràcter diferent, Rosa; de quan no estaves tan a la defensiva i eres més refiada.

—Estic segura que teniu raó —va contestar ella—, i així és com s'adquireixen els mals costums!... De debò? Més a la defensiva, més refiada? Com puc haver canviat tant sense adonar-me'n?... Francament, no m'ho explico! Hauré d'estudiar la manera de recuperar el meu caràcter d'abans.

—T'ho agrairia, la veritat —va dir la senyora Steerforth, amb un somriure.

—Ah, doncs ho faré... ja ho crec que ho faré! —va contestar—. Prendré lliçons de franquesa de... de qui?... ja ho sé: de James!

Sempre hi havia algun efecte sarcàstic en el que Rosa Dartle deia —ni que fos, com aleshores, del tot inconscient—, i és per això que la senyora Steerforth es va afanyar a dir:

—No podries trobar una escola millor.

—D'això n'estic segura —va afirmar ella, amb un fervor insòlit—. Si d'una cosa estic segura, creieu-me, és d'això.

Em va semblar que la senyora Steerforth es penedia d'haver-se mostrat una mica irritada, perquè de seguida va dir, en un to amable:

—Estimada Rosa, encara no ens has dit què és el que vols que t'aclarim...

—Que m'aclariu? —va replicar ella, amb una fredor provocadora—. Ah! Només volia saber si les persones que s'assemblen tant en la seva constitució moral... és aquesta, l'expressió adequada?

—Tan adequada com qualsevol altra —va dir Steerforth.

—Gràcies... Si les persones que s'assemblen tant en la seva constitució moral... estan més en perill que l'altra gent (suposant que entre elles sorgeixi algun motiu seriós de discrepància) d'enemistar-se de forma irreparable i violenta.

—Jo diria que sí —va dir Steerforth.

—Diries que sí? —va repetir ella—. Déu meu! Suposant, doncs, per exemple... qualsevol cosa improbable pot servir, com a exemple... que tu i la teva mare tinguéssiu una greu discussió...

—Estimada Rosa —la va interrompre la senyora Steerforth, rient afablement—, suggereix qualsevol altre exemple! James i jo coneixem massa bé els nostres deures recíprocs, gràcies a Déu!

—Ah... —va dir la senyoreta Dartle, movent el cap amb aire pensatiu—. Ja veus... I això ho impediria?... Però, és clar, és clar que sí. Exacte. Doncs m'alegro

d'haver estat tan beneïta de proposar aquest exemple, perquè sempre és bo de saber que els vostres deures recíprocs us ho impedirien... Moltes gràcies!

No vull ometre una altra circumstància relacionada amb la senyoreta Dartle, perquè més endavant, quan es va fer evident tot el passat irreparable, vaig tenir bons motius per recordar-la. Durant tot aquell dia, però sobretot aleshores, Steerforth va posar en joc totes les seves habilitats —cosa que no li va costar gens ni mica— per transformar aquell personatge singular en una companyia agradable i complaguda. Que ell se'n sortís no em va sorprendre gens, però tampoc no em va sorprendre que ella, al principi, es resistís a la influència fascinant de les seves delicioses habilitats —del seu «deliciós caràcter», pensava jo aleshores—, perquè sabia fins a quin punt podia ser ressentida i perversa. Vaig veure com les seves faccions i la seva actitud canviaven lentament; vaig veure que se'l mirava amb una admiració creixent; vaig veure que intentava, cada cop més feblement però sempre irritada, com si es rebel·lés contra la seva pròpia feblesa, resistir-se al poder captivador que ell posseïa; i finalment vaig veure com els seus ulls esmolats s'endolcien, i com el seu somriure es tornava afable, i vaig deixar de tenir-li aquella por que li havia tingut tot el dia... i vam acabar tots parlant i rient a la vora del foc, amb tanta desinhibició com si fóssim criatures.

Sigui perquè ja feia tanta estona que seiem allà, sigui perquè Steerforth estava decidit a no perdre el terreny que havia guanyat, el cas és que no ens vam quedar al menjador ni cinc minuts després que ella se n'hagués anat.

—Està tocant l'arpa —va dir Steerforth, en veu baixa, a la porta de la sala d'estar—, i em penso que ningú, tret de la meva mare, no l'hi havia sentit tocar des de fa tres anys.

Havia dit aquestes paraules amb un somriure curiós, que es va esborrar immediatament quan vam entrar a la sala d'estar i la vam trobar allà tota sola.

—No t'aixequis! —va ordenar Steerforth (però ella ja s'havia aixecat)—. No, estimada Rosa! Sigues amable per una vegada i canta'ns una cançó irlandesa.

—I què t'importen, a tu, les cançons irlandeses? —va contestar ella.

—Molt, m'importen! —va dir Steerforth—. Molt més que cap altra. I aquí tenim la Floreta, que també adora la música amb tota l'ànima. Canta'ns una cançó irlandesa, Rosa! I deixa'm que m'assegui a escoltar-te, com feia abans.

Sense el més lleu contacte, ni amb ella ni amb la cadira de la qual s'havia aixecat, Steerforth es va asseure prop de l'arpa. Ella s'hi va quedar dreta al costat una estona, amb un posat curiós, fent el gest de tocar-la amb la mà dreta però sense fer-la sonar. A l'últim es va asseure, es va acostar l'instrument amb un gest sobtat i es va posar a tocar i a cantar.

No sé què va ser, en la seva manera de tocar o en la seva veu, que va fer d'aquella cançó la més sobrenatural que jo hagi sentit mai en la meua vida, o que pugui imaginar-me. Sonava tan real que feia esborronar. Era com si ningú li hagués escrit la lletra ni compost la música, sinó que sorgís de la passió que ella portava a dins... una

passió que es traduïa de manera imperfecta en els sons greus de la seva veu, i que es va tornar a dissoldre quan es va fer el silenci novament. Vaig quedar estupefacte quan vaig veure que es tornava a inclinar al costat de l'arpa, tocant-la amb la mà dreta però sense fer-la sonar.

Uns segons després vaig despertar-me del meu èxtasi: Steerforth s'havia posat dret i se li havia acostat, l'havia rodejada amb el braç i li havia dit, rient:

—D'ara endavant ens estimarem molt, oi, Rosa?

I ella l'havia apartat d'una batzegada, amb la fúria d'una gata salvatge, i havia sortit corrents de la sala.

—Què li passa? —va preguntar la senyora Steerforth, entrant.

—Ha estat un àngel durant una estona, mare... —va contestar Steerforth—, però ara, per compensar-ho, ha passat ràpidament a l'extrem oposat.

—Hauries de mirar de no irritar-la, James. S'ha tornat agra de caràcter, recorda-ho... i convindria no provocar-la.

Rosa no va tornar; i ja no se'n va parlar més fins que jo vaig entrar amb Steerforth a la seva habitació per dir-li bona nit. Llavors ell es va posar a riure a costa d'ella, i em va preguntar si havia vist mai una cosa tan ferotge i tan incomprendible.

Vaig expressar-li el meu estupor en la mesura en què aleshores era capaç d'expressar-lo, i li vaig dir si podia endevinar què era el que s'havia pogut prendre tan malament, i tan de cop i volta.

—Ah, què sé jo... —va dir Steerforth—. Qualsevol cosa que et vingui al cap... o res! Ja et vaig dir que ho passava tot per la pedra d'esmolador, començant per ella mateixa. És una arma esmolada, i s'ha de manejar amb molt de compte. Sempre és perillosa. Bona nit!

—Bona nit, estimat Steerforth! —vaig afegir jo—. Demà al matí me n'hauré anat abans que et despertis. Bona nit!

Ell es va resistir a deixar-me marxar, i em va apartar allargant els braços i posant-me una mà a cada espatlla, com havia fet a la meva habitació.

—Floreta... —va dir, amb un somriure—, ja sé que aquest no és el nom que et van posar els teus padrins, però és el nom amb què m'agrada més anomenar-te... i tant de bo, tant de bo, tant de bo tu també em poguessis anomenar així!

—Bé puc fer-ho, si vull —vaig afirmar.

—Floreta: si res ens separés mai, vull que em recordis amb la meva cara més amable, amic meu. Vinga! Fem aquest tracte. Recorda'm amb la meva cara més amable, si mai les circumstàncies ens separen!

—Per a mi, Steerforth —vaig dir jo—, tu no tens una cara més amable que una altra. Jo t'aprecio en tot moment i et porto sempre dins el cor.

Sentia un tal remordiment per haver estat injust amb ell, ni que fos amb algun pensament imprecís, que vaig estar a punt de confessar la meva culpa. Si no fos perquè em resistia a traïr la confiança d'Agnes i no sabia com abordar la qüestió

sense arriscar-me a fer-ho, la confessió hauria sortit dels meus llavis abans que ell digués:

—Que Déu et beneeixi, Floreta, i bona nit!

Davant del dubte, la confessió no va sortir... i ens vam donar la mà i ens vam separar.

Em vaig llevar amb la llum grisa de l'alba i, havent-me vestit tan de pressa com vaig poder, vaig treure el cap a la seva habitació. Dormia profundament; tranquil, distès, amb el cap sobre el braç... com tan sovint l'havia vist dormir a l'escola.

Arribaria un dia —i seria molt aviat— en què em faria creus que res no hagués pogut torbar el seu descans mentre jo me'l mirava. Però ell dormia —deixeu que el torni a recordar d'aquesta manera— igual com sovint l'havia vist dormir a l'escola... i així, en aquella hora silenciosa, el vaig deixar.

Per no tornar mai més... oh, que Déu et perdoni, Steerforth!... a tocar aquella mà insensible amb afecte i amistat. Mai més, mai més!

30

Una pèrdua

Vaig arribar a Yarmouth cap al tard i vaig anar a l'hostal. Sabia que l'habitació que Peggotty em guardava a casa seva podia estar molt ocupada al cap de poc... si és que aquella gran Visita, en presència de la qual tots els vivents han de cedir el lloc, no hi havia arribat ja; de manera que vaig dirigir els meus passos cap a l'hostal, vaig sopar allà i vaig reservar-hi una habitació.

Eren les deu quan vaig sortir. Hi havia moltes botigues tancades i la ciutat estava ensopida. Quan vaig anar a la casa Omer & Joram vaig trobar les finestres tancades, però la porta de la botiga oberta. Com que vaig poder distingir el senyor Omer des de fora, fumant la seva pipa arran de la porta del salonet, hi vaig entrar i vaig preguntar-li com estava.

—Ai, Déu em guardi l'ànima i la vida! —va dir el senyor Omer—. I vós, com esteu? Seieu. No us molesta pas el fum, espero?

—No, i ara —vaig fer jo—. M'agrada... en la pipa d'un altre.

—Ah, i no en la vostra, eh? —va contestar el senyor Omer, rient—. Val més així, senyor. És un mal hàbit, per a un home jove. Seieu. Jo, si fumo, és per l'asma.

El senyor Omer em va fer lloc i va acostar una cadira. Llavors es va tornar a asseure, ofegant-se molt i boquejant com si la pipa contingués un subministrament que necessitava i sense el qual es moriria.

—Em sap molt greu haver sentit males notícies del senyor Barkis —vaig dir.

El senyor Omer em va mirar fixament i va moure el cap.

—Sabeu com es troba, avui? —vaig preguntar-li.

—És la mateixa pregunta que us hauria fet jo, senyor —va contestar el senyor Omer—, però me n'he estat per una qüestió de delicadesa. És un dels inconvenients del nostre ram. Quan una persona està malalta, no podem preguntar com es troba aquesta persona.

Aquella dificultat no se m'havia acudit, tot i que jo també tenia els meus temors, quan vaig entrar, de sentir la tonada de sempre. Però, ara que ell ho havia dit, me'n vaig fer el càrrec perfectament i així l'hi vaig dir.

—Sí, sí... ho enteneu, oi? —va dir el senyor Omer, movent el cap amunt i avall—. No ens atrevim a fer-ho. Fillets, és que seria un cop tan fort que la majoria dels afectats potser no se'n podrien refer, si els hi diguéssim: «Salutacions d'Omer & Joram, i com us trobeu aquest matí?»... o aquesta tarda, tant se val.

El senyor Omer i jo ens vam fer un gest d'assentiment amb el cap, i el senyor Omer va arregar una mica d'aire amb l'ajuda de la pipa.

—És una de les coses que priven aquest ofici d'unes atencions que sovint desitjaríem mostrar —va dir el senyor Omer—. Jo mateix, per exemple: farà que

conec Barkis, i que el saludo quan passa, quaranta anys pel cap baix. Però el que no puc fer és anar i preguntar-li: «Com anem?».

Vaig trobar que havia de ser molt dur per a ell, i així l'hi vaig dir.

—Jo no sóc pas més interessat, em penso, que qualsevol altra persona —va explicar el senyor Omer—. Mireu-me! L'aire dels pulmons em pot fallar d'un moment a l'altre, i en unes circumstàncies així, bé vaja, hauria de ser per molt que fos interessat. Dic que ha de ser per molt perquè estem parlant d'un home que sap que, quan li arribi l'hora, li fallarà la manxa com si l'hi haguessin esquinçada per la meitat... i d'un home que és avi, a més a més —va dir.

—És clar, és clar —vaig assentir jo.

—I no és pas que jo me'n queixi, del meu ofici —va afegir el senyor Omer—. No és pas això. Tots els oficis tenen les seves coses bones i les seves coses dolentes, sens dubte. El que jo voldria és que la gent fes una mica més el cor fort.

El senyor Omer, amb una cara molt satisfeta i afable, va fer unes quantes pipades en silenci i després va dir, reprenent el punt inicial:

—Per tant, a l'hora de saber com segueix el senyor Barkis, ens veiem obligats a refiar-nos d'Emily. Ella coneix prou bé els nostres motius, i no podem pas despertar-li més alarma ni més sospites que si fóssim uns anyells. Minnie i Joram acaben d'arribar-s'hi, per cert (ella fa hores que hi ha anat, a ajudar una mica la seva tia), per preguntar-li com està aquesta nit; i, si fóssiu servit d'esperar-vos fins que tornessin, us en donarien tota mena de detalls. Voleu prendre alguna cosa? Un got de xarop amb aigua, potser? Jo sempre en bec, entre pipada i pipada —va dir el senyor Omer, agafant el seu got—, perquè diuen que estava les canonades per on circula aquesta pobra respiració meva... Però, noi —va afegir, amb la veu ronca—, Déu sap que no són pas les canonades, el que està avariats! «Tu dóna'm aire suficient», dic a la meva filla Minnie, «i jo ja trobaré per on fer-lo passar, reina».

No es pot dir, realment, que l'aire li sobrés, i veure'l riure era bastant alarmant. Quan va tornar a estar en condicions d'escoltar-me, li vaig donar les gràcies pel refrigeri que m'oferia però vaig declinar-lo, perquè tot just acabava de sopar; i, observant que estava disposat a esperar-me, ja que ell havia tingut la bondat de convidar-me a fer-ho, fins que tornessin la seva filla i el seu gendre, li vaig preguntar com estava la petita Emily.

—Mireu, senyor —va dir el senyor Omer, traient-se la pipa de la boca per poder gratar-se la barbeta—, us diré la veritat: jo ja voldria que s'hagués celebrat, el casament.

—I doncs? —vaig preguntar-li.

—Doncs que està neguitosa, últimament —va explicar—. I no és pas que no sigui tan bonica com sempre, perquè encara ho és més... us ho asseguro: encara ho és més. No és pas que no treballi tan bé com sempre, perquè ho fa. Ella sola valia per sis, i continua valent per sis... Però, segons com, sembla que li falti una mica d'empenta. Si enteneu —va continuar el senyor Omer, després de tornar-se a gratar la barbeta, i

rumiant una mica— el que vull dir, en un sentit general, amb l'expressió: «Tibeu llarg, tibeu fort, tibeu plegats, valents, hurra!», jo us diria que és això, precisament... en un sentit general..., el que trobo a faltar en Emily.

La cara i els gestos del senyor Omer eren tan expressius que jo vaig assentir amb el cap, convençut que entenia perfectament el que volia dir. La meva rapidesa de comprensió el va semblar complaure i va continuar dient:

—Doncs bé, jo considero que la causa principal d'això és que es troba en un estat de neguit, compreneu? N'hem parlat molt, amb el seu oncle i amb el seu promès, plegant de la feina; i jo considero que la causa principal d'això és que està neguitosa. Sempre heu de recordar que Emily —va dir el senyor Omer, movent el cap amb suavitat— és la criatureta més afectuosa del món. Diu el proverbi: «No es pot fer un moneder de seda amb una orella de truja»... Doncs bé: jo no sé si això és veritat (més aviat diria que sí, que es pot, si comences de jove), però ella ha convertit aquella vella barca en una llar, senyor, que deixa enrere la pedra i el marbre.

—Totalment d'acord! —vaig assentir.

—Veure aquella preciositat arrapada al seu oncle —va dir el senyor Omer—, veure la manera com se li agafa, cada dia més fort, cada dia més estret, és una cosa que no té preu... Però, és clar, què vol dir, això?... Doncs que a dintre seu hi deu haver una espècie de lluita. Per què s'han d'allargar més del compte, aquestes coses?

Jo m'escoltava atentament aquell bon home, i assentia de tot cor a tot el que deia.

—Per tant, jo els vaig comentar —va seguir el senyor Omer, en un to confortable i distès— el següent; els vaig dir, dic: «A veure, no us penséssiu que jo la vull tenir aquí collada fins a l'últim dia. No. Ja la podeu casar demà mateix, per mi. Els seus serveis han sigut més valuosos del que ens esperàvem; ha fet l'aprenentatge més de pressa del que ens esperàvem; Omer & Joram poden fer els ulls grossos amb el temps que li pugui quedar, i és lliure quan vosaltres vulgueu. Si bo i casada li semblés d'arribar a alguna entesa, en el sentit de fer alguna feineta per a nosaltres de casa estant, doncs molt bé. I, si no, doncs també. No hi perdem res, de totes maneres». Perquè és que... no creieu —va dir, tocant-me amb la pipa— que fóra molt estrany que un home tan curt d'alè com un servidor, que a més a més és avi, anés ara a buscar tres peus al gat amb una poncelleta d'ulls blaus com ella?

—No, és clar; teniu raó —vaig dir jo.

—Justa! Ara ho heu dit! —va exclamar el senyor Omer—. Doncs bé, senyor: el seu cosí... sabeu que és amb un seu cosí, que es casa, oi?

—Sí, sí —vaig contestar—. El conec prou.

—I és clar —va dir el senyor Omer—. Doncs bé, senyor: el seu cosí, que es veu que té una bona feina i es guanya bé la vida, m'ho va agrair com un home, tot això (haig de dir que, en general, va comportar-se d'una forma que me'l fa tenir en gran estima), i de seguida va trobar una caseta tan apanyada que ja voldríem vós i jo trobar-ne una d'igual. Ja està moblada de dalt a baix, i és tan polida i tan completa com la sala d'una casa de nines; i, si no fos perquè la malaltia de Barkis ha agafat

aquest caire tan lleig, pobre xicot, diria jo que a hores d'ara ja serien marit i muller. Però, estant com estan les coses, hi ha hagut un ajornament.

—I a Emily, senyor Omer? —vaig preguntar—. L'hi ha passat una mica, el neguit?

—Home, mireu... això —va contestar, tornant-se a gratar la barbeta— no es pot esperar que passi d'una manera natural. La perspectiva del canvi i de la separació, i tot això, són, podríem dir-ne, coses que li queden lluny i a la vora al mateix temps. La mort de Barkis no té per què ajornar-ho, però la malaltia, si es va allargant, sí. En fi... que, com podeu veure, és un estat de coses bastant incert.

—Sí, ja ho veig —vaig dir.

—En conseqüència —va prosseguir el senyor Omer—, Emily encara està una mica tova i una mica neguitosa; potser, en general, ho està més que no ho estava. Sembla que cada dia estimi més i més el seu oncle, i que li faci més recança separar-se de tots nosaltres. Una paraula amable que jo li digui ja li fa venir llàgrimes als ulls... i, si la veiéssiu amb la petita de la meva filla Minnie, no ho oblidaríeu mai. Déu del cel —va dir el senyor Omer, pensatiu—, com se l'estima, aquella criatura!

Tenint una oportunitat tan favorable, se'm va acudir preguntar-li, abans la nostra conversa no es veiés interrompuda per l'arribada de la seva filla i el seu gendre, si sabia res de Martha.

—Ah! —va respondre, sacsejant el cap i amb un posat de gran abatiment—. Malament rai... Una trista història, senyor, us l'expliquin com us l'expliquin. Jo no pensava que hi hagués cap maldat, en aquella noia. Em guardaré de dir-ho davant de la meva filla Minnie, perquè saltaria de seguida, però no... jo no ho vaig pensar mai, que fos dolenta. Ni jo ni ningú de nosaltres.

El senyor Omer, sentint els passos de la seva filla abans que jo, em va tocar amb la pipa i em va picar l'ullet en senyal d'advertiment. Ella i el seu marit van entrar immediatament després.

El seu informe va ser que el senyor Barkis «ja no podia estar pitjor», que estava inconscient i que el doctor Chillip havia dit a la cuina, molt aclaparat —ara feia un moment, quan se n'anava—, que ni el Col·legi de Metges, ni el de Cirurgians, ni el Gremi dels Apotecaris, encara que els avisessin tots tres junts, no el podrien salvar. Els dos col·legis no hi podrien fer res, i el gremi, l'únic que faria, seria emmetzinar-lo.

En sentir això, i en saber que el senyor Peggotty era allà, vaig decidir arribar-m'hi de seguida. Vaig desitjar bona nit al senyor Omer i al senyor i a la senyora Joram i me'n vaig anar cap a aquella casa, pensant en el senyor Barkis amb un sentiment de solemnitat que me'l convertia en un ésser nou i diferent.

Vaig fer un truc esmorteït a la porta i em va venir a obrir el senyor Peggotty. No es va sorprendre tant de veure'm com em pensava. El mateix vaig observar de Peggotty, quan va baixar, i ho he tornat a notar altres vegades; i penso que, quan

s'està a l'espera d'aquella sorpresa aterridora, tots els altres canvis i sorpreses queden reduïts al no-res.

Vaig fer una encaixada amb el senyor Peggotty i vaig entrar a la cuina, mentre ell tancava suaument la porta. La petita Emily seia a la vora del foc, amb les mans a la cara. Ham estava dret a la vora d'ella.

Vam parlar en un xiuxiueig, sense deixar d'estar pendents de l'habitació de dalt. Durant la meua última visita no m'havia ni passat pel cap, però ara... que estrany que em resultava, no veure el senyor Barkis a la cuina!

—Sou molt amable d'haver vingut, senyoret Davy —va dir el senyor Peggotty.

—Molt, molt amable, molt! —va dir Ham.

—Emily, reina —va dir el senyor Peggotty—, mira qui hi ha: el senyoret Davy! Va, anima't, bufona! Que no li dius res, al senyoret Davy?

Li va agafar un tremolor que és com si encara la veiés. La fredor de la seva mà, quan vaig tocar-la, encara la noto. L'únic senyal de vida d'aquella mà va ser el gest d'enretirar-la de dins la meua, i després va esmunyir-se de la cadira i, arrossegant-se cap a la vora del seu oncle, es va arraulir, en silenci i encara tremolant, sobre el seu pit.

—Té un cor tan afectuós —va dir el senyor Peggotty, acaronent aquells cabells frondosos amb la seva aspra manassa— que no pot suportar tota aquesta pena. En el jovent ja és natural, això, senyoret Davy: aquests tràngols els hi vénen de nou i s'encongeixen com uns ocellets... és natural.

Ella es va arraulir encara més contra el seu pit, però no va aixecar la cara ni va dir una sola paraula.

—Es fa tard, reina —va dir el senyor Peggotty— i Ham ha vingut per endur-se't a casa... Au, vés-te'n amb aquest altre cor afectuós! Eh, Emily? Eh, bufona?

No em va arribar el so de la seva resposta, però ell va abaixar el cap com si se l'escoltés i, en acabat, va dir:

—Que et deixi quedar amb el teu oncle? Això, vols? Quedar-te amb el teu oncle, angelet? Quan el que aviat serà el teu marit és aquí per endur-se't a casa? Vaja, vaja... a qui se li acudiria de pensar-ho, veient aquesta criatureta al costat d'un element tan feréstec com jo —va dir el senyor Peggotty, mirant-nos a tots dos, amb un orgull infinit—... però en el seu cor hi ha més afecte pel seu oncle que sal no hi ha en tota la mar... la ximpleta de la meua Emily!

—En això té raó ella, senyoret Davy! —va dir Ham—. Mireu: si ella ho vol així, i veient-la tan confosa i tan espantada, doncs, sabeu què?, doncs que la deixaré aquí fins demà al matí... Deixeu-me quedar a mi, també!

—No, no —va exclamar el senyor Peggotty—. No pot pas ser que tu, un home casat (o poc se'n falta), et saltis així com així un dia de feina. I no pot ser que vetllis tota la nit i treballis tot el dia. No aniríem pas bé. Tu vés-te'n a casa i descansa. No tens pas por que no te la cuidin bé, la teua Emily, oi que no?

Ham va semblar convençut i va agafar el barret per anar-se'n. Fins i tot quan la va besar (sempre que el veia que se li acostava, no podia deixar de pensar que la natura li havia donat una ànima de cavaller), va semblar que ella s'aferrava encara més al seu oncle, gairebé esquivant l'home que havia triat per marit. Jo vaig tancar la porta un cop va ser fora, perquè res no torbés la quietud que regnava, i, quan em vaig girar, vaig veure que el senyor Peggotty encara parlava amb ella.

—Ara aniré a dalt a dir a la teva tia que el senyoret Davy és aquí, i això l'animarà una mica —va dir—. Tu seu vora el foc, mentrestant, reina, i escalfa't aquestes mans, que les tens glaçades. No estiguis tan espantada, no t'ho prenguis tan a la valenta... Què? Que vols venir amb mi?... Molt bé, doncs vine amb mi... vine! Si el seu oncle es quedés sense casa ni sostre i es veiés obligat a viure en un terraplè, senyoret Davy —va dir el senyor Peggotty, amb no pas menys orgull que abans—, jo per mi que ella també el seguiria fins allà! Però aviat hi haurà algú altre... algú altre, aviat, Emily!

Després, quan vaig pujar, vaig passar per davant de la porta del meu quartet en penombra i vaig tenir la vaga sensació que ella era allà dins, estirada a terra. Però em vaig quedar amb el dubte de si era realment ella o bé era una confusió produïda per les ombres de l'habitació.

Vaig tenir temps de sobres per reflexionar, assegut vora el foc de la cuina, sobre el terror de la petita Emily davant la mort —un terror que, sumat al que m'havia dit el senyor Omer, em semblava la causa que estigués tan estranya—, i també per pensar amb més indulgència, abans que Peggotty baixés, en la feblesa que evidenciava, mentre anava comptant els tic-tacs del rellotge i m'imbuïa encara més de la solemnitat del silenci que m'envoltava.

Peggotty em va estrènyer entre els seus braços, em va beneir i em va donar les gràcies no sé quantes vegades pel gran consol que li portava (aquestes van ser les seves paraules) en la seva aflicció. Llavors em va pregar que l'acompanyés a dalt, dient-me entre sanglots que el senyor Barkis sempre m'havia tingut una gran estima i una gran admiració; que abans de caure en aquell estat de somnolència havia parlat de mi molt sovint, i que segur que, si podia recobrar el coneixement, s'animaria molt en veure'm... suposant que encara hi hagués res d'aquest món que el pogués animar.

Quan el vaig veure, les probabilitats que això passés em van semblar molt escasses. Jeia amb el cap i les espatlles fora del llit, en una posició molt incòmoda, mig recolzat sobre la caixa que li havia causat tantes fatigues i tants turments. També em van explicar que, arribat el moment en què ja no podia baixar sol del llit per obrir-la, ni comprovar que seguia allà amb aquella vareta màgica que jo li havia vist fer servir, havia demanat que l'hi posessin sobre la cadira del costat del llit, on l'havia tingut abraçada nit i dia. Encara hi tenia el braç al damunt. El temps i el món se li escapaven dels dits, però la caixa era allà... i les últimes paraules que havia pronunciat (a tall d'explicació) havien estat: «Roba vella!»...

—Barkis, estimat! —va dir Peggotty, en un to gairebé alegre, inclinant-se damunt d'ell mentre el seu germà i jo estàvem drets als peus del llit—. Aquí hi ha el noi del

meu cor... el meu noi del meu cor, el senyoret Davy, el que va ajuntar les nostres vides, Barkis! El que tu feies servir per enviar missatges, te'n recordes?... No li voldràs dir res, al senyoret Davy?

Ell seguia tan mut i insensible com la caixa, de la qual el seu rostre derivava l'única expressió que encara posseïa.

—Se n'anirà amb la marea —em va dir el senyor Peggotty, tapant-se la boca amb la mà.

Jo tenia els ulls entelats, i el senyor Peggotty també; però vaig repetir, en veu molt baixa:

—Amb la marea?

—La gent de mar —va dir el senyor Peggotty— només ens podem morir quan la marea ha baixat, i només podem néixer amb la marea creixent... no podem néixer fins que la marea no ha pujat del tot. Ell se n'anirà amb la marea. A quarts de quatre baixarà, i hi haurà aigües calmes durant mitja hora. Si encara és viu quan la marea faci el tomb, aguantarà fins després de la crecuda de les aigües i se n'anirà amb la marea següent.

Ens vam quedar allà observant-lo durant molta estona... hores i hores. No sabia pas dir quin misteriós efecte va exercir la meva presència en l'estat en què es trobaven els seus sentits, però el que sé del cert és que al final, quan començava a desvariejar, va murmurar alguna cosa referent a portar-me a l'escola.

—Està tornant en si —va dir Peggotty.

El senyor Peggotty em va tocar i em va dir a cau d'orella, amb gran temor i reverència:

—Se'n va de pressa, com la marea...

—Barkis, estimat! —va fer Peggotty.

—C. P. Barkis —va pronunciar ell, amb un fil de veu—: no hi ha una dona millor en tot el món...

—Mira, hi ha el senyoret Davy! —va dir Peggotty, veient que obria els ulls.

Jo estava a punt de preguntar-li si em coneixia quan ell va provar d'allargar el braç i em va dir, molt clarament i amb un somriure agradable:

—Barkis té intencions!

I, amb el reflux de la marea, se'n va anar.

Una pèrdua encara més gran

No em va costar gaire accedir als precis de Peggotty, que em demanava que em quedés fins que les restes del pobre traginer haguessin fet el seu últim viatge a Blunderstone. Ja feia temps que havia comprat, amb els seus propis estalvis, un trosset de terreny al cementiri, prop de la tomba de «la nina del seu cor» (que era com sempre anomenava la meva mare), i allà havien de reposar.

M'alegra de pensar, fins i tot ara en recordar-ho, que poder estar-me al costat de Peggotty i fer tot el que podia per ella, per poca cosa que fos, era la millor manera de mostrar-li el meu agraïment. Confesso, però, que allò que em va causar més satisfacció, tant personal com professional, va ser poder ocupar-me del testament del senyor Barkis i donar-ne a conèixer el contingut.

Em puc atribuir el mèrit d'haver suggerit que el busquessin dins la caixa, on efectivament va ser trobat, després de regirar una estona, al fons d'un morral de cavall. En el seu interior, hi van trobar un vell rellotge d'or, amb cadena i penjolls, que el senyor Barkis havia portat el dia del casament i que ningú no havia vist en cap altra ocasió, ni abans ni després; un ataconador de plata per a la pipa, en forma de cama; una llimona d'imitació, plena de diminutes tasses i platets, que tinc la vaga sospita que el senyor Barkis devia haver comprat per regalar-me quan jo era petit, i de la qual després devia haver estat incapaç de desprendre's; vuitanta-set guinees i mitja, en peces de guinea i de mitja guinea; dues-centes deu lliures, en impecables bitllets de banc; unes quantes accions del Banc d'Anglaterra; una ferradura vella, un xíling fals, una boleta de càmfora i una petxina d'ostra. Del fet que aquest últim objecte havia estat molt brunyit, i presentava tot el prisma de colors a l'interior, en dedueixo que el senyor Barkis tenia unes nocions generals sobre les perles, però que no es van arribar mai a definir del tot.

Durant anys i anys, el senyor Barkis no havia deixat ni un sol dia d'endur-se aquesta caixa en tots els viatges que feia. Perquè pogués passar més desapercebuda, s'havia inventat la història que pertanyia a un tal «senyor Blackboy», i que havia d'estar «sota la custòdia de Barkis fins que no fos reclamada», una faula que ell havia escrit sobre la tapa molt elaboradament, amb unes lletres que avui dia són a penes llegibles.

Vaig descobrir que l'acumulació d'estalvis de tots aquells anys no havia estat en va: el seu patrimoni sumava un total de gairebé tres mil lliures. En llegava els interessos d'una tercera part al senyor Peggotty, a títol vitalici, i, a la seva mort, el capital havia de ser repartit a parts iguals entre Peggotty, la petita Emily i jo, o entre aquells de nosaltres que sobrevisquéssim. Tota la resta del que posseís en morir ho llegava a Peggotty, que era nomenada legatària del romanent i marmessora exclusiva del seu testament i últimes voluntats.

Em vaig sentir com un autèntic procurador quan vaig llegir aquest document en veu alta, tan cerimoniosament com vaig saber, i vaig enumerar-ne les disposicions, tants cops com va fer falta, davant de tots els interessats. Vaig començar a pensar que els Commons potser no eren un lloc tan inútil com això. Vaig examinar el testament amb l'atenció més profunda, vaig declarar-lo perfectament vàlid en tots els aspectes, vaig fer-hi un parell de marques amb llapis al marge i vaig considerar bastant extraordinari que sabés tantes coses.

Aquesta abstrusa activitat, el càlcul de tot el patrimoni que Peggotty havia heretat, l'arranjament de tots els seus assumptes d'una forma ordenada i l'exercici del paper d'àrbitre i assessor en tots els aspectes, amb gran delectació per part d'ella i meva, em va ocupar tota la setmana prèvia a l'enterrament. No vaig veure la petita Emily durant tots aquells dies, però em van dir que es casava discretament al cap de dues setmanes.

No vaig assistir a l'enterrament vestit «en consonància», si se'm permet de dir-ho així (em refereixo al fet que no duia capa negra ni crespó per espantar els ocells), però vaig anar a peu fins a Blunderstone a primera hora del matí, i ja era al cementiri quan va arribar el difunt, acompanyat només de Peggotty i del seu germà. El senyor boig s'ho mirava des de la meva finestreta, la criatura del doctor Chillip brandava aquell cap gros i mirava el clergue amb uns ulls desorbitats, per sobre l'espatlla de la seva mainadera, i el senyor Omer s'ofegava a una certa distància. No hi havia ningú més; regnava una gran quietud. Després de l'enterrament vam passejar pel cementiri durant una hora, i vam arrencar unes quantes fulles primerenques de l'arbre que aixoplugava la tomba de la meva mare.

I en aquest punt m'envaeix una sensació de pànic. Un núvol fosc s'empara del poble llunyà quan emprenc, solitari, el camí de tornada. Em fa por d'acostar-m'hi. No suporto el record d'allò que va passar en aquella nit memorable, i que em veuré obligat a reviuire si prossegueixo.

Deixar-ho escrit no ho empitjorà, com no ho alleujaria si aturés la meva mà reticent: va passar el que va passar, i res no pot reparar-ho; res no pot modificar la naturalesa dels fets.

La meva antiga mainadera havia de venir a Londres amb mi l'endemà, per a les formalitats del testament, i la petita Emily passaria el dia a casa del senyor Omer. Ens havíem de trobar tots aquell vespre, a la vella barca. Ham havia de portar Emily a l'hora de costum. Jo havia quedat que tornaria a peu, pel meu compte, i els dos germans tornarien tal com havien vingut i ens esperarien vora el foc, a entrada de fosc.

Me'n vaig separar a la portella, on el visionari Straps havia descansat amb la motxilla de Roderick Random en temps passats; i, en comptes de tornar directament, vaig caminar un trosset per la carretera de Lowestoft. Després vaig girar cua i vaig tornar cap a Yarmouth. Vaig aturar-me a dinar en una cerveseria molt correcta, a un parell de milles del transbordador que ja he esmentat abans; i així va anar passant el

dia, i ja era vespre quan hi vaig arribar. Aleshores plovia a bots i barrals, i feia un vespre arrauxat; però hi havia la lluna darrere els núvols i no era fosc del tot.

Aviat vaig arribar a les envistes de la barcaassa del senyor Peggotty, i de la llum de dins, que brillava a través de la finestra. Embarrancant-me una mica per la sorra molla vaig arribar fins a la porta i vaig entrar.

Es respirava una gran comoditat. El senyor Peggotty ja s'havia fumad la pipa del vespre, i s'observaven preparatius per apanyar una mica de sopar. Hi havia un foc molt viu, havien endegat les cendres i el caixó estava a punt per a la petita Emily al lloc de sempre. També Peggotty seia novament en el seu lloc d'abans, i hauríeu dit (si no fos perquè anava de dol) que no se n'havia mogut mai. Tornava a estar en companyia de la seva capsa de costura amb la catedral de Sant Pau a la tapa, la cinta de prendre mides dins la seva caseta i el trosset d'espelma... tot al seu lloc de sempre, com si no hagués passat res. La senyora Gummidge també seia al lloc de sempre, i se la veia una mica amoïnada... és a dir: perfectament natural, com tota la resta.

—Sou el primer d'arribar, senyoret Davy! —va dir el senyor Peggotty, amb una cara de pasqües—. Però no us deixeu l'abric posat, senyor, que deveu estar ben xop...

—Gràcies, senyor Peggotty —vaig fer jo, donant-li el sobretot perquè el pengés—. De sota estic ben sec.

—Sí noi! —va afirmar el senyor Peggotty, palpant-me les espatlles—. Sec com un encenall! Seieu, senyor. No cal pas que us doni la benvinguda, perquè ja sabeu que aquí sou benvingut de tot cor i amb tota l'ànima.

—Gràcies, senyor Peggotty. N'estic convençut. I què, Peggotty? —vaig dir, fent-li un petó—. Tu com estàs, noia?

—Ha, ha! —va riure el senyor Peggotty, asseient-se al costat nostre i fregant-se les mans amb una sensació d'alleujament dels problemes recents, i amb la genuïna cordialitat del seu caràcter—. No hi ha una dona en tot el món, senyor... i és el que jo li dic... que pugui sentir-se tan en pau amb la seva consciència com ella! Va complir el seu deure amb el difunt, i el difunt ho sabia; i el difunt va comportar-se com és degut amb ella, i ella va comportar-se com és degut amb el difunt, i... i... i tot correcte!

La senyora Gummidge va proferir un gemec.

—Animeu-vos, mestressa! —va dir el senyor Peggotty. (Però ella ens va mirar a nosaltres i va sacsejar el cap, com deixant clar que els fets recents li havien revifat massa el record del vell)—. No us enfonseu! Mireu d'animar-vos, dona, ni que sigui només una miqueta! Poseu-hi una mica de la vostra part i la resta ja anirà venint de manera natural!

—No, Daniel —va contestar la senyora Gummidge—. L'única cosa natural, en mi, és ser una criatura sola i desemparada.

—No, dona, no... —va fer el senyor Peggotty, mirant de consolar-la.

—Sí, Daniel, sí! No sóc persona, jo, per viure amb gent que han heretat diners. Les coses em van massa en contra. Valdria més que em perdés de vista.

—Però, com podria mai gastar-los sense vós, jo, els diners? —va preguntar el senyor Peggotty, en un to d'enèrgica protesta—. Quines coses de dir...! No us necessito més ara que mai?

—Sí... ja ho sabia, jo, que abans no em necessitàveu! —va exclamar la senyora Gummidge, amb un gemec lamentable—. I ara m'ho he de sentir a dir! Com podria esperar que se'm necessités, si estic tan sola i desemparada, i tot em va en contra?

El senyor Peggotty va semblar molt sorprès en veure que les seves paraules havien estat interpretades de manera tan insensata, però la seva germana li va estirar la màniga, movent el cap, per impedir-li que parlés. Després de mirar la senyora Gummidge durant uns moments, en un estat de profunda consternació, va fer una ullada al rellotge holandès, es va aixecar, va esmocar l'espelma i la va deixar a la finestra.

—Au! —va dir el senyor Peggotty, jovialment—. Llestos, senyora Gummidge! —La senyora Gummidge va fer un lleu gemec—. Il·luminat com de costum! Us deveu preguntar què és, això, oi, senyor? Doncs és per a la nostra petita Emily. Perquè, mireu: quan s'ha fet fosc, el camí no està gaire il·luminat ni hi ha gaire concurrència; i, si jo ja hi sóc a l'hora que ella torna a casa, poso llum a la finestra. Això, sabeu? —va dir el senyor Peggotty, inclinant-se cap a mi amb expressió radiant—, compleix dues funcions. Diu Emily, diu: «Allò és casa meva!», diu. I, encabat, Emily també diu: «Hi ha el meu oncle!»... Perquè és que, si no hi sóc, no hi deixo mai cap llum.

—Ets com un nen petit! —va dir Peggotty; i, si realment ho creia, això demostra fins a quin punt se l'estimava.

—Mira —va contestar el senyor Peggotty, bastant eixarrancat i fregant-se les cames amb les mans, amb còmoda satisfacció, mentre ens mirava a nosaltres dos i el foc, alternativament—, jo no sé si ho sóc o si deixo de ser-ho... però en l'aspecte, com a mínim, diria que no ho sóc, oi?

—No exactament —va observar Peggotty.

—No —va dir el senyor Peggotty, rient—, en l'aspecte no, però per... per dins, oi... Però, això rai, a mi tant se me'n dóna! I ara us diré una cosa. Quan vaig a veure aquella caseta tan bonica de la nostra Emily, que... que m'esgormin si... —va dir, amb un èmfasi sobtat—... prou! No puc dir res més... però que m'esgormin si no m'hi sembla veure-la a ella en les coses més petites... i les agafo, i les toco tan delicadament com si fossin una part de la nostra Emily. I faig igual amb els seus barretets, i amb tot. No podria sofrir que ningú potinegés aquestes cosetes per... per res del món. Ja veieu, doncs, quin nen petit per dins i quin gran eriçó de mar per fora! —va dir el senyor Peggotty, i una gran riallada va prendre el relleu al to seriós amb què havia parlat fins aleshores.

Peggotty i jo també ens vam posar a riure, però no tan fort.

—Jo, per a mi, que això em ve —va dir el senyor Peggotty, amb expressió divertida i després de fregar-se les cames una mica més— d’haver jugat tant amb ella, i d’haver fet veure que érem turcs, i francesos, i taurons, i tota mena de forasters... sí, valga’m Déu... i lleons i balenes, i què sé jo què més... quan ella amb *proutes* feines si m’arribava al genoll. I és allò que t’hi vas acostumant, sabeu?... Ara mateix aquesta espelma, sense anar més lluny! —va dir el senyor Peggotty, allargant la mà cap a l’espelma, tot satisfet—. Jo sé molt bé que quan ella serà casada i se n’haurà anat, jo seguiré posant l’espelma al mateix lloc, ben bé com ara. Sé molt bé que quan jo sigui aquí a les nits (i on més podria viure, jo, Déu me valgui, per molts tombs que em fes la vida?) i ella no sigui amb mi, i jo no sigui amb ella, posaré l’espelma a la finestra i seuré vora el foc, fent veure que l’espero, ben bé tal com faig ara. Ja veieu, doncs, quin nen petit per dins —va dir el senyor Peggotty, amb una altra riallada— i quin gran eriçó de mar per fora!... Perquè és que ara mateix veig pampalluguejar l’espelma i em dic: «Ja l’ha vista! Ja arriba!»... Ja veieu, doncs, quin nen petit per dins i quin gran eriçó de mar per fora!... I muts i a la gàbia —va dir, parant en sec de riure i picant de mans—, perquè aquí la tenim!

Però era Ham, tot sol. La pluja devia haver refermat des que havia arribat jo, perquè duia un gran barret impermeable calat fins a mitja cara.

—On és Emily? —va preguntar el senyor Peggotty.

Ham va fer un moviment amb el cap, com si ella fos a fora. El senyor Peggotty va agafar l’espelma de la finestra, la va esmocar i la va posar sobre la taula, i s’havia ajupit a atiar el foc quan Ham, que no s’havia mogut, va dir:

—Senyoret Davy, podríeu venir un moment a veure una cosa que Emily i jo us volem ensenyar?

Vam sortir. Quan vaig passar pel seu costat, a la porta, vaig veure, amb gran sorpresa i temor, que estava blanc com la cera. Em va empènyer cap a fora i va tancar la porta darrere nostre. No hi havia ningú més.

—Ham! Què passa?

—Senyoret Davy!

Oh, pobre cor destrossat... quina manera més esgarrifosa de plorar!

Vaig quedar paralitzat en veure un desconsol com aquell. No sé què vaig pensar, ni què vaig témer... No podia fer altra cosa que mirar-me’l.

—Ham! Pobre noi! Digue’m què passa, per l’amor de Déu!

—El meu amor, senyoret Davy... l’orgull i l’esperança del meu cor... aquella per qui jo hauria donat la vida, i encara la donaria... ha marxat!

—Marxat?

—Emily ha fugit! Oh, senyoret Davy, pensar que hagi pogut fugir, quan jo prego al meu Déu bondadós i misericordiós que la mati (a ella, que m’estimo més que cap altra cosa del món) abans que deixar-la caure en la ruïna i en la deshonra!

El rostre que va alçar cap al cel tempestuós, el tremolor de les seves mans crispades, la seva figura turmentada, són coses que han anat sempre associades en el

meu record, fins avui, amb aquella planura erma i solitària... i sempre és de nit, i ell és l'única figura del paisatge.

—Vós teniu estudis —va dir, atropelladament—, i sabeu el que és correcte i el que és millor. Què els diré, a dintre? Com els puc donar la notícia, senyoret Davy?

Vaig veure que es movia la porta i, amb un gest instintiu, vaig intentar aguantar la balda de fora per guanyar una mica de temps. Ja era massa tard. El senyor Peggotty va treure el cap a fora, i ni que visqui cinc-cents anys no podré oblidar el canvi que va fer la seva cara quan ens va veure.

Recordo un gran udol i un gran crit, i les dones apinyades al seu voltant, i tots nosaltres allà al mig de la saleta: jo amb un paper que Ham m'havia donat, i el senyor Peggotty, amb l'armilla descordada, escabellat, amb la cara i els llavis completament blancs i unes gotes de sang al pit (sang de la boca, suposo), mirant-me fixament.

—Llegiu-ho, senyor —va dir en veu baixa i tremolosa—. A poc a poc, si us plau. No sé si ho podré entendre.

Enmig d'un silenci sepulcral, vaig llegir aquesta carta plena d'esborralls de llàgrimes:

Quan tu, que m'estimes molt més del que jo mai he merescut, fins i tot quan la meva ànima era innocent, vegis això, ja seré lluny d'aquí.

—Ja seré lluny d'aquí... —va repetir ell, a poc a poc—. Un moment!... Emily, lluny d'aquí... Endavant!

Quan deixi la meva llar estimada... la meva llar estimada... oh, la meva llar estimada... al matí...

(la carta estava datada la nit abans)

... serà per no tornar mai més, si no és que ell em torna convertida en una senyora. Al vespre trobareu aquesta carta en lloc de trobar-me a mi, que ja farà moltes hores que hauré marxat. Oh, si sabessis com pateix el meu cor... Si tu, que jo he ultratjat tant, que mai no podràs perdonar-me, sabessis com sofreixo! Sóc massa dolenta per parlar de mi. Oh, procura consolar-te pensant que sóc dolenta... Oh, per Déu misericordiós, digues a l'oncle que no l'he estimat mai ni la meitat del que l'estimo ara. Oh, no recordis l'afecte i l'amabilitat amb què m'heu tractat tots... no recordis que ens havíem de casar..., i mira de pensar que és com si m'hagués mort quan era petita, i que estic enterrada en algun lloc. Demana al cel, del qual m'he fet indigna, que tingui compassió del meu oncle! Digue-li que no l'havia estimat mai ni la meitat. Sigues el seu consol. Estima alguna bona noia, que pugui ser el que jo havia estat per a l'oncle, i que et sigui fidel, i que sigui digna de tu, i no coneguis altra vergonya tret de mi. Que Déu us beneeixi a tots! Jo resaré sovint per tots, de genolls. Si ell no em torna convertida en una senyora, i jo no puc resar per mi, resaré per tots. El meu adéu més afectuós per a l'oncle. Les meves últimes llàgrimes, i la meva última gratitud, per a l'oncle!

I això era tot.

Ell va seguir mirant-me fins molt després que hagués acabat de llegir. Al final em vaig aventurar a agafar-li la mà, i a demanar-li, tan bonament com vaig poder, que procurés dominar-se una mica.

—Gràcies, senyor, gràcies! —va contestar ell, sense moure's.

Ham li va parlar. El senyor Peggotty, perfectament sensible al dolor de l'altre, li va estrènyer la mà... però, a part d'això, va continuar en el mateix estat i ningú no gosava destorbar-lo.

Al final, molt lentament, va anar desviant els ulls de la meva cara, com si es despertés d'una visió, va resseguir la saleta amb la mirada i després va dir, en veu baixa:

—Qui és, ell? Vull saber com es diu.

Ham em va mirar, i jo, de sobte, vaig notar una sotragada que em va fer recular.

—Hi ha un sospitós —va dir el senyor Peggotty—. Qui és?

—Senyoret Davy! —va implorar Ham—. Sortiu un momentet, i deixeu-me que li expliqui el que li haig d'explicar. Vós no ho hauríeu de sentir, senyor.

Vaig tornar a notar la sotragada. Vaig enfonsar-me en una cadira, mirant d'articular alguna resposta... però tenia la llengua encadenada i els ulls ennuvolats.

—Vull saber com es diu! —vaig sentir que repetia.

—Durant un temps —va dir Ham, balbucejant— hi va haver un criat que venia per aquí de tant en tant. I un senyor, també. Eren amo i criat.

El senyor Peggotty continuava immòbil com abans, però no el mirava.

—El criat —va prosseguir Ham— va ser vist amb... amb la nostra pobra noia... ahir al vespre. S'ha estat una setmana, o més, amagat per aquí. Tothom pensava que era fora, però estava amagat... No us quedeu, senyoret Davy, no us quedeu!

Vaig notar el braç de Peggotty al voltant del coll, però no m'hauria pogut moure ni que la casa hagués estat a punt de caure'm a sobre.

—Un estrany carruatge ha sigut vist avui als afores del poble, a la carretera de Norwich, abans i tot que despuntés el dia —va prosseguir Ham—. El criat ha anat cap allà, i ha tornat a venir, i ha tornat a anar-hi. Quan hi ha tornat, Emily anava amb ell. L'altre era a dins. És ell.

—Per l'amor de Déu —va dir el senyor Peggotty, fent-se enrere i allargant la mà, com si volgués apartar el que ja es temia—, no em diguis que el seu nom és Steerforth!

—Senyoret Davy —va dir Ham, amb una veu trencada—, no és culpa vostra... i em guardaria prou de fer-vos cap retret..., però el seu nom és Steerforth, i és un maleït canalla!

El senyor Peggotty no va fer cap crit, ni va vessar cap llàgrima; ja no es va moure més fins que no va semblar que es tornava a despertar, i se'n va anar decidit cap al racó on tenia penjat el sobretot.

—Doneu-me un cop de mà! Estic molt atordit, i jo tot sol no puc —va dir, impacient—. Doneu-me aquell barret d'allà!

Ham li va preguntar on anava.

—Vaig a buscar la meva neboda. Vaig a buscar la meva Emily. Primer aniré a estellar aquella barca, i a enfonsar-la on l'hauria enfonsat a *ell*, tan cert com que sóc viu, només que hagués ensumat les intencions que duia! Quan el tenia assegut davant

meu —va dir, alçant el puny dret—... quan el tenia assegut davant meu, cara a cara... que em matin si no l'hagués ofegat, i sense cap remordiment!... Vaig a buscar la meva neboda.

—On? —va exclamar Ham, barrant-li el pas davant de la porta.

—A tot arreu! Vaig a buscar la meva neboda per tot el món. Trobaré la meva pobra neboda enmig de la seva vergonya i la tornaré aquí. Ningú m'aturarà! Ja et dic jo que vaig a buscar la meva neboda!

—No, no! —va exclamar la senyora Gummidge, posant-se enmig de tots dos, en un atac de sanglots—. No, no, Daniel... no pas tal com esteu ara. Sortiu a buscar-la d'aquí a una estona, pobre i desemparat Daniel, i per al cas serà el mateix... però no tal com esteu ara. Seieu i perdoneu-me per haver-vos estat una molèstia, Daniel... què són, les meves contrarietats, al costat d'això?... i parlem una mica d'aquells temps en què ella era una orfeneta, i Ham també, i jo una pobra viuda, i vós em vau acollir. Això us estovarà una mica el cor, pobre Daniel —va dir, recolzant-li el cap a l'espatlla—, i suportareu més bé la vostra pena... perquè ja sabeu quina és la promesa, Daniel: «Tot allò que fèieu a un d'aquests germans meus més petits, a mi m'ho fèieu»; i això no pot fallar mai sota aquest sostre, que ha estat el nostre aixopluc durant tants i tants anys!

Ara ell estava en una actitud molt passiva i, quan el vaig sentir plorar, l'impuls que havia tingut de caure de genolls i demanar-li perdó per la desolació que havia causat, i maleir Steerforth, va donar pas a un sentiment millor. El meu cor aclaparat va trobar el mateix alleujament i jo també em vaig posar a plorar.

El començament d'un llarg viatge

Suposo que el que és natural en mi també ho és en moltes altres persones, i és per això que no tinc por d'escriure que no havia estimat mai tant Steerforth com quan es van trencar els lligams que m'hi unien. Desconsolat com estava per haver descobert la seva indignitat, vaig pensar en tot allò que tenia de brillant, vaig entendre-me recordant les seves coses bones, vaig fer justícia a aquelles qualitats que haurien pogut convertir-lo en un home noble i reputat, com no ho havia fet ni en els moments més àlgids de la meva adoració. Tot i la contricció profunda que sentia per la part de culpa que jo havia tingut, ni que fos sense voler, en la seva pol·lució d'una llar honrada, sóc conscient que, si ens haguéssim trobat cara a cara, no hauria pogut articular ni un sol retret. Hauria continuat estimant-lo tant —per bé que ja no em fascinava—, hauria conservat amb tal tendresa el record del meu afecte per ell, que suposo que hauria estat tan feble com un nen amb l'ànima ferida. L'única cosa que no em va passar pel cap, ni per un moment, va ser que ens poguéssim reconciliar mai més. Estava convençut —com ho havia estat ell— que tot s'havia acabat entre nosaltres. No he sabut mai quins eren els records que ell conservava de mi; potser eren superficials, i fàcilment desestimables... però els que jo conservava d'ell eren com l'evocació d'un amic estimadíssim que s'hagués mort.

Sí, Steerforth, absent des de fa tant de temps dels escenaris d'aquest pobre relat! La meva pena pot ser un testimoni involuntari en contra teu davant el Tron del Judici, però el meu ressentiment i els meus retrets no ho seran mai... ho sé!

La notícia del que havia passat es va escampar de seguida per tot el poble, fins al punt que, en passar pels carrers l'endemà al matí, sentia que tothom en parlava a les portes de les cases. Molts es mostraven crítics amb ella, uns quants s'hi mostraven amb ell, però, pel que fa al seu segon pare i al seu enamorat, hi havia un sentiment unànime. Entre la gent de tota mena dominava un respecte pel tràngol que passaven; un respecte delicat i ple de tendresa. Els pescadors s'apartaven quan tots dos van ser vistos a primera hora, caminant amb pas lent per la platja, i s'apinyaven en grupets, parlant entre ells compassivament.

Va ser a la platja, arran de mar, on els vaig trobar. Hauria deduït fàcilment que no havien dormit encara que Peggotty no m'hagués informat que, quan ja era ben clar, continuaven asseguts tal com els havíem deixat. Es veien esgotats, i em va semblar com si el cap del senyor Peggotty s'hagués acotat més en una nit que en tots els anys que feia que el coneixia. Però el posat de tots dos era tan greu i tan impàvid com el mateix mar, que aleshores s'estenia sota un cel grisós, sense onades —però amb un intens batec a la superfície, com si respirés mentre descansava— i tocat, a l'horitzó, per una franja de llum platejada que venia del sol invisible.

—Hem parlat molt, senyor —em va dir el senyor Peggotty, quan tots tres havíem caminat un tros en silenci—, sobre el que hauríem de fer o de deixar de fer. Però ara sabem quin és el camí.

En aquell moment vaig desviar els ulls cap a Ham, que mirava en direcció a aquella franja de claror llunyana sobre el mar, i em va passar pel cap la idea atterridora —i no és pas que el seu rostre expressés indignació, perquè només li recordo una expressió de ferm determini— que, si ensopegava amb Steerforth, el mataria.

—Tot el que havia de fer aquí, senyor —va dir el senyor Peggotty—, ja ho he fet. Vaig a buscar la meva... —i aquí es va interrompre, i després va continuar amb una veu més ferma—... vaig a buscar-la. D'ara endavant, el meu deure és aquest.

Va moure el cap quan li vaig preguntar on la buscaria, i va voler saber si l'endemà anava a Londres. Jo li vaig dir que no hi havia anat avui per no perdre l'oportunitat de ser-li útil en alguna cosa, però que estava disposat a anar-hi quan ell volgués.

—Si no hi teniu inconvenient, senyor —va contestar—, us hi acompanyaré demà mateix.

Vam caminar una estona més, en silenci.

—Ham —va prosseguir, al cap d'un moment— seguirà fent la feina que feia i se n'anirà a viure amb la meva germana. Aquella vella barca...

—Penseu abandonar-la, senyor Peggotty? —vaig preguntar, discretament.

—El meu lloc, senyoret Davy —va contestar—, ja no és allà; i, si mai una barca ha naufragat perquè hi havia tenebres a les profunditats del mar, és aquella!... Però no, senyor, no; no vull dir pas que quedarà abandonada. De cap manera.

Vam tornar a caminar una estona més, igual que abans, fins que ell em va explicar el que segueix:

—El meu desig, senyor, és que de dia i de nit, hivern i estiu, es vegi sempre igual que s'ha vist d'ençà que ella la va conèixer. Si mai tornés, jo no voldria que la vella barca semblés que la rebutja, compreneu?, sinó que la tempta perquè s'hi acosti... i ella mirés a dins, potser com un fantasma que han portat el vent i la pluja de l'hivern glaçat, i veiés el seu lloc de sempre a la vora del foc. Llavors, senyoret Davy, qui sap si, veient que només hi ha la senyora Gummidge, potser es veuria amb cor de travessar la porta, tremolant... i qui sap si tornaria a estirar-se en el seu llit de sempre, i a deixar reposar el seu cap feixuc allà on abans havia reposat tan alegre.

Vaig ser incapaç d'articular cap resposta, per molt que ho intentés.

—Cada vespre, sens falta —va dir el senyor Peggotty—, així que es faci fosc, l'espelma haurà de ser ran del vidre de la finestra de sempre, perquè, si mai ella la veu, pugui semblar que li diu: «Torna, filleta, torna!». Si mai truquen a casa de la teva tia, Ham, després de fer-se fosc... i sobretot si és un truc suau..., tu no t'hi acostis. Deixa que sigui ella, i no tu, qui vegi la meva criatura esgarriada!

Va accelerar una mica el pas i, durant una estona, va caminar uns quants metres davant nostre. En aquest interval jo vaig tornar a mirar Ham i, observant l'expressió

del seu rostre i aquells ulls encara fixos en la claror llunyana, li vaig tocar el braç.

Dues vegades vaig pronunciar el seu nom, en el mateix to amb què hauria intentat despertar algú que dormís, abans no em prestés atenció. Quan finalment vaig preguntar-li en què tenia tan absorts els pensaments, va contestar:

—En el que tinc davant meu, senyoret Davy... i més enllà.

—En la vida que tens davant teu, vols dir?

Havia assenyalat confusament mar enllà.

—Sí, senyoret Davy. No sé ben bé què ho fa, però m'ha semblat que des d'allà venia... el final, diguéssim. —I em mirava com si s'anés despertant, però amb la mateixa expressió decidida.

—Quin final? —vaig preguntar-li, posseït del temor d'abans.

—No ho sé —va dir, pensatiu—; em venia a la memòria que el començament de tot va ser aquí... i que després va venir el final... Però s'ha acabat!... Senyoret Davy —va afegir, suposo que en resposta a la meua mirada—, no hi ha cap motiu perquè tingueu por de mi, però joestic com desorientat, diguéssim, i... i em sembla com si no sentís les coses —que era el mateix que dir que estava fora de si i enmig d'una absoluta confusió.

El senyor Peggotty es va aturar per esperar-nos i, un cop el vam haver atrapat, ja no vam dir res més. Però el record d'aquestes paraules, unit al dels meus pensaments anteriors, no va deixar mai de perseguir-me a estones... fins i tot quan, a l'hora prevista, va arribar el final inexorable.

Sense voler ens havíem anat acostant a la vella barca, i vam entrar-hi. La senyora Gummidge ja no seia d'esma en el seu racó particular, i estava atrafegada fent l'esmorzar. Va agafar el barret del senyor Peggotty, li va acostar la cadira i va parlar en un to tan suau i tan afable que em va costar de reconèixer-la.

—Daniel, bon amic meu —va dir—, heu de menjar i beure, i conservar les forces, perquè sense forces no fareu res. Mireu de fer un esforç, home de Déu! I, si jo us destorbo amb el meu claquejar —volia dir la seva xerrameca—, digueu-m'ho, Daniel, i me n'estaré.

Quan ens va haver servit a tots va retirar-se cap a la finestra, on es va aplicar amb diligència a repassar unes quantes camises i altres peces de roba pertanyents al senyor Peggotty, i les va anar ficant, molt pulcrament plegades, en un vell sac d'hule per l'estil dels que porten els mariners. I mentrestant no va deixar de parlar, en el mateix to calmat:

—D'un cap a l'altre de l'any, sabeu, Daniel —va dir la senyora Gummidge—, jo no em mouré d'aquí, i tot continuarà sempre segons els vostres desitjos. Sóc molt poc instruïda, però us escriuré de tant en tant, quan sigueu fora, i enviaré les meves cartes al senyoret Davy. Potser vós també em podríeu escriure a mi, Daniel, de tant en tant, i explicar-me com us van els vostres viatges solitaris i desemparats.

—Aquí us sentireu molt sola, em fa l'efecte! —va dir el senyor Peggotty.

—No, no, Daniel —va contestar ella—. No m’hi sentiré. Per mi no patiu. Sempre tindrè una cosa o altra a fer per cuidar-vos el rusc —la senyora Gummidge volia dir «la casa»— mentre sou fora... per cuidar aquest rusc per si mai s’escaigués que torna algú, Daniel. En el bon temps seuré a fora, a la porta, com solia fer. Si mai algú s’acostés, ja veurà d’un tros lluny la vella viuda, sempre al peu del canó...

Quin canvi, la senyora Gummidge, en tan poc temps! Era tota una altra dona. Es veia tan entregada, i amb una percepció tan aguda del que convenia dir i del que convenia callar, pensava tan poc en si mateixa i respectava tant tot el dolor que l’envoltava, que em va despertar una mena de veneració. La quantitat de feina que va arribar a fer, aquell dia! Hi havia moltes coses que s’havien de portar de la platja i que calia emmagatzemar a l’annex —com ara rems, xarxes, veles, cordes, pals, galledes per a les llagostes, sacs de llastre i altres coses per l’estil—, i, tot i que va rebre moltíssima ajuda, perquè en aquella platja no hi havia ni un sol parell de braços que no s’haguessin arremangat per al senyor Peggotty —i agraïts que se’ls ho demanés—, ella no va parar en tot el dia de voler carretejar uns pesos superiors a les seves forces, ni d’anar atrafegada amunt i avall fent tota mena de feines innecessàries. I, pel que fa a deplorar les seves desgràcies, era ben bé com si hagués oblidat que mai n’havia patit cap. Acompanyava la seva actitud compassiva d’un serè optimisme, cosa que no era pas la part menys espectacular del canvi que havia experimentat. Ni rastre de cap lamentació. En tot el dia no vaig observar que li fallés la veu ni els ulls se li neguessin en cap moment... fins al capvespre, en què ella, el senyor Peggotty i jo ens vam quedar tots tres sols i, en adormir-se el senyor Peggotty de pur cansament, ella va esclatar en un atac de sanglots i de plors mal reprimit i, mentre em duia cap a la porta, va dir:

—Que Déu us beneeixi, senyoret Davy... i sigueu sempre l’amic d’aquest pobre home!

I tot seguit va sortir corrents a rentar-se la cara, perquè ell, en despertar-se, la pogués trobar refeta i asseguda al seu costat com si no hagués passat res. Total: que, quan me’n vaig anar, la vaig deixar convertida en el puntal i el suport de l’aflicció del senyor Peggotty, i mai no em cansaré de meditar sobre la gran lliçó i la gran sorpresa que la senyora Gummidge m’havia donat.

Devia ser entre les nou i les deu que, caminant d’esma pel poble, vaig aturar-me a la porta del senyor Omer. La seva filla em va dir que es veia tan afectat, i que havia estat tan ensopit durant tot el dia, que se n’havia anat al llit sense fumar-se ni la pipa de cada vespre.

—Una noia falsa i sense cor —va dir la senyora Joram—. No havia sigut mai de fiar! Mai!

—No ho digueu, això —vaig replicar—. Segur que en el fons no ho creieu.

—I tant que sí! —va exclamar la senyora Joram, indignada.

—No, no —vaig dir jo.

La senyora Joram va tirar el cap enrere, esforçant-se per aparentar indignació i severitat, però, incapaç de dominar la part més bondadosa de si mateixa, es va posar a plorar. Jo era molt jove, sens dubte, però es va fer molt més humana als meus ulls i vaig pensar que, com a esposa i mare virtuosa, aquella imatge li esqueia perfectament.

—Què farà? —va dir Minnie, entre sanglots—. On anirà? Com acabarà? Oh... com ha pogut ser tan cruel, amb ella mateixa i amb ell?

Vaig recordar aquells temps en què Minnie era una noieta jove i bonica, i vaig estar content que ella també se'n recordés amb tanta emoció.

—La meva petita Minnie —va dir la senyora Joram— s'ha adormit fa un moment, i continua plorant per Emily bo i adormida. S'ha passat tot el dia plorant per ella, pobreta, i no ha parat de preguntar-me si Emily era dolenta. Què li puc dir, jo, quan Emily es va treure una cinta del coll i la va lligar al coll de la petita Minnie amb les seves pròpies mans, l'últim vespre que va ser aquí, i va recolzar el cap en el coixí, al seu costat, fins que no es va haver adormit? La cinta encara hi és, al coll de la meva petita Minnie. Potser no hi hauria de ser, però, què hi puc fer, jo? Emily és molt dolenta, però s'estimaven molt... i la criatura no sap res!

La senyora Joram estava tan afligida que va haver de venir el seu marit a consolar-la. Jo vaig deixar-los sols i me'n vaig anar a casa de Peggotty, més trist encara que abans... suposant que això fos possible.

Aquella bellíssima persona —em refereixo a Peggotty—, infatigable a pesar de les angúnies i les nits en blanc d'aquells últims dies, era a casa del seu germà, on pensava quedar-se fins l'endemà al matí. Una vella, que feia unes setmanes que es cuidava de la casa mentre Peggotty no estigués en condicions de fer-ho, era l'única persona que compartia amb mi aquell sostre. Com que no necessitava els seus serveis, vaig enviar-la a dormir —no s'ho va fer dir dues vegades— i em vaig asseure davant del foc de la cuina, per reflexionar una estona sobre tot plegat.

Se'm barrejaven tots els fets recents amb el record de les últimes hores del senyor Barkis, i em deixava endur per la marea cap a aquell punt de l'horitzó que Ham contemplava aquell matí d'una manera tan singular, quan un truc a la porta em va distreure de les meves divagacions. A fora hi havia un picaporta, però no era amb això que havien trucat: ho havien fet amb la mà i a la part inferior de la porta, com si fos una criatura.

Em va sobresaltar com si hagués estat el truc d'un lacai anunciant algun personatge il·lustre. Vaig obrir la porta i, en mirar avall, amb gran astorament, no vaig veure res més que un gran paraigua que semblava que caminés tot sol. Al cap d'un moment, però, sota el paraigua vaig descobrir la senyoreta Mowcher.

No crec que hagués rebut aquella personeta gaire amablement si, en abaixar el paraigua —que els seus esforços més extrems van ser incapaços de tancar—, m'hagués mostrat aquella expressió «eixelebrada» que tant m'havia impressionat la primera i única vegada que havíem coincidit. Però el cas és que la seva expressió,

quan va mirar amunt, era tan seriosa, i, quan la vaig alliberar d'aquell paraigua que hauria resultat incòmode fins i tot per a un gegant irlandès, es va retorçar les mans d'una manera tan afligida, que allò més aviat em va predisposar a favor seu.

—Senyoreta Mowcher! —vaig dir, després de fer un cop d'ull al carrer desert, en totes dues direccions, sense saber ben bé què més esperava trobar-hi—. Què hi feu, aquí? Què passa?

Amb un dels seus bracets em va fer un gest indicant-me que li tanqués el paraigua, i tot seguit va entrar decidida cap a la cuina. Quan vaig haver tancat la porta i la vaig seguir, amb el paraigua a la mà, la vaig trobar asseguda en un extrem del guardafoque (era un guardafoque baix, de ferro, amb dues barres planes a sobre per posar-hi els plats), a l'ombra del calderó, gronxant-se endavant i endarrere i fregant-se els genolls amb les mans, com una persona que patís molt.

Força alarmat pel fet de ser l'únic receptor d'aquesta visita intempestiva i l'únic espectador del seu comportament estrambòtic, vaig tornar a exclamar:

—Si us plau, senyoreta Mowcher, digueu-me què passa! Que esteu malalta?

—Fillet meu estimat —va contestar la senyoreta Mowcher, estrenyent-se les mans sobre el cor, l'una damunt de l'altra—, estic malalta d'aquí, molt malalta, quan penso en el que ha passat, i que jo ho hauria pogut veure a venir i potser ho hauria pogut evitar, si no hagués estat tan insensata i tan ximple!

El seu barret enorme (molt desproporcionat respecte a la seva figura) tornava a moure's endavant i endarrere, seguint el ritme del seu cos diminut, i un barret gegantí, a l'uníson, es gronxava projectat a la paret.

—Em sorprèn —vaig dir— de veure-us tan seriosa i trasbalsada...

—Sí, sempre passa igual! —em va interrompre—. Tots aquests joves ganàpies i desconsiderats us estranyeu de descobrir algun sentiment natural en una personeta com jo! Tothom em tracta com si fos una joguina, em fa servir per divertir-se, em llença quan se n'atipa i s'estranya que jo pugui tenir més sentiments que un cavallet de joguina o que un soldat de fusta! Sí, sí, això és el que ha passat sempre. Sempre!

—En el cas de l'altra gent no ho sé —vaig replicar—, però us asseguro que no és el meu cas. Potser no m'hauria de sorprendre en absolut de veure-us en aquest estat: sé tan poques coses de vós... Jo he dit el que pensava, irreflexivament...

—Què puc fer? —va prosseguir aquella doneta, aixecant-se i estenent els braços perquè la veiés bé—. Mireu! El que jo sóc, ja ho era el meu pare... i ho és la meva germana... i ho és el meu germà. Jo fa molts anys que treballo per al meu germà i per a la meva germana... i de valent, senyor Copperfield... i tot el dia. Jo he de viure. No faig cap mal a ningú, jo. Si hi ha persones tan cruels i tan irresponsables que es burlen de mi, què més puc fer, jo, sinó burlar-me de mi mateixa, d'ells, i de tot? Si ho faig, de tant en tant, qui en té la culpa? Jo?

Vaig dir que no, que no creia pas que en tingués la culpa la senyoreta Mowcher.

—Si jo m'hagués mostrat com una nana més sensible amb el vostre fals amic —va continuar la doneta, movent el cap i mirant-me amb una expressió de seriós retret

—, quina ajuda o quina bona disposició creieu que hauria rebut mai, per part d'ell? Si l'esquifida Mowcher (que, si la van fer com és, ella no hi va tenir art ni part) s'hagués adreçat a ell, o a qualsevol persona com ell, en nom dels seus infortunis, creieu, potser, que algú hauria escoltat la seva veueta? L'esquifida Mowcher hauria tingut la mateixa necessitat de viure si hagués estat la més esquerpa i amargada de les pigmees, però ella no podia fer-ho. No. Ja s'hauria pogut anar exclamant per un rosegó de pa, que l'haurien deixada morir de gana!

La senyoreta Mowcher es va tornar a asseure sobre el guardafoc, es va treure el mocador i es va eixugar els ulls.

—Si teniu el bon cor que jo crec que teniu —va dir—, m'haureu d'estar agraït perquè, sabent prou bé el que sóc, també puc ser animosa i suportar-ho tot. Jo em dono les gràcies a mi mateixa, si més no, per haver-me pogut obrir el meu caminet al món sense haver de deure res a ningú: a les engrunes que la gent em tira quan passo, per follia o per vanitat, jo hi responc amb quatre atzagaiades. Si no em lamento pel que voldria i no tinc, això és bo per a mi i no fa cap mal a ningú. Si, per als ganàpies com vós, jo sóc una joguina, almenys tracteu-me amb delicadesa.

La senyoreta Mowcher es va tornar a ficar el mocador a la butxaca, sense deixar de mirar-me molt intensament.

—Fa una estona us he vist pel carrer —va prosseguir—. Ja podeu suposar que jo no puc caminar tan de pressa com vós, amb aquestes cames tan curtes i aquest alè tan escàs, i per això no us he pogut atrapar... però he endevinat on anàveu, i us he seguit. Havia passat més d'hora, però aquella bona dona no era a casa.

—La coneixeu? —vaig preguntar.

—La conec pel que n'he sentit a dir —va contestar— a Omer & Joram. He passat per allà aquest matí, a les set. Recordeu el que em va dir Steerforth d'aquesta noia desgraciada, aquell dia que us vaig veure tots dos a l'hostal?

El gran barret de sobre el cap de la senyoreta Mowcher, i el barret encara més gros de la paret, van començar a oscil·lar novament quan em va fer aquesta pregunta.

Recordava molt bé a què es referia, perquè aquell dia hi havia pensat moltes vegades, i així l'hi vaig dir.

—Que el Pare de Tots els Mals el confongui —va dir la doneta, alçant el dit índex entre mi i els seus ulls centellejants—, i que confongui deu vegades més aquell malvat criat... però jo em pensava que éreu vós, el que sentia una passió infantil per ella!

—Jo? —vaig repetir.

—Criatura, criatura! En nom de la cega adversitat! —va exclamar la senyoreta Mowcher, retorçant-se les mans amb impaciència, mentre es gronxava endavant i endarrere sobre el guardafoc—. Per què l'elogiàveu tant, i us tornàveu vermell, i semblàveu tan torbat?

Em vaig haver de confessar interiorment que així era, en efecte... però per un motiu molt diferent del que ella es pensava.

—Què sabia, jo? —va dir la senyoreta Mowcher, tornant-se a treure el mocador i picant a terra amb el peuet cada vegada que, en breus intervals, se l'aplicava als ulls amb totes dues mans alhora—. Jo veia que ell us burxava i us ensabonava, i que éreu com cera tova a les seves mans... tot això ho veia, jo. Acabava de sortir de la sala quan aquell home em va dir que «el Jovenet Innocent» (així és com us anomenava, i a ell podríeu anomenar-lo «el Vell Culpable» tots els dies de la vostra vida) s'havia enamorat de la noieta, i que ella era prou eixelebrada per correspondre-li, però que el seu amo estava decidit a impedir que allò acabés malament (més per al vostre bé que no pas per al d'ella), i que aquell era el motiu que ells dos fossin allà. Què podia fer, jo, sinó creure-me'l? Havia vist com us afalagaven els elogis que Steerforth feia d'ella! Vau ser el primer de pronunciar el seu nom, i vau reconèixer que l'admiràveu des de feia molt de temps. Vau passar del fred a la calor, i del rubor a la pal·lidesa, tot alhora, mentre ell us en parlava. Què podia pensar, jo... què vaig pensar, de fet... sinó que éreu un jove llibertí però inexpert, i que havíeu caigut en unes mans sobrades d'experiència i que us podien fer anar per on volguessin, pel vostre bé? Oh, oh, oh! Tenien por que jo descobrís la veritat! —va exclamar la senyoreta Mowcher, aixecant-se del guardafoc i posant-se a trotar amunt i avall de la cuina amb aquells bracets enlaire, en senyal de consternació—, perquè jo sóc una coseta molt múrria... i ho he de ser per força, si és que vull sobreviure en aquest món!... però ells em van enganyar de mig a mig, i jo vaig donar a aquella pobra noia infortunada una carta, que estic segura que va ser la causa que ella parlés amb Littimer... que s'havia quedat expressament per a allò!

Estava francament estupefacte per la revelació de tota aquella perfídia, mentre mirava caminar la senyoreta Mowcher amunt i avall, fins que li va faltar l'alè i va tornar a seure al guardafoc, es va eixugar la cara amb el mocador i es va passar una bona estona sacsejant el cap però sense moure's gens ni trencar el silenci.

—Els meus viatges per províncies —va afegir al final— em van portar a Norwich, senyor Copperfield, abans-d'ahir al vespre. I el que vaig descobrir allà, referent a aquelles anades i vingudes en secret i sense vós (cosa que em va estranyar), em va fer sospitar alguna cosa. Ahir a la nit vaig agafar la diligència procedent de Londres, que passava per Norwich i aquest matí arribava aquí. Oh, oh, oh! Massa tard!

La pobra senyoreta Mowcher estava tan enfredorida per tots aquells plors i tot aquell neguiteig, que es va asseure cap a l'altre cantó, va posar els pobres peuets humits entre les cendres perquè se li escalfessin i es va quedar mirant el foc, com una nina de grans dimensions. Jo vaig seure en una cadira a l'altre costat, absort en les meves cabòries i també mirant el foc, i mirant-la a ella de tant en tant.

—Me n'haig d'anar —va dir al final, aixecant-se mentre parlava—. És tard. No desconfieu pas de mi?

En coincidir els meus ulls amb la seva mirada penetrant, que ho era més que mai quan em va fer aquella pregunta, no em vaig veure capaç, davant d'aquell repte tan

directe, de contestar amb franquesa que no.

—Vinga! —va dir, acceptant la mà que jo li ofería per aixecar-se del guarda foc i mirant-me tristament—. Sabeu prou bé que no desconfiaríeu de mi si fos una dona de dimensions normals!

Vaig pensar que no anava gens desencaminada, i em vaig sentir bastant avergonyit.

—Vós sou jove —va afirmar, movent el cap amunt i avall—. Accepteu un consell, ni que vingui d'una coseta de tres pams escassos. Procureu no associar els defectes físics amb els mentals, bon amic meu, si no és per una raó molt sòlida.

Ara ja havia abandonat el guarda foc, i jo havia abandonat la meva sospita. Li vaig dir que em creia sense cap reserva el que m'havia explicat, i que tots dos havíem estat els infeliços instruments d'una maquinació. Em va agrair aquelles paraules i em va dir que era un bon xicot.

—I ara, escolteu-me bé! —va exclamar, girant-se a mig camí de la porta i observant-me amb malícia, altra vegada amb l'índex aixecat—. Tinc alguns motius per sospitar, pel que he sentit (jo sempre paro l'orella: no és qüestió de desaprofitar els poders que tinc), que se n'han anat a l'estranger. Però, si mai tornen, si mai torna cap dels dos mentre jo visqui, és molt probable que, movent-me com em moc, me n'assabenti abans que l'altra gent. I, així que sàpiga res, vós també ho sabreu. Si mai puc fer cap servei a aquesta pobra noia traïda, ho faré de bon grat, si Déu m'ho permet! I, pel que fa a Littimer, valdrà més que tingui al darrere un gos llebrer que no pas l'esquifida Mowcher!

En veure la mirada amb què acompanyava aquesta última sentència, hi vaig dipositar una fe implícita.

—No us refieu més de mi, però tampoc menys, del que us refiaríeu d'una dona de dimensions normals —va dir aquella personeta, tocant-se el pols amb aire suplicant—. Si mai em torneu a veure, i em veieu diferent de com sóc ara i més semblant a com era quan em vau conèixer, fixeuvos en quina companyia estic. Tingueu present que sóc una coseta dèbil i indefensa. Imagineu-me a casa amb el meu germà que és com jo i la meva germana que és com jo, quan he acabat la feina del dia. Potser llavors no em jutjareu amb duresa, ni us sorprendreu si puc mostrar-me afligida i seriosa. Bona nit!

Li vaig donar la mà, amb una opinió molt diferent de la que n'havia tingut fins aleshores, i li vaig obrir la porta. No va ser feina senzilla aixecar aquell gran paraigua i mantenir-lo en equilibri mentre ella l'aferrava... però al final me'n vaig sortir, i el vaig veure allunyar-se pel carrer gronxant sota la pluja, sense semblar en absolut que hi hagués ningú a sota si no fos que, de tant en tant, el doll d'algun canaló sobrecarregat el tombava cap a un cantó i posava al descobert la senyoreta Mowcher fent violents esforços per redreçar-lo. Després de fer un parell de sortides per auxiliar-la, que van ser inútils perquè el paraigua tornava a cabriolar com un ocell

immens abans que jo pogués arribar-hi, vaig entrar, me'n vaig anar al llit i vaig dormir fins l'endemà al matí.

A primera hora em van venir a buscar el senyor Peggotty i la meva antiga mainadera i vam anar cap al despatx de la diligència, on ens esperaven la senyora Gummidge i Ham per acomiadar-nos.

—Senyoret Davy —va dir Ham, molt baixet i enduent-se'm a part, mentre el senyor Peggotty col·locava la seva maleta entre l'equipatge—, li han destrossat la vida. No sap on va, no sap què li espera; emprèn un viatge que durarà, si fa no fa, fins al final dels seus dies, ja em podeu ben creure, si no és que troba allò que busca. Segur que li fareu costat, oi, senyoret Davy?

—I tant que sí: ja hi pots comptar —vaig assegurar, estrenyent-li la mà fervorosament.

—Gràcies. Gràcies, senyor; sou molt amable... I una altra cosa: jo tinc una bona feina, ja ho sabeu, senyoret Davy, i ara no tinc en què gastar el que guanyo. Els diners ja no em serveixen de res, tret de la mica que necessito per viure. Si vós poguéssiu gastar-los per ell, jo treballaria més de gust. És clar que, el que és treballar —i ara parlava amb una suau fermesa—, podeu estar segur que ja treballo de valent a totes hores i que faig tot el que bonament puc!

Li vaig dir que n'estava convençut, i fins i tot que esperava que arribés un dia en què pogués deixar de fer la vida solitària a la qual ara es veia condemnat inevitablement.

—No, senyor —va dir, movent el cap—: això ja és aigua passada, per a mi, senyor. Ningú no pot omplir el lloc que ha quedat buit. Però, oi que tindreu en compte això dels diners, i pensareu que aquí sempre hi haurà un raconet perquè al meu oncle no n'hi faltin mai?

Vaig recordar-li que el senyor Peggotty percebia una renda, molt moderada però regular, de l'herència del seu difunt cunyat, però de tota manera li vaig prometre que així ho faria. Després ens vam acomiadar. Ni tan sols ara, mentre escric això, no puc deixar-lo sense sentir una punxada en recordar la seva humil fortalesa i, al mateix temps, la seva pena immensa.

Pel que fa a la senyora Gummidge, si volgués descriure com va córrer pel carrer al costat de la diligència, sense veure res més que el senyor Peggotty a l'imperial, a través de les llàgrimes que intentava reprimir, i obrint-se pas a empentes entremig de la gent que venia en direcció contrària, m'embrancaria en una tasca d'una certa dificultat. Val més, per tant, que la deixi asseguda al pedrís de la porta d'un forn de pa, sense alè, amb el barretet deformat i una sabata abandonada un tros enllà, al mig de la calçada.

En arribar a la nostra destinació, la primera cosa que vam fer va ser buscar un petit allotjament per a Peggotty, amb un llit sobrer per al seu germà. Vam tenir la sort de trobar-ne un de molt net i molt ajustat de preu, sobre una drogueria, només a dues cantonades d'on vivia jo. Feta aquesta gestió, vaig comprar una mica de carn freda en

una fonda i em vaig endur els meus companys de viatge a casa, a prendre el te; una decisió que —lamento haver-ho de dir— no va comptar amb el vistiplau de la senyora Crupp, sinó tot al contrari. Hauria d'observar, però, en aclariment de l'estat d'ànim d'aquella senyora, que es va sentir molt ofesa pel fet que Peggotty s'arremangués el seu vestit de viuda al cap de deu minuts escassos d'haver arribat i es posés a treure la pols del meu dormitori. La senyora Crupp va considerar que s'havia pres una llibertat, i aquestes llibertats, va dir, no les podia tolerar de cap manera.

El senyor Peggotty, camí de Londres, m'havia comunicat una cosa que no em va agafar del tot desprevingut: em va dir que, abans que res, volia anar a veure la senyora Steerforth. Com que em vaig creure obligat a acompanyar-l'hi per fer de mediador entre ells dos, amb la intenció de protegir tant com pogués els sentiments d'aquella mare, li vaig escriure aquella mateixa nit explicant-li, amb tan bones paraules com vaig saber, el greuge que havia patit aquell home i la part de culpa que jo hi havia tingut. Vaig dir-li que era un home de condició molt humil però amb un caràcter molt noble i molt lleial, i que gosava expressar l'esperança que no es negués a rebre'l amb el tràngol que estava passant. Vaig suggerir d'anar-hi a les dues de la tarda, i vaig expedir la carta jo mateix amb la primera diligència del matí.

A l'hora convinguda érem tots dos a la porta d'aquella casa on jo, feia pocs dies, havia estat tan feliç, on tan ingènuament havia entregat el meu afecte i la meva confiança... aquella casa que, d'ara endavant, em tancava les portes i no em suggeria res més que ruïna i desolació.

Littimer no va aparèixer. Va venir a obrir-nos aquell rostre més agradable que havia substituït el seu, amb motiu de la meva última visita, i ens va fer passar a la sala d'estar. Allà hi havia la senyora Steerforth. Rosa Dartle, que seia a l'altre extrem de la sala quan vam entrar, es va acostar silenciosament i es va quedar a peu dret darrere la butaca on seia la senyora Steerforth.

Vaig deduir de seguida, per l'expressió d'aquella mare, que ja ho sabia tot perquè el seu fill mateix l'hi havia explicat. Estava molt pàl·lida i evidenciava els senyals d'una emoció més profunda que la que per si sola li hauria pogut causar la meva carta, atenuada pels dubtes que el seu afecte maternal hauria despertat respecte al contingut. Vaig trobar que s'assemblava més que mai al seu fill, i vaig intuir, encara que no ho veiés, que la semblança no havia passat desapercibuda al meu company.

Seia molt rígida a la seva butaca, amb un posat senyorial, inamovible i desapassionat, que no semblava pas que res pogués alterar. Va mirar molt fixament el senyor Peggotty, que estava dret davant seu, i ell li va correspondre amb una mirada tant o més penetrant. Els ulls apassionats de Rosa Dartle ens abastaven a tots tres. Durant uns moments no es va pronunciar ni una paraula.

La senyora Steerforth va fer un gest al senyor Peggotty perquè segués, però ell, en veu baixa, va respondre:

—No em semblaria natural asseure'm en aquesta casa, senyora. M'estimo més quedar-me dret.

—Sé quin és el motiu de la vostra visita, i ho lamento profundament. Què voleu de mi? Què em demaneu que faci?

Ell es va posar el barret sota el braç, va buscar amb el tacte la carta d'Emily que duia sota la jaqueta, la va treure, la va desplegar i l'hi va donar.

—Llegiu això, si us plau, senyora. Ho ha escrit la meva neboda!

Ella va llegir la carta amb el mateix posat majestuós i impassible —sense semblar que el seu contingut l'alterés gens ni mica—, i després l'hi va tornar.

—«Si no és que ell em torna convertida en una senyora» —va dir el senyor Peggotty, resseguint aquell tros amb el dit—. Vinc a saber, senyora, si complirà la seva paraula.

—No —va contestar ella.

—Per què no? —va dir el senyor Peggotty.

—És impossible. Es deshonraria a si mateix. No pot ser que ignoreu que aquesta noia està molt per sota d'ell.

—Doncs eleveu la seva condició! —va ordenar el senyor Peggotty.

—És ignorant i vulgar.

—Pot ser que ho sigui, i pot ser que no ho sigui —va dir el senyor Peggotty—. Jo penso que no ho és, senyora... però no sóc qui per jutjar aquestes coses. Instruïu-la!

—Ja que em forceu a parlar més clar, cosa que preferiria estalviar-me, us diré que la seva humil extracció familiar, per si sola, ja faria impossible una cosa així.

—Escolteu, senyora —va replicar ell, a poc a poc i sense alçar la veu—: vós sabeu el que és estimar un fill. I jo també. Ni que fos cent vegades filla meva, no me l'estimaria tant. Vós no sabeu el que és perdre una filla. Jo sí. I pagaria totes les riqueses d'aquest món, si fossin meves, per recuperar-la!... Però salveu-la d'aquesta deshonra, i ella no serà mai deshonrada a causa nostra. Cap de les persones amb qui ha crescut, cap de les persones que hem viscut amb ella i que durant tants anys l'hem estimada pel que val, no tornarem mai més a mirar el seu bell rostre: en tindrem prou de saber que és viva i de pensar-hi com si fos molt lluny, com si visqués sota un altre sol i sota un altre cel; en tindrem prou de saber que és al costat del seu marit, i potser dels seus fills, qui sap... i d'esperar el dia que tots serem iguals davant de Nostro Senyor!

La tosca eloqüència amb què havia parlat no va deixar de fer el seu efecte. Encara mantenia aquell posat orgullós, però hi havia un toc de suavitat en la seva veu quan va contestar:

—Jo no justifico res. No acuso a ningú. Però lamento haver de repetir que això és impossible. Un matrimoni com aquest esguerraria irremissiblement la carrera del meu fill i arruïnaria el seu futur. Res no és més cert que la impossibilitat d'aquest casament, i no es produirà mai. Si hi ha cap altra compensació que...

—Estic mirant el viu retrat de la cara —la va interrompre el senyor Peggotty, amb una mirada ferma però ardent— que m'ha mirat a mi, a casa meva, vora el meu foc, a la meva barca... a tot arreu..., somrient i amistosa, mentre covava una traïció que em

torno mig boig només de pensar-hi. Si el viu retrat d'aquella cara no s'encén com el foc quan insinua oferir-me diners a canvi de la perdició i la ruïna de la meva filla, vol dir que és igual de malvat. I no sé pas si, tractant-se d'una dama, no és encara pitjor.

Ella va experimentar un canvi instantani. Un rubor indignat es va escampar per totes les seves faccions, i va dir, en un to indignat i aferrant-se als braços de la butaca:

—I com podeu compensar-me vós, a mi, per l'abisme que s'ha obert entre el meu fill i jo? Què és, el vostre amor, al costat del meu? Què és, la vostra separació, al costat de la nostra?

La senyoreta Dartle la va tocar suaument i va inclinar el cap per parlar-li a cau d'orella, però ella no en va voler saber res.

—No, Rosa: ni una paraula! Deixa'm dir a aquest home tot el que li haig de dir! Que aquest meu fill, que ha estat l'únic objecte de la meva vida, que ha ocupat tots i cada un dels meus pensaments, que he complagut des de petit en tots els seus desitjos, que ha estat lligat a la meva existència des que va néixer... de sobte s'encapritxi d'una infeliç i em deixi a mi a l'estacada!... Que correspongui a la meva confiança amb l'engany sistemàtic, a causa d'aquesta noia, i em deixi a mi per ella! Que es deixi endur per un rampell desgraciat sense voler escoltar la seva mare quan apel·la al deure, a l'amor, al respecte, a la gratitud... uns sentiments que cada dia i hora de la seva vida haurien hagut de reforçar-se fins a esdevenir uns lligams que res no pogués trencar!... No és un ultratge, això?

Rosa Dartle va provar novament de calmar-la, però no ho va aconseguir.

—Ni una paraula, et dic, Rosa! Si ell pot jugar-s'ho tot per la cosa més trivial, també m'ho puc jugar jo per un propòsit més important. Que vagi on vulgui, amb els mitjans que el meu amor li ha garantit! Si es pensa que em podrà enfonsar amb una llarga absència, és que coneix molt poc la seva mare. Si decideix renunciar al seu caprici i tornar, serà benvingut. Si no hi renuncia immediatament, no cal pas que se'm torni a acostar, ni viu ni mort, mentre jo pugui alçar una mà per impedir-ho, llevat que la repudiés per sempre i vingués humilment a demanar-me perdó. Aquest és el meu dret. Aquest és el reconeixement que *jo* exigeixo. Aquesta és la separació que hi ha, entre nosaltres dos! I això —va afegir, mirant el seu visitant amb el mateix aire d'orgullosa intolerància amb què havia començat—, no és un ultratge?

Mentre veia i sentia la mare pronunciar aquestes paraules, em va semblar que veia i sentia el fill desafiant-les. Tot l'esperit inflexible i obstinat que havia vist en ell, el veia ara en ella. Aquella tendència a orientar erròniament les energies que tan sovint m'havia demostrat el fill, ara també se'm feia evident en el caràcter de la mare, i em convenia que, en les seves reaccions més extremes, era exactament la mateixa.

Llavors, dirigint-se a mi i recuperant la contenció d'abans, va dir que no li feia falta escoltar ni dir res més, i que pregava que poséssim punt final a aquella entrevista. Es va aixecar amb un aire de dignitat, disposada a abandonar la sala, quan el senyor Peggotty li va donar a entendre que no calia.

—No tingueu por, que no us destorbaré més. No tinc res més a dir, senyora —va observar, mentre anava cap a la porta—. He vingut sense cap esperança, i sense cap esperança me'n torno. He fet el que pensava que calia fer, però no he cregut en cap moment que en pogués treure res, de presentar-me aquí. Aquesta casa ens ha fet massa mal, a mi i als meus, per esperar una cosa així sense tenir el seny girat.

I, dit això, se'n va anar i la va deixar dreta al costat de la seva butaca, com una estàtua de presència noble i de trets agraciats.

Per sortir vam haver de travessar una galeria enrajolada, amb vidres als costats i al sostre, sobre el qual s'enredaven les branques d'una parra. Les fulles i els brots ja eren ben verds i, com que feia un dia assolellat, les portes que donaven al jardí eren obertes de bat a bat. Rosa Dartle va entrar per aquí amb pas silenciós i, quan érem a tocar de les portes, em va dir:

—Heu fet ben fet, com hi ha món, de portar aquest individu aquí!

No hauria dit mai que es poguessin concentrar en un sol rostre —ni tan sols en el seu— tanta ràbia i tant menyspreu com els que li enfosquien les faccions i li encenien aquells ulls negríssims. La cicatriu del cop de martell, com era habitual sempre que les faccions se li excitaven d'aquesta manera, ressaltava intensament. Quan se'n va apoderar el tremolor que jo havia observat en altres ocasions, veient que la mirava, va alçar la mà ràpidament per tapar-se-la.

—Fer costat —va dir— a un individu com aquest i portar-lo aquí!... Quin gran home que sou!

—Senyoreta Dartle —vaig contestar—, és possible que sigueu tan injusta de condemnar-me a mi, precisament?

—Per què sembreu la divisió entre aquestes dues criatures insensates? —va replicar—. No sabeu que a tots dos els embogeix l'obstinació i l'orgull?

—I és culpa meva? —vaig dir.

—És culpa vostra, sí! —va contestar—. Per què heu portat aquest home aquí?

—És un home que ha estat profundament ferit, senyoreta Dartle —vaig dir—. No sé si ho sabeu.

—El que jo sé és que James Steerforth —va continuar, amb la mà al pit, com per impedir que li sortís a crits la tempesta que portava a dins— té un cor fals i corrupte, i que és un traïdor. Però, quina necessitat tinc jo de conèixer o de preocupar-me per aquest individu, i per la seva vulgar neboda?

—Senyoreta Dartle —vaig contestar—, no burxeu més la ferida, que ja és prou fonda. Només diré, abans de marxar, que sou molt injusta amb aquest home.

—Injusta amb aquest home? —va replicar ella—. Són una gent indigna i depravada, tots plegats... i, a ella, la faria assotar!

El senyor Peggotty ens va passar pel costat sense dir ni una paraula i va sortir per la porta.

—Quina vergonya, senyoreta Dartle! Quina vergonya! —vaig dir, indignat—. Com sou capaç de trepitjar la pena immerescuda d'aquest home?

—Els trepitjaria a tots —va contestar—. Faria enderrocar aquesta casa. I faria que a ella li marquessin la cara amb un ferro roent, la vestissin amb parracs i la deixessin morir de gana pels carrers. Si jo fos jutge i la pogués condemnar, això és el que ordenaria que li fessin. Què dic, ordenaria? No: ho faria jo mateixa!... La detesto. Aniria on calgués per poder-li retreure la seva infame condició. Si la pogués perseguir fins a la tomba, ho faria. Si hi hagués una sola paraula de consol que la pogués confortar a l'hora de la seva mort, i només jo la posseís, no me'n desprendria ni que m'hi anés la vida.

Sóc conscient que la simple vehemència de les seves paraules no pot sinó transmetre una impressió molt feble de l'apassionament que l'embargava, i que s'articulava en tota la seva figura, si bé no alçava la veu sinó que parlava més baix que de costum. Sóc incapaç d'oferir cap descripció que pogués fer justícia al record que tinc d'ella, i de l'entrega total amb què esbravava la seva còlera. He vist la passió adoptar moltes formes diferents, però mai una forma com aquella.

El senyor Peggotty caminava a poc a poc i amb aire pensatiu baixada avall. Així que el vaig atrapar, va dir-me que, havent-se ja descarregat del que havia vingut a fer a Londres, tenia intenció d'«emprendre els seus viatges» aquell vespre mateix. Vaig preguntar-li on pensava anar, i ell només va respondre:

—A buscar la meva neboda, senyor.

Vam tornar al petit allotjament sobre la drogueria, i allà vaig trobar una oportunitat per explicar a Peggotty el que m'havia dit el seu germà. Ella, al seu torn, em va informar que li havia dit el mateix aquell matí. Ignorava tant com jo on pensava anar, però creia que algun pensament o altre devia tenir al cap.

Jo, en aquelles circumstàncies, no me'n vaig voler separar, i vam dinar tots tres junts; ens vam partir una empanada de vedella, que era una de les moltes coses que havien donat fama a Peggotty i que, en aquesta ocasió, estava curiosament adobada —ho recordo molt bé— amb un poti-poti d'aromes de te, cafè, mantega, cansalada, formatges, pa acabat de fer, feixina, cera i salsa de nous que pujava de la botiga. Havent dinat ens vam passar una horeta asseguts arran de finestra, sense parlar gaire; després, el senyor Peggotty es va aixecar, va anar a buscar el seu sac de lona encerada i el seu bastó gruixut i els va deixar sobre la taula.

Va acceptar una petita suma de diners en metàl·lic de la seva germana, a compte de la seva part d'herència; una suma que, pel que em va semblar, a penes era suficient per mantenir-se durant un mes. Em va prometre que m'ho faria saber, si hi havia cap novetat; es va penjar el sac a l'espatlla, va agafar el barret i el bastó, i ens va dir adéu a tots dos.

—Que tot et sigui propici, noia —va dir, abraçant Peggotty—... i a vós també, senyoret Davy! —va afegir, donant-me la mà—. Vaig a buscar-la pertot arreu. Si ella tornés a casa mentre sóc fora... però ca!, no és fàcil..., o si tornés amb mi, el meu desig és que ella i jo ens en anem a viure en un lloc on ningú li pugui fer cap retret. Si

a mi em passés res, recordeu que les últimes paraules que he deixat per a ella són: «Estimo la nineta dels meus ulls igual que sempre, i la perdono!».

Això ho va dir solemnement, i amb el cap descobert; després es va posar el barret, va baixar les escales i se'n va anar. El vam seguir fins a la porta. Feia una tarda càlida i empolsegada; era aquella hora en què, al carrer principal on donava el nostre carreró, hi havia una treva en el brogit interminable de passos sobre la vorera, i el sol irradiava una claror intensa i vermellosa. Va tombar en solitari la cantonada del nostre carreró obac i es va submergir en un esclat de llum dins el qual el vam perdre de vista.

Rares vegades ha arribat aquella hora de la tarda, o m'he despertat a la nit, o he mirat la lluna, o les estrelles, o he vist caure la pluja, o he sentit el vent, sense pensar en la solitària figura d'aquell pobre pelegrí avançant carrer enllà i sense recordar aquestes paraules:

—Vaig a buscar-la pertot arreu. Si a mi em passés res, recordeu que les últimes paraules que he deixat per a ella són: «Estimo la nineta dels meus ulls igual que sempre, i la perdono!».

33

Beatitud

Durant tot aquest temps jo havia continuat estimant Dora, i més que mai. Pensar en ella em servia de refugi contra la decepció i la pena, i fins i tot em compensava una mica de la pèrdua del meu amic. Com més em planyia a mi mateix, o planyia els altres, més buscava el consol en la imatge de Dora. Com més enganys i més desgràcies acumulava el món, més rutilant i més pura brillava l'estrella de Dora per damunt de tot. No crec pas que sabés amb claredat d'on venia Dora, ni quin parentiu la unia amb els éssers de condició més sublim... però estic segur que, davant la idea que pogués ser simplement humana, com qualsevol altra noia, jo hauria reaccionat amb indignació i amb menyspreu.

Si se'm permet l'expressió, vivia macerat en Dora. No sols n'estava perdudament enamorat, sinó també impregnat de cap a peus. Si m'haguessin espremut, metafòricament parlant, n'hauria sortit tal quantitat d'amor que qualsevol s'hi hauria pogut ofegar... i, tot i així, encara n'hauria quedat prou a dintre meu, i per sobre meu, per inundar tota la meva existència.

La primera cosa que vaig fer, quan vaig tornar, va ser una passejada nocturna per Norwood; i, com el subjecte d'una venerable endevinalla de la meva infància, vaig donar «voltes i més voltes a la casa, sense tocar mai la casa», pensant en Dora. Em sembla que la solució d'aquest enigma incomprendible era la lluna. Fos el que fos, jo, l'esclau llunàtic de Dora, vaig deambular un parell d'hores pel voltant de la casa i del jardí, mirant per les esquerdes de la tanca, traient el cap, a còpia de violents esforços, per sobre de les reixes rovellades del capdamunt, enviant petons a les finestres il·luminades i suplicant romànticament a la nit, de tant en tant, que protegís la meva Dora (no sé exactament de què; suposo que del foc... o potser dels ratolins, pels quals sentia una gran aprensió).

El meu amor m'obsessionava tant a totes hores, i em va semblar tan natural de sincerar-me amb Peggotty, ara que als vespres la tornava a tenir al meu costat, amb el mateix instrumental domèstic que abans i enfeïnada repassant tot el meu vestuari, que li vaig confiar —no sense fer bastants revolts— el meu gran secret. Hi va mostrar un gran interès, però no vaig aconseguir de cap manera que compartís la meva visió del cas. Tenia uns descarats prejudicis a favor meu, i era incapaç d'entendre per què havia de sentir cap recel ni cap recança.

—Aquesta senyoreta ja es pot considerar prou afortunada —va sentenciar— de tenir un pretendent com tu. I, pel que fa al seu pare —va dir—, què més pot desitjar, aquest senyor, pregunto jo?

Vaig observar, però, que la toga de procurador i la rígida corbata del senyor Spenslow la intimidaven una mica, i li inspiraven una veneració creixent per aquell home que s'anava fent cada dia una mica més eteri als meus ulls, i al voltant del qual

em semblava que brillessin uns reflexos radiants quan seia encarcerat al tribunal enmig dels seus papers, com un petit far en un oceà de paperassa. I recordo que al final ja em semblava insòlitàment remota, mentre jo també seia allà al tribunal, la possibilitat que aquells vells i grisos magistrats s'haguessin mostrat indiferents a Dora si l'haguessin coneguda... que no haguessin quedat extasiats fins a perdre el seny, si algú els hagués proposat de casar-se amb Dora... que Dora hagués pogut cantar, i tocar aquella gloriosa guitarra fins a transportar-me a mi a les portes de la bogeria, i en canvi no hagués temptat cap d'aquells sòmines a desviar-se ni una sola polzada del seu camí!

Jo els menyspreava a tots, del primer a l'últim. Els veia com uns vells jardineros exclosos dels parterres del cor, i em sentia personalment ofès per tots i cada un. El president del tribunal, per a mi, no era res més que un idiota insensible. Tot el banc dels advocats no posseïa més tendresa ni més poesia que el banc d'una taverna pública.

Com que jo havia assumit —i amb no poc orgull, per cert— la gestió dels assumptes legals de Peggotty, vaig fer homologar el testament, vaig arribar a un acord amb el departament de taxació i vaig acompanyar-la al banc, i aviat vaig tenir-ho tot en ordre i ben encarrilat. Vam desviar-nos del caràcter estrictament legal d'aquestes gestions anant a veure una figura de cera entresuada de Fleet Street (la qual espero que, al cap de tants anys, ja s'haurà fos del tot) i visitant l'Exposició de Miss Linwood, la qual recordo com un mausoleu de les labors d'agulla que predisposava a l'examen de consciència i al penediment, i inspeccionant la Torre de Londres i pujant a dalt de tot de la catedral de Sant Pau. Totes aquestes meravelles van fer les delícies de Peggotty en la mesura en què ho permetien les circumstàncies... exceptuant potser la catedral de Sant Pau, la qual, tenint en compte la vinculació de tants anys amb la seva capsa de costura, entrava en competència amb el dibuix de la tapa i, segons ella, en alguns detalls era clarament superada per aquella obra d'art.

Enllestits els assumptes de Peggotty, que eren el que als Commons anomenàvem «formalitats ordinàries» (i ben avinents i lucratives que eren, aquestes formalitats ordinàries), la vaig portar al despatx un matí per pagar la minuta. El senyor Spenlow havia sortit, segons va dir el vell Tiffey, a aixecar acta del jurament d'un senyor per a una llicència matrimonial; però, com que jo sabia que tornaria de seguida perquè el nostre despatx era a tocar de l'oficina del subrogatori i també del despatx del vicari general, vaig dir a Peggotty que s'esperés.

Als Commons, per al que tocava a l'autenticació de testaments, érem una mica com els empleats d'una funerària: generalment teníem per norma semblar més o menys afligits amb els clients que anaven de dol, mentre que, per un sentiment de delicadesa similar, sempre ens mostràvem riallers i alegres amb els que tramitaven llicències matrimonials. Vaig advertir a Peggotty, per tant, que trobaria el senyor Spenlow molt recuperat de la sotragada del traspàs del senyor Barkis; i, efectivament, va arribar que semblava un nuvi.

Però ni Peggotty ni jo vam dedicar-li gaire més atenció quan vam veure que arribava acompanyat del senyor Murdstone. Havia canviat molt poc. Els cabells se li veien tan espessos, i, sens dubte, tan negres, com sempre... i la seva mirada era tan poc de fiar com de costum.

—Ah, Copperfield —va dir el senyor Spenlow—. Ja us coneixeu, oi, amb aquest senyor?

Jo vaig saludar el tal senyor amb una reverència distant, i Peggotty amb prou feines el va reconèixer. Ell, al primer moment, va semblar una mica desconcertat de veure'ns tots dos junts, però va reaccionar de seguida i se'm va acostar.

—Espero —va dir— que et vagin bé les coses.

—Dubto que a vostè li pugui interessar gaire —vaig fer jo—, però, si vol saber-ho, li diré que sí.

Vam intercanviar una mirada i després ell es va dirigir a Peggotty.

—Lamento haver-me assabentat que heu perdut el marit —va dir.

—No és la primera pèrdua que tinc en aquesta vida, senyor Murdstone —va contestar Peggotty, tremolant de cap a peus—. I m'alegro de poder pensar que, d'aquesta d'ara, no en té la culpa ningú... vull dir que ningú no n'ha de respondre.

—Ha! —va dir ell—. Un pensament reconfortant, tanmateix. Heu complert el vostre deure?

—No crec que jo hagi esguerrat la vida de ningú —va dir Peggotty—, gràcies a Déu! No, senyor Murdstone, jo no he martiritzat ni he esporuguit cap criatura indefensa fins a dur-la a la tomba abans d'hora!

Ell la va mirar amb tristesa —amb remordiment, em va semblar— per un instant, i després, girant-se cap a mi, però mirant-me els peus en comptes de la cara, va dir:

—No és probable que ens tornem a trobar gaire aviat... i és sens dubte un motiu de satisfacció per a tots dos, perquè trobades com aquesta no poden ser mai agradables. No espero pas que tu, que sempre t'has rebel·lat contra la meva justa autoritat, exercida pel teu bé i per la teva regeneració, em portis ara gaire voluntat. Hi ha entre nosaltres una antipatia...

—Que ve d'antic, diria jo —vaig interrompre'l.

Ell va somriure, i em va llançar la mirada més maligna que podia sortir d'aquells ulls foscos.

—... i que va començar a covar-se en el teu cor infantil —va dir—, i va amargar la vida de la teva pobra mare. Tens raó. Però encara espero que et regeneris; espero que t'arribis a corregir.

I, donant per acabat el diàleg —que havia tingut lloc en veu baixa, en un racó del despatx de fora—, va entrar al despatx del senyor Spenlow i, en veu alta i en el seu to més llefiscós, va dir:

—Els senyors que exerceixen la professió del senyor Spenlow ja estan acostumats a les diferències familiars i saben fins a quin punt són complicades i difícils!

Va satisfer l'import de la seva llicència i, rebent-la pulcrament plegada de mans del senyor Spenlow, juntament amb una encaixada i els desitjos més cortesos de felicitat per a ell i per a la senyora, va sortir del despatx.

Potser m'hauria costat més aguantar-me i callar, davant d'aquelles paraules, si hagués tingut menys dificultat per fer entendre a Peggotty (la bona dona només estava indignada per consideració a mi!) que aquell no era lloc per a recriminacions, i que em fes el favor de guardar silenci. Estava tan insòlitàment furiosa que vaig transigir a rebre una estreta abraçada, testimoni dels records dolorosos que allò li havia revifat, i vaig parar el cop tan bonament com vaig poder davant del senyor Spenlow i dels escriptors.

El senyor Spenlow no semblava que sabés quina relació hi havia entre el senyor Murdstone i jo, cosa que em va alegrar, perquè no podia suportar haver-lo de reconèixer, ni que fos interiorment, recordant com recordava la història de la meva pobra mare. Diria que més aviat pensava —si és que pensava res sobre la qüestió— que la meva tia encapçalava la facció oficial de la nostra família, i que hi havia una facció rebel comandada per algú altre; això és, almenys, el que vaig deduir de les seves paraules, mentre esperàvem que el senyor Tiffey calculés l'import de la minuta de Peggotty.

—La senyoreta Trotwood —va remarcar— té un gran caràcter, i no me la imagino gaire cedint davant de l'oposició. Admiro molt la seva fermesa, i permeteu-me que us felicitï, Copperfield, per trobar-vos en el bàndol adequat. Les diferències entre parents són molt deplorables, però també extremament generalitzades... i el que compta, més que res, és ser en el bàndol adequat —volent dir, suposo, en el bàndol dels interessos monetaris.

—Un bon casament, oi? —va afegir.

Vaig aclarir-li que no en sabia res.

—Ah —va dir ell—, doncs, pel que es desprèn de les quatre coses que ha dit el senyor Murdstone (com fa qualsevol, en aquestes ocasions), i del que ha insinuat la senyoreta Murdstone, jo diria que es tracta d'un matrimoni excel·lent!

—Voleu dir que hi ha diners per entremig, senyor? —vaig preguntar-li.

—Sí —va dir el senyor Spenlow—. Tinc entès que hi ha diners per entremig. I també bellesa, pel que m'han dit.

—Ah, sí? És jove, la seva nova esposa?

—Acaba de complir la majoria d'edat —va contestar el senyor Spenlow—. I fa tan poc temps, que em sembla que esperaven això per poder-se casar.

—Que Déu la protegeixi! —va dir Peggotty. I ho va dir d'una manera tan emfàtica i tan imprevista que ens va deixar a tots tres desconcertats, mentre esperàvem que entrés Tiffey amb la minuta de les despeses.

Però el vell Tiffey no va trigar a aparèixer, i va entregar la minuta al senyor Spenlow perquè hi fes una mirada. El senyor Spenlow es va adreçar la corbata, es va

gratar suaument el sotabarba, va repassar el document amb aire desmenjat —com si tot fos cosa de Jorkins— i la va tornar a donar a Tiffey amb un lleuger sospir.

—Sí —va dir—, és correcta. Perfectament correcta. A mi m'hauria complagut en extrem, Copperfield, de poder restringir aquesta minuta a l'import just de les despeses, però la meua vida professional pateix la irritant inconveniència de no poder regir-se lliurement pels meus desitjos personals. Tinc un soci... el senyor Jorkins.

Com que va dir aquestes paraules amb una gentil melancolia, com volent dir gairebé que, si fos per ell, ens ho hauria fet de franc, jo li vaig expressar la meua gratitud en nom de Peggotty i vaig pagar l'import a Tiffey en bitllets de banc. Després Peggotty es va retirar al seu allotjament i el senyor Spenlow i jo vam anar cap al tribunal, on ens esperava un cas de divorci que es regia per un enginyós estatut (actualment revocat, tinc entès, però en virtut del qual he vist anul·lar uns quants matrimonis), i els mèrits del qual eren els següents: el marit, que es deia Thomas Benjamin, s'havia tret la llicència de matrimoni només a nom de Thomas, eliminant el Benjamin per si la cosa no acabava de funcionar. I, fos perquè efectivament no havia acabat de funcionar, o bé perquè s'havia cansat una mica de la seva dona, ara el pobre home acudia al tribunal, representat per un amic, després d'un parell d'anys de casat, i declarava que el seu nom era Thomas Benjamin i que, per tant, no era casat ni ho havia estat mai. Cosa que el tribunal va confirmar, amb gran satisfacció per part d'ell.

He de dir que jo tenia els meus dubtes sobre l'estricta justícia del cas, i ni tan sols me'ls podia dissipar la faneca de blat que resol totes les anomalies, però el senyor Spenlow em va argumentar la qüestió. Va dir-me que observés el món en general, i que veuria que hi havia coses bones i dolentes; que, si em fixava en el dret canònic, veuria que de coses bones i dolentes també n'hi havia allà. Tot era part d'un mateix sistema. Entesos? Doncs no en parlem més!

No vaig gosar suggerir al pare de Dora que potser entre tots podríem millorar-lo una mica, el món, si ens llevàvem d'hora, ens arremangàvem i ens posàvem de cap a la feina, i vaig limitar-me a dir que pensava que podríem millorar els Commons. El senyor Spenlow va respondre que m'aconsellava molt sincerament que em tragués del cap aquella idea, perquè no era digna de la meua noble condició, però que em pregava que tingués la bondat de dir-li de quin tipus de millora creia jo que eren susceptibles els Commons.

Començant per la part dels Commons que teníem més a prop —perquè aleshores el nostre home ja estava divorciat i nosaltres ja érem fora del tribunal, i en aquell moment passejàvem per davant de l'Oficina de Prerrogatives—, vaig sostenir que considerava l'oficina en qüestió com una institució regida de manera molt estranya. El senyor Spenlow va voler saber en quin sentit ho deia, i jo vaig contestar, amb el respecte degut a la seva experiència (però encara amb més respecte, temo, pel fet de ser el pare de Dora), que potser era una mica poca-solta que el registre d'aquell tribunal, que contenia els testaments originals de totes les persones que havien deixat

béns dins la immensa província de Canterbury i durant tres segles sencers, es trobés en un edifici que ni tan sols havia estat dissenyat per a aquella funció, que era arrendat pels mateixos arxivers en benefici propi, que es veia poc segur, que ni tan sols constava que estigués protegit contra incendis quan sobreixia de documents importantíssims i que era positivament, de la teulada fins al soterrani, una especulació mercenària dels arxivers, els quals cobraven honoraris substanciosos del públic i entaforaven els testaments de qualsevol manera i a qualsevol lloc, no tenint altre objectiu que el de treure-se'ls de sobre a baix cost... i que potser era una mica il·lògic que aquells arxivers, que percebien uns beneficis de l'ordre de vuit o nou mil lliures l'any (i això per no parlar dels beneficis dels arxivers adjunts, o dels secretaris), no estiguessin obligats a invertir una petita part d'aquells diners en un lloc raonablement segur per allotjar els importants documents que tota classe de persones es veien obligades a entregar-los a ells tant sí com no... que potser era una mica injust que tots els càrrecs importants d'aquella gran institució fossin esplèndides sinecures, mentre els infortunats escriptors de la sala freda i fosca de dalt eren, de tots els homes que prestaven serveis a Londres, els més mal retribuïts i més poc considerats... que potser era una mica indecent que l'arxiver més important de tots, el deure del qual era trobar tot l'allotjament necessari per al públic que acudia constantment a aquell registre, fos el sinecurista principal en virtut del seu càrrec (i que pogués ser, al mateix temps, un clergue pluriocupat, beneficiari i canonge de la catedral i jo què sé què més), mentre que el públic en general era sotmès a inconveniències com les que es presenciaven cada tarda quan hi havia aquelles cues enormes al registre... i que potser, en resum, aquesta Oficina de Prerrogatives de la diòcesi de Canterbury era una institució tan pestilent, i una absurditat tan perniciosa, que si no fos perquè estava encaixonada en un racó del cementiri de Sant Pau que poca gent coneixia, ja faria temps que s'hauria capgirat la situació i que s'hi hauria fet una esbandida de consideració.

El senyor Spenlow somreia mentre jo m'anava acalorant moderadament amb el tema, i després va plantejar-me la qüestió següent, igual que havia plantejat l'altra: què era, al capdavant?, em va dir: era una qüestió d'opinions. Si el públic ja opinava que els seus testaments es trobaven en un lloc segur, i no creia que el registre hagués de ser millorat en res, qui en sortia perjudicat? Ningú. Qui en sortia beneficiat? Tots els sinecuristes. Molt bé. Doncs, aleshores, tots contents. Potser no era un sistema perfecte —no n'hi havia cap que ho fos—, però del que ell discrepava era d'allò de capgirar la situació. Sota l'Oficina de Prerrogatives, el país havia viscut uns temps gloriosos. Capgirarem la situació a l'Oficina de Prerrogatives, i els temps gloriosos s'hauran acabat. Considerava que un autèntic cavaller, per una qüestió de principis, havia d'acceptar les coses tal com les trobava, i no tenia cap dubte que l'Oficina de Prerrogatives ens sobreviuria a tots. Jo respectava aquesta opinió, per bé que em permetia dubtar-ne seriosament. El temps, però, li ha donat la raó: no únicament ha durat fins al dia d'avui, sinó que ho ha fet a pesar d'una important moció parlamentària presentada (una mica a contracor) fa prop de divuit anys, i on

s'exposaven en detall totes aquestes objeccions meves, i on es posava en evidència que només quedava espai per continuar emmagatzemant testaments durant dos anys i mig. Ignoro què n'han fet des d'aleshores, si n'han perdut gaires o si se n'han venut cap al drapaire, però m'alegro que el meu testament no sigui allà, i espero que no vagi a espetegar-hi fins d'aquí a molts anys.

He consignat tot això en aquest capítol presidit per la felicitat perquè és el lloc que li correspon de manera natural. El senyor Spenlow i jo vam mantenir aquesta conversa i la vam prolongar mentre allargàvem la nostra passejada, fins que vam desviar-nos cap a temes generals. I així va ser com, al final, el senyor Spenlow em va dir que al cap de vuit dies era l'aniversari de Dora, i que el faria molt content si m'apuntava a una excursioneta organitzada amb motiu de l'efemèride. Jo de seguida vaig perdre el món de vista, i l'endemà bavejava com un desgraciat quan vaig rebre una noteta amb les vores de randa («Recomanat pel papà. Per fer-vos-en memòria»), i vaig passar els dies següents en un estat d'alienació.

Em sembla que vaig cometre totes les absurditats possibles a l'hora de fer els preparatius per a aquest sublim esdeveniment. Em ve calor quan recordo la corbata que em vaig comprar. Les botes es podrien incloure en qualsevol col·lecció d'instruments de tortura. Vaig adquirir (i vaig enviar-lo el vespre abans amb la diligència de Norwood) un delicat cistellet que per si mateix em va semblar que equivalia a tota una declaració. Contenia caramels sorpresa, embolicats amb les frases més tendres que es puguin comprar amb diners. A les sis del matí ja era al mercat de Covent Garden comprant un ram de flors per a Dora. A les deu era dalt de cavall (vaig llogar un esplèndid corser gris per a l'ocasió), amb el ram de flors dins el barret per conservar-lo fresc, trotant camí de Norwood.

Suposo que quan vaig veure Dora al jardí i vaig fingir que no la veia, i vaig passar de llarg de la casa com si la busqués amb desfici, vaig cometre dues petites pallassades que altres joves cavallers en les mateixes circumstàncies potser també haurien comès, perquè en el meu cas em van semblar perfectament naturals. Però, ah! ... quan vaig trobar la casa i vaig baixar del cavall a les portes del jardí i, arrossegant per sobre l'herba aquelles botes inclements, vaig dirigir els meus passos cap a Dora, que seia en un banc del jardí sota un lilà... quina visió celestial, sota la llum d'aquell matí radiant i enmig d'un vol de papallones, amb el seu barretet de palla blanc i el seu vestit blau cel!

Al seu costat hi havia una dama jove, d'una edat semblant: hauria dit que tenia uns vint anys. Es deia senyoreta Mills, i Dora l'anomenava Julia. Era l'amiga íntima de Dora... Oh, feliç senyoreta Mills!

Gip també hi era, i *Gip* em va tornar a bordar. Quan vaig presentar el meu ramet de flors, va fer xerricar les dents amb gelosia. I què podia fer, si no? Si hagués tingut la més petita idea de com jo adorava la seva mestressa, què hauria pogut fer, si no?

—Oh, gràcies, senyor Copperfield! Quina preciositat de flors! —va dir Dora.

Tenia la intenció de dir (i havia recorregut tres milles estudiant la millor combinació de paraules per fer-ho) que jo també les trobava precioses fins que les havia vistes al costat d'*ella*, però no me'n vaig sortir, de tan atribolat que em sentia al seu davant. Veure com recolzava les flors contra els sotets de la seva barbeta era perdre tota presència d'ànim i tota capacitat verbal enmig d'un èxtasi desmaiada. No sé encara com no vaig dir: «Mateu-me, senyoreta Mills, si teniu cor! Occiu-me aquí mateix!».

Llavors Dora va acostar les meves flors a *Gip* perquè les ensumés. Llavors *Gip* va grunyar i es va negar a ensumar-les. Llavors Dora va riure i les hi va acostar una mica més, per obligar-lo a fer-ho. Llavors *Gip* va agafar un trosset de gerani amb les dents i el va destrossar com si fos un gat imaginari. Llavors Dora li va pegar i, emmurriada, va dir:

—Les meves pobres flors, tan precioses!

I vaig trobar que ho deia amb tanta compassió com si *Gip* m'hi tingués a mi, entre les dents. Tant de bo!

—Us alegrareu de saber, senyor Copperfield —va dir Dora—, que l'antipàtica senyoreta Murdstone no hi és. Ha anat al casament del seu germà, i almenys serà fora tres setmanes. No ho trobeu deliciós?

Vaig dir que estava segur que devia ser deliciós per a ella, i que tot el que era deliciós per a ella era deliciós per a mi. La senyoreta Mills, amb un aire de superioritat assenyada i benèvola, ens mirava somrient.

—És la cosa més desagradable que he vist mai —va sentenciar Dora—. No et pots imaginar fins a quin punt és horrorosa i malcarada, Julia.

—Sí que puc, estimada! —va dir Julia.

—Tu potser sí que pots, amor —va replicar Dora, posant la mà sobre la de la seva amiga—. Perdona'm per haver suposat que no podies, estimada.

Vaig deduir, d'aquestes paraules, que la senyoreta Mills havia passat els seus tràngols en el decurs d'una accidentada existència, i que era a això, possiblement, que calia atribuir aquella benignitat assenyada que ja li havia observat. I al llarg del dia vaig poder corroborar-ho: la senyoreta Mills havia estat víctima d'un amor equivocat, i tot semblava indicar que s'havia retirat del món arran de l'espantosa experiència acumulada, si bé encara s'interessava serenament per les esperances i els amors encara no espatllats de la joventut.

Però llavors el senyor Spenlow va sortir de la casa, i Dora va anar a rebre'l dient:

—Mireu, papà, quines flors més precioses!

I la senyoreta Mills va somriure pensativament, com volent dir: «Oh efímeres, gaudiu de la vostra breu existència en el matí radiant de l'esperança!»... i ens vam encaminar tots cap al carruatge, que estaven acabant de preparar.

Mai més no tornaré a viure una excursió com aquella. No n'he tornat a viure mai cap d'igual. Al faetó només hi anaven ells tres, el seu cistellet, el meu i l'estoig de la guitarra; el faetó, naturalment, era obert, i jo el seguia al darrere, i Dora seia

d'esquena als cavalls i de cara a mi. Tenia el ram a prop seu, sobre el coixí, i no permetia a *Gip* de cap manera que segués en aquell cantó, per por que aixafés les flors. Sovint el sostenia amb la mà, sovint es refrescava amb la seva fragància. Els nostres ulls, en aquestes ocasions, sovint es trobaven... i encara no m'explico com no vaig saltar per sobre la crinera del meu corser gris i no vaig anar a parar de cap al faetó.

Hi havia pols, em sembla. Hi havia molta pols, em sembla. Tinc la vaga impressió que el senyor Spenlow em va retreure que no esquivés la pols, però jo era insensible a tot. A estones es posava dret, i em preguntava què em semblava el paisatge. Jo li deia que el trobava deliciós, i gosaria dir que ho era... però no veia més paisatge que Dora. El sol irradiava Dora, i els ocells cantaven Dora. El vent del sud bufava Dora, i totes les flors dels marges eren Dora, de la primera fins a l'última. El meu consol és que la senyoreta Mills m'entenia. Només la senyoreta Mills podia penetrar del tot els meus sentiments.

No sabia pas dir quant va durar el trajecte, com tampoc no he sabut mai on vam anar. Potser a la vora de Guilford. Potser era un lloc que algun geni de *Les mil i una nits* ens va obrir per un dia i va tornar a tancar per sempre quan ens en vam anar. Era un prat verd, en un turó, entapissat d'herba flonja. Hi havia arbres ombrívols, i bruc i, fins on arribava la vista, un paisatge opulent.

Va ser molt dur trobar que hi havia altra gent esperant-nos, i la meva gelosia no coneixia límits: m'engelosien fins i tot les dames. Però totes les persones del meu sexe —sobretot un impostor, tres o quatre anys més gran que jo, amb unes patilles rogenques on s'acumulava una tal quantitat de presumció que no podia ser tolerada — eren els meus enemics mortals.

Vam desfer tots els cistellets i vam aplicar-nos a preparar el dinar. Patilla-roig deia que sabia preparar una amanida (cosa que jo no em crec) i va acaparar l'atenció general. Algunes de les dames li van rentar els enciams i els van tallar segons les seves instruccions. Dora es trobava entre elles. Vaig adonar-me que el destí m'enfrontava a aquell home, i que un dels dos havia de caure.

Patilla-roig va preparar la seva amanida (em feia creus que se la poguessin menjar: jo no l'hauria tocada per res del món!) i es va atorgar a si mateix el càrrec de responsable del celler, el qual va construir (era una bèstia enginyosa) en el tronc buit d'un arbre... i poc després el veia, amb bona part d'una llagosta al plat, menjant-se el seu dinar als peus de Dora!

No tinc sinó una idea imprecisa del que va passar durant una estona, després que aquest subjecte funest es presentés davant dels meus ulls. Jo estava molt alegre, ho sé; però era una alegria buida. Em vaig enganxar a una jove criatura vestida de color de rosa, i la vaig festejar desesperadament. Ella es va mostrar favorable a les meves atencions, però el que no sabia dir és si va fer-ho per mi o perquè tenia alguna intenció respecte a Patilla-roig. Es va fer un brindis a la salut de Dora. Jo vaig fer veure que interrompia la conversa per brindar, i que la reprenia immediatament

després. Els meus ulls van coincidir amb els de Dora mentre li feia una reverència. Em van semblar uns ulls més fascinants que mai... però em miraven per sobre el cap de Patilla-roig, i em vaig mantenir inflexible.

La jove criatura vestida de rosa tenia una mare vestida de verd, i m'inclino a creure que aquesta última ens va separar per raons de bona educació. El cas, però, és que hi va haver una general dispersió del grup, mentre eren desades les restes del dinar, i jo me'n vaig anar a passejar entre els arbres, amb una barreja de fúria i de remordiments. Sospesava la possibilitat de fer veure que no em trobava bé, i de fugir no sé on amb el meu corser gris, quan em vaig trobar amb Dora i amb la senyoreta Mills.

—Senyor Copperfield —va dir la senyoreta Mills—, sou un ensopit.

Jo li vaig dir que em dispensés, però que allò no era veritat.

—I tu també, Dora —va afegir la senyoreta Mills.

I ara! De cap manera!

—Senyor Copperfield, Dora —va dir la senyoreta Mills, amb un posat gairebé venerable—: ja n'hi ha prou. No permeteu que un malentès trivial marceixi les flors de la primavera, les quals, un cop obertes i marcides, no poden rebrotar. Parlo —va continuar la senyoreta Mills— per l'experiència del passat... d'un passat remot i irrevocable. Els dolls exuberants que resplendeixen sota el sol no poden ser estroncats per un mer caprici; l'oasi del desert del Sàhara no pot ser desarrelat a la lleugera.

Em sentia abrandat de cap a peus fins a un extrem tan extraordinari que amb prou feines si sabia el que em feia, però vaig agafar la mà de Dora i la vaig besar... i ella em va deixar fer! Vaig besar la mà de la senyoreta Mills, i em va semblar ben bé que tots tres ens enlairàvem cap al setè cel.

No en vam tornar a baixar: ens vam quedar allà dalt tota la tarda. Primer vam passejar entre els arbres, amb el braç tímid de Dora entrelaçat amb el meu... i Déu sap que, per molt que tot plegat fos una bogeria, no hauríem pogut desitjar un destí més feliç que assolir la immortalitat enmig d'aquells sentiments insensats, i haver seguit deambulant entre els arbres per sempre més!

Però aviat —massa aviat— vam sentir els altres que reien i parlaven, i cridaven: «On és Dora?»... i vam tornar, i llavors van voler que Dora cantés. Patilla-roig hauria anat a buscar l'estoig de la guitarra al carruatge, però Dora li va dir que només jo sabia on era. Patilla-roig va quedar fora de combat en un moment, i vaig ser jo qui el va anar a buscar, i qui el va obrir, i qui va treure la guitarra, i qui va seure al seu costat, i qui li va aguantar el mocador i els guants, i qui va beure cada nota de la seva veu adorable... i ella va cantar per a *mi*, que era qui l'estimava, i tots els altres ja podien aplaudir tant com volguessin, que tot allò no els anava ni els venia!

Em sentia embriagat de joia. Tenia por que aquella felicitat fos excessiva per poder ser real, i que d'un moment a l'altre em pogués despertar a Buckingham Street, i sentir la senyora Crupp fent dringar les tasses de te mentre posava a punt l'esmorzar. Però Dora va cantar, i van cantar altres persones, i la senyoreta Mills va cantar una

cançó que parlava dels ecos ensonyats de les cavernes del Record, com si tingués cent anys, i va anar caient la tarda... i vam prendre el te, fent bullir l'aigua a l'estil dels gitanos, i jo no vaig parar ni un moment de ser feliç.

I vaig ser més feliç que mai quan el grup es va desfer, i tota l'altra gent, incloent-hi el derrotat Patilla-roig, van emprendre camins diferents, i nosaltres vam emprendre el nostre sota la claror minvant del capvespre serè, i amb tot de dolces aromes al voltant. El senyor Spenlow, que amb el xampany s'havia ensopit una mica —glòria a la terra on va créixer la vinya, a la vinya que va produir el vi, al sol benaurat que el va fer madurar i al vinater que el va adulterar!—, dormia profundament en un racó del carruatge, i jo, que cavalcava al costat, parlava amb Dora. Ella va admirar el meu cavall i li va donar uns copets —oh, maneta encisadora!... oh, deliciós contrast d'aquella preciosa maneta sobre un cavall!—, i el xal li queia de les espatlles, i jo, de tant en tant, l'hi tornava a posar bé amb el braç... i fins i tot em feia la il·lusió que *Gip* ho començava a veure clar, i que començava a entendre que ja era hora que fóssim amics.

I aquella senyoreta Mills, tan sagaç; aquella reclusa afable però desenganyada; aquella petita matriarca de poc menys de vint anys, que ja havia renunciat al món i a qui calia evitar, al preu que fos, que tornés a sentir els ecos ensonyats de les cavernes del Record... quin detall més amable que va tenir!

—Senyor Copperfield —va dir la senyoreta Mills—, veniu un moment a aquesta banda del cotxe, si és que em podeu concedir un moment. Us he de dir una cosa.

I allà em teniu, sobre el meu corser gris, inclinant-me al costat de la senyoreta Mills, amb la mà recolzada a la porta del faetó!

—Dora vindrà a estar-se amb mi. Demà passat vindrà a casa meva. Si ens voleu fer una visita, segur que el papà estarà encantat de rebre-us.

Què podia fer, jo, si no invocar silenciosament una benedicció sobre el cap de la senyoreta Mills, i guardar l'adreça de la senyoreta Mills en el racó més segur de la meva memòria? Què podia fer, si no expressar a la senyoreta Mills, amb mirades de gratitud i paraules fervents, l'agraïment que li devia pels seus bons oficis i el valor inestimable que atorgava a la seva amistat?

Llavors la senyoreta Mills em va despatxar benignament, mentre deia: «Torneu amb Dora!», i jo hi vaig tornar; i Dora es va abocar cap enfora del cotxe per parlar amb mi, i vam parlar tota la resta del trajecte; i jo vaig cavalcar amb el meu corser gris tan a frec de la roda que li vaig fer encetar una de les potes de davant amb el fregadís, i li vaig «arrencar l'escorça», com va dir el seu amo, «per un valor de tres lliures amb set»... quantitat que vaig pagar, i que em va semblar un preu extremament barat per tanta joia. I la senyoreta Mills, mentrestant, seia mirant la lluna, murmurant versos i recordant, suposo, els dies llunyans en què ella i la terra tenien alguna cosa en comú.

Norwood era moltes milles massa a prop i vam arribar-hi moltes hores massa aviat, però el senyor Spenlow va tornar en si una mica abans i va dir:

—Heu d'entrar, Copperfield, i reposar una mica!

Vaig acceptar la invitació, i vam prendre sandvitxos i vi amb aigua. La llum de la sala feia tan deliciós el rubor de Dora que vaig ser incapaç de sostreure-me'n, i em vaig quedar allà assegut mirant-la com si fos un somni fins que els roncs del senyor Spenlow em van infondre prou consciència per acomiadar-me. I així ens vam separar; vaig fer tot el camí de tornada a Londres sentint encara l'últim contacte de la mà de Dora sobre la meva, recordant mil vegades cada anècdota i cada paraula... i finalment, quan em vaig ficar al llit, estava tan extasiat com el més beneït dels joves a qui mai l'amor hagi atrofiat els cinc sentits.

Quan em vaig despertar, l'endemà al matí, estava decidit a declarar a Dora la meva passió, i sabia quin era el meu destí. Una de dues: o felicitat o desgràcia. Per a mi no existia cap altre dilema en tot el món, i només Dora me'n podia donar la resposta. Em vaig passar tres dies enmig d'una opulenta desventura, recreant-me en la tortura de sotmetre a totes les possibles interpretacions allò que havia tingut lloc entre Dora i jo. Al final, vestit amb unes gales per a l'ocasió que m'havien costat un dineral, vaig dirigir-me a casa de la senyoreta Mills, transportant una declaració d'amor.

Les vegades que vaig arribar a passejar amunt i avall del carrer i les voltes que vaig arribar a fer a la plaça —amb la dolorosa consciència de ser jo, i no pas la lluna, la resposta a aquella antiga endevinalla— abans no em vaig convèncer de pujar els esglaons i trucar, són coses que ara no fan al cas. Fins i tot quan, al final, m'esperava a la porta després d'haver trucat, em va passar pel cap la idea frenètica de preguntar si aquella era la casa del senyor Blackboy (en imitació del pobre Barkis), demanar disculpes i retirar-me. Però vaig aguantar com un home.

El senyor Mills no hi era. Jo no esperava que hi fos. Ningú el necessitava per a res, a *ell*. La senyoreta Mills sí que hi era. La senyoreta Mills ja estava bé que hi fos.

Em van acompanyar fins a una sala de dalt, on hi havia la senyoreta Mills i Dora. I *Gip*. La senyoreta Mills copiava una partitura (recordo que era una cançó nova titulada «Les absoltes de l'amor»), i Dora pintava flors. Quins no van ser els meus sentiments en reconèixer que eren les meves flors, exactament les mateixes que jo havia adquirit al mercat de Covent Garden! No puc dir que hi tinguessin cap gran retirada, ni que s'assemblessin gaire a cap tipus de flors que mai hagués tingut ocasió d'observar... però la nota que les acompanyava, reproduïda amb una gran precisió, deixava fora de tot dubte que es tractava de les meves.

La senyoreta Mills es va alegrar molt de veure'm i li va saber molt greu que el seu papà no fos a casa (jo vaig pensar, però, que tots tres suportàvem aquell fet amb valentia). La senyoreta Mills em va donar conversa durant uns minuts, i després, deixant la ploma sobre «Les absoltes de l'amor», es va aixecar i va sortir de la sala.

Vaig començar a plantejar-me si ho deixava per a l'endemà.

—Espero que el vostre pobre cavall no estigués cansat, ahir al vespre, en arribar a casa —va dir Dora, alçant aquells ulls divins—. Va ser un llarg trajecte, per a ell.

Vaig començar a pensar que ho faria avui.

—Per a ell sí, que va ser un llarg trajecte —vaig afirmar—, perquè *ell* no tenia res que el sostingués durant el viatge.

—Que no va menjar, pobret? —va preguntar Dora.

Vaig començar a pensar que ho deixaria per a l'endemà.

—Sí... sí —vaig respondre—, no li va faltar de res. El que vull dir és que ell no va sentir la inexpressable felicitat que vaig sentir jo en poder ser tan a prop vostre.

Dora va abaixar el cap sobre el dibuix que tenia a mig fer i, al cap d'una estoneta —jo, mentrestant, seia envaït per una febre ardent i amb les cames totalment enrampades—, va dir:

—No va semblar que hi fóssiu gens sensible, a aquesta felicitat, en un moment concret del dia.

Ara vaig veure que estava atrapat i que la cosa no admetia més demora.

—No us importava en absolut, aquesta felicitat —va afegir Dora, alçant lleugerament les celles i movent el cap—, quan sèieu al costat de la senyoreta Kitt.

Aclareixo que Kitt era el cognom de la criatura dels ulls petits i el vestit de color de rosa.

—És clar que, no sé per què us hauria hagut d'importar —va dir Dora—, ni per què hauríeu de dir-ne felicitat... Però, naturalment, el que dieu no ho dieu de debò. I estic segura que ningú no dubta que sou lliure de fer el que us vingui de gust. *Gip*, dolent, vine aquí!

No sé com ho vaig fer, però vaig fer-ho en un moment. Vaig barrar el pas a *Gip*. Vaig tenir Dora entre els meus braços. Es va emparar de mi l'eloqüència. No em vaig callar ni mitja paraula. Li vaig dir fins a quin punt l'estimava. Li vaig dir que sense ella em moriria. Li vaig dir que l'adorava i que la idolatrava. *Gip* va bordar com un boig tota l'estona.

Quan Dora va abaixar el cap i es va posar a plorar, i a tremolar, la meua eloqüència va créixer encara més. Si volia que morís per ella no havia de fer més que dir-ho, que jo ja estava preparat. La vida sense l'amor de Dora no era una cosa acceptable en cap condició. Jo no ho podia suportar ni ho suportaria. No havia deixat d'estimar-la ni un sol minut del dia ni de la nit des que l'havia vista per primera vegada. En aquell precís moment l'estimava amb deliri. L'estimaria amb deliri cada minut de la meua vida. Altres enamorats havien estimat abans, i altres enamorats estimarien; però mai cap enamorat no havia, ni hauria, ni podria, ni podria haver, ni hauria pogut, ni era possible que mai hagués, estimat tant com jo estimava Dora. Com més delirava jo, més bordava *Gip*. Cada un a la seva manera, tots dos enfollíem per moments.

I vet aquí després: Dora i jo sèiem de costat al sofà, bastant tranquils, i *Gip* jeia a la seva falda, mirant-me amb un pacífic parpelleig. Jo havia perdut el seny. Estava submergit en l'èxtasi més absolut. Dora i jo ens havíem promès.

Suposo que teníem una certa idea que això acabaria en casament. Alguna idea en devíem tenir, perquè Dora va estipular que mai no ens casaríem si no era amb el consentiment del seu papà. Però, en el nostre arravatament juvenil, no crec pas que existís cap passat ni cap futur més enllà del present obnubilat. Vam decidir que no revelaríem el secret al senyor Spenlow, però estic segur que no em va passar pel cap ni un sol moment, aleshores, que allò pogués tenir res de deshonrós.

La senyoreta Mills es veia més meditativa que de costum quan Dora la va anar a buscar —devia ser perquè, en el que havia passat, hi havia una tendència a despertar els ecos ensonyats de les cavernes del Record—, però ens va donar la seva benedicció i la garantia de la seva perdurable amistat, i ens va parlar, en general, tal com corresponia a la Veu dels Claustres.

Oh, dies d'indolència! Oh, dies insubstancials, eixelebrats i feliços!...

... Quan vaig prendre les mides del dit de Dora per a un anell que havia de ser fet amb miosotis, i quan el joier, a qui vaig dur les mides, em va veure venir i es va posar a riure sobre el seu llibre de comandes, i em va cobrar el que va voler per aquella preciosa joguina, amb les seves pedres blaves —tan associades en el meu record amb la mà de Dora, que ahir mateix, en veure'n un de semblant al dit de la meva filla, el cor em va fer un salt momentani i gairebé dolorós!

... Quan passejava, exaltat pel meu secret i per la meva sort, tan imbuït de la dignitat d'estimar Dora i de ser estimat per ella que, si hagués caminat per l'aire, no m'hauria sentit més per sobre de la gent que, privada d'aquella situació, s'arrossegava per la terra!

... Quan ens trobàvem al jardí de la plaça i sèiem a l'ombrejada glorieta, tan feliços que si avui encara estimo els pardals de Londres no és per cap altra raó, i veig el plomatge dels tròpics en les seves plomes griseses!

... Quan vam tenir la primera discussió important (una setmana després de prometre'ns), i quan Dora em va tornar l'anell embolicat amb una nota desconsolada on figurava la terrible afirmació que «el nostre amor havia començat en follia i acabava en bogeria!», i aquestes paraules espantoses van fer que em posés a estirar-me els cabells i a cridar que tot s'havia acabat!

... Quan, emparat per la foscor de la nit, vaig córrer cap a casa de la senyoreta Mills, la qual vaig veure furtivament en una cuina posterior on hi havia un rodets de planxar, i li vaig implorar que intercedís entre nosaltres i que conjurés aquella insensatesa... quan la senyoreta Mills es va ocupar de la gestió i va tornar amb Dora, exhortant-nos, des del púlpit de la seva amarga joventut, a mútues concessions que ens eximissin del desert del Sàhara!

... Quan tots dos vam plorar, i vam fer les paus, i ens vam sentir novament tan benaurats que la cuina posterior, amb rodets de planxar i tot, va transformar-se en el temple de l'Amor, on vam programar un règim epistolar, a través de la senyoreta Mills, que establia un mínim d'una carta diària de cada un dels dos!

Oh, dies d'indolència! Oh, dies insubstancials, eixelebrats i feliços!... De totes les èpoques de la meva vida que habiten els dominis del Temps, no n'hi ha cap que en recordar-la em faci somriure ni tan sols la meitat, o que em provoqui ni tan sols la meitat de tendresa.

La meva tia em deixa parat

Vaig escriure a Agnes tan aviat com Dora i jo ens vam prometre. Li vaig escriure una llarga carta on intentava fer-li entendre que em sentia enormement afortunat perquè Dora era encantadora. Li demanava que no pensés que era una passió irreflexiva com la que hauria pogut afectar qualsevol altra persona, i que no ho equiparés en absolut a les fantasies adolescents que ens havien fet riure tant. Li assegurava que la profunditat d'aquest amor era absolutament insondable, i li expressava el convenciment que no podia haver existit mai cap cosa semblant.

No sé com, però, mentre escrivia a Agnes en una tarda benigna, ran de la finestra oberta, i m'envaïa el record dels seus ulls tranquils i del seu rostre dolç, allò exercia una influència tan serena sobre l'agitació i la rauxa en què havia viscut últimament, i de la qual formava part la meva felicitat, que em va entendre fins a negar-me els ulls de llàgrimes. Recordo que seia amb el cap recolzat a la mà i la carta a mig escriure, fantasiant que Agnes era un dels elements de la meva llar natural. Com si, en el refugi d'aquella casa que la seva presència feia gairebé sagrada, Dora i jo haguéssim de ser més feliços que enlloc. Com si en l'amor, en l'alegria, en les penes, en l'esperança o en la decepció... en totes les emocions, el meu cor es dirigís allà d'una manera natural per trobar-hi el seu millor aixopluc i la seva millor amiga.

De Steerforth no n'hi vaig dir res. Només vaig dir-li que regnava una profunda pena a Yarmouth, ocasionada per la fugida d'Emily, i que en el meu cas, a causa de les circumstàncies que l'envoltaven, la ferida era doble. Sabia que ella sempre endevinava la veritat de seguida, i que no seria mai la primera de pronunciar aquell nom.

Vaig rebre la resposta a aquesta carta a correu seguit i, mentre la llegia, era ben bé com si sentís Agnes que em parlava. Era com la seva veu cordial parlant-me a cau d'orella. Què més puc dir?

Traddles havia passat per casa dos o tres cops últimament, mentre jo era fora. En trobar-hi Peggotty, i dir-li ella (que sempre estava a punt per donar aquella informació a qualsevol que estigués disposat a rebre-la) que era la meva antiga mainadera, havien fet una jovial coneixença i ell s'hi havia quedat a conversar una estona sobre mi. Això és el que deia Peggotty, però temo que la conversa devia ser tota a càrrec d'ella i d'una duració immoderada, perquè sens dubte era molt difícil aturar aquella santa quan el tema de la seva conversa era jo.

Això em recorda no tan sols que jo esperava Traddles una certa tarda que ell mateix havia designat, i que ara havia arribat aquella tarda, sinó que la senyora Crupp havia renunciat a tot allò que el seu càrrec implicava (exceptuant-ne el salari) fins que Peggotty no deixés de comparèixer per allà. La senyora Crupp, després de mantenir unes quantes converses referents a Peggotty en una veu molt estrident, a les escales

—sembla que amb algun familiar invisible, perquè en aquelles ocasions, en un sentit corpori, no hi havia ningú més—, em va escriure una carta exposant les seves opinions. Començava amb aquella sentència d'aplicació universal que s'ajustava a qualsevol incidència de la vida —a saber: que ella també havia estat mare—, i, a continuació, m'informava que n'havia vist de tots colors, però que en totes les èpoques de la seva existència havia tingut una aversió congènita als espies, als intrusos i als delators. No volia donar noms, va dir; que es gratés aquell qui tingués puces; però que els espies, els intrusos i els delators, sobretot si duïen robes de viuda (aquesta frase estava subratllada), sempre tenia el costum de menysprear-los. Si un senyor volia ser víctima d'espies, intrusos i delators (però seguia sense donar noms), doncs cadascú amb els seus gustos: hi tenia tot el dret, i que bon profit li fes. L'única cosa que ella, la senyora Crupp, estipulava, era que no la fessin «entrar en *contracte*» amb aquest tipus de persones. Em demanava, per tant, que l'excusés de qualsevol posterior servei a les dependències de dalt, fins que les coses tornessin a estar com estaven i com era desitjable que estiguessin; i després esmentava que la seva nota de despeses la trobaríem sobre la taula de l'esmorzar cada dissabte al matí, amb la sol·licitud d'una liquidació i amb la benèvola intenció d'estalviar problemes, «i qualsevol desconveniència», a totes les parts.

Després d'això, la senyora Crupp es va limitar a posar entrebancs a les escales, principalment a base de càntirs, fent tots els possibles perquè Peggotty es trenqués les cames. A mi m'intimidava bastant haver de viure en aquest estat de setge, però la por que em feia la senyora Crupp m'impedia veure-hi cap possible sortida.

—Estimat Copperfield! —va dir Traddles, apareixent puntualment a la meua porta, a pesar de tots aquells obstacles—. Com estàs?

—Estimat Traddles —vaig fer jo—, m'alegro sincerament que per fi coincidim, i em sap molt greu no haver estat a casa les altres vegades, però és que he tingut tants compromisos que...

—Sí, sí, ja ho sé —va afegir Traddles—; per descomptat. «La teva» viu a Londres, tinc entès, oi?

—Com dius?

—Que ella... perdona... que la senyora D., ja m'entens —va dir, envermellint a causa de la seva gran discreció—, viu a Londres, no és així?

—Ah, sí. Prop de Londres.

—La meua, com potser ja recordes —va dir Traddles, mirant-me molt seriós—, viu allà baix a Devonshire, i són deu germanes. En conseqüència, jo no estic tan compromès com tu... en aquest sentit.

—No entenc com pots suportar —vaig replicar jo— de veure-la tan poc sovint.

—Ha! —va dir ell, pensatiu—. Sí, sembla estrany. I suposo que ho és, Copperfield, però no s'hi pot fer res...

—Ja m'ho imagino —vaig afegir, amb un somriure, i no sense ruboritzar-me—. I això és perquè tu ets tan constant i tens tanta paciència, Traddles.

—Déu meu! —va dir Traddles, mentre s’ho rumiava—. Aquesta és la impressió que et faig, Copperfield? Doncs la veritat, no sabia pas que les tingués, aquestes virtuts. Però ella és una noia tan adorable i tan extraordinària que és possible que me les hagi encomanat una mica. I ara que ho dius, Copperfield, no m’estranyaria gens. T’asseguro que no pensa mai en si mateixa i està abocada a cuidar les altres nou.

—És la gran? —vaig preguntar.

—No, i ara —va contestar Traddles—. La gran és una Bellesa.

Suposo que va veure que no em podia estar de somriure davant la simplicitat d’aquesta resposta, i va afegir, amb un somriure en la seva cara ingènua:

—I no és pas, naturalment, que la meva Sophia... un nom bonic, no trobes, Copperfield?

—Molt! —vaig dir.

—No és pas, naturalment, que la meva Sophy no sigui preciosa, també, als meus ulls, i qualsevol la trobaria (penso jo, vaja) una de les noies més adorables que hi hagi hagut mai. Però, quan dic que la gran és una Bellesa, vull dir que és realment... —va semblar com si dibuixés uns núvols al seu voltant, amb totes dues mans—... esplèndida, saps? —va afegir, enèrgicament.

—Ah, sí? —vaig fer jo.

—T’ho ben asseguro —va afirmar Traddles—: creu-me que és una cosa molt poc corrent! Només que, és clar, com que l’han educada per fer vida de societat i per ser objecte d’admiració, i no en pot gaudir gaire a conseqüència dels seus limitats recursos, de vegades, com és natural, es mostra una mica irritable i exigent. Però Sophy la posa de bon humor!

—Sophy és la petita? —vaig aventurar.

—No, i ara! —va dir Traddles, fregant-se la barbeta—. Les dues petites només tenen nou i deu anys. Sophy és la que les educa.

—És la segona, potser? —vaig aventurar.

—No —va concloure—. La segona és Sarah. Sarah té un problema a l’espinada, pobreta. És una malaltia que al final se li curarà, diuen els metges, però mentrestant ha de fer llit un any sencer. Sophy la cuida. Sophy és la quarta.

—La mare és viva? —vaig preguntar.

—Oh, i tant —va respondre Traddles—; és viva, sí. És una dona que val molt, sens dubte, però la humitat del camp no li prova gens, i... de fet, ha perdut l’ús de les cames.

—Què dius, ara! —vaig exclamar.

—És trist, oi? —va preguntar Traddles—. Però, des d’un punt de vista purament domèstic, la cosa no és tan horrorosa com podria semblar, perquè Sophy ocupa el seu lloc. Fa tant de mare a la seva pròpia mare com a les seves nou germanes.

Començava a sentir la més gran admiració per les virtuts d’aquella senyoreta i, amb tota l’honesta intenció de fer els possibles per evitar que la bona fe de Traddles

no fos víctima de cap abús en detriment dels seus projectes de vida compartida, li vaig preguntar com estava el senyor Micawber.

—Perfectament, Copperfield; gràcies —va dir—. Ara no visc amb ell.

—No?

—No. Mira, la veritat és que —va explicar, en veu molt baixa— s'ha canviat el cognom i es fa dir Mortimer, per trampejar les seves penúries temporals, i no torna fins que ja és fosc... i, a més a més, amb ulleres. Ens van embargar la casa per la qüestió del lloguer. La senyora Micawber va caure en un estat tan deplorable que no em vaig poder resistir a cedir el meu nom a aquella segona lletra de què vam parlar aquí. Ja et pots imaginar la deliciosa satisfacció que vaig sentir, Copperfield, en veure que això deixava la qüestió resolta i que la senyora Micawber recuperava l'ànim.

—Mmm... —vaig fer jo.

—Només que la seva felicitat no va durar gaire —va prosseguir Traddles—: al cap d'una setmana, per desgràcia, arribava un altre embargament, i allò ja ens va obligar a separar-nos. Des d'aleshores visc en un pis moblat, i els Mortimer fan una vida extremament retirada. Espero que no ho trobis egoista, Copperfield, si esmento que el drapaire es va endur la meva tauleta rodona amb el sobre de marbre, i la columna amb el gerro de Sophy...

—Quina cosa més cruel! —vaig exclamar, indignat.

—Va ser una... sí, va ser una sotragada —va dir Traddles, amb l'habitual gest de dolor amb què acompanyava aquesta expressió—. Ara, no ho dic com un retret, sinó per un motiu. El cas és, Copperfield, que no vaig poder readquirir aquells articles en el moment de la confiscació; en primer lloc, perquè el drapaire, intuïnt que m'interessava especialment conservar-los, va apujar el preu fins a uns extrems desorbitats, i, en segon lloc, perquè jo... no en tenia ni cinc. Des d'aleshores, però, no he tret l'ull de la botiga del drapaire —va dir, delectant-se moltíssim en el seu misteri—, la qual es troba al capdamunt de Tottenham Court Road, i avui, per fi, he vist que els havien posat a la venda. He procurat mirar-me'ls des de l'altra vorera, perquè, si el drapaire em veia, mare meva, me'n demanaria una fortuna!... I el que he pensat, ara que ja tinc els diners, és que si tu no tens inconvenient a demanar a la teva bondadosa mainadera que vingui amb mi... jo li puc ensenyar la botiga des de la cantonada... i que faci els tractes més favorables perquè pugui per readquirir-los, ben bé com si fossin per a ella!

La fruïció amb què Traddles em va proposar aquest pla, que era obvi que considerava insòlitàment enginyós, figura entre les coses que conservo més fresques a la memòria.

Li vaig dir que la meva antiga mainadera estaria encantada de col·laborar-hi, i que emprendríem l'expedició tots tres junts, però amb una condició. La condició era que ell prengués el solemne determini de no tornar mai més a prestar el seu nom, ni cap altra cosa, al senyor Micawber.

—Estimat Copperfield —va dir Traddles—: això ja ho he fet, perquè començo a pensar que no tan sols he estat desconsiderat, sinó positivament injust, amb Sophy. Havent-me'n donat paraula a mi mateix ja no hi ha cap motiu de recança, però te'n dono paraula a tu també, i sense cap reserva. Aquella primera lletra desafortunada ja l'he pagada. No tinc cap dubte que el senyor Micawber l'hauria pagada ell si hagués pogut, però no podia. I una altra cosa que vull comentar, Copperfield, i que m'agrada molt del senyor Micawber, és el que fa referència a la segona lletra, que encara no ha vençut. Ell no m'ha dit que el pagament estigui previst, però m'ha dit que serà pagada. I, en fi, que penso que és una cosa prou justa i prou honorada per part seva!

Com que no tenia ganes de refredar la confiança del meu bon amic, vaig assentir a les seves paraules. Després d'una estona més de conversa, ens vam arribar a la drogueria per demanar la col·laboració de Peggotty; Traddles va declinar la meua invitació de passar la resta de la tarda junts, tant pel pànic que li feia la possibilitat que algú altre adquirís les seves propietats abans que ell, com perquè aquella tarda li tocava escriure a la noia més adorable del món.

És com si encara el veiés, traient el nas per la cantonada de Tottenham Court Road, mentre Peggotty regatejava aquells valuosos articles; i mai no oblidaré el seu defici quan ella tornava a poc a poc després d'haver ofert un preu en va, i el drapaire, havent-s'ho rumiat, la va cridar, i ella va girar cua. El resultat final de la negociació va ser que ella va comprar els articles a un preu moderadament enraonat, i Traddles no s'hi veia de content.

—Us ho agraeixo moltíssim, de veritat —va dir Traddles, en saber que els hi enviarien al seu domicili aquell mateix vespre—. I em permetria demanar un altre favor... que espero que no et sembli gaire absurd, Copperfield.

Jo em vaig afanyar a dir-li que de cap manera.

—Doncs, si tinguéssiu la bondat —va dir Traddles a Peggotty— de demanar-li si el gerro de les flors ja el podeu agafar ara, em penso que m'agradaria molt (perquè és de Sophy, Copperfield) endur-me'l a casa jo mateix!

Peggotty ho va fer amb molt de gust, i ell se li va desfer en agraïments i el vam veure allunyar-se per Tottenham Court Road, sostenint afectuosament el gerro i amb la cara de satisfacció més entranyable que hagi vist mai.

Nosaltres vam emprendre el camí de tornada cap al meu piset. Com que les botigues tenien uns atractius per a Peggotty que jo no hauria dit mai que posseïssin, en el mateix grau, per a ningú més, vaig alentir el pas sense cap recança, divertit en veure com s'aturava a badar a tots els aparadors i esperant-la tan sovint com calgués. Vam trigar, doncs, una bona estona a arribar als Adelphi.

Quan pujàvem les escales li vaig fer notar la sobtada desaparició dels entrebancs de la senyora Crupp, i unes marques que hi havia de petjades recents. Tots dos vam quedar molt parats, mentre acabàvem de pujar, en trobar la meua porta de fora oberta (i jo l'havia tancada) i en sentir veus a dintre.

Ens vam mirar sense saber com interpretar-ho, i vam entrar a la sala d'estar. Quin no va ser el meu estupor en trobar-hi ni més ni menys que la meva tia i el senyor Dick! La meva tia prenia te asseguda sobre una quantitat considerable d'equipatge, amb els seus dos ocells al davant i el gat a la falda, com un Robinson Crusoe en versió femenina. El senyor Dick es repenjava taciturn en un gran estel, com el que ell i jo havíem anat a fer volar sovint... i encara amb més equipatge apilat al seu voltant!

—Estimada tieta! —vaig exclamar—. Quina sorpresa més agradable i més inesperada!

Ens vam abraçar cordialment, i el senyor Dick i jo vam fer una cordial encaixada; i la senyora Crupp, que estava atrafegada fent te i no podia estar gaire al cas, va dir cordialment que ja sabia prou bé que al senyor Copperfull se li faria un nus a la gola quan veiés els seus estimats parents.

—Hola! —va dir la meva tia a Peggotty, que tremolava davant la seva imponent presència—. Com esteu?

—Te'n recordes, de la meva tia, Peggotty? —vaig preguntar.

—Per l'amor de Déu, criatura! —va exclamar la meva tia—. No et dirigeixis a aquesta dona amb aquest nom d'indígena dels Mars del Sud! Si es va casar i se'n va desempallegar, que era la millor cosa que podia fer, per què no aprofitar aquest canvi? Com us dieu, ara... P.? —va dir la meva tia, com a solució de compromís per a aquell detestable apel·latiu.

—Barkis, senyora —va dir Peggotty, fent una reverència.

—Ah, això ja és més humà! —va sentenciar la meva tia—. Ja no sona tant com si requeríssiu un missioner. Com esteu, Barkis? Espero que estigueu bé.

Animada per aquestes gentils paraules i per la mà que li allargava la meva tia, Barkis es va acostar, va fer-hi una encaixada i va expressar la seva gratitud amb una altra reverència.

—Ens fem grans, pel que veig —va dir la meva tia—. Només havíem coincidit una vegada, no és així? I quina una que en vam organitzar, aleshores!... Trot, estimat: una altra tassa.

Jo, obedient, vaig portar una altra tassa a la meva tia, que seia amb el posat habitual d'inflexibilitat, i vaig aventurar una objecció al fet que segués damunt d'un bagul.

—Deixeu-me que us acosti el sofà, o la butaca, tieta —vaig fer—. Ves quines ganes d'estar incòmoda!

—Gràcies, Trot —va contestar la meva tia—, però m'estimo més seure damunt les meves propietats. —I, en dir això, va llançar una mirada penetrant a la senyora Crupp i va observar—: No cal que us molesteu a servir-nos, senyora.

—Poso una mica més de te a la tetera abans d'anar-me'n, senyora? —va preguntar la senyora Crupp.

—No, gràcies, senyora —va contestar la meva tia.

—Voleu que vagi a buscar una altra ració de mantega, senyora? —va dir la senyora Crupp—. O, no us vindria pas de gust tastar un ouet acabat de pondre? O que us rosteixi un tallet de cansalada? No hi ha res que pugui fer per a la vostra estimada tieta, senyor Copperfull?

—Res, senyora —va contestar la meva tia—. Estic perfectament servida, senyora.

La senyora Crupp, que no havia parat de somriure per mostrar la dolçor del seu caràcter, ni de tenir el cap inclinat a un costat per mostrar una general feblesa de constitució, ni de fregar-se les mans per expressar el desig de mostrar-se servicial amb tots aquells qui s'ho mereixien, va procedir lentament, ella i somriure, inclinació de cap i fregament de mans, a abandonar l'habitació.

—Dick! —va exclamar la meva tia—. Recordeu el que us vaig dir sobre els oportunistes i els adoradors de riqueses?

El senyor Dick —amb una certa mirada de pànic, com si ho hagués oblidat— va articular una precipitada resposta afirmativa.

—Doncs la senyora Crupp és una d'aquestes persones —va concloure la meva tia—. Barkis, us demanaré que us ocupeu del te perquè me'n pugui prendre una altra tassa: del servei d'aquesta dona no me'n fio!

Jo coneixia prou bé la meva tia per saber que tenia al cap alguna cosa important, i que la seva arribada responia a molts més motius que els que hauria pogut suposar algú que no la conegués. Vaig observar com em clavava els ulls quan li semblava que tenia l'atenció desviada cap a alguna altra cosa; i el procés de vacil·lació que semblava tenir lloc a dintre seu, mentre per fora conservava la rigidesa i l'aplom, era francament curiós. Vaig començar a pensar si no havia fet alguna cosa que l'hagués poguda ofendre, i la consciència em deia en veu baixa que encara no li havia parlat de Dora. Hi havia cap possibilitat que fos això?

Com que sabia que no parlaria fins que no li semblés que era el moment de fer-ho, em vaig asseure al seu costat, i vaig dir coses als ocells, i vaig jugar amb el gat, i em vaig mostrar tan relaxat com vaig poder. Distava molt, però, de sentir-m'hi realment, i no m'hi va fer sentir pas més el fet que el senyor Dick, repenjat en el gran estel darrere la meva tia, aprofités la més petita oportunitat per dedicar-me en secret uns enigmàtics moviments de cap, mentre l'assenyalava a ella.

—Trot —va dir la meva tia al final, després d'acabar-se el te, d'allisar-se el vestit meticulosament i d'eixugar-se els llavis—... no cal que us n'aneu, Barkis!... Trot, t'has comportat amb prou fermesa i amb prou independència?

—Espero que sí, tieta.

—Tu què creus? —va preguntar la senyoreta Betsey.

—Jo crec que sí, tieta.

—Doncs escolta, fill —va dir la meva tia, mirant-me molt seriosa—: per què creus que prefereixo seure damunt de les meves propietats, aquest vespre?

Jo vaig moure el cap suggerint que era incapaç d'endevinar-ho.

—Doncs —va dir— perquè és tot el que tinc. Perquè estic arruïnada, fill meu!

Si la casa, amb tots els que hi érem, s'hagués enfonsat a dins del riu, no crec que hagués tingut un sobresalt tan intens.

—Dick ja ho sap —va explicar la meva tia, recolzant la mà, calmadament, sobre la meva espatlla—. Estic arruïnada, estimat Trot! Tot el que tinc al món és en aquesta habitació, excepte la casa; i la casa l'he deixada en mans de Janet perquè la llogui. Barkis, voldria un llit per a aquest senyor, per a aquesta nit. Per estalviar despeses, potser també em podríeu apanyar alguna cosa per a mi. El que sigui. Només és per a aquesta nit. Demà ja en parlarem més a fons.

Vaig despertar-me del meu astorament, i de la preocupació que sentia per ella —per ella, n'estic segur—, quan se'm va tirar al coll per un moment i va dir, plorant, que només li sabia greu per mi. Al cap d'un altre moment ja havia reprimit l'emoció, i deia, amb un aire més triomfal que no pas abatut:

—Hem d'encaixar els revessos amb valentia i no permetre que ens espantin, fill. Hem d'interpretar l'obra fins al final. Hem de combatre els infortunis, Trot!

35

Depressió

Així que vaig poder recuperar la presència d'ànim, que m'havia abandonat totalment amb la primera impressió aclaparadora de la notícia de la meva tia, vaig proposar al senyor Dick d'anar a la drogueria i prendre possessió del llit que el senyor Peggotty havia deixat vacant feia poc. Com que la drogueria era a Hungerford Market, i Hungerford Market era un lloc molt diferent en aquella època, hi havia una columnata de fusta de poca altura davant de la porta (bastant semblant a aquella de la casa on viuen l'homenet i la doneta en els baròmetres antics), cosa que va complaure extraordinàriament el senyor Dick. La meravella d'allotjar-se sobre aquella estructura l'hauria compensat, goso dir, de moltes incomoditats; però, com que en realitat n'hi havia poques per suportar, a part de la barreja d'olors que ja he comentat, i del fet que potser s'hi trobava a faltar una mica més d'espai, va estar encantat de la vida amb aquest allotjament. La senyora Crupp li havia assegurat, indignada, que allà no hi havia espai ni per fer voleiar un gat, però el senyor Dick em va comentar amb molta lògica, assegut als peus del llit i gratant-se una cama:

—És que jo no n'haig de fer voleiar cap, de gat, saps, Trotwood? No en faig voleiar mai cap. Per tant, quin sentit té, això, per a mi?

Vaig intentar aclarir si el senyor Dick sabia res de les causes d'aquell canvi tan sobtat i transcendent en els assumptes de la meva tia. Com ja em podia esperar, no en sabia res de res. L'única explicació que em va poder donar és que la meva tia li havia dit, feia un parell de dies: «A veure, Dick, sou realment i veritablement el filòsof que jo considero que sou?», i que, quan ell havia contestat que sí, que això esperava, la meva tia li havia dit: «Dick, estic arruïnada»; i que, quan ell havia dit: «Oh! De veritat?», llavors la meva tia li havia dedicat uns grans elogis, cosa que l'havia fet molt content. I que llavors havien vingut cap aquí, i que pel camí havien pres sandvitxos amb cervesa negra d'ampolla.

El senyor Dick es veia tan satisfet, allà assegut als peus del llit i gratant-se la cama, i explicant-me tot això, amb uns ulls com taronges i un somriure de sorpresa, que lamento haver de dir que em vaig sentir impulsat a explicar-li que «ruïna» significava penúries, passar necessitat i passar gana; però de seguida em vaig penedir de la meva brusquedat en veure que es tornava pàl·lid i unes llàgrimes començaven a baixar per les seves galtes allargades, mentre em mirava amb uns ulls tan inexpressablement afligits que haurien pogut estovar un cor molt més endurit que el meu. Vaig fer uns esforços per tornar-lo a animar infinitament superiors als que havia fet per deprimir-lo, i aviat vaig entendre (com ja hauria hagut de saber de bon principi) que, si ell estava tan refiat, era senzillament per la fe que tenia en la més assenyada i estupenda de totes les dones, i per la seva confiança il·limitada en els

meus recursos intel·lectuals. Això últim, em penso, ho considerava un recurs infal·lible contra qualsevol tipus de desastre que no fos absolutament mortal.

—Què podem fer, Trotwood? —va preguntar el senyor Dick—. Hi ha el memorial...

—I és clar que sí —vaig respondre jo—. Però l'únic que podem fer en aquests moments, senyor Dick, és bona cara, i no deixar que la meva tia descobreixi què pensem de tot això.

Va assentir amb un gran convenciment, i em va implorar que, si el veia desviar-se una polzada del bon camí, el cridés a l'ordre amb algun d'aquells mètodes excel·lents que jo sempre tenia a l'abast. Lamento haver de fer constar, però, que l'espant que li havia causat va resistir-se als seus millors esforços per dissimular-lo. Els seus ulls no van parar d'espigar la meva tia en tota la tarda amb una expressió d'autèntic terror, com si la veiés aprimar-se per moments. Ell n'era conscient, i s'obligava a no moure el cap... però el fet de mantenir-lo immòbil, i de fer girar els ulls com si fossin una peça de maquinària, no va arreglar gens ni mica les coses. A l'hora de sopar vaig veure que es mirava el pa (que, per cert, era bastant petit) com si fos l'única cosa que ens separava de la fam, i quan la meva tia va insistir que mengés com de costum, vaig descobrir-lo ficant-se trossos de pa i de formatge a la butxaca; i no tinc cap dubte que era amb l'objectiu de revifar-nos amb aquelles provisions quan haguéssim arribat a una fase avançada de desnutrició.

La meva tia, en canvi, mostrava un estat d'ànim molt serè, cosa que era una lliçó per a tots nosaltres (o almenys per a mi, n'estic segur). Va estar amabilíssima amb Peggotty, tret de les ocasions en què, sense voler, jo m'hi adreçava per aquest nom; i, tot i saber fins a quin punt es trobava estranya a Londres, semblava com si fos a casa seva. Dormiria en el meu llit, i jo a la sala d'estar, per muntar guàrdia. Va valorar moltíssim el fet de poder ser tan a la vora del riu, per si de cas hi havia un incendi; i suposo que, a mi, aquella circumstància em va causar una certa satisfacció.

—Trot, fill —va dir la meva tia, en veure que em posava a preparar-li el seu beuratge de cada vespre—: no!

—Res, tieta?

—Vi no, fill: cervesa.

—Però aquí hi ha vi, tieta... I sempre us ho prenieu fet amb vi.

—Guarda'l per a un cas de malaltia —va dir—. No l'hem de malgastar alegrement, Trot. Prendré cervesa. Mitja pinta.

Em va fer por que el senyor Dick caigués a terra sense sentits, però la meva tia ho tenia ben decidit i vaig sortir a buscar la cervesa jo mateix. Com que es feia tard, Peggotty i el senyor Dick van aprofitar aquella oportunitat per tornar junts a la drogueria. Quan em vaig acomiadar d'aquell pobre home a la cantonada, amb el seu gran estel a l'esquena, hauríeu dit que era un autèntic monument a les desgràcies humanes.

En tornar vaig trobar-me la meva tia caminant amunt i avall de l'habitació, mentre es prisava les vores de l'estrenyecaps amb els dits. Vaig escalfar la cervesa i vaig preparar la torrada segons els principis infal·libles de sempre. Quan el beuratge va estar a punt, ella també ho estava, amb l'estrenyecaps posat i la faldilla arremangada fins als genolls.

—Fillet —va dir la meva tia, després de tastar-ne una cullerada—, això és molt millor que el vi. I ni la meitat d'indigest.

Suposo que no em veia gaire convençut, perquè va afegir:

—Bah, bah, criatura... Si tota la desgràcia que hem de suportar és haver de beure cervesa, ja podem estar contents.

—Jo estic segur que també pensaria el mateix, tieta —vaig dir.

—Doncs, si és així, per què no ho penses? —va preguntar ella.

—Perquè vós i jo som persones molt diferents —vaig contestar.

—Animalades, Trot! —va replicar la meva tia.

I, amb una silenciosa delectació que es veia molt poc afectada —si és que ho era gens—, va continuar prenent-se la cervesa tèbia amb una cullereta i sucant-hi les tires de torrada.

—Trot —va dir—: a mi, en general, les cares estranyes no em tiren gaire... però aquesta Barkis em cau força bé, ves què et dic!

—Sentir-vos dir això té més valor que cent lliures esterlines! —vaig exclamar jo.

—Si n'és, d'extraordinari, aquest món! —va observar la meva tia, fregant-se el nas—. Que aquesta dona pogués arribar-hi amb aquell nom, és una cosa que no m'explico. Seria molt més fàcil néixer dient-se Jackson, o alguna cosa per l'estil, diria jo.

—Potser ella també ho pensa; no és culpa seva —vaig concloure.

—Suposo que no —va contestar la meva tia, reconeixent-ho més aviat a contracor—, però és molt exasperant. Sort que ara es diu Barkis, i sempre és un consol. Barkis et té una estimació extraordinària, Trot.

—I ella faria el que fos per demostrar-ho —vaig dir.

—M'ho crec —va contestar la meva tia—. Ara mateix, la molt ximple ha pregat i ha suplicat que acceptéssim una part dels seus diners... perquè ella en té massa! Si n'és, de beneita, pobra!

Les llàgrimes de plaer de la meva tia degotaven a dins de la cervesa tèbia.

—És el personatge més ridícul que hagi nascut mai —va dir—. Així que la vaig veure amb la bleda de la teva mare, ai Senyor, vaig adonar-me que era el més ridícul dels mortals... Però té coses bones, aquesta Barkis!

Va aprofitar per dur-se la mà als ulls, fent veure que reia. I, aprofitada l'ocasió, va reprendre la torrada i el discurs al mateix temps.

—Ai, que Déu ens empari! —va exclamar, sospirant—. Ho sé tot, Trot! Barkis i jo hem fet safareig una bona estona mentre tu eres fora amb Dick. Ho sé tot. Jo,

francament, no sé pas on volen arribar, aquestes noies desgraciades. Encara com no s'esberlen el cap contra... contra els relleixos de les llars de foc!

(Era una idea que probablement li havia suggerit la contemplació de la meva.)

—Pobra Emily! —vaig dir jo.

—Pobra, pobra... què vol dir, pobra? —va replicar la meva tia—. S'ho hauria d'haver rumiat, abans de causar tants sofriments! Fes-me un petó, Trot. Em sap greu que hagi hagut de viure aquesta experiència tan jove.

Mentre jo m'ajupia, em va posar el got sobre el genoll per aturar-me i va dir:

—Ai, Trot, Trot! I ara, ves per on, resulta que estàs enamorat! Oi?

—Sí, ves per on, tieta! —vaig exclamar—... però l'adoro amb tota la meva ànima!

—Dora... vaja, vaja! —va dir ella—. I suposo que em diràs que la noieta aquesta és molt fascinant, oi?

—Estimada tieta —vaig contestar—, ningú no es pot formar la més lleugera idea del que és, ella!

—Ah!... I no és beneita? —va dir la meva tia.

—Beneita? Tieta...!

Crec fermament que no m'havia passat mai pel cap ni tan sols la possibilitat de plantejar-me si ho era o no. La idea em molestava, naturalment; però, en certa manera, em va sorprendre per la seva absoluta novetat.

—Ni cap de pardals? —va preguntar la meva tia.

—Cap de pardals? Tieta...!

No vaig poder sinó repetir aquesta atrevida especulació amb el mateix tipus de sentiment amb què havia repetit la pregunta anterior.

—Molt bé, molt bé! —va dir la meva tia—. Jo només ho pregunto. No li vull treure mèrits. Pobra parelleta! I així, què: penses que sou fets l'un per a l'altre, i que us espera una vida més ensucrada que un parell de dolços de pastisseria, Trot?

Va fer-me aquesta pregunta tan afectuosament i amb un posat tan amable, mig juganer i mig entristit, que em vaig sentir molt commogut.

—Som joves i inexperts, tieta, ja ho sé —vaig contestar—; i suposo que diem i pensem moltes bestieses. Però del que estic segur és que ens estimem de veritat. Si pensés que Dora pot estimar mai algú més, o que pot deixar d'estimar-me, o que jo puc estimar mai algú altre, no sé pas què faria... em tornaria boig, em sembla!

—Ai, Trot! —va dir la meva tia, movent el cap i somrient amb gravetat—. Ets cec, cec, cec...!

I, després d'una pausa, va afegir:

—Conec una persona, Trot, que, si bé té un caràcter molt dòcil, és tan sincera en els seus afectes que em recorda la seva pobra mare. Afecte i sinceritat: aquest és el suport que aquesta persona ha de buscar per tirar endavant a la vida, Trot. Una profunda, absoluta i lleial sinceritat.

—Si coneguéssiu la sinceritat de Dora, tieta...! —vaig exclamar.

—Ai, Trot! —va tornar a dir ella—. Cec, cec!

I, sense saber per què, vaig notar que una vaga i desventurada sensació de pèrdua o de mancança planava sobre mi com un núvol.

—Però —va prosseguir— no vull desanimar dues criaturetes, ni fer-les desgraciades; així és que, si bé és una relació entre dos jovenets, i les relacions entre jovenets molt sovint... alerta!, no dic pas sempre!, però molt sovint... no arriben a bon port, siguem assenyats i esperem que, en aquest cas, algun dia arribin a un port o altre. Hi ha temps de sobres!

Sentir aquestes paraules no es pot dir que fos gaire reconfortant per a un malalt d'amor, però m'alegrava de saber que la meva tia estava al corrent del meu secret. I, recordant al mateix temps que devia estar cansada, vaig agrair-li amb fervor aquestes mostres d'afecte i totes les altres deferències que tenia amb mi; i, després de dir-nos bona nit tendrament, ella i estrenyecaps van entrar al meu dormitori.

Que infeliç que em sentia, quan em vaig estirar! No parava de pensar que era pobre als ulls del senyor Spewlow, i que la meva condició ja no era la que em pensava que era quan m'havia declarat a Dora, i que, si era un home com cal, calia que ho expliqués a Dora perquè pogués alliberar-se del compromís si ho creia convenient... I com m'ho faria per subsistir, pensava, durant el llarg període de la meva passantia, si no cobrava?... I pensava que una cosa o altra havia de fer per ajudar la meva tia, i no veia la manera de fer res; i m'adonava que arribaria al punt de no portar-ne ni cinc a la butxaca, i de dur una jaqueta atrotinada, i de no poder fer ni el més petit regal a Dora, ni cavalcar en esplèndids corsers grisos, ni resultar agradable en absolut!... Em sabia miserablement egoista, i em torturava pensant-ho i donant voltes i voltes a les meves penúries, però era tal la devoció que sentia per Dora que no podia evitar de fer-ho. Sabia que era abjecte no pensar més en la meva tia i menys en mi, però, ara com ara, l'egoisme era inseparable de Dora, i no podia arraconar Dora per pensar en cap altra criatura vivent. Que extremament infeliç que em vaig sentir, aquella nit!

I quan em vaig adormir vaig somiar totes les formes possibles de pobresa, però em semblava com si somiés sense la cerimònia prèvia d'adormir-me. Tan aviat anava esparracat i volia vendre mistos a Dora, sis manats per mig penic, com era al despatx amb camisa de dormir i botes i el senyor Spewlow m'amonestava per aparèixer davant dels clients amb aquella displicent indumentària, com recollia, afamat, les engrunes que queien de la galeta diària del vell Tiffey, consumida regularment quan el rellotge de Sant Pau tocava la una, com m'esforçava en va per obtenir una llicència per casar-me amb Dora, no tenint res més que un dels guants d'Uriah Heep per oferir a canvi, i el qual era rebutjat per tots els Doctors' Commons en ple... i, més o menys conscient de trobar-me a la meva habitació, no parava ni un moment de regirar-me, com un vaixell a la deriva en un mar de llençols.

La meva tia també estava inquieta, perquè sovint la sentia caminar amunt i avall. Dues o tres vegades, en el transcurs de la nit, equipada amb una bata de franel·la que li feia aparentar una alçada de set peus, va aparèixer com una ànima en pena a la

meva habitació i va venir al costat del sofà on estava ajagut. La primera vegada em vaig incorporar, alarmat, en sentir que deia que una llum estranya que veia al cel li feia deduir que es calava foc a l'abadia de Westminster, i em consultava respecte a la probabilitat que el foc arribés a Buckingham Street si canviava el vent. Les altres vegades, ja sense incorporar-me, vaig notar com s'asseia a prop meu i murmurava, parlant amb si mateixa: «Pobre noi!»... I em vaig sentir mil cops més miserable en veure fins a quin punt ella es preocupava desinteressadament per mi, mentre que jo, egoista, només pensava en mi mateix.

Costava creure que una nit que per a mi era tan llarga pogués semblar curta a ningú. Aquesta consideració em va fer pensar no sé quanta estona en una festa imaginària on la gent passava hores i hores ballant, fins que allò també es va convertir en un somni, i vaig sentir els músics tocant interminablement una mateixa cançó, i vaig veure Dora ballant interminablement un mateix ball, sense reparar en mi en absolut. L'home que havia tocat l'arpa tota la nit provava inútilment de tapar-la amb un estrenyecaps de mida normal, quan em vaig despertar... o potser hauria de dir, més aviat, quan vaig deixar d'intentar adormir-me, i per fi vaig veure entrar la llum del sol per la finestra.

Hi havia en aquella època, al capdavant d'un dels carrers que sortien de l'Strand —pot ser que encara hi siguin—, uns antics banys romans on havia entrat més d'un cop a prendre un bany d'aigua freda. Em vaig vestir tan silenciosament com vaig poder, vaig deixar la meva tia sota la custòdia de Peggotty, vaig anar de dret a capbussar-m'hi i després vaig fer una passejada per Hampstead. Tenia l'esperança que aquest enèrgic tractament em pogués refrescar una mica les idees, i em sembla que va resultar, perquè aviat vaig arribar a la conclusió que el primer pas que havia de fer era mirar si em podien anul·lar la passantia i si podia recuperar l'avançament. Vaig esmorzar una mica al parc de Hampstead i vaig anar caminant cap als Doctors' Commons, per tots aquells carrers acabats de regar i entre l'aroma agradable de les flors d'estiu que creixien en jardins i eren transportades a la ciutat per venedors ambulants que les duïen al cap, decidit a fer aquest primer esforç per sortir al pas de les nostres alterades circumstàncies.

Vaig arribar al despatx tan aviat que vaig haver de fer temps deambulant pels Commons durant mitja hora, esperant que el vell Tiffey, que sempre era el primer, aparegués amb la clau. Després vaig seure en el meu racó ombrejat, mirant la llum del sol que es reflectia a les xemeneies de davant i pensant en Dora, fins que va arribar el senyor Spenslow fresc com una rosa.

—Com esteu, Copperfield? —va preguntar—. Un matí esplèndid, eh?

—Un matí preciós, senyor —vaig respondre jo—. Podríem parlar un moment, abans no entreu al tribunal?

—Oh i tant —va dir ell—. Veniu al meu despatx.

El vaig seguir cap a dins del seu despatx, i ell, abans que res, es va posar la toga i es va retocar una mica davant d'un mirallet que tenia penjat a la porta d'un armari.

—Em sap molt de greu —vaig anunciar—, però us he de donar unes notícies bastant lamentables de la meva tia.

—No! —va exclamar ell—. Mare meva! No em digueu que s'ha ferit!

—No té res a veure amb la seva salut, senyor —vaig contestar—. Acaba de sofrir grans pèrdues... la veritat és que li queda ben poca cosa.

—Em deixeu de pedra, Copperfield! —va exclamar el senyor Spenlow.

Jo vaig moure el cap, compungit.

—Doncs sí, senyor —vaig dir—: els seus afers han canviat de tal manera que desitjava demanar-vos si seria possible... renunciant nosaltres a una determinada proporció de l'avançament, és clar —això ho vaig intercalar sobre la marxa, veient l'expressió atordida del seu rostre—... de cancel·lar la meva passantia...

Ningú no sap el que em va arribar a costar fer aquesta proposició. Va ser com demanar-li que, com a favor, em condemnés a ser desterrat de Dora.

—Cancel·lar la passantia, Cofferfield? Cancel·lar-la?

Jo, amb una relativa fermesa, li vaig explicar que, francament, no sabia d'on podien sortir els meus mitjans de subsistència a menys que me'ls pogués guanyar jo mateix. Vaig dir-li que el futur no em feia gens de por —i això ho vaig subratllar molt, com implicant que no deixaria de ser perfectament elegible com a gendre qualsevol dia d'aquells—, però que, de moment, estava a la mercè dels meus propis recursos.

—Lamento profundament tot això que em dieu, Copperfield —va dir el senyor Spenlow—. Profundament. No és habitual cancel·lar passanties per una raó d'aquest tipus. No és una manera professional de procedir. No és en absolut un precedent aconsellable. Ni de bon tros. Això no obstant...

—Sou molt bondadós, senyor —vaig murmurar, veient a venir una concessió.

—No, i ara... —va afegir el senyor Spenlow—. Això no obstant, anava a dir, si no tinguéssiu la desgràcia d'estar lligat de mans... si no tinguéssiu un soci... el senyor Jorkins...

Les meves esperances es van estroncar en un moment, però vaig fer un altre esforç.

—Creieu, senyor —vaig preguntar—, que, si n'hi parlés al senyor Jorkins...?

El senyor Spenlow em va desenganyar de seguida fent que no amb el cap.

—Déu me'n guard, Copperfield —va respondre—, de ser injust amb ningú, i encara menys amb el senyor Jorkins. Però conec el meu soci, Copperfield. El senyor Jorkins no és un home que respongui a una proposició d'aquesta peculiar naturalesa. És molt difícil desviar el senyor Jorkins del camí fressat. Ja el coneixeu!

No el coneixia en absolut, sincerament; només sabia que al principi ell era l'únic titular del bufet, i que ara vivia sol en una casa de prop de Montagu Square que demanava a crits una capa de pintura; que arribava molt tard i que plegava molt d'hora; que no semblava que li consultessin mai res, i que tenia un lúgubre despatx a

dalt, on no s'hi feia mai cap gestió, i on hi havia un bloc de notes vell i esgrogueït sobre la taula, verge de tinta i amb vint anys d'antiguitat com a mínim.

—Tindríeu cap inconvenient que n'hi parlés, senyor? —vaig preguntar-li.

—Cap ni un —va respondre el senyor Spenlow—. Però puc dir que conec una mica el senyor Jorkins, Copperfield. Tant de bo no fos així, perquè, el que és jo, de bona gana accediria a qualsevol petició que em féssiu. No puc tenir el més petit inconvenient que n'hi parleva al senyor Jorkins, Copperfield, si creieu que val la pena.

Un cop vaig tenir el seu permís, que va anar acompanyat d'una càlida encaixada de mans, em vaig quedar assegut pensant en Dora i mirant com la claror del sol baixava per les xemeneies i tenyia la paret de la casa del davant, fins que el senyor Jorkins va arribar. Aleshores vaig pujar al seu despatx, i, evidentment, es va quedar estupefacte de veure'm aparèixer allà.

—Endavant, senyor Copperfield! —va dir el senyor Jorkins—. Endavant!

Vaig entrar, em vaig asseure i li vaig exposar el meu cas d'una manera molt semblant a com l'havia exposat al senyor Spenlow. El senyor Jorkins no era en absolut el personatge terrible que m'hauria pogut esperar: era un home d'uns seixanta anys, afable, corpulent i de faccions suaus, que ensumava tal quantitat de rapè que als Commons feien córrer que es mantenia bàsicament amb aquell estimulants, ja que en el seu organisme hi quedava poc espai per a cap altre producte alimentari.

—N'hi heu parlat al senyor Spenlow, suposo? —va preguntar, quan em va haver escoltat, molt neguitós, fins al final.

Vaig contestar que sí, i li vaig dir que el senyor Spenlow ja havia mencionat el seu nom.

—I ha dit que jo m'hi oposaria? —va demanar el senyor Jorkins.

Em vaig veure obligat a reconèixer que el senyor Spenlow ho havia considerat probable.

—Lamento haver de dir, Copperfield, que no puc complaure la vostra petició —va dir, tot nerviós—. El cas és que... però ara tinc hora al banc, si teniu la bondat de dispensar-me.

I, dit això, es va aixecar amb grans presses, i estava a punt de sortir del despatx quan jo vaig fer el cor fort i li vaig preguntar si, en conseqüència, no podia tenir cap esperança que la qüestió es pogués resoldre.

—No! —va dir el senyor Jorkins, aturant-se a la porta per sacsejar el cap—. No, no! Jo m'hi oposo, sabeu? —I això ho va dir molt de pressa, i va sortir—. Heu de tenir present, senyor Copperfield —va afegir, tornant a mirar a dins des de la porta, tot neguitós—, que, si el senyor Spenlow s'hi oposa...

—Personalment no s'hi oposa, senyor —vaig concloure.

—Oh, personalment, personalment... —va repetir el senyor Jorkins, en un to d'impaciència—. Jo us asseguro que hi ha una objecció, senyor Copperfield. Impossible! El que vós desitgeu que es faci, no es pot fer. I... i la veritat és que tinc hora al banc.

I dit això se'n va anar definitivament i, que jo sàpiga, van passar tres dies abans no es tornés a deixar veure pels Commons.

Com que tenia molt interès per no deixar cap tecla per tocar, vaig esperar que tornés el senyor Spenlow i li vaig explicar el que havia passat, donant-li a entendre que no havia perdut totes les esperances que ell pogués estovar l'implacable Jorkins si volia assumir aquella tasca.

—Copperfield —va replicar el senyor Spenlow, amb un somriure astut—, jo fa bastants més anys que conec el meu soci senyor Jorkins, i em guardaria prou d'atribuir-li cap mena d'artifici. Però el senyor Jorkins té una manera d'exposar les seves objeccions que sovint enganya. No, Copperfield! —va dir, movent el cap—. El senyor Jorkins no baixarà del burro, creieu-me!

Jo estava totalment desconcertat entre el senyor Spenlow i el senyor Jorkins, en el sentit de no saber realment quin dels dos era la part que s'hi oposava; però el que veia clar era que en un sector o altre d'aquell bufet hi havia esculls infranquejables, i que em podia anar traient del cap la possibilitat de recuperar les mil lliures de la meva tia. En un estat d'abatiment, que em fa una especial angúnia recordar perquè sé que encara tenia massa a veure amb mi mateix (si bé sempre es relacionava amb Dora), vaig abandonar el despatx i me'n vaig anar cap a casa.

Mirava de preparar el meu esperit per al pitjor, i de pintar-me amb les tintes més obscures els arranjaments que hauríem de fer per al futur, quan em va fer alçar la vista un cotxe de lloguer que em venia de cara i s'aturava arran mateix dels meus peus. Una mà delicada va sortir per la finestra, i el rostre que jo no havia vist mai sense una sensació de serena felicitat d'ençà del dia que, a la vella escalinata de roure de l'ampla balustrada, es va girar i va suggerir-me la suau bellesa del vitrall de l'església, em mirava somrient.

—Agnes! —vaig exclamar, amb gran alegria—. Oh, estimada Agnes... quin plaer trobar-te a tu, precisament, en uns moments com aquests!

—De veritat? —va exclamar ella, amb la seva veu cordial.

—Tinc tantes ganes de parlar amb tu...! —vaig dir—. El meu cor se sent tan alleujat, només de mirar-te...! Si tingués un barret d'il·lusionista, la teva aparició és justament el desig que hauria formulat!

—Com? —va preguntar Agnes.

—Bé... després de la de Dora, és clar! —vaig reconèixer, ruboritzant-me.

—Sens dubte: després de la de Dora —va dir Agnes, rient.

—Però llavors ja vindries tu! —vaig assegurar—. On vas?

Anava cap al meu pis, a veure la meva tia. Feia un dia esplèndid i va baixar de bona gana del cotxe, la pudor del qual (jo, tota aquesta estona, hi havia tingut el cap ficat a dins) recordava un estable sota una campana de vidre. Quan vaig haver acomiadat el cotxer, ella em va agafar de bracets i vam caminar plegats. Era com si se m'hagués aparegut l'Esperança personificada. Que diferent que em vaig sentir, en qüestió de segons, tenint Agnes al meu costat!

La meva tia li havia escrit una d'aquelles notes estranyes i brevíssimes —no pas gaire més extenses que un bitllet de banc— a què solien limitar-se els seus esforços epistolars, fent-li saber que havia caigut en l'adversitat i se n'anava de Dover per sempre, i que era una decisió irrevocable, però que no calia que ningú patís per ella perquè estava perfectament bé. Agnes havia vingut a Londres per veure la meva tia, perquè hi havia una simpatia mútua des de feia molts anys —datava, en realitat, de quan vaig establir la meva residència a casa del senyor Wickfield—. No estava sola, va dir. Havia vingut amb el seu pare... i amb Uriah Heep.

—I ara són socis, oi? —vaig preguntar—. Maleït sigui!

—Sí —va dir Agnes—. Tenen alguns assumptes aquí, i he aprofitat que ells venien per venir jo també. No pensis que la meva visita és del tot amistosa i desinteressada, Trotwood, perquè... i temo que dec ser cruelment injusta... no m'agrada deixar que el papà se'n vagi tot sol amb ell.

—Continua exercint la mateixa influència sobre la voluntat del senyor Wickfield, Agnes?

Va moure el cap tristament.

—Hi ha hagut tants canvis, a casa —va dir—, que amb prou feines la reconeixeries. Ara viuen amb nosaltres.

—«Viuen»? —vaig preguntar jo.

—El senyor Heep i la seva mare. Ell dorm a la teva habitació d'abans —va dir Agnes, alçant els ulls i mirant-me a la cara.

—Tant de bo jo tingués poder sobre els seus somnis —vaig afegir—: no hi dormiria gaire temps, allà...

—Jo conservo el meu quartet de sempre —va dir Agnes—, on abans estudiava les meves lliçons. Com passa, el temps! Te'n recordes? Aquella habitació amb les parets revestides de fusta, que dóna a la sala d'estar?

—Recordes, Agnes? Recordes quan et vaig veure per primera vegada, quan vas sortir a la porta amb el teu curiós cistellet de claus en un costat?

—Encara és el mateix —va dir, somrient—. M'alegro que et complagui tant de recordar-ho. Érem molt feliços.

—Molt, sens dubte —vaig afirmar jo.

—Encara tinc aquella habitació per a mi, però no sempre puc esquivar la senyora Heep, saps? Per tant —va dir Agnes, en veu baixa—, em sento obligada a suportar la seva companyia, quan potser preferiria estar sola. A part d'això, no en tinc cap altre motiu de queixa. De vegades em fatiga amb els elogis del seu fill, però això és natural en una mare. I ell és molt bon fill.

La vaig mirar mentre deia aquestes paraules, però no li vaig detectar cap sospita de les intencions d'Uriah. Els seus ulls tendres però severs es van trobar amb els meus, i la franca bellesa i la suavitat del seu rostre no havien canviat gens.

—El pitjor de la presència d'ells a casa —va afirmar— és que no puc estar al costat del papà tant com desitjaria, perquè Uriah Heep s'interposa massa entre

nosaltres dos; i no el puc vigilar, si dir-ho així no és excessivament agosarat, tan de prop com voldria. Però, si és que s'està ordint cap frau o cap traïció en contra d'ell, espero que, al final, l'amor i la veritat siguin més forts que cap maldat o infortuni d'aquest món.

Un cert somriure lluminós, que no havia vist mai en cap altre rostre, va dissipar-se quan jo encara pensava fins a quin punt havia estat beneficiós i familiar per a mi; i ella em va preguntar, canviant ràpidament d'expressió (ja érem molt a prop del meu carrer), si sabia què era el que havia ocasionat aquell revés en la situació de la meva tia. En contestar-li que no, que encara no m'ho havia dit, Agnes es va quedar molt pensativa, i em va semblar que el braç li tremolava.

Vam trobar la meva tia sola, en un estat d'una certa excitació. Havia sorgit una diferència d'opinió entre ella i la senyora Crupp, respecte a una qüestió abstracta (l'ocupació del pis per part de persones del sexe femení), i la meva tia, del tot indiferent als espasmes de la senyora Crupp, havia tallat en sec la discussió informant aquella senyora que l'alè li feia tuf del meu aiguardent i que li agrairia que sortís. La senyora Crupp havia considerat delictives totes dues expressions, i havia expressat la intenció de dur-les a un «*jusgat britànic*» (referint-se, suposadament, al baluard de les nostres llibertats nacionals).

La meva tia, però, havent tingut temps de calmar-se mentre Peggotty havia sortit a ensenyar al senyor Dick els soldats de la Guàrdia Reial —i mostrant-se, a més a més, molt complaguda de veure Agnes—, més aviat va presumir de l'incident que no pas altra cosa, i ens va rebre amb un perfecte bon humor. Quan Agnes va deixar el seu barretet damunt la taula i va seure al seu costat, no vaig poder evitar de pensar, mentre mirava els seus ulls tendres i el seu front radiant, que el fet que fos allà amb nosaltres em semblava la cosa més natural del món, i que, tot i ser una noia tan jove i inexperta, la meva tia hi confiava cegament: era la sensació de fortalesa que li conferien l'amor i la veritat.

Vam començar parlant de les pèrdues de la meva tia, i jo els vaig explicar el que havia intentat fer aquell matí.

—Ha estat una atzagaiada, Trot —va dir la meva tia—, però valgui la bona intenció. Ets un noi generós (suposo que ara ja hauria de dir «un jove generós») i estic orgullosa de tu, fill. Fins aquí, tot bé. Però ara, Trot i Agnes, abordem frontalment el cas de Betsey Trotwood, i vegem com estan les coses.

Vaig observar que Agnes es tornava pàl·lida, mentre la mirava fixament. La meva tia anava acariciant el gat i la mirava a ella amb la mateixa atenció.

—Betsey Trotwood —va dir la meva tia, que sempre havia estat molt reservada respecte als seus assumptes econòmics—... no em refereixo a la teva germana, Trot, fill, sinó a mi mateixa... tenia un cert patrimoni. No era res de l'altre món: just per anar tirant. O, millor dit, una mica més que això, perquè havia estalviat i l'havia fet créixer una mica. Durant un temps, Betsey va invertir el seu capital en fons públics, i després, seguint els consells del seu assessor, en béns immobiliaris. Això va

funcionar molt bé i va reportar uns interessos considerables, fins que Betsey va recuperar tot el seu capital. Parlo de Betsey com si fos un vaixell de guerra, però, en fi... Llavors, Betsey va haver d'explorar el terreny per poder fer una nova inversió. Ara ja es pensava que en sabia més que el seu assessor, que aleshores ja no era un assessor tan bo com abans (em refereixo al teu pare, Agnes), i se li va ficar al cap que ja podia gestionar-ho tota sola. Així és que va portar el seu bestiar —va dir la meva tia— a un mercat de fora, que va resultar ser un mercat molt dolent. Primer va tenir pèrdues en el sector miner, i després en el dels rescats marítims... recuperació de tresors, o alguna ximpleria per l'estil... —va explicar, gratant-se el nas—, i després va tornar a perdre diners en el sector miner, i al final de tot, per rematar la cosa ben rematada, va tenir pèrdues en el sector de la banca. No sé com van arribar a cotitzar-se les accions del banc durant un cert temps —va dir—, però em sembla que la cotització més baixa va ser el cent per cent; només que el banc era a l'altra punta de món i, pel que tinc entès, es va precipitar en el buit... en fi, que es va desintegrar, i mai més no pagarà ni podrà pagar un sol penic; i tots els penics de Betsey eren allà, i ja els ha vistos prou. Com menys se'n parli, millor!

La meva tia va concloure aquest compendi filosòfic amb una mena d'expressió de triomf mentre mirava fixament Agnes, la qual anava recobrant els colors de mica en mica.

—Estimada senyoreta Trotwood, això és tota la història? —va preguntar Agnes.

—Això espero, nena —va respondre la meva tia—. Si hi hagués hagut més diners per perdre, suposo que la història encara no s'acabaria aquí. No dubto gens que Betsey ja hauria trobat la manera de llençar-los com tots els altres, i n'hauria escrit un altre capítol. Però no hi havia més diners i, per tant, aquí s'acaba la història.

Agnes, al principi, se l'havia escoltada contenint la respiració. Ara els colors encara li anaven i venien, però ja respirava més tranquil·la. Em va semblar que sabia per què. Vaig pensar que potser havia temut que l'infeliç del seu pare pogués, en certa manera, rebre les culpes del que havia passat. La meva tia li va agafar la mà entre les seves i es va posar a riure.

—Que si això és tot, dius? —va repetir—. Doncs sí, això és tot; només falta afegir-hi allò que diu: «I va viure feliç per sempre més». Potser, respecte a Betsey, encara ho podré afegir un dia d'aquests. Tu tens el cap molt ben posat, Agnes. I tu també, Trot, en algunes coses... si bé no sempre et puc felicitar —i, en dir això, la meva tia va moure el cap amb l'energia que la caracteritzava—. Què es pot fer?... Hi ha la caseta, que, comptat i debatut, pot arribar a produir unes setanta lliures l'any. Em penso que amb aquesta xifra no anem gaire errats de comptes. I això és tot el que tenim, vet aquí! —va dir la meva tia, que, com fan alguns cavalls, tenia la virtut de parar en sec quan tot semblava indicar que seguiria tirant endavant una bona estona més—. I llavors —va afegir, després de fer un descans— hi ha Dick. Ell té una assignació d'un cent lliures l'any, però això, naturalment, cal destinar-ho a les seves despeses personals. Preferiria aviar-lo, tot i saber que sóc l'única persona que el sap

valorar, abans que seguir-lo tenint al meu costat i no gastar els seus diners en ell. Què és el millor que podem fer, Trot i jo, amb els mitjans que tenim? Tu què hi dius, Agnes?

—El que dic jo, tieta —vaig saltar—, és que jo hi he de fer alguna cosa!

—Allistar-te a l'exèrcit, vols dir? —va preguntar la meva tia, alarmada—. O embarcar-te? No en vull ni sentir a parlar. Tu has de ser procurador. No volem caps esberlats en aquesta família, senyor meu.

Jo li volia explicar que no pensava introduir a la família cap d'aquells mitjans de subsistència, quan Agnes va preguntar si el meu pis estava llogat per a un termini gaire llarg.

—Ara t'escolto, filla —va dir la meva tia—. No el podem deixar fins d'aquí a sis mesos ben bons, si no és que el podem rellogar, cosa que dubto. L'últim llogater s'hi va morir, aquí. Cinc persones de cada sis s'hi moririen, per descomptat, a causa d'aquella dona dels nanquins i el viso de franel·la. Jo tinc algun diner en metàl·lic, i estic d'acord amb tu que el millor que podem fer és viure aquí fins que s'acabi el termini i buscar-li a Dick alguna habitació pel veïnat.

Em vaig creure obligat a suggerir que això seria molt incòmode per a la meva tia, que vivia en estat de guerra permanent amb la senyora Crupp, però ella va rebutjar sumàriament aquesta objecció declarant que, a la primera mostra d'hostilitats, estava disposada a deixar la senyora Crupp garratibada per a la resta dels seus dies en aquest món.

—He estat pensant, Trotwood —va dir Agnes, tímidament—, que, si tu tinguessis temps per...

—Tinc temps de sobres, Agnes. Sempre estic lliure a partir de les cinc, i també tinc temps a primera hora del matí. Entre una cosa i l'altra —vaig afegir, conscient que em tornava una mica vermell de pensar en les hores i hores que havia dedicat a recórrer la ciutat, i a anar amunt i avall de Norwood Road—, tinc temps en abundància.

—Jo sé que no t'importaria —va dir Agnes, acostant-se'm i afegint, en una veu tan suau, tan discreta i tan plena d'esperança que és com si encara la sentís— una feina de secretari.

—Importar-me, estimada Agnes?

—Ho dic —va continuar— perquè el doctor Strong ha complert la seva intenció de retirar-se i ha vingut a viure a Londres, i... en fi, que ha demanat al papà si n'hi podria recomanar algun. No creus que preferiria tenir al seu costat el seu exalumne predilecte abans que cap altra persona?

—Estimada Agnes! —vaig exclamar—. Què faria, jo, sense tu? Sempre ets el meu àngel bo. Ja t'ho havia dit altres vegades. No et sé veure mai de cap altra manera.

Agnes, amb una de les seves delicioses rialles, va contestar que amb un sol àngel bo (referint-se a Dora) ja n'hi havia prou, i a continuació em va recordar que el doctor

tenia el costum de treballar en el seu estudi a primera hora del matí i cap al tard, i que, probablement, el meu temps lliure s'ajustaria molt bé als seus requeriments. Si em feia una enorme il·lusió la idea de poder guanyar-me un sou, me'n feia tanta o més la perspectiva de guanyar-me'l treballant per al meu antic mestre; total: que, seguint el consell d'Agnes, em vaig posar a escriure una carta al doctor exposant-li la qüestió i demanant-li si em podia rebre l'endemà a les deu del matí. Vaig adreçar la carta a Highgate —perquè era en aquell lloc, tan memorable per a mi, on vivia— i vaig sortir a tirar-la personalment, sense perdre ni un minut.

Pertot arreu on passava, Agnes deixava inevitablement alguna empremta de la seva presència silenciosa. Quan vaig tornar, vaig trobar les gàbies dels ocells de la meva tia penjades exactament igual que com havien penjat durant tant temps a la finestra de la saleta de Dover; la meva butaca, imitació de la de la meva tia però no tan còmoda, estava col·locada arran de la finestra oberta, i fins i tot hi havia el ventall rodó de color verd en forma de pantalla, que la meva tia s'havia endut amb ella, collat a l'ampit de la finestra. Jo sabia qui ho havia fet, tot això, perquè semblava ben bé que s'hagués fet tot sol, per art de màgia; i en un moment hauria sabut qui havia posat ordre en els meus llibres i els havia col·locat tal com estaven en els meus temps de col·legial, encara que hagués suposat que Agnes era a moltes milles de distància en comptes de veure-la enfeïnada endreçant-los i somrient davant el desgavell en què havien caigut.

La meva tia va ser molt benèvola respecte al tema del Tàmesi (realment feia molt goig amb el sol que hi tocava, tot i que no era el mateix que el mar de davant de la seva caseta de la costa), però no podia transigir respecte a la qüestió dels fums de Londres, els qual, deia, «ho empebraven tot». Una revolució completa, en la qual Peggotty tenia un paper destacat, es duia a terme en tots i cada un dels racons del meu pis, en relació amb aquest pebre; i jo m'ho mirava, pensant en la poca feina que semblava fer Peggotty amb el més gran atrafegament, i en la molta que semblava fer Agnes sense anar gens atrafegada, quan van trucar a la porta.

—Em penso —va dir Agnes, empal·lidint— que deu ser el papà. M'ha promès que vindria.

Vaig obrir la porta i vaig fer passar, no únicament el senyor Wickfield, sinó també Uriah Heep. Feia un cert temps que no veia el senyor Wickfield. Ja comptava trobar-lo molt canviat, després del que Agnes m'havia dit, però el seu aspecte em va afectar profundament.

I no era el fet que semblava haver envellit molts anys, tot i vestir amb la pulcritud escrupolosa de sempre, ni la vermellor malaltissa del seu rostre, ni els seus ulls inflats i injectats de sang, ni el tremolor nerviós de la seva mà —la causa del qual jo ja sabia, i li havia observat a la feina durant anys—, ni era tampoc que hagués perdut la bona planta ni el posat senyorial, perquè eren els de sempre... no: el que més em va impressionar és que, si d'una banda encara conservava els rastres de la seva innata superioritat, de l'altra s'hagués de sotmetre a aquella vil personificació de la

mesquinesa que era Uriah Heep. El capgirament de les dues naturaleses, en les seves respectives posicions —la de poder per part d'Uriah i la de dependència per part del senyor Wickfield—, em resultava una visió molt més dolorosa del que sóc capaç d'expressar. Si hagués vist un home sotmès a les ordres d'un mico, dubto que ho hagués trobat un espectacle més degradant.

I semblava que ell n'era del tot conscient. Així que va haver entrat, es va quedar immòbil i amb el cap baix, com si se n'adonés. Però aquest posat només va durar un instant, perquè Agnes li va dir suaument:

—Papà, aquí teniu la senyoreta Trotwood... i Trotwood, que feia tant de temps que no havíeu vist!

I llavors es va acostar, i va fer una encaixada de compromís amb la meva tia i una altra de més cordial amb mi. Però, en aquell instant a què em refereixo, vaig veure com les faccions d'Uriah es contreien en un somriure d'allò més funest. Agnes també ho va veure, em penso, perquè se'n va apartar.

El que la meva tia va veure o no, ho deixo en mans de la ciència de la fisiognomia sense el seu consentiment. No crec que hi hagi hagut mai ningú amb una expressió tan impertorbable com la d'ella, quan s'ho proposava: la seva cara, en aquella ocasió, deixava entreveure tant els seus pensaments com una paret cega. Al final, però, va trencar el silenci amb la seva brusquedat habitual.

—Doncs bé, Wickfield! —va dir la meva tia, i ell va alçar la vista i la va mirar per primera vegada—. Explicava a la vostra filla les fèrtils inversions que he estat fent jo sola amb els meus diners, d'ençà que vaig deixar de consultar-vos perquè us havíeu anat rovellant en qüestions financeres. Ens hem donat consells mútuament i ens hem entès molt bé, tenint en compte les circumstàncies. Agnes, en la meva opinió, val més que tota la vostra raó social.

—Si se'm permet un humil comentari —va dir Uriah Heep, fent una contorsió—, diré que coincideixo plenament amb la senyoreta Betsey Trotwood, i que seria el primer d'alegrar-me'n si la senyoreta Agnes també hi entrés com a sòcia.

—Vós ja hi heu entrat —va replicar la meva tia—, i em pensava que amb això ja en teníeu ben bé prou. Com esteu, senyor?

En consideració a aquesta pregunta, que li havia estat formulada amb una sequedat extraordinària, el senyor Heep, aferrant-se incòmode a la bossa blava que duia, va contestar que molt bé, i que moltes gràcies, i que esperava que la meva tia també estigués bé.

—I vós, senyoret... vull dir *senyor* Copperfield —va prosseguir Uriah—, espero que estigueu bé, també! Em plau moltíssim de tornar-vos a veure, senyor Copperfield, fins i tot en les presents circumstàncies. —Això m'ho vaig creure, perquè em va semblar que s'hi recreava especialment—. Les presents circumstàncies no es pot dir que siguin les que us desitjarien els vostres amics, senyor Copperfield, però no són els diners el que fa l'home, sinó... les meves humils facultats em fan

incapaç de dir el que és —va dir Uriah, amb una contracció adulatora—... però no són els diners!

I, dit això, em va donar la mà; no pas de la manera habitual, sinó mantenint-se a una gran distància de mi i fent anar la meva mà amunt i avall, com si fos el mànec d'una bomba d'aigua que li fes una mica d'aprensió.

—I a nosaltres, com ens trobeu, senyoret... vull dir *senyor* Copperfield? —va preguntar Uriah, en un to repulsiu—. No creieu que el senyor Wickfield té un aspecte radiant? Els anys no compten gaire a la nostra empresa, senyoret Copperfield, si no és per fer prosperar els humils... em refereixo a la meva mare i a un servidor... i per accentuar —va afegir, com si se li acudís en aquell moment— la bellesa... em refereixo a la senyoreta Agnes.

Després d'aquest compliment es va entregar a unes contorsions tan intolerables que la meva tia, que se'l mirava fixament, va acabar de perdre la paciència.

—Diantre d'home! —va dir, bruscament—. Però, què li agafa?... No sigueu tan galvànic, senyor!

—Dispenseu, senyoreta Trotwood —va contestar Uriah—; ja sé que esteu nerviosa.

—On s'és vist? —va exclamar la meva tia, encara més irritada—. Com goseu dir una cosa així? No ho estic gens, de nerviosa. Si sou una anguila, senyor meu, comporteu-vos com a tal; però, si sou un home, controleu les vostres extremitats! Déu del cel! —va dir, amb gran indignació—. No vull que em facin ballar el paraigua a còpia de convulsions i recargolaments!

El senyor Heep va quedar bastant avergonyit (com hi hauria quedat la majoria de la gent) després d'aquesta descàrrega, que la meva tia va acabar de rematar apuntalant-se indignada a la cadira i movent el cap com si volgués envestir-lo, però, amb una veu molt submissa, em va dir en un apart:

—Sóc conscient, senyoret Copperfield, que la senyoreta Trotwood és una dama excel·lent, però té un geni molt viu (penseu que vaig tenir el plaer de conèixer-la abans que vós, senyoret Copperfield, quan era un humil escriptor); entenc perfectament que les presents circumstàncies li hagin esmolat encara més el geni, i el que m'estranya és que no sigui encara molt pitjor... Però jo només he vingut a dir que si hi ha res que puguem fer, en les presents circumstàncies, la meva mare i un servidor, o Wickfield i Heep, ho farem amb molt de gust. Em puc permetre aquesta llibertat? —va preguntar Uriah, dirigint un somriure llefiscós al seu soci.

—Uriah Heep —va dir el senyor Wickfield, en un to monòton i forçat— té part activa en el negoci, Trotwood. Coincideixo pràcticament en tot el que ell diu. Ja sabeu que jo sempre m'he interessat molt per vós, però, a part d'això, coincideixo pràcticament en tot el que diu Uriah...

—Ah, si n'és d'estimulant —va afegir Uriah, aixecant una cama i exposant-se a rebre una altra envestida de la meva tia— de veure que ets objecte d'una tal

confiança!... Però sí, faig el que puc per alleujar el senyor Wickfield de les fatigues del negoci, senyoret Copperfield!

—Uriah Heep és un gran alleujament, per a mi —va dir el senyor Wickfield, amb la mateixa veu monòtona—. Tenir un soci com ell em treu un gran pes de sobre, Trotwood.

Estic segur que era aquella guineu de pèl roig qui li feia dir tot això, perquè se'm mostrés tal com ell me l'havia pintat aquella nit en què va enverinar el meu repòs. El seu rostre va exhibir novament aquell somriure funest, i vaig notar que m'observava.

—Us quedeu, oi, papà? —va preguntar Agnes, angoixada—. Oi que tornareu després, amb Trotwood i amb mi?

Estic convençut que hauria mirat Uriah abans de contestar si aquell il·lustre personatge no se li hagués anticipat.

—Si a mi no em reclamessin els afers —va dir Uriah— estaria encantat de quedar-me amb els meus amics, però deixo aquí el meu soci en representació de la raó social. Sempre als vostres peus, senyoreta Agnes!... Senyoret Copperfield, que tingueu un bon dia... i presenteu els meus humils respectes a la senyoreta Betsey Trotwood.

I amb aquestes paraules es va retirar, enviant-nos petons amb la seva mà llargaruda i mirant-nos obscenament, com si portés una màscara.

Ens vam passar un parell d'hores parlant dels agradables dies passats a Canterbury. El senyor Wickfield, deixat sota els auspicis d'Agnes, aviat va tornar a ser més el d'abans. Arrossegava un estat depressiu que no es va arribar a treure de sobre, però es va animar una mica i va escoltar, evidentment complagut, com evocàvem les petites anècdotes dels temps passats, moltes de les quals recordava prou bé. Va dir que poder estar novament a soles amb Agnes i amb mi era com si tornessin aquells temps, i que donaria el que fos perquè les coses no haguessin canviat. Estic segur que la influència del plàcid rostre d'Agnes, i del contacte de la seva mà damunt del braç del seu pare, era capaç de fer meravelles.

La meva tia (que havia estat gairebé tota l'estona feinejant amb Peggotty a l'habitació de dins) va dir que no ens acompanyaria al lloc on ells s'estaven, però va insistir perquè hi anés jo; i així ho vaig fer. Vam dinar junts. Havent dinat, Agnes va seure al costat d'ell, com en altres temps, i va servir-li el seu vi. Ell es va limitar a beure's el que ella li havia posat —com un nen petit—, i vam seure tots tres arran d'una finestra mentre queia la tarda. Quan ja era gairebé fosc, ell es va estirar en un sofà i Agnes li va posar un coixí sota el cap i es va estar una estona inclinada al seu costat; quan va tornar a la finestra, les últimes clarors del dia encara em van permetre veure el guspireig d'unes llàgrimes en els seus ulls.

Demano al cel que no em deixi oblidar mai la lleialtat i l'amor d'aquella noia adorable en aquella època de la meva vida, perquè, si l'oblidés, voldria dir que ja m'acosto al final, i és aleshores quan més desitjaria recordar-la! M'omplia tant el cor de bons propòsits, em donava tantes forces amb el seu exemple, encarrilava fins a tal

punt —i no sé com, perquè era massa gentil i discreta per donar-me gaires consells— la indecisió i la impetuositat que jo portava a dins, que les poques coses bones que hagi pogut fer, i tot el mal de què m’hagi pogut abstenir, estic solemnement convençut que són atribuïbles a ella.

I com va saber parlar-me de Dora, asseguda a la finestra en la penombra del vespre! Com va saber escoltar els elogis que jo en feia, i compartir-los, i abocar damunt la figura d’aquella petita fada unes guspines de la seva llum pura que encara me la feien semblar més valuosa i més innocent! Oh, Agnes, germana de la meva infància, si aleshores hagués sabut el que no vaig saber fins al cap de tant temps!

Hi havia un mendicant al carrer, quan vaig baixar; i, quan jo girava el cap en direcció a la finestra, pensant en els ulls tranquils i seràfics d’Agnes, l’home em va donar un sobresalt en murmurar, com si fos un eco d’aquell matí:

—Cec, cec, cec!

Entusiasme

L'endemà, després d'anar a fer una altra capbussada en els banys romans, me'n vaig anar cap a Highgate. Ja no em sentia gens abatut. No em feia cap recança la jaqueta atrotinada, ni tenia cap desig de corsers grisos. Pensava en la nostra desgràcia recent i ho veia tot amb uns altres ulls. El que ara havia de fer era demostrar a la meva tia que els favors que m'havia dispensat fins aleshores no havien anat a parar en una persona insensible i desagradada. El que ara havia de fer era treure partit de la feixuga disciplina adquirida en els meus anys més joves posant-me a treballar amb un esperit ferm i decidit. El que ara havia de fer era agafar la meva destrat de boscatè i obrir-me pas pel bosc de les dificultats, i anar tallant tots els arbres que em separaven de Dora. I vaig accelerar considerablement el pas, com si allò es pogués aconseguir caminant.

Quan vaig ser a la carretera de Highgate, que m'era tan familiar, i em vaig trobar empaitant un objectiu tan diferent de les antigues diversions amb què l'associava, em va semblar com si tota la meva vida hagués sofert un canvi radical. Però això no em va desanimar. La nova vida anava acompanyada d'uns nous propòsits, d'unes noves intencions. L'esforç era ingent, però la recompensa impagable. La recompensa era Dora, i Dora havia de ser conquerida.

Em vaig extasiar de tal manera que vaig lamentar sincerament que la meva jaqueta no fos ja una mica atrotinada. Volia poder tallar aquells arbres del bosc de les dificultats en unes circumstàncies que em permetessin demostrar la meva força. Vaig estar a punt de demanar a un vell amb ulleres de filferro, que picava pedra a la carretera, que em deixés una estona el seu martell per poder començar a obrir-me un camí de granit que em conduís fins a Dora. Em vaig acalorar de tal manera, i m'ofegava tant en el meu desfici, que em va semblar com si ja hagués guanyat un dineral. En aquest estat d'ànim, vaig entrar en una caseta que vaig veure que estava per llogar i la vaig examinar minuciosament, perquè sentia la necessitat de ser pràctic. A mi i a Dora ens aniria com l'anell al dit: tenia un jardinet al davant perquè *Gip* hi pogués córrer lliurement i bordar als comerciants a través de les reixes, i una habitació de primera, a dalt, per a la meva tia. Vaig tornar a sortir, encara més de pressa i més acalorat que abans, i me'n vaig anar disparat cap a Highgate, a un pas tan viu que hi vaig arribar una hora abans; i, encara que no hagués estat així, també m'hauria vist obligat a passejar una estona per refrescar-me i per recuperar un aspecte poc o molt presentable.

Després d'aquests preparatius necessaris, vaig dedicar-me a buscar la casa del doctor. No es trobava en aquella part de Highgate on vivia la senyora Steerforth, sinó ben bé a l'altra punta del poble. Un cop localitzada la casa, una atracció irresistible em va fer tornar fins a un carreró contigu a la casa de la senyora Steerforth i vaig

mirar per sobre de la tàpia del jardí. L'habitació d'ell era tancada i barrada. Les portes de l'hivernacle eren obertes de bat a bat, i Rosa Dartle, amb el cap descobert i amb unes passes ràpides i febrils, anava amunt i avall d'un caminet de grava que hi havia al costat de la gespa. Em va fer la sensació d'una fera captiva que arrossegues les seves cadenes per un camí fressat, traient el cor per la boca.

Vaig abandonar discretament el meu observatori i, esquivant aquella part del poble, penedit d'haver-m'hi acostat, vaig fer temps fins que van ser les deu. L'església amb l'esvelt campanar que hi ha actualment al capdamunt del turó no hi era encara, en aquella època, per indicar-me l'hora. On ara hi ha l'església, hi havia una vella mansió de rajol vermell, que servia d'escola; i, en recordar-ho, penso que no hauria estat gens malament haver pogut anar a estudi en una casa tan antiga i tan elegant.

Quan m'acostava a la casa del doctor Strong —una caseta antiga i acollidora on semblava que el doctor hagués invertit uns quants diners, jutjant per les reformes i millores recents que s'hi observaven— el vaig veure passejant pel jardí lateral, amb les seves polaines, com si no hagués deixat mai de passejar des d'aquells dies en què jo era alumne seu. I no hi faltava tampoc cap dels seus antics companys, perquè la casa estava rodejada d'uns arbres imponents i sobre l'herba hi havia dues o tres gralles, que se'l miraven com si les gralles de Canterbury els haguessin escrit donant-los instruccions de vigilar-lo de prop.

Coneixent l'absoluta inutilitat de pretendre que em veiés des d'aquella distància, vaig atrevir-me a obrir la porta del jardí i acostar-m'hi per poder-lo saludar quan es girés. Quan ho va fer i va venir cap a mi, se'm va quedar mirant amb un posat absort (era evident que tenia el cap en alguna altra cosa), però, un moment després, el seu rostre benèvol va expressar un plaer extraordinari i em va agafar amb totes dues mans.

—Estimat Copperfield! —va exclamar—. Però si ja ets tot un home! Com estàs? Quina sorpresa més agradable! Estimat Copperfield, però com has canviat! Ja ets tot un... sí... mare meva!

Vaig preguntar-li com estaven ell i la seva senyora.

—Ah, molt bé, molt bé! —va respondre el doctor—. Annie està esplèndidament, i no saps l'alegria que tindrà de veure't. Sempre havies estat el seu preferit, i així ho va dir ahir al vespre quan li vaig ensenyar la teva carta, i... sí, sens dubte... te'n recordes de Jack Maldon, Copperfield?

—Perfectament, senyor.

—I és clar —va dir el doctor—. Sens dubte. Doncs ell també està molt bé.

—Ha tornat a Anglaterra, senyor? —vaig preguntar.

—De l'Índia? —va dir el doctor—. Sí. El senyor Jack Maldon no podia suportar aquell clima, fill. La senyora Markleham... no l'has pas oblidada, oi, la senyora Markleham?

Oblidar la Coronela...! I en tan poc temps...!

—La senyora Markleham —va dir— patia moltíssim per ell, pobreta, i el vam fer tornar a casa... i li hem trobat una feineta a l'oficina de patents, que li prova molt més.

Jo coneixia prou Jack Maldon per sospitar, a partir d'aquesta revelació, que devia ser un càrrec de poca feina i ben pagada. El doctor, mentre seguia passejant amunt i avall amb una mà sobre la meva espatlla i la seva cara afable mirant-me amb simpatia, va dir a continuació:

—I, quant a això que em proposes, estimat Copperfield... per a mi és sens dubte molt gratificant i molt agradable, però... no creus que podries aspirar a coses millors? Vas ser un alumne molt aplicat, tot el temps que vas estar amb nosaltres. Pots arribar molt amunt. Vas assentar els fonaments sobre els quals es pot alçar qualsevol edifici: no és una llàstima que dediquis la primavera de la teva vida a una feina tan modesta com la que jo et puc oferir?

Em vaig tornar a acalorar molt i, expressant-me en un estil que temo que era bastant rapsòdic, vaig insistir fermament en la meva sol·licitud i li vaig recordar que ja tenia una professió.

—Sí, és clar... —va contestar el doctor—. Sí, sí, és veritat... Sens dubte, el fet que ja tinguis una professió i que n'estiguis fent l'aprenentatge canvia les coses, però... jove amic meu, què són, setanta lliures anuals?

—El doble dels nostres ingressos, doctor Strong —vaig dir jo.

—Valga'm Déu! —va contestar el doctor—. Ara digues!... A veure, jo dic setanta lliures anuals, però no és que el sou es limiti estrictament a setanta lliures, perquè jo sempre he contemplat la possibilitat, si mai contractava un jove amic, de fer-li, a més a més, algun regal. Sens dubte —va dir el doctor, que em seguia fent anar amunt i avall amb la mà sobre la meva espatlla—, jo sempre he contemplat algun obsequi anual...

—Estimat tutor —vaig dir (i en aquest cas ho deia sincerament, sense cap mena de sorna)—, els deutes que he contret amb vós fins ara ja són més dels que mai pugui arribar-vos a pagar...

—No, no, perdona...! —em va interrompre el doctor.

—... i, si voleu servir-vos del temps de què dispo, que són els meus matins i vespres, i creieu que val setanta lliures anuals, em fareu un favor que no puc expressar amb paraules.

—Déu meu! —va dir, amb tota la innocència—. I pensar que tan poca cosa pugui donar per tant! Senyor, Senyor!... I, quan puguis prosperar, ho faràs? Paraula d'honor? —va preguntar el doctor, que sempre havia apel·lat molt seriosament a l'honor dels seus alumnes.

—Paraula d'honor, senyor! —vaig contestar, de la manera que ho solíem fer a l'escola.

—Doncs no en parlem més! —va dir ell, sense deixar-me anar i donant-me uns copets a l'espatlla, mentre seguíem caminant amunt i avall.

—I jo seré mil vegades més feliç, senyor —vaig concloure, amb la intenció (espero que innocent) d'adular-lo una mica—, si la feina que se m'encarrega té relació amb el diccionari.

El doctor es va aturar, va somriure, em va tornar a donar uns copets a l'espatlla i va exclamar, amb un aire de triomf que era una autèntica delícia de contemplar, com si jo hagués penetrat les profunditats més insondables de la sagacitat humana:

—Estimat jove amic meu, ho has encertat: es tracta del diccionari!

De què es podia tractar, si no? En tenia les butxaques tan plenes com el cap. Li sobreeixia en totes direccions. Va dir-me que hi havia fet uns progressos increïbles des que s'havia retirat de la vida escolàstica, i que res no li podia convenir tant com la meva proposta d'anar-hi a treballar al matí i al vespre, perquè, durant el dia, tenia el costum de passejar per aclarir-se les idees. Els seus papers estaven una mica desordenats, perquè el senyor Jack Maldon, últimament, li havia procurat serveis ocasionals de copista sense estar gaire acostumat a aquella ocupació, però aviat hi trobaríem remei i tot aniria com una seda. Després, quan ens vam posar de cap a la feina, vaig descobrir que els esforços del senyor Jack Maldon em causarien més problemes dels que esperava, perquè no s'havia limitat a cometre nombrosos errors, sinó que també havia dibuixat tants soldats i tants perfils de senyora sobre el manuscrit del doctor, que tot sovint em vaig extraviar per laberints d'obscuritat.

El doctor es veia molt content davant la perspectiva de treballar plegats en aquella activitat prodigiosa, i vam quedar que començaríem l'endemà mateix, a les set. Treballaríem dues hores cada matí i dues o tres cada vespre, exceptuant els dissabtes, que serien perquè jo descansés. I també descansaria els diumenges, per descomptat; i vaig trobar que eren unes condicions prou favorables.

Havent planificat les coses de manera convenient per a totes dues parts, el doctor em va acompanyar cap a dins de la casa per veure la senyora Strong, que vam trobar en el nou estudi traient la pols dels llibres (una llibertat que el seu marit no permetia que ningú més es prengués amb els seus tresors més sagrats).

Havien esperat que arribés jo per esmorzar, i ens vam asseure a taula tots tres junts. No feia gaire estona que sèiem quan, abans de sentir res, vaig intuir l'arribada imminent d'algú per l'expressió de la senyora Strong. Un genet va aturar-se a la porta del jardí i, després de conduir el cavall cap al petit barri de la casa amb la brida sobre el braç, ben bé com si fos a casa seva, el va lligar a una anella de la paret de la cotxera buida i, amb la tralla a la mà, va entrar a la sala on esmorzàvem. Era el senyor Jack Maldon, i vaig pensar que l'estada a l'Índia no l'havia millorat gens. Cal tenir en compte, però, que jo em trobava en un estat d'ànim ferotgement crític amb els homes joves que no tallaven els arbres del bosc de les dificultats, i la meva impressió ha de ser rebuda amb una certa indulgència.

—Senyor Jack! —va dir el doctor—. Copperfield!

El senyor Jack Maldon em va donar la mà, però em va semblar que sense gaire entusiasme, i amb un posat d'esllanguit paternalisme que, en el meu interior, vaig

trobar altament ofensiu. Només que el seu llanguiment era espectacular en general, excepte quan es dirigia a la seva cosina Annie.

—Ja heu esmorzat, senyor Jack? —va preguntar el doctor.

—Gairebé no esmorzo mai, senyor —va contestar ell, assegut en una butaca i tirant el cap enrere—. Trobo que m'avorreix.

—Hi ha cap notícia, avui? —va preguntar el doctor.

—Cap ni una, senyor —va contestar el senyor Maldon—. Hi ha un article sobre la gent afamada i descontenta del nord, però de gent afamada i descontenta sempre n'hi ha en un lloc o altre.

El doctor, molt seriós i com si volgués canviar de tema, va dir:

—Aleshores no hi ha cap notícia; i, com diu la dita, «la falta de notícies és una bona notícia».

—Hi ha una llarga crònica als diaris, senyor, sobre un assassinat —va observar el senyor Maldon—. Però sempre hi ha algú o altre que és assassinat, i no ho he llegit.

Mostrar-se indiferent a tots els actes i passions del gènere humà, en aquella època, encara no es considerava una qualitat tan distingida, penso, com he observat que passava a considerar-se posteriorment. He pogut comprovar com arribava a posar-se francament de moda. He conegut senyores i senyors tan orgullosos d'exhibir-la com si fossin cucs en comptes de persones. Potser aleshores em va impressionar més, perquè per a mi era una novetat, però el cas és que no va contribuir a corregir la meua opinió sobre Jack Maldon ni la poca confiança que m'inspirava.

—He vingut a saber si Annie voldria venir a l'òpera aquest vespre —va dir el senyor Maldon, girant-se cap a ella—. És l'última funció interessant d'aquesta temporada, i hi ha una cantant que realment hauria de sentir. Tan absolutament exquisida com entranyablement lletja —va afegir, i va tornar a sumir-se en el llanguiment.

El doctor, que sempre era favorable a tot allò que pogués agradar a la seva esposa, es va girar cap a ella i va dir:

—Hi has d'anar, Annie. Hi has d'anar.

—M'estimo més no anar-hi —li va dir ella—. Prefereixo quedar-me a casa. M'agradaria molt més quedar-me a casa.

I aleshores, sense mirar el seu cosí, es va adreçar a mi i va preguntar-me per Agnes; volia saber si es veurién, i si era probable que l'anés a visitar aquell mateix dia; i es veia tan trastornada que em vaig preguntar com el doctor, que en aquells moments es posava mantega en una torrada, podia ser tan cec a una cosa tan evident.

Però no veia res. Li va dir, afablement, que era jove i que havia de mirar de distreure's i de divertir-se, i que no podia ser que es tornés ensopida per culpa d'un vell ensopit. I, a més, va dir, ell li volia sentir cantar les cançons d'aquella nova cantant, i com podria fer-ho amb propietat, si no hi anava? Així, doncs, el doctor va insistir a fer-li acceptar la invitació, i van quedar que el senyor Jack Maldon tornaria a

l' hora de dinar. Una vegada concretat això, va sortir i se'n va anar cavalcant — suposo que cap a la seva oficina de patents— amb un posat de gran llanguiment.

Jo, l'endemà al matí, tenia curiositat per saber si ella hi havia anat. No hi havia anat: havia enviat una nota a Londres cancel·lant la cita amb el seu cosí. A la tarda havia sortit a veure Agnes, i havia convençut el doctor perquè l'hi acompanyés; i, segons em va explicar el doctor, havien tornat a casa a peu, pels camps, perquè feia un capvespre deliciós. El dubte que em va quedar és si hauria anat a l'òpera en el cas que Agnes no hagués estat a Londres, i si Agnes també exercia alguna bona influència damunt d'ella...

No es veia gaire contenta, vaig pensar; però tenia una expressió tranquil·la, o és que sabia fingir molt bé. Jo la mirava sovint, perquè va seure arran de finestra durant tota l'estona que nosaltres vam estar treballant; i ens va fer l'esmorzar, que ens vam anar prenent a miques sense interrompre la feina. Quan me'n vaig anar, a les nou, estava agenollada a terra, als peus del doctor, posant-li les sabates i les polaines. Hi havia una ombra suau damunt la seva cara, projectada per algunes fulles verdes que penjaven sobre la finestra oberta de la sala... i, durant tot el camí cap als Doctors' Commons, no vaig deixar de pensar en la nit en què l'havia vista mirant-lo mentre ell llegia.

Ara anava bastant atrafegat —em llevava a les cinc i arribava a casa a les nou o les deu del vespre—, però el fet d'estar tan enfeinat em produïa una infinita satisfacció, i per això mai no afluixava el pas i, entusiasmat, pensava que, com més em cansés, més mereixedor em faria de Dora. Encara no li havia fet saber la intensa mutació del meu caràcter, perquè al cap de pocs dies venia a veure la senyoreta Mills i vaig diferir fins aleshores tot el que tenia per dir-li: només li vaig avançar, a les meves cartes (tota la nostra correspondència era expedida secretament a través de la senyoreta Mills), que tenia moltes coses per explicar-li. Mentrestant, vaig reduir el greix d'ós a una dosi mínima, vaig renunciar del tot al sabó d'essència i a l'aigua de lavanda i em vaig vendre tres armilles, fent un sacrifici prodigiós, perquè eren massa luxoses per a la meva dura vida laboral.

No satisfet encara amb totes aquestes mesures, i consumit d'impaciència per fer alguna cosa més, vaig anar a veure Traddles, que ara s'allotjava darrere el parapet d'una casa de Castle Street, al barri de Holborn. El senyor Dick, que ja m'havia acompanyat a Highgate dues vegades i havia reprès la seva amistat amb el doctor, també va venir.

I si em vaig endur el senyor Dick és perquè ell, agudament sensible als tràngols de la meva tia, i sincerament convençut que ni un esclau de galeres ni un presidiari treballaven tant com jo, havia començat a amoïnar-se i a neguitejar-se, fins a perdre l'humor i la gana, en veure que no podia ser útil en res. En aquestes condicions se sentia més incapaç que mai d'enllestir el memorial i, com més s'hi escarrassava, més sovint hi apareixia aquell cap infortunat del rei Carles I. Plenament convençut que el seu trastorn empitjoraria si no li dèiem alguna mentida innocent perquè pensés que

era útil, o si no aconseguíem que ho fos de debò (cosa que hauria estat preferible), vaig decidir mirar si Traddles ens podia ajudar. Abans, però, li vaig escriure detallant-li tot el que havia passat, i ell em va contestar amb una carta magnífica on m'expressava la seva amistat i simpatia.

El vam trobar treballant de valent amb la seva escrivania i els seus papers, estimulat per la presència, en un racó del piset, del gerro amb el pedestal i de la tauleta rodona. Ens va rebre molt cordialment, i de seguida va fer amistat amb el senyor Dick. El senyor Dick va manifestar la certesa absoluta d'haver-lo vist anteriorment, i tots dos vam dir:

—És molt probable.

La primera qüestió sobre la qual havia de consultar Traddles era la següent.

Jo havia sentit a dir que molts homes de prestigi en diversos camps havien començat redactant cròniques dels debats parlamentaris. Com que Traddles m'havia parlat del periodisme com una de les seves il·lusions, havia ajuntat les dues coses i li havia dit, a la carta, que desitjava saber si em podia considerar qualificat per a aquell ofici. Traddles em va informar, com a resultat de les seves indagacions, que els rudiments purament mecànics que es necessitaven, excepte en casos molt aïllats, per adquirir-hi una excel·lència absoluta —és a dir, un domini total i perfecte del misteri de l'escriptura i lectura taquigràfiques—, eren d'una dificultat pràcticament equiparable al domini de sis idiomes, i que potser es podrien obtenir, a còpia de perseverança, en el transcurs d'uns quants anys. Traddles va suposar, raonablement, que això donaria l'assumpte per liquidat; però jo, que l'únic que veia era que aquí hi havia, sens dubte, uns quants arbres de considerable altura per abatre, vaig decidir immediatament obrir-me pas cap a Dora a través d'aquell bosquet, destrat en mà.

—No saps com t'ho agreixo, estimat Traddles! —vaig dir—. Començo demà mateix.

Traddles va quedar estupefacte, i no era gens estrany; però és que encara no estava al corrent de la meva alienada condició.

—Em compraré un llibre —vaig anunciar— on hi hagi un bon compendi d'aquest art; me l'estudiaré als Commons, on molt sovint no tinc res a fer; anotaré els discursos del nostre tribunal per anar practicant, i... Traddles, estimat company, me'n sortiré!

—Déu meu —va dir Traddles, obrint molt els ulls—. No sabia que fossis una persona tan decidida, Copperfield!

I no sé pas com hauria pogut saber-ho, si per a mi mateix també era tota una novetat. Vaig canviar de tema i vaig posar sobre la taula la qüestió del senyor Dick.

—És que —va començar el senyor Dick, amb aquella angúnia—, si jo també pogués fer alguna cosa, senyor Traddles... no ho sé, tocar el tambor... o alguna cosa que s'hagués de bufar...

Pobre home! Estic segur que, en el fons, hauria preferit una feina d'aquest tipus a totes les altres. Traddles, que no hauria somrigut per res del món, va contestar amb

una gran serenitat:

—Però vós sou un gran cal·lígraf, senyor. Oi que tu m’ho vas dir, Copperfield?

—Un cal·lígraf excel·lent, és! —vaig dir. I era la pura veritat: feia una lletra extraordinàriament pulcra.

—No creieu —va fer Traddles— que podríeu copiar documents, senyor, si jo us en passés?

El senyor Dick em va mirar amb expressió de dubte.

—Eh, Trotwood?

Vaig moure el cap. El senyor Dick va fer el mateix i va sospirar.

—Parleu-li del memorial —va dir el senyor Dick.

Vaig informar Traddles sobre la dificultat d’impedir que el rei Carles I tragués el cap en els seus manuscrits; el senyor Dick, mentrestant, es mirava Traddles amb un posat de gran deferència i serietat, i amb un dit a la boca.

—Però és que aquests escrits a què em refereixo ja són redactats definitius —va explicar Traddles, després de rumiar-s’ho una mica—. El senyor Dick no hi hauria de tocar res. No és tota una altra cosa, això, Copperfield?... I, com a mínim, no valdria la pena intentar-ho?

Això ens va donar noves esperances. Traddles i jo vam deliberar un moment i, mentre el senyor Dick ens observava angoixat des de la seva cadira, vam enginyar un pla en virtut del qual ell va poder començar a treballar l’endemà mateix, i amb un èxit esclatant.

A la taula del costat de la finestra de Buckingham Street vam col·locar la feina que Traddles li havia proporcionat —consistent a fer còpies, no recordo quantes, d’un document legal referent a algun dret de pas—, i sobre una altra taula hi vam posar l’últim original inacabat del gran memorial. Les instruccions que vam donar al senyor Dick eren que copiés exactament el que tenia al davant, sense desviar-se en absolut de l’original, i que, quan cregués necessari fer la més petita al·lusió al rei Carles I, passés immediatament al memorial. Vam exhortar-lo a ser molt estricte respecte a això, i vaig deixar la meva tia encarregada d’observar-lo. La meva tia ens va informar, després, que al començament semblava un home que toqués dos timbals, i dividia constantment l’atenció entre les dues coses; però que, trobant que això l’atabalava i el fatigava, i tenint la seva còpia allà, ben bé davant dels ulls, aviat va decidir centrar-s’hi amb un posat formal i disciplinat, i va deixar el memorial per a una altra hora més convenient. En una paraula: que, si bé vam procurar que no hagués de treballar més del que li convenia, i si bé no havia començat a principi de setmana, quan va arribar el dissabte al vespre ja havia guanyat deu xílings i nou penics; i jo, per anys que visqui, sempre el recordaré entrant a totes les botigues del barri per descanviar el seu tresor en monedes de sis penics, i anant-les a entregar a la meva tia en una safata, col·locades en forma de cor, amb els ulls plens de llàgrimes d’alegria i d’orgull. Així que es va veure ocupat en una cosa útil, va ser com una persona que es trobés sota la influència propícia d’un encanteri; i, si al món hi havia un home feliç,

aquell dissabte al vespre, era l'agraït personatge que considerava la meva tia com la més estupenda de les dones, i a mi com el més formidable dels joves.

—S'ha acabat passar gana, Trotwood —va dir el senyor Dick, donant-me la mà en un racó de la sala—. Jo la sustentaré, senyor! —va afegir, fent una floritura a l'aire amb tots els dits, com si fossin deu bancs.

No sabia pas dir qui estava més content, si Traddles o jo.

—Això —va explicar Traddles de sobte, traient-se una carta de la butxaca i donant-me-la— m'havia fet oblidar completament del senyor Micawber!

La carta (el senyor Micawber no deixava escapar mai cap possible oportunitat d'escriure una carta) anava adreçada a mi, «A l'amable cura del senyor T. Traddles, de l'Inner Temple», i deia el que segueix:

Benvolgut Senyor Copperfield,

Potser no us agafarà completament desprevingut la notícia que s'ha presentat quelcom. És possible que us hagi esmentat, en alguna anterior ocasió, que romanía a l'espera d'un esdeveniment d'aquestes característiques.

Estic a punt d'establir-me en una de les viles provincials de la nostra privilegiada illa (on la població pot ser descrita com una feliç commixtura de pagesia i clergat), en relació immediata amb una de les professions liberals. La senyora Micawber i la nostra progenitura m'hi acompanyaran. Probablement, temps a venir, hom trobarà mesclades les nostres cendres en el cementiri adjacent a un venerable edifici en virtut del qual l'indret a què em refereixo ha adquirit fama de... de la Xina fins al Perú, si se'm permet de dir-ho així.

En prendre comiat de la moderna Babilònia, on hem sofert manta vicissitud —confio que no pas innoblement—, la senyora Micawber i jo mateix no podem allunyar dels nostres pensaments la idea que ens separem, qui sap si per uns quants anys, qui sap si per sempre, d'una persona associada amb estretíssims vincles a l'altar de la nostra vida domèstica. Si, en la vigília de tal partença, voleu acompanyar el nostre amic comú, el senyor Thomas Traddles, al nostre present habitacle, per tal de poder bescanviar-nos els desigs propis de l'ocasió, fareu una gran mercè a

a un

hom

que

resta

tothora

vostre afectíssim,

Wilkins Micawber

Vaig alegrar-me de saber que el senyor Micawber s'havia alliberat de pols i cendres, i que per fi s'havia presentat alguna cosa. En dir-me Traddles que la invitació es referia a aquell mateix vespre, vaig expressar la meva disposició a acudir-hi tot seguit i vam sortir plegats cap a l'allotjament que el senyor Micawber ocupava amb el nom de senyor Mortimer, i que estava situat al capdamunt de Gray's Inn Road.

Els recursos d'aquest allotjament eren tan limitats que vam veure que els bessons, que ja devien tenir vuit o nou anys, jeien sobre un sofà convertible a la sala d'estar familiar, on el senyor Micawber havia preparat, en el gerro d'un rentamans, el que ell anomenava «una destil·lació» de l'agradable beuratge pel qual era famós. Jo vaig tenir el plaer, en aquesta ocasió, de renovar la coneixença amb el senyoret Micawber, el qual vaig descobrir que s'havia convertit en un xicot prometedor de dotze o tretze

anys, molt afectat d'aquella inquietud d'extremitats que no és un fenomen gens infreqüent en els nois de la seva edat. També vaig poder retrobar la seva germana, la senyoreta Micawber, en la qual, com ens va dir el senyor Micawber, «sa mare veia renovellada la seva pròpia joventut, talment l'au fènix».

—Benvolgut Copperfield —va dir el senyor Micawber—, vós i el senyor Traddles ens trobeu a les portes de la migració, i ens dispensareu per qualsevol petita incomoditat associada a una tal circumstància.

Vaig fer una mirada al meu voltant, mentre oferia una resposta adequada, i vaig observar que els efectes familiars ja estaven embalats i que la quantitat d'equipatge no era en absolut aclaparadora. Vaig felicitar la senyora Micawber pel canvi imminent.

—Estimat senyor Copperfield —va anunciar ella—, no dubto en absolut del vostre amable interès per tots els nostres afers. La meva família pot considerar-ho un desterrament, si així ho desitgen; però jo sóc esposa i mare, i no abandonaré mai el senyor Micawber.

Traddles, en veure's al·ludit per una mirada de la senyora Micawber, hi va expressar el seu commogut assentiment.

—Així és, si més no —va dir la senyora Micawber—, com jo interpreto, estimats senyors Copperfield i Traddles, l'obligació adquirida quan vaig pronunciar les paraules irrevocables: «Jo, Emma, et prenc a tu, Wilkins». Ahir a la nit em vaig tornar a llegir la litúrgia de la cerimònia a la llum d'una candela, i la conclusió que en vaig treure va ser que no abandonaria mai el senyor Micawber. I —va afegir—, si bé és possible que vagi errada en la meva interpretació de la cerimònia, no l'abandonaré mai!

—Estimada —va dir el senyor Micawber, una mica impacient—, no em consta pas que ningú esperi que facis res d'això.

—Sóc conscient, estimat senyor Copperfield —va prosseguir la senyora Micawber—, que estic a punt d'anar a raure enmig de gent desconeguda, i sóc també conscient que els diversos membres de la meva família, als quals el senyor Micawber ha escrit en els termes més educats anunciant-los aquest fet, no han prestat la més petita atenció a la notícia que el senyor Micawber els ha comunicat. Pot ser que siguin supersticions meves —va dir la senyora Micawber—, però em sembla com si el senyor Micawber estigués destinat a no rebre mai cap resposta de cap mena a la gran majoria de les missives que escriu. Puc augurar, pel silenci de la meva família, que són contraris a la decisió que he pres; però no puc permetre que ningú em desviï del camí del deure, senyor Copperfield... ni tan sols el meu papà i la meva mamà, si encara visquessin.

Jo vaig expressar la meva opinió, en el sentit que tot allò em semblava molt ben encaminat.

—Pot comportar un sacrifici —va dir la senyora Micawber— enclaustrar-se en una ciutat catedralícia; però, sens dubte, senyor Copperfield, si és un sacrifici per part

meva, ho és encara molt més per part d'un home de les capacitats del senyor Micawber.

—Ah! Aneu a viure en una ciutat catedralícia? —vaig preguntar.

El senyor Micawber, que ens havia anat servint a tots amb el gerro del rentamans, va contestar:

—A Canterbury. De fet, estimat Copperfield, he efectuat uns tractes en virtut dels quals esdevinc compromès i contractat pel nostre amic Heep, per tal d'assistir-lo i servir-lo en qualitat de... en suma... com el seu empleat de confiança.

Me'l vaig quedar mirant, i em va semblar que li feia molta gràcia la meva sorpresa.

—És de justícia que us digui —va afegir, amb uns aires molt oficials— que el pragmatisme i els assenyats suggeriments de la senyora Micawber han contribuït en gran mesura a assolir aquest resultat. Havent llençat el guant, al qual la senyora Micawber es va referir en una anterior ocasió, en forma d'un anunci, fou recollit pel meu amic Heep i va desembocar en un mutu reconeixement. Del meu amic Heep —va dir el senyor Micawber—, que és un home d'una perspicàcia més que notable, desitjo parlar-ne amb tot el possible respecte. El meu amic Heep no ha estipulat la positiva remuneració en una xifra excessivament elevada, però ha deixat el camí obert a l'alleujament de la pressió de les meves dificultats pecuniàries en la forma d'un possible augment supeditat a la vàlua dels meus serveis; i és en la vàlua d'aquests serveis que diposito la meva fe. La poca intel·ligència i destresa que jo pugui posseir —va dir el senyor Micawber, subestimant-se ostensiblement, amb l'aire senyorial de sempre— seran posades al servei del meu amic Heep. Ja tinc adquirits uns certs coneixements legals a còpia de defensar-me a mi mateix en processos civils, i penso aplicar-me tot seguit a estudiar els *Comentaris sobre el dret anglès*, d'un dels nostres més eminents i notables juristes. Suposo que és innecessari afegir que al·ludeixo al magistrat sir William Blackstone.

Aquestes observacions (com, de fet, la majoria de les observacions fetes al llarg d'aquell vespre) van ser interrompudes per la senyora Micawber en descobrir que el senyoret Micawber seia sobre les botes, o s'aguantava el cap amb totes dues mans com si el tingués deslloriat, o clavava cops de peu accidentals a Traddles per sota la taula, o es refregava els peus sense parar, o els estirava a unes distàncies inequívocament contra natura, o jeia de costat amb els cabells entre les copes del vi, o desfogava el neguit de les seves extremitats d'alguna altra manera incompatible amb els interessos generals de la societat, i per la reacció ressentida del senyoret Micawber a tots aquests descobriments. Em vaig passar tota l'estona donant voltes a la sorprenent revelació del senyor Micawber, i preguntant-me què podia significar, fins que la senyora Micawber va reprendre el fil del discurs i va requerir la meva atenció.

—El que jo sol·licito especialment al senyor Micawber, estimat senyor Copperfield —va dir la senyora Micawber—, és que procuri de no perdre de vista, en

aplicar-se a aquesta branca subordinada de la justícia, la seves possibilitats d'ascendir, finalment, al capdamunt de l'arbre. Estic convençuda que el senyor Micawber, si aboca el seu intel·lecte en una professió tan ajustada als seus fèrtils recursos i a la fluïdesa del seu llenguatge, ha d'acabar destacant per força. Pensem per exemple, senyor Traddles —va dir la senyora Micawber, adoptant un to molt profund—, en el càrrec de jutge, o fins i tot de president del tribunal: cal, tal vegada, que una persona renunciï a perseguir aquests càrrecs pel sol fet d'assumir una col·locació com la que el senyor Micawber ha acceptat?

—Estimada —va observar el senyor Micawber, però sense deixar de mirar Traddles inquisitivament—, tindrem temps de sobres per sotmetre a consideració aquestes qüestions.

—Micawber —va replicar ella—, no! El teu error en aquesta vida és que no mires mai prou enllà. Estàs obligat, per justícia vers la teva família, a abastar amb una mirada global el punt més distant de l'horitzó al qual et puguin conduir les teves capacitats.

El senyor Micawber va estossegar i va beure una mica de ponx amb un posat de satisfacció extrema, però sense deixar de mirar Traddles de cua d'ull, com si desitgés saber-ne l'opinió.

—Mireu: l'estat més cru de la qüestió, senyora Micawber —va dir Traddles, tímidament disposat a revelar-li la veritat—, vull dir la realitat més prosaica, no sé si m'enteneu...

—Perfectament, estimat senyor Traddles —va afegir la senyora Micawber—: desitjo ser tan crua i tan prosaica com calgui en una qüestió de tanta importància.

—... doncs és —va dir Traddles— que aquesta branca de la justícia, fins i tot en el cas que el senyor Micawber posseís el títol de procurador...

—Exactament —va replicar la senyora Micawber. («Wilkins, si mires guenyo t'hi quedaràs per tota la vida».)

—... no té —va prosseguir Traddles— res a veure amb això. Només un advocat pot aspirar a una promoció d'aquestes característiques, i el senyor Micawber no pot ser advocat sense matricular-se en una facultat de dret i cursar-hi uns estudis de cinc anys.

—Us he entès bé? —va preguntar la senyora Micawber, amb el seu aire més afable de dona de negocis—. He d'interpretar, estimat senyor Traddles, que, al final d'aquest període, el senyor Micawber seria candidat a jutge o a president del tribunal?

—Candidat, sí —va contestar Traddles, posant un gran èmfasi en aquesta paraula.

—Gràcies —va dir la senyora Micawber—. És més que suficient. Si aquest és el cas, i el senyor Micawber no perd cap privilegi pel fet d'acceptar aquesta col·locació, les meves angoixes queden esvaïdes. Parlo —va afegir— com a dona, necessàriament; però sempre he estat de l'opinió que el senyor Micawber posseeix el que li havia sentit anomenar al papà, quan jo vivia a casa, «una mentalitat jurídica»; i

espero que el senyor Micawber estigui a punt d'introduir-se en un camp on aquest tipus de mentalitat pugui desenvolupar-se i adquirir una posició de poder.

Estic convençut que el senyor Micawber, amb la seva «mentalitat jurídica», ja es veia ocupant la seva poltrona de president del tribunal de justícia. Es va passar la mà per la calba, complagut, i va dir, amb ostentosa resignació:

—No anticipem, estimada, els decrets de la Fortuna. Si el meu destí és portar perruca, almenys exteriorment, ja estic preparat —va concloure, fent al·lusió a la seva calvície— per a aquesta distinció. No trobo a faltar —va dir el senyor Micawber— els meus cabells, i pot ser que me n'hagi vist privat per un propòsit concret. No es pot dir mai. La meva intenció, estimat Copperfield, és que el meu fill abraçi la carrera eclesiàstica; i no negaré pas que seria molt feliç si, en aquest ministeri, arribés a assolir una posició eminent.

—La carrera eclesiàstica? —vaig preguntar jo, sense deixar de pensar, mentrestant, en Uriah Heep.

—Sí —va contestar el senyor Micawber—. Té una veu de falset més que notable, i començarà cantant al cor infantil. El fet de residir a Canterbury i les nostres connexions locals li permetran, sens dubte, d'optar amb avantatge a qualsevol vacant que pugui produir-se en el cos catedralici.

Em vaig tornar a mirar el senyoret Micawber i li vaig notar una certa expressió a la cara, com si tingués la veu darrere les celles... i aviat va semblar confirmar-ho, quan es va posar a cantar (com a alternativa a anar-se'n directe al llit) «El picoteig del pigot». Després de dedicar molts elogis a la seva interpretació, ens vam posar a conversar de temes generals, i com que jo anava massa ple d'intencions desesperades per poder seguir ocultant les meves alterades circumstàncies, les vaig fer saber al senyor i a la senyora Micawber. No tinc paraules per expressar la delectació extrema amb què van rebre tots dos la notícia que la me-va tia es trobava en dificultats, i el grau en què es va incrementar la seva actitud afectuosa i relaxada.

Quan gairebé ja havíem arribat a l'última ronda del ponx, vaig recordar a Traddles que no ens en podíem anar sense haver desitjat salut, felicitat i èxit als nostres amics en la seva nova singladura. Vaig pregar al senyor Micawber que ens omplís els gots i vaig proposar un brindis amb tots els ets i uts: fent una encaixada amb ell d'un cantó a l'altre de la taula i besant la senyora Micawber, per commemorar la transcendència de l'ocasió. Traddles em va imitar en la primera part del ritual, però no es va considerar una amistat prou antiga per atrevir-se amb la segona.

—L'estimat Copperfield —va dir el senyor Micawber, aixecant-se i ficant el dit gros de cada mà dins les butxaques de l'armilla—, company de la meva joventut (si se'm permet l'expressió), i el meu preuat amic Traddles (si m'és llegat d'anomenar-lo així), em permetran que, en nom de la senyora Micawber, en el meu propi i en el de la nostra progenitura, els expressi el més rotund i cordial agraïment pels seus bons desitjos. Potser hom espera que, en la vigília d'una migració que ens ha de relegar a

una existència absolutament nova —el senyor Micawber parlava com si se n'anessin a cinc-cents mil milles de distància—, dediqui unes paraules de comiat a dos amics com els que tinc ara mateix davant meu. Tot el que havia de dir en aquest sentit, però, ja ho he dit. Sigui quina sigui la posició social que assoleixi, en virtut de la professió liberal a què estic a punt d'accedir immerescudament, jo maldaré per no deshonorar-la, i la senyora Micawber no cal dir que l'embellirà. Sota la temporal pressió d'unes obligacions pecuniàries que, si bé foren conretes amb la perspectiva d'una liquidació immediata, romanen impagades per una combinació de circumstàncies, m'he vist en la necessitat d'adoptar un adminicle que els meus instints naturals tendeixen a refusar (em refereixo a les ulleres) i a assumir un cognom respecte al qual no puc esgrimir cap dret legítim. Tot el que he de dir referent a això és que el núvol ja ha passat avall del lúgubre paisatge, i que el Déu del Dia resplendeix de bell nou sobre els cims de les muntanyes. Dilluns vinent, a l'arribada de la diligència de les quatre de la tarda a Canterbury, els meus peus trepitjaran terreny nadiu... i el meu nom serà Micawber!

El senyor Micawber va tornar a seure en concloure aquestes observacions i, amb posat greu, es va beure dos gots de ponx l'un darrere l'altre. Llavors va dir, amb una gran solemnitat:

—I una altra cosa que he de fer, abans no s'hagi consumat aquesta separació, és realitzar un acte de justícia. El meu amic senyor Thomas Traddles, en dues ocasions diferents, ha «prestat el seu nom», si se'm permet d'utilitzar una expressió vulgar, a certes lletres de canvi per al meu allotjament. En la primera ocasió, el senyor Thomas Traddles fou deixat, com si diguéssim... en suma... a l'estacada. El venciment de la segona encara no ha arribat. L'import de la primera lletra —i aquí el senyor Micawber va consultar atentament uns papers— ascendia, tinc entès, a vint-i-tres lliures, quatre xílings i nou penics i mig; el de la segona, segons el meu assentament d'aquella transacció, eren divuit lliures, sis xílings i dos penics. Aquestes quantitats, sumades, fan un total, si els meus càlculs són correctes, de quaranta-una lliures, deu xílings i onze penics i mig. Potser el meu amic Copperfield em faria el favor de comprovar aquest total?

Així ho vaig fer i vaig constatar que era correcte.

—Abandonar aquesta metròpoli —va dir el senyor Micawber— i el meu amic senyor Thomas Traddles sense responsabilitzar-me de la part pecuniària d'aquesta obligació, seria un pes d'insuportable magnitud damunt la meva consciència. Per consegüent, he preparat, i ara sostinc a la mà, un document per al meu amic senyor Thomas Traddles que a compleix l'objectiu desitjat. Prego al meu amic senyor Thomas Traddles que accepti aquest pagaré per valor de quaranta-una lliures, deu xílings i onze penics i mig; i estic content de recuperar la meva dignitat moral, i de saber que de bell nou podré caminar erecte davant el meu proïsme!

Amb aquesta introducció (que el va afectar en gran manera), el senyor Micawber va dipositar el seu pagaré en mans de Traddles i va expressar-li els seus millors desitjos en qualsevol conjuntura de la vida. No únicament estic convençut que això,

per al senyor Micawber, equivalia a fer efectius els diners, sinó també que el mateix Traddles no hi va veure tampoc cap diferència fins que no li va vagar de reflexionar-hi.

El senyor Micawber va caminar tan erecte davant el seu proïsme, enfortit per aquesta acció virtuosa, que el seu pit tornava a ser dues vegades més ample quan ens va acompanyar a baix amb l'espelma. Ens vam acomiadar amb una gran cordialitat per totes dues parts; i, quan vaig haver acompanyat Traddles fins a la seva porta i me'n tornava a casa tot sol, vaig pensar, entre les moltes altres coses estranyes i contradictòries que barrinava, que, tenint en compte la poca fiabilitat del senyor Micawber, jo potser li estava en deute per algun record compassiu que ell conservava dels meus temps de llogater adolescent, i que feia que no m'hagués demanat mai ni cinc a mi. Jo, certament, no hauria pas tingut el coratge moral de negar-m'hi; i no tinc cap dubte que ell ho sabia (i és just que ho faci constar) tan bé com jo mateix.

Una mica d'aigua freda

Feia més d'una setmana que durava la meva nova vida, i em refermava més que mai en les tremendes resolucions pràctiques que em semblava que la crisi requeria. Seguia caminant a una velocitat extrema, i amb la sensació general que anava avançant. Vaig agafar el costum de portar fins al límit les meves energies en tot allò que feia. Em plantejava fins i tot de sotmetre'm a un règim vegetarià, amb la vaga idea que convertir-me en un animal gaminívor seria un sacrifici que oferiria a Dora.

De moment, la petita Dora encara era molt poc conscient de la meva fermesa desesperada, més enllà de les obscures pistes que les meves cartes n'hi poguessin donar. Però va arribar un altre dissabte, i aquell dissabte a la tarda ella seria a casa de la senyoreta Mills; i, quan el senyor Mills hagués sortit per anar al seu club de *whist* (notícia que rebria des del carrer, telegrafiada per una gàbia d'ocells a la finestra central de la sala d'estar), jo hi havia d'anar a prendre el te.

Ja estàvem força instal·lats a Buckingham Street, on el senyor Dick continuava treballant de copista en un estat de felicitat absoluta. La meva tia havia obtingut una sonada victòria sobre la senyora Crupp: s'havia resquitat llençant per la finestra el primer càntir que ella havia plantificat a les escales, i protegint personalment les pujades i baixades d'una minyona que havia reclutat del món exterior. Aquestes vigoroses mesures van infondre un tal terror en el pit de la senyora Crupp, que es va refugiar a la seva cuina amb la impressió que la meva tia no estava bé del cap. Com que la meva tia era del tot indiferent a l'opinió de la senyora Crupp o de qualsevol altra persona, i més aviat fomentava aquella idea que no pas la desmentia, la senyora Crupp, fins aleshores tan audaç, es va tornar tan pusil·lànim en pocs dies que, per no ensopegar amb la meva tia a les escales, s'escarrassava per amagar la seva còrpora darrere les portes —deixant visible, però, una ampla vora d'enagos de franel·la— o s'arraulia pels racons més foscos. Això, a la meva tia, li provocava una satisfacció tan indescriptible que em sembla que trobava gust a rondar amunt i avall, amb el seu barretet plantificat al cap de la manera més insensata, sempre que veia alguna possibilitat de trobar-se amb la senyora Crupp.

La meva tia, que era excepcionalment polida i enginyosa, va fer tantes petites millores en el nostre entorn domèstic que em va arribar a semblar que era més ric en comptes de més pobre. Entre moltes altres coses, va convertir el rebost en un vestidor per a mi, i va comprar i decorar un llit perquè l'ocupés jo; un llit que durant el dia semblava una llibreria, en la mesura en què un llit pugui semblar-ho. Em feia objecte de les seves atencions constants, i ni la meva pobra mare hauria pogut estimar-me més ni rumiar més maneres de fer-me feliç.

Peggotty es va considerar molt privilegiada en obtenir el permís de prendre part en aquestes activitats, i si bé encara conservava una mica d'aquell antic temor

reverencial per la meva tia, havia rebut tants senyals d'encoratjament i de confiança que semblaven les millors amigues del món. Ara, però, havia arribat el dia (i era el mateix dissabte que jo havia d'anar a prendre el te a casa de la senyoreta Mills) en què era necessari que tornés a casa seva per complir els deures adquirits respecte a Ham.

—Doncs apa: adéu, Barkis —va dir la meva tia—, i cuideu-vos! No hauria dit mai que poguéis arribar a lamentar perdre-us de vista!

Vaig acompanyar Peggotty al despatx de la diligència, i la vaig acomiadar. Ella, en el moment de separar-nos, es va posar a plorar i va encomanar el seu germà a la meva amistat, tal com havia fet Ham. No n'haviem sabut res des d'aquella tarda assolellada en què se'n va anar.

—I ara, estimat Davy meu —va dir Peggotty—, si, mentre fas l'aprenentatge, volguessis alguns cèntims per a les teves despeses, o si, quan ja hakis acabat, fill, també n'haguessis de menester per establir-te (i vull que facis una cosa o l'altra, o totes dues, rei meu), qui té més dret a deixar-te'ls que aquesta ximple que estimava tant la teva pobra marona?

El meu sentit de la independència no era tan ferotge que no em permetés respondre que, si mai demanava diners a algú, els hi demanaria a ella. I, a part del fet d'acceptar una suma important allà mateix, em sembla que això era la cosa que podia fer sentir Peggotty més reconfortada.

—I digue-li, estimat —va dir Peggotty, molt baixet—, a aquell àngel preciós, que m'hauria agradat veure-la, ni que fos un momentet! I digue-li que, abans no es casi amb el meu rei, vindré jo i us deixaré la casa feta un pom de flors, si m'aviseu!

Vaig declarar que aquella casa no la tocaria ningú més, i això la va complaure fins a tal punt que se'n va anar d'un humor excel·lent.

Aquell dia, als Commons, vaig fatigar-me tant com vaig poder per una sèrie de mitjans diferents i, a l'hora convinguda de la tarda, em vaig dirigir cap al carrer de la senyoreta Mills. El senyor Mills —que tenia la mania d'adormir-se havent dinat— encara no era fora, i a la finestra del mig no hi havia cap gàbia d'ocells.

Va ser tanta l'estona que el senyor Mills em va tenir esperant allà fora, que vaig desitjar amb fervor que al club li posessin una multa per arribar tard. A l'últim va sortir, i aleshores vaig veure com la meva Dora penjava la gàbia i treia el cap al balcó per si em veia i es tornava a ficar a dintre corrents en veure'm, mentre *Gip* es quedava a fora per bordar ofensivament a un enorme gos d'escorxador que hi havia al carrer, i que se l'hauria pogut empassar com si fos una pastilla.

Dora va venir a rebre'm a la porta de la sala d'estar, i *Gip* va sortir atropelladament, com si els seus propis grunys l'entrebanquessin, convençut que jo era un bandit, i vam anar tots tres cap a dins, la mar de feliços i entendrits. Aviat vaig portar la desolació en el si de la nostra alegria —i no pas expressament, però és que no em treia aquella cosa del cap— preguntant a Dora, sense el més petit preàmbul, si seria capaç d'estimar un captaire.

La meva preciosa, petita i espantada Dora!... L'única imatge que li suggeria aquella paraula era una cara grogosa i un estrenyecaps, o unes crosses, o una cama de fusta, o un gos amb un platet a la boca o alguna altra cosa per l'estil, i se'm va quedar mirant amb la perplexitat més deliciosa.

—Com em pots demanar una ximpleria semblant? —va dir, fent morrets—. Estimar un captaire...!

—Dora, amor meu! —vaig continuar—. Jo en sóc un!

—Com pots ser tan poca-solta —va contestar Dora, donant-me un copet a la mà — de dir-me aquestes coses i quedar tan tranquil? Faré que *Gip* et mossegui!

Res no em podia captivar tant com aquella forma pueril de reaccionar, però havia de ser explícit i vaig repetir, solemnement:

—Dora, vida meva, sóc el teu arruïnat David!

—Declaro que faré que *Gip* et mossegui —va insistir, jugant amb els seus rínxols — si dius coses tan ridícules!

Però estava tan seriós que Dora va deixar de jugar amb els rínxols i va recolzar una mà tremolosa sobre la meva espatlla; primer va fer cara d'angoixa i d'esverament, i després es va posar a plorar. Va ser horrorós. Jo vaig caure de genolls davant del sofà, acariciant-la i suplicant-li que no m'esquincés el cor; però, durant una estona, la pobreta Dora no va fer altra cosa que anar dient: «Déu meu, Déu meu!», i que si estava tan espantada, i que on era Julia Mills, i que oh, per l'amor de Déu, que la portés amb Julia Mills i que me n'anés, sisplau!... fins que vaig estar a punt de trastocar-me.

Al final, després d'un calvari de súpriques i de protestes, vaig aconseguir que Dora em mirés, amb uns ulls horroritzats que vaig anar amorosint de mica en mica fins que només hi quedava una expressió afectuosa, i la seva galta suau i delicada estava a frec de la meva. Llavors, estrenyent-la entre els meus braços, li vaig reiterar que l'estimava amb bogeria i que per això em semblava just oferir-li l'opció de cancel·lar el prometatge, ara que jo era pobre, però que mai no podria suportar-ho, ni me'n podria recuperar, si la perdia... i que, si a ella li feia por la pobresa, a mi no me'n feia gens, perquè ella conferia forces al meu braç i inspiració al meu cor... que jo ja havia començat a treballar amb aquell coratge que només coneixien els enamorats... que havia començat a ser pràctic i a pensar en el futur... que un crostó guanyat honradament era molt més gustós que tot un festí heretat... i moltes coses més en la mateixa línia, les quals vaig deixar anar en un esclat d'eloqüència apassionada que em va deixar sorprès a mi i tot; i això que hi havia estat pensant dia i nit des que la meva tia m'havia deixat parat.

—Encara és meu, el teu cor, Dora? —vaig preguntar, extasiat i convençut que així era, per la manera com se m'aferrava.

—I és clar que sí! —va exclamar ella—. I és clar!... És tot teu... Oh, no siguis horrible!

—Jo, horrible? Oh, Dora!

—No parlis de ser pobre, ni de treballar tant! —va dir Dora, arraulint-se encara més a prop meu—. No, no, no ho facis!

—Tresor meu estimat —vaig exclamar jo—, el crostó guanyat honradament...

—Sí, sí... però no en vull sentir a parlar més, de crostons! —va dir Dora—. I *Gip* ha de tenir una costella de moltó cada dia a les dotze o es morirà!

Les seves reaccions puerils em robaven el cor. Vaig explicar-li, afectuosament, que *Gip* tindria la seva costella de moltó amb la regularitat acostumada. Li vaig descriure com seria la nostra llar, frugal però independent gràcies al meu treball, i li vaig fer un esbós de la caseta que havia vist a Highgate, amb l'habitació de dalt per a la meva tia.

—Ja no sóc tan horrible, ara, Dora? —vaig preguntar, amb tendresa.

—Oh, no, no! —va exclamar—. Però espero que la teva tia s'hi estigui molt, a la seva habitació! I espero que no sigui una vella reganyosa!

Estic segur que aleshores (suposant que això fos possible) vaig estimar Dora encara més, però vaig pensar que era una mica impenetrable: veia estovat el meu entusiasme recent en adonar-me que era tan difícil de comunicar-l'hi. Vaig fer un altre intent. Quan es va haver tranquil·litzat i cargolava les orelles de *Gip*, que jeia a la seva falda, vaig adoptar un posat molt seriós i li vaig dir:

—Tresor: puc comentar-te una cosa?

—Oh, per l'amor de Déu, no siguis tan pràctic! —va dir ella, persuasivament—. No saps com m'espanta, això!

—Cor meu —vaig contestar—, no tens cap motiu per almar-te!... Vull que t'ho miris d'una manera molt diferent. Vull que això et doni forces i inspiració, Dora!

—Oh, però és que és tan espantós...! —va exclamar.

—No, vida meva. La perseverança i la força de caràcter ens permetran suportar coses molt pitjors.

—Però jo no en tinc, de força de caràcter —va dir Dora, jugant amb els seus rínxols—. Oi que no, *Gip*?... Va, fes un petó a *Gip*, i sigues més agradable!

Era impossible resistir-se a besar *Gip* quan ella me l'acostava per a tal fi, posant ella mateixa la boqueta lluent i rosada en forma de petó i dirigint la maniobra, que va insistir que fos executada simètricament, al centre exacte del morret del gos. Vaig obeir les seves instruccions —obediència que després vaig veure recompensada—, i ella, amb els seus encants, va aconseguir allunyar la meva serietat durant no sé quanta estona.

—Però Dora, estimadíssima Dora —vaig dir, recuperant-la finalment—, jo et volia a comentar una cosa...

El mateix jutge del Tribunal de Prerrogatives se n'hauria enamorat si hagués vist com ajuntava aquelles manetes i les aixecava, preguntant-me i suplicant-me que no tornés a ser horrible.

—I és clar que no ho seré, tresor! —li vaig assegurar—. Però Dora, amor meu, si a estones penses... no pas amb desànim, no, ni de bon tros... però, si a estones

penses... només per donar-te coratge... que estàs promesa amb un home pobre...

—No, no! T’ho prego, no! —va exclamar Dora—. És massa horrorós!

—No, ànima meva, no ho és gens! —vaig dir jo, alegrement—. Si a estones penses en això, i de tant en tant fas un cop d’ull als aspectes domèstics de casa teva, i mires d’adquirir una miqueta el costum de... de portar els comptes, per exemple...

La pobreta Dora va rebre aquest suggeriment amb una barreja de sanglot i de xiscle.

—... més endavant ens podria ser molt útil —vaig continuar—. I, si em prometessis que llegiràs una miqueta un... un llibret de cuina que jo et faria arribar, això seria excel·lent per a tots dos. Perquè el nostre camí a la vida, Dora meva —vaig dir, engrescant-me amb el tema—, ara és aspre i pedregós, i depèn de nosaltres que pugui ser més llis. Hem de saber il·luminar el camí que ens espera. Hem de ser valents. Trobarem obstacles, però els afrontarem, i els esclafarem!

Jo m’embalava per moments, amb el puny tancat i una expressió de gran entusiasme, però era totalment innecessari continuar. Havia parlat massa, i ja hi tornàvem a ser: que si estava tan espantada, i que on era Julia Mills, i que la portés amb Julia Mills, i que oh, per l’amor de Déu, que me n’anés!... Total, que em vaig acabar de trastocar i em vaig posar a donar voltes a la sala com un posseït.

Aquest cop vaig pensar que l’havia morta. Li vaig esquitxar la cara amb aigua. Em vaig agenollar. Vaig arrencar-me cabells. Vaig acusar-me de ser un energumen despietat i una bèstia implacable. Vaig implorar el seu perdó. Vaig suplicar-li que em mirés. Vaig saquejar la capsa de costura de la senyoreta Mills buscant una ampolleta d’essència, i el meu esperit turmentat la va confondre amb un estoig d’agulles de marfil i les vaig abocar totes al damunt de Dora. Vaig sacsejar els punys contra *Gip*, que estava tan frenètic com jo. Vaig cometre totes les extravagàncies delirants que es podien cometre, i havia desbordat feia estona els límits del seny quan va entrar la senyoreta Mills.

—Qui ho ha fet, tot això? —va exclamar, anant a auxiliar la seva amiga.

—Jo, senyoreta Mills! —vaig contestar—. Ho he fet jo! Aquí teniu el destructor! —vaig afegir (no sé si exactament amb aquestes paraules), i em vaig tapar la cara amb el coixí del sofà.

En un primer moment, la senyoreta Mills es va pensar que era una discussió, i que ens trobàvem a les portes del desert del Sàhara; però aviat va aclarir per on anava la cosa, perquè la meva estimada i afectuosa Dora, abraçant-la, va començar a exclamar que jo era «un pobre obrer», i llavors va plorar per mi, i em va abraçar a mi, i em va preguntar si permetria que em donés tots els diners que tenia estalviats, i després es va llançar al coll de la senyoreta Mills, sanglotant com si el seu cor delicat s’hagués partit en dos.

La senyoreta Mills devia haver nascut per ser la nostra benedicció. Va fer que jo li expliqués amb poques paraules el que havia passat, va consolar Dora i, de mica en mica, la va anar convencent que jo no era un obrer —per la meva manera d’exposar

el cas em sembla que Dora va arribar a la conclusió que era un excavador de canals, i que em passava el dia empenyent un carretó i fent equilibris sobre una fusta—, fins que vam acabar feliçment reconciliats. Quan vam haver recuperat bastant la calma i Dora se'n va anar a dalt a posar-se una mica d'aigua de roses als ulls, la senyoreta Mills va avisar que portessin el te. Jo vaig aprofitar aquella estona per dir a la senyoreta Mills que sempre més seria la meva amiga, i que haurien de cessar els batecs del meu cor perquè arribés a oblidar el que li devia.

Després vaig explicar-li allò que amb tan poc èxit havia volgut explicar a Dora. La senyoreta Mills va contestar que, en termes generals, una cabanya era preferible a la fredor rutilant d'un palau, i que, allà on hi havia amor, ja no hi calia res més.

Li vaig dir que això era ben cert i que ningú ho podia saber més bé que jo, que estimava Dora amb un amor que cap mortal no havia mai experimentat. Però quan la senyoreta Mills, amb gran desesma, va comentar que això sens dubte estaria molt bé per a alguns cors si fos així, vaig aclarir-li que, amb el seu permís, volia restringir aquella observació als mortals del gènere masculí.

Després vaig preguntar-li si trobava raonable i pràctic el suggeriment que havia gosat fer respecte als comptes, al govern de la casa i al llibre de cuina.

La senyoreta Mills, després de rumiar-s'ho una mica, va respondre el següent:

—Senyor Copperfield, us parlaré amb franquesa. El sofriment i les tribulacions mentals, en algunes naturaleses, supleixen l'experiència dels anys, i us parlaré amb tanta franquesa com si fos una abadessa. No. El suggeriment no és apropiat per a la nostra Dora. La nostra estimada Dora és una filla privilegiada de la natura. Ella és tot llum, i lleugeresa, i joia. Confesso admetre que, si fos possible, estaria molt bé, però... —I aquí la senyoreta Mills va fer que no amb el cap.

Aquesta concessió final de la senyoreta Mills em va armar de valor per demanar-li si, pel bé de Dora, suposant que tingués cap oportunitat d'atreure la seva atenció cap a aquells preparatius encaminats a una vida seriosa, l'aprofitaria. La senyoreta Mills es va afanyar tant a contestar afirmativament que de passada li vaig demanar si es faria càrrec del llibre de cuina, i si, en el cas que pogués mai suggerir a Dora que l'acceptés, sense espantar-la, estaria disposada a fer-me aquell favor suprem. La senyoreta Mills també es va comprometre a complir aquesta petició, però sense fer-se'n gaires il·lusions.

I Dora va tornar, i tenia un aspecte tan sublim que jo em vaig preguntar si realment era oportú molestar-la per coses tan vulgars. I m'estimava tant, i era tan captivadora (sobretot quan feia que *Gip* s'aguantés sobre les potes de darrere per donar-li una torrada, i quan feia veure que li encastava aquell morret contra la tetera bullent com a càstig perquè es negava a fer-ho), que em vaig sentir com una mena de monstre que hagués entrat a l'enramada d'una fada, en pensar que l'havia espantada i que l'havia feta plorar.

Després del te va venir la guitarra, i Dora va tornar a cantar aquelles antigues i delicioses tonades franceses sobre la impossibilitat de deixar mai de ballar per cap

concepte, *tral·larà, tral·larà*, i allò em va fer sentir encara més monstruós.

Només una ombra va enfosquir la nostra felicitat: va ser una estona abans que me n'anés, quan, en fer la senyoreta Mills una al·lusió casual a l'endemà al matí, se'm va escapar el desgraciat comentari que, com que ara em veia obligat a treballar de valent, em llevava a les cinc. Sóc incapaç de dir si Dora es va formar la idea que jo, a més a més, feia de sereno, però el cas és que això la va afectar de mala manera i ja no va cantar ni tocar més.

Encara no s'ho havia tret del cap quan me'n vaig acomiadar i, en el seu to més deliciosament persuasiu (com si fos una nina, solia pensar jo!), em va dir:

—No et llevis a les cinc del matí, dolentot. No siguis beneït!

—Amor meu —vaig dir—, és que tinc feina per fer.

—Doncs no la facis! —va contestar Dora—. Per què l'hauries de fer?

Era impossible dir-li, amb aquella dolça carona de sorpresa —si no era en un to lleuger i enjogassat—, que havia de treballar per viure.

—Oh! Que ridícul! —va exclamar Dora.

—I com viurem, si no, Dora? —vaig preguntar jo.

—Com? Doncs com sigui! —va contestar ella.

Va semblar que donava bastant la qüestió per tancada, i em va fer un petonet tan victoriós, i tan directament sorgit del seu cor innocent, que ni per tots els diners del món li hauria insinuat que anava equivocada.

Perquè és que l'estimava, i la vaig continuar estimant, de la manera més absorbent, més total i més completa. Però no per això vaig deixar de treballar de valent, ni d'esforçar-me a mantenir roents tots els ferros que ara tenia al foc; i, de vegades, als vespres, assegut davant la meua tia, recordava com havia fet espantar Dora aquella tarda, i rumiava la millor manera d'obrir-me pas amb un estoig de guitarra a través d'un bosc de dificultats, fins que m'imaginava que els cabells se'm tornaven ben grisos.

Es dissol una societat

No vaig deixar que es refredés la decisió que havia pres respecte als debats parlamentaris. Era un dels ferros que vaig començar a escalfar immediatament, i un dels ferros que mantenia calents, i que martellejava amb una obstinació que goso, honestament, qualificar d'admirable. Vaig comprar un manual autoritzat del noble art i misteri de l'estenografia (el qual em va costar deu xílings i sis penics), i em vaig submergir en un mar de perplexitats que em va portar fins als confins de la demència en qüestió de setmanes. Els canvis que implicaven uns puntets que en tal posició significaven tal cosa i que en tal altra en significaven una de totalment diferent, les capritxoses rareses que representaven els cercles, les imprevisibles conseqüències que es podien derivar d'unes marques que semblaven potes de mosca i els terribles efectes d'una corba en un lloc equivocat, no únicament em trastornaven quan estava despert, sinó que se'm tornaven a aparèixer en somnis. Quan em vaig anar obrint pas —a les palpentes, a cegues— a través d'aquestes dificultats i ja dominava l'alfabet, que per si sol ja era com tot un temple egipci, llavors va aparèixer una processó de nous horrors anomenats *caràcters arbitraris*, que són els més despòtics que hagi conegut mai i que insistien, per exemple, que una cosa semblant al començament d'una teranyina significava «expectació», i que una espècie de coet de ploma i tinta volia dir «desavantatjós». Quan vaig haver gravat aquests caràcters malignes en el meu cervell, vaig descobrir que me n'havien extirpat tot el que abans hi tenia, i, en començar de nou, vaig oblidar-los a ells; mentre els tornava a rescatar deixava caure els altres fragments del sistema, i... resumint: que era una cosa gairebé desesperant.

I hauria resultat desesperant del tot si no hagués estat per Dora, que era l'estai i l'àncora de la meva barca a la mercè de les tempestes. Cada gargot après del manual era un roure abatut en el bosc de les dificultats, i vaig continuar tallant-los, l'un darrere l'altre i amb un tal vigor, que al cap de tres o quatre mesos ja estava en condicions de fer un experiment als Commons amb un dels nostres oradors més brillants. No podré oblidar mai com el brillant orador ja tornava a seure abans que jo hagués ni tan sols començat, i deixava el meu llapis imbècil fent esses sobre el paper com si tingués un atac.

Això no rutllaria, era evident. Era volar massa alt, i així no avançaria mai. Vaig acudir a Traddles per demanar-li consell, i ell em va suggerir que em podia dictar discursos, a poc a poc i fent parades de tant en tant, adaptades a la meva debilitat. Agraïdíssim per aquest amistós oferiment, vaig acceptar la proposta, i vespre darrere vespre, gairebé sense interrupció i durant molt de temps, vam tenir una espècie de Parlament privat a Buckingham Street, quan jo plegava del Commons i tornava a casa.

Ja m'agradaria a mi veure un Parlament com aquell en qualsevol altre lloc! La meva tia i el senyor Dick representaven el govern o l'oposició (segons el cas), i Traddles, amb l'ajuda de *L'orador* de W. Enfield o d'un llibre de discursos parlamentaris, bramava astoradores invectives contra ells. Dret al costat de la taula, amb l'índex de la mà esquerra sobre la pàgina per no perdre el punt i amb el braç dret fent floritures sobre el cap, Traddles, en el paper de Pitt, de Fox, de Sheridan, de Burke, de lord Castlereagh, del vescomte Sidmouth o de Canning, es provocava a si mateix els fogots més violents i proferia les més fulminants denúncies contra el llibertinatge i la corrupció de la meva tia i del senyor Dick, mentre jo seia, a una certa distància, amb la meva llibreta sobre el genoll, aferrissant-me per seguir-lo i posant-hi els cinc sentits. La inconsistència i la temeritat de Traddles no haurien estat superades per cap polític de veritat. Al llarg d'una setmana podia defensar tot el ventall de programes polítics i assignar tota mena de banderes al pal major del color que fos. La meva tia, que semblava molt un impertèrrit ministre d'economia, de tant en tant hi intercalava un parell d'exclamacions com ara «Sí senyor!», o «No!», o «Oh!», quan el text semblava requerir-ho; cosa que sempre era un senyal perquè el senyor Dick (un perfecte cavaller rural) s'hi adherís fogosament amb la mateixa exclamació. Però el senyor Dick era acusat d'unes coses tan greus en el decurs de la seva carrera parlamentària, i responsabilitzat d'unes conseqüències tan horribles, que a estones s'arribava a sentir secretament incòmode. Em sembla que, de fet, va arribar a témer que no hagués comès realment alguna cosa orientada a l'anihilació de la constitució britànica i a la ruïna del país.

Cada cop més sovint, aquests debats s'allargaven fins que el rellotge marcava la mitjanit i les espelmes ja estaven a les últimes. El resultat de tantes pràctiques va ser que jo, ben aviat, vaig començar a seguir Traddles molt bé, i hauria pogut cantar victòria si hagués tingut la més petita idea del que volien dir les meves notes. Però el cas és que, quan intentava llegir-les després d'haver-les pres, era ben bé com si hagués copiat les inscripcions xineses d'una immensa col·lecció de capsetes de te, o els caràcters daurats de totes les grans ampolles vermelles i verdes de les botigues dels apotecaris!

No hi havia altre remei que tornar enrere i començar de nou. Era molt dur, però hi vaig tornar, si bé amb el cor feixuc, i vaig tornar a sirgar amb paciència i mètode per aquell mateix terreny fatigós, a pas de tortuga, aturant-me per examinar minuciosament totes i cada una de les taquetes que trobava pel camí, a totes bandes, i fent els esforços més desesperats per identificar aquells elusius caràcters així que els veia. Sempre arribava puntual al despatx; i a casa del doctor també; i la veritat és que treballava, per fer servir una expressió vulgar, com una mula.

Un dia, quan vaig anar als Commons com de costum, vaig trobar el senyor Spenslow a la porta amb un posat extremament seriós i parlant sol. Com que solia queixar-se de mals de cap —tenia, per naturalesa, un coll massa curt, i crec

sincerament que abusava del midó—, d'entrada em vaig inquietar pensant que no tinguéssim molèsties d'aquell tipus, però aviat va dissipar la meua inquietud.

En comptes de correspondre al meu «Bon dia» amb l'afabilitat habitual, em va mirar amb un aire distant i cerimoniós i em va pregar fredament que l'acompanyés a un cert cafè que, en aquells temps, tenia una porta que donava directament als Commons, sota mateix del petit arc d'entrada al cementiri de Sant Pau. Jo el vaig obeir, sentint-me molt incòmode i amb una sufocació per tot el cos, com si els meus temors fossin capolls a punt de brotar. Quan vaig deixar que em passés al davant, a causa de l'estretor del passatge, vaig observar que tirava el cap enrere amb un posat altiu que no feia preveure res de bo, i vaig recelar que no hagués descobert alguna cosa referent a la meua estimada Dora.

Si no ho hagués endevinat camí del cafè, difícilment hauria deixat de descobrir què passava quan el vaig seguir cap a una sala de dalt i allà vaig veure la figura de la senyoreta Murdstone, retallada sobre el fons d'un bufet on hi havia diversos vasos de cap per avall que sostenien llimones i dues d'aquelles capsos extraordinàries, plenes de cantells i estries per clavar-hi ganivets i forquilles, les quals, afortunadament per a la humanitat, ja han caigut en desús.

La senyoreta Murdstone seia amb un posat de severa rigidesa, i em va oferir les seves ungles glacials. El senyor Spenlow va tancar la porta, em va indicar que segués i es va quedar dret a l'estora de davant de la llar de foc.

—Tingueu la bondat d'ensenyar al senyor Copperfield —va dir el senyor Spenlow— el que porteu dins el vostre reticle, senyoreta Murdstone.

Em penso que era exactament el mateix reticle amb tanca d'acer de la meua infància, aquell moneder de reixeta que es tancava com una queixalada. Comprimint els llavis simultàniament a l'espetic d'aquell dispositiu, la senyoreta Murdstone el va obrir —al mateix temps que obria lleugerament la boca— i en va treure l'última carta que jo havia escrit a Dora, farcida d'expressions de l'afecte més devot.

—Diria que és la vostra lletra, oi, senyor Copperfield? —va preguntar el senyor Spenlow.

Jo estava molt acalorat, i la veu que vaig sentir no semblava gens la meua quan vaig dir:

—Sí, senyor.

—I, si no m'equivoco —va dir el senyor Spenlow, mentre la senyoreta Murdstone treia un feix de cartes del seu reticle, lligades amb un tros de la cinta blava més adorable—, això també és escrit de la vostra pròpia mà, oi, senyor Copperfield?

Les vaig agafar, sumit en la més gran desolació... i, en veure de reüll frases com ara «Estimadíssima Dora meua», «Adorable àngel meu», «Oh benaurança de la meua vida» i d'altres per l'estil, em vaig ruboritzar profundament i vaig abaixar el cap.

—No, gràcies! —va dir el senyor Spenlow amb fredor, quan jo, amb un gest mecànic, li tornava les cartes—. No us en vull privar. Senyoreta Murdstone, tingueu la bondat de prosseguir!

Aquell ésser bondadós, després d'inspeccionar l'alfombra pensativament, va expressar-se, amb la unció més àrida, en els termes que segueixen.

—He de confessar que jo ja alimentava sospites, en relació amb la senyoreta Spenlow i David Copperfield, des de feia temps. Vaig observar la senyoreta Spenlow i David Copperfield el dia que es van conèixer, i la impressió que en vaig treure aleshores ja no va ser gens agradable. La depravació del cor humà és tal, que...

—Us agrairé, senyora —la va interrompre el senyor Spenlow—, que us cenyiu als fets.

La senyoreta Murdstone va abaixar els ulls, va moure el cap en senyal de protesta contra aquesta indecorosa interrupció i, amb una enfurrunyada dignitat, va continuar:

—Doncs, si m'he de cenyir als fets, els exposaré amb la màxima cruesa possible. I espero que això sí que es consideri una forma acceptable de procedir. Ja he dit abans, senyor, que sospitava de la senyoreta Spenlow i de David Copperfield des de feia temps. Sovint m'havia esforçat per trobar alguna prova decisiva que pogués corroborar aquestes sospites, però sense cap resultat. I és per això que m'havia abstingut de comentar-ho amb el pare de la senyoreta Spenlow —va dir, mirant el senyor Spenlow severament—, conscient de la poca disposició que sol haver-hi, en aquests casos, a refiar-se de qui no fa més que complir estrictament el seu deure.

El senyor Spenlow va semblar bastant intimidat per la senyorial duresa del to de la senyoreta Murdstone, i va desestimar aquella duresa fent un petit gest conciliatori amb la mà.

—En tornar a Norwood després d'una absència motivada pel casament del meu germà —va prosseguir la senyoreta Murdstone, en un to desdenyós—, i havent tornat la senyoreta Spenlow de visitar la seva amiga senyoreta Mills, em va semblar que l'actitud de la senyoreta Spenlow em donava encara més motius de sospita que abans. En conseqüència, vaig vigilar la senyoreta Spenlow més de prop.

Oh estimada i tendra Dora, tan inconscient d'estar sota l'aguait dels ulls d'aquest Dragó!

—Això no obstant —va continuar la senyoreta Murdstone—, no en vaig aconseguir cap prova fins ahir al vespre. A mi em semblava que la senyoreta Spenlow rebia massa cartes de la seva amiga la senyoreta Mills, però, com que la senyoreta Mills era la seva amiga amb el ple consentiment del seu pare —un nou entretoc dedicat al senyor Spenlow—, jo no era qui per ficar-m'hi. Ja que no se'm permet al·ludir a la natural depravació del cor humà, espero i confio que, com a mínim, se'm permeti referir-me a la confiança mal orientada.

El senyor Spenlow va expressar el seu assentiment amb un murmuri, com si es disculpés.

—Ahir a la tarda, després del te —va prosseguir la senyoreta Murdstone—, vaig observar com el gosset, entre grunyits i moviments neguitosos, jugava amb alguna cosa per la sala d'estar, i vaig dir a la senyoreta Spenlow: «Dora, què hi té, el gos, a la boca? Sembla un paper». La senyoreta Spenlow es va palpar el vestit immediatament,

va fer un crit sobtat i va córrer cap al gos. Jo m'hi vaig interposar i li vaig dir: «Dora, estimada, si em permets...».

Oh, *Gip!* Oh, quisso miserable! És obra teva, doncs, aquesta desgràcia?

—La senyoreta Spenlow va provar —va dir la senyoreta Murdstone— de subornar-me amb petons, capsetes de labor i petits articles de joieria... però això, naturalment, ho passo per alt. El gosset es va amagar sota el sofà quan jo vaig acostar-m'hi, i no va ser gens fàcil desallotjar-lo amb els ferros d'atjar el foc. Un cop desallotjat encara conservava la carta a la boca i, en provar jo d'agafar-l'hi amb el risc imminent que em mossegués, ell l'aferrava entre les dents amb una tal pertinàcia que va comportar de quedar suspès en l'aire penjant de l'esmentat document. A l'últim, vaig aconseguir apoderar-me'n; després de fer-ne una lectura superficial, vaig acusar la senyoreta Spenlow de tenir en el seu poder moltes altres cartes com aquella, i finalment vaig obtenir-ne el lligall que ara té David Copperfield a les mans.

I aquí va callar i, tornant a tancar de cop el reticle i la boca al mateix temps, va adoptar l'aire de qui pot ser vençut però mai doblegat.

—Ja heu sentit la senyoreta Murdstone —va dir el senyor Spenlow, girant-se cap a mi—. Em permetreu que us preguntí, senyor Copperfield, si teniu res a dir en resposta a les seves paraules?

Em vaig imaginar el preciós tresor del meu cor plorant i sanglotant tota la nit, sola, espantada i desolada, després d'haver pregat i suplicat tan llastimosament el perdó d'aquella dona sense cor, d'haver ofert en va aquells petons, aquelles capsetes de labor i aquelles bagatel·les, sumida en la més profunda de les afliccions... i tot a causa meva... i això va entebolir considerablement la poca dignitat que hauria pogut conservar. Temo que durant uns moments va posseir-me un tremolor, per molt que fes tots els possibles per dissimular-ho.

—No puc dir res més, senyor —vaig contestar—, sinó que tota la culpa és meva. Dora...

—La senyoreta Spenlow, si us plau —va dir el seu pare, majestàticament.

—... va ser induïda i persuadida per mi —vaig continuar, empassant-me aquella designació més freda— perquè es fes còmplice d'aquest secret, i me'n penedeixo amargament.

—El que heu fet és molt greu, senyor —va dir el senyor Spenlow, caminant amunt i avall de l'estora de la llar de foc i recalcant el que deia amb tot el cos en lloc de fer-ho només amb el cap, a causa de la rigidesa de la seva corbata i de la seva espinada—. Heu comès un acte indecorós i furtiu, senyor Copperfield. Quan jo convido un cavaller a casa meva, tant si té dinou anys, com vint-i-nou, com noranta, ho faig amb un esperit de plena confiança; i si ell abusa d'aquesta confiança, senyor Copperfield, comet una acció deshonorosa.

—Me'n faig el càrrec, senyor, us ho asseguro —vaig contestar—. Però fins ara no ho havia pensat. Sincerament, honestament, de debò, senyor Spenlow: fins ara no ho havia pensat. Estimo prou la senyoreta Spenlow per...

—Vinga, home! —va dir el senyor Spenlow, tornant-se vermell—. Si us plau, no em digueu a la cara que estimeu la meva filla, senyor Copperfield!

—Podria defensar la meva conducta si no fos així, senyor? —vaig contestar, amb tota la humilitat.

—I podeu defensar-la si efectivament és així? —va dir el senyor Spenlow, parant en sec sobre l'estora de la llar de foc—. Us heu parat a pensar en l'edat que teniu, i en la que té la meva filla, senyor Copperfield? Us heu parat a pensar en el que representa socavar la confiança que hi hauria d'haver entre la meva filla i jo? Us heu parat a pensar en la condició social de la meva filla, en els projectes de futur que jo pugui tenir-li reservats, en les intencions testamentàries que jo pugui tenir respecte a ella? Us heu parat a pensar res, senyor Copperfield?

—Molt poca cosa, temo, senyor —vaig contestar, en un to proporcional a tot el respecte i la contrició que sentia—; però creieu-me, si us plau: si en una condició social he pensat, és en la meva. Quan us en vaig parlar, senyor, ja estàvem promesos...

—Us *prego* —va dir el senyor Spenlow, picant de mans enèrgicament i recordant més que mai un putxineli (el meu estat de desesperació no em va impedir d'observar-ho)— que no em parleu de prometatges, senyor Copperfield!

L'altrament immutable senyoreta Murdstone va riure despectivament amb una breu síl·laba.

—Quan us vaig explicar el canvi que la meva condició havia sofert —vaig tornar a començar, substituint d'aquesta manera aquella expressió que li resultava tan desagradable—, aquesta relació secreta, a la qual lamento tan sincerament haver induït la senyoreta Spenlow, ja havia començat. D'ençà que el canvi es va produir, he dedicat totes les forces, he encarrilat totes les energies, a millorar la meva posició. I estic segur que, amb el temps, la milloraré. Podríeu concedir-me una mica de temps... el temps que fos? Som tots dos tan joves, senyor...

—Teniu raó —va dir el senyor Spenlow, movent el cap moltes vegades i arrugant molt el front—: sou tots dos molt joves. És una insensatesa, tot plegat. I cal que hi posem fi, a aquesta insensatesa. Emporteu-vos aquestes cartes i tireu-les al foc. Doneu-me les cartes de la senyoreta Spenlow, i jo faré el mateix; i, si bé les nostres relacions futures es limitaran, com comprendreu, a les dependències dels Commons, acordem ja des d'ara que no tornarem a fer cap més referència al passat. A vós no us falta sentit comú, senyor Copperfield, i aquesta és la manera més sensata de procedir.

No. Jo no hi podia estar d'acord de cap de les maneres. Ho lamentava molt, però hi havia coses més importants a considerar que el sentit comú. L'amor estava per sobre de qualsevol consideració mundana, i jo estimava Dora fins a la idolatria, i Dora m'estimava a mi. No vaig dir això, exactament —ho vaig suavitzar tant com vaig poder—, però vaig donar-ho a entendre i em vaig mostrar inflexible. No crec que fes excessivament el ridícul, però sé que em vaig mostrar inflexible.

—Molt bé, senyor Copperfield —va dir el senyor Spenlow—; intentaré exercir la meva influència sobre la meva filla.

La senyoreta Murdstone, emetent un so expressiu —una llarga respiració que no era ni un sospir ni un gemec, sinó que semblava totes dues coses alhora—, va precisar que, segons ella, allò era la primera cosa que s'hauria d'haver fet.

—Intentaré —va repetir el senyor Spenlow, refermat per aquest assentiment— exercir la meva influència sobre la meva filla. Us negueu a agafar aquestes cartes, senyor Copperfield? —va dir, veient que les havia deixat sobre la taula.

Sí. Li vaig dir que esperava que no li semblés malament, però que de cap manera no les podia acceptar de la senyoreta Murdstone.

—Ni tampoc de mi? —va preguntar el senyor Spenlow.

No, vaig contestar, amb el respecte més profund; d'ell tampoc.

—Molt bé! —va dir el senyor Spenlow.

Llavors es va fer un silenci, i no sabia si quedar-me o anar-me'n. Al final, quan me n'anava cap a la porta amb la intenció de dir que potser interpretaria millor els seus desitjos si em retirava, el senyor Spenlow va dir, amb les mans a les butxaques de la jaqueta (els seus treballs va tenir per ficar-les-hi) i amb el que jo en diria, en general, un aire decididament piadós:

—És probable que ja sapigüeu que no estic del tot mancat de possessions materials, i que la meva filla és la meva parenta més pròxima i més estimada, oi, senyor Copperfield?

Jo li vaig contestar, precipitadament, que esperava que l'error que havia comès, traït per la naturalesa desesperada del meu amor, no l'induís a pensar que, a més a més, era un mercenari.

—No al·ludeixo a la qüestió en aquest sentit —va dir el senyor Spenlow—. Hi sortiríeu guanyant, i de passada hi guanyaríem tots, si fóssiu un mercenari, senyor Copperfield... vull dir si fóssiu més prudent i estiguéssiu menys influït per tota aquesta insensatesa juvenil. Però no. Jo només dic, des d'una òptica molt diferent, que suposo que ja sabeu que tinc un cert patrimoni per llegar a la meva filla.

Sí, certament: així ho suposava.

—I no pensareu pas, m'imagino —va continuar el senyor Spenlow—, per l'experiència dels exemples que presenciem diàriament aquí, als Commons, de la gran varietat de conductes negligents i inexplicables dels humans respecte a les seves disposicions testamentàries (poques coses deuen ser tan estranyament reveladores de la lleugeresa humana)... no pensareu pas, dic, que jo hagi negligit les meves, oi?

Vaig inclinar el cap en senyal d'aquiescència.

—No puc permetre —va dir el senyor Spenlow, amb una clara accentuació del sentiment de pietat i movent el cap a poc a poc, mentre s'apuntalava, alternativament, sobre els talons i sobre els dits dels peus— que les disposicions testamentàries que he realitzat a favor de la meva filla es vegin influïdes per una bogeria pueril com la que ara ens ocupa. És pura bogeria. Pura insensatesa. D'aquí a ben poc se l'endurà el

vent, com una ploma. Però podria ser... podria ser... que, si no observés una renúncia total i completa a persistir en aquest projecte estúpid, em veiés induït, en algun moment d'especial recança, a preservar-la i protegir-la contra les conseqüències de qualsevol pas forassenyat en direcció al matrimoni. Espero, doncs, senyor Copperfield, que m'estalviareu la necessitat d'obrir, ni que sigui durant un quart, aquella pàgina tancada del llibre de la vida, i de modificar, ni que sigui durant un quart, unes qüestions transcendents que ja fa temps que estan perfectament estipulades.

Emanava una serenitat, una tranquil·litat i una calma crepuscular que em van afectar sensiblement. Se'l veia tan pacífic i tan resignat —era evident que tenia els seus assumptes perfectament estipulats i sistemàticament encarrilats—, que contemplar aquell home resultava commovedor. Fins a tal punt devia ser sensible a aquelles qüestions, que juraria que vaig veure com se li negaven els ulls.

Però, què podia fer, jo? No podia pas renegar de Dora, ni traïr el meu propi cor... Quan em va aconsellar que em prengués una setmana per reflexionar sobre les seves paraules, com li podia dir que no pensava fer-ho? I, d'altra banda, com podia ignorar que, per moltes setmanes que em prengués, res no podria influir en un amor com el meu?

—Mentrestant, consulteu-ho amb la senyoreta Trotwood, o amb qualsevol persona que tingui uns mínims coneixements de la vida —va dir el senyor Spewlow, ajustant-se la corbata amb totes dues mans—. Preneu-vos una setmana, senyor Copperfield.

Vaig desistir i em vaig retirar, amb tota l'expressió de constància abatuda i desesperança de què vaig ser capaç. Les espesses celles de la senyoreta Murdstone em van seguir fins a la porta —dic les celles, i no els ulls, perquè tenien un paper molt més important en el seu rostre—, i el seu aspecte era tan exactament igual al que solia tenir, més o menys a aquella hora del matí, a la nostra sala de Blunderstone, que gairebé em va semblar que tornava a entrebancar-me amb les lliçons, i que el pes mort que em notava a dins era aquell llibre espantós d'ortografia, amb les seves vinyetes ovalades que, en la meua fantasia infantil, tenien una forma idèntica a la dels vidres de les ulleres.

Quan vaig tornar al despatx i, aïllant-me del vell Tiffey i de tots els altres amagant la cara entre les mans, em vaig asseure a la meua taula, en el meu racó particular, pensant en aquell terratrèmol tan inesperat i maleït *Gip* amb tota l'amargor del meu cor, vaig entregar-me a uns turments tan malaltissos pensant en Dora, que encara no m'explico com no vaig agafar el barret i no vaig sortir volant com un dement cap a Norwood. La idea que l'espantessin, i que la fessin plorar, i que jo no hi fos per consolar-la, era tan insuportable que em va impulsar a escriure una exaltada carta al senyor Spewlow, suplicant-li que no li fes pagar les conseqüències del meu horrible destí. Vaig implorar-li que s'apiadés de la seva naturalesa delicada —que no esclafés una flor tan fràgil— i m'hi vaig dirigir en general, pel que recordo, com si en

comptes de ser el seu pare fos un ogre, o un drac menjacriatures. Vaig segellar la carta i la vaig deixar sobre la seva taula abans no tornés; i, quan va haver tornat, vaig poder veure, a través de la porta entreoberta del seu despatx, com l'agafava i la llegia.

En tot el matí no hi va fer cap referència, però a la tarda, abans d'anar-se'n, em va fer entrar i em va dir que no calia que m'inquietés en absolut per la felicitat de la seva filla. Ell ja li havia assegurat, va dir, que tot plegat era una insensatesa, i no calia pas que li digués res més. Considerava que era un pare indulgent (i, efectivament, ho era) i que, per tant, podia estalviar-me qualsevol preocupació a causa d'ella.

—Pot ser que, si us mostreu insensat o tossut, senyor Copperfield —va observar—, m'obligueu a tornar a enviar la meva filla a l'estranger una temporada, però us tinc en més bon concepte. Espero que d'aquí a pocs dies ja hàgiu posat seny. I, pel que fa a la senyoreta Murdstone —perquè hi havia al·ludit a la carta—, jo respecto la funció vigilant d'aquesta senyora, i m'hi sento agraït, però té ordres expresses de no parlar d'aquest assumpte. L'únic que desitjo, senyor Copperfield, és que s'oblidi. L'única cosa que heu de fer, senyor Copperfield, és oblidar-lo.

L'única cosa!... A la nota que vaig escriure a la senyoreta Mills vaig esmentar amargament aquesta recomanació. L'única cosa que havia de fer, vaig dir, amb lúgubre sarcasme, era oblidar Dora. Oblidar-la, i llestos! Vaig pregar a la senyoreta Mills que em rebés aquella tarda. I, si no ens podíem veure amb l'autorització i el consentiment del senyor Mills, li suplicava una entrevista clandestina a la cuina del darrere, on hi havia el rodet de planxar. Vaig informar-la que el meu seny feia aigües, i que només ella, la senyoreta Mills, podria evitar que acabés d'enfonsar-se. Vaig cloure la nota amb la frase «trastornadament vostre», i no em vaig poder estar de pensar, en rellegir-me aquella redacció abans d'enviar-la a través d'un emissari, que tenia alguna cosa de l'estil del senyor Micawber.

Però la vaig enviar, tanmateix. A la tarda vaig anar cap al carrer de la senyoreta Mills, i vaig caminar amunt i avall fins que la donzella de la senyoreta Mills em va fer passar furtivament i em va fer entrar a la cuina per una porta de servei. Des d'aleshores he pensat que no hi podia haver cap raó lògica que m'impedís l'entrada per la porta principal, ni l'accés a la sala d'estar, si no era l'afició de la senyoreta Mills pel romanticisme i pel misteri.

Un cop vaig ser a la cuina, vaig delirar com em corresponia. Suposo que hi vaig anar disposat a fer el ridícul, i estic segur que ho vaig aconseguir. La senyoreta Mills havia rebut una nota precipitada de Dora, on li feia saber que ho havien descobert tot, i li deia: «Oh, vine al meu costat, Julia, vine, vine, t'ho prego». Però la senyoreta Mills, dubtant de l'acceptabilitat de comparèixer davant els poders superiors, encara no hi havia anat... i estàvem tots extraviats en el desert del Sàhara.

La senyoreta Mills tenia uns recursos verbals prodigiosos, i li agradava exhibir-los. No vaig poder evitar la sensació —per molt que barrejés les seves llàgrimes amb les meves— que es recreava espantosament en les nostres afliccions. Les amanyagava, diguem-ne, i en treia el màxim partit. Un abisme insondable, va dir,

s'havia obert entre Dora i jo, i només l'arc iris de l'Amor podia franquejar-lo. L'Amor, en aquest món inclement, havia de sofrir; era així com havia estat i seria sempre. Però això, segons la senyoreta Mills, no ens havia de fer por: tard o d'hora, els cors atrapats en teranyines s'alliberarien i l'Amor seria venjat.

Això era un trist consol, però la senyoreta Mills no volia alimentar falses esperances. Em va fer sentir encara més desgraciat que abans, i vaig considerar (i així l'hi vaig dir, amb la gratitud més profunda) que era una amiga de debò. Vam decidir que ella aniria a veure Dora a primera hora del matí, i trobaria algun mitjà per transmetre-li, ja fos amb mirades o bé amb paraules, la meva devoció i la meva infelicitat. Ens vam acomiadar, aclaparats per la pena... i em sembla que la senyoreta Mills no havia gaudit mai tant.

Vaig confiar-ho tot a la meva tia quan vaig arribar a casa i, a pesar de tot el que va dir-me, me'n vaig anar a dormir totalment desconsolat. Em vaig llevar desconsolat i vaig sortir de casa desconsolat. Era dissabte al matí i me'n vaig anar directament cap als Commons.

Vaig quedar molt sorprès, en veure d'un tros lluny la porta del nostre despatx, d'observar un grup d'emissaris que parlaven a fora i una mitja dotzena de badocs mirant en direcció a les finestres, que estaven tancades. Vaig accelerar el pas i, passant per entremig d'aquella gent i estranyant-me de les seves mirades, vaig entrar corrents.

Els escriptors hi eren tots, però ningú no treballava. El vell Tiffey, diria que per primera vegada a la vida, seia en el tamboret d'una altra persona i no havia penjat el barret.

—És una horrible calamitat, senyor Copperfield —va dir, quan vaig entrar.

—El què? —vaig preguntar—. Què passa?

—Que no ho sabeu? —van exclamar Tiffey i tots els altres, que es van agrupar al meu voltant.

—No! —vaig dir, mirant-los a tots un per un.

—El senyor Spenlow —va aclarir Tiffey.

—Què li passa, al senyor Spenlow?

—És mort!

Vaig pensar que era el despatx el que trontollava, i no jo, quan un dels escriptors em va aguantar. Em van asseure en una cadira, em van afliurar la corbata i em van portar una mica d'aigua. Del temps que va transcórrer mentre feien això, no en tinc la més petita idea.

—Mort? —vaig preguntar.

—Ahir va dinar al centre de la ciutat, i tornava tot sol amb el faetó —va dir Tiffey—; havia enviat el seu mosso a casa amb la diligència, com solia fer de vegades, sabeu...

—I què...?

—Que el faetó va arribar a casa sense ell. Els cavalls es van aturar a les portes de l'estable. L'home de l'estable va sortir amb un fanal. Al cotxe no hi havia ningú.

—S'havien desbocat, els cavalls?

—No estaven gens suats —va explicar Tiffey, posant-se les ulleres—; vull dir no pas més suats que de costum, quan van al pas habitual. Les regnes estaven trencades, però s'havien arrossegat per terra. Tota la gent de la casa es va llevar de seguida, i tres homes van sortir a la carretera. El van trobar a una milla de la casa.

—A més d'una milla, Tiffey —el va corregir un dels escriptors més joves.

—Ah, sí? Bé, potser sí... —va dir Tiffey—. A més d'una milla... no gaire lluny de l'església... estès de bocaterrosa, amb mig cos a la carretera i mig cos al marge. Si va caure perquè va tenir un atac, o va baixar abans de tenir-lo perquè ja es trobava malament, o... o si aleshores ja era ben mort, no sembla pas que ho sàpiga ningú... però el que se sap és que estava sense coneixement. Pot ser que respirés, però, el que és parlar, ja no parlava. Van procurar-li assistència mèdica tan de pressa com van poder, però no va servir de res.

No puc descriure l'estat d'ànim en què vaig caure en rebre aquesta informació. L'impacte d'un fet tan sobtat, i en la persona d'un home amb qui jo havia discrepat en tots els aspectes, l'espantós buit en el despatx que havia ocupat fins feia tan poques hores, on la seva cadira i la seva taula encara semblava que l'esperessin i els seus papers manuscrits del dia abans eren com espectres... la indefinible impossibilitat de dissociar-lo d'aquell lloc, i la sensació que havia d'entrar quan s'obrís la porta... la quietud i el silenci indolents que regnaven al despatx, i la fruïció insaciable amb què en parlava tot el personal i tota l'altra gent que en tot el dia no va parar d'entrar i sortir, amb una àvida curiositat... tot això és intel·ligible per a qualsevol. El que ja costa més d'entendre és que jo, en els racons més íntims del meu cor, sentís una latent gelosia fins i tot de la Mort, com si el seu poder m'hagués de fer perdre terreny en els pensaments de Dora. Que, amb una mesquinesa que no tinc paraules per expressar, tingués enveja del dolor que ella pogués sentir. Que em turmentés imaginar-la plorant davant d'altres persones, o rebent el consol d'altres persones. Que sentís un desig egoista i avar d'aïllar-la de tothom excepte de mi, que desitgés que ningú més que jo no comptés per a ella, en uns moments que no podien ser més intempestius.

I és en la turbulència d'aquest estat d'ànim —que espero que algú més, a part de mi, hagi experimentat alguna vegada— que me'n vaig anar a Norwood aquell vespre; i, en dir-me un dels criats, a la porta, que la senyoreta Mills era allà, li vaig escriure una carta perquè la meva tia l'hi fes arribar. Li expressava, entre llàgrimes, la meva més sincera aflicció per la mort prematura del senyor Spenlow. Li pregava que digués a Dora, suposant que estigués en condicions de sentir-ho, que ell m'havia parlat amb la màxima amabilitat i consideració, i que no li havia sentit ni un sol retret associat amb el nom d'ella, sinó únicament paraules de tendresa. Sé que vaig fer-ho per egoisme, perquè el meu nom fos pronunciat davant d'ella, però em vaig voler

convèncer que era un acte de justícia a la memòria del seu pare. I potser m'ho vaig creure de debò.

La meva tia, l'endemà, va rebre una resposta de quatre ratlles, adreçada exteriorment a ella, però, interiorment, a mi. Dora estava destrossada, i quan la seva amiga li havia demanat si volia enviar-me algun record afectuós, no havia fet altra cosa que exclamar, com no parava de fer: «Oh, estimat papà! Oh, pobre papà!»... Però no havia dit que no, i això, per a mi, ja era molt.

Uns quants dies després, el senyor Jorkins, que havia estat a Norwood des del moment de la desgràcia, va venir al despatx. Ell i Tiffey es van tancar un moment, i després Tiffey va treure el cap per la porta i em va demanar que entrés.

—Ah! —va dir el senyor Jorkins—. El senyor Tiffey i jo, senyor Copperfield, inspeccionem l'escriptori, els calaixos i altres pertinences del difunt, amb la intenció de segellar els seus papers privats i de mirar si trobem un testament. De moment no n'he trobat ni rastre per enlloc. Seria bo que ens hi ajudéssiu, si us plau.

Jo em delia per saber alguna cosa referent a la situació en què quedaria Dora — qui en rebria la tutela, per exemple—, i això ja era alguna cosa per aconseguir-ho. Ens vam posar a buscar de seguida; el senyor Jorkins obria amb clau els calaixos i els escriptoris, i entre tots tres anàvem traient tots els papers. Els papers del despatx els col·locàvem en una banda, i els papers privats (que no eren gaires) en una altra. Ho fèiem tot amb un posat molt greu i, quan ensopegàvem amb un segell, o un portallapis, o un anell, o qualsevol petit objecte per l'estil que associàvem personalment amb ell, abaixàvem molt la veu.

Ja havíem segellat uns quants paquets, i seguíem buscant, empolsegats i en silenci, quan el senyor Jorkins ens va dir, aplicant al seu difunt soci exactament les mateixes paraules que el seu difunt soci li havia aplicat a ell:

—Costava molt de desviar-lo del camí fressat, al senyor Spenlow. Ja sabeu com era! M'inclino molt a pensar que no havia fet testament.

—Sí, sí! Jo sé que n'havia fet! —vaig dir.

Tots dos se'm van quedar mirant.

—El mateix dia que el vaig veure per última vegada —vaig afegir— va dir-me que n'havia fet i que ja feia temps que ho havia deixat tot arreglat.

El senyor Jorkins i Tiffey van moure el cap de comú acord.

—Això sembla poc prometedor —va dir Tiffey.

—Molt poc prometedor —va afegir el senyor Jorkins.

—Suposo que no dubtareu pas... —vaig començar a dir.

—Benvolgut senyor Copperfield —va explicar Tiffey, posant-me la mà sobre el braç i tancant tots dos ulls al mateix temps que movia el cap—: si fes tants anys que sou als Commons com els que fa que hi sóc jo, sabríeu que no hi ha cap tema en què els homes siguin tan inconseqüents i tan poc de fiar.

—Déu meu, però si és exactament el mateix comentari que va fer ell! —vaig insistir.

—Jo, això, pràcticament ho donaria per definitiu —va observar Tiffey—. La meva opinió... és que no hi ha testament.

Per increïble que em pogués semblar, va resultar que tenia raó: no hi havia cap testament. Ni tan sols havia pensat mai a fer-ne cap, pel que semblaven demostrar els seus papers: no hi havia ni una sola insinuació, ni un sol esbós, ni un sol memoràndum que suggerís cap mena d'intenció testamentària. I, amb no pas menys sorpresa, vaig poder constatar que els seus assumptes es trobaven en un desordre descomunal. Van dir-me que era extremament difícil calcular el que devia, o el que havia pagat, o el que posseïa quan va morir, i que era molt probable que ni ell mateix en tingués una noció gaire clara des de feia anys. De mica en mica es va anar descobrint que, a causa de la gran rivalitat que aleshores imperava als Commons en tot el que tenia a veure amb l'elegància personal i amb l'ostentació, havia fet unes despeses superiors als seus ingressos professionals, que no eren gaire copiosos, i havia reduït els seus mitjans privats, si és que mai havien estat res de l'altre món (cosa que era extremament dubtosa) a la mínima expressió. La casa i els mobles de Norwood van anar a subhasta, i Tiffey, lluny de sospitar fins a quin punt m'interessava la història, va dir-me que, eixugats tots els deutes justos del difunt i deduïda la seva part pendent dels més tèrbols o dubtosos adquirits amb la raó social, no donaria ni mil lliures per tots els actius que quedaven.

Això va ser quan havien passat unes sis setmanes. Jo havia sofert tortures constants, i començava a plantejar-me de fer algun disbarat, quan la senyoreta Mills em va tornar a informar que la meva pobreta i desconsolada Dora no deia altra cosa, quan sentia el meu nom, que: «Oh, pobre papà! Oh, estimat papà!»... I també que no tenia més familiars que dues ties, germanes solteres del senyor Spenslow, que vivien a Putney, i que no havien mantingut més que uns contactes molt esporàdics amb el seu germà des de feia molts anys. No era ben bé que s'haguessin barallat (em va informar la senyoreta Mills), sinó que, havent estat invitades a prendre el te, amb motiu del bateig de Dora, quan elles es consideraven amb el privilegi de ser invitades a dinar, van expressar, per escrit, l'opinió que era «millor per a la felicitat de totes les parts» que mantinguessin les distàncies. I des d'aleshores elles havien anat per un camí i el seu germà per un altre.

I ara aquestes dues senyores van sorgir del seu retir, amb la proposta d'endur-se Dora a Putney. Dora, aferrant-se a totes dues, va exclamar, plorant:

—Oh, sí, tietes! Si us plau, endueu-vos Julia Mills i jo i *Gip* a Putney!

I així ho van fer, poc després de l'enterrament.

No em pregunteu d'on vaig treure el temps per anar a rondar per Putney, però vaig aconseguir, d'una manera o d'una altra, deambular per aquell barri bastant sovint. La senyoreta Mills, per poder complir amb més exactitud els deures de l'amistat, portava un dietari, i de vegades ens trobàvem als Commons i me'l llegia, o bé (si no tenia temps) me'l deixava. Com atresorava jo aquelles anotacions, de les quals adjunto una mostra!

«Dilluns. La meva dolça D. encara molt deprimida. Mal de cap. Comento preciosa brillantor pèl de G. D. ha acariciat G. Associacions despertades per això han obert portes dolor. Deixat entrar ràfega de pena. (Són, les llàgrimes, les gotes de rosada del cor? J. M.)

»Dimarts. D. dèbil i nerviosa. Bellíssima en la seva pal·lidesa. (No observem això en la lluna, també? J. M.). D., J. M. i G. sortit prendre aire en carruatge. G. tret cap per finestra i bordat violentament a escombriaire, un somriure ha eixamplat faccions D. (Si en són, de fràgils, les baules de la cadena de la vida! J. M.)

»Dimecres. D. relativament animada. Jo cantant, per fer-la més contenta, “campanes del capvespre”. Efecte no balsàmic, sinó al contrari. D. indescriptiblement afectada. Després trobada plorant seva habitació. Citat versos comparant-la amb jove gasela. Inútilment. Referència addicional al monument de la Paciència. (Buscar: per què “monument”? J. M.)

»Dijous. D. substancialment millorada. Passat millor nit. Galtes novament lleuger matís rosat. Decideixo deixar caure nom D. C. Ho faig prudentment durant sortida prendre aire. D. immediatament aclaparada. “Oh, estimada, estimada Julia! Oh, he estat una criatura tan dolenta i tan desconsiderada!”. Jo tranquil·litzo i acaricio. Dibuixo retrat ideal D. C. al caire d’una tomba. D. novament aclaparada. “Oh, què faré? Oh, porta’m a algun lloc!”. Jo molt alarmada. Desmai D. i got d’aigua de taverna pública. (Afinetat poètica: rètol taverna representant arlequí. Oh, arlequinada existència humana! Ai las! J. M.)

»Divendres. Dia accidentat. Home apareix cuina amb sac color blau, “per endur-se botes senyora i posar m. s. i talons”. Cuinera contesta: “No tinc ordres de res d’això”. Home insisteix. Cuinera es retira a preguntar, deixa home sol amb G. Torna cuinera, home torna a insistir. Al final se’n va. G. desaparegut. D. fora de si. Informació enviada a policia. Home identificable per nas ample i cames com balustrades de pont. Buscat pertot arreu. G. no apareix. D. plora amargament. Inconsolable. Jo nova referència a jove gasela. Apropiada, però infructuosa. Cap al vespre ve noi estrany. El fan entrar al saló. Nas ample, però no balustrades. Demana una lliura i diu conèixer un gos. Es nega a dir res més, malgrat insistència nostra. D. li ensenya lliura i això porta cuinera a una caseta on hi ha G. tot sol lligat pota taula. Alegria D., que balla al voltant de G. mentre ell sopa. Envalentida per aquest feliç canvi, esmento D. C. a dalt. D. torna a plorar, exclama llastimosament: “Oh, no, no, no! És tan malvat pensar en res que no sigui el pobre papà!”. Abraça G. i s’adorm plorant. (No caldria que D. C. es refiés de les amples ales del Temps? J. M.)».

La senyoreta Mills i el seu dietari van ser el meu únic consol durant aquell temps. Veure-la a ella, sabent que feia tan poca estona que havia vist Dora... buscar la inicial del nom de Dora a través de les seves pàgines congenials... sentir-me encara més desgraciat a causa d’ella... eren els meus únics confortos. Em semblava com si hagués estat vivint en un castell de cartes, i que s’hagués ensorrat, i que entre les ruïnes només haguéssim quedat la senyoreta Mills i jo; com si algun bruixot macabre hagués

traçat un cercle màgic al voltant de la deessa innocent del meu cor, un cercle a l'interior del qual no hi havia res, tret d'aquelles ales robustes, capaces de transportar tanta gent a tants llocs, que em permetés entrar-hi!

Wickfield i Heep

La meva tia, que ja es devia sentir greument incòmoda pel meu prolongat abatiment, va fer veure que tenia moltes ganes que m'arribés a Dover per comprovar si tot anava a l'hora a la caseta, que estava llogada, i per acordar una extensió del contracte amb el llogater. Janet havia entrat a servir a casa dels Strong, on jo la veia cada dia. Abans d'abandonar Dover havia estat dubtant de si donava o no el toc final a aquella renúncia al sexe masculí casant-se amb un pilot, però al final havia desistit de l'empresa. No tant per una qüestió de principis, em sembla, com perquè resultava que el pilot no era del seu gust.

Tot i que em va requerir un esforç separar-me de la senyoreta Mills, em vaig mostrar molt ben predisposat a complaure el desig de la meva tia, perquè allò em permetria passar unes quantes hores tranquil·les amb Agnes. Vaig plantejar al bon doctor una absència de tres dies, i com que el doctor va dir que desitjava que em prengués aquells dies de descans —i encara hauria volgut que fossin més, però les meves energies no ho haurien suportat—, allò em va acabar de decidir a anar-me'n.

I, pel que fa als Commons, no calia que tingués gaires manies respecte als meus deures en aquell sentit. Si he de dir la veritat, les nostres relacions amb els procuradors de més volada s'havien deteriorat bastant, i lliscàvem ràpidament cap a una situació més que dubtosa. El negoci havia anat fent la viu-viu amb el senyor Jorkins, abans que hi entrés el senyor Spenlow; i, si bé s'havia animat amb la infusió de sang nova i els dispendis del senyor Spenlow, encara no s'havia fet una base prou sòlida per aguantar amb fermesa un cop tan fort com la mort sobtada del soci més actiu. Va decaure molt. El senyor Jorkins, malgrat la seva reputació en el bufet, era un home calmos i poc eficient, i des de fora no se'l veia gaire capaç de fer rutllar la cosa. Ara jo estava a les seves ordres, i, quan el veia allà ensumant el seu rapè i desentenent-se de la feina, em dolien més que mai les mil lliures de la meva tia.

Però el pitjor no era això. Hi havia una sèrie de paràsits i de borinots que pul·lulaven pels Commons i que, sense ser procuradors, picotejaven tots els casos que podien i s'escudaven en procuradors titulats, que prestaven els seus noms a canvi d'una part del botí... i, d'aquests, també n'hi havia un bon nombre. Nosaltres, com que anàvem molt necessitats de feina, no vam mirar prim i també ens vam afegir a aquesta noble quadrilla i vam llançar els esquers als paràsits i als borinots perquè ens confiessin a nosaltres els seus casos. El que tots més buscàvem i ens sortia més a compte eren llicències matrimonials i petits tràmits testamentaris i, en aquest sentit, la competència era fortíssima. Tots els accessos als Commons eren plens de segrestadors i d'entabanadors a l'aguait, amb instruccions de fer tots els possibles per abordar qualsevol persona que anés de dol i qualsevol senyor d'aspecte poc o molt cohibit, i atraure'ls cap als despatxos on els seus patrons tenien algun interès;

instruccions observades tan al peu de la lletra que jo mateix, en dues ocasions i abans que em reconeguessin, vaig ser induït a empentes cap a les dependències del nostre principal adversari. Com que els interessos enfrontats d'aquests voltors de coll blanc eren d'una naturalesa que feria susceptibilitats, es produïen tantes col·lisions personals que els mateixos Commons van escandalitzar-se en veure el nostre entabanador principal (que abans havia tocat el comerç de vins i la corredoria de borsa) rondant per allà, durant uns quants dies, amb un ull de vellut. Ni un sol d'aquests caçadors de clients tenia el més petit escrúpol a l'hora d'ajudar educadament una velleta endolada a baixar d'un vehicle, mostrant-se disposat a matar qualsevol procurador per qui ella preguntés, a assegurar-li que el seu patró era el successor legal i representant d'aquell procurador i a conduir la velleta (de vegades profundament afectada) cap al despatx del seu patró. Moltes víctimes m'arribaven d'aquesta manera. Pel que fa a les llicències matrimoniales, la competència va arribar a un tal extrem que un senyor tímida que en necessitava una no va haver de fer res més que sotmetre's al primer entabanador, o esperar que se'l disputessin aferrissadament, i convertir-se en la presa del més fort. Un dels nostres escriptors, que es feia un sobresou com a paràsit exterior, tenia per costum, en el punt àlgid de la competició, de seure amb el barret posat per poder sortir corrents i conduir qualsevol víctima que entrés a fer una declaració jurada davant d'un substitut. Aquest sistema de captació de clients, pel que jo tinc entès, encara continua avui dia. L'última vegada que vaig ser als Commons, un individu d'aspecte educat i saludable va sortir d'un portal i se'm va plantificar al davant, xiuxiuejant-me les paraules «Llicència matrimonial» a l'orella; no va ser fàcil dissuadir-lo d'agafar-me a coll i de llançar-me als braços d'un procurador.

I, feta aquesta digressió, deixeu-me procedir cap a Dover.

A la caseta vaig trobar-ho tot en perfecte estat, i vaig poder donar una gran satisfacció a la meva tia informant-la que el llogater s'havia unit a la causa i s'entregava a una guerra incessant contra els ases. Un cop enllestida la transacció menor que m'havia portat allà, i després de fer-hi nit, l'endemà a primera hora me n'anava a peu a Canterbury. Tornàvem a ser a l'hivern, i el dia nítid i el vent fred que pentinava les dunes em van revifar una mica les esperances.

Arribat a Canterbury, vaig deambular pels vells carrers amb una sòbria delectació que em va relaxar l'ànim i em va asserenar el cor. A les botigues hi havia els mateixos rètols, els mateixos noms i la mateixa gent de sempre despatxant a dins. Semblaven tan llunyans els dies de col·legial en què havia estat allà, que em va sorprendre veure-ho tot tan poc canviat fins que vaig fer la reflexió que jo mateix també havia canviat molt poc. És estrany, però aquella tranquil·la influència, que en el meu pensament era inseparable d'Agnes, semblava envair fins i tot la ciutat on ella vivia. Les venerables torres de la catedral, i els corbs i les gralles de tota la vida, les veus etèries dels quals feien semblar encara més remots que no el silenci més absolut... les castigades portes de les muralles, sense aquell reguitzell d'estàtues

enderrocades i convertides en pols des de feia tants anys, com els devots pelegrins que les havien contemplat... els quiets raconets, on l'herba enfiladissa dels segles cobria les testeres i les parets ruïnoses... les antigues cases, el paisatge bucòlic de camps, horts i jardins... a tot arreu, damunt de tot, notava el mateix aire serè, el mateix esperit calmat, meditatiu i lenificant.

En arribar a casa del senyor Wickfield, vaig trobar, al despatxet de la torre de la planta baixa on abans s'estava Uriah Heep, el senyor Micawber fent anar la ploma amb una gran diligència. Portava un vestit negre, molt apropiat per a un home de lleis, i la seva corpulència omplia tota aquella reduïda estança.

Es va alegrar enormement de veure'm, però també va semblar una mica atabalat. M'hauria conduït de seguida en presència d'Uriah, però jo vaig declinar la invitació.

—Conec la casa de fa temps, com ja deveu recordar —vaig dir—, i puc pujar tot sol. Com va la jurisprudència, senyor Micawber?

—Benvolgut Copperfield —va contestar—: per a un home dotat d'uns alts poders imaginatius, l'inconvenient dels estudis legals és la quantitat de detall que comporten. Fins i tot en la nostra correspondència professional —va dir el senyor Micawber, fent una ullada a unes cartes que tenia a mig escriure—, la ment no es pot permetre de lliurar-se a cap volada expressiva. Tot amb tot, és una gran professió. Una gran professió!

Llavors em va dir que s'havia convertit en llogater de l'antiga casa d'Uriah Heep, i que la senyora Micawber estaria encantada de rebre'm un cop més sota el seu sostre.

—Un sostre humil —va dir el senyor Micawber—, per citar una de les expressions predilectes del meu amic Heep... però pot ser, perfectament, un esglaó en el camí vers una instal·lació domiciliària més ambiciosa.

Vaig preguntar-li si fins ara estava satisfet dels tractes que li prodigava el seu amic Heep. Ell es va aixecar per assegurar-se que la porta fos ben tancada abans de contestar, abaixant una mica la veu:

—Benvolgut Copperfield: un home que treballa sota la pressió de les mancances pecuniàries es troba, respecte a la majoria de la gent, en desavantatge. Aquest desavantatge no es veu disminuït, quan una tal pressió està condicionada a la percepció d'uns emoluments, fins que aquests emoluments no són estrictament liquidats i satisfets. L'única cosa que puc dir és que el meu amic Heep ha respost a unes certes sol·licituds (que ara no cal concretar amb més detall) d'una manera que fa honor, a parts iguals, al seu intel·lecte i al seu cor.

—No me l'imaginava tan pròdig amb els seus diners, francament —vaig observar.

—Perdoneu! —va dir el senyor Micawber, en un to una mica forçat—. Jo parlo del meu amic Heep en virtut de la meva experiència personal.

—M'alegro que la vostra experiència sigui tan favorable —vaig respondre.

—Sou molt amable, benvolgut Copperfield —va dir el senyor Micawber, i es va posar a cantussejar una tonada.

—Veieu gaire sovint el senyor Wickfield? —li vaig preguntar, per canviar de tema.

—No gaire —va dir el senyor Micawber, despectivament—. El senyor Wickfield és, gosaria dir, un home amb unes intencions excel·lents, però al mateix temps resulta un home... en suma, antiquat.

—Temo que el seu soci és qui fa tots els possibles perquè ho sigui —vaig dir jo.

—Benvolgut Copperfield —va contestar el senyor Micawber, després d'uns quants regiraments incòmodes damunt del tamboret—, permeteu-me que formuli una observació! Jo sóc aquí en qualitat d'home de confiança, i la meva posició és, per tant, delicada. La discussió d'uns temes determinats, ni que sigui amb la mateixa senyora Micawber (fins ara la companya de les meves variades vicissituds, i una dona d'una lucidesa i una intel·ligència extraordinàries), és, m'inclino a considerar, incompatible amb les funcions que actualment recauen sobre mi. Em prendria, per tant, la llibertat de suggerir que, en la nostra amical relació (la qual confio que no es vegi mai pertorbada!), tracem una línia. En un costat d'aquesta línia —va dir, representant-la sobre l'escriptori amb el regle del despatx— hi ha tot el ventall de l'intel·lecte humà, amb una nímia excepció; a l'altre hi ha, precisament, aquesta excepció: és a dir, els afers dels senyors Wickfield i Heep, amb tot allò que hi pertany i que hi guarda alguna relació. Espero no infligir cap ofensa al company de la meva joventut si sotmeto aquesta proposta al seu serè judici.

Tot i que observava, en el senyor Micawber, una incòmoda transformació que semblava oprimir-lo com si les seves noves obligacions l'estrenyessin una mica, vaig pensar que no tenia cap dret a sentir-me ofès. Així l'hi vaig dir i, semblant que això l'alleujava, em va estrènyer la mà.

—Deixeu-me córrer a dir-vos, Copperfield —va dir el senyor Micawber—, que estic encantat amb la senyoreta Wickfield. És una senyoreta excepcional, d'uns atractius, unes virtuts i unes gràcies fora mida. Pel meu honor —va dir, insinuant un besamans i fent una de les seves més florides reverències—, reto homenatge a la senyoreta Wickfield! Ehem!

—D'això sí que me n'alegro, si més no —vaig afegir.

—Si no ens haguéssiu assegurat, benvolgut Copperfield, amb motiu d'aquella agradable tarda que vam tenir el goig de passar plegats, que la D era la vostra lletra preferida —va dir el senyor Micawber—, jo hauria suposat inqüestionablement que era la lletra A.

Tothom, alguna vegada, ha tingut la sensació que allò que diu o fa ja havia estat dit o fet anteriorment, en un temps remot... la sensació d'haver coincidit, en la nit dels temps, amb les mateixes cares, objectes i circumstàncies... de saber perfectament què serà dit a continuació, com si de cop i volta ho recordéssim! Mai de la vida no havia experimentat tan intensament aquesta sensació com abans que ell pronunciés aquestes paraules.

Vaig dir adéu per una estona al senyor Micawber, després d'encomanar-li les meves expressions més sinceres per a tots els seus. Quan me n'anava, i ell tornava al seu tamboret i a la seva ploma, girant el cap per encaixar coll i corbata en la posició més còmoda per escriure, vaig veure clar que alguna cosa s'interposava entre ell i jo d'ençà que havia assumit aquelles noves funcions, i alterava profundament el caràcter de la nostra relació.

A l'antiga i pintoresca sala d'estar no hi havia ningú, però s'hi observaven rastres evocadors de la presència de la senyora Heep. Vaig mirar a dins del quartet que encara pertanyia a Agnes i la vaig veure a la vora del foc, escrivint asseguda al seu buró elegant i antiquat.

La meva ombra li va fer alçar la vista. Quin plaer, haver pogut ser la causa d'aquell canvi brillant en la seva cara atenta, i l'objecte d'aquella mirada i d'aquella benvinguda tan càlides!

—Oh, Agnes!... —vaig dir, quan sèiem junts de costat—. T'he trobat tant a faltar, últimament!

—De debò? —va preguntar ella—. Altra vegada? I tan aviat?

—No sé què ho fa, Agnes —vaig dir, movent el cap—, però és com si em faltés alguna facultat mental que hauria de tenir. Estava tan acostumat que tu pensessis per mi, en aquells dies feliços que et tenia a prop, i em refiava amb tanta naturalitat dels teus consells i del teu suport, que crec sincerament que tinc alguna facultat atrofiada.

—Quina, exactament? —va indagar Agnes, divertida.

—No sé com dir-ne —vaig contestar—. Tu creus que sóc una persona seriosa i perseverant?

—N'estic segura —va dir.

—I pacient, Agnes? —vaig preguntar-li, una mica insegur.

—Ss... sí —va dir ella, rient—. Déu n'hi do.

—Doncs, la veritat —vaig afegir jo—, em sento tan infeliç, i m'amoïno tant, i sóc tan inestable i vacil·lant quan es tracta de prendre alguna decisió, que penso que és com si em faltés... com en diria... confiança, no trobes?

—Anomena-ho així, si vols —va dir Agnes.

—Ara mateix, per exemple —vaig contestar—: véns a Londres, jo confio en tu i de seguida trobo un objectiu i un camí per arribar-hi! Me'n desvio, vinc aquí i, en un moment, és com si fos un altre home. Les meves tristes circumstàncies no han canviat pas pel fet d'entrar en aquesta habitació, però, només d'entrar-hi, s'apodera de mi una influència que em fa canviar tant... i positivament, per descomptat! De què és tracta? Quin és el teu secret, Agnes?

Ella tenia el cap abaixat i mirava el foc.

—És la història de sempre —vaig dir—. I no te'n riguis si dic que sempre ha estat igual, tant en les coses petites com en les més importants. Els meus problemes d'abans eren ximpleries, i ara són problemes seriosos; però, sempre que m'he allunyat de la meva germana adoptiva...

Agnes va aixecar els ulls —amb una cara tan celestial!— i em va donar la mà, i jo vaig besar-l’hi.

—Sempre que no t’he tingut, Agnes, per aconsellar-me i donar-me la teva aprovació des d’un principi, ha estat com si perdés el cap i em faltés temps per ficar-me en dificultats. Quan he acudit a tu, finalment (com sempre he fet), he retrobat la pau i la felicitat. Ara torno a casa, com un viatger cansat, i hi trobo una tal sensació de repòs...!

Tot el que deia ho sentia tan profundament, m’afectava tan sincerament, que em va fallar la veu, em vaig tapar la cara i em vaig posar a plorar. El que escric és la pura veritat. No sabia del cert quines incoherències i contradiccions hi havia en el meu interior (com hi ha a l’interior de tantes persones), ni fins a quin punt hauria pogut ser diferent, i millor... o desviar-me menys perversament del camí que em dictava el cor... però, si una cosa veia clara, era l’autenticitat del fervor que m’envaïa quan notava el repòs i la pau de tenir Agnes a prop meu.

Amb aquell tracte benigne i fraternal, amb aquells ulls resplendents, amb aquella veu tendra i amb aquell posat dolç, que tant de temps enrere havia convertit la casa on vivia en un lloc sagrat per a mi, Agnes no va trigar a rescatar-me del meu defalliment i a fer que li expliqués tot el que havia passat des de l’última vegada que ens havíem vist.

—I això és tot el que tinc per explicar-te, Agnes —vaig dir, quan vaig haver arribat al final de les meves confidències—. Només em falta dir que diposito en tu tota la meva confiança.

—No és en mi, Trotwood, en qui l’has de dipositar —va contestar Agnes, amb un somriure amable—. És en una altra persona.

—En Dora? —vaig preguntar.

—Sens dubte.

—Però hi ha una cosa que no t’he dit, Agnes —vaig dir, sentint-me una mica violent—, i és que en Dora costa una mica de... em guardaré prou de dir «de confiar-hi», perquè ella és la puresa i la lleialtat personificades... però costa una mica de... no sé ni com expressar-ho, francament, Agnes. És tan poruga, pobreta, i s’atabala i s’espanta tan fàcilment... Fa un temps, abans que es morís el seu pare, quan em va semblar pertinent de comentar-li que... però, si tens la paciència d’escoltar-me, t’explicaré com va anar.

Vaig explicar-li, en conseqüència, tot allò de la meva declaració de pobresa, del llibre de cuina, dels comptes de la casa, etcètera...

—Oh, Trotwood! —va protestar ella, amb un somriure—. Sempre tan precipitat! Hauries pogut esforçar-te igualment per tirar endavant a la vida sense ser tan brusc amb una noia tan poruga, inexperta i afectuosa. Pobra Dora!

No havia sentit mai unes paraules tan plenes de tendresa afable i pacient com aquelles. Era com si l’hagués vista abraçant Dora amb una tendra admiració, mentre em recriminava tàcitament, amb aquell gest protector i assenyat, les presses amb què

havia trasbalsat aquell cor indefens. Era com si hagués vist Dora, amb tota la seva fascinant ingenuïtat, acariciant Agnes, i donant-li les gràcies, i amonestant-me dolçament, i estimant-me amb tota la seva innocència pueril.

Em sentia tan agraït a Agnes, i l'admirava tant! Les veia a totes dues juntes com una aparició tan resplendent, com dues amigues tan compenetrades, tan unides per una adoració mútua...!

—Què hauria de fer, doncs, Agnes? —vaig preguntar-li, després de mirar el foc una estona—. Què creus que seria el més correcte?

—Jo penso —va dir Agnes— que la decisió més noble seria escriure a aquestes dues senyores. No creus que qualsevol subterfugi seria indigne?

—Si tu ho creus així, jo també —vaig afirmar.

—Estic molt poc qualificada per jutjar sobre qüestions d'aquestes —va contestar Agnes, amb una modesta vacil·lació—, però el que sens dubte penso és que... en fi, que això d'actuar tan clandestinament i en secret no fa gens per la teva manera de ser.

—Una manera de ser que temo que valores excessivament, Agnes —vaig dir.

—Em referia, més que res, a la teva candidesa —va precisar ella—; per tant, jo escriuria a aquestes dues senyores i els explicaria tot el que ha passat, tan clarament i obertament com fos possible, i els demanaria permís per anar de visita a casa seva de tant en tant. Tenint en compte que ets jove i que lluites per fer-te un lloc a la vida, penso que convindria que els diguessis que estàs disposat a acatar qualsevol condició que volguessin imposar-te. Jo els pregaria que no desestimessin la teva petició, sense fer cap referència a Dora, i després en parlaria amb ella quan creguessin que és el moment adequat. Jo, en el teu lloc, procuraria no ser gaire vehement —va dir Agnes, amb suavitat—, ni demanar massa. Confiaria en la meva pròpia fidelitat i perseverança... i en Dora.

—Però, i si parlant amb Dora es torna a fer espantar? —vaig dir—. I si Dora es posa a plorar i no diu res de mi?

—Ho creus probable? —va preguntar Agnes, amb la mateixa expressió dolça i assenyada.

—Més que probable!... S'espanta amb més facilitat que un ocellet, pobreta —vaig dir—. Però, i si les dues senyoretetes Spenlow (aquesta mena de senyores grans poden ser molt estranyes, de vegades) no troben bé que m'hi adreci en aquests termes?

—Em sembla, Trotwood —va contestar Agnes, alçant aquells ulls tendres i mirant-me—, que jo no ho consideraria, això. Potser seria millor considerar només si és correcte o no... i, si ho és, fer-ho.

Ja no vaig dubtar més. Amb el cor alleujat, si bé molt conscient de la feixuga importància de la meva missió, vaig dedicar tota la tarda a redactar l'esborrany d'aquella carta, prou transcendent perquè Agnes em cedís el seu petit escriptori. Abans, però, vaig anar a baix a veure el senyor Wickfield i Uriah Heep.

Vaig trobar Uriah en possessió d'un despatx nou (encara feia olor de guix) construït al jardí; l'extrema mesquinesa de la seva persona ressaltava enmig d'una gran quantitat de llibres i papers. Em va rebre amb els seus afalacs habituals i va fer veure que el senyor Micawber no li havia dit res de la meua arribada, cosa que jo em vaig prendre la llibertat de no creure'm. Va acompanyar-me a l'estudi del senyor Wickfield —el qual, desposseït d'una sèrie de comoditats en benefici del nou soci, a penes era l'ombra del que havia estat— i es va quedar dret davant del foc, escalfant-se l'esquena i fregant-se la barbata a contrapèl amb aquella mà ossuda, mentre el senyor Wickfield i jo intercanviàvem salutacions.

—T'estaràs amb nosaltres, Trotwood, mentre siguis a Canterbury? —va preguntar el senyor Wickfield, no sense mirar Uriah de reüll esperant la seva aprovació.

—Hi ha lloc, per a mi? —vaig preguntar jo també.

—Tingueu per segur, senyoret Copperfield... hauria de dir «senyor», però és que em surt amb tanta naturalitat... —va contestar Uriah—, que jo us cediria de tot cor la vostra antiga habitació, si així ho desitgés.

—No, no —va dir el senyor Wickfield—. Per què us hauríem de causar aquesta molèstia? Hi ha una altra habitació. Hi ha una altra habitació.

—Però us asseguro —va replicar Uriah, amb una ganyota— que per a mi seria un plaer, de veritat!

Per no allargar més la cosa vaig dir que només acceptaria l'altra habitació, i així va quedar decidit; i, acomiadant-me de la raó social fins a l'hora de dinar, vaig tornar cap a dalt.

Esperava no tenir altra companyia que Agnes, però la senyora Heep, ella i el seu punt de mitja, havia demanat permís per instal·lar-se a la vora del foc en aquella habitació, amb l'excusa que podia ser molt més favorable per al seu reumatisme que la sala d'estar o el menjador, amb el vent que feia. Jo de bon grat l'hauria confiada a la mercè del vent del pinacle més alt de la catedral, sense cap mala consciència, però vaig fer de la necessitat virtut i la vaig saludar cordialment.

—Us estic humilment agraïda, senyor —va dir la senyora Heep, responent a les meves preguntes sobre la seva salut—, però vaig tirant i prou. No em dona gaires alegries, la vida. Només que pogués veure el meu Uriah ben situat, ja seria una altra cosa... Com l'heu trobat, el meu Ury, senyor?

Jo vaig pensar que l'havia trobat tan infame com sempre, i vaig contestar que no li havia observat cap canvi.

—Ah, no l'heu vist canviat? —va preguntar la senyora Heep—. Doncs, en això, m'haureu de permetre que discrepi. No l'heu trobat més prim?

—No pas més que de costum —vaig contestar.

—No? De debò? —va dir la senyora Heep—. Això és perquè no us el mireu amb els ulls d'una mare!

Mentre es trobaven les nostres mirades vaig pensar que els seus ulls de mare eren uns ulls de bruixa per a la resta del món, per molt que es mirés el seu fill amb devoció

i per molt que la devoció fos mútua. Després va deixar de mirar-me i es va dirigir a Agnes.

—No li veieu un aspecte cansat i desmillorat, senyoreta Wickfield? —va preguntar-li.

—No —va contestar Agnes, tranquil·lament i sense deixar la feina que feia—. Patiu massa per ell. Està perfectament.

La senyora Heep va fer una prodigiosa ensumada i va continuar fent mitja.

No ens va deixar de petja ni un sol moment. Jo havia arribat de bon matí i encara faltaven tres o quatre hores per dinar, però ella es va estar allà asseguda, manejant les agulles de fer mitja amb la monotonia d'un rellotge de sorra. Seia a un costat del foc; jo seia a l'escriptori, davant del foc; una mica més enllà, a l'altre costat, seia Agnes. Cada vegada que jo alçava els ulls per rumiar alguna frase de la carta que no m'acabava de sortir, i el rostre serè i angelical d'Agnes m'inspirava i em donava forces per continuar, de seguida notava aquell ull maligne que em mirava a mi, i després a ella, i després altra vegada a mi, i al final tornava a caure furtivament damunt la mitja. Ignoro què és el que teixia, perquè no sóc expert en aquest art, però semblava una xarxa; i, mentre anava treballant amb aquelles agulles que eren com palets xinesos, semblava, amb la claror, com una bruixa sinistra preparada per llançar la seva xarxa si no l'hagués frenada la bondat radiant que tenia davant seu.

A l'hora de dinar va mantenir la vigilància, amb aquells ulls que ni tan sols parpellejaven. Havent dinat va rellevar-la el seu fill, el qual, quan ens vam quedar sols el senyor Wickfield, ell i jo, em va enviar una mirada obscena i es va recargolar fins a tal punt que vaig tenir treballs per suportar-ho. A la sala d'estar hi havia la mare fent mitja, i amb la mateixa actitud vigilant d'abans. Durant tota l'estona que Agnes va cantar i va tocar, la mare va seure al piano. En un moment donat va demanar-li una balada per la qual, segons ella, el seu Ury (que seia en una butaca, badallant) sentia una autèntica adoració; i de tant en tant es girava per mirar-se'l, i informava Agnes que estava totalment extasiat amb la música. Rares vegades —o potser mai— obria la boca que no fos per fer alguna referència al seu fill. Vaig veure clar que aquest era el deure que li havien assignat.

Això va durar fins a l'hora d'anar a dormir. Haver vist mare i fill, com dos grans ratpenats planant per sobre de la casa i enfosquint-la amb les seves formes desagradables, m'havia incomodat de tal manera que m'hauria estimat més quedar-me a baix, amb el punt de mitja i tot, que anar-me'n al llit. A penes vaig dormir. L'endemà van començar de nou la mitja i la vigilància, i van durar tot el dia.

No vaig tenir ocasió de parlar amb Agnes ni deu minuts seguits. Amb prou feines li vaig poder ensenyar la carta. Vaig proposar-li de sortir, però, com que la senyora Heep no parava de queixar-se dels seus mals, Agnes, caritativament, es va quedar a fer-li companyia. Vaig sortir jo sol cap al tard, meditant sobre el que havia de fer i preguntant-me si era justificat que continués ocultant a Agnes el que Uriah Heep m'havia dit a Londres, perquè la cosa començava a preocupar-me, i molt.

Havia caminat un tros per l'agradable carretera de Ramsgate, i encara no era fora de la ciutat, quan algú em va cridar des de darrere, en la penombra. Aquella figura malgirbada i aquell abric estret no deixaven lloc a dubtes: vaig aturar-me, i Uriah Heep em va atrapar.

—Què vols? —li vaig preguntar.

—Si que camineu de pressa! —va exclamar ell—. Jo tinc les cames bastant llargues, però m'ho heu fet guarar...

—On vas? —vaig dir.

—Vinc amb vós, senyoret Copperfield, si em permeteu el plaer de passejar amb una antiga coneixença. —I, havent dit això amb un sacseig de tot el cos que tant podia ser un afalac com una burla, es va posar a caminar al meu costat.

—Uriah... —vaig dir, tan educadament com vaig poder, després d'un silenci.

—Senyoret Copperfield... —va fer Uriah.

—Si t'he de dir la veritat, i sense ànim d'ofendre't, havia sortit per caminar tot sol; ja he tingut prou companyia.

Em va mirar de biaix i va dir, amb la ganyota més exagerada:

—Ho dieu per la meua mare?

—Doncs mira, sí —vaig respondre jo.

—Ah! Però ja sabeu que som tan humils... —va contestar ell—. I, conscients com som de la nostra humilitat, hem de vigilar molt perquè no ens acorralin els que no són humils. En l'amor, s'hi valen tots els estratagemes, senyor.

Va alçar aquelles mans llargarudes fins a tocar-se la barbata, va refregar una mà contra l'altra i va riure per sota el nas. Cap altre ser humà, en aquells moments, m'hauria pogut recordar tant un babuí maligne.

—És que, mireu —va dir, sense deixar de refregar-se les mans d'aquella manera tan desagradable i sacsejant el cap—, vós sou un rival molt perillós, senyoret Copperfield. I sempre ho heu estat, sabeu?

—I és per això que no pares de vigilar la senyoreta Wickfield, com si estigués presonera a casa seva mateix? Per causa meua? —vaig preguntar jo.

—Oh, senyoret Copperfield... Això són paraules molt dures! —va contestar.

—Les pots interpretar com vulguis —vaig dir—, però tu saps de què parlo, Uriah; ho saps tan bé com jo.

—No, no! Sou vós qui ho ha de dir amb totes les lletres —va aclarir—. De debò! Jo no podria pas...

—Que potser creus —vaig afegir, esforçant-me per no perdre l'aplom ni la tranquil·litat, pensant en Agnes— que considero la senyoreta Wickfield com alguna cosa més que una germana molt apreciada?

—Ja comprendreu, senyoret Copperfield —va contestar—, que jo no puc contestar aquesta pregunta. Pot ser que vós no pugueu, tampoc, oi... però també pot ser que sí!

No havia vist mai res que pogués equiparar-se a la perversitat mesquina de la seva expressió ni dels seus ulls desproveïts de pestanyes.

—Fes el favor —vaig dir—, per consideració a la senyoreta Wickfield...

—La meva Agnes! —va exclamar, amb una contorsió angular i repugnant de tot el cos—. Tindríeu la bondat d'anomenar-la Agnes, senyoret Copperfield?

—Per consideració a Agnes Wickfield... que Déu la beneeixi...

—Gràcies per aquesta benedicció, senyoret Copperfield! —em va interrompre.

—... et diré el que, en unes altres circumstàncies, no hauria dit ni... ni a Jack Ketch.

—A qui, senyor? —va dir Uriah, estirant el coll i posant-se una mà darrere l'orella.

—Al botxí. La persona més improbable que em pot venir al cap —vaig contestar (tot i que la seva cara m'havia suggerit aquell nom com l'associació més natural)—. Estic compromès amb una altra senyoreta. Espero que amb això et donis per satisfet.

—Paraula d'honor? —va preguntar Uriah.

Estava a punt de corroborar-li, indignat, el que em demanava, quan em va agafar la mà i la va estrènyer.

—Oh, senyoret Copperfield! —va dir—. Si haguéssiu accedit a correspondre a la meva confiança quan jo us vaig abocar tot el meu cor, la nit que us vaig causar tantes molèsties dormint vora el foc de la vostra sala d'estar, no hauria dubtat mai de vós... però, sabent el que ara sé, diré a la meva mare que la deixi de vigilar, i ho faré amb molt de gust. Segur que excusareu les precaucions d'un cor afectuós, oi que sí? Quina llàstima, senyoret Copperfield, que no accedíssiu a correspondre a la meva confiança! No em direu pas que no us ho vaig posar bé... Però vós no us heu mostrat mai, amb mi, tan condescendent com jo hauria desitjat. Ja sé que no m'heu apreciat mai tant com jo usrecio!

Em seguia estrenyent la mà amb aquells dits humits i llefiscosos, mentre jo feia tots els esforços que decentment podia fer per alliberar-me'n, però va ser totalment en va. Al final, va empresonar-la sota la màniga del seu abric morat, i jo vaig seguir caminant, gairebé per obligació, de bracet amb ell.

—Tornem? —va preguntar Uriah al cap d'un moment, fent-me girar de cara a la ciutat. Les primeres clarors de la lluna platejaven les finestres llunyanes.

—Abans de liquidar aquest assumpte —vaig dir, trencant un silenci bastant llarg—, hauries d'entendre que jo considero Agnes Wickfield tan superior a tu, i tan allunyada de totes les teves aspiracions, com la mateixa lluna!

—Que tranquil·la que es veu, oi? —va fer Uriah—. Que tranquil·la!... I ara confesseu, senyoret Copperfield, que no m'heu apreciat mai tant com usrecio jo. Digueu que sempre m'heu considerat massa humil... i amb tota la raó, és clar...

—No m'han agradat mai les ostentacions d'humilitat —vaig replicar—, ni les ostentacions de cap mena.

—Ho veieu? —va dir Uriah, que es veia flàccid i de color de plom amb la claror de la lluna—. Si ja ho sabia, jo! Però, que poc que valoreu l'honrada humilitat d'una persona de la meva condició, senyoret Copperfield! Tant el meu pare com jo vam ser instruïts en una escola pública per a nois, i la mare també va ser educada en un establiment públic, diguem que de beneficència. A tots ens van ensenyar a ser molt humils (i poca cosa més, que jo recordi), del matí al vespre. Havíem de ser humils amb aquesta persona, i amb aquella altra... i aquí ens havíem de descobrir, i allà havíem de fer reverències... i sempre havíem de saber el lloc que ens corresponia, i rebaixar-nos davant de qualsevol persona que fos superior a nosaltres... I n'hi havia tantes, que ho eren!... Al pare li van concedir la medalla a la humilitat. I a mi també. El meu pare, si el van fer sagristà, va ser per la seva humilitat. Tenia fama, entre la gent distingida, de ser un home tan bo i tan complidor, que li van obrir les portes. «Sigues humil, Uriah», em deia el pare, «i aniràs bé. D'això ens van alimentar a l'escola, tant a tu com a mi, i és el que fa de més bon pair. Sigues humil», em deia el pare, «i aniràs bé!»... I la veritat és que no m'ha anat malament!

Per primer cop em va passar pel cap que aquella detestable exhibició de falsa humilitat pogués ser herència de la família Heep. Havia vist els fruits, però no havia pensat mai en la llavor.

—De molt petit —va explicar Uriah— ja vaig aprendre les virtuts de la humilitat, i m'hi vaig aferrar. Vaig atipar-me del pa dels humils. Vaig aturar-me en un nivell humil de la meva instrucció, i vaig dir-me: «Queda't aquí!»... Quan us vau oferir a ensenyar-me llatí, jo ja sabia que no em convenia. «A la gent li agrada estar per sobre teu», deia el pare. «Queda't a sota». Sempre he estat molt humil fins al moment present, senyoret Copperfield, però ara tinc una miqueta de poder...

I tot això ho va dir —m'ho revelava el seu rostre, il·luminat per la lluna— perquè pogués entendre que estava decidit a resquitar-se fent ús del seu poder. No havia dubtat mai de la seva mesquinesa, dels seus ardits ni de la seva malícia, però ara veia clarament que aquell esperit abjecte, implacable i venjatiu no l'havia engendrat altra cosa que aquella repressió tan precoç i que tants anys havia durat.

Aquest relat de la seva vida va tenir, com a mínim, un efecte positiu: va fer que retirés la mà per poder acariciar-se novament la barbeta. Ara que me n'havia alliberat estava decidit a mantenir les distàncies, i vam tornar caminant l'un al costat de l'altre, gairebé sense dir-nos res més en tot el camí.

No sé si estava eufòric per la revelació que jo li havia fet o, simplement, per haver-se pogut recrear en aquells records, però el cas és que una cosa o altra l'havia animat. A l'hora de sopar va estar més enraonador del que era habitual; va preguntar a la seva mare (eximida dels seus deures així que vam entrar a la casa) si no creia que ja començava a ser una mica gran per continuar solter i, en un moment determinat, va mirar Agnes amb una cara que jo hauria donat tot el que tenia per poder-l'hi trencar.

Havent sopat, quan els tres homes ens vam quedar sols, es va embalar encara més. Havia begut molt poc vi, o potser gens; suposo que era la simple insolència del triomf

allò que li donava ales, i les inflava encara més la temptació d'aprofitar tant com pogués la meua presència per exhibir-les.

El dia abans havia observat que provava d'induir el senyor Wickfield a beure i, recordant la mirada que m'havia fet Agnes quan sortia, jo m'havia limitat a prendre'n només una copa i a proposar que la seguíssim a fora. Ara em disposava a fer el mateix, però Uriah se'm va avançar.

—Tenim molt poc sovint el plaer d'aquesta visita, senyor —va dir, adreçant-se al senyor Wickfield, que seia (quin contrast, amb ell!) a l'altra punta de la taula—, i proposaria que li donéssim la benvinguda amb un parell de copetes més de vi, si no hi teniu cap objecció. Senyor Copperfield, a la vostra salut i felicitat!

Vaig haver de fer la comèdia d'agafar la mà que ell m'oferia, i després —amb unes emocions molt diferents— vaig estrènyer la d'aquell senyor decrepit que era el seu soci.

—Vinga, estimat soci —va dir Uriah—, si se'm permet que em prengui aquesta llibertat... per què no proposeu algun brindis adient, en atenció a Copperfield?

Passo per alt els brindis que el senyor Wickfield va fer per la meua tia, pel senyor Dick, pels Doctors' Commons i per Uriah, i el fet que begués dues copes a cada brindis... la consciència de la pròpia feblesa, i l'esforç inútil que feia per combatre-la... la pugna entre la seva vergonya per la conducta d'Uriah i el desig de conciliar-s'hi... la manifesta exultació amb què Uriah es torçava i es recargolava, i l'ajudava a aixecar-se davant meu... em destrossava el cor haver-ho de presenciar, i fins i tot la mà se'm resisteix a escriure-ho.

—Vinga, estimat soci! —va dir Uriah—. Ara en proposo un altre jo, i demano humilment que omplim les copes a vessar, perquè tinc intenció de brindar per la més divina del seu sexe.

El pare d'Agnes tenia la copa buida a la mà. Vaig veure com la deixava sobre la taula, mirava el retrat que tant s'assemblava a la seva filla, es posava la mà al front i es quedava aclofat a la cadira.

—Jo sóc una persona massa humil per brindar a la salut d'ella —va prosseguir Uriah—, però l'admiro, l'adoro...

Cap dolor físic infligit damunt del cap blanquinós del seu pare m'hauria pogut semblar més terrible que el sofriment interior que ara veia concentrat en les seves dues mans.

—Agnes... —va dir Uriah, que no sé si no l'havia mirat o bé no havia entès el seu gest—... Agnes Wickfield és, puc dir amb tota seguretat, la més divina del seu sexe. Puc parlar clar, ja que estem entre amics? Tenir-la com a filla és un autèntic privilegi, però tenir-la com a esposa...

Que no hagi de tornar a sentir mai més un crit com el que va fer el seu pare, mentre s'aixecava de taula!

—Què passa? —va preguntar Uriah, adoptant un color cadavèric—. Que és que us heu tornat boig, al final, senyor Wickfield? Si jo dic que tinc l'ambició de

convertir la vostra Agnes en la *meva* Agnes, hi tinc tant dret com qualsevol altre home. Hi tinc més dret que cap altre home!

Jo tenia els braços al voltant del senyor Wickfield, i li implorava —per tot el que se'm podia acudir, però sobretot per tot el seu amor per Agnes— que es calqués una mica. De moment, però, era com si fos boig; s'estirava els cabells, es donava cops al cap, intentava apartar-me i apartar-se de mi, no responia a cap paraula, no mirava ni veia a ningú, es batia a les palpentes contra no sabia què, amb la mirada absent i l'expressió distorsionada... un espectacle aterridor.

Jo el conjurava, de la manera més incoherent però més apassionada, a no deixar-se endur pel seu deliri i a escoltar-me. Li suplicava que pensés en Agnes, que em relacionés amb ella, que recordés que Agnes i jo havíem crescut junts, que jo l'havia honorada i estimada, que ella era el seu orgull i la seva alegria... Vaig intentar que pensés en ella de totes les maneres possibles; fins i tot li vaig retreure que no tingués prou fermesa per estalviar-li que hagués d'assabentar-se d'una escena com aquella. No sé si les meves paraules van fer algun efecte, o si és que el seu deliri s'havia anat esgotant per si sol, però de mica en mica va deixar de forcejar i va mirar-me, primer amb estranyesa i després amb uns ulls que semblava que em reconeixien, i al final va dir:

—Ja ho sé, Trotwood! La meva filla estimada i tu... ja ho sé! Però mira'l a ell!

Va assenyalar Uriah, que estava en un racó, pàl·lid i amb el front arrugat; era evident que es trobava molt absort en els seus càlculs, i això el va agafar de sorpresa.

—Mira el meu torturador —va dir—. Davant seu he anat perdent, pas a pas, el nom i la reputació, la pau i la tranquil·litat, la casa i la família.

—Digueu, més aviat, que jo us he preservat el nom i la reputació, i la pau i la tranquil·litat, i també la casa i la família —va precisar Uriah precipitadament, en un to de compromís displicent i cansat—. No sigueu insensat, senyor Wickfield. Si he anat una mica més lluny del que esperàveu, bé puc tornar enrere, no? Aquí no ha pres mal ningú.

—Jo sempre he buscat un motiu en cada persona —va dir el senyor Wickfield—, i considerava aquest home vinculat a mi per motius d'interès... Però mira com és... oh, mira com és!

—Val més que el feu callar, Copperfield, si podeu! —va manar Uriah, apuntant-me amb aquell dit llargarut—. Acabarà dient alguna cosa que després lamentarà, creieu-me... i que vós lamentareu haver sentit!

—Diré el que em sembli! —va exclamar el senyor Wickfield, en un to de desesperació—. Per què no em puc posar a la mercè de tot el món, si estic a la vostra?

—Alerta! Us aviso! —va amenaçar Uriah, que continuava advertint-me—. Si no li tanqueu la boca és que no sou el seu amic! Per què no podeu estar a la mercè de tot el món, senyor Wickfield? Doncs perquè teniu una filla. Vós i jo sabem el que sabem, no és així? És millor no remoure-ho... qui en té ganes, de remoure-ho? Jo no. Que no

veieu que sóc tan humil que ja no ho puc ser més? Ja us he dit que, si he anat massa lluny, ho lamento. Què més voleu, senyor?

—Oh, Trotwood, Trotwood! —va exclamar el senyor Wickfield, retorçant-se les mans—. Que avall que he caigut, des del primer dia que et vaig veure en aquesta casa! Llavors ja anava cap avall, però... que espantós, que espantós, el camí que he fet fins aleshores! M'ha destruït la meva feble indulgència. Indulgència en el record, indulgència en l'oblit... la pena natural per la mort de la mare d'aquesta criatura es va convertir en una malaltia, com s'hi va convertir l'amor per la meva filla. He infectat tot allò que he tocat. He portat la desgràcia damunt d'allò que més estimo, ho sé... i tu també ho saps! Creia possible estimar de veritat una sola persona en aquest món, i no estimar la resta; creia possible plorar sincerament una persona que havia deixat aquest món, sense participar en la pena de tots els altres que ploraven. Així s'han pervertit les lliçons que havia après de la vida! He devorat el meu cor malaltís i covard, i ell m'ha devorat a mi. Sòrdid en la meva pena, sòrdid en el meu amor, sòrdid en la meva miserable evasió de la cara més fosca de totes dues coses, oh... mira en quina ruïna m'he tornat, i odia'm, repudia'm!

Es va enfonsar en una butaca i es va posar a sanglotar feblement. L'excitació del principi el començava a abandonar. Uriah va sortir del seu racó.

—No sé què m'ha arribat a fer fer la meva insensatesa —va dir el senyor Wickfield, estenent els braços com per rebutjar la meva condemna—. *Ell* ho sap més bé que ningú —va afegir, referint-se a Uriah Heep—, perquè l'he tingut sempre enganxat a mi, parlant-me a cau d'orella. Ja veus fins a quin punt és una pedra de molí lligada al meu coll. El trobes a casa meva, el trobes en el meu negoci... i ja l'has sentit, fa tot just un moment. Cal que digui res més?

—No calia que diguéssiu ni la meitat del que heu dit, ni que diguéssiu res —va observar Uriah, mig desafiant i mig adulator—. No us ho hauríeu agafat d'aquesta manera si no hagués estat pel vi. Demà ho veureu amb uns altres ulls, senyor. Si és que he dit massa, o més del que volia dir, no me n'he retractat, ja?

Es va obrir la porta. Agnes es va esmunyir cap a dins, sense ni rastre de color a la cara, li va posar la mà al voltant del coll i li va dir, amb fermesa:

—Papà, no esteu bé. Veniu amb mi!

Ell va recolzar el cap a la seva espatlla, com si l'oprimís el pes d'una gran vergonya, i va sortir amb ella. Els ulls d'Agnes es van trobar amb els seus només per un instant, però en vaig tenir prou per adonar-me que sabia el que havia passat.

—No esperava que s'ho agafés tan a la valenta, senyor Copperfield —va dir Uriah—. Però això rai: demà ja serem amics. És pel seu bé. Jo em desfició humilment pel seu bé.

No li vaig contestar i me'n vaig anar cap a dalt, a la tranquil·la habitació on Agnes havia compartit tantes estones amb mi i amb els meus llibres. Ningú no es va deixar veure fins molt tard. Vaig agafar un llibre i vaig provar de llegir. Els rellotges

van tocar les dotze i jo continuava llegint, sense saber què llegia, quan vaig notar el contacte de la mà d'Agnes.

—Demà te'n vas a primera hora, Trotwood. Diguem-nos adéu ara!

Havia estat plorant, però el seu rostre era d'una bellesa tan serena...

—Que Déu et beneeixi! —va dir, donant-me la mà.

—Estimadíssima Agnes! —vaig contestar—. Ja veig que em demanes que no parli del que ha passat aquest vespre, però... hi ha res que s'hi pugui fer?

—Confiar en Déu! —va exclamar.

—I jo, no hi puc fer res? Jo, que et confio a tu les meves pobres penes?

—I alleugereixes molt les meves —va afegir ella—. Estimat Trotwood, no!

—Agnes, estimada Agnes! —vaig dir—. És pretensions per part meva, jo que sóc tan pobre en tot allò en què tu ets tan rica (en bondat, en decisió, en totes les qualitats nobles), que dubti de tu, o que et vulgui aconsellar; però tu saps com t'estimo, i com t'estic en deute. No et sacrificaràs mai per un sentit del deure equivocat, oi que no, Agnes?

Més agitada, per un moment, del que l'havia vista mai, em va deixar anar la mà i va fer un pas enrere.

—Digue'm que no ho faràs, estimada Agnes, tu que ets molt més que una germana per mi! Pensa en el tresor impagable d'un cor com el teu, d'un amor com el teu!

Oh, quantes vegades he tornat a veure aquella cara alçant-se davant meu, amb l'expressió que tenia momentàniament, que no era d'estranyesa, ni de retret, ni de recança... Oh, quantes vegades he tornat a veure esvair-se aquella mirada, com ho feia ara, i transformar-se en un somriure encantador quan em va dir que no tenia cap por per ella, i que no calia que jo tampoc en tingués, i em va dir adéu anomenant-me germà, i se'n va anar!

Encara era fosc quan vaig pujar a la diligència, a la porta de l'hostal. El dia començava tot just a despuntar quan estàvem a punt d'emprendre la marxa, i aleshores, mentre pensava en Agnes en aquell trànsit de la nit al dia, vaig veure el cap d'Uriah Heep, que feia equilibris enfilat a la part de fora.

—Copperfield! —va dir amb un murmuri ronc, penjat al ferro del sostre—. He pensat que estaríeu content de saber, abans de marxar, que no s'ha trencat cap lligam entre nosaltres. Ja he passat per la seva habitació, i he calmat les aigües. Perquè, tot i ser humil, jo li sóc útil, sabeu? I ell entén el que li convé quan no està sota els efectes de l'alcohol! Quin home més agradable que és, al capdavant, senyoret Copperfield!

Fent grans esforços, li vaig dir que m'alegrava que li hagués presentat les seves disculpes.

—I és clar que sí! —va dir Uriah—. Quan una persona és humil, oi, què significa una disculpa? És tan fàcil... dic jo, vaja... suposo —va afegir, amb una contorsió—. No heu collit mai cap pera abans no fos madura, senyoret Copperfield?

—Suposo que sí —vaig contestar.

—Jo vaig fer-ho ahir al vespre —va dir Uriah—, però ja madurarà! Només és qüestió de paciència. Puc esperar!

Amb una profusió de fórmules de comiat, va tornar a baixar en el moment que el cotxer pujava. Em sembla recordar que menjava alguna cosa per combatre l'aire fred del matí... però va fer uns moviments amb la boca com si la pera ja fos madura, i se'n llepés els llavis.

El rodamón

Aquell vespre, a Buckingham Street, vam tenir una conversa molt seriosa sobre els incidents domèstics que he detallat en el capítol anterior. La meva tia hi estava profundament interessada, i després es va passar més de dues hores caminant amunt i avall de la sala amb els braços plegats. Sempre que se sentia especialment torbada, s'entregava a una d'aquestes passejades colossals, i la magnitud de la seva torbació sempre es podia calcular per l'estona que es passava caminant. El seu trastorn era tal, en aquesta ocasió, que va creure necessari obrir la porta del dormitori i marcar-se un trajecte que abastava tota l'extensió de les dues dependències, de paret a paret; i, mentre el senyor Dick i jo sèiem en silenci vora el foc, ella anava entrant i sortint, pel camí traçat, a un pas invariable i amb la regularitat del pèndol d'un rellotge.

Quan el senyor Dick se'n va anar a dormir i la meva tia i jo ens vam quedar sols, em vaig asseure a escriure la carta a les dues tietes. Ella s'havia cansat de caminar i seia vora el foc, amb el vestit arremangat com de costum. Només que, en comptes de tenir el got a la falda, com solia fer, l'havia abandonat sobre el relleix de la llar de foc i, amb el colze esquerre repenjat al braç dret i la barbata a la mà esquerra, em mirava amb un aire pensatiu. Cada vegada que deixava d'escriure i aixecava els ulls, ensopegava amb els seus.

—T'aprecio més que mai, fill —m'assegurava, movent el cap—, però estic neguitosa i entristida!

Jo, enfeinat com estava, no em vaig fixar, fins que ja se n'havia anat a dormir, que havia deixat la seva «poció nocturna» (com ella sempre l'anomenava) sobre la llar de foc, i no l'havia ni tastada. Quan vaig trucar a la seva porta per comentar-li el que acabava de descobrir, va obrir-me amb un posat més afectuós que de costum, però es va limitar a dir, movent el cap:

—Avui no em veig amb cor de prendre-m'ho, Trot. —I va tornar cap a dins.

L'endemà al matí va llegir la carta que jo havia escrit a les dues tietes, i li va semblar bé. Un cop tirada la carta, vaig fer l'única cosa que podia fer: esperar, tan pacientment com pogués, la resposta. Gairebé feia una setmana que em trobava en aquest estat d'expectació quan, un vespre que nevava, vaig deixar la casa del doctor per tornar caminant cap a casa.

Havia fet un dia glacial, i un vent esmolat del nord-est havia bufat durant una estona. En fer-se fosc havia amainat el vent, i havia començat a nevar. Recordo que eren uns flocs de neu grossos, pesants i regulars, i de seguida va quedar tot blanc. El soroll de les rodes i dels passos de la gent quedava tan esmorteït com si el gruix de neu que cobria els carrers fos un coixí de plomes.

El camí més curt per tornar a casa —i en un vespre com aquell, naturalment, vaig agafar el camí més curt— era passant per Saint Martin's Lane. L'església que dona

nom a aquell carreró quedava més tancada, en aquells temps: no hi havia cap espai obert al davant, i el carreró feia una recolzada i donava a l' Strand. Quan passava per davant de les escales del pòrtic, vaig ensopegar, a la cantonada, amb la cara d'una dona. Em va mirar, va travessar l'estret carreró i va desaparèixer. Aquella cara em sonava. L'havia vista en algun lloc, però no podia recordar on. Si bé la vaig associar amb alguna cosa que em tocava directament el cor, tenia uns altres pensaments al cap quan vaig ensopegar-hi, i em va desconcertar.

A les escales de l'església hi havia la figura encorbada d'un home, que havia deixat un farcell sobre la neu flonja, per ajustar-lo; veure aquella cara i veure'l a ell van ser dues coses simultànies. No crec que la sorpresa em fes aturar, però, mentre seguia caminant, ell va aixecar-se, es va girar i va baixar cap a mi: em trobava cara a cara amb el senyor Peggotty!

Llavors vaig recordar qui era aquella dona. Era Martha, la noia a qui Emily havia donat els diners aquell vespre, a la cuina. Martha Endell, al costat de la qual —m'havia dit Ham— el senyor Peggotty no hauria volgut veure la seva estimada neboda ni per tots els tresors que hi havia al fons del mar.

Ens vam donar la mà efusivament. Al principi, cap dels dos no va poder pronunciar una sola paraula.

—Senyoret Davy! —va dir ell, estrenyent-me fort—. Quin goig que em fa tornar-vos a veure, senyor... Ben trobat, ben trobat!

—El mateix us dic, estimat amic meu! —vaig contestar.

—M'ha passat pel cap de venir a veure-us aquest vespre, senyor —va explicar—, però, sabent que teníeu la vostra tia vivint amb vós... perquè he estat allà baix, a Yarmouth..., em feia por que no fos massa tard. Hauria vingut a primera hora del matí, senyor, abans d'anar-me'n.

—Altre cop? —vaig preguntar.

—Sí, senyor —va contestar, movent el cap i amb un aire pacient—. Me'n vaig demà mateix.

—I on aneu, ara? —li vaig preguntar.

—Ah, doncs... —va dir, espolsant-se la neu dels seus llargs cabells—, a buscar un aixopluc o altre.

En aquells temps hi havia una entrada lateral al pati dels estables de La Creu Daurada, aquell hostel que em duia tants records associats amb la seva desgràcia, gairebé davant mateix d'on ens trobàvem. Vaig assenyalar la porta, el vaig agafar pel braç i vam entrar-hi. Dues o tres cambretes de refugi donaven al pati dels estables i, mirant a l'interior d'una d'elles i veient que era buida i amb el foc encès, el vaig portar a dins.

Quan el vaig veure amb llum, no únicament vaig observar que duia els cabells llargs i embullats, sinó també que el seu rostre estava molt cremat pel sol. Tenia els cabells més grisos, les arrugues de la cara i del front eren més fondes i presentava tot l'aspecte d'haver trescat i vagat a la mercè de tota mena de climes; però aparentava

una gran fortalesa, com un home a qui un propòsit ferm resguarda de qualsevol fatiga. Es va espolsar la neu del barret, de la roba i de la cara, mentre jo anava fent totes aquestes consideracions. Quan es va haver assegut a la taula, davant meu i d'esquena a la porta per on havíem entrat, va tornar a allargar aquella mà rugosa i va estrènyer afectuosament la meva.

—Us diré, senyoret Davy —va dir—, tots els llocs on he estat i tot allò que he sentit. He estat lluny, i he sentit poques coses... però us ho explicaré!

Vaig tocar la campaneta perquè ens portessin alguna beguda calenta. Ell no va voler res que fos més fort que la cervesa i, mentre ens la portaven i l'escalfaven a la vora del foc, es va quedar tot pensatiu. Hi havia en el seu rostre una sòlida i noble gravetat que jo no vaig gosar destorbar.

—Quan ella era petita —va dir, aixecant el cap poc després que ens deixessin sols—, em parlava molt del mar, i de les costes on el mar era d'un blau molt fosc i brillava i brillava sota el sol. Jo, de vegades, pensava que, si en parlava tant, era perquè son pare s'hi havia ofegat. No ho sé del cert, oi... però potser creia possible... o esperava... que ell hagués anat a la deriva cap a un d'aquells llocs on les flors no es marceixen mai i on sempre resplendeix la terra.

—És probable que fos una fantasia infantil —vaig contestar.

—Quan ella es... es va perdre —va dir el senyor Peggotty—, jo, en el meu interior, sabia que ell la portaria a un d'aquests països. Jo, dintre meu, sabia que ell n'hi hauria explicat meravelles, i que li hauria dit que allà seria tota una senyora, i que al principi l'hauria convençuda amb tot de coses d'aquestes. Quan vam anar a visitar la seva mare, jo vaig veure ben clar que no m'equivocava. Vaig travessar el canal i vaig desembarcar a França com si hagués caigut del cel.

Vaig veure que es movia la porta i que entrava una ràfega de neu. Vaig veure que es movia una mica més, i que una mà, tímidament, l'aguantava perquè no es tanqués.

—Vaig conèixer un senyor anglès que era una autoritat —va dir el senyor Peggotty—, i li vaig dir que buscava la meva neboda. Ell em va aconseguir els papers que necessitava per travessar el país (no sé ben bé com en diuen), i em volia donar diners i tot, però jo, per sort, no els havia de menester. Li vaig agrair moltíssim tot el que havia fet, això sí! «He escrit cartes a gent», em va dir, «i parlaré amb tothom qui faci el mateix camí i, per molt lluny que sigueu, moltes persones us coneixeran quan viatgeu tot sol». Li vaig donar les gràcies tan bé com vaig saber, i me'n vaig anar a travessar tot França.

—Tot sol, i a peu? —vaig preguntar.

—Gairebé sempre a peu —va contestar—; alguns trossos dalt d'un carro, amb gent que anava al mercat; alguns altres en diligències buides. Cada dia feia moltes milles a peu, i sovint amb algun pobre soldat que anava a veure els seus amics. Jo no hi podia parlar —va dir el senyor Peggotty—, ni ell podia parlar amb mi, però ens fèiem companyia per les carreteres polsoses.

Cosa que no em va estranyar gens, tenint en compte la seva cordialitat.

—Quan arribava a qualsevol ciutat —va prosseguir—, buscava l’hostal i m’esperava a fora fins que compareixia algú (sempre compareixia algú o altre) que sabés anglès. Llavors els explicava que havia sortit a buscar la meva neboda, i ells em deien quina mena de senyors posaven allà, i jo esperava si veia algú, entrant o sortint, que semblés que podia ser ella. Quan veia que Emily no hi era, tornava a fer camí, fins que al final va arribar que la pobra gent dels pobles ja sabien qui era quan em veien. Em feien seure a la porta de casa seva i no vulgüeu saber les coses que em donaven per menjar i per beure, i m’ensenyaven on podia dormir... i vaig trobar més d’una dona, senyoret Davy, que tenia una filla de l’edat d’Emily i que ja m’esperava a la creu de terme de l’entrada del poble i em tenia tantes atencions i més i tot. N’hi havia algunes que se’ls havia mort alguna filla, i només Déu sap la bondat que amb mi van demostrar aquelles mares!

La persona que hi havia a la porta era Martha. Vaig distingir clarament la seva cara demacrada, escoltant amb atenció. El que em feia por era que ell pogués girar-se i també la veiés.

—Sovint —va dir el senyor Peggotty— em posaven les seves criatures a la falda, sobretot si eren nenes, i més d’un cop m’hauríeu d’haver vist assegut al portal d’aquelles cases, quan s’acostava el vespre, gairebé com si aquelles criaturetes fossin filles de la meva reina. Oh, la meva reina!

El va envair una pena sobtada i no va poder reprimir les llàgrimes. Jo vaig posar la meva mà tremolosa damunt la mà amb què es tapava la cara.

—Gràcies, senyor —va dir—; no en feu cas.

Al cap de poc es va treure la mà de la cara, se la va posar sobre el pit i va reprendre el relat.

—Sovint, als matins —va continuar—, m’acompanyaven per la carretera un trosset, potser un parell de milles, i quan ens separàvem jo els deia: «Gràcies, gràcies! Que Déu us beneeixi!», i elles sempre semblava que ho entenguessin, i em contestaven molt amablement. Al final vaig arribar al mar. Ja podeu suposar que, per a un home de mar com jo, no va ser gaire dur fer el viatge fins a Itàlia. Un cop vaig ser-hi, vaig seguir caminant, tal com ho havia fet abans. La gent d’allà em va tractar igual de bé, i hauria anat de poble en poble i de ciutat en ciutat, potser fins a travessar tot el país, si no fos que vaig tenir notícies que l’havien vista per les muntanyes de Suïssa. Un que coneixia el seu criat els havia vistos a tots tres, i em va dir com viatjaven, i on eren. Jo vaig enfilem el camí de les muntanyes, senyoret Davy, viatjant dia i nit. Com més camí feia jo, més semblava que les muntanyes s’anessin allunyant de mi. Però al final vaig arribar-hi, i les vaig travessar. Quan vaig ser a la vora del lloc que m’havien dit, vaig començar a pensar, en el meu interior: «Què faràs, quan la vegis?».

Aquella cara expectant, insensible a les inclemències del vespre, continuava ajupida a la porta, i les mans em pregaven —em suplicaven— que no la fes fora.

—Jo no he dubtat mai d'ella —va dir el senyor Peggotty—. No! Gens ni mica! Només que pogués veure la meva cara... només que pogués sentir la meva veu... només que em pogués veure plantat al seu davant, fent-li memòria de la casa d'on va fugir i de la criatureta que havia sigut... jo sabia que, ni que s'hagués convertit en una dama de la reialesa, hauria caigut als meus peus! N'estava convençut! Més d'un cop, en somnis, l'havia sentida cridar: «Oncle!», i l'havia vista caure com morta davant meu. Més d'un cop, en somnis, l'havia feta aixecar i li havia dit a cau d'orella: «Emily, estimada, he vingut a perdonar-te i a portar-te a casa!».

Va fer una pausa, va moure el cap i després va prosseguir, amb un sospir.

—En ell ja no hi pensava, jo: només pensava en la petita Emily. Li vaig comprar un vestit d'aquell país, i jo sabia que, així que la trobés, caminaria al meu costat pels camins pedregosos, aniria on anés jo, i mai, mai més, no em tornaria a deixar. Posar-li aquell vestit i llençar el que dugués posat... tornar a agafar-la de bracet, i anar fent via cap a casa... aturar-nos de vegades pel camí, i curar-li les butllofes dels peus i les del cor, encara més doloroses... eren les úniques coses que jo tenia al cap. I, el que és a ell, no crec ni tan sols que me l'hagués mirat. Però, senyoret Davy, no va poder ser... no encara! Vaig arribar massa tard: ja se n'havien anat, i no hi va haver manera de saber on. Els uns em deien cap aquí, els altres cap allà... vaig viatjar cap aquí, vaig viatjar cap allà, però no vaig trobar Emily per enlloc, i vaig tornar a casa.

—Quant fa, d'això? —vaig preguntar.

—Cosa de quatre dies —va respondre el senyor Peggotty—. Vaig veure d'un tros lluny la vella barca, quan ja era fosc, i a la finestra s'hi veia llum. Quan m'hi vaig acostar més i vaig mirar pel vidre, vaig veure aquella dona fidel, la senyora Gummidge, asseguda vora el foc, tal com havíem quedat, tota sola. Vaig cridar: «No tingueu por! Sóc en Daniel!», i vaig entrar. No hauria dit mai que la vella barca em pogués semblar tan estranya!

D'una butxaca de la jaqueta en va treure, amb molt de compte, un petit feix que contenia dues o tres cartes o paquetets, i el va deixar sobre la taula.

—Aquesta primera va arribar —va dir, agafant-ne una— quan no feia ni vuit dies que me n'havia anat. Un bitllet de cinquanta lliures, embolicat amb un full de paper; anava dirigit a mi, i l'havien tirat per sota la porta durant la nit. Ella havia provat de dissimular la seva lletra, però a mi no m'ho podia amagar!

Va tornar a plegar la nota, amb gran paciència i meticulositat, exactament de la mateixa manera, i la va deixar a un costat.

—Aquesta la va rebre la senyora Gummidge —va explicar, obrint-ne una altra— fa un parell o tres de mesos. —Després de mirar-se-la un moment, me la va donar i va afegir, en veu baixa—: Tingueu la bondat de llegir-la, senyor.

Vaig llegir el que segueix:

Oh, què pensareu quan reconegueu aquesta lletra, i sapigueu que és d'una mà perversa? Però intenteu, intenteu... no pas per mi, sinó pel bé del meu oncle... intenteu que el vostre cor sigui una mica benigne amb mi, només per una estona, per una estoneta! Si us plau, si us plau, ablaniu els vostres sentiments vers

una noia desgraciada, i feu-me quatre ratlles dient-me com està, i què va dir de mi abans no deixéssiu fins i tot de pronunciar el meu nom entre vosaltres... i digueu-me si algun vespre, a l'hora que jo tornava a casa, creieu que encara pensa en aquella que havia estimat tant. Oh, com se'm trenca el cor quan ho recordo! M'agenollo als vostres peus, i us prego i us suplico que no sigueu tan dura amb mi com em mereixo... com sé prou bé, com sé de sobres, que em mereixo... i que tingueu la bondat i la gentilesa d'escriure'm unes ratlles parlant-me d'ell, i que me les envieu. No cal que m'anomeneu «petita», no cal que m'anomeneu pel nom que he deshonrat; però... oh, apiadeu-vos de les meves angoixes i tingueu la misericòrdia d'escriure'm i donar-me notícies del meu oncle, que els meus ulls no tornaran a veure mai, mai més, en aquesta vida!

Estimada, si el vostre cor no s'entendreu per mi... i amb tota la raó, ja ho sé... però escolteu-me... si el vostre cor no s'entendreu, estimada, parlem amb aquell a qui més mal he fet, aquell de qui jo havia de ser l'esposa, abans de decidir no fer cas de la meva pobra, pobra súplica!... i pregunteu-li si podria ser prou compassiu per dir que sí, que em podeu escriure unes ratlles... jo penso que ho faria, oh, jo penso que ho faria, només que l'hi demanéssiu, perquè ha estat sempre tan bo, i tan generós... i, si és així (però només si és així), digueu-li que, quan sento bufar el vent a les nits, per a mi és com si el vent vingués furiós de veure'l a ell i de veure l'oncle, i pugés furiós cap a Déu per acusar-me. Digueu-li que, si m'hagués de morir demà (oh, i amb quin gust, si hi estigués preparada!), els beneiria, a ell i a l'oncle, amb les meves últimes paraules, i pregaria per la seva felicitat amb el meu últim alè!

A aquesta carta també s'hi adjuntaven uns quants diners. Cinc lliures. Estaven intactes, com la suma anterior, i ell ho va tornar a plegar tot de la mateixa manera. S'hi afegien unes detallades instruccions relatives a l'enviament de la resposta, les quals, si bé traïen la intervenció de diverses mans i feien difícil poder arribar a cap conclusió gaire probable respecte al lloc on Emily s'amagava, almenys no feien improbable que hagués escrit des d'aquell lloc on deien que l'havien vista.

—I què li van contestar? —vaig preguntar al senyor Peggotty.

—Com que la senyora Gummidge —va dir— no és gaire instruïda, senyor, Ham va tenir l'amabilitat d'escriure-ho en brut, i ella ho va copiar. Li van dir que jo havia sortit a buscar-la, i quines havien sigut les meves paraules de comiat.

—És una altra carta, això que teniu a la mà? —vaig preguntar.

—Són diners, senyor —va contestar el senyor Peggotty, desplegant-ho una mica—. Deu lliures, veieu? I a dins hi diu: «D'una persona amiga», com a la primera. Però la primera la van tirar per sota la porta, i aquesta va arribar per correu abans d'ahir. Aniré a buscar-la al lloc que diu el mata-segells.

Me'l va ensenyar. Era una població de l'alt Rin. Uns comerciants estrangers que havia trobat a Yarmouth, i que coneixien aquell país, li havien dibuixat en un paper un mapa molt rudimentari, però ell s'hi entenia perfectament. El va posar damunt la taula i, aguantant-se la barbata amb una mà, amb l'altra va traçar l'itinerari sobre el paper.

Li vaig preguntar com estava Ham, i ell va moure el cap.

—Treballa —va dir— tan de valent com pot treballar un home. El bon nom que s'ha fet per aquelles terres no el té cap més home de cap altre lloc del món. Tothom està disposat a ajudar-lo, m'enteneu?, i ell també a ajudar els altres. Ningú no l'ha sentit mai queixar-se. Però la meva germana pensa... i dit sigui entre nosaltres... que ha quedat molt tocat.

—Pobre noi... no m'estranya gens!

—No dóna cap valor, senyoret Davy —va dir el senyor Peggotty, en un murmuri solemne—, cap mena de valor, a la seva vida. Quan convé un home per a algun servei difícil amb temps esvalotat, ell sempre fa per un. Quan s’ha de fer alguna feina dura i perillosa, ell sempre s’ofereix abans que cap altre dels seus companys... I, en canvi, és tendre com una criatura. No hi ha una sola criatura a tot Yarmouth que no el conegui.

Va recollir les cartes amb molt de compte i les va allisar amb la mà; les va ficar dins el petit embolcall i se’l va tornar a guardar, delicadament, a la butxaca de la jaqueta. La cara de la porta havia desaparegut. Encara entraven ràfegues de neu, però allà ja no hi havia ningú més.

—Bé vaja, doncs! —va dir, fent una ullada al seu farcell de viatge—. Havent-vos vist ja aquest vespre, senyoret Davy (si me n’ha anat, de bé, això!...), em posaré en camí demà al matí ben d’horeta. Ja heu vist el que hi tenia, aquí —va afegir, posant la mà allà on hi havia el paquetet—; l’únic que em neguiteja és pensar que em pugui passar res abans d’haver pogut tornar aquests cèntims. Si jo em morís, i es perdessin, o els robessin, o en fessin qualsevol altra cosa, i ell pogués arribar a pensar que els havia acceptat, em sembla que a l’altre món no m’hi voldrien pas! Em sembla que hauria de tornar!

Es va aixecar, i jo també, i, abans de sortir, ens vam estrènyer la mà novament.

—Faria deu mil milles a peu —va dir—, caminaria fins a caure mort, per tornar-li aquests cèntims. Si puc fer-ho, i puc trobar la meva Emily, ja estaré content. Si no la trobo, pot ser que ella arribi a saber, un dia o altre, que el seu oncle que tant se l’estimava només va deixar de buscar-la quan va deixar de viure i, si això no fa que torni finalment a casa, és que la conec molt poc!

Mentre sortíem en la nit rigorosa, vaig veure com aquella figura solitària passava fugaçment per davant nostre. Vaig afanyar-me a trobar una excusa perquè ell es girés d’esquena, i li vaig donar conversa fins que la figura va haver desaparegut.

Em va parlar d’una posada a la carretera de Dover, on sabia que podia trobar un aixopluc net i senzill per passar la nit. Vaig anar amb ell fins al pont de Westminster i ens vam separar a la riba de Surrey. En la meva imaginació semblava com si tot callés en senyal de respecte per ell, mentre seguia el seu camí solitari enmig de la neu.

Vaig tornar al pati de l’hostal i, impressionat pel record d’aquella cara, la vaig buscar com un desesperat pertot arreu. No hi era. La neu havia cobert les nostres passes recents: només s’hi veien les meves petjades d’ara, i fins i tot aquell rastre ja es començava a esborrar (de tant que nevava!) quan vaig mirar enrere per sobre l’espatlla.

Les ties de Dora

Finalment va arribar una resposta de les dues tietes. Saludaven atentament el senyor Copperfield i l'informaven que havien dedicat a la seva carta la màxima consideració, «pensant en la felicitat de totes dues parts» —expressió que jo vaig trobar força alarmant, no únicament per l'ús que en feien en relació amb el conflicte familiar ja esmentat, sinó també perquè aquell tipus de frases em semblaven (i m'ho han semblat tota la vida) una mena de focs artificials, que es disparen molt fàcilment i poden adoptar una gran varietat de formes i de colors que la seva forma original no suggereix en absolut. Les senyoretes Spenlow afegien que se'ls dispensés si s'abstenien d'expressar, «per via epistolar», cap opinió sobre el tema de la carta del senyor Copperfield; però que, si el senyor Copperfield els volia fer el favor d'anar-les a veure, un dia concret (acompanyat, si li semblava convenient, d'un amic de confiança), mantindrien amb molt de gust una conversa entorn de la qüestió.

A aquesta deferència, el senyor Copperfield hi va respondre de seguida amb els seus compliments més respectuosos, dient que tindria l'honor de visitar les senyoretes Spenlow en el dia i hora convinguts, acompanyat —d'acord amb el seu amable permís— del seu amic el senyor Thomas Traddles, de l'Inner Temple. I, un cop va haver despatxat aquesta missiva, el senyor Copperfield va caure en un estat de forta agitació nerviosa; estat que ja no l'abandonaria fins al dia assenyalat.

I encara va augmentar molt més el meu neguit en veure'm privat, en aquests moments crucials, dels impagables serveis de la senyoreta Mills. Però el senyor Mills, que sempre feia una cosa o altra per molestar-me —o això és el que em semblava a mi, que seria el mateix—, havia dut al límit la seva conducta fixant-se que se n'havia d'anar a l'Índia. Per què se n'havia d'anar a l'Índia, si no per fustigar-me? Però es veu que a qualsevol altra part del món no se li havia perdut res, i en aquella, en canvi, sí; com que es dedicava de ple al comerç amb l'Índia (fos el que fos, jo ho vinculava a uns somnis vaporosos de xals daurats i ullals d'elefants) i havia estat a Calcuta en la seva joventut, ara havia decidit tornar-hi, en qualitat de soci resident. Però això, a mi, què m'importava? Per a ell, en canvi, era tan important que, vinga, cap a l'Índia s'ha dit, i emportant-se'n Julia; i Julia se n'havia anat fora de Londres per acomiadar-se dels seus parents, i la casa estava engalanada amb tot un joc de rètols anunciant que es llogava o que es venia, i que el mobiliari (amb rodet de planxar inclòs) seria atorgat al millor postor. I ja em teniu, doncs, convertit en el centre d'un nou terratrèmol abans no hagués pogut refer-me de l'impacte del seu predecessor!

Vaig dubtar respecte a la roba que m'havia de posar per a aquella important ocasió; em debatia entre el desig de fer goig i els temors de posar-me alguna cosa que pogués entelar el meu caràcter severament pràctic als ulls de les senyoretes Spenlow. Vaig esforçar-me per trobar un terme mitjà entre aquests dos extrems; la meva tia va

donar el vistiplau al resultat, i el senyor Dick ens va tirar una de les seves sabates a Traddles i a mi, per desitjar-nos sort, quan baixàvem les escales.

Tot i la meva convicció que Traddles era una persona excel·lent, i a pesar de l'afecte cordial que m'hi unia, no em vaig saber estar, en aquella ocasió tan delicada, de desitjar que no hagués adquirit mai l'hàbit de pentinar-se amb els cabells tan de punta. Li conferia un posat de sorpresa —i un aspecte d'escombrall, per descomptat— que, pel que secretament em deien els meus temors, ens podia resultar fatal.

Vaig prendre'm la llibertat de comentar-l'hi mentre anàvem a peu cap a Putney, i de dir-li que, si se'ls pogués aplanar una mica...

—Estimat Copperfield —va dir Traddles, aixecant-se el barret i fregant-se els cabells de totes les maneres possibles—, res no em complauria tant. Però no hi hauria manera.

—No es deixarien aplanar? —vaig preguntar.

—No —va contestar ell—. No hi ha res que els pogués induir a fer-ho. Ni que hi portés a sobre un pes de mig centenar de lliures d'aquí fins a Putney, els tornaria a tenir de punta així que tragués el pes. No saps fins a quin punt són obstinats, els meus cabells, Copperfield. Sóc un insuportable porc espí.

Em sentia una mica decebut, he de confessar-ho, però alhora totalment encantat amb el seu bon caràcter. Vaig dir-li com apreciava que fos tan bon jan, i que els seus cabells es devien haver quedat amb tota l'obstinació del seu caràcter, perquè ell no en tenia ni gota.

—Ui! —va contestar, rient—. T'asseguro que és una història que ve de lluny, això dels meus cabells. La dona del meu oncle no els podia sofrir. Deia que l'exasperaven. I, quan em vaig enamorar de Sophie, al principi també van ser un obstacle considerable. Més que considerable!

—Hi posava objeccions?

—No, ella no —va respondre—; però la més gran de les germanes, la que és una bellesa... se'n va riure bastant, tinc entès. De fet, se'n riuen totes les germanes.

—Que simpàtiques! —vaig dir.

—Sí —va afegir Traddles, amb una innocència absoluta—, és una broma que fem. Elles fan creure que Sophie té un floc dels meus cabells en el seu escriptori, i que es veu obligada a guardar-lo planxat a dins les pàgines d'un llibre perquè s'aguantin plans. Tots ens hi fem un tip de riure.

—Per cert, estimat Traddles —vaig dir—: aquesta teva experiència pot ser que em suggereixi alguna cosa. Quan et vas prometre amb la senyoreta que acabes d'esmentar, vas fer la petició habitual a la seva família? Va ser alguna cosa com ara... això que anem a fer avui, per exemple? —vaig afegir, nerviós.

—Doncs, la veritat —va contestar Traddles, en l'expressió atenta del qual s'hi havia esquitllat una ombra taciturna—, en el meu cas va ser una transacció bastant penosa, Copperfield. I és que, com que Sophie era tan útil a la família, ningú no podia suportar la idea que s'arribés a casar mai. De fet, pràcticament ja tenien decidit que

no es casaria, i li deien «la solterona». Per tant, quan ho vaig comentar, amb la més gran precaució, a la senyora Crewler...

—La mamà? —vaig preguntar jo.

—La mamà —va respondre Traddles—. El reverend es diu Horace Crewler. Quan ho vaig comentar, amb totes les precaucions possibles, a la senyora Crewler, l'efecte que li va causar va ser tal que va fer un xiscl i va quedar sense sentits. No vaig poder tornar a treure el tema durant mesos.

—Però al final ho vas fer? —vaig tornar a preguntar jo.

—Va fer-ho el reverend Horace, en realitat —va dir Traddles—. És un home excel·lent, completament exemplar en tots els sentits; i li va recordar que, com a cristiana, havia d'accedir a aquell sacrifici (i més tenint en compte que era tan incert) i tenir uns sentiments més caritatius respecte a mi. I el que és jo, Copperfield, et juro que em vaig sentir ben bé com un ocell rapinyaire en relació amb la família.

—Les germanes es van posar de part teva, espero, oi, Traddles?

—Doncs no sabia què dir-te —va contestar—. Quan ja teníem la senyora Crewler relativament conformada, ho vam haver de comunicar a Sarah. Recordes que et vaig parlar de Sarah, la que tenia un problema a l'espina?

—Perfectament.

—Va serrar els punys —va dir, mirant-me consternat—, va tancar els ulls, es va tornar de color de plom, va quedar totalment encarcarada i, durant dos dies, no va prendre res més que pa estovat amb aigua i administrat amb una cullereta.

—Quina noia més antipàtica, Traddles! —vaig observar.

—No, no, perdona, Copperfield! —va dir—. És una noia encantadora, només que és molt sentida. I qui no ho és, de fet? Sophy em va dir, després, que els remordiments que va tenir mentre cuidava Sarah no es poden explicar amb paraules. I sé que havia de ser molt dur, Copperfield, perquè els que tenia jo em feien sentir com si fos un delinqüent. Quan Sarah es va haver refet, encara ens faltava comunicar-ho a les altres vuit; els efectes van ser variats, però tots del caire més patètic que et puguis imaginar. Les dues petites, les que reben instrucció de Sophy, tot just fa quatre dies que han deixat d'odiar-me.

—Sigui com vulgui, ara tothom ja se n'ha fet a la idea, espero, no? —vaig preguntar.

—Ss... sí, diria que sí, que en general s'hi han resignat —va respondre Traddles, no gaire convençut—. La veritat és que procurem no treure el tema; i el fet que els meus projectes siguin tan incerts i la meva posició tan mediocre és un gran consol, per a ells. Si ens arribem a casar, hi haurà una escena deplorable. Semblarà més un funeral que no pas un casament. I tots m'odiaran per haver-me-la emportada!

La seva cara honesta, mentre em mirava amb un moviment de cap mig seriós i mig còmic, m'impresiona més ara en recordar-ho que no pas aleshores, perquè em trobava en un estat de trepidació i d'esgarriament mental tan excessiu, que era del tot incapaç de fixar l'atenció en res. Quan ens acostàvem a la casa on vivien les

senyoretetes Spenlow, el meu aspecte personal i la meva presència d'ànim estaven tan desmillorats que Traddles va proposar un estimulants suau en forma d'un got de cervesa. Després de ser-me administrat en una taverna del barri, va conduir-me, amb passos vacil·lants, fins a la porta de les senyoretetes Spenlow.

Vaig tenir la vaga sensació d'haver «entrat en escena», per dir-ho així, quan la criada va obrir la porta, i també d'haver tentinejat una mica quan vaig travessar un vestíbul on hi havia un baròmetre i vaig entrar en una tranquil·la sala d'estar de la planta baixa, des d'on es veia un jardí molt endreçat. I també d'haver segut en un sofà i d'haver vist encrespar-se els cabells de Traddles, ara que s'havia tret el barret, com un d'aquells molestos ninots que porten una molla i surten disparats de l'interior de falses capses de rapè quan les destapen. I també d'haver sentit el tic-tac d'un rellotge antiquat de la lleixa de la llar de foc, i d'haver provat de compassar-lo amb els batecs desenfrenats del meu cor... sense aconseguir-ho. I també d'haver buscat algun senyal de Dora per tota la sala, i de no haver-n'hi vist cap. I també d'haver pensat que sentia bordar *Gip* en la distància, i que algú el feia callar immediatament. Al final em vaig trobar empenyent Traddles cap a la llar de foc i fent atabalades reverències a dues senyores grans, eixutes i vestides de negre, cada una de les quals recordava extraordinàriament una reproducció, en cuir o en pirogravat, del difunt senyor Spenlow.

—Seieu, si us plau —va dir una de les dues tietes.

Quan, després d'entrebancar-me amb Traddles, em vaig haver assegut damunt d'alguna cosa que no era un gat —en el primer intent sí que ho era—, vaig recuperar prou la visió per descobrir que el difunt senyor Spenlow era, evidentment, el més jove dels germans; que hi havia una diferència de sis o vuit anys entre les dues germanes, i que la més jove semblava que era la que portava la batuta de l'entrevista, en la mesura en què tenia la meva carta a les mans —em resultava tan familiar, i alhora tan estranya!— i la consultava a través d'un monocle. Anaven vestides igual, però aquesta germana duia el vestit amb un caient més juvenil que l'altra, i potser amb algun detalllet addicional —algun farbalà, alguna blonda al coll, alguna agulla de pit, algun braçalet o alguna altra coseta per l'estil— que la feia semblar més animosa. Tenien totes dues un posat rígid, formal, precís, serè i calmat. La germana que no tenia la meva carta seia amb els braços plegats sobre el pit, descansant l'un sobre l'altre, com un ídol.

—Senyor Copperfield...? —va dir la germana que no tenia la meva carta, adreçant-se a Traddles.

Un començament espantós. Traddles va haver d'indicar que el senyor Copperfield era jo, i jo vaig haver de corroborar-ho, i elles es van haver de desdir de l'opinió preconcebuda que Traddles era el senyor Copperfield, i tots plegats vam fer un paper ben galdós. Per acabar-ho d'adobar, tots vam sentir clarament com *Gip* feia dos breus lladrucs i el tornaven a fer callar.

—Senyor Copperfield! —va dir la germana que tenia la carta.

Jo vaig fer alguna cosa —un inclinació de cap, suposo—, i era tot orelles, quan l'altra germana hi va ficar cullerada.

—La meva germana Lavinia —va explicar—, que és la més versada en qüestions d'aquesta naturalesa, exposarà el que considerem més adient per promoure la felicitat de totes dues parts.

Després vaig descobrir que la senyoreta Lavinia era una autoritat en els assumptes del cor, atès que antigament havia existit un tal senyor Pidger, que jugava al *whist* i representa que n'havia estat enamorat. La meva opinió personal és que això era una hipòtesi del tot gratuïta, i que Pidger era del tot exempt de cap sentiment d'aquest tipus, al qual no havia donat mai, que jo sàpiga, cap mena d'expressió. Tant la senyoreta Lavinia com la senyoreta Clarissa, però, tenien la superstició que l'home hauria declarat el seu amor si no hagués traspassat en plena joventut (pels volts dels seixanta anys), per culpa d'haver castigat la seva constitució bevent més del compte i d'haver-se excedit en l'intent de compensar-ho prenent aigües de Bath. Nodrien fins i tot la sospita que va morir d'un amor reprimat; he de dir, però, que a la casa hi havia un retrat seu, amb un nas d'un color purpurí, que no semblava acusar gaire els estralls de cap repressió.

—No entrarem —va dir la senyoreta Lavinia— en la història passada d'aquest assumpte. La mort del nostre pobre germà Francis ha cancel·lat qualsevol altra cosa.

—No teníem el costum —va dir la senyoreta Clarissa— de cultivar una relació sovintejada amb el nostre germà Francis, però entre nosaltres no hi havia cap decidida enemistat ni desunió. Francis va fer la seva via, i nosaltres la nostra. Vam considerar favorable a la felicitat de totes dues parts que fos així. I així va ser.

Cada una de les germanes es tirava una mica endavant per parlar, movia el cap després d'haver parlat i es tornava a tirar enrere quan quedava en silenci. La senyoreta Clarissa no movia gens els braços. De vegades hi puntejava el ritme d'alguna cançó amb els dits —algun minuet o alguna marxa, diria jo—, però no els movia gens.

—La condició, o suposada condició, de la nostra neboda, ha canviat molt amb la mort del nostre germà Francis —va dir la senyoreta Lavinia— i, per tant, considerem que les opinions que el nostre germà tingués respecte a la seva condició també s'han vist modificades. Nosaltres no tenim cap raó per dubtar, senyor Copperfield, que sou un jove en possessió d'unes bones qualitats i d'un caràcter honorable, i que sentiu un afecte (o esteu plenament convençut que el sentiu) per la nostra neboda.

Jo vaig respondre, com solia fer sempre que en tenia l'oportunitat, que ningú no havia estimat mai cap persona com jo estimava Dora. Traddles em va fer costat amb un murmuri de confirmació.

La senyoreta Lavinia estava a punt de formular alguna rèplica, quan la senyoreta Clarissa, que semblava assetjada constantment per un desig de referir-se al seu germà Francis, hi va tornar a ficar cullerada:

—Si la mamà de Dora —va dir—, quan es va casar amb el nostre germà Francis, hagués dit de seguida que no hi havia lloc a taula per a la família, hauria estat molt millor per a la felicitat de totes dues parts.

—Germana Clarissa —va dir la senyoreta Lavinia—, potser ara no fa al cas, això.

—Germana Lavinia —va puntualitzar la senyoreta Clarissa—, és del tot pertinent. En la branca de la qüestió que t'incumbeix a tu, i per parlar de la qual tu ets l'única persona autoritzada, em guardaré prou de ficar-m'hi. En aquesta branca de la qüestió, en canvi, jo hi tinc veu i vot. Hauria estat millor per a la felicitat de totes dues parts si la mamà de Dora, quan es va casar amb el nostre germà Francis, hagués exposat clarament quines eren les seves intencions. Aleshores nosaltres hauríem sabut a què atènyer-nos. Hauríem dit: «No ens inviteu en cap ocasió, si us plau», i això hauria evitat qualsevol possible malentès.

Quan la senyoreta Clarissa va haver mogut el cap, la senyoreta Lavinia va prosseguir, consultant novament la meva carta a través del monocle. Totes dues, per cert, tenien uns ulls brillants i refulgents que recordaven molt uns ulls d'ocell. I és que, en general, no diferien gaire dels ocells: feien uns gestos breus, incisius i sobtats, i tenien un estil de posturejar que recordava els canaris.

La senyoreta Lavinia, com dic, va prosseguir:

—Ens demaneu permís a la meva germana Clarissa i a mi, senyor Copperfield, per visitar aquesta casa com a pretendent formal de la nostra neboda.

—Si el nostre germà Francis —va dir la senyoreta Clarissa, tornant a saltar, si és que d'un gest tan calmat se'n pot dir «saltar»— desitjava envoltar-se d'un ambient de Doctors' Commons, i només de Doctors' Commons, quin dret o quin desig podíem tenir nosaltres d'oposar-nos-hi? Cap ni un, sens dubte. Sempre ens hem guardat prou de ficar-nos amb ningú. Però, per què no ho deien? Que el meu germà Francis i la seva dona tinguin les seves relacions, i que la meva germana Lavinia i jo tinguem les nostres. Ja ens les sabem buscar nosaltres soles, espero!

Com que va semblar que això anava dirigit a Traddles i a mi, tant ell com jo vam formular algun tipus de resposta. La de Traddles va ser inaudible, i jo em sembla que vaig dir que era altament meritori per part de tots els implicats. Ignoro totalment què volia dir.

—Germana Lavinia, estimada —va dir la senyoreta Clarissa, ara que ja s'havia tret aquell pes de sobre—: pots continuar.

La senyoreta Lavinia va prosseguir:

—Senyor Copperfield: la meva germana Clarissa i jo hem procurat, sens dubte, reflexionar sobre aquesta carta amb la màxima atenció, i això ha requerit, necessàriament, que al final la mostréssim a la nostra neboda i en discutíssim el contingut amb ella. No dubtem gens que esteu convençut d'apreciar-la molt.

—«Convençut», senyora? —vaig dir, efusivament—. Oh...!

Però, com que la senyoreta Clarissa em va clavar una mirada (ben bé com un canari incisiu) pregant-me que no interrompés l'oracle, em vaig disculpar.

—L'estimació —va continuar la senyoreta Lavinia, buscant amb els ulls la corroboració de la seva germana, la qual es traduïa en un petit moviment de cap a cada frase—, l'estimació madura; la devoció, el respecte... no s'expressa fàcilment. Parla en veu baixa. És un sentiment modest i retret, està a l'aguait, espera i espera. Així és la fruita madura. De vegades s'escola tota una vida i ell encara és a l'ombra, acabant de madurar.

Jo, aleshores, naturalment, no vaig entendre que això era una al·lusió a la seva suposada experiència amb el castigat Pidger; però, per la gravetat amb què la senyoreta Clarissa movia el cap, vaig veure que a aquestes paraules se'ls adjudicava un gran pes.

—Les lleugeres... perquè així és com jo les anomeno, en comparació amb aquests sentiments... les lleugeres inclinacions de la gent molt jove —va prosseguir la senyoreta Lavinia— són com la pols comparada amb una roca. És a causa de la dificultat de saber si és probable que aguantin, o que tinguin cap fonament real, que la meva germana Clarissa i jo hem dubtat molt a l'hora de saber com cal actuar, senyor Copperfield i senyor...

—Traddles —va dir el meu amic, veient que el mirava directament.

—Dispenseu-me. De l'Inner Temple, tinc entès, oi? —va preguntar la senyoreta Clarissa, tornant a fer un cop d'ull a la meva carta.

—Exactament —va dir Traddles, i es va tornar molt vermell.

Encara que no hagués rebut, de moment, cap inducció a fer-ho, vaig començar a imaginar-me que veia, en aquelles dues germanetes, i sobretot en la senyoreta Lavinia, una fruïció creixent per aquest tema nou i fructífer d'interès domèstic, una decisió de treure'n tant partit com fos possible, una disposició a recrear-s'hi, en la qual hi havia un bon raig de lluminosa esperança. Em va semblar percebre que la senyoreta Lavinia obtindria una insòlita satisfacció en la possibilitat de vigilar dos joves enamorats com Dora i jo, i que la senyoreta Clarissa no obtindria pas menys satisfacció en la d'observar com ella ens vigilava, i de ficar-hi cullerada amb referència a la seva branca personal de la qüestió, sempre que s'hi sentís fortament impulsada. Això em va donar la valentia per declarar, amb la més gran vehemència, que jo estimava Dora més del que era capaç d'expressar, o del que ningú podia arribar a creure; que tots els meus amics sabien com l'estimava; que la meva tia, Agnes, Traddles, tothom qui em coneixia, sabia com l'estimava, i fins a quin punt el meu amor havia fet de mi un home millor. Vaig apel·lar a Traddles perquè em guardés de mentir, i Traddles, amb el mateix entusiasme que si es capbussés en un debat parlamentari, val a dir que se'n va sortir molt dignament: va confirmar el que jo havia dit amb la més gran rotunditat, i d'una manera pràctica, sensata i planera que sens dubte va causar una impressió molt favorable.

—Parlo, si se'm permet de dir-ho així, com a persona que té una mica d'experiència en aquestes coses —va dir Traddles—, perquè jo mateix estic promès

amb una senyoreta (una de deu germanes, de Devonshire) i no veig cap probabilitat, ara com ara, que el nostre prometatge arribi a una conclusió.

—Aleshores, esteu en condicions de confirmar les meves paraules, senyor Traddles —va observar la senyoreta Lavinia, amb un interès renovat per ell que saltava a la vista—, quan he dit que l'estimació és modesta i retreta, i que espera i espera?

—Totalment, senyora —va dir Traddles.

La senyoreta Clarissa va mirar la senyoreta Lavinia i va moure el cap amb gravetat. La senyoreta Lavinia va mirar conscientment la senyoreta Clarissa, i va deixar anar un petit sospir.

—Germana Lavinia —va dir—, agafa el meu flascó d'essències.

La senyoreta Lavinia es va reanimar amb unes quantes ensumades de vinagre aromàtic, mentre Traddles i jo ens ho miràvem amb gran deferència, i després va continuar, en un to bastant desmaiàt:

—La meva germana i jo mateixa hem tingut seriosos dubtes, senyor Traddles, sobre l'actitud que havíem d'adoptar amb relació als afectes, o als afectes imaginaris, de dues persones tan joves com el vostre amic senyor Copperfield i la nostra neboda.

—La filla del nostre germà Francis —va remarcar la senyoreta Clarissa—. Si a la dona del nostre germà Francis li hagués semblat convenient, en vida (tot i que tenia el dret inqüestionable d'actuar com cregués més oportú), d'invitar la família a compartir la seva taula, a hores d'ara coneixeríem més bé la filla del nostre germà Francis. Germana Lavinia, procedeix.

La senyoreta Lavinia va girar la carta per tenir a la vista el sobreescrit, i va consultar, a través del monocle, una sèrie de pulcres anotacions que havia fet ella en aquella cara.

—A nosaltres —va dir— ens sembla prudent, senyor Traddles, de sotmetre aquests sentiments a la prova de la nostra observació. Ara com ara no en sabem res, i no estem en condicions de jutjar fins a quin punt poden ser reals. En conseqüència, doncs, ens inclinem a accedir a la proposta del senyor Copperfield pel que fa a acceptar les seves visites.

—Mai de la vida, estimades senyores —vaig exclamar, alleujat del pes d'una immensa aprensió—, no oblidaré la vostra amabilitat!

—Però... —va prosseguir la senyoreta Lavinia—... però preferiríem considerar aquestes visites, senyor Traddles, com a visites que de moment se'ns fan a nosaltres. Ens hem de guardar de reconèixer cap positiu compromís entre el senyor Copperfield i la nostra neboda fins que no hàgim tingut l'oportunitat...

—Fins que no *hagis* tingut l'oportunitat, germana Lavinia —va dir la senyoreta Clarissa.

—D'acord —va assentir la senyoreta Lavinia, amb un sospir—... fins que no hagi tingut l'oportunitat d'observar-los.

—Copperfield —va dir Traddles, girant-se cap a mi—, suposo que consideres que res no podria ser més raonable ni més considerat.

—Res! —vaig exclamar—. En sóc profundament conscient.

—En aquest estat de coses —va dir la senyoreta Lavinia, tornant a consultar les notes—, i acceptant les seves visites només en aquest benentès, hem de requerir del senyor Copperfield una clara garantia, contra la seva paraula d'honor, que cap mena de comunicació no tindrà lloc entre ell i la nostra neboda sense que nosaltres en tinguem coneixement. Que cap projecte de cap mena no serà contemplat, en relació amb la nostra neboda, sense haver estat abans sotmès a la nostra consideració...

—A la teva consideració, germana Lavinia —va precisar la senyoreta Clarissa.

—D'acord, Clarissa! —va assentir la senyoreta Lavinia, resignada—... a la meva consideració... i haver rebut el nostre consentiment. Volem que això sigui un tracte d'allò més explícit i seriós, i que no es pugui infringir per cap concepte. Desitjàvem que avui acompanyés el senyor Copperfield algun amic de confiança —i aquí va dedicar una inclinació de cap a Traddles, el qual va fer una reverència—, per tal que no hi hagués cap dubte ni cap malentès sobre la qüestió. Si el senyor Copperfield, o si vós, senyor Traddles, teniu el més petit escrúpol a fer-nos aquesta promesa, us prego que us agafeu temps per reflexionar-hi.

En un estat de sublim fervor extàtic, vaig exclamar que no seria necessari ni un sol moment de reflexió. Vaig comprometre'm a complir el que se'm requeria de la manera més apassionada; vaig demanar a Traddles que en fos el testimoni i vaig dir que seria el primer de considerar-me la persona més atroç del món si mai em desviava de la meva promesa en la mesura més insignificant.

—Un moment! —va dir la senyoreta Lavinia, aixecant la mà—. Vam decidir, abans de tenir el plaer de rebre la vostra visita, senyors, que us deixariem sols durant un quart per considerar aquest punt. Permetreu, doncs, que ens retirem.

No va servir de res dir-li que no calia cap mena de consideració: elles van insistir a retirar-se durant l'estona especificada. Aquells dos ocellets, en conseqüència, van sortir amb uns digníssims saltirons i em van permetre que rebés l'enhonorada de Traddles i que em sentís transportat a unes regions de felicitat exquisida. Transcorreguts exactament els quinze minuts, van reaparèixer amb la mateixa dignitat amb què havien desaparegut. Se n'havien anat amb un lleu fregadís, com si els seus vestidets fossin fets de fulles seques, i amb el mateix lleu fregadís tornaven a aparèixer.

Vaig reiterar la promesa de complir les condicions prescrites.

—Germana Clarissa —va dir la senyoreta Lavinia—, la resta és cosa teva.

La senyoreta Clarissa, desplegant els braços per primera vegada, va agafar les notes i les va repassar.

—Tindrem molt de gust —va anunciar— a rebre el senyor Copperfield a dinar cada diumenge, si no li resulta inconvenient. Dinem a les tres.

Vaig assentir amb una reverència.

—En el decurs de la setmana —va continuar la senyoreta Clarissa—, tindrem molt de gust a rebre el senyor Copperfield a l'hora del te. Prenem el te a dos quarts de set.

Vaig fer una altra reverència.

—Dos cops per setmana —va precisar la senyoreta Clarissa—, però, per norma, no més sovint.

En vaig fer una altra.

—Potser la senyoreta Trotwood —va seguir la senyoreta Clarissa—, esmentada a la carta del senyor Copperfield, ens voldrà fer alguna visita. Quan el contacte personal és preferible per a la felicitat de totes les parts, tenim molt de gust a rebre visites i a retornar-les. Quan és millor per a la felicitat de totes les parts que no tingui lloc cap visita (com en el cas del nostre germà Francis i els seus propparents), ja és tota una altra cosa.

Jo vaig insinuar que la meva tia se sentiria orgullosa i encantada de conèixer-les, tot i que, francament, no veia clar que el contacte hagués de resultar del tot satisfactori. Tancades ja totes les condicions, vaig expressar el meu agraïment de la manera més efusiva, i, agafant primer la mà de la senyoreta Clarissa i després la de la senyoreta Lavinia, me les vaig acostar, en cada cas, als llavis.

Lavors la senyoreta Lavinia es va aixecar i, preguntant al senyor Traddles que ens dispensés un moment, va demanar-me que l'acompanyés. Vaig obeir tremolant de cap a peus, i vaig ser conduït a una altra sala. Allà vaig trobar el meu tresor escoltant darrere la porta, amb l'adorable carona arrambada a la paret... i *Gip* a l'escalfaplats, amb una tovallola lligada al cap.

Oh!... Quin goig que feia amb el seu vestidet negre, i com va plorar i sanglotar al principi, negant-se a sortir de darrere la porta! I quines festes que ens vam fer, quan finalment va sortir... i en quin estat de beatitud em trobava jo, quan vam treure *Gip* de l'escalfaplats i va tornar a sortir a la llum fent no sé quants esternuts, i vam tornar a estar tots tres junts!

—La meva estimadíssima Dora!... I ara, ja sense cap dubte, meva per sempre!

—Oh, NO! —va suplicar Dora—. T'ho prego!

—No ets meva per sempre, Dora?

—Oh, sí, és clar que sí! —va exclamar—. Però estic tan espantada...!

—Espantada, tresor?

—Oh, sí!... Ell no m'agrada —va dir—. Per què no se'n va?

—Qui, vida meva?

—El teu amic —va explicar Dora—. Ell no n'ha de fer res, d'això. Que en deus ser, d'estúpid!

—Amor meu! —(No ha existit mai res tan persuasiu com les seves reaccions puerils)—. Però si és una bellíssima persona!

—Jo no en vull, de bellíssimes persones! —va dir Dora, fent morrets.

—Estimada —vaig replicar—, aviat el coneixeràs bé, i t'agradarà més que ningú. I aviat vindrà la meva tia, i també t'agradarà més que ningú quan la coneguis.

—No, no, t'ho prego, no la portis! —va dir Dora, fent-me un petonet horroritzat i ajuntant les mans—. No. Jo sé que és una vella dolenta i busca-raons! No deixis que vingui aquí, Doady! —(que era una deformació de David).

Com que, aleshores, protestar no hauria servit de res, em vaig posar a riure i a admirar-la, la mar d'enamorat i la mar de feliç; i ella em va ensenyar la nova gràcia de *Gip* d'aguantar-se sobre les potes de darrere en un racó —cosa que el gos va fer durant el lapse de temps que dura un llamp, i després va caure—, i no sé pas quanta estona m'hauria estat allà, oblidant-me de Traddles, si no fos que va entrar la senyoreta Lavinia per tornar-se'm a endur. La senyoreta Lavinia n'estava molt, de Dora (em va dir que Dora era exactament com ella a la seva edat; devia haver canviat molt, realment), i la tractava ben bé com si fos una joguina. Vaig voler convèncer Dora que vingüés a veure Traddles, però tot va ser proposar-l'hi com entrar corrents a la seva habitació i tancar la porta amb clau; així és que vaig tornar amb Traddles sense ella, i ens en vam anar que jo no tocava de peus a terra.

—Res no podria ser més satisfactori —va dir Traddles—, i són dues senyores molt agradables, sens dubte. No m'estranyaria gens que et casessis anys abans que jo, Copperfield.

—La teva Sophie toca algun instrument, Traddles? —vaig preguntar-li, amb el cor ple d'orgull.

—Sap tocar prou el piano per ensenyar-ne a les seves germanes petites —va dir Traddles.

—I canta, poc o molt? —vaig preguntar.

—Doncs... canta balades, de tant en tant, per animar una mica les altres quan estan decaigudes —va contestar Traddles—. Res acadèmic, per això.

—No canta acompanyant-se amb la guitarra? —vaig demanar.

—No, i ara! —va dir Traddles.

—I pintar, pinta?

—En absolut —va respondre Traddles.

Vaig prometre a Traddles que sentiria Dora cantar, i que veuria alguns dels seus quadres de flors. Va dir-me que li agradaria molt, i vam tornar cap a casa agafats del braç, de molt bon humor i encantats de la vida. Jo, pel camí, vaig animar-lo a parlar-me de Sophy, cosa que va fer amb una tendra confiança en ella que em va semblar admirable. Vaig comparar-la mentalment amb Dora, amb una íntima satisfacció, però sincerament convençut que ella i Traddles havien de fer una parella excel·lent.

La meva tia, per descomptat, va ser informada tot seguit de l'èxit de la visita i de tot el que s'havia dit i fet en el transcurs de l'entrevista. Es va alegrar de veure'm content i va prometre que aviat aniria a visitar les ties de Dora, però aquell vespre es va passar tanta estona caminant amunt i avall del pis, mentre jo escrivia a Agnes, que vaig arribar a creure que no pararia de caminar fins l'endemà al matí.

Li vaig escriure una carta plena de fervor i de gratitud, relatant-li tots els efectes positius que havien derivat de seguir els seus consells. Agnes em va contestar a correu seguit. La seva carta era optimista, seriosa i alegre al mateix temps. I, a partir d'aleshores, es va mostrar alegre en tot moment.

Jo anava més de bòlit que mai. Putney quedava lluny de Highgate, on m'havia de desplaçar cada dia, però, naturalment, volia anar-hi tan sovint com pogués. Com que la invitació a prendre el te entre setmana em resultava del tot impracticable, vaig fer tractes amb la senyoreta Lavinia perquè m'autoritzés a anar-hi de visita els dissabtes a la tarda, sense detriment del privilegi dels diumenges. Això em va convertir els caps de setmana en uns dies deliciosos, i esperava amb candeletes que arribés el dissabte.

Em vaig sentir profundament alleujat en veure que, pel que hauria pogut ser, la meva tia i les tietes de Dora s'avenien molt més del que esperava. Al cap de pocs dies de l'entrevista, la meva tia va fer la visita que havia promès, i, pocs dies més tard, les ties de Dora li tornaven la visita amb tots els ets i uts. Intercanvis similars, però cada cop més amistosos, es van anar succeint més o menys regularment, en intervals de tres o quatre setmanes. Sé que la meva tia va deixar molt consternades les tietes de Dora menyspreant la dignitat de qualsevol mitjà de transport, i anant a peu a Putney a unes hores tan intempestives com ara poc després d'esmorzar o poc abans del te; i també col·locant-se el barretet de la manera que li resultés més confortable en cada moment, sense respectar en absolut els prejudicis del món civilitzat respecte a aquella qüestió. El cas, però, és que les ties de Dora aviat van decidir considerar la meva tia com una senyora excèntrica —fins i tot una mica masculina— però amb una gran personalitat, i si bé la meva tia irritava les tietes de Dora, de tant en tant, a còpia d'expressar opinions herètiques sobre diverses qüestions d'etiqueta, m'apreciava massa per no sacrificar algunes de les seves petites rareses a l'harmonia general.

L'únic membre del nostre petit cercle que es va negar positivament a adaptar-se a les circumstàncies va ser *Gip*. No passava mai que veiés la meva tia sense ensenyar immediatament tota la dentadura, retirar-se sota una cadira i grunyar sense parar, amb algun udol llastimós de tant en tant, com si ella, realment, fos més del que podia suportar. Es van provar tota mena de tractaments: afalagar-lo, renyar-lo, estovar-lo, portar-lo a Buckingham Street (on es llançava a l'instant sobre els dos gats, amb el terror consegüent de tots els presents), però res no el va convèncer de suportar la proximitat de la meva tia. De vegades li semblava que havia pogut vèncer aquella aversió i es mostrava amable durant uns minuts, però després alçava aquell morret aixafat i es posava a udolar fins que no hi havia altre remei que tancar-li els ulls i ficarlo a l'escalfaplats. Al final, Dora va decidir enfundar-lo sistemàticament amb una tovallola i tancar-lo allà dins sempre que anunciaven l'arribada de la meva tia.

Una cosa que em preocupava molt, un cop instal·lats en aquesta vida tranquil·la, era que Dora semblava ser considerada per consens unànime com una joguina, com un petit objecte de distracció. La meva tia, amb qui es va anar familiaritzant de mica en mica, sempre l'anomenava «la seva poncelleta», i la gran il·lusió de la senyoreta

Lavinia era cuidar-la, arrissar-li els cabells, empolainar-la i tractar-la com una nena aviciada. En tot allò que feia la senyoreta Lavinia, la seva germana la imitava com si fos la cosa més natural. Jo ho trobava molt estrany, però era ben bé com si tothom tractés Dora d'una manera molt semblant —salvant les distàncies— a com ella tractava *Gip*.

Vaig decidir comentar-l'hi. Un dia que havíem sortit a passejar (perquè, passat un cert temps, la senyoreta Lavinia ja ens va donar permís per sortir a passejar tots dos sols), vaig dir-li que m'agradaria que es fes tractar d'una manera molt diferent.

—Perquè és que, estimada —vaig argumentar—, ja no ets cap criatura.

—Vaja! —va dir Dora—. Ja et posaràs a rondinar?

—A rondinar, amor meu?

—Jo trobo que tothom és molt amable amb mi —va dir Dora—, i sóc molt feliç.

—Però, vida meva! —vaig afegir jo—. Podries ser igualment feliç si et tractessin d'una manera més raonable.

Dora em va dirigir una mirada de retret —quina preciositat de mirada!— i després va començar a sanglotar, i a dir que, si no l'estimava, per què havia insistit tant a prometre-m'hi... i que per què no me n'anava, si no la podia suportar...

Què podia fer, jo, aleshores, sinó eixugar-li les llàgrimes amb els meus petons, i dir-li fins a quin punt l'adorava?

—Si jo sóc sempre tan afectuosa —va dir Dora—, per què ets tan cruel, amb mi, Doady?

—Cruel, tresor meu adorat? Però si jo no voldria... ni podria... ser cruel amb tu per res del món!

—Doncs no em critiquis —va dir, posant la boca en forma de poncella—, i jo seré bona minyona.

Vaig quedar embadalit quan poc després, per pròpia iniciativa, va demanar-me que li donés aquell llibre de cuina de què li havia parlat un dia, i que li ensenyés a portar els comptes tal com li havia promès. A la visita següent vaig portar el llibre (no sense abans haver-lo fet enquadrar amb unes tapes ben vistoses, perquè semblés menys àrid i més atractiu), i, mentre passejàvem pel prat comunal, li vaig ensenyar un vell llibre de comptes de la meva tia, i li vaig donar un bloc, un portallapis molt bonic i una capsa de mines, perquè pogués practicar la comptabilitat domèstica.

Però el llibre de cuina li va fer mal de cap, i les xifres la van fer plorar. No es deixaven sumar, deia; així és que les va esborrar totes, i va omplir el bloc de dibuixos de ramets de flors i de caricatures meves i de *Gip*.

Llavors jo, mig en broma, vaig provar d'instruir-la verbalment sobre qüestions domèstiques durant les passejades dels dissabtes. De vegades, per exemple, quan passàvem per davant d'una carnisseria, li deia:

—Ara imagina't, amor, que som casats i que tu vols comprar una espatlla de moltó per dinar: sabries què has de fer, per comprar-la?

La carona de la meva Dora s'allargava i els llavis tornaven a adoptar la forma d'una poncella, com si preferís molt més fer-me callar amb un petó.

—Sabries què has de fer per comprar-la, vida meva? —repetia jo, suposant que em sentís prou inflexible.

Dora s'ho rumiava una mica i, de vegades, contestava amb aires de triomf:

—Però, que no ho sabia el carnisser, ja, el que ha de fer per vendre-me-la? Què hauria de saber, jo? Que n'ets, de beneit!

Un dia que li vaig preguntar (mirant de reüll el llibre de cuina) què faria si fóssim casats i jo digués que em venia de gust un bon estofat irlandès, ella va contestar que diria a la criada que el fes ella; i després va ajuntar les manetes i va aplaudir per sota del meu braç, i va riure d'una manera tan encantadora que la vaig trobar més deliciosa que mai.

En conseqüència, l'ús principal a què es va dedicar el llibre de cuina va ser el de quedar abandonat en un racó perquè *Gip* hi pugés a sobre. Però Dora estava tan contenta quan va aconseguir ensinistrar-lo perquè s'hi enfilés i, sense moure's de dalt, aguantés al mateix temps el portallapis amb la boca, que jo em vaig alegrar moltíssim d'haver-lo comprat.

I vam tornar a l'estoig de la guitarra, i a la pintura floral, i a les cançons que parlaven de ballar sense parar, *tral·larà*, i érem feliços d'un cap a l'altre de la setmana. De tant en tant hauria volgut ser capaç d'insinuar a la senyoreta Lavinia que tractava massa la reina del meu cor com si fos una joguina, i de tant en tant em despertava, per dir-ho així, sorprès de descobrir que se m'havia encomanat aquell vici general i que també jo la tractava com si fos una joguina... però només molt de tant en tant.

Una maldat

Per molt que aquest manuscrit no l'hagi de llegir ningú més que jo, potser no sóc la persona més indicada per consignar-hi l'afany amb què vaig batallar amb aquella tremenda estenografia, i els progressos que hi vaig anar fent, mogut pel meu sentit de la responsabilitat amb Dora i amb les seves ties. Només afegiré, al que ja he deixat escrit sobre la meva perseverança durant tota aquesta època de la meva vida, i sobre la constant i pacient energia que aleshores havia començat a madurar en mi, i que constitueix el tret més fort del meu caràcter —suposant que posseeixi cap força de caràcter—, que, en recordar aquell temps, és en aquesta qualitat on trobo l'origen del meu èxit. He estat molt afortunat en les coses d'aquest món —molts homes han treballat molt més que jo i no han tingut ni la meitat d'èxit—, però mai no hauria pogut fer el que he fet sense els hàbits de puntualitat, de diligència i d'ordre, sense la determinació de concentrar-me en una sola cosa a cada moment, per molt que ja n'hi hagués una altra trepitjant-li els talons, que vaig adquirir aleshores. Déu sap que això no ho escric amb cap intenció d'elogiar-me. Un home que repassa la seva vida com faig jo aquí, pàgina per pàgina, seria realment un sant si no hagués de lamentar cap talent desaprofitat, cap oportunitat perduda, cap sentiment erràtic o pervers que, constantment en pugna amb el seu cor, hagi acabat derrotant-lo. No crec que posseeixi cap qualitat innata de què no hagi fet mal ús. El que vull dir, simplement, és que no hi ha res del que he intentat a la meva vida en què no hagi posat tota l'ànima per fer-ho bé; que, a tot allò a què m'he dedicat, m'hi he dedicat de ple; que, tant els grans objectius com els petits, els he perseguit sempre de la manera més seriosa. No he cregut mai que hi hagi cap capacitat, ni natural ni adquirida, que pugui aconseguir cap objectiu prescindint de l'ajuda d'un treball constant, senzill i tenaç. En aquest món, els èxits d'aquest tipus no existeixen. Algun talent afortunat i algun cop de sort pot ser que formin els dos extrems de l'escala a la qual s'enfilen alguns homes, però els graons d'aquella escala han de ser fets d'un material soferit i resistent, i no hi ha cap substitut per a la serietat conscient, fervorosa i sincera. Les meves regles d'or, quan faig balanç, diria que han estat no perseguir només a mitges allò que he pogut perseguir en cos i ànima, i no menysprear mai cap feina a què m'hagi dedicat, fos quina fos.

No cal que repeteixi, ara, fins a quin punt és gràcies a Agnes que aquests preceptes s'han traduït en realitats, però ara torno a ella en aquestes pàgines amb la gratitud més afectuosa.

Va venir a passar quinze dies a casa del doctor. El senyor Wickfield i el doctor Strong eren vells amics, i el doctor volia parlar amb ell i mirar d'ajudar-lo. Havia estat tema de conversa amb Agnes l'última vegada que havia vingut a Londres, i aquesta visita n'era el resultat. Ella i el seu pare van arribar junts. No em va venir

gaire de nou quan Agnes em va dir que s'havia compromès a buscar un allotjament allà a la vora per a la senyora Heep, que necessitava respirar uns altres aires a causa del reumatisme i estaria encantada de respirar-los en aquella companyia. I tampoc no em vaig sorprendre quan l'endemà mateix, com un fill conscient dels seus deures, Uriah acompanyés la seva digna mare a prendre'n possessió.

—És que, veureu, senyor Copperfield —va dir, mentre se m'enganxava al costat quan passejava pel jardí del doctor—: quan una persona estima, aquesta persona està una mica gelosa... o, si més no, desitjosa de no perdre de vista la persona que estima.

—De qui estàs gelós, ara? —vaig preguntar.

—Gràcies a vós, senyor Copperfield —va contestar—, de ningú en particular, en aquests moments... de ningú del sexe masculí, almenys.

—Vols dir que estàs gelós d'una persona del sexe femení?

Em va mirar de biaix amb aquells ulls rogencs i sinistres, i es va posar a riure.

—Realment, senyoret Copperfield... hauria de dir «senyor», però sé que m'excusareu el costum que he agafat..., sou tan sagaç que m'estireu la llengua com si fos un llevataps!... Però no, no em fa res de dir-vos-ho —i va posar aquella mà de peix sobre la meva—. Jo, en general, no he estat mai sant de la devoció de les senyores, i menys de la senyora Strong.

Ara els seus ulls semblaven verds, mentre em miraven amb una expressió d'astúcia descarada.

—Què vols dir? —vaig preguntar-li.

—Doncs que, per bé que sóc advocat, senyoret Copperfield —va contestar, amb una aspra ganyota—, en aquests moments vull dir el que dic.

—I què vols dir, amb la teva mirada? —vaig replicar, mantenint la calma.

—Amb la meva mirada? Molt agut, Copperfield, molt agut... Que què vull dir amb la meva mirada?

—Sí —vaig dir—. Amb la teva mirada.

Va semblar que li feia molta gràcia, i va riure tan obertament com li permetia el seu caràcter. Es va gratar una estona la barbeta i després, mirant a terra i sense deixar de gratar-se lentament, va prosseguir:

—Quan només era un humil escriptor, ella sempre em mirava per sobre l'espatlla. Sempre tenia la meva Agnes anant i venint de casa seva, i també es veia que era molt amiga vostra, senyoret Copperfield; però jo estava tan per sota d'ella que era com si no existís.

—I què? —vaig preguntar—. I què, si hi estaves?

—... i per sota d'ell, també —va afegir Uriah, recalcant-ho molt i en un to meditatiu, mentre continuava gratant-se la barbeta.

—Sembla que no el coneguis, el doctor —vaig dir—, si creus que podia ser conscient de la teva existència no tenint-te al davant.

Em va tornar a dirigir aquella mirada de biaix i, serrant les mandíbules com una cabra per poder-se gratar amb més comoditat, va contestar:

—No, no, i ara! Però si no em refereixo pas al doctor! No, no, pobre home! Em refereixo al senyor Maldon!

Se'm va glaçar el cor. Tots els meus antics dubtes i temors, tota la pau i la felicitat del doctor, totes les intricades possibilitats d'innocència i de compromís que jo no havia pogut aclarir, les vaig veure, en un moment, a la mercè de les intrigues d'aquell individu recargolat.

—No podia entrar mai al despatx sense donar-me ordres i tractar-me a empentes —va dir Uriah—. Tot un senyor, com hi ha món! Jo era molt dòcil i molt humil... i encara ho sóc. Però aquella manera de fer em desagradava... i em continua desagradant!

Va parar de gratar-se la barbeta i es va xuclar les galtes fins que va semblar que es trobessin per dins, i tot això sense deixar ni un moment de mirar-me de biaix.

—I ella, és clar, com que també és tota una senyora —va continuar, quan el seu rostre va haver anat recuperant la forma original—, no vol de cap manera ser amiga de la gent com jo, ja ho sé. És ben bé el tipus de persona capaç d'induir la meva Agnes a volar més alt. Doncs bé: jo no sóc sant de la seva devoció, senyoret Copperfield, però tinc ulls a la cara, i fa molt temps que els hi tinc. La gent humil també tenim ulls, parlant en general... i els fem servir per mirar.

Em vaig esforçar per semblar distret i impassible, però —m'ho deia la seva cara — amb molt pobres resultats.

—I ara no deixaré que m'atropellin, Copperfield —va continuar, alçant aquella part de la cara on hi hauria hagut unes celles rogenques si n'hagués tingut, amb expressió triomfant i maligna—, i faré tot el que pugui per posar fi a aquesta amistat. No m'agrada. No m'importa reconèixer davant vostre que tinc un caràcter una mica recelós, i vull tenir apartats tots els intrusos. No correré el risc, us ho asseguro, de deixar que conspirin contra mi.

—Tu sempre estàs conspirant, i penso que t'enganyes volent creure que tothom fa igual —vaig dir.

—Potser sí, senyoret Copperfield —va contestar—. Però jo tinc un motiu, com deia sempre el meu soci, i el defensaré a sang i a foc. Que sigui una persona humil no vol dir que m'hagin de trepitjar. No puc permetre que ningú em faci nosa. Creieu-me: no tindran altre remei que baixar del carro, senyoret Copperfield!

—No t'entenc —vaig dir.

—Ah, no? —va replicar ell, amb una de les seves contorsions—. Doncs em deixeu molt parat, senyoret Copperfield, perquè sempre sou tan agut...! Una altra vegada miraré de parlar més clar... És el senyor Maldon, aquell que va dalt de cavall i truca a la porta del jardí, senyor?

—Això sembla —vaig contestar, tan despreocupadament com vaig poder.

Uriah es va aturar de cop, es va posar les mans entre aquells dos genolls nuosos i es va cargolar de riure. Era una rialla absolutament silenciosa. No va deixar escapar ni un so. Em va repugnar tant el seu comportament odiós, i sobretot aquest detall del

final, que em vaig tombar d'esquena sense cap cerimònia i el vaig deixar allà cargolat al mig del jardí, com un espantaocells mal apuntalat.

No va ser aquella tarda, sinó, com recordo molt bé, la tarda següent no l'altra, que era dissabte, quan vaig portar Agnes a veure Dora. Havia concertat la visita amb antelació amb la senyoreta Lavinia, i ens esperaven a l'hora del te.

Jo estava tot deficiós, amb una barreja d'orgull i d'angoixa; orgull per la meva petita i estimada promesa, i angoixa per si a Agnes no li agradava. Tot el camí fins a Putney —Agnes viatjava a l'interior del cotxe, i jo a l'exterior— em vaig imaginar Dora en totes i cada una de les seductores facetes que jo coneixia tan bé; tan aviat pensava que m'agradaria que es comportés com en tal ocasió determinada, com preferia que es comportés com en tal altra... i em vaig anar amoïnant per aquestes coses fins a uns extrems febrils.

Però, si d'una cosa no vaig dubtar ni per un moment, és de la seva bellesa; i vaig poder comprovar que aquell dia estava més bonica que mai. Quan vaig presentar Agnes a les seves tietes, ella no es trobava a la sala d'estar: era tan vergonyosa que s'havia amagat. Jo sabia on buscar-la, i, efectivament, la vaig trobar altra vegada aguantant-se les llàgrimes darrere aquella estúpida porta.

Primer es negava a venir, i després es va passar cinc minuts, rellotge en mà, suplicant. Quan al final em va agafar de bracet per entrar junts a la sala d'estar, la seva preciosa carona estava encesa de rubor, i no l'havia vista mai tan bonica. Però, quan vam entrar a la sala i aquella cara va empal·lidir, encara va ser deu mil vegades més deliciosa.

Dora tenia por d'Agnes. M'havia dit que sabia que Agnes era «massa intel·ligent». Però, quan la va veure amb aquell posat tan alegre i alhora tan seriós, i tan formal, i tan bondadós, va deixar anar una feble exclamació de sorpresa complaguda i va rodejar el coll d'Agnes amb els seus braços afectuosos, recolzant aquella galta innocent contra la seva cara.

No m'havia sentit mai tan feliç. No havia estat mai tan content com quan les vaig veure a totes dues seient de costat, i vaig veure la reina del meu cor contemplant amb tanta naturalitat aquells ulls cordials, i vaig veure la mirada tendra i adorable que Agnes li adreçava.

La senyoreta Lavinia i la senyoreta Clarissa van participar, a la seva manera, de la meva alegria. Va ser el te més agradable del món. La senyoreta Clarissa presidia la taula. Jo vaig tallar i repartir el pastís de llavors de comí —les tietes sentien una debilitat d'ocellets per collir llavors i anar picotejant el sucre—; la senyoreta Lavinia ens observava amb un posat benignament protector, com si el nostre amor feliç fos tot obra seva, i tots estàvem perfectament satisfets de nosaltres mateixos i dels altres.

L'afable bon humor d'Agnes va robar el cor de tothom. El seu discret interès per tot allò que interessava a Dora, la facilitat amb què es va fer amiga de *Gip* (que va respondre a l'instant), el somriure franc amb què va reaccionar quan a Dora li feia vergonya venir a seure al meu costat com de costum, i la modesta gentilesa i

naturalitat amb què va aconseguir tot de petites i ruboritzades mostres de confiança per part de Dora, va semblar que acabaven de fer més complet el nostre cercle.

—Eestic tan contenta —va dir Dora, després del te— d’haver-te agradat...! Em feia por que no fos així, i ara que Julia Mills és fora, ho necessito més que mai.

Per cert, m’havia descuidat de dir-ho: la senyoreta Mills s’havia embarcat, i Dora i jo havíem pujat a bord d’un gran vaixell de les Índies Orientals a Gravesend per acomiadar-la, i havíem menjat gingebre confitat, i guaiaba, i altres requisits d’aquell tipus per dinar; i havíem deixat la senyoreta Mills plorant sobre un tamboret de campanya a l’alcàsser del vaixell i amb un gran dietari sota el braç, acabat d’estrenar, on les originals reflexions despertades per la contemplació de l’oceà serien consignades sota pany i clau.

Agnes va dir que tenia por que jo l’hagués retratada d’una forma no gaire favorable, però Dora la va corregir immediatament.

—I ara! —va dir, mirant-me i jugant amb els rínxols—. Si no me n’havia fet més que elogis... Ell valora tant la teva opinió, que la que tenia por era jo.

—La meva bona opinió no pot reforçar els seus vincles amb determinades persones que coneix —va afegir Agnes, amb un somriure—; no cal tenir-la en compte.

—Jo sí, jo sí que la tinc en compte! —va dir Dora, en el seu to persuasiu de costum—. No me l’amaguis, t’ho prego!

Vam fer broma amb les ganes que tenia Dora d’agradar a tothom, i Dora va dir que jo era un pallassot i un aneguet dolent, i aquella breu vetllada va passar volant sobre unes ales vaporoses. S’acostava l’hora en què el cotxe ens havia de venir a buscar. Jo estava sol davant del foc quan Dora va entrar, gairebé de puntetes, per fer-me el deliciós petonet de costum abans que me n’anés.

—No creus que, si fes molt de temps que fos amiga meva, Doady —va dir, amb un gran centelleig dels seus ulls resplendents i amb la seva mà delicada jugant ociosament amb un botó de la meva jaqueta—, potser ara seria més intel·ligent?

—Amor meu! —vaig dir jo—. Però quina bestiesa!

—Creus que és una bestiesa? —va replicar Dora, sense mirar-me—. N’estàs segur?

—I és clar que n’estic segur!

—Ja no me’n recordo —va dir, sense parar de fer girar aquell botó— de quin és el parentiu que tens amb Agnes, dolentot meu.

—Cap parentiu de sang —vaig contestar—; però vam créixer junts, com si fóssim germans.

—Com és que et vas enamorar de mi? —va dir Dora, passant a un altre botó de la meva jaqueta.

—Potser perquè era impossible veure’t i no enamorar-se, Dora!

—I si no m’haguessis vist mai? —va preguntar, passant a un tercer botó.

—I si tu i jo no haguéssim nascut? —vaig dir jo, rialler.

Em preguntava què devia pensar, mentre observava, silenciós i admirat, la maneta suau que viatjava per tota la filera de botons de la meva jaqueta, i aquells cabells frondosos que reposaven sobre el meu pit, i les pestanyes dels seus ulls abaixats, que s'alçaven lleument per seguir la trajectòria dels seus dits ociosos. A l'últim, els seus ulls es van trobar amb els meus, i es va posar de puntetes per fer-me, més seriosa que de costum, aquell deliciós petonet —i un altre, i un altre...— i va sortir de la sala.

Al cap d'uns cinc minuts tornaven tots, i aleshores la insòlita serietat de Dora ja havia desaparegut completament. Havia decidit, enriolada, fer que *Gip* executés tot el repertori complet de les seves habilitats abans que arribés el cotxe. Va trigar bastant a fer-ho (no pas perquè el repertori fos gaire variat, sinó per la seva escassa predisposició), i encara no havia acabat quan vam sentir que arribava. Va tenir lloc un adéu precipitat però molt afectuós entre Agnes i ella, i van quedar que Dora escriuria a Agnes (la qual havia de fer els ulls grossos si les cartes de Dora eren poca-soltes), i que Agnes escriuria a Dora; i va tenir lloc un segon comiat a la porta del carruatge, i un tercer quan Dora, a pesar de les protestes de la senyoreta Lavinia, tornava a sortir corrents per recordar a Agnes, des de la finestreta, que li havia d'escriure, i per dedicar-me a mi, que seia al pescant, un últim sacseig de rínxols.

La diligència ens havia de deixar prop de Covent Garden, on havíem d'agafar-ne una altra per anar fins a Highgate. Jo esperava amb impaciència la breu caminada d'entremig, per veure si Agnes em feia elogis de Dora. Ah! I quins elogis que me'n va fer! Amb quin efecte i amb quin fervor va parlar de l'encantadora criatura que jo havia conquistat, i va anar comentant totes les seves gràcies ingènues, davant les meves orelles embadalides! Amb quina serietat va recordar-me, sense que ho semblés, la responsabilitat que jo havia adquirit respecte a aquella criatura òrfena!

Mai, mai no havia estimat Dora tan profundament, tan sincerament, com aquella tarda. Quan vam haver tornat a baixar, i caminàvem a la llum dels fanals pel carrer silenciós que conduïa fins a casa del doctor, vaig dir a Agnes que tot era obra seva.

—Quan seies al seu costat —vaig dir—, semblaves tant el seu àngel de la guarda com el meu; i així m'ho sembles també ara, Agnes.

—Un pobre àngel —va contestar ella—, però fidel.

La nitidesa de la seva veu em va arribar al cor, i em va fer dir, com la cosa més natural del món:

—Aquella alegria tan pròpia de tu, Agnes (i que no he trobat mai en ningú més), l'he vista avui tan recuperada que he començat a pensar que potser ets més feliç, a casa teva; és així?

—Sóc més feliç interiorment —va dir—; estic bastant animada, i de bon humor.

Vaig contemplar aquell rostre serè que mirava amunt, i vaig pensar que eren les estrelles les que el feien semblar tan noble.

—A casa no hi ha hagut cap canvi —va anunciar Agnes, al cap d'uns moments.

—Cap nova al·lusió —vaig dir— a... no et voldria entristir, Agnes, però no em sé estar de preguntar-ho... cap nova al·lusió a allò de què vam parlar l'última vegada?

—No, cap —va contestar.

—Jo no he parat de pensar-hi.

—Doncs no hi hauries de pensar tant. Recorda que jo confio en la victòria final de l'amor i de la veritat. No passis ànsia per mi, Trotwood —va afegir, al cap d'un moment—: no faré mai aquest pas que tens por que faci.

Tot i que penso que no m'havia fet mai por quan hi reflexionava fredament, em vaig notar increïblement alleujat en sentir que ho confirmaven els seus propis llavis sincers. I així l'hi vaig dir, molt seriós.

—I quan s'acabi aquesta estada —vaig començar—... perquè pot ser que no tinguem cap altra ocasió d'estar sols... quant temps pot ser que passi, estimada Agnes, abans no tornis a venir a Londres?

—Probablement molt de temps —va contestar—; em sembla que, pel bé del papà, valdrà més que no em mogui de casa. A partir d'ara no és probable que ens tornem a veure gaire durant un quant temps; però m'escriuré sovint amb Dora, i d'aquesta manera tindrem notícies freqüents l'un de l'altre.

Ara ja havíem arribat al petit barri de la caseta del doctor. Es feia tard. Es veia llum a la finestra de l'habitació de la senyora Strong, i Agnes, assenyalant-la, em va desitjar bona nit.

—No t'amoïnis —va dir, donant-me la mà— per les nostres desgràcies i neguits. Res no em pot fer més feliç que la teva felicitat. Si mai pots oferir-me cap ajuda, no pateixis: te la demanaré. Que Déu et beneeixi sempre!

En el seu somriure radiant, i en les últimes notes de la seva veu animosa, em va semblar veure-hi i sentir-hi la meva petita Dora novament al seu costat. Em vaig quedar una estona mirant les estrelles a través del porxo, amb un cor ple d'amor i de gratitud, i després vaig seguir caminant a poc a poc. Havia emparaulat un llit en una cerveseria bastant decent que hi havia a prop, i estava a punt de sortir per la porta de fora quan, per casualitat, vaig girar el cap i vaig veure llum a l'estudi del doctor. Me'l vaig imaginar, amb un cert remordiment, treballant en el diccionari sense la meva ajuda. Amb la intenció de comprovar si era així i, en qualsevol cas, per desitjar-li bona nit si encara estava assegut entremig dels seus llibres, vaig tornar enrere i, travessant de puntetes el vestíbul i obrint la porta suaument, vaig mirar a dins.

La primera persona que vaig veure, amb gran sorpresa, sota la llum sòbria, va ser Uriah. Estava dret molt a la vora del llum, amb una d'aquelles mans esquelètiques sobre la boca i l'altra recolzada a la taula del doctor. El doctor seia a la seva butaca, amb la cara entre les mans. El senyor Wickfield, profundament afligit i consternat, s'inclinava cap endavant i tocava el braç del doctor amb posat indecís.

Per un moment vaig suposar que el doctor estava malalt. Amb aquella impressió vaig fer un pas endavant, precipitadament, quan vaig ensopegar amb els ulls d'Uriah i vaig entendre què passava. M'hauria retirat, però el doctor va fer un gest indicant-me que em quedés, i em vaig quedar.

—De tota manera —va observar Uriah, amb una contorsió del seu cos desmanegat—, val més que tinguem la porta tancada. Tampoc no cal que ho sàpiga TOTA la ciutat.

I, dient això, va anar de puntetes fins a la porta, que jo havia deixat oberta, i la va tancar amb molt de compte. Després va tornar i va ocupar novament la posició d'abans. Hi havia una desagradable afectació de zel i de pietat, en la seva veu i en els seus gestos, que resultava més intolerable —almenys per a mi— que qualsevol altra actitud que hagués pogut adoptar.

—M'ha semblat que era de la meva incumbència, senyoret Copperfield —va dir Uriah—, posar el doctor al corrent d'allò que vós i jo ja hem comentat. Només que no em vau acabar d'entendre, oi?

Me'l vaig mirar però no li vaig dir res; i, acostant-me al meu antic mestre, vaig dir quatre paraules a aquell bon home amb la intenció de consolar-lo i de donar-li ànim. Ell em va posar la mà a l'espatlla, tal com tenia costum de fer quan jo era un col·legial, però no va aixecar aquell cap blanquinos.

—Com que no em vau acabar d'entendre, senyoret Copperfield —va prosseguir Uriah, en el mateix to oficiós—, em prendré la llibertat d'esmentar humilment, ja que estem entre amics, que he cridat l'atenció del doctor Strong sobre el comportament de la senyora Strong. No em fa ni gota de gràcia, us ho asseguro, Copperfield, estar implicat en un assumpte tan desagradable, però la veritat és que, tal com estan les coses, tots ens trobem embolicats en qüestions que no haurien d'incumbir-nos. Això és el que jo volia dir, senyor, quan no em vau entendre.

Quan recordo la seva mirada obscena, encara no m'explico com no el vaig agafar pel coll i no vaig deixar tot el seu cos sense alè.

—Goso dir que no m'he fet entendre prou bé —va continuar—, i vós tampoc. Naturalment, tots dos estàvem inclinats a concedir a aquest tema una consideració més àmplia. Al final, però, m'he decidit a parlar sense embuts i he esmentat al doctor Strong que... heu dit alguna cosa, senyor?

Això anava dirigit al doctor, que havia gemegat. Aquell gemec hauria commogut qualsevol cor, vaig pensar, però en el cor d'Uriah no va produir-hi cap efecte.

—... he esmentat al doctor Strong —va prosseguir— que qualsevol pot adonar-se que el senyor Maldon i l'encantadora i agradable dama que és l'esposa del doctor Strong són massa afectuosos l'un amb l'altra. Realment ja ha arribat l'hora (vist que ja estem tots immersos en coses que no ens incumbeixen) que al doctor Strong se li digui que això, per a tota l'altra gent, ja era tan clar com la llum del dia abans que el senyor Maldon se n'anés a l'Índia; que, si el senyor Maldon va buscar excuses per tornar, no va ser per res més; i que, si ell sempre és aquí, no és per cap altra cosa. Quan heu entrat, senyor, suggeria al meu soci —cap al qual es va girar— que digués al doctor Strong, contra la seva paraula d'honor, si no havia estat aquesta la seva opinió des de fa molt de temps. Vinga, senyor Wickfield! Voleu tenir la bondat de dir-nos-ho? Sí o no, senyor? Vinga, estimat soci!

—Doctor, per l'amor de Déu —va dir el senyor Wickfield, tornant a recolzar la seva mà indecisa sobre el braç del doctor—, no atorgueu un pes excessiu a cap suposició de les que jo hagi pogut albergar.

—Vaja! —va exclamar Uriah, movent el cap—. Quina trista confirmació, oi? Ell! Un amic de tants anys! Valga'm Deu... quan jo era un simple escrivent del seu despatx, Copperfield, l'havia vist vint vegades, i em quedo curt, molt molest a causa d'això... molt trastornat, sabeu? (cosa, per cert, molt comprensible en un pare, i no sóc jo qui l'hi retraurà), de pensar que la senyoreta Agnes pogués embolicar-se en coses que no eren de la seva incumbència.

—Estimat Strong —va dir el senyor Wickfield, amb veu tremolosa—, bon amic meu, no cal que us digui que el meu vici ha estat sempre el de buscar algun motiu principal en tothom, i de sotmetre totes les accions a aquest sedàs tan estret. Pot ser que els dubtes que he tingut hagin estat conseqüència d'aquest error.

—Però heu tingut dubtes, Wickfield —va dir el doctor, sense aixecar el cap—. Heu tingut dubtes.

—Parleu, estimat soci! —va comminar-lo Uriah.

—En vaig tenir, sí, durant un temps —va dir el senyor Wickfield—. I... que Déu em perdoni... em pensava que vós també.

—No, no, no! —va contestar el doctor, en el to més patèticament afligit.

—Hi va haver un temps —va dir el senyor Wickfield— que pensava que volíeu enviar Maldon a l'estranger per provocar una desitjable separació.

—No, no, no! —va contestar el doctor—. Era per complaure Annie, que procurava pel bé del company de la seva infància. Per res més.

—Això vaig veure —va dir el senyor Wickfield—. Jo no ho podia dubtar, quan m'ho va dir. Però vaig pensar... i us imploro que recordeu que el meu defecte principal ha estat fer sempre una interpretació massa estreta de les coses... vaig pensar que, en un cas on hi havia una diferència d'edat tan gran...

—Així és com s'ha d'enfocar la cosa, veieu, senyoret Copperfield? —va observar Uriah, amb una compassió adulatora i ofensiva.

—... una dama tan jove, i tan atractiva, per molt autèntic que fos el respecte que us tenia, podria ser que s'hagués casat només influïda per consideracions materials. No vaig tenir en compte els innombrables sentiments i circumstàncies d'una altra mena que haurien pogut impulsar-l'hi... No ho oblideu, això, per l'amor de Déu!

—Quina manera més fina d'exposar-ho! —va dir Uriah, movent el cap.

—Sempre l'he observada des d'aquell mateix punt de vista —va continuar el senyor Wickfield—, però, per tot allò que estimeu, vell amic meu, us prego que us en feu el càrrec; i ara em veig obligat a confessar, ja que no tinc escapatòria...

—No! Arribats a aquest punt no hi ha escapatòria, senyor Wickfield —va saltar Uriah.

—... em veig obligat a confessar que sí —va dir el senyor Wickfield, mirant el seu soci amb impotència i amb consternació—, que vaig dubtar d'ella, i vaig pensar

que no complia els seus deures amb vós; i que de vegades, si ho haig de dir tot, no veia amb bons ulls que Agnes hi tingués un tracte tan familiar, tement que ella també veiés el que jo veia, o que la meva malaltissa teoria em feia imaginar que veia. No en vaig parlar mai amb ningú. No vaig voler que ho sabés mai ningú. I, si bé per a vós és terrible haver-ho de sentir —va afegir el senyor Wickfield, totalment derrotat—, si sabéssiu com és de terrible per a mi haver de dir-ho, us compadiríeu de mi!

El doctor, amb el seu caràcter infinitament bondadós, va allargar la mà. El senyor Wickfield l'hi va agafar uns moments entre les seves, amb el cap abaixat.

—Estic segur —va dir Uriah, trencant el silenci mentre es recargolava com un congre—, que aquesta és una qüestió extremament desagradable per a tothom. Però, ja que hem arribat fins aquí, m'he de prendre la llibertat d'esmentar que Copperfield també se n'havia adonat.

Jo em vaig girar cap a ell, i li vaig dir que com gosava posar-se el meu nom a la boca.

—Oh! És un detall molt amable per part vostra, Copperfield —va contestar Uriah, amb una ondulació de tot el cos—, i tots coneixem l'afabilitat del vostre caràcter; però vós sabeu que, així que jo us en vaig parlar l'altre dia, va saber de seguida què volia dir. Vós sabeu que sabíeu què volia dir, Copperfield. No ho negueu! Sé que ho negueu amb les millors intencions, però no ho negueu, Copperfield!

Vaig veure com els ulls benignes del vell doctor em miraven un moment, i vaig sentir que la confessió dels meus antics recels i records estava massa gravada en el meu rostre per passar inadvertida. No podia canviar les coses. Digués el que digués, no serviria per canviar res.

Vam tornar a quedar en silenci, fins que el doctor es va aixecar i va travessar dos o tres cops la sala. Al cap de poc va tornar cap a la seva butaca i, recolzant-se al respall i duent-se el mocador als ulls de tant en tant, amb una senzilla honestedat que encara l'honorava més, al meu entendre, que qualsevol disfressa que hagués pogut adoptar, va dir:

—Jo hi tinc molta part de culpa. Crec que jo hi tinc molta part de culpa. He sotmès una persona que porto al fons del cor a unes proves i a unes calúmnies (jo en dic calúmnies, encara que haguessin estat concebudes en el pensament més secret de cadascú) de les quals ella no hauria pogut ser mai la víctima si no hagués estat per mi.

Uriah Heep va fer una mena de ploricó, suposo que per expressar la seva simpatia.

—... de les quals la meva Annie —va repetir el doctor— no hauria pogut ser mai la víctima si no hagués estat per mi. Senyors: jo ja sóc vell, com sabeu; no tinc la sensació, aquest vespre, que em quedi gaire temps de vida. Però és per la meva vida... per la meva Vida... que responc de l'honor i de la lleialtat d'aquesta dona estimada que ha estat l'objecte d'aquesta conversa!

No crec que la millor encarnació de la cavallerositat, la materialització de la figura més gallarda i més romàntica imaginada mai per un pintor, hagués pogut dir

això amb una dignitat més impressionant i més commovedora que el vell doctor.

—Però no estic disposat —va prosseguir— a negar... potser, sense saber-ho, ja estava disposat fins a un cert punt a admetre-ho... que he atrapat inconscientment aquesta dona en un matrimoni infeliç. Sóc un home molt poc habituat a observar, i no puc sinó creure que els poders d'observació de diverses persones, de diferent edat i condició, tots coincideixen en un mateix sentit (que és el més natural) i són molt millors que el meu.

Jo havia admirat sovint, com ja he deixat escrit en algun altre lloc, la benignitat amb què tractava la seva jove esposa, però la respectuosa tendresa que va manifestar en aquesta ocasió, cada vegada que s'hi referia, i la manera gairebé reverencial amb què es negava a alimentar el més petit dubte referent a la seva integritat, l'enaltia, als meus ulls, fins a un punt que es resisteix a qualsevol descripció.

—M'hi vaig casar —va dir el doctor— quan ella era joveníssima. La vaig prendre com a esposa quan el seu caràcter a penes s'havia format, i m'il·lusionava poder contribuir a la seva formació. Coneixia bé el seu pare. La coneixia bé a ella. Vaig ensenyar-li tot el que vaig poder, per amor a les seves bellíssimes i virtuoses qualitats. Si la vaig perjudicar, com temo que vaig fer, en aprofitar-me (però mai intencionadament) de la seva gratitud i del seu afecte, li demano perdó de tot cor!

Va travessar la sala, va tornar al lloc d'abans i va aferrar la butaca amb una mà que tremolava d'emoció, com la seva veu.

—Em veia a mi mateix com un refugi que podia defensar-la dels perills i les vicissituds de la vida. Em vaig convèncer que, malgrat els anys que ens portàvem, ella podria viure tranquil·la i contenta al meu costat. Mai no vaig descartar que un dia pogués deixar-la lliure, encara jove i bonica però amb l'enteniment més format... Mai, senyors... paraula d'honor!

La seva figura senzilla semblava il·luminar-se amb aquella generosa fidelitat. Cada paraula que pronunciava tenia una força que cap altra qualitat no li hauria conferit.

—La meva vida amb aquesta dama ha estat molt feliç. He tingut motius constants, fins a aquest vespre, per beneir el dia en què vaig fer-li aquella gran injustícia.

Li fallava la veu cada cop més mentre pronunciava aquestes paraules. Va estar uns moments en silenci, i després va continuar:

—Ara que he despertat del meu somni (tota la vida he estat un pobre somiador, d'una manera o d'una altra), m'adono que és perfectament natural que ella tingui sentiments de recança pel seu vell amic, pel seu company d'infància. Temo que no puc ignorar que se'l mira amb una certa recança innocent, que s'imagina, sense cap mala fe, el que hauria pogut ser si no hagués estat per mi... Moltes de les coses que havia vist, sense parar-hi atenció, m'han tornat a la memòria amb un nou i dolorós significat des de fa una hora. Però, més enllà d'això, senyors, el nom d'aquesta dona estimada no ha de ser mai associat amb una sola paraula, ni un sol alè, de dubte.

Vaig observar-li un guspireig als ulls i una fermesa renovada en la veu. Es va tornar a quedar un moment en silenci, però aviat va continuar en el mateix to d'abans:

—Només em queda suportar, tan dòcilment com pugui, la consciència del mal que li he causat. És ella la que em pot fer retrets: no jo. Salvar-la de qualsevol mala interpretació, de qualsevol cruel malentès que ni tan sols els meus amics hagin pogut evitar, serà des d'ara el meu deure. Com més apartats visquem, més bé podré complir-lo. I quan arribi l'hora (i que sigui aviat, si així ho vol la divina misericòrdia!) en què la meva mort li permeti recobrar la llibertat, jo tancaré els ulls davant el seu rostre honorable amb una confiança i un amor sense límits... i permetré que, alliberada ja de tot remordiment, visqui un futur més radiant i més feliç.

Les llàgrimes que em provocava aquella noble sinceritat, causa i efecte de l'extrema senzillesa amb què parlava, em van privar de veure'l quan va anar cap a la porta i va afegir:

—Senyors, jo us he mostrat el meu cor. Estic segur que el respectareu. Tot el que hem dit aquest vespre no ha de ser repetit mai més. Wickfield, oferiu el braç a un vell amic i ajudeu-lo a pujar!

El senyor Wickfield va acudir corrents al seu costat. Sense intercanviar ni una paraula, van sortir lentament de la sala tots dos junts, sota la mirada d'Uriah.

—Bé, senyoret Copperfield! —va dir Uriah, girant-se dòcilment cap a mi—. Les coses no han anat ben bé per on semblava que anirien, perquè el vell erudit (quin home més excel·lent!) és més cec que un ratpenat... però, tanmateix, aquesta família ja ha baixat del carro, em penso!

Només faltava sentir la seva veu perquè esclatés amb una ràbia que no havia sentit ni tornaré a sentir mai més.

—Què t'has cregut, miserable? —vaig exclamar—. Que em podràs fer caure en les teves xarxes? Com has gosat referir-te a mi, hipòcrita desvergonyat, com si haguéssim estat parlant tu i jo?

Estàvem cara a cara, i la secreta exultació del seu rostre em va fer veure clarament allò que ja sabia de sobres: que m'havia imposat aquella confiança expressament, per fer-me desgraciat, i que m'havia parat una trampa tan deliberada que no em vaig poder aguantar. Tenia davant meu, temptadora, tota la seva galta cadavèrica, i li vaig marcar els cinc dits a la cara amb tanta força que em van coure com si me'ls hagués cremat.

Em va aferrar la mà i ens vam quedar una bona estona agafats d'aquella manera, mirant-nos l'un a l'altre. L'estona suficient per veure com les marques blanquinoses dels meus dits s'anaven esborrant del roig intens de la seva galta, i donaven pas a un roig encara més intens.

—Copperfield —va dir al final, gairebé sense alè—, que heu perdut el seny?

—El que he perdut és la paciència —vaig respondre, alliberant la mà bruscament—. No vull saber res més de tu, canalla.

—Ah, no? —va dir, obligat a posar-se la mà a la galta pel mal que li feia—. Doncs potser no podreu. No és ser molt desagraït, això?

—Ja t’he demostrat prou sovint —vaig continuar— que et menyspreo. I ara t’ho acabo de demostrar encara més clarament. Per què m’haurien de fer por els teus tripijocs contra tothom qui t’envolta? Què més pots fer, que no hakis fet?

Va entendre perfectament aquesta al·lusió als motius que fins llavors m’havien refrenat quan parlava amb ell. Estic segur que ni la bufetada ni l’al·lusió les hauria pogut reprimir tant de temps si no fos per les paraules tranquil·litzadores que Agnes m’havia dit aquell vespre... però tant se val.

Es va fer un altre silenci llarg. Mentre em mirava fixament, va semblar que els seus ulls adquirien tots els matisos de color que podien enlletgir uns ulls.

—Copperfield —va dir, traient-se la mà de la galta—, sempre heu estat en contra meu. Jo sé que sempre estàveu en contra meu a casa del senyor Wickfield.

—Pots pensar el que vulguis —vaig sentenciar, encara amb la mateixa fúria—. Si és una idea falsa, encara farà més per a tu.

—I jo, en canvi, sempre us he apreciat, Copperfield —va afegir.

Jo no em vaig dignar a contestar-li; i, agafant el barret, estava a punt de sortir per anar-me’n a dormir quan em va barrar el pas davant la porta.

—Copperfield —va dir—: quan un no vol, dos no es barallen. I jo no ho vull.

—Te’n pots anar a l’infern! —vaig cridar.

—No digueu això! —va contestar—. Jo sé que després ho lamentareu. Com us podeu rebaixar davant meu fins al punt de mostrar aquest mal geni?... Però us perdono.

—Em perdones...! —vaig repetir, amb desdeny.

—Sí, i no podeu impedir-m’ho —va contestar Uriah—. Pensar que m’heu agredit a mi, que sempre he estat el vostre amic! Però quan un no vol dos no es barallen, i jo no ho vull. Seré amic vostre a pesar vostre. Ara ja sabeu, doncs, a què atedir-vos.

La necessitat de continuar aquest diàleg (ell parlava molt a poc a poc; jo molt de pressa) en veu més baixa, per no molestar la gent de la casa en una hora tan intempestiva, no em va millorar l’humor, si bé la meva fúria ja es començava a refredar. Mentre li deia, simplement, que esperava d’ell el que sempre n’havia esperat sense que m’hagués defraudat mai, vaig obrir la porta contra els seus nassos, com si fos una nou que pogués esclafar contra la paret, i vaig sortir al carrer. Però ell també dormia fora de la casa, a l’allotjament de la seva mare; i, abans no hagués fet ni cent passes, ja el tenia enganxat al darrere.

—Heu de saber, Copperfield —em va dir a cau d’orella (jo no vaig girar el cap)—, que teniu les de perdre —cosa que ja sabia, i això encara m’irritava més—. No podeu fer el valent, ni impedir que jo us perdoni. No penso dir-ho a la meva mare ni a ningú. Estic decidit a perdonar-vos, però... com heu pogut alçar la mà a una persona que sabeu que és tan humil?

Em vaig sentir gairebé tan menyspreable com ell. Uriah em coneixia més bé del que jo em coneixia a mi mateix. Si m'hagués replicat, o m'hagués fet exasperar obertament, allò m'hauria fet sentir alleujat i m'hauria servit de justificació; però m'havia sotmès a un foc lent, damunt del qual vaig jeure turmentat fins a altes hores de la nit.

L'endemà, quan vaig sortir al carrer amb les primeres campanades del matí, me'l vaig trobar passejant amb la seva mare. Se'm va adreçar com si no hagués passat res, i jo no vaig tenir altre remei que contestar-li. Suposo que la bufetada que li havia clavat era prou forta per provocar-li mal de queixal: duia la cara embolicada amb un mocador de seda negra i el barret plantificat a sobre, cosa que no es pot dir precisament que millorés el seu aspecte. Després vaig saber que el dilluns al matí havia anat a un dentista de Londres, i que li havia arrencat un queixal. Espero que li toqués el nervi.

El doctor va fer dir que no es trobava gaire bé, i es va deixar veure molt poc durant la resta de l'estada d'Agnes i el seu pare. Feia una setmana que se n'havien anat quan vam reprendre la nostra feina habitual. El dia abans que ens hi tornéssim a posar, el doctor em va donar personalment una nota plegada i sense segellar. Anava adreçada a mi, i em demanava, amb quatre paraules afectuoses, que no parlés amb ningú de la conversa d'aquell vespre. Jo ho havia comentat a la meva tia, però a ningú més. No era una cosa de la qual pogués parlar amb Agnes, i ella, sens dubte, no sospitava ni remotament el que havia passat.

I estava convençut que la senyora Strong tampoc no en sospitava res. Van passar unes quantes setmanes abans no li observés el més petit canvi. Va anar sorgint molt a poc a poc, com un núvol quan no bufa gens de vent. Primer semblava estranyar-li que el doctor li parlés amb aquella compassió tan tendra, i que insistís que la seva mare vingués a estar-se amb ella per combatre la feixuga monotonia de la seva vida. Sovint, quan treballàvem el doctor i jo i ella seia a prop nostre, veia que alçava els ulls i se'l mirava amb aquella expressió que no oblidaré mai. I de vegades, amb els ulls plens de llàgrimes, s'aixecava i sortia de la sala. De mica en mica, una ombra d'infelicitat va anar enfosquint la seva bellesa i es va anar fent cada dia més profunda. La senyora Markleham, aleshores, s'havia instal·lat pràcticament a la casa; però no parava d'enraonar, i no veia res.

Mentre aquest canvi s'apoderava d'Annie, que havia estat com un raig de sol que il·luminava la casa del doctor, ell es va anar veient cada dia més envellit i més seriós; però la dolçor del seu caràcter, la plàcida afabilitat de les seves maneres i les benignes atencions que tenia amb la seva dona encara es van accentuar més, suposant que allò fos possible. Un dia, de bon matí (era l'aniversari d'ella), quan va venir a seure arran de finestra mentre nosaltres treballàvem (cosa que sempre havia fet, però que ara havia començat a fer amb un aire tímid i insegur que jo trobava molt emotiu), ell se li va acostar, li va agafar la cara entre les mans, li va fer un petó al front i es va allunyar precipitadament, massa commogut per quedar-se. Vaig veure que ella continuava

immòbil com una estàtua i després abaixava el cap, estrenyia les mans i es posava a plorar, amb un sentiment que no puc expressar amb paraules.

Després d'aquell dia em va semblar, de vegades, com si em volgués dir alguna cosa, aprofitant les estones que ens quedàvem sols ella i jo. Però no va dir mai ni una paraula. El doctor sempre tenia alguna nova proposta perquè ella i la seva mare sortissin a distreure's; i la senyora Markleham, que era molt amant de les distraccions i no s'ho feia dir dues vegades, s'hi apuntava de seguida i es desfeia en elogis. Però Annie, com una ànima en pena, es limitava a deixar-se portar allà on li diguessin i semblava que tant se li'n donés tot.

Ni la meva tia ni jo no sabíem què pensar, i ella, en la seva perplexitat, hi havia dies que arribava a caminar cent milles. El més estrany de tot era que l'únic alleujament que semblava trobar, i que tenia accés a les regions secretes de la seva infelicitat domèstica, s'encarnava en la persona del senyor Dick.

No sé quins eren els pensaments ni les observacions d'aquell home respecte a la qüestió, i em sembla que ni ell mateix m'hauria pogut ajudar a aclarir-ho. Però, com ja he fet constar en el relat dels meus dies escolars, l'adoració que sentia pel doctor no coneixia límits; i en l'afecte sincer, fins i tot quan es tracta del que sent l'animal més humil pel seu amo, hi ha una capacitat de percepció tan subtil que deixa enrere l'intel·lecte més elevat. I, en el cas del senyor Dick, aquesta intel·ligència del cor —si és que puc anomenar-ho així— semblava il·luminada per una inspiració que li deixava entreveure la veritat.

S'enorgullia d'haver recuperat el privilegi de poder dedicar bona part del seu temps lliure a passejar pel jardí amb el doctor, tal com acostumava a fer pel Passeig del Doctor a Canterbury, i molt aviat van ser totes les hores lliures que tenia (i es llevava d'hora per tenir-ne més) les que va dedicar a aquestes passejades. Si res no l'havia fet mai tan feliç com els fragments d'aquell diccionari prodigiós que el doctor li llegia, ara també es podia sentir molt desgraciat si el doctor no se'n treia algun de la butxaca i es posava a llegir-l'hi. Durant les hores que el doctor i jo estàvem enfeinats, va agafar el costum de passejar amb la senyora Strong, i l'ajudava a cuidar les seves flors preferides o a arrencar les males herbes del jardí. No crec que digués mai una dotzena de paraules en una hora, però el seu callat interès i el seu posat nostàlgic trobaven sempre una resposta immediata en el cor del doctor i de la seva esposa. Cada un dels dos sabia que l'altre apreciava el senyor Dick, i que ell se'ls estimava a tots dos; i és així com va aconseguir allò que ningú més havia aconseguit: convertir-se en un lligam entre aquelles dues persones.

Quan el recordo passejant al costat del doctor, amb aquella cara on s'intuïa una saviesa impenetrable, feliç de veure's fustigat amb les paraules més difícils del diccionari... quan el recordo caminant darrere d'Annie amb unes regadores enormes, i entregant-se, de quatre grapes i amb uns guants que eren com urpes de lleó, a un treball microscòpic entremig de les fulles més minúscules, i expressant, en tot allò que feia i molt més bé que qualsevol filòsof, un delicat desig de ser-li amic, i vessant

simpatia, lleialtat i afecte per tots i cadascun dels foradets de la regadora... quan penso que el seu esperit bondadós, colpit de ple per la infelicitat que intuïa, el feia reprimir-se de treure l'infortunat rei Carles al jardí, sense defallir mai en els seus serveis agraiïts, ni en el convenciment que hi havia alguna cosa que no anava a l'hora, ni en el desig de posar-hi remei... gairebé em sento avergonyit d'haver sabut que el seu cap no acabava de girar rodó, tenint en compte, sobretot, el poc partit que jo he sabut treure del meu.

—Ningú com jo no sap el que val aquest home, Trot —deia la meva tia, orgullosa, quan en parlàvem—. Encara ens ha de donar moltes sorpreses!

Abans de tancar aquest capítol he de referir-me a una altra qüestió. Mentre encara durava l'estada a casa del doctor, vaig observar que el carter, cada matí, portava dues o tres cartes per a Uriah Heep, que s'havia quedat a Highgate amb tots els altres perquè era època de vacances. L'adreça de totes aquestes cartes era escrita per la mà del senyor Micawber, que ara havia adoptat aquella lletra rodona tan típica dels juristes. Em va alegrar deduir, a partir d'aquelles vagues pistes, que al senyor Micawber li anaven bé les coses; per això vaig quedar tan parat quan, un d'aquells dies, vaig rebre la següent carta de la seva amable esposa.

Canterbury, dilluns al vespre

Sens dubte us sorprendreu, estimat senyor Copperfield, de rebre aquesta missiva. I encara més del seu contingut. I encara més del caràcter estrictament confidencial que us prego que li conferiu. Però els meus sentiments com a esposa i mare requereixen esbravar-se, i, com que no desitjo consultar la meva família (que ja ha ultratjat prou els sentiments del senyor Micawber), no conec ningú més indicat per demanar-li consell que el meu amic i antic llogater.

Pot ser que ja sapigüeu, estimat senyor Copperfield, que entre una servidora i el senyor Micawber (al qual no abandonaré mai) ha regnat sempre un esperit de confiança mútua. No nego que el senyor Micawber, ocasionalment, pot haver estès algun pagaré sense consultar-m'ho, o es pot haver enganyat respecte al venciment de l'esmentat efecte. Són coses que han passat, sí. Però, en general, el senyor Micawber no ha tingut secrets per a l'aixopluc dels seus afectes —em refereixo a la seva esposa— i li ha relatat sistemàticament, en retirar-se a descansar, els esdeveniments del dia.

Ja us fareu una idea, estimat senyor Copperfield, de quin ha de ser el patetisme dels meus sentiments en informar-vos que el senyor Micawber està absolutament canviat. Ha esdevingut reservat. Ha esdevingut hermètic. La seva vida és un misteri per a la companya de les seves alegries i tristeses —em refereixo, novament, a la seva esposa—, i, si us assegurés que, més enllà de saber que s'està del matí al vespre al despatx, en sé menys coses que les que pugui saber de l'home de la lluna que es va ennuegar amb pinyols de pruna, com diu un conte poca-solta que els infants desaprensus s'aprenen de memòria, recorreria a una fal·làcia popular per explicar un fet real.

Però això no és tot. El senyor Micawber és taciturn. És sever. Es mostra indiferent als nostres fills grans, no se sent en absolut orgullós dels seus bessons, es mira amb ull glacial fins i tot l'inofensiu nouvingut que ha ampliat recentment el nostre cercle familiar. Els mitjans pecuniaris per cobrir les nostres despeses, restringits a la mínima expressió, no és sinó amb gran dificultat que aconseguixo arrencar-los-hi, i fins i tot sota l'horrible amenaça que «es farà creu i ratlla» (és la seva expressió textual), i es nega inexorablement a donar cap explicació de cap mena en relació amb aquest procedir desconcertant.

Això és difícil de suportar. Això destrossa el cor. Si vós m'aconselléssiu, coneixent com coneixeu les meves febles capacitats, respecte a quina seria la millor manera d'exercir-les en un dilema tan inusitat, afegiríeu un altre generós favor d'amic als molts que ja us dec. Amb expressions de part de tota la canalla i un somriure de part del nouvingut feliçment ignorant, us saluda de tot cor, estimat senyor Copperfield,
la vostra afligida

Emma Micawber

No em vaig sentir autoritzat a oferir, a una esposa amb l'experiència de la senyora Micawber, cap altra recomanació que la d'intentar recuperar el senyor Micawber a còpia de paciència i d'amabilitat (cosa que, fet i fet, estava convençut que ja faria), però aquesta carta em va fer rumiar molt.

Una altra mirada enrere

Deixeu que m'aturi una vegada més en una altra etapa memorable de la meva vida. Deixeu-me enretirar per veure com desfilen davant meu els fantasmes d'aquells dies, acompanyant l'ombra de mi mateix en una obscura processó.

Passen setmanes, mesos, estacions. Semblen poca cosa més que un dia d'estiu i un vespre d'hivern. Tan aviat el prat on passejo amb Dora és tan florit que sembla un camp d'or brillant, com els monticles i manyocs de bruc reposen invisibles sota una capa de neu. En un no res, el riu que flueix a través de les nostres passejades dominicals centelleja sota el sol d'estiu, o és agitat pel vent d'hivern i espesseït amb munts de gel a la deriva. Més de pressa que cap riu hagi corregut mai cap al mar, centelleja, s'enfosqueix i passa avall.

No ha canviat ni un fil a la casa de les tietes ocell. El rellotge va fent tic-tac sobre la llar de foc, el baròmetre penja de la paret. Ni el rellotge ni el baròmetre no van mai a l'hora, però creiem devotament en tots dos.

He arribat a la majoria d'edat legal. He assolit la dignitat dels vint-i-un anys, però això és un tipus de dignitat que t'adjudiquen els altres. Deixeu-me pensar en allò que he aconseguit per mi mateix.

He domesticat aquell misteri salvatge de l'estenografia. En trec uns ingressos respectables. Estic altament considerat per la meva destresa en tot el que es relaciona amb aquest art, i m'acompanyen onze persones més en la redacció de les cròniques parlamentàries per a un diari matutí. Cada vespre registro prediccions que mai no es fan realitat, promeses que no es compleixen mai, explicacions que l'únic que pretenen és desconcertar. Em rebolco en un fangar de paraules. Britània, aquella dona infortunada, sempre és davant meu, com una au de corral captiva: travessada pertot arreu amb plomes d'oficina i lligada de peus i mans amb paperassa. Passo prou temps entre bastidors per saber el peu que calça la vida política. Sóc un perfecte Infidel en tot allò que s'hi refereix, i res no podrà mai convertir-me.

El meu estimat Traddles ha provat sort en la mateixa activitat, però no fa per a ell. Es pren amb un humor excel·lent el seu fracàs, i em recorda que sempre s'ha considerat una persona lenta. Fa feines esporàdiques en el mateix diari, consistents a recopilar dades sobre temes àrids que després seran ressenyats i adornats per esperits més fèrtils. Ja és advocat de ple dret, i, amb una diligència i una abnegació admirables, ha aconseguit reunir un altre centenar de lliures per pagar-se l'accés al despatx d'un notari. Una gran quantitat de vi de Porto ben calent va ser consumida el dia de la seva admissió, i, tenint en compte la xifra, suposo que l'Inner Temple en devia treure un benefici.

Jo he encetat un altre camí. He fet els meus primers passos, porucs i tremolosos, com a escriptor. Vaig escriure una coseta en secret i la vaig enviar a una revista, i la

revista la va publicar. Des d'aleshores, m'he vist amb cor d'escriure un bon nombre de textos insubstancials. Ara me'ls paguen regularment. En general, em guanyo bé la vida; quan calculo els meus ingressos amb els dits de la mà esquerra, supero el dit del mig i arribo a la meitat de l'anular.

Hem deixat Buckingham Street per traslladar-nos a una agradable caseta, situada molt a prop de la que jo tenia ullada des del meu primer rampell d'entusiasme. La meva tia, però (que ha venut la casa de Dover a un preu molt avantatjós), no es quedarà aquí, sinó que té intenció de traslladar-se a una caseta encara més diminuta bastant a prop. Què fa presagiar, això? El meu casament? Sí!

Sí! Em caso amb Dora! La senyoreta Lavinia i la senyoreta Clarissa hi han donat el consentiment, i mai no hi ha hagut al món uns canaris tan esvalotadets. La senyoreta Lavinia s'ha adjudicat la supervisió del vestuari de la meva reina, i constantment retalla patrons de paper marró i discrepa del parer d'un jove altament respectable, que porta un llarg farcell i una cinta de prendre mides sota el braç. Una modista, sempre amb el fil i agulla clavats al pit, menja i dorm a la casa i juraria que no es treu el didal ni per menjar, ni per beure, ni per dormir. Han convertit la meva reina en un maniquí. Sempre la criden perquè vagi a emprovar-se alguna cosa nova. No podem estar sols ni cinc minuts seguits, a les tardes, sense que alguna intrusa no truqui a la porta dient: «Ah, senyoreta Dora, que podeu pujar a dalt, si us plau?».

La senyoreta Clarissa i la meva tia es recorren tot Londres buscant articles de mobiliari perquè Dora i jo ens els mirem. Seria molt millor que els comprassin directament, sense aquest cerimonial d'inspecció, perquè, quan nosaltres anem a veure un guardafoc de cuina o unes graelles, Dora veu una caseta xinesa per a *Gip*, amb campanetes al capdamunt, i s'estima més allò. I es requereix molt de temps per acostumar *Gip* a la seva nova residència, després d'haver-la comprada; sempre que hi entra o en surt, fa sonar totes les campanetes i s'espanta horriblement.

També arriba Peggotty per ajudar en el que calgui, i es posa a treballar immediatament. El seu departament sembla el de netejar-ho tot una vegada i una altra. Frega tot allò que es deixi fregar, amb una fricció perpètua, fins que li queda tan lluent com el seu front virtuós. I és ara que començo a veure, als vespres, el seu germà recurrent solitari els carrers en penombra i escrutant les cares de tots els vianants que es troba pel camí. Jo, en aquestes hores, no hi parlo mai. Sé perfectament, quan veig passar la seva greu figura, què és el que busca i li fa por de trobar.

Per què fa Traddles aquest posat transcendent quan ve a buscar-me aquesta tarda als Commons (on encara m'arribo de tant en tant, per guardar les formes)? Perquè la materialització dels somnis adolescents és a tocar: avui em donen la llicència de matrimoni.

Quin document més petit, per ser que és tan important! I Traddles el contempla, allà estès damunt la meva taula, amb una barreja d'admiració i de temor reverencial. S'hi llegeixen, units per aquell vincle màgic tant de temps somiat, els noms de David

Copperfield i Dora Spenlow, i, en un racó del document, contempla el nostre Enllaç el segell d'aquella paternal institució tan generosament interessada en les diverses transaccions de la vida humana; i el bisbe de Canterbury ens atorga una benedicció en lletra d'impresca i al preu més enraonat possible.

Però jo visc en un somni: un somni neguitós, feliç, atropellat. No puc creure que això sigui real, però tampoc no puc creure que la gent que em trobo pel carrer no intueixi poc o molt que em caso demà passat. El vicari em reconeix, quan vaig a prestar-hi jurament, i m'enllesteix tan de pressa com si entre nosaltres dos hi hagués una complicitat maçònica. Traddles no ens fa cap falta, però m'acompanya a tot arreu com una ombra protectora.

—Espero que la pròxima vegada que vinguis aquí, estimat company —dic a Traddles—, sigui per fer aquest mateix tràmit per a tu. I espero que sigui aviat.

—Gràcies pels teus bons desitjos, estimat Copperfield —contesta ell—. Jo també ho espero. És un gran què saber que ella m'esperarà el temps que calgui, i que és la noia més adorable del...

—A quina hora l'has d'anar a esperar, a la diligència? —li pregunto.

—A les set —diu Traddles, mirant el seu auster rellotge de plata de tota la vida, el mateix d'on un dia va treure una rodeta per fer un molí d'aigua—. La senyoreta Wickfield arriba a la mateixa hora, si fa no fa, oi?

—Una mica més tard: a dos quarts de nou.

—T'asseguro, estimat amic —diu Traddles—, que, quan penso en el feliç desenllaç que tindrà aquest episodi, gairebé estic tan content com si fos jo el que em caso. I has de saber que la gran prova d'amistat i de consideració que m'has donat involucrant personalment la meva Sophy en aquesta venturosa ocasió, i convidant-la a ser dama d'honor, juntament amb la senyoreta Wickfield, requereix el meu agraïment més fervorós. Ho valoro en extrem.

Me l'escolto, i després li estrenyo la mà; i enraonem, i passegem, i dinem junts, etcètera... però jo no m'ho crec. Res no és real.

Sophy arriba a casa de les ties de Dora a l'hora convinguda. Té una cara francament simpàtica —no pas d'una bellesa absoluta, però extraordinàriament agradable—, i és una de les noies més jovials, senzilles, franques i captivadores que jo hagi vist mai. Traddles ens la presenta amb un gran orgull, i es frega les mans durant deu minuts, rellotge en mà, i tots i cada un dels cabells del seu cap es posen de puntetes quan jo, en un apart, el felicito per l'encert de la seva elecció.

He anat a esperar Agnes a la diligència de Canterbury, i la seva cara alegre i preciosa és entre nosaltres per segona vegada. Agnes té un gran afecte per Traddles, i és formidable veure'ls retrobar-se i observar l'èxtasi de Traddles quan li presenta la noia més adorable del món.

Però jo encara no m'ho crec. Passem una tarda deliciosa i som extraordinàriament feliços... però jo encara no m'ho crec. No em puc controlar. No puc assimilar la meva felicitat mentre l'experimento. Tinc una sensació emboirada d'inestabilitat,

com si fes quinze dies que m'hagués llevat a primera hora del matí i encara no m'hagués tornat a ficar al llit. Sóc incapaç de saber quin dia era ahir. Em sembla com si fes molts mesos que vaig pel món amb la llicència a la butxaca.

I l'endemà, quan anem tots en ramat a veure la casa —la nostra casa, de Dora i meva—, també sóc totalment incapaç de considerar-me'n el propietari. És com si fos aquí gràcies a l'autorització d'algú altre. Gairebé em sembla com si en qualsevol moment hagués d'arribar el propietari autèntic i em digués que s'alegra de veure'm. Una caseta tan preciosa com és, amb tot tan nou i tan lluent, amb les flors de les alfombres que semblen acabades de collir, i les fulles verdes del paper de les parets que semblen acabades de brotar, amb les cortines immaculades d'organdi, i els mobles d'un rosat llampant, i el barretet de palla de Dora amb la cinta blava —amb quina claredat recordo com em va enamorar el que duia quan la vaig conèixer, tan semblant a aquell!—, penjat ja en el seu penjadoret, i l'estoig de la guitarra repenjat en un racó, com si fos allà de tota la vida... i la gent entrebancant-se amb la pagoda de *Gip*, que és massa gran per a aquell allotjament...

Una altra tarda feliç, tan irreal com totes les altres, entro de puntetes a la sala de sempre abans d'anar-me'n. Dora no hi és. Suposo que encara no han acabat d'emprovar. La senyoreta Lavinia treu el cap i em diu, misteriosament, que no trigarà gaire, i la veritat és que triga bastant; però al final sento un fregadís a la porta, i algú que truca.

—Endavant! —dic jo; però tornen a trucar.

Vaig cap a la porta, preguntant-me qui deu ser; i allà em trobo uns ulls brillants i un rostre sufocat: són els ulls i el rostre de Dora, i la senyoreta Lavinia li ha posat el vestit de l'endemà, amb barretet i tot, perquè jo el vegi. Abraço la futura esposa del meu cor, i la senyoreta Lavinia fa un xisclet perquè jo li he fet caure el barretet, i Dora riu i plora al mateix temps, en veure'm tan content... i m'ho puc creure menys que mai.

—Ho trobes bufó, Doady? —diu Dora.

Bufó! Que si ho trobo bufó, pregunta...!

—I segur que t'agrado molt? —diu Dora.

La frase implica un risc tan evident per al barretet, que la senyoreta Lavinia fa un altre xisclet i em prega que entengui que Dora s'ha de mirar, però que de cap manera no s'ha de tocar. La meva Dora es queda en un deliciós estat de confusió durant uns moments, i es deixa admirar; i després es descobreix —es veu tan natural, amb el cap descobert!— i surt corrents amb el barretet a la mà; i torna ballant amb el seu vestidet d'estar per casa, i pregunta a *Gip* si no és veritat que jo tinc una doneta preciosa, i si li perdonarà que es casi, i s'agenolla per fer-lo posar dret sobre el llibre de cuina, per última vegada en la seva vida de soltera.

Jo, més incrèdul que mai, me'n vaig cap a un allotjament que he llogat allà a la vora, i l'endemà em llevo de bon matí, per anar a Highgate a buscar la meva tia.

No l'havia vista mai tan espantant. Porta un vestit de seda de color lavanda, i un barretet blanc, i està realment esplèndida. L'ha vestida Janet, que també ha sortit a veure'm. Peggotty ja està a punt per anar cap a l'església, amb la intenció d'assistir a la cerimònia des de la tribuna. El senyor Dick, que és el que em portarà la meva reina fins a l'altar, s'ha fet arrissar els cabells. Traddles, amb qui jo havia quedat citat a la barrera de peatge, presenta una enlluernadora combinació de color crema i color blau cel; i tant ell com el senyor Dick sembla que vagin enguantats fins al coll.

Tot això ho veig, sens dubte, i sé que és real; però estic tan desorientat que és com si no veiés res, i no m'acabo de creure res. I tanmateix, quan emprenem la marxa en un cotxe descobert, aquest casament de conte de fades és prou real per provocar-me una mena de compassió perplexa per la gent desventurada que no hi té art ni part, i escombra les botigues, i es dirigeix cap a les seves ocupacions diàries.

La meva tia em té la mà agafada durant tot el camí. Quan ens aturem prop de l'església perquè baixi Peggotty, que viatjava al pescant, la meva tia m'estreny la mà i em fa un petó.

—Que Déu et beneeixi, Trot! Mai no l'havia estimat tant, el meu noi. Aquest matí penso en la teva mare, pobra criatura.

—Jo també. I en tot el que us dec, estimada tieta.

—Fuig, home, fuig! —diu la meva tia. I amb una desbordant cordialitat ofereix la mà a Traddles, que llavors ofereix la seva al senyor Dick, el qual llavors m'ofereix la seva a mi, i després jo ofereixo la meva a Traddles, i després anem fins a la porta de l'església.

A dins regna una gran quietud, ho sé; però l'efecte sedant que aquella església exerceix sobre mi és comparable al d'un teler de vapor en ple funcionament. Estic massa frenètic perquè allò em pugui calmar.

Tot el que ve després és com un somni més o menys incoherent.

Somio que ells entren amb Dora; que la sagristana ens fa formar a tots, com un sergent, davant les reixes de l'altar; que jo, a pesar del meu estat, em pregunto per què trien les dones més desagradables per fer de sagristanes, i si hi ha cap temor religiós d'una infecció catastròfica de bon humor que faci indispensable col·locar aquests atuells de vinagre en el camí que condueix al cel.

I somio que apareixen el clergue i el seu acòlit, i que van entrant uns quants barquers i altres persones; i que darrere meu hi ha un vell mariner que escampa un tuf intens de rom per tota l'església, i que la cerimònia comença amb una veu profunda, i que tots estem molt atents.

I somio que la senyoreta Lavinia, que fa com d'assistenta de les dames d'honor, és la primera de plorar a llàgrima viva, en homenatge (així m'ho sembla a mi) a la memòria de Pidger; que la senyoreta Clarissa li aplica un flascó d'essències; que Agnes s'ocupa de Dora; que la meva tia s'esforça per mostrar-se com un model de fortitud, amb unes llàgrimes que li cauen galtes avall; que la meva Dora tremola molt, i que articula les seves respostes en uns febles murmuris.

I somio que ella i jo ens agenollem, l'un al costat de l'altra; que Dora va deixant de tremolar, però no pas d'aferrar la mà d'Agnes; que va evolucionant la cerimònia, amb calma i gravetat; que, acabada la cerimònia, ens mirem tots en un estat primaveral de somriures i de llàgrimes; que la meva jove esposa es posa histèrica a la sagristia i plora pel seu pobre papà, pel seu estimat papà.

I somio que aviat es torna a animar, i firmem tots al llibre de registre, l'un darrere l'altre. Que jo vaig cap a la tribuna a buscar Peggotty, perquè ella també firmi; i que Peggotty m'abraça en un racó, i em diu que va veure com es casava la meva pobra mare; i que ja s'ha acabat tot, i que ens n'anem.

I somio que avanço enamorat i orgullós pel passadís amb la meva dolça núvia agafant-me de bracet, enmig d'una boirina de gent, de pulpits, de monuments, de bancs d'església, de piles baptismals, d'orgues i de vitralls que només veig a mitges, i dins la qual bateguen tènues i remotes evocacions de l'església de la meva infància.

I somio que la gent ens veu passar i comenta molt baixet que quina parelleta més jove i quina núvia més bufona. I que fem tots el camí de tornada amb el cotxe tan feliços i enraonadors. I que Sophy ens explica que quan ha vist que a Traddles li demanaven la llicència matrimonial (jo li havia encarregat que me la guardés) ha estat a punt de desmaiar-se, amb el convenciment que l'havia perduda o que l'hi havien pres de la butxaca. I que Agnes riu alegrement, i que Dora se l'estima tant que no se'n vol separar, i encara li té la mà agafada.

I somio que hi ha un esmorzar, amb abundància de viandes i begudes que entren pels ulls, i en el qual jo participo, com faria en qualsevol altre somni, sense percebre en absolut el gust que tenen; perquè, si és que puc dir-ho així, jo menjo i bec només d'amor i de matrimoni, i tots aquells requisits em semblen tan irreals com qualsevol altra cosa.

I somio que prenc la paraula amb el mateix posat d'enze, sense tenir ni idea del que vull dir i convençut només d'una cosa, que és que el que dic no fa al cas. I que estem tots sumits en la cordialitat més senzilla i més feliç (tot en somnis, és clar); i que *Gip* menja pastís de noces, i que després li fa mal.

I somio que els dos cavalls de posta que hem llogat ja estan a punt, i que Dora se'n va a canviar-se de vestit. I que la meva tia i la senyoreta Clarissa es queden amb nosaltres; i que passegem pel jardí; i que la meva tia, que durant l'esmorzar ha fet un discurs dedicat a les ties de Dora, se'n riu ella mateixa d'haver-lo fet, però també n'està una mica orgullosa.

I somio que Dora ja està a punt, i que la senyoreta Lavinia la va entretenint, perquè es resisteix a perdre la bonica joguina que li ha proporcionat tantes estones d'agradable distracció. I que Dora va descobrint, perplexa, que s'ha descuidat tota mena de cosetes, i que tothom es mobilitza per anar-les-hi a buscar.

I somio que tots fan pinya al voltant de Dora, quan al final comença a acomiadar-se de la gent, amb les seves cintes i el seu vestit de colors vius que la fan semblar un

jardinet vivent. I que la meva reina està a punt d'ofegar-se enmig de totes aquelles flors, i en surt, rient i plorant al mateix temps, per llançar-se als meus braços gelosos.

I somio que vull agafar *Gip* (que també ve amb nosaltres) i dur-lo a coll, i que Dora diu que no, que l'ha de portar ella, perquè, si no, es pensarà que un cop casada ja no se l'estima i això li destrossaria el cor. I que ens n'anem, agafats de bracet, i que Dora s'atura per mirar enrere i diu: «Si mai he estat antipàtica o desagradada amb algú, no m'ho tingueu en compte!», i esclata en plors.

I somio que saluda amb la seva maneta i que tornem a marxar. I que s'atura una vegada més, i que es torna a girar, i que corre cap a Agnes perquè és a ella, i a ningú més, a qui vol dedicar els seus últims petons i paraules de comiat.

El cotxe es posa en marxa i jo em desperto del somni. Finalment m'ho crec. És la meva adorada, la meva adoradíssima esposa, que jo m'estimo tant, la que seu al meu costat!

—Ets feliç ara, ximplet meu? —pregunta Dora—. I estàs segur que no te'n penedeixes?

M'he enretirat per veure desfilar davant meu els fantasmes d'aquells dies. Ara ja se n'han anat, i reprenc el viatge de la meva història.

La nostra vida domèstica

Se'm feia estrany, quan es va haver acabat la lluna de mel i les dames d'honor se n'havien tornat a casa seva, de trobar-me sol amb Dora a la meva caseta de propietat; era, per dir-ho així, com si m'hagués quedat a l'atur després de perdre l'antiga i deliciosa feina de festejar.

Semblava tan extraordinari poder tenir sempre Dora al meu costat! Era tan inexplicable no estar obligat a sortir per poder veure-la, no tenir cap motiu per turmentar-me a causa d'ella, no haver-li d'escriure, no haver-me d'empescar pretextos per poder estar sols! De vegades, als vespres, quan aixecava els ulls del que escrivia i la veia asseguda davant meu, em reclinava a la cadira i em meravellava que poguéssim estar allà tots dos com la cosa més normal del món. Ja ningú més no n'havia de fer res, de les nostres coses: i la novel·la del nostre festeig era desada en un prestatge, perquè s'anés florint... no havíem de pensar en altra cosa que a complaure'ns mútuament... complaure'ns l'un a l'altre, per a tota la vida.

Quan hi havia un debat que em retenia fins molt tard, se'm feia tan estrany, mentre tornava a peu, de pensar que Dora seria a casa! Era tan prodigiós, als primers temps, veure-la com baixava dòcilment a fer-me companyia i parlar amb mi mentre sopava! Era tan formidable descobrir que s'arrijava els cabells amb papillotes! Era tan sorprenent presenciar com se les posava!

Dubto que dos ocells sortits del niu haguessin estat més inexperts, en qüestions domèstiques, que jo i la meva preciosa Dora. Teníem una criada, naturalment. Ella ens portava la casa. Es deia Mary Anne, i jo, en el meu interior, no he deixat mai de sospitar que era una filla de la senyora Crupp que anava d'incògnit.

Mary Anne Paragon, es deia; i, així que vam llogar-la, vam poder comprovar que el seu cognom quedava curt a l'hora de fer honor a les seves virtuts. Duia un certificat, més exhaustiu que una proclamació, segons el qual era capaç de fer totes les feines domèstiques que ens poguéssim imaginar, i moltes altres coses que no podíem ni imaginar tan sols. Era una dona a la flor de la vida, d'expressió severa, i afectada (sobretot als braços) d'una mena d'erupcions que es traduïen en una ferotge coïssor perpètua. Tenia un cosí a la Guàrdia Reial, amb unes cames tan llargues que semblava l'ombra capvespral d'una altra persona. La seva jaqueta militar era tan curta de talla com ell era llarg de cames per al nostre habitatge. S'hi veia tan desproporcionat que la caseta semblava més petita del compte. I, com que el gruix de les parets era més aviat justet, les tardes que passava a casa ho coneixíem de seguida per una mena de grunyit constant que venia de la cuina.

Aquell model de virtuts ens l'havien venut amb garantia d'honradesa i sobrietat. Per això estic disposat a creure que havia tingut un atac el dia que la vam trobar estesa sota la caldera, i que la desaparició de culleretes era atribuïble a l'escombriaire.

Però ens intimidava espantosament. Ens adonàvem de la nostra inexperiència, i ens sentíem totalment desemparats. Hauríem estat a la seva mercè, suposant que n'hagués tingut, però era una dona implacable. Va ser la causa de la nostra primera discussió.

—Vida meva —vaig dir un dia a Dora—, tu creus que Mary Anne té cap noció del temps?

—Per què, Doady? —va preguntar Dora amb un posat innocent, alçant la vista d'un dibuix que feia.

—Doncs perquè són les cinc, tresor... i hauríem d'haver dinat a les quatre.

Dora va mirar d'esma el rellotge i va insinuar que potser anava avançant.

—Al contrari, amor meu —vaig dir jo, assenyalant el meu—: va uns quants minuts endarrerit.

La meva doneta em va venir a seure a la falda per fer-me callar, i amb el llapis em va dibuixar una ratlla al mig del nas... però allò, per agradable que fos, no alimentava; i jo tenia gana.

—No creus, estimada —vaig dir—, que potser li hauries de cridar l'atenció?

—Oh, no, sisplau! No podria pas, Doady! —va exclamar Dora.

—Per què no, amor meu? —vaig preguntar-li, dolçament.

—Doncs perquè sóc una fleuma —va dir Dora—, i ella ho sap!

Aquest sentiment em va semblar tan incompatible amb la possibilitat d'exercir cap mena de control sobre Mary Anne, que vaig arrugar una mica el front.

—Oh, quines arrugues més lletges, al front del meu nen dolentot! —va fer Dora, i sense moure's de la meva falda, les va resseguir amb el llapis (prèviament humitejat amb els seus llavis rosats perquè guixés més negre) i em va anar empastifant el front, parodiant una aplicació tan deliciosa que, molt a pesar meu, no vaig tenir altre remei que quedar extasiat.

—Sigues bon minyó —va dir Dora—: quan rius, estàs molt més afavorit.

—Però, amor meu... —vaig objectar.

—No, no! Sisplau! —va exclamar ella, fent-me un petó—. No siguis un Barba Blava entremaliat! No siguis tan seriós!

—Doneta meva preciosa —vaig dir—, de vegades cal ser-ho. Va, seu aquí en aquesta cadira, al meu costat... Dóna'm el llapis... Així... I ara parlem seriosament. Mira, tresor... —oh, agafar aquella maneta i veure aquell diminut anell de casament! —... mira, amor meu: no és francament gaire còmode sortir sense haver dinat. No trobes?

—Nn... no! —va contestar Dora, amb un fil de veu.

—Amor meu, com tremoles!

—Perquè sé que em renyaràs! Ho sé! —va exclamar, en un to llastimós.

—Nineta, jo només intento raonar.

—Oh, però raonar encara és pitjor que renyar! —va afegir, desesperada—. Jo no em vaig casar per sentir raonaments. Si pensaves raonar amb una pobra personeta

com jo, m'ho hauries d'haver dit, dolent, més que dolent!

Vaig intentar calmar-la, però ella va girar la cara i, després de fer voleiar aquells rínxols, va repetir: «Dolent, més que dolent!» tantes vegades, que jo ja no sabia què fer; només vaig ser bo per aixecar-me, fer unes quantes voltes amunt i avall de la sala, desorientat, i tornar a seure.

—Dora, reina meva!

—No, jo no sóc la teva reina. Però segur que et penedeixes d'haver-te casat amb mi; si no, no voldries que raonéssim! —va contestar Dora.

Em vaig sentir tan dolgut per la inconseqüència d'aquest canvi, que això em va donar força d'ànim per posar-me seriós.

—Dora meva —vaig dir—, et comportes com una nena i dius bestieses. Segur que recordes que ahir em vaig veure obligat a anar-me'n a mig dinar, i que abans d'ahir em vaig trobar molt malament per haver hagut de menjar-me, a correuita, una vedella a mig cuire; avui, senzillament, no dino... i em fa basarda i tot recordar l'estona que hem hagut d'esperar per esmorzar... perquè l'aigua no bullia. No és pas que et vulgui fer retrets a tu, estimada, però tot això és bastant incòmode.

—Oh, dolent, més que dolent... dir-me que sóc una esposa desagradable! —va exclamar Dora.

—Dora estimada, saps perfectament que jo no ho he dit, això!

—Has dit que et resultava incòmoda! —va dir Dora.

—He dit que la vida domèstica no resultava còmoda.

—Que és exactament el mateix! —va exclamar. I era obvi que ho pensava, perquè plorava desconsoladament.

Vaig fer un altre tomb per la sala, ple d'amor per la meva preciosa doneta i trastornat per uns remordiments que em temptaven a donar-me cops de cap contra la porta. Vaig tornar a seure i vaig dir:

—No t'acuso de res, Dora. Tots tenim moltes coses per aprendre. Jo només miro de fer-te entendre, estimada, que hauries de mirar... que *has* de mirar —(estava decidit a no rendir-me)—... d'acostumar-te a vigilar Mary Anne. I també de fer alguna cosa pel teu compte, pensant en tu mateixa... i en mi.

—Com ets capaç de fer-me aquests discursos tan desagraïts —va dir Dora, entre sanglots—, si saps que l'altre dia, quan vas dir que et venia de gust una miqueta de peix, vaig sortir jo mateixa i vaig fer milles i milles a peu per anar-lo a encarregar i donar-te una sorpresa?

—I va ser un detall preciós per part teva, reina —vaig reconèixer—. Em vaig emocionar tant que m'hauria guardat prou de comentar que vas comprar tot un salmó sencer... cosa que era excessiva per a dues persones... o que va costar una lliura amb sis xílings... cosa que estava molt per sobre del que ens podem permetre.

—Te'l vas menjar ben de gust —va afegir Dora, entre sanglots—, i em vas dir que era la teva rateta...

—I ho tornaria a dir, amor meu —vaig contestar—. Mil vegades!

Però jo havia ferit l'animeta sensible de la meva Dora, i ella no es deixava consolar. Feia tanta llàstima, amb aquells plors i aquells laments, que em vaig sentir com si li hagués dit coses expressament per fer-li mal. Em vaig veure obligat a anar-me'n corrents, no vaig tornar fins molt tard i, durant tota la nit, la meva mala consciència em va fer sentir absolutament desgraciat. Tenia la impressió de ser un assassí, i em perseguia la vaga sensació d'haver comès una maldat enorme.

Passaven dues o tres hores de la mitjanit quan vaig tornar a casa i vaig trobar-hi la meva tia esperant-me.

—Que passa alguna cosa, tieta? —vaig dir, alarmat.

—No res, Trot —va contestar—. Seu, seu. La Poncelleta estava trista i jo li he fet companyia. Això és tot.

Em vaig quedar assegut mirant el foc, amb el cap recolzat en una mà, i em vaig sentir més penedit i abatut del que hauria cregut possible tan poc després del compliment de les meves esperances més radiants. Mentre seia allà rumiant, vaig ensopegar amb els ulls de la meva tia que em miraven fixament. Vaig observar-hi una expressió angoixada que, no obstant això, va desaparèixer de seguida.

—Us asseguro, tieta —vaig dir—, que, pensant que Dora es devia sentir desgraciada, jo també m'hi he sentit molt durant tota la nit. Però la meva intenció només era parlar-li, amb tendresa i amb afecte, d'algunes qüestions domèstiques.

La meva tia va moure el cap amb actitud encoratjadora.

—Has de tenir paciència, Trot —va dir.

—Per descomptat. Déu sap que jo no vull pas ser irracional, tieta!

—No, no —va afegir la meva tia—. Però aquesta poncelleta és molt fràgil, i el vent l'ha de tractar amb delicadesa.

Jo, en el fons del meu cor, vaig agrair-li la tendresa i la bondat amb què parlava de la meva dona; i estava segur que ella em sabia llegir els pensaments.

—No creieu, tieta —vaig dir, després de contemplar el foc una estona més—, que la podríeu guiar i aconsellar una mica, de tant en tant, en benefici de tots dos?

—Trot —va contestar la meva tia, una mica emocionada—, no! No em demanis una cosa així!

El seu to de veu era tan seriós que vaig aixecar els ulls, sorprès.

—Faig repàs de la meva vida, fill —va dir—, i penso en algunes persones que ja són a la tomba, i amb les quals hauria pogut tenir una actitud més amable. Si he jutjat amb duresa els errors d'altres persones en el matrimoni, pot ser que hagi estat perquè, desgraciadament, tenia prou motius per jutjar amb duresa els que jo mateixa he comès. Però deixem-ho córrer. He estat una dona geniüda, malhumorada i capritxosa durant molts anys. Encara ho sóc, i ho seré sempre. Però tu i jo ens hem fet bé l'un a l'altre... o almenys tu me n'has fet a mi, fill; i ara, a hores d'ara, no volem pas que es creï una divisió entre nosaltres.

—Una divisió? Entre nosaltres? —vaig exclamar.

—Criatura, criatura! —va dir la meva tia, allisant-se el vestit—. No sé quant trigaria a passar, ni fins a quin punt podria fer desgraciada la nostra Poncelleta; ni un profeta ho sabia, això. Jo vull que la nostra Dora m'aprecii, i que estigui tan contenta com una papallona. Recorda el que va passar a casa teva amb aquell segon matrimoni, i no ens causis, ni a ella ni a mi, l'ofensa que has insinuat!

Vaig veure de seguida que la meva tia tenia raó, i vaig entendre tot l'abast dels seus sentiments generosos per la meva estimada esposa.

—Tot just sou al principi, Trot —va prosseguir—, i Roma no es va construir en un dia, ni en un any. Tu has triat lliurement —em va semblar que una ombra fugaç li enfosquia la cara—, i has escollit una criatura afectuosa i d'una gran bellesa. Sé perfectament que el teu deure, però també el teu plaer (i no t'estic fent cap sermó), serà valorar-la per les qualitats que té i no pas per les que potser li falten. Aquestes últimes, ets tu qui les hi ha d'inculcar, si pots. I, si no pots, fill —i aquí la meva tia es va fregar el nas—, senzillament, t'hauràs d'acostumar a passar sense. Però recorda, estimat, que el teu futur depèn de vosaltres dos. Ningú no us pot ajudar a construir-lo: ho heu de fer vosaltres dos sols. El matrimoni és això, Trot; i que el cel us beneeixi i us ajudi a tots dos, perquè sou com un parell de criatures dins un bosc!

Va pronunciar aquesta jaculatòria en un to molt enèrgic i em va fer un petó per ratificar-la.

—I ara —va dir—, encén el meu fanalet i acompanya'm a la meva capseta pel sender del jardí —les nostres dues cases es comunicaven per aquell cantó—. Saluda la Poncelleta de part de Betsey Trotwood, quan tornis; i, facis el que facis, Trot, guarda't de fer-me sevir d'espantaocells... perquè Betsey Trotwood, si mai es mira al mirall, ja es veu prou adusta i demacrada, i només li faltaria aquesta!

I, dit això, la meva tia es va cobrir amb un mocador que solia fer servir de tant en tant per embolicar-se el cap com si fos un farcell, i jo la vaig acompanyar fins a casa seva. Es va quedar un moment al jardí, aguantant el fanalet per il·luminar-me el camí de tornada, i va semblar que m'observava novament amb un posat ansiós, però no m'hi vaig fixar gaire: tenia massa feina a reflexionar sobre el que m'havia dit, i estava massa convençut —per primera vegada, en realitat— que Dora i jo, efectivament, ens havíem de construir el futur nosaltres dos sols, i que ningú no ens hi podia ajudar.

Vaig sentir el lleu fregadís de les sabatilles de Dora, que baixava a rebre'm, ara que estàvem sols; i va plorar sobre la meva espatlla, i va dir que jo havia estat cruel i ella havia estat dolenta; i jo vaig dir bastant el mateix, em sembla; i vam fer les paus, i vam quedar que la nostra primera enganxadeta seria també l'última, i que mai més no tindríem cap altra discussió, ni que visquéssim cent anys.

La següent prova domèstica que vam haver d'afrontar va ser el Calvari de les Minyones. El cosí de Mary Anne va desertar i es va amagar a la nostra carbonera, d'on, amb gran estupor nostre, el va treure un piquet dels seus companys d'armes, que se'l van endur emmanillat en una processó que va cobrir d'ignomínia el nostre

jardí del davant. Això em va armar de valor per desempallegar-me de Mary Anne, la qual se'n va anar tan dòcilment, després de rebre la paga, que no vaig entendre res fins que no vaig saber allò de les culleretes del te, i també allò de les petites sumes que havia manllevat, en nom meu i sense el meu permís, a diversos proveïdors. Després d'un temps de tenir la senyora Kidgerbury —que era probablement la veïna més vella de Kentish Town i feia feines per les cases, però estava massa dèbil per posar en pràctica el seu concepte d'aquest art—, vam trobar una altra perla, que era una de les dones més simpàtiques del món, però que tenia el vici de caure quan pujava o baixava les escales de la cuina amb la safata, i gairebé sempre es capbussava a dins de la sala, com aquell qui es tira a la banyera, amb les coses del te. Els estralls ocasionats per aquesta infeliç van requerir-ne l'acomiadament, i la va succeir (amb alguns intervals de senyora Kidgerbury) una llarga llista d'incompetents que culminaria amb una persona jove d'aires distingits, que se'n va anar a la fira de Greenwich amb el barretet de Dora. Després d'aquesta persona, no recordo res més que una sèrie de fracassos poc o molt semblants entre ells.

Era com si tothom amb qui teníem alguna relació s'hagués posat d'acord per estafar-nos. El fet d'entrar en una botiga era un senyal perquè traguessin de seguida els articles en males condicions. Si compràvem una llagosta, era plena d'aigua. Tota la carn ens sortia estel·losa, i el pa gairebé no tenia crosta. Buscant el principi que regia la cocció de la carn perquè quedés prou rostida però no massa, jo mateix vaig recórrer al llibre de cuina i vaig trobar-hi estipulat un període de cocció de quinze minuts per cada lliura de carn i un quart més de propina. Però les instruccions sempre fallaven per alguna curiosa fatalitat, i mai no podíem trobar un terme mitjà entre la carn sangonosa i la carn carbonitzada.

Tenia motius per creure que tots aquests fracassos ens comportaven més despeses que una sèrie de triomfs. Quan consultava els llibres de proveïdors em semblava com si haguéssim fet pavimentar tot el soterrani amb mantega, de tan immens que era el consum que fèiem d'aquell article. No sé si els ingressos del Departament de Consums van experimentar cap augment en la demanda de pebre, però, si els nostres hàbits no van afectar el mercat, devia ser que unes quantes famílies havien deixat de gastar-ne. I el fet més prodigiós de tot era que a casa no hi havia mai res.

Pel que fa a l'empenyorament de la roba per part de la bugadera, que va venir a disculpar-se en un estat de penitent embriaguesa, suposo que això li hauria pogut passar més d'una vegada a qualsevol. I també l'incendi de la llar de foc, la bomba de la parròquia i el perjuri per part del macer. Diria, però, que vam estar especialment desafortunats en llogar una criada amiga dels cordials, que va inflar el nostre compte de crèdit a la taverna del barri amb uns assentaments tan increïbles com «una quarta de ponx de rom (Sra. C.)», «mitja quarta de ginebra amb claus d'olor (Sra. C.)», «un got de rom amb licor de menta (Sra. C.)» —el parèntesi sempre es referia a Dora, la qual semblava, pel que ens van explicar després, que era considerada la responsable d'ingerir la totalitat d'aquests reconstituents.

Una de les nostres primeres proeses domèstiques va ser un soparet que vam oferir a Traddles. Ens vam trobar a la ciutat, i jo el vaig convidar a venir a casa aquella tarda. Va acceptar de bona gana, i vaig escriure a Dora dient-li que vindria. Feia un temps agradable, i el tema de conversa, pel camí, va ser la meva felicitat domèstica. Traddles, que n'estava molt imbuït, va dir que s'imaginava a si mateix en una llar com aquella, amb Sophy esperant-lo i preparant-li els àpats, i no se li acudia que pogués faltar res més per completar la seva felicitat.

Jo no hauria pogut desitjar una esposa més bonica a l'altre costat de la taula, però el que sens dubte hauria pogut desitjar, quan ens vam asseure, era una mica més d'espai. No sé què ho feia, però, tot i ser només dos, sempre estàvem estrets de seguida, i en canvi sempre teníem espai de sobres per extraviar-hi coses. Sospito que devia ser perquè res no tenia un lloc assignat, exceptuant la pagoda de *Gip*, que bloquejava sistemàticament el lloc de pas principal. En la present ocasió, Traddles es va trobar tan acorralat per la pagoda i l'estoig de la guitarra, i per les pintures florals de Dora, i pel meu escriptori, que vaig dubtar seriosament que pogués fer servir la forquilla i el ganivet; però ell va replicar, amb el seu proverbial bon humor:

—Tinc oceans d'espai, Copperfield! Oceans, creu-me!

Hi havia una altra cosa que hauria pogut desitjar, i és que *Gip* no hagués estat mai incitat a caminar per sobre de les estovalles durant el sopar. Vaig començar a pensar que hi havia algun aspecte irregular en el sol fet de la seva presència, encara que no hagués tingut el costum de ficar la pota a la sal o a la mantega fosa. En aquesta ocasió semblava convençut que era allà amb la missió expressa de tenir Traddles a ratlla, i va bordar al meu vell amic, i va fer breus corredisses cap al seu plat amb una pertinàcia tan impertèrrita que es podria dir que va absorbir la conversa.

No obstant això, com que jo era conscient del cor sensible de la meva estimada Dora, i sabia com podria ferir-la qualsevol rebuf al seu favorit, no vaig insinuar ni una sola objecció. Per motius semblants, no vaig fer cap al·lusió al xafarranxo de plats que hi havia per terra, ni al lamentable aspecte dels salers i pebreres, que eren de totes les mides i semblaven borrarxos, ni del bloqueig posterior de Traddles entremig de gerres i plates de verdures itinerants. No em vaig saber estar de preguntar-me, quan tenia al davant la peça de moltó bullida, abans de començar-la a tallar, com podia ser que les nostres peces de carn tinguessin unes formes tan extraordinàries... i si el nostre carnisser es proveïa de tots els xais deformats que hi havia al món... però aquestes reflexions me les vaig guardar per a mi.

—Amor meu —vaig dir a Dora—, què hi tens, en aquesta plata?

No entenia per què Dora m'havia estat fent carones temptadores, com si em volgués besar.

—Són ostres, estimat —va dir Dora, tímidament.

—Ha estat idea teva? —vaig preguntar jo, satisfet.

—S... sí, Doady —va respondre Dora.

—No podies haver tingut una idea més feliç! —vaig exclamar, deixant el ganivet de trinxar i la forquilla—. No hi ha res que li agradi tant, a Traddles!

—S... sí, Doady —va dir Dora—, i per això n'he comprat tot un barrilet, i el peixater m'ha dit que eren molt bones. Però... però diria que hi noto alguna cosa estranya. No sembla que estiguin bé. —I aquí Dora va moure el cap, i uns diamants van centellejar en els seus ulls.

—L'únic que passa és que has de separar les dues closques —vaig explicar—. Treu la de sobre, amor meu.

—Però és que no vol sortir —va dir Dora, que s'hi esforçava molt i estava molt afligida.

—Saps què et dic, Copperfield? —va afegir Traddles, examinant la plata amb atenció—. Que em sembla que això és perquè... són unes ostres de primera, però em sembla que això és perquè... perquè encara s'han d'obrir.

Encara s'havien d'obrir, efectivament; i no teníem ganivet d'ostres... i, si n'haguéssim tingut, no l'hauríem sabut fer servir; així és que ens vam mirar les ostres i ens vam menjar el moltó. Vam acabar-nos tot el tros que era cuit, amb quatre tàperes. Si jo ho hagués permès, estic segur que Traddles hauria quedat com un perfecte salvatge i s'hauria menjat tot un plat de carn crua, perquè veiéssim com gaudia de l'àpat; però no vaig voler saber res de cap immolació d'aquell tipus a l'altar de l'amistat, i vam menjar un plat de cansalada per compensar... perquè la sort va voler que hi hagués cansalada a la fresquera.

La meva pobra doneta es va afligir tant quan va pensar que podia estar enfadat, i es va alegrar tant quan va veure que no ho estava, que aviat se'm va esvair la torbació que em dominava i vam passar una vetllada molt feliç; Dora asseguda amb el braç sobre la meva cadira, mentre Traddles i jo comentàvem la qualitat del vi, i aprofitant cada oportunitat de dir-me a cau d'orella que era tan dolç de part meva que no fos un noi cruel i geniüt. Finalment ens va preparar el te, i era tan deliciós observar-la mentre ho feia, com si feinegés amb un joc de te de fireta, que no vaig ser gaire exigent respecte a la qualitat de la infusió. Després Traddles i jo vam fer un parell de partides de cartes, mentre Dora cantava acompanyant-se amb la guitarra, i em va semblar com si el nostre festeig i el nostre casament fossin un somni tendre que jo havia tingut, i que el vespre en què havia sentit la seva veu per primera vegada encara no s'hagués acabat.

Quan vaig tornar a la saleta després d'acompanyar Traddles a la porta, la meva esposa va arrambar la seva cadira a la meva i es va asseure al meu costat.

—Em sap tant de greu... —va dir—. Provaràs d'ensenyar-me'n, Doady?

—Primer n'he d'aprendre jo, Dora —vaig explicar—. Ho faig tan malament com tu, amor meu.

—Oh, però tu en pots aprendre...! —va contestar—. I tu ets un home molt i molt intel·ligent!

—Ximpleries, rateta! —vaig dir.

—Tant de bo —va prosseguir la meva dona, després d'un llarg silenci— hagués pogut anar al camp i viure tot un any amb Agnes!

Les seves mans s'aferraven a la meva espatlla, i recolzava la barbata sobre les mans, i els seus ulls blaus miraven quietament els meus.

—Per què? —vaig preguntar-li.

—Perquè penso que m'hauria pogut millorar, i hauria pogut aprendre coses d'ella —va respondre Dora.

—Tot en el seu moment, amor meu. Agnes ha de cuidar el seu pare des de fa molts anys, com ja deus recordar. Fins i tot quan encara era una nena, ja era l'Agnes que nosaltres coneixem —vaig dir.

—Saps com m'agradaria que em diguessis? —va preguntar Dora, sense moure's.

—Com? —vaig demanar-li, amb un somriure.

—És un nom estúpid —va dir, jugant un moment amb els rínxols—. «Esposa nena».

Jo, rient, vaig preguntar a la meva esposa nena què li havia agafat que em demanés d'anomenar-la així. Ella va contestar, sense moure's (només el braç amb què jo li rodejava la cintura em va acostar encara una mica més aquells seus ulls blaus):

—No vull pas dir, beneitó, que hakis de fer servir aquest nom en comptes de «Dora». Només vull dir que hauries de pensar en mi d'aquesta manera. Abans d'enfadar-te amb mi, pensa: «No és més que la meva esposa nena!». Quan et doni un desengany, digues: «Jo ja sabia, des de fa molt temps, que no seria més que una esposa nena!». Quan trobis a faltar allò que voldria ser i que penso que no podré ser mai, digues: «A pesar de tot, la meva ximpleta esposa nena m'estima!»... Perquè és veritat.

Jo havia pres una actitud desenfadada perquè estava convençut, fins ara, que ella no parlava seriosament. Però el seu caràcter afectuós es va sentir tan feliç, amb el que jo ara li vaig dir de tot cor, que va adoptar una expressió riallera abans i tot que els seus ulls guspirejants haguessin tingut temps d'assecar-se. Aviat va ser, efectivament, la meva esposa nena: es va asseure a terra, davant de la caseta xinesa, i va castigar *Gip* per la seva mala conducta fent sonar totes les campanetes, l'una darrere l'altra, mentre ell, que jeia parpellejant al lllindar de la porteta, traient només el cap a fora, tenia massa mandra per deixar-se provocar.

Aquesta súplica de Dora em va causar una forta impressió. Reculo fins a l'època sobre la qual escric; invoco la figura innocent que jo estimava amb devoció, perquè surti de les boires i de les ombres del passat i em miri amb el seu rostre dolç una vegada més, i encara puc declarar que aquest breu discurs no vaig deixar mai de tenir-lo present. Pot ser que no en tragués el millor partit, perquè era jove i inexpert, però no em vaig fer mai el sord davant les seves súpliques ingènues.

Dora em va dir, poc després, que seria una mestressa de casa extraordinària. En conseqüència, va treure la pols del bloc, va fer punta al llapis, va comprar un llibre de comptes immens, va cosir meticulosament, amb fil i agulla, tots els fulls del llibre de

cuina que *Gip* havia estripat i va fer una temptativa desesperada de «ser bona minyona», com en deia ella. Però les xifres continuaven mostrant la mateixa propensió: no es deixaven sumar. Quan havia consignat, laboriosament, dues o tres entrades en el llibre de comptes, *Gip* es posava a caminar per sobre de la pàgina, remenant la cua, i ho empastifava tot. El ditet del mig de la seva mà dreta va quedar xop de tinta fins a l'os, i em sembla que aquest va ser l'únic resultat tangible de tot l'experiment.

De vegades, als vespres, quan jo era a casa treballant —perquè ara escrivia molt, i començava, modestament, a ser conegut com a escriptor—, deixava la ploma i observava la meva esposa nena intentant ser bona minyona. Primer de tot treia l'immens llibre de comptes i el col·locava sobre la taula, amb un profund sospir. Després l'obria per la pàgina que *Gip* havia fet il·legible el vespre anterior, i cridava *Gip* perquè anés a veure les seves malifetes. Això causava una desviació a favor de *Gip*, i potser, com a càstig, alguna emmascaradeta de tinta al morret. Després li deia que s'estirés sobre la taula immediatament, «com un lleó» —era una de les seves habilitats, si bé no puc pas dir que la semblança fos impressionant— i, si tenia el dia obedient, obeïa. Llavors ella agafava una ploma i es posava a escriure, i hi trobava un pèl. Després agafava una altra ploma, i es posava a escriure, i descobria que vessava. Després n'agafava una altra, i es tornava a posar a escriure, i deia en veu baixa:

—Ai... és una ploma que parla i destorbarà el meu Doady!

I se n'avorria i ho deixava córrer, i desava el llibre de comptes després de simular que el feia servir per esclafar el lleó.

O, si es trobava en un estat d'ànim prou seriós i pacient, s'asseia amb el bloc i un cistellet amb factures i altres documents, que semblaven més papillotes d'arrissar que no cap altra cosa, i s'esforçava per treure'n algun resultat. Després de confrontar-los amb el front arrugadet i d'anotar assentaments al bloc, i d'esborrar-los, i de comptar amb tots els dits de la mà esquerra una vegada i una altra, del dret i del revés, acabava tan avorrida i tan desanimada, i es veia tan infeliç, que em resultava dolorós veure emboirada la seva cara radiant —i per causa meva!— i m'hi acostava suaument, i li deia:

—Què passa, Dora?

Ella aixecava la vista, impotent, i contestava:

—Aquests números no em creuen. I m'agafa un mal de cap... I no fan res del que jo vull!

Després jo deia:

—A veure, tornem-ho a provar tots dos junts. Deixa'm que te n'ensenyi, Dora.

Llavors jo iniciava una demostració pràctica, a la qual Dora prestava una profunda atenció, potser durant cinc minuts, després dels quals es començava a sentir cansadíssima, i relaxava la tensió arrissant-me els cabells, o provant quin efecte feia la meva cara amb el coll de la camisa girat del revés. Si jo, tàcticament, li frenava les ganes de jugar i volia insistir en la demostració, ella em mirava amb una cara de

desolació i d'espant, i amb una tal perplexitat creixent, que el record de la seva alegria natural quan els nostres camins es van trobar, i del fet que era la meva esposa nena, em retornava acusador; i jo deixava el llapis, i reclamava la guitarra.

Tenia molta feina i moltes angoixes, però les mateixes consideracions em feien procurar que no se'm notés. Ara no estic gens segur que fes ben fet, però ho feia pel bé de la meva esposa nena. I escodrinyo el meu cor, i sense cap reserva consigno els seus secrets, si és que els conec, damunt d'aquest paper. Sóc conscient que dintre meu arrossegava una infeliç sensació de pèrdua, o de necessitar alguna cosa, però no pas fins al punt d'amargar-me la vida. Quan feia bo i passejava tot sol, i pensava en els dies d'estiu, quan tot l'aire anava ple del meu pueril embadaliment, trobava a faltar alguna cosa en la materialització dels meus somnis; però pensava que era algun deixant esmorteït de la llum del passat, que res no podia projectar sobre el present. De vegades, això sí, pensava per uns moments que hauria pogut desitjar que la meva esposa hagués estat la meva consellera; que hagués tingut més caràcter i més decisió, per poder fer-me costat i millorar-me; que hagués tingut el poder d'omplir aquell buit que semblava que hi havia en algun lloc del meu entorn; però després em deia que això seria una consumació irreal de la meva felicitat, que mai no havia estat previst que fos així ni ho podria ser mai.

Jo era un marit joveníssim. No havia conegut la influència lenificant de cap més pena o experiència que les que he consignat en aquestes pàgines. Si algun error vaig cometre —i suposo que en vaig cometre molts—, va ser per excés d'amor i per falta d'enteniment. El que escric és la veritat exacta: no en trauria res de voler-ho atenuar.

Així és, doncs, com em vaig carregar a l'esquena tots els deures i els afanys de la nostra vida, i sense compartir-los amb ningú. Vivíem molt igual que abans pel que fa als nostres caòtics arranjaments domèstics, però jo m'hi havia acostumat, i m'agradava veure que Dora ja no se sentia ofesa gairebé mai. Mostrava la mateixa alegria pueril i radiant, m'estimava amb devoció i era feliç amb les seves nimietats.

Quan els debats parlamentaris eren de pes —vull dir per la durada, no per la qualitat, perquè en aquest sentit rares vegades deixaven de ser pesats— i jo arribava tard a casa, Dora no quedava mai tranquil·la fins que no sentia els meus passos, i sempre baixava a rebre'm. Quan no tenia els vespres ocupats amb l'ofici que m'havia costat tantes suors i estava enfeinat a casa, escrivint, ella seia a prop meu en silenci, per tard que fos, i estava tan quieta que sovint em pensava que s'havia adormit. Però, en general, quan aixecava el cap, veia els seus ulls blaus que em miraven amb l'atenció calmada de la qual ja he parlat.

—Oh, quin nen més cansat! —va dir Dora un vespre, quan els nostres ulls es van trobar mentre jo tancava l'escriptori.

—Quina nena més cansada, diria jo! —vaig contestar—. Un altre dia te n'hauries d'anar a dormir, amor meu. És massa tard per a tu.

—No, no m'enviïs a dormir! —va suplicar, venint al meu costat—. No ho facis, t'ho prego!

—Dora!

Vaig notar, amb estupor, que sanglotava damunt la meva espatlla.

—Que no estàs bé, estimada? Que no ets feliç?

—Sí! Estic molt bé, i sóc molt feliç! —va dir Dora—. Però digues que em deixaràs quedar a veure com escrius.

—Però, quin espectacle, a mitjanit, per a uns ulls tan lluminosos! —vaig replicar jo.

—Són lluminosos? Sí? —va preguntar ella, rient—. Que contenta que estic, que siguin lluminosos.

—Presumidota! —vaig dir.

Però no era presumció: només era el plaer inofensiu de sentir que l'admirava, i jo ho sabia perfectament abans que m'ho digués.

—Si els trobes bonics, digues que voldràs que em quedi sempre a veure com escrius! —va afegir Dora—. De debò, els trobes bonics?

—Molt bonics.

—Doncs deixa'm quedar sempre a veure com escrius.

—Temo que això no els farà més lluminosos, Dora.

—Que sí! Perquè aleshores tu, noi llest, no m'oblidaràs mentre estàs ple de fantasies silencioses. Et farà res si dic alguna cosa molt i molt poca-solta... més i tot que de costum? —va preguntar Dora, espiant-me per damunt la meva espatlla.

—I què és, aquesta cosa tan extraordinària? —vaig dir.

—Deixa'm aguantar les plomes, sisplau —va contestar ella—. Vull tenir alguna cosa per fer durant totes aquestes hores que estàs tan enfeinat. Puc aguantar les plomes?

El record de la seva alegria deliciosa, quan li vaig dir que sí, em fa venir llàgrimes als ulls. Un altre dia que em vaig asseure a escriure, i cada dia que hi tornava després d'aleshores, es va asseure en el seu lloc de sempre amb un grapat de plomes de recanvi al seu costat. La sensació de triomf que li donava aquesta relació amb la meva feina, i la il·lusió que li feia quan jo volia una ploma nova —cosa que fingia molt sovint—, em van suggerir una nova manera de complaure la meva esposa nena. De tant en tant feia veure que volia una còpia d'un parell de pàgines del manuscrit. Llavors Dora exultava d'alegria. Els preparatius que feia per a aquesta feina transcendent, els davantals que es posava, els pitets que agafava de la cuina per no tacar-se de tinta, el temps que es prenia, les innombrables pauses que feia per riure una mica amb *Gip* com si ell ho entengués tot, la convicció que la seva feina era incompleta si no estampava la seva firma al capdavant, i la manera de portar-m'ho, com si fos un deure escolar, i la manera com se'm tirava al coll després, quan jo ho elogiava, són uns records que a mi em commouen, per molt ingenus que puguin semblar a l'altra gent.

Poc després va prendre possessió de les claus, i voltava enriolada per la casa amb tot el feix de claus en un cistellet, lligat a la seva esvelta cintura. Jo no trobava

gairebé mai que els llocs als quals pertanyien estiguessin tancats, ni que servissin de res més que de joguina per a *Gip*... però Dora es veia contenta, i això em feia content a mi. Estava convençuda dels bons resultats d'aquest simulacre de govern domèstic, i tan il·lusionada com si portés el govern d'una casa de nines, per jugar.

I així vam continuar. Dora mostrava per la meva tia una estimació no gaire inferior a la que em tenia a mi, i sovint li parlava de l'època en què tenia por que fos «una vella geniüda». No havia vist mai la meva tia relaxar-se tan sistemàticament amb ningú. Feia festes a *Gip*, tot i que *Gip* no hi responia mai; escoltava la guitarra diàriament, tot i que temo que no li agradava gens la música; no es ficava mai amb les Incompetents, tot i que la temptació de fer-ho devia ser intensa; recorria a peu unes distàncies prodigioses per comprar qualsevol banalitat que sabés que a Dora li feia gràcia, i donar-li una sorpresa, i no passava mai que, si entrava per la porta del jardí i no veia Dora a dins de la saleta, no cridés, des del peu de les escales, amb una veu que ressonava alegrement per tota la casa:

—On és la Poncelleta?

El senyor Dick confirma els pronòstics de la meva tia

Feia un cert temps que havia deixat el doctor, però el veia sovint perquè vivia al mateix barri que ell i, en dues o tres ocasions, vam anar tots a casa seva a sopar o a prendre el te. La Coronela estava aquarterada permanentment sota el sostre del doctor. Era ben bé la mateixa de sempre, i les mateixes papallones immortals planaven sobre el seu barretet.

Com algunes altres mares que he conegut en el transcurs de la meva vida, la senyora Markleham era molt més aficionada a les distraccions que no pas la seva filla. Requeria grans dosis de divertiment i, com a bon soldat veterà que era, feia veure, en considerar les seves pròpies inclinacions, que se sacrificava per la seva filla. Així, doncs, la insistència del doctor perquè Annie es distraqués era particularment acceptable per a aquella mare excel·lent, que expressava una aprovació incondicional pel bon criteri d'aquell home.

Estic segur que burxava la ferida del doctor sense saber-ho. No la movia res més que la frivolitat i l'egoisme no sempre inseparables de l'edat madura, però em sembla que, per al doctor, allò representava la confirmació del que ja temia: que ell era un fre per a la seva jove esposa, i que, amb tots aquells elogis del seu desig d'alleugerir-li la vida, el que es posava en evidència era que no hi havia cap comunió de sentiments entre ells dos.

—Estimat —li va dir ella, un dia que jo hi era present—, sabeu perfectament que seria una mica llastimós que Annie s'hagués d'estar sempre aquí tancada.

El doctor va assentir amb un gest del seu cap benèvol.

—Quan tingui l'edat de sa mare —va continuar la senyora Markleham, fent una floritura amb el vano—, llavors ja serà una altra cosa. A mi podeu ficar-me en una presó i, mentre em doneu una companyia selecta i un joc de cartes, no tindrè cap frisança per sortir. Però jo no sóc Annie, sabeu?... i Annie no és la seva mare.

—És clar, és clar —va dir el doctor.

—Sou la més excel·lent de les persones... no, no, perdoneu! —va afegir, en veure que el doctor feia un gest per negar-ho—... us he de dir a la cara, de la mateixa manera que ho dic sempre a la vostra esquena, que sou la més excel·lent de les persones; però, és clar, això no vol pas dir que... que hàgiu de tenir els mateixos gustos i preferències que Annie, oi?

—No —va dir el doctor, en un to afligit.

—No, és clar que no —va repetir la Coronela—. Ara mateix: el vostre diccionari, per exemple. Quina obra més utilíssima, aquest diccionari! Quina obra més necessària! El significat de les paraules! Sense el doctor Johnson, o algú altre per l'estil, a hores d'ara, d'unes pinces d'arriisar en diríem un somier. Però no podem pas esperar que un diccionari (i sobretot quan s'està fent) interessi a Annie, oi?

El doctor va fer que no amb el cap.

—I és per això que trobo tan admirable —va dir la senyora Markleham, donant-li uns copets a l'espatlla amb el vano tancat— la vostra consideració. Demostra que no espereu, com esperen molts vells, un cap de persona gran sobre les espatlles d'una persona jove. Vós heu estudiat el caràcter d'Annie, i l'enteneu. I això és el que trobo més encisador!

Em va semblar que el rostre del doctor, tot i la seva placidesa i la seva paciència, reflectia una lleugera sensació de dolor sota l'investida d'aquests compliments.

—Per tant, estimat doctor —va explicar la Coronela, donant-li uns quants copets afectuosos—, podeu disposar de mi a tota hora i en tot moment. Vull que entengueu que estic totalment al vostre servei. Estic disposada a anar amb Annie a l'òpera, a concerts, a exposicions, allà on sigui... i no em veureu mai cansada. El deure, estimat doctor, passa al davant de qualsevol altra consideració d'aquest món!

I va complir la seva paraula. Era una d'aquelles persones que poden suportar dosis enormes de diversió, i la seva perseverança al servei d'aquesta causa no defallia mai. Rares vegades agafava el diari (que s'instal·lava a llegir a la butaca més flonja de la casa, amb un monocle, durant dues hores) sense trobar-hi alguna cosa que estava segura que a Annie li agradaria veure. Era del tot inútil que Annie protestés dient que ja n'estava cansada, d'aquelles coses. La seva mare sempre la reconvenia amb les mateixes paraules:

—Annie, reina, aquesta reacció no fa per a tu; francament, estimada: aquesta no és manera de correspondre a l'amabilitat del doctor Strong.

Això acostumava a dir-ho en presència del doctor, i suposo que era el factor decisiu per induir Annie a retirar les seves objeccions si mai en feia cap. Però, en general, es resignava a obeir la seva mare, i anava allà on volia la Coronela.

Ara ja no era gens habitual que les acompanyés el senyor Maldon. De vegades convidaven la meva tia i Dora, i elles acceptaven la invitació. De vegades només ho deien a Dora. En altres temps, el fet que ella hi anés m'hauria incomodat; però, en reflexionar sobre el que havia passat aquell vespre a l'estudi del doctor, s'esvaïa la meva desconfiança. Pensava que el doctor tenia raó, i no albergava més sospites que les que pogués tenir ell.

La meva tia, de vegades, quan estava sola amb mi, es fregava el nas i deia que no ho acabava d'entendre; que voldria que fossin més feliços, i que no creia que la nostra amiga militar (així és com anomenava sempre la Coronela) ajudés gens a millorar les coses. I ho rematava amb l'opinió que «si la nostra amiga militar es tallés aquelles papallones i les regalés als escura-xemeneies pel Primer de Maig, començaria a demostrar que és capaç de fer alguna cosa sensata».

Però el principal dipositari de la seva confiança era el senyor Dick. Deia que era evident que aquell home tenia alguna idea al cap, i que, només que fos capaç de destriar-la, que era la seva gran dificultat, ens deixaria a tots amb un pam de nas.

Ignorant d'aquestes prediccions, el senyor Dick continuava ocupant exactament el mateix punt respecte al doctor i a la senyora Strong. No semblava que avancés ni retrocedís. Semblava que s'hagués instal·lat sobre els seus fonaments originals, com un edifici; i he de confessar que la meva fe en la possibilitat que arribés mai a moure-se'n no era gaire més gran que si s'hagués tractat d'un edifici de debò.

Però una tarda, quan ja feia uns quants mesos que érem casats, el senyor Dick va treure el cap a la saleta on jo estava sol escrivint (Dora havia sortit amb la meva tia a prendre el te amb els dos ocellets) i va dir, amb una tos molt eloqüent:

—No podríeu pas parlar amb mi sense que us fos una molèstia, Trotwood?

—Ja ho crec, senyor Dick —vaig dir jo—; endavant!

—Trotwood —va fer el senyor Dick, posant-se un dit al costat del nas després de donar-me la mà—. Abans de seure, voldria fer una observació. Coneixeu la vostra tia?

—Una mica —vaig contestar.

—És la dona més estupenda del món, senyor!

Un cop transmesa aquesta informació, que va deixar anar com qui dispara una arma carregada, el senyor Dick va seure amb un posat més greu que de costum i se'm va quedar mirant.

—I ara, jove —va anunciar el senyor Dick—, us faré una pregunta.

—Tantes com vulgueu —vaig dir jo.

—Què considereu que sóc, jo, senyor? —va preguntar, plegant els braços.

—Un bon amic de tota la vida —vaig respondre.

—Gràcies, Trotwood —va contestar el senyor Dick, rient i tirant-se endavant, cofoi com ell sol, per fer una altra encaixada—. Però el que vull dir, jove —va precisar, reprenent el posat greu—, és: què considereu que sóc —i aquí es va tocar el front—, en aquest sentit?

Jo no sabia pas què contestar, però ell em va ajudar amb una paraula.

—Dèbil? —va dir el senyor Dick.

—Doncs... —vaig contestar, dubtós—... més aviat.

—Exacte! —va exclamar el senyor Dick, que semblava encantat de la vida amb la meva resposta—. És a dir, Trotwood, que, quan van agafar les cabòries del cap de ja sabeu qui, i les van posar ja sabeu on, em va... —el senyor Dick va fer una gran quantitat de gestos rotatius i rapidíssims amb les mans, i després les va fer entrexocar i cargolar per expressar confusió—... em va passar, diguéssim, el que em va passar... oi?

Jo li vaig fer un gest d'assentiment amb el cap, i ell me'n va fer un altre.

—Resumint, jove —va dir, abaixant la veu fins a convertir-la en un murmurí—: que sóc beneit.

Jo hauria matisat aquella conclusió, però ell m'ho va impedir.

—Sí, que ho sóc! Ella vol fer creure que no ho sóc. No en vol ni sentir a parlar; però ho sóc. Jo sé que ho sóc. Si ella no m'hagués fet costat com una bona amiga,

senyor, m'haurien tancat la boca i hauria portat una vida lamentable durant tots aquests anys. Però jo procuraré per ella! No em gasto mai els diners que guanyo fent còpies. Els guardo en una capsa. He fet testament. Els hi deixaré tots a ella. I serà rica... i noble!

El senyor Dick es va treure el mocador de la butxaca i es va eixugar els ulls. Llavors el va tornar a plegar meticulosament, el va aplanar ben aplanat amb totes dues mans, se'l va guardar a la butxaca i va semblar com si també s'hi guardés la meva tia.

—Vós sou un jove instruït, Trotwood —va dir el senyor Dick—. Molt instruït. I sabeu quin gran savi, quin gran home, és el doctor. Sabeu amb quin respecte m'ha tractat sempre. Tot i la seva gran erudició, no és gens tibet. És humil, molt humil... condescendent fins i tot amb el pobre Dick, que és beneït i no sap res. Jo he fet volar el seu nom en un paperet lligat al cordill de l'estel quan s'enlairava cel amunt, enmig de les aloses. L'estel ha estat molt content de rebre'l, senyor, i el cel s'ha posat a brillar més.

Jo li vaig dir amb molt de gust, i amb el cor a la mà, que el doctor mereixia tot el nostre respecte i la més alta estima.

—I la seva preciosa muller és una estrella —va dir el senyor Dick—. Una estrella resplendent. Jo l'he vista brillar, senyor. Però... —va afegir, acostant més la cadira i posant-me una mà sobre el genoll—... núvols, senyor... núvols.

Vaig correspondre a la preocupació que expressava la seva cara adoptant una expressió semblant, i movent el cap.

—Quins núvols? —va preguntar el senyor Dick.

Em mirava amb un posat tan llastimós, i es delia tant per entendre-ho, que jo em vaig esforçar per contestar-li a poc a poc i amb molta claredat, ben bé tal com hauria explicat una cosa a un nen petit.

—Hi ha una lamentable divisió entre ells —vaig contestar—. Alguna infortunada causa de separació. Un secret. Pot ser que es relacioni amb la seva diferència d'edat. Pot ser que hagi sorgit d'alguna cosa insignificant.

El senyor Dick, que havia subratllat cada frase amb un moviment pensatiu del cap, es va quedar uns moments en silenci quan vaig haver acabat; i, allà assegut, anava rumiant amb els ulls fixos en mi i la mà sobre el meu genoll.

—No està pas enfadat amb ella, el doctor, Trotwood? —va preguntar, al cap d'una estona.

—No. Li té una autèntica devoció.

—Doncs ja ho tinc, jove! —va dir el senyor Dick.

La sobtada exultació amb què em va clavar una plantofada al genoll i es va reparar a la butaca, alçant les celles fins al límit de les seves possibilitats, em va fer pensar que estava més tocat de l'ala que mai. Però amb la mateixa rapidesa va tornar a adoptar un posat greu i, tirant-se endavant com abans, va dir (després de treure's

respectuosament el mocador de la butxaca, com si el mocador representés realment la meva tia):

—La dona més estupenda del món, Trotwood. Com és que no ha fet res, ella, per adreçar les coses?

—És una qüestió massa difícil i massa delicada, per ficar-s'hi —vaig contestar.

—I aquell home savi —va dir el senyor Dick, tocant-me amb la punta d'un dit—, com és que no ha fet res, *ell*, tampoc?

—Per la mateixa raó —vaig contestar.

—Doncs ja ho tinc, jove! —va dir. I es va posar dret davant meu, més exultant i tot que abans, movent el cap amunt i avall i picant-se el pit sense parar, fins que semblava que s'hagués d'esprémer tot l'alè que li quedava al cos a força de cops de cap i de cops al pit.

—Un pobre home trastocat, senyor —va concloure el senyor Dick—, un beneitó, una persona pobra d'esperit... l'aquí present, bé vaja!... —i es va tornar a picar el pit —, pot fer el que no pot fer la gent més estupenda. Jo els tornaré a unir, jove. Ho intentaré. A mi ningú no em culparà de res. No em faran cap retret, a mi. Tant se'ls en donarà si el que faig no està ben fet. Jo només sóc el senyor Dick. I a qui li importa, el senyor Dick? Buuu! —va fer, amb un lleuger esbufec de menyspreu, com si es volgués espolsar a si mateix.

Va ser una sort que hagués arribat fins aquí en les seves misterioses confidències, perquè vam sentir que a la porteta del jardí s'aturava el carruatge que portava a casa la meva tia i Dora.

—Ni una paraula, jove! —va afegir, en un murmuri—. Que tota la culpa recaigui sobre Dick... Dick el beneit... Dick el boig. Ja feia temps que pensava, senyor, que hi tenia el peu al coll, i ara ja ho tinc. Després del que m'heu dit,estic segur que ja ho tinc. Sí senyor!

I el senyor Dick no va pronunciar ni mitja paraula més sobre la qüestió, i es va convertir en un autèntic telègraf durant la mitja hora següent (amb gran desconcert de la meva tia), per recordar-me la inviolabilitat del secret que compartíem.

Amb gran sorpresa per part meva, no en vaig sentir ni una paraula més en dues o tres setmanes, tot i l'interès que tenia pel resultat dels seus esforços, perquè entreveia una estranya guspira de sentit comú —i no dic de bons sentiments, perquè això sempre saltava a la vista— en la conclusió a què hagués pogut arribar. A l'últim vaig començar a creure que, tenint en compte la inestabilitat i la dispersió mental que el caracteritzaven, o bé havia oblidat les seves intencions o bé hi havia renunciat.

Un agradable capvespre que Dora no havia volgut sortir, la meva tia i jo ens vam arribar tot passejant fins a la caseta del doctor Strong. Érem a la tardor, i no hi havia debats parlamentaris que enterbolissin l'aire capvespral; recordo que l'olor de les fulles em recordava la de les del nostre jardí de Blunderstone, quan les trepitjàvem, i que els sospirs del vent semblaven emportar-se aquell antic sentiment d'infelicitat.

Ja es feia fosc quan vam arribar a la caseta. La senyora Strong abandonava el jardí en aquells moments, mentre el senyor Dick encara s'hi entretenia acabant d'ajudar el jardiner, amb el seu ganivet, a esmolar unes estaques. El doctor era al seu estudi amb unes visites, però la senyora Strong ens va dir que les visites se n'anirien de seguida i ens va pregar que ens quedéssim per poder-lo veure. Vam entrar amb ella a la sala d'estar, i ens vam asseure al costat de la finestra mig en penombra. No calia fer cap cerimònia amb la visita d'uns vells amics i veïns com nosaltres.

Feia molt pocs minuts que sèiem quan la senyora Markleham, que sempre havia d'enredar per una cosa o altra, va entrar tota esverada amb el diari a la mà i, gairebé sense alè, va dir:

—Déu del cel, Annie! Per què no m'ho deies, que hi havia algú a l'estudi?

—Mamà, estimada —va contestar ella, amb calma—, com podia saber que desitjàveu aquesta informació?

—Desitjar aquesta informació! —va dir la senyora Markleham, deixant-se caure en el sofà—. No havia tingut mai un sobresalt tan gran en ma vida!

—Heu entrat a l'estudi, doncs, mamà? —va preguntar Annie.

—Que si he *entrat* a l'estudi, estimada? —va contestar ella, emfàticament—. I és clar que hi he entrat! I m'he trobat aquell sant baró... imagineu els meus sentiments, senyoreta Trotwood, David... en ple acte de fer testament.

La seva filla va apartar de seguida els ulls de la finestra.

—En ple acte, estimada Annie —va repetir la senyora Markleham, estenent-se el diari sobre la falda com unes estovalles, i després posant-hi les mans a sobre— d'enllestir el seu testament i últimes voluntats. Si n'és, de previsor i afectuós, pobre home! Us explicaré com ha anat. He d'explicar-ho amb detall, per fer justícia a aquest tros de pa beneït... perquè això és el que és. Potser ja sabeu, senyoreta Trotwood, que no s'encén mai una sola espelma en aquesta casa fins que literalment em surten els ulls del cap de tant forçar-los per llegir el diari, i que no hi ha una sola butaca en aquesta casa on un diari pugui ser llegit amb propietat, que dic jo, tret d'una que hi ha a l'estudi. I és per això que hi he entrat, veient que hi havia llum. He obert la porta. En companyia de l'estimat doctor hi havia dos senyors amb tot l'aspecte de ser juristes professionals; tots tres estaven a peu dret, al costat de l'escriptori, i l'estimat doctor tenia una ploma a la mà. «Queda expressat prou clarament?», deia el doctor (Annie, amor meu, presta atenció a aquestes paraules)... «Queda expressat prou clarament, senyors, que tinc plena confiança en la senyora Strong i la nomeno hereva universal de tots els meus béns?»... I, en sentir això, i amb els sentiments naturals d'una mare, jo he dit: «Déu meu, demano disculpes!», m'he entrebanat amb l'esglaó de la porta i he sortit pel petit passadís del darrere, on hi ha el rebost.

La senyora Strong va obrir la porta de la galeria, va sortir a fora i es va recolzar en una columna.

—Però digueu-me, David, senyoreta Trotwood: no és estimulants —va dir la senyora Markleham, seguint la seva filla maquinalment amb els ulls— veure que un

home de l'edat del doctor Strong té prou fortalesa d'esperit per fer una cosa així? Això només demostra la raó que jo tenia. Quan el doctor Strong em va fer aquella visita tan afalagadora i em va demanar la mà de la meva filla i ens va fer aquella oferta, jo li vaig dir, dic: «Nena, jo veig claríssim que, amb vista a assegurar el teu futur, el doctor Strong farà tot el que s'ha compromès a fer, i més i tot».

En aquest moment va sonar la campaneta i vam sentir les passes dels visitants que sortien.

—Ja han enllestit, sens dubte —va dir la Coronela, parant l'orella—: aquest sant baró ja ha firmat, segellat i consignat, i el seu esperit ja està tranquil. Tu diràs, si ho està! Annie, amor meu, me'n vaig a l'estudi amb el meu diari, perquè sense notícies no sóc bona per a res. Senyoreta Trotwood, David, si us plau: veniu a veure el doctor.

Quan vam acompanyar-la, vaig notar la presència del senyor Dick, que estava dret a la part de l'estudi que quedava a les fosques i tancava el ganivet, alhora que la meva tia es fregava el nas violentament, per esbravar una mica la irritació que li causava la nostra amiga militar; el que no recordo —suposant que ho arribés a saber mai— és qui va entrar primer, ni com va ser que la senyora Markleham, en un moment, ja estigués instal·lada a la seva butaca, ni com va anar que la meva tia i jo ens quedéssim a la vora de la porta (si no és que em va retenir ella expressament, perquè els seus ulls eren més ràpids que els meus). Però el que sé és que vaig veure el doctor abans que ell ens veiés a nosaltres, assegut a la seva taula, enmig d'aquells infòlios amb què tant es delectava i amb el cap plàcidament recolzat a la mà. Que en aquell mateix moment vam veure entrar la senyora Strong, pàl·lida i tremolosa. Que el senyor Dick la va aguantar amb el braç. Que va posar l'altra mà sobre el braç del doctor, cosa que va fer que alcés la vista i se'l mirés amb aire absent. Que, mentre el doctor movia el cap, la seva esposa va caure mig agenollada als seus peus i, amb les mans alçades en actitud implorant, va fixar en el seu rostre aquella mirada que jo no he oblidat mai. Que, en veure això, la senyora Markleham va deixar caure el diari i s'ho va quedar mirant amb un posat que no se m'acut res millor que comparar-lo amb el mascaró de proa d'un vaixell anomenat Estupefacció.

La tendra sorpresa del doctor, la dignitat que acompanyava l'actitud suplicant de la seva esposa, l'amable interès del senyor Dick i la vehemència amb què la meva tia es va dir a si mateixa: «I li diuen boig!» (com a expressió triomfal de l'existència miserable de la qual l'havia rescatat), són coses que, mentre les escric, és com si, més que recordar-les, les estigués veient i sentint.

—Doctor! —va dir el senyor Dick—. Què és el que no va a l'hora? Mireu!

—Annie! —va exclamar el doctor—. Als meus peus no, estimada!

—Sí! —va dir ella—. Prego i suplico que ningú no surti d'aquí! Oh, marit i pare meu, trenca aquest llarg silenci i que tots dos sapiguem què ha passat entre nosaltres!

La senyora Markleham, que en aquests moments recuperava la parla i semblava que s'inflés d'orgull familiar i d'indignació materna, va exclamar:

—Annie, aixeca't immediatament i no deshonris els teus humiliant-te d'aquesta manera, si no és que desitges veure com em torno boja aquí mateix!

—Mamà —va contestar Annie—, no malgasteu paraules amb mi: és al meu marit a qui adreço aquesta súplica, i vós no sou ningú per ficar-vos-hi.

—Ningú? —va exclamar la senyora Markleham—. Que jo no sóc ningú? A aquesta criatura se li ha girat el seny. Porteu-me un got d'aigua, si us plau!

Jo estava massa atent al doctor i a la seva esposa per fer cas d'aquesta petició, i no va semblar tampoc que produís cap efecte en els altres; la senyora Markleham es va haver de limitar a quedar-se amb la mirada fixa, esbufegant i ventant-se.

—Annie! —va dir el doctor, agafant-li amb tendresa les mans—. Estimada! Si amb el pas del temps s'ha produït cap canvi inevitable en la nostra vida conjugal, no és culpa teva: és meva, i de ningú més. Però el meu afecte, el meu respecte i la meva admiració no han canviat en absolut. Jo vull fer-te feliç. Jo t'estimo i t'honoro sincerament. Aixeca't, Annie, t'ho prego!

Però ella no es va aixecar. Després de mirar-se'l una estona, se li va acostar encara més en la mateixa actitud postrada, va recolzar un braç en el seu genoll i, deixant-hi caure el cap al damunt, va dir:

—Si aquí hi ha cap amic que pugui dir una sola paraula per mi, o pel meu marit, en relació amb això; si hi ha cap amic que pugui expressar de viva veu alguna sospita que mai el meu cor m'hagi pogut insinuar; si hi ha cap amic que honori el meu marit, o que hagi sentit mai cap afecte per mi, i sap alguna cosa, la que sigui, que pugui ajudar a mediar entre nosaltres, imploro a aquest amic que parli!

Es va fer un profund silenci, que jo vaig trencar després d'uns moments de dolorosa indecisió.

—Senyora Strong —vaig dir—: hi ha una cosa que jo sé, i que he pregat encaridament al doctor Strong que ocultés. Jo mateix ho he mantingut en secret fins ara, però crec que ha arribat el moment en què seguir-ho ocultant demostraria una lleialtat i una discreció mal enteses, i en què la vostra súplica m'absol d'aquesta obligació.

Ella em va mirar un moment, i jo vaig saber que el que estava a punt de fer era correcte. Si el consentiment que em va expressar hagués estat menys decidit, hauria renunciat a parlar.

—La nostra pau futura —va dir— pot ser que estigui a les vostres mans. Espero que no us deixeu res per dir. Sé per endavant que res del que ningú pugui dir em farà canviar l'alt concepte que tinc de la noblesa del meu marit. Per molt que sembli que pot afectar-me, no ho tingueu en compte. Jo respondré de mi mateixa davant d'ell, i després davant de Déu.

Havent sentit aquesta súplica tan vehement, no vaig esperar que el doctor em donés el seu permís: sense altre encobriment de la veritat que mitigar una mica la grolleria d'Uriah Heep, vaig relatar punt per punt tot el que havia passat aquell vespre en aquell mateix estudi. La mirada perplexa de la senyora Markleham durant tot el

relat, i les agudes i sobtades interjeccions amb què el va anar interrompent de tant en tant, es resisteixen a qualsevol descripció.

Quan vaig haver acabat, Annie es va quedar uns moments en silenci i amb el cap baix, en la mateixa posició que he descrit. Després va agafar la mà del doctor (ell no s'havia mogut gens des que havíem entrat nosaltres), la va estrènyer contra el seu pit i la va besar. El senyor Dick, amb suavitat, la va ajudar a aixecar-se, i ella, recolzada en el seu braç i sense deixar de mirar el seu marit (del qual no va desviar els ulls ni un sol moment), va començar a parlar.

—Tot el que he sentit a dintre meu d'ençà que em vaig casar —va dir, en un to greu, submís i tendre—, vull abocar-ho aquí, davant vostre. Sabent el que ara sé, no podria viure si deixés res per dir.

—No, Annie, no —va afegir el doctor, suaument—: jo no he dubtat mai de tu, criatura. No és necessari, estimada; de veritat.

—Sí, que ho és —va contestar ella, en el mateix to—: és necessari que obri el meu cor davant d'aquell qui és tot noblesa i generositat, i a qui, any rere any i dia rere dia, Déu sap que jo he estimat i venerat cada vegada més!

—Francament —la va interrompre la senyora Markleham—, per poc sentit comú que em pugui quedar...

(«Ni poc ni gens, no te'n queda, senyora Manefla!», va observar la meva tia, en un murmuri indignat.)

—... em permetreu que observi que no hi ha cap necessitat d'entrar en aquests detalls.

—Això és el meu marit, qui ho ha de dir, mamà —va replicar Annie, sense deixar de mirar el doctor—, i ell m'escollarà. Si dic res que us faci patir, mamà, disculpeu-me. Jo he patit primer, molt sovint i durant molt de temps.

—Ja et dic jo...! —va exclamar la senyora Markleham, amb un esbufec.

—Quan era molt joveneta —va dir Annie—, quan encara era una criatura, els primers coneixements que vaig tenir sobre qualsevol cosa provenien tots d'un amic i mestre bondadós... l'amic del meu difunt pare... que sempre vaig estimar. No tinc cap record que no vagi associat a ell. Va enriquir el meu esperit amb els seus primers tresors, i va estampar el seu caràcter en tots ells. I sé que cap d'aquests tresors no hauria estat tan valuós, per a mi, si l'hagués rebut d'unes altres mans.

—I la seva mare no hi pinta res! —va exclamar la senyora Markleham.

—No és veritat, mamà —va dir Annie—; però li he de fer justícia, i dir el que va representar per a mi. No va deixar mai d'ocupar el mateix lloc mentre jo em feia gran. Em sentia orgullosa de l'interès que em demostrava, i em despertava un sentiment d'afectuosa i profunda gratitud. Li tenia una admiració que amb prou feines sóc capaç d'expressar... com a pare, com a guia, com a persona que m'elogiava com no sabia fer-ho ningú més, com algú en qui hauria pogut confiar encara que hagués dubtat de la resta del món. Vós sabeu, mamà, fins a quin punt jo era jove i inexperta quan me'l va presentar, de cop i volta, com un pretendent.

—He comentat aquest fet, cinquanta vegades com a mínim, davant de tots els aquí presents! —va dir la senyora Markleham.

(«Doncs tanca aquesta boqueta, per l'amor de Déu, i no ho tornis a comentar amb ningú més!», va murmurar la meva tia.)

—Va ser un canvi tan gran... em va semblar una pèrdua tan gran, al principi —va dir Annie, encara amb la mateixa mirada i en el mateix to—, que em vaig sentir neguitosa i consternada. Jo encara era una nena; i quan es va produir un canvi tan gran en aquella persona que, durant tant de temps, jo havia vist amb uns ulls tan diferents, em sembla que em va saber greu. Però res ja no l'hauria pogut fer tornar a ser el que era abans; i jo m'enorgullia que em pogués considerar digna d'ell, i ens vam casar.

—A Saint Alphage, Canterbury —va observar la senyora Markleham.

(«Diantre de dona!», va dir la meva tia; «no callarà, no...!».)

—No vaig pensar mai —va prosseguir Annie, ruboritzant-se— en cap guany material que pogués obtenir del meu marit. En el meu cor jove i ple de devoció no hi cabien unes consideracions tan mesquines. Mamà, perdoneu-me si dic que sou vós la primera que em va ficar al cap la idea que algú pogués ferir-me, i ferir-lo a ell, amb una sospita tan cruel.

—Jo? —va exclamar la senyora Markleham.

(«Tu, sí!», va observar la meva tia. «I ja et pots anar ventant, que no ho podràs negar, amiga militar!».)

—Va ser el primer disgust de la meva nova vida —va dir Annie—. Va ser el primer de tots els moments infeliços que he viscut. Aquests moments han estat tants, últimament, que ja n'he perdut el compte; però no... marit meu generós... no pel motiu que tu suposes; perquè en el meu cor no hi ha ni un sol pensament, ni un sol record, ni una sola esperança, que no estiguin vinculats a tu!

Va alçar els ulls i va estrènyer les mans, i la seva noble bellesa em va semblar equiparable a la d'un esperit benaurat. Ara el doctor la mirava tan fixament com se'l mirava ella.

—No puc acusar la mamà —va prosseguir— d'haver-te exigit mai res en interès propi, i sé que mai no ha fet res amb mala intenció... però, quan vaig veure totes les peticions importunes que se't feien en nom meu, quan vaig veure com eres pressionat en nom meu... la generositat que en tot moment demostraves, i els recels del senyor Wickfield, que tenia molt present el vostre benestar..., quan vaig tenir la primera sensació de ser exposada a la mesquina sospita que el meu afecte era comprat... i venut a tu, precisament a tu, de tots els homes de la terra... em va semblar una deshonra immerescuda, i en la qual jo t'obligava a participar. Sóc incapaç d'expressar (i la mamà no pot ni imaginar-s'ho) el que significava viure sempre amb aquest pànic i aquest desassossec a dintre meu, sabent al mateix temps, en el fons de la meva ànima, que el dia del meu casament vaig coronar l'amor i l'honor de la meva vida!

—Així és com una mare —va exclamar la senyora Markleham, amb llàgrimes als ulls— veu pagats els esforços que ha fet pels seus fills! Preferiria haver nascut turca!

(«Tant de bo!», va dir la meva tia, «i així t’haguessis quedat al teu país!».)

—I és en aquella època que la mamà va començar a tenir més atencions amb el meu cosí Maldon. Jo l’havia apreciat molt —parlava amb suavitat, però obertament i sense cap vacil·lació—, moltíssim... Havíem estat com dos petits enamorats. Si les coses no haguessin anat com van anar, m’hauria pogut arribar a convèncer que realment l’estimava, i casar-m’hi, i convertir-me en una desgraciada. Res no pot desunir tant un matrimoni com la disparitat de caràcters i de propòsits.

Vaig sospesar aquestes paraules (sense deixar d’atendre les que deia a continuació) com si tinguessin algun interès particular, alguna estranya aplicació que era incapaç d’endevinar. «Res no pot desunir tant un matrimoni com la disparitat de caràcters i de propòsits»... «com la disparitat de caràcters i de propòsits».

—No tenim res en comú —va dir Annie—, i ja fa molt de temps que ho vaig descobrir. Si no estigués agraïda al meu marit per res més, n’hi estaria per haver-me salvat del primer impuls erroni del meu cor indisciplinat.

Estava totalment immòbil, dreta davant del doctor, i parlava amb una convicció que m’emocionava. El to de veu, en canvi, era tan calmat com abans.

—Quan ell esperava ser objecte dels favors que tan generosament li atorgaves pel meu bé, i quan jo em sentia desgraciada pel paper de mercenària que se m’adjudicava, pensava que hauria fet molt millor de seguir tot sol el seu camí. Pensava que jo, en el seu lloc, ho hauria intentat, per dolorós que hagués estat el preu... però no va ser fins al vespre de la seva partida a l’Índia que em va decaure del tot. Aquell vespre vaig saber que tenia un cor fals i desagrat. Vaig veure un doble significat, aleshores, en l’escrutini a què em sotmetia el senyor Wickfield. Vaig ser conscient, per primera vegada, de la negra sospita que enfosquia la meva vida.

—Sospita, Annie? —va dir el doctor—. No, no, no!

—Tu no sospitaves res, ja ho sé, espòs meu! —va contestar ella—. I quan vaig venir, aquella nit, a descarregar davant teu tot el pes de la meva vergonya i de la meva pena, i sabia que t’havia de dir que, a casa teva mateix, una persona de la meva pròpia sang que tu havies ajudat per amor meu, m’havia dit unes paraules que no s’haurien d’haver pronunciat mai, ni que jo hagués estat la mercenària dèbil i mesquina que ell pensava que era... el meu esperit va revoltar-se contra la infàmia que implicava el sol fet de confessar-t’ho... i els meus llavis van callar, i els he tingut segellats des d’aleshores.

La senyora Markleham, amb un breu gemec, es va reclinar a la seva butaca i es va refugiar darrere el vano, com si ja no n’hagués de tornar a sortir.

—Mai més des d’aleshores, si no era en presència teva, no he intercanviat ni una sola paraula amb ell; i, tot i així, només quan era necessari per estalviar-te aquesta confessió. Han passat anys des que ell va saber, dels meus propis llavis, quina era la seva situació aquí. Els favors que li has fet secretament per millorar la seva posició, i

que després m'has revelat, pensant que em sorprendries agradablement, no han fet, creu-me, sinó agreujar la infelicitat i la càrrega del meu secret.

Va caure suaument als peus del doctor, per molt que ell fes tots els possibles per impedir-ho, i, alçant els ulls negats de llàgrimes i mirant-lo a la cara, va afegir:

—No em diguis res, encara! Deixa'm dir unes quantes coses més! Sigui encertat o erroni el que vaig fer, em sembla que ho tornaria a fer exactament igual. No podràs saber mai el que era sentir aquella devoció per tu, associada als records més antics, i saber que qualsevol podia ser prou cruel per suposar que la tendresa del meu cor era com una mercaderia, i estar envoltada d'aparences que semblaven confirmar aquella suposició. Jo era molt jove, i no tenia qui m'aconsellés. Entre la mamà i jo sempre hi hagut un abisme en tot allò que es relacionava amb tu. Si em vaig recloure en mi mateixa, amagant els ultratges que havia hagut de suportar, era pel gran respecte que et tenia, i que volia de tot cor que tu em tinguessis a mi!

—Oh, Annie estimada! —va dir el doctor—. Oh, ànima pura!

—No, deixa'm dir unes paraules més! Sempre pensava que hi havia tantes noies amb qui t'hauries pogut casar, sense que et comportessin tantes càrregues ni tants maldecaps, i que haurien estat molt més dignes de compartir el teu sostre... i que potser jo no hauria hagut de deixar mai de ser, simplement, la teva deixeble, gairebé la teva filla. Em feia por que no estigués a l'altura de la teva saviesa i la teva erudició. Si tot això em va fer recloure en mi mateixa (com certament vaig fer), en lloc de dir-te el que t'havia de dir, continuava sent pel gran respecte que et tenia, i que esperava que algun dia tu em poguessis tenir a mi.

—Aquest dia ha brillat durant tots aquests anys, Annie —va dir el doctor—, i no l'apagarà res més que la nit eterna, estimada.

—Una paraula més!... Vaig decidir, fermament i al preu que fos, carregar amb tot el pes de conèixer la indignitat d'una persona amb qui tu havies estat tan bo. I ara una última paraula, amic meu estimat i incomparable! La causa d'aquest canvi recent que has fet, que jo he presenciat amb tant dolor i tanta pena, i que tan aviat he atribuït als meus antics temors com a arrelades suposicions més acostades a la veritat, l'he vista del tot clara aquest vespre; com he pogut també descobrir, per un atzar, tota la magnitud de la teva noble confiança en mi, per molt que anessis enganyat. Jo sé que tot l'amor i el respecte que jo et pugui oferir a canvi no em podran fer mai digna de la teva confiança inestimable; però, amb tot això que ara sé i que tinc viu a dins del cor, puc alçar els ulls, si més no, cap a aquest rostre estimat, venerat com el rostre d'un pare, estimat com el d'un espòs, consagrat des de la meva infància com el d'un amic, i declarar solemnement que ni en el més fugaç dels meus pensaments no t'he traït mai, que mai no ha flaquejat l'amor i la fidelitat que et dec!

Tenia els braços al voltant del coll del doctor, i ell, inclinant el cap, barrejava els seus cabells grisos amb la fosca cabellera de la seva dona.

—Guarda'm un lloc en el teu cor, espòs meu! No em repudiïs mai! No pensis ni parlis de cap disparitat entre nosaltres, perquè no n'hi ha cap, excepte en les meves

moltes imperfeccions. Cada any que ha passat n'he estat més convençuda, a mesura que creixia la meva estimació per tu. Guarda'm un lloc en el teu cor, espòs meu, perquè el meu amor recolzava en una roca, i encara resisteix!

En el silenci que es va fer a continuació, la meva tia es va acostar amb posat greu al senyor Dick, sense presses, i el va abraçar i li va fer un sonor petó. I va ser una gran sort que ho fes, amb vista a salvar la seva dignitat, perquè juraria que en aquell mateix moment vaig descobrir-lo fent preparatius per aguantar-se a peu coix, com a mostra apropiada de satisfacció.

—Sou un home extraordinari, Dick! —va dir la meva tia, amb un aire d'aprovació incondicional—. I no vulgueu fer veure mai que sou cap altra cosa, perquè a mi no m'enganyeu!

I, dit això, la meva tia el va estirar per la màniga i em va fer un senyal amb el cap, i tots tres vam sortir de l'estudi en silenci i ens en vam anar.

—Això almenys ha col·locat la nostra amiga militar en el lloc que li correspon —va dir la meva tia, camí de casa—. Ja dormiré més bé, encara que no hi hagi res més de què alegrar-se!

—Ha quedat ben trasbalsada, temo —va afegir el senyor Dick, amb una gran commiseració.

—I ara! Que heu vist mai un cocodril trasbalsat? —va preguntar la meva tia.

—No crec que hagi vist mai cap cocodril —va contestar el senyor Dick, dòcilment.

—No hauria passat res d'això si no hagués estat per aquella bestiota —va dir la meva tia, amb una vehemència—. No sé per què hi ha mares que no poden deixar tranquil·les les seves filles un cop casades, en comptes de mostrar un afecte tan violent. Sembla que pensin que l'única compensació que poden obtenir per haver dut al món una pobra infeliç (com si ella, valga'm Déu, ho hagués demanat, o hagués tingut cap intenció de venir!), és la plena llibertat de mortificar-la fins al punt que tingui ganes d'abandonar-lo... En què penses, Trot?

Pensava en tot el que havia sentit. Seguia donant voltes a algunes de les frases que s'havien pronunciat. «Res no pot desunir tant un matrimoni com la disparitat de caràcters i de propòsits». «El primer impuls erroni d'un cor indisciplinat». «El meu amor recolzava en una roca»... Però ja havíem arribat a casa, i les fulles cruixien sota els nostres peus, i bufava el vent de tardor.

46

Notícies

Devia fer cosa d'un any que era casat, si em puc refiar de la meva imperfecta memòria per a les dades, quan, un capvespre que tornava de passejar tot sol i pensava en el llibre que aleshores escrivia —perquè el meu èxit havia anat creixent sense parar amb la meva aplicació incessant, i en aquella època tenia entre mans la primera novel·la—, vaig passar per davant de la casa de la senyora Steerforth. Hi havia passat sovint quan vivia en aquell barri, tot i que, sempre que podia, triava un altre camí. Però de vegades no era fàcil trobar-ne un altre sense fer molta marrada, i és per això, en definitiva, que passava per allà força sovint.

Sempre m'havia limitat a fer un cop d'ull a la casa i a passar de llarg bastant de pressa. El seu aspecte, invariablement, era lúgubre i apagat. Les sales principals no donaven al carrer, i les finestres, estretes i amb uns marcs pesants i antiquats, que ja no havien tingut mai un aspecte alegre, ara es veien més tètriques que mai, sempre tancades i barrades. Hi havia un passatge cobert que travessava un petit pati enrajolat i conduïa a una entrada que no es feia servir mai, i la finestra rodona de l'escala, que no lligava gens amb la resta i era l'única sense porticons, tenia el mateix aspecte desolat i buit. No recordo haver vist cap dia un sol llum encès en tota la casa. Si hagués estat un vianant casual, probablement hauria suposat que allà dins jeia morta alguna persona sense fills. Si hagués tingut la sort de no saber res d'aquella casa i l'hagués vista sempre en aquell estat, suposo que hauria recreat la meva fantasia amb moltes especulacions enginyoses.

En realitat hi pensava tan poc com podia, però els pensaments no podien passar de llarg tan fàcilment com les cames i sovint em desvetllava un llarg seguit de meditacions. Quan va aparèixer davant dels meus ulls, aquell capvespre concret de què parlo, i em va despertar records d'infància i fantasies posteriors, barrejats amb els fantasmes d'unes esperances a mig formar, amb les ombres estroncades d'unes tristes desil·lusions viscudes o intuïdes, la mescla d'experiència i d'imaginació que comportava l'activitat en què havia ocupat els meus pensaments em va semblar més suggeridora que de costum. Continuava caminant, sumit en fosques meditacions, quan una veu al meu costat em va sobresaltar.

Era una veu femenina. No vaig trigar a reconèixer la criadeta de la senyora Steerforth, que abans duia unes cintes blaves a la còfia però ara se les havia tret i, suposo que per adaptar-se a l'alterat aspecte de la casa, només portava dos luctuosos llaços d'un color marró molt sobri.

—Si us plau, senyor, tindríeu la bondat d'entrar a parlar amb la senyoreta Dartle?

—T'envia a buscar-me la senyoreta Dartle? —vaig preguntar.

—No pas avui, senyor; però és igual. La senyoreta Dartle us va veure passar fa un parell de dies, i em va dir que em quedés treballant a l'escala i que, quan us tornés a

veure passar, us demanés que entréssiu a parlar amb ella.

Vaig fer mitja volta i, mentre tornàvem enrere, vaig preguntar a la meva acompanyant com estava la senyora Steerforth. Em va dir que la senyora estava molt decaiguda, i que es passava moltes hores tancada a l'habitació.

En arribar a la casa va dir-me que sortís al jardí, on hi havia la senyoreta Dartle, i que m'hi presentés jo mateix. La senyoreta Dartle seia en un extrem d'una mena de terrassa des d'on es dominava tota la gran ciutat. Feia un capvespre apagat, amb una llum descolorida al cel, i, en veure aquella perspectiva adusta que es perdia en la distància, amb alguna edificació que destacava enmig de la macabra resplendor, no em va semblar un escenari gens inadequat per acompanyar aquella dona ferotge.

Va veure que m'hi acostava i es va aixecar un moment per rebre'm. La vaig trobar encara més pàl·lida i xuclada que l'últim cop que l'havia vista; la brillantor dels seus ulls i la cruesa de la cicatriu ressaltaven més que mai.

No va ser un retrobament gaire cordial. L'última vegada ens havíem separat a les males, i li vaig notar un aire de desdeny que no feia cap esforç per dissimular.

—Volíeu parlar amb mi, senyoreta Dartle? —vaig dir, i em vaig quedar dret a prop seu, amb una mà al respall del banc; ella va convidar-me a seure amb un gest, però vaig declinar la invitació.

—Si no hi teniu inconvenient —va contestar—. Què: l'han trobada, aquella noia?

—No.

—Doncs ha fugit!

Vaig veure que els seus llavis es movien mentre em mirava, com si estiguessin impacients per descarregar tots els retrets que portava a dins.

—Fugit? —vaig repetir jo.

—Sí! D'ell! —va dir, amb una rialla—. Si no l'han trobada, és possible que ja no la trobin mai. Pot ser que sigui morta!

No he vist mai cap rostre que m'aguantés la mirada amb una crueltat tan arrogant.

—Desitjar-li la mort —vaig sentenciar— pot ser la cosa més amable que una persona del seu mateix sexe li pugui desitjar. Celebro que el temps us hagi endolcit tant el caràcter, senyoreta Dartle.

No es va dignar a articular cap resposta i, girant-se cap a mi amb una altra rialla de menyspreu, va dir:

—Els amics d'aquesta noia tan excel·lent i ultratjada són amics vostres. Vós sou el defensor d'aquesta gent i dels seus drets. Voleu saber notícies d'ella?

—Sí —vaig dir.

Es va aixecar amb un somriure pervers, va fer uns quants passos cap a una paret de grèvol que hi havia a prop, entre la gespa i el jardí de la cuina, i, alçant la veu, va dir: «Aquí!», com si cridés alguna bèstia immunda.

—Espero que reprimireu qualsevol actitud de defensa o de venjança en aquesta casa, oi, senyor Copperfield? —va preguntar, mirant-me per sobre l'espatlla amb la mateixa expressió.

Jo vaig decantar el cap, sense acabar d'entendre què volia dir; ella va repetir aquell: «Veni!» i va tornar seguida del respectable senyor Littimer, el qual, amb una inalterada respectabilitat, em va fer una reverència i va prendre posició darrere d'ella. L'aire de malvada distinció, de triomf —que, per estrany que sembli, tenia un toc atraient de feminitat—, amb què ella es va reclinar, asseguda entre nosaltres dos, i em va mirar, era digne d'una cruel princesa de llegenda.

—A veure —va dir imperiosament a Littimer, sense mirar-lo i tocant-se l'antiga ferida palpitant (potser més de plaer que de dolor, en aquest cas)—, expliqueu al senyor Copperfield això de la fugida.

—El senyor James i jo, senyora...

—No us dirigiu a mi! —el va interrompre, amb el front arrugat.

—El senyor James i jo, senyor...

—Ni a mi tampoc, si us plau —vaig dir.

El senyor Littimer, sense immutar-se en absolut, va donar a entendre, amb una lleu reverència, que allò que a nosaltres ens semblés oportú també l'hi semblava a ell, i va tornar a començar:

—El senyor James i jo hem estat a l'estranger amb la senyoreta, des que va deixar Yarmouth sota la protecció del senyor James. Hem estat en molts llocs diferents, i hem vist un bon nombre de països estrangers. Hem estat a França, a Suïssa, a Itàlia... gairebé a tot arreu, de fet.

Mirava el respall del banc com si fos el seu interlocutor, i el puntejava suaument amb els dits com si toqués les cordes d'un piano mut.

—El senyor James va agafar una estima del tot insòlita per aquella senyoreta i, durant un temps, va estar més centrat que mai d'ençà que estic al seu servei. La senyoreta adquiria molts coneixements, i va aprendre idiomes, i no semblava pas la mateixa persona inculta que era abans. Vaig observar que era molt admirada a tot arreu on anàvem.

La senyoreta Dartle es va posar una mà al maluc. Vaig veure que ell li llançava una mirada furtiva i somreia discretament.

—Molt admirada a tot arreu, sí... Fos pels vestits que duia, o perquè li tocava l'aire i el sol, o per les atencions que rebia... entre una cosa i l'altra, el cas és que els seus mèrits atreïen l'atenció general.

Va callar un moment. Els seus ulls divagaven inquiets pel paisatge llunyà, i es mossegava el llavi inferior com per frenar aquell doll de paraules.

Va retirar les mans del respall, les va posar una a dins de l'altra i, carregant tot el pes sobre una sola cama, va prosseguir el relat, amb els ulls abaixats i amb aquell cap respectable tirat una mica endavant i una mica decantat:

—La senyoreta va continuar d'aquesta manera durant un temps, però a partir d'un moment va caure en uns canvis d'humor que van ser cada cop més freqüents, i penso que van ser aquests estats depressius el que va començar a cansar el senyor James; el cas és que, a partir d'aleshores, les coses ja no van rutllar tan bé. El senyor James es

va tornar a mostrar inquiet. Com més inquiet estava ell, més empitjorava ella; i, el que és un servidor, he de dir que entre l'un i l'altra m'ho van posar francament molt difícil. Però encara hi havia estones de tot, i avui les coses s'espatllaven, demà es tornaven a arreglar... i tot plegat va durar molt més temps del que ningú hauria esperat.

El senyor Littimer va apartar els ulls de l'horitzó i em va tornar a mirar, amb el mateix posat d'abans. Es va posar una mà davant de la boca per escurar-se el coll amb una respectable tosseta, va apuntalar-se amb l'altra cama i va continuar:

—Al final, després de moltes discussions i molts retrets, el senyor James se'n va anar un matí de la finca que tenia als afores de Nàpols (la senyoreta sentia una gran debilitat pel mar) i, dient que tornaria al cap d'un parell de dies, em va deixar encarregat de comunicar que, amb vista a la felicitat general de tots els implicats, havia decidit... —i aquí es va interrompre per fer una altra tosseta—... desaparèixer. Però he de dir que el senyor James es va comportar, sens dubte, d'una manera honorabilíssima, perquè va proposar que la senyoreta es casés amb una persona molt respectable, plenament disposada a passar per alt el passat i, com a mínim, amb tan bones qualitats com qualsevol altra a qui la senyoreta hagués pogut raonablement aspirar, tenint en compte la vulgaritat dels seus orígens.

Va tornar a canviar de cama i es va humitejar els llavis. Jo estava convençut que aquell pocavergonya parlava de si mateix, i vaig veure la meva convicció reflectida a la cara de la senyoreta Dartle.

—I això també se'm va encarregar de comunicar-ho. Estava disposat a fer el que fos per resoldre les dificultats del senyor James i restaurar la relació amb aquella persona de la seva sang que tant l'estima i que tant ha patit a causa d'ell. Per això vaig assumir l'encàrrec. La violència de la senyoreta quan va reaccionar, després de dir-li que el senyor havia marxat, va superar totes les expectatives. Va semblar com si embogís, i va haver de ser aguantada per la força: tant hauria pogut agafar un ganivet, com tirar-se al mar, com clavar-se cops de cap contra el terra de marbre.

La senyoreta Dartle, repapada al banc i amb una llum d'exultació en el rostre, semblava gairebé que acariciés el so de les paraules que anava articulant aquell individu.

—Però, en arribar a la segona part d'allò que m'havien encomanat —va dir el senyor Littimer, fregant-se les mans amb incomoditat—, i que calia suposar, des de qualsevol punt de vista, que hauria estat apreciat com una bona intenció, llavors la senyoreta es va mostrar com realment era. No havia vist mai una persona tan descarada. La seva reacció va ser increïblement maligna. No va demostrar que tingués més gratitud, més sentiments, més paciència, ni més seny que un tros de fusta, o que una pedra. Si jo no hagués estat en guàrdia, estic segur que m'hauria degollat.

—Això millora el concepte que tinc d'ella —vaig dir jo, furiós.

El senyor Littimer va inclinar el cap, com volent dir: «De debò, senyor? Però és que sou tan jove...!», i va prosseguir el seu relat.

—Resumint: que, durant un temps, va caldre amagar qualsevol cosa que tingués a prop i amb la qual pogués fer-se mal o fer-ne a qualsevol altra persona, i tenir-la tancada. Amb tot, però, una nit va sortir: va aconseguir forçar l'enreixat que jo personalment havia precintat amb claus, va baixar per una parra que pujava pel mur de fora, i de llavors ençà, que jo sàpiga, no se l'ha vista més ni se n'ha sabut res més.

—Potser és morta —va dir la senyoreta Dartle, amb un somriure, com si hagués pogut apartar d'un cop de peu el cos d'aquella noia destruïda.

—Pot ser que s'hagi ofegat, senyoreta —va precisar el senyor Littimer, agafant-se a una excusa per adreçar-se a algú—. És molt possible. O que rebés alguna ajuda dels pescadors, i de les seves dones i fills. Acostumada com estava a fer-se amb els plebeus, tenia molt arrelat el costum de parlar amb aquesta gent a la platja, senyoreta Dartle, i de seure enmig de les seves barques. Em consta que ho havia fet, quan el senyor James era fora, durant dies sencers. Al senyor James li va fer molt poca gràcia de saber que un dia havia dit a les criatures que també era filla d'un pescador, i que a la seva terra, molt de temps enrere, havia deambulat per la platja, igual que ells.

Oh! Emily! Bellesa infeliç! Com se'm va fer visible la seva imatge, asseguda a la platja llunyana, entre les criatures semblants a ella quan era innocent, escoltant unes veuetes com les que li haurien dit «mare» si hagués estat l'esposa d'un home pobre, i escoltant la veu immensa del mar, amb el seu etern: «Mai més!».

—Quan es va veure clar que no s'hi podia fer res, senyoreta Dartle...

—No us he dit que no us dirigíssi a mi? —va manar ella, amb un adust menyspreu.

—Vós heu parlat amb mi, senyoreta —va contestar ell—. Dispenseu-me. Però el meu deure és obeir.

—Doncs compliu el vostre deure —va replicar ella—. Acabeu la història, i marxeu!

—Quan es va veure clar —va dir, amb una respectabilitat infinita i una reverència obedient— que no la trobaríem, vaig anar a veure el senyor James, al lloc on s'havia acordat que li escrivís, i el vaig informar del que havia passat. Va haver-hi, en conseqüència, unes paraules entre nosaltres, i em va semblar que la meva dignitat m'obligava a abandonar-lo. Puc comportar i li he comportat moltes coses, al senyor James, però em va insultar excessivament. Em va ferir. Coneixent les infortunades diferències entre ell i la seva mare, i les probabilitats que ella se sentís francamentangoixada, em vaig prendre la llibertat de tornar a Anglaterra, i de relatar...

—A canvi d'uns diners que jo li vaig pagar —em va dir la senyoreta Dartle.

—Exacte, senyora... i de relatar el que sabia. No hi ha, que jo sàpiga —va afegir el senyor Littimer, després d'un moment de reflexió—, res més. Ara com ara em trobo sense feina, i m'alegraria de trobar una col·locació respectable.

La senyoreta Dartle em va mirar, com volent saber si hi havia res que jo volgués preguntar. Com que, efectivament, hi havia una cosa que m'havia passat pel cap, vaig reaccionar dient:

—Desitjaria saber, per boca d'aquest... subjecte —no vaig tenir esma de pronunciar cap altra paraula més conciliatòria—, si van interceptar una carta que li van escriure des de casa seva, o si suposa que la va rebre.

Ell es va quedar immòbil i en silenci, amb els ulls fixos a terra i amb les mans separades però amb les puntes dels dits que es tocaven delicadament.

La senyoreta Dartle se'l va mirar amb desdeny.

—Us demano disculpes, senyoreta —va dir ell, despertant-se de la seva abstracció—, però, per molt submís que sigui respecte a vós, jo tinc la meva posició, encara que sigui un criat. El senyor Copperfield i vós, senyoreta, sou persones diferents. Si el senyor Copperfield desitja saber res que jo li pugui dir, em prenc la llibertat de recordar al senyor Copperfield que em pot fer una pregunta. Jo tinc una dignitat per mantenir.

Després de debatre'm un moment amb mi mateix, vaig girar els ulls cap a ell i vaig dir:

—Ja heu sentit la meva pregunta. Considereu que us l'he adreçada a vós, si voleu. Quina resposta hi oferiu?

—Senyor —va contestar, separant de tant en tant aquelles delicades puntes dels dits—, la meva resposta ha de ser molt sospesada: trair la confiança del senyor James davant de la seva mare, o trair-la davant de vós, són dues accions diferents. No considero probable que el senyor James encoratgés la recepció de cartes que poguessin incrementar la depressió i el mal humor... però desitjaria, senyor, no haver de ser més explícit.

—En teniu prou? —va preguntar-me la senyoreta Dartle.

Vaig indicar que no tenia res més a dir.

—Només diré —vaig afegir, en veure que ell feia per anar-se'n— que entenc la part que aquest individu ha tingut en aquesta història malvada, i que, tenint en compte que la transmetré a l'home honest que ha estat el pare d'ella des que era petita, li recomanaria que no es deixés veure gaire en públic.

S'havia aturat just en el moment que jo havia començat a parlar, i m'havia escoltat amb la seva actitud reposada habitual.

—Gràcies, senyor. Però em dispensareu si dic, senyor, que en aquest país no hi ha ni esclaus ni traficants d'esclaus, i que no està permès que la gent es prengui la llei pel seu compte. Aquells qui ho fan hi perden més, penso, que no pas l'altra gent. Conseqüentment parlant, no tinc gens ni mica de por de deixar-me veure allà on a mi em sembli, senyor.

Dit això, em va fer una educada reverència, i, després de fer-ne una altra a la senyoreta Dartle, es va allunyar travessant l'arc de la paret de grèvol per sota el qual havia entrat. La senyoreta Dartle i jo ens vam quedar una estona mirant-nos en

silenci; la seva actitud era exactament la mateixa que quan havia fet comparèixer aquell home.

—I diu, a més a més —va observar, torçant de mica en mica el llavi—, que el seu amo, pel que li han dit, és a les costes d'Espanya, i que després se n'anirà a satisfer els seus gustos de mariner fins que se n'atipi. Però això, per a vós, no té cap interès. Entre aquestes dues orgulloses persones, mare i fill, hi ha un abisme més ampli que abans, i poques esperances de salvar-lo, perquè en el fons són una sola persona i, amb el temps, cada un es fa més obstinat i més imperiós. Això tampoc no us té cap interès, però introdueix el que vull dir a continuació. Aquest dimoni que vós voleu fer passar per un àngel, i em refereixo a aquesta noia vulgar que ell va arreplegar entre el fang de la marea —tenia aquells ulls negres clavats en mi, i alçava aquell dit apassionat—, pot ser que sigui viva... perquè jo crec que algunes coses ordinàries tenen set vides, com els gats. Si així és, vós desitjareu que una perla tan valuosa sigui trobada i custodiada. Nosaltres també ho desitgem; també desitgem que ell, de cap de les maneres, no pugui ser novament la seva presa. Fins aquí ens uneix un mateix interès, i és per això que jo, que li faria tot el mal que aquesta vulgar desgraciada fos capaç de sentir, us he fet venir a buscar perquè sentíssi el que us acaben d'explicar.

Vaig veure, pel canvi en la seva cara, que algú s'acostava darrere meu. Era la senyora Steerforth, que em va oferir la mà amb més fredor que en altres temps, i amb un increment dels seus aires majestuosos de sempre, però també em va semblar endevinar-li —i això em va commoure— un record inesborrable de la meva antiga estimació pel seu fill. Estava enormement canviada. La seva figura elegant era molt menys erecta, els seus trets agraciats mostraven uns solcs profunds i tenia els cabells gairebé blancs. Però, en asseure's al banc de la terrassa, continuava sent una senyora atractiva; i jo coneixia prou bé aquells ulls i aquella mirada altiva que havien il·luminat els meus somnis de col·legial.

—Està informat de tot, el senyor Copperfield, Rosa?

—Sí.

—I ha pogut sentir Littimer personalment?

—Sí; li he dit per què volíeu que el sentís.

—Ets una bona noia. He mantingut alguna correspondència esporàdica amb el vostre amic d'altres temps, senyor —va dir, adreçant-se a mi—, però això no li ha restituit el sentit del deure ni de les obligacions naturals. Per tant, no persegueixo altre objecte, en aquest sentit, que allò que Rosa ja ha esmentat. Si, alhora que pot ser alleujat l'esperit de l'home honrat que vau portar-me aquell dia (i la pena del qual lamento; és tot el que puc dir), el meu fill pot ser salvat de tornar a caure en els paranys d'una enemiga intrigant, em semblarà perfecte!

Va redreçar-se i es va quedar amb els ulls perduts en l'horitzó.

—Senyora —vaig dir jo, respectuosament—, ho entenc. Us asseguro que no hi ha cap perill que jo interpreti de manera esbiaixada els vostres motius. Però el que sí que us he de dir, coneixent com conec des de la infància aquesta família injuriada, és que,

si suposeu que la noia, ultratjada tan profundament, no ha estat víctima d'un cruel engany, i que actualment no es moriria cent vegades abans d'acceptar un got d'aigua de mans del vostre fill, aneu terriblement equivocada.

—No, Rosa, no —va fer la senyora Steerforth, quan l'altra estava a punt de replicar—, és igual: deixa-ho estar. Vós sou casat, tinc entès, oi, senyor?

Vaig contestar que era casat des de feia un cert temps.

—I us va bé? Jo estic molt poc al corrent de les coses, amb aquesta vida senzilla i retirada que porto, però tinc entès que comenceu a ser famós.

—He tingut la gran sort —vaig dir— de veure que el meu nom ha estat objecte d'uns certs elogis.

—No teniu mare? —va preguntar, en un to més suau.

—No.

—És una llàstima —va dir—. N'hauria estat orgullosa. Bona nit!

Vaig agafar la mà que m'oferia amb un aire d'inflexible dignitat i, dins la meua, la vaig notar tan calmada com si el seu cor estigués en pau. Era com si el mateix orgull pogués tranquil·litzar-li el pols i cobrir-li la cara amb aquell vel de placidesa amb què mirava fixament l'horitzó llunyà.

Mentre abandonava la terrassa, no vaig poder evitar d'observar la rigidesa amb què totes dues contemplaven el panorama, i com el paisatge s'espessia i es tancava al seu voltant. Aquí i allà centellejaven les primeres llums de la ciutat llunyana, i al cel, per la banda de llevant, planava encara aquella lívida claror. Però de bona part de l'ampla vall d'entremig pujava una boirina que, com un oceà, es barrejava amb la foscor i semblava com si les aigües alzinades les haguessin d'embolcallar. Tinc motius per recordar això, i per pensar-hi amb temor; perquè, abans que les tornés a mirar a elles dues, un mar tempestuós s'havia alçat als seus peus.

Reflexionant sobre tot això que m'havien dit, em va semblar oportú comunicar-ho al senyor Peggotty. L'endemà a la tarda vaig anar al centre de Londres per veure si el trobava. Sempre deambulava d'un lloc a l'altre, amb un sol objectiu al cap —el de recuperar la seva neboda—, però era més a Londres que a cap altre lloc. Últimament, cada vegada més sovint, l'havia vist pels carrers a altes hores de la nit, buscant, entre la poca gent que no era a casa a aquelles hores intempestives, allò que temia trobar.

Tenia llogada una habitació sobre aquella petita drogueria de Hungerford Market que ja he tingut més d'una ocasió d'esmentar, i de la qual va sortir en la seva primera peregrinació. Cap allà vaig dirigir els meus passos. Vaig preguntar per ell, i la gent de la casa em va dir que encara no havia sortit i que el trobaria a dalt, a la seva habitació.

Llegia assegut al costat d'una finestra on tenia unes quantes plantes. L'habitació era molt pulcra i molt endreçada. De seguida vaig veure que la tenia sempre a punt per rebre-la a ella, i que no sortia mai si no creia probable que pogués portar-la a casa. No m'havia sentit trucar a la porta, i no va aixecar els ulls fins que no li vaig posar la mà a l'espatlla.

—Senyoret Davy! Gràcies, senyor! Gràcies de tot cor per aquesta visita! Sou cordialment benvingut, senyor!

—Senyor Peggotty —vaig dir, agafant la cadira que ell m'acostava—: no espereu gran cosa, però tinc alguna notícia.

—D'Emily?

Es va posar la mà a la boca, nerviós, va empal·lidir i em va mirar fixament.

—No ens dóna cap pista del lloc on pot ser, però no està amb ell.

Va tornar a seure, sense deixar de mirar-me amb una gran atenció, i va escoltar en un profund silenci tot el que tenia per dir-li. Recordo bé la sensació de dignitat, fins i tot de bellesa, que em va causar la pacient gravetat del seu rostre quan, havent desviat de mica en mica els ulls dels meus, es va quedar mirant a terra amb el front recolzat a la mà. No em va interrompre ni una sola vegada, i es va estar absolutament immòbil tota l'estona. Semblava que seguís de pensament la imatge de la seva neboda durant tot el relat, i que deixés passar de llarg qualsevol altra figura, com si no fos res.

Quan vaig haver acabat, es va posar les mans a la cara i va continuar en silenci. Jo em vaig quedar una estona mirant per la finestra i ocupant-me de les plantes.

—Què en penseu, de tot plegat, senyoret Davy? —va preguntar, al final.

—Em sembla que és viva —vaig contestar.

—No ho sé. Potser la primera sotragada va ser massa forta i, amb l'arrauxament del seu cor...! Aquella aigua blava de què sempre parlava... qui sap si feia tants anys que hi pensava perquè havia de ser la seva tomba!

Això ho havia dit en un murmuri temorós, i caminant fins a l'altra punta de la petita habitació.

—I tanmateix —va afegir—, senyoret Davy, jo he estat sempre tan segur que és viva... he sabut sempre, despert o adormit, que era tan cert que la trobaria... Això m'ha guiat tant, i m'ha donat tantes forces, que no puc creure que anés enganyat. No! Emily és viva!

Va posar la mà fermament sobre la taula, i la seva cara cremada pel sol va adoptar una expressió decidida.

—La meva neboda Emily és viva, senyor! —va dir, rotundament—. No sé com ni d'on ve que ho sàpiga, però *alguna cosa em diu* que és viva!

Mentre deia això semblava gairebé tocat d'inspiració divina. Vaig esperar que passessin uns moments i em pogués dedicar tota la seva atenció, i llavors vaig procedir a explicar-li les precaucions que —se m'havia acudit la nit abans— seria prudent de prendre.

—Mireu, estimat amic... —vaig començar a dir.

—Gràcies, gràcies, amable senyor —va fer, aferrant-me la mà entre les seves.

—Si fos camí de Londres, cosa que és probable... perquè, on es podria perdre tan fàcilment com en aquesta immensa ciutat, i què més podria desitjar sinó perdre's i amagar-se, si no torna a casa?

—I a casa no hi tornarà —em va interrompre ell, movent el cap tot compungit—. Si se n'hagués anat per pròpia voluntat, senyor, potser tornaria... però, havent-ho fet d'aquella manera, no.

—Si pogués venir aquí —vaig dir jo—, crec que hi ha una persona que és més probable que la trobi que cap altra persona en tot el món. Us recordeu... suporteu amb fortalesa el que us diré... penseu en el vostre gran objectiu!... us recordeu de Martha?

—La de Yarmouth?

Amb l'expressió de la seva cara ja no em va fer falta cap resposta.

—Sabíeu que és a Londres?

—L'he vista pels carrers —va contestar, amb una esgarripança.

—Però el que no sabeu —vaig dir— és que Emily va ser caritativa amb ella, amb el consentiment de Ham, un vespre, a casa de la vostra germana, poc abans que ella fugís de casa. Ni que, quan ens vam trobar aquella nit que vam estar parlant allà, en aquell hostel, ella escoltava darrere la porta.

—Senyoret Davy! —va exclamar ell, estupefacte—. Aquella nit que nevava tant?

—Aquella nit, sí. No l'he tornada a veure des de llavors. Després que ens separéssim vaig tornar, amb la intenció de parlar amb ella, però ja no hi era. Llavors no us en vaig voler dir res, però ara sí; perquè és la persona a qui em refereixo, i amb la qual penso que ens hauríem de comunicar. Ho enteneu?

—Massa bé i tot, senyor —va contestar.

Havíem abaixat la veu fins a parlar gairebé en un murmur, i vam continuar parlant en aquell to.

—Dieu que l'heu vista. Creieu que la podríeu trobar? Jo només podria esperar trobar-la per casualitat.

—Em sembla, senyoret Davy, que sé on buscar-la.

—És fosc. Ja que estem junts, què us sembla si sortim ara mateix i mirem de trobar-la aquesta nit?

Ell hi va estar d'acord i es va disposar a acompanyar-me. Fingint que no l'observava, vaig veure amb quina meticulositat endreçava aquell quartet, posava a punt una espelma i els mitjans per encendre-la, arreglava el llit i finalment obria un calaix i en treia un dels vestits de la seva neboda (recordava haver-l'hi vist posat), molt pulcrament plegat, i el col·locava sobre una cadira amb altres peces de roba i un barretet. Ni ell ni jo vam fer cap al·lusió a aquella roba, però era evident que havien estat allà esperant-la moltes nits seguides.

—Hi havia un temps, senyoret Davy —va dir—, que pensava que aquesta noia, Martha, valia menys que la pols que trepitjaven els peus d'Emily. Que Déu me perdoni, perquè ara ho veig molt diferent!

Mentre fèiem camí, en part per donar-li conversa i en part perquè tenia ganes de saber-ho, li vaig preguntar per Ham. Ell em va dir, gairebé amb idèntiques paraules que l'altra vegada, que Ham era el mateix de sempre, i que anava «consumint la seva

vida sense amoïnar-s'hi ni poc ni gens, però sense queixar-se mai de res, i estimat de tothom».

Vaig preguntar-li quin pensava que era l'estat d'ànim de Ham respecte a la causa de les seves desgràcies, i si creia que era perillós, i què pensava que faria si, per exemple, ell i Steerforth s'arribessin a trobar mai.

—No ho sé, senyor —va contestar—. De vegades hi he pensat, però no sabia pas què dir-vos.

Li vaig fer memòria d'aquell matí de l'endemà d'anar-se'n ella, quan érem tots tres a la platja.

—Recordeu —vaig dir— aquells ulls com extraviats amb què mirava el mar, i allò que va dir sobre «el final de tot plegat»?

—Ja ho crec! —va afirmar.

—Què suposeu que volia dir?

—Senyoret Davy —va contestar—: jo m'he fet la mateixa pregunta una pila de vegades, i no hi he trobat contestació. I hi ha una cosa curiosa, que és que, tot i ell ser tan bona persona, no m'he vist mai amb cor de parlar-n'hi. No m'ha dit mai ni una paraula que no fos la més amable i atenta del món, i no és probable que ara hagi canviat de manera de parlar... però a dintre del seu cap, allà on hi té els pensaments, les aigües no són manses: són tèrboles, senyor, i no s'hi veu el fons.

—Teniu raó —vaig dir—. I això m'ha inquietat, de vegades.

—A mi també, senyoret Davy —va afegir—. I més i tot, creieume, que el seu fer tan agosarat... sinó que tot li ve, és clar, d'aquest canvi tan gran que ha fet. No sé si mai podria tenir cap sortida violenta, però, per si de cas, val més que ells dos no s'arribin a trobar.

Haviem arribat a la City, passant per Temple Bar. Ara havia deixat d'enraonar i caminava al meu costat pensant només en l'únic objectiu que donava sentit a la seva vida, i amb aquella silenciosa concentració de les seves facultats que l'hauria fet semblar un home solitari enmig d'una multitud. Ja no érem gaire lluny del pont de Blackfriars quan va girar el cap i va assenyalar una figura femenina que passava furtivament per l'altre costat del carrer. Vaig saber de seguida que era la persona que buscàvem.

Vam travessar el carrer, i ens afanyàvem per atrapar-la, quan vaig pensar que potser es despertaria més el seu interès de dona per la noia extraviada si hi parlàvem en un lloc més tranquil i apartat de la gent, on es pogués sentir menys observada. Per això vaig aconsellar al meu company que no li diguéssim res encara i ens limitéssim a seguir-la, mogut també per un vague desig de saber cap a on es dirigia.

Ell hi va estar d'acord, i la vam seguir sense perdre-la de vista però guardant una certa distància, perquè sovint es girava i mirava al seu voltant. Es va aturar un moment per escoltar una banda de música, i nosaltres també ens vam aturar.

Va recórrer un llarg trajecte, i nosaltres al darrere. Era evident, per la manera de caminar, que anava a alguna destinació concreta; i això, sumat al fet que triés sempre

els carrers més transitats (i també, suposo, a l'estranya fascinació del secret i del misteri de seguir una persona), va refermar-me en el propòsit inicial. Finalment es va ficar en un carrer fosc i solitari, on quedaven enrere el soroll i la gentada, i aleshores vaig dir:

—Ara hi podem parlar.

I, accelerant el pas, la vam seguir.

Martha

Ara ens trobàvem a Westminster. Havíem hagut de fer mitja volta per seguir-la, perquè ens venia de cara quan l'havíem descoberta, i l'abadia de Westminster era el punt on havia abandonat les llums i el brogit dels carrers principals. Es va posar a caminar tan de pressa, un cop alliberada dels dos corrents de vianants que anaven i venien del pont, que, entre això i l'avantatge que ens duia, no la vam poder atrapar fins a l'estret carrer que voreja el riu, prop de Millbank. Allà va travessar el carrer, com per esquivar aquelles passes que sentia tan a prop, i, sense mirar enrere, va accelerar encara més el pas.

Em va frenar de cop la visió del riu a través d'un fosc passatge on es guardaven uns quants furgons durant la nit. Vaig tocar el meu company sense dir res i, evitant de travessar, vam seguir avançant pel cantó contrari al d'ella, tan silenciosos com podíem i arrambats a l'ombra de les cases, però sense perdre distància.

Al final d'aquell carreró ensotalat hi havia (i encara hi és actualment, quan escric aquestes ratlles) un edifici de fusta petit i ruïnós, probablement una drassana abandonada. Es troba just en aquell punt on s'acaba el carrer i comença una filera de cases a l'altra banda del riu. Quan va ser allà i va veure l'aigua, es va aturar com si hagués arribat a la seva destinació; i, al cap d'uns moments, es va acostar a poc a poc fins a la vora del riu sense deixar de mirar-lo fixament.

Durant tot el camí, jo havia estat convençut que es dirigia cap a alguna casa; fins i tot tenia la vaga esperança que la casa en qüestió pogués tenir alguna relació amb la noia desapareguda. Però aquella fosca visió del riu, a través del passatge, m'havia preparat instintivament a creure que ja no aniria més enllà.

Aquell barri, aleshores, era sinistre i depriment; més opressiu, més trist i solitari, de nits, que cap altre de Londres. No es veia ni una casa, ni un trist embarcador, en el camí desolat que s'estenia entre el riu i l'edifici espectral de la presó, sota els murs de la qual s'acumulava el llot espès d'una séquia. Tot d'herbots i matolls pestilents creixien de qualsevol manera per tot el terreny pantanós dels voltants. En una banda es podrien carcases d'edificis començats amb mal peu i deixats a mig fer; a l'altra, hi havia un cementiri monstruós de restes rovellades de calderes de vapor, rodes, embarrats, canonades, forns, pales, àncores, campanes d'immersió, veles de molí i no sé quants objectes estranys més, apilotats per algun especulador i abandonats entre la pols, que semblaven amagar-se inútilment sota el fang on la pluja els havia mig colgat. La resplendor i l'estrèpit d'unes quantes fàbriques de la vora del riu s'incrementaven a les nits fins a torbar-ho tot, excepte el fum espès i constant que sortia de les xemeneies. Viscoses bretxes i esculleres, que serpentejaven al llarg de piles de fusta vella on s'adheria una substància repugnant, com pèls verdosos, i els esquinçalls de cartells de l'any anterior, on s'oferien recompenses a qui trobés

cadàvers d'ofegats, voletejaven per sobre de la línia de marea alta, arrossegats pel reflux a través del llot i de la neu enfangada. Deia la tradició que una de les fosses comunes del temps de la Gran Pesta es trobava per allà, i era com si la seva influència malsana hagués contagiada tota aquella zona. O, més ben dit, semblava com si s'hagués anat descomponent de mica en mica fins a adquirir aquell aspecte infernal amb el desbordament de les aigües putrefactes.

Com si formés part d'aquells residus abandonats a la ruïna i a la putrefacció, la noia que seguíem va baixar d'esma fins a tocar del riu i es va quedar immòbil, mirant l'aigua fixament, enmig d'aquell paisatge nocturn.

Hi havia algunes barques i barcasses varades en el fang, i això va fer que ens poguéssim acostar fins a pocs metres d'ella sense que ens veiés. Llavors vaig fer un senyal al senyor Peggotty perquè es quedés on era, i vaig sortir de l'ombra de les embarcacions per parlar amb la noia. No vaig poder evitar un tremolor mentre m'aproximava a la seva figura solitària: aquest lúgubre final del seu trajecte decidit, i el posat amb què, a peu dret i gairebé sota l'ombra cavernosa del pont de ferro, contemplava les clarors tortuoses que es reflectien sobre el fort corrent de l'aigua, m'omplien de terror.

Em va semblar que parlava sola. Estic segur que, tot i que estava absorta en la contemplació de l'aigua, el xal que duia li havia caigut de les espatlles i s'hi abrigava les mans, amb uns gestos agitats i confosos, més semblants als d'un somnàmbul que als d'una persona desperta. Jo sé —i no podré oblidar-ho mai— que aquella actitud al·lucinada em va convèncer que es tiraria a l'aigua davant dels meus ulls, fins que li vaig aferrar el braç i li vaig dir:

—Martha!

Va fer un xisclor de terror, i va intentar deixar-se anar amb tanta força que no crec que hagués pogut sostenir-la jo sol. Però una mà més forta que la meua em va ajudar a agafar-la i, quan ella va alçar els ulls espantats i va veure de qui era la mà, va fer un últim esforç i va caure a terra entre nosaltres dos. Vam apartar-la de l'aigua, la vam portar fins a unes pedres seques i allà la vam estirar, enmig de plors i gemecs. Al cap d'una estona s'havia incorporat i seia entre les pedres, amb aquell cap infeliç entre les mans.

—Oh, el riu! —va exclamar, apassionadament—. Oh, el riu!

—Xsst, xsst... —vaig fer jo—, calma't...

Però seguia repetint les mateixes paraules, i exclamant contínuament: «Oh, el riu!», una vegada i una altra.

—Jo sé que ell és com jo! —va exclamar—. Jo sé que li pertanyo. Sé que és la companyia natural per a la gent com jo! Ell ve del camp, d'uns llocs on abans no hi havia maldat... i s'arrossega per entre els carrers tristos, miserables i corruptes... i segueix el seu curs, com la meua vida, fins a un gran mar que sempre és turbulent... i sé que haig d'anar amb ell!

Jo no sabia el que era la desesperació fins que no vaig sentir aquelles paraules.

—No me'n puc allunyar. No el puc oblidar. Em persegueix dia i nit. És l'única cosa al món que és digna de mi, i de la qual jo sóc digna. Oh, el riu espantós!

Em va semblar com si en la cara del meu company, mentre se la mirava immòbil i en silenci, hi hagués pogut llegir la història de la seva neboda, si no n'hagués sabut res. No havia vist mai, ni en pintura ni en la realitat, l'horror i la compassió barrejats d'una manera tan impressionant. Tremolava tot ell, com si hagués de caure, i jo, alarmat pel seu aspecte, li vaig tocar la mà: tenia una fredor cadavèrica.

—Està fora de si —vaig dir-li, en veu baixa—. D'aquí a una estona ja parlarà diferent.

No sé què hauria dit si m'hagués contestat. Va moure els llavis, i em va semblar que es pensava que havia dit alguna cosa... però es va limitar a estirar el braç i a assenyalar la noia.

Ella va tornar a esclatar en plors, i va tornar a amagar la cara entre les pedres, i va quedar postrada com la viva imatge de la ruïna i de la humiliació. Sabent que havia de refer-se d'aquest estat perquè poguéssim tenir cap esperança de parlar-hi, vaig impedir que ell la fes tornar a aixecar de seguida i ens vam quedar en silenci fins que es va haver calmat una mica.

—Martha —vaig dir aleshores, ajupint-me i ajudant-la a aixecar-se; semblava que es volgués alçar com si tingués intenció de fugir, però estava molt dèbil i es va repenjar contra una barca—. Saps qui és, aquest que està amb mi?

—Sí —va afirmar, amb un fil de veu.

—Saps que et seguíem des de fa molta estona?

Va fer que no amb el cap. No ens mirava a cap dels dos: tenia un aire humil i, mentre amb una mà aguantava d'esma el xal i el barret, amb l'altra s'estrenyia el front.

—T'has calmat prou —vaig preguntar— per poder parlar d'allò que tant t'interessava (que el cel t'ho tingui en compte!) aquella nit de neu?

Va tenir un altre accés de plors i, amb un murmuri inarticulat, em va donar les gràcies per no haver-la fet fora de darrere la porta.

—No intentaré defensar-me —va contestar, al cap d'uns moments—. Jo sóc dolenta, sóc una perduda. No tinc cap esperança de cap mena. Però digueu-li, senyor —va afegir referint-se al senyor Peggotty, de qui s'havia apartat—, si no esteu massa ressentit amb mi, que jo no he sigut mai, de cap manera, la causa de la seva desgràcia.

—Ningú no ho ha dit mai, això —vaig replicar, amb la mateixa vehemència que ella.

—Éreu vós, si no m'equivoco —va dir, amb una veu trencada—, el que va entrar a la cuina, aquell vespre que ella es va apiadar tant de mi, i va ser tan dolça amb mi, i no em va esquivar com els altres, i em va ajudar tan amablement! Éreu vós, senyor?

—Sí, era jo —vaig contestar.

—Faria temps que seria al fons del riu —va dir, fent una ullada a l'aigua amb una expressió terrible— si hagués tingut cap càrrec de consciència a causa d'ella. No hauria viscut ni una sola nit d'hivern, si no hagués estat innocent de la seva desgràcia!

—La causa de la seva fugida és prou sabuda —vaig declarar jo—, i creiem que tu no hi vas tenir res a veure; n'estem convençuts.

—Oh! Si jo hagués tingut més bon cor —va dir, amb una contrició desesperada— podria haver-me portat molt més bé amb ella... perquè ella sempre va ser bona amb mi! No em va dir mai ni una sola paraula que no fos amable i assenyada. Com hauria pogut voler fer-la tornar com jo, sabent perfectament com sóc? Quan vaig perdre tot allò que dóna sentit a la vida, res no em turmentava tant com pensar que no la tornaria a veure més!

El senyor Peggotty, que estava amb una mà recolzada a la borda d'una barca i amb els ulls abaixats, es va tapar la cara amb la mà que tenia lliure.

—I quan, abans d'aquella nit de neu, vaig saber per una gent de Yarmouth el que havia passat —va dir Martha—, allò que més em va amargar va ser pensar que la gent recordaria que en un temps ella m'havia fet costat, i dirien que jo l'havia corrompuda... quan Déu sap que hauria donat la vida per restituir el seu bon nom!

Havent perdut el costum de dominar-se des de feia temps, mostrava sense reserves la tràgica agonia del seu remordiment.

—Però, què dic, donar la vida...? No! —va exclamar—. Hauria viscut, fins a envellir pels carrers miserables... errant a les fosques, rebutjada per tothom... veient com surt el sol darrere les fileres de cases espectrals, i recordant la llum d'aquest mateix sol que, en altres temps, m'havia despertat entrant per la finestra de la meva habitació... tot això, hauria fet, per salvar-la!

Es va deixar caure enmig de les pedres i, agafant-ne unes quantes, va estrènyer la mà com si volgués esmicolar-les. Es retorçava constantment per canviar de posició; posava els braços rígids o els doblegava davant de la cara, com si es volgués amagar de la poca llum que hi havia, i abaixava el cap com si no pogués aguantar el pes d'uns records insuportables.

—Què puc fer? —va preguntar, en un intent de combatre la desesperació—. Com puc continuar vivint si sóc una maledicció solitària sobre mi mateixa, una deshonra per a tothom a qui m'acosto! —De sobte es va girar cap al meu company—. Trepitgeu-me, mateu-me! Quan ella era encara el vostre orgull, estàveu convençut que li podia fer mal només de trobar-me-la pel carrer. No us podeu creure res (i per què hauríeu de fer-ho?) del que surt dels meus llavis. Fins i tot ara us moriríeu de vergonya si ella i jo tornéssim a intercanviar una sola paraula. No me'n queixo. Sé que som diferents... que hi ha una enorme diferència entre nosaltres dues, i només dic, amb tota l'aflicció i la culpa que pesa sobre mi, que li estic agraïda amb tota la meva ànima, i que l'estimo. Oh, no penseu que he consumit tota la capacitat

d'estimar que em quedava! Foragiteu-me com fa tothom, mateu-me per ser el que sóc, i per haver-la coneguda mai... però no penseu això de mi!

El senyor Peggotty, mentre sentia aquesta súplica, se la mirava amb un posat absent i al·lucinat, i quan es va quedar en silenci la va fer aixecar delicadament.

—Martha —va dir—, Déu me'n guard de jutjar-te: seria l'última persona d'aquest món que ho faria, filla meva! Si me'n creus capaç, és que no saps com he arribat a canviar amb el pas del temps. Ni saps tampoc —va afegir, després de fer una pausa— per què teníem tantes ganes de parlar amb tu, aquest senyor i jo. No saps el que volem. Però ara, escolta!

L'efecte que li van causar aquelles paraules va ser definitiu. Es va quedar immòbil davant d'ell, mig arronsada, com si tingués por d'ensopegar amb els seus ulls, però el seu dolor apassionat va emmudir totalment.

—Si vas sentir —va explicar el senyor Peggotty— el que vam dir el senyoret Davy i jo aquella nit que nevava tant, ja sabràs que he estat per... per mig món... buscant la meva estimada neboda. La meva estimada neboda —va repetir, amb fermesa—. Perquè encara me l'estimo més, Martha, del que mai l'hagi poguda estimar.

La noia es va tancar la cara amb les mans, però va continuar en silenci.

—Ella m'havia explicat —va dir el senyor Peggotty— que et vas quedar sense pares de molt jove, i sense cap persona, ni que fos un rústec pescador, que pogués ocupar el seu lloc. Potser t'adones tu mateixa que, si haguessis tingut un amic així, li hauries agafat estimació amb el pas del temps, i per això pots entendre que la meva neboda fos com una filla per a mi.

Mentre ella seguia en silenci, tremolant, ell va collir el xal de terra i l'hi va posar delicadament a les espatlles.

—I estic segur —va dir— que ella aniria amb mi fins a l'altra punta de món si la trobés, però també sé que fugiria fins a l'altra punta de món perquè no pogués trobar-la. No té ni un sol motiu per dubtar del meu amor, i no en dubta... no, no en dubta —va repetir, íntimament convençut del que deia—, però ha aparegut la vergonya i s'ha posat entremig de nosaltres dos.

Cada una d'aquelles paraules, tan planeres com impressionants, em va acabar de confirmar que no havia pensat en cap altra cosa durant tot aquell temps, i que hi havia rumiat del dret i del revés.

—Tant el senyoret David com jo —va prosseguir— creiem possible que algun dia encarrili els seus passos solitaris cap a Londres. Nosaltres creiem... el senyoret Davy i jo, i tots nosaltres... que, en tot el que li ha passat, tu hi tens tan poca culpa com una criatura abans de néixer. Has dit que era considerada, amable i dolça amb tu, i Déu sap que jo n'estic convençut! Jo sé que sempre ho va ser, i amb tothom. Tu li estàs agraïda, i l'estimes. Ajuda'ns tant com puguis a trobar-la, i que el cel t'ho recompensi!

Se'l va mirar sobtadament i, per primera vegada, com si dubtés del que acabava de dir.

—Confiaríeu en mi? —va preguntar, en veu baixa i en un to d'incredulitat.

—Completament! —va contestar el senyor Peggotty.

—Perquè parli amb ella, si mai la trobo... i perquè l'aixoplugui, si tinc cap aixopluc per compartir-hi... i que llavors, sense que ho sàpiga ella, us la vingui a portar? —va dir, precipitadament.

—Sí! —vam respondre tots dos alhora.

Va aixecar els ulls i va declarar solemnement que es dedicaria a aquella missió de la manera més fervent i més lleial. Que no defalliria mai, que mai no se'n desviaria ni hi renunciaria mentre hi hagués la més petita escletxa d'esperança. I que, si no es mostrava digna d'aquest objectiu que ara donava un nou sentit a la seva vida i la vinculava a una cosa lliure de maldat, s'enfonsaria en una tristesa i una desesperació més grans, si és que això era possible, que les que aquell vespre l'havien portada al costat del riu, i renunciaria per sempre més a tota misericòrdia humana o divina!

Havia dit tot això entre dents, sense mirar-nos, com si es dirigís al cel; després, amb els ulls fixos en l'aigua tenebrosa, va quedar sumida en un profund silenci.

Ens va semblar que era el moment de dir-li tot el que sabíem, i jo vaig prendre la paraula i l'hi vaig explicar amb tot detall. S'ho va escoltar molt atentament, canviant d'expressió molt sovint però sense deixar ni un instant de reflectir el mateix propòsit. De tant en tant se li negaven els ulls, però s'esforçava per reprimir les llàgrimes. Semblava com si el seu estat d'ànim hagués canviat radicalment i fes tots els possibles per conservar l'aplom.

Quan vaig haver acabat, va preguntar on se'ns podia localitzar si es presentava l'ocasió. Sota la llum esmorteïda d'un fanal del carrer, vaig apuntar dues adreces a la meva llibreta de butxaca; vaig arrencar el full, l'hi vaig donar i ella se'l va guardar prop del seu pit dissortat. Vaig preguntar-li on vivia i, després d'un breu silenci, va dir que no vivia gaire lluny d'on érem, però que valia més que no ho sabéssim.

El senyor Peggotty, en veu baixa, em va suggerir una cosa que a mi ja se m'havia acudit, i em vaig treure el moneder; però no vaig aconseguir que acceptés ni un sol penic, ni fer-li prometre que ho faria més endavant. Li vaig donar a entendre que el senyor Peggotty no era pobre, per a un home de la seva condició, i que a tots dos ens costava molt d'imaginar que pogués emprendre aquella recerca refiant-se només dels seus propis recursos, però ella es mantenia inflexible. En aquest sentit, el senyor Peggotty es va veure tan incapaç de convèncer-la com jo mateix. Ella li va donar sincerament les gràcies, però no va amainar veles.

—Pot ser que pugui trobar alguna feina —va dir—. Ho intentaré.

—Almenys accepta alguna ajuda —vaig suggerir— fins que no n'hagis trobat.

—El que m'he compromès a fer no podria fer-ho per diners —va contestar—. No podria acceptar-los ni que em morís de gana. Donar-me diners seria retirar la vostra

confiança, prendre'm l'objectiu que m'heu donat, prendre'm l'única cosa certa que em salva del riu.

—En nom d'Aquell —vaig dir jo— qui ens ha de jutjar a tots a l'hora suprema, allunya del teu cap aquesta idea terrible! Tots podem fer alguna bona acció, si volem.

Martha tremolava, i va ser amb un llavi convuls i empal·lidint més que mai que va contestar:

—Potser us heu proposat salvar una miserable criatura fent-la penedir, però jo tinc por de pensar-ho, això: sembla massa agosarat. Si sóc capaç de cap bona acció, potser començaré a tenir alguna esperança... perquè, fins ara, només he fet maldats. Jo només sé que, per primer cop en la meva existència desgraciada, algú confia en mi i em posa a prova. Només sé això, i no puc dir res més.

Va tornar a contenir les llàgrimes que li negaven els ulls i, tocant el senyor Peggotty amb una mà tremolosa, com si ell pogués tenir alguna virtut curativa, es va allunyar pel camí desolat. Probablement estava malalta des de feia molt de temps. Havent pogut mirar-la de prop, vaig observar que estava esgotada i ullerosa, i que els seus ulls enfonsats traïen mil sofriments i privacions.

La vam seguir de prop —anàvem en la mateixa direcció— fins que vam tornar a entrar en els carrers il·luminats i populosos. Jo confiava implícitament en la seva declaració, i vaig dir al senyor Peggotty que, si continuàvem seguint-la, potser semblaria que ja no ens en fiàvem de bon començament. Ell opinava el mateix i, com que se'n refiava tant o més que jo, vam deixar que fes el seu camí i nosaltres vam emprendre el nostre, que era en direcció a Highgate. Ell em va acompanyar durant bona part del trajecte, i, quan ens vam separar, fent vots per l'èxit d'aquest nou intent, el seu rostre expressava una nova i taciturna compassió que no em vaig veure capaç d'interpretar.

Era mitjanit quan vaig arribar a casa. M'esperava a la porta del jardí, provant de destriar el so profund de les campanes de Sant Pau entre la multitud de rellotges que sonaven, quan vaig quedar bastant parat de veure que la porta de la caseta de la meva tia era oberta, i que una feble llum de l'entrada es projectava sobre el camí.

Pensant que la meva tia podia haver recaigut en un dels seus antics temors i que potser observava l'evolució d'algun incendi imaginari en la distància, vaig acostar-m'hi amb la intenció de parlar-hi. Quin no va ser el meu estupor, en veure un home a dins del seu jardinet!

Tenia un got i una ampolla a les mans, i bevia. Vaig aturar-me en sec entre l'espès fullatge de fora (la lluna estava alta, si bé una mica enterbolida), i vaig reconèixer l'home: era el mateix que una vegada havia pres per un producte dels deliris del senyor Dick, i que en una altra ocasió havia trobat amb la meva tia als carrers de la ciutat.

A més de beure també menjava, i se'l veia molt afamat. També semblava molt encuriós per la caseta, com si fos la primera vegada que la veia. Després d'ajupir-se

per deixar l'ampolla a terra, va observar les finestres i va mirar al voltant, però amb un aire encobert i impacient, com si frisés per anar-se'n.

La llum del portal es va enfosquir per un moment, i vaig veure sortir la meva tia. Estava molt agitada, i li va posar uns quants diners a la mà. Jo vaig sentir com dringaven.

—Què vols que en faci, d'això? —va preguntar ell.

—No te'n puc donar més —va contestar la meva tia.

—Doncs amb això no me'n vaig —va dir ell—. Té! Ja te'ls pots quedar!

—Mal home! —va replicar la meva tia, encara més agitada—. Com pots aprofitar-te de mi d'aquesta manera?... Però, per què ho pregunto, si ja ho sé? És perquè saps que sóc dèbil! Què he de fer per alliberar-me per sempre de les teves visites, i abandonar-te a la teva sort?

—I per què no m'hi abandones, a la meva sort? —va dir ell.

—I m'ho preguntes? —va contestar la meva tia—. Com pots tenir tan mal cor?

Ell es va quedar en silenci, fent dringar els diners i movent el cap, fins que al final va dir:

—Això és tot el que penses donar-me, doncs?

—És tot el que *puc* donar-te —va dir la meva tia—. Tu saps que he perdut molts diners, i que sóc més pobre que abans. Ja t'ho he explicat. Ara que ja els tens, per què m'obligues a haver-te de mirar un sol minut més, i a haver de veure en què t'has convertit?

—M'he convertit en un descamisat, si és això el que vols dir —va contestar—. Faig una vida de mussol.

—Vas arrencar-me gairebé tot el que tenia —va dir la meva tia—. Vas endurir el meu cor davant del món sencer, durant anys i anys. Em vas tractar amb falsedat, amb ingratitud, amb crueltat. Vés, i penedeix-te'n! No afegeixis noves ferides a la llista llarguíssima de les que ja m'has causat!

—Sí, sí... —va contestar ell—. Tot això està molt bé!... Ja veig que em tocarà apanyar-me com pugui, vaja.

A pesar d'ell mateix, va semblar avergonyit per les llàgrimes indignades de la meva tia, i se'n va anar arrossegant els peus pel jardí. Vaig fer dos o tres passos ràpids, com si acabés d'arribar, i vaig coincidir amb ell quan sortia. Mentre ens passàvem pel costat, ens vam mirar de prop, i amb cara de pocs amics.

—Tieta —em vaig afanyar a dir—: altra vegada aquest home que et fa espantar? Deixa'm que hi parli. Qui és?

—Fill —va contestar la meva tia—, entra i deixa passar deu minuts abans de dir-me res.

Vam seure a la saleta. Ella es va retirar darrere la pantalla de color verd d'altres temps, que estava collada al respall d'una cadira; s'hi va estar aproximadament un quart d'hora, i, de tant en tant, s'eixugava els ulls. Llavors va sortir i es va asseure al meu costat.

—Trot —va dir, pausadament—, és el meu marit.

—El vostre marit, tieta? Jo em pensava que era mort!

—Per a mi és com si ho fos —va contestar—, però és viu.

Em vaig sumir en un silenci estupefacte.

—Betsey Trotwood no sembla una persona gaire propensa als enamoraments —va dir la meva tia, amb molta calma—, però hi va haver un temps, Trot, en què va creure cegament en aquest home. Un temps, Trot, en què l'estimava de debò. En què no hi havia cap prova d'estimació i d'afecte que ella no li hagués donat. Ell l'hi va pagar tirant la casa per la finestra, i gairebé el seu cor al darrere. Per això ella va enterrar aquells sentiments en una tomba per sempre més, i va tirar-hi terra al damunt, i va aplanar-la a cops de pala.

—Pobra tieta!

—El vaig deixar —va prosseguir la meva tia, recolzant la mà sobre la meva com solia fer— molt generosament. Puc dir, Trot, ara que han passat tants anys, que el vaig deixar molt generosament. Havia estat molt cruel, i jo hauria pogut aconseguir una separació en uns termes molt més favorables per a mi... però no ho vaig fer. Ell aviat es va polir tot el que jo li havia donat, va caure cada cop més avall, es va casar amb una altra dona, em sembla, va convertir-se en un aventurer, en un jugador i en un estafador. Ja has vist com és, ara; però quan m'hi vaig casar era un home molt ben plantat —va dir la meva tia, amb algun rastre de l'antic orgull i de l'antiga admiració en el seu to de veu—, i jo vaig creure... vaig ser una estúpida!... que era l'honor personificat.

Em va estrènyer la mà i va moure el cap.

—Ara no significa res, per a mi, Trot... menys que res. Però, en comptes de fer que el castiguin pels seus delictes (com passaria si voltés gaire per aquest país), el que faig és donar-li tots els diners que puc, quan torna a comparèixer, per poder perdre'l de vista. Vaig ser una estúpida quan m'hi vaig casar; i sóc tan incurablement estúpida, en aquest assumpte, que, pensant en tot allò que en altres temps havia cregut que era, no tinc cor per veure maltractada aquesta ombra de les meves vanes fantasies. Perquè, si mai una dona ha estimat sincerament, aquesta dona era jo.

Va donar la qüestió per tancada amb un profund sospir i es va allisar el vestit.

—Ja està, fill —va dir—. Ara ja en saps el principi, el final i la part del mig. No en tornarem a parlar mai més, d'això; i tu, per descomptat, tampoc en parlaràs amb ningú més. Això és la història d'aquesta vella geniüda i malhumorada, i serà un secret entre nosaltres dos, Trot!

Més vida domèstica

Vaig treballar de valent en el meu llibre, sense deixar que entrebanqués el compliment puntual dels meus deures periodístics, i va ser publicat, i va tenir un gran èxit. No em vaig deixar atordir pels elogis que m'arribaven; ara, això sí: no hi era en absolut indiferent, i estic segur que el concepte que tenia jo mateix de la meva obra superava el que en pogués tenir l'altra gent. L'observació de la naturalesa humana sempre m'ha fet pensar que, quan un home té algun bon motiu per creure en si mateix, no li cal fer-se l'article davant dels altres perquè creguin en ell. És per això que vaig conservar la modèstia: per una qüestió d'amor propi; i, com més elogis rebia, més m'esforçava per ser-ne mereixedor.

No és la meva intenció donar cabuda, en aquestes pàgines (per molt que, en tots els altres aspectes essencials, puguin considerar-se unes meves memòries), a la història de les meves novel·les. Elles ja s'expressen per si soles, i jo no hi vull intervenir. Si en alguna ocasió m'hi refereixo, és per la relació que puguin tenir amb els esdeveniments de la meva vida.

Tenint ja un cert fonament per creure que la natura i l'atzar m'havien convertit en escriptor, vaig prosseguir la meva vocació amb confiança. Sense aquesta confiança, el més segur és que ho hagués deixat córrer i hagués encarrilat les meves energies cap a alguna altra cosa. Hauria procurat aclarir a quina activitat em destinaven la natura i l'atzar, i m'hauria centrat en allò i prou.

Les meves col·laboracions en diaris i revistes ja m'havien deparat prou èxits perquè, quan em va arribar aquest altre, considerés que ja tocava alliberar-me dels horribles debats parlamentaris. Un vespre, amb gran eufòria, vaig transcriure la música de les gaites parlamentàries per última vegada, i no l'he tornada a sentir mai més des d'aleshores; si bé encara reconec la cantarella de sempre en els diaris, sense cap variació substancial (excepte en la quantitat, potser) al llarg de tota la interminable sessió.

Ara escric sobre l'època en què feia, si no m'equivoco, aproximadament un any i mig que era casat. Després d'uns quants experiments de diverses menes, havíem deixat per inútil la pretensió de portar la casa. La casa es governava sola, i nosaltres teníem un criat. La principal funció d'aquest domèstic era barallar-se amb la cuinera, ocupació en la qual era un perfecte Whittington, només que sense gat i sense la possibilitat més remota d'arribar a ser alcalde.

Feia l'efecte com si aquell criat visqués sota un xàfec perpetu de tapes de cassola. La seva existència era un batallar constant. Demanava auxili a crits en les ocasions més inapropiades —com per exemple quan teníem gent a sopar, o uns amics a passar la vetllada— i sortia de la cuina atropelladament, perseguit per una ràfega de projectils de ferro. Ens el volíem treure de sobre, però ell ens apreciava tant que no

se'n volia anar. Era un xicot de llàgrima fàcil, i esclatava en unes lamentacions tan deplorables quan insinuàvem qualsevol cessament de les nostres relacions, que ens vèiem obligats a conservar-lo. No tenia mare ni cap mena de parent, que jo sabés (tret d'una germana que se'n va anar a Amèrica així que nosaltres l'hi vam prendre de les mans), i s'havia aquarterat a casa nostra com un horrible infant abandonat. Tenia una profunda consciència de la seva condició infortunada, i sempre s'eixugava els ulls amb la màniga de la jaqueta, o s'ajupia per mocar-se amb la punta d'un mocadoret que mai no s'acabava de treure del tot de la butxaca, amb un afany exemplar d'economia i secretisme.

Aquest criat infaust, contractat un mal dia a sis lliures i deu xílings anuals, m'era una font de problemes constants. El veia com anava creixent —i creixia com una esparreguera—, amb un pànic mortal quan pensava en el dia que es comencés a afaitar... o que es comencés a quedar calb i li sortissin cabells grisos. No veia cap perspectiva de desempallegar-me'n, ni a la curta ni a la llarga; i viatjava mentalment en el futur, i em torturava imaginant la nosa que faria quan fos vell.

L'última cosa que m'hauria imaginat és la manera com aquest desgraciat m'eximiria d'aquests maldecaps. Va robar el rellotge de Dora (el qual, com totes les nostres pertinences, no tenia assignat cap lloc concret) i, canviant-lo per diners, es va gastar els ingressos (sempre va ser un noi bastant pallús) viatjant incansablement entre Londres i Uxbridge a l'imperial de la diligència. Se'l van endur detingut a Bow Street en completar el quinzè viatge, si no recordo malament, després d'haver-li trobat al damunt quatre xílings i sis penics, i un pifre de segona mà que no sabia tocar.

La sorpresa i les seves conseqüències m'haurien resultat molt menys desagradables si no se n'hagués penedit. Però el cas és que se'n va penedir molt, i d'una manera peculiar: no pas de cop, sinó per entregues. Per exemple: l'endemà d'haver anat jo a declarar en contra seu, va fer unes certes revelacions referents a un cove del soterrani que nosaltres creïem ple de vi, però a l'interior del qual no hi havia res més que ampolles buides i taps de suro. Ens vam pensar que amb això havia quedat descansat, i que ja havia dit el pitjor que sabia de la cuinera; però, al cap d'un parell de dies, un nou remordiment de consciència li feia revelar que la dona tenia una noieta que cada matí, a primera hora, s'enduia el nostre pa, i també que ell mateix havia estat subornat perquè subministrés carbó al repartidor de la llet. Al cap d'un parell de dies més, vaig ser informat per les autoritats que els havia facilitat la descoberta de bistecs de vedella entre les coses de la cuina, i de llençols al cove de la roba vella. Poc després va fer un gir cap a una direcció del tot diferent, i va confessar que era coneixedor d'intencions de robatori en el nostre domicili per part del noi del taverner, que va ser detingut immediatament. Vaig arribar a tenir una sensació de víctima tan violenta que li hauria donat qualsevol suma de diners perquè tingués la boca tancada, o hauria subornat descaradament a qui fos perquè el deixessin escapar. Hi havia, a més a més, la circumstància agreujant que ell no en tenia ni idea, d'això, i

es pensava que cada un d'aquests nous descobriments ajudava a reparar el dany que havia fet i acumulava mèrits davant meu.

Al final era jo el que me n'anava quan veia acostar-se un emissari de la policia amb alguna informació nova, i vaig fer vida de fugitiu fins que no el van jutjar i condemnar a ser deportat. Però ni tan sols aleshores va poder callar, perquè no parava d'escriure'ns cartes; i tenia tantes ganes de veure Dora abans de marxar, que Dora va anar a fer-li una visita i es va desmaiar en trobar-se a la part de dins d'aquelles reixes de ferro. En resum, que la meua vida no va recobrar la pau fins que no va ser expatriat, i va acabar (com vaig saber després) fent de pastor «allà al camp», un lloc la posició geogràfica del qual ignoro totalment.

Tot això em va induir a algunes serioses reflexions, i a veure els nostres errors amb una nova perspectiva, cosa que no em vaig saber estar de comunicar a Dora una tarda, a pesar de la tendresa que sentia per ella.

—Amor meu —vaig dir—, se'm fa molt dolorós pensar que la nostra falta d'organització i de mètode no ens afecta només a nosaltres (que ja ens hi hem acostumat), sinó també a altres persones.

—Tant temps que has estat tranquil, i ara tornes a rondinar! —es va queixar Dora.

—No, estimada! I és clar que no! Deixa'm que t'expliqui el que vull dir.

—Em sembla que no ho vull saber —va dir Dora.

—Però jo vull que ho sàpigues, amor meu. Deixa *Gip* a terra.

Dora va acostar el morret del gos al meu nas i va fer: «Bup-bup!», per allunyar la meua serietat, però, en veure que no se'n sortia, li va ordenar que se n'anés cap a la seva pagoda i es va asseure i se'm va quedar mirant, amb les mans plegades i amb una carona de profunda resignació.

—El cas, estimada —vaig començar—, és que estem com infectats, i contagiem a tothom qui ens envolta.

Hauria prosseguit en aquest estil metafòric si l'expressió de Dora no m'hagués advertit que es preguntava amb totes les seves forces si jo estava a punt de proposar algun nou tipus de vacunació, o algun altre medicament, per a l'insalubre estat en què ens trobàvem. Per tant, em vaig refrenar i vaig decidir expressar-me en un estil més planer.

—No és simplement, cuca —vaig dir—, que perdem diners i comoditats, i de vegades la paciència i tot, per culpa de no aprendre a vigilar més amb les coses, sinó que, a més a més, incorrem en la greu responsabilitat d'aviciar a tothom qui entra al nostre servei, o que té cap tracte amb nosaltres. Començo a tenir por que la culpa no recau tota en una banda, sinó que tota aquesta gent s'espantalla perquè nosaltres tampoc no funcionem prou bé.

—Oh, quina acusació! —va exclamar Dora, obrint els ulls de bat a bat—. Insinuar que m'has vist robant rellotges d'or! Oh!

—Tresor —vaig protestar—, no diguis coses tan absurdes! Qui ha fet la més petita al·lusió a cap rellotge d'or?

—Tu —va contestar ella—. Ho saps perfectament. Has dit que jo no funcionava prou bé, i m’has comparat amb ell.

—Amb qui? —vaig preguntar.

—Amb el criat —va dir, entre sanglots—. Com pots ser tan cruel de comparar la teva esposa afectuosa amb un criat deportat? Per què no em deies el que pensaves de mi abans que ens caséssim? Per què no em vas dir, home sense entranyes, que estaves convençut que jo era pitjor que un criat deportat? Oh... que puguis tenir una opinió tan espantosa de mi! Senyor, Senyor!

—Dora, Dora, amor meu... —li vaig suplicar, provant de retirar-li delicadament el mocador dels ulls—, això no és solament molt ridícul per part teva, sinó molt injust. Per començar, no és veritat.

—Tu sempre havies dit que ell era un mentider —va dir Dora, entre sanglots—, i ara dius el mateix de mi! Oh, què faré? Què serà de mi?

—Nineta meva —vaig contestar—, et prego de tot cor que siguis raonable, i que et fixis en el que he dit i en el que diré. Estimada Dora, si no aprenem a complir el nostre deure amb les persones que lloguem, elles no aprendran a complir el seu amb nosaltres. Temo que oferim a la gent unes oportunitats de fer de les seves que mai no se’ls haurien d’oferir. Estic convençut que, ni en el cas que aquesta deixadesa i aquesta desorganització fossin deliberades (cosa que no és veritat), no tindríem cap dret a continuar així. Tendim per sistema a corrompre les persones, i ja és hora que fem un pensament. No puc deixar de ru-miar-hi, Dora. Són unes reflexions que no em puc treure del cap, i de vegades em fan sentir molt incòmode. I això és tot, reina: ja està. Vinga, no siguis ximpleta...

Però va passar molta estona abans que Dora em deixés treure-li el mocador dels ulls. Darrere el mocador, anava murmurant entre sanglots que, si em sentia incòmode, per què m’hi havia casat. Que per què no havia dit, ni que fos el dia abans d’anar a l’església, que sabia que em sentiria incòmode i que no m’hi volia sentir. Que, si no podia suportar-la, per què no la tornava a enviar amb les seves ties a Putney, o amb Julia Mills, a l’Índia. Que Julia s’alegraria molt de veure-la i no la tractaria com un criat deportat, perquè ella no li havia dit mai res per l’estil. Resumint: que Dora estava tan afligida, i m’afligia tant a mi per trobar-se en aquell estat, que vaig veure que era inútil repetir cap temptativa d’aquelles, per molt que anés amb peus de plom, i que era qüestió de tirar per un altre camí.

Però, quin altre camí quedava? «Formar el seu esperit»? Era una frase tòpica però tenia un so greu i prometedor, i vaig decidir formar l’esperit de Dora.

Vaig començar immediatament. Quan es mostrava molt pueril i jo hauria preferit mil vegades seguir-li la veta, mirava de posar-me seriós... i la desconcertava, i em desconcertava a mi mateix. Li parlava dels temes que m’ocupaven el pensament, i li llegia Shakespeare... i l’avorria fins a uns límits insospitats. Em vaig acostumar a facilitar-li, com qui no vol la cosa, petites informacions útils, petites opinions sensates... i ella tenia un sobresalt així que les deixava anar, com si fossin petards.

Per molt casuals o naturals que volgués fer semblar els intents de formar l'esperit de la meva doneta, no podia ignorar que sempre em veia les intencions com si fos transparent, i era presa del pànic més intens. El que vaig veure més clar, sobretot, era que considerava Shakespeare un individu espantós. La formació va progressar d'una manera lentíssima.

Em vaig servir de Traddles sense que ell ho sabés i, sempre que ens venia a veure, feia explotar les meves barrinades damunt d'ell per assentar indirectament l'edificació de Dora. La quantitat de coneixements pràctics que vaig abocar damunt de Traddles d'aquesta manera va ser immensa, i de la millor qualitat; i ella sempre estava amb l'ai al cor pensant que a continuació li tocava a ella. Em vaig sentir com un mestre d'escola, com una trampa, com un escull, com una aranya (i Dora era la mosca), com una bèstia a l'aguait que sempre estava a punt de saltar del seu cau, amb un esverament infinit per part de Dora.

Però, pensant que això no era sinó un estadi intermedi, després del qual vindria una perfecta simpatia entre Dora i jo, quan ja li hagués «format l'esperit» d'una manera prou satisfactòria, vaig perseverar en l'intent durant uns quants mesos. Al final, però, adonant-me que, per molt que hagués passat tot aquell temps fent el paper de porc espí eriçat de fermes decisions pertot arreu, no havia aconseguit res, vaig començar a pensar que potser l'esperit de Dora ja estava prou format.

A còpia de pensar-hi més, això em va semblar tan probable que vaig abandonar el projecte (el qual havia tingut un aspecte més prometedor en les paraules que en els actes) i vaig decidir conformar-me amb la meva esposa nena tal com era, i no embarcar-me en cap altre procés de transformació. Com que ja estava més que tip de ser sagaç i prudent mentre veia patir la meva reina, un dia li vaig comprar unes arracades precioses i un collar per a *Gip*, i me'n vaig anar cap a casa decidit a fer-me simpàtic.

Dora va estar encantada amb aquells regalets, i em va besar alegrement; però hi havia una ombra entre nosaltres, per molt lleu que fos, i jo havia decidit que no hi havia de ser. Si hi havia d'haver alguna ombra en algun lloc, d'ara endavant la guardaria jo dins el meu cor.

Vaig seure al costat de la meva dona al sofà i, després de posar-li les arracades, li vaig dir que últimament potser no havíem estat tan ben avinguts com abans, i que la culpa era meva. Cosa que creia sincerament, i que sens dubte era certa.

—La veritat, Dora, vida meva —vaig dir—, és que jo mirava de ser raonable.

—I de fer-m'hi tornar a mi, també —va afegir ella, tímidament—. Oi, Doady?

Vaig assentir amb el cap al deliciós interrogant d'aquelles celles alçades, i vaig besar els seus llavis entreoberts.

—No serveix de res —va explicar Dora, movent el cap fins que les arracades van tornar a dringar—. Tu ja saps que jo sóc poqueta cosa, i saps com vaig voler que m'anomenassis des del principi. Si no ets capaç de fer-ho, em fa por que no m'estimis mai de debò. Vols dir que, de vegades, no penses que hauria estat millor haver...?

—Haver fet què, estimada? —vaig preguntar, veient que no feia cap esforç per continuar.

—Res! —va contestar Dora.

—Res? —vaig repetir jo.

Em va posar els braços al voltant del coll, i va riure, i es va dir a si mateixa «aneguet», que era el seu nom preferit, i va amagar la cara en la meva espatlla amb una tal profusió de rínxols que vaig tenir una feinada per enretirar-los i veure-li els ulls.

—Què em preguntes? Si no penso que hauria valgut més no fer res, en comptes d'intentar formar l'esperit de la meva doneta? —vaig dir jo, rient-me de mi mateix—. Doncs, si el que em preguntes és això, et contestaré que sí.

—Això és el que intentaves? —va exclamar Dora—. Oh, quin horror d'home!

—Però no ho tornaré a intentar —vaig dir—. Perquè ja l'estimo i l'adoro tal com és.

—No m'enganyes?... De debò? —va preguntar Dora, arraulint-se més a prop meu.

—Per què hauria de voler canviar —vaig dir— allò que ha estat tan valuós per a mi durant tant de temps? Res no pot ser millor que mostrar-te tal com ets, d'una manera natural, dolça Dora, i no farem cap més experiment presumtuós, sinó que tornarem al nostre fer d'abans, i serem feliços.

—I serem feliços! —va repetir Dora—. Sí! Tot el dia! I a tu no et farà res que les coses vagin una miqueta en doina, de vegades?

—No, no —vaig dir—. Farem el que podrem.

—I no em diràs mai més que espatllem les altres persones —va afegir, tota melosa—, oi que no? Perquè és que em fa una ràbia...

—No, no —vaig dir.

—T'estimes més que sigui estúpida que no que em senti incòmoda, oi? —va preguntar Dora.

—El que m'estimo més del món és que siguis tal com ets amb naturalitat, Dora.

—Del món...! Ai, Doady... el món és un lloc tan gran...!

Va moure el cap, em va mirar amb uns ulls resplendents i satisfets, em va besar, va fer una alegre rialla i es va aixecar d'un salt per anar a posar el nou collar a *Gip*.

Així es va acabar l'última temptativa de fer canviar Dora. Aquells intents m'havien fet infeliç: no suportava la meva sensatesa solitària, no la podia conciliar amb el seu desig que l'anomenés «la meva esposa nena». Vaig decidir que faria el que pogués, discretament, per millorar els nostres hàbits, però intuïa que seria molt poc, el que podria fer... si no és que tornava a degenerar fins a convertir-me en l'aranya, i estava sempre més a l'aguait.

I l'ombra de què he parlat, aquella ombra que hi havia entre nosaltres i que havia de desaparèixer per quedar reclosa en el meu cor? Què se'n va fer?

Persistia un sentiment d'infelicitat que em dominava la vida. Si havia canviat, era per fer-se encara més profund; però continuava sent tan indefinit com sempre, i em visitava a les nits com el so esmorteït d'una tonada melancòlica. Jo m'estimava molt la meva dona, i era feliç; però no era el tipus de felicitat que vagament havia esperat tenir, i sempre hi trobava a faltar alguna cosa.

Complint el tracte que vaig fer amb mi mateix de reflectir el meu esperit en aquestes pàgines, el torno a examinar amb detall i trec els seus secrets a la llum. El que trobava a faltar, ho considerava —i sempre ho havia considerat— com una cosa pertanyent als somnis de la meva fantasia juvenil, com una cosa impossible de fer-se realitat; i ara podia constatar-ho plenament i, com seria natural en el cas de qualsevol, amb una certa decepció. Però el que més lamentava era que la meva dona no m'hi ajudés més, que no pogués compartir els molts pensaments per als quals jo no tenia cap més interlocutor... i jo sabia que hauria pogut ser així.

Curiosament, em debatia entre aquestes dues conclusions irreconciliables —l'una, que allò que jo sentia era general i inevitable; l'altra, que era una qüestió personal i hauria pogut ser diferent— sense acabar-me d'adonar que eren totalment oposades. Quan pensava en aquells somnis eteris de joventut que no es poden fer realitat, enyorava l'adolescència i em semblava millor que l'edat adulta; i aleshores, aquells dies feliços passats amb Agnes, a la casa antiga i entranyable, se m'apareixien com espectres d'un passat que potser podria reviure en un altre món, però que mai més no tornaria a cobrar vida en aquest.

De vegades feia càbales sobre el que hauria pogut passar, o el que hauria passat, si Dora i jo no ens haguéssim conegut. Però Dora estava tan lligada a la meva vida que aviat m'adonava de l'absurditat d'aquestes fantasies, i se m'esfumaven com una teranyina arrossegada pel vent.

Jo l'estimava sempre. Això que acabo d'escriure és una cosa que tenia adormida en els racons més íntims del pensament, i que de tant en tant es mig despertava i es tornava a adormir de seguida. No ho deixava transcendir, i no em consta que exercís cap influència en res del que deia o feia. Jo suportava el pes de totes les nostres petites preocupacions, i de tots els meus projectes; Dora aguantava les plomes, i tots dos sentíem que el paper de cadascú s'ajustava al que la situació requeria. Ella m'estimava de debò, i estava orgullosa de mi; i quan Agnes, en les cartes que li escrivia, hi afegia unes sinceres ratlles sobre l'orgull i l'interès amb què els meus vells amics sentien parlar de la meva fama creixent, i llegien el meu llibre com si em sentissin a mi recitant-ne el contingut, Dora me les llegia amb llàgrimes d'alegria en els seus ulls resplendents, i deia que encara m'estimava més perquè era un noi intel·ligent i famós.

«El primer impuls erroni d'un cor indisciplinat». Aquestes paraules de la senyora Strong, en aquella època, em tornaven constantment a la memòria; gairebé sempre les tenia presents. Sovint em despertava en plena nit amb aquelles paraules al cap; recordo que fins i tot les llegia en somnis, inscrites a les parets de les cases. Perquè

ara sabia que el meu propi cor no era disciplinat quan em vaig enamorar de Dora, i que, si ho hagués estat, no hauria pogut sentir mai, un cop casats, allò que sentia en secret.

«Res no pot desunir tant un matrimoni com la disparitat de caràcters i de propòsits». Aquestes paraules també les recordava. Havia volgut fer que Dora s'adaptés a mi, però havia vist que això era impracticable. No podia fer res més que adaptar-me jo a ella; compartir amb ella tot el que pogués, i ser feliç; carregar sobre les meves espatlles tot el que pogués, i continuar sent feliç. Aquesta és la disciplina que vaig decidir imposar als meus sentiments, després de sospesar-ho tot. Això va fer que el meu segon any de casat fos molt més feliç que el primer, i, cosa que encara era millor, va convertir la vida de Dora en un raig de sol.

Però, en aquell mateix any, la salut de Dora es va deteriorar. Jo havia esperat que unes mans més delicades que les meves contribuïssin a emmotllar el seu caràcter, i que el somriure d'una criatura en el seu pit pogués convertir la meva esposa nena en una dona, però no havia de ser així. L'esperit va aletejar un moment al llindar de la seva petita presó i, inconscient de la seva captivitat, va emprendre el vol.

—Quan pugui tornar a córrer com abans, tieta —va dir Dora—, faré que *Gip* s'espavili. S'està tornant molt cançoner i molt mandrós.

—Sospito, reina —va fer la meva tia, que era al seu costat, treballant quietament—, que el seu mal és més greu que això: és l'edat, Dora.

—Penseu que s'ha fet vell? —va preguntar Dora, molt sorpresa—. Oh, que estrany que sembla que *Gip* pugui ser vell!

—És un trastorn que amb els anys ens afecta a tots, reina —va respondre la meva tia, mig en broma—; i jo tampoc no me n'escapo, creu-me.

—Però fins i tot el meu *Gip* —va dir Dora, mirant-se'l amb compassió—, el meu petit *Gip*... Oh, pobret!

—Per a mi que encara té corda per dies, Poncelleta —va afegir la meva tia, donant-li uns copets a la galta, mentre s'ajupia per mirar-se *Gip*, que li corresponia aguantant-se amb les potes de darrere i fatigant-se amb diverses temptatives asmàtiques d'aixecar el cap i les espatlles—. Aquest hivern li posarem un tros de franel·la a dins de la caseta, i ja veuràs com surt més fresc que una rosa quan arribi la primavera. Diantre de gosset! —va exclamar la meva tia—. Si tingués tantes vides com un gat i estigués a punt de perdre-les totes, em sembla que es reservaria l'últim alè per bordar-me a mi!

Dora l'havia ajudat a enfilar-se al sofà, on desafiava la meva tia amb tanta fúria que no es podia aguantar dret, i bordava de gairell. Com més se'l mirava la meva tia, més s'enfurismava: ella s'havia acostumat a portar ulleres, últimament, i, per algun motiu inescrutable, *Gip* ho considerava una ofensa personal.

Dora el va fer ajeure el seu costat, a còpia d'insistir molt, i, quan el gos es va calmar, ella es va posar a acariciar-li una orella sense deixar de repetir, tota capficada:

—Fins i tot el meu petit *Gip*! Oh, pobret!

—Té els pulmons prou bé —va dir la meva tia, alegrement— i les seves antipaties no han minvat gens ni mica. Segur que encara viurà molts anys. Però, si vols un gos per anar a córrer, Poncelleta, aquest està massa ben acostumat: jo te'n puc regalar un altre.

—Gràcies, tieta —va afegir Dora, amb un fil de veu—, però no... si us plau!

—No? —va preguntar la meva tia, traient-se les ulleres.

—Jo no podria tenir cap altre gos que no fos el meu *Gip* —va respondre Dora—. Li sabia tant de greu, pobret! I, a més, no podria ser tan amiga de cap altre gos com ho sóc d'ell, perquè no m'hauria conegut abans de casada, i no hauria bordat a Doady la primera vegada que va venir a casa. Creieu-me, tieta: no podria estimar cap altre gos que no fos el meu *Gip*.

—I és clar, filla! —va dir la meva tia, tornant-li a donar uns copets a la galta—. Tens raó.

—No us heu pas enfadat —va fer Dora—, oi que no?

—I ara! Però quina criatura més sensible! —va exclamar la meva tia, inclinant-se cap a ella afectuosament—. Pensar que em pugui haver enfadat!

—No, si no ho he pensat pas —va contestar Dora—, però estic una mica cansada, i això em fa dir ximpleries... sempre sóc una mica ximpleta, ja ho sabeu, però parlant del pobre *Gip*... encara ho semblo més. Ell em coneix de sempre, ha compartit amb mi tot el que he viscut, oi, *Gip*?... i no podria suportar de fer-li cap menyspreu només perquè hagi canviat una miqueta... oi que no, *Gip*?

Gip es va arraulir més a prop de la seva mestressa i li va llepar la mà mandrosament.

—Encara no ets tan vell que vulguis abandonar la teva mestressa, oi, *Gip*? —va dir Dora—. Encara ens hem de fer companyia l'un a l'altre un quant temps!

La meva preciosa Dora! Quan va baixar a dinar el diumenge següent, i es va alegrar tant de veure l'estimat Traddles (que sempre dinava amb nosaltres els diumenges), ens va semblar que aviat tornaria a «córrer com abans» en qüestió de pocs dies. Però ens van dir que esperéssim uns quants dies més, i després uns quants més... i ella seguia sense poder tornar a córrer ni a caminar. Estava molt bonica, i molt contenta; però aquells peüets, que abans eren tan àgils quan ballaven al voltant de *Gip*, s'havien tornat immòbils i ensopits.

Vaig començar a agafar-la en braços per dur-la a baix cada matí i tornar-la a dalt als vespres. Ella se m'aferrava al coll i no parava de riure, com si fos una broma. *Gip* bordava i saltava al nostre voltant, i ens passava al davant, i es girava des del replà, gairebé sense alè, per veure si veníem. La meva tia, que era millor que la infermera més diligent, pujava esbufegant darrere nostre, feta una massa ambulat de xals i de coixins. El senyor Dick no hauria cedit el seu càrrec de portador de l'espelma a cap persona vivent. Traddles es quedava sovint al peu de les escales, mirant-s'ho i escoltant els missatges enjogassats que Dora enviava a la noia més adorable del món.

Formàvem una processó francament alegre, i qui ho estava més era la meva esposa nena.

Però de vegades, quan la portava a dalt i notava que pesava menys als meus braços, m'envaïa una sensació de buit, com si m'aproximés a una regió glaçada i encara inexplorada que entumia la meva vida. Em resistia a assignar cap nom concret a aquesta sensació, i fins i tot a reconèixer-la interiorment... fins que un vespre, quan ja era massa intensa per poder-m'hi resistir, i la meva tia havia deixat Dora amb el seu «Bona nit, Poncelleta!» habitual, vaig seure al meu escriptori i vaig plorar d'amagat, pensant en el fatal simbolisme d'aquell nom i en la rapidesa amb què la poncella es marcia a la branca, abans d'haver florit...

Em veig ficat en un misteri

Un dia, amb el correu del matí, vaig rebre una carta —datada a Canterbury i adreçada als Doctors' Commons, a nom meu— i, amb una certa sorpresa, vaig llegir el que segueix:

Benvolgut senyor,

Circumstàncies alienes al meu control individual han provocat, durant un lapse de temps considerable, una ruptura d'aquella intimitat que —en els escassos moments que em deixen les meves obligacions professionals per pensar en tots aquells escenaris i esdeveniments del passat, acolorits pels matisos prismàtics de la memòria— m'ha procurat sempre, i sempre més em seguirà procurant, gratificants emocions no pas gens fàcils de descriure. Aquest fet, benvolgut senyor, combinat amb la distingida posició a què el vostre talent us ha elevat, em dissuadeix de pretendre aspirar a la llibertat d'adreçar-me al company de la meva joventut amb el familiar apel·latiu de Copperfield! En tinc prou de saber que el nom al qual m'atorgo l'honor de referir-me serà sempre guardat com un tresor enmig dels documents contractuals de la nostra llar (al·ludeixo als arxius relacionats amb els nostres antics llogaters, i conservats per la senyora Micawber), amb sentiments d'estimació personal equiparables a l'afecte més sincer.

No pertoca a un home que, a causa dels seus propis errors i d'una fortuïta combinació d'avinenteses poc propícies, és una nau que sotsobra (si se'm permet d'assumir tan marítima denominació), en agafar la ploma per adreçar-se a vós... no pertoca, repeteixo, a un home en aitals circumstàncies, d'adoptar el llenguatge dels compliments ni de les congratulacions. Això ho reserva per a unes mans més capaces i més pures.

Si les vostres importants ocupacions us han permès de desxifrar aquesta imperfecta cal·ligrafia fins aquí —cosa probable o improbable, segons les circumstàncies—, és natural que us pregunteu quin mòbil m'indueix a redactar la present missiva. Permeteu-me que us digui que defereixo plenament al caràcter raonable de tal interrogant, i procedeixo a resoldre'l, no sense anticipar la premissa que *no* es tracta de cap mòbil de naturalesa pecuniària.

Sense al·ludir de manera més directa a cap capacitat latent que pugui existir en mi per brandar el sabre de foc i encarar la flama venjativa i fulminant en cap direcció concreta, em permetré observar, de passada, que les meves perspectives més brillants s'han dissipat per sempre; que la meua pau ha estat esmicolada i el meu poder de gaudi destruït; que el meu cor ja no és on li correspondria d'ésser, i que ja no camino erecte davant el meu proïsme. La malura ha envaït la flor. La copa és curulla d'amargor. El cuc treballa incansable, i aviat liquidarà la seva víctima. Com més aviat millor. Però no vull divagar.

Situat en una posició mental peculiarment dolorosa, més enllà i tot de l'abast de la influència de la senyora Micawber, baldament exercitada en la triple condició de dona, esposa i mare, tinc intenció d'evadir-me per un breu període de temps, i dedicar una treva de quaranta-vuit hores a visitar alguns escenaris metropolitans de gaudis pretèrits. Entre d'altres recessos de tranquil·litat domèstica i pau d'esperit, les meves passes tendiran naturalment vers la presó de King's Bench. I, consignat que seré (S. D. V.) davant el mur de migjorn d'aquell indret de confinament per causes civils, demà passat, exactament a les set de la tarda, queda acomplert l'objectiu d'aquesta comunicació epistolar.

No em crec autoritzat per sol·licitar al meu antic amic senyor Copperfield, ni al meu antic amic senyor Thomas Traddles, de l'Inner Temple (si és que aquest senyor continua viu i disponible), que condescendeixin a trobar-se amb mi i a renovar, en la mesura del que sigui possible, les nostres relacions de temps pretèrits. Em limito a llançar l'observació que, a l'hora i lloc que ja he indicat, podran ser trobats els ruïnosa vestigis que encara resten

d'una

Torre Caiguda,

Wilkins Micawber

PS. Pot ser aconsellable d'afegir a l'avantdit la declaració que la senyora Micawber *no* està en possessió confidencial de les meves intencions.

Vaig tornar a llegir la carta unes quantes vegades. Amb la deguda indulgència per la majestuosa manera de redactar del senyor Micawber, i per l'extraordinària delectació amb què s'asseia a escriure llargues cartes en totes les ocasions possibles i impossibles, encara creia que alguna cosa important s'amagava en el fons d'aquest recargolat missatge. La vaig deixar sobre la taula, per meditar-hi; vaig agafar-la novament, per tornar-la a llegir; la vaig tornar a deixar per meditar-hi més, i havia alternat una cosa i l'altra no sé quantes vegades quan Traddles em va trobar en l'apogeu de la perplexitat.

—Estimat amic —vaig dir—, no m'havia alegrat mai tant de veure't. Véns a assistir-me amb els teus judicis assenyats en el moment més oportú. He rebut una carta molt singular, Traddles; del senyor Micawber.

—Què dius, ara? —va exclamar Traddles—. De debò? Doncs jo n'he rebut una de la senyora Micawber!

I, dit això, Traddles, que estava acalorat de caminar i tenia tots els cabells de punta pels efectes combinats de l'exercici i l'estupefacció, com si veiés un fantasma somrient, va treure la seva carta i la va intercanviar amb la meva. Vaig observar com s'endinsava en el cor de la carta del senyor Micawber, i vaig correspondre a l'elevació de celles amb la qual va dir, llegint en veu alta:

—«Brandar el sabre de foc i encarar la flama venjativa i fulminant...». Déu del cel, Copperfield!

I després vaig ser jo el que es va endinsar en l'epístola de la senyora Micawber.

Deia el següent:

Vagin les meves expressions més cordials al senyor Thomas Traddles, i, si encara es recorda d'aquella qui, temps ha, tingué la felicitat de fer una bona coneixença amb ell, li pregaria que em concedís uns instants del seu lleure. Asseguro al senyor T. T. que no abusaria de la seva amabilitat si no fos que em trobo en un estat que voreja la demència.

Si bé m'esquinça el cor haver-ho d'esmentar, el distanciament del senyor Micawber (abans un home tan domèstic) de la seva esposa i dels seus fills és el motiu principal d'aquestes ratlles que adreço al senyor Traddles, bo i sol·licitant tota la seva indulgència. El senyor T. no es pot fer una idea ni tan sols aproximada del canvi que ha experimentat la conducta del senyor Micawber, del seu desenfrenament, de la seva violència. Un canvi gradual, però que a hores d'ara ja ha assumit tot l'aire d'una aberració de l'intel·lecte. El senyor Traddles pot estar segur que no hi ha pràcticament un sol dia en què no tingui lloc algun tipus de paroxisme. El senyor T. no requerirà que descrigui els meus sentiments després d'informar-lo que ja m'he acostumat a sentir el senyor Micawber afirmar que ha venut l'ànima al D. Ja fa temps que el misteri i el secret són la seva principal característica, i han substituït la confiança il·limitada. La més lleu provocació, fins i tot el fet de preguntar-li si hi ha res que li vingui de gust per sopar, l'indueix a expressar el desig de separar-se. Ahir a la tarda, en ser-li ingènuament sol·licitats dos penics per comprar «delícies de llimona» —una lliminadura local—, va amenaçar els bessons amb el ganivet de les ostres!

Prego al senyor Traddles que em dispensi per entrar en aquests detalls. Sense ells, però, al senyor T. li seria francament difícil de formar-se la més petita idea de la meva esgarrifosa situació.

Puc ara aventurar-me a confiar al senyor T. el propòsit d'aquesta carta? Em permetrà que ara em sotmeti a la seva amistosa consideració? Sí: sé que ho farà, perquè conec el seu cor!

L'ull perspicax de l'afecte no és fàcil d'embenar, quan és un ull femení. El senyor Micawber ve a Londres. Per molt que aquest matí, abans d'esmorzar, hagi amagat aplicadament la mà en escriure l'adreça a la targeta que ha adjuntat a la petita valisa marró de dies més feliços, l'esguard aguilenc de l'angoixa matrimonial hi ha distingit les lletres *d, r, e, s*, clarament traçades. La destinació de la diligència, al West End, és La Creu Daurada. Puc atrevir-me a implorar ferventment al senyor T. que vagi a veure el meu esgarriat espòs, i que provi de fer-lo raonar? Puc atrevir-me a demanar al senyor T. que s'esforci per intercedir entre el senyor Micawber i la seva angoixada família? Però no: això fóra excessiu!

Si el senyor Copperfield encara es recordés d'una persona que no coneix la fama, podria el senyor T. transmetre-li les meves expressions d'afecte inalterat i uns precis similars? En qualsevol cas, tindrà la benvolença de *considerar aquesta missiva com estrictament privada, i de no al·ludir-hi en cap circumstància, ni que sigui indirectament, en presència del senyor Micawber?* Si el senyor T. volgués mai respondre-hi (cosa que no puc sinó considerar *altament* improbable), una carta adreçada a M. E., Oficina de Correus, Canterbury, comportarà menys doloroses conseqüències que cap altra adreçada directament a una servidora.

Signa aquesta carta, en l'aflicció més extrema,
la respectuosa i suplicant amiga
del senyor Thomas Traddles,

Emma Micawber

—Què en penses, d'aquesta carta? —va preguntar Traddles, mirant-me fixament, quan la vaig haver llegit dues vegades.

—I tu què en penses, de l'altra? —vaig dir jo, veient que encara la tornava a rellegir amb el front arrugat.

—Penso que totes dues juntes, Copperfield —va contestar—, tenen més contingut del que acostuma a tenir la correspondència del senyor i la senyora Micawber... però no et sabia dir quin és. Totes dues estan escrites amb bona fe, no en tinc cap dubte, i sense cap connivència. Pobreta! —Ara al·ludia a la carta de la senyora Micawber, i estàvem de costat comparant-les totes dues—. Sigui com vulgui, serà una obra de caritat contestar-li i fer-li saber que no deixarem de veure'ns amb el senyor Micawber.

Jo vaig estar-hi d'acord; ara em sabia greu haver tractat massa a la lleugera la carta anterior de la senyora Micawber. M'havia fet rumiar, com ja he esmentat en el seu moment, però el capficament en els meus propis assumptes, l'experiència que tenia d'aquella família i el fet de no haver-ne sabut res més, havien acabat fent-me negligir la qüestió. Havia pensat sovint en els Micawber, sí, però més que res per preguntar-me quines «responsabilitats pecuniàries» estaven adquirint a Canterbury, i per recordar l'actitud tan retreta que el senyor Micawber va adoptar respecte a mi des que va entrar a treballar com a empleat d'Uriah Heep.

Ara, però, vaig escriure una carta reconfortant la senyora Micawber, en nom meu i de Traddles, i la vam firmar tots dos. Mentre anàvem a la ciutat per tirar-la al correu, Traddles i jo vam sostenir una llarga conversa i ens vam llançar a una sèrie d'especulacions que ara no cal que repeteixi. Aquella tarda vam sol·licitar l'opinió de la meva tia sobre el particular, però l'única conclusió clara a què vam arribar va ser que acudiríem puntualment a la cita amb el senyor Micawber.

Tot i que vam comparèixer al lloc estipulat un quart abans de l'hora, vam veure que el senyor Micawber ja hi era. Estava amb els braços plegats, repenjat a la paret i

contemplant les punxes del capdamunt amb una expressió sentimental, com si fossin les branques entrelaçades dels arbres que l'havien arrecerat en la seva joventut.

Quan ens hi vam acostar, el seu posat era una mica més confús i una mica menys aristocràtic que en el passat. Havia renunciat al vestit negre de jurista per als propòsits d'aquesta excursió, i duia el sobretot i els calçons de tota la vida, però no pas amb aquell aire d'abans. El va recuperar de mica en mica a mesura que anàvem conversant, però fins i tot el monocle semblava que li pengés amb menys soltesa, i el coll de la camisa, si bé encara conservava aquelles formidables dimensions, semblava un pèl esllenegat.

—Senyors! —va dir el senyor Micawber, després de les primeres salutacions—. Sou amics a les verdes i a les madures. Permeteu-me que m'interessi pel benestar físic de la senyora Copperfield *in esse*, i de la senyora Traddles *in posse*... suposant, és clar, que el meu amic el senyor Traddles encara no s'hagi unit a l'objecte de la seva estimació, en la salut i en la malaltia.

Vam agrair la cortesia i vam respondre-hi com feia al cas. Llavors ell ens va fer fixar en el mur de la presó, i començava a dir: «Us asseguro, senyors...», quan jo vaig gosar oposar-me a aquell tractament, i pregar-li que se'ns adrecés a la manera de sempre.

—Benvolgut Copperfield —va contestar, estrenyent-me la mà—, la vostra cordialitat m'aclapara. Aquesta recepció d'un fragment esmicolat del Temple abans anomenat Home (si se'm permet d'expressar-me així), denota un cor que honora la nostra natura comuna. Anava a observar que contemplo de nou l'indret serè on van transcórrer algunes de les hores més felices de la meva existència.

—Gràcies a la senyora Micawber, n'estic segur —vaig dir jo—. Espero que estigui bé, la vostra esposa.

—Gràcies —va fer el senyor Micawber, l'expressió del qual va ennuvol·lar-se en sentir aquesta al·lusió—. Està d'aquella manera. I això —va dir, movent el cap apesadament— és el King's Bench! On, per primera vegada després d'anys i panys, la pressió aclaparadora de les responsabilitats pecuniàries no va ser proclamada, dia a dia, per veus inoportunes refractàries a desallotjar el passadís; on no hi havia picaporta a la disposició dels trucs de cap creditor; on no era requerida l'assistència personal al procés, i els qui m'havien fet recloure romanien a les portes de fora! Senyors —va dir el senyor Micawber—, quan aquella obra de ferro forjat del capdamunt de l'estructura de rajol projectava la seva ombra a la grava de la Plaça d'Armes, he vist els meus fills resseguir-ne l'intricat disseny, tot evitant de trepitjar les zones d'ombra. Em són familiars totes i cadascuna de les pedres d'aquest edifici. Sé que sabreu excusar-me si el meu ànim traeix qualsevol feblesa.

—Tots hem fet camí a la vida des d'aleshores, senyor Micawber —vaig dir.

—Senyor Copperfield —va contestar el senyor Micawber, amargament—, quan jo era un resident en aquell recés podia mirar a la cara el meu proïsme, i tornar-m'hi

amb un calbot si m'ofenia. El meu proïsme i jo ja no estem en aquella gloriosa relació!

Apartant els ulls de l'edifici amb un posat abatut, el senyor Micawber va acceptar el braç que jo li ofería per un costat i el braç que li ofería Traddles per l'altre, i es va posar a caminar enmig de tots dos.

—Hi ha algunes fites —va observar, mirant enrere afectuosament per sobre l'espatlla— en el camí de la Tomba, les quals, si no fos per la impietat d'una tal aspiració, un hom desitjaria no haver deixat mai enrere. Això és el que la presó del King's Bench representa dins la meva accidentada carrera.

—Us veig molt decaïgut, senyor Micawber —va dir Traddles.

—Ho estic, senyor —va contestar el senyor Micawber.

—Espero —va dir Traddles— que no sigui perquè hàgiu criat una aversió per les lleis... perquè és que jo també sóc advocat, sabeu?

El senyor Micawber no va contestar.

—Com està el nostre amic Heep, senyor Micawber? —vaig preguntar jo, després d'un silenci.

—Benvolgut Copperfield —va contestar el senyor Micawber, amb sobtada excitació i empal·lidint de cop—, si em pregunteu pel meu superior en qualitat d'amic vostre, diré que ho lamento; si em pregunteu per ell com a amic *meu*, contestaré amb un somriure sardònic. Sigui quin sigui el sentit en què em pregunteu pel meu superior, us pregaré, sense cap ànim d'ofendre, que em permeteu de cenyir la meva resposta al que segueix: que, sigui quin sigui el seu estat de salut, el seu aspecte és rabosí, per no dir diabòlic. I em permetreu que, com a individu particular, declini estendre'm més sobre un afer que, des d'un punt de vista professional, m'ha fustigat fins als límits més extrems de la desesperació.

Vaig disculpar-me per haver tocat, amb tota la innocència, un tema que l'enfurismava tant.

—Puc preguntar —vaig dir—, sense cap risc d'incórrer en el mateix error, com estan els meus vells amics, el senyor i la senyoreta Wickfield?

—La senyoreta Wickfield —va dir el senyor Micawber, ara tornant-se d'un vermell encès— és, com sempre ha estat, un model i un exemple rutilant. Estimat Copperfield, ella és l'únic bocí de cel estrellat en una existència miserable. El meu respecte per aquesta senyoreta, la meva admiració pel seu caràcter, la devoció que m'inspiren el seu afecte, la seva sinceritat, la seva bondat!... Porteu-me —va dir— a un lloc arrecerat, perquè, paraula d'honor, això desborda el meu present estat d'esperit!

El vam arrossegar cap a un carreró estret, on es va treure el mocador de la butxaca i es va repenjar en una paret. Si jo el mirava tan seriosament com se'l mirava Traddles, dubto que la nostra companyia el pogués revifar gaire.

—El meu destí —va dir el senyor Micawber, plorant obertament, però, tot i així, encara amb algun rastre de la seva antiga dignitat aristocràtica—; el meu destí,

senyors, és que els sentiments més nobles de la nostra naturalesa se'm converteixin en retrets. La meva devoció per la senyoreta Wickfield és una ràfega de fletxes sobre el meu pit. Valdria més, si us plau, que em deixéssiu caminar pel món com un vagabund. Així el cuc que em devora en passaria encara més via.

Sense fer cas d'aquesta invocació, vam esperar que es tornés a guardar el mocador, es tirés amunt el coll de la camisa i, per enganyar qualsevol persona del veïnat que hagués pogut observar-lo, cantussegés una tonada amb el barret molt de gairell. Llavors jo vaig comentar —sense saber què hauríem pogut perdre si el perdíem de vista— que em complauria en gran manera presentar-lo a la meva tia si ens volia acompanyar a Highgate, on hi havia un llit a la seva disposició.

—Ens preparareu un got d'aquell ponx que sabeu fer, senyor Micawber —vaig dir—, i els records més agradables us faran oblidar el que tingueu al cap, sigui el que sigui.

—O, si de cas us pogués ser més alleujador confiar alguna cosa als amics, ens ho podreu explicar a nosaltres, senyor Micawber —va afegir Traddles, amb prudència.

—Senyors —va contestar el senyor Micawber—, feu de mi el que vulgueu! Sóc un bri de palla damunt la superfície de l'oceà, i em veig empès en totes direccions pels elefants... perdó: volia dir pels elements.

Vam seguir caminant, de bracet; vam trobar la diligència a punt de posar-se en marxa, i vam arribar a Highgate sense trobar cap entrebanc pel camí. Jo em sentia molt incòmode i molt insegur respecte al que podia ser més oportú de dir, o de fer... i Traddles també, evidentment. El senyor Micawber va estar gairebé tota l'estona sumit en una fonda melancolia. De tant en tant feia el cor fort i provava de cantussejar les escorrialles d'alguna tonada, però les recaigudes en la melangia més profunda encara impressionaven més amb aquella paròdia de barret excessivament decantat, i aquell coll de camisa tan tirat amunt que gairebé li tapava els ulls.

Vam anar a casa de la meva tia en comptes d'anar a casa meva, perquè Dora no estava gaire bé. La meva tia es va presentar en ser avisada, i va rebre el senyor Micawber amb una gentil cordialitat. El senyor Micawber li va besar la mà, va retirar-se cap a la finestra i, traient-se el mocador de la butxaca, va semblar que sostenia una penosa lluita interior.

El senyor Dick es trobava a casa. Era, per naturalesa, tan extremament compassiu amb qualsevol persona que semblés inquieta, i descobria tan de pressa qui era aquella persona, que va estrènyer la mà del senyor Micawber, pel cap baix, mitja dotzena de vegades en cinc minuts. Al senyor Micawber, en el seu destret, aquesta càlida rebuda, per part d'un desconegut, el va commoure fins al punt que només va ser bo per dir, a cada successiva encaixada de mans:

—Benvolgut senyor, m'aclapareu!

Cosa que va gratificar tant el senyor Dick que va persistir en les encaixades amb un vigor renovat.

—La simpatia d'aquest senyor —va dir el senyor Micawber a la meva tia—, si em permeteu, senyora, que seleccioni una figura retòrica del vocabulari dels nostres esports nacionals més toscos... em deixa fora de combat. Per a un home que es debat amb una complicada càrrega de perplexitat i d'inquietud, una tal recepció és, us ho ben asseguro, pertorbadora.

—El meu amic senyor Dick —va contestar la meva tia, molt orgullosa— no és un home corrent.

—D'això n'estic convençut —va dir el senyor Micawber—. Estimat senyor! —perquè el senyor Dick ja li tornava a donar la mà—; sóc profundament sensible a la vostra cordialitat!

—Com us trobeu? —va preguntar el senyor Dick, amb expressió angoixada.

—Mediocrement, estimat senyor —va contestar el senyor Micawber, sospirant.

—Convé que us animeu —va dir el senyor Dick—, i que us sentiu tan còmode com us sigui possible.

El senyor Micawber va quedar absolutament torbat per aquestes amistoses paraules i pel fet de tornar a trobar la mà del senyor Dick dins la seva.

—El destí ha volgut —va observar— que, en el mudable paisatge de l'existència humana, em trobés amb algun oasi esporàdic, però mai amb un de tan verd i efusiu com l'aquí present!

En un altre moment m'hauria fet gràcia, això; però vaig notar que tots estàvem incòmodes i cohibits, i jo patia tant en observar com el senyor Micawber vacil·lava entre una disposició evident a revelar alguna cosa i una contradisposició a no revelar res, que em trobava en un estat febril. Traddles, assegut a la punta de la cadira, amb els ulls oberts de bat a bat i els cabells més emfàticament erectes que mai, anava alternant entre mirar a terra i mirar el senyor Micawber, sense fer cap intent d'articular una sola paraula. La meva tia, tot i que vaig veure que sotmetia el seu nou convidat a l'escrutini més sagaç, hi tocava molt més que cap de nosaltres dos, perquè li donava conversa i l'obligava a parlar tant sí com no.

—Vós sou amic de molts anys del meu nebot, senyor Micawber —va dir la meva tia—. Lamento no tenir el plaer d'haver-vos conegut abans.

—Senyora —va contestar el senyor Micawber—, més lamento jo no haver tingut l'honor de conèixer-vos en temps més reculats. No sempre he estat la desferra que teniu ara al davant.

—Espero que la senyora Micawber i els vostres fills estiguin bé —va dir la meva tia.

El senyor Micawber va inclinar el cap.

—Estan tan bé, senyora —va observar desesperadament, després d'una pausa—, com puguin esperar mai d'estar-hi els pàries i els proscrits.

—I ara, sant cristià! —va exclamar la meva tia, amb la seva brusquedat habitual—. Però, què dieu?

—La subsistència de la meva família, senyora —va contestar el senyor Micawber—, s'aguanta per la quietud. El meu superior...

I aquí el senyor Micawber, provocadorament, va interrompre la frase i es va posar a pelar les llimones que seguint les meves instruccions li havien posat al davant, juntament amb tots els altres ingredients necessaris per preparar el ponx.

—El vostre superior, dèieu... —va dir el senyor Dick, donant-li un copet suau al braç per fer-li memòria.

—Bon amic meu —va contestar el senyor Micawber—, gràcies per recordar-m'ho —i van fer una altra encaixada de mans—. El meu superior, senyora... el senyor Heep... una vegada va tenir el detall de fer-me notar que, si no fos pels emoluments estipendiàris que rebia en virtut del meu càrrec al seu servei, probablement seria un saltimbanqui que recorreria el país empassant-se espases i devorant l'element flamejant. I, per molt que pugui desitjar el contrari, no he descartat encara que els meus fills es vegin obligats a guanyar-se la vida a còpia de contorsions corporals, mentre la senyora Micawber secunda llurs proeses contra natura tocant l'orgue de maneta.

El senyor Micawber, amb una aleatòria però expressiva brandada del ganivet, va donar a entendre que aquestes actuacions, probablement, tindrien lloc quan ell ja no existís; i llavors va continuar pelant llimones amb aire desesperançat.

La meva tia va repenjar el colze sobre la tauleta rodona que solia tenir al costat i el va observar atentament. Tot i la gran aversió que em produïa la idea d'acorrallar-lo perquè revelés qualsevol cosa que no estigués disposat a revelar voluntàriament, m'hauria decidit a fer-ho en aquell moment si no fos per les estranyes operacions a què vaig veure'l entregat, les més extraordinàries de les quals consistien a ficar les pells de llimona dins el bullidor del te i el sucre dins la plateta d'esmocar, i a provar, tot refiat, d'abocar aigua bullent d'un canelobre. Veia que estava a punt d'esclatar una crisi, i va esclatar. Va deixar anar tots els estris i ingredients amb gran terrabastall, es va aixecar de la cadira, es va treure el mocador de la butxaca i va esclatar en plors.

—Estimat Copperfield —va dir el senyor Micawber, darrere el mocador—, aquesta és una ocupació que, més que no cap altra, requereix una ment despreocupada i una certa autoestima. Jo no la puc executar. De cap de les maneres.

—Senyor Micawber —vaig preguntar jo—, què passa? Parleu, si us plau. Esteu entre amics.

—Entre amics, senyor! —va repetir el senyor Micawber, i va deixar sortir tot allò que s'havia anat guardant a dins—. Déu del cel! És justament perquè *estic* entre amics que el meu estat d'esperit és el que és. Què passa, senyors? Què *no* passa? Vilesa, és el que passa; baixesa, és el que passa; engany, frau, conspiració, és el que passa; i el nom de tot aquest atroç conglomerat és... HEEP!

La meva tia va picar de mans i tots ens vam sobresaltar com si estiguéssim posseïts.

—S’ha acabat la lluita! —va dir el senyor Micawber, gesticulant violentament amb el mocador i fent braçades de tant en tant amb totes dues mans, com si nedés contra unes dificultats sobrehumanes—. S’ha acabat fer aquesta vida. Sóc un ésser infortunat, desproveït de tot allò que fa la vida tolerable. He estat sota un maligne encanteri al servei d’aquell canalla infernal. Torneu-me la meva esposa, torneu-me els meus fills, feu que Micawber torni a ocupar el lloc de l’infeliç acabat que actualment calça les botes dels meus peus, i demaneu-me que m’empassi un sabre demà mateix, i ho faré. I amb un gran apetit!

Mai de la vida havia vist un home tan acalorat. Vaig provar de calmar-lo, de fer-lo entrar en raó... però ell s’anava encenent cada vegada més, i no sentia res.

—No posaré mai més aquesta mà dins la mà de ningú —va dir el senyor Micawber, panteixant, esbufegant i sanglotant de tal manera que semblava un home que s’ofega en aigua glaçada— fins que no hagi... fet miques... aquella... aaa... detestable... serp... HEEP! No em beneficiaré de l’hospitalitat de ningú fins que no hagi... aaa... fet entrar en erupció... el mont Vesubi... sobre... aaa... sobre aquell... cràpula descastat... HEEP! Qualsevol refrigeri... aaa... sota aquest sostre... sobretot el ponx... em faria... aaa... ennuegar... si no és que... abans... hagués... ennuegat fins que els ulls... li sortissin... del cap... aaa... aquell... interminable impostor i falsari... HEEP! No... aaa... no coneixeré ningú... ni... aaa... diré res... ni... aaa... viuré enlloc... fins que no hagi esclafat... fins a... aaa... convertir en... aaa... àtoms inidentificables... aquell... transcendent i immortal hipòcrita i perjur... HEEP!

Vaig témer, francament, que el senyor Micawber s’hi pogués quedar allà mateix. La manera com es barallava amb aquestes frases inarticulades i, cada cop que veia que s’acostava al nom de Heep, s’hi precipitava al damunt, s’hi llançava amb un esforç sobrehumà i el vomitava amb una vehemència poc menys que prodigiosa, feia esborronar; però ara, quan es va enfonsar en una cadira, xop de suor, i ens va mirar, amb el rostre tenyit dels colors més improbables i una processó inacabable de nusos a la gola que el cremaven per dins i era com si pugessin disparats cap al front, allò semblaven ja les últimes extremituds. Hauria acudit a assistir-lo, però em va apartar amb un gest i no en va voler saber res.

—No, Copperfield... cap comunicació... aaa... fins que... la senyoreta Wickfield... aaa... vegi reparats els greuges infligits pel consumat pocavergonya... HEEP! —(Estic convençut que no hauria pogut articular ni tres paraules si no fos per l’energia sorprenent que li atorgava aquest nom quan el veia venir)—. Secret inviolable... aaa... per al món sencer... aaa... sense excepcions... si d’aquí a vuit dies... aaa... a l’hora d’esmorzar... aaa... tots els presents incloent-hi tia... aaa... i extremament amigable senyor... són a l’hotel de Canterbury... aaa... on... la senyora Micawber i un servidor... cantaran a cor «De tant de temps ençà»... i... aaa... posaran en evidència el rufià intolerable... HEEP!... Res més a dir... aaa... ni a escoltar... surto immediatament... incapaç... aaa... de suportar companyia... darrere el rastre d’aquell reconsagrat i maleït traïdor... HEEP!

Amb aquesta última repetició de la paraula màgica que li havia donat forces per arribar fins aquí, i amb la qual va superar tots els esforços anteriors, el senyor Micawber va sortir corrents de la casa i ens va sumir en una barreja d'excitació, esperança i estranyesa que ens va deixar reduïts a un estat no gaire millor que el seu. Però la seva passió per escriure cartes era massa forta per poder-la resistir ni en uns moments com aquells, i, mentre encara ens trobàvem en el punt més àlgid de la nostra excitació, esperança i estranyesa, em van portar la següent nota pastoral d'una taverna del veïnat, on s'havia aturat per escriure-la:

Altament secret i confidencial.

Benvolgut senyor,

Us prego que em permeteu de transmetre, a través vostre, les meves disculpes a la vostra excel·lent tia per la meva recent excitació. Una explosió d'un volcà incandescent, llargament reprimit, ha estat el resultat d'una contesa interior més fàcilment concebuda que no pas descrita.

Confio haver fet mitjanament intel·ligible la meva cita per d'aquí vuit dies al matí, a l'establiment d'esbarjo públic de Canterbury on la senyora Micawber i un servidor vam tenir l'honor d'unir les nostres veus a la vostra en la prou cèlebre cançó de l'Immortal recaptador d'impostos criat a l'altra riba del Tweed.

Complert el deure i executat l'acte de reparació, l'única cosa que em pot permetre de mirar a la cara el meu proïsme, res més no se sabrà de mi. Requeriré, simplement, d'ésser dipositat en aquell lloc de recés universal on

«cada un dins el seu propi calabós estret,
dormen per sempre els rudes ancestres del poblet».

Amb la senzilla inscripció,

Wilkins Micawber

El somni del senyor Peggotty es fa realitat

Ja havien passat uns quants mesos des que vam parlar amb Martha al costat del riu. Jo no l'havia tornada a veure, però ella s'havia comunicat amb el senyor Peggotty en diverses ocasions. La seva entusiasta intervenció no havia donat cap fruit i, pel que em va dir, no vaig poder inferir tampoc que s'hagués obtingut cap mena de pista, de moment, sobre el destí d'Emily. Confesso que vaig començar a perdre les esperances de recuperar-la, i em vaig anar enfonsant de mica en mica en la creença que era morta.

La fe del senyor Peggotty, en canvi, continuava inalterada. Que jo sàpiga —i penso que el seu cor honest era transparent amb mi—, no va tornar a flaquejar més en la solemne certesa de trobar-la. La seva paciència era incansable. Jo tremolava de pensar en la sotragada que tindria si aquesta ferma convicció rebia un cop brutal, però el seu fervor gairebé religiós era tan commovedor, tan ancorat en les profunditats més pures del seu caràcter noble, que el respecte i la veneració que em mereixia augmentaven cada dia que passava.

I no era una d'aquelles confiances indolents, que només esperen però no fan res. Tota la vida havia estat un home actiu, tenaç, i sabia que, en totes les coses en què necessitava ajuda, havia de complir fidelment la seva part i començar per ajudar-se a si mateix. L'havia vist sortir de nits, amb el recel que, per alguna causa accidental, pogués estar a les fosques la finestra de la vella barca, i anar a peu fins a Yarmouth. L'havia vist llegir al diari alguna cosa que podia estar relacionada amb ella, agafar el bastó i emprendre un viatge de seixanta o setanta milles. Va salpar cap a Nàpols, per tornar al cap de poc, així que vaig explicar-li allò que havia sabut per mitjà de la senyoreta Dartle. Tots els viatges els feia dins la màxima austeritat, perquè es mostrava inflexible en el propòsit d'estalviar diners per quan trobés Emily. En tot aquest llarguíssim anar i venir, no el vaig sentir mai queixar-se; no li vaig sentir mai a dir que estigués fatigat, ni desesperançat.

Dora l'havia vist sovint des del nostre casament, i l'apreciava molt. És com si encara el veiés, allà a peu dret al costat del sofà de Dora, amb la seva aspra gorra a la mà, mentre la meva esposa nena alçava aquells ulls blaus i se'l mirava amb una tímida estranyesa. Alguns dies, quan venia cap al tard a parlar amb mi, me l'endua al jardí perquè pogués fumar la seva pipa mentre passejàvem tots dos amunt i avall, lentament; i aleshores, la imatge de la seva llar, ara deserta, i el record de l'aspecte acollidor que presentava sempre als meus ulls infantils als vespres, quan hi havia el foc encès i a fora gemegava el vent, em venien a la memòria amb una nitidesa extraordinària.

Un d'aquests capvespres em va dir que el dia abans, quan sortia, havia trobat Martha esperant-lo al carrer, i que ella li havia demanat que no marxés de Londres

per res del món fins que no es tornessin a veure.

—I us va dir per què? —vaig demanar-li.

—Jo l’hi vaig preguntar, senyoret Davy —va contestar—, però és una noia poc enraonadora; i, un cop li vaig prometre que no me n’aniria, va marxar.

—I no us va dir quan podíeu esperar tornar-la a veure? —vaig preguntar-li.

—No, senyoret Davy —va respondre, tot capficat i passant-se la mà per la cara—. Jo també l’hi vaig preguntar, però em va contestar que això no m’ho podia dir.

Com que ja feia temps que m’abstenia d’animar-lo amb unes esperances que penjaven d’un fil, no vaig fer cap més comentari sobre aquesta informació: només vaig dir que suposava que es tornarien a veure aviat. Les altres especulacions que això em va provocar —totes prou incertes— me les vaig guardar per a mi.

Una tarda em passejava sol pel jardí, uns quinze dies després. La recordo molt bé, aquella tarda: era el segon dia de la setmana en què ens havíem de veure amb el senyor Micawber. Havia plogut tot el dia; es respirava un aire humit, i les fulles xopes i pesants semblaven encorbar les branques dels arbres; el cel encara estava encapotat, però havia parat de ploure i els ocells, esperançats, cantaven alegrement. Mentre passejava amunt i avall i al meu voltant anava caient la tarda, els refilets dels ocells van cessar i va regnar aquell silenci peculiar, tan típic dels capvespres al camp, quan fins i tot les plantes més lleugeres estan perfectament immòbils i només se sent el degotall ocasional d’alguna branca.

Prop de la nostra caseta hi havia un petit enreixat verd amb una planta enfiladissa, a través del qual, des del jardí per on passejava, podia veure la carretera de davant de la casa. Vaig mirar casualment en aquella direcció, mentre pensava en moltes coses, i vaig veure, a una certa distància, una figura abrigada amb una senzilla capa. S’inclinava vivament cap a mi i em feia senyals perquè hi anés.

—Martha! —vaig dir, quan m’hi acostava.

—Podeu acompanyar-me? —va preguntar, en un murmuri agitat—. He anat a veure’l, però no hi era. Li he deixat una nota sobre la taula, indicant-li on havia d’anar. M’han dit que no podia trigar gaire. Tinc notícies per a ell. Podeu venir ara mateix?

Jo, per tota resposta, vaig obrir la porta del jardí i vaig sortir immediatament. Ella em va fer un gest precipitat amb la mà, com suplicant-me silenci i paciència, i es va girar en direcció a Londres, des d’on havia vingut (com evidenciava l’estat de la seva roba) a peu i a tota pressa.

Vaig preguntar-li si era a Londres on havíem d’anar i, en fer-me un gest afirmatiu, amb la mateixa precipitació que abans, vaig aturar un cotxe buit que passava per allà i vam pujar-hi. Quan li vaig preguntar on ens havia de conduir el cotxer, ella va contestar: «Prop de Golden Square, i de pressa!», i després es va arraulir en un racó, amb una mà tremolosa davant de la cara i amb l’altra fent el mateix gest d’abans, com si no pogués suportar el so d’una veu humana.

Molt inquiet, a hores d'ara, i enlluernat per llampecs contradictoris d'esperança i de temor, me la vaig mirar esperant algun tipus d'explicació. Però, veient amb quina ferma desitjava continuar callada, i notant que jo també m'hi sentia naturalment inclinat en uns moments com aquells, no vaig fer cap intent de trencar el silenci. No vam dir ni una sola paraula en tot el trajecte. De tant en tant ella mirava per la finestra, com si pensés que anàvem massa a poc a poc (i això que en fèiem molta via), però després es tornava a quedar arraulida com abans.

Vam baixar davant d'una de les entrades a la plaça que ella havia indicat, on vam demanar al cotxer que s'esperés per si el tornàvem a necessitar. Em va posar la mà al braç i em va conduir ràpidament cap a un d'aquells carrers foscos que hi ha en aquella part de la ciutat; uns carrers on les cases havien estat elegants domicilis de famílies acomodades, però feia temps que havien degenerat en humils habitatges que es llogaven per habitacions. Vam entrar en un d'aquests habitatges que tenia la porta oberta i, deixant-me anar el braç, em va demanar que la seguís per una escala comunitària que semblava un canal tributari del carrer.

La casa estava atapeïda de llogaters. Mentre pujàvem, ens anàvem trobant gent que baixava i gent que treia el cap per les portes de les habitacions. Abans d'entrar havia fet un cop d'ull a la façana, i havia vist dones i criatures abocades a les finestres, enmig de testos de flors, i va semblar que havíem despertat la seva curiositat, perquè eren sobretot aquests els observadors que entreobrien les portes i treien el cap. Era una escalinata empostissada, amb unes baranes massisses d'algun tipus de fusta fosca; hi havia unes cornises esculpides amb flors i fruites damunt les portes, i uns amples seients sota les finestres. Però tots aquests vestigis de grandeses passades es veien miserablement deteriorats i bruts; el podriment, la humitat i el pas dels anys havien debilitat el revestiment del terra, que en molts punts era inestable i fins i tot perillós. Vaig notar que s'havien fet alguns intents d'infondre sang nova en aquell cos decrepit, apedaçant amb taulons ordinaris alguns trossos de fusta ricament treballada, però en general recordava el matrimoni d'un vell noble vingut a menys amb una plebea depauperada, i cada cònjuge d'aquella heterogènia unió semblava haver-hi sortit perdent. Moltes finestres posteriors de l'escala les havien tapades, algunes fins i tot amb obra. A les que quedaven obertes amb prou feines hi havia cap vidre sencer i, a l'altra banda dels muntants mig en ruïnes per on semblava que l'aire entrés constantment i no sortís mai, vaig poder veure —a través d'altres finestres sense vidres— més cases en un estat semblant i, amb una sensació de vertigen, vaig fer una ullada a un pati miserable que era com el femer comunitari de la mansió.

Vam pujar fins al pis de dalt de tot. En dues o tres ocasions vaig distingir, en la mitja penombra, la faldilla d'una figura femenina que pujava davant nostre. Quan giràvem per fer l'últim tram d'escala que ens separava de la teulada, vam veure clarament com aquesta figura s'aturava davant d'una porta, feia girar el pany i entrava a dins.

—Què significa, això? —va preguntar Martha, en veu molt baixa—. Ha entrat a la meva habitació. No sé qui és!

Jo sí, que ho sabia: amb un gran estupor, havia reconegut la senyoreta Dartle.

Vaig explicar a la meva acompanyant, en poques paraules, que era una senyora que jo ja coneixia; a penes havia acabat de dir-ho, vam sentir una veu a dins de l'habitació, però la distància a què ens trobàvem no ens va deixar entendre el que deia. Martha, amb un posat estupefacte, va repetir l'acció d'abans i em va conduir silenciosament escales amunt, i llavors, a través d'una porteta posterior que no semblava que tingués pany, i que ella va obrir amb una lleugera empenta, vam entrar en una petita golfa buida, amb un sostre baix i inclinat, no gaire més espaiosa que un armari. Hi havia una porteta que donava a la seva habitació, i estava entreoberta. Allà ens vam aturar, gairebé sense alè després de tantes escales, i ella em va posar lleument la mà als llavis. L'únic que vaig poder veure de l'habitació és que era bastant gran, i que hi havia un llit i uns quants cromos barats de tema marítim a les parets. No vaig poder veure la senyoreta Dartle ni la persona a qui l'havíem sentit adreçar-se. I encara menys les havia pogut veure Martha, perquè el meu lloc d'observació era millor que el seu.

Durant uns quants moments va regnar un silenci sepulcral. Martha em va tornar a posar una mà davant dels llavis, i va aixecar l'altra en actitud d'escoltar.

—M'és ben igual, que ella no sigui a casa —deia Rosa Dartle, altivament—. D'ella no en sé res. És a tu, a qui he vingut a veure.

—A mi? —va preguntar una veu, molt suaument.

En sentir aquella veu vaig notar una esgarripança per tot el cos: era la veu d'Emily!

—Sí —va contestar la senyora Dartle—. He vingut per veure't la cara. Què? No te n'avergonyeixes, d'aquesta cara que ha fet tant de mal?

L'odi implacable i enèrgic del seu to, la seva freda i severa brusquedat i aquella ràbia continguda van fer aparèixer la senyoreta Dartle davant dels meus ulls com si la veiés a plena llum. Vaig veure aquells ulls negres i centellejants, aquell cos rosegat per la passió... i vaig veure la cicatriu, amb la marca blanquinosa que li travessava els llavis, vibrant i palpitant mentre parlava.

—He vingut a veure —va dir— el caprici de James Steerforth; la noia que va fugir amb ell, i que ha escandalitzat la gent més ordinària del seu poble; la insolent, astuta i descarada companya de persones com James Steerforth. Volia veure quina cara feia una cosa així.

Es va sentir un fregadís, com si la noia desgraciada que era objecte de tots aquells penjaments corregués cap a la porta, i l'altra s'afanyés a barrar-li el pas. Després es va fer un breu silenci.

Quan la senyoreta Dartle va tornar a parlar, va fer-ho amb les dents serrades i clavant un cop de peu a terra.

—Quieta aquí —va dir— o et posaré en evidència davant de tota la casa i de tot el carrer! Si proves d'esquivar-me, jo et retindré ni que sigui agafant-te pels cabells, i faré que les mateixes pedres es posin en contra teu!

Un murmuri espantat va ser l'única resposta que vaig poder sentir. Després hi va haver un altre silenci. No sabia què fer. Tot i el desig que tenia de posar fi a aquella conversa, pensava que no tenia cap dret a deixar-me veure; que només era el senyor Peggotty el que havia de veure-la i recuperar-la. «Per què triga tant?», pensava, impacient.

—Doncs bé —va dir Rosa Dartle, amb una rialla de menyspreu—, per fi l'he vista! Si n'ha de ser, de babau, que es deixés enredar per aquesta delicada falsa modèstia i per aquest posat de gata maula!

—Oh, per l'amor de Déu, apiadeu-vos de mi! —va exclamar Emily—. No sé qui sou, però sé que coneixeu la meva lamentable història i, per l'amor de Déu, apiadeu-vos de mi, si voleu que s'apiadin de vós!

—Que s'apiadin de mi! —va cridar l'altra, feta una fúria—. Què tenim en comú nosaltres dues, segons tu?

—Res més que el nostre sexe —va dir Emily, esclatant en plors.

—I això —va afegir Rosa Dartle— és un argument tan poderós, venint d'una persona tan infame, que, si a dintre meu hi hagués cap sentiment que no fos aversió i menyspreu per tu, se'm glaçaria de cop. El nostre sexe!... I el gran honor que li fas, al nostre sexe!

—Tot això m'ho he merescut —va exclamar Emily—, però és terrible! Estimada, estimada senyora, penseu en tot el que he sofert, i en l'abisme on he caigut! Oh, Martha, torna! Oh, la meva llar, la meva llar!

La senyoreta Dartle es va asseure en una cadira que es podia veure des de la porta i va mirar cap avall, com si Emily s'hagués ajupit a terra davant d'ella. Ara quedava entre jo i la llum, i vaig poder veure el seu llavi torçat, i els seus ulls cruels clavats fixament en un punt, amb una àvida expressió de triomf.

—Escolta el que et dic —va prosseguir—, i reserva els fingiments per a les teves víctimes! Que potser et penses que a mi em commouràs, amb aquestes llàgrimes? No pas més del que em podries seduir amb els teus somriures, esclava venuda.

—Oh, tingueu pietat de mi! —va exclamar Emily—. Mostreu-me una mica de compassió o moriré boja!

—No seria cap gran penitència —va dir Rosa Dartle— pels teus crims. Tu saps el que has fet? No penses mai en la llar que has destruït?

—Però si no hi ha ni un sol dia, ni una sola nit, que no hi pensi! —va exclamar Emily; i ara la vaig poder veure, agenollada, amb el cap tirat enrere i mirant amunt amb una cara blanca com la cera, ajuntant les mans frenèticament i aixecant-les suplicant, i amb els cabells desfets per sobre les espatlles—. Si no hi ha ni un sol minut, desperta o adormida, que no se m'aparegui exactament tal com era en aquells dies de perdició en què li vaig girar l'esquena per sempre més! Oh, la meva llar, la

meva llar! Oh, oncle estimat, estimadíssim, si mai haguéssiu pogut saber l'angoixa que el record del vostre amor em va causar quan em vaig desviar del bon camí, no me l'hauríeu demostrat mai tan constantment, per molt que m'estiméssiu, i us hauríeu enutjat amb mi, almenys una vegada a la vida, perquè m'hagués quedat una mica de consol! No en tinc cap, cap ni un, de consol en aquest món, perquè tots em van estimar sempre i en tot moment!

Va caure de cara a terra, davant la imperiosa figura que seia a la cadira, amb un esforç implorant per aferrar-se a la faldilla del seu vestit.

Rosa Dartle la seguia mirant, immòbil i inflexible com una estàtua de bronze. Serrava els llavis amb força, com si sabés que havia de fer esforços —ho escric així perquè ho crec sincerament— per no cedir a la temptació de clavar un cop de peu a aquella preciosa criatura. Vaig veure clarament la seva expressió, i era com si tot el poder del seu rostre i del seu caràcter es concentrassin en aquella expressió... Per què trigava tant, el senyor Peggotty?

—La miserable vanitat d'aquests cucs de terra! —va dir, quan va poder controlar prou les indignades convulsions del seu pit per ser capaç de parlar amb una mínima seguretat—. La *teva* llar! Que potser creus que jo li dedico ni un sol pensament, o suposes que podries causar cap perjudici a aquell cau miserable que no es pogués reparar amb diners, i amb escreix? La *teva* llar! Tu eres part del comerç d'aquella casa, i vas ser comprada i venuda com qualsevol altra de les mercaderies amb què la *teva* gent traficava.

—No, això no! —va exclamar Emily—. Digueu qualsevol cosa de mi, però no infligiu el meu deshonor i la meva vergonya, més del que ja ho he fet jo, a unes persones que són tan honorables com pugueu ser-ho vós! Tingueu-los una mica de respecte, ja que sou una senyora, i encara que no tingueu cap misericòrdia de mi.

—Jo parlo —va dir ella, sense dignar-se a fer el més petit cas d'aquesta súplica, i enretirant el seu vestit perquè no es contaminés amb el tacte d'Emily—, jo parlo de la casa d'*ell*... on jo visc. Heus aquí —va dir, allargant la mà amb una rialla de menyspreu i mirant la noia postrada a terra— una causa digna de divisió entre una dama i el seu fill; una causa de dolor en una casa on ella no hauria estat acceptada ni com a minyona; un motiu d'indignació, d'afflicció i de retret. Aquest rebuig contaminat, arplegat del riu per fer-ne ús durant una hora i després tornar-lo a llençar al lloc d'on havia sortit!

—No! No! —va exclamar Emily, estrenyent les mans—. Quan ell va aparèixer en la meva vida (o, ni mai que hagués vist néixer aquell dia, i ell m'hagués conegut quan ja em duïen a la tomba!), jo havia estat criada per ser tan virtuosa com vós o com qualsevol altra dama, i havia de ser l'esposa d'un home tan bo com qualsevol amb qui vós o qualsevol altra dama del món pugui arribar-se a casar. Si viviu a casa seva i l'heu pogut conèixer una mica, potser sabreu quin poder pot tenir sobre una noia feble i vanitosa. No pretenc defensar-me, però sé molt bé, i ell ho sap tan bé com jo... o ho sabrà a l'hora de la mort, si és que li remou la consciència... que va fer servir tot

el seu poder per enganyar-me, i que jo me'l vaig creure, hi vaig confiar i el vaig estimar!

Rosa Dartle es va aixecar d'un salt i va fer un pas enrere, disposada a agredir-la, amb una expressió tan maligna, tan enfosquida i desfigurada per la còlera, que vaig estar a punt d'entrar corrents i interposarm'hi. Va llançar un cop a l'atzar, i el cop va caure en el buit. Veient-la allà dreta, panteixant, amb els ulls clavats en Emily amb tota l'aversion que era capaç d'expressar i tremolant de cap a peus de ràbia i de menyspreu, vaig pensar que no havia tingut ni tornaria a tenir mai més una visió semblant.

—*Tu*, estimar-lo? *Tu*? —va exclamar, sacsejant el puny tremolós com si només li faltés una arma per apunyalat l'objecte de les seves ires.

Emily s'havia apartat, i ara vaig deixar de veure-la. No es va sentir cap resposta.

—I que *jo* hagi de sentir això —va afegir— dels teus llavis infames! Per què no les fuetegen, aquestes criatures? Si jo ho pogués ordenar, faria assotar aquesta noia fins a la mort.

No tinc cap dubte que ho hauria fet. I, mentre durava aquella mirada furiosa, no li hauria confiat ni la custòdia d'un poltre de tortura.

Lentament, molt lentament, es va posar a riure i va assenyalar Emily amb la mà, com si fos una visió vergonyosa per als déus i per als homes.

—*Ella*, estimar! —va dir—. Aquesta carronya! I gosa dir-me que ell la va estimar mai? Ha, ha! Si n'arriben a ser, de mentideres, aquestes mercenàries!

Eren pitjors les seves burles que la seva ràbia desfermada. De totes dues coses, jo hauria preferit de bon tros ser l'objecte de la segona. Ella, però, quan la deixava anar, només ho feia per un moment. Ara l'havia tornada a encadenar i, per molt que forcegés per tornar a sortir, sabia dominar-la.

—Com ja t'he dit abans, oh font d'amor puríssima —va continuar—, he vingut aquí per veure quin aspecte tenia una cosa de la teva espècie. Sentia curiositat, i ja l'he satisfeta. I també he vingut a dir-te que val més que tornis a aquesta teva llar tan de pressa com puguis, i que amaguis el cap enmig d'aquelles persones excel·lents que t'esperen, i que els teus diners consolaran. I, quan hagi passat tot, ja podràs tornar a creure, i a confiar, i a estimar, saps? Jo et tenia per una joguina espatllada que ja havia fet el seu fet, per una peça de quincalla que havia perdut la brillantor i l'havien llençada. Però, havent descobert que ets or de llei, que ets tota una senyora, i una innocent enganyada, amb un cor net i ple d'amor i confiança (cosa que el teu aspecte sembla suggerir, i que encaixa prou amb la teva història!), tinc una altra cosa a dir. Escolta'm atentament, perquè, el que digui, ho farà. Em sents, oh fada angelical? El que diré, penso fer-ho!

La ràbia va tornar a dominar-la, per un moment, però es va esfumar del seu rostre com un espasme, i va deixar-hi un somriure.

—Amaga't —va prosseguir—; si no a casa, en algun altre lloc. I que sigui un lloc on no pugui accedir ningú; en una vida obscura... o, millor encara, en una obscura

mort. M'estranya que, si el teu cor afectuós es neguiteja, no hagis trobat ja la manera d'ajudar-lo a reposar per sempre! De vegades he sentit a parlar d'alguns mitjans per aconseguir-ho, i tinc entès que són fàcils de trobar.

En aquest punt la va interrompre el plor esmorteït d'Emily, i ella s'ho va escoltar com si fos música celestial.

—Potser sóc feta d'una pasta molt estranya —va prosseguir Rosa Dartle—, però no puc respirar lliurement el mateix aire que tu respires. El trobo infecte. Per tant, el faré netejar; te'l faré purificar. Si no te'n vas d'aquí demà mateix, faré que tota aquesta escala conegui la teva història i el teu autèntic caràcter. En aquesta casa hi ha dones decents, m'han dit, i és una llàstima que una perla com tu hagi de conviure amb elles sense poder brillar. Si, anant-te'n d'aquí, busques algun refugi en aquesta ciutat fent-te passar per res que no sigui el que realment ets (cosa que jo em guardaré prou d'impedir-te, pots estar tranquil·la), jo et faré el mateix servei si sento dir on t'has amagat. I, comptant amb l'assistència d'un senyor que no fa gaire aspirava al favor de la teva mà, tinc raons per ser optimista en aquest sentit.

Per què trigava tant, el senyor Peggotty? Fins quan hauria de continuar suportant això? Fins quan seria capaç de suportar-ho?

—Déu meu, Déu meu! —criava la desgraciada Emily, en un to que vaig pensar que hauria commogut el cor més dur; però no hi havia atenuants per al somriure de Rosa Dartle—. Què faré? Què puc fer?

—Fer? —va contestar l'altra—. Viure feliç amb les teves pròpies reflexions! Consagrar la teva existència a recordar l'amor de James Steerforth (et volia casar amb el seu criat, no?), o a sentir-te agraïda amb la recta i meritòria persona que t'hauria acceptat com a regal. O, si amb aquests orgullosos records, i amb la consciència de les teves pròpies virtuts, i l'honorable posició a què elles t'han elevat als ulls de tot allò que té cap forma humana, no en tens prou per mantenir-te, casa't amb aquell bon home, i sigues feliç amb la seva condescendència. I, si encara no en tens prou amb això, val més que et moris! Hi ha portals i abocadors d'escombraries per a aquest tipus de morts i per a aquest tipus de desesperacions... busca-te'n un i emprèn el vol cap al cel!

Vaig sentir uns passos distants que pujaven les escales. Ho sabia, n'estava segur: eren els passos del senyor Peggotty, per fi!

Rosa Dartle s'havia anat apartant de la porta mentre parlava, i va sortir del meu camp de visió.

—Però, recorda! —va afegir, a poc a poc i amb fermesa, mentre obria l'altra porta per anar-se'n—: estic decidida, per motius i ressentiments personals, a perseguir-te, si no és que aconsegueixes esquivar-me del tot o et treus aquesta bonica màscara. Això és el que t'havia de dir; i, el que dic, penso fer-ho!

Les passes a les escales es van anar acostant més... i més... es van trobar amb els d'ella, que baixava... i van entrar corrents a l'habitació!

—Oncle!

Un crit espantós va seguir aquella paraula. Em vaig quedar immòbil un moment i, mirant a dins, vaig veure'l aguantant el cos sense coneixement d'Emily entre els seus braços. Va contemplar uns segons aquella cara, i després es va ajupir per besar-la... oh, i amb quina tendresa!... i la va cobrir amb un mocador.

—Senyoret Davy —va dir, en veu baixa i tremolosa, quan li va haver tapat la cara—. Dono gràcies al Pare Celestial perquè el meu somni s'ha fet realitat! Li dono gràcies de tot cor per haver-me conduït, segons els Seus designis, fins a la meva nineta!

I, amb aquestes paraules, la va agafar en braços, i amb la cara tapada de la noia recolzada al pit i girada cap a la seva, la va portar, inconscient i immòbil, cap a baix.

El començament d'un viatge més llarg

Encara era molt d'hora, l'endemà al matí, quan, mentre passejava pel jardí de casa amb la meva tia (que ara no feia pràcticament cap més exercici que aquell, de tan pendent que estava de la meva estimada Dora), van dir-me que el senyor Peggotty volia parlar amb mi. Em va venir a trobar mentre jo anava cap a la porta del jardí i es va treure la gorra, com solia fer sempre que veia la meva tia, per la qual sentia un gran respecte. Ella, que acabava de sentir dels meus llavis tot el que havia passat la nit abans, es va acostar, sense dir ni una paraula, però amb una expressió cordial, va fer una encaixada amb el senyor Peggotty i li va donar uns copets al braç. Tots aquests gestos eren tan expressius que no va fer falta que digués res. El senyor Peggotty la va entendre tan bé com si hagués pronunciat mil paraules.

—Ara me'n vaig a dins, Trot —va dir la meva tia—, a estar-me amb la Poncelleta, que aviat es llevarà.

—No és pas perquè jo sóc aquí, oi, senyora? —va preguntar el senyor Peggotty—. Si no és que el seny se m'ha testavirat —cosa que volia dir «capgirat»— aquest matí, és per culpa meva, que ens deixeu?

—Teniu alguna cosa a dir, bon amic meu —va contestar la meva tia—, i valdrà més que jo no hi sigui.

—Amb el vostre permís, senyora —va afegir el senyor Peggotty—, consideraria molt amable per part vostra, suposant que el meu garlar no us molesti, que us quedéssiu.

—De debò? —va dir ella, amb la seva concisa bonhomia—. Doncs no en parlem més!

I, dit això, va agafar de bracet el senyor Peggotty i el va conduir fins a una glorieta enramada que hi havia al final, on es va asseure en un banc, i jo al seu costat. També hi havia lloc perquè segués el senyor Peggotty, però ell es va estimar més quedar-se dret i va repenjar la mà sobre una tauleta rústica que hi havia. Veient-lo allà a peu dret, mirant-se la gorra abans de començar a parlar, no vaig poder evitar fixar-me en el poder i la força de caràcter que expressava aquella mà musculosa, i com lligava, com una companya lleial i bondadosa, amb el seu front honest i els seus cabells d'un gris metàl·lic.

—Ahir a la nit em vaig endur la meva criatura estimada —va començar a dir el senyor Peggotty, mentre alçava la vista i ens mirava— al meu allotjament, on feia molt de temps que l'esperava i l'hi tenia tot preparat. Van passar hores abans no em reconegués, i, quan em va reconèixer, es va agenollar als meus peus i em va anar explicant, com si digués les seves oracions, tot el que havia passat. Em podeu ben creure: quan vaig sentir la seva veu, aquella veu que a casa sempre era tan enjogassada... i la vaig veure tan humiliada com la mateixa pols on Nostro Senyor va

escriure amb la seva beneïda mà..., vaig notar que s'obria una ferida enmig de tot l'agraïment del meu cor.

Es va passar la màniga per la cara, sense cap intenció d'ocultar-ne el motiu, i després es va aclarir la veu.

—No vaig notar-ho gaire estona, això, perquè ara ja l'havia trobada. Només pensant que ja l'havia trobada em va passar. Ves per què he hagut de parlar-ne, d'això, ara... Fa tot just un moment no tenia pas al cap de dir ni una paraula sobre mi mateix... però m'ha sortit d'una manera tan natural, que ho he deixat escapar sense adonar-me'n.

—Sou una ànima abnegada —va dir la meva tia—, i us serà recompensat.

El senyor Peggotty, amb les ombres de les fulles que se li dibuixaven a la cara, va dedicar una perplexa inclinació de cap a la meva tia, en reconeixement de la seva bona opinió, i va reprendre el fil que havia abandonat.

—Quan la meva Emily va fugir —va explicar, amb un rictus de severa indignació que només va durar un moment— de la casa on la tenia presonera aquell serpent clapat que el senyoret Davy va veure (i la seva història és certa, que Déu el confongui!), era de nit. Era negra nit, però amb un cel molt estrellat. Estava fora de si. Va córrer platja enllà, pensant que hi trobaria la vella barca i cridant que no la miessin quan passava. Sentia els seus propis crits com si fossin els crits d'una altra persona, i es tallava amb les roques i les pedres punxegudes i no se'n sentia pas més que si ella mateixa hagués sigut també una roca. Va córrer, i córrer, i tenia foc davant dels ulls i trons a les orelles. Tot d'un plegat (o això va pensar ella, compreneu?) es va fer clar, i feia un dia esventat i plujós, i ella era estesa sota un munt de pedres de la platja, i una noia li parlava en la llengua d'aquell país i li preguntava què li havia passat que es trobés d'aquella manera.

Tot el que anava explicant era com si ho veiés. Era com si li passés per davant dels ulls: s'expressava tan gràficament, i amb una vehemència tan intensa, que em feia veure tot allò que descrivia amb una nitidesa que no em veig capaç d'expressar. Ara que escric això, tants anys després, em costa creure que jo no fos present en cos i ànima en aquells escenaris, de tan fidelment que m'han quedat gravats a la memòria.

—Quan els ulls d'Emily, que eren entelats, van poder veure més bé aquella noia —va continuar el senyor Peggotty—, es va adonar que era una d'aquelles dones amb qui havia parlat sovint a la platja. Perquè, per molt que en tota la nit no hagués parat de córrer (com ja he dit), es coneixia aquella costa com el palmell de la mà perquè havia resseguit milles i milles d'aquells topants, trossos a peu, trossos en barques o en carruatges. Aquella noia era casada de poc i no tenia fills, però havia de ser mare aviat, i li demano al cel que aquesta criatura no li porti res més que alegries i consols i honors tota la seva vida! Que se l'estimi i que li sigui obedient a les seves velleses, que li faci costat a l'hora de la mort i sigui un àngel per a ella en aquest món i en el de més enllà!

—Amén —va dir la meva tia.

—Aquella noia, al principi, era més aviat poruga i retreta —va dir el senyor Peggotty—, i s’ho mirava d’un tros lluny, mentre filava o feia el que fos, quan la meva neboda parlava amb la canalla. Però Emily s’hi havia fixat i li va anar a donar conversa i, com que aquella noia també era molt canallera, aviat es van fer amigues. Fins al punt que, quan Emily es deixava caure per allà, sempre li regalava flors. I aquesta noia mateixa era la que ara li preguntava què li havia passat que estigués d’aquella manera. Emily l’hi va explicar, i ella... se la va endur a casa seva. Com ho senti: se la va endur a casa seva —va dir el senyor Peggotty, tapant-se la cara.

No havia vist mai res que l’afectés tant, des de la nit que Emily va fugir, com aquell acte de bondat. La meva tia i jo guardàvem un silenci respectuós.

—Era una caseta petita, com podeu suposar —va dir, al cap d’un moment—, però ella hi va saber fer un lloc per a Emily. El seu marit era en mar, i ella va guardar el secret, i va convèncer tots els seus veïns, que no eren gaires, perquè també el guardessin. Emily va agafar una febrada, i el que trobo molt estrany... potser no ho és per a la gent instruïda, però jo l’hi trobo... és que l’idioma d’aquell país se li’n va anar del cap i ja només sabia parlar amb el seu, que no entenia ningú. Recorda, com si ho hagués somiat, que estava allà ajaguda parlant sempre només amb el seu idioma, sempre creient que la vella barca era allà a la badia, a tocar, passat el primer rocam, i suplicant i implorant que s’hi arribessin i diguessin que s’estava morint, i que tornessin amb un missatge de perdó, ni que fos una sola paraula. Tan aviat pensava que aquell de qui he parlat fa un moment estava a l’aguait a sota la finestra, com que el que l’havia feta acabar com havia acabat era a dins de l’habitació... i deia cridant a aquella noia que no la deixés sola, i al mateix temps sabia que la noia no la podia entendre, i li feia pànic que se la poguessin endur. I sempre amb aquell foc davant dels ulls i amb aquells trons a les orelles, i no hi havia ni avui, ni ahir, ni demà: tot el que li havia passat a la seva vida, o el que li podria passar, o el que no li havia passat ni li podria passar mai, se li apilotava tot alhora a dins del cap, i era tot rúfol i confós... i tanmateix, ella, vinga a cantar i vinga a riure! No sé quant temps va durar, això; però en’cabat li va venir la son, i aquell dormir li va fer perdre aquella excitació que li donava forces i la va deixar més dèbil que una criatura del néixer.

Aquí es va aturar, com per refer-se del terror de la seva pròpia descripció. Després d’uns moments de silenci, va reprendre la història.

—I quan es va despertar feia una tarda preciosa, i amb una quietud que no se sentia cap més soroll que la remor d’aquella mar arrissada i sense marea sobre la platja. En un primer moment es va quedar molt tranquil·la, pensant que era a casa seva un diumenge al matí; però els pàmpols que va veure per la finestra, i els turons de més enllà, li van fer veure que no era a casa i que s’havia malfixat. Després va entrar la seva amiga a vetllar-la al costat del llit, i llavors va saber que la vella barca no era a la badia, passat el primer rocam, sinó que era molt lluny; i va saber on es trobava, i per què; i es va posar a plorar sobre el pit d’aquella bona noia, on

espero que ara reposi la seva criatureta, i que li alegri la vida amb els seus ulls preciosos!

No podia parlar d'aquesta bona amiga d'Emily sense que els ulls se li neguessin. No hi havia manera: es tornava a encallar, i feia esforços per omplir-la de benediccions...

—Allò li va fer molt de bé, a la meva Emily —va prosseguir, després d'haver mostrat una emoció que jo no vaig poder evitar de compartir, mentre la meva tia plorava a llàgrima viva—; allò li va fer molt de bé, a la meva Emily, i es va començar a refer. Però l'idioma d'aquell país se li havia ben esborrat, i s'havia de fer entendre amb signes. I així va continuar, refent-se una miqueta més cada dia, a poc a poc però sense recular, i provant d'aprendre els noms de les coses més corrents... uns noms que semblava que no hagués sentit mai de la vida... fins que va arribar una tarda que seia arran de finestra, mirant una nena que jugava a la platja, i tot d'un plegat aquella nena va allargar la mà i va dir una cosa que en la nostra llengua vindria a ser com ara: «Filla de pescador, mira, una petxina!»..., perquè es veu que al principi li deien «Bella senyora», com és costum general en aquell país, i que ella els havia ensenyat que en comptes d'allò li diguessin «Filla de pescador». I aquella nena va dir tot d'un plegat: «Filla de pescador, mira, una petxina!», i llavors Emily ho va entendre, i li va contestar, amb els ulls plens de llàgrimes, i tot li va tornar a la memòria!

»Quan va haver recuperat les forces —va dir el senyor Peggotty, després d'un altre breu silenci—, va preparar-se per deixar aquella noia de tan bon cor i tornar al seu país. Llavors ja havia tornat el marit, i tots dos junts van embarcar-la en un mercant que anava a Liorna, i des d'allà cap a França. Tenia uns quants diners, però ells no van voler ni un cèntim a canvi de tot el que havien fet. Jo gairebé me n'alegro, i això que eren tan pobres... El que van fer és desat en un lloc on ni les arnes ni el rovell ho podran fer malbé, i on no entren lladres a robar. És un tresor, senyoret Davy, més perdurable que tots els tresors del món.

»Emily va arribar a França i la van llogar en un hostel del port per fer de cambrera de senyores que viatjaven. I allà es va presentar un dia aquell serpent (que no se m'acosti mai, perquè no sé pas què seria capaç de fer-li!), i ella el va veure abans que la veiés ell, i li van retornar totes les pors i tots els esveraments, i va fugir corrents sense donar-li temps ni de respirar. Va venir cap a Anglaterra i va desembarcar a Dover.

»No sé del cert quan va ser —va dir el senyor Peggotty— que es devia començar a acovardir, però en tot el camí cap a Anglaterra no havia deixat de pensar que tornaria a la seva llar estimada, i així que va arribar va dirigir-hi els seus passos. Però la por de no ser perdonada, la por que l'assenyalessin amb el dit, la por que alguns de nosaltres ens haguéssim mort per causa d'ella, la por de moltes coses, la va obligar, diguéssim, a girar cua quan ja era camí de casa. “Oncle, oncle”, em va dir, “la por de no ser digna de fer allò que el meu pit esqueixat i sagnant es delia tant per fer, era la por més esgarrifosa de totes! Vaig girar cua, quan el meu cor només resava perquè

pogués arribar, ni que fos arrossegant-me, fins al portal de la meva antiga llar, i besar-lo, i recolzar-hi la meva cara malvada, i que l'endemà al matí em trobessin morta allà mateix”.

»I va venir —va dir el senyor Peggotty, abaixant la veu fins a reduir-la a un murmuri atemorit— a Londres. Ella... que no hi havia estat en sa vida... tota sola... sense ni un penic... tan jove... tan bonica... va venir a Londres. Així que va arribar, tan desolada, va trobar una amiga (o allò va creure ella), una dona que es veia formal i que li va parlar de la feina de cosidora que ella havia après de joveneta, i li va dir que de seguida la podria col·locar perquè les cosidores anaven molt buscades, i que li trobaria un sostre per a les nits, i que l'endemà mateix es posaria a fer indagacions sobre mi i tots els de casa. I quan la meva nineta —va dir, alçant la veu amb un rampell de gratitud que el va sotraguejar de cap a peus— estava a punt de caure en allò que no vull dir ni pensar... Martha, fidel al que havia promès, la va salvar!

No vaig poder reprimir un crit d'alegria.

—Senyoret Davy —va dir, aferrant-me amb aquella seva mà tan forta—, sou vós qui em va parlar de Martha abans que ningú, i us en dono les gràcies, senyor! Va ser lleial. Ella sabia, per la seva amarga experiència, on calia buscar i què calia fer. La va trobar... i per damunt de tot hi havia la mà de Nostro Senyor! Va córrer a buscar Emily, pàl·lida i atribolada, i la va despertar i li va dir: “Aixeca't, fuig d'aquesta cosa que és pitjor que la mort, i vine amb mi!”. La gent d'aquella casa la volien aturar, però abans haurien aturat el mar que no pas a ella. “No us acosteu!”, els va dir; “sóc un fantasma que la crida des del caire de la seva tomba oberta!”. Va dir a Emily que m'havia vist, i que sabia que jo l'estimava i que la perdonava. La va vestir amb una esgarrapada i se la va emportar agafada pel braç, mig desmaiada i tremolosa. Feia tant cas del que li deien com si no hagués tingut orelles. Va passar enmig d'aquella gent amb la meva nineta, pensant només en ella, i la va rescatar, sana i estàlvia, en plena nit, d'aquell pou negre de perdició!

»La va vetllar —va prosseguir el senyor Peggotty, que m'havia deixat anar i s'havia posat la mà sobre el cor palpitant—; va vetllar la meva Emily, que jeia extenuada i delirant a estones, fins ben entrat l'endemà. Després va sortir a buscar-me a mi, i després a vós, senyoret Davy. No li va dir a Emily per què sortia, no fos cas que es tornés a acovardir i se li acudís d'amagar-se. El que ja no sabia dir és com va ser que aquella senyora cruel la trobés. No sé, ni vull saber-ho, si aquell de qui tant he parlat la va veure que anava cap allà, o si (cosa que és més probable, diria jo) l'hi havia dit aquella donota... però tant se val: jo ja he recuperat la meva neboda!

»Tota la nit hem estat junts, Emily i jo; el que m'ha dit amb paraules, entremig de llàgrimes desconsolades, és poca cosa per a tota una nit, i amb prou feines si he pogut veure bé la cara estimada de la qui es va fer dona sota el meu sostre... però no ha deixat de tenir els braços al voltant del meu coll, i el seu cap s'ha recolzat aquí... i ella sap prou bé que sempre més ens tindrem l'un a l'altra.

Va deixar de parlar, i va continuar amb la mà repenjada a la taula en una posició de perfecte repòs; una mà tan decidida que hauria pogut sotmetre un lleó.

—Va ser com si m'il·luminés un raig de llum, Trot —va dir la meva tia, eixugant-se els ulls—, quan vaig decidir ser padrina de la teva germana Betsey Trotwood, que em va donar aquell disgust; però, després d'això, no crec que res m'hagués pogut donar tanta satisfacció com ser padrina de la criatura d'aquella noia!

El senyor Peggotty va moure el cap per indicar que entenia els sentiments de la meva tia, però era incapaç de fer cap referència verbal a l'objecte dels seus elogis. Ens vam quedar tots en silenci, i ocupats amb les nostres pròpies reflexions (la meva tia s'eixugava els ulls, i tan aviat plorava convulsivament com es posava a riure i es tractava de ximple a si mateixa), fins que jo vaig parlar.

—Heu pres cap decisió —vaig preguntar al senyor Peggotty— respecte al futur, bon amic meu? No cal que us ho preguntí, suposo.

—Sí, senyoret Davy —va contestar—; i he dit a Emily que hi ha molts grans països lluny d'aquí. El nostre futur és a ultramar.

—Emigraran junts, tieta —vaig dir.

—Sí! —va afirmar el senyor Peggotty, amb un somriure d'esperança—. A Austràlia no hi haurà ningú que li pugui retreure res, a la meva nineta. Allà començarem una nova vida!

Vaig preguntar-li si ja havia previst una data concreta per marxar.

—Aquest matí he anat al moll a primera hora, senyor —va contestar—, a demanar informació sobre els vaixells. D'aquí un mes i mig o dos en salparà un; l'he vist aquest matí, i he pujat a bord i tot... i és amb aquest, que farem el viatge.

—Tots dos sols? —vaig preguntar.

—Sí, senyoret Davy —va contestar ell—. Perquè és que la meva germana us té massa estimació, a vós i a la vostra família, i està tan arrelada a aquest país que no seria just fer-la venir. I a més a més té una persona al seu càrrec, senyoret Davy, i això no ho hem d'oblidar.

—Pobre Ham! —vaig dir.

—La meva bona germana li cuida la casa, sabeu, senyora?, i ell n'està molt —va explicar el senyor Peggotty, per posar la meva tia al corrent—. S'asseu a parlar amb ella amb l'esperit tranquil, quan amb prou feines si seria capaç de badar boca davant de ningú més. Pobre xicot! —va dir, movent el cap—. Li queda tan poca cosa, que només faltaria que li prenguéssim el poc que li queda!

—I la senyora Gummidge? —vaig dir.

—Ah, prou que ho he sospesat, això, creieu-me —va contestar el senyor Peggotty, amb una expressió de perplexitat que es va anar esvaint de mica en mica—; hi he pensat molt, en la senyora Gummidge. Però és que, mireu..., quan a la senyora Gummidge li agafa per pensar en el vell, no es pot dir justament que faci gaire companyia. Entre nosaltres, senyoret Davy... entre nosaltres i vós, senyora... quan la senyora Gummidge es posa a plorinyar (que és com en diem de «plorar» a la meva

terra), una persona que no hagués conegut el vell la pot trobar un pèl carregosa. Jo sí que el vaig conèixer, el vell, i per això la puc entendre; però amb les altres persones és diferent, compreneu... i és natural!

La meva tia i jo vam assentir-hi tots dos alhora.

—Em vinc a referir —va dir el senyor Peggotty— que la meva germana podria trobar... no dic que sigui així, però podria ser... podria trobar que la senyora Gummidge li dóna alguns maldecaps de tant en tant. Així és que no tinc pas intenció de deixar la senyora Gummidge allà amarrada amb ells, sinó de trobar-li un rusquinyet on pugui escarrabir-se ella sola —(«un rusquinyet», en aquell dialecte, vol dir «una cas», i «escarrabir-se» vol dir «apanyar-se»)—. I és per això —va dir el senyor Peggotty— que he pensat de passar-li una pensió arregladeta abans d'anar-me'n, perquè no hagi de patir. És la dona més fidel del món, però, és clar, a la seva edat, i sent com és una persona sola i desemparada, no podem pas marejar la mestressa embarcant-la cap a l'altra punta de món i plantar-la enmig dels boscos salvatges d'un país llunyà i desconegut. De manera que això és el que penso fer amb ella.

No s'havia descuidat ningú. Havia pensat en les necessitats i conveniències de tothom, menys en les seves.

—Emily —va continuar— s'estarà amb mi (com li convé, tenir una mica de pau i de tranquil·litat, pobra criatura!) fins al dia que emprenguem el viatge, i mentrestant s'anirà fent la roba que necessiti; i espero que els seus tràngols li comencin a semblar més llunyans quan es trobi un cop més al costat del seu oncle feréstec que se l'estima tant.

La meva tia va confirmar aquesta esperança amb un moviment de cap, i va proporcionar una gran satisfacció al senyor Peggotty.

—I encara hi ha una altra cosa, senyoret Davy —va dir, ficant-se la mà a la butxaca del pit, d'on, amb un posat greu, va treure el paquetet que jo havia vist abans i el va desembolicar sobre la taula—. Aquí hi ha aquests bitllets... cinquanta lliures amb deu xílings, i també hi vull afegir la quantitat que ella es va endur. Li he preguntat quant pujava (però sense dir-li per què) i he fet números. No sóc gaire instruït, jo. Seríeu tan amable de repassar-ho?

Em va donar un tros de paper (una mica avergonyit per la seva escassa instrucció), i em va observar mentre jo repassava la suma. Era perfectament correcta.

—Gràcies, senyor —va dir, tornant a agafar el paper—. Aquests cèntims, si no hi teniu cap objecció, senyoret Davy, els ficaré abans d'anar-me'n en un sobre a nom d'ell, i ficaré aquest sobre dins un altre a nom de la seva mare. I li diré en quatre paraules, tal com us ho dic a vós, per què són aquests cèntims, i que me'n vaig, i que no espero pas que me'ls tornin.

Vaig dir-li que em semblava una decisió encertada; que, si ell pensava que era el més correcte de fer, jo estava plenament convençut que ho seria.

—He dit que només hi havia una altra cosa —va afegir, amb un somriure greu, quan va haver tornat a embolicar el paquetet i se'l va haver ficat a la butxaca—, però n'hi havia dues. Jo, en el meu interior, quan he sortit aquest matí, no estava gaire segur de si podia anar a explicar a Ham, personalment, tot el que gràcies a Déu ha passat. Així és que mentre era fora he escrit una carta que he portat de seguida a correus, i l'hi he explicat tot el que feia al cas, i li he dit que jo demà m'hi arribaria per deixar enllestides les quatre coses que s'hagin de fer allà i, sobretot, per dir el meu últim adéu a Yarmouth.

—I voleu que jo us hi acompanyi? —vaig dir, veient que deixava alguna cosa per dir.

—Si em poguéssiu fer aquest amable favor, senyoret Davy —va contestar—, jo sé que veure-us a vós els animaria una mica.

Com que la meva petita Dora estava de bon humor i tenia moltes ganes que hi anés —com vaig descobrir després, parlant amb ella—, em vaig oferir de bona gana a acompanyar-lo, ja que així ho desitjava. L'endemà al matí, per tant, érem dalt de la diligència i viatjant novament per l'antiga carretera de Yarmouth.

Quan passàvem, ja de vespre, per aquells carrers tan familiars —el senyor Peggotty havia insistit a dur-me la maleta, a pesar de les meves protestes—, vaig fer un cop d'ull a la botiga d'Omer & Joram i vaig veure el meu vell amic el senyor Omer a dins, fumant la seva pipa. Com que m'incomodava una mica haver de ser-hi present quan el senyor Peggotty es retrobés amb la seva germana i amb Ham, vaig fer servir el senyor Omer d'excusa per ressagar-me.

—Com està el senyor Omer, després de tot aquest temps? —vaig preguntar, quan entrava.

Ell va escampar el fum de la pipa per poder veure'm més bé i, amb una gran alegria, de seguida em va reconèixer.

—M'hauria d'aixecar, senyor, en reconeixement de l'honor d'una visita com aquesta —va dir—, només que tinc les cames una mica atropellades, i m'han d'empènyer amunt i avall. Però, si no fos per les cames i per la manxa, estic fort com un roure, gràcies a Déu.

Després de felicitar-lo pel seu aspecte radiant i pel seu bon humor, vaig adonar-me de les rodetes que hi havia sota la cadira.

—Un bon invent, eh? —va explicar, seguint la direcció dels meus ulls i fregant amb la mà el braç de la cadira—. Lleugera com una ploma, i tan segura com una diligència. I és que la meva petita Minnie... la meva néta, sabeu?, la filla de Minnie... tan petitona, ella, m'empeny per darrere amb totes les seves forces i a córrer s'ha dit, feliços i llampats com no us podeu imaginar! I us diré una altra cosa: poques cadires hi ha més còmodes per fumar-s'hi una pipa!

No havia vist mai ningú que tragués tant partit d'una cosa, i en gaudís tant, com el vell senyor Omer. Es veia tan satisfet com si la seva cadira, la seva asma i la xacra de

les seves cames fossin les diverses branques d'un invent genial per incrementar el plaer de fumar-se una pipa.

—I us asseguro que estic més al cas de tot des d'aquesta cadira —va dir— que no pas quan em duïen les cames. Us quedaríeu parat de la quantitat de gent que es deixa caure a fer-la petar. Ben parat, us quedaríeu! I el diari, d'ençà que estic aquí apoltronat, sembla que porti el doble de notícies que no pas abans. I, el que és lectures en general, mare meva, si n'arribo a llegir, de coses! Per això em trobo tan valent, m'enteneu? Si m'hagués fallat la vista, què hauria fet? Si haguessin sigut les orelles, què hauria fet? Però, com que són les cames, què té més, això? Total, per al que em servien les cames era per esbufegar més quan les feia anar. Ara, en canvi, si vull sortir al carrer o anar fins a la platja, no haig de fer més que cridar en Dick, l'aprenent més jove del meu gendre, i ja em teniu amunt i avall amb carrossa pròpia com l'alcalde de Londres en persona.

I aquí es va mig ofegar de riure.

—Si és el que jo dic, home! —va fer el senyor Omer, tornant a agafar la pipa—. Del perdut, treu-ne el que puguis: així és com s'ha d'anar per la vida. Joram porta molt bé el negoci. De primera, el porta!

—M'alegro molt de saber-ho —vaig dir jo.

—Ja ho sabia, que us n'alegraríeu —va afirmar—. I ell i la meva filla estan tan enamorats com el primer dia. Què més pot esperar, un home? Què són, un parell de cames, al costat d'això?

El menyspreu colossal que demostrava per les seves pròpies extremitats, mentre seia allà fumant, és una de les rareses més agradables amb què he ensopegat mai.

—I des que jo m'he entregat a la lectura, vós us heu entregat a l'escriptura, oi, senyor? —va preguntar el senyor Omer, observant-me amb admiració—. Quin llibre més preciós que heu escrit! I quines frases, noi! Me l'he llegit de dalt a baix... de la primera fins a l'última paraula. I, el que és fer-me venir son... ni pensar-hi!

Vaig expressar la meva satisfacció amb una rialla, però he de confessar que vaig trobar significativa aquesta associació d'idees.

—Us puc ben jurar, senyor —va dir el senyor Omer—, que, quan poso aquell llibre sobre la taula i me'l miro per fora, amb aquells tres volums separats i individuals... un, dos, tres..., em sento més cofoi que un putxinel·li de pensar que vaig tenir a veure amb la vostra família. I mare meva, si n'han passat, d'anys, oi? Allà a Blunderstone. Amb el cos de la criatureta al costat de l'altra difunta. I vós mateix també éreu un marrec, en aquella època. Mare meva!

Vaig canviar de tema i em vaig referir a Emily. Després d'assegurar-li que no havia oblidat l'interès que sempre havia mostrat per ella i l'amabilitat amb què sempre l'havia tractada, li vaig fer un relat general del retrobament amb el seu oncle gràcies a l'ajuda de Martha, cosa que, per endavant, ja sabia que l'ompliria de satisfacció. Ell s'ho va escoltar molt atentament i, quan vaig haver acabat, va dir, commogut:

—No sabeu pas com me n'alegro, senyor! És la millor notícia que em donen des de fa molts dies. Ja ho veus, ja ho veus, ja ho veus... I de la pobra Martha què en farem, ara?

—Toqueu un punt que des d'ahir que em té encaparrat —vaig dir—, però encara no us en puc dir res en ferm, senyor Omer. El senyor Peggotty no s'hi ha referit, i jo no goso recordar-l'hi... però estic segur que no ho ha oblidat. No oblida mai res que tingui a veure amb la bondat i amb la generositat.

—Ho dic —va aclarir el senyor Omer, reprenent el fil allà on l'havia deixat—, perquè, es faci el que es faci, a mi m'agradaria col·laborar-hi. Compteu amb mi per a qualsevol cosa que considereu oportuna, i feu-m'ho saber. Jo no m'havia cregut mai que fos dolenta del tot, aquesta noia, i m'alegro de saber que no ho és. I la meva filla Minnie també se n'alegrarà. Les noies són contradictòries en algunes coses (la seva mare era igual que ella), però tenen el cor tendre i afectuós. Tot el que diu de Martha la meva filla és fatxada, més que res. El que ja no us sabia dir és quina necessitat en té, de fer aquesta comèdia, però vaja: és tot fatxada, ja em podeu ben creure. En privat, faria el que fos per ella. Així és que ja podeu comptar amb mi per a qualsevol cosa que considereu oportuna, oi que sí que ho fareu? I escriviu-me quatre ratlles dient-me on ho haig d'enviar. Ai, Senyor... —va dir el senyor Omer—. Quan un home arriba a aquella edat en què els dos extrems de la vida es toquen; quan es troba, per molt que faci el valent, que l'han de tornar a dur sobre rodes per segona vegada amb una espècie de cotxet, res no el deixa tan satisfet com poder fer una bona obra, si s'ho pot permetre. Ho necessita com el pa que menja. I no parlo pas de mi en particular —va dir—, perquè, senyor, tal com jo veig les coses és de la manera següent: tots anem encaminats cap al sot, tinguem l'edat que tinguem, perquè el temps no s'està mai quiet ni per un sol moment. Així és que, fes una bona obra i quedaràs satisfet. Sí o no?

Va espolsar les cendres de la pipa i la va deixar en un sortint del respatllet de la cadira, fet exprés per a aquella funció.

—Per exemple: el cosí d'Emily, aquell amb qui s'havia de casar —va dir el senyor Omer, fregant-se les mans a poc a poc—, és un bon jan com no se'n troba cap més a tot Yarmouth! Hi ha vespres que ve aquí a donar-me conversa, o a llegir-me alguna cosa durant una hora seguida. D'això en dic jo una bona obra! Tota la seva vida és una bona obra.

—Ara el vaig a veure —vaig dir.

—Ah, sí? —va fer el senyor Omer—. Doncs digueu-li que m'heu trobat eixerit, i li doneu records de part meva. Minnie i Joram són al ball, però, si fossin a casa, estarien tan orgullosos de veure-us com ho estic jo. Minnie gairebé no surt mai, sabeu?... «Per això del pare», diu ella. Però jo, aquesta tarda, li he jurat que, si no sortia, me n'aniria al llit a les sis. I és per això —el senyor Omer va trontollar, ell i cadira, amb la rialla que l'èxit d'aquest estratagema li havia provocat— que ella i Joram han anat al ball.

Li vaig donar la mà i li vaig desitjar una bona nit.

—Un momentet, senyor —va dir el senyor Omer—. Si us n'anéssiu sense veure el meu elefantet, no sabeu el que us perdríeu. No heu vist mai cosa igual! Minnie!

Una veueta melodiosa va contestar, des d'algun lloc de dalt: «Ja vinc, avi», i una preciositat de nena, amb una cabellera rossa i arrissada, va entrar corrents a la botiga al cap d'un moment.

—Aquest és el meu elefantet, senyor —va anunciar el senyor Omer, acariciant la nena—. Raça siamesa, senyor. Va, elefantet!

L'elefantet va deixar oberta la porta de la sala (cosa que em va permetre veure que l'havien convertida en dormitori per al senyor Omer, que no devia ser gens fàcil de portar amunt i avall), i després va amagar el seu front infantil i la seva llarga cabellera deixada anar contra el respall de la cadira del senyor Omer.

—L'elefant clava guitzes, senyor —va dir el senyor Omer, picant-me l'ullet—, quan troba alguna cosa al mig del pas. Vinga: a la una... a les dues... i a les tres!

Responent a aquest senyal, l'elefantet, amb una destresa poc menys que prodigiosa en un animal tan petit, va fer girar la cadira amb el senyor Omer a sobre i la va empènyer cap a dins de la sala, esbojarradament però sense tocar el muntant de la porta. El senyor Omer es divertia com un beneit i es girava a mirar-me pel camí, com si aquella diversió fos el resultat triomfal dels esforços de tota una vida.

Després de passejar una mica per la ciutat, me'n vaig anar a casa de Ham. Peggotty s'hi havia instal·lat definitivament, i havia llogat la seva casa al successor del senyor Barkis en el negoci de transportista, que se li havia quedat clientela, carro i cavall a un preu molt apanyat. Em sembla que encara estava en actiu el mateix cavall que menava el senyor Barkis.

Els vaig trobar a la cuina endreçadíssima, acompanyats de la senyora Gummidge, que el senyor Peggotty en persona havia anat a buscar a la vella barcaassa. Dubto que ningú més l'hagués poguda convèncer d'abandonar el seu post. Era evident que ell ja els ho havia explicat tot. Tant Peggotty com la senyora Gummidge tenien el davantal davant dels ulls, i Ham acabava de sortir «a fer un tomb per la platja». Aviat va tornar, i es va alegrar molt de veure'm; i espero que la meua visita els fos beneficiosa a tots. Vam parlar, amb una mitja alegria, de la fortuna que faria el senyor Peggotty en un nou país, i de les meravelles que explicaria a les seves cartes. Ningú no va pronunciar el nom d'Emily, però més d'una vegada ens hi vam referir indirectament. Ham era el més serè de tot el grup.

Però després, quan Peggotty em va acompanyar fins a un quartet on m'havia deixat el llibre dels cocodrils preparat sobre la taula, em va dir que Ham sempre estava igual. Estava segura (i això m'ho va dir plorant) que tenia el cor destrossat, però que era tot valentia i tendresa i treballava més i millor que qualsevol calafat de qualsevol drassana d'aquella regió. Alguns vespres, va dir, parlava dels vells temps en què vivia a la barcaassa, i aleshores parlava de quan Emily era una nena... però no s'hi referia mai com a dona.

M'havia semblat llegir-li a la cara que li agradaria parlar a soles amb mi. Vaig decidir, per tant, anar a trobar-lo pel camí l'endemà a la tarda, quan tornés de treballar. Havent decidit això, em vaig adormir. Aquella nit, per primer cop des de feia moltes nits, l'espelma va ser retirada de la finestra, el senyor Peggotty es va gronxar a la seva hamaca de la vella barca i el vent va murmurar l'antiga cançó a les seves orelles.

Tot l'endemà va estar enfeinat desfent-se de la barca i dels atuells de pescar, fent l'equipatge i enviant a Londres, en un carro de transport, les petites possessions domèstiques que va pensar que li podrien ser útils, desprenent-se de les altres o regalant-les a la senyora Gummidge. Ella no el va deixar en tot el dia. Com que jo tenia un desig nostàlgic de veure la vella barca una vegada més abans no la tanquessin, vaig quedar d'anar-m'hi a trobar amb ells al vespre, però m'ho vaig combinar de manera que abans em pogués veure amb Ham.

Va ser fàcil trobar-lo pel camí, perquè sabia on treballava. Vam coincidir en una part retirada del sorral (jo ja sabia que passaria per allà) i vam tornar junts, perquè tingués ocasió de parlar amb mi si així ho volia. No havíem caminat gaire tros quan, sense mirar-me, va dir:

—Senyoret Davy, l'heu vista?

—La vaig veure un moment, quan s'havia desmaiat —vaig contestar, amb delicadesa.

Vam caminar un trosset més, i llavors va dir:

—Senyoret Davy, creieu que la tornareu a veure?

—Seria massa dolorós per a ella, potser —vaig dir jo.

—Jo també ho he pensat —va contestar—. Sí que ho seria, sí.

—Però, Ham —vaig dir, suaument—, si hi ha res que jo pogués dir-li per carta, de part teva, en el cas que no la vegi; si hi ha res que tu volguessis fer-li saber a través meu, ho consideraria un encàrrec sagrat.

—N'estic segur. Gràcies, senyor, sou molt amable! Em sembla que sí, que hi ha una cosa que voldria que se li digués, de paraula o per escrit.

—I quina és?

Vam caminar un tros més en silenci, i després va parlar.

—No es tracta pas que li digueu que la perdono; no, no és pas això: més aviat que li demano que em perdoni ella a mi, per haver-la forçada a acceptar el meu amor. De vegades penso que em tenia tanta confiança, senyor, quan només érem amics i prou, que, si no ens haguéssim promès, potser m'hauria explicat les dèries que tenia al cap i hauria pogut rebre els meus consells, i potser jo hauria pogut salvar-la.

Li vaig estrènyer la mà.

—Això és tot?

—Encara hi ha una altra cosa —va contestar—, si se'm permet de dir-la, senyoret Davy.

Vam seguir caminant, i havíem fet més del doble del primer tros abans que tornés a parlar. No és que plorés quan feia les pauses que indicaré amb punts suspensius: és, simplement, que intentava dominar-se per poder parlar amb claredat.

—Jo l'estimava... i estimo el seu record... massa profundament... per poder deixar que pensi que sóc feliç. Només podria ser feliç... oblidant-la... i em sembla que no ho podria suportar si li diguessin que l'he oblidada. Però si a vós, senyoret Davy, que sou una persona tan culta, se us acudís de dir-li alguna cosa que li pogués fer pensar que no estic gaire dolgut, que encara l'estimo, i que encara la ploro... qualsevol cosa que li pogués fer pensar que jo no estic cansat de la vida, però que tinc l'esperança de tornar-la a veure, neta de culpa, allà on la gent dolenta deixa de fer mal i la gent fatigada descansa... qualsevol cosa que pugui alleujar la seva ànima afligida, però sense fer-li pensar que jo em pugui casar mai, ni que algú pugui significar mai per a mi allò que ella significava... us demanaria que li diguéssiu això... i que sempre és present en les oracions... d'aquell qui tant l'ha estimada.

Vaig tornar a estrènyer la seva mà fornida, i li vaig dir que m'ocuparia de fer el que em demanava tan bonament com pogués.

—Gràcies, senyor —va contestar—. Heu sigut molt amable de venir-me a trobar. Heu sigut molt amable d'acompanyar l'oncle fins aquí. Senyoret Davy, jo entenc molt bé que, encara que la meva tia vingui a Londres abans d'embarcar-se i es reuneixin un altre cop, no és gens fàcil que jo els torni a veure mai més. Diria que n'estic segur i tot. Nosaltres no ens ho hem dit, però serà així, i millor que així sigui. L'últim cop que el vegeu... l'últim de tots..., li donareu, si us plau, els meus records més afectuosos i li expressareu l'agraïment de l'orfe per qui ell va ser més que un pare?

Això també l'hi vaig prometre, fidelment.

—Gràcies una vegada més, senyor —va dir, donant-me la mà efusivament—. Sé on aneu. Adéu-siau!

Va fer un gest ràpid amb la mà, com volent dir que no es veia amb cor d'entrar a la vella barca, i se'n va anar. Mentre mirava allunyar-se la seva figura, travessant la planura sota el clar de lluna, vaig veure com girava la cara cap a una franja de llum platejada sobre el mar, i seguia caminant, sense deixar de mirar-la, fins que no va ser més que una ombra en la distància.

La porta de la barca era oberta quan m'hi vaig acostar i, en entrar-hi, la vaig trobar desproveïda de tots els mobles, excepte un dels vells caixons, damunt del qual seia la senyora Gummidge, amb un cistell a la falda i mirant el senyor Peggotty. Ell repenjava el colze al relleix de la senzilla llar de foc, i mirava fixament les brases que quedaven; però, en veure'm entrar, va aixecar el cap, esperançat, i va parlar en un to bastant animós.

—Veni a acomiadar-vos de tot això, tal com havíeu promès, oi, senyoret Davy? —va preguntar, agafant l'espelma—. Que buida que es veu, ara, oi?

—No es pot negar que heu aprofitat el temps —vaig dir.

—Doncs sí, no ens hem estat plegats de mans, no, senyor. La senyora Gummidge ha treballat com una... com una jo què sé què, no ho sabia dir —va fer el senyor Peggotty, mirant-se-la, incapaç de trobar un símil prou adequat.

La senyora Gummidge, recolzada al cistell, no va fer cap observació.

—Aquest és el mateix caixó on sèieu abans, al costat d'Emily... —va dir el senyor Peggotty, en veu baixa—. És l'última cosa que m'emportaré. I mireu: això era el vostre dormitori, senyoret Davy! Que despullat que es veu, aquest vespre, oi?

El vent bufava moderadament, però era un bufar solemne que s'arrossegava pel voltant de la casa deshabitada; un gemec esmorteït, d'una tristesa profunda. Tot havia desaparegut, fins i tot el mirallet amb el marc de petxines. Vaig recordar-me estirat en el meu catre, quan a casa meva tenia lloc aquell primer gran canvi. Vaig pensar en la criatura d'ulls blaus que m'havia embruixat, vaig pensar en Steerforth... i em va passar pel cap la fantasia intimidant i absurda que ell podia ser a prop, i que podia trobar-me'l en qualsevol moment.

—Pot passar bastant temps —va explicar el senyor Peggotty, en veu baixa— abans no trobi uns nous estadants, aquesta barca. Ara, allà baix, la gent diu que porta malastrugança!

—És propietat d'algú de per aquí? —vaig preguntar.

—D'un armador de la ciutat —va dir ell—. Aquest vespre li vaig a tornar la clau.

Vam mirar a l'interior de l'altre quartet i vam tornar a reunir-nos amb la senyora Gummidge, que seia sobre el caixó. El senyor Peggotty, deixant l'espelma sobre la llar de foc, li va demanar que s'aixequés perquè ell pogués dur el caixó a fora abans no s'acabés de consumir l'espelma.

—Daniel —va suplicar la senyora Gummidge, abandonant de sobte el cistell i penjant-se-li al braç—, estimat Daniel! Les últimes paraules que diré en aquesta casa seran que no em podeu abandonar. No se us acudeixi de deixar-me aquí, Daniel! No, no ho feu mai, això!

El senyor Peggotty em va mirar, sorprès. Es va mirar la senyora Gummidge i després em va tornar a mirar a mi, com si l'haguessin despertat d'un somni.

—No ho feu, estimadíssim Daniel, no ho feu! —cridava la senyora Gummidge, exaltada—. Deixeu-me venir, Daniel, deixeu-me venir amb vós i amb Emily! Seré la vostra criada, constant i lleial. Si hi ha esclaus en aquelles terres on aneu, jo estaré disposada a ser la vostra esclava, i ben contenta de ser-ho, però no em deixeu aquí, Daniel, Daniel estimat!

—Criatura —va dir el senyor Peggotty, movent el cap—, no us podeu imaginar el llarg viatge ni la vida duríssima que ens esperen!

—Que sí, Daniel! Ho puc endevinar! —va exclamar la senyora Gummidge—. Però les últimes paraules que diré sota aquest sostre són que, si no em deixeu venir, me n'aniré a morir-me a l'hospici! Sé fer anar l'aixada, Daniel. Puc treballar. Puc passar privacions. Ara puc ser afectuosa i pacient... més del que us penseu, Daniel; només cal que em poseu a prova. El passament que em deixeu no el tocaria ni que

m'estigués morint de necessitat, Daniel Peggotty... però vindré amb vós i amb Emily, si m'hi voleu, fins a la fi del món! Ja ho sé; ja sé que penseu que sóc una dona sola i desemparada, però, estimat Daniel, ara ja no és així! No m'he passat tot aquest temps aquí asseguda, vigilant, i pensant en les vostres penúries, sense treure'n res de bo. Senyoret Davy, parreu-hi en nom meu! Jo li conec els costums, i els d'Emily també, i conec les seves penes i els puc ser un consol, de tant en tant, i treballar sempre per a ells! Daniel, estimat Daniel, deixeu-me venir amb vosaltres!

I la senyora Gummidge li va agafar la mà i la va besar amb un patetisme i un afecte casolans, en un rapte de gratitud i devoció casolanes que ell tenia prou merescudes.

Vam treure el caixó, vam apagar l'espelma i vam passar la balda de fora; vam deixar la vella barca tancada i barrada, com una taca negra dins la nit boirosa. L'endemà, quan tornàvem a Londres a l'imperial de la diligència, la senyora Gummidge i el seu cistell anaven al seient de darrere, i la senyora Gummidge era feliç.

Assisteixo a una explosió

Quan faltaven vint-i-quatre hores per a la cita tan misteriosament concertada pel senyor Micawber, la meva tia i jo vam debatre sobre el que calia fer, perquè ella tenia molt poques ganes de deixar Dora tota sola. Ah... amb quina facilitat jo portava Dora en braços amunt i avall de les escales, a hores d'ara!

Tot i que el senyor Micawber havia estipulat que la meva tia hi assistís, estàvem disposats a combinar la cosa de manera que ella es quedés a casa i estigués representada pel senyor Dick i jo. Ja havíem decidit fer-ho d'aquesta manera quan Dora, una vegada més, ens va desconcertar dient que no s'ho perdonaria mai, i no perdonaria mai el seu nen dolent, si la meva tia es quedava per la raó que fos.

—No us dirigiré la paraula —va dir, mirant la meva tia i jugant amb els rínxols—. Seré desagradable! Faré que *Gip* us bordi tot el dia. Hauré comprovat que sou realment «una vella geniüda», si no hi aneu!

—Va, va, Poncelleta —va fer la meva tia, rient—. Tu saps que no pots passar sense mi!

—Que sí, que puc —va afirmar Dora—. A mi no em serviu de res. No us passeu mai el dia escales amunt i escales avall per mi. No seieu mai a explicar-me coses de Doady, de quan va arribar amb les sabates gastades i tot ple de pols, pobrissó! No feu mai res per complaure'm, oi que no, estimada? —Dora es va afanyar a fer un petó a la meva tia, i li va dir: «Que sí, dona, que sí! Ho deia de broma!», no fos cas que la meva tia s'hagués pensat que ho deia de debò.

—Però, tieta —va afegir, persuasivament—, ara escolteu-me: hi heu d'anar. Us estaré a sobre fins que m'hagi sortit amb la meva. Amargaré la vida al meu nen entremaliat si no us obliga a anar-hi. Em tornaré antipatiquíssima... i *Gip* també! Si sou dolenta i no hi aneu, tieta, us en penedireu tota la vida. I, a més a més —va dir, tirant-se enrere els cabells i mirant-nos amb cara d'estranyesa—, per què no hi hauríeu d'anar tots dos? No estic pas tan malalta com això, oi?

—Quina pregunta! —va exclamar la meva tia.

—Quin acudit! —vaig dir jo.

—Sí, ja sé que sóc una ximpleta! —va afirmar Dora, passant els ulls a poc a poc de l'un a l'altra i, després, posant els seus llavis preciosos en posició de besar-nos mentre s'estirava al sofà—. Doncs aleshores hi heu d'anar tots dos o, si no, no us creuré; i llavors ploraré!

La cara de la meva tia em va fer veure que començava a cedir, i Dora es va tornar a animar perquè també se n'adonava.

—Tornareu amb tantes coses per explicar-me que necessitareu una setmana, com a mínim, perquè ho entengui tot! —va dir Dora—. Perquè, si es tracta de negocis, ja sé que trigaré molt a entendre-ho. I segur que es tractarà de negocis! I, si s'han de fer

sumes, encara trigaré més... i el meu noi dolentot farà una cara tan llarga, mentrestant... Va: digueu-me que hi anireu! Només serà una nit, i *Gip* em cuidarà mentre sigueu fora. Doady em portarà a dalt abans que marxeu, i no tornaré a baixar fins que no hàgiu tornat; i portareu a Agnes una carta que li escriuré, renyant-la moltíssim perquè no ens ve a veure mai!

Vam acordar, sense més deliberacions, que hi aniríem tots dos, i que Dora era una petita impostora que feia veure que es trobava malament perquè volia que la contemplessin. Ella va quedar feliç i contenta, i tots quatre —és a dir, la meva tia, el senyor Dick, Traddles i jo— marxàrem cap a Canterbury amb el correu de Dover d'aquell vespre.

A l'hotel on el senyor Micawber ens havia demanat que l'esperéssim —i on vam entrar, no sense alguns treballs, en plena nit—, vaig trobar una carta dient-me que apareixeria puntualment a dos quarts de deu del matí. Després, mig morts de fred en aquella hora tan incòmoda, ens en vam anar cap als nostres llits respectivament, travessant una sèrie de passadissos resclosits i impregnats d'unes aromes que semblava que fes segles que estaven macerats amb una solució de sopa i estables.

De bon matí vaig sortir a passejar per aquells carrers tan familiars, molt tranquils a aquelles hores, i una vegada més em vaig mesclar amb les ombres de les venerables portalades i esglésies. Les gralles voleiaven entorn de les torres de la catedral, i les mateixes torres, que dominaven unes quantes milles de paisatge fèrtil i agradables rierols, tallaven l'aire matinal com si no hagués canviat res sobre la capa de la Terra. Però les campanes, quan van sonar, em van parlar tristament de canvis de tota mena; em van parlar de la meva edat, i de la joventut de la meva preciosa Dora, i de la molta gent que no havia arribat a vella, que havia viscut, havia estimat i havia mort, mentre les reverberacions de les campanes havien fet vibrar l'armadura rovellada del Príncep Negre que penjava a dins i, com volves enmig de les profunditats del Temps, s'havien esvaït en l'aire, igual que els cercles damunt l'aigua.

Vaig mirar l'antiga casa des de la cantonada, però no m'hi vaig acostar més, no fos cas que m'observessin i, sense voler, esguerrés en certa manera el propòsit que havia vingut a servir. El primer sol del matí llepava de biaix els seus gablets i finestres de gelosia, i els tenyia amb un bany daurat, i alguna espurna de la pau que en altres temps hi havia respirat semblava que m'arribés fins al cor.

Vaig passejar pels afores durant cosa d'una hora, i després vaig tornar al carrer principal, que mentrestant s'havia tret la son de les orelles. Entre la gent que començava a feinejar per les botigues vaig veure el meu vell enemic, el carnisser, ara ascendit a la categoria de botes altes, a la paternitat i a la possessió de negoci propi. Gronxava una criatura que duia a coll, i semblava el membre més pacífic de la societat.

Ens vam asseure a esmorzar que se'ns menjava el neguit i la impaciència. Com més ens acostàvem a dos quarts de deu, més augmentava el desfici per l'arribada del senyor Micawber. A l'últim vam renunciar a seguir fent veure que ens interessava

l'esmorzar, el qual, excepte en el cas del senyor Dick, havia estat des del principi una mera formalitat. La meva tia es va posar a caminar amunt i avall de la sala, Traddles es va asseure al sofà fent veure que llegia el diari però amb els ulls clavats al sostre, i jo m'estava a la finestra per avisar de seguida que veiés venir el senyor Micawber. No vaig haver d'estar-m'hi gaire estona, perquè va fer la seva aparició al carrer amb la primera campanada dels dos quarts.

—Aquí el tenim —vaig dir—, i no va amb el vestit de jurista!

La meva tia es va lligar les cintes del barret (ja el duia posat quan va baixar a esmorzar) i es va posar el xal, com preparant-se per a qualsevol acció inflexible i decisiva. Traddles es va cordar els botons de l'abric amb determinació. El senyor Dick, atabalat per aquests formidables preparatius però creient necessari d'imitar-los, es va enfundar el barret amb totes dues mans, tan encasquetat sobre les orelles com va poder... i al cap de pocs segons se'l tornava a treure per donar la benvinguda al senyor Micawber.

—Senyors, senyora... —va dir el senyor Micawber—, bon dia! Benvolgut senyor —va afegir, dirigint-se al senyor Dick, que li va fer una violenta encaixada de mans—, sou bondadós en extrem.

—Heu esmorzat? —va preguntar el senyor Dick—. Fa una costella de porc?

—No, bon senyor; per res del món! —va exclamar el senyor Micawber, aturant-lo quan anava camí de la campaneta—; l'apetit i un servidor, senyor Dixon, estan renyits de fa temps.

El senyor Dixon va estar tan content amb aquell nou apel·latiu, i va semblar tan agraït amb el senyor Micawber per haver-l'hi adjudicat, que li va fer una altra encaixada i va emetre una rialla bastant pueril.

—Dick —va exclamar la meva tia—, atenció!

El senyor Dick es va quadrar i es va tornar vermell.

—Senyor meu —va dir la meva tia al senyor Micawber, mentre es posava els guants—, estem preparats per afrontar el Vesuvi, o qualsevol altra cosa, quan a vós us sembli bé.

—Senyora —va contestar el senyor Micawber—, em sembla que aviat presenciareu una erupció. Senyor Traddles, puc suposar que tinc el vostre permís per esmentar que vós i jo hem mantingut contacte epistolar?

—Sí, Copperfield: efectivament —va dir Traddles, mentre jo me'l mirava sorprès—. El senyor Micawber m'ha consultat en relació amb els seus projectes, i jo l'he aconsellat com bonament m'ha dictat el meu criteri.

—Si no vaig gaire errat, senyor Traddles —va prosseguir el senyor Micawber—, els meus projectes comporten una revelació d'una important naturalesa.

—Importantíssima —va dir Traddles.

—Puc esperar que en unes tals circumstàncies, senyora i senyors —va explicar el senyor Micawber—, em fareu el favor de sotmetre-us, de moment, a les instruccions d'un home que, per molt indigne que sigui de ser vist com altra cosa que un residu

abocat sobre la platja de la condició humana, no ha deixat encara de ser el vostre proïme, per bé que deturpada la seva forma original a causa d'errors propis, i de la força acumulativa d'una combinació de circumstàncies?

—Confiem plenament en vós, senyor Micawber —vaig dir jo—, i farem el que ens digueu.

—Senyor Copperfield —va contestar el senyor Micawber—, la vostra confiança no és, en la present conjuntura, gens mal atorgada. Us pregaria que em deixéssiu avançar-me a vosaltres cinc minuts, rellotge en mà, després dels quals tots els aquí presents seran rebuts, preguntant pel senyor Wickfield, al despatx de Wickfield & Heep, on un servidor ocupa el càrrec d'assalariat.

La meva tia i jo vam mirar Traddles, que va moure el cap en senyal d'aprovació.

—Ara com ara —va observar el senyor Micawber—, no tinc res més a dir.

I, dit això, i amb infinita sorpresa per part meva, va fer una reverència general que ens incloïa a tots i va desaparèixer; la seva actitud havia estat extremament distant, i la seva cara extremament pàl·lida.

Traddles es va limitar a somriure i a moure el cap (amb els cabells de punta al capdamunt) quan jo me'l vaig mirar esperant una explicació, de manera que em vaig treure el rellotge i em vaig resignar a cronometrar els cinc minuts. La meva tia, amb el seu rellotge a la mà, va fer el mateix. Quan va haver expirat aquell període de temps, Traddles em va oferir el braç i ens en vam anar tots cap a l'antiga casa sense pronunciar ni una paraula pel camí.

Vam trobar el senyor Micawber assegut al seu escriptori, al despatx de la torre de la planta baixa, escrivint —o fent veure que escrivia— aferrissadament. Duia el gran regle d'oficina entaforat a l'armilla, i tan mal dissimulat que més d'un pam d'aquell instrument sobresortia del seu pit, com un model nou de volant de camisa.

Com que em va semblar que s'esperava que jo parlés, vaig dir ben fort:

—Com esteu, senyor Micawber?

—Senyor Copperfield —va dir ell, amb gravetat—, espero que vós estigueu bé.

—La senyoreta Wickfield és a casa? —vaig preguntar.

—El senyor Wickfield és al llit, afectat d'una febre reumàtica —va contestar—, però la senyoreta Wickfield, no en tinc cap dubte, s'alegrarà de veure uns vells amics. Voleu passar, senyor?

Va precedir-nos cap al menjador —la primera estança d'aquella casa en què jo havia entrat— i, obrint de cop la porta de l'antic despatx del senyor Wickfield, va dir, en una veu molt sonora:

—La senyoreta Trotwood, el senyor David Copperfield, el senyor Thomas Traddles i el senyor Dixon!

No havia vist Uriah Heep des de l'època de la bufetada. La nostra visita el va deixar de pedra, evidentment; sobretot perquè, m'atreviria a dir, també ens hi va deixar a nosaltres. No va ajuntar les celles perquè no tenia res que es pogués anomenar així, però va arrugar el front fins a tal punt que gairebé va tancar aquells

ullets, mentre el gest d'alçar aquella mà truculenta per tocar-se la barbeta delatava una certa inquietud o sorpresa. Això només va ser quan acabàvem d'entrar al despatx, i quan el vaig entreveure per damunt l'espatlla de la meva tia. Un moment després, el seu posat ja era tan adulator i tan humil com sempre.

—Vaja, vaja —va dir—. Això sí que és, sens dubte, un plaer inesperat! Ara sí que es pot dir que ja hi som tots! Quina sorpresa més agradable! Senyor Copperfield, espero que estiguen bé, i... si se'm permet d'expressar-ho humilment així..., ben disposat envers aquells qui són sempre amics vostres, tant si els corresponen com si no. La senyora Copperfield, senyor, espero que vagi millorant. Ens han inquietat força els informes adversos que últimament hem rebut sobre el seu estat, us ho asseguro.

M'averkonyia haver de permetre que m'agafés la mà, però no se m'acudia què podia fer, si no.

—Han canviat moltes coses, en aquest despatx, senyoreta Trotwood, d'ençà que jo era un humil escriptor i us vigilava el cavall, no trobeu? —va dir Uriah, amb el seu somriure més llefiscós—. Però jo no he canviat, senyoreta Trotwood.

—Francament, senyor —va contestar la meva tia—, trobo que heu estat prou lleial al que semblàveu prometre de jove, si això us ha de satisfer.

—Gràcies, senyoreta Trotwood —va dir Uriah, retorçant-se amb el desmanec habitual—, per la vostra bona opinió! Micawber, diguen que avisin la senyoreta Agnes... i la mare. La meva mare no se'n sabrà avenir, quan vegi la present companyia! —va afirmar, mentre acostava unes cadires.

—No estàveu pas enfeinat, senyor Heep? —va preguntar Traddles, la mirada del qual va ser caçada al vol per aquells ulls astuts, que ens escrutaven i esquivaven alhora.

—No, senyor Traddles —va contestar Uriah, reprenent el seu seient oficial i comprimint aquelles mans ossudes, palmell contra palmell, entre els ossuts genolls—. No pas tant com desitjaria. Però advocats, taurons i sangoneres no són fàcils de complaure, sabeu? I no és que un servidor i Micawber no tinguem les mans prou ocupades, en general, atès que el senyor Wickfield es troba pràcticament incapacitat per a qualsevol ocupació, senyor. Però és un plaer, a més d'un deure, sens dubte, treballar per a *ell*. Potser no us coneixeu, amb el senyor Wickfield, oi, senyor Traddles? I jo mateix, si no m'equivoco, només havia tingut el plaer de veure-us una vegada...

—No, no conec el senyor Wickfield —va contestar Traddles—; altrament, potser ja faria temps que m'hauria ocupat de vós, senyor Heep.

Hi havia alguna cosa en el to d'aquesta resposta que va fer que Uriah tornés a mirar el seu interlocutor, amb l'expressió més sinistra i suspicax. Però, no veient altra cosa que Traddles, amb la seva expressió bondadosa, les seves maneres senzilles i els seus cabells de punta, hi va treure importància mentre contestava, amb una contorsió de tot el cos, però sobretot del coll:

—Si que em sap greu, senyor Traddles. L'hauríeu admirat tant com l'admirem tots. Les seves petites flaques encara us l'haurien fet més entranyable. Però, si voleu sentir a parlar del meu soci amb la més gran eloqüència, us recomano que acudiu a Copperfield. Veureu que aquesta família és realment el seu fort, com a tema de conversa.

Em va impedir declinar el compliment (suposant que hagués volgut fer-ho) l'entrada d'Agnes, anunciada pel senyor Micawber. No es veia tan serena com de costum, vaig pensar, i presentava mostres evidents d'angoixa i de fatiga. Però la seva cordial formalitat, i la seva plàcida bellesa, encara resplendien amb un fulgor més tendre.

Vaig veure que Uriah no li treia els ulls de sobre mentre ens saludava, i em va recordar un follet malvat i repulsiu observant una fada. Mentrestant, el senyor Micawber i Traddles van intercanviar un lleu senyal, i Traddles va sortir sense que se n'adonés ningú més que jo.

—No cal que us quedeu, Micawber —va dir Uriah.

El senyor Micawber, amb la mà sobre el regle que duia al pit, estava erecte davant la porta i mirant obertament el proïsme, encarnat en la persona del seu superior.

—Què espereu? —va preguntar Uriah—. Micawber! Us he dit que no cal que us quedeu: que no m'heu sentit?

—Sí! —va contestar l'inamovible senyor Micawber.

—Per què us quedeu, doncs? —va preguntar Uriah.

—Doncs perquè a un servidor li... en suma, li ve de gust —va contestar Micawber, esclatant.

Les galtes d'Uriah van perdre el color, i una malsana pal·lidesa, encara feblement tenyida de la vermellor dominant, les va envair. Va mirar atentament el senyor Micawber, amb un convuls tremolor en tots i cada un dels trets de la seva cara.

—Sou un subjecte dissipat, com sap el món sencer —va dir, fent un esforç per somriure—, i temo que m'obligareu a despatxar-vos. Retireu-vos! Ja parlarem després.

—Si hi ha un canalla en aquest món —va dir el senyor Micawber, esclatant altra vegada amb la més gran vehemència— amb qui jo ja he parlat massa, el nom d'aquest canalla és... HEEP!

Uriah va recular com si l'hagués tocat un llamp o l'hagués picat una abella. Mirant-nos lentament a tots amb l'expressió més fosca i més malvada que la seva cara podia mostrar, va dir, en veu més baixa:

—Ahà! Un complot, eh? Us heu citat tots aquí! Esteu en contuberni amb el meu empleat, oi, Copperfield? Doncs vigileu, perquè no en traureu res. Vós i jo ens tenim la mida presa, i no es pot dir que ens apreciem, exactament. Heu estat sempre un titella estarrufat, des del primer dia que va posar els peus en aquesta casa, i us fan enveja els meus progressos, oi? Però a mi no em vingueu amb complots, perquè faré que es girin en contra vostre! Micawber, retireu-vos. Ja parlarem després.

—Senyor Micawber —vaig dir jo—, s’ha produït un canvi sobtat en aquest individu, en més d’un sentit, però, sobretot, en el fet extraordinari que diu la veritat respecte a una cosa, i això em demostra que està acorralat. Tracteu-lo com es mereix!

—Quina pinya que feu, entre tots, oi? —va dir Uriah, amb la mateixa veu apagada i començant a traspuar una suor freda, que es va eixugar del front amb aquella mà esquelètica—. Compreu el meu escrivent, que és l’escòria mateixa de la societat (com éreu vós mateix, Copperfield, ho sabeu prou bé, abans que ningú tingués caritat de vós), perquè em difami amb les seves mentides? Senyoreta Trotwood, val més que ho atureu, això... o jo aturaré en sec el vostre marit, i dubto que us faci gaire gràcia. No és perquè sí que conec la vostra història professionalment, senyora meva! Senyoreta Wickfield, si sentiú cap amor pel vostre pare, val més que no us alieu amb aquesta trepa. Si ho feu, us destruiré. Vinga, vinga! Que alguns de vosaltres ja els tinc sota la piconadora. Penseu-vos-ho dos cops, abans no us passi per sobre. Penseu-vos-ho dos cops, Micawber, si no voleu ser esclafat. Us recomano que us retireu, i ja en parlarem després, beneit!... mentre encara teniu temps per retirar-vos. On és la mare? —va dir, en semblar que s’adonava de cop, amb alarma, de l’absència de Traddles, i estirant el cordó de la campaneta—. Haver de veure aquests tripijocs, a casa teva mateix...!

—La senyora Heep és aquí, senyor —va dir Traddles, tornant amb aquella digna mare d’un digne fill—. M’he pres la llibertat de presentar-m’hi.

—I vós qui sou, per presentar-vos? —va replicar Uriah—. I què se us hi ha perdut, aquí?

—Sóc l’agent i amic del senyor Wickfield, senyor —va dir Traddles, en un to serè i molt formal—. I tinc a la butxaca uns poders notariaus que ell m’ha atorgat per poder actuar en nom seu en tots els assumptes.

—Aquest vell ase ja desvarieja de tant mamar —va dir Uriah, tornant-se encara més lleig que abans—, i li han arrencat aquests poders amb enganys!

—Hi ha una cosa que sí, que li han arrencat amb enganys —va contestar Traddles, amb calma—, i vós sabeu tan bé com jo quina és. Remetrem aquesta qüestió, si no us fa res, al senyor Micawber.

—Ury...! —va començar a dir la senyora Heep, amb un gest angoixat.

—Muts i a la gàbia, mare —va replicar ell—. Boca muda no és mai batuda.

—Però Ury, fill...

—Voleu callar, mare, i deixar-me fer a mi?

Feia molt temps que jo sabia que el seu servilisme era tan fals com canallescos i buits eren els seus fingiments, però no m’havia fet encara una idea suficient de l’abast de la seva hipocresia fins ara, que el veia sense màscara. La brusquedat amb què se la va treure quan es va adonar que ja no li servia; la malícia, la insolència i l’odi que va revelar; la mirada obscena amb què exultava, fins i tot en aquest moment, en el mal que havia causat —i sense deixar mai de buscar com un boig, desesperadament, la manera d’aprofitar-se de nosaltres tant com pogués—, estaven en consonància

perfecta amb l'experiència que jo tenia d'ell, però al principi em va agafar per sorpresa a mi i tot, que feia tant de temps que el coneixia, i que l'odiava amb tantes ganes.

No diré res de la mirada que em va dedicar, mentre ens anava repassant a tots, l'un darrere l'altre: jo sempre havia sabut que m'odiava, i recordava les marques de la meva mà sobre la seva galta. Però, quan els seus ulls es van posar sobre Agnes i vaig veure la ràbia amb què notava que li fugia dels dits el poder que tenia sobre ella, i la claredat amb què exhibia, en la seva decepció, les odioses passions que l'havien portat a aspirar a una dona les virtuts de la qual ell no podria mai comprendre ni apreciar, em va sobtar la simple idea que ella hagués viscut ni tan sols una hora prop d'un home com aquell.

Després de fregar-se una estona la part inferior de la cara i de resseguir-nos a tots amb una mala mirada, per sobre d'aquells dits truculents, va tornar a parlar dirigint-se a mi, en un to mig queixós i mig insultant.

—Creieu justificable, Copperfield, vós que us enorgulliu tant del vostre honor i de no sé quantes coses més, venir a ficar el nas a casa meva, en conxorxa amb el meu empleat? Si fos *jo*, qui ho hagués fet, no hauria tingut res d'estrany; perquè jo no pretenc donar-me-les de senyor (encara que tampoc no he viscut mai al carrer, com vós, pel que m'ha explicat Micawber), però, en el *vostre* cas...! I, a més a més, no us fa gens de por? No penseu ni per un moment en el que jo puc fer per tornar-m'hi, ni en la possibilitat que se us acusi de conspiració, etcètera? Molt bé. Ja ho veurem, doncs. Senyor com us digueu, estàveu a punt de demanar l'arbitratge del senyor Micawber sobre no sé quina qüestió: doncs aquí teniu el vostre àrbitre. Per què no feu que parli? Té la lliçó molt ben apresada, pel que veig.

Notant que el que deia no feia cap efecte, ni sobre mi ni sobre ningú, es va asseure a la punta de la seva taula amb les mans a les butxaques i un d'aquells peus plans cargolat al voltant de la cama, esperant impertèrrit el que pogués venir a continuació.

El senyor Micawber, que jo ja havia tingut prou treballs per contenir fins ara, i que s'hi havia interposat repetidament amb la primera part de la paraula «pocavergonya» sense pronunciar la segona, va fer de sobte un pas endavant, es va treure del pit aquell regle (com a arma defensiva, sens dubte) i, de la butxaca, un document en paper de barba, plegat com si fos una carta de grans dimensions. Va desplegar-lo amb una de les seves floritures habituals, va fer un cop d'ull al contingut, com si sentís una admiració d'artista per l'estil en què estava redactat, i es va posar a llegir el que segueix:

—«Benvolguda senyoreta Trotwood, benvolguts senyors...».

—Ai, Déu el faci bo! —va exclamar la meva tia, en veu baixa—. No pararia d'escriure cartes ni que fos un delictes capital!

El senyor Micawber no ho va sentir, i va continuar llegint.

—«En comparèixer davant vostre per denunciar aquell qui és probablement el més consumat canalla que hagi existit mai —el senyor Micawber, sense treure els ulls de la carta, va assenyalar Uriah Heep amb el regle, com si fos una vara de comandament espectral—, no demano cap mena de consideració vers mi mateix. Víctima, des del bressol, d'unes responsabilitats pecuniàries a les quals m'he vist incapaç de respondre, he estat sempre solaç i joguina de circumstàncies degradants. La Ignomínia, la Necessitat, la Desesperació i la Follia, per separat o col·lectivament, han estat els escortes de la meva carrera».

La delectació amb què el senyor Micawber es descrivia a si mateix, com a víctima d'aquestes deplorables calamitats, només podia ser igualada per l'èmfasi amb què llegia la seva carta, i per la mena d'homenatge que hi retia, amb una oscil·lació del cap, quan arribava a alguna frase que trobava especialment ensopegada.

—«Sota una acumulació d'Ignomínia, Necessitat, Desesperació i Follia, vaig ingressar al despatx (o, com en dirien els nostres animosos veïns de la Gàl·lia, al *bureau*) de la raó social nominalment regentada sota l'apel·lació de Wickfield i... HEEP, però, en realitat, governada per... HEEP tot sol. HEEP, i només HEEP, és el motor real d'aquesta màquina. HEEP, i només HEEP, és el Farsant i l'Estafador».

Uriah, més blau que no pas blanc en sentir aquestes paraules, es va llançar sobre la carta com si volgués fer-la miques. El senyor Micawber, amb una destresa —o una sort— perfectament miraculosa, va frenar l'escomesa dels nusos dels seus dits amb el regle i va neutralitzar-li la mà dreta, que li va quedar pengim-penjam com si s'hagués trencat. El cop va sonar com si hagués picat sobre fusta.

—Que el diable se us emporti! —va dir Uriah, recargolant-se d'una manera nova a causa del dolor—. Me les pagareu.

—Torneu-vos a acostar... tros de... tros de... femer d'ignomínia! —va afegir, panteixant, el senyor Micawber—, i, si el vostre cap és humà, us l'esberlaré. En guàrdia!

Em sembla que no havia vist mai res tan ridícul —fins i tot aleshores n'era conscient— com el senyor Micawber fent fintes amb el regle, com si fos un sabre, i cridant: «En guàrdia!», mentre Traddles i jo l'empenyíem cap a un racó, del qual, cada cop que aconseguíem immobilitzar-lo, ell insistia a emergir novament.

El seu enemic, murmurant entre dents, després de retorçar-se una estona la mà ferida, es va treure lentament el mocador del coll i s'hi va embolicar la mà; llavors se la va aguantar amb l'altra i es va asseure damunt la seva taula, mirant a terra amb expressió sinistra.

El senyor Micawber, quan es va haver refredat una mica, va prosseguir amb la lectura de la seva carta.

—«Els emoluments estipendiaris en virtut dels quals vaig entrar al servei de... HEEP —sempre fent una pausa abans d'aquesta paraula, i pronunciant-la amb un vigor impressionant— no foren definits més enllà de la pitança de vint-i-dos xílings i sis penics a la setmana. La resta fou supeditada a la vàlua dels meus esforços

personals; dit de diversa i més expressiva manera, a la baixesa de la meva natura, a la cobdícia de les meves motivacions, a la pobresa de la meva família, a la general semblança moral (o immoral) entre jo mateix i... HEEP. Cal que digui que aviat m'esdevingué necessari de sol·licitar a... HEEP... uns avançaments pecuniaris orientats a la manutenció de la senyora Micawber i de la nostra devastada però creixent descendència? Cal que digui que aquesta necessitat havia estat prevista per... HEEP? Que aquests avançaments foren assegurats per pagarés i altres efectes similars, reconeguts per institucions legals d'aquest país, i que, d'aquesta manera, vaig quedar enredat en la teranyina que ell havia disposat a propòsit per a mi?».

Semblava, realment, com si el plaer que proporcionaven al senyor Micawber les seves facultats epistolars, en descriure aquest infortunat estat de coses, compensés qualsevol pena o angoixa que la realitat hagués pogut causar-li. Va continuar llegint:

—«I fou llavors quan aquell... HEEP... començà a afavorir-me amb les seves confidències en la mesura necessària per a l'execució dels seus plans infernals. Fou aleshores que jo vaig començar, si se'm permet d'expressar-me tan shakespearianament, a “minvar, consumir-me i llanguir”. Vaig descobrir que els meus serveis eren constantment requerits per a la falsificació de dades del negoci, i per a la mistificació d'una persona que designaré com a senyor W. Aquest senyor W. fou explotat, mantingut en la ignorància i enganyat de totes les maneres possibles, per bé que, mentrestant, el rufià... HEEP... no deixà de professar una gratitud i una amistat sense límits a aquell ultratjat senyor. Això ja era prou greu; però, tal com observa el filosòfic danès, amb aquella universal aplicabilitat que distingeix la industriosa joia de l'època elisabetiana, “pitjor és el que vindrà”».

El senyor Micawber va quedar tan impressionat amb aquest feliç colofó del paràgraf amb una citació literària, que es va obsequiar, i ens va obsequiar a nosaltres, amb una segona lectura de la frase, pretextant que s'havia perdut.

—«No és la meva intenció —va seguir llegint— d'entrar en cap llista detallada, dins el marc d'aquesta epístola (si bé està disponible en un altre lloc), de les moltes i variades irregularitats de caràcter menor que afecten la persona que he anomenat senyor W., i de les quals he estat tàcitament còmplice. El meu objectiu, quan dintre meu cessà la pugna entre estipendi i no estipendi, vianda i no vianda, fou aprofitar les oportunitats que se m'oferissin per descobrir i posar de manifest les irregularitats majors comeses, amb dany i perjudici d'aquell senyor, per... HEEP. Estimulat per la meva veu interior, i per una no menys commovedora i atraient veu exterior —a qui em referiré breument com a senyoreta W.—, vaig immernir-me en una més que laboriosa tasca d'investigació clandestina, ara prolongada, pel que jo tinc entès, m'han informat i crec, per un període que excedeix els dotze mesos de calendari».

Va llegir aquest passatge com si fos un decret del Parlament, i semblava majestuosament enardit per la sonoritat de les paraules.

—«Les meves acusacions contra... HEEP —va continuar llegint, clavant-li una mirada i col·locant-se el regle en una posició convenient sota el braç esquerre, per si

l'havia de menester— són els següents».

Em penso que tots vam contenir la respiració. Uriah, com a mínim, segur que ho va fer.

—«Primera —va dir el senyor Micawber—: que, quan les facultats i la memòria del senyor W. per als afers del despatx, esdevingueren, per causes en les quals no és necessari ni oportú que ara entri, afeblides i confuses... HEEP... destarotà i complicà la totalitat de les gestions oficials. Quan el senyor W. estava menys en condicions d'ocupar-se dels afers... HEEP... sempre estava a l'aguait per obligar-lo a ocupar-se'n. Fou en aitals circumstàncies que obtingué del senyor W. la signatura de documents importants, tot fent-li creure que es tractava d'altres documents sense importància. Induí el senyor W. a atorgar-li poders per retirar, d'aquesta manera, una suma concreta de diners fiduciaris que ascendia a un total de 12.614 lliures, 2 xílings i 9 penics, i emprar-la per eixugar uns pretesos deutes i deficiències del negoci que, o bé ja estaven coberts, o bé no havien existit mai pròpiament. Va donar a tot aquest procedir, de principi a final, l'aparença d'haver estat originat pel mateix senyor W. amb intencions deshonestes, i d'haver estat consumat per l'acció deshonest del mateix senyor W.; i ho ha utilitzat, des d'aleshores, per torturar-lo i constrènyer-lo».

—Això haureu de demostrar-ho, Copperfield! —va dir Uriah, amb un sacseig amenaçador del cap—. Cada cosa al seu moment!

—Pregunteu a... HEEP..., senyor Traddles, qui va anar a viure a casa seva després d'ell —va continuar el senyor Micawber, suspenent la lectura de la carta—, voleu fer el favor?

—El mateix beneit que encara hi viu ara —va dir Uriah, amb desdeny.

—Pregunteu a... HEEP... si mai havia portat una agenda en aquella casa —va afegir Micawber—, voleu fer el favor?

Vaig veure com la mà llargaruda d'Uriah es quedava immòbil, involuntàriament, a mig gratar-se la barbeta.

—O pregunteu-li —va insistir el senyor Micawber— si mai en va cremar cap, allà. Si diu que sí, i us pregunta on són les cendres, adreceu-lo a Wilkins Micawber, i sentirà coses que no li seran exactament favorables!

El gest de triomf amb què el senyor Micawber rubricava aquestes paraules va causar una alarma extraordinària a la senyora Heep, la qual, molt agitada, va exclamar:

—Ury, Ury! Sigues humil i pacta, fill meu!

—Mare! —va replicar ell—. Voleu callar? Esteu espantada, i no sabeu el que us dieu. Humil! —va repetir, mirant-me a mi i deixant anar un grunyit—. Ja fa temps que n'he humiliat a més d'un, humil com era!

El senyor Micawber, encaixant-se delicadament la barbeta dins el coll de la camisa, va procedir a continuar la lectura del seu document.

—«Segona: HEEP, en diverses ocasions, pel que jo tinc entès, m'han informat i crec...».

—Però això no servirà —va dir Uriah, alleujat—. Mare, calleu.

—Ja farem per manera d'aportar alguna cosa que sí que serveixi, i que us deixi ben servit a vós ben aviat i d'una vegada per sempre —va contestar el senyor Micawber.

—«Segona: HEEP, en diverses ocasions, pel que jo tinc entès, m'han informat i crec, ha falsificat de manera sistemàtica, en diversos assentaments, llibres i documents, la signatura del senyor W.; i, si més no, ho ha fet en una ocasió concreta susceptible de ser perfectament demostrada per mi. Ço és, verbigràcia, a saber...».

Una vegada més, el senyor Micawber es recreava en aquesta acumulació formal de paraules, la qual, per molt que en aquest cas resultés una exhibició ridícula, no era ni de bon tros, tot s'ha de dir, exclusiva d'ell. Durant la meua vida ho he observat en molts homes, i per a mi que és una regla generalitzada. En la presa de juraments legals, per exemple, els deponents sembla que gaudeixin extraordinàriament quan arriben a la juxtaposició d'unes quantes paraules per expressar una sola idea, com ara «detesten, abominen i abjuren absolutament», etcètera; i els antics anatemes van ser pronunciats recreant-se en el mateix principi. Parlem de la tirania de les paraules, però també ens agrada tiranitzar-les; ens agrada tenir un gran repertori de paraules supèrflues a la nostra disposició per a les grans ocasions; trobem que fa important, i que sona bé. De la mateixa manera que no ens importa la qualitat dels lacais que exhibim a les cerimònies oficials, mentre siguin nombrosos, també el significat o la necessitat de les nostres paraules és una consideració secundària, mentre n'hi hagi una gran desfilada. I, com a persones individuals que es creen problemes per exhibir massa els seus lacais, o com a esclaus que, quan són massa nombrosos, es revolten contra els seus amos, també penso que puc esmentar una nació que ha tingut greus dificultats, i encara en tindrà de pitjors, per haver mantingut un seguici de paraules massa nombrós.

El senyor Micawber va continuar llegint, gairebé llepant-se els llavis:

—«Ço és, verbigràcia, a saber: trobant-se el senyor W. malalt, i escaient-se dins els límits de la probabilitat que el seu traspàs pogués conduir a algunes descobertes, i a l'esfondrament del poder de... HEEP... sobre la família W. (tal com suposo jo, Wilkins Micawber), llevat que el filial afecte de la seva filla pogués ser dissuadit secretament de permetre que es fes mai cap investigació dels afers de la raó social, l'esmentat... HEEP... considerarà oportú de preparar un document, a signar pel senyor W., constatant que la suma de 12.614 lliures, 2 xílings i 9 penics, amb interessos, abans esmentada, havia estat avançada per... HEEP... al senyor W., per salvar el senyor W. de la deshonra; per bé que, en realitat, la suma no ha estat mai avançada, i fa molt temps que fou restituïda. Les signatures d'aquest document, en teoria estampades pel senyor W. i atestades per Wilkins Micawber, són falsificacions perpetrades per... HEEP. Es troben en poder meu, de la seva mà i executades a la seva agenda, diverses imitacions similars de la signatura del senyor W., ací i allí

esborrades pel foc, però llegibles per a qualsevol. Jo no he atestat mai cap document d'aquests, i el document en qüestió es troba en poder meu».

Uriah Heep, d'una revolada, es va treure de la butxaca un feix de claus i va obrir un determinat calaix; després, com si de cop i volta s'adonés del que pretenia fer, es va tornar a girar cap a nosaltres sense mirar a dins del calaix.

—«I el document en qüestió —va tornar a llegir el senyor Micawber, mirant al seu voltant com si fos el text d'un sermó— es troba en poder meu»... És a dir, s'hi trobava a primera hora d'aquest matí, quan això ha estat escrit, però des d'aleshores l'he cedit al senyor Traddles.

—Efectivament —va assentir Traddles.

—Ury, Ury! —va exclamar la mare—. Sigues humil i pacta. Jo sé que el meu fill serà humil, senyors, i que li donareu temps per pensar. Senyor Copperfield, estic segura que sabeu que ell sempre ha estat humil, senyor!

Feia estrany de veure com la mare encara recorria al truc de sempre, quan el fill ja l'havia abandonat per inútil.

—Mare —va dir Uriah, impacient i mossegant el mocador amb què s'havia embenat la mà—, valdria més que agaféssiu una arma carregada i disparéssiu contra mi.

—Però jo t'estimo, Ury! —va exclamar la senyora Heep (i estic segur que era veritat, i que ell també se l'estimava, per molt estrany que pugui semblar, però també estic segur que eren dues ànimes bessones)—. I no puc suportar haver de sentir com provoques aquests senyors, i com encara et poses més en perill. Quan, abans de baixar, aquest senyor m'ha dit que sortiria tot a la llum, jo li he donat la meva paraula que series humil i pactaries. Jo sí que sóc humil, senyors: no li feu cas a ell, i feu-me'n a mi!

—El mateix Copperfield, mare —va replicar ell, indignat i apuntant amb aquell dit esquelètic cap a mi, en qui centrava tot el seu odi, com a inductor principal del descobriment (i jo no el vaig desmentir)—, el mateix Copperfield us hauria pagat cent lliures perquè diguéssiu menys del que heu deixat anar!

—No hi puc fer més, Uriah! —va exclamar la seva mare—. No puc sofrir que et posis en perill per voler anar amb el cap tan alt. Val més que siguis humil, com has sigut sempre.

Ell es va quedar una estona en silenci, mossegant el mocador, i després em va dir, malhumorat:

—Què més teniu, per esbombar? Si teniu res més, digueu-ho. Per què em mireu?

El senyor Micawber es va afanyar a prosseguir la lectura de la carta, encantat de poder reprendre aquella activitat que tant el satisfia.

—«Tercera, i última: estic en condicions de demostrar, en virtut dels llibres falsos de... HEEP... i dels memoràndums autèntics de... HEEP, començant per la parcialment destruïda agenda (la qual no vaig saber desxifrar, en el moment d'aquesta descoberta accidental per part de la senyora Micawber, en prendre possessió del

nostre actual habitatge, dins el bidó o cubell destinat a rebre les cendres calcinades de la nostra llar de foc domèstica), que les febleses, els defectes, les virtuts mateixes, els afectes paternals i el sentit de l'honor de l'infortunat senyor W. han estat, durant anys, manipulats i pervertits al servei dels vils propòsits de... HEEP. Que el senyor W. ha estat, durant anys, enganyat i saquejat, de totes les maneres concebibles, per a l'engreixament pecuniari del gasiu, falsari i cobdiciós... HEEP. Que el delit més obsessiu de... HEEP... ha estat, després del guany material, subjugar totalment el senyor i la senyoreta W. (i no dic res de les seves segones intencions respecte a la darrera) a la seva voluntat. Que la seva última acció, perpetrada fa pocs mesos, fou induir el senyor W. a executar una renúncia a la seva participació en la societat, i fins i tot una escriptura de venda del mateix mobiliari de casa seva a canvi d'una certa anualitat, liquidable religiosament i puntual per... HEEP... el darrer dia de cada un dels quatre trimestres de cada any. Que totes aquestes trames, des d'uns balanços alarmants i falsificats del patrimoni del qual el senyor W. és el receptor, en una època en què el senyor W. s'havia lliurat a imprudents i desencaminades especulacions, i podia ser que no tingués a mà els diners de què havia de respondre moralment i legal, fins a falsos préstecs de diners a un interès enorme, que en realitat venien de... HEEP..., i que... HEEP... havia obtingut o retingut fraudulentament del mateix senyor W., amb el pretext de tals especulacions o d'altres coses, passant per tot un catàleg d'argúcies inescrupoloses... anaren prenent gruix de mica en mica, fins que l'infortunat senyor W. va creure que ja havia tocat fons. Considerant-se a les portes de la bancarrota i de l'esfondrament de tot honor i de tota esperança, la seva única confiança residia en el monstre amb abillament humà —el senyor Micawber es va recrear bastant en aquest nou gir expressiu—, el qual, bo i fent-se-li necessari, havia aconseguit la seva destrucció. Tot això, i probablement moltes coses més, estic en condicions de demostrar-ho!».

Vaig dir unes paraules en veu baixa a Agnes, que plorava, mig contenta i mig adolorida, al meu costat. Va haver-hi un moviment general, com si el senyor Micawber ja hagués acabat, però aleshores, amb una gravetat extrema, va dir: «Dispenseu», i va procedir, amb una barreja del més gran abatiment i la delectació més intensa, a llegir l'últim paràgraf de la seva carta.

—«He acabat. Ja no em resta sinó substanciar aquestes acusacions, i aleshores, amb la meva malaurada família, desapareixeré del paisatge en el qual semblo constituir una nosa. Aviat enllestirem. Pot ser raonable d'inferir que el més menut de casa serà el primer d'expirar d'inanició, essent com és el membre més fràgil del nostre cercle, i que els bessons seran els següents... Així sia! Pel que fa a un servidor, el meu pelegrinatge a Canterbury ja ha fet molt; l'empresonament per deutes i la penúria faran la resta. Confio que els esforços i els riscos d'aquesta investigació (els resultats més ínfims de la qual han estat aplegats de mica en mica, sota la pressió d'ardues ocupacions i ofecs pecuniaris extrems, a trenc d'albada, en la humitat capvespral, entre les ombres de la nit, i sota l'ull vigilant d'aquell que fóra superflu

anomenar Dimoni), combinats amb el combat d'aquest pare a contrapèl de la pobresa perquè arribés a bon port, puguin ser com una aspersió d'aigua beneïda sobre la meua pira funerària. No demano res més sinó que es digui de mi, senzillament, com es diria d'un ardit i eminent heroi naval, amb qui no tinc cap pretensió de competir, que, allò que he fet, lluny de fer-ho per mòbils mercenaris i egoistes, ho he fet per la Pàtria, la Casa i la Bellesa.

Resta per sempre, etcètera, etcètera, Wilkins Micawber».

Molt afectat, però encara amb una gran delectació, el senyor Micawber va plegar la carta i, fent una reverència, la va entregar a la meua tia, com un record que li pogués fer il·lusió de conservar.

En aquella sala, com ja havia observat feia molt temps —durant la meua primera visita—, hi havia una caixa forta de ferro, i tenia la clau posada. Uriah, com si de cop i volta l'assaltés una sospita, va llançar una mirada al senyor Micawber, va anar cap a la caixa i la va obrir sorollosament. Era buida.

—On són, els llibres? —va exclamar—. Algun lladre ha robat els llibres!

El senyor Micawber es va donar uns copets amb el regle.

—He estat jo, aquest matí, quan m'heu donat la clau com de costum... però una mica més d'hora.

—No passeu ànsia —va dir Traddles—: estan en poder meu. Jo en tindrè la custòdia, en virtut dels poders que ja he esmentat.

—Accepteu béns robats, aleshores? —va preguntar Uriah, cridant.

—En aquest tipus de circumstàncies, sí —va respondre Traddles.

Quin no va ser el meu estupor en veure que la meua tia, que havia estat tota la estona molt atenta i sense badar boca, es llançava sobre Uriah Heep i l'aferrava pel coll de la camisa amb totes dues mans!

—I jo? Sabeu què vull, jo? —va preguntar la meua tia.

—Una camisa de força —va contestar ell.

—No! El meu capital! —va exclamar ella—. Agnes, estimada: mentre creia que era el teu pare qui l'havia dilapidat, m'hauria guardat prou de dir a ningú (ni tan sols a Trot, estimada, com ell sap prou bé) que l'havia dipositat aquí perquè l'invertissin. Però, ara que sé que el responsable és aquest individu, me'l tornarà! Trot, vine aquí i pren-l'hi!

Ignoro, francament, si la meua tia s'imaginava que Uriah Heep guardava el seu capital dins el mocador del coll, però el cas és que l'hi va estirar com si n'estigués convençuda. Vaig córrer a interposar-m'hi, i li vaig assegurar que aquell home restituiria fins a l'últim cèntim allò que s'havia apropiat de manera fraudulenta. De moment va semblar que això la conformava una mica, però no semblava gens alterada pel que havia fet (cosa que no es pot dir del seu barret), i se'n va tornar a seure tranquil·lament.

Durant els últims minuts, la senyora Heep no havia parat de demanar a crits al seu fill que fos humil, i havia anat agenollant-se davant de cadascun de nosaltres i fent les promeses més delirants. Uriah la va fer seure a la seva pròpia cadira i, quedant-se al seu costat amb expressió malhumorada, agafant-la pel braç perquè no es pogués però sense violència, em va dir, amb una mirada ferotge:

—Què voleu que faci?

—Ja us ho diré jo, el que s'ha de fer —va dir Traddles.

—Que no té llengua, el senyor Copperfield? —va murmurar Uriah—. Us estaria agraït tota la vida si em diguéssiu que li han tallat la llengua i fos veritat.

—El meu Uriah vol ser humil! —va dir la seva mare, cridant—. No feu cas del que diu, bons senyors!

—El que s'ha de fer —va afegir Traddles— és el següent: en primer lloc, entregar-me, ara i aquí, l'escriptura de renúncia de què hem sentit a parlar.

—I suposant que jo no la tingues? —el va interrompre ell.

—Però la teniu —va dir Traddles—; per tant, no ho suposarem. Entesos?

No em puc estar de reconèixer que, per primera vegada, vaig fer plena justícia a la clarividència i al senzill, pacient i pragmàtic sentit comú del meu antic company d'escola.

—Aleshores —va afegir Traddles—, prepareu-vos per tornar tot allò de què la vostra rapacitat s'ha apoderat i per restituir-ho fins a l'últim cèntim. Tots els llibres i papers de la societat han de quedar en poder nostre, així com tots els vostres llibres, papers, inventaris i dipòsits, tant els autèntics com els falsos. En resum: tot el que hi ha aquí.

—Això, he de fer? —va preguntar Uriah—. No ho sé... Necessito temps per pensar-m'ho.

—Molt bé —va contestar Traddles—. Però mentrestant, i fins que no s'hagi resolt tot satisfactòriament, totes aquestes coses estaran en poder nostre; i us prego... més ben dit, us ordeno... que us quedeu a la vostra habitació i no us comuniqueu amb ningú.

—Això no ho faré! —va dir Uriah, subratllant-ho amb un reneç.

—La presó de Maidstone és un lloc de reclusió més segur —va observar Traddles—, i si bé la llei pot trigar a restituir-nos el que és just, i és possible que no ho faci tan exhaustivament com ho podeu fer vós, no hi ha cap dubte que us castigarà. Però què dic... si ho sabeu tan bé com jo! Copperfield, pots arribar-te a l'Ajuntament a buscar un parell de guàrdies?

En sentir això, la senyora Heep va tornar a esclatar, agenollant-se i suplicant a crits a Agnes que interferís en nom seu, exclamant que el seu fill era molt humil, i que teníem raó en tot, i que si ell no feia el que volíem ja ho faria ella, i amb escreix; i estava mig frenètica de pànic pel que li pogués passar al seu Uriah. Preguntar el que ell hauria fet, si hagués tingut una mica de valor, hauria estat com preguntar què hauria fet un gos bastard amb l'ànima d'un tigre. Era un covard de cap a peus, i tota

la baixesa del seu caràcter es reflectia en aquell aire sorrut i mortificat, com en tots i cadascun dels moments de la seva existència mesquina.

—Prou! —va udolar, acalorat i eixugant-se la cara amb la mà—. Mare, calleu d'una vegada! Si volen l'escriptura, la tindran. Aneu a buscar-la!

—Ajudeu-la, senyor Dick, si us plau —va dir Traddles.

Orgullós d'aquest encàrrec i conscient de la seva importància, el senyor Dick va acompanyar-la com un gos d'atura hauria acompanyat una ovella. Però la senyora Heep li va donar ben poca feina, perquè no únicament va tornar amb l'escriptura, sinó també amb la capsa que la contenia, on vam trobar una llibreta del banc i uns quants altres papers que després ens van ser útils.

—Molt bé! —va fer Traddles, quan va tenir tot això—. I ara, senyor Heep, us podeu retirar a pensar; i us prego que tingueu en compte, ja us ho dic ara en nom de tots els aquí presents, que només cal fer una cosa; que aquesta cosa és el que ja he explicat, i que cal fer-la sense demora.

Uriah, sense aixecar els ulls de terra, va travessar la sala arrossegant els peus i amb la mà a la barbata i, aturant-se a la porta, va dir:

—Copperfield, jo sempre us he odiat. Heu estat sempre un arribista, i sempre us heu posat en contra meu.

—Com em sembla que ja et vaig dir en una altra ocasió —vaig dir jo—, ets tu qui, amb la teva cobdícia i la teva mala fe, has estat en contra de tothom. Et podria anar bé recordar, d'ara endavant, que no hi ha hagut encara ni un sol cas de cobdícia i mala fe en tot el món que, tard o d'hora, no hagi redundat en contra del mateix interessat. És tan cert com la mort.

—O tan cert com que a l'escola (la mateixa escola on vaig aprendre a ser tan humil) m'ensenyaven, de nou a onze, que el treball era una maledicció i, d'onze a una, que era una benedicció i una font d'alegria i de dignitat, i què sé jo què més, oi? —va dir, amb una ganyota de menyspreu—. Vós prediqueu amb la mateixa coherència que ells. No surt a compte, la humilitat? Sense ella, dubto que m'hagués pogut guanyar el meu estimat soci... Micawber, vell fatxenda: me les pagareu!

El senyor Micawber, amb un posat de suprem desafiament, va plantar cara a Uriah Heep i al dit que l'assenyalava, traient pit fins que l'altre va ser fora. Llavors, dirigint-se a mi, em va prometre la satisfacció de «presenciar el restabliment de la confiança mútua entre ell i la senyora Micawber». I, dit això, va invitar tots els presents a la contemplació d'aquell commovedor espectacle.

—El vel que durant tant de temps s'ha interposat entre la senyora Micawber i un servidor serà ara enretirat —va dir el senyor Micawber—, i els meus fills i l'artífex de la seva existència podran, una vegada més, entrar en contacte en termes d'igualtat.

Com que li estàvem tots molt agraïts i teníem ganes de demostrar-l'hi, en la mesura en què ho permetessin l'atabalament i el desordre dels nostres esperits, goso dir que hi hauríem anat tots si no fos que Agnes havia de tornar amb el seu pare, massa feble encara per suportar més que l'alba d'una esperança, i que algú altre havia

de quedar-se per tenir Uriah sota custòdia. De manera que Traddles es va quedar per fer aquesta última funció (de la qual seria rellevat al cap d'una estona pel senyor Dick), i el senyor Dick, la meva tia i jo vam acompanyar el senyor Micawber a casa seva. Mentre jo em separava a correuita de la noia estimada a qui devia tantes coses, i pensava en els perills de què probablement havia estat salvada aquell matí —no obstant els seus bons propòsits i la seva fermesa—, em vaig sentir devotament agraït a les adversitats que, en els meus dies d'adolescència, m'havien permès de conèixer el senyor Micawber.

La casa on vivia no era gaire lluny; i, com que la porta del carrer donava directament a la sala d'estar i ell va entrar disparat, amb la precipitació que el caracteritzava, ens vam trobar immediatament en el si de la família. El senyor Micawber, exclamant: «Emma! Vida meva!», es va llançar als braços de la senyora Micawber. La senyora Micawber va fer un xiscle i va estrènyer el senyor Micawber entre els seus. La senyoreta Micawber, que bressolava l'ignorant nouvingut de l'última carta que la senyora Micawber m'havia escrit, es va mostrar sensiblement afectada. El nouvingut va saltar. Els bessons van testimoniar la seva alegria amb una sèrie d'impròpies però innocents manifestacions. El senyoret Micawber, el caràcter del qual semblava haver-se agreujat per algun desengany prematur, i el posat del qual s'havia tornat taciturn, va sucumbir als seus millors sentiments i va ploriquejar.

—Emma! —va dir el senyor Micawber—. S'ha dissipat el núvol del meu esperit. La confiança mútua, durant tant de temps preservada entre nosaltres, és ara restablerta i no coneixerà cap posterior interrupció. I ara, benvinguda sigui la pobresa! —va exclamar el senyor Micawber, amb els ulls plens de llàgrimes—. Benvinguts siguin la desgràcia, el desnonament, la fam, els parracs, la tempesta i la mendicitat! La confiança mútua ens sostindrà fins al final!

Amb aquestes expressions, el senyor Micawber va instal·lar la senyora Micawber en una cadira, va acollir tota la seva família entre els seus braços i, donant la benvinguda a un seguit de negres perspectives que, al meu entendre, no eren precisament per ser rebudes amb els braços oberts, va exhortar-los a tots a sortir a cantar a cor pels carrers de Canterbury, ja que no els quedava res més per sustentarse.

Però, com que la senyora Micawber, amb tantes emocions, s'havia desmaiada, el més urgent, abans i tot d'organitzar el cor, era fer-la tornar en si, cosa que van fer la meva tia i el senyor Micawber; després, la meva tia va ser presentada i la senyora Micawber em va reconèixer.

—Disculpeu-me, estimat senyor Copperfield —va dir la pobra senyora, donant-me la mà—, però jo no sóc forta, i la supressió del recent malentès entre el senyor Micawber i una servidora ha estat, en un principi, més del que jo podia suportar.

—Aquests són tots els vostres fills, senyora? —va preguntar la meva tia.

—De moment no n'hi ha cap més —va contestar la senyora Micawber.

—Valga'm Déu, no em referia pas a això, senyora —va dir la meva tia—. Volia dir si són tots vostres.

—Són tots de curs legal, senyora —va contestar el senyor Micawber.

—I aquest homenet —va dir la meva tia, pensativa, referint-se al gran—, cap on l'encarrilareu?

—La meva esperança, quan vam venir aquí —va explicar el senyor Micawber—, era que Wilkins abracés la carrera eclesiàstica; o potser m'expressaré amb més precisió si dic «que ingressés en el cor». Però no hi havia cap vacant de tenor en el venerable edifici religiós que ha fet tan justament cèlebre aquesta ciutat, i ell... en suma, que ha contret l'hàbit de cantar en locals públics més que no pas en edificis sagrats.

—Però ho fa amb bona intenció —va dir la senyora Micawber, amb tendresa.

—Jo diria, amor meu —va afegir el senyor Micawber—, que ho fa amb boníssima intenció, però encara no he sabut veure que encarrili les seves intencions en cap direcció concreta.

El senyoret Micawber va tornar a recaure en el posat taciturn i, amb una mica de mal geni, va preguntar què havia de fer, si no. Que ell no havia nascut fuster ni pintor de carruatges, de la mateixa manera que no havia nascut ocell. Que si es pensaven que podia obrir una camiseria al carrer del costat. Que si es pensaven que podia anar corrents al tribunal del comtat i proclamar-se advocat. Que si es pensaven que podia entrar per la força a l'òpera i triomfar a còpia de violència. Que si es pensaven que podia fer res sense que abans n'hi haguessin ensenyat.

La meva tia s'ho va rumiar una mica i després va dir:

—Senyor Micawber, em pregunto si heu dedicat mai un moment a pensar en l'emigració.

—Senyora —va contestar el senyor Micawber—, era el somni de la meva joventut, i la fal·laç aspiració dels meus anys més madurs.

Estic del tot convençut, dic sigui de passada, que no ho havia pensat ni un sol cop en sa vida.

—Ah, sí? —va dir la meva tia, llançant-me una mirada—. Doncs què millor, tant per a vós com per a la vostra família, que emigrar en aquests moments?

—Diners, senyora, diners... —va recalcar el senyor Micawber, tristament.

—Aquesta és la principal (i jo diria que l'única) dificultat, estimat senyor Copperfield —va assentir la seva esposa.

—Diners? —va exclamar la meva tia—. Però, amb el gran servei que ens heu fet, amb tot el que sens dubte podem salvar de la crema gràcies a vós... podríem, nosaltres, reunir els diners que necessiteu?

—No podria acceptar-los com un donatiu —va dir el senyor Micawber, abrindat i eufòric—, però, si fos possible que se'ns avancés una suma suficient, diguem que a un interès del cinc per cent anual, contra la meva personal garantia... diguem que mitjançant efectes a pagar estesos a dotze, divuit i vint-i-quatre mesos vista

respectivament, per tal de deixar un marge de temps a l'espera que es presenti alguna cosa...

—Si fos possible? I tant que és possible, i amb les condicions que vulgueu —va contestar la meva tia—: no heu de fer més que dir-ho. Reflexioneu-hi. David coneix una gent que aviat s'embarcarà cap a Austràlia. Si decidiu anar-hi, per què no us embarqueu en el mateix vaixell? Us podríeu ajudar mútuament. Reflexioneu-hi, senyor Micawber i senyora. Teniu temps de sobres per sospesar-ho bé.

—Només hi ha una pregunta, estimada senyora, que desitjaria formular —va preguntar la senyora Micawber—. Tinc entès que el clima és saludable, noí?

—El millor clima del món! —va respondre la meva tia.

—Entesos —va concloure la senyora Micawber—. Aleshores, la meva pregunta és la següent: les circumstàncies del país, són tals que puguin oferir, a un home amb les capacitats del senyor Micawber, unes oportunitats adients de promoció en l'escala social? No diré que, d'entrada, pugui aspirar a ser governador ni res per l'estil; però, tindria possibilitats raonables d'explotar el seu talent, o fins i tot de desenvolupar-lo? ... Amb això n'hi hauria prou.

—Cap altre lloc no oferiria millors oportunitats —va dir la meva tia— a un home que es comporti bé i sigui treballador.

—A un home que es comporti bé —va repetir la senyora Micawber, en el seu millor to de dona de negocis— i sigui treballador. Precisament. Em sembla obvi que Austràlia és l'esfera d'acció més avinent per al senyor Micawber!

—Tinc la plena convicció, benvolguda senyora —va afegir el senyor Micawber— que aquest constitueix, ateses les presents circumstàncies, el país (l'únic país, de fet) adequat a un servidor i a la meva família; i que alguna cosa de caràcter extraordinari se'ns presentarà en aquelles latituds. No és, relativament parlant, cap distància de l'altre món, i, si bé la vostra amable proposta requereix una certa reflexió, us asseguro que serà una mera formalitat.

Podré mai oblidar com, en un tancar i obrir d'ulls, va convertir-se en el més optimista dels homes davant el tomb imminent que faria la seva fortuna, o com la senyora Micawber es va posar immediatament a dissertar sobre els costums del cangur? Podré mai recordar aquell carrer de Canterbury, en dia de mercat, sense recordar-lo a ell, mentre tornava amb nosaltres, caminant amb l'aire rude i nòmada del passavolant que ha sojornat uns dies a la terra natal, i mirant els vedells que passaven amb els ulls d'un granger australià?

Una altra mirada enrere

He d'aturar-me novament. Oh, la meva esposa nena! Hi ha una figura que destaca entre les multituds canviants que desfilen pel meu record, immòbil i calmada, amb un amor innocent i una bellesa infantil que em diuen: «Atura't a pensar en mi... mira enrere, i contempla com la fràgil poncelleta cau a terra!».

I ho faig. Totes les altres coses s'entelen i es fan invisibles. Sóc novament amb Dora, a la nostra caseta. No sé quant fa que està malalta. El meu ànim ja s'hi ha acostumat tant, que he perdut la noció del temps: comptant per setmanes, o per mesos, no es pot dir que faci gaire temps... però, en els meus hàbits i experiència, és una fatigosa eternitat.

Ja ningú em diu allò d'«esperar uns quants dies més». He començat a témer, vagament, que no arribi mai el dia en què pugui tornar a veure la meva esposa nena corrent sota el sol amb el seu vell amic *Gip*.

El pobre *Gip* ha envellit de cop. Pot ser que trobi a faltar, en la seva mestressa, alguna cosa que l'animava i el rejoyenia... i es veu pansit, i li falla la vista, i li flauegen les potes, i a la meva tia li sap greu que hagi deixat de plantar-li cara i se li acosti d'esma quan està ajagut al llit de Dora —la meva tia seu al costat del llit— i li llepi la mà dòcilment.

Dora ens somriu del llit estant, i està preciosa, i no articula ni una sola queixa, ni una sola paraula impacient. Diu que som tots molt bons amb ella, que el seu maridet atent i estimat es desviu massa per cuidar-la, i que ella ho sap; que la meva tia no dorm gens, que sempre la veu desperta, activa i afectuosa. De tant en tant la vénen a veure les tietes ocell, i aleshores parlem del dia del nostre casament, i de tots aquells temps feliços.

Quina sensació estranya de repòs, de parèntesi en la meva vida —i en la vida en general, tant a dins com a fora de casa—, quan sec en aquella habitació silenciosa, endreçada i mig a les fosques, amb els ulls blaus de la meva esposa nena clavats en mi, i els seus ditets entrellaçats amb els meus! M'hi passo hores i hores, assegut així; però hi ha, en concret, tres moments que sobreviuen de manera especial en el meu record.

És el matí. Dora, polida i arreglada per les mans de la meva tia, m'ensenya com encara llueixen els seus rínxols preciosos per damunt del coixí, tan llargs i tan brillants, i com li agrada dur-los recollits balderament en aquella ret que porta.

—No és perquè en vulgui presumir, nen burleta —diu, quan jo somric—, sinó perquè tu sempre deies que els trobaves preciosos; i perquè, quan vaig començar a pensar en tu, sempre em mirava al mirall i em preguntava si t'agradaria tenir un floc

dels meus cabells. Oh, quina cara de ximplet que vas fer, Doady, quan te'n vaig donar un!

—Això era el dia que pintaves les flors que jo t'havia regalat, Dora, i quan et vaig dir com t'estimava.

—Ah... però jo, en canvi —afegeix Dora—, no et vaig voler dir els tips de plorar que m'havia fet damunt d'aquelles flors, perquè ja veia que m'estimaves! Quan pugui tornar a córrer com abans, Doady, oi que anirem a veure aquells llocs on havíem festejat com dos ximplets? Oi que em portaràs a passejar pels llocs d'abans i que també pensarem en el pobre papà?

—Sí, és clar que sí; i passarem uns dies molt feliços. Per això t'has d'afanyar a posar-te bona, estimada.

—Això rai: aviat m'hi posaré! Ja estic molt més bé, saps?

És el vespre. Jo sec a la mateixa cadira, al costat del mateix llit, amb els mateixos ulls que em miren. Hem estat en silenci, i en el seu rostre hi ha un somriure. Ara he deixat ja de portar amunt i avall la meva lleugeríssima càrrega. Es passa el dia aquí ajaguda.

—Doady!

—Dora, estimada!

—Oi que no trobaràs poca-solta el que et diré, després que tu em diguessis, no fa gaire, que el senyor Wickfield no estava bé? Vull veure Agnes. Tinc moltes ganes de veure-la.

—Jo li escriuré, estimada.

—Ho faràs?

—Immediatament.

—Quin noi més bo i més amable! Doady, rodeja'm amb el braç. De debò, estimat: no és un caprici. No és cap fantasia estúpida. Tinc moltes, moltíssimes ganes de veure-la!

—No en dubto gens. Només cal que l'hi digui, i segur que vindrà.

—Et sents molt sol, ara, quan ets a baix? —diu Dora, amb un fil de veu i amb el braç al voltant del meu coll.

—Com vols que em senti, amor meu, quan veig la teva butaca buida?

—La meva butaca buida!

Es queda un moment en silenci, aferrada a mi.

—I em trobes molt a faltar, Doady? —afegeix, alçant els ulls i amb un somriure radiant—. Una pobra ximpleta esbojarrada com jo, la trobes a faltar?

—Tresor, qui hi ha en el món que jo pogués trobar tant a faltar?

—Oh, espòs meu! Estic tan contenta, però em sap tant de greu!

I se m'acosta encara més, i em posa tots dos braços al voltant del coll. I riu, i plora, i després es calma, i diu que és feliç.

—Molt! Molt feliç! —diu—. Però escriu a Agnes i envia-li molts petons, i digue-li que tinc moltes, moltíssimes ganes de veure-la... i, a part d'això, ja no desitjo res

més.

—Tret de curar-te del tot, Dora.

—Ai, Doady! De vegades penso... ja saps que sempre he estat una bleada... però de vegades penso que això no passarà mai!

—No diguis aquestes coses, Dora! Amor meu adorat, ni les pensis tan sols!

—Ho intentaré, Doady. Però sóc molt feliç... encara que el meu rei se senti sol quan és a baix, davant de la butaca buida de la seva esposa nena!

És de nit. Jo encara sóc amb ella. Ha arribat Agnes; s'ha estat amb nosaltres tot el dia i tot el vespre. Ella, la meva tia i jo hem fet companyia a Dora des del matí. No hem parlat gaire, però Dora s'ha mostrat animada i contentíssima. Ara estem ella i jo sols.

M'ho crec del tot, ara, que la meva esposa nena aviat em deixarà? Això és el que m'han dit; no és res de nou, no és res que no intuïssin els meus pensaments... però no estic gens segur que m'hagi acabat de creure aquesta evidència. No puc assimilar-la. Avui m'he retirat moltes vegades a plorar tot sol. He recordat Aquell qui va plorar per la separació entre els vius i els morts. He recordat aquella història de bondat i de misericòrdia, i he mirat, com bonament he pogut, de trobar-hi consol i resignació... però el que no es pot instal·lar en el meu esperit és la idea del final absolut. Tinc la seva mà dins la meva, el seu cor dins el meu, veig el seu amor per mi, ple de vida i de força. Sóc incapaç d'allunyar la vaga i persistent esperança que no arribi a deixar-me.

—Et vull dir una cosa, Doady. Una cosa que fa dies que tinc ganes de dir-te. No et sap greu, oi? —diu, mirant-me dolçament.

—Saber-me greu, nineta?

—És que no sé què pensaràs... però potser tu mateix ja ho has pensat, de vegades... Doady, estimat, temo que era massa jove.

Recolzo la cara sobre el coixí, al seu costat, i ella em mira als ulls, i parla molt baixet. De mica en mica em vaig adonant, amb el cor encongint, que parla de si mateixa en passat.

—Temo, estimat, que era massa jove. I no ho dic només per l'edat, sinó per l'experiència, pels pensaments... per tot. Jo era una criatura sense res al cap! Temo que hauria valgut més que ens haguéssim estimat com dos nens, i que després ho haguéssim oblidat. He començat a pensar que no estava preparada per fer d'esposa.

Jo provo d'aguantar-me les llàgrimes, i contesto:

—Dora, amor meu... tant com podia estar-ho jo per fer de marit!

—No ho sé —diu, tot jugant amb els rínxols, com abans—. Qui sap... Però, si jo hagués estat més preparada per al matrimoni, també ho hauries estat tu. I, a més, tu ets molt intel·ligent, i jo no ho he sigut mai.

—Hem estat molt feliços, dolça Dora.

—Jo era molt feliç, molt. Però, amb el pas dels anys, el meu rei s'hauria cansat de la seva esposa nena. Cada cop hi hauria trobat menys companyia, i haurien pesat més i més les coses que trobava a faltar a casa seva, i ella no hauria canviat. És millor així.

—Oh, Dora, estimadíssima Dora, no em diguis aquestes coses. Cada paraula sembla un retret!

—No, no vull que ho creguis pas! —contesta ella, besant-me—. Oh, estimat, tu no en mereixes cap, de retret, i jo t’he estimat massa per retreure’t res seriosament... era l’únic mèrit que tenia, a part de ser bonica... als teus ulls, si més no. Et sents molt sol, a baix, Doady?

—Molt! Molt!

—No ploris! Encara hi és, la meva butaca?

—És al lloc on ha estat sempre.

—Oh, com plora, el meu pobríssó! No ploris, sents?... I ara vull que em prometis una cosa. Vull parlar amb Agnes. Quan vagis a baix, demana-li que pugui; i, mentre jo parlo amb ella, no deixis que entri ningú més... ni tan sols la tieta. Vull parlar amb Agnes en privat. Vull que parlem ella i jo soles.

Li prometo que ho faré de seguida, però el meu dolor no em deixa separar-me d’ella.

—Ja t’he dit que era millor així —em diu molt baixet, i amb els braços al voltant del meu coll—. Oh, Doady, d’aquí a uns quants anys, tu no podries estimar la teva esposa nena més del que l’estimes ara; i, d’aquí a uns quants anys més, t’hauria decebut tant, i hauria posat tan a prova la teva paciència, que potser no series capaç d’estimar-la ni la meitat que ara! Jo sé que era massa jove i massa beneïta. És molt millor així!

Agnes és a baix, a la saleta, i li transmeto el missatge. Ella desapareix i em deixa sol amb *Gip*.

La seva caseta xinesa és al costat de la llar de foc; i ell jeu a dins, sobre el seu jaç de franel·la, i fa uns esforços llastimosos per adormir-se. La lluna resplendeix, alta i clara. Miro com va caient la nit, i les llàgrimes m’inunden els ulls, i el meu cor rebel se sent castigat... durament castigat.

Sec a la vora del foc, i penso, amb un cec remordiment, en tots aquells sentiments secrets que he nodrit d’ençà que ens vam casar. Penso en totes les petites nimietats entre Dora i jo, i m’adono que la vida, en realitat, és una suma de petites nimietats. I, en tot moment, del mar dels meus records sorgeix la imatge de la criatura adorable que era quan la vaig conèixer, adornada pel meu amor juvenil, i pel seu, amb tots els atractius que enriqueixen un amor com aquest. Hauria esta millor, aleshores, que ens haguéssim estimat com dos nens, i que després ho haguéssim oblidat? Cor indisciplinat, contesta!

No tinc idea del transcurs del temps, fins que em reclama l’atenció el vell company de la meva esposa nena. Més inquiet que abans, surt arrossegant-se de la seva caseta i em mira, i va cap a la porta i, amb un gemec, em dóna a entendre que vol pujar a dalt.

—Aquest vespre no, *Gip*! Aquest vespre no!

I torna molt a poc a poc, em llepa la mà i se'm queda mirant amb aquells ulls emboirats.

—Oh, *Gip!*... I qui sap si mai més!

S'ajeu als meus peus, s'estira com si volgués dormir i, amb un grinyol llastimós, es mor.

—Oh, Agnes! Mira, mira!

... Aquella cara plena de compassió i de pena, aquella pluja de llàgrimes, aquella horrible súplica muda, aquella mà solemne alçada cap al cel!

—Agnes?

Tot s'ha acabat. Una penombra m'envaeix els ulls i, durant una estona, totes les coses s'esborren del meu record.

Les transaccions del senyor Micawber

No entraré ara a descriure l'estat en què es trobava el meu esperit sota el pes d'aquella desgràcia. Havia arribat a pensar que el futur m'havia tancat les portes, que havia perdut per sempre tota l'energia i la capacitat d'acció, que no em quedava ja cap més refugi que la tomba. Vaig arribar a pensar això, dic, però no sota el primer impacte del dolor. Va ser un procés gradual. Si els fets que ara em dispo a relatar no s'haguessin apinyat al meu voltant, primer per confondre i després per augmentar la meua pena, és possible (si bé no ho crec probable) que hagués caigut de seguida en aquest estat. Però el cas és que va passar un cert temps abans no fos plenament conscient de la meua pròpia aflicció; un temps durant el qual em vaig imaginar, fins i tot, que les punxades més fortes del dolor ja havien passat, i que el meu esperit podia arribar a consolar-se en el record de tot allò que havia estat més innocent i més bonic en la tendra història que havia acabat per sempre.

No recordo amb claredat, ni tan sols ara, quan em van proposar per primer cop que me n'anés a l'estranger, ni com va ser que arribéssim a acordar que em convenia viatjar i canviar d'aires per recuperar la pau interior. La influència d'Agnes presidia fins a tal punt tot allò que pensàvem, tot allò que dèiem i tot allò que fèiem en aquell temps de dol, que potser no m'equivocaria si digués que el projecte va ser cosa d'ella. Però la influència que exercia era tan discreta que em veig incapaç d'afirmar-ho amb seguretat.

I és aleshores quan vaig començar a creure que aquella antiga tendència a associar-la amb el vitrall de l'església no era sinó un presagi, un anunci profètic del que ella representaria per a mi en la desesperació que havia d'embargar-me amb el temps. Enmig d'aquell desconsol, des del moment inoblidable que la vaig veure davant meu, amb la mà alçada, va ser com una presència sagrada en la meua casa solitària. Quan l'Àngel de la Mort hi va entrar, la meua esposa nena es va adormir — així m'ho van explicar quan vaig tenir forces per sentir-ho— sobre el seu pit, amb un somriure. El primer que recordo, quan em vaig despertar de l'atordiment, són les seves llàgrimes compassives, les seves paraules d'esperança i de pau, la tendresa d'aquell rostre que s'inclinava, com si vingués d'una regió més pura i més propera al cel, sobre el meu cor indisciplinat, i alleujava el seu dolor.

Permeteu-me que continuï.

Me n'havia d'anar a l'estranger, i sembla que era una decisió adoptada des del primer moment. Ara que la terra cobria tot allò que era mortal en la meua esposa absent, jo només esperava el que el senyor Micawber anomenava «la polvorització final de Heep» i la partida dels emigrants.

A petició de Traddles, que en la desgràcia es va acabar de confirmar com el més devot i afectuós dels amics, la meua tia, Agnes i jo vam tornar a Canterbury. Vam

anar directament, tal com s'havia acordat, a casa del senyor Micawber, on, igual que a casa del senyor Wickfield, el meu amic havia continuat treballant des d'aquella explosiva reunió. Quan la pobra senyora Micawber em va veure entrar, tot vestit de negre, va quedar sensiblement afectada. Hi havia molta bondat, en el cor de la senyora Micawber; una bondat que els tràngols de tants anys no havien pogut exhaurir.

—A veure, senyor Micawber i senyora —va dir la meva tia per tot Déu vos guard, quan vam estar tots asseguts—: heu pensat en la proposta d'emigració que us vaig fer?

—Benvolguda senyora —va afegir el senyor Micawber—, potser no puc expressar millor la conclusió a la qual la senyora Micawber, el vostre humil servidor i, puc afegir també, els nostres fills, hem arribat, conjuntament i per separat, que manllevant el llenguatge d'un poeta il·lustre i respondre-us que «la nostra nau és a la riba, i la barqueta és a la mar».

—Correcte —va concloure la meva tia—. Auguro els resultats més positius a la vostra assenyada decisió.

—Ens feu un gran honor, senyora —va contestar ell; i, després de consultar unes notes, va afegir—: en relació amb l'assistència pecuniària que ens capaciti per botar la nostra fràgil canoa a l'oceà del futur, he reconsiderat aquest aspecte crucial de la qüestió i pregaria que se'm permetés de proposar que els meus efectes a pagar (estesos, no cal dir-ho, sobre el paper timbrat corresponent als imports respectius i homologat per diversos decrets parlamentaris relatius a aquestes transaccions) siguin a divuit, vint-i-quatre i trenta mesos vista. La proposta que vaig fer en un principi era a dotze, divuit i vint-i-quatre mesos, però temo que aquest tipus d'arranjament no doni el marge de temps necessari perquè es presenti el... el que s'hagi de presentar. Podria ser —va dir el senyor Micawber, recorrent tota la sala amb la mirada com si fossin uns quants centenars d'acres de terreny ricament cultivat— que al venciment del primer efecte no haguéssim reeixit en la nostra collita, o que encara no haguéssim segat. La mà d'obra, tinc entès, és a vegades difícil d'obtenir en aquella porció de les nostres possessions colonials on ens tocarà de batre'ns amb la terra fecunda.

—Disposeu-ho com us sembli més convenient, senyor —va dir la meva tia.

—Senyora —va contestar ell—, la senyora Micawber i un servidor som profundament conscients de la molt considerada amabilitat dels nostres amics i patrocinadors. El que jo vull és ser perfectament seriós i puntual en els pagaments. Girant, com estem ara a punt de girar, una pàgina del tot nova, i trobant-nos, com ara ens trobem, en l'acte d'agafar embranzida per un salt d'una magnitud poc corrent, és important, no sols a fi de preservar la meva dignitat sinó també de ser un exemple per al meu fill, que aquests arranjaments es tanquin en qualitat d'home a home.

No sé si el senyor Micawber atribuïa cap sentit a aquesta última frase; no sé de ningú que n'hi atribueixi o n'hi hagi atribuït mai cap, però va semblar assaborir-la

extraordinàriament i, amb una estossegada impressionant, va repetir: «en qualitat d'home a home».

—Jo proposo —va afegir— lletres de canvi (sistema molt estès en tot l'àmbit mercantil que, si no vaig errat, devem originàriament als jueus, els quals em sembla a mi que hi han tingut una addicció endimoniada d'aleshores ençà), perquè són efectes negociables. Però, si resulta preferible un rebut o qualsevol altra modalitat de garantia, em cenyiré amb molt de gust a l'instrument que sigui. En qualitat d'home a home.

La meva tia va observar que en un cas com aquell, en què totes dues parts estaven disposades a avenir-se en tot, donava per descomptat que no hi hauria cap dificultat per decidir aquest punt. El senyor Micawber opinava el mateix.

—I, pel que fa als nostres preparatius domèstics, senyora —va dir el senyor Micawber, amb un cert orgull—, per afrontar el destí vers el qual s'entén que ara ens encaminem, em permetré d'exposar-los a continuació. La meva filla gran assisteix diàriament, a les cinc del matí, a un establiment del veïnat, per tal d'adquirir els rudiments del procés (si se'n pot dir procés) de munyir vaques. Els meus fills més petits són instruïts per observar, tan de prop com permetin les circumstàncies, els hàbits que aviram i porcs practiquen a les parts més pobres d'aquesta ciutat; activitat a causa de la qual, en dues ocasions, els ha anat d'una polzada de ser víctimes d'un atropellament. Jo mateix he dedicat una certa atenció, d'una setmana cap aquí, a l'art d'elaborar el pa, i el meu fill Wilkins, procurant-se un bastó, s'ha exercitat en la conducció de bestiar (quan l'hi han permès els rudes assalariats que n'estaven al càrrec) per tal de poder prestar qualsevol servei voluntari en aquesta direcció... cosa que, lamento haver-ho de dir per al bon nom de la nostra espècie, no ha estat freqüent, atès que, en general, l'han induït a desistir-ne a còpia d'imprecacions.

—Em sembla tot molt correcte, francament —va dir la meva tia, amb intenció d'animar-lo—. I la senyora Micawber també deu haver estat enfeïnada, sens dubte.

—Estimada senyora —va començar la senyora Micawber, amb el seu aire de dona de negocis—: puc confessar sense reserves que no he estat activament implicada en cap activitat que es trobi en relació directa amb els conreus ni amb la ramaderia, per bé que sóc molt conscient que tant una cosa com l'altra reclamaran la meva atenció en latituds estrangeres. Les oportunitats que he pogut esgarrapar a les meves obligacions domèstiques les he dedicades a despatxar una certa correspondència amb la meva família. Perquè diria que em sembla, estimat senyor Copperfield —va dir la senyora Micawber, que sempre acabava dirigint-se a mi, suposo que per la força del costum, amb independència de qui fos el seu interlocutor inicial—, que ha arribat el moment en què cal enterrar el passat en l'oblit; en què cal que la meva família ofereixi la mà al senyor Micawber i el senyor Micawber ofereixi la seva a la meva família; en què cal que el lleó jergi al costat del xai, i que la meva família faci les paus amb el senyor Micawber.

Jo vaig dir que també ho creia així.

—Aquesta és, si més no, estimat senyor Copperfield —va prosseguir la senyora Micawber—, la perspectiva des de la qual jo em miro la qüestió. Quan vivia a casa amb el papà i la mamà, el papà tenia per costum de preguntar, quan qualsevol qüestió era sotmesa a debat en el nostre reduït cercle: «Des de quina perspectiva veu Emma la qüestió?». Que el papà era massa parcial, ho sé de sobres; això no obstant, en un assumpte com la gèlida fredor que ha existit sempre entre el senyor Micawber i la meva família, jo m'he format necessàriament una opinió, per molt errada que pugui anar.

—Sens dubte. I és clar que sí, senyora —va dir la meva tia.

—Entesos —va assentir la senyora Micawber—. Pot ser, doncs, que vagi errada en les meves conclusions; és molt probable que hi vagi; però la meva impressió personal és que l'abisme entre la meva família i el senyor Micawber pot ser atribuïble al temor, per part de la meva família, que el senyor Micawber pogués requerir assistència pecuniària. No em sé estar de pensar —va dir, amb un aire de profunda sagacitat— que hi ha membres de la meva família que han temut que el senyor Micawber els requerís de prestar el seu nom... i no vull dir per conferir-lo als nostres fills en el baptisme, sinó per inscriure'l en lletres de canvi negociables en el mercat monetari.

La mirada penetrant amb què la senyora Micawber va anunciar aquest descobriment, com si ningú hi hagués pensat mai abans, va semblar que deixava la meva tia bastant parada, perquè va contestar bruscament:

—Doncs mireu, senyora: en general, no m'estranyaria gens que ho encertéssiu!

—Ara que el senyor Micawber es troba a les portes de desprendre's dels grillons pecuniaris que durant tant de temps l'han subjugat —va dir la senyora Micawber—, i d'encetar una nova carrera en un país on hi ha prou camp per córrer per a les seves capacitats (cosa que, a parer meu, és extremament important, perquè les capacitats del senyor Micawber requereixen, sobretot, camp per córrer), em fa l'efecte que la meva família hauria d'honorar l'ocasió fent algun pas. El que jo desitjaria presenciar seria una trobada entre el senyor Micawber i la meva família en una celebració festiva (les despeses de la qual assumiria la meva família), on pogués brindar per la salut i la prosperitat del senyor Micawber algun membre destacat de la meva família, i el senyor Micawber pogués tenir l'oportunitat de desenvolupar les seves opinions.

—Estimada —va dir el senyor Micawber, amb un cert acalorament—, pot ser oportú que m'afanyi a deixar clar que, si hagués de desenvolupar les meves opinions davant d'aquella assemblea, segurament serien considerades de caire ofensiu, atès que la meva impressió de la teva família és que són, en conjunt, uns estufats impertinents i, en detall, uns rufians sense pal·liatius.

—Micawber —va exclamar la senyora Micawber, movent el cap—, no! Tu no els has entès mai, i ells no t'han entès mai a tu.

—Lamento extraordinàriament, estimada Emma —va dir el senyor Micawber, retractant-se—, haver incidit en unes expressions que tal vegada, ni que sigui

remotament, hagin pogut presentar l'aspecte de ser expressions fortes. Tot el que vull dir és que me'n puc anar a l'estranger sense que la teva família hagi de fer cap pas per mi ni... en suma, sense haver de rebre cap empenta final de les seves fredes espatlles; i que, en general, abans me n'aniria d'Anglaterra amb l'ímpetu que posseeixo i prou, que no pas rebre'n cap acceleració que em vingués d'aquell sector. D'altra banda, estimada, si ells condescendessin a contestar les nostres missives (cosa que la nostra experiència compartida fa d'allò més improbable), res no hi hauria més lluny de la meva intenció que ser una barrera per als teus desitjos.

Havent saldat la qüestió d'una manera tan amistosa, el senyor Micawber va oferir el braç a la senyora Micawber i, fent una ullada a la pila de llibres i papers que hi havia a la taula davant de Traddles, va dir que procedien a deixar-nos sols, cosa que van fer amb tota cerimònia.

—Estimat Copperfield —va dir Traddles, reclinant-se a la cadira, quan van ser fora, i mirant-me amb un afecte que li enrogia els ulls i feia que els cabells li adoptessin tota mena de formes—, no et demano excuses per destorbar-te amb aquests assumptes, perquè sé que t'interessen profundament i que et poden esbargir una mica. Estimat company, espero que no estiguis esgotat...

—No, estic bé —vaig afirmar, després d'un silenci—. En qui hauríem de pensar és en la meva tia, més que en ningú més. Tu saps tot el que ha fet.

—Sens dubte, sens dubte —va contestar Traddles—. Qui podria oblidar-ho?

—Però això no és tot, encara —vaig dir—. Hi ha algun problema nou que la té alterada des de fa un parell de setmanes, i ha anat i vingut diàriament de Londres. Més d'un dia ha marxat a primera hora i no ha tornat fins al vespre. Ahir mateix, Traddles, amb aquest viatge que l'esperava, gairebé era mitjanit quan va tornar a casa. Tu saps com es preocupa per l'altra gent, i no hi ha hagut manera que em digués què és el que l'angoixa.

La meva tia, molt pàl·lida i amb arrugues profundes a la cara, em va escoltar, totalment immòbil, fins que vaig haver acabat, i aleshores va vessar algunes llàgrimes i va posar una mà sobre la meva.

—No és res, Trot; no és res. Ja s'ha acabat. Aviat sabràs de què es tracta. I ara, Agnes, estimada, ocupem-nos d'aquests assumptes.

—Abans que res, i per fer justícia al senyor Micawber —va dir Traddles—, vull subratllar que, si bé no sembla que hagi fet mai gran cosa en benefici de si mateix, és l'home més incansable del món quan treballa per a l'altra gent. No he conegut mai ningú com ell. Si sempre ha dut aquest ritme, es pot dir que a hores d'ara és com si hagués viscut dos-cents anys. El zel que el posseeix contínuament, el desfici i l'empenta amb què s'ha submergit, un dia darrere l'altre, entre papers i llibres, la immensa quantitat de cartes de la seva mà que han circulat entre aquesta casa i la del senyor Wickfield (i sovint d'un cap a l'altre de la taula quan l'he tingut assegut al davant, i li hauria estat molt més fàcil dir-m'ho de paraula), és absolutament extraordinari.

—Cartes! —va exclamar la meva tia—. Em sembla que hi somia i tot, en les cartes!

—I, pel que fa al senyor Dick —va dir Traddles—, s’ha de reconèixer que també ha fet meravelles! Així que el vam eximir de la vigilància d’Uriah Heep, el qual va mantenir sota un control que no he vist mai superat, va començar a dedicar-se al senyor Wickfield. I el seu afany per ser útil en les investigacions que hem dut a terme, i el gran servei que ens ha fet a l’hora de fer còpies i extractes, i de buscar i portar documents, han estat francament estimulants.

—Dick és un home extraordinari! —va exclamar la meva tia—. Jo sempre ho he dit, i tu ho saps prou bé, Trot!

—Celebro poder dir, senyoreta Wickfield —va prosseguir Traddles, amb una gran delicadesa i alhora amb una gran serietat— que, en absència vostra, el senyor Wickfield ha millorat considerablement. Alliberat del malson que l’havia esclavitzat durant tant de temps, i de les horribles aprensions sota les quals havia viscut, gairebé sembla una altra persona. A estones, fins i tot sembla que no tingui tan minvada la capacitat de centrar la memòria i l’atenció en uns assumptes determinats, i ens ha pogut ajudar a aclarir algunes coses que sens dubte ens haurien estat molt difícils, per no dir impossibles, d’aclarir sense ell. Però el que haig de fer ara és anar al gra i parlar dels resultats, perquè, si em vaig entretenant amb aquesta xerrameca sobre totes les circumstàncies esperançadores que he observat, no acabarem mai.

La naturalitat i l’afable senzillesa amb què parlava feien evident que deia aquestes coses per animar-nos, i perquè Agnes pogués sentir parlar del seu pare amb més confiança, però no per això resultaven menys agradables de sentir.

—Doncs bé —va dir Traddles, consultant els papers que hi havia a la taula—: després de fer inventari, i d’aclarir tota una massa ingent de coses tèrboles, tant les involuntàries com les que eren producte de falsificacions deliberades, penso que queda clar que el senyor Wickfield podrà liquidar la seva participació en el negoci i en els dipòsits sense haver de respondre de cap deficiència ni de cap desfalc.

—Ai, gràcies a Déu! —va exclamar Agnes, fervorosament.

—Però —va dir Traddles— el superàvit que li quedaria com a mitjà de subsistència, i comptant que es vengués la casa, seria tan escàs (el més probable és que no excedís uns centenars de lliures) que potser el més prudent, senyoreta Wickfield, fóra que conservés la gestió del patrimoni que durant tant de temps ha administrat. Ara que és lliure, els seus amics podem aconsellar-lo... Vós mateixa, senyoreta Wickfield... i Copperfield... i jo mateix...

—Ja hi he pensat, Trotwood —va dir Agnes, mirant-me a mi—, però penso que no és possible ni convenient que sigui així, encara que ho recomani un amic a qui estic tan agraïda i a qui dec tantes coses.

—No dic que ho recomani —va observar Traddles—: només que, simplement, m’ha semblat correcte suggerir-ho.

—M'alegra que digueu això —va contestar Agnes, amb fermesa—, perquè em dóna l'esperança, i gairebé la seguretat, que pensem igual. Estimat senyor Traddles, estimat Trotwood: un cop salvat l'honor del meu pare, què més puc desitjar? Sempre he pensat que, si podíeu arribar a alliberar-lo dels maldecaps que l'oprimien, la meua única aspiració era restituir-li una mica de l'amor i de les atencions que li dec, i dedicar-li la meua vida. Ha estat la meua màxima esperança des de fa molts anys. Res no em pot fer tan feliç (després de saber que queda lliure de càrregues i de responsabilitats) com agafar les regnes del nostre futur.

—I has pensat com fer-ho, Agnes?

—Moltíssim, hi he pensat! I no tinc gens de por, estimat Trotwood. Estic segura que me'n sortiré, perquè aquí hi ha prou gent que em coneix i que m'aprecia. No pateixis per mi. Les nostres necessitats són modestes. Llogant la casa i obrint una escola, ja seré feliç i em sentiré útil.

El serè entusiasme de la seva veu animosa em va evocar tan nítidament la seva antiga i estimada casa, i al mateix temps la meua llar solitària, que estava massa emocionat per poder parlar. Traddles va fer veure que estava enfeinat consultant els papers.

—I ara, senyoreta Trotwood —va dir, al cap d'una estona—, parlem del vostre capital.

—Mireu, senyor —va començar la meua tia, amb un sospir—: tot el que haig de dir sobre això és que, si s'ha esfumat, què hi farem; i que, si no s'ha esfumat, el recuperaré amb molt de gust.

—Tinc entès que originàriament ascendia a vuit mil lliures en títols consulars, no és així? —va preguntar Traddles.

—Correcte! —va contestar la meua tia.

—Només he aconseguit localitzar-ne per valor de cinc —va declarar Traddles, amb un aire de perplexitat.

—... cinc mil, voleu dir? —va preguntar la meua tia, amb un insòlita calma—. O cinc lliures?

—Cinc mil lliures —va contestar Traddles.

—És tot el que hi havia —va dir la meua tia—. La resta dels títols me'ls vaig vendre jo mateixa. Mil lliures van servir per pagar la teva passantia, estimat Trot; i les altres dues mil les tinc jo. Quan vaig perdre la resta, em va semblar prudent no dir res respecte a aquella suma i guardar-la en secret, en cas de necessitat. Volia veure com superaves la prova, Trot; i l'has superada noblement... amb perseverança, amb independència, amb abnegació! I Dick també. I no em diguis res, perquè em noto els nervis una mica trasbalsats.

Veient-la allà asseguda, tan rígida i plegada de braços, ningú no ho hauria dit, però la capacitat de dominar-se que tenia era senzillament prodigiosa.

—Doncs, aleshores, tinc la satisfacció de poder dir —va exclamar Traddles, radiant— que hem recuperat tots els diners!

—Que ningú em felicit! —va dir la meva tia—. I com ha anat, la cosa, senyor?

—Crèieu que se n'havia apropiat el senyor Wickfield, d'aquest capital? —va preguntar Traddles.

—És clar —va respondre la meva tia—; i és per això que no en vaig dir res a ningú. Ni una paraula, Agnes!

—Efectivament —va dir Traddles—, els títols havien estat venuts, en virtut dels poders que havíeu atorgat al senyor Wickfield... però em sembla que no cal que digui qui se'ls va vendre, ni amb quina firma. I, després, aquell pocavergonya va fer creure al senyor Wickfield (i, a més a més, l'hi va demostrar amb xifres) que s'havia apropiat dels diners, seguint «instruccions generals», per poder tancar altres forats i deficiències. El senyor Wickfield, massa impotent i dèbil, a les seves mans, per pagar-vos després diverses sumes en concepte d'interessos d'un capital que ell sabia inexistent, va convertir-se, per desgràcia, en còmplice del frau.

—I al final va assumir totes les culpes ell —va afegir la meva tia—, i em va escriure una carta delirant on s'acusava de robatori i de les maldats més inaudites. Per la qual cosa jo li vaig fer una visita un dia de bon matí, vaig demanar una espelma, vaig cremar la carta i li vaig dir que, si mai podia compensar-me i compensar-se a si mateix, que ho fes; i que, si no podia, que no en digués ni mitja paraula pel bé de la seva filla... Si algú em diu res, me'n vaig d'aquesta casa!

Ens vam quedar tots en silenci; Agnes es tapava la cara.

—I bé, amic meu —va continuar la meva tia, després d'una pausa—: heu aconseguit arrencar-li els diners, doncs?

—El cas —va contestar Traddles— és que el senyor Micawber l'havia acorralat fins a tal punt, i disposava de tants recursos de recanvi per si fallava cap dels altres, que l'home no tenia escapatòria. I la circumstància més extraordinària és que, en realitat, crec que es va apoderar d'aquesta suma no tant per satisfer la seva avarícia, que era desmesurada, com per l'odi que sentia per Copperfield. Així m'ho va dir, sense embuts. Va dir que fins i tot se'ls hauria gastat per poder fer-li la traveta o perjudicar-lo com fos.

—Ha! —va dir la meva tia, arrugant el front pensativament i fent un cop d'ull a Agnes—. I què se n'ha fet?

—No ho sé. Se'n va anar d'aquí —va explicar Traddles— amb la seva mare, que no havia parat de cridar, i d'implorar, i de confessar coses. Van marxar amb una de les diligències nocturnes de Londres, i no he sabut res més d'ell, excepte que el rancor que em guardava, en el moment de marxar, el va fer ser molt audaç. No semblava pas que es considerés menys en deute amb mi que amb el senyor Micawber, cosa que vaig considerar (tal com li vaig dir) tot un compliment.

—Penses que pot tenir alguns diners, Traddles? —vaig preguntar.

—Oh i tant, jo diria que sí —va contestar ell, molt seriós i movent el cap—. Diria que se'n va embutxacar una bona suma, d'una manera o d'una altra. Però em penso, Copperfield, que, si vas poder observar prou l'evolució d'aquest home, ja deus ser

conscient que els diners no el frenaran mai a l'hora de cometre més maldats. És un hipòcrita tan rematat que, sigui quin sigui l'objectiu que persegueixi, el perseguirà per camins tortuosos. És la seva única compensació per les servituds que s'imposa a si mateix. Com que sempre s'arrossega per terra per aconseguir la cosa més insignificant, qualsevol objecte que es trobi pel camí sempre li semblarà més gros del que és; i, en conseqüència, odiarà i sospitarà de tothom qui, amb tota la innocència, s'interposi entre ell i el seu objectiu. Per tant, els camins tortuosos s'hi tornaran encara més, en qualsevol moment, pel motiu més ínfim, o bé per cap motiu en absolut. Només cal pensar en el seu historial fins avui —va dir Traddles— per saber-ho.

—És d'una mesquinesa monstruosa! —va dir la meva tia.

—No sabia pas què dir-vos, respecte a això —va observar Traddles, pensatiu—. Hi ha gent que pot arribar a ser molt mesquina, quan s'ho proposa.

—I ara parlem del senyor Micawber —va ordenar la meva tia.

—Doncs mireu: la veritat és que, una vegada més —va dir Traddles, alegrement—, he de dedicar uns grans elogis al senyor Micawber. Si no fos per la perseverança i la paciència que va demostrar durant tant de temps, ben poca cosa hauríem aconseguit. I crec que hem de considerar que el senyor Micawber feia el bé per amor al bé, si pensem en les coses que hauria pogut obtenir d'Uriah Heep a canvi del seu silenci.

—Jo també ho crec —vaig dir.

—I què li donareu, aleshores? —va preguntar la meva tia.

—Bé, doncs... abans d'entrar en això —va dir Traddles, una mica violent—, temo que hi ha un parell de punts més que m'ha semblat discret d'ometre, ja que no disposava de les dades necessàries, en fer aquesta regulació il·legal (perquè és del tot il·legal, de principi a fi) d'un assumpte tan difícil. Aquests pagarés i altres efectes que el senyor Micawber li va donar a canvi dels avançaments que rebia...

—Ah, això s'ha de pagar —va dir la meva tia.

—Sí, però és que no sé quan vencien, ni on són —va contestar Traddles, obrint molt els ulls—; i puc anticipar que, des d'ara fins al moment de la seva partida, el senyor Micawber serà constantment detingut o embargat.

—Doncs aleshores cal que sigui constantment posat en llibertat i desembargat —va dir la meva tia—. Quant puja, tot plegat?

—Bé... el senyor Micawber ha registrat les transaccions (ell en diu transaccions), amb pèls i senyals, en un llibre —va contestar Traddles, somrient—, i li surt un total de cent tres lliures amb cinc xílings.

—Doncs què li hem de donar, incloent-hi aquesta suma? —va dir la meva tia—. Agnes, estimada, després tu i jo parlarem de la manera com ens ho repartim. Quant pujarà? Cinc-centes lliures?

En sentir això, Traddles i jo vam saltar tots dos alhora per recomanar una petita suma de diners, i el pagament, sense estipulació al senyor Micawber, dels deutes

contrets amb Uriah a mesura que anessin vencent. Vam suggerir pagar el viatge i les despeses d'instal·lació de tota la família, afegint-hi cent lliures, i que calia prendre's molt seriosament les disposicions del senyor Micawber per al pagament dels avançaments, perquè saber que tenia aquesta responsabilitat podia ser-li beneficiós. I jo vaig afegir-hi el suggeriment que podria donar algunes referències del seu caràcter i de la seva història al senyor Peggotty, que sabia que era de fiar, i que també se li podia confiar l'encàrrec d'avançar-li un centenar de lliures més quan ho cregués oportú. Després vaig proposar d'atreure l'interès del senyor Micawber cap al senyor Peggotty posant-lo al corrent de tots aquells aspectes de la història del senyor Peggotty que em semblés justificat o convenient de revelar, de manera que es pogués crear un corrent de simpatia entre l'un i l'altre, pel bé de tots dos. Aquestes opinions van trobar un suport unànim i entusiasta, i m'afanyo a dir que les dues parts interessades, poc després, van secundar-les amb perfecta harmonia i bona voluntat.

Veient que Traddles es tornava a mirar angoixat la meva tia, li vaig fer memòria del segon i últim dels punts a què havia al·ludit.

—Tant tu com la teva tia, Copperfield, m'haureu de disculpar si toco un assumpte dolorós, perquè temo que ho serà —va dir Traddles, vacil·lant—; però considero necessari que us ho recordi. El dia de la memorable denúncia del senyor Micawber, es va fer una al·lusió amenaçadora al... al marit de la teva tia.

La meva tia, sense abandonar aquella posició rígida ni aquella aparença de calma, va moure el cap en senyal d'assentiment.

—Va ser una mera impertinència gratuïta, potser? —va observar Traddles.

—No —va contestar la meva tia.

—Existia realment... perdoneu-me... aquesta persona, i estava poc o molt sota el seu poder? —va insinuar Traddles.

—Sí, bon amic meu —va dir la meva tia.

A Traddles se li va allargar la cara visiblement, i va explicar que no havia pogut controlar aquesta qüestió; va dir que havia seguit el mateix destí que els deutes del senyor Micawber, en el sentit que no estava inclosa en les condicions imposades i que, per tant, ja no teníem cap autoritat sobre Uriah Heep, i que per poc que ens poguéssim causar, a qualsevol de nosaltres, qualsevol dany o molèstia, no hi havia cap dubte que ho faria.

La meva tia va guardar silenci, fins que, una vegada més, un parell de llàgrimes li van baixar per les galtes.

—Teniu tota la raó —va dir—. Heu fet molt bé d'esmentar-ho.

—Puc... podem, Copperfield o jo... fer-hi alguna cosa? —va preguntar Traddles, amb delicadesa.

—No —va respondre la meva tia—. Us ho agraeixo moltíssim. Trot, fill, ha estat una amenaça en va! Tornem a cridar el senyor i la senyora Micawber... I que ningú em digui res!

I, dit això, es va allisar el vestit i es va quedar amb el mateix posat rígid i mirant cap a la porta.

—Bé, senyor Micawber i senyora! —va dir la meva tia, així que els va veure entrar—. Hem estat parlant de la vostra emigració, i us presentem tota mena de disculpes per haver-vos fet esperar a fora tanta estona; i, dit això, us faré saber quines són les nostres propostes.

Els va explicar tot el que havíem acordat, amb una satisfacció sense límits per part de tota la família —també hi eren presents els fills—, i va revelar fins a tal punt els puntuals costums del senyor Micawber en la fase inicial de tots els deutes financers que contraïa, que no hi va haver manera de dissuadir-lo de sortir disparat, absolutament eufòric, a comprar el paper timbrat per estendre les lletres. Però la seva eufòria es va veure estroncada sobtadament: al cap de cinc minuts tornava custodiat per un ajudant de l'agutzil, i ens informava, plorant a llàgrima viva, que tot estava perdut. Nosaltres, que ja ens esperàvem bastant aquest incident (obra d'Uriah Heep, per descomptat), vam afanyar-nos a pagar els diners; i, al cap de cinc minuts més, el senyor Micawber seia a la taula, emplenant el paper timbrat amb una expressió de perfecta alegria que només aquella gustosa activitat, o l'elaboració del ponx, podien conferir plenament a la seva cara radiant. Veure'l manipular aquells efectes amb la delectació d'un artista, tocant-los com si fossin obres d'art, mirant-se'ls de costat, prenent feixugues notes de venciments i quantitats en el seu quadern i contemplant-les quan havia enllestit, amb plena consciència del seu valor altíssim, era un espectacle realment digne de veure.

—I ara, el millor que podeu fer, senyor, si em permeteu que us doni un consell —va dir la meva tia, després d'observar-lo en silenci—, és abjurar per sempre d'aquesta ocupació.

—Senyora —va contestar el senyor Micawber—, és un propòsit que penso registrar en la pàgina verge del futur. La senyora Micawber en donarà fe. Confio —va afegir, solemnement— que el meu fill Wilkins sempre tindrà present que és infinitament millor posar el puny al foc que no pas utilitzar-lo per manejar els serpents que han enverinat la sang del seu dissortat progenitor! —Profundament afectat, i convertit en un moment en la desesperació personificada, el senyor Micawber va observar els serpents amb una mirada de lúgubre ressentiment (on, tanmateix, sobrevivia encara un rastre de la seva antiga admiració), els va plegar i se'ls va posar a la butxaca.

Això va posar fi a les gestions d'aquell vespre. Estàvem tots molt abatuts, de pena i de cansament, i la meva tia i jo havíem de tornar a Londres l'endemà. Es va acordar que els Micawber ens seguissin (després de fer efectiva la venda de les seves possessions a un drapaire), que fossin liquidats sense demora els afers del senyor Micawber, sota la direcció de Traddles, i que Agnes també vingués a Londres, a l'espera d'aquests arranjaments. Vam passar la nit a l'antiga casa (la qual, alliberada

de la presència dels Heep, semblava que l'haguessin purgada d'una malaltia), i jo vaig dormir a la meva habitació d'abans, com un naufrag que hagués tornat a casa.

L'endemà no vam tornar a casa meva, sinó a casa de la meva tia; i quan estàvem ella i jo sols com en altres temps, abans d'anar a dormir, ella va dir:

—Trot, de debò tens ganes de saber què és el que m'ha encaparrat, últimament?

—I tant que sí, tieta; mai com ara no m'hauria sabut tant de greu que tinguéssiu una pena o una angoixa que jo no pogués compartir.

—Ja has tingut prou penes, fill —va dir la meva tia, afectuosament—, sense necessitat que jo hi afegís les meves petites desgràcies. No puc tenir cap altre motiu, Trot, per amagar-te res.

—Ho sé prou bé —vaig afegir—, però expliqueu-m'ho.

—M'acompanyaries a fer una petita excursió, demà al matí? —va preguntar-me.

—Per descomptat.

—A les nou —va dir—. I llavors t'ho explicaré, fill.

A les nou, tal com havíem quedat, marxàvem cap a Londres en un petit carruatge. Després de travessar molts carrers, al final vam arribar a un dels grans hospitals de la ciutat. Al costat de l'entrada de l'edifici hi havia un humil cotxe fúnebre. El cotxer va reconèixer la meva tia i, obeint un gest de la seva mà a la finestra, es va posar en marxa lentament, i nosaltres al darrere.

—Ho entens, ara, Trotwood? —va preguntar la meva tia—. Se n'ha anat!

—Ha mort a l'hospital?

—Sí.

Seia immòbil al meu costat; però, una vegada més, vaig descobrir un parell de llàgrimes que li humitejaven la cara.

—Ja hi havia estat una altra vegada —va dir la meva tia, al cap d'un moment—. Feia molt temps que estava malalt... feia molts anys que era un home acabat i destruït. Quan va conèixer el seu estat en aquesta última malaltia, va demanar que m'avisessin. Estava penedit. Molt penedit.

—I vós hi vau anar, tieta; n'estic segur.

—Hi vaig anar, sí. Vaig estar molt amb ell, després.

—Va morir la nit abans que anéssim a Canterbury? —vaig dir jo.

La meva tia va fer que sí amb el cap.

—Ja no li pot fer cap mal ningú, ara —va concloure—. Va ser una amenaça en va. Vam sortir de la ciutat i vam anar fins al cementiri de Hornsey.

—Millor aquí que no pas pels carrers —va dir la meva tia—. Ell va néixer aquí.

Vam baixar del cotxe i vam seguir el senzill taüt fins a un racó del cementiri que recordo molt bé, on va ser llegit el servei de difunts abans de procedir a la sepultura.

—Avui fa trenta-sis anys, fill —va explicar la meva tia, quan tornàvem caminant cap al cotxe—, que em vaig casar. Que Déu ens perdoni a tots!

Vam pujar i ens vam asseure en silenci, i ella es va estar una bona estona més sens dir res i agafant-me la mà. Al final, de sobte, va esclatar en plors i va dir:

—Era un home molt ben plantat, quan m’hi vaig casar, Trot... i va canviar lamentablement!

No va durar gaire estona. Després de l’alleujament de les llàgrimes, aviat va recobrar la calma i fins i tot va semblar animada. Tenia els nervis una mica trasbalsats, va dir; perquè, si no, no hauria fet aquella escena. Que Déu ens perdoni a tots!

I vam tornar a la seva caseta de Highgate, on vam trobar la següent nota del senyor Micawber, que havia arribat amb el correu d’aquell matí:

Canterbury, divendres.

Benvolguda senyora, benvolgut Copperfield,

La dolça terra promesa que darrerament ha sorgit enllà de l’horitzó torna a estar embolcallada de boirines impenetrables, i esborrada per sempre més dels ulls d’un naufrag a la deriva la condemna del qual ja ha estat dictada!

Una nova ordre d’arrest ha estat expedida (a l’Alt Tribunal de Sa Majestat del King’s Bench, Westminster), arran d’una altra causa de *HEEP versus MICAWBER*, i l’acusat en l’esmentada causa és presa de l’agutzil amb jurisdicció legal en aquest districte.

«És l’hora infausta, el dia és arribat:
vegeu al lluny les restes del combat;
vegeu com Eduard s’acosta, infatuat...

Cadenes i esclavatge!»

Condemnat als quals, i a un final imminent (perquè la tortura mental no és suportable més enllà d’un cert punt, i aquest punt m’adono que ja l’he assolit), el meu camí s’acaba. Que Déu us beneeixi! Que Déu us beneeixi! Algun futur viatger que visiti, per mòbils de curiositat no del tot aliens, esperem, a la simpatia, el lloc de reclusió destinat als deutors d’aquesta ciutat, és possible i confio que s’aturi a reflexionar, en distingir, inscrites sobre el mur amb un clau rovellat,

les obscures inicials

W. M.

PS. Torno a obrir aquesta carta per dir que el nostre amic comú, el senyor Thomas Traddles (que encara no ens ha deixat, i que té un aspecte immillorable), ha pagat el deute i els costos, en el noble nom de la senyoreta Trotwood, i que un servidor i la meva família ens trobem en l’apogeu de la beatitud terrenal.

55

Tempesta

M'acosto ara a un esdeveniment de la meua vida tan inesborrable, tan terrible, tan vinculat per un nombre infinit de lligams a tot el que l'ha precedit en aquestes pàgines, que l'he vist créixer i créixer sense parar des del principi d'aquesta narració, com una torre altíssima enmig d'una plana, i projectar la seva ombra allargada fins i tot sobre els dies de la meua infància.

Anys després d'haver passat, encara hi somiava sovint. M'incorporava al llit, tan vivament alterat per aquell somni, que era com si, en la quietud de la meua habitació i en el silenci de la nit, continués bramant la seva fúria. Actualment encara hi somio de vegades, si bé en uns intervals més espaiats i més incerts. No tinc cap altre record que associï tan intensament amb una nit de tempesta o amb la més lleu referència a una platja. Intentaré descriure el que va passar amb la mateixa claredat amb què se m'apareix davant dels ulls. No és que ho recordi: és que ho veig, perquè és ben bé com si tornés a passar.

El dia de salpar el vaixell dels emigrants s'acostava molt de pressa, i la meua antiga mainadera (que tenia el cor destrossat per mi quan ens vam retrobar) va venir a Londres. Vaig estar constantment amb ella, i amb el seu germà, i amb els Micawber (ara pràcticament inseparables), però en cap moment no vaig veure Emily.

Un vespre, quan la data del viatge ja era imminent, estava sol amb Peggotty i amb el seu germà i la conversa va girar al voltant de Ham. Peggotty ens va descriure la tendresa amb què li havia dit adéu, i l'aplom i el coratge que havia demostrat, sobretot últimament, quan ella creia que patia més que mai. Era un tema de conversa del qual aquella dona afectuosa no es cansava mai, i el nostre interès per sentir els molts exemples que tenia per explicar (havien passat moltes hores junts) era equiparable al que sentia ella per relatar-los.

La meua tia i jo havíem deixat les casetes de Highgate, jo amb la intenció d'anar-me'n a l'estranger i ella de tornar a la casa de Dover. Teníem un allotjament temporal a Covent Garden. Mentre m'hi dirigia, després de la conversa d'aquell vespre, reflexionant sobre el que ens havíem dit Ham i jo l'última vegada que vaig ser a Yarmouth, vaig desviar-me del propòsit inicial de deixar una carta per a Emily quan m'acomiadés del seu oncle a bord del vaixell, i vaig decidir escriure-la aquella nit mateix. Vaig creure que potser, en rebre la meua comunicació, voldria aprofitar per acomiadar-se del seu infeliç enamorat fent-li arribar unes ratlles a través meu. Era una opció que vaig pensar que havia de donar-li.

Així, doncs, abans de ficar-me al llit, em vaig asseure a escriure-li la carta. Vaig explicar-li que l'havia vist, i que ell m'havia demanat que li digués el que ja he consignat anteriorment en aquestes pàgines. Vaig repetir-ho fidelment. No tenia cap necessitat d'afegir-hi res pel meu compte, encara que hi tingués el dret. La profunda

bondat i lleialtat de Ham no tenien per què ser adornades per mi ni per ningú. Vaig deixar la carta a fora, perquè fos enviada l'endemà al matí, amb una nota per al senyor Peggotty demanant-li que la fes arribar a ella, i em vaig ficar al llit quan ja apuntava el dia.

Estava més abatut del que ni jo mateix sospitava, i no em vaig adormir fins molt després d'haver sortit el sol; em vaig llevar molt tard, cansat i mal dormit. Va despertar-me la presència silenciosa de la meva tia al costat del llit; una presència que ja vaig notar mig en somnis, com suposo que passa a tothom.

—Trot, fill —va dir, quan vaig obrir els ulls—, no gosava destorbar-te. Hi ha el senyor Peggotty; li dic que pugi?

Jo li vaig dir que sí, i de seguida el vaig tenir a dalt.

—Senyoret Davy —va començar, després de donar-me la mà—, he entregat la vostra carta a Emily, i ella us ha escrit aquesta; i m'ha pregat que us demanés que la llegíssiu i que, si us sembla bé i sou tan amable, us en féssiu càrrec.

—L'heu llegida? —vaig preguntar.

Va fer que sí amb el cap, tot compungit. La vaig obrir i vaig llegir el que segueix:

He rebut el teu missatge. Oh, què puc dir per agrair-te la infinita bondat que demostres amb mi?

Tinc les teves paraules arran del cor, i aquí les guardaré fins que em mori. Són espines punxegudes, però m'han fet molt de bé. I després de llegir-les he resat, sí, he resat molt... Quan m'adono de com ets, i de com és el meu oncle, penso en com deu ser la misericòrdia divina i em veig amb forces d'implorar-la.

Adéu per sempre. Adéu per sempre en aquest món, amic meu estimat. Potser en el més enllà, si sóc perdonada, podré tornar a ser una criatura innocent i acudir a tu. T'envio tot el meu agraïment, i que Déu et beneeixi. Adéu per sempre més!

Aquesta era la carta, plena d'esborralls de llàgrimes.

—Puc dir-li que us sembla bé, i que sereu tan amable de fer-l'hi arribar, senyoret Davy? —va preguntar el senyor Peggotty, quan la vaig haver llegida.

—Sens dubte —vaig contestar—, però estic pensant que...

—Què, senyoret Davy?

—Estic pensant —vaig dir— que m'arribaré a Yarmouth. Tinc temps de sobres per anar i tornar abans que salpi el vaixell. No paro de pensar en Ham, i en la seva solitud; que jo li faci a mans personalment aquesta carta escrita per ella, en aquests moments, i que, en embarcar-vos, vós li pugueu dir que Ham l'ha llegida, els pot ser bo a tots dos. Vaig acceptar solemnement el seu encàrrec, amic meu, i el vull complir tan bé com pugui. Fer aquest viatge no m'importa en absolut. Estic neguitós i em convé bellugar-me. Marxaré aquest vespre.

Ell es va escarrassar per treure-m'ho del cap, però vaig veure que compartia la meva opinió; i això ja em va servir de vistiplau a les meves intencions, suposant que l'hagués necessitat. Vaig demanar-li si es podia arribar al despatx de les diligències, i em va reservar el seient del pescant a la diligència del correu. Em vaig posar en camí al capvespre, amb aquell vehicle, per la carretera que havia recorregut en avatars tan diversos.

—No trobeu —vaig preguntar al cotxer, a la primera etapa després de sortir de Londres— que el cel té un aspecte extraordinari? No recordo haver vist mai un cel com aquest.

—Jo tampoc; no n'havia vist mai cap d'igual —va contestar—. Això és el vent, senyor. Veig venir que el mar en farà alguna de grossa d'aquí a no gaire estona.

Era una tèrbola barreja de núvols en ràpid moviment —amb clapes d'un color semblant al fum d'un combustible humit—, amuntegats en uns cúmuls imponents que semblaven superar en altura la distància que hi havia entre ells i els forats més profunds de la terra; una lluna embogida s'hi enfonsava de cap, com espantada i perduda per un capgirament espantós de les lleis de la natura. El vent no havia parat de bufar en tot el dia, i aleshores, amb un brogit extraordinari, prenia encara més força. Va seguir refermant durant una hora, i el vendaval encapotava el cel cada cop més.

Però, a mesura que avançava la nit i els núvols s'espessien i cobrien densament tot el cel, que ja s'havia enfosquit molt, el vent va anar adquirint tal violència que els cavalls tenien feina per continuar avançant. Sovint, en les estones més fosques de la nit (érem a finals de setembre i les nits ja no eren curtes), els de davant volien girar cua, o paraven en sec, i més d'un cop vam témer seriosament que la diligència pogués bolcar. Ratxes devastadores de pluja havien precedit el temporal, com xàfeces d'acer; i, en aquelles ocasions, si teníem a l'abast alguns arbres o tàpies per buscar aixopluc, no havíem vacil·lat a aturar-nos, en l'absoluta impossibilitat de continuar la lluita.

Quan es va fer de dia, el vent bufava més i més fort. Jo havia estat a Yarmouth en algunes ocasions d'aquelles en què els pescadors diuen que «bufen canonades», però no havia vist mai res que pogués comparar-se, ni de lluny, a això d'ara. Vam arribar a Ipswich —amb molt retard, perquè, des que érem deu milles lluny de Londres, havíem hagut d'esgarrapar cada polzada de camí— i, a la plaça del mercat, vam trobar un grup de gent que s'havia llevat durant la nit, tement que es poguessin ensorrar les xemeneies. Unes quantes persones s'havien congregat al barri de l'hostal mentre canviàvem de cavalls, i ens van parlar de grans làmines de plom que s'havien després d'un dels campanars més alts i, anant a espetegar en un carreró, l'havien bloquejat totalment. Altres parlaven de camperols que havien arribat de pobles de la rodalia i havien vist arbres enormes arrencats de soca-rel, i roques senceres escampades pels camins i pels camps. I el temporal, lluny de voler minvar, encara anava agafant més embranzida.

Mentre avançàvem amb grans treballs i érem cada vegada més a prop del mar, des d'on bufava aquest vent descomunal que arrasava la platja, la seva força es va anar fent encara més terrorífica. Molt abans de veure el mar ja teníem els llavis coberts d'escuma i la roba xopa d'un plugim salat. L'aigua inundava milles i milles del paisatge pla que envoltava Yarmouth, i cada aigüerol i cada bassal assotava les seves pròpies vores amb petites onades que rompien violentament cap a nosaltres. Quan vam ser a les envistes del mar, les onades de l'horitzó, que apareixia i desapareixia

entre abismes encrespats, eren com visions d'una altra costa amb les seves pròpies torres i edificis. Quan finalment vam entrar al poble, la gent sortia al carrer, mig encorbada i amb els cabells esvalotats, sense acabar-se de creure que aquella diligència del correu hagués pogut fer el trajecte en una nit com aquella.

Vaig allotjar-me a l'antic hostel i, un cop instal·lat, vaig baixar a veure el mar; avançava fent tentines pel carrer cobert de sorra, d'algues i de flocs d'escuma en moviment, temorós d'alguna teula o d'algun tros de pissarra que em pogués caure al damunt i aferrant-me a la gent en els racons més esventats. Quan m'acostava a la platja, no tan sols vaig trobar-hi els pescadors sinó la meitat de la població emboscada darrere els edificis; alguns, de tant en tant, plantaven cara a la fúria del temporal per sortir a fer una ullada al mar, i els embats del vent els obligaven a fer ziga-zagues constants quan intentaven tornar.

Vaig afegir-me a aquests grups i vaig trobar dones plorant perquè tenien els marits fora, a la pesca d'arengades o d'ostres, i tot feia pensar que se n'havien anat a pic abans de poder córrer a refugiar-se en algun lloc. Entre la gent hi havia mariners veterans que movien tristament el cap mentre anaven mirant el mar i el cel, i es deien coses en veu baixa; propietaris d'embarcacions, alterats i neguitosos; criatures fent pinya i escodrintyant les cares de la gent gran; i fins i tot mariners joves i fornits que, trasbalsats per l'angoixa, dirigien els seus binocles cap al mar des de darrere els seus refugis, com soldats que inspeccionen l'enemic.

L'aspecte paorós del mar, quan vaig trobar l'aplom suficient per mirar-me'l, entre l'efervescència del vent engegador, les pedres que volaven i el brogit esgarriós, em va acabar d'atordir. Era com si qualsevol d'aquells murs altíssims d'aigua que avançaven rodolant i, arribats al punt més àlgid, s'esbocaven convertits en escuma, hagués de colgar tot el poble. Mentre l'onada reculava amb un estrèpit rogallós, deixava uns esvorancs profunds a la platja com si s'hagués proposat de soscavar la terra. Quan s'acostaven retronant unes quantes ones de cresta blanquinosa i morien esmicolades abans d'arribar a la platja, cada fragment que en quedava semblava posseït de tota la potència enfurida de l'onada i s'afanyava a ajuntar-se amb altres per reconstruir un altre monstre. Turons ondulats es transformaven en valls, valls ondulades (amb el frec d'algun ocell de tempesta solitari) es tornaven a erigir en turons, grans masses d'aigua s'estremien i s'abalançaven damunt la platja amb un soroll eixordador; cada forma irrompia tumultuosament, i canviava tot seguit per modificar la posició i l'aspecte i escombrar les altres; la costa imaginària de l'horitzó, amb les seves torres i edificis, ara s'alçava i ara es tornava a colgar; els núvols galopaven, espessos i rabents; era com si presenciés una revolta i un esquinçament de tota la natura.

En no trobar Ham entre la gent que aquest vent memorable —perquè encara el recorden, a hores d'ara, com el més ferotge de què es tenen notícies en aquella costa — havia congregat, vaig decidir arribar-me a casa seva. Era tancada; i, com que vaig trucar i no contestava ningú, vaig dirigir-me, passant per carrerons i passatges

laterals, a la drassana on treballava. Allà em van dir que havia anat a Lowestoft, on calia fer una reparació d'urgència d'una embarcació i requerien la seva destresa, però que tornaria l'endemà al matí a primera hora.

Vaig tornar a l'hostal; i, quan em vaig haver rentat i canviat de roba i provava de dormir sense aconseguir-ho, ja eren les cinc de la tarda. No feia ni cinc minuts que seia vora el foc, a la sala del cafè, quan el cambrer, que va entrar a remenar el foc com a excusa per enraonar, em va dir que dos vaixells carboners s'havien enfonsat, amb tota la tripulació, a poques milles d'on érem; i que la gent havia vist altres embarcacions al llarg de l'ancoratge, fent esforços desesperats per no acostar-se gaire a la costa. «Que Déu s'apiadi d'ells, i de tots els pobres mariners», va dir, «si tornem a tenir una altra nit com aquesta!».

Em sentia profundament sol i deprimit, i l'absència de Ham em produïa una inquietud desproporcionada a les circumstàncies. Els últims esdeveniments m'havien afectat més del que jo mateix m'imaginava, i la prolongada exposició a la fúria del vent m'havia trastornat. La confusió que m'envaïa els pensaments i els records m'havia fet perdre la noció del temps i de les distàncies, fins al punt que, si hagués sortit a voltar pel poble, em sembla que no m'hauria estranyat trobar algú que sabia positivament que havia de ser a Londres. Puc dir que el meu esperit mostrava una curiosa indiferència per totes aquestes coses. Al mateix temps, però, tenia al cap tots els records que aquell lloc naturalment em despertava, i els revivia amb una nitidesa extraordinària.

En aquest estat d'ànim, les tristes notícies que el cambrer em va donar respecte a aquells vaixells es van relacionar, sense cap esforç voluntari per part meva, amb la inquietud que sentia per Ham. M'havia anat obsessionant la idea que voldria tornar de Lowestoft per mar, i que es perdria. Aquest temor em capficava tant que vaig decidir tornar a la drassana abans de sopar, i preguntar al calafat si creia gaire probable que Ham intentés tornar per mar. Si em donava el més petit motiu per pensar que sí, estava disposat a arribar-me a Lowestoft, impedir-ho i fer-lo tornar amb mi.

Vaig encarregar el sopar a correccuita i me'n vaig anar cap a la drassana. Vaig tallar just, perquè, quan hi arribava, el calafat duia una llanterna a la mà i estava a punt de tancar la porta. En sentir la pregunta que li vaig fer es va posar a riure i va dir que estigués tranquil, que no hi havia ningú amb dos dits de front que gosés fer-se a la mar enmig d'un vendaval com aquell, i menys Ham Peggotty, que coneixia l'ofici de tota la vida.

N'estava tan segur, que em diria això, que em vaig sentir realment avergonyit d'haver fet allò que, d'altra banda, una força irresistible m'havia impulsat a fer. Quan vaig tornar cap a l'hostal, em sembla que la fúria del vent encara refermava, suposant que això fos possible. L'udol eixordador, la vibració de les portes i finestres, el ronc esmorteït de les xemeneies, el trontoll aparent del mateix sostre que m'aixoplugava i el tumult prodigiós del mar, eren encara més terrorífics que al matí. Però ara, a més,

regnava una foscor absoluta que investia el temporal amb nous terrors, reals i imaginaris.

Era incapaç de menjar, d'estar-me assegut, de concentrar-me en res. Alguna cosa a dintre meu, com una vaga resposta al temporal de fora, sotraguejava les profunditats de la meva memòria i les omplia d'una gran confusió. Però, enmig del batibull dels meus pensaments, descontrolats com aquell mar retronant, el temporal i la inquietud per Ham sempre ocupaven el lloc més destacat.

Pràcticament no vaig tocar el sopar, i vaig mirar d'animar-me una mica amb un parell de gots de vi. Però va ser inútil. Vaig caure en un feixuc ensopiment davant del foc, sense perdre del tot la consciència del tumult de fora ni del lloc on em trobava. Tant una cosa com l'altra van anar quedant eclipsades per un horror nou i indefinible i, quan em vaig despertar —o, més ben dit, quan em vaig espolsar la letargia que em tenia lligat a la butaca—, l'esgarrifança d'un temor immotivat i inexplicable em va recórrer tot el cos.

Vaig caminar amunt i avall, vaig intentar llegir una gaseta endarrerida, vaig escoltar aquells sorolls horribles, vaig veure rostres, escenaris i figures entre les flames... Al final, el tic-tac immutable del rellotge de paret em va arribar a turmentar fins a tal punt que vaig decidir anar-me'n a dormir.

No deixava de ser reconfortant, en una nit com aquella, saber que alguns criats de l'hostal havien decidit quedar-se llevats fins al matí. Em vaig ficar al llit, fatigadíssim i abatut, però, així que em vaig haver estirat, totes aquelles sensacions van esvair-se com per art de màgia i em vaig desvetllar completament, amb els cinc sentits en tensió.

Em vaig estar unes quantes hores allà ajagut, escoltant el vent i la pluja, tan aviat imaginant que sentia xiscles procedents del mar, com canonades d'alarma, com l'estrèpit de cases que s'ensorraven. Em vaig llevar diverses vegades per mirar a fora, però no es veia res, tret del reflex, als vidres de la finestra, de la tènue llum de l'espelma que havia deixat encesa, i de la meva cara ullerosa que em mirava des del buit tenebrós.

A l'últim, el meu neguit va arribar a un tal extrem que em vaig vestir a correuita i me'n vaig anar a baix. A l'espaiosa cuina, on en la mitja penombra vaig poder distingir cansalada i enfilalls de cebes penjant de les bigues, hi havia els que vetllaven al voltant d'una taula, en actituds diverses, expressament allunyats de la gran llar de foc i a la vora de la porta. Una noieta atractiva, que es tapava les orelles amb el davantal i tenia els ulls clavats a la porta, va deixar anar un xiscle quan em va veure aparèixer, com si fos un espectre; els altres, en canvi, van mostrar més aplom i es van alegrar que s'afegís una altra persona al grup. Un d'ells, referint-se al tema de què estaven parlant, em va preguntar si creia que les ànimes dels tripulants dels vaixells carboners que s'havien enfonsat deambulaven enmig de la tempesta.

Em sembla recordar que vaig estar-m'hi un parell d'hores. En una ocasió vaig obrir la porta que donava al barri i vaig fer un cop d'ull al carrer desèrtic. La sorra,

les algues i els flocs d'escuma se'ns ficaven a dins, i em vaig veure obligat a demanar ajuda per poder tornar a deixar la porta ben tancada i protegida del vent.

Regnava una tenebra sepulcral a la meva solitària habitació quan finalment hi vaig tornar, però ara em sentia tan cansat que, en ficar-me al llit, vaig caure —com qui s'estimba d'una torre o d'un precipici— en les profunditats del son. Tinc la impressió que durant molta estona, tot i que vaig somiar que em trobava en altres llocs i en una gran varietat d'escenaris, no vaig deixar de sentir els udols del vent. Al final vaig acabar de perdre aquell feble contacte amb la realitat i em vaig trobar embrancat amb dos amics de l'ànima, que no sé pas qui eren, en el setge d'alguna ciutat entremig d'un fragor de canonades.

El retronys dels canons era tan fort i tan constant que no em deixava sentir una cosa que desitjava molt sentir, fins que vaig fer un gran esforç i em vaig despertar. Era ple dia —devien ser les vuit o les nou—, i el fragor que sentia no era el dels canons sinó el del temporal, i algú trucava a la porta i em cridava.

—Què passa? —vaig preguntar.

—Un naufragi! Aquí a la vora!

Vaig saltar del llit i vaig preguntar de quin vaixell es tractava.

—Una goleta espanyola, o portuguesa, amb un carregament de fruita i de vi. Afanyeu-vos, senyor, si la voleu veure! És a baix a la platja, i diuen que pot fer-se miques d'un moment a l'altre!

Aquella veu excitada es va allunyar cridant, escales avall; em vaig vestir amb una esgarrapada i vaig sortir corrents al carrer.

Davant meu hi havia grups de persones que corrien totes en la mateixa direcció, cap a la platja. Vaig decidir imitar-les, vaig passar al davant de molta gent i aviat vaig ser de cara al mar enfollit.

El vent potser havia minvat una mica, però no pas d'una manera més perceptible que si, d'uns quants centenars de canons, només n'haguessin callat mitja dotzena. El mar, en canvi, amb l'agitació acumulada de tota la nit, era infinitament més terrorífic que l'últim cop que l'havia vist. Era com si totes i cadascuna de les manifestacions de la seva fúria s'haguessin «inflat», i l'altura de les onades que s'empaitaven, encavalcant-se i avançant en hordes interminables, produïa un efecte espantós.

Entre la gran dificultat per sentir res a part del vent i les onades, i la gentada, i el batibull indescriptible, i els esforços que havia de fer per aguantar-me dret contra els embats del vent, estava tan confós que mirava cap al mar buscant la goleta naufragada i no veia altra cosa que les crestes escumoses de les grans onades. Un pescador a mig vestir que hi havia al meu costat va assenyalar, amb el braç nu (hi duia tatuada una fletxa que apuntava en la mateixa direcció), cap a l'esquerra. I aleshores, oh Déu Totpoderós, la vaig veure allà mateix, davant nostre!

Un dels pals de l'embarcació s'havia trencat, a sis o set peus per sobre el pont de coberta, i penjava a un costat de la nau entre un garbuix de veles i cordam; i tota aquella desferra, mentre el vaixell anava capficant i girant a la deriva —cosa que feia

sense ni un moment de pausa, i amb una violència del tot inconcebible—, baquetejava el flanc com si l'hagués de trencar. A bord encara feien alguns esforços per alliberar aquelles restes danyades del bastiment, i quan el vaixell, que estava de costat, se'ns va posar de cara en el seu virar constant, vaig distingir clarament els tripulants que treballaven amb destrals i, destacant enmig de tots, la figura d'un home jove i molt actiu, de cabells llargs i arrissats. Però un crit impressionant, que va ensordir fins i tot l'estrèpit del vent i de l'aigua, sorgia de la platja en aquest moment; les aigües, engolint el tros danyat de la nau a la deriva, obrien una gran bretxa i arrossegaven homes, pals, barrils, taulons, sobrebordons i altres atuells, com si fossin un manyoc de joguines, entre l'onatge turbulent.

El segon pal encara s'aguantava, amb els parracs d'una vela esquinçada i un desgavell caòtic de cordam trencat que esbategava en totes direccions. La goleta ja havia tocat fons un cop, segons em va dir amb una veu enrogallada el mateix pescador, i després va tornar a sortir a flor d'aigua i va tornar a embarrancar-se. Em va semblar que també deia que s'estava partint pel mig, cosa que no em va estranyar gens, perquè els cops i les batzegades eren massa colossals perquè cap artefacte humà pogués combatre'ls gaire estona. Mentre ell parlava, es va sentir un altre crit llastimós des de la platja; quatre homes van sortir a la superfície amb les restes de la goleta, arrapats al cordam del pal que quedava... i, al capdamunt de tot, destacava la incansable figura dels cabells arrissats.

Hi havia una campana a bord; i, mentre la goleta girava i trontollava, com un ésser desesperat que s'hagués tornat boig, i tan aviat deixava veure tota l'extensió del pont, mentre encarava els baus cap a la platja, com només mostrava la quilla en girar-se violentament cap al mar, la campana anava sonant; i el vent ens feia arribar aquell so, que era com el toc de difunts per a aquells desgraciats. Una vegada més la vam perdre de vista, i una vegada més va tornar a sortir. Havien desaparegut dos homes. A la platja, l'angoixa era creixent. Els homes gemegaven i ajuntaven les mans; les dones xisclaven i giraven la cara. Algunes corrien embogides amunt i avall de la platja, demanant a crits una ajuda que ningú els podia donar. Vaig ensopegar amb una d'elles, que implorava frenèticament a un grup de mariners coneguts que no deixessin morir aquells dos desventurats davant dels nostres ulls.

Em va semblar entendre —i encara no sé com, perquè estava massa trasbalsat per desxifrar el poc que podia sentir— que el bot salvavides havia estat audaçment armat feia una hora, però no hi havia pogut fer res, i que, com que ningú era tan temerari que gosés ficar-se a l'aigua amb una corda per amarrar el vaixell a la platja, ja no es podia intentar res més; però llavors vaig notar que alguna cosa passava a la platja, i vaig veure que la gent s'apartava i, obrint-se pas entre ells, apareixia Ham a primera línia de mar.

Vaig acostar-m'hi corrents, suposo que per insistir-li en les meves súpliques. Però, tot i el meu atabalament davant d'una visió tan nova i tan terrible, el determini que mostrava el seu rostre i la seva mirada fixa, mar enllà —exactament la mateixa

mirada que jo recordava, associada amb el matí de l'endemà de la fugida d'Emily—, em va fer prendre consciència del perill que corria. Vaig agafar-lo amb tots dos braços, i vaig implorar als homes amb qui havia estat parlant que no li fessin cas, i que no cometessin el disbarat de deixar-li moure els peus de la sorra.

Un altre crit va sorgir de la platja; i, buscant amb la mirada les restes de la goleta, vam veure com aquella vela cruel, que no parava d'esbategar, tombava l'home que es trobava més avall i s'enlairava, triomfant, per escometre l'activa figura que s'havia quedat sola al capdamunt del pal.

Davant d'un espectacle com aquell, i de la decisió d'aquell home serenament desesperat que ja estava fet a capitanejar la meitat dels presents, vaig pensar que hauria estat com dirigir les meves súpliques al vent.

—Senyoret Davy —va dir, amb un posat animós i aferrant-me totes dues mans—: si és la meva hora, és la meva hora. Si no ho és, què hi farem. Que Déu Nostro Senyor us beneeixi, i beneeixi a tothom! Companys, ajudeu-me a preparar-me, que me'n vaig!

Em van fer enretirar, amb bones maneres, i em van fer quedar entre la gent que s'ho mirava a una certa distància; vaig mig entendre que em deien que, si ell havia decidit anar-hi, amb ajuda o sense, jo posaria en perill les mesures de seguretat si feia nosa a aquells qui se n'havien de fer càrrec. No sé què vaig contestar, ni què hi van replicar ells, però vaig veure moviment a la platja, i homes corrent amb cordes d'un cabrestant que hi havia allà, i ficant-se enmig d'un cercle de persones que m'impedièn de veure'l. Però llavors el vaig veure allà dret, tot sol, amb el seu gec i pantalons de mariner; amb una corda a la mà, o penjada al canell, una altra lligada al cos i uns quants dels homes més forts aguantant a poca distància aquesta segona corda, que ell mateix, amb tota la serenitat, havia col·locat als seus peus.

Fins els meus ulls inexperts van veure que la goleta s'estava partint pel mig, i que la vida de l'home solitari del capdamunt del pal penjava d'un fil. Però ell continuava aferrant-s'hi. Duia una curiosa gorra vermella —no era com una gorra de mariner, sinó d'un color més fi— i, mentre els pocs taulons que encara resistien entre ell i la destrucció trontollaven i xerricaven, i la campana tocava el seu toc de difunts anticipat, tots vam poder veure que la feia voleiar. Jo em vaig pensar que m'acabava de trastocar quan aquell gest em va portar a la memòria un record antic d'aquell qui en altres temps havia estat el meu amic de l'ànima.

Ham observava el mar, immòbil sobre la sorra, amb el silenci dels alens continguts darrere seu i el temporal al seu davant, fins que tothom va retirar-se en massa quan, girant-se a fer un cop d'ull als que aguantaven la corda que duia lligada al cos, es va ficar a l'aigua; al cap d'un moment s'obria pas entre les onades, s'alçava amb els turons, queia amb les valls, perdut entre l'escuma, i després era tibet precipitadament altra vegada fins a la platja.

Estava ferit. Des d'on jo era vaig poder veure que tenia sang a la cara, però ell no en va fer cabal. Semblava que els donés instruccions precipitades perquè li

afluïxessin més la corda —o això, almenys, és el que em va suggerir el moviment del seu braç—, i va tornar a ficar-se a l'aigua de seguida.

I se'n va anar de dret cap a la goleta, enlairant-se amb els turons, caient amb les valls, perdut entre l'escuma escarpada, ara impulsat cap a la platja, ara cap al vaixell, però batallant amb duresa i valentia. La distància era escassa, però la força del mar i del vent feia duríssima la lluita. Al final va aconseguir acostar-se a la goleta. Hi era tan a prop que amb una més de les seves vigoroses braçades ja s'hi hauria pogut aferrar... quan, en precipitar-se cap a la platja una verda i altíssima carena d'aigua, des de darrere l'embarcació, va semblar que ell la cavalcava amb un salt imponent, i la goleta va desaparèixer...

Quan corria cap al lloc on els homes tibaven la corda, vaig veure algunes restes flotant sobre l'aigua, com si no s'hagués esbotzat res més que un simple barril. La consternació es reflectia en totes les cares. El van arrossegar ben bé fins als meus peus... insensible... mort. El van portar fins a la casa més propera; i, ara que ja ningú no m'ho impedia, em vaig quedar prop d'ell, intentant col·laborar mentre es feien tota mena d'intents per reanimar-lo; però l'embat d'aquella onada immensa havia estat mortal, i el seu cor generós havia deixat de bategar per sempre.

Mentre jo seia al costat del llit, abandonada ja tota esperança i temptativa, un pescador, que em coneixia des que Emily i jo érem petits, em va cridar en veu baixa des de la porta.

—Senyor —va dir, amb llavis tremolosos i amb unes llàgrimes que començaven a humitejar el seu rostre endurit i pàl·lid com la cendra—, podeu venir, si us plau?

L'antic record que se m'havia desvetllat abans el vaig tornar a llegir a la seva cara. Vaig preguntar-li, aterrat i recolzant-me en el braç que ell m'oferia per aguantar-me:

—Hi ha algun altre cadàver, a la platja?

—Sí —va dir ell.

—El conec? —vaig preguntar aleshores.

No va contestar.

Però em va conduir fins a la platja. I, allà mateix on la petita Emily i jo, de petits, havíem buscat petxines... en aquella part de la platja on s'havien escampat les restes més lleugeres de la vella barca, arrasada pel vent la nit abans... entre les ruïnes de la llar que ell havia ultratjat... el vaig veure estès amb el cap sobre el braç, com tan sovint l'havia vist a l'escola.

La ferida nova i l'antiga

No calia pas, oh Steerforth, que haguessis dit, en la nostra última conversa, quan jo no sospitava ni de lluny que aquella hora hagués de ser la del nostre comiat... no calia que haguessis dit: «Recorda'm amb la meva cara més amable»! Si ho he fet sempre així, com podria deixar de fer-ho ara, veient el que veia?

Van portar un baiard i l'hi van ajeure, el van cobrir amb una bandera i el van transportar cap a les cases. Tots els homes que el duïen l'havien conegut, i havien sortit a la mar amb ell, i l'havien vist content i agosarat. El duïen per la carretera assotada pel temporal —un greu silenci enmig d'aquell tumult—, i el van entrar a la casa on la Mort ja havia entrat abans.

Però, quan van descarregar el baiard al llinard, es van mirar entre ells, i em van mirar a mi, i van parlar en veu baixa. Jo sabia per què: intuïen que no era correcte deixar-lo en aquella mateixa habitació silenciosa.

Vam entrar a la ciutat i vam portar la nostra càrrega a l'hostal. Així que em vaig poder aclarir una mica les idees, vaig fer anar a buscar Joram i li vaig demanar que em proporcionés un vehicle per dur-lo fins a Londres durant la nit. Jo sabia que la seva custòdia, i el deure feixuc de preparar la seva mare per rebre'l, només podien correspondre'm a mi, i estava impacient per complir aquell deure tan fidelment com pogués.

Vaig decidir fer el viatge de nit, amb la intenció de despertar la mínima curiositat possible. Però, tot i que ja eren gairebé les dotze quan vaig sortir amb una calessa del barri de l'hostal, seguit d'allò que havia de custodiar, hi havia molta gent esperant-me. De tant en tant, en travessar la ciutat, i fins i tot quan ja havia enfilat la carretera, en veia més; però al final només tenia al meu voltant la nit desolada i el camp obert, i les cendres de la meva amistat de joventut.

En un matí benigne de tardor, cap als volts del migdia, quan les fulles seques perfumaven el terra i moltes altres penjaven encara dels arbres en una gamma bellíssima de grocs, vermells i torrats, vaig arribar a Highgate. Vaig recórrer l'última milla a peu, meditant sobre el que havia de fer, i vaig deixar el carruatge que m'havia seguit durant tota la nit a l'espera d'ordres per avançar.

La casa, quan hi vaig arribar, em va semblar que no havia canviat en res. No hi havia ni un sol finestró apujat; ni un sol senyal de vida es percebia en la tristor d'aquell pati empedrat, amb el passatge cobert que conduïa a la porta en desús. El vent havia parat del tot, i no es movia res.

En un primer moment no gosava ni trucar a la porta del jardí; quan finalment ho vaig fer, em va semblar com si el mateix so de la campaneta delatés la meva missió. Va sortir la criadeta amb la clau a la mà i, mirant-me molt seriosa mentre obria la porta, va dir:

—Dispenseu-me, senyor: que esteu malalt?

—He tingut molt trasbals, i estic cansat.

—Que passa alguna cosa, senyor?... El senyor James...?

—Xsst! —vaig fer—. Sí, ha passat alguna cosa, i ho he de comunicar a la senyora Steerforth. És a casa?

La noia, angoixada, va contestar que la senyora ja no sortia gairebé mai, ni tan sols en cotxe; que s'estava a la seva habitació i no rebia ningú, però que a mi segur que em rebria. Era a dalt, va dir, i la senyoreta Dartle li feia companyia. Quin encàrrec volia que li dugués?

Jo li vaig dir que, sobretot, mirés de comportar-se amb naturalitat i es limités a entregar la meva targeta i a dir que m'esperava; després em vaig quedar assegut a la sala d'estar (on ara havíem arribat), esperant que tornés. Havia desaparegut l'aire d'estança habitada que tenia abans aquella sala, i els porticons eren mig tancats. Qui sap els dies que feia que ningú havia tocat aquella arpa. Hi havia el retrat d'ell quan era petit, la vitrina on la seva mare guardava les cartes que li escrivia... i em vaig preguntar si encara les devia rellegir, i si les tornaria a llegir mai més...

Hi havia tanta quietud que vaig sentir els passos lleus de la noia al pis de dalt. Va tornar amb l'encàrrec de dir-me que la senyora Steerforth estava malalta i no podia baixar, però que, si la dispensava per quedar-se a l'habitació, em rebria amb molt de gust. Al cap d'un moment ja em trobava davant seu.

No era a la seva habitació, sinó a la d'ell. Vaig pensar, naturalment, que s'hi havia instal·lat per recordar millor el seu fill, i que el gran nombre d'objectes que la rodejaven, testimonis de les seves antigues aficions i habilitats, continuaven allà, tal com ell els havia deixat, per la mateixa raó. Ella, però, quan em va rebre, va murmurar que s'hi havia traslladat perquè la seva habitació era poc apropiada al seu estat de salut actual; i, amb el posat majestuós de sempre, va repel·lir la més petita sospita de la veritat.

Rosa Dartle estava dreta al costat de la seva butaca, com de costum. Així que els nostres ulls van coincidir, vaig veure que sabia que era portador de males notícies. La cicatriu es va fer visible en aquell precís instant. Va recular un pas darrere la butaca, perquè la senyora Steerforth no li pogués veure la cara, i em va escutar amb aquella mirada penetrant que mai no vacil·lava i que mai no s'encongia.

—Lamento observar que esteu de dol, senyor —va dir la senyora Steerforth.

—He tingut la desgràcia d'enviudar —vaig explicar jo.

—Sou molt jove, per haver hagut de sofrir una pèrdua tan gran —va contestar ella—. Us acompanyo en el sentiment. Espero que el Temps us endolceixi la pena.

—Espero que endolceixi les de tots —vaig afegir jo, mirant-la fixament—. No hem de deixar de confiar-hi ni en els tràngols més dolorosos.

La gravetat del meu to, i les llàgrimes que em negaven els ulls, la van alarmar. Va semblar com si el curs dels seus pensaments es detingués de cop i canviés de direcció.

Vaig intentar dominar-me quan, delicadament, vaig pronunciar el nom del seu fill, però la veu em tremolava. Ella el va repetir dos o tres cops, en veu baixa, i després, mirant-me amb una calma forçada, va dir:

—Està malalt.

—Molt malalt.

—L'heu vist?

—Sí.

—Us heu reconciliat?

Jo no podia dir que sí ni que no. Va tombar lleugerament el cap esperant trobar Rosa Dartle al seu costat, i, en aquell mateix moment, vaig afanyar-me a dir a Rosa, només movent els llavis: «És mort!».

Perquè la senyora Steerforth no pogués ser induïda a mirar darrere seu i a llegir amb tota claredat allò que encara no estava preparada per sentir, li vaig buscar la mirada ràpidament; però ja havia vist com Rosa Dartle alçava les mans amb una vehemència plena de desesperació i d'horror i després es tapava la cara.

Aquella dama de belles faccions —tan semblants, oh, tan semblants a les d'ell!— em va mirar fixament i es va posar la mà al front. Li vaig pregar que tingués serenitat i es preparés per sentir el que jo havia de dir-li... però potser li hauria d'haver pregat que es posés a plorar, perquè semblava una estàtua de pedra.

—L'última vegada que vaig venir —vaig dir, balbucejant—, la senyoreta Dartle em va dir que ell navegava per aquests mons. Abans-d'ahir a la nit va fer un temporal espantós. Si ell navegava aquella nit, i era prop d'una costa perillosa, com diuen que era... i, si el vaixell que van veure era realment el que ell...

—Rosa! —va cridar la senyora Steerforth—. Vine aquí!

Ella es va acostar, però sense una ombra de compassió ni de tendresa. Els seus ulls resplendien com el foc quan, plantant-se al davant de la mare de Steerforth, va deixar anar una rialla esgarrifosa.

—Què? —va preguntar—. Ja heu aplacat el vostre orgull, ara, insensata? Ha expiat tot el mal que us va fer... amb la seva pròpia vida! Ho sentiu? Amb la seva pròpia vida!

La senyora Steerforth, tirant-se enrere sense perdre la rigidesa ni articular res més que un gemec, es va quedar mirant-la amb els ulls molt oberts.

—Sí! —va dir Rosa, amb un crit de ràbia i donant-se cops al pit—. Mireu-me! Gemegueu, i lamenteu-vos, i mireu-me! I mireu això! —va dir, tocant-se brusquement la cicatriu—. Mireu l'obra d'art del vostre fill!

El gemec que aquella mare proferia, de tant en tant, em partia el cor. Sempre el mateix. Sempre inarticulat i reprimat. Sempre acompanyat d'un gest inútil amb el cap, però sense la més petita alteració en el rostre. Sempre sortint d'una boca rígida i unes dents serrades, com si el dolor li hagués paralytitzat la cara i la mandíbula.

—Recordeu quan ho va fer, això? —va continuar l'altra—. Recordeu quan, havent heretat el vostre caràcter i, estimulats per vós el seu orgull i la seva còlera, em

va fer això i em va desfigurar per a tota la vida? Mireu-me, assenyalada fins que em mori per la seva orgullosa antipatia, gemegueu i lamenteu-vos per allò en què va convertir-lo!

—Senyoreta Dartle —li vaig suplicar—, per l'amor de Déu...

—No, no callaré! —va dir, girant-se cap a mi amb els seus ulls inflamats—. Calleu vós! Mireu-me, us dic, mare orgullosa d'un fill orgullós i fals! Gemegueu per la manera com el vaig criar, com el vaig corrompre! Gemegueu per la manera com l'heu perdut, i com l'heu perdut jo!

Tancava el puny, i tot el cos exigü i fatigat li tremolava, com si la passió la devorés de mica en mica.

—I sou vós, la que se sent ofesa per la seva obstinació! —va exclamar—. Vós, la que se sent ferida pel seu caràcter altiu! Vós, la que, quan ja teníeu els cabells grisos, us vaig voler oposar a aquestes dues qualitats que li havíeu inculcat des del dia que el vaig portar al món! Vós, la que, d'ençà que era al bressol, el vaig criar perquè es tornés com es va tornar, i li vaig privar de convertir-se en el que hauria pogut ser! Ja us sentiu prou pagada, ara, pels esforços de tants anys?

—Senyoreta Dartle, com podeu ser tan cruel? No us fa vergonya?

—Ja us he dit que no volia callar —va contestar ella—. Cap poder de la Terra no em podrà tancar la boca, mentre sigui aquí! Després de tants anys de silenci, voleu que ara no parli? Jo el vaig estimar més del que vós l'hàgiu estimat mai! —va dir, girant-se cap a ella amb un posat ferotge—. Hauria pogut estimar-lo sense demanar res a canvi. Si hagués estat la seva dona, hauria pogut ser l'esclava dels seus capricis a canvi d'una sola paraula amorosa un cop a l'any. Sí: això, hauria fet! Qui ho sap millor que jo? Vós éreu exigent, susceptible, egoista. El meu amor hauria estat abnegat... hauria trepitjat les vostres queixes mesquines!

Va clavar un cop de peu a terra, amb uns ulls que treien foc, com si fes realment el que acabava de dir.

—Escolteu! —va dir, tornant-se a tocar la cicatriu amb un gest implacable—. Quan va ser prou gran per entendre més bé el que havia fet, se'n va fer el càrrec i se'n va penedir! Jo podia cantar per a ell, i parlar amb ell, i mostrar-li el fervor que sentia per tot el que ell feia, i esforçar-me per aprendre tot allò que li interessava... i atreure'l. Quan encara era franc, i innocent, em va estimar. Sí, em va estimar! Moltes vegades, quan a vós us rebutjava amb una paraula de despit, el seu cor es decantava cap a *mi*!

Va deixar anar tot això amb un orgull provocador, enmig del frenesí que la dominava, però al mateix temps va semblar com si la intensitat d'aquells records, per un moment, fes revifar les brases d'uns sentiments més tendres.

—Vaig rebaixar-me... com ja hauria pogut preveure, si no fos que em fascinava el seu amor adolescent..., fins que em vaig convertir en una joguina, en una distracció per a les seves estones desvagades; una joguina que podia llençar i tornar a collir quan volgués, segons les ganes de distreure's que tingués el seu humor

inconstant. Quan ell se'n va cansar, jo també. Quan es va haver extingit el seu caprici, jo vaig renunciar a fer cap intent de tornar-me'l a guanyar, de la mateixa manera que m'hauria negat a casar-m'hi ni que l'haguessin obligat a prendre'm per esposa. Ens vam anar distanciant, sense una sola paraula. Potser vós us en vau adonar, i no us va saber greu. Des d'aleshores no he estat més que un trist moble desfigurat entremig de tots dos; sense ulls, ni orelles, ni sentiments, ni records. Gemegar? Gemegueu per allò en què vau convertir-lo, no pel vostre amor. Jo us dic que hi va haver un temps en què el vaig estimar més del que vós l'hàgiu estimat mai!

Continuava allà plantada, amb la mirada encesa i furibunda clavada en aquells ulls esbatanats i aquella cara immutable; una mirada que, en sentir un altre gemec, no es va entendre pas més que si aquell rostre hagués estat un retrat.

—Senyoreta Dartle —vaig dir—, si sou tan obstinada que no us compadiu d'aquesta mare afligida...

—I, de mi, qui se'n compadeix? —va replicar bruscament—. És ella, la que va semblar això. Que sigui ella la que plori ara pels fruits que ha recollit!

—I si les culpes d'ell... —vaig dir.

—Culpes! —em va interrompre, enmig d'un plor apassionat—. Qui gosa difamar-lo, a ell? La seva ànima valia mil vegades més que les dels amics pels quals es va rebaixar!

—Ningú l'ha estimat tant com jo, ni en té un record tan afectuós —vaig contestar—. El que volia dir és que, si no teniu cap compassió per la mare, i si les culpes del fill, que no us heu pas estat de retreure...

—Això és fals! —va exclamar, estirant-se aquells cabells negríssims—. Jo el vaig estimar!

—... no poden —vaig continuar— ser desterrades de la vostra memòria, en uns moments com aquests, contempleu aquesta dona com si no l'haguéssiu vista mai, si cal, i oferiu-li alguna ajuda!

La figura de la senyora Steerforth no s'havia alterat en tota aquella estona, i semblava com si res no la pogués alterar. Immòbil, rígida i amb la mirada absent, repetia de tant en tant aquell gemec sord i aquell gest impotent del cap, però no donava cap altre senyal de vida. La senyoreta Dartle, de cop i volta, es va agenollar davant seu i va començar a afluixar-li el vestit.

—Maleït siguis! —va dir, girant-se cap a mi, amb una expressió on es barrejaven la ràbia i el dolor—. En mala hora vas venir a aquesta casa! Maleït siguis! Fora!

Després de sortir de l'habitació, vaig tornar enrere precipitadament per tocar la campaneta i advertir els criats al més aviat possible. Ella, aleshores, havia agafat aquell cos impassible entre els seus braços i, encara de genolls, plorava damunt d'ella, la besava, la cridava pel nom, la gronxava contra el seu pit com si fos una criatura i provava, amb tendresa, de despertar com fos els seus sentits adormits. Vaig veure clar que les podia deixar soles; vaig tornar a sortir en silenci i, abans d'anar-me'n, vaig informar el servei del que havia passat.

Vaig tornar-hi unes hores més tard, i vam instal·lar les restes mortals del fill a l'habitació de la seva mare. Em van dir que ella continuava exactament igual; la senyoreta Dartle no la deixava sola ni un moment; hi havia metges assistint-la, i ja havien provat moltes coses, però ella continuava com una estàtua, i només se sentia aquell gemec esmorteït de tant en tant.

Vaig travessar aquella casa tenebrosa i vaig anar tancant les finestres. Les de l'habitació on ell estava de cos present van ser les últimes que vaig tancar. Vaig alçar aquella mà de plom per recolzar-la prop del meu cor, i era com si tot el món fos ple de mort i de silenci, només interromput pels gemecs de la seva mare.

Els emigrants

Quedava una altra cosa per fer, abans de cedir a l'impacte d'aquestes emocions: ocultar el que havia passat als que se n'anaven, i acomiadar-los feliços i enganyats. I no hi havia temps per perdre.

Aquell vespre mateix vaig agafar pel meu compte el senyor Micawber i li vaig confiar la missió d'interposar-se entre el senyor Peggotty i la notícia de la catàstrofe recent. Ell es va comprometre a complir-la estrictament, i a interceptar qualsevol diari a través del qual, sense prendre aquelles precaucions, pogués arribar-li la notícia.

—Perquè li arribi a orelles, senyor —va dir el senyor Micawber, donant-se un cop al pit—, primer haurà de passar per damunt d'aquest cadàver!

He d'observar que el senyor Micawber, en el procés d'adaptació al seu nou estat social, havia adquirit un aire d'audaç bucaner, no del tot fora de la llei, però expeditiu i a la defensiva. Hauríeu dit que era un ésser feréstec, acostumat des de feia molts anys a viure fora dels confins de la civilització, i sempre a punt per tornar als seus orígens salvatges.

S'havia procurat, entre altres coses, un vestit complet de tela impermeable i un barret de palla, molt baix de copa i embreat o enquitranat per la part de fora. Amb aquesta aspra indumentària, i amb un senzill telescopi de mariner sota l'aixella i el recurs astut d'enviar ullades al cel com si busqués indicis de borrasca, presentava un aspecte més naval, a la seva manera, que el mateix senyor Peggotty. Tota la seva família, si se'm permet expressar-ho així, estaven promptes a l'acció. Vaig trobar la senyora Micawber amb el més rígid i encasquetat dels barrets, amb les vetes ben nuades sota el mentó, i un xal que l'embolicava (com m'havien embolicat a mi quan va acollir-me la meva tia) com si fos un farcell i s'aguantava lligat darrere la cintura amb un doble nus. La senyoreta Micawber la vaig trobar igualment equipada contra les inclemències del temps, sense ni un sol detall superflu. El senyoret Micawber era a penes visible, enfundat en un jersei gruixudíssim i amb els pantalons més balders que jo hagués vist mai, i els més menuts anaven embotits, com si fossin carn en conserva, dins unes fundes impermeables. Tant el senyor Micawber com el seu fill gran duien les mànigues arremangades a l'altura del canell, com si estiguessin a punt per donar un cop de mà en el que convingués, per «estar a l'aguait» o per cridar «Veles amunt!» a la més petita indicació.

Així és com Traddles i jo els vam trobar al capvespre, reunits als esglaons de fusta que en aquella època s'anomenaven les escales de Hugensford, veient salpar una barca amb algunes de les seves propietats a bord. Jo havia informat Traddles del terrible esdeveniment, i l'havia afectat de mala manera; però no hi havia cap dubte que tindria la delicadesa de guardar el secret, i havia vingut a assistir-me en aquest

últim servei. Va ser aleshores quan vaig agafar pel meu compte el senyor Micawber i vaig obtenir la seva promesa.

La família Micawber s'allotjava en una petita taverna bruta i atrotinada que hi havia en aquell temps a tocar de les escales, amb unes habitacions de fusta que sobresortien i penjaven sobre el riu. La família, que, en la seva condició d'emigrants, era objecte d'un cert interès per Hungerford i pels voltants, atreia tants curiosos que ens vam alegrar de poder refugiar-nos a la seva habitació. Era una de les habitacions de fusta de dalt, i se sentia el flux de la marea a sota. Hi vam trobar la meva tia i Agnes, atrafegades preparant quatre peces de roba més còmodes per als més petits. Peggotty les ajudava en silenci, amb la vella i inalterable capsa de la costura, la cinta de prendre mides i el tros de cera, que a hores d'ara ja havien sobreviscut a tantes coses.

No em va ser fàcil contestar les seves preguntes, i menys encara dir en veu baixa al senyor Peggotty, quan el senyor Micawber el va fer entrar, que ja havia entregat la carta i que tot estava bé. Però me'n vaig sortir, tant d'una cosa com de l'altra, i els vaig fer contents. Si vaig mostrar cap rastre d'aflicció, les meves pròpies penes eren suficients per justificar-lo.

—I quan salpa, el vaixell, senyor Micawber? —va preguntar la meva tia.

El senyor Micawber va considerar necessari anar-les preparant de mica en mica (tant la meva tia com la seva dona), i va dir que salpava més d'hora del que havia previst el dia abans.

—Us ho han comunicat els de la barca, suposo —va dir la meva tia.

—Sí, senyora —va contestar ell.

—Molt bé —va dir la meva tia—. Així, doncs, quan es preveu que...?

—Senyora —va contestar ell—, m'han fet saber que amb tota seguretat serem a bord demà al matí, abans de les set.

—Bufa! —va dir la meva tia—. Això és molt d'hora. Aprofitant la marea, senyor Peggotty?

—Efectivament, senyora. Baixarà pel riu amb la marea d'aquella hora. Si el senyoret Davy i la meva germana puguen a bord a Gravesend, demà a la tarda, ens podran dir l'últim adéu.

—I així ho farem —vaig dir jo—, sens dubte!

—Fins aleshores, i fins que no ens hàgim fet a la mar —va observar el senyor Micawber, dirigint-me una mirada de complexitat—, el senyor Peggotty i un servidor mantindrem una constant i doble vigilància sobre els nostres béns i pertinences. Emma, amor meu —va dir el senyor Micawber, escurant-se el coll amb el seu estil magnífic—, el meu amic senyor Thomas Traddles ha tingut l'amabilitat de sol·licitar-me, a cau d'orella, de poder tenir el privilegi d'encarregar els ingredients necessaris per elaborar una moderada ració d'aquell beuratge que és peculiarment associat, en les nostres ments, amb el rosbif de la vella Anglaterra. Al·ludeixo... en suma, al

ponx. En circumstàncies ordinàries em recaria de suplicar la indulgència de la senyoreta Trotwood i de la senyoreta Wickfield, però...

—Jo, per la meva part —va dir la meva tia—, només puc dir que brindaré per desitjar-vos l'èxit i la felicitat més complets, senyor Micawber, i que ho faré amb molt de gust.

—I jo també! —va afegir Agnes, amb un somriure.

El senyor Micawber va baixar immediatament a la taverna, on semblava que es trobés com a casa, i en el seu moment va tornar amb una gerra fumejant. No vaig poder evitar fixar-me que havia pelat les llimones amb la seva pròpia navalla, la qual, com pertocava al ganivet d'un colonitzador amb sentit pràctic, feia dos pams de llargada; i, un cop feta servir, la va eixugar (no sense una certa ostentació) amb la màniga del tabard. Llavors vaig veure que la senyora Micawber i els dos fills grans anaven proveïts d'instruments semblants, igualment formidables, mentre cada una de les criatures tenia la seva pròpia cullera de fusta, lligada al cos amb un fort cordill. En una similar anticipació de la vida a bord i en la natura verge, el senyor Micawber, en comptes de servir el ponx a la senyora Micawber i els seus fills grans en gots de vi, cosa que hauria pogut fer fàcilment perquè a l'habitació n'hi havia un prestatge ple, els el va servir en una sèrie d'infames potets de llauna, i no l'havia vist mai xalar tant amb res com bevent del seu pot particular, i ficant-se'l a la butxaca al final de la vetllada.

—Els luxes de la mare pàtria —va dir el senyor Micawber, amb una intensa satisfacció per la renúncia— caldrà abandonar-los. Els pobladors de la forest no poden esperar gaudir, per descomptat, dels refinaments de la terra dels Homes Lliures.

En aquest moment va entrar un noi i va dir al senyor Micawber que el demanaven a baix.

—Tinc el pressentiment —va dir la senyora Micawber, deixant el seu pot de llauna— que és un membre de la meva família!

—Si és així, estimada —va observar el senyor Micawber, amb l'acalorament sobtat que solia provocar-li aquell tema—, atès que el membre de la teva família... sigui home, dona o cosa... ens ha fet esperar a nosaltres durant un període considerable, potser ara el membre en qüestió es podrà esperar segons la meva conveniència.

—Micawber —va afegir la seva dona, en veu baixa—, en uns moments com aquests...

—«No és adient —va dir el senyor Micawber, aixecant-se— que cada lleu ofensa mereixi un comentari!». Emma, accepto la reprovació.

—Qui hi ha sortit perdent, Micawber —va observar la seva dona— és la meva família, no tu. Si la meva família es mostren finalment sensibles a allò que s'han perdut, durant tants anys, a causa de la seva conducta, i ara desitgen oferir la mà de la companyonia, no la repudiem.

—Estimada —va contestar ell—, que així sigui!

—Si no pel bé d'ells, almenys pel meu, Micawber —va dir la seva dona.

—Emma —va començar el senyor Micawber—, aquest enfocament de la qüestió és, en uns moments com aquests, irresistible. No puc, ni tan sols ara, donar-te plenes garanties que em tiraré al coll de la teva família, però el membre de la teva família que m'estigui esperant no veurà la seva càlida jovialitat refredada per cap glacial rebuda.

El senyor Micawber es va retirar i va estar absent una estoneta, durant la qual la senyora Micawber no es va arribar a treure de sobre el temor que entre el seu home i el membre en qüestió hi hagués unes paraules. Al final va tornar a comparèixer el mateix noi i em va entregar una nota, escrita en llapis i encapçalada, en un estil molt legalista, amb les paraules «Heep *versus* Micawber». Per aquest document vaig saber que el senyor Micawber havia estat detingut altra vegada, i que era víctima d'un postrem paroxisme de desesperació, i que em pregava que li enviés la seva navalla i el seu pot de llauna, mitjançant un emissari, perquè li podrien fer servei a la presó durant les breus escorrialles de la seva existència. També em demanava, com a últim acte d'amistat, que acompanyés la seva família a l'Hospici Parroquial i que oblidés que un ésser com ell hagués existit mai.

Jo, naturalment, vaig respondre a aquella nota baixant amb el noi a pagar el deute, i em vaig trobar el senyor Micawber assegut en un racó, mirant tètricament l'ajudant de l'agutzil que havia efectuat la detenció. En quedar lliure, em va abraçar amb un fervor extrem i va anotar la transacció a la seva agenda —mostrant-se molt primmirat, recordo, en relació amb mig penic que jo, sense voler, m'havia descuidat d'incloure en especificar la suma total.

Aquesta valuosa agenda li va ser un oportú recordatori d'una altra transacció. En tornar a l'habitació de dalt (on va justificar la seva absència dient que havia estat ocasionada per unes circumstàncies alienes al seu control) en va treure un gran full de paper, molt doblegat i atapeït de llargues sumes, pulcrament executades. Pel que vaig entreveure, diria que no havia vist mai unes sumes com aquelles fora d'un quadern d'aritmètica escolar. Sembla que eren càlculs de l'interès compost sobre el que ell anomenava «l'import principal de quaranta-una lliures, deu xílings i onze penics i mig», per diversos períodes. Després d'una meticulosa consideració d'aquests càlculs i una elaborada estimació dels seus recursos, havia decidit seleccionar aquell import que representava la suma amb interès compost a dos anys, quinze mesos de calendari i catorze dies, a comptar des d'aquella data. Per això havia redactat, amb una gran pulcritud, un pagaré que va entregar a Traddles allà mateix, saldant així la totalitat del seu deute (en qualitat d'home a home) i rubricant-ho amb grans mostres de gratitud.

—Encara tinc el pressentiment —va dir la senyora Micawber, movent el cap tota pensativa— que la meva família apareixerà a bord abans que partim definitivament.

Era obvi que el senyor Micawber també el tenia, aquest pressentiment; però el va ficar dins el seu pot de llauna i se'l va empassar.

—Si hi ha la possibilitat, durant el viatge, d'enviar cartes a la pàtria, senyora Micawber —va dir la meva tia—, feu-nos saber notícies vostres, sobretot.

—Estimada senyoreta Trotwood —va contestar ella—, res no em farà tan feliç com saber que hi ha algú que n'espera. No deixaré d'escriure-us. I espero que el senyor Copperfield, com a vell amic de confiança, tampoc no tingui inconvenient a rebre informació ocasional d'una persona que el va conèixer quan els bessons encara no tenien ni coneixement.

Vaig dir-li que esperava tenir notícies seves sempre que tingués alguna oportunitat d'escriure.

—En tindrè moltes, si Déu vol —va dir el senyor Micawber—. L'oceà, en els temps que corren, és una immensa flota de vaixells: ha de ser per molt que no n'ensopeguem algun pel camí. És una travessia de no res —va afegir, jugant amb el monocle—, una travessia de no res. La distància és del tot imaginària.

Ara que hi penso, era una cosa ben estranya (però, al mateix temps, deliciosament típica d'ell) que el senyor Micawber, quan anava de Londres a Canterbury, parlés com si s'hagués de desplaçar als confins més remots de la Terra, i que, quan havia d'anar d'Anglaterra a Austràlia, en parlés com si fos una excursioneta pel canal de la Mànega.

—Durant el viatge —va dir el senyor Micawber— procuraré oferir-los algun relat ocasional, i confio que les melodies del meu fill Wilkins resultin acceptables per amenitzar el foc de la galera. Quan la senyora Micawber tingui el cos fet a la mar (expressió que espero que no impliqui cap ofensa a les convencions), goso dir que els oferirà «El petit Tafflin». Marsopes i dofins, penso, seran freqüentment observats de proa a popa; i, ja sigui a babord o bé a estribord, objectes d'interès seran contínuament albirats. En suma —va concloure el senyor Micawber, amb l'aire distingit de sempre—, que el més probable és que hom ho trobi tot tan engrescador, a coberta o a sota, que en el moment que el vigia, apostat al capdamunt del pal major, cridi: «Terra a la vista!», hom sigui presa d'un total estupor!

I dit això, amb un gest molt historiat, es va dur als llavis el contingut del seu potet de llauna, com si ja hagués fet el viatge i hagués superat un examen de primera classe davant les més altes autoritats navals.

—El que jo espero, sobretot, estimat senyor Copperfield —va dir la senyora Micawber—, és que, en algunes branques de la meva família, puguem un dia tornar a viure a la mare pàtria. No arrufis el nas, Micawber! Ara no em refereixo a la família del meu cantó, sinó als fills dels nostres fills. Per vigorós que sigui l'arbre jove —va dir la senyora Micawber, movent el cap—, no puc oblidar l'arbre pairal; i, quan la nostra nissaga assoleixi eminència i fortuna, no desitjaria sinó que la fortuna fluís a dins dels cofres de Britània.

—Estimada —va dir el senyor Micawber—, Britània ja s'espavilarà. Deixa'm que digui que ella no ha fet mai gran cosa per mi, i que no tinc cap particular desig sobre aquesta qüestió.

—Micawber —va afegir la senyora Micawber—, en això t'equivoques. Te'n vas, Micawber, cap a climes remots, no pas per afeblir sinó per reforçar els vincles entre tu i Albió.

—Els vincles en qüestió, amor meu —va contestar el senyor Micawber—, no m'han imposat, repeteixo, la càrrega de cap personal obligació que em faci desitjar ni poc ni molt la formació de cap altre vincle.

—Micawber —va continuar la senyora Micawber—, en això he de tornar a dir que també t'equivoques. No ets conscient del teu potencial, Micawber. És això el que reforçarà, en aquest pas que et trobes a punt de fer, els vincles entre tu i Albió.

El senyor Micawber seia a la seva butaca, amb les celles alçades, mig acceptant i mig repudiant les opinions de la senyora Micawber a mesura que les anava expressant, però molt sensible a l'actitud provident que demostraven.

—Estimat senyor Copperfield —va dir la senyora Micawber—, desitjaria que el senyor Micawber s'adonés de la seva posició. Considero summament important que el senyor Micawber, des del moment mateix en què s'embarcarà, s'adonarà de la seva posició. Els anys que fa que em coneixeu, senyor Copperfield, ja us hauran palesat que jo no comparteixo el tarannà optimista del senyor Micawber. El meu tarannà és, si se'm permet de dir-ho, eminentment pràctic. Jo sé que aquest serà un llarg viatge. Jo sé que implicarà moltes privacions i moltes incomoditats. No puc tancar els ulls a aquestes evidències. Però també sé com és el senyor Micawber. Sóc conscient del potencial del senyor Micawber. I, en conseqüència, considero de vital importància que el senyor Micawber s'adoni de la seva posició.

—Amor meu —va observar ell—, potser em permetràs de remarcar que és escassament possible que jo m'adoni de la meva posició en el moment present.

—Doncs no, Micawber —va replicar ella—. Rotundament: no. Estimat senyor Copperfield, el senyor Micawber no és un cas corrent. Si el senyor Micawber se'n va a un país llunyà és, precisament, per poder ser perfectament comprès i apreciat per primera vegada. Voldria que el senyor Micawber ocupés el seu post a la proa d'aquell vaixell, i digués amb fermesa: «He vingut a conquerir aquest país! Teniu honors? Teniu riqueses? Teniu ocupacions pecuniàriament ben retribuïdes? Doncs espereu que arribi, i tot això serà meu!».

El senyor Micawber ens va mirar a tots un per un, i va semblar que trobava aquesta idea bastant enraonada.

—Desitjo que el senyor Micawber, si és que m'he fet entendre —va dir la senyora Micawber, en el seu to bel·ligerant—, sigui el Cèsar de les seves pròpies fortunes. Aquesta, estimat senyor Copperfield, em sembla a mi que és la posició que a dreta llei li pertoca. Des del primer moment d'aquest viatge, desitjo que el senyor Micawber ocupi el seu post a la proa d'aquell vaixell i digui: «Prou de retards, prou d'enganys, prou de mitjans limitats. Això era al vell país, però ara ens encaminem cap al nou. Restituïu-me el que se'm deu! Endavant!».

El senyor Micawber va plegar els braços amb un posat decidit, com si ja estigués apostat sobre el mascaró de proa.

—I, en fer això —va dir la senyora Micawber—, en adonar-se de la seva posició, no tinc raó si dic que el senyor Micawber reforçarà, i no pas afeblirà, els seus vincles amb la Gran Bretanya? Si una important carrera pública pren volada en aquell hemisferi, em direu que la seva influència no serà percebuda a la mare pàtria? Puc ser tan feble d'imaginar que el senyor Micawber, brandant la vara del talent i del poder a Austràlia, no serà res a Anglaterra? Jo no sóc més que una dona, però seria indigna de mi mateixa, i del meu papà, si fos culpable d'una feblesa tan absurda.

La senyora Micawber estava tan convençuda de la irrefutabilitat dels seus arguments, que el seu to adquiria una elevació moral totalment inaudita per a mi.

—I, en conseqüència —va afegir—, és sobretot per això que desitjo, en una època futura, poder tornar a viure a la terra pairal. El senyor Micawber podria esdevenir (no em puc ocultar a mi mateixa que les probabilitats hi són) una pàgina de la Història; i, aleshores, hauria de ser representat en el país que li va donar la vida i no li va donar feina!

—Amor meu —va observar el senyor Micawber—, em resulta impossible no commoure'm pel teu afecte. Sempre estic disposat a diferir al teu bon criteri. El que hagi de ser... serà. Déu me'n guard de retreure mai al meu país natal cap porció de la riquesa que puguin acumular els nostres descendents!

—Així m'agrada —va dir la meva tia, dedicant un gest d'aprovació al senyor Peggotty—, i brindo per l'estimació que sento per tots vosaltres, i perquè el futur us depari tota mena d'èxits i de benediccions!

El senyor Peggotty va deixar les dues criatures que tenia a la falda per acompanyar el senyor i la senyora Micawber en el brindis que, al seu torn, van oferir en honor de tots nosaltres, i quan ell i els Micawber es van donar la mà cordialment, com camarades, i la seva cara torrada es va il·luminar amb un somriure, vaig pensar que aquell home s'obriria camí, es faria un bon nom i seria estimat anés on anés.

Fins i tot els petits van rebre instruccions de sucuar la cullera de fusta, un per un, dins el pot del senyor Micawber, i d'afegir-se al brindis xarrupant-ne el contingut. Enllestit això, la meva tia i Agnes es van aixecar i van dir adéu als emigrants. Va ser un adéu ple de tristesa. Tothom plorava; els petits no es van desenganxar d'Agnes fins a l'últim moment, i vam deixar la pobra senyora Micawber en un estat de gran aflicció, plorant i sanglotant prop de la tènue llum d'una espelma que devia fer que l'habitació, vista des del riu, semblés un far miserable.

L'endemà al matí vaig tornar a baixar per comprovar si efectivament ja eren fora. A les cinc ja havien pujat a la barca que els havia de dur fins al vaixell. Veia un exemple magnífic del gran buit que deixaven separacions com aquesta en el fet que, si bé l'associació d'aquella gent amb la taverna atrotinada i les escales de fusta només datava, en el meu cas, de la nit passada, tant un lloc com l'altre, ara que ells se n'havien anat, apareixien llòbrecs i desèrtics.

L'endemà a la tarda, la meva antiga mainadera i jo baixàvem a Gravesend. Vam trobar el vaixell al mig del riu, entre una gernació de barques; bufava un vent favorable, i al capdamunt del pal major onejava el senyal de sortida. Vaig llogar un bot immediatament perquè ens dugués fins allà i, obrint-nos pas entre el petit terbolí de confusió del qual la nau era el centre, vam pujar a bord.

El senyor Peggotty ens esperava a coberta. Em va dir que el senyor Micawber acabava de ser detingut novament (i per última vegada) arran d'una denúncia de Heep i que, en virtut de la petició que jo li havia fet, ell havia liquidat el deute, l'import del qual li vaig reintegrar. Llavors ens va portar a baix, a l'entrepont, i allà se'm va acabar de dissipar qualsevol rastre de temor que em quedés, respecte a la possibilitat que hagués sentit cap rumor del que havia passat, en veure el senyor Micawber sortint de la penombra, agafant-lo pel braç amb un aire d'amistat i protecció i dient-me que, des d'abans-d'ahir a la nit, a penes si s'havien separat ni un sol moment.

Em resultava un escenari tan estrany, tan fosc i resclosit, que en un primer moment vaig tenir feina per distingir res; però de mica en mica, a mesura que els meus ulls s'acostumaven a la foscor, es va anar definint i em va semblar com si em trobés dins un quadre de Van Ostade. Enmig dels grans baus, els embalums i les armelles del vaixell, i les lliteres, i els baguls, i els farcells, i els barrils i les piles del bagatge més variat dels emigrants —il·luminades, aquí i allà, per fanals oscil·lants, i per la llum grogosa del matí que començava a entrar per una escotilla o per un tub de ventilació—, hi havia grups atapeïts de gent que feia noves amistats, s'acomiadava, parlava, reia, plorava, menjava i bevia; alguns, ja apropiats d'una parcel·la de quatre pams, havien ordenat les seves escasses possessions i havien instal·lat unes minúscules criatures en tamborets o poltrones en miniatura; d'altres, perduda l'esperança de trobar un lloc de descans, vagaven desconsoladament. Des de nadons que no havien complert més d'un parell de setmanes de vida fins a homes i dones vells i encorbats que hauríeu dit que només els en quedaven un parell per viure, i des de llauradors que duïen una mica de terra anglesa enganxada a les soles fins a ferrers que s'emportaven mostres del seu fum i sutge damunt la pell, totes les edats i oficis semblaven atapeir-se en les estretes dimensions de l'entrepont.

Mentre els meus ulls recorrien aquest espai, em va semblar que veia, asseguda al costat d'una portella oberta amb un dels fills dels Micawber a prop seu, una figura idèntica a Emily; primer m'hi va fer fixar una altra figura que li deia adéu fent-li un petó, i que, quan s'allunyava amb calma entremig d'aquell desordre, em va recordar... Agnes! Però, entre la confusió i el tràfec que regnaven, i la inestabilitat dels meus propis pensaments, la vaig perdre de vista, i només sabia que havia arribat l'hora en què tots els visitants rebríem l'avís d'abandonar el vaixell; que la meva mainadera plorava asseguda sobre un bagul, i que la senyora Gummidge, ajudada per una dona més jove, encorbada i vestida de negre, estava atrafegada disposant les coses del senyor Peggotty.

—Queda res més per dir-nos, senyoret Davy? —va preguntar ell—. Hi ha res que ens hàgim descuidat, abans de separar-nos?

—Una cosa! —vaig dir—. Martha!

Va tocar l'espatlla d'aquella dona més jove de qui he parlat, i vaig tenir Martha en persona al meu davant.

—Que el cel us beneeixi, bon home! —vaig exclamar—. Us l'emporteu?

Va contestar ella en nom seu, i es va posar a plorar a llàgrima viva. En uns moments com aquells, vaig ser incapaç de dir res més i vaig estrènyer la mà del senyor Peggotty, i dubto que hagi estimat i honorat tant un home com vaig estimar i honorar el senyor Peggotty.

El vaixell es buidava ràpidament de visitants, i em quedava encara el deure més feixuc per complir. Vaig explicar al senyor Peggotty allò que aquell noble esperit, que ja era a l'altre món, m'havia encarregat de dir-li en el moment de la partida. Es va commoure profundament. Però quan ell, al seu torn, em va omplir de missatges d'afecte i de compungiment per a aquelles orelles que ja no el podien sentir, jo encara em vaig commoure més.

Havia arribat l'hora. Vaig abraçar-lo i, agafant pel braç la meva desconsolada mainadera, me'n vaig anar a tota pressa. A coberta em vaig acomiadar de la pobra senyora Micawber. Encara anava amunt i avall com una boja mirant si veia algú de la seva família, i les últimes paraules que em va dir van ser que no abandonaria mai el senyor Micawber.

Vam tornar a baixar a la barca amb què havíem vingut i, després d'allunyar-nos una mica, ens vam aturar per veure com la nau llevava àncores. Era una posta de sol tranquil·la i lluminosa, i el vaixell destacava sobre un fons de llum rogenca. No havia vist mai un espectacle tan bonic, tan trist i alhora tan esperançador, com aquell vaixell gloriós, immòbil sobre l'aigua vermellosa, amb tota la vida que portava a bord concentrada als sobrebordons i tot aquell formiguer de caps descoberts i, per un moment, en un silenci absolut.

Per un moment, només. Quan el vent inflava les veles i el vaixell es començava a moure, van esclatar, des de totes les barques, tres hures a l'uníson que la gent de bord va recollir i va tornar, com un eco, i que van ser retornats una vegada i una altra en totes dues direccions. El meu cor exultava en sentir aquelles aclamacions, i en veure aquella munió de barrets i mocadors onejants... i aleshores la vaig veure!

Aleshores la vaig veure, al costat del seu oncle i recolzant-se, tremolosa, damunt la seva espatlla. Ell ens assenyalava amb una mà entusiasta, i ella, al final, ens va veure i em va enviar el seu últim adéu. Sí, Emily, bella i abatuda: aferra't al teu oncle amb tota la confiança del teu cor ferit, perquè ell s'ha aferrat a tu amb tota la força del seu gran amor!

Envoltats per la llum rosada i destacant-se entre la multitud de coberta, ella arrapada a ell, i ell sostenint-la, es van anar allunyant solemnement. El sol s'havia

post darrere els turons de Kentish quan les barques de remes ens van portar a la riba...
i damunt meu va caure la nit.

58

Absència

Va ser una nit llarga i tenebrosa la que va caure sobre mi, perseguida pels fantasmes de moltes esperances, de molts records estimats, de molts errors, de moltes penes i recances infructuoses.

Me'n vaig anar d'Anglaterra, inconscient encara de la magnitud del cop que hauria de suportar. Vaig deixar tots aquells que estimava, i me'n vaig anar; i em pensava que el pitjor ja havia passat, i que ho havia deixat enrere. Com l'home que en el camp de batalla rep una ferida mortal i gairebé no s'adona que l'han ferit, així jo, quan em vaig quedar sol amb el meu cor indisciplinat, no em podia fer idea de la ferida a la qual s'havia d'enfrontar.

No me'n vaig adonar de sobte sinó gradualment, de mica en mica. El sentiment de desolació amb què me'n vaig anar a l'estranger es feia més profund i més ample cada hora que passava. Al principi era una feixuga sensació de pèrdua i de dol, i poca cosa més podia precisar. Però, d'una manera gairebé imperceptible, es va convertir en la consciència desesperançada de tot allò que havia perdut: amor, amiat, interès; de tot allò que s'havia fet miques: la primera confiança, els primers afectes, tots els castells a l'aire de la meva vida; de tot el que quedava: un buit eixorc i devastat que s'estenia al meu voltant, ininterromput, fins al fosc horitzó.

Si el meu dolor era egoista, jo no n'era conscient. Plorava per la meva esposa nena, arrabassada tan jove del seu món en plena florida. Plorava per aquell que hauria pogut guanyar-se l'estimació i l'admiració de milers de persones, com s'havia guanyat les meves molt temps enrere. Plorava pel cor destrossat que havia trobat la pau en el mar tempestuós, i per les restes erràtiques d'aquella casa humil on, de petit, jo havia sentit bufar el vent nocturn.

Va arribar un punt en què ja no tenia cap esperança de sortir mai més de la tristesa acumulada en què m'havia sumit. Vagava d'un lloc a l'altre, arrossegant la meva càrrega pertot arreu. Ara sentia al damunt tot el seu pes, i m'encorbava, i el cor em deia que mai més no me'n podria alliberar.

Quan aquest abatiment semblava haver tocat fons, em vaig pensar que em moriria. A estones pensava que m'agradaria morir-me a casa, i girava cua des d'on fos, literalment, per poder-hi arribar ben aviat. Altres estones era com un fugir constant, de ciutat en ciutat, sense saber què buscava ni què volia deixar enrere.

No estic en condicions de reviure, una per una, totes les feixugues etapes del calvari que vaig passar. Hi ha somnis que només es poden descriure d'una manera vaga i imperfecta; i, quan m'obliga a recordar aquesta època de la meva vida, sembla que em torni a la memòria un d'aquests somnis. Em veig passant entremig de coses noves, de ciutats, palaus, catedrals, temples, quadres, castells, tombes, carrers fantàstics de l'estranger —els habitatges ancestrals de la Història i de la Fantasia—

com ho faria algú que somiés, arrossegant pertot arreu la meva dolorosa càrrega, i a penes conscient dels objectes mentre s'esvaeixen davant meu. La nit que queia sobre el meu cor indisciplinat era un apàtic desinterès per tot, però acompanyat d'un dolor taciturn. Deixeu que miri més enllà d'aquesta nit —com finalment vaig fer, gràcies al cel!— i del seu somni trist, inacabable i espantós, per veure despuntar l'alba.

Em vaig passar molts mesos viatjant amb aquest núvol cada cop més fosc sobre el meu esperit. Alguns motius confusos que tenia per no tornar a casa —uns motius que aleshores, a dintre meu, s'esforçaven per materialitzar-se amb més claredat— m'havien fet continuar el pelegrinatge. De vegades avançava desficients d'un lloc a l'altre, sense aturar-me; de vegades em quedava molt temps en un lloc determinat. Però, fos on fos, sempre em trobava desproveït de qualsevol propòsit, de qualsevol incentiu que em sostingués.

Era a Suïssa. Havia arribat d'Itàlia travessant un dels grans passos dels Alps, i des d'aleshores havia divagat amb un guia pels senders muntanyencs. Si aquelles solituds imponents havien parlat al meu cor, jo ho ignorava. Havia vist meravelles i sublimitats en les altures i en els precipicis, en els torrents fragorosos i en els deserts de glaç i de neu, però, de moment, encara no m'havien ensenyat res.

Un dia, poc abans de la posta de sol, vaig arribar a una vall on tenia previst de quedar-me a descansar. Durant tot el descens pel camí tortuós que resseguia el faldar de la muntanya, i mentre veia resplendir la vall allà baix, en la distància, penso que alguna sensació llargament oblidada de calma i de bellesa, algun influx lenificant desvetllat per la pau que regnava, es va remoure feblement dins el meu cor. Recordo que, en una de les pauses que vaig fer, vaig sentir una pena interior que no era en absolut opressiva, ni tampoc desesperant del tot. Recordo que gairebé vaig tenir l'esperança d'un canvi positiu en el meu estat d'ànim.

Vaig entrar a la vall, mentre el sol del capvespre il·luminava les remotes altures nevades que la circumdaven com uns núvols eterns. Els peus de les muntanyes que formaven el congost on reposava el poblet eren d'un verd opulent i, per damunt d'aquesta vegetació més amable, s'alçaven boscos d'avets negres que falcaven les neus acumulades de l'hivern i contenien les allaus. Més amunt hi havia un sens fi de cingles escarpats, roca grisa, gel brillant i suaus clapes verdes de pastura que gradualment es fonien amb la neu dels cims. Aquí i allà, com punts minúsculs que esquitxaven els faldars de les muntanyes, es distingien solitàries cabanyes de fusta que, al costat de les altures colossals, s'haurien vist esquifides fins i tot com a casetes de joguina. També semblava de joguina el poblet que s'arraulia a la vall, amb el seu pont de fusta sobre el torrent, en aquell punt on les aigües rompien contra les roques clivellades i, prenent més força, fugien bramulant entre els arbres. A través de l'aire encalmat m'arribava un so llunyà de cançons; eren veus de pastors, però, quan vaig veure un núvol capvespral que resplendia a mig aire del faldar de la muntanya, gairebé hauria dit que era d'allà d'on venien aquells sons, i que no eren música terrenal. Tot d'una, enmig d'aquesta serenitat, vaig sentir la gran veu de la Natura que

em parlava dolçament... i m'invitava a reposar sobre l'herba el meu cap fatigat... i vaig plorar com no havia plorat des de la mort de Dora!

Feia un moment que havia trobat un paquet de cartes que m'esperava, i havia sortit als afores del poble per llegir-les mentre em preparaven el sopar. Altres paquets s'havien extraviat, i feia molt de temps que no en rebia cap. Més enllà de quatre ratlles per dir que estava bé, i que havia arribat a tal lloc, no havia tingut ni la fortalesa ni la constància per escriure cap carta des que me n'havia anat de casa.

Tenia el paquet de cartes a la mà. El vaig obrir i vaig reconèixer la lletra d'Agnes.

Era feliç i se sentia útil, i prosperava tal com havia esperat. Això és tot el que em deia de si mateixa. La resta es referia a mi.

No em donava cap consell, no m'imposava cap deure; només em deia, amb el seu fervor habitual, fins a quin punt confiava en mi. Sabia que un caràcter com el meu trauria fruits positius del dolor. Sabia fins a quin punt les proves i les emocions l'exaltarien i el reforçarien. Estava segura que tots els meus propòsits es farien més fermes i més elevats arran de la desgràcia que havia sofert. Ella, que tant exultava amb la meva fama i esperava amb tanta il·lusió que anés augmentant, sabia prou bé que seguiria treballant de valent. Sabia que la pena, en mi, no podia ser feblesa, sinó que havia de traduir-se en força. Així com les dures proves dels meus dies d'infància havien contribuït a fer de mi el que era, també les més grans calamitats m'armarien de valor per ser encara millor que abans; i, així, allò que jo havia après d'elles ho podria ensenyar als altres. M'encomanava a Déu, que havia acollit en el seu si la meva nina innocent, i m'oferia sempre el seu afecte de germana, i estaria sempre al meu costat, anés on anés; orgullosa del que jo havia fet, però infinitament més orgullosa d'allò que el futur encara em reservava.

Em vaig posar la carta sobre el pit, i vaig pensar en el que era jo feia tan sols una hora. Quan vaig sentir com les veus s'anaven extingint, i el quiet núvol capvespral s'enfosquia, i s'apagaven tots els colors de la vall, i la neu daurada dels cims de les muntanyes es fonia amb el pà·lid i remot cel nocturn, em va semblar, en canvi, com si la nit s'esvaís del meu esperit, i totes les seves ombres s'aclarissin, i no hi hagués cap paraula per definir l'amor que sentia per ella, més estimada encara, a partir d'aquell moment, del que ho havia estat mai fins aleshores.

Vaig rellegir la carta moltes vegades. Li vaig escriure abans d'anar a dormir, dient-li que havia trobat a faltar enormement la seva ajuda; que sense ella jo no era, ni havia estat mai, tal com ella em considerava; però que ella m'inspirava per voler-ho ser, i que ho intentaria.

I així ho vaig fer. Faltaven tres mesos perquè es complís un any de la meva desgràcia. Vaig decidir no prendre cap decisió fins que no haguessin passat aquells tres mesos, i perseverar en el meu intent. Vaig viure en aquella vall, i a la rodalia, durant tot aquell temps.

Passats els tres mesos, vaig decidir esperar encara una mica més abans de tornar a casa; vaig instal·lar-me de moment a Suïssa (un país que el record d'aquell capvespre

em feia estimar més); vaig tornar a agafar la ploma; vaig treballar.

Vaig recórrer humilment a allò que Agnes m'havia aconsellat; vaig apel·lar a la Natura, que sempre respon; i, en el meu cor, vaig tornar a donar cabuda a aquell interès pels altres que últimament havia abandonat. Al cap de poc ja havia fet gairebé tants amics a la vall com els que tenia a Yarmouth, i quan me'n vaig anar a Ginebra abans que comencés l'hivern, i vaig tornar a la primavera, les cordials salutacions d'aquella gent em sonaven tan familiars com si haguessin estat confegides amb paraules angleses.

Vaig treballar del matí al vespre, amb paciència i tenacitat. Vaig escriure una narració, inspirada (i no pas gaire remotament) en la meva pròpia experiència, i la vaig enviar a Traddles; ell va gestionar-ne la publicació en unes condicions molt profitoses per a mi, i les notícies de la meva fama creixent van començar a arribar-me per boca de viatgers que trobava per casualitat. Després d'un breu parèntesi de repòs i d'esbarjo, vaig abocar-me de ple, amb el mateix fervor de sempre, en una nova fantasia que em va absorbir intensament. Com més avançava en l'execució d'aquesta obra, més implicat m'hi sentia i més posava en joc totes les meves energies per fer-la ben feta. Era la meva tercera novel·la. No la tenia encara ni a mig escriure quan, en un període de descans, vaig pensar a tornar a casa.

Ja feia molt de temps que, a còpia d'estudiar i treballar amb paciència, m'havia acostumat a l'exercici vigorós. La meva salut, greument deteriorada quan vaig deixar Anglaterra, s'havia refet considerablement. Havia vist moltes coses. Havia estat en molts països, i havia millorat —espero— el meu pòsit de coneixements.

Ja he recordat tot el que penso que cal recordar aquí, respecte a aquest període d'absència... a excepció d'una cosa. He arribat fins aquí amb el propòsit de no escatimar-hi res del que pensava, perquè, com ja he dit en algun altre lloc, aquest relat és la transcripció dels meus records. He desitjat reservar per al final el corrent més secret dels meus pensaments, i és ara que em dispenso a entrar-hi.

No puc, però, penetrar-hi prou a fons per poder dir quan vaig començar a pensar que, probablement, el meu cor havia dipositat les seves primeres i més vives esperances en Agnes. No sabia dir en quin estadi del meu dol vaig començar a associar-la amb la reflexió que, en la meva voluble adolescència, havia negligit el tresor del seu amor. Potser havia sentit algun murmuri d'aquell pensament remot en la familiar i antiga sensació de pèrdua, d'infelicitat o de falta d'alguna cosa que no es podria fer mai realitat, però, quan em vaig trobar tan afligit i sol en el món, aquest pensament em va tornar al cap en forma d'un nou retret i una nova recança.

Si hagués estat gaire amb ella, durant aquell temps, la feblesa de la meva desolació m'hauria fet trair el que pensava. Era això el que remotament temia el primer cop que em vaig veure impel·lit a allunyar-me d'Anglaterra. No hauria suportat de perdre ni la més petita engruna del seu afecte de germana, però, si el cor m'hagués traït, hauria alçat entre nosaltres un mur de contenció fins aleshores desconegut.

No podia oblidar que el que ella sentia ara per mi era conseqüència de la meua lliure actitud i decisió. Si ella m'havia estimat mai amb un amor diferent —i de vegades pensava que potser, en algun temps, havia estat així—, jo l'havia allunyat. I no era tan sols que m'havia acostumat, des que érem dues criatures, a pensar en ella com algú que estava molt per sobre de les meves fantasies sentimentals: jo havia dipositat la meua tendresa d'enamorat en una altra, i no havia fet el que hauria hagut de fer; i Agnes era per a mi, actualment, allò en què jo mateix i el seu noble cor l'havíem convertida.

Al començament del canvi que anava experimentant de mica en mica, quan intentava entendre'm més bé a mi mateix i ser un home millor, havia gosat entreveure, més enllà d'un període de prova indefinit, la possibilitat de reparar algun dia els errors del passat i de ser tan venturós de poder-m'hi casar. Però, a mesura que va anar passant el temps, aquesta vaga perspectiva es va anar dissipant fins a abandonar-me del tot. Si ella m'havia estimat algun dia, mai com aleshores (quan recordava les confidències que li havia fet, el seu coneixement del meu cor erràtic, el sacrifici que devia haver fet per seguir sent la meua amiga i germana) havia de ser tan sagrada per a mi. Si no m'havia estimat mai, podia creure que ara m'estimaria?

Sempre m'havia sentit feble al costat de la seva constància i la seva fortalesa, i ara m'hi sentia cada cop més. Fos el que fos el que ella hagués pogut representar per a mi, o jo per a ella, si n'hagués sabut ser més digne, el cas és que ara cap dels dos ja no era el que havia estat en aquells dies llunyans. L'ocasió ja havia passat. L'havia desaprofitada, se m'havia escapat... i m'ho mereixia.

I és igualment cert que el turment d'aquestes reflexions m'omplia d'infelicitat i de remordiment, però, d'altra banda, em donava forces el convenciment que, per una qüestió d'honor i de justícia, havia de combatre la temptació vergonyosa d'acudir, en el declivi de les meves esperances, a aquella noia estimada de qui frívolament m'havia allunyat quan eren fresques i resplendents —una consideració que era a l'arrel de tots i cadascun dels pensaments que tenia sobre ella—. Ara ja no feia cap esforç per ocultar-me a mi mateix que l'estimava, que sentia devoció per ella; però també em convenia cada cop més que ja era massa tard, i que res no havia de posar en perill la nostra antiga amistat.

Havia pensat molt, i sovint, en les prediccions de la meua pobra Dora sobre el que hauria pogut passar en aquells anys si el destí no ens hagués privat de saber-ho, així com en el fet que, sovint, els efectes de les coses que no arriben a passar poden ser tan reals com els d'aquelles que efectivament es compleixen. Els anys de què ella m'havia parlat, ara se'm convertien en una realitat alliçonadora; i ho haurien estat igualment un dia o altre, potser una mica més tard, encara que ens haguéssim separat enmig de l'enamorament més juvenil. Vaig esforçar-me a convertir el que hi hauria pogut haver entre Agnes i jo en un mitjà per ser més abnegat, més decidit, més conscient de mi mateix i dels meus defectes i errors. Així, a través de la reflexió sobre el que hauria pogut ser, vaig arribar a la convicció que no podria ser mai.

Aquestes van ser, amb les seves inconsistències i perplexitats, les arenes movedisses del meu esperit des que me'n vaig anar fins que, tres anys després, vaig tornar a casa. Feia tres anys que havia salpat el vaixell dels emigrants quan, a la mateixa hora del capvespre i en el mateix lloc, jo era a coberta de l'atapeït vaixell que em duia al meu país, mirant l'aigua rosada on havia vist reflectida la imatge d'aquella nau.

Tres anys. Un llarg període de temps, però que em va passar com una exhalació. I el meu país m'era profundament estimat, i Agnes també... però no era meva... no ho seria mai. Ho hauria pogut ser, però allò ja havia passat!

59

Retorn

Vaig arribar a Londres un capvespre de tardor fred i plujós. En un minut vaig veure més fang i més boira que no havia vist en tot un any. Vaig haver d'anar a peu de la Duana fins al Monument abans de trobar un cotxe i, tot i que les façanes de les cases, amb les clavegueres desbordants a sota, eren com vells amics, vaig haver de reconèixer que eren uns amics molt depriments.

Sovint m'he fixat —com tothom, suposo— que el fet d'anar-te'n d'un lloc familiar sembla un senyal perquè aquell lloc comenci a canviar. Després de veure, en mirar per la finestreta del cotxe, que una antiga casa de Fish Street Hill, per on no havia passat un pintor, un fuster ni un paleta en tot un segle, havia estat enderrocada durant la meva absència, i que estaven drenant i eixamplant un carrer adjacent, d'una insalubritat i una incomoditat immemorials, ja no m'hauria estranyat trobar la catedral de Sant Pau molt més envellida.

Amb el que ja comptava era amb alguns canvis en les vides dels meus amics. La meva tia feia temps que s'havia tornat a establir a Dover, i Traddles, poc després de marxar jo, havia obert un petit despatx d'advocat. Ara tenia unes cambres llogades a Gray's Inn i, a les últimes cartes, m'havia dit que no desesperava d'un enllaç imminent amb la noia més adorable del món.

M'esperaven abans de Nadal, però no pas tan aviat. No els havia avisat que arribava, per poder tenir el gust de sorprendre'ls. Tot i així, era prou recargolat per tenir una freda sensació de desengany quan vaig veure que no em venia a rebre ningú i avançava trontollant, silenciós i solitari, pels carrers emboirats.

En canvi, les botigues de sempre, il·luminades i alegres, em van reconfortar una mica; i, quan baixava del cotxe a la porta del cafè de Gray's Inn, ja havia recuperat l'ànim. Primer em va recordar aquella època tan diferent en què m'havia allotjat a La Creu Daurada, i em va fer pensar en els canvis que havien tingut lloc des d'aleshores; però allò era una cosa natural.

—Sabeu on viu el senyor Traddles? —vaig preguntar al cambrer, mentre m'escalfava una mica vora el foc de la sala del cafè.

—Al número dos de Holborn Court, senyor.

—El senyor Traddles té una fama creixent entre els advocats, pel que tinc entès, oi? —vaig demanar.

—És molt possible, senyor —va contestar el cambrer—, però no n'estic al corrent.

Aquest cambrer, un home eixarreït de mitjana edat, va demanar ajuda a un cambrer de més autoritat —un vell robust i fornit, amb un gran sotabarba i bombatxos i mitges negres, que va sortir d'un lloc que semblava un escó de sagristà, al fons de la

sala del cafè, on feia companyia a un llibre de caixa, un anuari, un registre d'advocats i altres llibres i papers.

—El senyor Traddles —va dir el cambrer eixarreït—. Número dos de Holborn Court.

El cambrer fornit li va fer un gest indicant-li que se n'anés, i es va girar cap a mi amb un posat greu.

—Preguntava —vaig repetir— si no és cert que el senyor Traddles, del número dos de Holborn Court, té una fama creixent entre els advocats.

—No em sona de res —va dir el cambrer, amb una veu potent i ronca.

Em va saber molt de greu per Traddles.

—Deu ser jove, suposo —va afegir el cambrer corpulent, mirant-me amb severitat—. Quant fa, que s'està a Gray's Inn?

—No més de tres anys —vaig dir jo.

El cambrer, que suposo que devia fer quaranta anys que vivia en el seu escó de sagristà, no estava disposat a dedicar més temps a un tema tan insignificant. Va preguntar-me què voldria per sopar.

Vaig adonar-me que tornava a ser a Anglaterra, i la veritat és que el pobre Traddles em va fer pena. Semblava com si el món no li oferís cap esperança. Vaig demanar tímidament una mica de peix i un bistec, i em vaig quedar davant del foc reflexionant sobre les fosques perspectives del meu amic.

Mentre seguia amb la mirada el cambrer major, no vaig poder evitar de pensar que el jardí on havia crescut de mica en mica, fins a convertir-se en una flor tan ufanosa, era un terreny de cultiu bastant dur: tenia un aire tan rígid, tan encarcerat, tan vetust, tan ranci, tan solemne... Vaig fer un cop d'ull a tota la sala, amb aquell terra acabat de polir, segurament d'idèntica manera que quan el cambrer major era jovenet —si és que ho havia estat mai, cosa que semblava improbable—, aquelles taules lluent, on em vaig veure reflectit en les llises profunditats de caoba antiga, aquells llums impecablement nets i conservats, aquelles confortables cortines verdes, amb les seves barres de bronze pur, que separaven acollidorament cada un dels reservats, i aquells dos grans focs de carbó que cremaven a tot drap, i aquells rengles de licoreres, panxudes i rodones com si fossin conscients dels barrils de caríssim vi de porto anyenc que hi havia a sota, al celler... i vaig pensar que, certament, tant Anglaterra com l'advocacia no es podien conquerir així com així. Vaig pujar a la meva habitació per posar-me roba seca, i les grans dimensions d'aquella antiga estança revestida de fusta (recordo que quedava sobre l'arcada que conduïa a Gray's Inn), i la sòbria immensitat del llit de quatre pilars, i la indomable gravetat de les calaixeres, tot semblava unir-se per qüestionar severament les ambicions de Traddles o de qualsevol altre jove agosarat com ell. Vaig baixar a sopar, i fins i tot la parsimònia confortable amb què me'l van servir, i el silenci metòdic d'aquell lloc —pràcticament buit, perquè les llargues vacances encara no s'havien acabat—,

semblaven proclamar l'audàcia de Traddles i les seves escasses esperances de guanyar-se la vida en els pròxims vint anys.

No havia vist res de semblant a això des que me n'havia anat d'Anglaterra, i realment em feia veure molt negres les perspectives del meu amic. El cambrer major s'havia cansat de mi. Ja no se'm va tornar a acostar més, i es va dedicar a un senyor gran amb llargues polaines, el qual va ser rebut amb una gerra de porto especial que semblava haver sortit del celler per iniciativa pròpia, perquè ell no l'havia demanada. El segon cambrer em va informar, a cau d'orella, que aquell senyor era un notari jubilat que vivia a la plaça i que nedava en l'abundància, i, pel que feien córrer, pensava deixar tots els seus béns a la filla de la seva bugadera; de la mateixa manera que corria el rumor que guardava en un buró una coberteria de plata, tota ennegrida pel desús, si bé cap ull mortal no havia vist, a casa seva, més que una trista cullera i una trista forquilla. Després de sentir això vaig donar Traddles per perdut, i em vaig acabar de convèncer que no tenia cap esperança.

Impacient com estava per veure el meu estimat amic, vaig enllestir el sopar amb unes presses que no van contribuir a millorar l'opinió que el cambrer major tenia de mi, i vaig sortir disparat per la porta de darrere. De seguida vaig trobar el número dos de Holborn Court; una tarja al muntant de la porta em va informar que el senyor Traddles ocupava un pis de dalt de tot, i vaig començar a pujar les escales. Vaig descobrir que eren unes escales velles i tortuoses, feblement il·luminades a cada replà per un petit ble d'oli de cap de maça que s'anava consumint dins una petita masmorra de vidre tèrbol.

Mentre pujava, entrebancant-me cada dos per tres, em va semblar que sentia un agradable so de rialles, i no eren pas rialles d'advocat ni de procurador, ni d'escrivent d'advocat ni de procurador, sinó les rialles felices de dues o tres noies. Però resulta que, quan em vaig aturar per parar l'orella, vaig ficar el peu en un forat on l'Honorable Societat de Gray's Inn havia deixat un llistó defectuós i vaig caure, amb el soroll corresponent, i quan em vaig incorporar tot estava en silenci.

La resta del trajecte la vaig fer prenent més precaucions, i el cor em batejava de mala manera quan vaig trobar entreoberta la porta del pis, sobre la qual hi havia pintada la inscripció «Senyor Traddles». Vaig trucar. Es va sentir un bellugueig considerable a l'interior, però no sortia ningú, i vaig tornar a trucar.

Va aparèixer un noi menut i d'aspecte vivaç, mig criat i mig escrivent, que esbufegava molt però que em va mirar com si em desafiés a demostrar-ho legalment.

—Que hi ha el senyor Traddles? —vaig preguntar.

—Sí, senyor; però està ocupat.

—El volia veure.

Després d'inspeccionar-me un moment, el noi vivaç va decidir deixar-me entrar; va acabar d'obrir la porta i em va donar accés a una entradeta no gaire més espaiosa que un armari, i després a una saleta d'estar, on vaig trobar el meu vell amic (també esbufegant), assegut a una taula i encorbat sobre una pila de papers.

—Déu meu! —va exclamar Traddles, aixecant els ulls—. Si és Copperfield!

Se'm va tirar al coll i ens vam fondre en una estreta abraçada.

—Tot bé, estimat Traddles?

—Tot bé, estimadíssim Copperfield! I no tinc més que bones notícies!

Tots dos ens vam posar a plorar d'alegria.

—Estimat company! —va dir Traddles, excitat i esbullant-se els cabells, operació totalment innecessària—. El meu estimadíssim Copperfield, el meu amic absent durant tant de temps i feliçment recuperat!... Com m'alegro de veure't! No havia estat mai tan content, estimat Copperfield! Mai!

A mi també em faltaven paraules per expressar el que sentia. En un primer moment vaig ser del tot incapaç de parlar.

—El meu amic tan estimat! —va dir Traddles—. I convertit en un home tan famós! El meu gloriós Copperfield! Valgam Déu! Quan has arribat? D'on vénis? Què expliques?

Sense fer ni una pausa perquè jo pogués contestar, Traddles, que m'havia anat empenyent a força de copets a l'esquena fins a una butaca de la vora del foc, es va posar a remenar el foc impetuosament amb una mà i a estirar-me la corbata amb l'altra, com si tingués la idea delirant que era un abric. Em va tornar a abraçar, sense deixar l'atiador, i jo el vaig abraçar a ell; i, sense parar de riure i d'eixugar-nos els ulls, ens vam asseure tots dos i vam fer una forta encaixada d'un cantó a l'altre de la llar de foc.

—Quan penso que, només que haguessis arribat una mica abans, estimat company —va dir Traddles—, hauries pogut assistir a la cerimònia!

—Quina cerimònia, estimat Traddles?

—Valga'm Déu! —va exclamar Traddles, obrint els ulls a l'estil de sempre—. Que no vas rebre la meva última carta?

—No; no n'he rebut cap que parlés de cap cerimònia.

—Doncs bé, estimat Copperfield —va dir Traddles, posant-se els cabells de punta amb totes dues mans, i després posant-se les mans sobre els genolls—: m'he casat!

—Casat! —vaig exclamar, contentíssim.

—Sí, sí, gràcies a Déu! —va dir—. Em va casar el reverend Horace... amb Sophy... allà a Devonshire... i ara mateix, estimat company, la tens darrere la cortina de la finestra! Mira!

Amb gran sorpresa meva, la noia més adorable del món va sortir, rient i tornant-se vermella, del lloc on estava amagada. I jo diria (i, de fet, ho vaig dir allà mateix) que el món no havia vist mai una núvia més alegre, més amable, més honesta, més feliç i més radiant que aquella. La vaig besar com ho hauria fet una antiga coneixença, i els vaig donar l'enhorabona a tots dos amb tota la sinceritat del meu cor.

—Déu meu —va exclamar Traddles—, quin retrobament més deliciós! Quin bon color que tens, estimat Copperfield! Senyor, Senyor, Senyor! Però que feliç que sóc!

—I jo també —vaig dir.

—I jo també, sens dubte! —va afegir la ruboritzada i riallera Sophy.

—Som tots tan feliços... tant! —va dir Traddles—. I les noies i tot, són felices. Déu meu, si me n'havia ben descuidat!

—Descuidat? —vaig preguntar jo.

—De les noies —va dir Traddles—. Les germanes de Sophy. S'estan aquí amb nosaltres. Han vingut a conèixer una mica Londres. El cas és que... que ets tu, el que s'ha entrebancat pujant les escales, Copperfield?

—Sí, noi —vaig afirmar, rient.

—Doncs mira: quan tu t'has entrebancat a les escales —va dir Traddles—, les noies i jo estàvem jugant. Jugàvem als quatre cantons, per ser més exactes. Però com que això, a Westminster, no seria ben vist, i com que no semblaria gaire professional si les veiés un client, s'han dispersat. I ara deuen estar... deuen estar escoltant, segur —va afirmar, fent una ullada a la porta de l'altra habitació.

—Lamento haver ocasionat aquesta dispersió —vaig dir jo, i em vaig tornar a posar a riure.

—Segur que no diries això —va replicar Traddles, amb gran delectació— si haguessis vist com sortien disparades, i tornaven a entrar, després que truquessis, per recollir les pintes que els havien caigut dels cabells, i tornaven a fugir esbojarrades! ... Amor meu, pots anar a buscar les noies?

Sophy va sortir corrents i vam sentir com era rebuda a l'habitació contigua amb un esclat de rialles.

—Això és música celestial, estimat Copperfield! —va dir Traddles—. No saps pas com reconforta, i com dóna vida a aquest pis tan vetust. Per a un infortunat solter que ha viscut sempre sol, és positivament deliciós. És encantador. Han tingut una gran pèrdua, pobretes, amb el casament de Sophy (que és i ha estat sempre, t'ho asseguro, Copperfield, la noia més adorable del món!), i veure-les de tan bon humor em gratifica més del que sóc capaç d'expressar. Estar envoltat de noies joves és una delícia, Copperfield. No és gaire professional, però és una delícia.

Observant que dubtava una mica, i comprenent que el seu cor bondadós tenia por d'haver-me afligit amb el que acabava de dir, vaig afanyar-me a donar-li la raó amb un entusiasme que, sens dubte, el va alleujar i complaure en gran manera.

—Però, d'altra banda —va dir Traddles—, l'organització general d'aquesta casa, si t'he de ser franc, és molt poc professional, estimat Copperfield. El fet mateix que Sophy visqui aquí ja no ho és gens, per començar. I no tenim cap altre lloc on viure. Ens hem fet a la mar en una fràgil barqueta, però estem disposats a trampejar-ho. I Sophy és una mestressa de casa extraordinària! Et quedaries parat de veure com s'enquibeixen, aquestes noies. T'haig de dir que no m'explico com s'ho fan.

—I quantes n'hi teniu, aquí? —vaig preguntar.

—Hi ha la gran, la Bellesa —va respondre Traddles, en veu baixa i en un to confidencial—. Caroline. I també Sarah... la que et vaig dir que tenia un problema a

l'espina, saps... i que, per cert, s'ha refet increïblement!... I les dues més petites, les que va educar Sophy, també hi són. I Louisa també.

—De debò? —vaig exclamar.

—Sí —va dir Traddles—. El pis té tres habitacions, només; però Sophy els ho ha apanyat divinament, i estan instal·lades de la manera més còmoda possible. Tres dormen en aquesta habitació —va dir, assenyalant la porta— i dues en aquella altra.

Vaig mirar instintivament al meu voltant, buscant l'espai que pogués quedar per allotjar-s'hi el senyor i la senyora Traddles. Ell em va llegir el pensament.

—Sí, noi —va afirmar—: ja t'he dit que estem disposats a trampejar la situació, i la setmana passada vam improvisar un llit aquí mateix, a terra. Però hi ha un quartet a les golfes... una habitació molt agradable, un cop hi ets... Sophy la va empaperar ella mateixa, per sorprendre'm, i aquesta és ara la nostra habitació. És una barraqueta de primera, creu-me. I amb una vista que Déu n'hi do.

—I tu, per fi, ets un home feliçment casat, estimat Traddles! —vaig dir—. Com me n'alegro!

—Gràcies, estimat Copperfield —va afegir Traddles, mentre fèiem una altra encaixada—. Sí, sóc l'home més feliç del món. Aquí tens el nostre vell amic —va dir, assenyalant amb el cap, triomfalment, el gerro amb el seu suport—; i allà la taula amb el sobre de marbre! Tot l'altre mobiliari és senzill i funcional, com ja deus haver notat. I, el que és argenteria, ai Senyor... no tenim ni una trista cullereta!

—Encara t'ho has de guanyar? —vaig preguntar jo, en to de broma.

—Exacte —va contestar Traddles—: m'ho haig d'anar guanyant a pols. És clar que, alguna cosa que fa la funció de culleretes, bé la tenim. Però són d'alpaca.

—Quan arribi la plata, encara lluirà més —vaig dir jo.

—Això mateix diem nosaltres! —va exclamar—. Veuràs, estimat Copperfield —va afegir, tornant a adoptar el to confidencial de sempre—: després d'haver pronunciat el meu discurs en el cas «Gipes *versus* Wigzill», que em va ajudar bastant en la professió, vaig baixar a Devonshire i vaig tenir una conversa molt seriosa amb el reverend Horace. Vaig insistir en el fet que Sophy... la qual, Copperfield, t'asseguro que és la noia més adorable...

—N'estic convençut! —vaig dir jo.

—Ho és, creu-me, ho és! —va recalcar Traddles—. Però em sembla que em desvio del tema. Parlava del reverend Horace?

—Deies que havies insistit en el fet...

—Justa! En el fet que Sophy i jo feia molt temps que érem promesos, i que ella, amb el permís dels seus pares, estava més que contenta d'acceptar-me amb l'actual... en fi —va dir Traddles, amb aquell somriure franc de sempre—: amb l'actual règim de coberts d'alpaca, vaja. Molt bé. Doncs jo llavors vaig proposar al reverend Horace... que és un clergue excel·lent, Copperfield, i hauria de ser bisbe... o almenys hauria de tenir prou mitjans per viure sense privacions... en fi, que vaig proposar-li que, si em situava a la ratlla de les dues-centes cinquanta lliures en un any, cosa que

l'any següent podria superar tranquil·lament, i a més a més em podia permetre de llogar un piset com aquest, aleshores Sophy i jo ja ens podríem unir en matrimoni. Em vaig prendre la llibertat de subratllar la paciència que havíem tingut de festejar durant tants anys, i de suggerir que la circumstància que Sophy fos extraordinàriament útil a casa seva no hauria d'induir els seus afectuosos pares a obstaculitzar que s'establís a la vida... no creus?

—Per descomptat —vaig afirmar.

—M'alegro que pensis així, Copperfield —va contestar Traddles—, perquè, sense que li vulgui retreure res al reverend Horace, jo penso que els pares, els germans, etcètera, són de vegades més aviat egoistes en casos com aquests. I, a més a més, és clar, també vaig dir que el meu desig més fervent era ser útil a la família, i que, si jo m'anava fent una posició i li passés res a ell... em refereixo al reverend Horaci...

—Ho entenc —vaig dir.

—... o a la senyora Crewler..., res no culminaria tant els meus desitjos com poder ser com un pare per a les noies. Ell va respondre de la manera més admirable, afalagant en extrem els meus sentiments, i es va comprometre a obtenir el consentiment de la senyora Crewler a aquests plans. Els va fer patir molt, pobra dona. Li va pujar per les cames fins al pit, i després li va pujar al cap...

—El què? —vaig preguntar.

—La pena —va contestar Traddles, molt seriós—. Els seus sentiments en general. Com ja et vaig dir en una ocasió anterior, és una dona que val molt, però està impossibilitada de les cames. Qualsevol contratemps se li acostuma a posar a les cames; però en aquesta ocasió li va pujar al pit, i després al cap, i... resumint, que li va dominar tot l'organisme d'una manera francament alarmant. Per sort, la van poder refer a còpia d'atencions infatigables i afectuoses... i ahir va fer sis setmanes que ens vam casar. Però pensa que em vaig sentir com un autèntic monstre, Copperfield, quan vaig veure tota la família plorant i desmaiant-se en totes direccions! La senyora Crewler no em va voler veure abans que marxéssim... no em podia perdonar que li prenguéss la filla... però és una bellíssima persona, i ara ja m'ha perdonat. Avui mateix he rebut una carta deliciosa d'ella.

—I, en resum, estimat amic —vaig dir jo—: que et trobes en un estat de gràcia, i et mereixes això i més!

—Oh, això t'ho fa dir l'estimació que em tens! —va replicar Traddles, rient—. Però sí, efectivament: em trobo en un estat francament envejable. Treballo molt, i devoro llibres de Dret constantment. Em llevo a les cinc del matí, i no em fa res. Durant el dia tinc les noies amagades, i al vespre ens divertim plegats. I no saps pas com lamento de saber que se'n tornen a casa aquest dimarts, perquè l'endemà comença el trimestre de tardor. Però calla —va dir, interrompent les seves confidències i aixecant la veu—, que aquí les tenim! Senyor Copperfield, la senyoreta Crewler... la senyoreta Sarah... la senyoreta Louisa... Margaret i Lucy!

Semblaven un pom de flors: tan fresques, tan saludables... Eren totes molt atractives, i la senyoreta Caroline era, efectivament, bellíssima; però l'aspecte radiant de Sophy desprenia una sensació d'alegria i d'afecte casolà que superava qualsevol bellesa, i em confirmava que el meu amic havia sabut triar molt bé. Vam seure tots al voltant del foc, mentre el noiet vivaç, que vaig endevinar que abans esbufegava per haver hagut de córrer a omplir la taula de papers, la va tornar a desembarassar i va posar-hi les coses del te. Després se'n va anar a dormir, amb un sonor cop de porta darrere seu. La senyora Traddles, amb aquells ulls casolans que resplendien de perfecta placidesa i beatitud, va preparar el te i després es va posar tranquil·lament a fer les torrades asseguda en un racó, vora el foc.

Mentre les estava fent, em va dir que havia vist Agnes. «Tom» l'havia portada a fer un petit viatge de nuvis pel comtat de Kent, i allà havia vist també la meva tia; i tant la meva tia com Agnes estaven molt bé, i entre l'una i l'altra no feien altra cosa que parlar de mi. I estava convençuda que «el seu Tom» tampoc no havia deixat de pensar en mi en tot el temps que vaig ser fora. «Tom» era una autoritat en tot. «Tom» era, evidentment, l'ídol de la seva vida; el tenia en un pedestal que res no podia fer trontollar; tot el que deia era dogma de fe i, passés el que passés, ella sempre el veneraria amb tota la lleialtat del seu cor.

La deferència amb què tant ella com ell tractaven «la Bellesa» em feia molta gràcia. No sé si aquesta actitud em semblava gaire raonable, però la trobava deliciosa i en perfecta consonància amb la manera de ser de tots dos. Si mai (ni que fos per un instant) Traddles trobava a faltar aquelles culleretes que encara havien de ser guanyades a pols, no tinc cap dubte que era quan servia el te a la Bellesa. Si la seva dolça esposa hagués pogut sentir-se mai superior a ningú, estic convençut que només hauria pogut ser pel fet de ser germana de la Bellesa. Vaig observar-li uns lleus indicis d'un caràcter més aviat consentit i capritxós, però Traddles i la seva dona ho consideraven, manifestament, uns atributs naturals que tenia del néixer. Si ella hagués nascut abella reina i ells abelles obreres, no n'haurien estat tan convençuts.

Però m'encantava aquella actitud tan entregada per part d'ells. Res no m'hauria semblat una prova tan agradable del que realment valien com l'orgull que demostraven per aquelles noies, i la facilitat amb què accedien a tots els seus desitjos. En el transcurs de la vetllada, Traddles va rebre una dotzena de vegades cada hora, com a mínim, l'apel·latiu de «rei» per part d'una o altra de les seves cunyades, que li pregava que portés això, o que s'endugués allò, o que pugés això a dalt, o que baixés allò altre, o que anés a buscar allò de més enllà. I elles tampoc no podien fer res sense Sophy. Si a alguna se li desfeia el pentinat, ningú més que Sophy l'hi podia arreglar. Si algú no recordava com feia una determinada cançó, ningú més que Sophy podia taral·lejar-la correctament. Si algú intentava recordar el nom d'algun lloc de Devonshire, només Sophy el sabia. Si calia escriure alguna carta a casa, Sophy era l'única de qui es podien refiar perquè es posés a escriure-la al matí, abans d'esmorzar. Si algú esguerrava uns punts quan feia mitja, només Sophy podia redreçar aquells

punts en la direcció correcta. Elles eren les autèntiques reines de la casa, i Sophy i Traddles estaven al seu servei. No sé quantes germanes petites havia hagut de cuidar Sophy de joveneta, però el cas és que tenia fama de saber-se totes les cançons que mai s'hagin cantat a una criatura en llengua anglesa, i en cantava dotzenes de seguides amb la veu més cristal·lina del món (cada germana en sol·licitava una de diferent, i la Bellesa, en general, es reservava l'última), i tot plegat resultava absolutament fascinant. El millor de tot era que, al costat d'aquelles exigències, totes les germanes mostraven una gran tendresa i un gran respecte tant per Sophy com per Traddles. Quan me'n vaig anar i Traddles va venir a acompanyar-me fins al cafè, vaig pensar que no havia vist mai un cap de cabells obstinats (ni, de fet, cap altre tipus de cap) escomès per una pluja tan torrencial de petons.

Vaig recordar aquella escena amb gran delectació durant una bona estona, després que Traddles em digués bona nit i ens separéssim. Si hagués vist florir mil roses esclatants en aquell pis del capdamunt del pansit edifici de Gray's Inn, no haurien pas resplendit ni la meitat. Imaginar-me aquelles noies de Devonshire enmig d'eixutes oficines del registre i despatxos d'advocats, i aquell te, aquelles torrades i aquelles cançons infantils en aquell llòbrec ambient de pergamins i carpetes, paperassa, làmines polsoses, tinters, expedients i esborranys, ordres judicials, declaracions i minutes, era tan agradable i tan fantasiós com si hagués somiat que la famosa família del sultà de *Les mil i una nits* s'havia inscrit en la nòmina dels advocats i s'havia traslladat, amb l'ocell parlant, l'arbre cantaire i l'aigua daurada, a viure a Grays' Inn. Tenia com la sensació que, en acomiadar-me dels Traddles aquell vespre per tornar al meu allotjament, el pessimisme que sentia respecte a ell havia experimentat un gran canvi. Vaig començar a pensar que s'obriria camí a la vida a pesar de tots els gremis de cambres majors d'Anglaterra.

Vaig acostar una butaca davant d'una de les llars de foc de la sala del cafè per pensar còmodament en Traddles i, de mica en mica, vaig anar abandonant les reflexions sobre la seva felicitat per passar a imaginar-me projectes de futur entremig de les brases, i a pensar, mentre el carbó espetegava i canviava de formes, en les principals vicissituds i separacions que havien marcat la meua vida. No havia vist un foc de carbó des que havia marxat d'Anglaterra, tres anys enrere, però havia contemplat més d'un bon foc de llenya, mentre s'esmicolava en blanquinoses volves que s'anaven barrejant sobre la flonja pila de cendres de la llar, i m'havia semblat una metàfora bastant apropiada del meu abatiment i de les meves pròpies esperances mortes.

Ara podia pensar en el passat, amb gravetat però no pas amargament, i podia contemplar el futur amb més valentia. Havia deixat de tenir casa, en el sentit més domèstic de la paraula. A la persona que m'hauria pogut estimar amb un amor més autèntic, jo li havia ensenyat a ser la meua germana. Es casaria, i tindria altres candidats a la seva tendresa, i viuria sempre més ignorant l'amor que havia fet créixer

en el meu cor. Era just que hagués de pagar aquell preu per la meva passió precipitada. Ara em tocava recollir el que jo mateix havia sembrat.

M'estava preguntant: «Sabràs adaptar el cor a aquesta nova disciplina? Seràs capaç de suportar-ho amb decisió, i ocupar tranquil·lament, a casa seva, el mateix lloc que ella va ocupar tranquil·lament a la teva?», quan els meus ulls van topar amb una fesomia que hauria pogut sorgir de dins del foc, associada als meus records més antics.

El petit doctor Chillip, als bons oficis del qual jo estava en deute des del primer capítol d'aquesta història, seia llegint el diari en la mitja penombra d'un racó de l'altre extrem de la sala. Acusava relativament el pas dels anys, però, com que era un homenet afable, dòcil i calmat, havia envellit tan bé que vaig pensar que el seu aspecte actual no devia ser gaire diferent del que tenia quan seia a la nostra saleta, esperant que jo naixés.

El doctor Chillip havia deixat Blunderstone feia sis o set anys, i no l'havia tornat a veure des d'aleshores. Llegia el diari plàcidament, amb aquell caparró decantat i un got de ponx de xerès sobre al braç de la butaca. Tenia un posat tan modest que semblava demanar disculpes al mateix diari per haver-se pres la llibertat de llegir-lo.

M'hi vaig acostar i li vaig dir:

—Com esteu, doctor Chillip?

Desconcertat en veure que un desconegut se li adreçava tan inesperadament, va contestar, amb la seva lentitud de sempre:

—Gràcies, senyor; sou molt amable. Gràcies, senyor. Espero que vós estigueu bé, també.

—No sabeu qui sóc? —vaig preguntar.

—Doncs, ara que ho dieu —va contestar el doctor Chillip, amb un somriure molt dòcil i movent el cap mentre m'inspeccionava—, tinc com la sensació que la vostra cara em resulta familiar, senyor... però, la veritat, no sabia pas dir quin és el vostre nom.

—I, tanmateix, el sabeu des de molt abans que el sabés ni jo mateix —vaig afegir.

—De debò, senyor? —va dir—. És possible que tinguéis l'honor, senyor, d'assistir el vostre...?

—Sí —vaig afirmar jo.

—Déu meu! —va exclamar—. És clar que, de llavors ençà, deveu haver canviat molt, oi, senyor?

—Probablement —vaig dir.

—Doncs m'haureu de perdonar, senyor —va continuar el doctor Chillip—, però, tindríeu la bondat de dir-me com us dieu?

Jo l'hi vaig dir i es va commoure profundament. Em va arribar a estrènyer la mà, cosa que en el seu cas era una acció molt violenta, perquè la seva manera habitual de saludar consistia a fer lliscar, un parell de polzades per davant del maluc, una maneta tèbia com un tall de peix, i mostrava la més gran torbació quan algú intentava agafar-

l'hi. Devia ser per això que es va ficar la mà a la butxaca de la jaqueta així que va poder alliberar-la, i va semblar alleujat quan la va tornar a tenir aixoplugada.

—Déu meu, senyor! —va dir, inspeccionant-me amb el cap de gairell—. De manera que sou el senyor Copperfield... No, si, de fet, em penso que us hauria conegut si m'hagués pres la llibertat de mirar-vos més detingudament. Teniu una gran retirada amb el vostre pobre pare, senyor.

—No vaig tenir el plaer d'arribar-lo a veure, el meu pare —vaig observar.

—Prou que ho sé, senyor —va dir el doctor Chillip, amb tendresa—. Quin greu, oi, tot plegat?... Però no us penseu, senyor —va afegir, tornant a moure lentament aquell caparró—, que no estem al corrent de la vostra fama, allà on jo visc. Això d'aquí no deu parar mai, oi, senyor? —va dir, donant-se uns copets al front amb l'índex—. Ja deu ser una feina ben escarrassada, ja...

—I on viviu, vós, actualment? —li vaig preguntar, mentre m'asseia al seu costat.

—M'he establert a poques milles de Bury St. Edmunds, senyor —va dir el doctor Chillip—. Havent heretat la meva senyora una petita propietat en aquells barris, en morir el seu pare, vaig instal·lar-hi una consulta i us alegrareu de saber que no em va gens malament. La meva filla fa unes estirades... —va explicar, tornant a moure lleugerament el caparró—. L'altre dia mateix, la seva mare li va haver de desfer les vores de tots els vestits. Com passa el temps, oi, senyor?

En veure que, després de fer aquesta reflexió, l'homenet s'acostava el got als llavis, però el got ja era ben buit, vaig proposar de fer-lo tornar a omplir i li vaig dir que jo també l'hi acompanyaria.

—Us haig de dir, senyor —va contestar, amb la seva lentitud habitual—, que no acostumo mai a prendre'n més d'un... però no em privaré pas del plaer de la vostra conversa. Sembla ahir que teníeu el xarampió, i jo vaig tenir l'honor d'assistir-vos... Vau fer una recuperació formidable, senyor!

Vaig agrair-li el compliment, i al cap de poc ens portaven el ponx que havia demanat.

—Noi, quins excessos! —va dir el doctor Chillip, mentre el remenava—. Però un dia és un dia, i l'ocasió s'ho val... No teniu família, senyor?

Vaig fer que no amb el cap.

—Ja sé que fa un cert temps va sofrir una gran pèrdua, senyor —va explicar el doctor Chillip—. Ho vaig saber per la germana del vostre padrastre. Tot un caràcter, per cert, oi, senyor?

—Doncs, sí —vaig dir jo—, tot un caràcter. On la va veure, doctor Chillip?

—Que no ho sabeu, senyor —va contestar, amb el seu somriure més plàcid—, que el vostre padrastre i jo tornem a ser veïns?

—Primera notícia —vaig dir.

—Doncs sí, senyor! —va afirmar el doctor Chillip—. Es va casar amb una senyoreta d'aquella zona, amb un patrimoni bastant arregladet, pobreta... I tota

aquesta activitat mental que porteu ara, senyor, no la trobeu massa fatigant? —va afegir, amb uns ulls de pit-roig admirat.

Desestimant la pregunta, vaig tornar al tema dels Murdstone.

—Vaig saber que s'havia tornat a casar. Que sou el metge de la família? —li vaig preguntar.

—No, només m'han avisat alguna vegada —va contestar—. Tenen l'òrgan frenològic de la fermesa molt desenvolupat, el senyor Murdstone i la seva germana, senyor.

Jo vaig respondre amb una mirada tan expressiva que el doctor Chillip, entre aquella mirada i el ponx, va gosar moure el caparró unes quantes vegades més i va exclamar, tot pensatiu:

—Noi, noi... Com recordem els vells temps, oi, senyor Copperfield?

—I els dos germans deuen continuar amb els seus mètodes de sempre, suposo —vaig dir.

—Mireu, senyor —va fer el doctor Chillip—: un professional de la medicina, havent de freqüentar tantes famílies, no hauria de tenir ulls ni orelles per a res més que per a la seva professió... però haig de dir que són gent molt severa, senyor; tant pel que fa a aquesta vida com a l'altra.

—Dubto que a l'altra vida necessitin gaire els seus serveis, la veritat —vaig contestar—; però, respecte a la vida present, què fan?

El doctor Chillip va tornar a moure el cap, va remenar el ponx i en va beure un glopet.

—Era una dona tan encantadora, senyor... —va observar, amb tristesa.

—L'actual senyora Murdstone?

—Una encant, era, senyor: un encant —va dir—. Simpàtica com ella sola!... L'opinió de la meva senyora és que se li ha trastornat el caràcter d'ençà que es va casar, i gairebé s'ha tornat boja de tristesa. I les senyores —va observar el doctor Chillip, tímidament— són grans observadores, senyor.

—Suposo que es van proposar subjugar-la i adaptar-la al seu motllo detestable, pobra infeliç! —vaig dir—. I ho han aconseguit.

—Heu de pensar que al principi hi va haver discussions molt violentes —va explicar el doctor Chillip—, però ara ja s'ha tornat ben bé com una ànima en pena. Seria massa agosarat, senyor, si us digués, en confiança, que d'ençà que la germana hi va anar a viure per donar un cop de mà, entre el germà i la germana gairebé l'han reduïda a un estat d'imbecilitat?

Li vaig dir que no em costava gens de creure.

—No em puc estar de dir, senyor —va afegir el doctor Chillip, fortificant-se amb un altre glopet de ponx—, i que quedi entre nosaltres, que això és el que va dur a la tomba la seva mare... i que la tirania, les tenebres i les preocupacions han fet tornar la senyora Murdstone gairebé imbècil. Abans de casar-se era una noia molt vital, senyor, però la severitat i el caràcter tenebrós d'aquella gent l'han destruïda. La

tracten més com si fossin els seus carcellers que no pas el seu marit i la seva cunyada. Així mateix m'ho comentava la meva senyora no fa ni vuit dies. I us asseguro, senyor, que les senyores són grans observadores... començant per la senyora Chillip, sense anar més lluny!

—I aquell home sinistre encara galleja de ser (i m'avergonyeixo d'associar aquesta paraula amb ell) una persona religiosa? —vaig preguntar.

—M'ho heu tret de la boca, senyor —va respondre el doctor Chillip, amb els ulls enrogits a causa dels insòlits excessos que es permetia—, perquè és una de les observacions més impressionants que ha fet mai la meva senyora. La senyora Chillip —va prosseguir, amb la mateixa calma i lentitud de sempre— em va deixar garratibat insinuant que el senyor Murdstone es deu mirar al mirall i deu dir que veu la Naturalesa Divina. M'haurien punxat i no m'haurien tret sang, senyor, quan la meva senyora va dir això. Les senyores són grans observadores, sabeu, senyor?

—És la intuïció femenina —vaig dir, amb gran delectació per part seva.

—M'alegro tant de veure corroborada la meva opinió, senyor... —va contestar—. No passa gaire sovint que m'aventuri a formular opinions que no siguin estrictament mèdiques, us ho asseguro. El senyor Murdstone de vegades parla en públic, i diuen (ho diu la meva senyora, per ser exactes) que, com més despòtic i sinistre ha estat el seu comportament abans de fer el discurs, més ferotge és la seva doctrina.

—Penso que la senyora Chillip té tota la raó del món —vaig dir.

—La senyora Chillip arriba fins al punt de dir —va prosseguir aquell dòcil homenet, amb ànim renovat— que, això que aquesta gent en diu erròniament «la seva religió», no és més que una manera de desfogar els seus mals humors i la seva arrogància. I sabeu què us dic, senyor? —va continuar, inclinant suaument el cap—. Que jo no trobo per enlloc que el Nou Testament justifiqui l'autoritat del senyor i la senyoreta Murdstone.

—Jo tampoc ho he trobat mai —vaig dir.

—I mentrestant, senyor —va continuar el doctor Chillip—, es van guanyant antipaties i, com que sempre estan a punt per condemnar a la perdició a tothom qui se'ls posa en contra, cada dia que passa tenim més veïns condemnats a la perdició!... Però, com diu la meva senyora, ells pateixen un càstig continu, perquè cada vegada estan més sols amb si mateixos i s'han d'alimentar dels seus propis cors, i els seus cors són una menja de molt mal pair. I ara, senyor, tornant a això del vostre cervell, si em dispenseu que hi torni... No l'exposeu a més excitacions del compte, senyor?

La mateixa excitació del cervell del doctor Chillip, sota aquelles dosis de ponx, no em va fer gens difícil desviar-li l'atenció cap als seus propis assumptes, respecte als quals va mostrar una notable eloqüència durant la mitja hora següent; i, entre altres informacions, em va fer saber que aleshores s'allotjava a Gray's Inn per aportar el seu testimoni professional davant d'una Comissió de Trastorns Mentals, en relació amb l'estat d'un pacient que s'havia trastocat per haver begut més del compte.

—I us asseguro, senyor —va dir—, que en aquestes ocasions em poso sempre nerviosíssim. No podria suportar que algú em pugés a sobre, que en diuen. M'acovardiria de mala manera. Sabeu que vaig trigar un cert temps a recuperar-me dels efectes del comportament d'aquella senyora tan intimidant, la nit que vau néixer, senyor Copperfield?

Jo li vaig dir que l'endemà a primera hora anava a veure la meva tia, el monstre d'aquella nit, i que era una de les dones més tendres i més excel·lents del món, com ell mateix confirmaria perfectament si la conegués més bé. La sola possibilitat de tornar-la a veure va semblar que l'esperverava. Va dir, amb l'ombra d'un somriure: «De debò, senyor?», i gairebé immediatament va demanar una espelma i se'n va anar a dormir, com si enlloc més no pogués estar del tot segur. Els efectes del ponx no l'arribaven a fer anar de tort, però jo diria que el seu pols tranquil devia haver augmentat dues pulsacions més per minut que en aquella nit memorable del desengany de la meva tia, quan ella el va agredir amb el barret.

Mort de cansament, i a les dotze tocases, jo també me'n vaig anar a dormir. Tot l'endemà el vaig passar a la diligència de Dover, i apareixia sa i estalvi al vell salonet de la meva tia quan prenia el te (ara portava ulleres), i era rebut per ella i pel senyor Dick, i per l'estimada Peggotty, que feia de majordoma, amb els braços oberts i amb llàgrimes d'alegria. Quan vam estar en condicions de parlar amb normalitat, la meva tia es va fer un tip de riure en sentir el meu relat de la trobada amb el doctor Chillip i del record terrorífic que conservava d'ella, i tant ella com Peggotty es van esplaiar de gust parlant del segon marit de la meva pobra mare, i d'«aquell monstre de germana»... a qui la meva tia, ni que la matessin, no s'hauria dignat a adjudicar cap nom cristià ni cap altra denominació.

60

Agnes

Un cop vam estar sols, la meva tia i jo ens vam quedar parlant fins ben entrada la nit. Em va explicar que totes les cartes dels emigrants eren plenes d'alegria i d'esperança; que el senyor Micawber fins i tot havia enviat petites sumes de diners, a compte d'aquelles «responsabilitats pecuniàries» a les quals s'havia referit tan formalment, «en qualitat d'home a home»; que Janet, que havia entrat novament al seu servei després que ella tornés a Dover, per fi havia acomplert la seva renúncia al sexe masculí unint-se en matrimoni a un pròsper taverner, i que la meva tia havia segellat personalment aquell mateix gran principi instigant i secundant la núvia, i coronant la cerimònia nupcial amb la seva presència. Aquests van ser alguns dels temes de la nostra conversa, els quals ja m'eren poc o molt familiars per les cartes que havia anat rebent. El senyor Dick, com de costum, no en va quedar al marge. La meva tia em va informar que es dedicava a copiar sense treva tot allò que li queia a les mans, i mantenia el rei Carles I a una respectable distància amb aquell simulacre de feina; i que una de les més grans alegries i recompenses de la seva vida era veure'l lliure i feliç, sense haver de consumir-se en una reclusió monòtona; i que (com a conclusió general innovadora) ningú, sinó ella, no podria saber mai del tot el que valia aquell home.

—I tu, Trot —va dir la meva tia, donant-me uns copets a la mà, mentre sèiem vora el foc com als vells temps—, quan aniràs a Canterbury?

—Demanaré un cavall i marxaré demà al matí, tieta; si no és que m'hi voleu acompanyar...

—No! —va dir, en el seu to brusc i tallant de sempre—. Jo no em penso moure d'aquí.

Vaig dir-li, doncs, que hi aniria a cavall. I vaig afegir que ja m'hauria aturat a Canterbury avui mateix, si no fos perquè la volia veure a ella abans que ningú.

Això la va complaure, però va contestar:

—Fuig, home, fuig... Aquesta vella hauria pogut aguantar fins demà, Trot!

I em va tornar a donar uns copets suaus a la mà, mentre jo contemplava el foc tot capficat.

I estava capficat perquè veia que en tornar a ser aquí, tan a la vora d'Agnes, no podia evitar que m'envaïssin novament aquells retrets que em perseguien des de feia tant de temps. Eren, això sí, uns retrets endolcits per la lliçó que ara en treia (una lliçó que no havia sabut aprendre de jovenet, quan tenia al davant tota una vida), però no per això deixaven de ser retrets. Em va semblar que tornava a sentir aquelles paraules de la meva tia: «Oh, Trot... Ets cec, cec, cec!»... i ara les entenia més bé que mai.

Ens vam quedar una estona en silenci. Quan vaig alçar la vista, vaig descobrir que em mirava fixament. Potser havia seguit el fil dels meus pensaments: ara que ja no els

dominava l'obstinació, segurament eren més fàcils d'endevinar.

—Trobaràs el seu pare convertit en un vell de cabells blancs —va dir la meva tia —; però, en tots els altres sentits, ha millorat molt: és un home nou. També descobriràs que ha deixat de mesurar tots els interessos, alegries i tristesses humanes amb aquell regle tan estret d'abans. Creu-me, fill: aquestes coses s'haurien d'encongir molt, per poder mesurar-les d'aquesta manera.

—Teniu raó —vaig dir.

—I a ella —va afegir— la trobaràs tan bondadosa, tan bonica, seriosa i desinteressada com sempre. I si no hi afegeixo més elogis, Trot, és perquè no se me n'acut cap de millor.

No hi havia cap elogi millor per a ella, ni cap retret més dur per a mi. Oh... com havia pogut extraviar-me tant?

—Si aconseguix formar aquelles noieta fins al punt que arribin a ser com ella —va dir la meva tia, amb una emoció que fins i tot li negava els ulls—, Déu sap que la seva vida haurà estat ben aprofitada! «Útil i feliç», tal com va dir aquell dia... I com podria ser d'altra manera, en el seu cas?

—Sabeu si té algun...? —vaig pensar en veu alta, més que dir.

—Què? Algun què? Digues! —va saltar la meva tia.

—Algun pretendent —vaig dir.

—A dotzenes! —va exclamar, amb una mena d'orgull indignat—. S'hauria pogut casar vint vegades, fill, des que tu vas marxar!

—Sens dubte —vaig dir jo—. Sens dubte. Però, té cap pretendent que sigui digne d'ella? Agnes no l'acceptaria, si no fos així.

La meva tia es va quedar una estona rumiant, aguantant-se la barbeta amb la mà. Després va alçar els ulls lentament, em va mirar i va dir:

—Sospito que està enamorada d'algú, Trot.

—I és corresposta? —vaig dir jo.

—Trot —va contestar la meva tia, amb gravetat—, això no t'ho puc dir. No tinc cap dret a dir-te ni el que t'he dit. Ella no m'ho ha confessat mai, però ho sospito.

Em mirava tan atentament, i amb un posat tan inquiet (vaig veure que tremolava i tot), que ja no em va quedar cap dubte que m'havia seguit el fil dels pensaments. Vaig fer memòria de totes les decisions que havia pres, durant tots aquells dies i nits, i de tots els conflictes que m'omplien el cor.

—Si fos així —vaig insinuar—, i espero que realment ho sigui...

—No ho sé, si és així o no —em va interrompre—. No t'has de deixar guiar per les meves sospites. Les has de mantenir en secret. Són sospites molt lleus, al capdavant... No tinc cap dret a parlar.

—Si és que és així —vaig repetir—, Agnes m'ho dirà en el seu moment. Una germana amb qui m'he sincerat tantes vegades no es resistirà pas a sincerar-se amb mi.

La meva tia va desviar els ulls amb la mateixa lentitud amb què abans m'havia buscat la mirada, i se'ls va tapar amb la mà amb el mateix posat pensatiu. Al cap d'un moment va posar l'altra mà sobre la meva espatlla, i així ens vam quedar, recordant el passat i sense dir ni una paraula més, fins que ens vam separar per anar a dormir.

L'endemà, a primera hora, agafava el cavall i em dirigia cap als antics escenaris dels meus dies escolars. No puc dir que m'acabés de sentir del tot feliç davant l'esperança d'obtenir una victòria sobre mi mateix, i ni tan sols davant la perspectiva de tornar a veure el seu rostre tan aviat.

Després de travessar unes terres que recordava tan bé, vaig entrar en aquells carrers tranquils on cada pedra era com un llibre obert de la meva infància. Vaig anar a peu fins a l'antiga casa, però un cop allà em vaig fer enrere: tenia el cor massa agitat per entrar-hi. Llavors hi vaig tornar i, mirant per la finestra del despatx de la torreta que solia ocupar Uriah Heep, i després el senyor Micawber, vaig veure que el despatx l'havien convertit en un salonet. A part d'això, l'antiga i sòbria casa exhibia el mateix ordre i la mateixa netedat que el primer cop que l'havia vista. Em va venir a obrir una criada nova, a la qual vaig demanar que digués a la senyoreta Wickfield que desitjava veure-la un senyor, de part d'un seu amic que era a l'estranger, i la vaig seguir per aquella escalinata vella i solemne (vigilant amb els graons que coneixia tan bé) fins a la sala d'estar, que estava exactament igual que sempre. Els llibres que Agnes i jo havíem llegit plegats eren als prestatges, i el pupitre on jo m'havia passat tantes nits, de cap a les meves lliçons, seguia allà al costat de la taula, al mateix racó de sempre. Havien desaparegut tots aquells petits canvis que s'hi havien anat infiltrant quan hi havia els Heep. Tot tornava a estar igual que en els dies feliços.

Vaig acostar-me a una finestra i, mentre veia les cases de davant, a l'altra banda del vell carrer, vaig recordar les tardes de pluja que m'havia passat contemplant-les, als primers temps de ser en aquella casa, i les especulacions que feia sobre les persones que apareixien a les finestres, i els tips que m'havia fet de seguir-les amb els ulls amunt i avall de les escales, mentre els esclips de les dones repicaven sobre la vorera i la pluja monòtona queia en línies esbiaixades, i l'aigua regalava del canaló de més enllà i queia sobre el carrer. El sentiment amb què solia observar els vagabunds que entraven a la ciutat aquelles tardes plujoses, al capvespre, i passaven ranquejants amb els seus farcells encorbats a l'esquena, a l'extrem d'un bastó, em retornava vivament a la memòria, impregnat com aleshores de l'olor de terra molla, de fulles humides i de bruc, i era com si tornés a sentir els vents que m'assotaven durant el meu penós viatge.

En obrir-se la porteta de la paret revestida de fusta, vaig tenir un sobresalt i em vaig girar. Els seus ulls bellíssims i serens es van trobar amb els meus mentre se m'acostava. Es va aturar i es va posar la mà al pit, i jo la vaig abraçar.

—Agnes, estimada! He aparegut tan de sobte...

—No, no! M'alegro tant de veure't, Trotwood...!

—Estimada Agnes... jo sí que sóc feliç de retrobar-te!

La vaig estrènyer contra el meu pit, i ens vam quedar tots dos en silenci durant una estona. Llavors ens vam asseure, l'un al costat de l'altra, i aquell rostre d'àngel em mirava amb l'expressió de benvinguda que jo havia somiat, adormit i despert, durant anys sencers.

Era tan bonica, tan lleial, tan bondadosa... jo li devia tanta gratitud, i em despertava uns sentiments tan tendres, que no sabia trobar les paraules per expressar el que sentia. Hauria volgut expressar-li les meves benediccions, el meu agraïment; hauria volgut parlar-li (com havia fet sovint a les cartes) de la influència que havia exercit en mi... però tots els meus esforços van ser inútils. El meu amor i la meva alegria eren muts.

La seva dolça tranquil·litat em va ajudar a calmar-me una mica; em va fer tornar al dia de la nostra separació; em va parlar d'Emily, la qual havia visitat moltes vegades en secret; em va parlar tendrament de la tomba de Dora... Amb l'instint infal·libre del seu cor noble, va fer vibrar les cordes de la meva memòria amb un toc tan suau i tan melodiós, que ni una sola no va desafinar; sentia aquella música trista i llunyana, i no intentava fugir de cap ni un dels records que em despertava. Com hauria pogut, si amb tot allò s'hi barrejava la seva persona estimada, l'àngel bo de la meva vida?

—I tu, Agnes? —vaig dir, al cap d'un moment—. Parla'm de tu. Gairebé no m'has dit res de la teva vida durant tot aquest temps!

—Què et puc explicar? —va contestar ella, amb el seu somriure radiant—. El papà està bé. Ens tens aquí a tots dos, tranquils, a casa nostra; amb les nostres angoixes aplacades, amb la nostra antiga intimitat recuperada... Dient-te això, estimat Trotwood, ja t'ho he dit tot.

—Tot, Agnes? —vaig preguntar.

Em va mirar, amb una lleu expressió de sorpresa inquieta.

—No hi ha res més, germana? —vaig dir.

Li van tornar els colors a la cara, però va tornar a empal·lidir de seguida. Va dibuixar un somriure que em va suggerir una calmada tristesa, i va fer que no amb el cap.

Jo desitjava conduir la conversa cap a allò que la meva tia havia insinuat: per molt dolorós que em pogués resultar haver de rebre aquella confiança, estava fermament decidit a disciplinar el meu cor i a complir el meu deure amb ella. Però em va semblar que se sentia incòmoda i ho vaig deixar córrer.

—Tens gaire feina, estimada Agnes?

—A l'escola? —va dir, tornant a aixecar els ulls, que havien recobrat tota la calma radiant d'abans.

—Sí. Deu ser cansat, oi?

—És una feina tan agradable —va contestar— que gairebé és injust dir-ne «feina».

—Res del que és bo no és difícil, per a tu —vaig dir.

Li van tornar els colors, i els va tornar a perdre; i una vegada més, mentre inclinava el cap, vaig veure el mateix somriure trist.

—Oi que t'esperaràs per poder veure el papà —va preguntar, alegrement—, i passaràs el dia amb nosaltres? Potser et podries quedar a dormir a la teva habitació i tot, oi? Sempre n'hem dit «la teva habitació».

Vaig dir-li que no podia ser, perquè havia promès que tornaria a casa de la meva tia aquell mateix vespre, però que amb molt de gust em quedaria a passar el dia amb ells.

—Em tindran presonera durant una estoneta —va dir Agnes—, però aquí tens tots els llibres i la música d'abans, Trotwood.

—I fins i tot les flors de sempre —vaig afegir, mirant al meu voltant—; o almenys el mateix tipus de flors, vaja...

—Mentre tu has estat fora —va explicar, somrient—, m'ha fet molta il·lusió conservar totes les coses tal com estaven quan érem petits. Perquè, sincerament, jo penso que aleshores vam ser molt feliços.

—Déu sap que sí, Agnes! —vaig afirmar jo.

—I totes les petites coses que m'han recordat el meu germà —va afegir, mirant-me amb aquells ulls plens d'alegria i de cordialitat— m'han fet una gran companyia. I fins i tot això —va dir, ensenyant-me el cistellet ple de claus que encara duia penjat a la cintura— sembla evocar-me una tonada antiga amb el seu dringar!

Va tornar a somriure, i va sortir per la mateixa porteta per on havia entrat.

Calia conservar aquest afecte de germana amb un zel religiós. No em quedava res més que aquell tresor. Per poc que fes trontollar els fonaments de la sagrada confiança i familiaritat amb què m'havia estat concedit, el perdria per sempre i no el podria recuperar. Vaig imposar-me fermament aquest propòsit. Com més l'estimava, més obligat em sentia a no oblidar-lo.

Vaig sortir a passejar pels carrers i, després de veure el meu antic adversari, el carnisser —ara ascendit a agutzil, amb la seva vara penjada a dins de la botiga—, vaig arribar-me fins al lloc on ens havíem barallat; i allà vaig recordar la senyoreta Shepherd, i la gran de les senyoretetes Larkins, i tots els frívols enamoraments, afectes i desafectes d'aquells temps. Res no semblava que hagués sobreviscut, excepte Agnes; i la seva estrella seguia brillant damunt meu, més alta i resplendent que mai.

Quan vaig tornar, el senyor Wickfield ja era a casa. Havia arribat d'un hortet que tenia a un parell de milles de la ciutat, i que anava a cuidar pràcticament cada dia. El vaig trobar tal com la meva tia me l'havia descrit. Ens vam asseure a dinar, acompanyats de mitja dotzena de nenes, i ell no semblava sinó l'ombra d'aquell galant retrat de la paret.

L'antiga pau i tranquil·litat que el meu record associava amb aquella casa l'envaïa novament. Havent dinat (el senyor Wickfield no havia pres gens de vi, i jo ja no en volia més), vam pujar a dalt, on Agnes i les seves alumnes van tocar i cantar, i van

passar la lliçó. Després del te, les nenes se'n van anar i ens vam quedar tots tres junts, parlant d'altres temps.

—La part que jo he tingut en les coses que han passat —va dir el senyor Wickfield, movent aquell cap blanquinós— em dóna molts motius de penediment... de profund penediment i profunda contrició, Trotwood, com ja sabeu prou bé. Però no voldria esborrar res del meu record, ni que pogués fer-ho.

Veient el rostre que se'l mirava, al seu costat, no em costava gens de creure.

—Si ho esborrés —va prosseguir—, esborraria també el record de tota aquesta paciència, tota aquesta devoció i fidelitat, tot aquest amor filial que no voldria oblidar per res del món... ni que fos per oblidar-me a mi mateix!

—Us entenc perfectament, senyor —vaig dir, amb delicadesa—. Jo també guardo aquest record... i sempre l'he guardat... amb una autèntica veneració.

—Però ningú no es pot imaginar, ni tu mateix —va contestar—, tot el que ella ha arribat a fer, tot el que ha arribat a suportar, tot l'aferrissament amb què ha lluitat... Estimada Agnes!

Ella li havia posat la mà sobre el braç, com per pregar-li que no continués... i estava blanca com la cera.

—En fi, en fi... —va dir ell amb un sospir, i em va semblar que allunyava el record d'alguna altra prova que la seva filla havia suportat, o que encara havia de suportar, en relació amb el que m'havia dit la meva tia—. En fi... No t'he parlat mai de la seva mare, Trotwood. Te n'ha parlat mai ningú?

—No, senyor.

—No hi ha gran cosa a dir... però va patir moltíssim. Es va casar amb mi contra la voluntat del seu pare, i ell la va repudiar. Ella va suplicar-li que la perdonés, abans que Agnes vingués al món. Era un home molt dur, i la seva dona feia temps que era morta. La va repudiar... i això li va destrossar el cor.

Agnes es va recolzar a la seva espatlla i li va passar el braç per darrere el coll.

—Tenia un cor afectuós i tendre —va dir— i l'hi van destrossar. Jo coneixia molt bé la tendresa del seu caràcter. Ningú no la podia conèixer tan bé com jo. M'estimava sincerament, però no va ser mai feliç. La tristesa l'anava consumint en secret, i com que estava delicada i abatuda quan va rebre aquell últim gest de repudi (perquè no va ser pas el primer, ni de bon tros), es va acabar d'enfonsar i es va morir. Jo em vaig quedar amb Agnes, que tenia dues setmanes, i amb els cabells grisos amb què em recordes del primer dia que em vas veure.

Va besar Agnes a la galta.

—El meu amor per aquesta criatura era un amor malaltís, però tot el meu esperit estava malalt, aleshores. No diré res més, sobre això. No vull parlar de mi, Trotwood, sinó de la seva mare, i d'ella. Si et dono cap indici d'allò que sóc, o d'allò que he estat, ja en trauràs l'entrellat tu mateix. Allò que és Agnes, no cal que t'ho digui. Sempre he llegit alguna cosa de la història de la seva pobra mare en el seu caràcter...

i així mateix t'ho dic ara, aquest vespre que tornem a estar tots tres junts, després d'uns canvis tan grans. Ja he dit tot el que havia de dir.

Va inclinar el cap, i em va semblar que el rostre d'àngel i el deure filial d'Agnes derivaven de les seves paraules un significat encara més patètic que abans. Res com aquella visió no hauria pogut deixar-me una empremta tan forta d'aquest vespre en què ens havíem retrobat.

Agnes, al cap de poca estona, es va aixecar del costat del seu pare; va anar discretament cap al piano i va tocar algunes peces d'aquelles que tan sovint havíem escoltat sota aquell mateix sostre.

—Tens cap intenció de tornar a marxar? —va preguntar-me, mentre estava dret al costat del piano.

—Què hi diu, respecte a això, la meva germana?

—Que espero que no.

—Doncs aleshores no tinc cap intenció de fer-ho, Agnes.

—Jo penso que no ho hauries de fer, Trotwood, ja que m'ho preguntes —va dir, amb suavitat—. La fama i l'èxit creixents augmenten les teves possibilitats de fer el bé; i, encara que jo estigui resignada a passar sense el meu germà —va afegir, mirant-me fixament—, potser els temps no ho estaran tant.

—El que jo sóc és obra teva, Agnes. Tu hauries de saber-ho més bé que ningú.

—Obra *meva*, Trotwood?

—Sí, Agnes, criatura estimada! —vaig dir, inclinant-me cap a ella—. Avui, quan ens hem retrobat, he intentat dir-te una cosa que tinc al pensament des que Dora va morir. Recordes quan vas baixar a la nostra saleta... i vas assenyalar cap al cel, Agnes?

—Oh, Trotwood! —va contestar ella, amb els ulls plens de llàgrimes—. Una noia tan enamorada, tan confiada, i tan jove!... Com podria oblidar-ho mai?

—Des d'aquell dia he pensat sovint que tal com et vaig veure aleshores, germana meva, és com t'he vist sempre. Sempre assenyalant cap amunt, Agnes; sempre guiant-me cap a alguna cosa millor; sempre dirigint-me cap a coses més altes!

Ella es va limitar a moure el cap, i aquell mateix somriure trist i calmat es barrejava amb les seves llàgrimes.

—I te n'estic tan agraït, Agnes... em sento tan lligat a tu, que no hi ha cap nom que pugui expressar l'afecte del meu cor. No sé com dir-t'ho, però voldria que sabessis que durant tota la meva vida alçaré els ulls cap a tu, i veuré en tu la meva guia, tal com vaig fer-ho enmig d'aquella foscor que ja pertany al passat. Passi el que passi, siguin quins siguin els nous lligams que tu puguis contraure, siguin quins siguin els canvis que puguin produir-se entre nosaltres, jo sempre alçaré els ulls cap a tu, i t'estimaré, com faig ara i com sempre he fet. Sempre has estat i seràs el meu consol i el meu refugi. Fins al dia que em mori, estimadíssima germana, sempre et veuré al meu davant, assenyalant cap amunt!

Em va agafar la mà i em va dir que estava orgullosa de mi, i del que havia dit, encara que l'hagués elogiada molt més del que ella es mereixia. Llavors va continuar tocant suaument, però sense apartar els ulls de mi.

—Saps una cosa, Agnes? —vaig dir—. El que he sentit aquest vespre, per estrany que sembli, no puc deixar d'associar-ho amb el sentiment que vas despertar en mi quan et vaig veure per primera vegada... i que em va acompanyar sempre, quan seia al teu costat, en els meus dies turbulents de col·legial...

—Perquè sabies que no tenia mare —va contestar ella, amb un somriure—, i això et feia sentir una tendresa especial per mi.

—No era només això, Agnes. Jo sabia, gairebé com si ja conegués aquesta història, que t'envoltava una aura inexplicable de dolçor, de suavitat... alguna cosa especial que hauria pogut resultar dolorosa en algú altre (i ara puc entendre que fos així), però que en tu no ho era.

Ella seguia tocant amb suavitat, sense deixar de mirar-me.

—Et fan riure, les meves fantasies, Agnes?

—No!

—I, si et dic que ja aleshores vaig pensar que eres capaç de sentir l'afecte més fidel, sense que res el fes defallir, i conservar-lo sempre més, mentre visquessis... te'n riuràs, d'un somni com aquest?

—Oh, no! Oh, no!

Per un instant va semblar com si una ombra li enfosqués la cara, però abans i tot que jo em refés de l'alarma ja es va haver dissipat... i va continuar tocant, i mirant-me amb aquell somriure tranquil.

Mentre tornava a cavall en la nit solitària, amb el vent que m'acompanyava com un record inquiet, vaig pensar en aquella ombra i vaig témer que Agnes no fos feliç. Jo no ho era, tampoc; però havia aconseguit ser prou lleial per segellar el passat; i, quan la recordava amb aquell gest que assenyalava enlaire, la imaginava assenyalant aquell cel que jo tenia ara al damunt: aquell cel on, en el misteri del més enllà, jo potser encara podria estimar-la amb un amor desconegut a la Terra, i parlar-li del combat que havia sostingut el meu cor quan l'estimava en aquesta vida.

Dos penedits molt interessants

Vaig decidir instal·lar-me un quant temps —almenys fins que no hagués enllestit el llibre, cosa que m'ocuparia encara uns quants mesos— a casa de la meva tia, a Dover; i allà vaig prosseguir tranquil·lament la meva tasca, assegut a la finestra des d'on havia contemplat la lluna sobre el mar quan aquell sostre m'havia aixoplugat per primer cop.

Fidel a la intenció de no parlar de les meves novel·les si no és per la relació incidental que els seus arguments puguin tenir amb l'evolució d'aquest relat autobiogràfic, no entraré a referir-me a les aspiracions, les alegries, les angoixes i els triomfs de la meva activitat literària. Ja he dit que m'hi vaig abocar apassionadament, i que hi vaig dedicar totes les energies de la meva ànima. Si tenen cap valor els llibres que he escrit, ja parlaran per si sols. Si no és així, res del que he escrit tindrà gaire importància, i el que en pogués dir no interessaria a ningú.

De tant en tant anava a Londres, per perdre'm entre el formiguer de la ciutat o bé per consultar Traddles sobre alguna qüestió de feina. Durant la meva absència, m'havia fet d'agent literari, i amb un criteri excel·lent, i els meus afers mundans prosperaven. Com que la meva notorietat començava a provocar una pluja de cartes de gent desconeguda —cartes que en general no parlaven de res, i eren extremament difícils de contestar—, vaig convenir amb Traddles que afegiríem el meu nom a la seva porta. Allà era, doncs, on l'abnegat carter de la zona abocava carretades de cartes adreçades a mi, i on, a intervals, jo m'esforçava a despatxar-les com un secretari d'Estat sense sou.

De tant en tant, enmig d'aquesta correspondència, apareixia alguna amable oferta, per part d'un dels nombrosos paràsits que seguien pul·lulant per fora dels Commons, d'exercir la professió sota el meu nom (si em decidia a fer els passos que em faltaven per ser procurador) a canvi d'un tant per cent dels beneficis. Però jo declinava aquestes ofertes, perquè sabia que ja eren molts els que exercien rere aquesta mena de tapadores i considerava que els Doctors' Commons ja estaven prou malament perquè jo encara volgués empitjorar les coses.

Quan el meu nom va brotar com una flor a la porta del pis de Traddles, les noies ja havien tornat a casa seva; i el noiet vivaç es comportava tot el dia com si ni tan sols hagués sentit a parlar de Sophy, la qual vivia reclosa en un quartet del darrere, alçant els ulls de la feina només per contemplar un trosset d'eixida ple de sutge, amb una bomba d'aigua al mig. Allà me la trobava sempre, amb el seu aire diligent de mestressa de casa i sovint cantussejant balades de Devonshire quan sentia passos desconeguts que pujaven les escales, mentre el noi vivaç, des del seu gabinet oficial, quedava hipnotitzat amb aquelles melodies.

Al principi no entenia per què la trobava tan sovint escrivint en un quadern, i per què sempre, en veure'm entrar, el tancava i l'amagava a correuita al calaix de la taula. Però aviat es va aclarir el misteri. Un dia, Traddles (que acabava d'arribar del tribunal sota una pluja finíssima d'aiguaneu) va treure un paper del seu escriptori i em va preguntar què em semblava aquella cal·ligrafia.

—No, Tom, per favor! —va exclamar Sophy, que li escalfava les sabatilles davant del foc.

—Per què no, estimada? —va dir Tom, en un estat de gran delectació—. Què me'n dius, d'aquesta lletra, Copperfield?

—Em sembla extraordinàriament formal i legalista —vaig afirmar—. No crec haver vist mai una cal·ligrafia tan perfecta.

—No sembla lletra de dona, oi que no? —va preguntar Traddles.

—De dona? —vaig repetir jo—. S'hi assembla tant com la nit al dia!

Traddles va deixar anar una sonora rialla i em va informar que era la lletra de Sophy, la qual, convençuda que el seu home aviat necessitaria un copista, havia decidit assumir aquella funció; que havia après aquella cal·ligrafia d'un model, i que en una hora podia despatxar... ja no recordo quants folis va dir. Sophy, molt avergonyida de sentir que Traddles m'explicava tot això, va dir que, quan «el seu Tom» el fessin jutge, no estaria tan disposat a proclamar-ho. Cosa que «Tom» va negar, assegurant que ell n'estaria igualment orgullós en qualsevol circumstància.

—Quina joia d'esposa que tens, estimat Traddles! —vaig dir, entre rialles, després que ella se n'hagués anat.

—Estimat Copperfield —va contestar Traddles—: és, sense cap reserva, la noia més adorable del món! Porta tan bé aquesta casa, és tan puntual, té tants coneixements domèstics, és tan estalviadora... és tan alegre, Copperfield...!

—No et falten motius per elogiar-la, certament! —vaig dir jo—. Ets un home afortunat. Penso que us feu tan feliços, l'un a l'altra, que costaria trobar al món una parella tan feliç.

—N'estic convençudíssim —va contestar Traddles—. Ho reconec, sí... Déu meu Senyor, quan veig que es lleva que encara és fosc, a la llum d'una espelma, i es posa a feinejar amb els preparatius del dia, i surt cap al mercat abans que la gent dels despatxos comencin a arribar, faci el temps que faci, i apanya els àpats més deliciosos amb els ingredients més senzills, i em fa pastissos i púdings, i ho té tot endreçat i al seu lloc, i la veig sempre tan polida i arreglada, i fent-me companyia a les nits per molt tard que sigui, amb aquell optimisme i aquell posat tan dolç, i penso que tot això ho fa per mi, t'asseguro que a estones no m'ho puc arribar a creure, Copperfield!

Es va posar les sabatilles que ella li havia escalfat, mirant-les amb uns ulls entredits, i va estirar els peus voluptuosament sobre el guardafoc.

—T'asseguro que a estones no m'ho puc arribar a creure —va repetir—. I els petits gustos que ens donem? Mare meva... Són gustos baratíssims, però absolutament meravellosos! Els vespres que ens quedem a casa, quan tanquem la

porta de fora i correm aquelles cortines (fetes d'ella, per cert), què hi pot haver de més acollidor? Els vespres que fa bo i sortim a passejar, a cada pas trobem alguna distracció o altra. Mirem els aparadors rutilants de les joieries, i jo li ensenyo quina d'aquelles serps amb ulls de diamant, en un estoig de setí blanc, li regalaria si m'ho pogués permetre; i ella m'ensenya quin d'aquells rellotges d'or amb tapa enjoiellada i tornejada i joc de palanqueta horitzontal, i què sé jo quantes coses, em compraria ella si pogués; i triem les culleres i forquilles i coberts de peix, i ganivets per a la mantega i pinces per al sucre que tots dos preferiríem si ens ho poguéssim permetre... i ens en tornem a casa tan contents com si ho haguéssim comprat! Llavors, quan passegem per les places i pels carrers principals, i veiem una casa que es lloga, de vegades hi entrem i tot, i jo li dic: «Faria el fet, aquesta, per quan sigui jutge?». I ja ens distribuïm les habitacions: aquesta per a nosaltres, aquestes per a les noies, etcètera... fins que acabem convençuts que sí, que faria el fet (o que no, segons el cas). De vegades anem al teatre amb entrades de platea a meitat de preu... i només sentir l'olor del teatre ja val més, per a mi, que els diners que hem pagat... i ens ho passem de primera veient la funció, i Sophy es creu totes i cada una de les paraules que diuen a l'escenari, i jo també. Hi ha dies que, tornant a casa, comprem alguna coseta a la rostisseria, o una llagosteta a la peixateria, i fem un sopar esplèndid mentre anem comentant tot el que hem vist. I saps què et dic, Copperfield? Que, si jo fos ministre, tot això no ho podríem fer!

«Fosis el que fosis, estimat Traddles», vaig pensar, «estaries encantat de la vida!».

—I per cert —vaig dir en veu alta—, ara ja no deus dibuixar mai esquelets, oi?

—Doncs mira —va contestar Traddles, rient i tornant-se vermell—, la veritat és que sí, estimat Copperfield... L'altre dia mateix seia a les files de darrere del King's Bench, tenia una ploma a la mà i em va passar pel cap el desig de comprovar si encara conservava aquella habilitat... I temo que hi ha un esquelet amb perruca al cantell del pupitre...

Després d'haver rigut tots dos de bona gana, Traddles, mentre contemplava el foc, va concloure dient, amb un somriure indulgent als llavis:

—El vell Creakle...!

—M'ha enviat una carta, aquell vell... pocavergonya —vaig dir.

Si no havia estat mai disposat a perdonar-li la manera com atonyinava Traddles, encara ho estava menys quan veia la predisposició de Traddles a perdonar-lo.

—Creakle, el director de l'escola? —va preguntar Traddles—. No pot ser!

—Entre les moltes persones que s'interessen per la meva fama i fortuna creixents —vaig dir, buscant entre les cartes que havia rebut—, i que ara descobreixen que sempre m'havien apreciat moltíssim, hi ha el mateix Creakle en persona. Ja no és director de l'escola, Traddles: s'ha retirat de l'ensenyament. Fa de magistrat a Middlesex.

Vaig pensar que Traddles quedaria parat de saber-ho, però no hi va quedar en absolut.

—Com t'imagines que hi ha arribat, a magistrat de Middlesex? —vaig preguntar.

—Quina pregunta! —va contestar Traddles—. Noi, no t'ho sabria pas dir... Potser va votar a favor d'algú, o li va deixar diners, o li va comprar alguna cosa, o potser va fer algun servei a algú, o alguna feina per a algú que coneixia algú altre que va fer que el governador del comtat el nomenés per al càrrec?

—No ho sé, però el cas és que ara ocupa el càrrec en qüestió —vaig dir—. I aquí a la carta em diu que li agradaria molt ensenyar-me com funciona l'únic mètode autèntic de disciplina carcerària, l'únic sistema infal·lible de fer conversos i penedits sincers i duradors... el qual, naturalment, és el sistema de les cel·les comunicades. Què et sembla?

—El sistema? —va preguntar Traddles, molt seriós.

—No. Que jo accepti la invitació i que tu m'hi acompanyis.

—No hi tinc cap inconvenient —va dir.

—Doncs li escriuré dient-li el que fa al cas. Suposo que recordes (a part dels tractes que ens dispensava) que aquest Creakle és el mateix que va fer fora de casa el seu fill i que amargava la vida a la seva dona i la seva filla, oi?

—Perfectament —va afirmar Traddles.

—En canvi, si llegeixes aquesta carta, descobriràs que és l'home més delicat del món amb els presos condemnats pels delictes més greus imaginables —vaig dir—; el que no dóna a entendre és que aquesta delicadesa la faci extensiva a la resta dels humans.

Traddles va arronsar les espatlles i no es va mostrar gens sorprès. No m'esperava que se sorprengués, i a mi tampoc no m'estranyava gens; si m'hagués estranyat, hauria volgut dir que la meva experiència com a observador de les ironies de la vida era francament escassa. Vam concertar el dia i l'hora de la visita, i així ho vaig comunicar per carta al senyor Creakle aquell mateix vespre.

El dia convingut —em sembla que era l'endemà, però tant se val—, Traddles i jo ens presentàvem a la presó on el senyor Creakle exercia el seu poder. Era un edifici enorme i massís, que devia haver costat una fortuna. No vaig poder evitar de pensar, mentre ens acostàvem a la porta, en l'escàndol que s'hauria armat al país si qualsevol il·lús hagués proposat invertir la meitat del que havia costat allò en la construcció d'una escola industrial per a joves, o d'un asil per a dignes ancians.

En un despatx tan immens que hauria pogut ser la planta baixa de la Torre de Babel, vam ser conduïts en presència del nostre antic director, que es trobava acompanyat de dos o tres activíssims magistrats i d'alguns visitants que aquests havien portat. Em va rebre com un home que hagués edificat el meu esperit en anys pretèrits, i que m'hagués estimat sempre amb tota l'ànima. En presentar-li Traddles, el senyor Creakle va expressar, en un to semblant però en un grau inferior, que sempre havia estat el seu guia, filòsof i amic. El nostre venerable instructor acusava

el pas dels anys, i no es pot dir que el seu aspecte hagués millorat. Tenia l'expressió ferotge de sempre i els mateixos ulls, però bastant més enfonsats. D'aquells cabells grisosos, escassos i llepats que jo recordava tan bé, ja no en quedava gairebé cap, i no és que això contribuís gaire a fer més agradables a la vista les gruixudes venes del seu crani.

Després de parlar una estona amb aquells senyors, la conversa dels quals semblava suggerir que res del món no era digne de ser tingut en compte excepte el suprem confort dels reclusos, al preu que fos, i que sobre la capa de la Terra no hi havia res per fer més enllà de les portes d'aquell recinte, vam iniciar la nostra inspecció. Com que era l'hora de dinar, vam començar per la gran cuina, on disposaven separatament el dinar de cada reclús, per dur-l'hi a la cel·la, amb la regularitat i precisió d'un mecanisme de rellotgeria. En un apart, vaig preguntar a Traddles si creia possible que algú s'hagués fixat en el contrast impressionant que hi havia entre aquells àpats abundants i selectes, i els dinars, ja no diguem dels pobres, sinó dels soldats, mariners o jornalers (el gruix de la societat honrada i treballadora), entre els quals ni un home de cada cinc-cents menjava mai ni la meitat de bé. Però se'm va fer saber que el «sistema» requeria que la gent anés ben alimentada, i, en resum (i per deixar de parlar del «sistema» d'una vegada per totes), vaig descobrir que, en aquell aspecte com en tots els altres, «el sistema» resolía qualsevol dubte i corregia qualsevol anomalia. Ningú no semblava que tingués la més petita idea que existís cap altre sistema, excepte *el* sistema, mereixedor de ser tingut en compte.

Mentre passàvem per alguns d'aquells magnífics corredors, vaig preguntar al senyor Creakle i als seus amics quins eren els suposats avantatges principals d'aquell «sistema» omnipotent i completíssim. Se'm va aclarir que era l'aïllament absolut dels reclusos, de tal manera que cap dels interns d'aquella institució no pogués saber res dels altres, i la reducció dels presos a un saludable estat d'esperit que els abocava a la conversió i al penediment més absoluts.

La impressió que em va fer, quan començàvem a visitar les cel·les individuals i travessàvem les galeries on es trobaven aquestes cel·les, i se'ns explicava com conduïen els reclusos a la capella, etcètera, és que aquells presos tenien mil possibilitats de saber coses els uns dels altres, i que disposaven d'una completíssima xarxa de comunicació. Tinc entès que actualment ja s'ha demostrat que aquest és el cas; però, com que hauria estat una pura i simple blasfèmia contra el «sistema» haver insinuat, aleshores, un dubte com aquest, vaig concentrar-me tant com vaig poder en l'esforç de descobrir senyals de penitència.

I, en aquest sentit, també vaig començar aviat a tenir grans recels. Vaig descobrir que, en els mètodes de penediment, dominava un model tan uniforme com el que es veu en les armilles i jaquetes dels aparadors de les sastreries. Vaig poder comprovar que, en general, les professions de penediment semblaven totes tallades del mateix patró, i que variaven poquíssim (cosa que em va semblar altament sospitosa) fins i tot en les paraules. Vaig trobar un gran nombre de guineus que menyspreaven vinyes

senceres de raïms inaccessibles, però ben poques que haguessin pogut ser de fiar amb un simple gotim a l'abast. I, per damunt de tot, vaig veure que els que més penedit es mostraven eren els que despertaven més interès, i que la barreja de presumpció, vanitat, falta de distraccions i amor pel fingiment (que molts d'ells posseïen fins a uns extrems gairebé increïbles, com demostraven els seus historials) era el que els induïa a aquells actes de contrició que tan bons rendiments els procuraven.

Però, en el transcurs de la visita, vaig sentir a parlar amb tanta insistència d'un tal Número Vint-i-set (el favorit i autèntic Pres Model, pel que semblava), que vaig decidir reservar-me l'opinió definitiva fins que no veiés el famós Vint-i-set. El Vint-i-vuit es veu que també era una estrella especialment brillant, però tenia la desgràcia de veure's una mica eclipsada pel llustre extraordinari del Vint-i-set. A còpia de sentir a parlar del Vint-i-set, de les seves virtuoses amonestacions a tothom qui l'envoltava i de les precioses cartes que escrivia constantment a la seva mare (que, segons ell, anava per molt mal camí), cada vegada estava més impacient per veure'l.

Vaig haver de reprimir la meva impaciència durant una estona, perquè va resultar que el Vint-i-set el reservaven com a traca final. Al final, però, vam arribar a la porta de la seva cel·la, i el senyor Creakle, mirant per un foradet, ens va informar (envaït per la més gran admiració) que llegia un devocionari.

L'aglomeració de caps que volien veure el Número Vint-i-set llegint el seu devocionari va bloquejar immediatament el foradet amb un grup de sis o set caps com a mínim. Per pal·liar aquesta inconveniència i donar-nos l'oportunitat de conversar amb el Vint-i-set en tota la seva puresa, el senyor Creakle va ordenar que obrissin la porta de la cel·la i el Vint-i-set fos invitat a sortir al corredor. Així ho van fer, i... quina sorpresa no vam tenir, Traddles i jo, en descobrir que aquest famós convertit Número Vint-i-set era ni més ni menys que Uriah Heep en persona!

Ens va conèixer de seguida i, mentre acabava de sortir de la cel·la (amb les mateixes contorsions de sempre), va dir:

—Com esteu, senyor Copperfield? Com esteu, senyor Traddles?

Aquest reconeixement va causar la general admiració de tots els presents. I juraria que el que més va impressionar a tothom va ser la falta d'orgull que Uriah va mostrar en fixar-se en nosaltres.

—Què, Vint-i-set? —va preguntar el senyor Creakle, en un to mig admirat i mig dolgut—. Com us sentiu, avui?

—Molt humil, senyor! —va contestar Uriah Heep.

—Ho sou sempre, Vint-i-set —va dir el senyor Creakle.

I aquí un altre senyor va preguntar, amb extrema ansietat:

—Esteu prou còmode?

—Sí, gràcies, senyor! —va dir Uriah Heep, mirant en aquella direcció—. Molt més còmode aquí del que ho hauria estat mai a fora. Ara m'adono de les meves follies, senyor. Això és el que em fa sentir còmode.

Uns quants d'aquells senyors van quedar molt afectats, i un tercer interrogador es va obrir pas a cops de colze i, amb una extrema emoció, va preguntar-li:

—Què us sembla, la vedella?

—Gràcies, senyor —va contestar Uriah, dirigint la mirada cap a aquesta nova veu—; ahir era més estel·losa del que hauria desitjat, però el meu deure és resignar-me. He comès follies, senyors —va dir, mirant al seu voltant amb un somriure dòcil—, i cal que n'assumeixi les conseqüències sense replicar.

Va sorgir un murmuri, en part de gratificació pel celestial estat d'esperit del Vint-i-set i en part d'indignació pel funcionari que li havia provocat aquell motiu de queixa (de la qual cosa va prendre nota immediatament el senyor Creakle). Quan el murmuri es va haver aplacat, el Vint-i-set es va quedar entremig de tots nosaltres, com si se sentís l'objecte més virtuós d'un museu de totes les virtuts humanes. I a continuació, perquè els neòfits poguéssim acabar de quedar completament enlluernats, es va donar l'ordre que deixessin sortir el Vint-i-vuit.

El meu estupor ja era tal, que només vaig sentir una mena de sorpresa resignada quan vaig veure aparèixer el senyor Littimer llegint un llibre edificant.

—Vint-i-vuit —va dir un senyor amb ulleres, que encara no havia parlat—: la setmana passada us vaü queixar, bon home, de la xocolata desfeta. Com l'heu trobada, des d'aleshores?

—Gràcies, senyor —va respondre el senyor Littimer—: ha millorat. Si se'm permet la llibertat de dir-ho, senyor, no crec que la llet amb què bullen la xocolata en pols sigui del tot genuïna; però em consta, senyor, que a la ciutat de Londres hi ha una gran adulteració de la llet, i que l'article en el seu estat pur és difícil d'obtenir.

Em va semblar que el senyor de les ulleres apostava pel Vint-i-vuit contra el Vint-i-set del senyor Creakle, perquè cada un dels dos avalava el seu favorit.

—En quin ànim us trobeu, Vint-i-vuit? —va preguntar el senyor de les ulleres.

—Gràcies, senyor —va contestar el senyor Littimer—; ara m'adono de les meves follies, senyor. Pateixo enormement quan penso en els pecats dels meus antics companys, senyor, però confio que puguin trobar el perdó.

—Però vós, esteu a gust? —va dir l'interrogador, encoratjant-lo amb uns copets de cap.

—Us agraeixo molt l'interès, senyor —va contestar el senyor Littimer—. Perfectament a gust.

—Hi ha res que us balli pel cap? —va preguntar l'interrogador—. Si és així, no us estigueu de dir-ho, Vint-i-vuit.

—Senyor —va respondre el senyor Littimer, sense aixecar la vista—, si els meus ulls no m'enganyen, hi ha un senyor entre els presents que em coneixia de la meva vida anterior. Podria ser beneficiós que aquest senyor sabés, senyor, que jo atribueixo les meves passades follies al fet d'haver portat una vida irreflexiva, senyor, al servei d'homes joves, i d'haver permès que ells em conduïssin cap a la feblesa, cosa a la qual no vaig tenir prou força per resistir-me. Espero que aquest senyor accepti la

meva advertència, senyor, i no se senti ofès per la llibertat que em prenc. És pel seu bé. Sóc conscient de les meves follies passades. Espero que ell també es penedeixi de totes les maldats i de tots els pecats en què ha pres part.

Vaig observar que uns quants senyors feien visera amb la mà, com si acabessin d'entrar a l'església.

—Això us honora, Vint-i-vuit —va contestar l'interrogador—; no podia esperar menys de vós. Hi ha alguna cosa més?

—Senyor —va continuar el senyor Littimer, alçant lleugerament les celles, però no els ulls—, hi havia una noia que es va perdre per camins dissoluts; jo em vaig esforçar per salvar-la, senyor, però no la vaig poder rescatar. Prego a aquest senyor que, si està en el seu poder, faci saber a aquella noia, de part meva, que li perdono la mala conducta que va observar respecte a mi, i que l'exhorto al penediment... si aquest senyor és tan amable.

—No tinc cap dubte, Vint-i-vuit —va contestar l'interrogador—, que el senyor al qual us referiu ha quedat molt impressionat (com de segur hi hem quedat tots) per tot això que heu dit amb paraules tan apropiades. No us volem destorbar més.

—Gràcies, senyor —va dir el senyor Littimer—. Senyors, us desitjo un bon dia, i espero que vosaltres i les vostres famílies també obriu els ulls a les vostres maldats, i us esmeneu!

Dit això, el Número Vint-i-vuit es va retirar, després d'intercanviar una mirada amb Uriah (com si, gràcies a algun sistema de comunicació, no es fossin del tot desconeguts), i, en tancar-se la porta de la seva cel·la, un murmuri va recórrer tot el grup, comentant que era un home d'allò més respectable i un cas interessantíssim.

—I ara digueu-me, Vint-i-set —va preguntar el senyor Creakle, aprofitant que li havien deixat el camp lliure amb el seu favorit—: hi ha res que algú pugui fer per vós? Si és així, no us ho calleu.

—Demanaria humilment, senyor —va contestar Uriah, amb un sacseig d'aquell cap diabòlic—, permís per escriure novament a la meva mare.

—Ja hi podeu comptar, sens dubte —va dir el senyor Creakle.

—Gràcies, senyor! La meva mare em neguiteja. Tinc por que no corri perill.

Algú va tenir la imprudència de preguntar per què, però un murmuri escandalitzat el va fer callar.

—Amb vista a la immortalitat, senyor —va contestar Uriah, retorçant-se en la direcció d'on havia vingut la veu—. Desitjaria que la meva mare assolís la meva condició. Jo no hauria assolit mai la meva condició actual si no hagués vingut aquí. Tant de bo la meva mare hagués vingut aquí. Seria molt millor per tothom si els haguessin agafat i l'haguessin portada aquí.

Aquest sentiment va produir una satisfacció sense límits; una satisfacció més gran, em penso, que res del que havia passat fins aleshores.

—Abans de venir aquí —va dir Uriah, mirant-nos de reüll a nosaltres dos com si hagués volgut devastar el món exterior al qual pertanyíem, si hagués pogut— duia

una vida enfollida, però ara sóc conscient de les meves follies. El món de fora és ple de pecat. La meva mare és plena de pecat. No hi ha més que pecat pertot arreu... excepte aquí.

—Us trobeu molt canviat? —va preguntar el senyor Creakle.

—Oh, sí, senyor, sí! —va exclamar aquest esperançat penitent.

—No recauríeu, si sortíssi d'aquí? —va preguntar algú altre.

—Oh, no, senyor, no!

—Bé, bé... —va afegir el senyor Creakle—, això resulta molt gratificant. Us heu adreçat al senyor Copperfield, Vint-i-set. Desitjaríeu dir-li alguna cosa més?

—Vós em vau conèixer molt abans que vingués aquí i canviés, senyor Copperfield —va dir Uriah, mirant-me; i jo no havia vist mai una mirada tan infame, ni tan sols en aquell rostre—. Em vau conèixer quan, malgrat les meves follies, jo era humil entre els orgullosos, i manso entre els violents... vós mateix vau ser violent amb mi, senyor Copperfield. Un dia em vau clavar una bufetada, com deveu recordar.

Commiseració general. Diverses mirades d'indignació adreçades a mi.

—Però jo us perdono, senyor Copperfield —va continuar Uriah, i la seva actitud indulgent va suggerir-me un paral·lelisme impiu i espantós que m'estalviaré de constatar—. Perdono a tothom. Mal m'escauria que em mostrés rancorós. Us perdono de bon grat, i espero que en un futur refreneu les vostres passions. Espero que el senyor W. es penedeixi, i també la senyoreta W., i tota aquella gent pecadora. Vós heu estat colpit per l'aflicció, i espero que us sigui beneficiós; però valdria més que haguéssiu vingut aquí. I també valdria més que hagués vingut aquí el senyor W., i la senyoreta W. també. El millor que podria desitjar-vos, senyor Copperfield, i a tots vosaltres, senyors, és que us agafessin i us portessin aquí. Quan penso en les meves passades follies, i en la meva condició actual, estic segur que fóra el millor que us podria passar. Compadeixo tots aquells que no els porten aquí!

Es va tornar a esmunyir cap a dins de la cel·la, entre un murmuri general d'admiració, i tant Traddles com jo vam experimentar un gran alleujament quan van tornar a tancar la porta amb clau.

Un tret característic d'aquell penediment era que m'induïa a preguntar què havien fet, aquells dos homes, perquè fossin allà. Semblava que era l'última qüestió sobre la qual podien tenir alguna cosa a dir. Vaig dirigir-me a un dels dos zeladors, els quals vaig sospitar, per uns certs indicis latents dels seus rostres, que sabien bastant bé de què anava tota aquella història.

—Sabeu —vaig dir, mentre avançàvem pel corredor— quin delicte va ser l'última «follia» del Número Vint-i-set?

La resposta va ser que es tractava d'«un cas bancari».

—Un frau contra el Banc d'Anglaterra? —vaig preguntar.

—Sí, senyor. Frau, falsificació i conspiració. Juntament amb altres persones. És ell qui va arrossegar els altres. Va ser un complot molt ben preparat, per a una suma de diners molt important. Sentència: deportació perpètua. El Vint-i-set era el més viu

de tota la banda, i li va anar d'un pèl que no se n'escapa. El banc encara va ser a temps de pescar-lo... però li va anar d'un pèl.

—I el delicte del Vint-i-vuit, sabeu quin és?

—El Vint-i-vuit —va contestar el meu informador, sempre parlant en veu baixa i mirant per sobre l'espatlla, no fos cas que Creakle i els altres poguessin sentir unes al·lusions tan horribles a aquelles ànimes immaculades— també va ser condemnat a deportació perpètua. Estava al servei d'un senyor jove, i li va robar unes dues-centes cinquanta lliures, en efectiu i en objectes de valor, la nit abans que se n'anessin a l'estranger. Recordo especialment aquest cas, perquè el va detenir una nana.

—Una què?

—Una dona molt menuda. Ja no recordo com es deia.

—No es deia pas Mowcher?

—Exacte! Ell havia burlat els seus perseguïdors, i se n'anava a Amèrica camuflat amb una perruca i un bigoti rossos, i amb la disfressa més completa que hàgiu vist mai des que va néixer; quan la doneta, que era a Southampton, el va trobar pel carrer... el va clissar de seguida amb els seus ullets de fura... es va ficar corrents entre les seves cames per fer-lo caure... i el va engrapar com les urpes de la Mort!

—L'excel·lent senyoreta Mowcher! —vaig exclamar.

—Això és el que hauríeu dit si l'haguéssiu vista, enfilada al banc dels testimonis durant el judici, com la vaig veure jo —va dir el meu amic—. L'home li havia fet un gran tall a la cara i l'estava masegant de la forma més brutal, però ella no el va deixar anar fins que no el va tenir entre reixes. Se li agafava tan fort, que els policies es van veure obligats a emportar-se'ls a tots dos. La doneta va declarar amb tanta afició que el tribunal li va fer uns grans elogis, i la van portar a coll triomfalment fins a casa seva. Havia declarat que, sabent el que sabia d'aquell home, l'hauria atrapat ella sola, si hagués fet falta, ni que hagués sigut el mateix Samsó. I estic segur que ho hauria fet!

Jo també n'estava segur i, de resultes d'aquest fet, vaig sentir un profund respecte per la senyoreta Mowcher.

Ara ja havíem vist tot el que havíem de veure. Hauria estat en va voler fer entendre a una persona com l'honorable senyor Creakle que el Vint-i-set i el Vint-i-vuit eren del tot perseverants i no havien canviat en absolut; que eren exactament tal com havien estat sempre; que aquells bergants hipòcrites eren els típics individus capaços de fer aquell tipus d'actes de contrició en un lloc com aquell; que sabien tan bé com nosaltres, com a mínim, els rèdits que els aportarien i els serveis immediats que els farien quan els deportessin; que, en una paraula, tot plegat era una vil, mesquina i lamentable comèdia. Els vam deixar que s'apanyessin ells i el seu «sistema», i ens en vam tornar a casa amb l'estupor del que acabàvem de presenciar.

—Potser és positiu, Traddles —vaig dir—, esperonar un cavall desbocat cap a l'abisme, perquè així s'estimba més aviat.

—Això espero —va contestar Traddles.

Veig una llum en el camí

S'acostava Nadal, i feia més de dos mesos que havia tornat. Havia vist Agnes amb freqüència. Per molt potents que fossin les veus generals a l'hora d'encoratjar-me, i per molt fervents que fossin les emocions i energies que aquelles veus m'inspiraven, res no m'influïa tant com la paraula o la frase més insignificant que ella pogués pronunciar.

Almenys un cop per setmana, i de vegades més sovint, anava a passar el vespre a casa seva. Normalment me'n tornava la mateixa nit, perquè ara les antigues recances no m'abandonaven mai —i menys després d'haver estat amb ella—, i m'estimava més estar llevat i en moviment que no pas al llit donant voltes al passat, atuit per l'insomni o turmentat per malsons. Durant aquells trajectes a cavall vaig consumir moltes nits de tristeses i cabòries, revivint, pel camí, els pensaments que m'havien ocupat durant la meva llarga absència.

O potser, més que reviure aquells pensaments, el que feia era escoltar-ne els ecos. Em parlaven des de molt lluny. Jo mateix els havia allunyat, acceptant el meu destí inevitable. Quan llegia a Agnes el que escrivia, quan veia la seva cara atenta, quan li provocava somriures o llàgrimes i quan sentia la seva veu cordial comentant amb aquell entusiasme el món d'històries vagues i fictícies en què jo vivia, pensava quin hauria pogut ser el meu destí... però només en la mesura en què, després de casar-me amb Dora, també pensava en com hauria volgut que fos la meva dona.

El meu deure respecte a Agnes, que m'estimava amb un afecte que jo no podia enterbolir amb pretensions mesquines i egoistes, perquè l'hauria perduda per sempre; la madurada convicció que, després de forjar-me tot sol el meu propi destí, i d'aconseguir allò en què havia centrat totes les energies del meu esperit, no tenia cap dret a queixar-me, i m'havia de resignar: tots aquests eren els sentiments que m'envaïen, i les lliçons que havia après. Però jo estimava Agnes, i gairebé em consolava el sol fet de pensar que en un futur incert i llunyà pogués arribar a confessar-li, sense cap sentiment de culpa i quan tot això ja hagués quedat enrere: «Agnes, això és el que sentia quan ens vam retrobar; ara ja sóc vell, i no he estimat a ningú més des d'aleshores!».

Ella no havia mostrat ni el més petit canvi. Continuava sent allò que sempre havia estat per a mi: no havia canviat en absolut.

Entre la meva tia i jo s'havia produït alguna cosa, en relació amb això, d'ençà del vespre que vaig tornar; alguna cosa que, més que una contenció o una tendència a evitar parlar del tema, era més aviat la convicció implícita que tots dos hi pensàvem però, senzillament, no traduïem en paraules els nostres pensaments. Quan sèiem vora el foc als vespres, com havíem fet sempre, sovint ens entregàvem a aquestes meditacions, d'una manera tan natural, i tots dos tan conscients del que l'altre

pensava, com si ho haguéssim expressat sense reserves. Però ella mantenia un silenci inflexible. Estava convençut que ja m'havia llegit els pensaments (si no del tot, almenys en part) aquell vespre mateix de la meva arribada, i que entenia perfectament que jo no els fes més explícits.

Havien arribat les festes de Nadal sense que Agnes m'hagués fet cap nova confidència, i una sospita que m'havia envaït de tant en tant —la sospita que pogués ser conscient del que jo realment sentia, i que callés per no ferir-me— ara va començar a oprimir-me intensament. Si era així, volia dir que el meu sacrifici havia estat en va, que havia incomplert el deure que m'havia imposat i que incorria constantment en tot allò que m'havia esforçat per evitar. Vaig decidir aclarir qualsevol equívoc que s'hagués pogut originar, i enderrocar, amb mà segura i d'una forma immediata, qualsevol barrera d'aquest tipus que hi pogués haver entre nosaltres.

Era un dia d'hivern —quins perdurables motius que tinc per recordar-ho!—, aspre i glacial. Feia unes quantes hores que havia nevat, i una capa de neu (de poc gruix, però gelada com un vidre) ho cobria tot. Des de la meva finestra veia el mar agitat pel vent del nord. Em recordava el vent que arrijava aquells deserts de neu de les muntanyes de Suïssa, encara inaccessibles a qualsevol petjada humana, i no sabia dir si eren més solitàries aquelles desolades regions o un oceà desèrtic.

—Penses sortir, avui, Trot? —va preguntar la meva tia, traient el cap per la porta.

—Sí —vaig contestar—: aniré a Canterbury. Fa un bon dia per cavalcar.

—Espero que el teu cavall pensi el mateix —va afegir ella—, però el veig allà davant de la porta amb el cap i les orelles tan abaixats, que més aviat diria que prefereix quedar-se a l'estable.

(Aprofito per dir, de passada, que la meva tia deixava entrar el cavall en el terreny prohibit, però no havia claudicat gens ni mica respecte als ases.)

—Aviat s'haurà refet, segur! —vaig dir.

—O, com a mínim, l'excursió anirà bé al seu amo —va observar ella, fent una ullada als papers de la meva taula—. Quantes hores t'hi arribes a passar, aquí, fill? Abans, quan llegia un llibre, no m'imaginava mai que costés tant d'escriure.

—Ja costa prou llegir-los, de vegades —vaig contestar—. I escriure també té els seus atractius, tieta.

—Sí, és clar! —va dir ella—. L'ambició, l'afany de ser reconegut, de rebre elogis i tot aquest estil de coses, oi?... Doncs endavant, home, endavant!

—En sabeu res de nou —vaig preguntar, dret davant seu (s'havia assegut a la meva cadira, després de donar-me uns copets a l'espatlla) i aparentant serenitat—, d'aquell... amor d'Agnes?

Va aixecar els ulls i se'm va quedar mirant una estona abans de contestar:

—Em sembla que sí, Trot.

—S'han confirmat les vostres impressions? —vaig preguntar-li.

—Jo diria que sí, Trot.

Em mirava tan fixament —amb un afecte barrejat amb dubte, o compassió, o misteri—, que em vaig armar de valor per mostrar-li la cara més alegre de què vaig ser capaç.

—I és més, Trot... —va dir la meva tia.

—Sí?

—Em sembla que es casarà.

—Que Déu la beneeixi! —vaig dir, alegrement.

—Que Déu la beneeixi, sí! —va repetir ella—. I al seu marit també!

Em vaig fer eco de les seves paraules, li vaig dir adéu, me'n vaig anar decidit cap a baix, vaig pujar al cavall i vaig marxar. Tenia encara més motius que abans per fer el que m'havia proposat.

Com la recordo, aquella cavalcada hivernal! Les partícules de glaç que el vent feia desprendre dels brins d'herba i m'enviava a la cara; el repic compassat i musical de les potes del cavall; el terra endurit dels camps; la neu acumulada que aixecava petits remolins en el pou de guix, eriçada pel torb; l'alè fumejant dels cavalls que tibaven el gran carro de palla, i que es van aturar a reposar al capdamunt de la pujada, sacsejant musicalment les esquelles; les feixes i els pendents enfarinats dels turons, retallant-se contra un cel de plom, com dibuixats sobre una enorme pissarra!

Agnes estava sola. Les nenes ja havien tornat a casa seva i ella seia vora el foc, llegint. Va deixar el llibre quan em va veure entrar i, donant-me la benvinguda com de costum, va agafar el cistellet de costura i es va asseure arran d'una d'aquelles antiquades finestres.

Jo em vaig asseure al seu costat, i vam parlar del que escrivia, i de quan ho tindria enllestit, i dels avenços que havia fet des de la meva última visita. Agnes es veia molt alegre i, tot rient, em va pronosticar que aviat seria massa famós perquè poguéssim conversar d'aquestes coses.

—Per això miro d'aprofitar-ho ara que puc, saps? —va dir.

Jo observava el seu rostre preciós, concentrat en la feina, i ella va alçar els seus ulls clars i suaus i va veure que me la mirava.

—Trotwood... et veig molt pensatiu, avui.

—Vols que et digui per què? De fet, és per això que he vingut.

Va deixar la costura, com solia fer quan debatíem alguna qüestió seriosa, i em va prestar tota la seva atenció.

—Estimada Agnes, tu dubtes de la meva sinceritat?

—No! —va contestar, amb una mirada d'estupefacció.

—Dubtes que continuï sent el que sempre he estat per a tu?

—No! —va contestar, igual que abans.

—Recordes que, quan vaig tornar, vaig voler expressar-te la immensa gratitud que et dec i la fervent estimació que sento per tu, Agnes?

—Ho recordo molt bé —va contestar, dolçament.

—Tens un secret, Agnes —vaig dir—: deixa-me'l compartir.

Va abaixar els ulls; tremolava.

—Encara que no ho sabés (i ho he sabut per uns llavis que no són els teus, Agnes, per estrany que sembli), difícilment podria ignorar que hi ha algú en qui has dipositat el tresor del teu amor. No em privis de saber allò que afecta tan de prop la teva felicitat! Si dius (i saps que és cert) que pots confiar en mi, deixa'm ser el teu amic, el teu germà, en aquesta qüestió, com en totes les altres!

Amb una mirada suplicant, gairebé de retret, es va aixecar de la finestra i, travessant la sala precipitadament com si no sabés on anava, es va posar les mans davant de la cara i va esclatar en un plor que em va arribar al fons de l'ànima.

I, tanmateix, aquelles llàgrimes van despertar en el meu cor alguna cosa semblant a una promesa. Sense saber per què, s'aliaven amb el somriure tranquil que jo tenia tan gravat en el record i m'infonien més esperança que no pas temor o tristesa.

—Agnes! Germana! Estimada! Què he fet?

—Deixa'm marxar, Trotwood. No estic bé. No sóc jo. Ja parlarem en un altre moment... un altre dia... T'escriuré. Ara no em diguis res. No! No!

Vaig intentar recordar el que havia dit, aquell vespre, quan li vaig dir que el seu afecte no necessitava veure's correspost. Era com si, en un moment, hagués d'explorar tot un món.

—Agnes, no puc suportar veure't d'aquesta manera i pensar que jo n'he estat la causa. Si jo no estimo res d'aquest món tant com t'estimo a tu, com puc deixar de compartir la teva infelicitat, si et sents desgraciada? Si necessites ajuda o consells, no em neguis l'oportunitat d'oferir-te'n. Si és cert que tens un pes a dins del cor, deixa'm provar d'alleugerir-lo. Per qui visc, jo, ara, Agnes, si no és per tu?

—No... no insisteixis, t'ho prego! No estic bé... no sóc jo... Un altre moment!
—va dir, entre altres paraules que no vaig poder desxifrar.

Era un error egoista el que m'impulsava a insistir? O era potser que, havent vist aquella esclatxa d'esperança, se m'obria una porta que no havia gosat ni imaginar?

—M'has d'escoltar. No puc permetre que em deixis així! Agnes, per l'amor de Déu, no pot ser que hi hagi malentesos entre nosaltres després de tants anys, després de tot el que ha passat! He de parlar clar. Si tens la més lleugera sospita que jo pugui envejar la felicitat que atorgaràs a un altre, que no em pugui resignar a veure't en braços d'un protector més estimat, i escollit per tu mateixa... que no sigui capaç d'acontegar-me contemplant des de lluny la teva alegria... rebutja aquestes sospites, perquè no les mereixo! No és en va, que he sofert. No hi ha ni una ombra d'egoisme en el que sento per tu.

Ara s'havia tranquil·litzat. Al cap d'un moment, la seva cara pàl·lida es va girar cap a mi i, parlant en veu molt baixa i vacil·lant a estones, però amb una gran claredat, va dir:

—La puresa de la teva amistat, Trotwood... de la qual no he dubtat mai... m'obliga a dir-te que t'equivoques. No puc fer altra cosa. Si de vegades, en el transcurs dels anys, he necessitat ajuda i consells, els he tingut. Si de vegades m'he

sentit desgraciada, m'ha passat de seguida. Si mai he tingut un pes que m'oprimia el cor, tu l'has alleugerit. Si tinc cap secret, no és... no és cap secret nou; i no... no és el que tu t'imagines, però no el puc revelar, ni compartir. L'he guardat molt de temps a dintre meu, i a dintre meu s'ha de quedar.

—Agnes! Espera't! Un moment!

Se'n volia anar, però jo la vaig retenir. Vaig aferrar-li la cintura amb el braç. «En el transcurs dels anys»!... «No és cap secret nou»!... Nous pensaments i noves esperances s'arremolinaven en el meu interior, i tots els colors de la meva vida començaven a canviar.

—Estimadíssima Agnes! Pel respecte i per l'honor que et dec... per la devoció que et professo... Escolta'm!... Quan he arribat, pensava que res no hauria pogut arrencar-me aquesta confessió. Pensava que ho hauria pogut mantenir en secret tota la vida, fins que fóssim vells. Però, Agnes... si és cert que se m'ha obert la més petita esperança de poder arribar mai a anomenar-te alguna cosa més que «germana»... alguna cosa molt diferent de «germana»...

Ella tenia els ulls inundats de llàgrimes... però no eren com les llàgrimes d'abans, i jo hi vaig veure brillar la meva esperança.

—Agnes! Tu has estat sempre la meva guia, el millor suport que he tingut mai... I, si haguessis pensat més en tu i menys en mi, quan creixíem plegats en aquesta casa, jo sé que la meva fantasia inconscient mai no s'hauria allunyat de tu. Però estaves tan per sobre de mi, m'eres tan necessària en les meves esperances i desil·lusions infantils, que el costum de refiar-me de tu, en totes les coses, va arribar a ser per a mi com una segona natura que, durant aquell temps, va suplantar la primera i més important: la d'estimar-te com t'estimo!

Continuava plorant, però ja no de tristesa... sinó d'alegria! I jo la vaig estrènyer entre els meus braços com no havia fet mai, com no m'imaginava que arribés a fer mai!

—Quan estimava Dora... i l'estimava tendrament, Agnes, com tu ja saps...

—Sí! —va exclamar, amb tota sinceritat—. Ho sé, i em fa molt feliç!

—Quan l'estimava a ella... fins i tot aleshores... el meu amor hauria estat incomplet sense el teu afecte. Però el vaig tenir, i ja no podia demanar res més. I quan la vaig perdre, Agnes, què hauria fet, sense tu?

I s'arraulia més entre els meus braços, més a prop del meu cor, amb una mà tremolosa damunt la meva espatlla i amb aquells ulls dolços il·luminant els meus, a través de les llàgrimes!

—Me'n vaig anar estimant-te, Agnes. Et vaig continuar estimant quan era lluny d'aquí... i vaig tornar estimant-te!

I aleshores li vaig voler explicar el combat que havia sostingut amb mi mateix, i la conclusió a què havia arribat. M'hi vaig voler sincerar de la manera més franca i més completa. Vaig voler que sabés com havia esperat fins a tenir un millor coneixement de mi mateix, i d'ella; com m'havia resignat a allò que em revelava

aquest millor coneixement, i com m'hi havia mantingut lleial fins poques hores abans. Si m'estimava fins al punt —vaig dir-li— d'acceptar-me per espòs, jo no podia esgrimir cap altre mèrit que la sinceritat del meu amor i els sofriments que l'havien fet madurar, i que m'havien decidit a confessar-l'hi... I va ser en aquell instant, oh, Agnes, que, a través dels teus ulls fidels, l'esperit de la meva esposa nena em va mirar i em va donar la seva aprovació i, a través teu, va obsequiar-me amb els records més tendres de la Poncelleta que s'havia marcit en plena florida!

—Sóc tan feliç, Trotwood... tinc el cor a vessar... però hi ha una cosa que haig de dir.

—Quina és, estimada?

Va recolzar aquelles mans delicades damunt la meva espatlla i em va mirar amb serenitat.

—No saps què és, encara?

—Tinc por d'endevinar-ho... però digue-m'ho, t'ho prego.

—T'he estimat tota la vida!

Érem tan i tan feliços...! Les nostres llàgrimes no eren pels suplicis (més durs encara en el seu cas) que havíem hagut de passar fins a arribar a un moment com aquest, sinó per l'alegria exultant d'haver-hi arribat, i de saber que no ens separaríem mai més!

Aquell capvespre d'hivern vam passejar pel camp, i l'aire glacial semblava que participés de la tranquil·la beatitud del nostre interior. Sortien les primeres estrelles i ens vam entretenir a contemplar-les, i vam donar gràcies a Déu per haver-nos conduït fins a aquella pau immensa...

Vam tornar a seure arran d'aquella finestra antiquada, sota el clar de lluna. Agnes la contemplava amb els seus ulls serens, i jo seguia la seva mirada... i es van obrir davant del meu record milles i milles de carretera, i vaig veure, avançant penosament, un noi et esparracat, exhaust, abandonat i solitari, que estava destinat a conquerir aquell cor que ara batejava contra el meu.

L'endemà, cap als volts de l'hora de dinar, vam comparèixer davant la meva tia. Era a dalt, al meu estudi (tal com ens va informar Peggotty, que s'enorgullia de tenir-me'l sempre a punt i endreçat). La vam trobar asseguda vora el foc, amb les ulleres posades.

—Déu del cel! —va exclamar, forçant la vista entremig de la penombra—. Qui ens portes, aquí?

—Agnes —vaig respondre jo.

Com que havíem quedat que en un principi no diríem res, la meva tia va semblar bastant desconcertada. Quan va sentir que deia «Agnes», em va llançar una mirada plena d'esperança, però, veient que jo feia el mateix posat de sempre, es va treure les ulleres, desenganyada, i les va fer servir per gratar-se el nas.

Això no va impedir que saludés Agnes efusivament, i aviat ens trobàvem tots dinant al ben il·luminat salonet de baix. La meva tia es va posar les ulleres dues o tres vegades, per tornar-me a mirar, però cada cop se les tornava a treure, decebuda, i s'hi tornava a gratar el nas. Amb gran alarma per part del senyor Dick, que sabia que allò era un mal símptoma.

—Per cert, tieta —vaig dir, havent dinat—: he parlat amb Agnes d'allò que em va dir.

—Doncs molt mal fet, Trot —va fer ella, tornant-se de tots colors—, perquè has incomplert el que havies promès.

—No esteu pas enfadada, oi, tieta?... Però, si ho esteu, segur que deixareu d'estar-ho quan sapigieu que Agnes no és víctima de cap amor infeliç.

—Animalades! —va dir la meva tia.

Com que semblava que, efectivament, s'havia enfadat, vaig pensar que el millor que podia fer era anar directament al gra. Vaig agafar Agnes de bracet i vaig acompanyar-la darrere la seva butaca, i ens vam inclinar tots dos cap a ella. La meva tia va picar de mans, ens va mirar a través de les ulleres i, per primera i única vegada des que jo la coneixia, va tenir un atac d'histèria.

L'atac en qüestió va mobilitzar Peggotty. Així que es va haver refet, la meva tia va córrer cap a Peggotty i, tractant-la de vella ximpleta, la va abraçar amb totes les seves forces. Després va abraçar el senyor Dick (que es va sentir altament honorat, però també molt sorprès), i finalment els va explicar la causa de les abraçades, i tots feliços i encantats de la vida.

No vaig poder aclarir si la meva tia, en l'última breu conversa que havíem tingut, havia incorregut en un engany piadós, o si realment s'havia equivocat respecte al meu estat d'esperit. El cas és que em va recordar que ella s'havia limitat a dir-me que Agnes es casava, i que a veure si no tenia raó.

Al cap de quinze dies ens casàvem. Traddles, Sophy i el doctor Strong i senyora van ser els únics convidats al nostre discret casament. Els vam deixar exultants d'alegria, i ens en vam anar tots dos amb el nostre carruatge. Jo estrenyia entre els meus braços la que havia estat la font de qualsevol noble aspiració que mai hagués pogut tenir, el centre de mi mateix, el cercle de la meva vida, la meva dona, la meva esposa... i me l'estimava amb un amor edificat sobre una roca!

—Estimadíssim espòs... —va dir Agnes—. Ara que ja et puc anomenar així, encara em queda una cosa per dir-te.

—Digues, amor meu.

—Es remunta a la nit que Dora va morir. Ella et va enviar a demanar-me que hi pugés.

—Efectivament.

—Va dir-me que em volia deixar una cosa. No et pots imaginar què era?

Sospitava que sí. Vaig atraure encara més a prop meu aquella esposa que m'estimava des de feia tant de temps.

—Va dir-me que em volia fer un últim prec i deixar-me un últim encàrrec.

—I era...

—Que ningú més que jo ocupés el lloc que ella deixava buit.

Agnes va recolzar el cap sobre el meu pit, i es va posar a plorar; i jo, tot i la nostra gran felicitat, em vaig unir a les seves llàgrimes.

63

Una visita

Ja gairebé està escrit tot el que m'havia proposat de consignar, però encara queda, en un lloc destacat de la meva memòria, un fet que molt sovint em ve de gust recordar, i sense el qual quedaria un tros de fil espars en tota aquesta troca que he anat descabdellant.

Havia progressat en fama i en fortuna, i la meva felicitat domèstica era perfecta. Feia deu anys que era casat. Un vespre de primavera que Agnes i jo sèiem a la vora del foc, a la nostra casa de Londres, i tres dels nostres fills jugaven a la sala, van dir-me que un desconegut em volia veure.

Li havien preguntat si era per una qüestió de feina, i ell havia contestat que no: que era pel pur plaer de veure'm, i que venia de molt lluny. Era un home vell —va dir la minyona— i amb aspecte de camperol.

Com que això, a la canalla, els va sonar misteriós i, a més a més, els recordava el començament d'un dels millors contes que Agnes els explicava (el preludi a l'arribada d'una bruixa vella i dolenta que va embolicada amb un mantó i odia a tothom), es va produir una certa commoció. Un dels nens va posar el cap a la falda de la seva mare per guardar-se de prendre mal, i la petita Agnes (la nostra filla gran) va deixar la nina sobre una cadira, perquè la representés, i es va amagar darrere les cortines de la finestra, mig deixant a fora un munt de rínxols daurats, per veure el que venia a continuació.

—Fes-lo entrar —vaig dir.

Aviat va aparèixer, aturant-se en la penombra del llindar de la porta abans d'entrar, un vell corpulent i de cabells blanquinosos. La petita Agnes, atreta pel seu aspecte, havia corregut a fer-lo entrar, i jo encara no li havia pogut veure bé la cara, quan la meva dona es va aixecar d'un salt i va exclamar, amb una barreja d'alegria i agitació: «És el senyor Peggotty!».

I, efectivament: era el senyor Peggotty. Ja era un home molt gran, sí; però d'una vellesa rubicunda, forta i ufanosa. Quan vam haver superat les primeres emocions i vam seure vora el foc amb les criatures a la falda, el senyor Peggotty, a la llum de les flames, em va semblar el vell més vigorós i robust, i fins i tot més ben plantat, que hagués vist mai.

—Senyoret Davy —va dir (i el vell diminutiu, en aquell to de tota la vida, sonava tan natural...!)—. Senyoret Davy, és per a mi una ocasió de festa grossa poder-vos tornar a veure, i en companyia de la vostra senyora esposa!

—Una ocasió de festa grossa, certament, vell amic meu! —vaig exclamar jo.

—I tota aquesta quitxalla? —va preguntar el senyor Peggotty—. Mireu quin pom de flors! Ai, senyor... Senyoret Davy, no éreu pas més alt que el més menut

d'aquests, quan us vaig conèixer! I la petita Emily no us passava pas al davant, i aquell pobre xicot encara era un noiet...

—El temps m'ha canviat més a mi que no pas a vós, des d'aleshores —vaig dir—. Però ara ja toca que se'n vagin a dormir, aquests meus dimoniets... I, com que no hi ha cap altra casa a tot Anglaterra que us hagi d'acollir sinó la nostra, digueu-me on voleu que us deixin l'equipatge (no hi ha pas encara aquella vella maleta negra que ha vist mig món?), i després, amb un bon vas de grog de Yarmouth, ens posarem al corrent d'aquests últims deu anys!

—Heu vingut sol? —va preguntar Agnes.

—Sí, senyora —va dir ell, besant-li la mà—: jo sol.

El vam fer seure entre nosaltres dos, sense saber com acabar de donar-li la benvinguda que es mereixia; i, com més anava escoltant la seva vella veu familiar, més em semblava veure'l encara peregrinant en busca de la seva estimada neboda.

—És un tou d'aigua, el que s'ha de travessar —va dir el senyor Peggotty—, per venir fins aquí i només quedar-se unes quantes setmanes. Però jo em vaig dir, dic: «L'aigua rai (i sobretot si és salada), a mi poc que em ve de nou, i els bons amics s'ho valen prou»... i això és un vers —va dir el senyor Peggotty, sorprès en descobrir-ho—, però no era pas la meva intenció.

—Penseu tornar a recórrer tots aquells milers de milles tan aviat? —va preguntar Agnes.

—Sí, senyora —va contestar—. Així ho vaig prometre a Emily abans d'anar-me'n. És que, veureu: a mi, el pas dels anys, no és que precisament em faci més jove, i si no m'embarcava ara és molt possible que ja no ho hagués fet mai. I sempre he tingut al cap que havia de venir a veure el senyoret Davy i la seva dolça i resplendent esposa, en la seva felicitat conjugal, abans no fos massa vell.

Ens mirava amb uns ulls que no semblava que s'haguessin d'atipar mai del festí de contemplar-nos. Agnes, entre rialles, li va enretirar de la cara uns quants blens dispersos de cabells grisos, perquè ens poguéssim veure més bé.

—I ara expliqueu-nos punt per punt —vaig dir jo— com han anat les vostres aventures.

—Les nostres aventures, senyoret Davy —va començar—, aviat estan explicades. Tot ens ha vingut de cara i no hem fet més que anar endavant. Sempre hem tirat endavant. Hem treballat com calia, i potser al principi les vam passar una mica magres, però sempre hem tirat endavant. Entre la cria d'ovelles i la cria de bestiar, i una cosa i l'altra, ens hem anat situant que Déu n'hi do. És com si ens hagués caigut una benedicció del cel —va dir el senyor Peggotty, inclinant el cap reverencialment—, i no hem fet més que prosperar... A la llarga, s'entén: si no és avui, serà demà; si no és demà, serà demà passat...

—I Emily? —vam preguntar Agnes i jo, tots dos alhora.

—Emily —va dir—, després que vós la deixéssiu, senyora (i no li vaig sentir a dir mai les seves oracions del vespre, des de l'altre costat del paravent de lona, quan

vivíem a les terres verges, que no sortís el vostre nom), i després que ella i jo perdéssim de vista el senyoret Davy, en aquella lluminosa posta de sol... va quedar tan pansida, al principi, que, si ella hagués sabut aleshores allò que el senyoret Davy va tenir la bondat i el seny d'amagar-nos, jo per mi que s'hauria enfonsat. Però allà al vaixell hi havia gent pobra i malalta, i ella els va assistir, i també hi havia criatures i ella se'n va cuidar, i així va poder estar enfeinada i fer bones obres, i això la va ajudar.

—I quan se'n va assabentar, de la desgràcia? —li vaig preguntar.

—Després d'haver-ho sabut jo —va dir el senyor Peggotty—, l'hi vaig tenir amagat durant un any, gairebé. Llavors vivíem en un lloc solitari, però enmig dels arbres més bonics del món, i amb tot de roses que ens cobrien la caseta fins a la teulada. Un dia que jo era fora, a treballar la terra, va arribar un viatger que venia de la nostra Anglaterra, de Norfolk o de Suffolk (ara no recordo de quin dels dos comtats), i nosaltres, és clar, el vam acollir i li vam donar menjar i beure com si fos a casa seva. La gent de la colònia ho fem tots, això. Duia un diari vell on hi havia una notícia que parlava del temporal, i així és com ella ho va saber. Quan vaig tornar a casa, aquell vespre, vaig descobrir que ja ho sabia.

Va abaixar la veu en dir aquestes últimes paraules, i en tot el seu rostre es va dibuixar aquella gravetat que jo recordava tan bé.

—Va quedar gaire afectada? —vam preguntar nosaltres.

—Sí, i va trigar bastant a passar-l'hi —va dir, movent el cap—... si no és que encara li dura. Però em penso que la solitud li havia anat bé. I havia d'estar molt per l'aviram i coses per l'estil, i no encantar-s'hi gaire, i així ho va anar trampejant. Si la veiéssiu ara, senyoret Davy —va dir, tot pensatiu—, no sé pas si la coneixeríeu, la meva Emily!

—Tan canviada, està? —vaig preguntar.

—No ho sé. Jo la veig cada dia, i no ho sé; però de tant en tant m'ho sembla. És com una figureta —va dir el senyor Peggotty, mirant el foc—, més aviat migrada... uns ulls blaus, dolços, tristois... un cap bufó, una mica decantat... un fer i un parlar reservats... gairebé tímids... Així és la meva Emily!

L'observàvem en silenci, i ell no treia els ulls del foc.

—Allà n'hi ha que pensen —va dir— que va tenir un amor esgarriat; altres, que la mort li va estroncar el casament... ningú no sap com va anar la cosa. S'hauria pogut casar de sobres, i fer sort, perquè no sé quants pretendents ha tingut... però ella em diu: «Oncle», diu, «això ja s'ha acabat per sempre». La veus alegre quan està amb mi, retreta quan hi ha altra gent... sempre a punt per fer deu hores de camí si es tracta d'ensenyar alguna cosa a una criatura, o d'assistir algun malalt, o d'ajudar alguna noia que s'hagi de casar (tantes núvies que ha ajudat, i no ha anat mai al casament de cap!)... afectuosa i tendra amb el seu oncle, pacient... apreciada per tothom, grans i petits... sol·licitada per tothom qui passa algun tràngol... Així és la meva Emily!

Es va passar la mà per la cara i, reprimint un sospir, va desviar els ulls del foc.

—I Martha? És amb vosaltres, encara? —li vaig preguntar.

—Martha —va dir— es va casar, senyoret Davy; el segon any de ser allà. Un jove camperol que passava per davant de casa camí del mercat, amb el bestiar del seu amo (un viatge de més de cinc-centes milles, anar i tornar), li va proposar de casar-se (les dones van escasses, allà) i d'anar a viure a les terres verges. Ella em va demanar que li expliqués la seva autèntica història, i així ho vaig fer. Es van casar, i viuen quatre-centes milles lluny de cap veu que no sigui la d'ells i la dels ocells que canten.

—I la senyora Gummidge? —vaig gosar preguntar.

Es veu que vaig tocar una tecla molt divertida, perquè, tot d'un plegat, el senyor Peggotty va deixar anar una rialla estrepitosa i es va fregar les cames amb les mans, com solia fer sempre que li feia gràcia alguna cosa en aquella vella barca destruïda des de feia tants anys.

—No us ho creureu —va dir—, però fins i tot a *ella* li van fer proposicions de matrimoni! Si un cuiner del vaixell que s'anava a establir en aquelles terres, senyoret Davy, no va fer proposicions de matrimoni a la senyora Gummidge, que m'esgorman viu aquí mateix... ja us ho dic ara!

No havia vist mai Agnes rient amb tantes ganes. La divertia tant aquell sobtat arravatament del senyor Peggotty, que no podia parar de riure; i, com més reia, més em feia riure a mi, i més s'accentuava l'arravatament i el fregadís de cames del senyor Peggotty.

—I què va dir, la senyora Gummidge? —vaig preguntar-li, quan em vaig poder controlar una mica.

—No us ho creureu —va contestar el senyor Peggotty—, però la senyora Gummidge, en comptes de dir: «Gràcies, us ho agraeixo molt, però no estic jo per canviar d'estat civil a les meves edats», va agafar una galleda d'aigua que tenia allà al costat i me l'hi va encasquetar al cap fins que l'home es va posar a demanar auxili com un desesperat i jo el vaig haver d'anar a rescatar.

El senyor Peggotty va tornar a deixar anar una gran riallada, i Agnes i jo ens hi vam afegir.

—Però una cosa haig de dir, a favor d'aquella santa —va prosseguir, eixugant-se la cara quan ja estàvem tots que no podíem més—: ha sigut tot allò que va dir que seria per a nosaltres, i més i tot. És la dona més servicial, més fidel i més honrada que mai hagi respirat l'aire d'aquesta vida. No he vist mai que es queixés d'estar sola ni desamparada: ni un sol minut; ni tan sols quan acabàvem d'arribar a la colònia i tot ens venia de nou. I allò de pensar en el vell no ho ha tornat a fer més, us ho asseguro, d'ençà que vam deixar Anglaterra!

—I, finalment (però no pas per ordre d'importància), parlem del senyor Micawber —vaig dir jo—. Ha liquidat tots els deutes que havia contret aquí, fins i tot la lletra de Traddles... recordes, estimada Agnes? Per tant, suposo que podem donar per descomptat que li van bé les coses... Però, què se'n sap, últimament?

El senyor Peggotty, somrient, es va ficar la mà a la butxaca del pit i en va treure un paquet de paper, de forma plana, i amb molt de compte en va treure un petit diari d'aspecte molt singular.

—Heu de saber, senyoret Davy —va dir—, que, havent deixat de viure a les terres verges ara que les coses ens van tan bé, ens hem instal·lat a la vora de Port Middlebay, que per a nosaltres seria la cosa que més s'assembla a una ciutat.

—I el senyor Micawber vivia a prop vostre, a les terres verges? —vaig preguntar.

—Oh i tant, ja ho crec que sí —va dir el senyor Peggotty—, i amb una empenta que tenia... no crec que arribi a conèixer mai cap senyor amb aquella empenta... He vist aquella seva calba suant sota el sol, senyoret Davy, fins que semblava gairebé que se li hagués de fondre. I ara és magistrat.

—Magistrat, eh? —vaig exclamar.

El senyor Peggotty va assenyalar un determinat paràgraf del diari —el *Port Middlebay Times*—, on vaig llegir en veu alta el que segueix:

El banquet públic en honor del distingit ciutadà i membre de la nostra colònia Senyor Wilkins Micawber, magistrat del districte de Port Middlebay, fou celebrat ahir a la sala gran de l'Hotel, atapeït fins a l'asfíxia. Es calcula que el convit reuní no menys de quaranta-set comensals, sense comptar la gent que havia hagut d'acomodar-se al passadís i a les escales. La flor i nata de la bellesa, elegància i distinció de Port Middlebay es reuní per homenatjar una personalitat tan merescudament apreciada, tan dotada dels més alts talents i tan àmpliament popular. Presidia la taula el doctor Mell (de l'Escola Colonial Salem-House, de Port Middlebay), i a la seva dreta seia l'eximi homenatjat. Després de l'àpat i de l'audició del psalm *Non nobis* (bellament executat pel cor, enmig del qual fou fàcil distingir la veu melodiosa del dotat *amateur* Senyor Wilkins Micawber Junior), foren oferts i entusiàsticament rebuts els lleials i patriòtics brindis de costum. A continuació, el doctor Mell, en un discurs curull de sentiment, brindà en honor «del nostre eximi hoste, que atorga llustre a la nostra ciutat: perquè no ens deixi mai si no és per prosperar més encara, i perquè el seu èxit entre nosaltres sigui tal que faci impossible una més alta prosperitat fora d'aquí!». Els aplaudiments amb què aquest brindis fou rebut es resisteixen a tota descripció. Tan bon punt minvaven, creixien novament, com les onades de l'oceà. Al final es demanà silenci, i el Senyor Wilkins Micawber prengué la paraula per retornar els agraïments. Res més lluny de la nostra intenció, en el present estat encara imperfecte dels recursos d'aquest rotatiu, que pretendre seguir el nostre distingit compatriota a través de les llisquents i fluïdíssimes cadències del seu rutilant i altament ornamentat discurs! Ens limitarem a observar que fou una obra mestra de l'eloqüència, i que aquells passatges en què resseguí la seva pròspera carrera personal fins als mateixos orígens, i advertí el sector més jove del assistents sobre els perills de no esquivar els esculls d'obligacions pecuniàries que fossin incapaços de satisfer, feren brollar més d'una llàgrima en els ulls del més viril dels presents. Els brindis restants foren per al Doctor Mell, per a la Senyora Micawber (que mostrà el seu agraïment amb una gràcil reverència des de la porta lateral, on tota una galàxia de beutats s'era enfilada en cadires per tal de presenciar i alhora engalanar una escena tan gratificant), per a la Senyora de Ridger Begs (de soltera senyoreta Micawber), per a la Senyora Mell, per al Senyor Wilkins Micawber Junior (el qual provocà la hilaritat de tots els presents en remarcar faceciosament que se sentia incapaç d'expressar la seva gratitud amb un discurs, però que, amb el permís de la concurrència, ho faria entonant una cançó), per a la Família de la Senyora Micawber (de gran renom, no cal dir-ho, a la mare pàtria), etc., etc., etc. A la cloenda dels brindis foren retirades les taules com per art de màgia, a fi de donar inici al ball. Entre els devots de Terpíscore, els quals s'esplaiaren fins que l'astre rei donà l'avís per al comiat, el senyor Wilkins Micawber Junior i la gentil i cultivada senyoreta Helena, quarta filla del doctor Mell, foren objecte d'una especial admiració.

Tornava a buscar el nom del doctor Mell, content d'haver retrobat, en tan felices circumstàncies, el mestre senyor Mell, antic subordinat i ase dels cops de l'actual

magistrat de Middlesex, quan el senyor Peggotty va assenyalar una altra pàgina del diari i, ensopegant amb el meu propi nom, vaig llegir el següent:

Al senyor David Copperfield,
Escriptor eminent.

Benvolgut senyor,

Han transcorregut anys d'ençà de l'última oportunitat que vaig tenir d'examinar ocularment aquelles faccions a hores d'ara tan familiars a una considerable porció del món civilitzat.

Però, benvolgut senyor, si bé he romàs allunyat (per la força d'unes circumstàncies damunt les quals no tinc cap control) de la personal companyia de l'amic i company de la meva joventut, no per això he estat aliè a la seva galopant ascensió, ni m'he vist privat,

malgrat les aigües bramulants que ens distancien (burns),

de participar en els festins intel·lectuals que ens ha fornit.

No puc, en conseqüència, permetre que abandoni aquest lloc una persona que ambdós respectem i apreciem, sense, benvolgut senyor, aprofitar aquesta pública oportunitat per donar-vos les gràcies, en nom meu i —si se'm permet d'afegir-ho— en el de la totalitat dels habitants de Port Middlebay, per les delícies de les quals vós sou l'agent dispensador.

Endavant, benvolgut senyor! Aquí no sou desconegut ni us manquen admiradors. Per bé que «remots», no som ni «orfes d'amics», ni «melangiosos», ni (goso afegir) «remisos». Endavant, benvolgut senyor, en la vostra volada d'àguila! Per tal que els habitants de Port Middlebay puguin, si més no, presenciar-la amb delectança, amb gaudi, amb instrucció!

Enmig dels ulls elevats cap a vós des d'aquesta porció del globus terraquí, hom sempre trobarà, mentre conservi llum i vida,

l'ull
pertanyent
a

Wilkins Micawber,
Magistrat

Vaig descobrir, fent una ullada a la resta del contingut del diari, que el senyor Micawber n'era un diligent i apreciat col·laborador. En aquell mateix número hi havia una altra carta seva, referent a un pont, així com l'anunci d'un recull de cartes similars, també firmades per ell, que serien reeditades pròximament, en un pulcre volum i «amb considerables addicions»; i, si no vaig gaire equivocat, l'editorial també l'havia escrit ell.

Vam parlar molt del senyor Micawber tots els altres vespres que el senyor Peggotty va passar amb nosaltres. Va viure a casa nostra durant tota la seva estada al país —que em sembla que va ser una mica inferior a un mes—, i la seva germana i la meva tia van venir a Londres a veure'l. Agnes i jo vam pujar a bord del vaixell a acomiadar-lo, el dia que salpava; i ja no tindrem, en aquesta vida, cap més ocasió de dir-li adéu.

Abans d'anar-se'n, però, va venir a Yarmouth amb mi per veure una petita làpida que jo havia col·locat al cementiri, en memòria de Ham. Mentre copiava la simple inscripció a petició d'ell, per donar-l'hi, vaig veure com s'ajupia i recollia, de sobre la tomba, una mata d'herba i una mica de terra.

—Per a Emily —va dir, mentre s’ho guardava dins el pit—. L’hi vaig prometre, senyoret Davy.

Última mirada enrere

Aquí s'acaba la meva història escrita, i novament —i per última vegada— miro enrere abans de tancar aquestes pàgines.

Em veig a mi mateix, amb Agnes al costat, viatjant per la vida. Veig els fills i els amics al voltant nostre, i sento el clamor de moltes veus que no són indiferents al camí que vaig fent.

Quins són els rostres que destaquen més, entre aquesta voluble multitud? Aquí els tenim, girant-se tots cap a mi mentre faig aquesta pregunta als meus pensaments:

Heus aquí la meva tia, amb unes ulleres més gruixudes, més de vuitanta anys sobre una esquena que encara no es doblega i les seves caminades diàries de sis milles en temps hivernal.

I, sempre al seu costat, hi veiem Peggotty, la meva bona mainadera, també amb ulleres, acostumada a cosir de nits molt acostada al llum, però sense descuidar-se mai el seu trosset de cera, la seva cinta de prendre mides a dins d'una caseta i la seva capsa de costura amb el dibuix de la catedral de Sant Pau a la tapa.

Les galtes i els braços de Peggotty, tan durs i tan vermells en els meus dies infantils, quan m'estranyava que els ocells no s'estimessin més picotejar la seva pell abans que la de les pomes, ara es veuen apergaminats; i els seus ulls, que abans enfosquien tot allò que li envoltava la cara, ara són més esmoreïts (tot i que encara guspiregen); però el seu índex raspós, que a mi m'havia recordat un ratllador de nou moscada, és exactament el mateix, i quan veig el meu fill més petit agafant-s'hi mentre fa tentines entre la meva tia i ella, penso en la nostra saleta de casa, quan jo amb prou feines caminava. L'antic disgust de la meva tia, finalment, s'ha vist reparat: és padrina d'una Betsey Trotwood de carn i ossos, i Dora (la que ve després) diu que la malcria.

Es nota com un bony a la butxaca de Peggotty: és ni més ni menys que el llibre dels cocodrils, a hores d'ara ja bastant dilapidat, amb uns quants fulls estripats i cosits amb repunts, però ella l'exhibeix als nens com una valuosa relíquia. Em resulta molt curiós de veure la meva pròpia cara d'infant que em mira des de les històries dels cocodrils, i em fa pensar en el meu vell amic Brooks de Sheffield.

Entremig dels meus nois, ara que són vacances d'estiu, veig un vell que fabrica estels gegants i els contempla quan volen, amb un embadaliment que no hi ha paraules que puguin expressar. Em saluda extasiat i em diu a cau d'orella, entre molts cops de cap i picades d'ullet: «Trotwood, us agradarà saber que enllestiré el memorial quan no tingui res més per fer, i que la vostra tia és la dona més estupenda d'aquest món, senyor!».

¿Qui és aquesta senyora encorbada, que s'aguanta amb un bastó i em mostra unes faccions on queden rastres d'orgull i de bellesa, i que encara resisteix feblement

contra un planyívol, carregós i estúpid desvarieig? És al jardí, i a prop seu hi ha una dona morena, severa i pansida, amb una cicatriu blanca sobre el llavi. Escoltem el que diuen.

—Rosa, no recordo el nom d'aquest senyor.

Rosa s'ajup i li diu, cridant:

—Senyor Copperfield!

—M'alegro de veure-us, senyor. Lamento observar que esteu de dol. Espero que el Temps us endolceixi la pena!

La seva dama de companyia, impacient, la renya, li diu que no estic de dol, li demana que em torni a mirar, prova d'espavilar-la.

—Heu vist el meu fill, senyor —diu l'anciana—. Us heu reconciliat?

Em mira fixament, es posa la mà al front i gemega. De cop i volta exclama, amb una veu terrible:

—Rosa, vine aquí! És mort!

Rosa, agenollant-se als seus peus, tan aviat l'acaricia com hi discuteix; ara li diu, amb fúria: «Jo l'estimava més que vós!», ara la gronxa en el seu pit perquè s'adormi, com una criatura malalta. I així és com les deixo; així és com sempre les trobaré; així és com van consumint el seu temps, un any darrere l'altre.

I aquest vaixell que torna de l'Índia? I aquesta dama anglesa, casada amb un vell Cresus escocès rondinaire i amb orelles de pàmpol? Pot ser que sigui Julia Mills?

És Julia Mills, efectivament: una bellesa irascible, amb un negre que li porta la correspondència en una safata d'or i una dona de pell fosca, amb un vestit de lli i el cap embolicat amb un mocador de colors llampants, que li serveix el dinar en el vestidor. Però Julia ja no escriu cap diari, ni canta mai «Les absoltes de l'amor»: es baralla eternament amb el vell Cresus escocès, que és una mena d'ós groc amb la pell bronzejada. Julia està colgada de diners fins al coll, i no parla de res més ni pensa en res més. M'agradava més en el desert del Sàhara.

O potser és que és això, el desert del Sàhara? Perquè, si bé Julia té una casa senyorial, un cercle selecte de relacions i sumptuosos banquets diaris, no veig brotar cap verdor vora seu, res que pugui donar mai fruits ni flors. Veig en què consisteix allò que Julia anomena «la societat»: en gent com el senyor Jack Maldon, que, des de la seva sinecura a l'oficina de patents, desdenya la mà que l'hi va donar i em parla del doctor qualificant-lo d'«encisadorament antic». Però, si «la societat» és el nom d'aquesta distingida colla de frívols, Julia, i la seva distinció consisteix a professar indiferència per tot allò que pot fer avançar o retrocedir la humanitat, penso que ens hem d'haver perdut en el desert del Sàhara, i que valdria més que busquéssim la sortida.

I heus aquí el doctor, el nostre bon amic de sempre, treballant en el seu diccionari (va més o menys per la lletra D) i feliç amb la seva llar i la seva esposa. I també la Coronela, amb un poder considerablement reduït i ni de lluny tan influent com en temps passats...

I treballant al seu despatx de l'Inner Temple, amb aire atrafegat i amb els cabells (els que li queden) més rebels que mai per la fricció constant de la perruca d'advocat, retrobo el meu vell amic, el meu estimat Traddles. Té l'escriptori ple de muntanyes de papers, i jo li dic, mirant al meu voltant:

—Si Sophy fos la teva escrivent, Traddles, no li faltaria feina...

—Ja ho pots ben dir, estimat Copperfield! Però ah... allò sí que eren bons temps, a Holborn Court! No trobes?

—Quan ella et deia que series jutge? Sí, però llavors no estava en boca de tothom!

—Sigui com vulgui —diu Traddles—, si ho arribo a ser mai...

—I tant, que ho seràs.

—Doncs, estimat Copperfield, *quan* ho sigui, explicaré la història aquella, tal com vaig dir que faria.

Ens allunyem, agafats de bracet. Traddles m'ha convidat a un dinar familiar. És l'aniversari de Sophy, i, pel camí, Traddles em fa un discurs sobre la immensa sort que ha tingut.

—Realment, estimat Copperfield, he pogut veure realitzat tot el que més anhelava. El reverend Horace ha obtingut un benifet de quatre-centes cinquanta lliures anuals, els nostres dos nois reben una educació immillorable i són alumnes aplicats i bons xicots; tenim tres de les noies molt ben casades, i tres que viuen amb nosaltres; n'hi ha tres més que li porten la casa al reverend Horace des de la mort de la senyora Crewler... i tothom és feliç.

—Excepte... —insinuo.

—Excepte la Bellesa —diu Traddles—. Sí. Va ser molt desafortunat que es casés amb un trinxeraire com aquell... però l'home tenia un cert encant, un cert nervi que la va enlluernar. Però, en fi: ara que se n'ha alliberat i la tornem a tenir a casa, sana i estèlvia, ja farem per manera que es torni a animar.

La casa de Traddles és una d'aquelles —o ho podria ser perfectament— que ell i Sophy, en les seves passejades al capvespre, es miraven i s'imaginaven amb la distribució feta. És una casa gran, però Traddles té els seus papers al vestidor i les botes entremig dels papers; i ell i Sophy dormen estibats a les habitacions de dalt de tot perquè reserven les millors per a la Bellesa i les noies. No hi ha ni un pam de sobres, en aquesta casa: la majoria de «noies» sempre són aquí per un motiu o altre, i sempre perdo el compte de les que hi ha. Aquí en tenim un tropell, quan arribem, totes baixant corrents cap a la porta i disputant-se Traddles per fer-li petons, fins que ell es queda sense alè. Aquí, instal·lada a perpetuïtat, hi ha la pobra Bellesa, viuda i amb una nena petita; aquí, en el dinar de l'aniversari de Sophy, hi ha les tres noies casades amb els seus tres marits, i un germà d'un dels marits, i el cosí d'un altre marit, i la germana de l'altre, que em sembla que està promesa amb el cosí. Traddles, exactament el mateix noi senzill i natural de sempre, seu en un cap de la gran taula

com un patriarca, i Sophy se'l mira amb ulls radiants des de l'altre cap, a través d'un espai que resplendeix... i no precisament de coberts d'alpaca.

I ara, quan estic a punt d'enllestir la feina i reprimeixo el desig de romancejar una mica més, aquestes cares s'esvaeixen, però n'hi ha una que veig brillar com una llum celestial que il·lumina totes les altres coses, i regna més enllà i per damunt de tot. I aquesta es quedarà.

Giro el cap i la veig, serena i preciosa, al meu costat.

El quinqué està a punt d'apagar-se; he estat escrivint fins ben entrada la nit... però l'estimada presència, sense la qual jo no seria res, em fa companyia.

Oh, Agnes, ànima meva! Així el teu rostre sigui arran del meu quan també posi punt final a la meva vida i, quan les realitats se'm vagin dissipant com les ombres que ara veig passar, encara et trobi a prop meu, assenyalant cap amunt!